

શરીર, મન અને આત્માના ઉન્નત કરાવનાર વિષયને ચર્ચા

ભાગ્યોદય

પૃષ્ઠ ૧૦ મું.]

જ્યોતિષ અને ૧૯૨૨.

[અંક ૧ લે.

વિષયાનુક્રમણિકા.

પ્રકાશન અગમ્ય સ્વરૂપ (પૃ. ૭૦) ...	૫૪
સર્વાતિરિત્ત યોગીનું સ્વરૂપ. (પૃ. ૭૦) ...	૧
શ્રી વાલ્મીકીનો સિદ્ધાંત (સે. શીમાન નયુરાંધ સર્મા.)	૨
ખરી આત્મવિદ્યા. (સે. રજિસાસ નયુભાષ દોશી, બી. એ.)	૮
ઉપનિષદની પ્રભાવિદ્યા. મુંદરોપનિષદ.	૯
રૂપગત અને તેના બે ભાગો.	...
(સે. મહાત્મા મોહનદાસ કૃ. માધી)	૧૨
દુષ્ટ અને શુભ જીવનચરિત્ર	...
મનુષ્યનું ખર્ચ કર્તવ્ય	...
ગોદિનીકુમારી—ચાલુ વાતી...	...
ભાગ્યોદયનો દસમો વર્ષમા પ્રવેશ	...
શ્રી ચરકસંદિના—ગુરુમયિત્રીસા.	...
શ્રી વનરૂપતિ વિગ્નાન—દંતવના ગુણ...	...
વેદક દુષ્ટતા...	...
૧૯૨૨ ઉલોગો.	...

તરી અને પ્રદેશ
જેઠાણ સ્વર્ગદેવ ને.

અભ્યોદય આશી ૧૯૨૨

પાલિકા સંવાદ ૩. ૩૦-૭ ૯૯

અદાલત નં. ૭

ભાગ્યોદયના આહુકોને મળતા લાભો.

ભાગ્યોદયના આહુકોને આ વર્ષે નીચેનું પુસ્તક ભેટ મળે છે.

એકાગ્રતા અને દિવ્યશક્તિ.

જેની અદર ૨૦ પ્રશ્નો છે, પ્રા, ૧ વિચાર અને મગજ, ૨ ઇન્દ્રિયશક્તિ ૩ વિચાર તરંગ ૪ આત્મિક શક્તિ, ૫ માનસિક એકાગ્રતાની વિધિ, ૬ વિચારની લહેરો ૭ સ્ત્રી રીતે પેલા થઈ શકે, ૮ એ જન્મશક્તિ ૯ વ્યાપારમાં ઓગસશક્તિનો ઉપયોગ, ૧૦ શરીર અને પ્રાણના વ્યાયામ, ૧૦ ચારીરિક વ્યાયામ, ૧૬ ઓગસશક્તિનો વ્યવહારમાં ઉપયોગ, ૧૨ અદાર, ૧૩ ઓગસશક્તિનો રોગ મટાડવામાં ઉપયોગ, ૧૪ ઓગસશક્તિનો બીજો ઉપયોગ, ૧૫ પ્રાણાયામનો ગળા વિધિ, ૧૬ આત્મ તેજ, ૧૭ માનસિક ચમત્કાર, ૧૮ અધ્યાત્મિક દષ્ટિ અને ૧૯ શુભ શક્તિઓ, આ પ્રમાણે વિષયો છે. તેની કુલ કીમત રૂ. ૧-૮-૦ છે એક કાગળો પશુ ભાગ્યોદયના આહુકોને તે મફત મળે છે,

આ વર્ષે ભાગ્યોદયના કાયમ રહેનારા આહુકોને લાભ.

ભાગ્યોદયના આહુકોને નીચેનાં પુસ્તકો ખામ આઠી કીમતે મળશે.

નીચેનાં તમામ પુસ્તકો રૂ. ૧૫-૪-૦ ની કીમતનાં સામગ્રી લેનારને માત્ર રૂ. ૮-૦-૦ માત્ર મળશે.

શુભ કીમત આહુક પામે તેના		શુભ કીમત આહુક પામે લેવાની	
ગૃહિણી રત્નમાળા કી રૂ ૧-૦	૧-૦	રાજવિ કી રૂ ૧-૮	૧-૦
સુખી ગૃહ સંસાર કી રૂ ૧-૮	૧-૦	વિનોદચન્દ્ર કી રૂ ૧-૦	૦-૧૨
સુખી દર્પણ કી રૂ ૧-૮	૧-૦	ધરનો પૈ. કી રૂ ૦-૧૨	૦-૮
વૃક્ષ કંઠાર્પણ કી રૂ ૧-૮	૧-૦	વૈદ્ય પાનેદેવ માત્ર ૧-૮	૧-૮૧
પાલેયન નાટ્ય કી રૂ ૧-૮	૧-૦	મન ૧ શ્રી અને	
તપ્તી રાગકુમાર કી રૂ ૧-૮	૧-૦	દિલ્લા નરત્નો રૂ ૧-૮	૧-૦
સ્વર્ગીય સુખ કી રૂ ૧-૦	૧-૦		

ઉપરનો લાભ માત્ર ભાગ્યોદયના આહુકોને જ માત્ર એક માત્ર સુખી અપારો. પરી શુભ કીમત લેનારો જે આહુક ઉપરનાં તમામ પુસ્તકો સામગ્રી મગવશે તેની પામે રૂ. ૧૫-૪-૦ ને બદલે માત્ર રૂ. ૮-૦-૦ લેવાશે.

આ પુસ્તકોમાંથી જે કોઈકને હશે તે મોકલાશે પોસ્ટાલ દરેક પુસ્તકનું ૦-૦-૦ લુક સમજવું બા મામમાં નવા આહુક યનાગને પશુ આ લાભ આપવામાં આવશે.

માત્ર વાર્ષિક રૂ. ૪ લાગી ભાગ્યોદયના આહુક ધરાયે કેટલા ફિલ્મોનો લાભ મળે છે તેની ખાતરી હશે નવા આહુકોને તુરંતમાં આ લાભ પેલા માટે નામ નોંધાવો દેવો.

શ્રીવ્રહ્મસૂત્રોનો સિદ્ધાંત.

[લે. યજ્ઞનિષ્ઠ મહારાજ શ્રીમાન નથુરામ સર્મા.]

વસ્તુનિર્દેશરૂપ મંગલ.

કોહરો.

સ્વરૂપતણા અધ્યાનથી, આ સૌ દસ્ય જણાય;
સ્વરૂપના બાનથી, તે સૌ બાધિત થાય.

અહા એટલે સમ્પ્રિદાનંદાદિ સ્વભાવવાળું નિરતિરૂપ બ્યાપક એતન. એ નિરતિરૂપ બ્યાપક એતનરૂપ અહાના સ્વરૂપનું ને તેની પ્રાપ્તિ કરવાનાં સાધનોનું નિરૂપણ કરનારા વેદો પશુ નિરૂપકપણે અહાની સાથે સંબંધવાળા હોવાથી ગૌણરીતે અહા કહેવાય છે. સર્વ વેદો સાક્ષાત્ કે પરંપરા-વડે અહાનું જ નિરૂપણ કરે છે. વેદોમાં સચુજ નિર્ણય અહાનું તથા જીવનું ને આત્માનું સ્વરૂપ કેવા પ્રકારનું કહ્યું છે, અહાથી અભિન્ન આત્માનો સામાન્યરૂપ સુમુક્ષુપુરુષને કેવા ઉપાયોથી યાય છે, ને તે અહાથી અભિન્ન આત્માનો સાક્ષાત્કાર થવાથી તે સિદ્ધપુરુષને કેવા ફલની પ્રાપ્તિ યાય છે, એ સર્વ વિષયોનું તથા તે વિષયોની સાથે સાક્ષાત્ કે પરંપરાવડે સંબંધ રાખનારા વિષયોનું શ્રુતિરૂપ પ્રમથ પ્રમાણોથી ને યુક્તિ-ઓથી જેમાં ૧૬૨ અધિકરણોવડે તથા ૫૫૫ સૂત્રોવડે મારી રીતે નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે એવો શ્રીઆસહજવાનનો રચેલો ગ્રંથ તે અહા-સૂત્રો કહેવાય છે. તે અહાસૂત્રોને કાષ્ઠ કાષ્ઠરચે શારીરકસૂત્રો, બિશુસૂત્રો, વ્યાસસૂત્રો, વેદાંતસૂત્રો, ઉત્તરમીમાંસા, અહામીમાંસા ને વેદાંતદર્શન એવા અન્ય નામો પશુ આપવામાં આવ્યાં છે. તે અહાસૂત્રોમાં સમન્વયાધ્યાય, અવિરોધાધ્યાય, સાધનાધ્યાય ને દ્વાધ્યાય એવા નામવાળા ચાર અધ્યાયો છે; અને તે ચાર અધ્યાયમાંના પહેલા અધ્યાયમાં સુરૂપ અહાઓષક શ્રુતિવાક્યોનો સમન્વય, ઉપાસ્ય અહાવાચક અરૂપ શ્રુતિવાક્યોનો સમન્વય, ને અવ્યક્તાદિ સંદેહવાળાં પદોનો સમન્વય એવા નામવાળા ચાર પાદો છે; તેના

બીજા અધ્યાયમાં સાંખ્યયોગ તથા કણ્વાદિ રશ્મિતિઓવડે ને સાંખ્યાદિએ યોજેલા તર્કોવડે વેદાંતના સમન્વયના વિરોધનો પરિહાર, સાંખ્યાદિ મતોના અસારપણાનું પ્રદર્શન, પૂર્વભાગવડે પંચમહાભૂતસંબંધિ શ્રુતિઓના તથા ઉત્તરભાગ વડે જીવસંબંધિ શ્રુતિઓના પરસ્પરના વિરોધનો પરિહાર, અને સિંચરીરસંબંધિ શ્રુતિઓના વિરોધનો પરિહાર એવા નામવાળા ચાર પાદો છે; તેના ત્રીજા અધ્યાયમાં જીવના પરલોકમનના ને ત્યાંથી આગમનના વિચારપૂર્વક વૈરાગ્યનું નિરૂપણ; તત્પદના અર્થનું ને તત્પદના અર્થનું ચોધન, સર્વ જીવોનાઓમાં ચુલોના ઉપસંહારનું તથા નિર્ણય, અહામાં અપુનરુક્ત પદોના ઉપસંહારનું નિરૂપણ, અને નિર્ણયજ્ઞાનના અદિરંગસાધનભૂત, આશ્રમ યજ્ઞાદિનું તથા અતરગસાધનભૂત ચમદમ શ્રવણ તથા મનનાદિનું નિરૂપણ એવા નામવાળા ચાર પાદો છે; અને તેના ચોથા અધ્યાયમાં વેદાંતજીવજ્ઞાદિની આદિતિવડે નિર્ણયઅહાના સાક્ષાત્કારવાળાને અર્થવા ઉપાસનાવડે સચુજઅહાના સાક્ષાત્કારવાળાને જીવતાં જતાં પુરુષપાપના લેપના વિનાશરૂપ લક્ષણવાળી યુક્તિનું દેખન, મરવા પડેલા માણસની ઉત્ક્રાંતિના પ્રકારનું નિરૂપણ, મરવા પડેલા સચુજઅહાવેતાનું ઉત્તરમાર્ગે અભિ-ગમન, ને નિર્ણયઅહાવેતાને વિદેહકૈવલ્યની પ્રાપ્તિનું તથા સચુજ અહાવેતાની અહાલોકમાં સ્થિતિનું નિરૂપણ એવા નામવાળા ચાર પાદો છે.

આ અહાસૂત્રોમાં શ્રુતિઓવડે, રશ્મિતિઓવડે ને યુક્તિઓવડે શ્રુતિઓના તાત્પર્યનો વિચાર કરી પ્રતીત થતાં સર્વ પ્રાણિપદ્યોનું વા-

સ્તવિક સ્વરૂપ અદ્વિતીય બ્રહ્મ છે એમ કુશ-
મહર્ષિ દોષથી દૂષિત નહિ થયેલી શુદ્ધિવાળા
વિવેક પુરુષોને સૂક્ષ્મવિચાર કરવાથી સ્પષ્ટ સં-
મગ્ન્ય એમ ભિન્ન ભિન્ન સૂત્રોવડે સમગ્રબુદ્ધિ છે.

જીવના, જગતના, પ્રાણના, બ્રહ્મના, મો-
ક્ષના ને મોક્ષસાધનોના સંબંધમાં ઉપનિષદોમાં ને
શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાં જે સુરિચર સિદ્ધાંત પ્રમાણેને
અનુસરીને સ્થાપવામાં આવ્યો છે તેજ સુરિચર
સિદ્ધાંત જીવાદિના વાસ્તવિક સ્વરૂપના સંબંધમાં
બ્રહ્મસૂત્રોમાં પણ શ્રુતિસ્મૃતિરૂપ પ્રમાણેવડે ને
યુક્તિઓવડે સુદૃઢ કરવામાં આવ્યો છે એમ
વેદાંતશાસ્ત્રોના પાર પામેલા મહાગાનઓ કહે છે.

ભિન્ન ભિન્ન ઉપનિષદોનાં વચનોની તેમાં
અનુકૂલ થતી અન્ય શ્રુતિઓવડે ને પ્રયત્ન યુ-
ક્તિઓવડે એકવાક્યતા કરવા માટે જેની પ્ર-
યત્નિ છે એવાં બ્રહ્મસૂત્રોના સિદ્ધાંત ઉપનિષદોએ
કરેલા સિદ્ધાંતથી ભિન્ન હોઈ શકે જ નહિ એ
સામાન્યશુદ્ધિવાળા મનુષ્યને પણ થોડો વિચાર
કરવાથી ટૂરત સમગ્ર્ય એવું છે, છતાં યાદ
મનુષ્યોને તેનો સિદ્ધાંત ઉપનિષદોના ને ભગવદ્
ગીતાના સિદ્ધાંતથી ભિન્ન હશે એવી શંકા
થાય તો તે શંકાને દૂર કરવામાટે બ્રહ્મસૂત્રમાંથી
કેટલાક અગત્યનાં સૂત્રો આ લેખમાં લખી તેણે
કરેલો સિદ્ધાંત અદ્વિં દર્શાવાય છે.

બ્રહ્મસૂત્રોમાંના નાચે જણાવેલાં સૂત્રોમાં શ્રુ-
તિઓ જીવનું સ્વરૂપ કેવું કહે છે તે પ્રમાણ ને
યુક્તિવડે સંક્ષેપમાં જણાવું છે:—

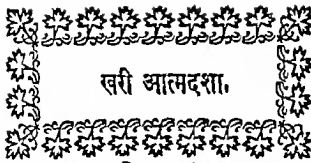
બ્રહ્મસૂત્રોના ત્રીજા અધ્યાયના ત્રીજા પાદમાંના
“માયામાત્રં ક્ષુ કાસ્ત્યર્થનાભિવ્યક્તસ્વરૂપ-
ત્વાત્” (સ્વપ્રેમનાં દેહકાલાદિરૂપ સામગ્રીનું
સંપૂર્ણપણે અપ્રકટસ્વરૂપ હોવાથી સ્વપ્રેમની
સહિ માયામાત્ર-મિથ્યા છે) આ ત્રીજા સૂત્રવડે
જીવનો સ્વપ્રેમના જગતની સાથે લેઈ પણ સંબંધ
નથી એમ જણાવ્યું છે. વળી તેજ અધ્યાયના
તેજ પાદના ચોથા, પાંચમા ને છઠ્ઠા સૂત્રમાં
પણ જીવને પ્રતીત થતું સ્વપ્રેમનું જગત મિથ્યા
હોવાથી તેની સાથે તે જીવનો વાસ્તવિક સંબંધ
નથી એમ જણાવ્યું છે. પુનઃ તેજ અધ્યાયના
તેજ પાદના “તદમાયો નાદીપુ સ્વદુતેરા-
સ્મનિ ચ” (સ્વપ્રેમદર્શનનો અભાવ દિશાના-

મની નાદીદારા બ્રહ્મમાં છે એમ શ્રુતિથી સિદ્ધ
થાય છે,) એ સાતમા સૂત્રથી તથા તે પછીના
આઠમા ને નવમા સૂત્રથી જીવનું સ્વરૂપ સુપ્રતિ-
નામની અંતઃકરણની અવસ્થાથી ભિન્ન કહ્યું છે;
અને તેજ અધ્યાયના તેજ પાદના દશમા સૂત્ર-
વડે મૂર્ચ્છાવસ્થાથી પણ જીવનું સ્વરૂપ ભિન્ન છે
એમ જણાવ્યું છે. ત્રીજા અધ્યાયના ત્રીજા પા-
દના “આધ્યાનાય પ્રયોજનામાયાત્” પ્રત્યે-
કના સૂક્ષ્મપણાના ને વ્યાપકપણાના પ્રતિપાદનમાં
પ્રયોજનનો અભાવ હોવાથી આત્માના પ્રયાર્થ
જ્ઞાનને માટે એ સર્વથી આત્મા પર છે એમ
પ્રતિપાદન કરાયું છે,] એ ચૌદમા સૂત્રમાં અને
“આત્મશબ્દોચ” [આત્મા એવા શબ્દથી પણ
ત્યાં આત્મા જ પ્રતિપાદનનો વિષય છે એમ જ-
ણાય છે,] એ પંદરમા સૂત્રમાં જીવનું વાસ્તવિક
સ્વરૂપ બ્રહ્મ છે, ને તે સર્વથી સૂક્ષ્મ ને વ્યાપક
છે એવો નિર્ણય કર્યો છે. ત્રીજા અધ્યાયના
ત્રીજા પાદના “વ્યતિરેકસ્તદ્વાયાવિત્વાન્ન
ત્પલઙ્ઘિયત્” (સ્વલશરીર આત્મા નથી, કિંતુ
આત્મા સ્વલશરીરથી ભિન્ન છે, મરણ થાય
ત્યારે સ્વલ શરીરના હોવામાં પણ જ્ઞાનાદિના
નહિ હોવાપણાથી; જો સ્વલશરીર આત્મા હોય
તો તે વેલા સ્વલ શરીરનો પેઠે જ્ઞાનાદિની પણ
પ્રતીતિ થવી જોઈએ,] એ ચોપતમા સૂત્રવડે
સ્વલશરીરથી આત્મા ભિન્ન છે એવો નિર્ણય
કર્યો છે. વળી ચોથા અધ્યાયના પહેલા પાદના
“આત્મેતિ ત્પગચ્છન્તિ પ્રાદ્યન્તિ ચ”
[આત્મા બ્રહ્મ છે એમ જગ્યાસથાપાવાળાઓ
‘ત્વ ઇદમસ્મિ ભગવો દેવતેડઈ ચૈ
ત્વમસિ દેવતે’—હે પૂજ્ય દેવ! તમેજ હું છું,
અને હે દેવ! હુંજ તમે છો,—એ શ્રુતિવચનવડે
સ્વીકારે છે, અને ‘ઈદમદ્વાસ્મિ’—હું બ્રહ્મ છું—
પણ ત આત્મા સર્વોત્તર:—આ તારો આત્મા
સર્વની અંતર રહેલો છે,—‘પણ ત આત્માડ
જ્ઞત્યોમ્યમૃત:’—આ તારો આત્મા અંતર્યામિરૂપને
અવિનાશી છે,—ને ‘તત્સત્યં સ આત્મા તત્ત્વ-
મસિ’—તે સત્ય છે, તે આત્મા છે, તે તું છે,—
મિથ્યાદિ શ્રુતિવચનો પણ બ્રહ્મને આત્મપણાવડે
સ્વીકારે છે,] એ ત્રીજા સૂત્રવડે આત્માના બ્રહ્મ-
થી અભિન્નપણાનો નિશ્ચય કર્યો છે. બ્રહ્મસૂત્રોના

બીજા અધ્યાયના બીજા પાદના “કુત્પત્યસ્તં મર્જાન્” (જીવની પાત્માથી ઉત્પત્તિ માનવાથી તે જિવાથી કરે, ને તેને મોક્ષનાં પશુ ન થાય, માટે તેની ઉત્પત્તિને અર્જન કરવાથી જીવની ઉત્પત્તિ માનનારાઓને મન યોગ્ય નથી.) એ બેંતાગીયમા સૂત્રમાં, ને તેના બીજા અધ્યાયના ત્રીજા પાદના “નારમા છુતેન્નિત્યદશાચ તામ્યઃ” (જગત્ની ઉત્પત્તિ કહેનારા પ્રકરણમાં જીવની ઉત્પત્તિ કરેનારી શ્રુતિના અભાવથી અને ‘સ દ્વા પથ મદ્ધાનજ આત્માજરોડમરોડમૃતોડ મયો દ્વલ’ તે આ આત્મા વ્યાપક, જન્મરહિત, વૃદ્ધાવસ્થાથી રહિત, જિવાથી રહિત, આનંદરૂપ, અમય ને અલ્પ છે, ને ‘અજો નિત્યઃ શાશ્વ- સ્તોડયં પુરાણઃ’-આ આત્મા જન્મરહિત, નિત્ય, એકરૂપે રહેનારો, ને પ્રાચીન છે, -ઈતિ શ્રુતિ- ઓરડે તેવું નિત્યપણું મિદ્દ હોવાથી આત્મા ઉત્પન્ન થતો નથી,] એ સૂત્રમાં સૂત્રમાં જીવને અનાદિ કહી તેને અનંત ને અલગપ નહીં કર્યો છે. તેજ અધ્યાયના તે પાદના “જ્ઞોડત પય” [વિજ્ઞાનમનંદં દ્વલ -અલ્પ વિજ્ઞાનને આનંદ- રૂપ, ને ‘સત્યં જ્ઞાનમનંતં દ્વલ’ સત્યરૂપ, જાન- રૂપ ને પરિન્દેશરહિત છે -ઈત્યાદિ શ્રુતિઓમાં અલગપ નરૂપ કહ્યું છે, અને અલગપ જીવ છે, તેથી પશુ નિત્ય ચૈતન્યરૂપ હોવાથી જ તેની ઉત્પત્તિ સંભવતી નથી,] એ અદારમા સૂત્રમાં જીવને ચૈતન્યરૂપ કહી તેવું અનાદિપણું નહીં કરવામાં આવ્યું છે. તેજ અધ્યાયના તે પાદના “સરુણસારદશાસુ તદ્વપપદેશઃ પ્રાક્ષણ્” [જીવની ઉત્પત્તિના અવગણ્યથી, ધરીમાં પરલ- લનાજ પ્રવેશના અવગણ્યથી, અને જીવલક્ષના એક- પક્ષના ઉપદેશથી અલગપ જીવ છે, તેથી અલગપ પડે, વ્યાપક છે, અલ્પ નથી,] એ ઓગણુનોમમા સૂત્રમાં જીવનું વ્યાપકપણું નહીં કર્યું છે; અને તેજ અધ્યાયના તેજ પાદના “યથાચ સક્ષો- મયથા” [અને જેમ સતાર બને-ધંધારાણી ને ચોત એવી બે-રીને રિધિત કરે છે, તેમ જીવ પશુ બને કિંવા વાગીને અક્રિય એવી બે રીતે રિધિત કરે છે,] એ ચાગીયમા સૂત્રમાં જીવને વ્યા- વહારિરિતે કર્તા ને વસ્તુનાએ અકર્તા નહીં કર્યો છે. ઉપર દર્શવિદ્ધા અલસુત્રોમાંનાં સૂત્રો વચ્ચ- વાથી વિવેકી મનુષ્યને જણાવ્યું હતું કે જીવ ધરી- રાદિથી જિન્ન, અકર્તા ને અલગપ છે.

મનુષ્યદિને યોનાની પ્રેરણાદિ પ્રાદિગોથી પ્રતીત થયું આ જગત્ અલસાથીજ વિવરણે ઉપજેલું હોવાથી અલસથી જિન્ન નથી. જેમ સૂર્યનાં ત્રિ- લોમાં પ્રતીત થયું મનુષ્ય સૂર્યનાં ત્રિલો- થી જિન્ન નથી નેમ, અલસમાં પ્રતીત થયું આ જગત્ પશુ અલસથી જિન્ન નથી. વળી કાર્મ દાર- જીથી જિન્ન નહ, હેઈ થકે આ વાત દેહમાં પશુ પ્રસિદ્ધ છે, અને સચુઅલ માયાને ત્યાજ કરતાં નિર્જુઅલરૂપ જ છે એ વાત પશુ વિરે- કીઓને ગિદિત જ છે. અલસુત્રોમાંનાં નીચેનાં સૂત્રોમાં સચુઅલ આ જગત્નું ઉપાદાન કારણ ને નિમિત્તકારણ છે એ નિશ્ચયને સ્પષ્ટ કર્યો છે:—

અલસુત્રોના પહેલા અધ્યાયના પહેલા પાદના “જન્માચલં યતઃ” “(જન્મથી આ જન્મ- ત્વી ઉપાત આદિ થાય છે તે અલસ છે,) એ બીજા સૂત્રમાં આ જગત્ સચુઅલમાંથી ઉપજે છે એમ શ્રુતિરૂપિતા આધારે નિર્ણય કર્યો છે. એજ અધ્યાયના એજ પાદના પાંચમા સૂત્રથી માંડીને અગિયારમા સૂત્રસુધીમાં પ્રતિ રવતંત્ર- પણે આ જગત્નું ઉપાદાનકારણ નથી, પશુ સચુઅલજ આ જગત્નું ઉપાદાનકારણ છે, એમ શ્રુતિશ્રુતિથી નહીં કરવામાં આવ્યું છે. અલસ- ત્રના પહેલા અધ્યાયના ચોથા પાદના “મજ્ઞ- તિદ્ધ પ્રતિજ્ઞા વૃટાંતાનુપરોવાન્” [એક અલસનું જ્ઞાન યથાથી સર્વનું જ્ઞાન થવાની શ્રુતિની પ્રતિજ્ઞાના અને માટી આદિ કારણોનું જ્ઞાન યથાથી તેમનાં કાર્યોનું જ્ઞાન થવાના શ્રુતિમાં આપેલા ઉદાહરણના પ્રમાણપણથી સચુઅલ આ જગત્નું ઉપાદાનકારણ અને નિર્જુઅલ ઉપચારથી નિમિત્તકારણ છે] ને “અભિચ્ચાયોપ- દેશાચ્ચ” (‘હું બહુ યાઉં,’ એવા જગતને ઉપજાવવાના સંકલ્પના ઉપદેશથી પશુ અલસ આ જગત્નું નિમિત્તકારણ તથા ઉપાદાનકારણ છે એમ નહીં થાય છે,] એ ત્રેવીશમા તથા ચોવીશમા સૂત્રથી તથા તે પછીના પચીશમા, છવીશમા ને સત્યાવીશમા સૂત્રથી અલસ આ જગત્નું ઉપાદા- નકારણ તથા નિમિત્તકારણ છે એમ શ્રુતિશ્રુતિથી નહીં કરવામાં આવ્યું છે. વળી અલસુત્રના બીજા અધ્યાયના પહેલા પાદના છઠા, સાતમા, નવમા દશમા ને અગિયારમા સૂત્રરહે પશુ સચુઅલજ આ જગત્નું ઉપાદાનકારણ છે એમ શ્રુતિના ને શ્રુતિના આગ્રવથી પૂર્વપક્ષોનું ખંડન કરીને નહીં કરવામાં આવ્યું છે. (અપૂર્વ.)

છત્રી આત્મદશા.

(અનુવાદક. રા. મણિલાલ ન. દોશી. ખી એ.)

જે હિચ્ચમાં હિચ્ચ તરવ છે, તે બાએજ મળી આવે છે, અને તેથી તે સંબધમાં લેણામાં ગેરસમજ થાય તે વિચિત્ર નથી. લેણા શારીરિક બળ અને સામર્થ્યને જાણે છે, અને સમજે છે, અને જે કસરતથી જવાન મલકુરતીમાં વિજયી નીવડે છે, તેને પશ્ચિમની પ્રજાઓ એક વીર તરીકે ગણે છે જે મનુષ્ય વધારે ઝડપથી દોડી શકે, વધારે ઉંચે કુદી શકે, અને પોતાના બધુઓ કરતાં જરા વધારે જલદીથી ચાલી શકે, તેવા મનુષ્યના શારીરિક બળને દરેક મનુષ્ય સમજી શકે અને જે ઇન્દ્રિય ગ્રાહ્ય હોય તે સર્વ વિજયોમાં વિશેષ પ્રસિદ્ધિ મેળવે છે. ખરા શુદ્ધિશાળીની દીર્ઘત કરનારા પ્રમણમાં ગ્રોહ્ય હોય છે. અને જેમ તેની શુદ્ધિ વધારે હિચ્ચ, તેમ તેનું ખર્ચ મહત્ત્વ સમજનારા ધણાજ યોગ્ય હોય છે. પણ તે છતાં દુનિયા શુદ્ધિશાળી પુરૂષોને માન આપે છે, અને પોતાના માનનીય મનુષ્યોમાં તેમને સાર્થ રથાન આપે છે; કારણ કે જમત એ રિયલિટી વિશા- સમાં આવી પહોંચ્યું છે કે જ્યાં કેટલાકમાં શુદ્ધિ વિશેષ ખીલી છે, અને તે શુદ્ધિના નીચલા સ્વ- રૂપો વિશેષ પ્રમાણમાં ખીલી છે, કે જેથી દરેક મનુષ્ય કેટલેક અંશે શુદ્ધિતત્ત્વની બચ્ચતાની કદર શુદ્ધી શકે છે.

પણ જ્યાં આત્માની બચ્ચતાનો સવાલ છે છે, ત્યાં ધણાજ યોગ્ય તેનું સાર્થ પીઠણી શકે, અથવા તેની બચ્ચતા સમજી શકે. કારણ કે ધણામાં આત્મા જમતો નહિ, પણ સુતેલો છે, અને જેમનામાં કાંઈક અંશે પણ આત્મા પ્રકટ થવા માંડેલો હોય તેઓજ ખીલમાં પ્રકટ થયેલા આત્મસ્વરૂપને સમજી શકે. તેના પરિણામ આ નીચલી બુમિકા પર પણ પ્રકટ થતાં જાય છે આત્મદશાના કેટલાક પરિણામ ધણાં આકર્ષક

હોય છે, અને સર્વ તેની પ્રશંસા કરે છે, પણ ખીલનાં કેટલાક પરિણામો અનાકર્ષક હોય છે, અને કેટલીક વાર નો દુનિયાની વસ્તુઓમાં મગ્ન થયેલા અને દુનિયાના સ્વાર્થો અને મોટાઇને મહ- ત્વના મણનારા મનુષ્યોને તિરસ્કાર ઉપજાવે તેનાં તે પરિણામો લાગે છે. આવા મંસારી મનુષ્યો પોતામાં બધ અને આશા ઉત્પન્ન કરનારાં દુઃખો અને સુખો તરફ જે મંબીર વૃત્તિ આધ્યા- ત્મિક મનુષ્ય રાખી શકે છે, તે મંબીરતા પસંદ કરતા નથી. તેના વૈરાગ્યના ખરાપણા વિષે અથવા તેની ઉદાસીનતાની સત્ત્વના વિષે તેઓ શંકા લાવે છે. તે આધ્યાત્મિક મનુષ્યનું મૌન, એકાંતવાસનો પ્રેમ, શાંતિ, વસ્તુઓ જેમ આવે તેમ તેના શાંતિથી સ્વીકાર, સંયોગીને અનુકૂળ થવાથી તેની રાજીખુશી લેણા જેને વાસ્તે મરી મયે તેની જમતની કાંમતી વસ્તુઓની તેણે મા- નેલી નજીવી કીમત; પરાભવ અથવા વિજયમાં સમતોલ વૃત્તિ-આ બધા તેના ગુણો અને લક્ષણો સામાન્ય મનુષ્યોને ચોડવનારાં થઇ પડે છે, અને તેઓ સમજે છે કે આ બધાનું કારણ તેની હૃદયશ-ચતા છે, અને તેથી તેને તેઓ દયા વ- ગરનો અને લાગણી વગરનો ગણી તેના સ્વા- ભાવિક રીતે તિરસ્કાર કરે છે. વળી આધ્યાત્મિક મનુષ્યનું એક ખીલું પણ સ્વરૂપ છે, કે જેના બણી સામાન્ય લેણા શંકાથી અને કેટલીકવાર તિરસ્કારથી ભુજે છે. સ્વાભાવિક મહત્ત્વાકાંક્ષા તથા જીવનના પદાર્થો તરફ તે બહુજ ફર્લક્ષ આપે છે, પણ એક ખીલ જાતના વિષયો તરફ બહુજ લાગણી જતાવે છે. મનુષ્યનું દુઃખ જ્યેષ્ઠ તેની દીવસોજી જાગે છે. કાંઈ પણ મનુષ્ય- ના દુઃખની જુમ સાંભળી તેનું હૃદય દ્રવે છે, પોતાના સુખ દુઃખ તરફ તે નિષ્કુર જેવો લાગે

છે, પણ બીજાની સુખ દુઃખની એને તરવાથી અસર થાય છે, તે વીજાના તાર જેવો છે, કે જેને એક બરા સરખી પણ આંતરણી અડકાડવાથી દાઢવા મરિ છે અને, જેઓને પોતાને વારતે ધણીજ મામણી હોય છે, પણ બીજાને વારતે નહિ જેવી મામણી હોય છે તેવા મનુષ્યો તેને મામણી રતવાવવાળા અથવા બાવનાવાદી તરીકે ઓળખાવે છે. તેનું ખરૂં જીવન દુનિયાના મનુષ્યોથી ગ્રામ રાખવામાં આવે છે. ફક્ત તેના જેવા મનુષ્યોજ તેનું ખરૂં સ્વરૂપ બંધી રાકે છે. તે ખરા જીવનના ખ્યાસને જીલથી સોજાને પામવા દે, અથવા તો રજૂ કરે માનસિક ભૂમિકાપર જે અનુભવી શકાય, તેવા આકાશને જે ખાસ તેના પર અસર કરતા હોય, તે વખતે જો તે જોવામાં આવે તો દુનિયાદારી મનુષ્યોનો કોમ તેના પ્રત્યે પૂર્ણ જીવસાથી ઉભાય છે, અને તે જાવનાવાદી અથવા સમાધિમાં રસ લેનાર મનુષ્યને વારતે જે કંઈ તિરસ્કારના વિશેષણો બોલવામાં આવે તે ઝાઝા છે. આત્માના જે ગુણો દુનિયામાં સદૃશ્યો તરીકે અણુય છે, તેવડે અધ્યાત્મિક મનુષ્ય પણ આપણોની દીક્ષાજી અને સંમતિ મેળવી રાકે, અને જાવા સદૃશ્યોને તીધી બાકિતવાવવાળા પ્રેમ લેણીમાં તેને વિશે ધાય, પણ તે પ્રયત્ન ઉત્સાહ સોજામાં જાડી રાકે નહિ. દુનિયાના વારે કદરોમાં માનસિક તથા રજૂ ભૂમિકાપર પુષ્ટ જાકિત રજવામાં આવે છે, અને આ જાવતના વીર પુરો દુનિયામાં ઉત્સાહભર્યો આવહાર મેળવે છે; પણ આ કલદેશમાં આ આત્મિક શક્તિનો ઉપયોગ થતો નથી, અને આ આત્મિક જીવનોના આંતરગુહોનો સામાન્ય મનુષ્યોને ખ્યાસ પણ હોતો નથી. માટે આત્મિકતાવાળો યોગી આ જીવનો પર બળને બદલે ન રાતા બતાવે છે, અને સામે વિશેષ આતાવવાને બદલે સાત સદનથીસતા બતાવે છે. કીડીએ આ આત્મિકતાની ને સજાળા બળવદગીતાના ૧૩ મા અધ્યાયમાં બતાવ્યા છે, તેના વર્ણનમાં આ આત્મિક મનુષ્યના સદૃશ્યો ને કે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે સામાન્ય મનુષ્યોને ગીડવનારાં યદુ પડે છે, તે મળી આવરી.

અમાનિત્વમ દંભિત્વમર્હિસા સાન્તિરાજિવમ્ ।

આચાર્યોપાસનં શૌચં સ્થેયમાત્મ વિનિગ્રહઃ ॥

इन्द्रियार्थेषु चैरात्मयमनहंकार एव च ।

जन्म मृत्यु जरा व्याधि दुःखदोषानु दर्शनम् ॥

असक्ति रनभिष्वंगः पुत्रद्वार सुहादिषु ।

नित्यं च समाचि चत्वं मिष्टानिष्टौ प पाप्मिषु ।

मयि चानन्ययोगेन भक्तिरव्यभिचारिणी ।

विविक्त देश सेवित्वमरति जेन संસदि ॥

अध्यात्मज्ञान नियत्वं तत्त्वज्ञानार्थ दर्शनम्

एतज्જ્ઞાનમિતિ મોક્તમજ્ઞાન યદસોજ્યથા ॥

નમતા, (નબંધ, અહિંસા, સાન્તિ, સરસતા, આચાર્યો (ગુરુઓ અને વડીલો) ની ઉપાસના, પવિત્રતા, શિશરતા, આત્મનિગ્રહ, ઇન્દ્રિયોના વિષયો પ્રત્યે વેરાગ્ય; અનંહારનો અજાત, જન્મ મૃત્યુ, જ્વાલરથા, બામિ, દુઃખ વગેરેના હોય જોગ; આચાર્યોનો અભાવ, પુત્ર, સ્ત્રી અને ગૃહ પ્રત્યે મમત્વનો અજાત, ઇષ્ટ અને અનિષ્ટ યોગોમાં મનનું 'સંગનોસપથ'; મારે વિશે અન્ય યોગથી શુદ્ધ જાકિત, એકાંત વાસનું સેવન, જનસમુદાયમાં અસંત; અધ્યાત્મનું રાતતચિંતન, તત્ત્વજ્ઞાનના અર્થનું કર્શન; આ બધું જ્ઞાન કહેવાય અને તેનાથી ઉમડું હોય તે અજ્ઞાન.

આપણે કહ્યું કરીશું કે આવા પ્રકારનો મનુષ્ય રાજકીય જીવનની ધામણમાં અથવાતો તરતના સામાજિક સુધારાઓની જાણતમાં ધણી અસરકારક રોવા ન પણ કરી રાકે તેમજ વિચારના પ્રવેશમાં પ્રવેશ મેળવે છે. આ વિચારના મનુષ્ય પણ આવા હોવામાં બહુ ઉપયોગી નીવડી રાકે નહિ. આ બધા હોવા બાવનારુપણ, શક્તિવાળા, બતાકર અને સત્તર મનુષ્યોને માટે છે કે જેઓ તરતમાં મજનારા પદાર્થો માટે માગ કરે છે, તરત વાસ આપનારા હોય માટે લડે છે, અને તેનું પરિણામ પણ તરતજ રોધી છે. પણ શુદ્ધ જીવિતાળો મનુષ્ય વાવિધ્યજાળના પ્રવેશોનો વિચાર કરતો હોય છે, અને વાવિધ્યની યોજનાઓ જે તરવોપર રચાય તે તરવો જગત સંમુખ રજુ કરે છે. બાવનારુપણ મનુષ્યના જેટલુંજ તેનું મામ જનસમાજનો ઉપયોગી છે; અને આપણે બીજાઓ રરતામાં મામ કરતા હોય છે, ત્યારે તે તેના અબ્યાસમાં સામેલો હોય છે. તે માટે તેને

દલ્લો ગણવાનો નથી. તેજ પ્રમાણે આધ્યાત્મિક મનુષ્યે બાવદારિક કામમાં જોણા કુશળ છે, માટે તેને નક્કી ગણવાનો નથી. કારણકે ને આધ્યાત્મિક જીવનપર નિરંતર કામ કર્યા કરે છે. અને કાર્યોનાં મૂળને અસર કરવા તરફ પોતાની બધી શક્તિ વાપરે છે; અને જે બહારની પૂત-જાઓની માનસિક અને ચારીરિક શક્તિઓ લોકોમાં આટલી બધી પ્રદર્શા પામે છે, તે પૂત-જાઓની દોરીઓને તે બહારનાર દોરવો હોય છે.

આધ્યાત્મિક મનુષ્યનું મુખ્ય લક્ષણ ઉપરના સ્થોકોમાં જણાવ્યા પ્રમાણે ધ્યાન અને એકાંત-વાસ વારંવાર પ્રીતિ છે. કહોપનિષદમાં જણાવ્યું છે કે: " યદ્વાચ્ચે ઇન્દ્રિયેભિરબહાર જતી સરજી, તેથી મનુષ્ય બહાર જાય છે, પણ અંદર જોતો નથી. પણ જાની મનુષ્ય, અમરત્વને શોધવા માટે અવળી દૃષ્ટિ કરી આત્મા બહાર જાય છે " અને ખરેખર દુનિયાદારીનો મનુષ્ય બહાર જોવા કરે છે, બહારની વસ્તુઓને અવલોકે છે, તપાસે છે, અને તેની તોષ લે છે આસપાસની વસ્તુઓમાં અતિશય રસ લે છે; અને સત્ય હકીકતો જોવાને, અનુભવવાને અને એકી કરવાને લેણે આકર્ષિત હોય છે. તે પૂર્ણ ઉત્સાહવાળો છે, અને તેનો ઉત્સાહ બહાર વળી કરે છે. તે હમેશાં બ્રમત, ચપલ, ઉચોગી, અને નિરંતર પ્રવૃત્તિ કરતો હોય છે. પણ આધ્યાત્મિક મનુષ્યનું ધ્યાન અંદર લાગેલું હોય છે-સત્ વસ્તુપર સ્થિર થયેલું હોય છે, પણ કદાપિ લૌકિક વસ્તુપર ચોટતું નથી. અને એકાંતવાસને પસંદ હોય છે, કારણકે આત્મિકતા તે અંદર જોઈ શકે, અને શાંતિમાં તથા બહારના સંસાર વિનાની રત્નત્રતામાં તે આત્માનું ધ્યાન કરી શકે.

ત્યારે કર્તવ્ય આવી પડે, ત્યારે તે પોતાનું સ્થિત દૃષ્ટી બહારની બાજુએ પરાવે. પણ જ્યાં તે કર્તવ્યથી છુટો થયો કે તરતજ તે પોતાના ખરા જીવન બહાર પડી પડે છે, અને અસરકારક આધ્યાત્મિક કામને વારંવાર જે બગ જરૂર હોય, તે હેતુ વચરની અને બહાર બાજુએ પથરોચેલી પ્રવૃત્તિમાં ખર્ચ નાખે નહિ. કારણકે મનુષ્યની શક્તિ પરિમિત છે, અને તે જે પ્રમાણમાં વાપરવામાં આવે, તે પ્રમાણમાં તેના વિકાસનો પ્રકાર

થશે. જો તે શક્તિ વારંવાર બહાર રેડવામાં આવે અને નજીવી નાની બાબતોમાં તેનો વ્યય થાય તો આધ્યાત્મિક જીવનના વિકાસ વારંવાર ધરુથી થોડી શક્તિ તે બચાવી શકશે. નકામી વાતોમાં જે કલાકો પસાર થાય છે, જેથી કહેનાર કે સાંભળનાર કોઈપણ વિશેષ કાંઈ થતું નથી, તે કલાકોનો ધ્યાનને વારંવાર સારામાં સારો ઉપયોગ કરી શકાય. અને જે બગ બીન જરૂરની એક ઝડપ બાબતો પાછળ ગાળવામાં આવે છે, તેનો એકાગ્ર અને અસરકારક પ્રયત્ન માટે ઉપયોગ થઈ શકે, અને જેને લીધે તે મુસાફર રસ્તા ઉપર લેણે દૂર સુધી આગળ વધી શકે. જીવનના દરેક માર્ગમાં તેમજ કોઈપણ કરવા યોગ્ય કામ માટે જેમ પ્રયત્ન અને સતત શક્તિ તરીકે જરૂર છે, તેવીજ રીતે આત્મવિકાસ માટે પણ તેની જરૂર છે. 'અજ વગરનો અથવા પ્રમાદી મનુષ્ય આત્મા ગ્રાસ કરી શકે નહિ.' એ ઉપનિષદનું વાક્ય રમરણ કરવા યોગ્ય છે, અને જેઓ અમુક પ્રસંગે અથવા રહી રહીને તે મેળવવા મથે છે, તેઓ લાંબા સમય સુધી જન્મ મરણના ચક્ર સાથે બંધાયેલા રહેવાના, વચાનનું પણ યોગ્ય જ્ઞાન મેળવવાને તેના ઉપાસકો પાસેથી લેવા વર્ષની સતત મહેનતની આશા રાખવામાં આવે છે, તો પછી આ મોટામાં મોટું વિજ્ઞાન-આત્મવિજ્ઞાન-કોઈપણ પ્રયત્ન વિના અથવા ભોગ આધ્યા સિવાય મળી શકે ? ખતીલો વિદ્યારસિક વિદ્યાર્થી પોતાનો સમય નકામી બાબતોમાં અથવા નકામી મોજશોખ પાછળ ગાળવા ના પાડે છે, તો પછી આત્મવિજ્ઞાનો અભ્યાસી શું એટલેજ ખતીલો નહિ થાય ? અને પોતે જે કોઈપણ પળનો માલીક ગણી ઘસાય, તે દરેક પળ આ પવિત્ર જ્ઞાનની પાછળ શું તે નહિ રોકે ?

આ ઉપરથી એમ સમજવાનું નથી કે બીજાની સેવા અને મદદમાં જે સમય તે ગાળી શકે. તે સમયને તેને પોતાનોજ ગણવો નહિ, કારણકે તે સેવા એ તો આધ્યાત્મિક જીવનનું હાર્દ છે. અને જે મનુષ્ય હતા વગર આસ લઈ શકે તો મનુષ્ય બીજાની સેવામાં ગ્રેમ પ્રકટ કર્યા વિના આત્મિક જીવન ગાળી શકે. આવી સેવા તેણે પૂર્ણ રીતે, દૃષ્ટી, શ્રુતીથી, અને વગર આનાદાનીએ કરવી જોઈએ, પણ આવા શ્રમપૂર્ણ અને બીજાને મદ-

દશાર કામને ઉપર જાણવેલા સમયના નિર્ધારક બધ સાથે કાંઈ લેવા દેવા નથી. એક દાંડીમાં કાણી પાડવા, અને પછી તે મહિના પાણીને ઝરવા દેવું અને આ રીતે દાંડીને અર્ધી ભરેલી રાખવી. તે બાબતને અને દાંડીનું એક બારણું ઉઘાડી તેમાંના જળને થોડા રીતે બનાવેલી પ્રજા-સિકાઓમાં બહેવા દેવું આ બાબતને ભિન્ન ગણવી જોઈએ. દાંડનું જીવન તે નાનાં નાનાં કાણુઓ-વાળું છે. અને તે દ્વારા સમય પસાર થઈ જાય છે. અને તોફ લેવા જેવું કાંઈ પણ ઉપયોગી કામ થતું નથી. અને જે શક્તિ જીવનમાં ચક્રોને કાંઈ ઉપયોગી બાબતમાં ફેરવાને ઉપયોગી થઈ હોત, તે શક્તિ આવા કાણુઓદ્વારા વહી જાય છે.

આ સ્થળે કાંઈ તરફથી એવો વાંધો ઉઠાવવામાં આવે કે આવું શ્રમપૂર્ણ સતત જીવન ધણા થોડાજ ગાળી શકે, અને આવા જીવનનું દબાજુ એટલું બધું વધી પડે કે જીવનની ફેરી ટુટી જાય. આ વાંધો ખરો છે; અને તેથીજ ખરી આત્મ-દશાવાળા મનુષ્યો બાજોજ મગી આવે છે. વગી ન્યાં સુધી તેનો આંતર અવાજ તેને તે માર્ગ બંધી બાંધાવતો નથી, અને બાહ્ય દુનિયાની તેને મોઢ પમાડવાની અને ખેંચવાની શક્તિ ન્યાં સુધી ચાલી ગઈ નથી, ત્યાં સુધી આવું જીવન ગાજવાને કાંઈ તેને કહેતું નથી. કારણ કે ન્યાં સુધી આત્મા બહારની દુનિયા સાથે સંપર્કમાં આવવા ઇચ્છે છે, ત્યાં સુધી જે ઇચ્છાથી તેને જન્મ થયો હતો, તે ઇચ્છા અટક છે. ત્યાં સુધી તે નિર્દોષ રીતે પૃથ્વીનાં જળ પીએ, અને નિર્દોષ આનંદના હાનરે આકારોદ્વારા તે સુખ મેળવી શકે. ન્યાંસુધી સ્વૃષ્ઠ અને મૌનસિક સુખોને સાર ઇચ્છા પ્રકટે છે, ત્યાં સુધી પૃથ્વી સાથે બાંધનારી બેડીઓ તોડવાનો સમય આવી પહોંચ્યો નથી. ત્યારે બધા મનુષ્યો આત્મદશાના શોધક થશે, ત્યારે પૃથ્વીનો ઉપયોગ આવી રહેશે. અત્યારે કરોડો જીવો આ મુંદર અને આપણુ પૃથ્વીને ચઢાવ છે, કુદરતના ઉદાર સાથે ચારે બાજુએ વેરેલી વિરિધ આનંદજનક અને મુંદર વસ્તુઓમાં તેઓ સુખ માને છે, ત્યારે કુદરતી મુંદર ભેટોને નિર્દોષ રીતે દા સાર ઉપયોગ ન કરે એ અને

આત્માએ જે પાઠો શીખવાને જન્મલેધી છે, તે પાઠો કેમ ન શીખવા ?

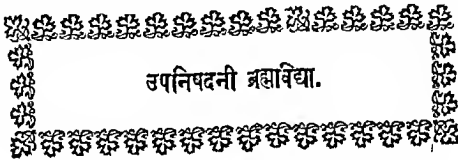
બૂખની રૂચિ સરંચા બંધ પડી જાય, ત્યારે આપણને લાગે છે કે પુરના પ્રમાણમાં ખોરાક લેવામાં આવ્યો છે, તેમ આ વસ્તુઓ પ્રત્યે જ્યારે કંટાળો આવે ત્યારે બાજુનું કે શીખવા થોડા પાક શીખાયો છે. તે પછી બીજા પાક શીખવાનો સમય આવે છે. અને જે મનુષ્ય સ્વૃષ્ઠ અને મૌનસિક સુખોમાં રસ લે છે, તેણે આધ્યાત્મિક વસ્તુઓ શોધનારા મનુષ્યોને પોતાને પ્રિય લાજતાં સુખો પરાણે મેળવવા માટે આગ્રહ કરવો નહિ. તેજ પ્રમાણે આધ્યાત્મિક પુરુષે સંસારી મનુષ્યને પોતાના વર્તુલમાં ખેંચવાને પ્રયત્ન કરવો નહિ અથવા તો તે સંસારી મનુષ્ય જેનો ત્યાગ પણ ન લઈ શકે તેવા સૂક્ષ્મ વાતાવરણમાં ધસડવા મહેનત કરવી નહિ. આ કારણથીજ પ્રાચીન હિંદુ લોકોએ જીવનના ચાર આશ્રમો પાડ્યા, અને પ્રથમ આશ્રમમાં વિદ્યાર્થીઓએ અભ્યાસ કરવો, બીજા આશ્રમમાં પુષ્ટ વયના મનુષ્યોએ ગૃહસ્થાશ્રમમાં દાખલ થવું, અને [કેટલાક અપવાદ સિવાય] આ બંને આશ્રમોમાં જંગલમાં જવું અથવા તો સન્યાસી બનવું. ધણી ઉતાવળથી મનુષ્ય સંવરતાશ્રમમાં દાખલ થાય છે, તો તેનો ધણીવાર પ્રત્યાકાત થાય છે, કારણકે પગણે મેળવેલી જિંદગી તંદુરસ્ત હોતી નથી, અને પુખ્તની કળીને જોરથી પકડીને ઉઘાડવામાં આવે તો તેની સાંધીઓ જાડી જરાજરા થાય છે. નવીન શક્તિથી અને જોરજુલમ વિના કામ કરે છે. અને જો મનુષ્યે પૂર્ણ અને વરાગના દબાજુ વિનાની ભવ્ય રિયતિ પ્રાપ્ત કરવી હોય તો તેણે પ્રથમે પગલે આગળ વધવું જોઈએ.

જેનામાં આત્મજીવનનો પ્રથમ ઝાંઝો ધબકારો યતો લાગે, તેઓએ તેની કૃપાભરી અસરને તાંબે ધવુ જોઈએ, અને પોતાના પ્રકૃત સ્વભાવની બધી બારીઓ ખુલ્લી રાખી જોઈએ કે જેથી તે જીવનના ચાંત આદિલનો દબાજુ વશર તેમનામાં પ્રવેશ કરે. અને તે આદિલનો બાહ્યજીવનના પ્રયત્ન આદિલનો સાથે એક તાર થઈ શકે. આવા મનુષ્યોએ તે આત્મદશાને પ્રકટ થવાને તક આપવી જોઈએ, તે માટે કાંઈ ચાંત

કલાક પસંદ કરવો જોઈએ કે જ્યારે કુદરત ચાંત હોય અને આસપાસની પરિસ્થિતિ પણ ચાંત હોય અને મનને ધ્વનિયોગથી નિવૃત્ત કરીને અને મનને પણ ચાંત અને પર્વતના સરોવર જેવું સ્વચ્છ બનાવીને તેમણે ચાંતિથી અંદરના અવાજને સાંભળવો જોઈએ. પૃથ્વીની સ્પૃશ્ય હવામાં જે મધુર અવાજ ન સંભળાય તે અવાજનો ધીમે નાદ તેણે સાંભળવો જોઈએ.

પ્રથમતો કેટલીકવાર લીં માનજ રહેશે. પણ તે માનમાં પણ પવિત્ર કરવાનું બળ રહેલું છે,

અને ચોડીવાર પછી સુંદર સંગીતનો અવાજ દૂરથી સાંભળાયો, જે હૃદયે આત્માના પૂર્ણ અનાહતનાદરૂપે પ્રગટ થયો પણ તે આંતરજીવનનું જોતેલા કે લખેલા કાંઈ પણ શબ્દો વર્ણન કરી શકે નહિ, અને તે ડોળવવાને દુનિયાના કાંઈપણ અવાજની જરૂર પડતી નથી. એકવાર પણ જ્યાં અંદરનો કાન ઉઘડે છે, ત્યાં તે અભ્યાસી શિષ્ય થાય છે. તેની શોધ પુરી થાય છે, તે મહેશ્વરની દિવ્ય હાજરીમાં હોતો રહે છે. તેણે પોતાના પ્રભુને શોધ્યો છે.

ઉપનિષદની બ્રહ્મવિદ્યા.

મુંદકોપનિષદ.

પ્રથમખંડ.

પરા અને અપરા વિદ્યાનું નિરૂપણ.

વિજ્ઞાના કર્તા તથા જ્ઞાતવું રસજ્ઞ કર્તા બ્રહ્મા દેવોર્ગા પ્રથમ ઉત્પન્ન થયા હતા. તેમણે પોતાના મોટા પુત્ર અયર્ચણને સર્વ વિદ્યાના આધારરૂપ બ્રહ્મવિદ્યાનો ઉપદેશ કર્યો. ૧

ત્યાર પછી બ્રહ્માએ જે કાંઈ ઉપદેશ બ્રહ્મવિદ્યા સંબંધીને અયર્ચણને કર્યો હતો તે તેણે અંગીરાને કર્યો. અંગીરાએ તે બ્રહ્મવિદ્યા ભાર દાજ્ઞવલ્કીમાં ઉત્પન્ન થયેલા સત્તવાહનને સમભવી તથા આ પ્રમાણે ગુરુપરંપરાએ પ્રાપ્ત થયેલી બ્રહ્મવિદ્યા ભારદ્વાજે અંજિરસને કહી. ૨

શુનકેનો પુત્ર શેનક જે મહાન ગૃહસ્થાશ્રમી હતો. તે વિધિ પ્રમાણે અંજિરસ પાસે આવી પૂજા લાગ્યો કે હે ભગવન ! એવી તે કરો વસ્તુ છે, કે જે વસ્તુનું જ્ઞાન યથાર્થી અન્ય સર્વ વસ્તુ ચાંત થઈ શકે છે ? ૩

ત્યારે અંજિરસે શેનકને કહ્યું કે, જલુવા

યોગ્ય એવી બે પ્રકારની વિદ્યાઓ છે. જેને બ્રહ્મવેદાઓ પર તથા અપરા કરીને કહે છે. ૪

અપરા વિદ્યાવડે ઋષિ, યજુષ્ઠ, સામ, અયર્ચણ, વિદ્યા, ક્રમ, બ્યાકરણ, નિરૂપન, હંદ તથા જ્યોતિષ છે. જે પરા વિદ્યાવડે અક્ષર બ્રહ્મનું જ્ઞાન થાય છે, તે વિષે હવે કહેવામાં આવે છે. ૫

આ અક્ષરબ્રહ્મ અદશરૂપે, અમાણરૂપે, અકારણરૂપે, અવર્ણરૂપે, અચક્ષુરૂપે, અશ્રોતરૂપે, પાદ તથા હસ્તથી રહિતરૂપે, નિત્યરૂપે, વિશુદ્ધરૂપે, સર્વને વિષે વ્યાપકરૂપે, અત્યંત સૂક્ષ્મરૂપે, તત્ત્વ અર્થાત પ્રાપ્ત બ્રહ્મરૂપે તથા અઅધ્યક્ષરૂપે છે. અર્થાત ક્ષયથી રહિતરૂપે છે. આ રીતના સ્થાવર જંજમના કારણરૂપને જે વિચારવડે વિવેકીઓ જુએ છે અર્થાત આત્મ સાક્ષાત્કાર કરે છે તે પરવિદ્યા છે. ૬

જેવી રીતે કરોળીઓ પોતાની ભાગ પાછરે છે તથા પાછી તેને સંકેલી લે છે, જેવી રીતે પૃથ્વીપર ઐશ્વર્યથી ઉત્પત્તિ થાય છે, જે રીતે જીવના મનુષ્યના મસ્તક તથા ચરીરપર ફેશ તથા રૂપી ઉત્પન્ન થાય છે તેવી રીતે અક્ષર બ્રહ્મની સૃષ્ટિ સમયે જગત્પત્તી ઉત્પત્તિ થાય છે. ૭

જ્ઞાનના યોગે કરી બ્રહ્મની પ્રાપ્તિ થાય છે. બ્રહ્મથી અન્નની ઉત્પત્તિ થાય છે, અન્નથી પ્રાણ મન, સત્ય, લોક તથા લોકમાંથી કર્મની ઉત્પત્તિ થાય છે તથા કર્મેમાંથી અમૃતતત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે. ૮

બ્રહ્મ જે સામાન્ય પે કરી સર્વવેતા તથા જે સર્વના વિશેષરૂપે કરી શક્તા છે તથા જેનું તપ જ્ઞાનમય છે તે સર્વસ્ત્રમાંથી બ્રહ્મ, નામ, રૂપ તથા અન્નની ઉત્પત્તિ થઈ છે. ૯

દ્વિતીયખંડ.

અપરાધવિદ્યારૂપ સંસારનું સ્વરૂપ.

આ સત્ય છે કે મંત્રોમાં જે કંઈ કર્મોનું વિવેકી જનોએ નિષ્પણ્ય કર્યું, તે કર્મોના અનેક પ્રકારે ત્રેતાયુગમાં વિસ્તાર કરવામાં આવ્યો. તે મજ કર્મોના યોગ્ય ફોનોની જે તમને ઇચ્છા હોય તો સર્વદા તે કર્મો તમે કરો. કર્મોના ફળરૂપે જન્મવતી પ્રાપ્તિ અર્થે આ જ એક તમારે વાસ્તે સારા માર્ગ છે. ૧

જ્યારે હવે મદ્ય કરનાર અગ્નિને સમિધ પડે સારી રીતે પ્રદીપ્ત કરવામાં આવે છે તથા જ્યારે અગ્નિની શિખા સારી રીતે પ્રકટ થાય છે તે તના બે વિકાસોની વચમાંથી આકૃતિઓ અગ્નિમાં આપવી જોઈએ આ આકૃતિઓ અગ્નિમાં ધણી શ્રદ્ધાપૂર્વક આપવી. ૨

જે અગ્નિહોત્રીના અગ્નિહોત્રરૂપી કર્મમાં અમાવાસ્યાના કર્મથી, પૂર્ણિમાના કર્મથી ચાતુર્માસ્યરૂપી કર્મથી રહિત, શરદ તથા વસંતમાં નવા અન્નવડે કરવામાં આવતા કર્મથી રહિત, અતિથિના પૂજનથી રહિત, સમય પરત્વે હોમ નહિ કરવાથી રહિત, વૈશ્વદેવ કર્મથી રહિત, શા-આનુસાર હોમથી રહિત તથા શ્રદ્ધાથી રહિત, હોમ કરવામાં આવ્યો હોય, તે અગ્નિહોત્રીના બરાદિ સાતે લોકોનો નાશ થાય છે. ૩

પ્રકાશ પામતી અગ્નિની સાત જિહવાઓ નીચે પ્રમાણે છે કાલો (કૃષ્ણ ભાગ), ક્રાલી (ભયચુકત ભાગ), મનોજવા (મન જેવા વેગરૂપો) સુલો દિવા [રક્તભાગ], સુધુમ્બર [કાળાવર્ણી વાળો ભાગ], રુદ્રિભિની (તણુખારૂપી) તથા

પ્રકાશમાન વિશ્વરૂપી, આ રીતે અગ્નિને આઠ તિનું મદ્ય કરવા માટે અચળ સ્વભાવવાળી સાત જિહવાઓ છે. ૪

જ્યારે અગ્નિની જિહવાઓ પ્રકાશમાન હોય છે ત્યારે જે અગ્નિહોત્રી કામને અનુસરી અગ્નિ હોત્રાદિ કર્મ કરે છે તો નાશવામાં આવેલ આ આકૃતિઓ યજ્ઞમાનને મદ્ય કરતી છતી સૂર્યના રશ્મિરૂપે થઈ સ્વર્ગમાં લઈ જાય છે કે જ્યાં એક તથા સર્વ સ્વર્ગવાસીના ઉપરી દેવોનો પતિ ઇન્દ્ર રહે છે. ૫

આવો આવો એમ કહેતી પ્રકાશમાન આકૃતિઓ યજ્ઞમાનને અદિત્યના રશ્મિરૂપ થઈ સ્વર્ગ પ્રતિ લઈ જાય છે. તથા તમારા સુકૃતવડે પ્રાપ્ત થયેલો આ તમારો બ્રહ્મલોક છે. આ રીત ના પ્રિય વચનો કહે છે તથા તે યજ્ઞમાનનું પૂ જન કરે છે. ૬

આ મનના નિર્વાક અરાધ જણાવો કે જેઓ શાસ્ત્રમાં કહેલ આ નિષ્કૃંટ કર્મ કરે છે, તેઓ હોડકા સરખા નાશવાન તથા અદ્ભુત છે. જે મૂર્ખ મનુષ્યો આ કર્મને મનુષ્યના પરમશ્રેય રૂપે માને છે, તેઓ વારંવાર મૃત્યુ તથા જરાને પ્રાપ્ત થાય છે. ૭

જેમ અંધને દોરનાર અથ હોય તેમ અવિ-જ્ઞાવાન છતાં પડિત તથા વિવેકીપણાનું ડોળ ધાતનાર મૂર્ખ લોકો અત્યંત દુઃખી થઈને પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે. ૮

અનેક પ્રકારે અવિદ્યામાં રહેતા બાલો [મૂઢ પુરૂષો] એમ ધારે છે કે, અમે અમારો દેવ પાર પાડ્યો છે, કર્મ કરનારા પુરૂષો કર્મફળની ઇચ્છાને લીધે આત્મતત્વને ગણ્યતા નથી, તેથી જ્યારે તેઓના કર્મોના ફળો ક્ષીણ થાય છે, ત્યારે તેઓને દુઃખ સહન કરવું પડે છે તથા તેઓનું સ્વર્ગમાં પતન થાય છે.

મનુષ્યને પરમ શ્રેય પ્રાપ્ત કરાવનારી વસ્તુઓ ઇષ્ટ તથા પૂર્તિ છે. એમ માની મૂર્ખો ખરૂં શ્રેય પ્રાપ્ત કરાવનારી શી વસ્તુ છે તેને ગણ્યતા નથી. તેઓ સ્વર્ગના ઉપરના ભાગમાં પૂરણકર્મના ફળને લોગવો આ લોકમાં ફરી પ્રવેશ કરે છે અથવા તો એથી પણ નિષ્કૃંટ લોકમાં જાય છે. ૧૦

નિદ્ધાઈતને અનુભવનારા જે વાનપ્રસ્થાશ્રમી

તથા જ્ઞાનવાન પુરો પોતાની ઇન્દ્રિયોનું દમન કરી તપ તથા શ્રદ્ધાને અપ્સરમાં સેવે છે તે પાપોથી મુક્ત થઈ ઉત્તરાયણ માર્ગે કરી એક એવા સ્થાનપ્રાંત અર્થાત્ બ્રહ્મલોકપ્રાપ્તિ અર્થ છે કે ત્યાં અવ્યય આત્મરૂપ અમૃત પુરુષ રહે છે ૧૧

કર્મવડે પ્રાપ્ત થયેલા લોકનું નિરીક્ષણ કર્યા પછી બ્રાહ્મણે યોગ્ય પદાર્થમાંથી વૈરાગ્ય ગ્રહણ કરવો જોઈએ. કર્મવડે નિત્ય બ્રહ્મરવરૂપ મોક્ષ નથી. એથી બ્રહ્મને યોગબળવાની જિજ્ઞાસાથી શિષ્યે જે શુભ દેવળ બ્રહ્મમાં આસક્ત હોય તથા જે લોકને જાણતો હોય, તેની પાસે હાથમાં સમિધ લઈને જવું જોઈએ. ૧૨

જેનું મન ચાંત થયું છે તથા જેણે પોતાની ઇન્દ્રિયોનું દમન કર્યું છે એવો અધિભારી શિષ્ય ને જ્ઞાનવાન શુભની સમીપ જાય તો તે બ્રહ્મજિજ્ઞાશુભ્યે તત્ત્વવડે તેને બ્રહ્મ વિદ્યાનો ઉપદેશ કરવો, કે જે ઉપદેશ કરતાથી અક્ષર તથા સત્ય એવા પુરુષને તે જાણી શકે છે ૧૩

દ્વિતીય સુંડક.

પ્રથમ અંક

બ્રહ્મ, જીવની ઉત્પત્તિ તથા લયના

કારણરૂપે.

હે સોમ્ય જ્ઞાનક ! આ સત્યરૂપ છે. જેમ પ્રકાશમાન આગનમાંથી એક જ રૂપવાળા હજારો પ્રકારના તણખા નીકળે છે. તેજ રીતે અક્ષર બ્રહ્મમાંથી અનેક પ્રકારના જીવોની ઉત્પત્તિ થાય છે તથા તેઓને પાછો અક્ષરબ્રહ્મમાં જ લય થાય છે. ૧

આ અક્ષરબ્રહ્મ ખરેખર પ્રકાશમાન, અમૃતરૂપે તથા પુરુષ અર્થાત્ સર્વત્ર પૂર્ણરૂપે છે. તે જાત તથા અંદર સર્વને વિશે વ્યાપીને રહેલો છે, તે જન્મથી રહિત, પ્રાણથી રહિત તથા મનથી રહિત છે. તે શુભ સ્વચ્છરૂપ છે. તે મહાન અક્ષરથી પશુ પર-શ્રેષ્ઠ છે. ૨

આ બ્રહ્મ-હિરણ્ય ગર્ભમાંથી પ્રાણી, મનની, સર્વ ઇન્દ્રિયોની, આકાશ, વાયુ, જ્યોતિ, જળ તથા સર્વના ગાદારૂપ પૃથ્વીની ઉત્પત્તિ થાય છે. ૩

જે પરબ્રહ્મનું શરતક અગ્નિ-સ્વર્ગ છે, જેનાં અશુભોરૂપે ચંદ્રમા તથા આદિત્ય છે, જેનાં ઓતરૂપે દિશાઓ છે, વાણીરૂપે પ્રમટ્થ યવજ્ઞા વેદો છે, જેનાં પ્રાણ, વાયુરૂપ છે જેનું હૃદય વિશ્વ-રૂપ છે તથા જેના પાદમાંથી આ પૃથ્વીની ઉત્પત્તિ થઈ છે, તે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સર્વજ્ઞોતોના અંતરાત્મારૂપે છે. ૪

અગ્નિ કે જેના સમિતરૂપે આદિત્ય ભગવાન છે તેની ઉત્પત્તિ પરબ્રહ્મમાંથી થાય છે. ચંદ્રથી પર્જન્વની ઉત્પત્તિ થાય છે. પર્જન્વથી પૃથ્વીમાં રહેલો ઔપધિઓની ઉત્પત્તિ થાય છે. આ ઔપધિથી રેત થાય છે તથા તે રેતનું મનુષ્ય ઔર્મા સિંચન કરે છે. આ રીતે સર્વ પ્રજાઓની ઉત્પત્તિ પુરુષમાંથી થયેલી છે. ૫ તેમાંથી ઋગ્વેદ, સામવેદ, તથા યજુર્વેદના મંત્રો, હીક્ષા, યજ્ઞો સર્વ ઋતુઓ, હૃદિયુઓ, સંવત્સર, યજ્ઞમાન, જે લોકોને સર્વ તથા ચંદ્ર પવિત્ર કરે છે તે લોકો, આ સર્વની ઉત્પત્તિ પરમ પુરુષથી જ થાય છે.

આ પરમબ્રહ્મ પરમાત્મામાંથી અનેક પ્રકો-રના દેવો, સાધ્ય દેવો, મનુષ્યો, પશુઓ, પક્ષીઓ પ્રાણ તથા અપાન નામના વાયુઓ, અક્ષત, ચવ, તપ, શ્રદ્ધા, સત્ય, બ્રહ્મચર્ય તથા વિધિની ઉત્પત્તિ થઈ છે.

આ બ્રહ્મમાંથી સાત પ્રાણોની, સપ્ત અર્ચિ-ઓની, સપ્ત સમિધોની, સાત હોમોની, આ સાત પ્રકારના લોકો કે જેમાં માત પ્રાણરૂપી ઇન્દ્રિયો ગમન કરે છે તે સર્વની ઉત્પત્તિ થાય છે. આ પ્રાણો નિદ્રા સમયે શરીરરૂપે અથવા હૃદયરૂપે ગુદામાં રહે છે. પરમેશ્વરે પ્રાણીઓમાં આ ઇન્દ્રિયો સત્ત સ્થાપન કરી છે. ૮

આ પરબ્રહ્મ પરમાત્મામાંથી સમુદ્રો તથા પર્વતોની ઉત્પત્તિ થાય છે તેમાંથી જ અનેક રૂપવાળી નદીની, સર્વ ઔપધિની તથા જે રસ વડે પંચજ્ઞોતોથી આપ્ત અંતરાત્મા અર્થાત્ સદ્ગતિ સ્થિતિ કરી રહેલો છે, તેની ઉત્પત્તિ થાય છે ૯

હે સોમ્ય ! આ રીતે સર્વ વિશ્વ, કર્મ તથા તાપ પુરુષરૂપે છે. શુદ્ધિરૂપે ગુદામાં રહેલ પર તથા અમૃતરૂપ બ્રહ્મને જે માર્ગ જાણે છે, તેની અવિ-ધાનાં સર્વ બંધનો નાશને પામે છે. ૧૦ અપર્ણ ૧

મુરખરાજ અને તેના વે માઈઓ.

(લેખક:—મહાત્મા મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી.)

અક્ષર ૧ છું.

એક સમયે કાષ્ટ એક દેશમાં એક પૈસાદાર એકુત રહેતો હતો. તેને ત્રણ દીકરા હતા. તે- માંના એકનું નામ મુરખરાજ, બીજાનું નામ ધનવંતરી અને ત્રીજાનું નામ સમશેરજીહાદુર હતું. તેને મોઢી ફરીને એક દીકરી હતી. તે બહેરી અને મુંગી હતી. બાપ મોઢી હંમેશાં કુંવારી રહી હતી. સમશેર જહાદુર લડાઈઓમાં તે દેસના રાજાની આકરી કરવા જતો, ધનવંતરી વેપારમાં ગુલાયેલો, અને મુરખરાજ પોતાની બહેનની સાથે ધેરજ રહ્યો. તે ખેતરમાં કામ કરતો અને કામમાં ને કામમાં તેની પીઠ પણ વળી ગ- પેલી હતી.

સમશેર જહાદુર લડાઈમાં એકા હોવાથી, 'અલ્યો, અને તેણે પૈસો પણ ઠીક ઠીક કર્યો. તે એક મહોટા ગૃહસ્થની છોકરીને પરણ્યો. જો કે તેનો પત્તાર મહોટો હતો, અને તેણે જગીરો પણ ઠીક લીધેલી હતી, તે છતાં

; પાસ હંમેશાં વધી જતી હતી, ધણી જે કમાતો તેના કરતાં તેની ઓરત વધારે પૈસો છાવતી, તેથી હંમેશાં આ કુટુંબને પર્ષસાની ભીડ રહેતી. આમ યવાથી સમશેરજીહાદુર પો- તાની જગીરની આવક ઉધરાવવા નીકળ્યો, ત્યારે તેના વહીવટદારે જવાબ દીધો: " ભાઈ સાહેબ, આપણને આવક નેણું કંઈ રહ્યું નથી. આપણને નથી દોર, નથી હથિઆર, નથી ધોડા, કે ગાય, હજી સરખુએ નથી. જો આ બધું અપાવો તો આપણને આવક થાય ખરી. "

આ સાંભળી સમશેરજીહાદુર પોતાના બાપની પાસે ગયો, અને કહ્યું: " બાપા, તમારી પાસે

ધન ઠીક છે. અને તેનો લાભ હજી સુધી મળ્યો નથી. તેમાંથી ત્રીજો દીરસો અને મળે તો હું મારી જગીરમાં સુધારો કરું. " ડાસો બોલ્યો, " તું કરમી દીકરા જણાય છે. મારા ઘરમાં તો તું એક કુટી બદામે નથી લાવ્યો, તો પછી તારો ભાગ તને શાને મળે ? તું એટલો વિચાર પણ નથી કરતો કે તને હું કાંઈ આપું તો પેલા મુખાં અતે મોઢીને અન્યાય થાય. " સમશેરજીહાદુર બોલ્યો: " બાપા તમે એમ શું કહો છો ? મુખો તો નામ તેવા શુષ્ક ધરાવે છે, અને મોઢી તો કુંવારીને કુંવારી હવે બહુ મોટી થવા આવી. વળી બહેરી અને મુંગી. આ બેને તે કટલોક પછેડો નોંધાવે ? "

છુટો બોલ્યો: " ઠીક છે ત્યારે આપણે મુ- ખાંને પૂછીએ. " પુછપરછ થતાં મુરખરાજ બોલ્યો: " સમશેરજીહાદુર ઠીક કહે છે બલે એને દીરસો આપો. " એટલે સમશેરજીહાદુર બાપની ગ્રીહસ્થમાંથી પોતાનો દીરસો લઈ ગયો, અને પાછી બાદશાહની નોકરી ચાર કરી.

ધનવંતરીએ પણ વેપાર તો ઠીક જમાવેલો, પણ તેને વધુ મળેલો એ મોઢી પડી. એક કાર- થી ધનવંતરી કમાય, અને બીજી તરફથી તેની વધુ મોજાશોખમાં અને વટવહેવારમાં કમાણી કરતાં વધારે વાપરે તેથી ધનવંતરી પણ તેના બાપની પાસે ગયો અને સમશેરજીહાદુરની જેમ પોતાના દિરસાની માંગણી કરી.

છુટાએ જવાબ આપ્યો: " દીકરા તું ઘરમાં તો કાંઈ લાવ્યો નથી. તારા ભાઈ મુખાંએ મહે- નત કરી ફરીને તેનો બરડોએ ભાંગી નાખ્યો છે. તને આપીને હું મુખાંને અને મોઢીને કેમ ગેર- ઈન્સાફ આપું ? "

ધનવંતરી બોલ્યો: “ મુખો તો ખરખર મુખોજ છે, તે તો પરજીવાનોએ નથી. તેને કાણુ છેકરી આપશે ? અને મોઢીને તો ખાણુ પીણુ મળ્યું એટલે વાહ, વાહ ” પછી પોતાના ભાઈ-તરફ જોઈને ધનવંતરી બોલ્યો: “ મુખો, અને દાણામાંથી અરધોઅરધ નહીં આપે ? હજી વીસેરે હું માગતો નથી, અને જાનવરોમાંથી માગ રહેલા કાખરા ઘોડા આપે એટલે થયું. તેને હું હજીમાં તો નાંખી શકે એમ નથી. ”

મુખોએ હસીને જવાબ દીધો: “ બહે ભાઈ, હું એમ શીયતો હોય, તો લઈ જા, હું વળી તેના બદલામાં વધારે મહેનત કરી લઈશ. ”

આમ ધનવંતરી પણ ભાગ લઈ ગયો મુરખરાજ ખેતરમાં પુષ્કળ કામ કરતો. બહેરી બહેન બને એટલી મદદ કરતી. બાપ અને મા તો ધરમાં થઈ જતા, એટલે ખર જોતા ધનવંતરી અને સમશીરજહાદુરને આપવા જેટલું કરમાં રહેલું નહોતું. હવે મુરખરાજની પાસે તો એક ધરડી ઘોડી રહી. તેની પાસેયા લેવાય એટલું કામ લઈને આખો દહાડો ખેતરમાં મચ્છા રહેતો અને જમ તેમ કરી માખાપતું, બહેનનું અને પોતાનું બરજીયોપણ કરતો.

પ્રકરણ ૨ જી.

ભાગ પડ્યા અને ભાઈઓ ન લડ્યા એ સેતાને બહુ વસમું લાગ્યું. તેણે તેના ત્રણ ગુલામોને બોલાવ્યા અને બોલ્યો: “ પેલા આપમાં મુખો ને તેના બે ભાઈઓ વસે છે. દુનિયાના સાધારણ રીવાજ પ્રમાણે તો તેઓએ ભાગલા પાડતાં લડવું જોઈતું હતું. તેને બદલે તેઓ સપોને રહે છે. આનું કારણ પેલા મુખોની મુખાંધ સિવાય બીજું કંઈ નથી. તેણે આપણું કામ બગાડ્યું છે. હવે તમે ત્રણ જણા એ ત્રણ જણની પાસે જાવ, અને તેઓને એક બીજાને એવા ચડાવને કે તેઓની વચ્ચે લોહીની નદી ચાલે ત્યાં લગી લડો. બોલો, આ કામ તમારાથી બનશે કે નહીં ? ”

તેઓ બોલ્યા “ હા સાહેબ, કેમ નહીં બને. ”

સેતાને પૂછ્યું: “ કહો તમે કેમ ચડાવતાં કરશો ? ”

ગુલામોએ જવાબ આપ્યો: “ એ તો સહેલ છે. પ્રથમ તો અમે તેઓને પાપમાં લઈશું, અને જ્યારે એકેના પરમાં સુકી રોટલીના ટુકડાં સરખો પણ નહીં હોય, એટલે તેઓ ભોગ થાય એમ ખુશિ કરશું. કહો પછી કેમ તેઓ અરસપરસ વેર વિના રહી શકવાનાં ? ”

સેતાન બોલ્યો: “ શાયાણ, તમે તમારું કામ બરાબર સમજતા જણાઓ છો. હવે જાઓ, અને તેઓના કાન બરાબર બંધેલાં વિના હર-ગીજ પાછા ન કરશો. જો આવ્યા તો જીવતાં તમારી આમડી ઊભેલીશ. ”

પછી ત્રણે ગુલામો નીકળી પડ્યા, અને કોણે ક્યાં જવું, એ વિચારવા લાગ્યા. વાત કરતાં રવદ વધ્યો; દરેકને સહેલામાં સહેલું કામ જોઈતું હતું. છેવટે તેઓએ ચીઠ્ઠી નાંખી, અને જેને ભાગે જે ભાઈ આપ્યો અને તેને બહેરણા તે તે ગુલામ આવી નીકળ્યે. વળી તેઓએ એવો પણ કરાવ કર્યો કે જેનું કામ વહેલું કહેલું નીવડે તેણે બીજાઓની મદદે જવું. અને વખતો વખત અમુક જગ્યાએ મસલત કરવા એકઠા થવાનો પણ કરાવ કર્યો.

કેટલોક વખત વીત્યા પછી નીમેલ જગ્યાએ ત્રણે ગુલામો એકઠા થયા. નીમેલી જગ્યા તે સ્મશાન પાસેનો પીપળો હતો.

પહેલા ગુલામે કહ્યું: “ સમશીરજહાદુરની પાસે હું તો ઠીક કાચ્યો છું. તે એના બાપને ત્યાં આરતી કાઢે જશે. ”

તેના ઝોડીઆઓએ પુછ્યું: “ એ હું કેમ કરી શક્યો ? ”

પહેલા ગુલામે જવાબ દીધો: “ સમશીરજહાદુરને એટલો તો ચડાવ્યો કે તેણે આખી દુનીયા જીતી લેવાનું બીકું બાદશાહ આમળ ઝડપ્યું. આ ઉપરથી બાદશાહે સમશીરજહાદુરને ઉત્તરનો મુલક જીતવાનું ફરમાવ્યું. સમશીર જહાદુર રણે ચડ્યો. પહેલીજ રાત્રે તેના દારૂમાં મેં બેજ મેળવ્યો અને ઉત્તરના રાજાને તો ખુશ લડવાના બતાવી આપ્યા લશ્કર જોતાંજ સમશીરના લડવાના બીધા. સમશીરે તોય ચડાવવા હુકમ કર્યો, પણ તોય શાની ચાલે ? દારૂમાં તો અંદાએ પુષ્કળ બેજ નાંખેલો. સમશીરના સોપાઈ ધેરાની

માફક નાહી, અને ઉત્તરના રાજાએ તેઓની પાછળ પડી કતલ થવાની. સમશીરની નામેશી યદ. તેની જાગીર બંધી છીનવી લીધી છે, અને આવતી કાલે તેને તોપે ચડાવવાનો હુકમ છે. હવે મારે એકજ દલાડનું કામ રહ્યું છે. તેને હું કેંઢખાના માંથી બગાડી મૂકીશ, એટલે તે તેના આપને ત્યાં દોડી જશે આવતી કાલે હું છુટો થઇશ. એટલે જેને મદદ જોઇએ તે માંગજો.”

પછી બીજો શુદ્ધામ બોલ્યો: “ધનવંતરી મારા દાવમાં ઠીક આવી ગયો છે. મારે કેમની મદદ નહીં ખવે. ધનાલાધરી આઠવાડીઉં ચેલાય તેમ લાગતું નથી. પહેલાં તો મેં એવી મુક્ત કરી કે તે આપ પીને ખુશ રૂઝપુટ થાય, અને લોભાઓ પણ ખૂબ જાને તેનો લોભ તો એવો વધ્યો કે બધી વસ્તુ પોતાની કરી લેવાનું તેને મન થયું. અખુટ માલ પોતાની વખારમાં બારવામાં પોતાનો પૈસો તેણે પાણી જેમ રડ્યો છે. હજુ એ તે બરતો જાય છે. હવે તો તેને ઉછીના પૈસા લેવા પડે છે. તેનું કરજ એ તો તેની ઉપર સર્જનો બારો થઈ પડ્યું છે. તેમાંથી છુટવાની તે આજ્ઞા જ ન રાખે. એક અઠવાડીઆમાં તેને છુટીએ કારવી પડશે. તેના માલ/બધો હું સોડવી મુકીશ. પછી તો તેને તેના ગાપને ત્યાં ગયેજ છે.”

હવે બંને જણે મુખાવાળા શુદ્ધામને પુછ્યું: કેમ લાખમંધ, તારું કામ કેમ ચાલે છે?” ત્રીમએ જવાબ દીધો: “મારા કામનું ન પુછો. હું તો મુલો પડ્યો છું. પહેલાં તો મેં મુખાની ડાશને એવો કાટ મદાવ્યો કે, પીનાજ પેટમાં સખત દરદ થાય. પછી તેની જમીન સુકરીને પથરા જેવી કઠણ કરી નાંખી, કે જેથી કાઠાળાના ધા કરતાં તેના હાથ પણ ખડી નવ. આટલું કર્યા પછી મારી ઉમેદ એવી હતી કે મુખો બેડી નહીં થકે પણ તેણે તો બેડવાનું અને ચાલ પાડવાનું છોડ્યુંજ નહીં. પેટમાં ધણુંએ દરદ થાય, છતાં મુખો હજા છોડેજ નહીં. એટલે મેં તેનું હજા બાંધ્યું. મુખો તો ઘેર દોડી ગયો, બીજું હજા લાવ્યો અને વળી બેડ ચાર કરી. એટલે હું જમીનની નીચે પેડો, દગના દાંતા ઝાલ્યા. મુખાએ તો દાંત કમડીને, વાંકા વળીને, એટલું

તો. જોર ક્યું કે મારા હાથપણ કપાઈ ગયા. તેણે તો હજાબગ આપું જેતર બેડો કાઢ્યું છે. માત્ર એક નાનકડો ચાસ બાકી છે, હવે તો તમે બેડે મારી મદદ આપો અને આપણે મુખાને પછાડીએ તો ઠીક, નહીં તો આપણી બધી મહેનત ફાકટમાં જશે. મુખો એ જેતરમાં મચ્યો રહેશે તો તેઓમાં ખરેખરા ભુખમરો દાખલ નહીંજ થાય. અને તે એકલો તેના બંને બાઇનું પોષણ કરશે.”

સમશીરમદાદરવાળો શુદ્ધામ બીજો દલાડે છુટો થવાની આજ્ઞા રાખતો હતો એટલે તેણે તેજ દલાડે મદદ કરવાનું વચન આપ્યું. અને ત્રણે શુદ્ધામ પાછા કામે ચલ્યા.

પ્રકરણ ૩ જી.

મુરખરાજે એક નાનકડા ટુકડા સીવાય બધી જમીન બેડી નાંખી હતી, અને હવે તે ટુકડો પુરા કરવા આગ્યો હતો. તેના પેટમાં દરદ હતું, છતાં બેડ તો કરવી જ જોઇએ એમ તેને લાગ્યું, તેથી હજા બેડ્યું અને કામ ચાર ક્યું. એક ફેરો તો પુરા કર્યો અને હજા પાછું વાળ્યું ત્યારે કેમ જણે સખત મુળીયામાં બરાબ ન થયું હોય એમ તેને લાગ્યું. પરંતુ એ તો પેલા શુદ્ધામ હતો, તેણે પોતાના પત્ર અંદર ભરાવી દીધા હતા, અને હજાને એવી રાખવા માંગતો હતો.

મુરખરાજે વિચાર્યું, “આતે કેવું અભયજ જેવું! મુળીયું તો ક્યાંય દેખાતું નથી. પરંતુ પેલું હોતું જોઇએ.” એમ કહી મુરખરાજે હાથ ઉડા નાંખી આમ તેમ ફેરવ્યો, અને જે હાથમાં આંધું તે પકડી રાખી એવી કદાચ. એ મુળીયાની માફક કાળું લાગતું હતું, પણ તેના હાથમાં તે તરફડતું હતું. એ તો પેલો શુદ્ધામજ તો. મુરખરાજ તેને હાથની ઉપર ફેંકવા જતો હતો તેટલામાં શુદ્ધામ બોલી ઉઠ્યો, “મને ઈન્ન ન કરો. હું તમે જે કહેશો તે તમારા સાર કરીશ.” મુરખરાજે પુછ્યું, “તું મારે સાર શું કરી શકે છે?”

શુદ્ધામે જવાબ આપ્યો, “જે તમે કહો તે.” મુરખરાજે માથું બજવાળીને ક્યું: “મારા

પેટમાં ફુંખે છે તે તું મટાડી શકે ખરો ?”
 ગુલામ બોલ્યો: “એ હું કરી ચકું છું.”
 મુરખરાજે જવાબ દીધો: “ત્યારે કય.”
 ગુલામે વાંકા વળી પોતાના પંચનયી ખોતરીને
 તથા પાંખડીવાળું એક મુળીયુ ખેચી કાઢ્યું અને
 તે મુરખરાજને આપ્યું.

ગુલામે કહ્યું: “આ મુળીયાની એક પાંખડી
 ને માણસ ત્રણ ત્રણ તેને મને તે દરદ હોય તે
 મટે છે.”

મુરખરાજે મુળીયાની એક પાંખડી લીધી.
 તુરતજ તેનું દરદ થાત પડ્યું.

ગુલામે માંચુ: “હવે મને જવા દો, હું
 ધરતી માંહે સરી જઈશ અને કદી પાછો
 આવીશ નહીં.”

મુરખરાજ બોલ્યો: “ભલે જા, ધધર સદાય
 તારી સાથે રહેતો.”

મુરખરાજે જેવું ધધરનું નામ લીધું કે તુર-
 તજ જેમ પાણીમાં ફેંકેલા પથરો તળીએ જઈ
 બેસે તેમ ગુલામ ધરતી માંહે પેસી ગયો અને
 તેમાં માત્ર ખાડાજ દેખાતો રહ્યો.

મુરખરાજે મુળીયાની બીજી બે પાંખડી
 પોતાની પાંખડીમાં ખોસી દીધી, અને પાછો દળ
 લાંકવા મંડી ગયો. ખેતી પુરી કરીને ઘેર ગયો
 ધોડાને છાડ્યો અને પોતે મુ પડીમાં દાખલ થાય

છે તો સમશેર બહાર અને તેની વડુને વાળુ
 કરતાં જોયાં. સમશેરની જગીર ગુમ થઈ હતી,
 અને તે મુશીખતે દેદખાનામાંથી લાગી છુટ્યો
 હતો. હવે પોતાના બાપની સાથે રહેવા તે દોડી
 આવ્યો હતો.

સમશેરે મુખીને જોયો, તે બોલ્યો: “હું તારી
 સાથે રહેવા આવ્યો છું. મને અને મારી વડુને
 ન્યાસિધી મને બીજી નોકરી ન મળે ત્યાંસુધી
 ખરડાવીશ ને ?”

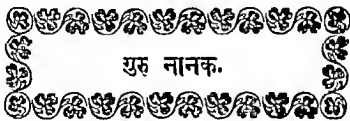
મુરખો બોલ્યો: “ભલે, તમે તમારી
 સાથે રહેજો.”

પછી જ્યારે મુરખો ખાટીપર બેસવા ગયો,
 ત્યારે સમશેરની સ્ત્રીને તો તેની વાસ ન મળી,
 અને તેના પતિ પાસે ખોડી લીધી. “હું કંઈ
 એક ગદા ખેડતની સાથે માંડે વાળુ કરવાનાળી
 નથી.” એટલે સમશેર મુરખા તરફ જોઈ બોલ્યો
 “મારી સ્ત્રી કહે છે કે તું તો વાસ મારે છે.
 મને લાગે છે કે તું બહાર બેસીને જાતે તો સાંડે.”

મુરખે જવાબ દીધો: “બહુ સાંડે નહીં
 તો પણ મારે ધોડાને જોનાશુ દેવા બહાર જવું
 જ પડત.”

પછી મુરખો પોતાનાં કપડાં અને ચોડા
 રાટલો લઈને બહાર ગયો.

અપૂર્ણ.

ગુરુ નાનક.

પ્રકરણ ૧ છું.

બાલ્યાવસ્થા.

ગુરુ નાનકે શીખ સંપ્રદાય સ્થાપ્યો છે. તે-
 મનો જન્મ પંચાગમાં રાત્રી નહીના તીરે આવેલા
 તત્ત્વંડી ગામના કાલુવેડી નામના એક સાધારણ
 રિચતિના માણસ ત્યાં થયો હતો.
 ક.લુવેડીની પત્નિનું નામ તુષાણ હતું. ગુરુ નાન-
 કનો જન્મ સંવત ૧૫૨૬ ના કાર્તિક સુદ ૧૫

ના રોજ પચોદીએ થયો હતો. પુત્રનો જન્મ
 થતાં કાલેડીને તેમજ માતા તુષાણના આનંદ-
 નો પાર રહ્યો નાદ કાલુવેડી તે વખતે આ
 મુસલમાન દાકેખતો મહેસુલી ઝારકુન હતો છતાં
 તેણે પુત્રજન્મની ખુશાલીમાં ગામમાં ગોળ
 થ છા ગ્રહેઆ.

તેમણે પડિત દરિદ્રવાળ સર્મા પાસે પુત્રની

જન્મકુંડળી કરાવી. તેમાં જાળકના ગૃહ અને ચંદ્રાદિ ચિન્હો જોઇ જોડીને નવાઇ ભાગી તેમણે કાલુવેદીને કહ્યું કે: તમે ધણા નસીબદાર છો તમારે ઘેર ૧૫૦ અવતારી પુરુષે જન્મ લીધો છે તેના ગૃહસંયોગો ઉપરથી એ જાળક મહાન પુરુષ થશે એમ લાગે છે. જન્મત્ત એના ચરણે મરતક નમાવશે અને હિન્દુ મુસલમાન બંને એના ઉપર પરમશ્રદ્ધિ વાખાશે. " જ્યોતિષીની આ બલિષ્ઠવાણી સાંભળી તેમનાં માળાપના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. તેમ નાનકતામાં આ ક્ષણો નાનપણથી જણાયા લાગ્યાં.

નાનકે વર્ષ દિવસની ઉમ્મરે તો ચાલવા માંડ્યું. તેમ તેમને તેજ ઉમ્મરે દાંત પણ આવી ગયા. તેમણે બોલવાની શરૂઆત કરી ત્યારથીજ ઇશ્વરનું નામ દેવા માંડ્યું. તેઓ નાનપણથીજ ખેસતા ત્યારે પદાસન વાળાને ખેસતા અને જાણે ઉઝા ખ્યાનમાં નિમગ્ન હોય તેવા જણાતા. પચેક વર્ષની ઉમ્મરે તો તે પોતાની સરખી વધનાં જાળકો સાથે પ્રજ્ઞની મહાપાતું જ્ઞાન થાય અને નીતિને રસ્તે જવાનું મન થાય તેવી વાતો કરતા. નાનપણમાં તેમને ધરમાંથી જે કંઈ આવતું કે રમકડાં વિગેરે અપવામાં આવતું તે બહાર જઈ પોતે બીજાં જાળકોને હર્ષપૂર્વક બેઠેથી આપતા. આ પ્રકારની ઉદારતા અને સમાન દષ્ટિ તેમનામાં નપણથીજ હતી.

એક વખતે તેમની સાતેક વર્ષની ઉમ્મરે તેમનાં માણી જેમને સ્નાત્ત આપ્યાં તેમણે નાનકની આલસ્યકત જોઇ પોતાની બેન તસાજને કહ્યું કે: " આ છોકરા તો અડા જેવો જણાય છે ધરમાંથી ગમે તે વસ્તુ લઇ જઇ બીજાં જાળકોને આપી દે છે અને ખાલી હાથે પાછો આવે છે. " આ વાત ત્યારે સાંભળી તેથી તેમણે કહ્યું કે: " આંની નાશ જેવો એક અડા તારા નહીં રહેતો. " આ સાંભળી સર્વ હસી પડ્યાં છતાં બલિષ્ઠમાં નાનકેનું તે વચન સિદ્ધ થવાની માસીને ત્યાં એક રામચંદ્ર નામના મહાપુરુષ ઉત્પન્ન થયા. તે મહા આત્મચાની થયા હતા.

નાનકે નાનપણમાં ગામડી શાળામાં, વેદ પાઠશાળામાં અને મોલરીઓનાં મહત્તજાનામાં

શિક્ષણ લીધું. તેમને ૭ વર્ષની ઉમ્મરે તેમ ગામમાં જોડાળ પંડ્યાની શાળામાં હિંદી શીખવા મુક્યા હતા. મહેતાજીએ તેમને પાઠી ઉંચેકડા ધુટવાનું કહ્યું. ત્યારે નાનકે તેમના તાં જોઇ કહ્યું કે " શું તમે મને બજારી ચક્રો મહેતાજીએ કહ્યું: " હા, મારા ધધો જ એ ૭. આવા સવાલ ન પૂછતાં તું ચાલ એકડો ધુટવા માંડ. " આથી વળી નાનકે કહ્યું: " સાહેબ જ્યારે આપ મને સારી પેઠે બજારી ચક્રાનું કહો છો તો પુછું છું કે: " આ સંસારના દિસાજ કિતાબ શીખનારાઓમાંના ધણાની અંતઃકાળે દુર્દશા થઇ છે, તેમને ધણો ક-શ જોગવો પડ્યો છે, તો હું તો અહિં પરમેશ્વરનું નામ બજાવવા આવ્યો છું તો આ સંસાર-ગંધનથી મુક્ત થવાનો માર્ગ મને બતાવો. "

આ સાંભળી મહેતાજીને મિલસ ગયો અને ચીકાકને બોલ્યા: " તું તારા મનમાં શું સમજે છે ? તું બંધ અને મોહ રુબોમાં શું સમજે ? " આ સાંભળી નાનકે કહ્યું: " સાહેબ, હું બહુ જાળક છું અને અજ્ઞાન છું છતાં તમે કહો તો હું તમને તે સંબંધી કહી સંભળાવું. "

આવો સ્પષ્ટ વક્તા અને કબી જાય નહિ તેવો ૭ વર્ષની નાની ઉમ્મરનો આ નવેજ વિદ્યાર્થી હતા આથી મહેતાજી વિચારમાં પડી ગયા તેમણે નાનકને કહ્યું: " સમજાવ જોઇએ બંધ અને મોહની વાત. " આ સાંભળી નાનકે અંબરિતાથી કહેવા માંડ્યું કે: " જરા શાંત થાઓ, ક્ષણપૂર્વક સાંભળો, મોહને જાણી નાંખો, તેને ધસીને ચાલી બનાવો, તમારી જુદિને કાગળ કરવો, પ્રેમની કલમ બનાવો, અને ગુરુદેવને પૂજીને જે અનન્ત અને પારત્યાર રહિત છે તે પરમાત્માનું નામ જપવતું વળી એમ કળો. હે જાગ્યા, એવા લેખ લખી જાણો કે જ્યાં જ્યાં પાસે લેખ માગીએ તે વ્યક્તિનો ઉપર સંયોગ નિશાન પડે "

આ સાંભળી મહેતાજી બોલ્યા: " છોકરા તું જાણે છે તે આજ કે: હું પાંદે છું કે કોઇ બટકના કપોર પાસેથી તે આ ચખ્ખો સાંભળ્યો હશે. પણ ઇશ્વરની પ્રીતિ સંપાદન કરવાને કદેક હિંદુએ શું શું કરવું જોઇએ તે કિયાઓ સંબંધી

તું કાંઈ જાણે છે ? આ સાંભળી નાનકના મોં ઉપર તેજ આવી તેમણે જુરસાભેર કહેવા માંડ્યું : " તમે ધર્મનું રહસ્ય બિંદુકુલ સમજતા નથી, વેદ અને ધર્મશાસ્ત્રોની કુંઘી ખોઈ બેઠા છો, તમે હિંદુઓના સરળ અને પવિત્ર ધર્મને અંતરમાં પેસવા ન દેતાં અનેક પ્રકારના માત્ર બહારના જ કર્મકાંડની જગમાં યુગગાત્રી માર્યો છે. બાહ્ય કર્મકાંડમાંજ તમે સર્વસ્વ માની બેઠા છો અને અંધેરી દાર ચલી, જે દાંતાર જે દાંતાર ભેલી રહ્યા છે. ઇશ્વરને તમારા શીંગ કે ઠોર પુરીની કે પછસાની લાય જોઈતી નથી. સત્ય અને પ્રમાણિકપણના સદૃશ્યોથી અંતઃક રણપૂર્વક તેની સેવા કરતી જોઈએ. માત્ર દીર્ઘ દષકાંથી કે ઉપર ઉપરના રામનામના જપથી તે હેતુસતો નથી તો પણ તેની પ્રીતિ તમે કેવો રીતે સંપાદન કરી શકશો ? રથૂગ રૂપાંતરથી ઇશ્વરના પવિત્ર નામને તમારે ક્ષંકિત ન કરવું જોઈએ. " આ સાંભળી મહેતાશને ધણું લાગી આવ્યું.

તે પછી ત્રણેક વર્ષે નાનકને તેમના પિતાએ સંસ્કૃતને અભ્યાસ કરાવવા માટે પંડિત વજનાય ચર્મા પાસે મૂક્યા પંડિતે ત્રિષપૂર્વક પ્રારંભ કરાવીને જી જમઃ સિદ્ધમ્ ॥ તો મંત્ર પાઠી ઉપર લખી આપી મેંજે કરવા કહ્યું : નાનકે પાઠી હાથમાં લઈ પંડિતજી તરફ જોઈ કહ્યું " એનો અર્થ તો જરા કહી બતાવો ? " આથી પંડિતજીએ કહ્યું : " હમણું તારે અર્થનું કાંઈ પ્રયોજન નથી, એને મેટિન કરો. " આ સાંભળી નાનકે કહ્યું : " તો અર્થ વગર માત્ર ચબ્બોચાર કરવાનું શું કારણ ? " પંડિતે કહ્યું : એ પ્રમાણે રોજ યોગ યોગ શબ્દ યાદ રાખવાથી કેટલેક દિવસે મોટા મોટા અર્થો કંઠાએ ચઢી જાય છે. "

નાનકે— " તેનું તાર્પર્ય જાણ્યા વગર માત્ર મર્યાદાઓ મારવાથી શો લાભ ? કહ્યું છે કે : જે વેદને માત્ર ભણીજા જાણે છે અને અર્થ સમજતો નથી તે ખરેખર યજ્ઞ લાકડાના કુંઠા જેવોજ છે. "

આ સાંભળી પંડિતને આશ્ચર્ય થયું તેમણે ધાર્યું કે : ભવિષ્યમાં આ કોઈ અસાધારણ પુરુષ નીવારી. તે પછી નાનકે અર્ધિ વેળાનું જાન

સારી રીતે મેળવ્યું તેમ પુરાણોનું પણ અવધાન કર્યું. તે વખતે રાજબાપા દારસી હતી. પોતાના બાપ સરકારી નોકરીમાં હતા તેથી તેમણે ધાર્યું કે પુત્ર જે સારી રીતે દારસી શીખશે તો કોઈ સારી નોકરી જ મળશે. તેથી તેમને સવત ૧૫૪૬ માં ૧૧ વર્ષની ઉંમરે મોલતી કુતુબુદ્દીન પાસે દારસી શીખવા મૂક્યા. મોલતીએ તેમને અલેક્ષ, મે, પે, વિગેરે દારસી મળાડરો લખી આપ્યા હતા. તેમને પણ નાનકે તેનો અર્થ સમજાવવાનું કહ્યું તેથી તેમણે કહ્યું કે : દરેક હર્ફ છુટો છુટો હોય ત્યાં સુધી તેનો અર્થ કાંઈ બોધ કરી શકતો નથી. જ્યારે દરેક મળાને શબ્દ થાય ત્યારે તેનો અર્થ થાય છે.

નાનકે કહ્યું : " તો જુદા જુદા હર્ફ અર્થ વગરના છે ! " મોલતીએ કહ્યું : હા, તેથી નાનકે કહ્યું : જ્યારે મૂળ અક્ષરોજ અર્થ રહિત હોય તો પછી અક્ષર સમૂહાયથી શબ્દ બને તેનો અર્થ ક્યાંથી આવે ? મૂળજ ન હોય તો પછી કાળા ક્યાંથી ? માટે દરેક હર્ફનો પણ કાંઈ અર્થના ચલે જ જોઈએ. જુઓ : અલક્ષ (અ) અક્રાને યાદ કરવાનું કહે છે. બે (બ) જુરાકને છોડવાનો ઉપદેશ આપે છે અને કહે છે કે કોઈને જુરો કહીશ નહિ અને બ્યર્થ જલ્દમાં તારી જાંઘળી ખરનાદ કરીશ નહિ. તેમ તે (ત) તોગાદ (પ-આતાપ) કરવાનો અને સેક (ર) પરમેશ્વરની પિઠાજી કરવાનો ઉપદેશ આપે છે. "

આ પ્રમાણે નાનકે દરેક અક્ષરનો અર્થ કહી સંભળાવ્યો તે સાંભળી મોલતી સાહેબના હૃદય ઉપર બારે અક્ષર યજ્ઞ અને તે સાંસારિક ખટ-પરથી અલગ યજ્ઞ પ્રભુભક્તિમાં લીન થયા.

ગુરુ નાનકે ગણિતશાસ્ત્રી અને દારસીનો સારો અભ્યાસ કર્યો હતો. તેમ તેમના બાપના મિત્ર સૈયદહુસેન પાસેથી પણ તેમણે દારસીના હિતમ મર્યાદાનું જાન મેળવ્યું હતું.

નાનકે સર્વથી પહેલાં હિંદી શીખવનાર પંડિત સાથે વાદવિવાદ કર્યો. તે પછી તે દિવસે ઘેર આવી તે એક ઐકાંત ઓરડામાં જઈ બારણાં બંધ કરીને બેઠા.

જમવાનો વખત થયા છતાં નાનકે ન જણાવાથી તેમનાં માતાને ચિંતા થવા લાગી કે : હજી

પુત્ર ધેર કેમ ન આવ્યો. તે નાનકને જાગવા મટેશામાં ગયા પછી નાનકનો પતો ન મળ્યો તેથી માતા હતાસ થઈને બેઠાં. એવામાં અકા-
વેલા ઓરડા તરફ તેમની નજર ગઈ. બારણું
ધ્રોણી અંદર જોયું પછી અંદરથી વામેડું હતું
તેથી સી રીતે ઉઘડે ? તેથી માતાને લાગ્યું કે.
પુત્ર અંદર છે. તેથી તેમણે જીમ મારી બારણું
ઉઘડવાને નાનકને કહ્યું. પછી નાનકે કાંઈ ઉઘર
ન આવ્યો તેથી માતા ગમરાવાં, તેમણે પોતાના
પતિને બોલાવ્યો બારણું ઉઘરાવી નાખ્યું તો અ-
ંદર નાનક સમાધિમાં જોવા દીધા.

આથી પિતાજીએ તો તેમને કહ્યો આપ્યો
પછી માતાએ તો તેને હાથ સાથે ઘાંતી કહ્યું:
“ બેટા, ખાવાનું પણ બૂલી ગયો ? ” પછી
તેમને જમવાનું આપ્યું પછી તેમણે કાંઈ ખાધું
નહિ. પિતાએ પમડા આપવા માંડી પછી તેની
તેમના ઉપર કાંઈ અસર થઈ નહિ.

આ પહેલાં તે પશુવાર ઝાડીમાં કે એકાંત
સ્થળમાં ગયા જતા, ઘરમાં એકાદ ખૂણામાં કે
ઓરડામાં યન્ય મૂળ બેસી રહેતા. રમતું, બરાડા
પાડવા, તોફાન કરવું એ બાજકનો સ્વભાવ હોવા
જતાં તેમનું કાંઈ તે વખતે તેમનામાં ન
હોતું. જેથી પણા લોકો કહીને કહેતા કે: તમારા
હાકરાને કાંઈ રોગ થયો છે માટે તેનો ઉ-
પાય કરો.

ત્યારે નાનકે કહ્યો સુધી ઓરડામાં મોન
બેસી રહ્યા અને કાંઈ ખાધું નહિ ત્યારે કહીને
પણ લાગ્યું કે: અરેજ પુત્રને કાંઈ રોગ થયો
દશે, તેથી તેમણે વેઢને બોલાવ્યા. વેઢે આવી
નાડી તપાસવા નાનકને હાથ ઝાલવા માંડ્યો
પણ નાનકે હાથ પાછો બેઠો લપ્પ કહ્યું: “ ત-
મારે શું કામ છે ? ” વેઢે કહ્યું: તમને શું
રોગ થયો છે તે જાણવા માટે મારે તમારી નાડી
જોવી છે. મોટા મોટા રોગો પછી મારી દવાથી

અટે છે તો આ રોગનો શી દિસાગ છે? કું તમને
સારી દવા આપીશ તેથી તમારા ઘેરો ઉપરના
શીઠાસ જતી રહેશે અને ફરી શરીર તંદુરસ્ત
થશે. ”

આ સાંભળી નાનકે કહ્યું: “ વેઢ, તમે મારી
નાડી જોવા છાંછો છો પણ તમને ખબર નથી
કે મને શરીરનું કાંઈ દરદ નથી પણ મને તો
હાથમાં પરમેશ્વરના પ્રેમનું દરદ થયું છે. માટે
તમે ધેર જાઓ, મારા રોગનો ખાર તમે પામી
શકવાના નથી. તમે જાતેજ તંદુરસ્ત નથી તો
બીજાને સી રીતે તંદુરસ્ત બનાવી શકશો ? ”
દગરો મનુષ્યો કે જીમને હું ચાહું છું તેમને
અગાનથી નાચ પામતા જોઈશું તેથી મને દરદ
થાય છે તેમાંથી તમે મને સી રીતે બચાવી શ-
કવાના ? તમારા માથા ઉપર મરણ ઝંખી રહ્યું
છે તો પછી તમે નીરાતે કેવી રીતે ઉઘી શકશો ?
પૈસાને માટેજ તમે બીજાનો રોગ સારો કરવા
છાંછો છો ત્યારે જે ઝેર તમારા હાથનો લપ્પ
કરતું જાય છે તેનો કેમ વિચાર કરતા નથી ? ”
વેઢ આ સાંભળી સ્તબ્ધ બન્યો એક સમય તે
નાથો વધુ ન બોલાયો તો પછી નાડી તપાસ-
વાની તો તેની હિંમત ક્યાંથીજ રહી હોય ?

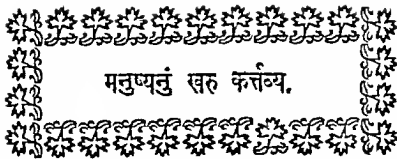
વેઢે નાનકના પિતાને કહ્યું: આ હાકરાને
કાંઈ રોગ નથી પણ તેનું દરદ જુલુજ છે. એ
સામાન્ય માણસ નથી પણ મનુષ્ય જાતિનું ક-
યાચ કરવા માટે પ્રભુએ મોકલેલો કાંઈ શીરસ્તો
કે પેજમર જગ્યા છે. ઇશ્વર ઉપરના પ્રેમને
હાથે એ આખી મનુષ્યજાતિ માટે સમાન દષ્ટિ
રાખે છે અને તેથી મોકોનાં દુઃખ જોઈને એ
દુઃખ પામે છે. તમે એને એકાંત મેલન કરવા
દેજો. ગમરાવાનું કારણ નથી. ” એમ કહી વેઢે
નાનકને મદાપુરના માની પ્રજામ ફરી પોતે
ધેર ગયો.

અપૂર્ણ.

જોઈએ છીએ

દેવે કેમીકસ વર્કમની એન્સીઓ જામે ગ્રામ આપવામાં આવે છે તેને માટે એ.
જન્ટની જરૂર છે એજન્ટ થનારને દર મહિને રૂ. ૫૦ થી ૧૦૦ સુધી પોતાના ખર્ચા ઉપ-
રાંત મળે છે. વધુ ખુલાસા માટે પોસ્ટેજની ૦—૧—૦ ટીપ્ટ નોડી નિયમો મંગાવી મેલા.

દેવે કેમીકસ વર્કસ અમદાવાદ.

મનુષ્યનું સ્વરૂપ કર્તવ્ય.

આત્માનું જ્ઞાન ધરવાથી મનુષ્યને મુક્તિનો માર્ગ હાથ લાગે છે. જે વડે મનુષ્યો આ લોક માંથી સ્વર્ગમાં, અગ્નિતામાંથી નીકળી જ્ઞાન-મંદિરમાં અને દુઃખમાંથી છુટી શાંતિ મંદિરમાં પ્રવેશ કરી શકે છે. અર્થાત મનુષ્યો પોતાના આત્મસ્વરૂપનું જ્ઞાન ધરવાથી અથવા તે ચિન્તન કરવાથી મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરે છે. દરેક મહાપુરુષો આજ માટે પ્રયત્ન કરી મુક્ત થયા છે. દરેક મનુષ્યને કોઈ પણ વખતે આ માર્ગ પ્રપત્ન કરવો પડશે. ઈશ્વરની પ્રાપ્તિની ઇચ્છા રાખનાર દરેક મનુષ્યે સ્વાર્થનો ત્યાગ કરી આ સંસારને અસાર અને હજીબંધુર સમજીને કોઈ પણ એક દિવસે આ મુક્તિમાર્ગના પર્યે અવરજ નવું પડશે આ માર્ગ વગર કોઈ પણ મનુષ્ય ઈશ્વર જ્ઞાન કરી શકતો નથી. આ માર્ગે વગવાથી જ મનુષ્યો જ્ઞાનને તેમજ પરમ શાંતિને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

યોગશાસ્ત્રમાં આત્મસાક્ષાત્કાર કરવા માટે પ્રાણાયામ, ધારણા, જ્ઞાન અને સમાધિનો ક્રમ દર્શાવ્યો છે. તેમાં પ્રાણાયામથી મનુષ્ય પોતાના પ્રાણને વશ કરી શકે છે. પ્રાણ વશ થતાં મન વશ થઈ જાય છે મન વશ થતાં મનને આત્માની સાથે એકાગ્ર કરી શકાય છે. આત્માની સાથે મનને એકાગ્ર કરવાની વિધિ તેને જ્ઞાન હોવામાં આવે છે. જ્ઞાન કરવાની વસ્તુને મનમાં ધારણ કરવી તે ધારણા છે. અને જ્ઞાનની સિદ્ધિ તે સમાધિ છે. કોઈ પણ વસ્તુના રહસ્યને સમજવા માટે કેટલાક વખત સુધી એકાગ્ર ચિત્તે વિચાર કરવો તે જ્ઞાન છે. જે વિષયને મનુષ્ય સમજી શકે છે એટલુંજ નહિ પણ તેના જેવો તે થઈ જાય છે. અને તેના ગુણો તેની નસે-નસમાં ફેલાઈ રહે છે ધારણ કે તે વિષય તેના

શરીરના એક અંગરૂપ બની જાય છે. જો તમે હમેશાં સ્વાર્થતાના અને નીચ વિચારો કર્યા કરો તો અંતે તમે નીચ અને સ્વાર્થી બની જાઓ છો. પરંતુ જો તમે તમારાં મનમાં હમેશાં પવિત્રતા અને નિઃસ્વાર્થતાના ભાવને જાગ્રત રાખો છો, તેવુંજ ચિન્તન કર્યા કરો છો તો જરૂર તમે પવિત્ર અને નિઃસ્વાર્થી બની જશો.

મનુષ્ય હમેશાં જે વસ્તુના ગુણદોષના વિચાર કર્યા કરે છે. તે ગુણ તેનામાં આવી શકે છે. અને તેથી તમારે જે વિષયનું જ્ઞાન કરવું હોય તે વિષય હૃદય અને ઉત્તમ હોવો જોઈએ. તમારા મનમાં તેનો વિચાર આવતાં તમે હૃદય અને ઉત્તમ બનો છો. તમારું જ્યેષ્ઠ પવિત્ર અને સ્વાધાર્દિત હોવું જોઈએ. તેથી તમારું હૃદય શુદ્ધ થશે, તમે ઈશ્વરની પાસે પહોંચી શકશો અને અગ્નિમાં અધારા કુવામાંથી નીકળી શકશો.

સંપૂર્ણ આધ્યાત્મિક જીવન અને જ્ઞાનની ઉન્નતિને આધાર આ જ્ઞાન ઉપર છે. જ્ઞાનના બળથી જ પ્રત્યેક ઋષિ, મુનિ અને મહાત્માઓ પોતાની ઉન્નતિ કરી ગયા છે. શુદ્ધ દેવે સ્વર્ગ અને જ્ઞાનનું એટલું બધું ચિન્તન કર્યું હતું કે અન્તે તે એક જ થઈ શકતા હતા કે હું જ પૂર્ણ સ્વર્ગ અને જ્ઞાનરૂપ છું. એકાગ્રચિત્તે ઈશ્વરના ગુણોનું ચિન્તન કરવું તેનું નામ જ વાસ્તવિક સ્તુતિ અને પ્રાર્થના છે. તે વડે જ આત્માની ઉન્નતિ થતાં પરમાત્મસ્વરૂપ બની જાય છે. જ્ઞાન વગર ઇચ્છા રાખવી કે પ્રાર્થના કરવી એ શરીર વગરના આત્મા જેવું છે. તેથી કોઈ દુઃખ કે પાપ જોઈતું થતું નથી. તમે જો દરરોજ શુદ્ધિ, શાંતિ, જ્ઞાન અને પવિત્રતાને માટે પ્રાર્થના કરતા હો છતાં જે વસ્તુને માટે પ્રાર્થના કરતા હો તે હજી પણ તમારાથી દૂર

દોષ તો તેનો અર્થ એ છે કે તમે જે વસ્તુની પ્રાર્થના કરો છો તેથી કોઈ બીજી વસ્તુનું જ ચિંતન તમારું મન કરી રહ્યું છે. તમે તમારા મનને જે તમારી ઇચ્છાથી વસ્તુમાં એકાગ્ર કરો અને મન બીજી ચિંતન કરતું અટકી ન્યય તેમ કરો. એક માત્ર સત્યની ઇચ્છાથી વિચાર કરી કાર્ય કરવાના આરંભ કરો. તો તમારામાં કિંમ પ્રતિદીન એ ગુણોની પ્રાપ્તિ થતી જશે.

જે મનુષ્યને કોઈ સાંસારિક લાભની ઇચ્છા હોય તેણે તેની પ્રાપ્તિને માટે ક્રમ અને ઉત્સાહ દર્શી કાર્ય કરવું પરંતુ જે મનુષ્ય હાય જેણેને બેસી રહે અને આશા રાખે કે માત્ર ઇચ્છા કે પ્રાર્થનાથી ધારેલો લાભ મળી જશે તો તે મૂખ છે. તેજ પ્રમાણે તમારે પણ મહેનત અને ઉદ્યોગ વગર માત્ર ઇચ્છાથી જ સ્વર્ગીય પદાર્થો મળી જશે એવી મૂર્ખતાના વિચારોને હૃદયમાંથી કાઢી નાખવા. ત્યારે તમે સાચા દિલથી સત્યના સામ્રાજ્યમાં કામ કરવું શરૂ કરશો ત્યારે તમને સ્વર્ગીય પદાર્થોની પ્રાપ્તિ થશે અને જે આધ્યાત્મિક લાભને માટે તમે ઇચ્છા રાખતા હો તે મેળવવાને માટે તમે ધૈર્ય અને હૃદયપૂર્વક ઉદ્યોગ કરશો. તોજ તેને પ્રાપ્ત કરી શકશો અને તેના ફળને ભોજવી શકશો.

ધ્યાન ને મન વચ્ચે દોષ છે તોજ ઉત્તમ પ્રકારે કાલ રોકે છે મનને વચ્ચે કરવું એ ધર્મ ક્રીડા કામ છે. જે કોઈ સત્ત્વ પ્રવળ કરે છે તેજ મનને વચ્ચે કરી શકે છે. મનને વાંદરાની ઉપમા આપી છે તે બોલી નથી. તેને એક બાજુથી પકડમાં લેતાં બીજી બાજુથી ખસી ન્યય છે. મનને જે જગ્યા પણ નહીં મૂકવું તો તે જમે તેવા આગ્ર અવગણા વિચારો ક્યાં કરે છે. મનુષ્ય માત્ર પોતાની ઉત્પત્તિ કરવાની ઇચ્છા રાખે છે. તે જમે તેની રિચ્ચિમાં દોષ છતાં પણ તેથી કોઈ ઉચ્ચ રિચ્ચિને મેળવવા મથે છે. તેને પોતાની પ્રાપ્ત રિચ્ચિથી અમનોગ્ય રહ્યાં કરે છે ધારેલી વસ્તુ મેળવવા તે નિરંતર પ્રવળ કર્યાં કરે છે. તે વસ્તુ મળ્યા પછી પણ તેને અસંતોષ તો જણાય છે જ. આજ ત્યારે આજે પ્રલોક મનુષ્ય ગદ્યારથી સોજ મુથી કંઈને કંઈ પ્રવળ કર્યાં કરે છે. ધન્ય મનુષ્યો નિરંતર પ્ર-

વળ કરવા છતાં, પ્રવળનું પરિણામી ફળ મેળવ્યા છતાં પણ અસંતોષી કેમ જણાય છે તેનું કારણ શોધી કાઢવું જોઈએ.

જગત્પાદકેક મનુષ્યની રિચ્ચિ સારખી હોતી નથી. કેટલાક રાજા પ્રદારાગ્રાઓ અને રોડી-આઓ ધનવૈભવને મેળવ્યા છતાં, બહારથી અન્ય મનુષ્યની નગરે સુખી જણાવા છતાં, કુઃખી હોય છે, કેટલાક ગરીબ અને નિર્ધન મનુષ્યો કે જેને રહેવાને કુપડી નથી હોતી; ખાવાને અનાજ અને પહેરવાને વસ્ત્રોનાં વસ્ત્રો મારવા પડે છે, તેમ છતાં તે બહારથી કુઃખી જણાતાં પણ અંતરના સુખમાં મસ્ત રહે છે. આવી રીતે જગતના કિલ્લ કિલ્લ મનુષ્યોમાં કિલ્લ કિલ્લ પ્રતિ દોષ છે. આ સર્વનું કારણ શોધી કાઢવાની જરૂર છે.

મનુષ્યોએ જે વસ્તુમાં સુખ માન્યું હોય છે તે વસ્તુ મળવા છતાં પણ ત્યારે તે કુઃખી રહ્યાં કરે તો સમજવું કે તેણે જેમાં સુખ માન્યું છે તે સુખરૂપ નથી, મનુષ્ય જન્મે છે ત્યારે તે પોતાની સાથે શું લઈને આવે છે તેનો કદી કંઈ ઇચ્છે વિચાર કર્યો છે. એક બાજુક ધનાઢવ શોને ત્યાં અને એક બાજુક એક ગરીબને ઘેર સાથેજ જન્મ લે છે. બંને બાજુએ એકી વખતે જન્મવા છતાં પણ એક ભવિષ્યમાં ધનાધિપતિ થાય છે ત્યારે બીજો બિખારી રહે છે તેનું કારણ શું? તેના ગતજન્મના સંસ્કારોજ તેના કારણરૂપ છે. મનુષ્ય જેવા વિચાર કરે છે તેવાં તે કાર્યો કરે છે અને જેવાં કાર્યો કરે છે તેવા ફળને તે મેળવે છે. સારા કે ખોટા વિચારો કરવા તે મન ઉપર આધાર રાખે છે. જે મનને વચ્ચે કરવામાં આવે છે તો તે આપણા ધાર્યા પ્રમાણે સદિમારો મેળી શકે છે. નહિ તો જમે તેવા વિચારોનાં કોટાં ગ્રંથાં કરે છે.

ખરી રીતે મનુષ્યનું મન એજ તેનું સર્વસ્વ છે. જેવું મન દોષ છે તેવો તેનો સ્વભાવ દોષ છે. મનુષ્ય પોતાના મનમાં જેવા વિચાર કરે છે, અને જેની કારવાઓ તેના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેવાજ તે જાને જાને છે. અધુર મનુષ્ય કેરો છે, તેનું ચરિત્ર તેનું છે, તેનો સ્વભાવ મુક છે કે કોર છે, ને સુખી છે કે કુઃખી છે તે અર્થ તેના

મન ઉપરથી તેમજ તેના વિચારોથી જાણી શકાય છે મનુષ્ય જો ધારે તો પોતાના વિચારોથી સ્વર્ગ જઈને નગ્ન બનાવી દે છે અને ધારે તો નરકને સ્વર્ગ બનાવી દે છે. તેમજ દુઃખમાં હોવા છતાં સુખનો અનુભવ કરી શકે છે અને સુખને ભોગવવા છતાં પણ દુઃખી રહે છે. સુખ અને દુઃખ એ મનની અવસ્થાઓ છે, તેનો આધાર બહારની વસ્તુ પ્રાપ્તિ હોય કે ન હોય તેના ઉપર નથી. આપણે જોઈએ છીએ કે દેવદાસ રામજી તેમજ ધનાઢોળો પોતાને સર્વ વૈભવો પ્રાપ્તિ હોવા છતાં પણ અનેક ચિંતાઓથી દુઃખી રહ્યાં કરે છે ત્યારે એક ભિખારી કે જેને પેટપૂર ખોરાક પણ મળતો નથી. તે સંતોષરૂપી અમૃતનું પાન કરતો સુખનો અનુભવ કરી શકે છે. એ સવ મનનો પ્રભાવ છે જેવો મનુષ્ય વિચાર કરે છે તેવો તે બને છે. વિચારશક્તિ એ પ્રવળ શક્તિ છે. જેવા વિચારો હોય છે તેવું જ તે કાર્ય કરે છે. કાર્ય વિચારાનુસાર જ થાય છે.

વિચાર એ બીજક છે. જેમ બીજ વાવવાથી તેમાંથી અંકુર ઉત્પન્ન થાય છે અને પછી તે વાળેને ઘસતું રૂપ ધારણ કરે છે તેમ મનુષ્યનું પ્રત્યેક કાર્ય તેના અંતરંગ વિચારોથી જ ઉત્પન્ન થાય છે. કોઈ પણ કામ વખરવિચારનું ચતુર્નયન દરેક કાર્યની પહેલાં તે કાર્ય કરવાનો વિચાર થાય છે. પ્રથમ વિચાર ધર્તા પછી કાર્ય ઉત્પન્ન થાય છે ધર્તા કાર્યો એવાં હોય છે કે જે કરવાનો સંકલ્પ સરખો પણ કરવામાં આવે એટલે તો નથી તેવાં કાર્યો પણ થાય છે પણ તે વિચારાનુકૂળ હોય છે. તે કરતા પહેલાં તે સંજોગથી વિચારો મનમાં ઉત્પન્ન થયા હોય છે. જગતમાં એવું એક કામ નથી કે જે વિચારાનુકૂલ ન હોય. જેની રીતે ઝાઝની પ્રથમ કળાગો ઉત્પન્ન થાય છે અને કળાગોમાંથી કુટીને કુખ નીકળે છે તેવીજ રીતે વિચાર રૂપી કળાગોમાંથી કામરૂપી કુલ નીકળે છે. અને સુખ અને દુઃખરૂપી તેનાં ફળ છે. મનુષ્ય જેવું બી વાવે છે તેવા ફળને મેળવેરે, કહેવન છે કે 'જેવું વાવે તેવું લેવું' ખરડા આંખાની ગોટલી રોપવાથી ખારો આંખો ઉત્પન્ન થાય છે અને મીઠા આંખાની ગોટલી રોપવાથી મીઠા આંખો ઉત્પન્ન છે.

જે મનુષ્યોના વિચારો ખરાબ અને મેઘા હોય છે તે મહા ગ્રાહ અને દુઃખમાં પડ્યા રહે છે પરંતુ જેના વિચારો શુદ્ધ અને પવિત્ર હોય છે તે હંમેશાં હર્ષ અને આનંદમાં નિમગ્ન રહે છે. મનુષ્યની ઉન્નતિપ્રકૃતિના નિયમાનુસાર થયાં કરે છે. વિચારના યુક્ત સામ્રાજ્યમાં કારણ અને કાર્યનો સંબંધ જેના બાહ્યસ્વરૂપ જગતમાં દષ્ટિગોચર થાય છે તેવો જ દૃઢ અને સ્થાયી છે. જો કોઈ મનુષ્ય સભ્ય અને સુશીલ હોય, સદાચારી અને ધર્મોત્તમા હોય તો એમ ન સમજવું કે તે સ્વયંભૂતી કે કોઈની દયા કે કૃપાથી એવો છે. પણ તેનું કારણ એ છે કે તે પોતાના મનમાં નિરંતર સદ્વિચારોનું સેવન કરવામાં અને શુભ ભાવનાઓ કરવામાં તત્પર રહ્યાં કરે છે અને તે તેનું જ પરિણામ છે. તેથી ઉલ્ટું જે મનુષ્ય નિરંતર મુઠ્ઠા અને નિંદાસ્પદ વિચારોને પોતાના મનમાં રચાવે છે તે અંતે નીચ અને પશુ-રૂપ બની જાય છે.

મનુષ્ય જાતેજ પોતાના બાબતે રચી શકે છે. તે ધારે તો પોતાની ઉન્નતિ કરી છે અને ધારે તો પોતાની અધોગતિ પણ કરી શકે છે. તે ધારે તો પોતે જાતેજ હિંમત કર્તવ્યોથી સ્વર્ગના સુખને મેળવી શકે છે અને ધારે તો ખરાબ વિચારોના પ્રતાપથી નરકનુલ્લ દુઃખને ભોગવી શકે છે. પોતાના વિચારરૂપી યાત્રાગારમાં તે એવાં એવાં સ્થાનો જનાવી શકે છે જેથી તે પોતાને નષ્ટ કરી શકે છે. પરંતુ તે દારા તે એકાં પણ ધંત્રા બનાવી શકે છે કે જેથી તે પોતાને રહેવાને માટે હર્ષ અને આનંદનાં વિશાલભૂવન બનાવી શકે છે. સદ્વિચારોને મદદ કરીને અને તેને અનુકૂળ પ્રવૃત્તિ કરવાથી મનુષ્ય પૃથ્વી પરમાનન્દ પરમાત્મપદને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. પરંતુ તે તેથી વિપરીત નિંદા કુત્સિત વિચારોથી તે મનુષ્ય પશુઓથી પણ નીચે પડી જાય છે. ચરિત્રની આ બે અવસ્થાઓ છે. તેમાં પ્રથમ સર્વથી ઉંચી છે અને પાછળનો સર્વથી નીચી છે. એ જાનેના વચમાં બીજી અવસ્થાઓ છે અને મનુષ્ય જ તેના કર્તા, ધર્તા અને નિર્માતા છે.

આત્મા સર્ગની અત્યાર સુધીમાં જેટલા ઉત્પન્ન, ઉપયોગી, અને મહત્વપૂર્ણ સિદ્ધાંત જણાયા

છે તેમાં સર્વથી વધુ ઉપયોગી અને આનંદવર્ધક સિદ્ધાંત એ છે કે મનુષ્ય પોતેજ પોતાના મનનો રાજા, પોતાના સ્વભાવનો કર્તા અને પોતાની સ્થિતિ, અવસ્થા અને પ્રારબ્ધનો નિર્માતા છે. મનુષ્ય બળ, પ્રેમ અને હૃદિની પ્રતિભાસૂચ છે અને પોતાના વિચારોનો રાજા છે. તેને માટે તેની પાસે પ્રત્યેક સ્થિતિ અને અવસ્થાની કૃત્રી છે, અને તેનામાં બિજાબિજાનું ધારણ કરનારી એક એવી શક્તિ વિદ્યમાન છે કે જેનાવડે તે જેવો ધારે તેવો પોતાને બનાવી શકે છે અને પોતાની ઇચ્છાનુસાર અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

મનુષ્ય પ્રત્યેક દશામાં પોતાના ઉપર અધિકાર રાખી શકે છે. તે અત્યંત નિયંત્રણ અને પતિત અવસ્થામાં પણ પૂર્ણરૂપે તે પોતાનો સ્વામી અને અધિકારી છે એ કે તેની પતિત અવસ્થામાં તે એક મૂર્ખ સ્વામી છે જે પોતાના કુદૃશ્ય ખરાબ રીતે શાસન કરે છે. પરંતુ તેજ મનુષ્ય જ્યારે પોતાની અવસ્થા ઉપર વિચાર કરે છે અને પોતાના અસ્તિત્વના સિદ્ધાંતની ખરા મનથી શોધ કરે છે ત્યારે તે હૃદિમાન સ્વામી બની જાય છે, અને તેથી તે પોતાની શક્તિઓનો હૃદિપૂર્વક ઉપયોગ કરે છે અને એવા વિચારને સ્થિર કરે છે કે તેનું પરિણામ હંમેશાં ઉત્તમ અને લાભકારક આવે છે. એવો મનુષ્યજીવિતે સ્વામી છે. એ અવસ્થાને મનુષ્ય ત્યારેજ પ્રાપ્ત કરી શકે છે કે જ્યારે તે પોતાની અંદર મનોગતના સિદ્ધાંતોનું અનુશીલન કરે છે અને તેને માટે નિરંતર પ્રયત્ન, ઉદ્યોગ અને વિચારના અનુશરની જરૂર હોય છે.

જેવી રીતે ઘણી ખાણોને ખોદવાથી અને શોધ કર્યા પછી સોનું અને દિરાની પ્રાપ્તિ થાય તેજ પ્રકારે મનુષ્ય પોતાના અસ્તિત્વના પ્રત્યેક સિદ્ધાંતને તેજ વખતે જાણી શકે છે કે જ્યારે તે આત્માની ખાણને ખૂંચ ઉઠાડી ખોદે છે. અર્થાત્ તેના ધણે વિચાર કરી અનુશીલન કરે છે. જે મનુષ્ય પોતાના વિચારોને પોતાને વશમાં રાખે, તેમાં જરૂર જણાયે ફેરફાર કરે અને હંમેશાં તપાસ કર્યા કરે કે તેનાથી પોતાના કે પારકાના જીવન ઉપર શી અસર થાય છે. અનંત શાંતિ અને ધૈર્યની સાથે શોધ કરીને કારણે અને

કાર્યના સંબંધને જાણે અને પોતાની પ્રતિદિન સાધારણમાં સાધારણ બનાવેલા અનુભવથી પાંચ આત્માશાનની પ્રાપ્તિનો લાભ મેળવે કે જે નામ બળ, વિવેક અને હૃદિ છે, તો તે વખતે એ વાત સ્પષ્ટરૂપે સિદ્ધ થઈ શકે છે કે મનુષ્ય જોતેજ પોતાના ચરિત્રનો કર્તા, પોતાના જીવનનો વિધાતા અને પોતાના ભાગ્યને રચનાર છે. જે કારણે તે મેળવશે એ કહેવન અનુસાર નિરંતર ઉદ્યોગ, સંતોષ અને અભ્યાસથીજ મનુષ્ય સત્સ્વતી મંદીરમાં પ્રવેશ કરી શકે છે.

નિરંતરના ઉદ્યોગથી મન વશ થઈ શકે છે. મન વશ કરવા માટેજ પ્રાણાયામની જરૂર છે. મન જે વશ હોતું નથી તો ગમે તે વિચારો કર્યા કરે છે. અને ચોક્કસ વિચારો વગર મનુષ્ય કોઈ પણ ચોક્કસ કાર્ય સિદ્ધ કરી શકતો નથી. મનુષ્ય મનને વશ કર્યા પછી જ્યાંની ક્રિયાઓ સારી રીતે કરી શકે છે. જ્યાંની સિદ્ધિ થતાં તેને આત્માનો સાક્ષાત્કાર થાય છે અને આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવો એજ મનુષ્યનું ખરૂં કર્તવ્ય છે. મનુષ્ય જ્યાં સુધી એમ નથી સમજતો કે તેનો જન્મ શા માટે છે ત્યાં સુધી તેનું જીવન નકારાત્મક છે.

મનુષ્ય જ્યારે સમજે છે કે તેનો જન્મ શા માટે છે ત્યારે તે પોતાનું જે કર્તવ્ય છે તેને ઉત્તમ પ્રકારે સમજે છે. જ્યારે તે પોતાનું કર્તવ્ય સમજે છે ત્યારે પછી તેને સિદ્ધ કરવા તે મથે છે. જ્યાં સુધી તે પોતાના કર્તવ્યને સિદ્ધ નથી કરતો ત્યાં સુધી તેણે કરેલું સર્વ કાર્ય નકારાત્મક છે.

ધણું મનુષ્યો જન્મીને માત્ર ધન કમાવું અને વ્યવહારને ઉત્તમ પ્રકારે એકઠું એનેજ પોતાનું ખરૂં કર્તવ્ય માને છે. તેમને આ ધણીક સંસારમાં ખાલ પદાર્થો મેળવવાની જ રાત દિવસ ચિંતા રહ્યા કરે છે તેનું જીવન જેટલા વર્ષનું હોય છે ત્યાં સુધી તે રાત દિવસ વ્યવહારના પદાર્થો મેળવવાની જ ચિંતામાં રહે છે. સદવામાં ઉઠે છે ત્યારથી રાત્રે સુતા સુધી તે ધનાદિ પદાર્થો મેળવવા મથે છે. આ વ્યવહારમાં તે જેટલો બધો રચી પચી રહે છે કે તેના પરિણામે તે પોતાના ખરા કર્તવ્યને બૂધી જાય છે.

તે શરીરને જ પોતે છે એમ માની બેસે છે. તે સમજતો નથી કે શરીર તો નાશવંત છે. પણ શરીરની અંદર રહેલા આત્મા તેજ પોતે છે. તે પોતાને માટે કંઈ કમાણી કરતો નથી પણ માત્ર શરીરને માટે આખો જન્મારો યત્ન કર્યા કરે છે. તે દરરોજ આ જગતમાં સેકંડો મનુષ્યોને પોતાના શરીરનો ત્યાગ કરતાં જુએ છે. જ્યાં પણ સમજતો નથી કે તે જે શરીરને માટે આટલી બધી મહેનત કરી રહ્યા છે તે શરીર તો નાશવંત છે. તેને માટે કંઈકી મહેનત નકામી છે. ખરૂં કર્તવ્ય કરવાનું છે તે એ છે કે તેની અંદર રહેનાર આત્માનું ઝોળખાણ કરવું. પોતે પોતાને ઝોળખવો. જે નિસ છે. જે નિરંતર આનંદી છે, સામર્થ્ય સંપન્ન છે તેને શોધવાનું મૂકી તે અવગે રસ્તે પ્રયાણ કરે છે. અને તેથીજ તેને વારંવાર દુઃખનો અનુભવ થાય છે.

ન્યાં સુધી મનુષ્ય પોતે પોતાના આત્માનો અનુભવ કરતો નથી ત્યાં સુધી તેને આ સસારમાં સુખનો અનુભવ થવો અસંભવિત છે. મનુષ્ય જેટલી મહેનત ધન કમાવામાં કરે છે, જેટલી મહેનત વ્યવહારના પદાર્થો મેળવવાને કરે છે તેટલી મહેનત જે પોતાના આત્માની શોધ કરવામાં કરે તો તેનું જીવન સાર્થક થઈ શકે.

આજે ધણા મનુષ્યો નિરાશાવાદી જણાય છે. કોઈપણ કાર્યમાં તેમને નિષ્ફળતાજ જણાય છે. નિરાશાવાદી મનુષ્યો હંમેશાં દુઃખી રહે તેમાં નવાઈ નથી. જે આશાવાદી હોય છે તેજ પોતાના પ્રયત્નમાં મક્કમ રહી શકે છે. આશાવાદી મનુષ્યોજ સુખને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. તેજ આત્માને શોધી શકે છે. આશાવાદી મનુષ્ય વ્યવહારની સિદ્ધિ સાધી શકે છે તેમ પરમાયમાં ઉન્નતિ કરી શકે છે. આત્માની શોધ કરવી, આત્માનો અનુભવ કરવો એજ સુખની ચાવી છે.

આશાવાદી મનુષ્યોજ આત્માનો અનુભવ કરી શકે છે. આશાવાદી મનુષ્યોજ મનને વશ કરી શકે છે.

ન્યાં સુધી મનુષ્ય પોતાના મનને વશ નથી કરી શકતો ત્યાં સુધી તે પોતાને ઝોળખી શકતો નથી. જેમ નહીના સ્વચ્છ અને નિર્મળ જળમાં જો અસંખ્ય તરંગો હોયતો તજોની વસ્તુ જણાતી નથી પણ ચાંત જળ હોયતો તજોપે પડેલા પૈસો પણ જોઈ શકાય છે. તેમ જો મન અનેક વિચારોનાં કોહકાં શુધતું હોય છે તો તેથી આત્માને જોઈ શકતો નથી, પણ જો મન ચાંત હોય, એકજ સદ્વિચારને સ્થાન આપતું હોય તો તેવડે આત્માનો અનુભવ થઈ શકે છે. મનુષ્યે પોતાને ઝોળખવા માટે મનને વશ કરવું, તેને રિયર કરવું એ ખાસ અગત્યનું છે. સર્વથી ઉત્તમમાં ઉત્તમ કાર્ય અને મનુષ્ય જન્મનું ખરૂં કર્તવ્ય તેજ છે. મન વશ થતાં ધ્યાનદારા આત્માનુસંધાન થઈ શકે છે. અને મનુષ્ય પોતે પોતાને ઝોળખી શકે છે. ભારેજ તે સમજે છે કે આપણું ખરૂં કર્તવ્ય વ્યવહારમાં ગચીપચી રહેવાનું નથી પણ આપણી પોતાની શોધ કરી પોતાના સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર કરવાનું ખરૂં કર્તવ્ય છે.

જે મનુષ્યો આ પ્રકારે પોતાના ખરાં કર્તવ્યને સમજે છે તે અંતે સુખને મેળવી શકે છે. તેમનું જ જીવનું સાર્થક છે. નહિ તો જન્મધરી આયુષ્ય મિથ્યા ગુમાવતું એટલે ન જીવ્યા બરાબર છે. વ્યવહારના ગમે તેટલા ભોગ વૈભવો પ્રાપ્ત કરવા છતાં પણ જો પોતાના આત્માનો અનુભવ ન કરવામાં આવે તો તે સર્વ ભોગ વૈભવો મેળવ્યા મિથ્યા છે. જે મનુષ્યો પોતે પોતાનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે તેમનું જ જીવનું ધન્ય છે.

જીવનગદ સ્ટેટના માજી ચીફ રેવન્યુ ઓફીસર અને ડી. એ. પોલીટીકલ એજન્ટ રા. બા. કેશવલાલ ગીરધરલાલ ત્રિવેદી લખે છે કે: આ પુસ્તકની અંદર આખા હિંદુસ્તાનમાં આવેલા હિંદુ, મુસલમાન, જૈનો, પારસી વિગેરે ધર્મોનાં તમામ તીર્થો અને બીજાં જોવા લાયક રથો સંગ્રહી જણવા લાયક સંપૂર્ણ હકીકત આપેલી છે.

આ સિવાય અનેક પ્રસિદ્ધ વિદ્વાનોનાં તેમજ સારદાપીઠના જ ગદ્યકુશલ શંકરાચાર્ય અને કાંચી પ્રતિવાદી ભયંદર મહાના શ્રીમદ્ભાગવતચાર્યજી વિગેરે ધર્મચાર્યોનાં પણ અનેક પ્રમાણ પત્રો મળ્યાં છે. આજે મંગાવો.

દરેક મનુષ્ય માત્રને વાંચી મનન કરવા લાયક ઉપયોગી પુસ્તક.

મહાત્મા ગાંધી

અને

હિંદના મહાન નરરત્નો.

(સચીત્ર)

આ પુસ્તક કેવિસ નિમિત્તે દાસભાઈ જ્ઞાવાર પાસુ' છે. જ્ઞાવાર પાસુ' તમારું ઉપ-
ડવા માંડ્યું છે. નકલો પણ લુજ હોવાથી પછીથી નિરાશ થવાનો સંભવ છે. આ પુસ્તકની
અંદર જેનાં દર્શનને મારે તમે તકની રવા છો, જેની વાણી સમજવા તમે પડાપડી કરો
છો તે મહાન નર મહાત્મા મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધીજીનું જીવન ચરિત્ર, તેમની જાળ-
પણી અવસ્થા, તેમનો વિશ્વાસ્યતનો પ્રસંગ, તેમની દક્ષિણ આફ્રિકાની સેવા, તેમની ત્યાં
ઉપાડેલી સત્યાગ્રહની ક્ષત્રમાં જીવ, લડાઈમાં સેવા, તેમનો જેલનો અનુભવ, ત્યાંના દિંદી
ઓનાં સંકેતો દૂર કરવા, છંદામાં જઈ દરેકી લડાઈમાં મદદ, તેમના ધાર્મિક વિચારો;
હિંદમાં આવી ઉપાડેલું દેશસેવાનું કામ, અંધારજીનો ખટસો, સત્યાગ્રહની કુંભેય, તેમનું
પકડવું, દિંદમાં ચરેલાં દુષ્ટો, પંચામનો અત્યાચાર, ખીલાતમાં મદદ, અસહકારને
ધારણ કરી, સ્વદેશી કપડાંની-ખાદીની દિશાવત, બહુજાતીયુરોપિયન દેશમાં રહેનારા આજે-
વાનોને ખાદી પહેરતા કરવા, આખા દેશનું વાતાવરણ અસહકારમય કરી, દિંદુ મુમલ-
માનોનો લાભચારો વધારવો વગેરે તેમજે કરેલાં કાર્યોનો ફેવાલ તમે આ પુસ્તકમાં વાંચી
મહાત્માજીના અનેક શુભોને જાણી શકો છો તે ઉપરાંત:—

લોકમાન્ય બાલગંગાધર તિલક, મોરિપના પ્રમુખ દેશમુક્તિચિતારંજનદાસ, શ્રીમુત અર-
વિન્દયોપ, દેશમાન્ય જોષામુખ્ય જોષા, દિંદના દાદા દાદાભાઈ નવરોજીજી, કીવર રવિન્દ-
નાથ ટાગોર, સર દિરાજદાદ મહેતા અને પંડીત મનમોહન માલવિયા, દેશમત્ર લાલ-
લજપતરાય, પંડીત મોતીલાલ નહેરુ વિગેરનાં જીવન ચરિત્રોનો આ પુસ્તકમાં સમ્મલ કરેલો
છે. આ પુસ્તક વાંચવાથી દેશના આજેવાન નેતાઓનાં જીવન ચરિત્ર વાંચવાથી પણ જાણ-
વાનું મળી આવશે. ગુરુત્તમ મંગાવો—જાડા જેલ કમજો પાન રર૪ પાકું પુકું.

તેમાં મહાત્મા ગાંધીજી અને યો. મા. તિલકના ફોટો પણ છે.

કીમત રૂ. ૧-૮-૦ ગુરુત્તમ મંગાવો.

બાગ્યોદયના જે માલકો આવતા વર્ષનું ઘરાજમ રૂ. ૩-૦-૦ મનીઓડરથી આ
માસમાં મોકલી આપશે તેમને આ પુસ્તક રૂ. ૧-૦-૦ માંજ મળશે.

જોહાલાલ દેવશંકર દવે.

તાંત્રો બાગ્યોદય—અમદાવાદ.

મોહિની કુમારી.

પ્રકરણ ૧ છું.

સુરત પાસેના એક નાના ગામમાં સુમન-ચંદ્ર નામનો એક શુદ્ધ બ્રાહ્મણ રહેતો હતો આ ગામ તાપી નદીના કિનારે હતું તેની ઓ પતિ-વ્રતા હતી. સુમન આજી બહેણેશી નહોતો. તે આ-મ્મજીવન વિતાવતો. તે ત્યાંનાજ એક વણિક વ્યાપારીને ત્યાં ઉપરાણી કરવાનું કામ કરતો તેમાં તેને જીજ્ઞાસુ પગાર મળતો, થોડી બધી જમીન હતી તેમાંથી સાંધની થોડી બધી રકમ આવતી તેમાં તેનો ગુજારો નક્કો તેની પતિનું નામ મદમી હતું. હદયી સ્વભાવે શાંત, મહેનતુ અને પતિસેવા કરનારી હતી. બંને પતિપત્ની પોતાની જીજ્ઞાસુ આવકમાં પણ સારી રીતે પોતાનો નવવૃદ્ધ કરી ચકતો.

સુમનને એક પુત્ર અને બે પુત્રી હતી. પુત્રનું નામ નવલકિશોર હતું તેણે નાનપણમાં ત્યાંની શાળામાં શિક્ષણ લીધું હતું. તેને વધુ બજાવવાનો તેની માતાનો વિચાર નહોતો. તેની માને તેનો પુત્ર બહુને નોકરી કરવા જાય તે પસંદ નહોતું. તે ગમે તે જાનગી ધંધો કરે તેવું ઇચ્છતી. જે વણિક વ્યાપારીને ત્યાં સુમન ગુમા-તી કરતો તેનો પુત્ર અને નવલ એ બંને મિત્રો હતા વણિકના પુત્રને ગુજરાતી અભ્યાસ કરી રહ્યા પછી સુરતમાં અંગ્રેજ શિક્ષણ લેવા મોકલે. નવલને પણ અંગ્રેજી બજવાનું મન થયું પણ તેના માતાપત્ની એવી રિધતિ નહોતી કે તેને પૈસા ખર્ચા સુરત અભ્યાસ કરવા મોકલી શકે.

નવલે પોતાના માતાપત્ને બધો આગ્રહ કર્યો ત્યારે તેમણે તેને સુરત આગળ વિદ્યાભ્યાસ માટે મોકલવા કમ્પસ કર્યું પણ તેમણે પૈસા આપવાની તો નાજ પાડી. નવલનો આગ્રહ, તેના માતાપત્ની ઇચ્છા અને તેના મિત્ર વણિકપુત્રની પણ ઇચ્છા થતાં જે વણિક શુદ્ધરતને ત્યાં સુમન નોકરી કર-

તો હતો તેણે નવલને સુરત-પોતાના ખર્ચે મોકલવા કમ્પસ કર્યું આથી નવલ સુરત અંગ્રેજી વિદ્યાભ્યાસ માટે ગયો. તેનું ખર્ચ તેના મિત્રના પિતા તરફથી અપાતું પણ તે એ સરતે કે તે ભણી અને કમાયા પછી પોતાનું ફેલું આપે.

નવલકિશોર નાનપણથી ચાલાક અને હોશિ-યાર હતો તેણે અહિં આવી વિદ્યાભ્યાસ આરંભ્યો તેણે ખર્ચે આપું થાય તે માટે એક બે જગાંની ટ્યુશન શોધી કાઢ્યાં. અને તેથી ધીમે ધીમે તેને પોતાના મિત્રના પિતા પાસે પૈસા લેવાની જરૂર પડી નહિ. તે પ્રમાણિક, સત્યવાદી અને મહેનતુ હતો. સ્વભાવે આનંદી, શાંત અને ગમે તેનું પણ કામ કરી છુટનાર હતો. તે જોને ત્યાં ટ્યુ-શન આપવા જતો તે એક વજીલ હતો. તે પણ તેનીજ નાતનો હતો. તેના પુત્ર અને પુત્રીને તે વિદ્યાભ્યાસ કરાવતો. રાતદિવસના સહવાસથી, તેમ નવલકિશોરના પ્રેમાળ સ્વભાવથી તે વજીલની તેના ઉપર કાંઈક પ્રીતિ વધવા લાગી.

નવલકિશોર મેટ્રીકની પરીક્ષામાં પાસ થયો. અને તે પછી તેણે અમદાવાદ આવી કાલેજમાં અભ્યાસ શરૂ કર્યો. તેનું ખર્ચ તેના માતાપ આપી શકે તેમ નહોતું પણ તે જોના જાળદાને અભ્યાસ કરાવતો તે રામનારાયણ વજીલે તે ખર્ચ આપવાની જોઈવજી કરી નવલકિશોર આ-લાક હોવાથી દરેક વર્ષે પાસ થતો. 'અહિં' તેણે બી. એ. ની ઉપાધિ મેળવી. સામાન્ય ગામડાનો વતની; ગરીબ માતાપત્નો પુત્ર નવલ બી. એ. તો થયો. પણ બી. એ. ચર્ચ શું કરવું તેનો કાંઈ રહેતો તેને જડ્યો. નહિ નોકરી કરે તો પચાસ સાડ પગાર તો મળે પણ તેથી ફેલું શું આપે અને ગુજરાન શી રીતે નમાવે. તેથી તેણે વજી-લાતનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો અને એલ. એલ. બી. થયો.

હવે તે સુરતમાં વડીલાત કરતો તેનાં માથા-
પને તેને જોઈ હર્ષ થયે. હજુ તેનું લગ્ન તો
થયુંજ નહોતું. તે જે વડીલ રામનારાયણને ત્યાં
ટયુશન આપવા જતો તેની પુત્રીનું નામ મોહિની
હતી. મોહિની ખરેખર મોહિનીજ હતી. તેનું
સૌંદર્ય તો હજુ હવેજ ખીલો રહ્યું હતું. રામ-
નારાયણે પોતાની પુત્રીનું લગ્ન નવલક્ષ્મીર સાથે
કરવાનો વિચાર ધારી મૂક્યો હતો. પણ 'ગામ-
ડામાં કન્યા આપવી અને તે એક નિર્ધન પા-
ણજીના પુત્ર વેરે તે તેને મન નાનમ સમજતો.
પણ હવે નવલક્ષ્મીર વડીલ થયે હતા તેથી
તેની સાથે મોહિનીનું લગ્ન કરવાથી ખોટું કહે-
વાશે નહિ એમ માની તેણે તે વાત નવલક્ષ્મી
પિતાને જણાવી.

નવલક્ષ્મીરને આપ હજુ પણ મામડામાં
રહેનાર અને જુના વિચારોના હતા. તેને રામ-
નારાયણ જેવા પ્રતિષ્ઠાપાત્ર માણસ પોતાની કન્યા
આપે તે તો નવાઈજ લાગી. તેણે ઠા પાડી અને
અંતે નવલક્ષ્મીર સાથે મોહિનીનું લગ્ન થયું.

મોહિની કંઈક અણસમજી, પિતાની સાલગી-
માં ઉછરેલી અને નવાવિચારની હતી. તેણે
પણ થોડાં પછો અંગ્રીજ અભ્યાસ કરેલો હતો.
નાનાં બાળકોને જેટલી નાનપણમાં છુટ આપ-
વાય છે તેટલી તેમને ભવિષ્યમાં હાનિ
સાધ છે, તે પ્રમાણે સ્વતંત્ર કાલકલ્પમાં ઉછ-
રેલી મોહિની કંઈક ઉચ્છ્રાંખત થઈ હતી. નવલ-
ક્ષ્મીર સ્વભાવે ચાંત હતો છતાં જુના વિચારો
હતા. સ્ત્રી સ્વતંત્ર થઈ રહે તે વાત તેને પાલવે
તેમ નહોતું.

એક વખતે મોહિનીની ધણી ઠા જણી નવલ-
ક્ષ્મીર તેને કહ્યું: "પ્રિય, તું હજુ ઉછરતી બાળ
છે. આ સંસારના મનુષ્યોનો તને અનુભવ નથી.
સ્ત્રી એ પુરુષનું અર્ધજીવ છે. સ્ત્રીને ચાલતી સદ-
ધર્મચારીણી હવી છે. સ્ત્રી જો સ્વતંત્ર રહે રહે
તો તેથી સંસારમાં પછો બગાડો થવા સંભવ
છે. આજઘણ તને ખબર નથી કે સુધારાના
પવનમાં ફસાનાર ધણી સ્ત્રીઓ પોતાના ઉપર
અને કલંકને બેઠેલી બે છે. પતિના ઉપર અપ્રીતિ
રાખનાર સ્ત્રીઓ જો સુધારામાં બને તો સતીઓ

મધ્યાય છે. પોતાની સ્ત્રીની સાથે અસહકાર કર-
નાર પુરુષો બહાર લોકોના નેતા થઈ રહે છે અને
સુધારાની દિશામાં સ્ત્રીઓને ફસાવવામાં પ્રથમ
નંબરે આવે છે. હજુ તને આ જાણતી મનુ-
ષ્યોનો અનુભવ નથી. મારેજ સ્વતંત્ર રહવા રહે
વાનો તને શોખ થઈ આવે છે."

આવું સમજાવી ધણીવાર તે પોતાની સ્ત્રી
સમાધાન કરતો.

નવલક્ષ્મીરે પોતાનો ધંધો પોતાના સસર
રામનારાયણની સાથે કરવા માંડ્યો તેથી તેને જે
પૈસાની પ્રાપ્તિ પણ ઠીક થવા માંડી. વડીલાતના
ધંધામાં તો જે ખરોખર કાવાકાવા કરી જણે
સાચાનું જુદું અને જુદાનું સાચું સમજાવી રે
સાજીત કરી જણે તેનું ટુંકુ ચાલે છે. તેને ધણી
વાર અસીલોને કોર્ટમાં કેવા સાફીઓ લાવવા
તેની પાસે શું કહેવરાવતું એ બધું તૈયાર રહે-
પડે છે. આવી રીતે કેસ પ્રથમ તૈયાર થઈ વિન.
કોર્ટમાં કાંઈ વળતું નથી, નવલક્ષ્મીરને આ
જાણી ખટખટ મમતી નહોતી છતાં શું કરે, પેટને
માટે વડીલાત કરવી પાતી,

મોહિનીને ધારેલી છુટ ન મળતાં કંઈક
અસંતોષ રહેતો. પતિનું ધણું સમજાવવા છતાં
પણ તેના માન્યમાં કંઈ વાત આવતી નહિ, એક
વખતે તે પોતાની બહેનપણી સુલોચના દેરીને
ત્યાં જઈ સુલોચના અને મોહિની સરખી વખત
હતાં. સુલોચનાના પતિનું નામ પ્રસન્નકુમાર હતું.
તે પણ વડીલાતનો જ ધંધો કરતો. તેમને પ્રજા
ન હોવાથી મોટી વારનું લગ્ન સુલોચના સાથે
કર્યું હતું. પ્રસન્નકુમાર સુધરેલા વિચારોના હતા
તેથી સુલોચનાને સ્વતંત્ર રહવા ફરવાની તેને છુટ
આપી હતી. સુલોચના રાજ રહે તેવી રીતે તેની
સાથે વર્તેલા સુલોચના જાહેર મેળાવામાં જતી
આવતી ભરમાં તોફાર ચાકર અને રસોયો હતા
એટલે કામદાજની સુલોચનાને કંઈ પડી નહોતી.
પ્રસન્નકુમારના મિત્રો સાથે તે સારી રીતે છુટતી
વર્તી ચાકતી. તેણે મોહિનીને કહ્યું: ભેન, આજઘણ
પુરુષો સ્વાધી થયા છે, સ્ત્રીને તાબામાં રાખવી,
તેમને પોતાની ગુલામગી બનાવવી એમજ સમજો
છે. જુઓને આ લીવાળીયા, આટલી ઉંમર થઈ

છતાં હજી સ્વતંત્રપણે કાંઈ કાર્ય કરી શકતી નથી. આખો દિવસ પતિના કલામાંજ રહેવું, ઘરમાંથી બહાર ન નીકળવું. પુરુષોના મેળાવડામાં ન જવું અને ઘરકામજ કાર્ય કરવું એ માટેજ શું સ્ત્રીઓનું જીવન છે ? તમને પણ મારા ધારવા પ્રમાણે તમારા પ્રતિ બહાર જવાની છુટ આપતા નથી કેમ વાર !

મોહિનીએ કહ્યું: બેન, શું કહ્યું, મને તમારા જેવી તો છુટ નથી. મારે તો એમના કલામાં રહેવું પડે છે. આજે બે દિવસથી તે એક કેસમાં બહાર ગામ ગયા છે ત્યારે કહ્યું લાવ. આપની પાસે જઈ એમ ધારી આવી છું. કહે તો તે આવશે એટલે ધડી પણ કંઈ જવાશે નહિ.

સુલોચનાએ કહ્યું: બેન, આવા સુધરેલા જેવા જણાતા છતાં પણ તમારા પતિ આ પ્રમાણે સ્ત્રીને શુદ્ધામદી બનાવી દેવાનું ધારતા હશે તે હું માનતી નહોતી. શું પુરુષો સ્વતંત્ર હશે હશે અને સ્ત્રીઓ સ્વતંત્રતાનો લાભ ન લઈ શકે ! આજે સોસાયલ કલ્પમાં મેળાવડો છે માટે હું ત્યાં જવાની છું. બે તમારે આવવું હોય તો ચાલો. ત્યાં પ્રાણકુમારીએ સ્ત્રીઓની ઉન્નતિ સંબંધમાં બાપલુ આપવાનાં છે. માટે ધ્યાન હોય તો ચાલો જઈએ વખત થવા આવ્યો છે.

સુલોચનાના આમદથી મોહિનીકુમારીને ત્યાં જવાની ઇચ્છા થઈ. તેથી સુલોચનાએ લાડાની માડી મંગાવી તે માડીમાં જ મોહિની પણ ત્યાં ગઈ. રસ્તામાં જતાં જીવજીવંત નામના એક પ્રખત વ્યક્તિ ભેટીસ્ટર મળ્યા. તે પણ સભામાંજ જવાના હતા તેથી સુલોચનાએ માડી ઉભી રાખી તેમને સાથે બેસાડી દીધા.

સુલોચનાને ત્યાં જીવજીવંત હમેશના આવનાર હતા. તેથી સુલોચનાની સાથે સારો પરિચય હતો. મોહિનીને તો આમ માડીમાં અજણપણે પુરુષને બોલાવી બેસાડનાથી કાંઈક મંકાવ થયો. પણ સુલોચનાએ તો તેની સાથે છુટથી વાતચિત કરવા માંડી. જતી વખતે સુલોચનાએ માત્ર રસોવાને કહી દીધું કે સાહેબ આવે તો કહેવું કે સભામાં ગયાં છે. બસ આટલી વાત, પરવા નગીની પણ જરૂર નહિ.

સભામાં પ્રાણકુમારીનું વ્યાખ્યાન હતું. પ્રાણકુમારી આગેડ વધતી હતી. તેના જીવનની પણ ખૂબી જુદી જ હતી. તે પહેલાં તો નિશાળની હેડમસ્ટ્રેસ હતી. તેના પતિ તેની સાથેજ નિશાળમાં આસસ્ટન્ટ માસ્ટર હતા. લગ્ન થયે ત્રણ ચારેક વર્ષ થયાં કે પ્રાણકુમારીને વિધવા પદ મળ્યું. આ વખતે તે સુરતમાં જ શિક્ષિકા હતી. ત્યાં તેને સુધારાવાળાઓની સેવક થઈ અને ઘણીવાર સંસારસુધારાના અગ્રેસરોના સમાગમમાં આવવા લાગી. તેને આગળ પાછળ કાંઈ કહેનાર નહોતું તેથી તે સ્વતંત્ર હતી. નિશાળના ડેપુટી માન્યકરની પણ તેના ઉપર પ્રીતિ હતી. માન્યકર પણ વિધુર હતા. તેની ન્યાતમાં કન્યાઓની અછત હતી અને તેથી ફરી લગ્ન થવાનો સંજવ નહોતો. પ્રાણકુમારી પણ તેના વધુ પરીચયમાં આવતાં બંનેની પ્રીતિ વધી અને અંતે સુધારાના પંથે વળી પુનર્લગ્ન કર્યું.

પ્રાણકુમારી મૂળથી સ્વતંત્ર વિચારની હતી. નાનપણમાં ગરીબ ગાળાપને ત્યાં ઉછરી મોહી થઈ. નિશાળમાં શિક્ષણ લઈ નોકરી કરવા ગઈ અને ત્યાં પણ પતિ પાસે પતિન સેવા કરાવેલી, બાળપણમાંજ વિધવા થઈ સ્વચ્છંદે વર્તેલી જેથી હવે તેને બીજાના તાબામાં રહેવું ન ગમ્યું. માન્યકર માત્ર ફરી લગ્ન કરવાની ઇચ્છાથી સુધારામાં બળેલો પણ સ્ત્રી સ્વતંત્ર હશે હશે તે વાત તેને ગમતી નહિ. તેથી થોડા દિવસ પછી બંને વચ્ચે અજુબનાવ થયો. માન્યકર સાથે લગ્ન કર્યા પછી પ્રાણકુમારીએ નોકરી તો છોડી દીધી હતી. તેને હજી સુધી કાંઈ પ્રગતિ નહોતી. દૈવધોમે શહેરમાં પ્લેગ ચાલ્યો અને માન્યકરને પ્લેગ લાગ્યો. તે વખતે પ્લેગના ચેપથી લોકો બાર ગાઉ દૂર ભાગતા હતા. પ્રાણકુમારી માન્યકરને પ્લેગ થયો જણી તેની ચાકરી કરવાની વાત કોરાણે મૂરી પોતાનો જીવ બચાવવા માટે શહેર બહાર રહેવા ગઈ. માન્યકર પાસે માત્ર એક પગારદાર માણસ રહેતો. પ્રાણકુમારીને પતિસેવા કરવી એ તો પરતંત્રતા લાગતી તેમાં વળી પ્લેગ જેવા બાધમાં પતિસેવા કરવા રહેવું તે પ્રાણ શુભાવવા જેવું તેને લાગ્યું આખરે અચારો માન્યકર મરણ પામ્યો અને પ્રાણકુમારી ફરી વિધવા બની.

તેણે પુનર્જન્ન કરી સુધારાનો અમલ કરી બતાવેલો હોવાથી તેના ઉપર સુધારાવાળાઓની સારી પ્રીતિ હતી. માનસંકરના ગરવાથી પ્રાણુ કુમારીએ ધાર્યું કે લપ ગણ તેની એ પૈસાની મિલકત હતી તે તો તેણે પ્રથમથીજ કમળે કરી દીધી હતી આ વખતે પ્રાણુકુમારીની વધ ચાલી. સેક વર્ષની હતી વિધવાપણું એ તો તેને કષ્ટ જેવું લાગતું. તે કહેતી કે પુરુષો પોતાની એક ઓ મરી જતાં બીજા અને ત્રીજાવાર લગ્ન કરે છે તો પછી આપણે ઓઝોએ શી ગુન્હેવારી કરી કે જન્મારો વિધવાપણું ભોગવતું. તે શાસ્ત્ર અને પુરાણોને ભુલ્યાં માનતી પૂર્વના કવિ મુનિઓને સ્વાર્થી માનતી, જેટલા પુરુષના હક છે તેટલાજ ઓના હક છે એમ કહેતી.

દાશર્માજ પ્રાણુકુમારી એ ત્રીજાવાર ત્યાંના એક સંસારસુધારક પ્રકુલ્યંદની સાથે પુનર્જન્ન કર્યું હતું. પ્રકુલ્યંદ બેરીસ્ટર હતા. તેમણે વિશ્વવત્ત મંમન કરેલું હોવાથી ન્યાતમાંથી દન્યા મળી શકે તેમ નહોતું તેથી છંદમી પર્યંત કુંવારા રહેવું તે કરતાં પુનર્જન્ન કરવું સારું એમ માની તેમણે પ્રાણુકુમારી સાથે ધર સંસાર માં પા. તે પ્રાણુકુમારી આજે ઓઝોની ઉન્નતિ ને ભાષણ આપનાર હતાં,

પ્રાણુકુમારીનું ભાષણ સાંભળી સુલેચના તો ખુશ ખુશ થઈ ગઈ. પણ મોદિનીને લાગ્યું કે આ તે ઓ છે કે પુરુષ, આટલા બધા મનુષ્યોમાં પુરુષ પણ છુટથી જે વાત ન કરી શકે તે આ બાપ ભોલનાં સરમાતી નથી એ તો નવાઈ ન્યારે તે ઓઝોને વિધવા થતાં પુનર્જન્ન કરવાની છુટ આપવા સંબંધી કહેતી હતી ત્યારે ઉપરાઉપરી તાન્ત્રીયોથી હોલ માંજ ઉડતો. સર્કર્નનાર ઓઝો તેમ પુરુષો પણ હતા. તેણે કહ્યું કે ઓઝોને પુનર્જન્નની છુટ દોવી જ નેહએ, તે છુટ ન આપવાનું કમળે તેમને જન્મારો સુધી રીજાવવાનુંજ દોષ શકે. ન્યારે પુરુષો ફરી લગ્ન કર્યા વગર રહી શક્યા નથી તો ઓઝો પોતાની મનોરતિએને ફરી રીને રાઈ શકે ! ન્યાતો દોવી એ પણ આપણી અધાજની કરનાર છે. રેડ સોફાને અરપર્ચ ગળવા એ મહા પાપ છે. એ પણ મનુષ્ય પ્રાણી છે. તેની સાથે દગ્ગતું મળતું

એમાં પાપ નથી. એટલું જ નહિ પણ તેને આપણા કુલાઓમાંથી પાણી ન ભરવા જેવું એ મહા અન્યાય છે. સુધારાના નિયમ અનુસાર એક બીજાનું ન ખાવું એ પણ એક બીજાને દલકા ગળવા તુલ્ય છે. આપણે જેનું ખાતા નથી તેનું અપમાન કરીએ છીએ. બધા એક સરખા છે માત્ર મનુષ્યો એ જ પોતપોતાના વાગ્ય બધિયા છે તે કીક નથી, આ પ્રમાણે ગમે તેમ ભરડી માર્યું તેનું બાખ્યાન સાંભળનારને તો રૂચિર લાગ્યું પણ મોદિનીને તો તેથી અસંતોષ થયો. તેને લાગ્યું કે શું સુધારાનું તરત આવું દશે. શું વર્ણાશ્રમ, ધર્મનો ત્યાગ કરવાથી એક સરખા થવાનું, દશે સુલેચના તો ખુશ ખુશ થઈ ગઈ. તેને પ્રાણુકુમારીની વાત પસંદ આવી હતી તેના પતિ ગમે તેની સાથે એક ટેવે બેસી જમતા હતા એટલે તે વાત તેને માન્ય હતી. તેણે વિચાર કર્યો કે આ તે સુધારો કે બગારો !

ભાષણ પૂર થયું સર્વે વેરાવાં, મોદિની પણ સુલેચનાની સાથે ગાડીમાં બેસી ધેર આવવા નીકળી. સાથે જીવજીમસાદ પણ હતો. જીવજીમસાદ સુલેચનાને પોતાને ત્યાં થઈ જતા આમદ કરવાથી ગાડી જીવજીમસાદને ત્યાં વાળી. મોદિનીને તો પરભાઈ ધેર જતું હતું પણ શું કરે, નિરૂપાવ હતી. જીવજીમસાદની ઓ એકાદ મદિનાથી તેને પીયેર ગઈ હતી એટલે તે એકલેજ ધેર દોલે. પરપુરુષને ત્યાં રાત્રે પરત્રીએ જતું એ મોદિનીને ન રૂચ્યું. પણ સુલેચનાના આમદથી તેનાથી કંઈ બોધાયું નહિ.

જીવજીમસાદે તેમનો સારો સંચાર કર્યો. સુલેચનાની તેની સાથેની રીતભાત મિલકુલ સ્વતંત્ર હતી ત્યાં આ પાણી થયાં. માંડુ થશે અને પતિ શું કહેશે તેની ચિંતા સુલેચનાને નહોતી. તેને એક અમૂર પણ તેના પતિથી કહેવાનો નહિ. તેની રીતભાતથી મોદિનીને ખણજ અયોગ્ય લાગ્યું. પરપુરુષ સાથે આટલી બધી છુટ લેવી એ તો ઓને ન જાતે એમ તેને લાગ્યું. તેને ક્યારે ધેર જવાય એમ થઈ કહ્યું.

સુલેચના ત્યાં આ પાણી લઈ ધેર જતા નીકળી મોદિનીને તો મનમાં થતું કે દહે ફરી માંખ વખત આ ઓની સાથે જતું નહિ. કાંઈ વખતે

વિપત્તિ આવી પડતાં વાર લાગે નહિ. ઓઝોઝ પતિના કલામાં રહેલું એ કાંઈ જોડું નથી એ હવે મને સમજાવવા લાગ્યું. રાત પડી ગઈ હતી. સુલોચનાના મનમાં ઓરવાતંબનો ફાંફા હોવાથી તે પરપુરુષથી ડરવામાં નાનમ સમજતી. જન્મ-તર્માં બધા પુરોએ કાંઈ નીતિવાળા હોતા નથી. સ્વરૂપવાળા સુંદરીને જોઈ ધણી દલકાર માણસો આગળાઓ કરે તેમાં નવાઈ નથી. સુલોચના યુવાન હતી તેમજ બોલવેચાલવે છટાદાર, સ્વરૂપવતી ને અને પરપુરુષનાં મન લોકાવી દે તેવી હતી. મોહિનીનું સ્વરૂપ પણ આકર્ષક હતું. માંડી રાતે બને ઓઝો બાડાની ગાડીમાં બેસી છા-છામસારને ત્યાંથી તાકળા. ગાડીવાળાએ ગાડી આગળથી બીજે રસ્તે હાંપી તે જોઈ સુલોચનાને કહ્યું: અરે મૂર્ખ, ગાડી આ રસ્તે લે, અમારે તો હવે ઘેર જવું છે. ગાડીવાળે કહ્યું: “બાપ સાહેબ, આ રસ્તે સીધું ત્યાંજ જવાશે માટે ગ-ભરાશો નહિ કે તમને ઘેરજ લઈ જઈશ.”

તે પછી ગાડીવાળે ગાડી એક આડા રસ્તે હાંપી અને ત્યાંથી ધણે દૂર આવેલી એક ગલીમાં લઈ ગયો. રાત ધણી ગઈ હતી, વળી અભવવા લતામાં ગાડીવાળે ગાડી લાવી ઉભી રાખી તેથી સુલોચના અને મોહિની ગભરાયાં, ગાડીવાળાએ ખારણું ઉઘાડ્યું અને કહ્યું: બાપસાહેબ ઉતરી પડો, મારો ઘોડો થાકી ગયો છે એટલે હવે હું તેને છોડી નાખી બીજે ઘોડો લઈ આવું. સુલોચના અને મોહિની ત્યાં ઉતર્યાં તો ખર્ચાં પણ તેમના બપોલો પાર ન રહ્યો. કાળજી ફેફસવા લાગ્યું ઓને પુરુષની સહાયતાની જરૂર નથી એ વાત વિસરી ગયાં. ઘોડાવાળો તો ઘોડો લઈ ચાલતો થયો. ઘોડીવારે પાછળથી ચારેક યુવાનો ત્યાં આવી ચઢ્યા. તેમણે આ બંને ઓઝોને ઓગળી તેમાંના એક કહ્યું: સુલોચના બહેન કે! તમે અહિં ક્યાંથી? બૂલ્યાં પડ્યાં કે શું? સુલોચનાએ કહ્યું: ‘આ કોઈ બદમાશ ગાડીવાળો અમને આંદ’ ઉતારી ઘોડો બદલવા ગયો છે તે હતુ આવ્યો નથી ક્યાંક તો થઈ ગયો. હવે અમારે ક્યાં જવું તે પણ નજીત નથી.”

પેલા પુરુષે કહ્યું: અહિંથી તમારું મકાન

ધણું દૂર છે. તમને દરકત ન હોયતો અહિં પાસેજ મારે ઘર છે ત્યાં આવો, હું તમને ત્યાં બેસાડી ગાડી લઈ આવું. અહિં જરા બપ જોવું છે. તમને હિંમત તો છે ને? બહીતા નહિ.”

સુલોચનાને તેના બોલવા ઉપર વિશ્વાસ આવ્યો અને તેની વાત સાચી માની તેની સાથે જવા તૈયાર થઈ. મોહિનીના હોયકાશ ઉડી ગયા. ઓઝોને એકલા દરવા દરવામાં ફેટલું જોખમ છે તે સમજ્યું. પુરુષો એકલા દરેકરે તેમાં શું જોખમ! આ પ્રપંચી દુનિયામાં ઓઝોનું શિષ્ય સાચવવું અને તે આવી વિકટ જગ્યામાં એ ફેટલું મુશ્કેલ છે તેનો ખ્યાલ મોહિનીને આવ્યો. પેલા પુરુષની પાછળ સુલોચના અને મોહિની ગયાં. તે ત્યાંથી થોડે જ દૂર આવેલા એક મકાનમાં તેમને લઈ ગયો. આ મકાન બહારથી તો ઝુંપડી જેવું હતું પણ અંદરથી વિશાળ અને શોભાવાળું હતું. તેમાંના એક દિવાનખાનામાં સુલોચના અને મોહિનીને તેણે બેસાડી તે ગાડી લેવાને બહાને બહાર ગયો.

સુલોચનાને પણ અહિં બપ જણાયો, એકાદ ક્યાંક થયો દરી તેવામાં તો એક જુવાન મુસલમાને તે ખંડમાં પ્રવેશ કર્યો અને સુલોચનાની સાથે સેકેન્ડ કરી પાસેના ટ્રાય ઉપર બેસી ગયો. તેણે સુલોચનાને કહ્યું: “સુલોચના, હું તમારે રૂપ જોઈ તમારાઉપર રીંદા થયો છું તમારા ઉપર મારી સાચી પ્રીતિ છે. આ પણ તમારી બહેનપણીજ લાગે છે. તમે બંને મારી સાથે અહિં રહો એવું હું ઇચ્છું છું. તમને દરેક પ્રકારનું સુખ અહિં મળશે. બે મારી ઇચ્છા પ્રમાણે તમે મારા થશો તો તમને કશી વાતનું દુઃખ નહિ પડે અને આનાકાની કરશો તો મારે બીજોજ રસ્તો લેવો પડશે.”

આ પ્રમાણે અભવવા મકાનમાં અભવવા પુરુષે આવી આ પ્રકારે પ્રેમની માગણી કરવાથી બંને ઓઝો ગભરાઈ. મોહિની તો ભયથી ધર ધર કંપતા લાગી. સુલોચના પણ હિંમત હારી ગઈ. તેને હવે પરપુરુષના સંગમાં આવવાથી શું જ્ઞાન થઈ શકે તેનો ખ્યાલ આવ્યો. શું જવાબ આપવો તે ન સમજ્યું.

હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા

તે માટે વિદ્વાનો શું કહે છે ?

આ પુસ્તક હમણાં જ બહાર પડ્યું છે. તેની અંદર હિંદુસ્તાનમાં આવેલાં હિન્દુ, મુસલમાન, જૈન, સોરેના, શાક્યોનાં સ્થળો, ત્યાં કયે કયે રસ્તે જવાય છે તે, ત્યાં ક્યાં કરવાનાં મંદિરો, વિગેરે, તે પણ પ્રમાણેનું મહાત્મ્ય, ઇતિહાસીક માહિતિ, બીજાં જોવા લાયક સ્થળો, ત્યાંની વેપારની કંઈ કંઈ વસ્તુઓ યાવર ભય છે. વિગેરે ઉપયોગી હકીકત આપેલી છે. જેની અંદર આણંદોડ, અંબાજી, અમરેર, પુષ્પ તિર્થ, સિંધ, દ્વિજગજમાતા, ઉદેપુર, જોધપુર, બિકાનેર, જોસલપૂર, શ્રીનાથદાસ, કાંકોરાલી, ઉત્તરના, શ્રીકારેશ્વર, મહાકાલેશ્વર, છોટાર, મથુરા, આગ્રા, દિલ્હી, હરદાર, લાહોર, અમૃતસર, પંજાબ, જાદોદારનાથ, શ્રીનગર-કાશ્મીર, લખનૌ, અયોધ્યા, કાશી, ગયા, શ્રીસમેતચિખર, વૈજનાથમહાદેવ, કલકત્તા, જનનાથપુરી, મદાસ, શ્રી સેતજપુરામેશ્વર, શ્રીરંગજી, દેવકાંચી; વિષ્ણુકાંચી, સાક્ષીગોપાળ, પ્રાચીન, કુળલી, સાસક, ત્રંબક, પુના, મુંબાઈ, ચણોદ, શુક્રતિર્થ, ગદિર, દારકા, પ્રભાસપારજી, ગીરનારપર્વત, પાદીતાણા વિ. જાનાનાં લગભગ ૨૫૦ સ્થળો તથા બીજાં વેપારનાં અને જોવા લાયક ૮૫૦ સ્થળોનું વર્ણન છે. ૩. ૭-૧

વડોદરા હાઈકોર્ટના ચીફ જસ્ટીસ, રા. બા. ગોવિંદભાઈ દ્વાધીભાઈ દેસાઈ—બી. એ. એલ. એલ. બી. લખે છે કે: હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રાનું મોટું અને મુશીબીત છપાઈ તથા બાંધણીવાળું પુસ્તક હું ધણી ખુશીથી વાંચી ગયો છું. આવા એક જાતના બોલીયા તરફ જરૂર સારે એવા પુસ્તકની દેશી ભાષામાં ખોટ હતી તે આપે પૂરી પાડી છે. રેલ્વે, રસ્તા વિગેરેની માહતી સંપૂર્ણ છે એટલું જ નહીં પણ દરેક તીર્થસ્થાનનું વર્ણન, જોવા લાયક જગ્યાનો ઇતિહાસ એ જગેરે બાબતોની માહતી પણ જોઈએ તેટલી સંપૂર્ણ સરળ તથા વિગતવાર છે.

આ પુસ્તક જાત્રાએ નીકળતા દરેક સંધને માટે ખાસ ઉપયોગી છે અને તે દરેક પોતાની સારી રાખવા જેવું છે. આવા સારા અને ઉપયોગી પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આપને ધણો શ્રમ પડેલો હશે તથા ઘણું ખર્ચ કરવું પડ્યું હશે તે તમામ ઉદારી આપ જનસેવા જાગ્રે છે તેને માટે આપને ધન્યવાદ છે. આપના પુસ્તકોનો બદોલો ફેલાવો યાપ અને તેનો લાભ સર્વ કષ્ટ લેઈ આપનો શ્રમ જ લાભે એમ અંતઃકરણ પૂરક કમ્પ્યુ હું.

મુંબાઈ રમોલકોઈ કોર્ટના વડા જજ સાહેબ શ્રીચુત કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ જવેરી—એમ, એ. એલ. એલ. બી. લખે છે કે: હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રાનું પુસ્તક દરેક રીતે ઉપયોગી થાય એ છે. વાંચનાં ધણો જ રસ પડે છે. જરૂરી ખજૂર બધી જ એમાંથી મળી આવે છે. વળી ચિત્રોને લીધે એનું જોવા વધી છે. તે એમાં નાશો દોરાયો એની એની કદરવાસી ધણી જ થઈ જોઈએ. ગુજરાતીમાં અત્યાર સુધી તિયયાત્રાનાં જે પુસ્તકો બહાર પડ્યાં છે, તેમાં તમારું પુસ્તક પડેલી પંક્તિમાં મુકવા લાયક છે. મુસ્તથી રાવ બહાદુર હમજારાંકર પ્રાણરાંકર ત્રિવેદી બી. એ. રીટાયર્ડ પ્રીન્સીપાલ પ્રમથંદ રાયચંદ ટ્રેનીંગ કોલેજ અમદાવાદ એઓ સાહેબ લખે છે કે:

"રા. જોશીભાઈ દેવચંદર દેવે કૃત હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા આ પુસ્તક વાંચી મને ધણો જ આનંદ થયો છે. યાત્રાનાં વર્ણનનાં ધણાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે; પરંતુ આનું દરેક જાતની દ્રષ્ટીકતથી ભરેલું એ પુસ્તક મારા જોવામાં આવ્યું નથી. આ પુસ્તકમાં હિંદુસ્તાનનાં તમામ યાત્રાનાં સ્થળોની સંપૂર્ણ માહતી આપેલી છે. દરેક સ્થળનું મહાત્મ્ય તેમજ ત્યાં જે જે જોવા લાયક હોય તે તેમજ ત્યાં જવાનું માર્ગ વગેરે બધી જાણતી સંપૂર્ણ વર્ણન છે. યાત્રાનાં સ્થળો ઉપરાંત મોટાં મોટાં શહેરોની પણ ધણી જાણવા લાયક દ્રષ્ટાંત એમાં આપેલી છે. આથી આ પુસ્તક બાલિકાઓપરોતે તેમજ જન સામાન્ય વાચકને પણ ઉપયોગી થઈ પડે એવું છે. હાજુક વિનોદ યાપ એનાં પુસ્તકો ધણી રચાય છે, પરંતુ ઉપયોગી પુસ્તકો વિરલ છે. આનું ઉપયોગી પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરી તમે ગુજરાતી માહિતીને સમૃદ્ધ કર્યું છે તે વાચક વર્ગ પર મોટો ઉપારાંક થયો છે. પુસ્તકને અતિ તામિસ બાબાના સંબંધે આપ્યા છે તે યાત્રાનું એને પણ ઉપયોગી થઈ પડશે. નાશો પણ ઉપારાંક થશે. બ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

ભાગ્યોદયનો દસમા વર્ષમા પ્રવેશ.

શ્રી હજકૃપાએ આજે ભાગ્યોદય દસમા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે. ભાગ્યોદયદ્વારા જનસેવા કરવી, મનુષ્યોનાં જીવન ઉચ્ચ અને આદર્શમય બને તેવા સદિયારોના ફેલાવો કરવો એજ ઉદ્દેશ છે. આટલી બધી કામગીરી અને છપાઇની મોંઘ વારીમાં પણ તેને ટકાવી રાખવાનું કામ મુશ્કેલ છે. પરંતુ જે ઉદ્દેશથી તેનો ઉદય થયો છે તેજ ઉદ્દેશથી તેને નિભાવી રાખવાનું પણ યોગ્ય ગણ્યું છે. તેના નિભાવ ધૃત્વર સંકેતાનુસાર થયાં કરે છે. આ વર્ષમાં પણ તેના દ્વારા મનુષ્ય જીવન ઉચ્ચ થાય, કર્તવ્યશીલ બને અને ચિખરે રિયતિ કરે તેવા વિષયો આવશે.

તમે ગ્રાહક રહી તેને નિભાવવામાં સહાય કરી છે. અન્યને તેના ગ્રાહક બનાવવા યોગ્ય પ્રયત્ન કરો. તો તેથી સદિયારોના ફેલાવો કરવાના પુણ્યને રળી શકો. મનુષ્યો જેટલું વાગ્યે છે તેટલું આચારમાં ઉતારતા હોય તો તેમનું જીવન આદર્શમય થવા વગર રહે નહિ. કેટલાક મનુષ્યો એટલા બધા જાળણી હોય છે કે તેમને તે જાળણ આગળ બીજા કશાનું ભાન હોતું નથી. ધન કમાવામાં જેટલું લક્ષ આપે છે તેટલું આત્માનું કલ્યાણ કરવા તરફ લક્ષ આપતા નથી. મનુષ્યનું શરીર મહેનત કર્યા વગર, રોગી બને છે. તેમ મન પણ ને તેને યોગ્ય વ્યાયામ આપવામાં આવતો નથી તો કટાક્ષ જાય છે. શરીરને જેમ ખોરાકની જરૂર છે તેમ મનને સદિયારો રૂપી ખોરાકની જરૂર છે. એકજ જાણેલો વિષય હોય છતાં તેને વારંવાર જાણવાથી તે આવ્યાર રૂપે બને છે. ભાગ્યોદય વારંવાર વાંચવાથી તેમાંના અनेક રહસ્યો સ્પષ્ટ સમજાય છે.

મનુષ્ય ત્યાં સુધી આદર્શમય ન બને, ઉચ્ચ ચારિત્ર્યશીલ ન બને, પોતાના આત્માને જોગબતો ન થાય ત્યાં સુધી તેના સર્વ પ્રયત્નો નાશમા છે. સંસારમાં સુખ, આનંદ અને શાંતિને

મેળવવા માટે ખરા ઉપાય તો એજ છે કે મનુષ્યે પોતાના ખરા કર્તવ્યને કરવું. તેનું ખરું કર્તવ્ય આત્માનુભવ કરવો એ છે. આત્માનુભવ કરવા માટે તેણે ઉચ્ચ ચારિત્ર્યશીલ બનવું. નાશવંત શરીરને પોતે છું એવું માની ન બેસવું. શરીરને માટે જેટલી મહેનત તે કરે છે તેટલી મહેનત આત્માનું યાન સંપાદન કરવાને માટે તે કરતો નથી ત્યાં સુધીજ તે દુઃખી છે. આજે ધણા મનુષ્યોને ખુબરજ નથી હોતી કે તેમણે જન્મીને શું કરવું. શું મરતાં સુધી ધંધો રોજગાર કરી ધન કમાવા માટેજ તેનો જન્મ થયો છે! ને એમ ન હોય તો તેનાથી તેને સુખ મળવું નોં. ધંધે તે મળતું નથી. નિર્વન કે ધનવાન સર્વે દુઃખી જણાય છે. જેણે ખરું આત્મચાન પ્રાપ્ત કર્યું હોય છે તેજ ખરા સુખી જણાય છે. તેનાજ સુખ ઉપર આત્માનું સૌંદર્ય અગ્રણી રહ્યું હોય છે.

આ ઉપરથી એમ કહેવાનું નથી કરવું કે કોઇએ ધન કમાવા વેપાર ધંધો ન કરવો. પરંતુ કહેવાનો ભાવાર્થ એ છે કે મનુષ્યનું ખરું કર્તવ્ય તે નથી. જ્યાં સુધી તેના મનુષ્યનું હૃદય પાવત્ર અને પ્રકૃતિવત ન થાય, જ્યાં સુધી આત્માના સામર્થ્યને તે પ્રાપ્ત ન કરે ત્યાં સુધી તેણે કરેલો સર્વ પ્રયત્ન વ્યર્થ છે તેણે ધંધો રોજગાર કરવો પણ તેથી આખું જીવન આદર્શમય બનાવવું નોંધવું.

તમે તમારા ધરમાં આનંદ વર્તી રહે તે પસંદ કરો છો, તમારા ધરમાં સુખી અને સંતોષી જીવંતી ગુજરી શકો તેવું ઇચ્છો છો, તમે તમારા જીવનની દિશા બદલો. તમારે બીજાઓને જેવા કરવા હોય તેવા તમે થાઓ તમે બીજાની પાસેથી જે મેળવવાની ઇચ્છા કરતા હો તે તમે અન્યને આપતા શીજો. સ્વાર્થ માત્રનો ત્યાગ કરો. વ્યદવારની પ્રપંચ જાળ છોડીશો સાદુ અને શાંત જીવન ગાળો, તમે મને તેની રિયતિમાં હો પણ શાંતિ તો રહીજ શકો. સર્વના ઉપર

પ્રેમ રાખતાં શીખો. જેવી રીતે તમે. તમારા કદા દુઃખનના ઉપર પણ પ્રેમ રાખો. અને તેવી સ્થિતિમાં પણ કોઈને પ્રકટાવવો, સલાહ આપી રહો, ગમે તેવી વિપત્તિમાં પણ સત્યનો ત્યાગ ન કરો. સત્ય, પ્રેમ, આનંદ, શાંતિ એ સર્વ તમારા સ્વાભાવિક લક્ષણો હોવા જોઈએ.

વ્યવહારમાં તમે ઉચ્ચ સ્થિતિએ બસે પ્રાપ્ત હો તો પણ તેથી અહંપદને ધારણ કરી અન્યને નિરૂપ ન બસો. સર્વને તમારા પ્રીતિના પાત્ર માનો. નિરબિમાન પણ વર્તો. તમે અને તો ગરીબ બસે હો, મુશ્કેલીથી અન્નવસ્ત્રને બસે મેળવતાં રહો, તો તેથી તમારે દીનતા ધારણ કરવાની નથી. અને તેવી પ્રતિબુદ્ધતા હોવા છતાં પણ તમારે તમારી નિર્ભયતા અને સંતોષને જળથી રાખવા. તમારા આત્મામાં કોઈ વાતની ખોટ નથી. બહારની વસ્તુઓની સાથે તમારા સુખ-દુઃખનો આધાર નથી તમારે જે વસ્તુની જરૂર છે તે સર્વ તમને પ્રાપ્ત છે. તે મેળવવા બહાર દોડદોડી કરવા કરતાં દિવસનો થોડો લઘુ વખત પણ જે તમે તમારા અંતરમાં ઉતરશો તો તમોને જેની જરૂર છે તે વસ્તુ મળી રહેશે.

દીવાની અંદર પ્રકાશ તો અગરુગ બળતો જ હોય છે. તે પ્રકાશના ઉપરનો કાચનો ગોળો મેલો અને કાચવાળો કાંચો હોવાથી તે પ્રકાશ બહાર સ્વચ્છ જણાતો નથી પણ જે તે કાચને સ્વચ્છ કરવામાં આવે તો અંદરનો પ્રકાશ બહાર સારી રીતે જણાઈ શકે છે. તેવી જ રીતે તમારી અંદર રહેલા આત્માના પ્રકાશને તમારામાં પ્રકટાવવા માટે તમારે અંતર પણ જે ચોખ્ખું રાખશો, હૃદય સ્વચ્છ અને નિર્મળ રાખશો તો તમારા આત્માનો પ્રકાશ તમારામાં પ્રકટાવી શકશો.

મનુષ્ય ઘરેર નાચવંત છે, ત્યારે આત્મા અમર છે. પોતાના આત્માના સામર્થ્યને આ ઘરેરમાં પ્રકટાવવું એ જ ખરું કર્તવ્ય છે. તેને માટે જીવન દંમેમાં નિર્મળ રાખવું. હૃદય શાંત અને નિર્મળ રાખવું. કોઈના પણ ઉપર કોઈ તો કરવે જ નાહ. કોઈનું પણ અહિંત કરવાની શક્તિ રાખવી નહિ. દંમેમાં સત્ય બોલવું. કપટનો સર્વથા ત્યાગ કરવો. વ્યવહાર પણ ઉત્તમપણે સાંભળવો. તેમાં પણ સત્યશીલ રહેવું. સાચા વેપારી ઉપર

સર્વ કોઈ વિશ્વાસ રાખે છે એ સાધારણ વાત છે. તમારા બોલવા ઉપર અન્યને વિશ્વાસ પો તેવું બોલો. તમારા વર્તનને માટે અન્યને ખાતરી થાય તેવું શુદ્ધ વર્તન રાખો. ગમે તેવી ક્ષણિક પણ તમે તમારા વર્તનમાં કંઈક ન લગાડો. પરસ્પરને માટે જેનું તુલ્ય મણુવો. અનીતિનો સર્વથા ત્યાગ કરવો વિચાર પણ ઉચ્ચ રાખવો. નિર્ભયતાને ધારણ કરવી, વિપત્તિમાં ના હિંમત ન થવું. કોઈપણ કાર્યની સિદ્ધિ તે કાર્ય કરવામાં જ છે. તે કાર્યના વિચાર કંઈ કરવા અને તેને અમલમાં ન મૂકવા તેથી કાંઈ ફળ નથી. જેવા ઉત્તમ વિચારોનું સેવન કરો તેવાજ ઉત્તમ આચારોને ધારણ કરો. વિચાર અને આચાર શુદ્ધ જોઈએ.

મનુષ્ય જે પોતાના આચરણથી શુદ્ધ રહી શકે, ઇશ્વરના સત્ય, દયા, પરોપકાર, ઉદારતા, સમાનભાવ, પ્રેમ વિગેરે ગુણોને ધારણ કરે અને દંમેમાં આનંદમાં રહે તો તેનામાં આત્માનો પ્રકાશ થવા વમર રહેતો જ નથી. જેવ બહાર નથી પણ તમારા અંતરમાં છે. તમારે અંતર કાળું નહોતું જોઈએ, લોભના પૈસા ધુતવા, પ્રપચ કરવો, લુલુ બોલવું, અન્યને દાનિ કરતાં આચરે ન ખાવો એ સર્વ અંતરને કાળું બનાવનાર છે. તમારે તેવા ન થવું. સ્પષ્ટ સંસારના ધનાદિ પદાર્થો માટે આજે કેટલાય મનુષ્યો કાળાધોળાં કરે છે. કેટલાય મનુષ્યો કુદ પૈસાની લાલચે લુકી સાક્ષી થી રહે છે, અન્યનું અહિંત કરવા તત્પર થાય છે, અને તેથી પોતાના જીવનને કાળું બનાવી દે છે. અથવા મનુષ્યો પોતાના હૃદયને ઉત્તવળ શી રીતે બનાવી શકેલાં.

ધૃતિ-મનુષ્યો મરતા મુઠી ધનને માટે પ્રપંચ કરતાં હરતા નથી. માથા ઉપર મરણ આવી ઉભું હોય, મરણ પધારીએ પડ્યા હોય, છતાં પણ જે પોતાને માટે, પોતાના પુત્રને માટે ધનાદિ પદાર્થો મળતા હોય તો લુકી સાક્ષી કરતાં, પ્રપંચ બેસતાં હરતા નથી. આવા મનુષ્યોને ખજાર નથી કે આ બધું કરી તમે ખાલી હાથે મરણને સરણ થાઓ છો અને તે સર્વ કૃત્યનું ફળ ભોંમવવા તૈયાર રહેવું પડે છે. આ મનુષ્યો આત્માની કાંઈપી શી રીતે કરી શકવાના? મનુષ્યોએ તો

તે શાસ્ત્રીય ત્યાગ કરવો. શરીરના પોષણ પુરતું પછી જ સદાચારથી ધન મળતું હોય તો તેથી સંતોષ માનવો. અને કપટથી, પ્રપંચથી, લુકપી અસંખ્ય ધન મળતું હોય, મહાન વૈભવો મળતા હોય તો પણ તેનો ત્યાગ કરવો. દરેક મનુષ્યે પોતાના આત્માનો અનુભવ કરવા માટે સર્વથી પ્રથમ ઉચ્ચ વિચારોનું સેવન કરવું. અને ઉચ્ચ આચારોને ધારણ કરી હૃદય પવિત્ર અને નિર્મળ કાચ જેવું બનાવવું. આજ તેનું ખર્ચ કર્તવ્ય છે. જેટલો તે પવિત્ર વધુ બનશે તેટલીજ તેણે ખરી કમાણી કરી છે.

આત્મસત્તાને જે પ્રાપ્ત કરે છે તે સદા સુખી, સદા આનંદી અને શાંત હોય છે. તમે સુખને ધૂંછો છો, આનંદને વઢાવ છો, શાંતિને મેળવવા મથો છો તો આત્મીય તમારામાં રહેલી આત્મસત્તાને મેળવવા માટે પ્રયત્ન કરતા થઈ જાઓ. તોજ તમારું સુખ ધન્ય છે. આત્મસત્તાને પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરવો એજ ખર્ચ કર્તવ્ય છે. તેને માટે કાળજી અને નિયમિત પ્રયત્નની જરૂર છે. ઇશ્વરને બહાર બોળવો અને પોતાના અંતરમાં અંધારું રહેવા દેવું એ ઇશ્વરને મેળવવાનો માર્ગ નથી. અંતર પવિત્ર બને, હૃદય નિર્મળ થાય એટલા માટે જ ઇશ્વરનાં દર્શન મંદિરમાં કરવા જવાનું હોય છે. ત્યાંથી આપણે કંઈ લઈ આવીએ નહીં અને મિથ્યા પ્રતિમાને જ ઇશ્વર આપ્યાં કરીએ તો તેનું ફળ કાંઈ ન મળે.

ન્યાં સુધી મનુષ્ય સત્પરીક્ષા ન બને, સંતોષી ન બને, વિપત્તિમાં આકુળવ્યાકુળ થવાના સ્વભાવને ન સજે, સર્વપ્રતિ સમાન ભાવ રાખનાર ન બને, શાંતિને ધારણ કરતાં ન થીએ અને ચોવીસે પ્રહર આનંદી રહી ન શકે ત્યાં સુધી ઇશ્વરના ઉચ્ચ ગુણો તેનામાં પ્રવેશ કરતા નથી. અને ન્યાં સુધી મનુષ્યે ઇશ્વરના ગુણોને પોતાના સ્વાભાવસિદ્ધ ગુણો ન બનાવે ત્યાં સુધી તેને ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર થતો નથી.

માટે દરેક મનુષ્યે પોતાના મુળ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરવા માટે ઉચ્ચ ગુણોને ધારણ કરવા જોઈએ. અને ન્યાં સુધી ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર ન થાય ત્યાં સુધી પ્રયત્ન કરતા રહેવું જોઈએ. મનુષ્યનું ખર્ચ કર્તવ્ય તેજ છે. મનુષ્ય. જન્મની

સાર્થકતા તેમાંજ છે. આ એક જ કાર્ય સિદ્ધ થતાં મનુષ્યજન્મ સફળ થાય છે. તે સિવાય મેળવેલી સર્વ કમાણી નકામી છે.

જે ખર્ચ સુખ છે તે સદાચારથી મળતા પદાર્થોથી સંતોષ માનવામાં જ મળે છે.

‘આપ મુલા પછી કુખ ગણ દુનિયા’ એ સાધારણ કહેવત છે. આપણે માટે આપણું જીવન ગુમાવી ન દેવું. આપણા જીવનનો ઉત્કર્ષ કરવાનોજ ઉદ્દેશ આપણો હોવો જોઈએ. આ ક્ષણિક સંસારમાં ગમે તેટલા વૈભવો કે મોજ-શોખ મેળવીશું તોપણ તે આપણા આત્માના અલ્પાંશિક આનંદમાં વૃદ્ધિ કરનાર નથી. આપણે આપણું દિત શામાં છે તેનો વિચાર કરવો જોઈએ. આપણે જેટલી આપણા પત્ની આપણી પ્રભાની શી વફાદે થશે તેની કાળજી રાખીએ છીએ તેટલી આપણા જીવનના અંત પત્ની આપણી શી વફાદે થશે તેની કાળજી રાખતા નથી. આપણે ધન કમાઈએ છીએ, વેપાર રાજગાર કરીએ છીએ. ધનનો સંચય કરીએ છીએ, આપણા પછી આપણી પ્રભા સુખી થાય તેની કાળજી કરીએ છીએ પણ આપણા મનુષ્ય શરીરનો સાત કર્વા પત્ની આપણી શી વફાદે થશે તેની કાંઈ દિવસ કાળજી કરતા નથી. લગભગ પછા મનુષ્યો આવા હોય છે. કરવાનું ન કરતાં કાંઈ જુદાજ રસ્તે મહેનત કર્યાં કરે છે. મરતા સુધી ધન કમાવામાં જેટલું લક્ષ આપે છે તેટલું પોતાના આત્માના સુખની કમાણી કરવામાં લક્ષ આપતા નથી. આથીજ જનસમાજ દુઃખી રહ્યાં કરે છે.

ન્યાં ત્યાં મનુષ્યો પોતપોતાના ધર્મને માનતા દેખાય છે પણ ધર્મના રસ્તેને સમજતા થોડાજ હોય છે. પોતાના છટની ઉપાસના કરતા પછા જણાય છે તેમાં પણ મુખ્ય હેતુ એ હોય છે કે પૈસા મળવામાં છટ સહાય કરે. બહારથી કાંઈ ગણુતા મનુષ્યો જેટલી કાળજી અને ઉંડી જુદિથી બ્યવહારનાં કાર્યો કરે છે તેથી થોડી પણ કાળજી પોતાને માટે, પોતાના આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ માટે રાખતા હોય તેમ જણાવું નથી. તદ્વારથી બચત જણુતા મનુષ્યો, લગે દેરમંદિરોમાં દિવસમાં ત્રણ વખત જઈ દેવને કાંધાવાસા કરે પણ ન્યાં સુધી તેમના અંતરને ઉજળું કરતા નથી, ત્યાં-

સુધી તેમના કાલાવાલાની અસર ધ્રુવરના ઉપર થતી નથી. ધ્રુવરને મેળવવાનો સર્વોત્તમ ઉમાય એ છે કે: તેમને માટે ચારિત્ર્ય નિર્મળ અને શુદ્ધ બનાવવું. ધ્રુવરના શુદ્ધ આપણે પારણ કરવા, તેથી વિપરિત આચારવિચારનો ત્યાગ કરવો.

ત્યાગિનિ મનુષ્ય ધ્રુવરને માટે બહાર ફર્યા મારે છે અને પોતાના ચારિત્ર્યને હલુપિત રાખે છે ત્યાં સુધી તેનો તે પ્રયત્ન નહામે જાય છે. બહાર દેવમંદિરમાં જ ધ્રુવર છે અને ખીજે રથને ધ્રુવર નથી એમ માનવું બલભરેલું છે. ધ્રુવર સર્વ-વ્યાપક છે. તેમનું ઉત્તમમાં ઉત્તમ નિવાસ સ્થાન તો આપણું હૃદયમંદિર છે. હૃદયમંદિર નિર્મળ, પવિત્ર અને શુદ્ધ હોય છે તો આપણે તેમાં બેઠેલા ધ્રુવરના દર્શન કરી શકીએ છીએ. બહારના મને તેટલા વૈભવો મેળવીએ તોપણ ત્યાં સુધી ધ્રુવરના દર્શન ન કરી શકીએ ત્યાં સુધી અપ્રયુષ્ઠ વીતાવું મિથ્યા છે. માટે દરેક મનુષ્યને જો કરવાનું છે તે એજ છે કે: ધ્રુવરનો સાક્ષાત્કાર કરવા માટે પોતાના વિચારો શુદ્ધ રાખવા, ચારિત્ર્ય નિર્મળ બનાવવું અને હૃદયને પવિત્ર રાખવું. ચારિત્ર્ય સુધાર્યા વગર દિવસમાં ત્સ તો શું પણ સંકેદો વખત દેવમંદિરમાં જઈ કાલાવાલા કરીશું તોપણ આપણી પ્રાર્થના ધ્રુવર સાંભળી શકતા નથી. માટે મનુષ્યે ધ્રુવરને મેળવવા માટે શુદ્ધ ચારિત્ર્યથીય યત્ન. સદા ચાંત રહેવું, સર્વ પ્રતિસમાન ભાવે પ્રેમ રાખવો, સત્ય બોલવું અને અનીતિના પથે વળતા ધ્રુવરનો ભય રાખવો.

ભાગ્યોદયના વાંચનારાઓ હૃદય ચારિત્ર્યથીય થાય અને પોતાના વર્તનથી ખીજા હૃદય જીવન માળતા થાય એવું આપણું વર્તન હોવું જોઈએ, વાંચવામાં આવે તે સર્વ આચારમાં ઉતારવું જોઈએ. તો જ તેના ફળને મેળવી શકાય છે. અન્યની જીવન હૃદય બનાવવા પ્રયત્ન કરવો એના જેવું ખીજું ઉત્તમ કાર્ય નથી તમે તમારા મિત્ર સંબંધીને ભાગ્યોદયના આદક બનાવી તેનું શ્રેષ્ઠ ઇચ્છો છો. જો તેઓ ભાગ્યોદયના આદક હશે તો તેમના વિરયો વાચી સત્પથે વળશે. કોષાદિ દુર્ગુણોનો જય કરી ધરમાં સંપ, શાંતિ અને આનંદ વર્ષાવી શકશે. ધ્રુવરને મેળવવાના પ્રયત્ન વળશે. અને પોતાનું જીવન હૃદય કરી શકશે.

આ નવીન વર્ષમાં અમે તમારી પાસે આ

એકજ હિંમત રાખીએ છીએ અને તે એ આપે વધુ નહિ તો એક બે આદકો તો નહીં કરવાજ, તેમને ભાગ્યોદય વંચાવી તેમના પથને સમજાવવા. તેને પુરસદ ન હોય તો તેના ધરમ સ્ત્રીપુત્રાદિ મને તે વાંચશે તોપણ તે પોતાના કલ્યાણ સાધતાં શીખશે. તેનો વાંચનાર સત્યવાદી બનશે, પ્રેમાળ થશે અને આનંદી થશે. તે માટે વર્ષ દિવસે રૂ. ૪-૦-૦ એટલે દર માં ૦-૪-૦ અર્થવા કોઈને કારે પડશે નહિ અને જો તમે ખરેખર આમદ રાખશો તો આસમાન કેટલાક આદકો વધારી શકશે.

ભાગ્યોદયનો ફેલાવો વધુ થાય એવું આ ધ્રુવરને છીએ તે કારણ અનેક મનુષ્યોમાં સદિ ચારોનો હૃદય થાય છે અને તેથી એકેએક ધરમાં ભાગ્યોદય વંચાવું જોઈએ એવી અમારી હિંમત છે. આ હિંમત ધ્રુવર પૂરી કર્યા વગર રહેશે નહિ. આજે શુજરાતી પ્રજામાં હજારો નહોતો તેના ફેલાવો, છે અને તેના વાંચનાર તે વગર એક દિવસ પણ ચાલતું નથી. તે વિપતિ પૈથ આપે છે, સાદમ કરવાની હિંમત આ છે, ધ્રુવર ઉપર શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરાવે છે. તમારે અન્યનું કોઈ પણ પ્રકારે દિત કરવા ધ્રુવર હોય તો તેને ભાગ્યોદય વાંચતા કરી દેજો.

ભાગ્યોદયના આદક થનારને આ વર્ષે જેટલું પુરતક 'એકમિતતા અને સિંચશક્તિ' મળે મળે છે તે ઉપરાંત મહાભાગમાંથી અને દિવસ નરરતોનું પુસ્તક રૂ. ૧-૮-૦ ની કીમતનું. ૧-૦-૦ માં મળે છે. વળી જેઓ આ મહિનામાં નવા આદકો થશે તેને અમારા તરફ બહાર પડેલું પુરતક હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા કે જેની કીમત રૂ. ૭-૦-૦ છે તે રૂ. ૬-૮-૦ માં આપવામાં આવશે. સીદિતશિષ્ય કે જે કીમત રૂ. ૪-૦-૦-૦ છે તે રૂ. ૩-૮-૦-૦ માં અપાશે અને મારટર એક નોલેજ જેની કીમત રૂ. ૧-૦-૦-૦-૦ છે તે રૂ. ૯-૦-૦-૦ માં જ મળશે રૂ. ૩-૦-૦-૦ વાપરેક લવાજમ અર્થે ભાગ્યોદયના આદક થનારને આવા ખીજા લાભો થીજ લવાજમ વસુલ થઈ જાય છે જેથી આશા છે કે તમે પારો તો ભાગ્યોદયના એક બે આદકો સદેજમાં વધારી શકશો, અને અમે દરેક આદક ખંધુ પાસે માનવી કરીએ છીએ કે તેમણે આ ચિંતામાં મગ તે પ્રયત્ન એક બે આદકો મેળવી આપી અમારા આ કાર્યમાં મદદ કરવી,

શ્રી ચરકસંહિતા-ચિકીત્સાસ્થાન.

[અનુસંધાન મર્તામ્થી.]

પાંચમે। અધ્યાય.

ગુલ્મ-ચિકિત્સિતમ્.

सर्वं प्रजानां पितृषच्छरण्यः पुनर्वसुर्ज्ञेयः भविष्यदीशः ।

चिकित्सितं गुल्मं निर्वहणार्थं त्रयोषष्टिं विद्वद्भिरुक्तं ।।

જે ઉપરાંત ગુલ્મચિકિત્સિત નામના અ-
ધ્યાયનું વ્યાખ્યાન કરીએ છીએ. એવું ભગવાન
આત્રેયજીએ કહ્યું. સપૂર્ણ પ્રજાઓના પિતાસમાન
રક્ષણ કરનાર ખૂત તથા ભવિષ્યને જણનારા,
વક્તાઓમાં શ્રેષ્ઠ ભગવાન આત્રેયજીએ ગુલ્મોની
નિવૃત્તિને માટે સિદ્ધ વ્યાકૃત્સા કહી છે.

ગુલ્મની ઉત્પત્તિનાં કારણો.

મળ કદ તથા પિત્ત વિગેરેના ક્ષીણ થઈ
જવાથી અથવા તે સર્વના ક્ષણ વધવાથી મળ
મુત્રાદિના અધોવેગને શેષવાથી, કાષ્ઠ પ્રકારે બદા
રથી વાગવાથી તથા બહુ ક્ષોવાથી (૨) હુખાં
અન્ન પાનનું બહુ સેવન કરવાથી, વમન વિરેચન
વિગેરેના સંશોધનના ભગ્નવાથી અથવા વિષમતા
પૂર્વક મદુજ શારીરિક મહેનત કરવાથી ક્રોધમાં
વાયુ ક્રોધે છે. (૩) અને કદ તથા પિત્તને દ્વિત
કરીને તેવડે માગને રોગીને હૃદય, પ્લોહા, પાંસ
જાયો, પેટ અને રેરામાં યજ્ઞને ઉત્પન્ન કરે છે
અને માંજો બંધ હોવાને લીધે નીચે જઈ શકતો
નથી. (૪) પક્વાયમમાં અથવા પિત્ત ક્ષાયમાં
સ્વતંત્ર યજ્ઞને અથવા કદ પિત્તને આધીન યજ્ઞને
સ્થિત વાયુ ગોળાકાર હોવાને લીધે સ્પર્શથી
ગોળા જેવો જણાય છે, તેને ગુલ્મ અર્થાત ગોળો
કહે છે. રોગ અનુસાર તે ગોળાનાં નામ હોય છે.

ગુલ્મનાં સ્થાન.

અરિત, કુંડી, હૃદય, ડાબી પાંસળા તથા
જમણી પાંસળા એ પાંચ ગુલ્મનાં સ્થાન છે. હવે
તે પચાસ (વાતાદિ પાંચ કારણોથી યતાર)
ગુલ્મોની ઉત્પત્તિ, લક્ષણ અને ઉપાય કહીએ
છીએ. ૬

વાયુના ગુલ્મનાં કારણ—વાસી અન્નપાન,
વિષમતાથી મહેનત કરી, મગમુત્રાદિ વેગને
રોક્ષ, રોક્ષ, યાત્રનું, બગની ધણીજ ક્ષીણતા,
અને ઉપવાસ એ વાતગુલ્મનાં કારણ છે. ૭

વાયુના ગુલ્મનાં લક્ષણ—જે ગુલ્મ કઠી
નાભિમાં, કઠી પાંસળાઓમાં, કોષ્ઠવાર અસ્થિમાં
સ્થિત હોય; જે ગુલ્મ કોષ્ઠવાર મોટો; કોષ્ઠવાર
નાનો; કોષ્ઠ વાર ગોળ; કોષ્ઠવાર લાંબો જણાતો
હોય, જે ગુલ્મમાં અનેક પ્રકારની પીડા ઉત્પન્ન
થાય; જે ગુલ્મમાં વાયુ તથા મળ રોક્ષાય; મળ
તથા મો સૂકાય; યરીરનો રંગ લાલ તથા પીળાસ
પડતો થઈ જાય; શીત જ્વર આવે; હૃદય; કુખ;
પાંસળા; ખભા તથા માથામાં પીડા થાય; (૮)
અને જે ગુલ્મ જમ્યા પછી વધુ કુપિત થાય
તથા ભોજન કર્યા પછી યાન્ત થાય; અને જે
ગુલ્મમાં તુરિ તીખી કડવી તથા રૂઝ વસ્તુ હાનિ
કરે તે ગુલ્મને વાતજ જણવા. ૯.

પિત્તગુલ્મનું કારણ—કડી; ખાટી; તીક્ષ્ણ
ગરમ; કાઠક; તથા હુખી વસ્તુઓનું સેવન;
ક્રોધ; પીડા, મગપાન; તાપ તથા અગ્નિનું વધુ
સેવન; અજીર્ણથી થયેલ આમરસનું દ્વિત થયું
અને લોહિનું દ્વિત થયું એ પિત્તજ ગુલ્મનાં
કારણ છે. ૧૦

પિત્તગુલ્મનાં લક્ષણ—જ્વર; તૃષ્ણ; મુખ
તથા સપૂર્ણ યરીરનો વર્ણ રાતો થયે; ભોજન
પચતી વખતે બહુ પીડા થતી; પરસેવા; વિનાશ;
અને ગુલ્મનો સ્પર્શ કરવાથી ધા પડવા જેવી
પીડા થતી એ પિત્તગુલ્મનાં લક્ષણ છે. ૧૧

કફગુલ્મનાં કારણ—કડી; બારે તથા રિન-
જ વસ્તુઓનું સેવન કરવાથી, કાર્ય ન કરવાથી,
ધણ ભોજન કરવાથી, દિવસે સુવાથી, કદ ગુલ્મ
ઉત્પન્ન થાય છે. વાતાદિ ત્રણે દોષોનાં કારણોથી
સન્નિપાતગુલ્મ ઉત્પન્ન થાય છે. ૧૨

કફ ગુલ્મનાં લક્ષણ—ચીર ભીના કપ-
ડાથી દાંડવા જેવું જણાવું, દાંડીઓ તાવ, યરી-
રની સિયિલતા, હવાસ, ઉદરમ, અરુચિ, યરીર
બારે જણાવું, દાંડ વાનો, સ્વપ્ન પીડા થતી

વનસ્પતિ વિજ્ઞાન.

(મેમાં અંકથી ચાલુ.)

ઈંડલીયું જંભીરીલીયું.

તેને સંસ્કૃતમાં જંબીર. મ. ઇંડલીયું, દો. ચોરનીંયું, હીં. જંભીરીનીંયું, બં. ગોંડા સિંયું, ક. કંચિને, દોડસિંયો, ઠાડલીંબે, મસા. કટ્ટુ, કુરન્નુ. તે. જંભીર, અડચિની તા. કટ્ટેયું મિન્ને. ઇ. કેપેરીપુષ્પી. લા. આરસાદિઆમોનો ફાહલા.

આ લીંબુની જાત છે. તેનાં લીંબુ નારંગી રંગનાં ગોરાં થાય છે. તેની જાસ ખડખડી થાય છે. પાષા પછી જાસનો રંગ પીળો થાય છે. તેનો વાસ ઉત્તમ છે. તેનાં પાન અને ટુલ એક સરખાં છે. તેના રસનો લેખાનેટ જતે છે. ઇંડ એટલે મોટું સિંયું એટલે ઇંડ સિંયું કહેવાય છે. તે કદ પિપ્પ એ રંગોને મટાડે છે.

મોરચુથાનુ ઝેર-આ સિંયુનો રસ સાહર સાથે આપવાથી આ ઝેર મટે છે.

અમ્લપિત્ત—સાંજે આ સિંયુનો રસ પીવાથી મટે છે.

ઈંદ્રજવ સં. ઇંદ્રજવ.

ઇન્દ્રજવનો સંસ્કૃત નામ-ઇન્દ્રજવ, કુદ્દજ પીજ, યવ, કાલિંગ, મદ્રજવ એ ઇન્દ્રજવનો સંસ્કૃત નામ છે. તેનાં જુદી જુદી શાખામાં નામ.

ગ. ઇન્દ્રજવ. ફા. જળાન, કુચિર. બં. ઇન્દ્રજવ. ક. રાસિરેય બંજ, મ. ઇન્દ્રજવ, કુચાયેંબો; રાડ મુરકન બીજ, દિ. ઇન્દ્રજે. તે. કુચિરેય.

અ. લેશાનુવ અમ્લાશીર. ઇ. એવલ લીડરોંબે. લા. Seed of Holarrena

Anti-Dysenterica

મીઠાં જોર દોહરદેનાં

એન્ટિ ડિસેન્ટરિયા.

ઇન્દ્રજવનાં ઝાડનું નામ કડો છે. તેને રેશી મેરો કારીખો કહે છે. કમળી જલ દવામાં કમ

આવે છે તેની દહીંજન આમળ કડાના ચુખમાં જોરી. આ ઝાડને સીંગો થાય છે તે સીંગોમાંથી બી નીકળે છે તેને ઇન્દ્રજવ કહે છે. તેનું ઝાડ ખાંચ સાત ફાંચ હિંચું થાય છે. ઇન્દ્રજવ મળ-રમાં ભાંધીને ત્યાં મળા થકે છે. તેનો આશર જનના જેવો છે પણ તે જવથી જરા વધારે લાંબા હોય છે. ઇન્દ્રજવ કડવા અને મીઠા બે પ્રકારના થાય છે. ઘણા કડાના ઝાડમાંથી કડવા ઇન્દ્રજવ થાય છે અને કુદ લાકડામાંથી મીઠા ઇન્દ્રજવ થાય છે. ઇન્દ્રજવની સીંગો ખારીક અને લાંબી થાય છે. તેનું રેટલાક લોક થાક તેમ અથાણું કરે છે. કડવા ઇન્દ્રજવ દવામાં ધણે બાજે વપરાય છે.

ઇન્દ્રજવ નિદોષનાશક, કડવા, તિક્ત, પાચક, મજારોષક, મરમ, અગ્નિપ્રદીપક, જ્વર, અપ્તિ-સાર, લોહિવિહાર, રક્તપિત્ત, અર્થ, ઉદરી, રતવા. ત્વચાવિકાર, તથા કુટ, કૃમિ, એ સર્વને નષ્ટ કરે છે. તથા અગ્નિ પ્રદીપક છે. અને શુદ્ધના રોગ, વાત, લોહિવિહારના દોષ, કદ મમ, તથા શગને છતનાર છે. તે બાળોનો મરડો, ચુંક, લોહીના ઝાડ, બાળોનો ઉદરી, બાળોનો પેટનો કુઃખાવો, દરમીયા સર્વને મટાડનાર છે.

ઇન્દ્રજવ ઝાડની રવા તરફ ધણી ઉપરોળી છે. તેમાં રાષ્ટ્ર પણ જાતનો ઝેરી ચુખ નથી જેથી નિર્ભયપણે બાળોને સાદા ઝાડમાં, લોહીના ઝાડમાં અને ગરમીના ઝાડમાં આપાય છે. દરમ, તેમ આંતરડાના બાધમાં પાળળથી લોહિ પડે છે ત્યારે ઇન્દ્રજવ આપાય છે. તેનો ઉશ્કેલો દરેક જનના ઝાડ અને ગતપિત્ત ઉપર ધણી ચુખ કરે છે. બાળોનો સખ્ત મરડો તેનાથી મટે છે. ઇન્દ્રજવમાં માદીની સાથે પાચન ચુખ દોવાથી સ્તંબન દવામાં સાફ કામ કરે છે. તેનાથી ઝાડો બધે થાય છે તેમ આમનું પાચન થાય છે જેથી ઝાડો થવાનું દરજ્જ પણ મટે છે. જેથી ઝાડો

બધે થતાં પેટ ચઢી આવતું નથી. આળેનાની ઉઘી તેનાથી મટે છે. તે પિત્તશામક હોવાથી તાવ પણ મટે છે, તે દડવા હોવાથી પેટની ચુંક અને કૂમિને મટાડે છે. તેને વાડી દુધમાં પીવાય છે.

ઉપયોગ,

પથરી—ઈન્દ્રજવ અને નસીતરતું સુર્ષ દુધમાં કે ચોખાનાં ધાવણમાં પાવું.

નળી ભરાવા—ઈન્દ્રજવ શેઠી તેની જૂડી પૈસાભાર, મદ પૈસાભાર, અને ઘી પૈસાભાર એકત્ર કરી ૭ દિવસ પાવાથી પેટના નળ કુટ્ટા હોય તો તે મટે છે.

શુળ—ઈન્દ્રજવનું સુર્ષ ગરમ પાણીમાં આપવાથી પરિણામ યોગ્ય મટે છે.

વાતશુળ—ઈન્દ્રજવનો ઉશળો કરી તેમાં સંચળ અને શેઠી હોંગ નાંખી પાવાથી વાત યગ્ન મટે છે.

ચુંક, ઝાડો અને અજીજી—ઈન્દ્રજવને તાવડી ઉપર શેઠી તે ઉપરની ફાતરી ઠાડી નાંખી તેની જૂડી કરી તે ગીડાની સાથે ફાડવાથી પેટ ચુંક, ઝાડો અને અજીજી મટે છે.

દમ—ઈન્દ્રજવના ચૂર્ણની ફાડી લેવાથી દમ મટે છે.

ભુ—ઈન્દ્રજવના બીનું સુર્ષ માથે મસળવાથી જીવે મરી જાય છે.

મરડો—ઈન્દ્રજવનું સુર્ષ અને સાકર સરખે ભાજે મેગથી તેમાંથી વા તોલો ફાડી દીવસમાં ૩ વખત પાવાથી મરડો મટે છે.

ભુલામ—ઈન્દ્રજવની જૂડી વા તોલો પાણી સાથે ખાવાથી દરત પ્રધામે યાય છે.

સર્પદંડા—ઈન્દ્રજવની ઠામી સોગા વાડીને સર્પદંડા ઉપર ચોપડવામાં આવે છે.

બનાવટ

ઈન્દ્રજવાદિ સુર્ષ—લેણું, ગંગાધર સુર્ષ. ઇન્દ્રજવ, નાગરમોચ, કુળામીલા, લોષર, મોચરસ (શેમગાનો ચુંદર) અને ધોતડીનાં દુધ આ જાએ આપવો સરખે ભાજે એકકાંકરી સુર્ષ કરવું. આ સુર્ષને લણુ ગંગાધર સુર્ષ પણ કહે છે. આ સુર્ષ ઘણું સ્તંભન છે. આ સુર્ષ જાસ અને ગોળનો સાથે ખાવાથી સર્વ પ્રકારના અતિસાર, તથા પ્રવાહિકા મટે છે. તે સંમાહક મળતે ચારી રીતે અટકાવનાર છે.

ઈન્દ્રજવવદિ પ્રમથ્યા—ઈન્દ્રજવ, અને મોચ દરેક ચચાર તોલો લખ પાણીમાં વાડી હુલદી કરી તેમાં ૬૪ તોલા પાણી નાંખી ઉકાળવું પછી આઠ ફીલાભાર ખાડી રહે, ત્યારે કંક પાડી અંદર મદ નાંખી પીવાથી ઝાડા મટે છે.

ઈન્દ્રજવાદી કવાય—ઈન્દ્રજવ, ધાણા અને પોશળ એ ત્રણે વસ્તુનો ઉશળો કરી મદ કે સાકર નાંખી પીવાથી ઝાડા મટે છે.

મીડા ઇન્દ્રજવ—મહુ ઇન્દ્રજવા.

તેને દેશી નામ દુધીયો કહે છે. મીડા ઇન્દ્રજવનાં બી તે મીડા ઇન્દ્રજવ છે. તે તેનો રંગ જરા ઘેરા રંગનો હોય છે તે ઝેરી, માઠી અને શોથળ છે. મીડા ઇન્દ્રજવ દવામાં ઘણા વપરાતા નથી. પણ પેટનીક વખતે કડવા ઇન્દ્રજવ સાથે તેનો ભેગ કરેલો હોય છે.

પ્રમેહ—મીડા ઇન્દ્રજવનોતી સુર્ષ સાકર સાથે ફાડી મારવાથી પ્રમેહ અને સંમિદ મટે છે. એનો ઝાડવું દુધ માણસના ખાંધામાં આવે તો મૃત્યુ યાય છે તે ઝેરી હોય છે. તેનાં ઝાડને તોડતાં તેમાંથી દુધ નીકળે છે. અને લાકડું પણ ધોણું દુધ જેવું હોય છે.

(અપૂર્ણ)

હુળડીથી નરશી રીવણ લખે છે: આપની પ્રમેહ પીડેસ વાપરવાથી એકદમ આરામ થયે મળે છે. તેથી આપને જેટલો ઇન્દ્રજવ આપીએ તેટલો થોડો છે.

ખાખરેચીથી—વેધ સીમાન દાનીયલ લખે છે: આપની પ્રમેહનીવારણ પીડેસ અનુપાન સંકિન વાપરવાથી દુતેહમંદ નીવડી છે. તે દરદીને ઘણીજ આરામ આવી છે. કાલેસ પીત્તથી કપી ૧૨ મોકલી આપી.

ખેરાણીથી લણુભાઇ નારણલ લખે છે: સુંદરીસાથી વાપરવાથી કમરનો દુઃખાવો અપચો, વજેરે તમામ દરદ મરી આરામ થયો છે. બીજા ૩ કપા મોક્ષયો.

અમારાં પુસ્તકો અને ભાગ્યોદય માટે સજ્જનો થું કહે છે.

ધનવાન માટે—મોટા સંજ્ઞાસ્પી હોવાથી પુરોત્તમ લખે છે ૧: ધનવાન પુરુષમાંથી અમે ધણા પ્રયોગો કર્યા છે તો તે તમામ સાચા જણાયા છે. સામાન્ય તમોને જે ૫૦૦) રૂપિયા આપતાં પણ આવા પ્રયોગો અને દુનરકા યીખવે નહિ તો તમે તેવા પુરુષની દોષમત ૩. ૧૦ ને જાહેર ૩. ૨૦ રૂપિયા હોતો તે પણ ઓછી જ ગણાય. તેનાં દુનરકા વખાણ કરે તેટલાં ઓછાં છે. ગાંડીનારથી માસ્તર પ્રમાણે દુર્લભ છાપામાં લખે છે ૧:

ધનવાન પુસ્તક પુરેપુરું વાંચ્યું તેથી ધણો સંતોષ થયો છે. ખરેખર આ પુસ્તક ધણું જ ઉમદા જણાય છે તેમાં જતાવેલી દુષ્ટિત મુજબ જે કાંઈ ઉલોગ આદરો તે ધનવાન થશે. થોડી મુશીમાં પિસાદાર થવાય તેવા ઉલોગો તેમાં છે માટે તે પુસ્તક ઇચ્છીત રૂબ આપનાર છે. ગરીબ લોકોને માટે આ પુસ્તક ખાસ આધારરૂપ છે. તેથી તેઓ પોતાનો નિર્વાહ આ પુસ્તકથી ચલાવી શકશે. આ પુસ્તક ખરીદવા દરેકને મારી ખાસ બહામણ છે.

પુત્રાથી દુરામરોજ દારાયા દુઝાય લખે છે: ધનવાન પુસ્તક વાંચ્યું તેને માટે જેટલો ઉપકાર મળે તેટલો ઓછો છે તે ધણું જ ઉપયોગી પુસ્તક છે અને ખરેખર દરેક ઘરમાં તેની એક નકલ રાખવી જોઈએ એવું મારું મત છે.

આખરાથી કાર ગીરધરલાલ નરસીદાસ-ભાગ્યોદય વાંચી મને ધણો જ આનંદ થયો છે તે ધણું મીઠું થઈ પડ્યું છે. તેનાં ધણાં માલક વધારી આપવાની ઉમેદ છે.

અંગતરથી વલભજી લાલજી—આપનું ત્રીકાગદર્શક દર્પણ પુસ્તક વાંચી ધણો જ આનંદ થયો છે. તેમાં ધણી ઉપયોગી બાબતો સમાવેશ કરેલો છે તેથી આપનો આભાર માનું છું.

મુંબાઈથી બાલુભાઈ મુખલાલ લખે છે: આપનું લલિતલેખા પુસ્તક ધણું જ ઉપયોગી થયું છે.

અખરામાંથી મળદાસ કીશભાઈ લખે છે. આપનું ત્રીકાગદર્શક દર્પણ પુસ્તક ખરીદવાથી ધણો જ હાથે થયો છે.

દાસરાવથી વી. જી. પટેલ લખે છે: ભાગ્યોદયમાંથી ધણું જ યીખવાનું મને છે. આવા અત્યંત ઉપયોગી લેખો તથા અત્યંત ઉપયોગી જેટલા પુસ્તક આગળ લખાઈ જાય તેનું છે. જે આ ભાગ્યોદયના માલક હશે તેમના મનમાં ખરાબ વિશ્વાસ અને કુરોને પ્રવેશ કરી શકે એ અસંભવિત છે. તમે પરમાર્થને માટે જે થયે છે તેનાં હો તમે માટે માલકો આપનો જેટલો ઉપકાર માન્યો તેટલો થોડો છે. આપે આપે સત્ય માર્ગને જે રસ્તો લીધો છે તે સદા ચારખંડ દીવા કરી રહે એવી મારી ખરા અંતઃકરમથી ભાવના છે.

મેખાઈનીથી માસ્તર દલિલાલ મંગજી—આપનું ભાગ્યોદય વાંચતાં તે ખરેખર એક વૈદ્યની ગરજ સારે તેવું છે તેમાં આવતા લેખો અવર્જનીય અને અમૂલ્ય છે. તમે તે માસિક બદલ પાડી દોંડની સેવા કરી રહ્યા છે. પ્રભુ તે આસીકની દિનમિતિદિન યાત્રી કળા રાખો એવી મારી પ્રાર્થના છે.

જાણનારથી ગુલામદુસેન દુરમામદ—આપે દુનરનું ધનવાન પુસ્તક રંગી ભારતની અદ્વિતીય, અત્યંત પ્રશંસનીય, સેવા કરી તેથી આનંદથી અમારું હૃદય વિકસી રહ્યું છે. પુસ્તકની ઈમત એજ દુનરથી વધુ થાય તેમ છે. પ્રભુ આપને દીર્ઘાયુ આપે એવી ઇચ્છા છે.

મુંબાઈથી બુરાભાઈ મળદાસ: આપનું ત્રીકાગદર્શક દર્પણ પુસ્તક ધણું જ ઉપયોગી છે. દરેક દરેક કુટુંબે રાખવું જોઈએ છે. એ પુસ્તક પ્રકટ કરવાના તમારા મનને માટે ધન્યવાદ થયે છે.

મુંબાઈથી રેલવે મધવજી—આપના ત્રીકાગદર્શક અને ત્રીકાગદર્શકદર્પણ વગેરે પુસ્તકો મંગાવ્યાં જે વાંચી મને ધણો સંતોષ પ્રાપ્ત થયો છે.

આવા દળનો અભિપ્રાય મળ્યા છે જે રમ્ય સંજ્ઞાસ્પી આવી હતા નથી. પુસ્તક માટે અમારી જાહેરખબર વાંચી જેમ આજે પુસ્તકો મંગાવવા લખો—

બવરદાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

માસ્ટર ઑફ નૉલેજ

આ પુસ્તક બધા ખર્ચે બધા વર્ગે તેવાર થયું છે. આ પુસ્તક ઉપરથી ગમે તે માટે લાગુતો માણસ જીવન-અંગરેજી, મરાઠી, હિંદી, બંગાળી, ઉર્દૂ, સંસ્કૃત સારી રીતે બખી, વાંચતો ચોલી-કેક છે. ઉત્તરો પીઆ ખર્ચેના છતાં અને વર્ષોના વર્ગે માણસ છતાં આટલી લાખાઓનું જ્ઞાન તરત થયું મુશ્કેલ છે. ખજા માત્ર આ એક જ પુસ્તકને માત્ર છ માસ અભ્યાસ કરવાથી બધીજ રહેતાપછી-સોડું ગુજરાતી બહુલો માણસ હશે તે પછી ઉપરની લાખાઓ છ માસમાં શીખી શકે છે. પુસ્તક ખર્ચે જવા આવ્યું છે. કી રૂ.૧૦-૦૦

જલ્દમાં સુધીમાં નહિ જઠાર પડેલો અપુર્વેદનો અર્થ ઉત્તમ અને પ્રાચીન ગ્રંથ

શ્રી ચરકસંહિતા

મુજસદિત ગુજરાતી લાખાંતર ગ્રંથ ગાત્ર મદાર પાચો છે આપુર્વેદનો મુજ આ ગ્રંથ છે આ ગ્રંથમાંથી અનેક ગ્રંથો ઉત્પન્ન થયા છે તેમાં એવી નવી જુની ચોષો અને દવાઓ છે કે જે ગાંધી જાણવામાં ન હોવાથી, બધી પાશ્ચાત્ય ચોષોથી અજાણ્યો જાએ. પરંતુ હાલની તેની ગણી શોધોને આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થઈ જાય છે. દરેક ડોક્ટર, હામી અને વૈદને આ પુસ્તક પામે શખી દવાઓ કરવાથી થઈ ગમે છે. તેમજ આરોગ્ય સાચવી શરીરને તંદુરસ્ત અને દીર્ઘાયુ બનાવવાની ધમ્મજા ગળનાર હરેકે તેને હંમેશા પાસે રાખવું જોઈએ, આપણા આપુર્વેદમાં દવાઓને માટે સર્વથી સર્વોત્તમ, મધ્ય ગરકને ગણવા છે, એજ તેની ઉપચોષીના છે કી મન રૂ. ૫-૦-૦૦ ૪૫ સાંતસો, જઠા એક કમળ. ડો. પોપટ શ્રુતરામ વૈદ એસ. એમ. એન્ડ એસ. લખે છે કે પુસ્તક થયું ઉત્તમ અને ઉપયોગી છે.

ભાગ્યોદય—

મનુષ્યની શારીરિક, માનસિક, અને અધ્યાત્મિક ઉન્નતિ પાપ મનુષ્યાવતારમાંજ સ્વર્ગના સુખ અને આનંદનો અનુભવ થાય, એથી અને બાળકની ઉન્નતિ પાપ, આર્થિક ઉત્તી-ગામ, અને ગમે તેવા દુઃખદ પ્રસંગોના સંવર ત્યાજ થાય તેવા વિષયો ઉપરાંત તત્ત્વજ્ઞાનના સેજો; મહાત્મા પુરોહીનાં જીવનચરિત્રો, રસીક નાનકણાઓ અને વાર્તાઓ ઉપરાંત વૈદકશાસ્ત્રના વિષયો જુદી જુદી વનસ્પતિના ગુણો તેના ઉપયોગ, અનુભવસિદ્ધ વૈદક દુયકાઓ, આરોગ્યના પ્રાપ્તિ કુદરતી ઉપાયો, વગેરે અનેક વિષયો આ ગાંધીમાં આવે છે. દર વર્ષે ૨૫૦ પાનની એક ગેટ, બજારમાં રૂ. ૩-૦૦.

સરવૈ રેવન્યુ અને ફેજદારી કાયદાનું જુથ

ચોષી આપુતિ—આ પુસ્તકમાં ઈડીઅન પોનલેક્ષની અમલેની કતમો, કીમીનલ પ્રોસીજર કોડ, કીમીનલ પ્રોસીસ કોડ, વિસેજ પ્રોસીસ કોડ લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર થયેલી રૂઝ, મામલતદાર કોડ એકટ, મામલત ને તાલુકાના નમુના; સરપંચનીશ્વ, સર્કલ મન્ડરેક્ટરની રૂઝ, બરીજુનો એકટ, આજ કારી એકટ મોકાનો એકટ, વિગેરે ૨૦ કાયદાઓના સમાવેશ થયો છે કી. રૂ. ૪-૦-૦૦

ધરનો વૈદ—આ એક કિતમ વૈદકનું પુસ્તક છે જેના દર બાજ છે તેમાં સમગ્ર ૫૦ પ્રકરણ છે, તેમાં શરીરનું ને તેની અંદર આવેલા અવયવોનું જ્ઞાન, હિંદીઓનું જ્ઞાન, વનસ્પતિ કાય, કુદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણો, લક્ષણ, અને ઉપચોષોના આ પુસ્તકમાં સમાવેશ છે. કી ૦-૧૨-૦૦.

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ લો અને ૨ નો

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે એવાં યોષો અને વનસ્પતિશાસ્ત્ર આપવામાં આવ્યા છે. આ યોષો, સુલો, ઘડીકા, કવાયો, અકમીર વનસ્પતિમાંથી તે ચી રીતે બનાવવા, તથા કદ દવા કયા રોગ મટાડે છે તે, તથા દરેક પાત્ર તથા વિષનું શોધન કરી લખ્યો બનાવવાની રીત, તથા તેની બનતી માત્રાઓ, અવલેહો, પુતો, તેસો, તથા આસવાં વગેરે બનાવવાના પ્રયોગો દરેક માણસ કમજ શકે તેજ છે. રૂ. ૧૫.

વીનોદયન્દ્ર—એક અતિ રસમય અને યોષક વાર્તા આ પુસ્તકમાં સત્તી નવ અને અસત્ય, સર્પ, લાજિમારાદિ દુર્લભાઈ થતા પનાશોનો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. રૂ. ૧

રાજર્ષિ—સંસારમાં સર્વ વેલોના છતાં એક રાજા રૂપિયજીવન વર્તમાનકાળમાં ગાળી શકે છે, અનેક લેખ લાલચથી ન કસાતાં, પ્રજાની મળમાં ન કસાતાં એકે રાજા માટેને કાઠીને આલેયો જવ છે, અનેક પ્રજાઓ તેને હેરાલ કરવા થયે છે છતાં કમ્પર ઉપર અદા રાખવાથી તેને પ્રજાઓ વધ થઈ માણું રાજ મળે છે. વિગેરે વાંચતાં આનંદ અને યોષ લેવા લાયક છે પાકું પુસ્તક. કી. રૂ. ૧૫.

અવરમાપક ભાગ્યોદય—અમહાવાહ.

સોવેરીન.

આ દવામાં સુવર્ણ, સાચા ચોતા જેવી પ્રાંતી પ્રોત્તરો પડે છે. આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી મન પ્રાંત યકિતવીન અને પાણીની થયેલા માણસોને નવી મુલાકાત અને સક્રિય પ્રાપ્ત થઈ બળ અને પાણીને વૃદ્ધિ વધારે થાય છે. વળી પેશાબ કે સ્વપ્ને જાતી થાય બંધ થાય છે સિયલ થયેલી ઉદિશ બળવાન થઈને સનેજ થાય છે. પ્રમેદ મટે છે. દરસ, સંમદશી દમ, હર્ષનર, દમ, પશુ મટે છે, ચરીર નીરોગી અને બળવાન થઈ દીર્ઘજીવન પ્રાપ્ત થાય છે. કી. ર. ૧૫

અફીળનાશકગુટિ,

અશીષીઓને આ દવા અઠ માસ ખાવાથી અશીષી ઓડાયે છે. ફરી દવા કે અશીષી ખાવાની જરૂર રહેતી નથી, અશીષીમાં પૈસા બરબાદ કરી દરીરને વૃદ્ધિ કરવા કષ્ટતા મળીએ જરૂર આ દવા વાપરી અશીષી ઓડાના બલામજી છે. કી. ૧ ની ૩૩.૨

શ્રીમુલાથી રામઅવતાર વખતરામ લખે છે કે આ દવાથી દસ વરસનું અશીષી બધારણ માન કોપલીસ દિવસમાં છુટી થઈ છે. મેસરાથી મુસાબાઈ મિસ્રપછ-તમારી દવાથી અશીષી છુટી થઈ છે.

જય ગુટિકા,

આ દવાથી જે ઓડોને અટકાવ-અટકાવ ન આવતો હોય, તેને અટકાવ આવે છે, આનવમીત અટકાવ આવતો હોય, અને વખતે તે દુઃખ પેદાશ થઈ હોય તેને મટાડી નિયમસર અટકાવ આવે છે. અને પીડા મટાડે છે. કી. ર. ૧ ત્રજુલી ર. ૨-૧૦

કફસીરપ,

ઉધરસ, કફ અને દમને મટાડે છે, દવા કુષ સાથે દિવસમાં ત્રણ વખત પીવી. કી. ર. ૧.

કોલેરા પીલ્સ,

જો તેવા કોલેરા, ઝાડા, હિયદી અને ગોટકા ચઢતા હોય, માતાનું થઈ હોય તેને આ દવા તર તર મટાડે છે. કી. ર. ૧. ત્રજુલી ર. ૨-૧૦

હિયદી બેચરબાઈ મકનનાથ આપની દવાથી પછા કેસ તરત મુકર્ષ છે, બીજા ૩ કી. મોડકોલ.

દંતમંજન,

દાંત દુઃખતા હોય, દાઘતા હોય, દાંતમાં સજીયા નાખતા હોય, અવાળુ કુશ્મું હોય અને દાંત વૃદ્ધિ પડી જતા હોય તે આ દંતમંજન દાંતજી કરતી થઈને દાંતે ધસનાથી દાંતના તમામ દરેક સજીયા અને અવાળાં મટાડી દાંતને મજબૂત કરે છે. કી. ના

વન્ધ્યા પીલ્સ,

મો તેવી વન્ધ્યા ઓને-એ ઓને પ્રમ પ્રમ થા ન હોય, એકવાર પ્રમ થઈ પછી પ્રમ થઈ છવા ન હોય તેવી વન્ધ્યા ઓને આ દવાનું સેવન કરવા મર્જી મારણ થાય છે અને પ્રમ થાય છે તે દીધી થાય છે, કી. ૧ ની કી. ર. ૪-૦ અનુપાનતી કી. ર. ૨-૦ બનેલી કી. ર. ૧-૦

પ્રાંતીજી મોની દસમુખરામ અમયરામ લખે છે કે તમારી વન્ધ્યા પીલ્સથી મારી ઓને બીલકુ પ્રમ થતી નહોતી તે તમારી વન્ધ્યાપીલ્સથી થઈ છે તેથી તમારો આભાર માનીએ છીએ.

મસીન્દાથી હરીલાલ મંપતરામ-તમારી દવાથી મારા રનેલીની બેરીને પુત્ર પ્રાપ્તિ થઈ છે.

નેત્ર ફુલહર પીલ્સ,

આંખમાં પડેલું કુલ, ગંબ, હારી, પડળ, પર વાળ, રતિગાપલ્ અને મોતીઓ પડ્યા હોય તો તે વગર વાંકાપે આ ગોળાઓ આંખવાધી મટે છે. આંખના કામ પશુ રોગ, પીન પડવા, આંખ દુઃખરી, પાપણો મળી જતી, વિજેરે વ્યાધિ આ દવાથી મટી તેજને વધારે છે. કી. ૧ ની કી. ર. ૧

દીલરંજન હેર ઓઈલ,

આ તેલ અત્યંત મુસોદાર દોવાથી માથામાં નાખવાથી તેની મુગધ બે ત્રણ દિવસ સુધી જતી નથી, વાળ મીઠાણ થતા નથી. કી. ર. ૧

હેસ્યો ઓઈલ,

આ તેલ તલના તેલમાં દેથી વનસ્પતિની દવાઓ નાંખી બનાવેલું છે, અત્યંત મુસોદાર દોવા છતાં તે સમાવવાથી વાળ ખરી પડતા નથી. વાળ કાળા થાય છે, વાળ ન હિયતા હોય તો કાઢી લઈવા વધારી મુસાબા નરમ ને કાળા ખમર જેવા બનાવે છે. કી. ર. ૧

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા,

લુછલુછા અનુપાનતી આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી અનેક દરોહો સમુદ મટે છે. કાકાને બળ આવે છે. તેનાથી તમામ પ્રકારના તાવ, ઝાડા, દરસ, સનીપાત, ગોસી, દમ, પોકુ, કમળા, સુક, ગોળા, કંઠમાળ, ઉપદંશ, પ્રમેદ, કાદ, રેતવા, પાણસ, સધિયા વિજેરે અનેક દરોહ મટે છે. કી. ર. ૩-૦

શ્રી ગાયોરથી તેજુસી સધા-આ દવાના ચમત્કારો દરેક રોગને માટે આપતાં અકપિર જણાય છે.

સુરતથી રજુગેડ મુસાબ-તમામ રોગ ઉપર આ દવાની મેં ખાઈ કરી છે, તમારી રાજવેલ મર-બાજાઈ રામનારાયણ તમે જે જે રોગ મટવાનું વર્ણન કર્યું છે તે તમામ રોગ આ દવાથી મેં મટાડ્યા છે. (હજારો બનોપ્રાય મળ્યા છે.)

દેવે કેમીલ્સ વર્કસ-આર રસ્તા, રીચીરોડ-અમદાવાદ.

રાજનંશી આકૃતિ

પાતુમત તમામ રોગો મટાડી, ખર્ચ પ્રસ્પાતન અને શક્તિ આપી, વીર્યનો વધારો કરી, શુદ્ધિવિધની શિથિલતા મટાડી સ્તેન કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ છે. નપુષ્કણને પ્રાપ્ત મનુષ્યોને આશિર્વાદ સમાન છે. ઘણાં જ આજ્ઞાપચ કરી છે. ડબ્બી ૧ ની કી ૩. ૧-૦ હજારે માણુઓને ફાયદો થયો છે.

નપુષ્કત્વારિ લેપ.

આ લેપ ગુણ લાગ ઉપર લગાવવાથી શુદ્ધિ થતે જાય છે અને નપુષ્કણનું મટી ખરી જીવાની પ્રાપ્ત થાય છે કી. ડબ્બી ૧ ની ૨. ૩.

સુવર્ણ વસંત માલતિ.

ઉપરસ અને ખામ કરીને ક્ષય તથા દમમાં હુલ્લ શુદ્ધ કરે છે; શક્તિ આપે છે. પાતુને સુધારે છે. જીર્ણ વ્યવસ્થા મટાડે છે. તોલા ૧ ની કી. ૨. ૨૦

વરોલની ગોલીઓ,

આ દવાથી બરોળ પાંડુરોગ, કરીર પીથ પડી તથા ઘણી પ્રજા જેવું થયું, કમળો, કમળો, રસે તમામ અરોગો લોહીને જમાવ, મંદશક્તિ અને કસેલના બીજા રોગો તથા હાથપગ ને પેટના સોજા ટે છે. કી. ૩. ૧-૦ ત્રણની કી. ૩. ૨-૧૦-૦.

વાધિર્ય તૈલ,

યતા તમામ રોગો, કાન ખાલો. સ્પષ્ટ ના-જીર્ણપાટ થયો અને બેરોગપણ આ તેલના દીપા કાનમાં નાખવાથી મટી જાય છે. કી. ૨. ૧

વાઝારોગ્યવટી,

નાના બાળકોને યતા દરોગ, ગરો, ઉલટી, તવ, હા, દમ, સ્પષ્ટ, વરાધ અને અભાગથી વિગેરે અને યતા તમામ રોગો મટે છે. કી. ૦-૮-૦

વાલમૃત,

બાળકોના તમામ રોગ મટાડી કરીર શુદ્ધ કરે છે. આ બધે દીપા દવા દીવસમાં બે વાર ખાવી ૩.૦૦

દાહ્યાનો મલમ,

તાથી દાહ્યા ૧૨. ઉપર લગાવવાથી મટે છે. કી. ૩. ૦૦

સુવારોગની પદીઓ,

સુવાવડમાં જીવાર, સુવારોગ. મટે છે, સુવા-ર યતા નથી નાખ, આ દવા મટે છે કી ૩. ૧-૦

લગ્નાદહર મુદીકા,

દવાથી ગાંઠ, વધ અને ચાંદી મટે છે. કી. ૨. ૨

દ્રાક્ષાસવ,

ક્ષય જેવા લુના માસણીના દરોગો, વદ સોની હિંમના નાશમાં, અશ્મિમાં, મૂળીમાં, અત્યંત નબળાઈમાં, તીવ્ર દરોગો આરોગ્ય થાક લાગ્યો હોય ત્યારે ઉપયોગી છે. કી. ૨.

કુમાર્યાસવ,

ઉપરસ, દમ, કરમ આદિ અને પેટના શુભાં લુ કષ્ટમાં, બરોળ, બીજાના રક્તગુલ્મ મટે છે. ૩.

સૌદર્યતૈલ.

આ તેલ જળીયાના ચાંદા ઉપર લગાવવાથી આ બતાં રહે છે ને ચામડી સાફ મધ સુંદરતા વધે છે. ૩

સાચા મોતીનો સુરમો,

આખું તેલ 'પારી આંખોના' દરોગ મટાડી આંખોમાં કંઈક આપે છે. તોલા ૧ ની કી. ૨. ૧

જુલાવની ગોલી,

આ ગોળીઓથી મળામાં લાવા કે ગરબરી બળ નથી, વીજાલુટા યતા નથી અને બેચેની વગર નેટ ગોળી ખાય તેથી બમણા જુલાવ થાય છે, આ મળ સાફ થાય છે. ડબ્બી ૧ ની કી. ૮ આના

લરજવાનો મલમ,

એ તેલું સફ કે વીજા 'ખરબડ' અને તેટ લુપ્ત હોય તોપણ તે તથા હાથગંધીર આ દવા મટે છે ખરબડવાની દવા કરી કરીને યાદલા રે. તેમને અજમાવવા લગાવજો છે. ડબ્બી ૧ ની ૦-૮-

આદ્ર દોસ,

દુઃખવા આવેલાં આંખોને આ દવા બેઝ દિવસમાં મટાડે છે. આ. ૧ ની કી. ૩. ૧-૦-૦

દ્રાહા ને મરહાની ગોલી,

ગરો અને યરોગ આ ગોળીઓથી મટે છે એ તો લોહી, કે પડ, કાંડે પડતું દહી કે પાતળ કાંડ યતા હશે તોપણ આ દવાથી મટશે કી. ૦-૮-૧

દાદરનો મલમ,

એ તેવી લાલ કે કાળી જીની દાદર મટે છે ૩.૦૧

લસની દવા.

એ તેવી ખમ દોલા અને લુખસ મટે છે. ૩.૦૧

લીવર સૌલ્યુશન,

આ દવાથી બરોળ, પાંડુ, કમળો ને કમળો, પેટના ગાંઠ, કરીર પીથ પડી મળી જીવું મટે છે. ૩.૨

લગ્નાદહર મુદીકા,

આ દવા ખાવાથી વધરાવળ મારણ થાક, મળા માણુઓને મટી છે. કી. ૩. ૨-૦ મલમની કી. ૩. ૦૧

હવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

હીસ્ટીરીઆલર પીલ્સ

કોઓને જીવાન વધમાં આ રોગ લાગે પડે છે પલાક આવે, જોશાન યદ્ય માટે શીલ્ડ આવે લાગપત થાય, કેટલીક કોઓ કુલે ને લગતી કરે છે કેટલાકને જીવના વહેમમાં જીવા આખરીમાં પેસા ખરે છે, આ દવાથી અને તેણે જીવના હીસ્ટીરીઆ, વધ, મૂર્છા અને ફેફસ માટે છે. ઘણી કોઓના રોગો મટી ગયા છે એક વાર વાપરવા ખાસ લાભમય છે. ડૉ. ર. ૨-૦-૦ અનુપાનની ડૉ. ર. ૨ મળી ર. ૪-૦-૦ સુધી વાની ડૉ. ૧ ની મરત.

પણજીની લગવાનજી રજીસ્ટ્રેશન લખે છે કે, —અમારા ઘરમાં એક બાળને હીસ્ટીરીઆ થયો હતો ને લોકો જાત છે એમ કહેતા. કુણ્તી પણ ખરી, પણ તમારી સલાહ મુજબ હીસ્ટીરીઆપીલ્સ અને અનુપાનનો ઉપયોગ કરાવ્યાથી આવાથીયું ન થયું તેવામાં તો તેને આરામ થઈ ગયો છે જોયી અને નિશ્ચય થયો છે કે હીસ્ટીરીઆ ઉપર તમારી એ દવા સમજાણ નીવડી છે.

ઉદરસ નીવારણ પીલ્સ

આ દવાથી ઉદરસ એકજ દીવસમાં મટે છે તેથી ખમી, ઉદરસ, ઠંડ પડતો હોમ, ઘણી દવા કરવાથી ન મટતું હોમ તો જરૂર અમારી દવા વાપરી ખાની કરો. ડૉ. ર. ૧-૦-૦

ઘાતેલ

વાગવાયી કે પડી જવાયી અને તેનો ઘા પડયો હોય, લોહી બહુ ન ચડતું હોય અને અત્યંત વેદના ધની હોય તો આ-તેલનો પાટો બાંધવાથી લોહી નહીં થઈ જાયે આવી જાય છે ડૉ. ૦-૮-૦

હજારો વાના દરદીઓને ફાયદાકારક થઈ પડેલી

પ્રચુર્મીકરચર

તાવને માટે અડસીર દલાજ ગમે તેવો તાવ એકજ દીવસમાં અટકે છે. તેથી ટાઢીઓ, ચોપીઓ રોજનો કે એ-તરીઓ તાવ મટે છે શક્તિ આવે છે. બાટલી ૧ ની ડૉ. ૦-૮-૦.

દીલપસંદ વૉટર

આ સુગંધીલર વૉટર મુખપર લગાવવાથી મો ઉપરવા ખીત કરોળીઆ વિગેરે મગડો છે અને મુખની મળાસ મટાડી ખુશચરત લાલસા આવે છે. ડૉ. ૦-૮-૦

વાતહરપીલ્સ.

અને તેવો વા, સંધિવા, પક્ષાપાત, હામ પગડું રહી જવું, સોંપાનું જઠરાપ જવું, ફાટ, ચૂમ, ચુલો મોઢાની ફેફસાડું રહી જવું વિગેરે અનેક પ્રકારના વાના રોગો આ દવાથી મટી ગયા છે. જેને છ છ વીના હીડાયા ચલાવા વચર ખાટને પડી ગયેલું પડેલું તેના દરદીઓ ઉડી માન મૂક ગયા છે. આ દવા માના દરદીને આશીર્વાદ સમાન છે. ડૉ. ૧ ની ડૉ. ૧ ૨ અનુપાનની ડૉ. ૧ ૨ ચોપકચની બાટલી ૧ ની મરત મળે છે.

નોજરથી ઉમેદમાઈ ધારીમાઈ જલ્લાવે છે કે એક દરદી ઘણાજ વાથી રહી ગયો હતો ને આંગળી આ હાથ વળા ગયા હતા, ચરિરે ખુર્ષો થયો હતો ને હસાદ ચલાદ નહોતું તેને વાતહરપીલ્સ આપવાથી આરસ થયો છે ને વાના રોગ મટી ગયો છે.

સંગ્રહણી પીલ્સ

સંગ્રહણી અને આંગના દરદીને માટે આ દવા સમજાણ ઉપાય છે, ખાધું ન પચવું, વારંવાર ઝાડા થવા, રીર સુકાઈ જવું, પાણી લાગવું અને અનેક જાડા સંજોગો દરદીને આ દવા મટાડે છે તેનાથી ખાસ ખાણી. જૂન લાગતી પચીને ફાટ સાદ થયે ચરિરમાં લોહી ને રક્તિ વધશે. ને જાડા મટશે. ખાસ અજાણી નેવા લગામણ છે. ડૉ. ૧ ૨ અનુપાનના ડૉ. ૧ ૨ મળી ર. ૪.

ચેનહરખામ

આ જામ ચોપકચાયા-ગાયાનો દુઃખાવો, વા; વરમા, કળતર તરતજ મટે છે. સંધિવા ઉપર યુષ્કાતરી છે. ડૉ. ૦-૮-૦ ત્રણ બાટલીની ડૉ. ર. ૧-૦-૦

ઇન્ફલ્યુએન્સા મીલ્સ

અને તેવા તાવ, ને ઇન્ફલ્યુએન્સાથી મરતા જનરો માણસ ખમ્યા છે. રજી ઘાડામાં ઇન્ફલ્યુએન્સા તાવ મટાડે છે. ર. ૧-૦.

બાલનાશક પાવડર

આ પાવડર પાણી સાથે મેળવી વાજ ઉપર લગાવવાથી તરત વાજ ખરી પડે છે. લાળ કે જળતરા જળતી નથી. વાજ પછી લાંબી સુદન કુધી ઉગના નથી. ચામડી નરમ ને મુલાળી રહે છે. ડૉ. ૦-૮ ત્રણ ડૉ. ૧-૦.

સુંદરી સાથી. (૨૭૨૬૬)

(લાખો સ્ત્રીઓ રોજ વાપરે છે અને લાખો રટીફીકેટો મળ્યા છે.)

મંગાવો—તે સ્ત્રીઓના તમામ રોગને યારે બાકસિર છે. સ્ત્રીઓના કોઈ પણ દરદ જેવા કે, લોરી વા, પ્રદર, રક્ત અને શ્વેત જેથી ગુણરચનામાંથી સ્ત્રીઓ, ખાટી, પીળી મળગુગળી અગર બાક રંગના લોઈ જેવી રસી વર્ણ કરે છે, પેશાબે અગત બળે, હાથ પડના તળીઆમાં, કેડામાં, માથામાં અને કોઈ વખતે આખા સરીરમાં મળુકા મારે, ફાટ, ચૂરા અને રજતર થાગ, ઝીણો લાવ દોડેલા આવે, સરીર મુકામ મીળા પુખ્ત જેવું થાય: આંખોનું તેજ કમી યાવ, દિવસે દિવસે સરીર મુકામ દોડાત થાય, અસ્થિતિ આવે અને કામ કમ થો નરિ, આંખો રિવસ રેડો અને માથું ફાટ્યા કરે, તાવ, તિથરત દમ, ખસિ, ભોગ, ઉલ્લી, આરતી, માસિક અટકાવ-દસ્તાન સ્ત્રીઓ તમામ રોગ નર્મકાચની પીડા, કેસવાવડ, સુવારોગ વિગેરે તમામ રોગ અને આવા અનેક દરદોના સમુદાયે આ સુંદરી સાથી એકદમ ગટારી કરે છે,

આ સુંદરી સાથી ગાળ, સુવાન, અને વડ દરેક સ્ત્રીએ હમેશા વાપરવા બાંધે છે, જેથી તેઓના તમામ રોગ મટારી સરીર પુષ્ટ કરે છે, દસ્તાનના રોગો યવા પામતા નથી અને મર્મકાચને જમ પારણ કરી શકે તેનું પનારી પુખ્ત વયે મર્મ પારણ થાય છે. પીવામાં આપે છે. બાટલી ૧ ની કીમત રૂ. ૧) તથા બાટલીના ૩. ૨-૧૦-૦૦ પોષ્ટ ૦-૧૦-૦૦.

૧ નાની બાગડીઓને ખાવાથી સરીર પુષ્ટ રાખી સુવાન અવરથામાં પ્રદર વિગેરે બધાથી યવા તેનું નથી ૨ સુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના બધાથી બચાવી મર્મકાચને સુવારો જમ પારણ કરી શકે તેનું બનાવે છે. ૩ ગણ વખતે પીવાથી અધુરે આસે જમ પડતો નથી, જમનું પોષણ કરો પુખ્ત માથે વીના કપ્પે પ્રસવ થાય છે. ૪ સુવાવડ પછી પીવાથી સુવારોગ થતો નથી, ગાળકને પુષ્ટ કરે તેનું દુરસ્ત થાવળ બનાવે છે અને બાળકનું ને તેની માથું સરીર પુષ્ટ કરે છે. ૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મટે છે. ૬ મેશ પીવાથી સ્ત્રી તંદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વીગેરે બધાથી યવા નથી ૬ વૃદ્ધાવસ્થા પીવાથી સરીર પુષ્ટ અને તંદુરસ્ત સુવાન જેવું રહે છે અને વૃદ્ધાવસ્થાને અટકાવે છે. આ મારે કળરો અબીઆયો મળ્યા છે અને કળરો સ્ત્રીઓ તેને ચાલુ ઉપયોગ કરે છે તેજ તેની ઉત્તમના છે,

દુનિાલકથી રેકવેર્ટાર્ડ રેકમાનકાલ લખે છે કે તમારી સુંદરી સાથીની દવા ધણી અદ્યક્ષીર છે. તેથી પછો સારો ફાયદો થયો છે. બધી તે વાપરવા દુ ધણાને ગાલામજુ મી મું.

કરાચીથી રતનશી લખમશી લખે છે કે સુંદરી સાથીની દવા ધણીજ આરો છે-મેં મારા પરમાં બે બાટલી વાપરી તેથી તમામ રોગ દૂર થયા છે. ને એક બાટલી મારા રતેકીને આપી તેને પણ ફાયદો થયો છે મારે બીજા ૩ બાટલી મેકકશી, અમે તમારો મોટો આગાર માનીયુ.

રાજાવાવથી મામદ આમદ યુનામ લખે છે કે-તમારી દવા સુંદરી સાથીથી અંજમાં તંદુરસ્તી મારી રહે છે ને પછો ફાયદો થયો છે તથા બાટલી વાપરવાથી પુરેપુરો આરામ થયો છે.

આંબડીઆરાના ના. કોટાર સાહેબ લખે છે કે-સુંદરી સાથીથી ફાયદો થયો છે.

પીનાનમાનાથી ઇન્જીનીયર જે. ઇ. રેલાલ લખે છે કે સુંદરી સાથીથી ફાયદો માથમ પડે છે.

આલપુરથી હોલબાઇ વનુભાઇ લખે છે કે સુંદરી સાથીથી ફાયદો થયો છે તે ધણીજ શુભકારી છે.

ગેરળીથી મુલચંદ હરજોવન લખે છે કે સુંદરી સાથીની બારલીથી ફાયદો પડ્યો છે.

અંબાનથી જોગરમીયર મી જેન. ઇ. માલેક લખે છે કે તમારી દવા સુંદરી સાથીનો મીડવાઈ

મારેકે છે કોએકેકે તેના ધણીજ શુભકારી નીવરી છે.

આગેથી આદિનરામ કાળામ લખે છે કે સુંદરી સાથી ફાયદો મળ્યા નીવરી છે. અથા દબરો સર.

દીલિત આગેલ રહે છે એકદર વાળી ખાતી કરી તમારી સ્ત્રી, પુત્રો કે સંજલિને સુખી કરે.

(દરેક બાટલી દવા વેચનાર વેચે છે.) દરેક દેનીકલ વડક—અગાડાવાડ, પાંચડવા વાર રતના ઉપર.

દવે કેમીકલ વર્કસમાં પાનેલી દવાઓ માટે જનસમાજ શું કહે છે.

પાટણેથી ત્રીંદો કાનીદમં દનખરામ લખે છે કે: આપને ત્યાંથી મુંદરીમાથોની ૩ બાટલી મંગાવી મારી સ્ત્રીને આંધવામાં આવી નેથી આગમ થયો. તેથી તે સગર્ભા થઈ, હાલ આપના પલ્લવ પ્રતાપથી છે કદો પારણા થયો છે. સુંઝીસાથી ખીજ ૩ બાટલી તરત પી. થી મે કહ્યો.

પારણુશા મારતર મધવ પેચામણ લખે છે કે: આપને ત્યાંથી મેસોરાઈનનો ૩મો મગાવો હતો તેથી મને ઘણાજ ફાયદો છે. ગણજની અધિધરના મરીને મગજ કામ કરતું તત્પર થાય છે. આવી દવાની જનમુદતને ઘણી જરૂર છે. તે વાપરવા હું દરેકને ભલામણ કરું છું તેમાં વળી અવધાન કન્યા નાના બાળકોને માટે તો તે ગ્રહસીર છે. કારણ તે પાદનાડીને વચાવે છે. જેમજે અચ્ચાંતે આશીર્વાદ મેળવવા ઇચ્છે હોય તેમજે તો આ દવા જરૂરથી મંગાવી અજમાવવા રવાને સુકવ નાંદ.

હીરાપુરથી ખનમુખગંમ મોતીરામ—તખે છે કે: આપનો દ્રાક્ષાગવ ખલજ ફાયનાકા-૨૬ છે. અનપીતનો મેગ તેનાની માંગે થયો છે. માટે બીજે એક બાટલી તુરત મેગનો.

ચામેકાથી પાટણલાલ રણુડા—આપનું જીવન વાપરવાથી મને ચાર, ૨૦ ફોટ વીગેરે મટયું છે અને આપનું મન વધી જ. બીજે ૧ ડોઝ મોડલો.

વક્તાબાથી પાટણ જોમોવન ધંરજ—આપની દવા ‘ મુંદરીસાથી ’ જન-દરગુદીકા, ટોનીકીસા અને નુનજીવન વાપરવાથી દુઃખના મનને ઘણો મંતોા થયો છે. આના નાંકા પયોગી ફાયદે માટે આપને ધન્યવાદ ધરું છે જરૂરની ખીજ ૩ કપી વી. પી થી મેકલો.

જાંત્રાલથી પાટણ કાશીરામ ઇશ્વરભા—આપની ખસની દવાથી મારા સ્ત્રીને ફાયદો છે ઉદરસ પીડાથી મને ચાર વિચારમાં આગમ થયો છે તેથી હું આપ નામાર મનુ છું.

સામયરણીથી પા. ડાહ્યાભાઈ નાગભાઈ: આપની બેગળની ગોલીઓની દવાથી મારા ધંરામાં અગમ થયો છે. ખીજ એક કપી તુરત મેગનો આપનો.

વોશન હામનીયાથી માતર ચંદ્રકાવ મળીદાસ: આપના જીવનથી ઘણાજ ફાયદો છે આપની દવાથી ઘણીજ શુશુકારક છે તેથી હું આપનો ઘણોજ આભારી છું. ટોનીકીસમની ૧ કપી તત્ત મેગલો.

બીનાઈથી જમનાય દામસીના માર્કો ડા. મોદનલાલ જે. પાંક: એમ. એમ. ખો. લખે છે કે: આપનું સુંદરીસ થી માગે દરદીઓમા લામા વખતથી વપરાશમાં લેકું છું. મારા એક દરદી ત કપી તે વાપરવા ની બજામય થતાં મે તેનો અજમાવક કરી લેતાં તે સ્ત્રીઓના દરેક દરેક મા ઉપયોગી છે અને મારા તજુ રહેતાં તે દનેદમદ નીવડ્યું છે હવેથી મારા દરદીઓને તે વાપરવા હું બધામય કરું છું.

દર્ણ (જરમા) થી જીનાગઢવાળા મેદમદ ડાગમ લખે છે કે: આપની દવા સુંઝીસાથીની ૩ બાટલીનો સુચના પ્રમાણે ઉપયોગ કર્યો છે જે પુરી થતા તેના શુદ્ધ થાળી મામ મીને કાં-યદાકારક છે તેથી ખાંડીપૂરક લમીએ બીજે ૨ મર્વે બાધએને અમરી વિનંતી છે કે. દરેક આ દવાનો ઉપયોગ કર્યો અને ફાયદુ ખચ કરનાં જયનુ.

સુગાંધા દીનશાહજી બેરામજી. આપનો દવા જીવન અને જીવવાનો મુલમ વાપરો તેવાથી ફાયદો છે. બીજે જીવનનો ડોઝ અને ખરજવાની ૩ કપી તુરત મેગલો.

નાસોઈથી નરેશમ નાગજીદાસ: આપના જીવનના ડોઝા વાપરતાં મ મી દનાયુ, નંદુરની અને મજાતતુઓને ઘણોજ પોળણ કર્યો અને સારી રીતે ફાયદાકારક નીવડેલ છે બીજે ૧ ડોઝ તુરત પી. થી મોડલો.

ભાદાઈથી ખડસાર મોદમદ અખડક દરીમ લખે છે કે: આપની દવા સુંઝીસાથીની મારી સ્ત્રીને ઘણો સાગે ફાયદો થયો છે મારી સ્ત્રીને દમેચ માયુ અને કમરમાં દરેક રહેનુ. જન સુકાંધ ધોળી પડી જેનુ ચક્ર ગયુ હતું, પણ આપની સુંઝીસાથીના સેવનથી ઘણોજ ફાયદો મનમ પડ્યો છે એ અન્ન હું આપનો ઘણોજ આભારી છું.

મિરનીસાથી જાવાજ અસોજ દવાપદર લખે છે આપની ‘ સર્વ જનરલુનુદીકા ’ ધાંજી રમતની નીવડી છે. બીજે ૨ કપી મોડલો.

જાંત્રાલથી મેચરસાલ ભુદં વળે છે કે: આપની અરીનાચક શુગીયથી ફાળે થયો છે મારે બીજ ૧ કપી મેગલો.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૧૦ મું.]

એપ્રિલ સને ૧૯૨૨.

[અંક ૨ નો.

વિષયાનુક્રમણિકા.

સાધુતાનું સ્વરૂપ (શ્રી ૬૦) ...	૪૪.
પ્રભુની પ્રતીતિનો અનુભવ (શ્રી ૭૦ રેવી.) ...	૪૧
શ્રી બ્રહ્મસૂત્રોનો સિદ્ધાંત (લે. શ્રીમાન નથુરામ સર્મા.)	૪૨
ઉપનિષદની બ્રહ્મવિદ્યા. મુંદકોપનિષદ. ...	૪૪
વિષયોનો ત્યાગ કરવાની કળા. ...	૪૫
મુરખરજ અને તેના બે ભાષ્યો. (લે. મહોદ્ધા મોહનરાય કૃ. માધી)	૪૬
ગુરુ નાનકનું જીવનચરિત્ર. ...	૫૪
રીધાધીરી ન નિવડવાનાં કારણો. (રેવ. મેધારામ મુંદરજી)	૫૮
મોહિનીકુમારી—ચાલુ વાર્તા ...	૬૧
ઈશ્વરની સાથે એકામતા સાધવાની કળા. ...	૬૫
શ્રી ચરકમહિના—પ્રાચીનચિકિત્સા. ...	૬૯
વૈદક ગ્રંથોગા... ...	૭૦
શ્રી વનસ્પતિ વિજ્ઞાન—ઈન્દ્રવરજીના ગ્રંથ... ...	૭૧
કુન્દર ઉલોગા... ...	૭૨

વંત્રી અને પ્રકાશક
જેઠાલાલ દેવરાજકર દ્વારા
શ્રાવણ ૧૯૨૧—અમદાવાદ.

મુદારો—માર્ચ માસનો અંક બીજા મળે છે તે અંકના પૃષ્ઠ ઉપર મળે. એ પ્રેમ નાસ જાણવામા શૂન કરી છે માટે તે સુધારી 'માર્ચ' માસ લખવા વિનં. છે. આ અંક એ પ્રેમનો છે.

સૂચના.

ભાગ્યોદયનું દસમું વર્ષ માર્ચથી શરૂ થાય છે. આ વર્ષે ભાગ્યોદયનું લવાજમ રૂ. ૪-૦-૦ રાખવામાં આવ્યું છે, આ વર્ષે તેના માહકોને

ઓછાપ્રતા અને દિવ્યશક્તિ.

આ બેટ આપવામાં આવે છે. આ ઉત્તમ આધ્યાત્મિક પુસ્તક છે. તેની અંદર આ પ્રમાણે પ્રકરણોનો સમાવેશ છે. વિચાર અને મગજ, પ્રવૃત્તિશક્તિ, વિચાર તરંગ, આકર્ષણશક્તિ, માનસિક ઓછાપ્રતાની વિધિ, વિચારની દ્વેશે કેવી રીતે પેદા થઈ શકે છે, ઓછાપ્રતા કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી, વ્યાપારમાં ઓછાપ્રતાનો ઉપયોગ, શરીર અને પ્રાણના વ્યાયામ, શારીરિક વ્યાયામ, ઓછાપ્રતાનો વ્યવહારિક ઉપયોગ, આહાર, ઓછાપ્રતાનો રોગચાળાનો ઉપયોગ, ઓછાપ્રતાનો બીજો ઉપયોગ, પ્રાણાયામની સરળ વિધિ, આત્મનેજ, માનસિક મજબૂતી, આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિ, જગતની પ્રસશક્તિયો વિગેરે-પ્રકરણો છે. બેટનું પુસ્તક લગભગ ૧૫૦ પૃષ્ઠનું છે, કાગળો ગરમ હોય તો રૂ. ૧-૮-૦ છતાં ભાગ્યોદયના માહકોને તે મફત મળે છે.

બેટનું વી. પી. આ વર્ષનું લવાજમ વસુન કરવા માટે બેટનું પુસ્તક લગભગ રૂ. ૪-૦-૦ અને પે.પે. ૦-૪-૦ મળી રૂ. ૩-૪-૦ નું વી. પી. કરી મોકલવામાં આવે છે. તેનો દરેક માહકો સ્વિકાર કરી લેવો. માહકોને નવનું પુસ્તક રૂ. ૧-૦-૦ માં મળતો.

મહાત્મા ગાંધી અને હિંદના નરરતનો.

આવના વર્ષમાં જે સનજનો માહક રહેશે તેમને આ પુસ્તક કે જેમાં મહાત્મા ગાંધીજીનું જીવન ચરિત્ર છે તે ઉપરાંત લો. મા. તિલક, દાદાભાઈ નવરોજી, મોપાણકૃષ્ણ ગોખલે, ચિત્તરંજન દાસ, લાલા લજપતરાય, પંડિત મોતીલાલ નેહરુ, પંડિત મદનમોદન માલવીયા, શ્રી અરવિન્દ ધોપ, રવિન્દ્રનાથ ટાગોર, શ્રીજીશ્યામ મહેતા, વિગેરે મહાનપુરુષોના જીવન ચરિત્રોનો સંગ્રહ છે. એક કાગળો, પાક પ્રકુ, પાન ૨૦૦. યજી મહાત્મા ગાંધી અને લો. મા. તિલકનાં ફોટા સાથે હોય તો રૂ. ૧-૮-૦ છે. તે પુસ્તક જે માહકો આવના વર્ષનું લવાજમ મોકલી આપશે તેમને રૂ. ૧-૦-૦ માર્ચ મળશે. આ પુસ્તક જ્યાં સુધી સીકીકમાં હશે ત્યાં સુધીજ મળશે.

આ વર્ષે ભાગ્યોદયના માહકોને લાભ.

ભાગ્યોદયના માહકોને નીચેનાં પુસ્તકો ખાસ ઓછી કીંમતે મળશે. નીચેનાં તમામ પુસ્તકો રૂ. ૧૫-૪-૦ ની કીંમતનાં ભાગ્યોદયના માહકોને માગતાં લેનારને માત્ર રૂ. ૮-૦-૦ માર્ચ મળશે.

ક્રમ	કીંમત માહક પામે લેવાની	ક્રમ	કીંમત માહક પામે લેવાની
અહિંસા ચંત્રમાળા કી. રૂ. ૧-૮	૧-૦	ગરબી કી. રૂ. ૧-૮	૧-૦
સુખી ગૃહ સંસાર કી. રૂ. ૧-૮	૧-૦	વિનોદન કી. રૂ. ૧-૦	૦-૧૨
સુખી દંપતિ કી. રૂ. ૧-૮	૧-૦	છત્રો નૈઠ કી. રૂ. ૦-૧૨	૦-૦૮
વધુ ઉદારાણી કી. રૂ. ૧-૮	૧-૦	વેળ પાને નૈઠ આગ-૧૨	૧-૮ ૧
પરિષ્કૃત નાષ્ટક કી. રૂ. ૧-૮	૧-૦	મહાત્મા ગાંધી અને	
તપસ્વી સંગ્રહમાર કી. રૂ. ૧-૮	૧-૦	હિંદના નરરતનો રૂ. ૧-૮	કી. ૧-૦
સર્ગાંચ સુખ કી. રૂ. ૧-૦	૦-૮		

ઉપરનો લાભ માત્ર ભાગ્યોદયના માહકોને જ માત્ર એક માસ સુધી અપાયશે. પત્રી મુદ્રિત-લેવાથી જે માહક ઉપરનાં તમામ પુસ્તકો માગતાં મગારશે તેની પાસે રૂ. ૧૫-૪-૦ ને બદલે માત્ર રૂ. ૮-૦-૦ લેવાશે.

આ પુસ્તકોમાંથી જે સીકીક હોય તે મોકલાશે પોસ્ટેજ દરેક પુસ્તકનું ૦-૨-૦-૦ જે સમજવું આ ગાંધીના નવા માહકો યનારને પણ આ લગત આપવામાં આવશે.

માત્ર ચાર્જ રૂ. ૩ હરી ભાગ્યોદયના માહકો લવાની કેટલા રૂપિયાનો લાભ થાય છે તેની ખાતરી કરે નવા માહકોને તુરંતમાં આ ગાંધી લેવા માટે નામ મોકલાવી તેનાં

અવરજાપ-ભાગ્યોદય-અમરનાવા.

થું તમારે પૈસાદાર થવું છે? નો થવું હોય તો પુરું વાંચો
 પૈસા પૈસા અને પૈસા ! જ્યાં જુઓ ત્યાં તેની જ વાતો !

આજકાલ દરેક માણસ પૈસાને માટે વલણી મારી કરે છે, માણસનું દર્શિષિંદુ ધાને લક્ષ્યસ્થાન પૈસાજ નજાય છે. તેને મેળવવાને માટે વેપારીકરે છે, ગુમાસ્તી કરે છે, ખેતી કરે છે, મોઢરી કરે છે, કે હવે મજુરી પણ કરે છે, અગત્યનું કામ હોય તોપણ નો પૈસાની વાત આવી તો તેને પહેલું સ્થાન મળે છે કારણ કે વ્યવહારમાં સર્વ પદાર્થો પૈસાથીજ મળી શકે છે. અને તેથી તે મળે, તેની રાખવી તે રહે સુધી દરેકને ઇચ્છાસ રહે છે. ખોતે ને કાંઈ ધધો કરતો હોય તે ધધામાં વિશ્વથી ધાય, અને ર... હજારો રૂપિયા વેદા કરે એવી દરેકને આશા હોય છે, અને તે આશા પૂર્ણ થાય તે માટે અમેએ

ધનવાન (ચોથી આજ્ઞા)

નાનડું પુસ્તક મનાયું છે તે યોગજ વખતમાં લોકપ્રિય થઈ બધી જવાથી ચોથી આજ્ઞા સુધારા વધારા સાથે દમણું જ બહાર પાડ્યું છે. ને તમારે તમારી બાળકને કે સ્નેહીગણને સંભારમાં ઉચ્ચ રિતિઓ શ્યાપવા હજી હોય, જે તેમને ઉત્તમ ચારિત્રવાન અને વ્યવહારકુશળ બનાવવા હોય, લાભિય-મોગ્યતેજ ધન કમાઈ પૈસાવાળા થાય એવી હજી હોય, જ્યાં ત્યાં દારિદ્રામાં રખાવા દેવાની હજી ન હોય તો આજેજ આ પુસ્તક મનાવી ઉપયોગ કરવો હી ૩ ૧૦) આ પુસ્તક માટે હજારો અભિપ્રાયો બધા છે.

તેની અંદર બાર ભાગમાં અને ૨૫૦ પ્રશ્નોમાં તમામ પ્રકારના યાનનો, શોધોનો અને કળાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. જે નીચે વર્ણવી આપી કરશે. તેમાં

ભાગ ૧ હો—ધનનું મહાવ, ધનની આવસ્થાતા, પૈસાનું મહત્વ વીગેરે.

ભાગ ૨ જે—ધનવાન થવાને માટે યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવી, ધીરજ, પરાક્રમ, સિક્કિનો મુળ મત્ર વીગેરે.

ભાગ ૩ જે—અધિક પ્રાપ્ત કરવી-ધધાની શોધ, કયા ધધો લાભપ્રદ થઈ શકે.

ભાગ ૪ જે—નોઢરી તુદા તુદા દિલ્લજથી લુટી લુટી નોઢરીઓ પ્રાપ્ત કરવાની રીત.

ભાગ ૫ જે—વેપાર કરવાના કાયદા—વેપારી, માઢો વધારવાની કળા, મુંડી ધીરનર, મિન-કત શી રીતે વધારવી, કુન્નર ઉલોગની શક્તિ સાધવો, કયા વજોગો ખીલવવા, વેપારને મદદ કરનાર સાધવો, જ્યાંજ પ્રાપ્ત શી રીતે એકઠો કરવો. નીચું, નરીન શ્રેષ્ઠ. નરા નરા કિલોસ સદાનેર ધધો, તેથી ધાગલી બજાર શી રીતે. સધાય, લાન શેરનો ધધો, નાણાવટીનો ધધો, તેમાં કાવદા શી રીતે મેળવવો.

ભાગ ૬ જે—ખેતી—ખેતીનાં સાધવો, જમીનનો કસ શી રીતે વધારવા, જમીનની ઉત્પાદક શક્તિ વધારવાનાં ખાતર, જમીનના મુખ્ય પ્રકાર, ખાતર સજાવી પ્રયોગો, ખતી સજાવી પ્રાપ્તો, પીસ પચીસ પછો પાક ઉતરે તેવી કરવાનું અનાજનું વાવેતર, પડું, કાંચર. બાજરી, જર, ઘુવરા વિગેરે, તલ, અળ-સી, મગજી, દોવેલા, તમાકુ, કેળ, મરી, છર, મેથી, ધાણા, વરીયાળો, સવા, પુંગળો, લસણ, કેકમ, શેરડી, કપાસ, સજુ વિગેરેને ધાર્યા કરતાં પીસ પચીસ પછો પાક ઉતરે તેવી રીતે વાવેતર કરવાની તથા પકવવાની નવીન શોધ. દીજ, જોળ, ખાંડ, સાકર જાવનો વીગેરે.

ભાગ ૭ જે—ખતીજ પદાર્થોથી ધનની શક્તિ, ધાતુ તેમાં સોનું રૂપું, લોહું, તાંબુ, પીતલ, કટકડી, અખરખ, રહેતો પથ્થર, પ્યારટર બોર્ડ પેરીસ. કીગેરની શોધ તથા પેળો બનાવવાની રીત.

ભાગ ૮ જે—કવેરાતનો વેપાર, હીરા, માણે, સનકર, પુખરાજ, પીરાજ, ધમીટલન, માણેક વીગેરે પારખવાની અને વેપાર કરવાની રીત, હીરામાંથી ખરો કાઢવાની રીત, મોતી કુદતી મોતી, એજવાળાં મોતી, બનાવવી મોતી, મોતીના ગુણ, મોતી વિધવાની રીત, મોતી શી રીતે સુધારવા, મોતી ધોવાની રીત.

ભાગ ૯ જે—કુખર ઉલોગ તેમાં તમાર્ગ પ્રકારના રજ બનાવવાની રીત, સફેદ કાલ, કીરમ-જી. લીધો, પીળો, ખજુ વીગેરે રંગો રસાયનિક રીતે બનાવવાની કળા. લાચીરાન. રંગીનો કાપડ બનાવ

પવના, સખવાના, કામળો, બાકા તખવા, પાલીસપેપર, કમળો ઉપર—જુદી જુદી જાતના કાચ જના-
 વાના પ્રયોગો ચામડાનો વલો—ચામડાને શુષ્ક કરનારી, પાવવાની તેના પર જુદા જુદા રંગ ચઢા-
 વાની રીત, માણુ જનાવવા—દમધાંથી સાણુ જનાવવો, ચરખીને, પાકળતા તેલનો, પાપરનો એરડી-
 નો, ડેંગવાનો, રાગનો માણુ જનાવવાની રીત, કળાં રંગનો સાણુ મોદ જનાવવો; પાપડીમાં ખાર-
 ધી જનાવવો, અધી કલાકમાં માણુ જનાવવો, ગીસરાખન કાઢવાની રીત, અયોડીન, ટેનીન; ડીમે-કેકટ,
 ૧૨, મરક, બારોપ, વીન્ડસર, ટીનાનો, લેમન, કેચનો, નારંગી, કાલોંગી, લતી સફર. પાવડી કે ક.મ
 કાઢવો સાણુ જનાવવાની રીત, ધોવાનો પાવડર, માણુનો અર્ધ જનાવવો, વીગેરે. મીઠાણતિ જનાવવાની
 યા અને તેની જનાવટ ફોટોગ્રાફર જનાવવો ૫૫૧; ગ્રેસ વીગેરેની મખજબ, કોક્સ મેગની ફોટો પાક-
 વાની રીત; કાચને દવાથી ધોવાની રીત, દવાઓ, કાચ કિપરથી ફોટો કાચગ કિપર કેવી રીતે ઉનારવો,
 કાચ ઉપર ઉતારેલા ફોટોને દવાથી ધોવાની રીત તથા તેની દવાઓ તેને તૈયાર કરવાની રીત વીગેરે;
 પ્રિન્ટ જનાવવાની ક્રિયા—જુદી જુદી જાતના અતેક પ્રકારના મેગન્ટ જનાવવાની જુદી જુદી જનાવટો.
 ધારિનિય—દરેક પ્રકારના વારનીય જનાવવાની જનાવટો, સાખ જનાવવાની ક્રિયાઓ, રાટી—જુદી જુદી
 જાતની અનેક પ્રકારની ચાટી જનાવવાની રીત જેમાં તમામ પ્રકારની જખવાની, લખવાની, કાઢીઓ,
 કાં કે લાકડાં વીગેરે પર લખવાનાં રજરડેખની, પારગેન્ટ ચાટી, ટાકપરાટરની રાટી, વીગેરે અનેક
 જાતની જનાવટો. મટનો—તમામ પ્રકારના મટનો જનાવવાની જનાવટો. દીવાસગીઓ—દરેક જાતની
 જનાવવાની ક્રિયાઓ, સોનું અને રૂપું જનાવવાના કચણ ૪૦ પ્રયોગો, જનાવડી ધાતુ જનાવડી, ધાતુ વીગેરે
 કાઢવાની, તેના રસ કરવાની ક્રિયા, રેખ વીગેરે ધાતુઓ ધાંધ પાતીમ કરાી, તેના ઉપર અડેલા ઘાતરવાની
 રીત, ધાતુ ઉપર વીજળીની મદદ વડે ગ્રીન્ટ ચઢાવવો, વીજળીનો બેટરી જનાવવો, વીજળીને ઉપર
 રૂપી ગ્રીન્ટ કાવાની ગોમેરી અને રૂપેરી જુદી જનાવવાની રીત, સાકડાને રંગવાના તથા તેની જનાવટના
 કલાક પ્રયોગો. કાંથીદાન જેવું લાકડું જનાવવું, લાકડાના વડેની વસ્તુઓ જનાવડી, અણુનસર્ના લાકડાં
 જેવાં લાકડાં જનાવડી, કાંથીદાનને સધિવાનું મિશ્રણ, પાણીથી પલ્લો કે અગ્નિથી બળે નહિ તેવાં લાકડાં,
 ટુવજીઓને દુર કરવાં, સાપ, ઉંદર, મીઠજી, ઉધેર, કાઠી, ગચ્છર યતા અટકાવવા અને દોષ તેા દુર
 કરવાના તથા ફરી આવે નહિ તેના ઉપાયો, અનાજ અને નહિ તેના ઉપાય અનાજમાં જવાં ન પડે તેના
 ઉપાય, લાકડાં કળે નહિ તેના ઉપાય, કાંધ પલ્લ વસ્તુ ઉપરથી કાંધ કાઢવા, સુતરાઉ, રેશમી ઉતનાં, મખ-
 ખસનાં કે દરેક જાતનાં કપડાં, સોડું, સોનેરી કસજ ઉપરથી ચીઠણી ચાટીના કે કામર, મેલ, ચરખા વીગેરે
 તે તેના કાચ કાઢવાના પ્રયોગો રંગેલાં કપડાં ધોવાં; મોટી ઉપરથી કાચ કાઢવા, મેના કપાની બજારો
 તરફી કાચ કાઢવા, કાચ આરસપદાણ; લાકડાં, સરીર, લેખડ; તરગાર, ફોટો વગેરે દરેક ઉપરથી કાચ
 કાઢવો તથા તેને ધોઈ સાફ કરવાની રીત એમ પારખવાની રીત—દુધમાં, પાણીમાં, એરનો; મેલ
 રીટી, ધાતુ; લેક, થી વગેરે દરેક ચીજમાંથી ગોખ પારખવાની રીત, કેટલીક સુગંધીવાળી જનાવટો, અજર
 જતો, કુપ, મરાસ વગેરે અનેક મોલેની જનાવટ; કંડું, અગ્નિ, ગુલાબ, ક.થો એગીથો વગેરે જનાવવાનાં
 રીત, કુપની સુગંધ કરવાની રીત, જનાવડી વસ્તુઓ જનાવવાની રીત, જનાવડી આરસપદાણ, પાપર
 અણુનસર્ના લાકડાં, કાંથીદાન, ચામડાં, મપ; દોમરો, કેસર, કરગીરી; કલાઈ, કીરા, નીલમ, મોતી, મળેક
 પોખરાજ, પના, અગ્નિ, કપાસ, રેશમ જનાવવાની રીત, સરીરે રંગ જનાવનાર—જોરા જનાવના
 પ્રયોગો ખીસ દુર કરવાના, ચાઈ દુર કરવાના, જુદાના કાચ કાઢવાના, કીતજાના ચાઈ દુર કરવાના, ચામડાં
 માટે તેના ઉપાય, ખરી જાત વજન અટકાવવાના, વજન વધારવાના, વજન કમી કરનાર કાચો, વગેરે અને
 જનાવટો, આપસપીમ જનાવવ, લીંટુ, ગુલાબ, કાંધ વગેરે દરેક જાતનું જનાવત જનાવવાની રીત, જનાવ-
 તેવા કરવાનો પાવાર, ચામડાં વગેરે જનાવવાની રીત, અતરો જનાવવા, મુખાજ, નરંગી, મુખાજ, કેચો
 અંતર વગેરે જેમે તે કુકમાંથી અતર કાઢવાની રીત; સુગંધી તેનો જનાવવાની રીત, જેમાં મુખાજ, જામ
 એગીથો મોતરો; કપુર, લેખાન, અગમકાપરેક, તજ, ભરીય, ચીકામર, જાપરજ, નામરમોષ, ખમ વગેરે
 તેલ કાઢવાની જનાવટો, ખરીજામાં પુરાવાનું તેલ, કેટલે વધારનાર તેલ, વાગ ઉપાનાર ગુલાબી, લો
 દેરકોપલો, કોપરેલ શુદ્ધ કરવાની રીત, જાદી જુદી જાતનાં દેરકોપલ જનાવવાની રીત તેની વસ્તુ
 જાનાં વજન, લેખડ; લેખડ, ગાલનંદર કે લીંટુ લેખડ દેરકોપલ લેખડ લાકડાંની અંતર કેચો
 લેખડ મુલાખજ, એરંગ વાદરવગેરે વતેક જનાવટો, એચ કેચોનાં લેખડ, લેખડ, લેખડ, લેખડ, લેખડ, લેખડ
 લેખડ, લેખડ જનાવવાની રીત, લેખડ પાવાર જનાવવાની રીત જુદી જુદી જાતનાં બીજાં જનાવવા

રીત, છોકરી બનાવવી—સમગ્રી કરતુરીની મદાસી વગેરે અનેક જાતની તપખીર બનાવવાનો પ્રયોગ
 મીઠા દાખડ બનાવવાની, પીળા મીઠાને મેઢા કરતું, નાચુ કે જેનવામ પાણીમાં ન પથરા તેવા કરવાના વગેરે
 અનેક પ્રયોગો, બનાવતી રીતે અને પેન્મીન બનાવવી ફાડવાનું દાઝવાનું બનાવવાના અનેક પ્રયોગો જાણુ
 સાપની સળિયો બનાવવી, દોલું થત ચોખી ફાડવાના અનેક પ્રયોગો તથા તે કર્યા દાટયું છે તે બાજુવાન
 વિદ્યા, કેટલાક અઘાતારી પ્રયોગો, દિબદિષ્ટિ, જળપ્રવેશ મૃતસંજ્ઞન, અગ્નિપ્રવેશ, આકાશમન વિગેરે
 જાણુ પ્રયોગો, પાણીમાં ભડકા કરવા, દેવતાને પકડવો, રંગ છોડી દેવો, ભડકા બનાવવા લોહી કાઢવું
 જાણુ દીવો, પીંગો મોટાકાવો, વગર કેવાએ આ કે રસોઈ બનાવવી વિગેરે કેટલાક ઉપયોગી પ્રયોગો લીધું
 રસ દામી રાખવો, સરેસ કે ચુદરતું પાણી દામી રાખવું, ઘુલાબનાં પુલ લાગ્યાં રાખવાં, બટાકા તાપ
 રાખવા, બી જાગવી રાખવા, સ્વદેશી મ્હાની બનાવટ, વરદ બનાવવો, દુરત આગ ઝોલવવી, તીકનાં છ
 દુર કરવાં, શીંગડાની શીપ જેવાં બટન બનાવવાં, દયકાનાં બટન શીંગડા જેવાં બનાવવાં, રખરડેક
 બનાવવાં કુશમાંથી માખણ વધુ નીકળે તેવા પ્રયોગો, વીજળી બનાવવી, કાનમાંથી કાઢા, માથામાંથી જી
 યોગે કાઢવાની રીત, વીજળીની અગ્રાંહી બનાવવી, ખારી સુંક, પીપર બનાવવી, સીમારેટ બનાવવાની રીત
 બીડીઓ બનાવવી, જસ બનાવવા, તકતા તૈયાર કરવા, કામ સાથે ધાતુ મોટાકાવી, ફેડાને મોટાકાવાનું ભ્રમજ
 રાગ સુધારવાના પ્રયોગો, આમના દીવા કરવા વીજળીનું લાવીજ કરતું, દારૂ છાંદાવવાના પ્રયોગો, અગ્ની
 છાંદાવવાના પ્રયોગો, કપુરની માળા અને ખાલો બનાવવો, પારાનો ખાલો બનાવવાની પાંચ બનાવટો
 ચીકણી સાપારી બનાવવી, મોતીને પાણીદાર બનાવવાની દવા, મસા કાઢી નાંખવાની દવા, કાણુ, ધાણ
 અને યુક્તાની દંતમંજન બનાવવું, સોનાના વરક બનાવવાના પ્રયોગો.

લાગ ૧૦ મો—વૈદક પ્રયોગો—દરેક પ્રકારના એસ-સ અને અર્ક બનાવવાની રીતો, પેટનું દવાકે
 જેવી કે કાબોનિટ ઓફ એમોનીયા, કાબોનિટ સોડા, લાઇમ, ઓક્સાઇડ ઓફ આયર્ન, નાઇટ્રેટ ઓફ અ
 યન, ક્લોરાઇડ ઓફ એસ, લાઇમમન્યુસ, અર્કનો સરકો પોટાસ બનાવવો, નાઇટ્રીસ, બ્લીન્ટર કોલાર્
 યન, કોલોરાઇડ, દારૂનો મધમ, ક્લોરોફોર્મ, ક્લોરોફોર્મની ઝળાંઓ, ફોસ્ફોરસપીસ, આયર્નપીસ
 કમ્પાઉન્ડ આયર્ન મિક્ચર, સીરપ ઓફ લાઇપોફોસ્ફાઇટ ઓફ લાઇમ, નાઇટ્રેટ ઓફ પોટાસ, કિવનાઇ
 આયર્ન મિક્ચર, ઓક્સાઇડ ઓફ કોપર, પેનડાઇર, ક્લોરોફોર્મ, સાઇદીક એસીડ, ડોવર્સપાવર, કોલ્ડમી
 ઓફ રોઝ, નાઇટ્રીક એમીડ, કમ્પાઉન્ડ એસીડ, ફોસ્ફોરસ, ડેમીયાની રોનીક પીડ, ઇન્ટેન્સપીસ, ઇન્ટ
 ન્સીરપ, સાસાપરીલા, આસામત, મરજવાનો મલમ, મેથોલ જામ, મેથોલ અર્ક, હેરકાઇ (૨) વા
 પિવાનું પાણી, આબનાશક સાણુ, આલનાશક તેલ, આલનાશક અર્ક, લાઇજવટી, બેરોપાણુનું તેલ, બાળ
 ઝોળા, પારાનો મલમ, કાગેમલમ, સાદામલમ, લસજુનો મલમ, ફેકકીનો, માયાને, હીરાકસીનો, કાલેશાને
 દરખનાઇનનો વિગેરે મલમ બનાવવા.

લાગ ૧૧ મો—બાણુદિવ દવાઓ, તેમાં તમામ પ્રકારના કર્મીઓ, યુલે ગટિકાઓ ગુમળ, અ
 સન, અન્નેક, અરીઠ, લખો, રસો ને આશાઓનો સમાવેશ છે ઉપરાંત દરેક જાતના કારો કાઢવાની રીત
 પાકો મુરખ્યા, અયાજી, ચટણી વિગેરેની બનાવટો.

લાગ ૧૨ મો—ધન પ્રાપ્તિ આખ્યાયિક ઉપાયો. જેમાં દરેક માણસ ધનવાન થઇ શકે છે ધનવા
 થવા માટે જોના આશય મદજુ કરવે. ધનવાન થવાના કેટલાક ઉપાયો, ધનવાન બનાવવાના માનસિક ક્રિય
 ધનવાન થવા માટે ધનર પાસે કરવાની માગણીઓ વિધિ, ધનવાન થવા માટે સારીરિક ક્રિયા, ફળક
 ધર્મો, ધનવાન બનાવી શકે તેવા નિયમો, સિદ્ધિ લાભ વિગેરે.

લાગ ૧૩ મો—જેમાં અનેક મરીજમાંથી ધનવાન થવેલા પુરોહીતો જીવન ચરીત્રાનો સમાવેશ કર્યો
 છે. તે વાંચી ધનવાન થવા ઇચ્છનારે ચીખવા યોગ્ય અનેક વાંતો જાણી શકશે.

આમાંના પછા પ્રયોગો તે આસ નવીન અને દબારો રૂપિયા ખર્ચતાં ચીખી ન થકાય તેવા ગુર
 હતા તે પણ દાખલ કર્યા છે. કીંમત માત્ર રૂ. ૧૦-૦-૦ પો. ૦-૮-૦ (તેર આગ ભેગા છે)

કેંસાના હેડમાસ્ટર લગવાનું સાણુનું કળે છે કે ધનવાન પુરતક મનુષ્યને શર્વજ ઉપયોગ
 છે. જે માણસ તેનો ઉપયોગ કરે તે ધનવાન થવા વગર રહેજ નહિ. આમાંથી મેં પાંચ સાત હુન્નર
 અજમાવેસ લીધા જેમાં ૬ શર્વજ ફેલેમનું થયો છું. ને આખો આગાર માનું છું, ધનવાન તે ધનવા
 ન છે આ પુરતક ખરીદવાને દરેક માણસને લક્ષ્યમણ છે.

હાટા હિપુરયા—અબ્દુલ દુએન રમઝુદીન લખે છે કે—ધનવાન નામનું પુરતક તેની મહેનત જો
 કીંમત રૂ. ૧૦ રાખી હોત તો પણ થોડી છે. આપે તે બનાવી દેહી જાણીને ઉત્તેજન આપ્યું છે. આ
 શુલ્ક બરેલું ધનવાન પુરતક પાસે હોય ને ધર્મો કરે તો ધનવાન થઇ શકાય તેમ છે.

કાવ્યદાનો શિક્ષક

ચીજ
આવડે.

જેની અંદર નીચે પ્રમાણે ફોલ્દારી રેવન્યુ અને દિવાની કાવ્યદાનો આવેલા છે. જેની કબજે નહીં થયેલા થોડા વખતમાં અધી ગઈ છે. કાવ્યદાનું જ્ઞાન દરેક માણસે મેળવવું જોઈએ. આ પુસ્તકને માટે ક્ષેત્રદારો, કાષ્ઠીજા, જડનો, સેસન જડનો, માલગરદો, દિવાનો, સરસુબા (વગેરે) અનેક વિદ્વાનોના કબજે અસ્તિત્વાયો મળ્યા છે. દરેક માણસે આ પુસ્તક, પાતાની ફરજ અને જવાબદારીના જ્ઞાન માટે પાતાની પાસે રાખવું જ જોઈએ તેનું શ્રીમત રૂ. ૧૨ ટ.

ફોલ્દારી કાવ્યદા.

શ્રીમોનલ શ્રીસીન્હર કોટ—
પુરુષો અમલની ટીકા સાથે.

શ્રીમન પીનલકોટ—

પુરુષો અમલની ટીકા સાથે.

શ્રીસીન્હર પાલીસ એક્ટ—

આ એક્ટ.

શ્રીજે પાલીસ એક્ટ

લેવનો એક્ટ

પર વનારા પદમોનિ એક્ટ.

નિમાનપત્રોનો એક્ટ.

તનીકારક મદગીઓનો એક્ટ.

ગુજારનો એક્ટ.

દહનો એક્ટ, ટેની જાગ્યોનો

તે તથા જારતના મુખનો

મેળમેળ ન થયોનો એક્ટ

ડરનો કાયદો.

જર ને મરુનો કાયદો

તપર તરફ પાનડીપણનો એક્ટ

ટરનો એક્ટ

શ્રી ખૂપી ચલોનો એક્ટ

માળકારી એક્ટ

ચુનીસીપાલ એક્ટ

જતલી પડીના રક્ષણનો કાયદો

ફોરવાનો કાયદો

ફોરવાનો એક્ટ

ફોરવાનો એક્ટ

ફોરવાની સરવોનો કાયદો

જતલી પડીના રક્ષણનો એક્ટ

ફોરવાની સરવોનો એક્ટ

ફોરવાની સરવોનો એક્ટ

ફોરવાનો એક્ટ

ફોરવાની સરવોનો એક્ટ

ફોરવાની સરવોનો એક્ટ

ફોરવાની સરવોનો એક્ટ

ફોરવાનો એક્ટ

ચાલદારી રેવન્યુ કાયદો

કામવેનો કાયદો

ખાલરો ને મેલોનો કાયદો

વેપારની દસ્તાવેજી નિયમોનો

એક્ટ એક્ટ

તમાકુનો એક્ટ

મુગીપીપન વેચવાનો એક્ટ

જરૂરના કુચી થતા નુકસાનો કા.

વેવડીય લીખીઓનો કાયદો

મેનોટરી એક્ટ

જાપવાના પ્રિસોને વર્ન માનખોનો કા.

મુન્દેશરોને સ્થાપિત કરવાનો કા.

મીકાનો કાયદો

તારનો એક્ટ

પોરનો એક્ટ

અશીખનો એક્ટ

દિવાની કોર્ટના કાયદાઓ.

સીવિલ શ્રીસીન્હર કોટ (પુરુષો

મુદતનો કાયદો.

ટાક ટાક

મુસલમાની સરદ.

કોર્ટફીનો એક્ટ.

રક્ષણ ડુબીનો કાયદો.

કારારનો કાયદો

રજીસ્ટર એક્ટ

ફોરવાનો એક્ટ પ્રિપરી એક્ટ

રોટ કાયદ.

મુદતનો એક્ટ

ટર એક્ટ

મેલવતું લેવું વધુ કરવાનો કા.

સગીરના વાલી નામવાનો એક્ટ.

કોર્ટ જોઈ વોઈસ એક્ટ.

રીલીફ એપીલેશન એક્ટ

રમલકોટ કોર્ટનો એક્ટ

વરવાનું સર્ટીફિકેટ લેવાનો એક્ટ

ફિડુ રિપવાના પુનર્વચનો કા.

પારસીઓના જનતા કાયદો.

કોર્ટમાં સમ આવના કાયદો.

વરે ચણ કરવાનો એક્ટ.

પ્રોટેક્ટ તથા વડોવટની સર્વે લેવાનો

ન્યાયીનો કાયદો.

મુસલમાનોને વધુ કરવાનો કાયદો.

ઈન્ડિઓની મિલકતની વ્યવસ્થાનો કા.

ફરતાવેલોના નમુના.

ફોલ્દારીકોર્ટમાં કરવાની અરજીઓ

ને દિવાની કોર્ટમાં કરવાની ફરજ.

રેવન્યુ કોર્ટમાં કરવાની અરજી

ઓના નમુના અને તેના જવાબો.

અધીશોના નમુના

રેવન્યુ અને મુલકી કાયદાઓ.

લેન્ડ રેવન્યુ કોટ.

(પુરુષો અમલનો નોટ સાથે)

લેન્ડરેવન્યુ કોટની રીલ.

માપણીની રૂઠ.

તપ્તની રૂઠ.

મામલનદારની કોર્ટનો એક્ટ

નરવાનો કાયદો.

વાલુકદારોનો કાયદો.

તોમ ગીચરનો કાયદો.

શાગળા ચલણી નાંખીનો એક્ટ.

અધિકારીઓને નાણું ધીરવાનો કા.

સરકારી નોકરોની વર્તણૂકનો કા.

તથા રીનો કાયદો.

લોલકારનો કાયદો.

કન્ટ્રીમેન એક્ટ

મનાકારોનો એક્ટ.

બંદો બાબતનો એક્ટ

વડાલોનો એક્ટ.

જમાન લેવાનો એક્ટ

સુતરડી માલ ઉપર જનનતનેકા

જગમાથનો કરતનની ડુગળનો એ.

જગતના કાયદો વતન એક્ટ

કરીનેકન એક્ટ.

સંતાના કાયદાનો એક્ટ.

આ પુસ્તકમાં આપેલા ક્ષયણ છુટા છુટા ખરીદવાથી જોશે ઉપરાંત રૂપિયા ખર્ચ થાય તેમ છે, છતાં
 હાલ કાપવા તો ગુજરાતીમાં મળતા નથી. આ પુસ્તકમાં અનેક કાવ્યાંઓ છે. જેમાં પીનજોડ પ્રાસીજ.
 કોઠા જેવા અનેક કાવ્યાંની સાત આઠ રૂપિયા કિંમત હોય છે. તો આતો તમામ કાવ્ય જેમાં કેટલાક
 પ્રિન્ટીંગ જેવા તો વળી અત્યંતની દીકા સાથે છે તેની કિંમત માત્ર રૂ. ૧૨-૦-૦ અને પેપર ૧-૦-૦
 જેલ છે. જેના સંબંધમાં હજારો અભિપ્રાયોમાંથી માત્ર જુજ વર્ગો.

ગુણ્ય રેમોસકોઠા કોટના વડા જડજ નાગદર કુચુલાલ જોડનલાલ ગવેરી લખે છે કે:-કાવ્યાંઓ
 દેશકે એ નામનું પુસ્તક મળ્યું છે અંગ્રેજીમાં અનલુ જોવા ગુજરાતી માણસને જે પુસ્તક ઉપયોગી થઈ
 કાવ્યાંના સંસ્કર છે. જેને હું ખારે છું કે ગુજરાત તથા કાઠીયાવાડનાં દેશી રાજ્યોમાં જેનો લાભ સારો
 રવાશે અને લેવાલો જોઈએ.

ગુણ્ય હાંપકાઈના જડજ ના. લલુલાલ કાઠ, સુરતના મે. સેસન્સ જડજ, વડોદરા રાજ્યના
 રાજ્યના કા. જોવીદલાલ સાહેબ, ગુણ્ય ગવર્નરની ધારા સમાના મંચર ના. જોડજ સલાલ સાહેબ
 વગેરે વિદ્વાનોના ઉત્તમ અભિપ્રાયો મળ્યા છે. પુસ્તક ઉપયોગી ને સર્વ કોઈને લેવા લાયક છે.

જોડાટ્ટલાના મે. કલેક્ટર સાહેબ-લખ છે કે કાવ્યાંનો સિદ્ધકે જે પુસ્તક મળ્યું જ ઉપયોગી છે
 અને પરાક્ષા આપનારને તો વધુ ઉપયોગી છે.

પુસ્તક ખપી જવા આવ્યું છે માટે તાજેદ મંગાવી લેવું. બાગ્યોદય ઓરીસ-અમદાવાદ.

હુત લાવીશ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જોવી હોય તે

ભવિષ્યવેત્તા (ચોથી આવૃત્તિ)

યાને ભાવિષ્ય જાણવાના વિષય-આ નામનું પુસ્તક મંગાવો, જે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ
 પાંખમાં મું જનશે તે જાંઘ અને જણી ચકશે. તમે તમારું ભવિષ્ય તે સુખદુઃખ જણી ચકશે, પંધામાં
 લાભ થશે સુખ ક્યારે મળશે? હવે પછી જેવા રીતેમાં દહાડા જશે તે વગેરે અનેક વાતો. અને
 મિત્રી પોતાની તેમજ પારકાની પણ જોઈ અને જણી ચકશે. જન્મોત્તરી, વચ્ચે, શેર જનાવી ચકશે
 અને જાંઘ ચકશે તેમાં નીચે પ્રમાણે ૬૦ પ્રશ્નો છે ૬. રૂ. ૫-૦-૦ પેપર ૦-૪-૦

સ વનર, ચડ, ખસ, જન, રાસી, મડો, નસી, યોગ, હરણ, બંદ, વગેરે જોવાની રીત તે દરેકમાં
 રેવા ગુપ્ત કમોડું રૂળ, લીડુજોના તહેવારો અને તેઓ હતિદાસ, મહોની રૂળ, નાની મોટી પનોતી,
 અમુત મડો, મહાદાસ વગેરે જોવાની રીત, તમામ પ્રકરનાં લગ્ન, જનોઈ વગેરેનાં મહુરત જોવાની રીત,
 રેણોરો, તારા, નાકી, ચોની, જલુ વગેરે જોવાની રીત, ચોરાજોલી વસ્તુ જડશે કે કેમ તથા તે ક્યાં મળ
 કે તે જોવાની રીત, હાંસક મારે પ્રત્યો જોવાની રીત, જન્મમાત્ર વીજેરેદ જળ, મડો અને રાસી,
 બુલાશુભ રજ, રૂપ મેત્રી વગેરે જોવાની રીત, જન્મોત્તરીની કુમ્મીજો જનાવવાની તથા જોવાની રીત, ૧
 વાંચીબારે જાવડું, ચંદુ રાસીચાર રૂળ, કદુ રૂળ, અંગ્રીજી રીતે રૂળ, બારે બારેનું મિત્રાજ, ભાગ્યોદય,
 પ્રસવજી બધિખાતું, રાજ, સાસુખ, બચનું સુખ, મળનું સુખ, જડીરનું સુખ, અક્ષરમાત
 રનપ્રાપ્તિ, રાજ્ય, લક્ષ્મી, વાહનનું, મહાનનું, માળાપડું, વચાનું, વચનું મિત્રનું, નુપુષ્પપણાનું, મુસા-
 હોનું, આપાર નેહરી ધનસ પતનું સુખદુઃખ ક્યારે મળે વગેરે જોવાની રીત, મહોની કદુ રૂળ, જોની
 મેન્સુડના ઉપરથી સીવ, તેના પતીનું, સંધવા કે નીવવાનું સુખદુઃખ જોવાની રીત, હોરા, કંઈક
 વગેરે કુળાજો જોવાની રીત, જોધાન જામત, સી જમ ધારણ કરે કે કેમ, સી પુરવડું ચૂલું મળવું
 તીનું જ જનશે. હાથપગ, વચરનું જાળક અવતરવા જામત, જન્મ વખતે વ્યધાં કોઈ કે કોવો હોત
 વગેરે જાતી કરવાની રીત, રાજ્યોગ અને તે રૂળ નાલસ, મવલ્યા, વગેરે યોગો અને તેનું રૂળ, જાળ-
 કરાટવા જોવાની રીત, આયુષ્ય જોવાની રીત, ક્યારે ક્યા મારણુત, ચૂલું થાય વગેરે જોવાની રીત.
 વર્ષરૂળ જનાવવાની રીત, કદીરની રેખાજો, નખ, તલ, માંસ વગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત, સ્વપ્ન
 ઉપરથી લવણ જણાવવાની રીત, હસ્તાક્ષરો ઉપરથી લવણરૂળ વરસાદ વરસશે કે કેમ, ક્યારે વરસશે,
 અનાજના જાવવાતની રીત, મસ્તકાંતિગાનસાથ માધુ તે સુખ તપાસી લવણની વાત કહેવાની રીત, રમ-
 વસાકે ઉપરથી ધારેલી કમ્પા પુરી થશે કે કેમ, જડ મળશે કે કેમ, પંધામાં લાભ થશે કે કેમ, વગેરે
 મવાખ જોવાની રીત, ૪૦. રૂ. ૫-૦-૦

ગ્રેસ મુદાલાયી રમણજીએ ઉપરામ રૂળાય છે ૩-આપના ભવિષ્યવેત્તાના મતાપથીદું
 રમણજીએ વરેવા છું. માટે હું આપને ધન્યવાદ આપું છું. આપે જાણ્યુંને માટે ખાસ ક્યા લવી આ
 પ્રગતિ રમ્ય છે તે જણી હું પછા પ્રસન્ન થયો છું હું સારા આપનો આભારી છું.

જોડાવાલ દેવચંદ્ર દવે, વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

શ્રી હિત શિક્ષક

આ પુસ્તકમાં લગભગ ત્રીસ ઉપરાંત પ્રાર્થનાઓ-ઓએની મદદથી, પત્નીને પતિ પ્રત્યેનાં ધર્મ, પાત્રની પત્ની પ્રત્યેની દરજ્જા, પવિત્રતાપૂર્વકી રીતે પાળવું, ઓએનો પરકાશનાર, ઓએની જવાબદારી, સંકટ વખતે પતિને સદાય ફરી રીતે હરતી, મતી ઓએનું જીવન. ઓએનું ગદિ-લીપદ, ઓએને સ્વર્ગીય સુખ થી રીતે મળે, ઓ પરપના ધર્મ, ઓએનાં શિયળગાત, વિષયો ઓએના ધર્મ, ઓએનું ધર્મપરરાષણ જીવન ઓએને જી પાત્રની અર્ધાવના છે. સંમારમાં ઓએની પદ્ધિ, ઓએના ઉત્તમ આચારવિચાર, ઓએના ચિકિત્સા, બાળકોને ફરી રીતે કેળવવા, બાળકોની દવાઓ વિગેરે ૪૦ પ્રાર્થના ઉપરાંત—નોએ પ્રમાણે લગભગ ૧૫૦ ઉપરાંત સતી સ્ત્રીઓ ને મદદન પુરોષોનાં જીવનચરિત્રો છે.

સતીસીતા, અનમ્યા, દેવકુતી, નર્મદા, સાવિત્રી, દમયંતી, ક્રોધી, મદાસસા, સુકન્યા અદસા, અરુ-વતી, વંદા, દેવગાત્રી, કર્મિષ્ઠા, મૈત્રેયી, અધારી, તારામતી, મદાસવેતા, મદાસવરી, સન્નુતપી લોપામુદ્રા, શાંતિલી, જરતકાર, ભામતી, કૌસ્લ્યા, કૌશી, મામત્રા, મેલકા મદાસરી, મુલ્યાવના કુન્તાજી માદી, આદતી, રેવતી, રુદ્રાણી, તારા, પ્રસા, વેદવતી, સુભદ્રા, ઉત્તરા ભારતી, વાગદેવી, અપાલા વચ્ચવાદા, ધૈયા, સત્વરૂપા, અંશુમતી, ભોગવતી, મોગદેવી, યશોધરા, સબરી, ગર્ગી, સતી પા-વતી, લક્ષ્મીજી, સરસ્વતી, ઇન્દ્રાણી, જોખા, સત્વવતી, દુઃક્ષ્મા માલતી, પદ્મા, પાદમણી સન્નભામા કાર્તિકી, સરમા, અંબની, મૃતિ, મદા, શુચિસ્મીતા, શરોક્ષા, અન્ના, કલાવતી, મુનીતી શક્તિ, ચુડામા, લીલાવતી, નાગ્ધી, સુશભા, ચન્દ્રપ્રભા, બાલણી, કળાવતી, કમરદી, કૃષ્ણામુખારી સત્વવતી, સંયુક્તા, કર્મદેવી, તારાબાઈ, વીમળદેવી, રાલુલા સ્નાતરાણી, જમમા, શુભગુદરી, રાખદેવા, વીરમતી, મીનગદેવી, અદ્દમાબાઈ, મૈત્રીબાઈ, સદમીબાઈ, ચરત્મદેવી, મેમંતમુખારી, પન્ના ચરદાર-બા ચંદા, મૈત્રીબાઈ, યશોદા, મેનાવતી, અધારકામિની, મેલકા, મુદરના, સાલબા રૂપસુદરી નાદેવી, પ્રભા, વિદુલા, ચન્દ્રકાન્તા, ચાન્તિકા, પશ્ચિની, રમેશરી, માન્તિ, સુલિખા, જમા, કળા-વત રોદિણી, મુનવતી, મેના, ઉમવતુમારી, સારીકા, બાદમતી, વિગેરે લગભગ ૧૫૦ ઉપરાંત સતત ઓએનાં જીવનચરિત્રો ઉપરાંત

રામચન્દ્રજી, અર્જુનજી, કૌશિક, સત્તવાન નગરાજ, પાંડવો, પ્રાણજી, અશ્વન કુષી, ગોત્રમ, વામજી, નાલધર કૃષ્ણ, વપાતી, પાદમકૃષ્ણ, કુતરાજી, હરિશ્ચંદ્ર, પુંડરીક, દુષ્યંત, અજરતમુખ દશરથ, જમદગ્નિ, રાવણ, કસ્યપ, મીરુજી, વૈશદેવ, શક્તિ, અણુન, અર્જુનજી, નામરાજ, સુદ અશ્વન, લીધ, મુન, ચંદ્રાચાર્ય, લત્તા, પ્રેમાન્દ, પુષ્પીરાજ, અમરમંદ, રાજમંદ તેમનાચ, અધારાજી, કૈશવ, અરદેવપરમાર, રામેશ્વર, સર્વતામંદ, જયશંખરી, ગોપીચંદ્ર ગુલમીદાસ વિગેરે લગભગ ૧૫૦ ઉપરાંત પાંચ પુરોષોનાં જીવનચરિત્રોના સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આનું અંતિ ઉત્તમ પુસ્તક દરેક ઓ કુરુપને વાંચી મનન કરવા જેવું છે. દરેક બાળકને અજ્ઞાસ કરવવા જેવું છે. એ પુસ્તક જેવું ઉચ્ચાર્ય છે કે તે દરેક મરમાં દેવે ન અજ્ઞાસે. આ પુસ્તક ઉપરથી ઓએ પોતાનું આરંભ ઉત્તમ બનાવી શકે છે. પતિને શુદ્ધચાત્રમાં સ્વર્ગીય સુખનો અનુભવ કરાવી શકે છે.

શુદ્ધચાત્રમના સખતો આધાર ઓએ ઉપર છે. બાળકોની ઉન્નતીને આધાર ઓએ ઉપર છે. ઓએ કેળવણી અને સુદીક્ષિત દેવ છે તે પતિને સુખ આપી શકે છે. બાળકોને સારી કેળવણી આપી ઉછેરે છે. સંપ, સુખ, અને આનંદને પ્રવર્તી શકે છે. દરેક ઓને આ પુસ્તક ખાસ વચાવવા જેવું છે. ઓએએ તે તેના શાખ પાક કરવા નીકળે. જે આ નીકળ દેવ તેને તેના પતિએ જરૂર આ પુસ્તક શોધ થીકું થીકું વાંચી સંભળાવું નીકળે પાત્રને હામ ધધાવી ફાંટી શેર આવતા ઓએજ આનંદ ને સુખ આપી શકે છે. જે તમને પરમાં કહેવ થયો અમતો ન દેવ તે જરૂર આ પુસ્તક સંભળી ઓએ, બાળકો, અને કોઈકીએને વચાવે.

દરેક બાળકોએ અને ઓએએ તેના અજ્ઞાસ કરવે નીકળે. જાડા ગ્રંથ કાવેલા, પાકું પુકું, લગભગ ૪૦૦ ઉપરાંત પાંચ. કી ૧. ૪૦૦-૦૬૯ થીકી નાસે આપી છે.

માસ્ટર એક્ નોલેજ

પદ્મા વર્ગની પદ્ધિ મહેનતે અને વખા ખવે લાલચ જવાદાર પદ્ધતું છે. તેને તેધાર વર્તા પદ્ધત વખા મયો છે. આ પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ પોને પોતાની મેથે માત્ર છે મદિનામાર્ગ સરળ રીતે વિદી મંગાવી, અંજેષ્ટ, ઉડું, બજાળી અને ચરેકૂન થીખી થી છે. અવત્તી બાપાએ ૧૮૬૫ ખમ કરતા વર્તી ખાનું ખોળે પ્રવેન કરવા છતાં આવતી નથી તે માત્ર છે મદિનામાર્ગ માત્ર થોડી મહેનતથી લખ્યું.

ત્રીકાળદર્શક દર્પણ અને પ્રેતાવાહન વિદ્યા

અથવા ચમત્કારીક ગુપ્ત વિદ્યાઓનો ભંડાર.

આ પુસ્તકે હમણાજ તાર ૫૩૫ છે જેની અદર પ્રા-૧-પ્રવેશ, પ્રા-૨ માં મેરમેનીઝમ અને હીપ્નો-
ક્રમ તથા, માનન કરી હીપ્નોગીઝમનો પ્રયોગ થી રીતે કરવો, ત્રીકાળગાન થી રીતે મેળવવું આનંદ થી
। વશ કરવું પ્રકરણ ૩ માં યોગાવધા જેમાં ગજયોગ, હૃદયોગ, ઇશ્વરયોગ, યમ, નયમ આસન,
શાયામ પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન, સમાધિ પ્રાપ્ત કરવી, અષ્ટાસાદ મેળવવાની કળા, મુદ્રાઓ વિગેરેનું
નિ, અન તેની આદ. પ્રા-૪ માં ત્રીકાળદર્શક દર્પણ અને ત્રીકાળદર્શનાવધા બનાવવી તથા-દર્પણ
વધવાની દવા અને તે જોવાની રીત, ગુહ્યકાળની વાત થી રીતે જાણવી પ્રા-૫ ત્રીકાળદર્શક વીંટી બના-
વી, હનનત ભગવાની વિદ્યા પ્રા-૬ પ્રેતાવાહનવિદ્યા-પ્રેતાને આવાહન કરી તેના સાથે વાતચીત કરવાની
કા-પ્રા-૭ પ્લોથિટ, બનવવુ અને ચલાવવુ અન તે દ્વારા પુઝેલા પ્રજાના જવાબ મેળવવા, પ્રા-૮ નરી-રજ્ય
દ્યા. પ્રા-૯ દોહગાસ્ર અને રતીગાસ્ર-અલ્પચર્ચ, વીર્મપતન, શરીરરક્ષણ, સ્ત્રીપુરુષના મેદ સ્ત્રીઓની-
પ્રિતી, ચિત્રણી, હરતીની રાખીની એ ભાત અને તેનાં સહચો-કુમારી સ્ત્રીઓના ખીજા ભેદ, છુદા છુદા
પ્રતી સ્ત્રીઓ, સ્ત્રીઓની પરીક્ષા, પતિવ્રતા અને દુરાચારિણી સ્ત્રીઓનાં સહચો, પુરુષોના-ચરક, મુગ,
૧ અને અથ એ વર્ગો અને તેનાં હાથો, ગુદચાત્રમતો આનંદ, પ્રભેત્વપતિ, પ્રજા કેવી થાય, ગભા
ન, આસન મનમાં ઇચ્છા થાય તેનાં બાળકો જન્મે, ગભની પરીક્ષા-પુત્ર જન્મશે કે પુત્રી તે જન્મી
સવ થવાને ઉપાય વધ્યા સ્ત્રીને ગર્ભ રહેવાને ઉપાય, ગર્ભવતી સ્ત્રી અને સુવારોગની દવા, વચાલ-
રાં ધારણ કરવા પ્ર-૧૦ મું કામશાસ્ત્ર-ઓઆનાં પુત્રસુરતીનું ખર્ચ રસ્ય

પ્રા-૧૧ મું મન્ત્રવિદ્યા-વચીકરણનો, લક્ષ્મીપ્રાપ્તિનો, બાળરક્ષણનો, આદાશીકીનો, મહાલક્ષ્મીની
પ્રદિનો ધર્મો મળે ને ધન વધે તેનો, વેપારમાં ધન મળે તેનો, વિદ્યા વધવાનો, ઉદ્યોગ ધર્મો મળે તેનો,
નવારી દેવાનો, લક્ષ્મીની દેવતાનો, મનન ધારણ કામ સિદ્ધ થવાનો, ચોરી પકડવાનો, મગજનો, ભૂત
ચ કરવાનો, મુઃ વાળવાનો, અશ્વપતિ પ્રસન્ન થાય તેનો, પુલ મતરનું, રાંઝણવાયુના, બદુકનો, કુબેરનો, વિ.

પ્રા-૧૨ યન્ત્રવિદ્યા-જેમાં દષ્ટીવારક, વચીકરણ, આકર્ષણ, સુખપ્રસવનો સ્ત્રીકાવો યન્ત્ર-લીમોર્થન,
વિંસિદ્ધિનો યન્ત્ર, બાળરક્ષક પીચાય જવાનો, અખુટ ભડકનો, વેપારમાં લાભ થવાનો સર્વ કામ સિદ્ધ,
માનો, આદાશીકીનો, માન મેળવવાનો, અન વધુ પાકવાનો, તાવનો, મનની ઇચ્છા સિદ્ધ થવાનો, નગર
લાજવાનો, ગાય દૂધ દેવા દે તેનો, પતિ વચ કરવાનો, ગાય સિદ્ધિનો, સાપ આવ નહિ તેનો, પૂજા
ચ કરવાનો, યોગને વચ કરવાનો, વિવિંસિદ્ધિનો, છુદિવર્ધક, વધ્યાને પુત્ર થરાનો, વિંન જવાનો, વિ.

પ્રા-૧૩ તર્તવિદ્યા-ઇદમગ અને જાદુક પ્રયોગ-જેમાં વચીકરણ તંત્ર, ગભપાત ન થાય તેનો
સાક પુલ ધોળ થાય, વીંટી બનાવવા, લીલુ ઉછાળવું, નદીમાં દૂધની ધારા ચલાવવી, દીવાસળી વગર
તેનાં કરવા, કોકરોનો રૂપીઆ કરવો, ઝાડને મુઠ માગવી, ગળામાં છરી ધોયવી, દેવતા ઉપર ચાનુ, સાપ
ઠાઠવો, પાવરીઓ ઉપર ચાલવુ લીલુ કાપી લોહી કાઢવુ, પૈસા ચોટાડવો, ચાળામાં મગજ, મુર્તિને
મોલાવવી, પાણીનું દુધ બનાવવુ, આગળી નીચોરી પાણી કોઢવું કઠું કાઢવું વાડો કરવો, તારીઓમાંથી
માંસ કાઢવું, લાકડામાં પીપળો ઉગાડવો, દેવતા ચાવવો, ધડીઆળ ભાગી સાંજ કરવી, પાણી ઉપર ચાલવુ,
કોકરોજ બતાવવા, ધરતીકંપ કરવો, પાણીનું લોહી બનાવવુ, કાચ ચાવવા, પેટમાંથી દોરો કાઢવો, આંખો
ને મેથી ઉગાડવી, કુકુનાં પગલાં પાડવાં, છુત કુણાવર્તુ, માણસ બાળી છવતું કરવુ, ધન કઢાડવુ, માતા
દેહાડવી, સિદ્ધાંત બતાવવી, વિગેરે જાદુનાં સંકેતો પ્રયોગો કરતાં રીખવુ

પ્રા-૧૪. ચમત્કારિક ગુપ્તવિદ્યા-જાદુક સાધુ બનાવવો, પાણીનું દુધ કરવુ, પાણી જમાવી દેવું
સોડુ જાળવું રથ સાથે સુરો જોવો, કુપોના રથ જલવા, દેવતા પકડવો, છુત દેખાય, મરેલાં માણસોને
જોવી દેવેલોનાં દર્શન કરવો, છુત કઢાડવુ, પાસોનાં આસન ને ગોળો બનાવવી, ધરમાંથી સાપ, ઉદર, માંખી
બચ, સોનાને ધોળુ બનાવવુ, ધરમાં છુત ન મળે, કોકરો સજી નહિ, લી સુધારવુ, ચીમની સંધિની, યોવા-
વલી વસ્તુ મેળવવી, હડાયા કુતરાનું ઝેર ઉતારવુ, વીંટી પકડવો, સાપનું ઝેર ઉતરે, વધ્યાને પુત્ર થાય, વિ.
પ્રા-૧૫-દવા વગરનો કાકટર-દિપ્તોદીકમથી દવા વગર લ્યો દરેક મટાડવાં-સંધિવા, લકવો,
આંખ, માથુનું પેટનો દુઃખાવો, બધકાચ, અછરણ, નજીઓ, આંખમાંની દરદો, દિરેદીરીઆ વિગેરે મટાડવાં.

પ્રા-૧૬-લગ્નવરો બાદીની માત્ર એન્જ દવા-પાણી માત્ર પાણી (૧) અનેક દરદો મટાડવાની વિદ્યા
આ પુસ્તકનાં ઉપર ધમાણ વિષયો છે તે જોવાથી અને વાંચવાથીજ તેની કિંમત સમજશે, પુસ્તક
જાણુ ઉપયોગી છે અદાગ પડાજ અધી જવા આવ્યું છે દરેક માણસે તેને પોતાની પાસે રાખવુ જોઈએ
આમાંથી કામ યોગદાન પ્રયોગ સિદ્ધ કરવાથી જાણી રૂપિઆનો ફાયદો થન લા નેમ કે. વાકુ પુટ્ટી ૩૪-
અવરપાપડા વાગ્યોદય-અમદાવાદ.

હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા

ને માટે વિદ્વાનો શું કહે છે ?

આ પુસ્તક દમણના બહાર પડ્યું છે. તેની અંદર હિંદુસ્તાનમાં આવેલાં દિન્દુ, મુસલમાન, વિગેરેનાં યાત્રાઓનાં રથો, ત્યાં કયે કયે ગરે જવાય છે તે, ત્યાં દર્શન કરવાનાં મંદિરો વિગેરે, સાંઝ પ્રમાણેનું મહાત્મ્ય, ઇતિહાસીક માહિતિ, ખીજાં જેવાં લાચક રથો, ત્યાંની વેપારની કષ્ટ કષ્ટ વસ્તુ દેશાવર નય છે. વિગેરે ઉપયોગી હકીકત આપેલી છે. જેની અંદર આશુરોડ, અંબાઇ, અજમેર, પુરતિર્થ, સિંધ, હાંગગાજમાતા, હાંપુર, નેલપુર, મિઝાનેર, જેસલમેર, શ્રીનાથદ્વારા, ઠાકરોલી, ઉત્તર ઓંકારેશ્વર, મદાકાજેશ્વર, હાંદર, મયુરો, આમ્રા, હાલ, દરદાર, હાદોર, અમૃતસર, પંજાબ, બાદશી નાય, શ્રીનગર-દાસ્મીર, લખના, અયોધ્યા, કાશી, ગયા, શ્રીસમેતશિખર, વૈજનાથમંદિર, કલકત્તા, જાનપુરી, મદાસ, શ્રી સેનજીપુરમેશ્વર, આરંગજી, રાજકોટી; વિષ્ણુકોટી, સાક્ષીગોપાળ, ઠાંચીન, કુમ્ભ નાસક, ત્રાંક, પુના, મુંબાઇ, આલોદ, મુકતતિર્થ, કાંકર, દારકા, પ્રાગમપાટણ, શ્રીનાથપર્વત, પાલીતાણા યાત્રાનાં લગભગ ૨૫૦ રથો તથા ખીજાં વેપારની અને જેવાં લાચક ૮૫૦ રથોનું વર્ણન છે. ૩. ૫

વડોદરા હાઇકોર્ટના ચીફ જસ્ટીસ, રા. બા. ગોવિંદલાલ દ્વાથીલાઇ દેશાન—બી. એલ. એલ. બી. લખે છે કે: હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રાનું મોટું અને શુદ્ધીભીત છપાઇ તથા અપ્રાપ્તિવા પુસ્તક કું કણી પુશીથી વાંચી ગયો છું. આવા એક જાતના બોમીયા તરફ જરૂર સારે એવા પુ કની દેશી ભાષામાં જોડ હતી તે આપે પૂરી પાડી છે. રેલ્વે, રસ્તા વિગેરેની માહતી મપૂજી છે જે હુંજ નહીં પણ દરેક તિર્થયાત્રાનું વર્ણન, જેવાં લાચક જાનોનાં છાતકાસ એ વગેરે જાણવોની માહ પજી જેમજે તેટલી મપૂજી સરગી તથા વિગતવાર છે.

આ પુસ્તક જાતએ નીકળતા દરેક સંધને માટે ખાસ ઉપયોગી છે અને તે દરેક પોતાની ર રાખવા જેવું છે. આવાં સારાં અને ઉપયોગી પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આપને ધણે જમ પડેલા હશે વ ધણું ખર્ચ કરવું પડતું હશે તે તમામ ઉઘાડી આપ જનસેવા જાગ્રો હો તેને માટે આપને ધન્ય થશે છે. આપનાં પુસ્તકોનાં બદોળાં ફેલાવો થાય અને તેનો લાભ સર્વે દાષ લેઇ આપનો જમ માવે એમ અંતાકરણ પૂરક ઇચ્છુ છું.

મુંબાઇ રમ્માડકોટ હાઈના વડા જડજ સાહેબ શ્રીયુત કુંજુલાલ મોદનલાલ હવેરી એ. એલ. એલ. બી. લખે છે કે: હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રાનું પુસ્તક દરેક ગતે ઉપયોગી થાય છે. વાંચનાં ધણેજ રસ પડે છે. જરૂરી ખજર બધીજ એમાંથી મળી આવે છે. વળી ચિત્રોને લીધે કે શોખા વધી છે. ને એમાં નકશો દોવાથી એની એની કદરચનાસી ધણીજ થતી જેમજે, ગુજરાતી અત્યાર સુધી નિયયાત્રાનાં જે પુસ્તકો બહાર પડ્યાં છે, તેમાં તમારું પુસ્તક પહેલી જાગીમાં મુકવા લાયક

શુરતથી રાવ બહાદુર કુમજારાંકર પ્રાગુરાંકર વિવેદી બી. એ. રીડાયંડ પ્રોન્સીપ પ્રેમચંદ રાયચંદ ટ્રેનીંગ કોલેજ અમદાવાદ અંચો સાહેબ લખે છે કે:

“ રા. જેડાલાલ રેવંકર ફે કૃત હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા આ-પુસ્તક વાંચી મને ધણેજ આ થયો છે. યાત્રાનાં વર્ણનનાં ધણાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે; પરંતુ આનું દરેક જાતની હકીકતથી એ એ પુસ્તક મારા જેવામાં આવ્યું નથી. આ પુસ્તકમાં હિંદુસ્તાનનાં તમામ યાત્રાનાં રથોની સંપ માત્રીની આપેલી છે. દરેક રથજનું મહાત્મ્ય તેમજ ત્યાં જે જે જેવાં લાચક દોષ તે તેમજ ત્યાં જવા માગે વગેરે બધી જાગતનું સંપૂર્ણ વર્ણન છે. યાત્રાનાં રથો ઉપરાંત મોટાં મોટાં શહેરોની પણ ખ જાણવા લાયક હકીકત એમાં આપેલી છે. આથી આ પુસ્તક કાવિહ શ્રીપુરોને તેમજ અન્ય સાગ્ય વાચકને બહુ ઉપયોગી થઇ પડે એવું છે. ધાણુક વિનોદ થાય એવાં પુસ્તકો મનાં રચાય છે, પં ઉપયોગી પુસ્તકો વિરલ છે. આનું ઉપયોગી પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરી તમે ગુજરાતી સાહિત્યને સમૃદ્ધ કર્યું ને વાચક વર્ગપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. પુસ્તકને અંતે તામિલ ભાષાનાં શબ્દો આપ્યા છે તે યાત્રા એને બહુ ઉપયોગી થઇ પડશે. નકશો પણ ઉપકારક થશે.

આ સિવાય અનેક પ્રસિદ્ધ વિદ્વાનોનાં તેમજ સારણપીનાં જગદગ્રુક સંકરચાર્ય અને કાંચી પ્રતિપ બચંકર મહાપ શ્રીમદ્દમાનુજયાયંજી વિગેરે ધર્મચાર્યોનાં પણ અનેક પ્રશાંસ પત્રો મળ્યાં છે. અ. મંચાવે.

અવસ્થાપક બાગેચાઇ-અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૧૦ મું.]

એપ્રિલ સને ૧૯૨૨.

[અંક ૨ જી.

સાધુતાનું સ્વરૂપ.

(નિદરા આપે તાનિમાણી, એ કચ્છીલય.)

જેને સ્પૃહા ન કયાની બાણી એ છે શાની એ નિશાની સાધુતાની.

આવી મંજે તો' ન બળથી ત્યજે, ઇચ્છા ન મેળવવાની,
સંકરૂપમાં કમના ન સ્ફુરે, કોઈ પણ આ વિશ્વમાની,
અકે/ઉપેક્ષાવૃત્તિ જેમની, બાણે વૃત્તિ ચન્દ્રમાની;
યાય આ પળ વિષ લય તોય 'શુ, એવી વૃત્તિ નિર્લયતાની;
જેમી પ્રસન્નતા ક્ષીણ નાથતી, યાય છે જીવનકાનિ,
અહો! ત્યજ જેણે નિજની સ્પૃહા, લાલસા પછી તેને શાની!
પ્રાણિમાત્રપ્રતિ પ્રેમ નહીં જેમની વહેતી સદાની,
આત્માનુભવ અસ્તીવડે, જેની મતિ છે મસ્તાની;
પ્રજ્ઞાસાધિપત્યે પણ જે, લોકાય ન અભિમાની,
એવા મહાત્માને મતિ આ નમે, સતત રહી નિર્માની,

બાણી ૦

બાણી ૦

બાણી ૦

બાણી ૦

બાણી ૦

બાણી ૦

બાણી ૦

બાણી ૦

બાણી ૦

બાણી ૦

શ્રી ૦ ૩૦

પ્રમુની પ્રતીતિનો અનુભવ.

(રામ ભજ તુ પ્રાણીયા એ લય.)

ઇંદુ, અલબેલડું રૂપ ન્યાણું હું મારા ઉરે,

અંતરતણા પણ અંતરે;

ઇંદુ ૦

ઉંઠા ઉંઠા ઉતરતા, જ્યાં વિચારો વિખરાઈ જતા,

પ્રાણુ ધારે મંદતા ત્યા ઇંદુપ સહેજે સ્ફુરે;

ઇંદુ ૦

પંચકોશથી પાર જઈ, જેથી ન ઉડું છે કંઈ,

જેનાથી બીજું શાત નહિ, એવે સ્થળે પ્રભુ પ્રકટ રે,

ઇંદુ ૦

પ્રભુરૂપ સૌન્દર્યે ભર્યું, વિગ્રહ નિલસણુ છે ધર્યું,

જેની ચમક આગળ શશિ રવિ કોટિ પણ પાણી વારે.

ઇંદુ ૦

નેત્ર કેરી ચમત્કૃતિ, વાણીથી વણાઈ ના જતી,

એ દૃષ્ટિમાંથી પ્રચાન્તિવાહકે હૃદય અમીઝરણા ઝરે.

ઇંદુ ૦

વર્ણવું-શુ, વાણી હું, કે વર્ણવું-શુ પાણિ હું,

વર્ણવું-શુ, ચરણ, જ્યાં મુજ વાણી કુહિલતા ધરે.

ઇંદુ ૦

પ્રભુરૂપ સહજ મળતા નજર, આનન્દ ઉર ઉલટે પ્રખર,

તેજ ક્ષણે કૃતકૃત્યતા થઈ રહેતી જીવનનો ખરે

ઇંદુ ૦

દર્શન પ્રભુકેરે ચેતા જેણામાત્ર ચમી જતા,

જય જય જયન્તીજીવન પ્રભુ, એ માત્ર વાણી ઉચ્ચરે.

ઇંદુ ૦

શ્રી ૦ જ૦ દેવી.

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા સિદ્ધાંત.

(લેખક:—બ્રહ્મનિષ્ઠ મહારાજ, અમિતધુરાંમ શર્મા.)

(અનુસંધાન ગતિકથી.)

૬૪૨૫ (સમુદ્ભવજનુ) પારમાર્થિક સ્વરૂપ બ્રહ્મ જ છે. ઇશ્વરના સ્વરૂપમાંથી દર્શિત વા બ્યાવહારિક માધ્યાભાજ વિચારવડે દર કરતાં બાકી ચેતનભાગ એટલે બ્રહ્મ જ રહે છે. બ્રહ્મ-સૂત્રોમાંના નીચે જણાવેલા સૂત્રોમાં ઇશ્વરના બ્યા-વહારિક તથા પારમાર્થિક સ્વરૂપને નિર્ણય કરવામાં આવ્યો છે:—

બ્રહ્મસૂત્રોના ત્રીજા અધ્યાયના બીજા પાદના "કલમત ઉપપત્તે." (હવેએ કહેલા શુભા-શુભ કર્મનું હવે તેમને ઇશ્વરથી પ્રાપ્ત થાય છે એમ ઇશ્વરના સર્વગ્રાહકત્વે યોગતાથી જણાય છે,) "કુતસ્તદ્યદ્વચ્ચ" (શ્રુતિદ્વારા પણ કર્મકલ્પને આપનારા ઇશ્વર છે એમ જણાય છે,) અને "પૂર્વે તુ યાદરાયણો હૃદયપ્રવેશાત્" (કર્મના તથા કર્મફળના હેતુ ઇશ્વર છે એવા શ્રુતિ-સ્મૃતિના કલ્પનથી પૂર્વેના ઇશ્વર જ હલકાવા છે એમ શ્રીબાદરાયણ માને છે,) એ બ્યાગ્રજીઠમાં, જોગજ્ઞાનોયમાં ને જોક્તાનોયમાં સત્ત્વડે મનુ-ષ્યોને તેમનાં શુભાશુભ કર્મોનું હવે ઇશ્વર આપે છે, તથા તેમનાં શુભાશુભ કર્મોપ્રમાણે તેમની શુભાશુભ કર્મમાં પ્રેરણા પણ ઇશ્વર કરે છે, એમ નક્કી કર્યું છે. બ્રહ્મસૂત્રોના બીજા અધ્યાયના પહેલા પાદના સોળમાં, સઘરમાં, અઘરમાં, ઓમણી સમાં, વીંચમાં અને ત્રાંચમાં સત્ત્વડે કાર્ત્ત્વ્ય જનતરો શરણરૂપ બ્રહ્મથી અમેદ છે એવો નિમવ કર્યો છે. ઇશ્વર પોતાની માયા નામની વિચિત્ર શક્તિવડે આ જગત રચે છે એવો તેજ અધ્યાયના તેજ પાદના ઓત્રીઠમાં સત્ત્વડે નિર્ણય કર્યો છે. એજ અધ્યાયના એજ પાદના "સારમર્જિ ચૈવ યિચિત્રતાય દિ" (અને જેમ હવાતમાં સ્વભાવરૂપીયે રેતાના સ્વરૂપના નહાતાવા જ અનેક પ્રકારનું જનવ ઉત્પત્ત થાય છે તેમજ બીજાં સ્વરૂપના તાલવિ-

નાજ સ્થાવરજનમરૂપ અનેક પ્રકારનું જનવ ઉત્પન્ન થાય છે.) એ અધ્યાયીઠમાં સત્ત્વમાં આ જગત બ્રહ્મમાં વિવર્તરૂપે પ્રીતીત થાય છે એવો નિર્ણય કર્યો છે.

સ્થાપિથી રહિત સમ્યક્દાનદંધન, એક, અ-સંજ, અક્રિય, અપરિણામી, સર્વ પ્રકારના બેદથી રહિત, ને અનંત બ્રહ્મ છે. નીચે જણાવેલા બ્રહ્મ સૂત્રોમાંના સૂત્રોમાં પણ એવોજ નિર્ણય કરેલો જેવામાં આવે છે:—

બ્રહ્મસૂત્રોના ત્રીજા અધ્યાયના બીજા પાદના "ન સ્થાનતોડપિ પરસ્વોભયલિંગ ઉવેત્ર દિ" (બ્રહ્મ સર્વિશેષ ને નિર્વિશેષ એવા ને રૂપવાણું નથી, ઉપાધિના સંબંધમાં પણ તે નિર્વિશેષજ રહે છે, કેમકે બ્રહ્મનું પ્રતિષ્ઠાન કરનારાં વચ-નોમાં નિર્વિશેષનેજ ઉપરેષ છે.) "ન-મેદા-વિતિ ચેત પ્રત્યેકમતદ્વચનાય" (શ્રુતિઓમાં બ્રહ્મના આકારનો બેદ દોષાથી બ્રહ્મ નિર્વિશેષ નથી એમ જો કહો તો બિન-બિન ઉપાધિને લાઇને પણ અમેદના કલ્પનથી બ્રહ્મ સર્વિશેષ નથી,) "અપિ ચૈવમેકઃ" (વળી એકે ઠાપાવાળાઓ પણ બેદદર્શનની નિંદાપૂર્વક અમેદદર્શનને કહે છે,) "અરૂપવ-દેય દિ તત્ત્વધ્યાનત્યાત્" (બ્રહ્મ નથી રૂપરંદિનજ છે, અતિમાં તેના પ્રધાનપણાથી એ નિર્ણય સિદ્ધ થાય છે,) "આદ્ય તન્માત્રમ્" (અને 'દૃષ્ટઃ પ્રમાણયન વય' -સુખમ ચેત-ન્યપનજ છે, -એ શ્રુતિ બ્રહ્મ ચેત-નમાત્ર છે એમ કહે છે,) અને "દર્શયતિ વાલો અપિ સ્મર્યતે" ('શન્યદેય તદ્વિદિતાદ્યો અ-પિદિતાદ્યધિ' -ને બ્રહ્મગત વસ્તુઓથી બિન્નજ છે, ને અગત વસ્તુઓથી પણ બિન્નજ છે, -આ શ્રુતિ બ્રહ્મનું નિર્વિશેષપણું કેપાડે છે, અને

‘ ન સત્તત્ત્વાસદુચયતે ’-તે બ્રહ્મ પ્રતિયોગે
જલ્પવાયોગ્ય કહેવાતું નથી, તેમ પરોક્ષ પણ ક
હેવાતું નથી, -આ સ્મૃતિ પણ એમજ કહે છે,)
એ અગ્નિધારમા, બારમા, તેરમા, ચાદમા, સોળમા
ને સત્તરમા સૂત્રોવડે બ્રહ્મનું સર્વ પ્રકારના વિશે-
ષોથી રહિત ચૈતન્યમાત્રપણું નક્કી કર્યું છે. બ્રહ્મ-
સૂત્રોના ત્રીજા અધ્યાયના ત્રીજા પાદના “ આ-
નંદાદયઃ પ્રધાનસ્ય ” (આનંદરૂપપણું, વિ-
ગ્નિધનપણું, સર્વવ્યાપકપણું ને સર્વોત્ક્રમકપણું આ
બ્રહ્મના સ્વભાવો સર્વ શ્રુતિઓમાં જાણવા,) એ
અગ્નિધારમા સૂત્રમાં બ્રહ્મના આનંદાદિ સ્વભાવોનો
નિર્ણય કર્યો છે. એ ગ્રંથના ચોથા અધ્યાયના
ચોથા પાદના “ ચિકારાવર્તિ ચ તથાદિ
સ્થિતિમાહ ” (સર્વ પ્રકારના વિકારોથી રહિત,
નિત્યમુક્ત, નિર્ગુણ ને નિર્વિઘ્નર જેવું પણ ઇશ્વ-
રનું સ્વરૂપ જોને બ્રહ્મ કહેવામાં આવે છે તે છે,
કેમકે, ‘ તતો જ્ઞાયાંશ્ચ પુરુષઃ ’-તેનાથી
પુરુષ-બ્રહ્મ-કેશ છે, -ને ‘ ત્રિપાદસ્વામૃતં દિવિ’
આના ત્રણ પાદો સ્વયંપ્રકાશરૂપે અવિનાશી છે,
એ શ્રુતિઓ ઇશ્વરથી જિન્ન બ્રહ્મની સ્થિતિને કહે
છે,) અને “ દર્શયતઃશ્ચ પ્રત્યક્ષાનુમાને ’
(અને ‘ ન તત્ર સુર્યો ભાતિ ન ચન્દ્રતારક
નેમા’ વિષયો ભાતિ ન ક્રુતોડયમશ્નિઃ ’-ને
બ્રહ્મને સૂર્ય પ્રકાશી શકતો નથી, ચંદ્ર ને તારા-
ઓ પ્રકાશી શકતા નથી, ને આ વીજળીઓ
પ્રકાશી શકતી નથી, તે આ અગ્નિ તેને કપાથી
પ્રકાશી શકે ’-એ શ્રુતિ તથા ‘ ન સન્નાસયતે
સુર્યો ન શશ્યૌ ન પાવકઃ ’-તે બ્રહ્મને
સૂર્ય પ્રકાશી શકતો નથી, ચંદ્ર પ્રકાશી શકતો
નથી, ને અગ્નિ પ્રકાશી શકતો નથી, -એ સ્મૃતિ
પરમજ્ઞોતીરૂપ બ્રહ્મના નિર્ગુણપણાને દેખાડે
છે,) એ જોગણીશમા તથા વીજમા સૂત્રમાં
બ્રહ્મના વિકારાતીતપણાને ને નિર્ગુણપણાને
શ્રુતિમુક્તિથી નિર્ણય કરવામાં આવ્યો છે. એ
ગ્રંથના બીજા અધ્યાયના ત્રીજા પાદના “ અ-
સંભવસ્તુ સત્તોડનુપપત્તો ” (બ્રહ્મની ઉત્પત્તિ
શ્રુતિથી ને મુક્તિથી સિદ્ધ થઇ શકતી નથી, માટે
તેની ઉત્પત્તિને અસંભવ છે,) એ નવમા સૂત્ર-
વડે બ્રહ્મના અનાદિપણાને નિર્ણય કર્યો છે.

મોક્ષ બ્રહ્મરૂપ છે તે પુનરાવૃત્તિથી રહિત છે.
એ સ્થિતિ સર્વ પ્રકારનાં ક્રિયાથી રહિત પર-

માર્ગદર્શક છે. એ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવાથી પુરુષ
કૃતાર્થ થાય છે. બ્રહ્મસૂત્રોનાં ત્રીયોનાં સૂત્રોમાં
પણ મોક્ષનું એના પ્રકારનું સ્વરૂપ વર્ણવ્યું છે.—
બ્રહ્મસૂત્રોના ત્રીજા અધ્યાયના ચોથા પાદના
“ પરં મુક્તિકલાનિયનસ્તદયસ્યાવધૃતેસ્વ-
હૃદસ્યાવધૃતેઃ ” (જ્ઞાનના ક્ષય મુક્તિના ઉત્ત-
ર્ધનો ને અપરર્ધનો નિયમ નથી, કેમકે સર્વે
ઉપનિષદોમાં બ્રહ્મરૂપ મોક્ષસ્થાના એકરૂપનો
નિશ્ચય છે,) એ બાવનમા સૂત્રમાં મોક્ષના બ્રહ્મ-
રૂપપણાને નિશ્ચય કર્યો છે. એ ગ્રંથના ચોથા
અધ્યાયના બીજા પાદના “ અવિભાગો વચ-
નાત્ ” (‘ સ પવોડકલોડમૃતો ભવતિ ’-
તે આ બ્રહ્મવેત્તા પ્રાણાદિ ક્રિયાઓથી રહિત ને
અવિનાશી થાય છે, -એ શ્રુતિથી બ્રહ્મવેત્તા પુન-
ર્જન્મ ન થાય એવી રીતે બ્રહ્મમાં અનેદલાવ
પામે છે,) એ સોળમા સૂત્રથી મોક્ષ પામેલાનો
પુનર્જન્મ થતો નથી એમ નક્કી કર્યું છે. એ
ગ્રંથના ચોથા અધ્યાયના ચોથા પાદના “ સંપ-
ચાવિર્ભાવઃ સ્થેનશન્દ્યાત્ ” [‘ સ્થેન રૂપે-
નાભિનિષ્પચતે ’-ચેતાના રૂપવડે સારી રીતે
આવિર્ભાવ પામે છે, -એમાંના સ્થેન-સ્વસ્વરૂપવડે
એ શન્દથી બ્રહ્મરૂપ પરચ્છેદિતિને પામીને અ-
જિન્ન આત્મસ્વરૂપવડે જ આવિર્ભાવ પામે છે,)
“ મુક્તઃ પ્રતિજ્ઞાનાત્ ” (મોક્ષાવસ્થાને પા-
મેલો સર્વ બંધોથી મુક્ત થાય છે એમ ‘ ય
આત્માડપહત્તપાત્મા ’-ને આત્મા બંધરૂપ
પાપથી રહિત છે, -એ શ્રુતિની. પ્રતિજ્ઞાથી
જાણાય છે) અને “ અવિભાગેન વૃદ્ધ્યાત્ ”
(‘ તત્ત્વમસિ ’-તે બ્રહ્મ તું છે, -‘ અદં બ્રહ્માસિમ્’-
હું બ્રહ્મ છું, -ને ‘ યત્ર નામ્યત્પદ્યતિ ’-જ્યાં
અન્યને જોતો નથી, -ઉત્પાદિ શ્રુતિઓમાં મુક્ત-
પુરુષનું બ્રહ્મની સાથે અનેકપણું થાય છે એમ
કહેલું હોવાથી મુક્તપુરુષ બ્રહ્મમાં અનેદલાવે સ્થિત
થાય છે.) એ પહેલા, બીજા ને ચોથા સૂત્રમાં
મોક્ષકાલે મુક્ત પુરુષ આત્માથી અજિન્ન બ્રહ્મરૂપે
સ્થિત થાય છે, તે કાલે તેને લેશ પણ બંધ
નથી, ને તે બ્રહ્મમાં અનેદલાવે સ્થિતિ કરે છે,
એવો નિશ્ચય કર્યો છે.

(અપૂર્ણ.)

સંગે જન્મ્યા કરે છે કે જેને કૃતિ પોતાને માટે ખરાબ માની લે છે. કેટલીક વખતે આવા દુઃખદ જીવતા પ્રસંગો પણ તેને કલિષ્કામાં સુખ આપનારા ઘટ પડે છે. પ્રાપ્ત પ્રસંગોથી ક્ષેષ ન કરવો, પણ આવી પડે તે સારાને માટે છે એમ માની ધીરજથી તેને સહન કરી લેવા એજ તેની નિયતિનો સરળ ઉપાય છે. જે વખતે જે પ્રસંગ આવી પડે છે તે વખતે તેનો લાભ સમજતો નથી પણ પછીથી તેનો લાભ સમજી શકાય છે. કેટલીકવાર વિપરીત જીવતા પ્રસંગોથી પણ કલિષ્કામાં લાભ થવાનો સંભવ રહે છે. ધર્મી નિષ્કામનુસાર મનુષ્યને જે જે વખતે જે જે પ્રસંગો પ્રાપ્ત થાય છે તે તેના દિતને માટે જ હોય છે. ધણી મનુષ્યો પોતાની પ્રતિકુળ દશાથી ચિંતામસ્ત રહે છે, તે સમજે છે કે સંસારમાં મારા જેવો કોઈ દુઃખી નથી, આવા વિચારો બીજાને બાંધે જ સહન કરવા પડ્યા હશે. તેને પોતાની દુઃખી સ્થિતિમાં બીજા જીવોના દુઃખનો ખ્યાલ રહેતો નથી. તે રાતવિચાર પોતાના દુઃખના જ વિચારોમાં રમ્યા કરે છે. આવા મનુષ્યોએ દુઃખી સ્થિતિમાં નિરાશ થઈ ચિંતામસ્ત રહેવું એ તેને વધુ દુઃખી કરનાર છે. તેણે તેવી સ્થિતિમાં વિચાર કરવો કે આવી ખરાબ દશા મને કેમ પ્રાપ્ત થઈ તેનું કારણ શોધી કાઢવું અને તે દુઃખનું જે કારણ જણાય તેને દૂર કરવા માટે અને પોતાની દશા સુધરી સુખ પ્રાપ્ત થાય તેવી ચક્રિયને વધારવા માટે પ્રયત્નથીયે યત્ન લેઈએ. એ કાર્ય પ્રયત્ન મનુષ્યે જાતેજ કરવું જોઈએ. તેમાં બીજાનું કંઈ પણ કામ તેનું નથી. કેટલાક મનુષ્યો પોતાની દુઃખી સ્થિતિ જાણવા માટે બીજા મનુષ્યોનો આધાર શોધે છે પણ તેમાં તેમની ભૂલ છે. જે કરવાનું છે તે તે તેને પોતાને કરવાનું છે. નિષ્કામનું પાલન કરવાનું પણ તેને પોતાને છે. બીજા મનુષ્યો તે કામ તેનો ઉપાય જતાવી શકે. જેમ વૈદ તેમ માન આપે આવી શકે પણ રોગ યાગવા માટે તે રાખીએ તે આવધ ખાતું જોઈએ અને ચર્મી પાગલો જોઈએ. તે જ તેનો રોગ દૂર થઈ શકે છે. તેની જ રીતે પ્રતિકુળ સ્થિતિવાળા મનુષ્યે પોતાની સ્થિતિને અનુકુળ કરવા માટે જાતે જ

પ્રયત્ન કરવાની જરૂર હોય છે.

જે આપણે પ્રતિકુળ દશામાંથી નીકળવા ઇચ્છતા હોઈએ તો તે સર્વથી ઉત્તમ ઉપાય એ છે કે જે કારણોથી તે પ્રતિકુળ દશા પ્રાપ્ત થઈ હોય તે કારણોનો જે કુદરતી નિયમો ઉપર આધાર હોય તેને શોધી કાઢવા. અને તે પછી તેનો વિરોધ ન કરતાં કુદરતને અનુકુળ પ્રયત્ન કરવો. જે મનુષ્ય કુદરતી નિયમોને અનુકુળ ચાલે છે તો તે તેને લાભ કરી થઈ પડે છે અને જે તે કુદરતી નિયમોને અનુકુળ ચાલે નથી તો તેનું પરિણામ હાનિકાર થઈ પડે છે. કુદરતી નિયમો અટક હોય છે. તે પોતાની ચાલ જાણતા નથી અને આપણા વિરોધથી તે રાક્ષા નથી. જે આપણે કુદરતી નિયમોને અનુકુળ ચાલીશું તો તે આપણી મુશ્કેલી પૂરી કરે છે અને પ્રતિકુળ ચાલીશું તો તેથી હાનિ થાય છે.

અમે તેવી વિપત્તિ આવી પડે તો પણ મનુષ્યે ધૈર્યનો ત્યાગ કરવો નહિ તેમ તે વિપત્તિની સામે ઉભા રહેવા માટે દિમ્ભત રાખવો. તે અમે તેવી વિપત્તિ હશે તો પણ મનુષ્ય સાદસધો, અને દિમ્ભતથી તેનો જય કરી શકે છે. મનુષ્ય શુદ્ધ વિચાર અને સાદસપૂર્વક પ્રયત્ન કરવાથી અમે તેવી વિપત્તિને દૂર કરી શકે છે. જે વિપત્તિ વખતે મનુષ્ય દિમ્ભત દારી જઈ પગ દીસાં કરી દે છે તો તે વિપત્તિ તેના ઉપર જય મેળવી તેને નિર્માલ્ય બનાવી દે છે. પણ તેવા પ્રસંગે મનુષ્યે દિમ્ભતથી તેનો જય કરવા અટક ધરવાઈ કરવો જોઈએ. અમે તેવી અપદ સ્થિતિમાં પણ નિરાશ થવું નહિ કે તેના અપદ વિચારો કરી મનમાં બધું રાખવો નહિ. તેનો ત્યાગ કરવા માટે તો જાણે કંઈ જન્યું જ ન હોય તેમ દિમ્ભત રાખી ઉત્સાહથી પ્રયત્ન કરવાનું સાદ્ય કરવું. જે આવી પડે તેને ધૈર્યપૂર્વક સહન કરી લેવું અને જે વખતે જે મને તેમાં ચતોષ રાખવો પણ તેથી નિરાશ થઈ જવું નહિ. મારા દિમ્ભતથી અને ઉત્સાહથી કાર્ય કરનાર મનુષ્ય પોતાની દશા અમે તેટલી પ્રતિકુળ હોય છે, અમે તેટલી દુઃખદ હોય છે તો પણ જાણી શકે છે. તે વખતે પોતાના દુઃખને ભૂલી જવું. તેના કરતાં પણ બીજા ધણી મનુષ્યો વધુ દુઃખી હોય છે અને

તેના કરતાં તો તે વધુ સુખી છે એમ માની સતોષ રાખવો. મનુષ્ય જે વિપત્તિ આવી પડતાં હો'મતથી તેને સહન કરવાનું બળ આપે છે અને તેનાથી ન દુઃખતા, નિરાશ ન થતાં, તેના સામ કરવા માટે ઉત્સાહથી પ્રયત્ન કરે છે તો તે ગમે તેવી દુઃખદ સ્થિતિને પણ ટાળી શકે છે. મનુષ્ય પોતાના ચરિત્રની દૃઢતા, સ્વભાવની નિઃશ્ચયતા, ધીરજના પ્રતિ પ્રેમ અને મિત્રતા રાખી સત્યથી ચાલે છે તો સહ તેના બધા થાય છે.

વિપત્તિમાં જે મનુષ્ય હિંમત હારી જઈ નિરાશ થઈ જાય છે તો તે કાંઈ કાળે પણ તેમાંથી નીકળતો નથી. તે જે તેવા સમયે હિંમત હારી જાય છે તો તેનામાં વિપત્તિ સહન કરવાનું અને તેને દૂર કરવાનું બળ નહીં થઈ જાય છે. શાન્તિ જતી રહે છે, ઉત્સાહ નહીં થઈ જાય છે અને બધા તેમજ ચિંતામાં તે પોતાનું આખું આધુન્ય ગાળે છે. તેવા સમયે જે તે ધીરજીય નિયમ અર્થાત કુદરતી સિદ્ધાન્તની વિરુદ્ધ ચાલે છે તો તેનું જીવન બિલકુલ નિર્ણયક થઈ જાય છે અને જેના સમયમાં તે આવે છે તેજો તેના પ્રતિ તિરસ્કાર વર્ષો બાદ દર્શાવે છે. તેવા સમયે જે તેને એમ લાગે છે કે હવે હું હલોમ કે પુનઃપ્રાર્થ કરી શકું તેમ નથી, અને કાંઈ પણ માણસ અને માદ કરે તો જ આમાંથી ઉતરી શકું તેમ હું. તો તે પોતાનું જીવન વિપત્તિમાં ગાળે છે, તેવી દશામાં તો તેની વિપત્તિ દિન પ્રતિદિન વધતી જાય છે અને વધુને વધુ દુઃખનો અનુભવ કરવો પડે છે. કેમકે તે વખતે તેને માત્ર વિપત્તિના જ વિચારો આવ્યા કરે છે અને તે વિચારો તેના મનમાં ઘુમ્યા કરે છે.

મનુષ્ય કેવી દશામાં છે કે કેવી હાલતમાં છે તેનો તેણે વિચાર કર્યા કરવાની જરૂર નથી. તેણે તે દશાને ટાળવા માટે તો તેની પ્રતિકુલ દશા કેમ પ્રાપ્ત થઈ તેનું ધારણ શોધી કાઢવું. અને પોતાની સ્થિતિ કરતાં પણ જેની વધુ દુઃખદ સ્થિતિ હોય તેના કરતાં તો પોતાની સ્થિતિ સુખી છે એમ માની સતોષ રાખવો. ગમે તેવી સ્થિતિમાં તમે હશે તેથી પણ દલદી સ્થિતિનાં મનુષ્યો જેણે ત્યારે તમને સમજાશે કે તેના કરતાં તો તમે કાંઈ સારી સ્થિતિમાં છો. આથી

તો તમારું આંતરું દુઃખ ઓછું થઈ જશે. મનનો બાર ઓછો થશે અને કાંઈક શાંતિ જણાશે. અને તે પછી હિંમતથી આવી પડેલી વિપત્તિને સહન કરવાનું બળ રાખવું. તેમજ તમારા પ્રયત્નથી જ તે વિપત્તિનો બધા કરી શકો તેમ છે એમ માની ધીરજથી અને ઉત્સાહથી બાંધખામ સુખી સ્થિતિ મેળવવા આનંદપૂર્વક પ્રયત્ન કરવો.

આપણા દરેક કાર્યની ઉત્પત્તિ કે અવનતિ, સફળતા કે નિષ્ફળતા સર્વ આપણા વિચારો ઉપર આધાર રાખે છે. જે પ્રકારના આપણે વિચારો કરીએ છીએ તેમ પ્રકારનાં આપણું કાર્યો હોય છે. વિચારમાં મહાન બળ હોય છે. તેનામાં પોતાના જેવાંજ કાર્ય કરવાની શક્તિ હોય છે. પછી તેનું આપણને જ્ઞાન હોય કે ન હોય એ જુદી વાત છે મનની આકર્ષણશક્તિનો સિદ્ધાન્ત છે કે સમગ્રીય સમગ્રીયને ઉત્પન્ન કરે છે અને સર્જન પોતાના સર્જાને પોતાની તરફ ખેંચે છે. એ એક મહાન વિશ્વ આપી સિદ્ધાંત છે. જે આપણા જીવનના પ્રત્યેક સમયે પોતાનું કામ કર્યા કરે છે. જે મનુષ્ય પોતાના ઉદ્દેશને પ્રથમથી નહિ કરી તે પ્રાપ્ત કરવાને માટે દૃઢતાથી પ્રયત્ન કરે છે, જે પોતાના ઉદ્દેશને હંમેશાં હૃદયગમ રાખી કાંઈપણ પ્રકારના બધા કે સંદેહને પોતાના મતમાં કદી પણ સ્થાન આપતા નથી, જે પોતાના સાંસારિક કાર્યોમાં કાંઈ પણ પ્રકારની ચિંતા કે ખેદ કર્યા વિગર પોતાના ઉદ્દેશની સિદ્ધિ કરવાને તત્પર રહે છે અને તેને માટે હંમેશાં હલોમ કર્યા કરે છે તે કાંઈ પણ એક દિવસે પોતાની ઈચ્છિત વસ્તુને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

કેટલાક મનુષ્યો એવા હોય છે કે ત્યારે તે વિચારશક્તિ કે મનોમજાના આ સિદ્ધાન્તને જાણે છે, ત્યારે તેને જ્ઞાન થાય છે કે આપણે આપણી આંતરિક, આત્મિક અને માનસિક શક્તિયોના બળથી આપણી જીવનદશાને ઈચ્છાનુકુળ બદલી શકીએ છીએ ત્યારે તે પોતાના ઉમંગમાં આવી જઈ પ્રારબધીજ એમ સમજવા લાગે છે કે જાણે આજ વિચાર કર્યો અને શાલે જ સ્વભાવ બદલી જવાનો પરંતુ એ કામ કાંઈ રમત જેવું નથી કે અહિં કળ ફેરવો અને તરત અવાજ

યામ, તેનું કળ મુરતમાં જણાવું નથી. ચર્યાતમાં જલદી કળ ન મળવાથી તેની આશા ભંગી રહે છે. અને નિરાશ બની જાય છે. અને તેથી તેને લાગે છે કે આસિદ્ધાન્તે સાચો નથી. પણ આ તો તેની ભૂલ છે. તેણે પાદા રાખવું નેહએ કે જુની ટેવને છેડી નવી ટેવો પાડવી એ કાંઈ કહેલું કામ નથી. તેને માટે તો કષ્ટો સમયની જરૂર છે.

જે પ્રમાણમાં આપણે કાંઈ કામનો વિચાર કરીશું, જેમ જેમ આપણે તેને માટે પ્રયત્ન કરીશું, તેમા તેમ તે કામ રહેલું થતું જશે. પહેલ-બેલાં કામ જલદીથી ચલું જણાવું નથી. પરંતુ ધીરેધીરે અને વારંવાર અભ્યાસ કરવાથી તે કામ કરવાની શક્તિ આપણમાં વધતી જાય છે. સિદ્ધાન્ત એ છે કે જેટલેટલો અભ્યાસ કરવામાં આવશે, તેટલીજ તે કામ કરવાની શક્તિ આપણમાં વધતી જવાની. એજ સિદ્ધાન્ત આપણા જીવન તથા સંસારનાં સમસ્ત કાર્યોમાં ઉપયોગી છે. તમે ક્યો તે કામ પહેલબેલાં ચરૂ કરશો તેમાં તમને ચર્યાતમાં મુશ્કેલી તો પડવાની પરંતુ ધીરેધીરે તે સર્વ મુશ્કેલીઓ દૂર થઈ જતાં અપરાધો અમરૂ કામ પણ તમે રહેલા છો. કરી શકો તેવી શક્તિ તમારામાં આવી જવાની. જેમ કાંઈને જાણ વિદ્યાનો અભ્યાસ કરવો હોય અને તે એક દિવસ સતાર કે દારમોનિયમ લઈ વગાડવા માટે તો તે કાંઈ તરત શીખી જવાનો નહિ; પણ તેથી તેણે એમ ન સમજી લેવું નેહએ કે જેથી તેનામાં તે વિદ્યા શીખવાની શક્તિ નથી. તેનામાં તે વિદ્યા શીખવાની શક્તિ તો છે જ, પણ તેને તેનો અભ્યાસ ન હોવાથી મુરતમાં તે વિદ્યા આવડી જતી નથી. થોડો વખત અભ્યાસ કરવાથી, વારંવાર પ્રયત્ન કરવાથી એ તે તે ઉત્તમ ગાદ જળવી જાય છે. પહેલી ચોપડી 'મહુન્તાર' ચર્યાતમાં કાળ ન લખી શકે પણ તે ત્યારે દરેકજાના અભ્યાસથી આગળ લખે છે ત્યારે તે ઉત્તમ પ્રકારે લખી શકે છે. ચર્યાતમાં કાંઈપણ કામ ન આવડે તો તેથી નિરાશ થઈ જવું નહિ પણ વારંવારના અભ્યાસથી તે કામ કરવાનું જગ મનુષ્યમાં આવી જાય છે. કાંઈપણ કામ અભ્યાસ અને ઉદ્યોગથી સિદ્ધ થઈ શકે છે.

મનોબળ અર્થાત વિચારજનની પ્રજા તે.

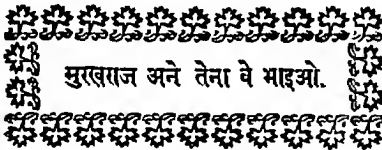
વી. રીત છે. વારંવાર વિચાર કરવાથી તેનું બળ વધે છે અને તેમાં એવી આકર્ષિત કરવાની શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે. એ તે વડે. એવું આકર્ષકારક પરિણામ ઉત્પન્ન થાય છે. જેથી આપણા જીવનમાં તે સર્વથા બદલી શકાય છે. ચરિત્રને ઉચ્ચ, કરવાની સર્વ મનુષ્યને જરૂર છે. મનુષ્યે સર્વથા પ્રસન્નચિત્તે અને આનંદિત રહેવું નેહએ. પોતાનામાં ને કઈયે કે કદાચ સ્વભાવ હોય તો તેનો ત્યાગ કરવો નેહએ. ધણી મનુષ્યો એવા હોય છે કે જેમ જેમ વૃદ્ધ થતાં જાય છે તેમ તેમ તેમના ઉપર તેમના મિત્રો અને સંબંધીઓ વધુ પ્રેમ રાખે છે અને કેટલાક વૃદ્ધવર્યામાં એવા ચીડીના થઈ જાય છે કે તેમને પોતાના સંબંધી વર્ગ સાથે પણ જનવું નથી. આનંદી મનુષ્યો પ્રત્યેક મનુષ્યમાં આનંદનો અનુભવ કરે છે. અને કઈયે સ્વભાવનાં મનુષ્યોને દરેક વસ્તુ થતું અને જલવત જણાય છે. આનંદી મનુષ્યો જાતે પ્રસન્ન રહે છે અને પોતાની પાસે રહેનારો બીજાને પણ પ્રસન્ન કરતા રહે છે ત્યારે ચીડીયા સ્વભાવવાળા ઉદાસ રહે છે અને બીજાને પણ ઉદાસ બનાવી દે છે. તેમને કાંઈના ઉપર પ્રીતિ થતી નથી કે તેમના ઉપર કાંઈ બીજું પણ પ્રેમ રાખવું નથી. આ સર્વમાં તેમનો સ્વભાવજ કારણભૂત હોય છે.

જે મનુષ્યો પોતે આનંદમય જીવન ગાળવાની ઇચ્છા રાખતા હોય, તેમણે પોતાની મુવાવરવાથીજ આનંદી રહેતાં થીજવું નેહએ. જે નાનપણથી પોતાના સ્વભાવને બદલવા તરફ લક્ષ આપતા નથી તેઓ થોડી ઇમ્મર પછી પોતાના સ્વભાવને બદલી શકતા નથી. તેમને ત્યારથી પોતાનો સ્વભાવ બદલવાની ઇચ્છા થાય ત્યારથી જ તેમણે ઉત્સાહપૂર્વક પ્રયત્ન કરવો. નિરાશ ન થવું જે મનુષ્ય પોતાને સુખી કે આનંદી થવાની ઇચ્છા રાખે છે તેમણે ત્યારથી જ તેવા થવાની ઇચ્છા થાય ત્યારથીજ પ્રયત્નશીલ થવું જવું, ચિન્તા, ખેડ, અશાન્તિ, સ્વાર્થ, કપલતા નીચતા, સંકોચતા, દોષ જોવાની ટેવ, બીજાના લાગે હા કહેવી, અને તેના વિચાર કે કાર્યોના દામ જની જવું. પોતાના કર્મવાળા કે જાતિ બાદમાં પ્રીતિ, પ્રેમ કે મિત્રતા ન હોવી, તેમનાં કાર્યો કે વિચારોમાં સહાનુભૂતિ ન રાખવી,

અરિષ્ટ સુધારવાની પ્રયત્ન શકિતપોતું જ્ઞાન ન હોવું તથા પરબક્ષ પરમાત્માનાં અનન્ત દર્શન, અનન્ત જ્ઞાન, અનન્ત સુખ, અનન્ત વીર્ય વિગેરે ગુણોમાં શ્રદ્ધા ન હોવી એ સર્વ અવગુણો જે અનુષ્ઠામાં જડ પાણીને રક્ષા હોય છે તેમને તે મોટી ઉમ્મરે ઉઠાસ, નિરુત્સાહી અને ચિંતામરત બનાવી દે છે. તેમને પોતાને પણ તેમના સ્વભાવ બંધો તિરસ્કાર કરેલો જણાય છે. પરંતુ જ્યારે તે પેતાનામાં ઉચ્ચ વિચારથી અને ઉત્તમ કાર્યોની ઉત્તમ ટેવો પાડે છે ત્યારે તે કમળી મદદ મેળવી શકાવવાને પણ એવા સુર, મનોહર અને આનંદમય બનાવી દે છે કે તેમને પેતાને પણ તેમની જીવન ઉત્તમ અને મનોહર જણાવે છે અને બીજાઓ પણ તેમના પ્રાપ્ત પ્રાપ્તિ રાખતા જણાય છે. એ જાતે અવરજાતી મનુષ્યના માત્ર વિચારો અને કાર્યો ઉપર જ અસર થાય છે એમ નહિ પણ તેની અકૃતિ પણ બદલી નાખે છે. તેથી રૂપ રંગ પણ બદલાઈ જાય છે.

અનુષ્ઠે પોતાની સ્થિતિમાં આ પ્રકારે ફેરફાર કરી દેવો જોઈએ તે જો પોતાના વિચારને પોતાની મરજી મારફત કરી શકે તો પછી તેનું અર્ધ કામ સિદ્ધ થઈ જાય છે. વિચારને અનુ-

કુળ જ કિંપા થાય છે અને તે કિંપાનું ફળ જીવનમાં સુખ દુઃખનો અનુભવ કરાવે છે. માટે જે તમારી સ્થિતિ તમને દુઃખદ જણાવી દોય અથવા તો તમારી મુખી સ્થિતિ કાંઈ સંયોગવશાત પડાઈને દુઃખી સ્થિતિ પ્રમથન થાય તો તેની મરજીનું નિર્ધાર કરો અને વિનય રાખી તે દુઃખ સ્થિતિનો ત્યાગ કરી પાછી સુખદ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રયત્ન આદરો. જૂનાકાળની ચિંતા છે કિંપા, વર્તમાનકાળની ચિંતા ત્યાગ કરી અવિષ્કાળની સુખદ સ્થિતિથી હર્ષ પામી આજીવન ઉત્સાહભેર પ્રયત્ન કરો. અવેળી વિપતિથી હોંશન દારી જમ જોડે ક-વે એ ને વિપતિને આચરી રખાવો જોઈ છે. ને તો ત્યાગ કરવા માટે તો તેને સહન કરવાનું જાણવું જોઈએ. મત રાખી, નિરુત્સાહ ન થઈ જવું પણ સદા પ્રયત્નશીલ રહી પાછી પારેલી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવી એજ સ્થિતિને દુઃખ કરવાના ઉપાય છે ને વિચાર બદલવાની કળાથી સફળ આવી શકે છે. વર્તમાન સ્થિતિ એ આજીવન વિચાર અને વિચારાનુસાર કરેલાં કાર્યોનું ફળ છે. તે વિચારને બદલતાં તદનુકૂળ કાર્ય થતાં ઉત્તમ ફળને મેળવી શકાય છે. આજ કળાથી તમે પણ તમારી પ્રાપ્ત સ્થિતિ બદલી શકો છો.

મુરખરાજ અને તેના બે ભાઈઓ.

(બેખાઃ—મહાત્મા મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી.)

(અનુસંધાન તત્ત્વશી.)

મકરજી ૪ થું.

સમીક્ષણા ગુમામે પોતાનું કામ પૂર્ણ કર્યું એટલે અગાઉ કરેલા દાવ્ય મુજબ મુખીજાના ગુમામને મદદ કરવા આવી પહોંચ્યા. તે એતર ઉપર આવ્યો અને આમતેમ ખુન જોયું, પણ પોતાના ભાઈમંથને ન જોયો. માત્ર એક આડોજ ભેવાઈ આવ્યો.

તેણે વિચાર્યું “આમ તો મોખ્યુ” દેખાય છે કે મારા ભાઈમંથ ઉપર કંઈક આશંકા આવેલી હોવી જોઈએ. હું હવે તેની જગ્યા બદલું. મુખીજા એતર તો પૂર્ણ કર્યું, હવે તો તેને વીડીમાં દેખાવવો જોઈશે.”

વીડીમાં ગુમામે પાણીથી મુખીની જંતુઓ શીની કરી મૂકી અને મોહન પુર આવેલું તેથી ઉપર કાદવ પથરાઈ ગયો હતો. મુખી સચાર

પડતી દાતરડાની ધાર પરથી ધોસ કાપવા ચાલ્યો, તેણે જુદું જુદું પજુ એક બે વાર દાતરડું ચલાવ્યું તેવામાં તેની ધાર વગી ખઈ, અને દાતરડું જરાએ ચાલે નહીં. મુખો તોણે મંડ્યો રહ્યો પજુ જ્યારે દાતરડું ન ચાલ્યું ત્યારે મનમાં બોલી ઉઠ્યો. "આમ કંઈ વળવાનું નથી. હું ધેર જઈશ ધાર કાઢવાની દધીવાર સહ આવું અને સાથે દુકાડા રાટલો પજુ લાવું, એક આવાડીયું જલ તો પજુ ચું ચડું! ધાસ તો કાપેજી છુટી છે."

ગુલામ આ સાંભળી રહ્યો ને મનમાં બગડી ઉઠ્યો "આ મુખો ચીકટ માણસ છે. મારાથી આમ તો તેને નદી પહોંચી વળાવ. દવે બીજી મુક્તિ રચવી પડશે."

મુખો પાછો ફર્યો, દાતરડાની ધાર કાઢી અને ધાસ કાપવું જુદું જુદું. ગુલામ ધાસમાં પેશી ગયો અને દાતરડાની અણી પકડવા લાગ્યો. આથી મુખોને મહેનત તો બહુજ પડી પજુ ત્યાં જલુ બેજ દતો, તે નાના દુકાડા સિવાય બધી ભાજ તેણે પુરા કર્યો. દવે ગુલામ કાઢવામાં પેટા અને મનની સાથે નીમ્ય થયો કે પોતાના પંજા કપાય તો ભલે પજુ મુખોને ત્યાં તો ધાસ કાપવા નજ રહે.

મુખો ત્યાં પહોંચ્યો, ધાસ તો આણું હતું તોપજુ દાતરડું ચલાવતાં જલુ મહેનત પડતી હતી. આથી મુખો જલુ ગુસ્સે થયો અને પોતાનું જલુ જોર વાપરીને દાતરડું ચલાવવા લાગ્યો. ગુલામ પાછો પાછો મુખોના જોરની અગત્ય તેનું કંઈ વચું નહીં એટલે તે ઝાડીમાં બરાઈ ગયો. મુખોએ દાતરડું ઊંચાણે તે ઝાડીમાં બરાઈ અને ગુલામની અરથી પુછડી કપાઈ, મુખોએ કાપવાનું પૂરું કર્યું. મોઢીએ ધાસ એકદુરુ જુદું અને મુખો પોતે બાજરી સજવા ચાલ્યો પજુ અરથ પુછડીએ ગુલામ ત્યાં પહોંચી પહોંચી ગયો દતો. તેણે બાજરીને એવી દાંધનમાં ફરી દતી કે મુખોનું દાતરડું કામમાં ન આવે. મુખો પેરે ટોડી ગયો અને બીજું દધીમાર લાગ્યો, અને બાજરી પુરી ફરી રહી.

મુખે વીધાર ફેરો: "દવે હું બીજા ભાજ ઉપર જઈશ."

અરથ પુછડીએ આ સાંભળ્યું અને મનમાં

બોલી ઉઠ્યો: "ધાસમાં ને બાજરીમાં તો મુખોને ન પહોંચ્યો દવે નેહું છું આમાં શું ધાસ છે."

બીજી સવારે મુખો તો જલુજ વહેણે ઉઠ્યો દતો અને અરથ પુછડીએ પહોંચે તેના પહેલાં મુખે પોતાનું કામ પુરું કર્યું હતું. અરથ પુછડીએ મથરાયો અને બીજા પેટ તે બોલી ઉઠ્યો: "મુખોએ તો મને બધે દરાવ્યો અને ચાલ્યો. આતો અરથરા મુખોજ. મુખોને તે કંઈ કીંમતો દોષ; નેવકુર પૂરું મુતો પજુ નથી. એને તે કેમ પહોંચી વળાય? દવે તો હું દાણોના કમલામાં પેશી જઈશ અને બધાં સઘી દઈશ."

આમ વિચારી અરથ પુછડીએ દાણોના કમલામાં પેટો; દાણા સઘરા લાગ્યા તે દાણોને તેણે જરમ કર્યા તેથી પોતાને પજુ અરથી છુટી તેથી તેમાંજ ઊંધી ગયો.

મુખો મોઢીની સાથે ધોડીનેડીને ચાલ્યો; દાણા નાણમાં નાંખવા લાગ્યો. બે અંધારા પુરા કર્યા અને બીજી વંખન બરવાને જલ છે તો ફાંસો અરથ પુછડીવાની પીમાં જરી ગયો. ઉંચે છે તો ફાંસા ઉપર તેણે અરથ પુછડી માને તરફથી ને નીકળી પંડાનો મપલ બરતો નોયો.

તેને નેહને મુખો બોલી ઉઠ્યો "અર અણા! પાછો તું આવ્યો કે?"

અરથ પુછડીએ બોલ્યો: "હું તે નદી પેશી તો મારા ભાઈ હતો. હું તો તારા ભાઈ સમઘી રની પૂટે હતો."

મુખો બોલ્યો: "ભલે ભલે, તું મને તે દોષ તારી પજુ એજ વલે થયો." એમ કહીને મુખો તેને ઝાડીની સાથે અંધારાવા જતો દતો તેઢલામાં તેણે કહ્યું: "મને તમે જવા દો, હું ફરીને નદી આવું અને તમે જે કહો તે કરો." મુખોએ પુછડી: "તારી કો છે?" ગુલામે જવાબ દીધો: "તમે કહો તેમાંથી હું સીપાઈ બનાવો ચકું છું."

મુખો બોલ્યો: "તે માટે શું કામના?"

ગુલામે ઉત્તર વાળ્યો: "તમે જે આદો તે તેની પાને કરાવી સો હા."

મુખે પુછડી: "તેમો માર્ગ કો ખરા?"

ગુલામે કહ્યું: "હા."

સુરખે કહ્યું: "ભલે ત્યારે થોડા બનાવ." ગુલામે પછી ફેટલાક બાજરાનાં કુંડાં લીધાં અને ચોતાને હાથે ઝાણડીને ખતાવ્યું. "આમ તેને પછાડો અને હુકમ કરો એટલે કુંડાંમાંથી સીપાઈ પેલા થશે."

મુખાંએ તેમ કહ્યું અને કુંડાંના સીપાઈ બન્ના તેમાં એક જુગારથી અને ચામ કુનારો પણ હતા. આને નોંધ મુખો દસ્યો અને બોલ્યો. "વાહ આતો, ઠીક છે. છોડીયો તમ્મયો નોંધ રાખ કરો."

અરધ પુછડીયાએ કહ્યું: "હવે મને જવાની પરાવનગી આવશે."

સુરખે કહ્યું: "એમ તુંદો જવાય બાજરાના કુંડાંના સીપાઈ બનાવુ તે મને મોઢા પડે. મારે તો કુંડાંના બનાવવા છે. સીપાઈમાંથી પાછાં કુંડાં કેમ બનાવવા એ પણ તારે સીખવાડડુ નોંધશે." એટલે અરધ પુછડીયાએ સીપાઈના કુંડાં બનાવવાની રીત પણ સીખવી, અને જવાની રેળ આગી.

મુખાંએ તેને રખ આપી, અને અમાઉ જેમ બોલ્યો: "ધધર તારી સાથે સહાય રહેજો." મુખાંએ ધધરનું નામ ધીધું તેવોજ અરધ પુછડીઓ ગુલામ તેનાખાઉજેવની મારફ જમીનમાં ફેરીશીએ અને માત્ર ખાડોજ નેવાતો રહ્યો.

હવે મુખો ઘેર આવે છે, તો તેના બાઇ ધન્વતરી અને તેની વફને નેપાં બન્ને વાળ કરતાં, હતાં. ધન્વતરી તેનું કરજ સુઠવી કડ્યો નહોતો. લેણદારોની ટાસેથી ભાગીને આવેને ઘેર રહેવા આવ્યો હતો. મુખાંને જોઇને તેણે કહ્યું "બાઈ હું ધધો પાછો ચર કરી ચકુ ત્યાં છગી મને અને મારી સારે તારે ત્યાં રહેવા દેજો."

મુખો બોલ્યો: "ભલે સુખેથી રહો."

પછી મુખો છુગડાં હિતારી જમવા બેઠો ધન્વતરીની વડુ બોલી ઉઠી "મુખો તો પસીનાથી બીજાઈ રહ્યો છે. તેની પડખે ટેસી આપણે કેમ જમીએ? તેથી ધન્વતરીએ મુખાંને બહાર બધ ખાવા કહ્યું.

મુખો કહે "એ બડ ઠીક વાત છે, મારે બહુ બડ કામ પડ્યું છે." એમ બોલી થોડો રે. દેલેલ લઇ બહાર ગયો.

પકરણ ૫ મું.

ધન્વતરીવાળો ગુલામ પણ છુટો થવાથી કરાર પ્રમાણે ચોતાના બાઇએ અને મદદ કરવા આવી પહોંચ્યો. ખેતરપર આવતાં અને શોધ કરતાં તેણે તો કાંઈને નહીં જાણા. માત્ર એક ખાડોજ નોંધ્યો. તેથી તે વીડીમાં ગયો, ત્યાં જોયું તો એજ વાળા જગ્યામાં મુંઝડી જોઇ, અને જ્યાં બાજરીનાં કુંડાં હતાં ત્યાં બીજા ખાડો જોયો, તેણે મનમાં વિચાર્યું: "મારા બાઈબંધાને કંઈ પણ ગુઠસાની પહોંચી છે એમાં તો શંક નથી. મારે હવે તેઓની જગ્યા લેવી જોઈએ. જોઈ કે હું સુપરજનને બમાવી કહું છું કે નહીં."

હવે આ ગુલામ સુપરજનને શોધવા ગયો. સુપરજને ઘણાં ઠેકાણાં ચર કર્યાં હતાં, અને હવે તે ઝાડ કાપતો હતો. બે બાઇઓ તેની સાથે રહેતા હતા તેને ધરમાં સકડાય લાગતી હતી તેથી ઝાડો કાપીને બીજાં ધર બનાવવાનું તેઓએ મુખાંને કહ્યું હતું. ગુલામ ઝાડો તરફ આવ્યો અને ડાળોઓમાં બરાબ ગયો, અને મુખાંની કામમાં વીંધ નીખવાં કરે કર્યાં. મુખાંએ એક ઝાડનું ઘડ લેયો. એવી રીતે 'કાપ્યું કે તે કાપ્યાંએ ગુલવાયા વીના ખાલી જમીનપર પડે, પણ ગુલામની કામતથી તેમ નહીં પડતાં એ તો બીજાં ઝાડોની ડાંખળામાં બરાબ. સુરખે એક વાંસ, કાપ્યો કે જે વતી તે યજને જમીન ઉપર લાવી ચકે અને ફેટલાક સુરેથી વેઠવા પછી ચોતાની મહેનત સફળ થઇ, હવે તે બીજાં ઝાડ તરફ ગયો, અને પછી ત્રીજાં ઉપર જાવામાં પુછડી મહેનત પડી.

મુખાંની ઉમેદ તો એવી હતી કે સાંજ પડતા પચાસેક નાનાં ઝાડ કાપી લઈશ, પણ તેટલા વખતમાં, તેણે તો ભાગ્યેજ છ કાપ્યાં. તે ખુમ યાકયો હતો અને તેના પસીનાની તુરાળ, જેટલામાં ફાસા રહેલી છતાં તેણે વાંસ, ચામ, છોડ્યું નહીં. તે બીજાં ઝાડ કાપવા ગયો પણ તેની પીઠ એમણી બધી કુખવા લાગી કે તે ઉમો રહી ન શકે તકાડો રડ રાત્રી રાખી જગા આગ નવા બેઠો. મુખાંને યાકયો જોઇ કુદર મનમાં કુવાયો અને વિચાર્યું, લાગ્યો "આખરે

મુરખો યાકયો તો ખરા. દવે તે મુડાદેશો એટલે
દું પણ જરા યાક ખઈ.”

આમ વીચારી તે એક ડાળ ઉપર બેઠો,
પણ મુખે તો તેટલામાં ઉભો થયો, કુદાડી ખેંચી
હારી, અને જોરથી ઉઘામી ને એવા તો અધ-
દાસી મારી કે થડ ટુરતજ ટુડી મધું અને જમી-
નપર પડ્યું. ગુલામને તો આવી આઠા જરાયે
નહોતી. તેના પગ ખેંચી સેરા જેટલો વખત ન
દેતો રહ્યો. તેની એક ડાળીમાં તેના પંજો બ-
રાયો. મુખે ડાળએ કાપવા જતો હતો તેટલામાં
તેણે ગુલામને જોયો અને તે આશ્ચર્ય પામીને
બોલ્યો: “ઓ! શેતાન, તું વળી પાછો આવ્યો
કે?” ગુલામે જવાબ દીધો: “હું તો બીજો છું.
હું તમારા બાંધ ધનંતરીની સાથે હતો.”

મુખે બોલ્યો: “તું મને તે હો, પરંતુ
તારાએ એ જ દાસ થવા.” એમ કહી મુરખે
કુદાડી ઉઘામી અને મારવા જતો હતો તેટલામાં
ગુલામ હસવા લાગ્યો: “મને ન મારો, અને
તમે કહેશો તે હું કરીશ.”

મુખે બોલ્યો: “તું શું કરી શકે છે?”
ગુલામ બોલ્યો: તમે કહો તેટલા પેસા-
બનાવી શકું છું.”

મુખે બોલ્યો: “ઠીક છે. ભેંજા, બનાવ.”
એટલે ગુલામે પેસા કેમ બનાવવાં તે બતાવ્યું.
તેણે કહ્યું: “પેસા આ નો પાતંગ લઇને તમારા
દાંધમાં એકાએક એટલે તમારા દાંધમાંથી સોનાનાં
પુલ ખરશે.”

મુરખે પાતંગ લીધા, દાંધમાં મોલ્યા અને
સોનાનાં પુલ પડવા લાગ્યા. મુખે બોલી ઉઠ્યો:
“આ તો મનેનું દામ થયું. દવે મારા માથેસો
પેતાના જાંઘલા વખતમાં એવથી રમશે.”

ગુલામ બોલ્યો: “દવે મને રૂબ આપો.”
મુરખે રૂબ આપી અને કહ્યું: “હવે તારી
સાથે વસજો.” એટલું મુરખે બોલ્યો કે ટુરત
ગુલામ જમીન તરે પેસી ગયો અને મોં એક
ખાડામાં રહ્યો.

મકરણ ૬ હું.

બાંધએ તો યાગ બાંધ્યા, અને ગેબા
રહેવા લાગ્યા. મુરખાએ લજવાનું દામ પડી કહ્યું,

અને તેણે એક તહેવારને દીવસે તેના બાંધાઓ:
નોતર્વા. પરંતુ તેઓ ન આવ્યા. તેઓ બોલ્યા
“એકુંત તહેવાર કેમ રાખે એ આપણે જ્યાં નથી
ભણતા? ત્યાં જઈને શું કરીએ?”

તેથી મુરખાએ આસપાસના એકુંતો બં:
તેની ઓંચોને બોલાવ્યાં. તેઓને જમ્યાદાથ પછ
મુરખાએ તેઓને સોનાનાં પુલ આપ્યાં. સોનાન
પુલ ભેંધને એક પર એક અથાવા લાખાં બં
એક બીજારી છુટી તેમાં ક્યારાઈ પછ મુખ તથ
મુરખો બોલ્યો: તમે જ્યાં જેવકુદ છે, તમારે
વધારે ભેંજાએ તો હું વધારે આપું” અને એમ
કહીને તેણે ખુજ ફેંક્યાં. પછી ઉઠારાએ આવા
નાચવા લાગ્યાં. મુરખો બોલ્યો “તમને ચાતાં
આવડે છે? જુઓ હું બતાવું.” એમ કહી તેણે
તો ખાંડમાંથી સીપાંધઓ બનાવ્યા, અને તેઓ
દોલ સરસાઈ વગાડવા લાગ્યા. આમ થોડીવાર
અમત કરાવીને પાછા સીપાંધઓને ખેતરમાં લઈ
ગયો અને તેનું ખાંડ બનાવીને ફરીથી ખંડ/
ખાંડી લીધી. પછી યાકયોપાકયો ઘેર ગયો અને
તમેશામાં ફર્યો.

મકરણ ૭ હું.

કરકોર બદાદુરે આ બધી હાકલત વિષે બીજે
દહાડે સંદેશ્યું અને મુરખરાજની પાસે બીજી
સવાર ગયો. તેણે પૂછ્યું “તને સીપાંધઓ બાંધી
કળ્યા અને તું જ્યાં લઈ ગયો એ તું મને કહે.”
મુરખરાજ બેલ્યો: “તેની તારે થી પરવા?”
સમકોર બોલ્યો: “મારે થી પરવા? સીપાંધઓ
આપણી પાસે દોલ તો આપણે મને તે કરી ક-
દાએ આપણે રાજ્ય દુદા મેળવી શકીએ.”

મુરખરાજને આશ્ચર્ય લાગ્યું, અને બોલ્યો:
“જે એમન છે તો મને તે” અમાડી કેમ ન
કહ્યું? તું કહે એટલા સીપાંધ હું બનાવી શકું
એમ છે. ઠીક થયું કે જહેને અને મેં મળીને
કુંડા ઠીક એકાં કર્યા છે” પછી મુરખો તેના
બાંધને ઠાકાર પાસે લઈ ગયો, અને બોલ્યો:
“જે હું સીપાંધ તો બનાવું છું પણ તારે તે-
ઓને તરતજ લઈ જવા પડશે. કારણ કે જે
તેઓને ખવડાવવું પડે તો તેઓ એક દહાડાઈ
ચામડો દાણો પુરો કરી નાંખે.”

સમયે સીપાઈઓને લઈ જવાનું વચન આપ્યું. મુરખે સીપાઈ બનાવવાનું કહ્યું. બોલે ઉપર તેણે કુંદાની એક ભારી પછાડી અને એક પથટણ તમાર મધ. બીજી ભારી પછાડી અને બીજી પથટણ હોવી ઘઈ. આમ કરતાં આખું જેતર ભરાઈ રહ્યું. પછી મુરખે પ્રજાને : “હવે તો ખસ થયું કે નહીં ?”

સમયે મહિતુર મધ મોઢી ઉઠ્યો : “હવે ખસ, ભાઈ તારા કુંદા પાડ માનું છું.” મુરખે જવાબ વાળ્યો : “હીક, તને વધારે ભેદને તો મારી પાસે આવજો અને કુંદા વધારે બનાવી આપીશ. આ મોઢામનો પાક સારો ઉતરશે છે એટલે કુંદા પુષ્કળ છે.”

સમયે આ પથટણોનો સેનાપતિ બન્યો, અને લગાઈ કરવા માંડ્યો. તેટલામાં ધનવંતરી આવ્યો. તેણે પણ તથા દહાડાની વાત સાંભળી હતી અને હરખાતો હરખાતો તેના ભાઈને પ્રજા લાગ્યો. “તને સોનું કાપી મળે છે એ અને તું કહે. જો મારી પાસે બરખુર સોનું હોય તો કુંદા તમારી આપી કુનીયા ખરીદી લઉં.”

મુરખે તો વળા તાલુજ થયો અને બોલ્યો : “તે અને પહેલું કહ્યું હોત તો તને કુંદા સોનાના દમલા ને દમલા આપત. હવે પણ ભેદને તેલું માન.”

ધનવંતરી આ સાંભળી મહિતુર બની ગયો અને બોલી ઉઠ્યો : “હાલ તો તું અને ત્રણ ટો-પથી ભરીને આપ એટલે ખસ છે.” મુરખે કહ્યું : “હીક છે. ત્યારે ચાલો આપણું જેતરમાં બઠએ. કુંદા પછી પછી ભેદ. કેમકે એટલું સોનું તારાથી કંઈ ઉઠતી કહારી નહીં.”

પછી તેઓ જેતર તરફ હાજી ગયા. ટેકરા-ને કેટલાક પાતરાં કર્યા અને સોનાનો મોટો દમલો થયો. પછી ધનવંતરી તરફ ભેદ બોલ્યો : “આટલું ખસ થશે કે નહીં.”

ધનવંતરી બોલ્યો : “તે તો બહુ કરી. હાલ દુરતને સાર તો એટલું સોનું બહુ થશે. તારો પાક કુંદા બીજીસ નહીં.” મુરખે જવાબ દીધો : “મારી પાસે પાતરાં પુષ્કળ છે. વધારે

ખર્ચ પડે તો આવજો, એટલે બીજું સોનું થસી દહાડીશ.” ધનવંતરી દમલો લઈ વેપાર કરવા માંડ્યો.

આમ એક તરફથી સમયે લગાઈમાં અને ધનવંતરી વેપારમાં એમ બંને ભાઈ મળ્યા. સમયે એક રાત્રી છતી લીધું અને ધનવંતરીએ પૂષ્કળ દોલત મેળવી. બંને ભાઈ પછી ભેળા થયા અને સમયે ધનવંતરીને કહ્યું. “મારી પાસે રાત્રી તો છે, પણ સીપાઈઓને નીભાવવા એટલા પૈસા નથી.” ત્યારે ધનવંતરી બોલ્યો : “મારે પૈસાની જોટ નથી. પણ રખે-વાળની જોટ છે.” આ સાંભળી સમયે મોઢી ઉઠ્યો : “ચાલો ત્યારે આપણે પાછા મુરખા પાસે જઈએ” કુંદા વધારે સીપાઈ બનાવવાનું કહીય અને તું તેને સોનું થસી દહાડવાનું કહેજો. મારા સીપાઈ તું લઈ જોડે એટલે તેઓ તારી દોલતની રખેવાળી કરશે. અને કુંદા સોનું લઈ એટલે તેમાંથી મારા સીપાઈઓ ખારો.”

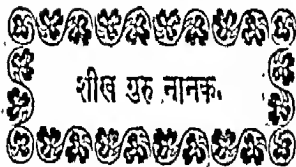
આમ મહલત કરી બંને જણા મુરખા પાસે ગયા. સમયે વધારે સીપાઈની માંગણી કરી. મુરખે માથું ધ્રુજાવી બોલ્યો : “કુંદા હવે બીજા સીપાઈ નહીં બનાવું.”

સમયે બોલ્યો : “પણ તે તો, મને વચન આપ્યું હતું.”

મુરખે જવાબ આપ્યો : “હા એ ખરું, પણ કુંદા વધારે બનાવવાનો નથી.”

સમયે બોલી ઉઠ્યો : “તું કામ હવે નહીં બનાવે ?” મુરખે જવાબ વાળ્યો, તારા સીપાઈ-ઓએ એક માણસને મારી નાખ્યો તેથી એક દહાડો કુંદા બેડો હોતો તેટલામાં મેં રસ્તેથી જતી એક કાઠી ભેદ. પુષ્કળ કરતાં માણસ પડ્યું કે તારા સીપાઈઓએ એક બંધના કણીને લગાઈમાં મારી નાખ્યો હતો. કુંદા તો ત્યાં લગી એમ સમજતો કે સીપાઈઓનું કામ ગાવા બ-બવવાનું હતું. પરંતુ તેઓ તો માણસના દેખામ છે. એટલે હવે કુંદા એક પણ સીપાઈ બનાવવાનો નથી.”

ધનવંતરીને પણ મુરખાએ સોનું બનાવો આપવાની યોજના ના પાડી, અને કાચુ બ-તાવ્યું કે ધનવંતરીના સોનાથી એક પાટાશીને પોતાની ગાય બોલી પડી હતી. અપ્રકૃ.

શીલ ગુરુ નાનક.

(અનુસંધાન - અત્યાધી.)

ગુરુ નાનકની નવ વર્ષની ઉંમર યદ્ય એટલે તેમને ઇષ્ટિત-જનોઘ આપવા માટેની તૈયારી કરી. તેમને જનોઘ આપતી વખતે તેમણે ગોરને કહ્યું: મદારાજ આ તાંતણાયા અપનો છે! એને જગામાં નાંખવાથી શેા સાબ છે! અને તે 'પ-લેરનારે શું શું કરવું જોઈએ?' આ સંભળી ગોરે કહ્યું: "આ જનોઘ પદેપાં ચિત્રાપ ઠાઘ પશુ માણસ યદ્યક્રિયામાં ભાગ લઈ શકતો નથી. તેને જનોઘ દીધા પછી તે સર્વ ધર્મક્રિયામાં ભાગ લઈ શકે છે."

નાનકે કહ્યું—"જો કોઈ માણસને જનોઘ દીધા પછી તે પોતાની રીતભાત બદલે નહિ અને સદાચરણી યાચ નહિ તો શું આ તાંતણા તેને પવિત્ર રાખી શકે ખરો કે! તેને પોતાનાં કરેલાં ક્રમોનાં ફળ ભોગવવાં પડે કે નહિ?" જવાબમાં ગોરે કહ્યું: "તેની મને ખબર નથી પણ આપણા યાત્રીમાં લખ્યું છે અને પરાપૂર્વથી આપણા બાપદાદાના ચાલતા રીવાજ પ્રમાણે જનોઘ દેવું પડે છે." નાનકે આ સંભળી કહ્યું: "તમે જ્યારે આ સમજતી શકતા નથી અને માન ચાલતા રીવાજને અધિન ચલાવું કદા તો તે કેમ બને? હું શ્રદ્ધાના ગુલામ થવા ગૂંઝીને

આ સંભળી ગોરે કહ્યું. એ વાત તો ખરી પણ કોઈ જનોઘ દીધા વચરે પામે! તમારા મા પામે આજે તમને જનોઘ દેવાને ખૂબ કહ્યું છે તેમના સાસું તો જુઓ, તે કેવા નિરાશ થઈ ગયા છે! નાનકે કહ્યું. "હું તેમને રાશ રાખવા કે આજે કરેલા અર્ચને માટે શ્રદ્ધાના ગુલામ થવા માંડતો નથી, મદારના દેખાવ કરતાં અંદરનાં તરત તરફ હું તમો સખગાતું ખાન ખેંસું છું. ખરી શ્રદ્ધાથી માણસ પૂન્ય બને છે અને ઇશ્વરની ભક્તિથી તેમ સદ્વર્તનથી પૂરું તાને પામે છે."

નાનકે સમજતા હતા કે જનોઘ એ માણસને એકદેથી બનાવવાની અમુક પ્રમારના મજદગની ફાંસી છે. જો હું તેને પદેકે તો ખારી મજૂની પણ એક દેશીધર્માજ યાચ, મારે તે દિન્દુ ગુસલમાન બનેને સરખા બણીને તેમને દિતોપદેક કરવાનો છે અને મક્કા મદીના સુધે પ્રવાસ કરવાનો છે અને જનોઘ તો તેમાં ભેગ નહીં થઈ પડે તેમ છે અને તેના વિના મને જરા પણ હાનિ થાપ એમ જણાતું નથી તે પછી કામાટે હાથે કરીને બંધનમાં પડવું. નાનકની આ રીતભાતથી વેદાકુટુમ્બને બંધે

હેવાઈશું અને લોક મહેલા દુઃસ્વૃથી અમને દુંપી
પ્રશ્નો તે જોવા શુ તું રાણ છે? તું હક મૂકી
મારી આ ગરીબ માની ખાતર પણ જનોઈ.
હિંસાવવા?'

નાનકે માતાનાં આસુ અને રનેહપૂર્ણ
શબ્દો શબ્દોથી તેમનું કહેવું માની લીધું અને
જનોઈ પહેર્યું.

નાનકે નાનપણમાં બહુવા તરફ કાંઈ વધુ-
મહત્ત્વ આપતા નહોતા. તેમનું લક્ષ નાનપણમાંથીજ
માત્ર પ્રભુપ્રેમ ઉપર હતું. ગામમાં નાનકનીજ
વાતો આસતી હતી કાંઈ તેમને ગણ કહેતા,
કાંઈ તેમને બમત કહેતા, કાંઈ તો તેમને હરામ
પહાકાના અને એકી ગણતા. આ વાતો કાલુને
કદીના કાન સુધી પહોંચી આવી તેમણે એક દિવસ
પુત્રને પાસે બેસાડી કહ્યું: "બેટા, લોકો કહે છે
કે તું ગણ છે, આગસુ અને એકી છે, તે
અમારી સંબંધોતુ નથી માટે જો તું ન બલે તો
તેને કંઈ કંઈ ધધો 'કરે તો સાઈ. આપણું ખેતર
મામલે તો પણ સાઈ. ત્યાં તને હરવાહરવા ને
મંવાનું મળશે અને તું આગસુ છે એવો લોકોને
અમ છે તે ખોટો પડશે. હવે વળી તું મોચ
ભો, કાંઈ નિરૂપથી થઈ ખેતરી રહેવાથી પાલવે
હિં. તું કશું ન આવડે તો ખેતી કરે તો
પણ સાઈ."

નાનકને ખેતરમાં ફરવાનું અને કુદરતી લીલા
જોવા કરવાનું ધણું મમત્ત્વ તેમને એકાંતમાં રહે-
વાનું સાઈ લાગતું તેથી તેમણે પિતાની આ વાત
જાણી તરત જ કહ્યું કે: "પિતાજી, જો તમારી
એવીજ ઇચ્છા છે તો હું કાલથીજ ખેતરમાં જઈશ

નાનકે તરતજ પોતાની વાત કશું કરી તે
જાણી કાલેવડેને પણ હર્ષ થયો. અને ધાધું કે
હવે સુધરશે ખરો.

નાનકે બીજા દિવસથીજ ખેતર સાચવવા
જવા માંડ્યું. ગાયોના ટોળા લઈ ગોવાળો ખેત
રોમાં ફરતા તેમની સાથે નાનકે મિત્રતા કરી
અને તેમને હિપેશ આપવા માંડ્યો. એક દિવસે
સમીક્ષાજ થતાં ગામમાં જવા માટે ગોવાળીયા
તૈયાર થયા અને તેથી એક ગોવાળીયે વાંસળી
વગાડી જેથી દૂર ગયેલી ગાયો પણ તે સાંભળી
તેની પાસે દોડી આવી બેળી થઈ. આ જોઈ

નાનકે ગોવાળને કહ્યું: ભૂલ્યો તમારી વાંસળી
સાંભળી ગયો પણ જાણી ગઈ કે આપણને
બોલાવે છે અને જવાનો વખત થયો છે. પણ
આપણે મનુષ્યો પશુઓ કરતાં પણ પામર છીએ.
પ્રભુ અનહદ વાંસળી વગાડી રહ્યો છે છતાં તેના
ગીતના બેદો આપણે સમજી શકતા નથી અને
તે પ્રભાણે વર્તી શકતા નથી. આમ વાતોમાં
ગોવાળીયાઓનું બીજી તરફ લક્ષ રહ્યું નહિ તેથી
ગાયો પાસેના ખેતરમાં પેસી ચરવા લાગી.

એવામાં તે ખેતરનો માલિક આની પહેાંચો
અને કહેવા લાગ્યો કે "તમે ઉપર રહીને મારું
ખેતર બેચાડ્યું માટે આલો તમને બધાને હું
ચાણદાર પાસે લઈ જઈ છુ." આ સાંભળી
ગોવાળો તો ગભરાયા પણ નાનકે તેમને હિંમત
આપી પછી બધાને તે ખેતરવાળો ચાણદાર
પાસે લઈ જઈ ત્યાં ફરીમાલ લખારી કે: "આ
લોકોએ મારું ખેતર બેચાડી મૂક્યું છે માટે તેમને
ચોખ સજા થવી જોઈએ."

ગોવાળીયાઓએ જણાવ્યું કે: "શ્રદારાજ!
નાનકે અમને ઉપદેશ આપતા હતા તેથી અમે
અમારું જ્ઞાન બૂધી તેની વાતો સંભળતા હતા
જેથી ગાયો તરફ અમારું લક્ષ ન રહેવાથી અમ
જીતાં તેમનો ખત્રાડ થયો હતો, માટે મારું
કરવું જોઈએ."

આથી ત્હોમતનો બધો ખાર નાનકના ઉપર
આગ્યો તેથી તેને વધુ સજા કરવાનું હતું. પણ
તે પહેલાં નાનકે કહ્યું કે: આપ ન્યાય આપતા
પહેલાં ખેતરમાં જઈને તપાસતો કરો કે કેટલું
નુકસાન થયું છે! અતે પછી અમને સજા કરશે
તો તે અમે ભોગવવા પુશી છીએ. આ વાત
ચાણદારે કશું કરી અને નુકસાન જોવા માટે
ખેતરમાં ગયા તો ત્યાં જઈ જોતાં આખું ખેતર
હવે તેવુંજ જણાયું તેમાં કાંઈ પણ ખત્રાડ થયેલો
દોઢો નહિ.

ચાણદારે જાણ્યું કે ખેતરે ભૂડી ફરિમાલ કરી
છે, ખેતરમાં તો નુકસાન થયું નથી. જેથી તેને
સખત ટપકા આપ્યો અને કહ્યું કે: "જો હવે
પછી કોઈના ઉપર ભૂડી ફરીમાલ કરશે તો તને
સખત સજા કરીશ." પછી તેમણે નાનકે અને
ગોવાળોને છોડી મૂક્યા.

નાનકના બેતરમાં બરાબર શાસ આગ્યો હતો અને આ વર્ષે ૬૨ વર્ષે કરતાં વધુ પાક ઉતરવાની આશા હતી આજુબાજુના લોકો પોતાના બેતરમાંથી પંખીઓને ગોરણે મારીને, દાકાચ કરીને ઉડાડી દેતા, જેથી તે પંખીઓ ત્યાંથી ઉડી બધાં નાનકના બેતરમાં ફરી વળ્યાં. નાનકના હાથમાં પંખીઓ માટે પશુ પ્રેમનું સ્થાન હતું. જેથી તેણે પોતાના બેતરમાંથી પંખીઓને ન ઉડાડતાં જેમ જેમ વધુ પડીઓ આત્મા તેમ તેમને દર્પ કરવા લાગ્યો. અને આનંદમાં આવી બધાં બંને દામ જંગ્યા ફરી તેમણે ગાવા પ્રારંભ્યું કે:

“રામદી ચિઢીયાં રામદા લેત
જા હો ચિઢીયા મર મર વેટ.”

આ પ્રમાણે બધાં પડી એકજ બેતરમાં બરાબ પાક ખાવા લાગ્યાં અને બેતરમાં જે આ વર્ષે સારો પાક ઉતરવાનો હતો તેનો એક પશુ દાણો રહ્યો નહિ. નાનકના પિતાએ આ બેથું ત્યારે તેમને ધણું દુઃખ થયું અને તેમણે નાનકને કહ્યું: “બેટા, તેં આગસમાં રહી આપણી આખી ફસલ ગુમાવી.” આ સાંભળી નાનકે કહ્યું: “પિતાજી, હું કદી પણ આગસ બેસી રહ્યો નથી. માફ શમ હંમેસાં કરીજ રહું છું. આ ફરીર એ માફ બેતર છે અને મનોનિમદગી દળથી હું તેને ખેડું છું, વિનયથી જળનું તેમાં સિંચન કરું છું અને પવિત્ર મંત્રથી બીજ તે બેતરમાં મેં વાળ્યાં છે. તેનો એવો પાક આવશે કે જેથી મારી સાથે સાન્નિધ્ય રહેશે. આ જગતમાં કોઈના અળ બંડાશે તેની સાથે જતા નથી. પણ હું એવું અનાજ બેથું કરું છું કે તે સદાને માટે મારી સાથે રહેશે અને તેમાંથી કોઈ કશું પણ ખુચાવી શકશે નહિ.”

આ વાત કાણ વેદાને યી રીતે ઠીક લાગે તેથી તેમણે કહ્યું: “હું સમજ્યો તને ખેતીનો, જાતમહેનતનો અને તાદતકાનો ધંધો પસંદ પડતો નથી, હવે જમ કર.” તે પછી નાનકને બેતરમાં જવાનું કહ્યું નહિ.

એક દિવસે મહાના નામનો ગરીબો નાનક પાસે આવ્યો અને તેણે કહ્યું કે પાક પડત કહેરમાં જાના ફરીદના મેળા ભરાવાનો છે જે વખતે ત્યાં અનેક સાધુ સંતા અને ફજીરા બેસા

યશે. આપ જો ત્યાં પધારશો તો ખુલ્લો ખાનો યશે અને હું પણ સાથે સાથે ત્યાં મેળા ભેગો થકીશ.” મહાનાની આ વાત નાનકે સાંભળે ત્યાં જવાનો વિચાર કર્યો, પોતાનાં માથાપત્રે રળ લઈ તે સંવત ૧૫૪૧ ના જેઠ સુદ ૧૧ ના પાક પડતના મેળામાં ગયા, જાના ફરીદના સ્થાન ઉપર આ વખતે શેખ ઇબ્રાહિમ દલા તેમની સાથે ગુરુ નાનકને ફેટલોક વાડવિવાહ કર્યો હતો. ત્યાં ત્રણ દિવસ રહી મેળા વેરાતાં નાનક ઘેર આવ્યા.

નાનકે સાધુસંતા અને ફજીરામાં ફરતા હતા તે જોઈ તેમના પિતાજીને ચિંતા થઈ કે: વખતે સાધુઓની સોજતથી પુત્ર સાધુ તો નહિ થઈ જાય, માટે હવે તેને મને તે કોઈ ધંધામાં જોડું તો સાફ તેમણે નાનકને બોલાવી કહ્યું: “બેટા, તને ખેતીનો ધંધો ન ગમતો હોય તો એકાદ અધીઆરાની દુકાન કરે તો પણ સાફ. નવરા બેસી રહેવાથી શું લાભ?” નાનકે આ સાંભળી કહ્યું: “પિતાજી મેં તો ક્યારનીએ દુકાન માંડી છે. કાળ અને રિક્ત ફરૂ મારી દુકાન છે તેમાં સત્ય અને ઇદિપસંબધથી માલ ભરેલો છે, હું મારાં માલિકાને તે માલ આપું છું અને તેમાં મને સારો નફો મળે છે.

આ સાંભળી તેમના બાળકે કહ્યું: “અરે, તને દુકાનમાં બાજો દિવસ બેસી રહેવાનું ન મળે તો તું ધર વેચવાની કમાણીનો ધંધો કરે તો ઠીક, તને તે પસંદ પડશે અને ફાવશે પણ થશે.”

નાનકે—“સત્ય એ માફ ધર છે અને સત્યાઓ એ મારા ભોમીઆ છે, સત્યમોરૂપી સુવર્ણ મહોશયી બરેલી કોઈની સાથે હું પરમાત્માના દેહમાં જરૂર જઈ શકીશ.”

આ સાંભળી વળા તેમના બાપે કહ્યું: “તારાથી તે પણ ન બને તો અહિંના મુખાવી કચેરીમાં કોઈ તોફાની લે તો પણ સાફ.”

નાનકે કહ્યું: “પિતાજી, મેં તો તોફાની લીધેલીજ છે. પરમાત્માને મેં મારી જાત સોંપી દીધી છે, અને તેની સેવા કરવાને હું બલ્ય કરું છું અને એ પ્રસન્ન થાય તેનીજ ચાહ જોઈશું.”

આ સાંભળી વળી 'તેમના પિતાએ કહ્યું:
“ બેટા, તારાથી એ કંઈ ન બને અને રોજ
આનંદમાં રહે તોપણ સારું; જ્યારે હું તેને
આવી રીતે ધણી વાર વિચારમાં પડેલી અને
ગાંધા જેવા આચારણ કરતો જોઉં છું ત્યારે મને
ધણું દુઃખ થાય છે.

નાનકે કહ્યું: “ પિતાજી આ જગત સંબંધી
જે સત્ય વાત હતી તે મેં જણાવી છે, બાકી
હું તો આપની આજ્ઞા પ્રમાણે આશ્વના તૈયાર છું
દારણ કે પિતાની આજ્ઞા માનવી એ પુત્રનો
ધર્મ છે.

આ સાંભળી તેમના પિતાના મુખ ઉપર
આનંદના હડા પ્રસરી અને તે બોલ્યા. “ તારી
વાત હવે મને ગમી. ભવિષ્યમાં તું મોટા માણસ
થઈશ એમ મને લાગે છે, મારા મત એવો છે
કે કોયે હું તને વેપાર કરવા માટે રૂપિયા અ-
પીય અને તારે શું કરવું તે રસ્તો બતાવીશ.”

બીજે દિવસે સવારે કાલુએ નાનકને બોલાવી
તેમના હાથમાં ૨૦ રૂપિયા મૂકી કહ્યું: “ બેટા,
આ રૂપિયાનો તું એવો વેપાર કર કે જેથી તને
વેળાં સારો નફો થાય.”

નાનકે પૂછ્યું: “ પિતાજી એવો વેપાર
કયો કરવો ? ”

પિતાજીએ કહ્યું: ‘ સાચો સોશું ’ કરવો કે
અતે જરી પણ ખોટ ન આવે, જસ એટલુંજ
આનમાં રાખવામાં આવે તો બધાંજ વેપાર નફો
કરશે છે, આ વખતે તું બરાબર સોશો કરીશ તો
ભવિષ્યમાં એ કામ માટે હું તને મોટી રકમ આપીશ.

નાનકે કહ્યું: “ આપના કહેવા પ્રમાણે હું તે
બરાબર કરીશ અને તેથી તમે પ્રસન્ન થશો
એમ મને લાગે છે.”

તે પછી નાનકે બાધા નામના એક જાટ સાથે
ગામમાંથી પરચે જવા નીકળ્યા. બારેક માઈલ
જણાપછી મુંઢડા નામના ગામમાં તે આવી પ-
હોંચ્યા. ત્યાં એક કાઠની ઘરા નીચે કબીરપંથી
સાધુઓનું એક કુંડે ઉતરેલું તેમણે જોયું. તેમના
ફેટલાક સાધુ આનંદમય થયેલા હતા. ફેટલાક
જાનન દીર્ઘન કરતા હતા ફેટલાક આરે બાજુ
ધુણી ધીમવી તથામાં બેસી પંચાગ્રીથી તપ
કરતા હતા અને ફેટલાક હાથ ઉઠા કરી પોતાના

ચરીરને કંઈ આપતા હતા. તેમનો મહંત એક
મુગચર્મ ઉપર બેઠો હતો તેને માથે મોટી જટા
હતી ફેટલાક શિષ્યો તેની પાસે બેસી પાક ક-
રતા હતા. તેમના દર્શનથી નાનકને ધણો આ-
નંદ થયો, પણ એવામાં કાઠએ તેને ધીમેથી
કહ્યું: આ સાધુઓ ત્રણ દિવસથી અહિં આવીને
પડ્યા છે છતાં કાઠ તેમનો પાળીતો પણ બાવ
પૂછ્યું નથી.

આ સાંભળી ગુરુજીને અપેદ આશ્ચર્ય થયું
અને બાલાને પોતાની પાસે બોલાવી કહ્યું: આ
માણસો એવા છે કે એમની સાથે સોદા કરવાથી
આપણને ધણો લાભ થવાનો સંજોગ છે. મારા
બાપે કાઠ લાભદાયક ધંધો કરવાનું કહ્યું છે તો
આપણે આવી ઉમદા તક ગ્રામાવતી ન જોઈએ.
આ મૂડીને આપણે તેમને બોર્જન કરાવવામાં
રોકવી જોઈએ.

બાલાએ કહ્યું: આ બાબતમાં તમારા પિતા
ધણા સખત છે માટે કંઈ કરતા પહેલાં પૂર્ણ
વિચાર કરજો. એમ કહી તેણે રૂપિયા નાનકને
આપ્યા નાનકે તે લઈ મહંત પાસે ગયા અને
તેમને પ્રજ્ઞામ કરીને નમ્રતાપૂર્વક પૂછ્યું કે:
“ આપ વહવમરના છો તેથી તાઢ તાપ સહન
કર્યા પડ્યાં હશે, આ ચરીર ધુજ અને રાખથી
રચેલોગાય છે. આ છાંછળી મૂળ તો દુઃખરૂપ છે
તેને તમે આમ વધુ દુઃખમય કેમ કરો છો ?

મહંતે કહ્યું: “ બચ્ચા, ચરીરને કંઈ આપ-
વાંથી આપણું પાપ બળી જાય છે અને તેથી
આપણો આત્મા ઉચ્ચ પ્રદેશમાં વિહરવા લાયક
બને છે. માટે અમે અમારા સંપ્રદાયના આદેશ
પ્રમાણે આમ તપ કરીએ છીએ.

નાનકે—“ તો શું આપ જમતા પણ નથી ? ”

મહંત—“ જો કંઈ અનાયાસે આવી મળે
તો તે અમે મંદણ કરીએ છીએ પણ તેની અમે
પરંપરા રાખતા નથી. અમે જગતથી કંટાળેલા
દેવિથી તેના માથે મુખે ઉપર લમ્પ આ-
પતા નથી.”

નાનકે—“ તો કૃપા કરી આ નજીવી રકમનો
સ્વિકાર કરીને જોઈતી સામગ્રી મંગાવી લો.”

મહંત—“ કાઠ, તું હજુ બાળક છે. આ
પૈસા તારા બાપે તને કાઠ કમને માટે આપ્યા
હશે માટે તે અમારાથી લેવાય નહિ.”

નાનક-મારા બાપે મને આ રૂપીઆ આપતાં હતું હતું કે તું આનો મારો સોદો કરજે અને આપના જેવા સંત પુરોહીની સેવાના સોદા સ્વિચામ બીજો સારામાં સારો ક્યો સોદો છે? એજ વારતવ સોદો છે અને બીજા બધા તો સાસણી છે.

નાનકનાં આવી વચન સંભળી તે મદત પછો રાહ થયો અને તેણે હસનાં હસનાં કહ્યું: ખરે, તું બહુ સમજુ જણાય છે. જ્યારે તારી ઇચ્છાજ અમને રૂપિઆ આપવાની છે તો પછી તુંજ બજારમાં જઈને તેવું આવતું કાંઈ આવ. અમે ત્રણ દિવસથી કશું પણ ખાધું નથી."

આ સંભળી નાનક ગામમાં ગયો અને ઘોડા, ઘી, દાળ, ચોખ્ખા ગોગ વિગેરે સામાન લાવીને માધુઓને જમાડ્યા. મદતે તેને આશિર્વાદ આપ્યો.

તે પછી નાનક બાલા સાથે ચોતાને ગામ ગયા, નાનક ગામ પાસે આવતાં એક પીલુના ઝાડ નીચે આસન વાળીને બેઠા અને બાલાને

ઘેર મોકલી દીધો. આ જગા હજુ પણ તો સાહેજના નામથી પ્રસિદ્ધ છે.

તેણે ઘેર જઈ કાલુ વેરીને સમજી દીધી હતી એટલે તેમના કોષનો પાર રહ્યો નહિ. તો નાનકને ધણા ધમકાવ્યા અને તેમને મામ-દારકે રાખજુદાર થાશે કહ્યું ગયા, તેમણે કાલુ દોષમંત્રી પાકથી નાનકના ઉપર સારી અસર થઈ પણ નાનકે કહ્યું: "પિતાજી આપની આજ્ઞા તે પાળી છે આપે મને ખૂબ નફાકારક કંઈ કરાવ્યું નહોતું? તેથી મને મોરો સાચો અને નફાકારક લાગ્યો તે ક્યો એમાં ખોટું શું કંઈ છે?"

ગુરુનાનકની આ વાત સંભળી રાખજુદારે કહ્યો અને તેણે કાલુને કહ્યું: "મહેતાજી, તો આ ચિંધરે વીટેલા રત્નથી ક્યાં સુધી અટકા રહેશો? આ જે રીતે રૂપિઆ ખર્ચે તે રીતે ખર્ચવા દો અને તે મારે નામે લખ્યા રહેશે. અને ખામનામાંથી ભેતા રહેશે પણ એ દીલ દુભાય તેવું કંઈ કરશે નહિ."

ગુરુ નાનકની આવી પ્રતિત્તિ અને ઉદારતાથી પિતાને તો સદા કહેવ રહ્યા જ કરતા પણ ગુરુજીને ઉદારભાવ જે કુદરતીજ હતો તે મર્યાદા નહિ

દીર્ઘાયુપિ ન નિવહવાનાં કારણો.

લેખક:—આર્યવેદ મયારામ મુંદરજી.

વેદ, ઉપવેદ વિગેરે ધર્મ પુસ્તકોમાં મનુ અને ૧૦૦ વર્ષનો આશિર્વાદ આપાએલ છે છતાં મનુષ્ય મર્યાદા પછાતો એથી જોખું આપુષ્ય ભોજની મૃત્યુ પામે છે તેનાં કારણો મુખ્યત્વે કાંઈ દોષોજ નોંધાયે, અને તે વેદકથાના આશિર્વાદશબ્દો દ્વારા વિચારવા તથા અમલકરે સમજ વર્તવા જેવું બને તો દીર્ઘાયુપિ નીવડી શકાય એમ વેદકથાના માલમ પડે છે. દીર્ઘાયુપિ ન નિવહવાનાં કારણો મુખ્યત્વે નીચે પ્રમાણે વેદક વિધાવડે જણવામાં આવે છે.

આશિર્વાદ, જન અને દિર્ઘાયુપિનો આધાર ધૃષ્ટરી કુદરતના અવિર્ભાવ કાપણ (નિવર્ત) ઉપર અવધની રહેલ દિષ્ટે છે. જેને દેવ (દેવગ નમીત) ની સાથે સંબંધ અનવામાં જુદા થાય છે. પ્રથમ આપણાં માતાપિતા અને આપણે પોતે

તેને માટે જવાબદાર છીએ. કેટલાક બાધિએ આપણીને પણ માતા નથી અને તેથી મનુષ્ય જાતિનો એથી બામ, વારતવિક જીવનમર્્યાદાને નોંધતાં દીરસો પૂર્ણ કર્યાવિના જયપણમાં જ મૃત્યુ પામે છે, તે માટે ધૃષ્ટરી કુદરત જવાબદાર જવામદાર નથી. બે તેને આ માટે જવામદાર ઠેરવવામાં આવે તો મનુષ્યો ચોરી અભિચારી કૃત્રિમ કરે છે તે માટે પણ એને જ જવાબદાર ગણવા જેવું કરે. પરંતુ આવનારને માટે કૃત્રિમ એવળા જીવાતમાજ જવામદાર દોષ તેમ દિષ્ટે છે.

અકસ્માત અને બધાની વિગેરે દુઃખરહોને ખાદ કરીએ તો મનુષ્યો તેની ઇચ્છાનુસાર દિર્ઘાયુપિ ભોજની શકે તેમ છે. બે તેમ સદ્વર્તન બને તો દેવ, વિદેશમાં બાબો વેલો ને દાક્ષિણ્યે જક

હરી અપ પડશે નહિં. યતજ મંટાડી ચકાવ એવા રોગોથી વર્ષે જમતમાં ઓછામાં ઓછા એક દોઢ માણસો મરી નશ છે એ આધુનિક કેળવણીની સંસ્કૃતિ ઉપર કેવું મોટું ક્લંક છે તેમાં આશીનો તે હોય છે.

ઈશ્વરે મનુષ્યોને દીર્ઘાયુષ્ય અર્પેલું છે; પરંતુ મનુષ્યો જ પોતાના અવતરનો વંડેજ તેને ટુંકું જનાવી દે છે. ધણી યોગજ લોકો વદ યતાં સુધી જીવવાનું પૂર્ણ જ્ઞાન ધરાવતા હોય છે. અને વદાવરયા ભોમવી મરણ પામે; તે વાતો અમુકજ હોય છે; બાકી ધણી સંખ્યા જયપણમાં અને યુવાવસ્થામાંજ મરણ ચરણ થાય છે. સંકેતે ૪-૪ મનુષ્યો જ વદાવરયામાં મરણ પામી શકે છે, એવી સરેરાશ આવે છે. કુદરતે માનવ ચરીરનું જે અદ્યુત સંચાકામ બનાવ્યું છે તે ઉપરથી તો સ્પષ્ટ માલમ પડે છે કે આપણે સદ્ધર્મ ને કલાચરણે વર્તીએ તો એ વર્ષ સુધી આરોગ્ય પૂર્વક જીવી શકીએ એમ કુદરતી નિયમે જોતાં વૈદ્યક વિદ્યા કહી શકે છે.

ધણી મનુષ્યો મધ્યેના અમુક ૧૫૦, ૧૨૫, ને ૧૦૦ વર્ષ પર્ષત દીર્ઘાયુષ્ય ભોગબ્યાના દાખલા આરોગ્યરક્ષક વૈદ્યક ખાતામાં નોંધાએલા છે. અને તેવાઓનાં વર્તન, કુદરતના આરોગ્યરક્ષક ને શક્તિરક્ષક નિયમે સથવાય તેવાં સાદા ને સરસ (નિષ્પાપ) હતા એમ પણ માલમ પડે છે.

મનુષ્ય ચરીરની રચના અને ધાતુઓ બાબત મનુષ્ય સમુદાય અગ્નિ છે તેટલો બીજી બાબતોમાં નથી જણાતા. હજાર મનુષ્યે એકાદ મનુષ્ય પોતાના ચરીરની અંદરના મુખ્ય અવયવોનું સાચું જ્ઞાન ધરાવતા નથી અગર તેમને શું ઉપયોગ કે શું હાનિ છે તે પણ કહી શકતાં નથી. આ કાંઈ પોતાનું આરોગ્યને માટે જેની તેની અવજના નથી.

મનુષ્ય કેળવણીનાં મહાવિદ્યાલયો અને વિશ્વ વિદ્યાલયોમાંથી “પૂર્ણ ચિદ્ધણી” લઈને બહાર પડતા તરણુ શ્રિ પુરો, કે જે ભાષાઓમાં, સંગીતમાં અને કળાદૈશલ્યમાં બહુ કુશળ અને હા તેઓ જે અવયવો અને તેમનાં હાર્વેપર પોતાના જીવવાનો આધાર છે તેનું યથાગત,

સ્પષ્ટીકરણરૂપે જાણી, જણાવી શકતાં નથી. એ કુદરતના કર્તા પ્રત્યે મોટું અપમાન કરવા બરાબર છે. આગળ જતાં એવો વખત આવશે કે તે જમાનાના કુશળ લોકો આજના આરોગ્ય સાચવવાના દેહધર્મ સમજવા સામવવામાં બેપરવા હતા અને તેથી ધણી રોગના ભોગ યદને અધુરી અવસ્થાએ મૃત્યુ પામતા હતા એમ કહેશેજ. તેઓ પશુને વનસ્પતિ માટે જેટલું જાણતા હતા તેટલું પોતાને માટે જાણતા નહતા તેમ કહેશેજ, એ આજે શરમાવા જેવુંજ છે. મનુષ્યો પોતા માટેની અગ્નિતાથી કેટલું નુકશાન સહન કરે છે તેનો પ્રત્યક્ષ એકાદ સંકુચીત, અર્ધાવકસિત એકાંગી, અદ્વિપાય પ્રભ તરફથી મળી શકે છે.

જે ચરીર—તનથી બિમાર કે અનારોગ્ય હોય છે તે મનથી પણ તેરીજ સ્થિતિ ભોગવવા પામે છે. જેમ અસત્યાચારી પ્રયુને પત્તં નથી; તેમજ, અજીજ્ઞાદિ રોગોવડે પીડાતા અકાંતિયા દરદીઓ પણ પ્રયુને પત્તં નથી. રોગી ચરીર વાળાનું મનોસામર્થ્ય, કલુસના દ્રવ્ય પ્રમાણે વચર વપરાતું પડતર રહેવા પામે છે. તેવાથી સ્વપરને લાભ મળવાનું બનતું નથી, અ જાની. ઓતું કહેવું યથાર્થ છે.

ધણીવાર પેટના અજીજ્ઞાને લઈને માથાનો દુઃખાવો કે પેટનો દુઃખાવો થઈ આવે છે અને તેથી કેટલીક વખત જ્વરાદ રોગ થઈ આવી એક અવયવના પાપને માટે ચરીરના દરેક અવયવને દુઃખ સહન કરવું પડે છે. તે ઉપરથી સમજી શકાય છે કે ચરીરના દરેક અવયવો તથા જ્ઞાનમતિતંત્રુઓ એક બીજાની સાથે કેટલો બધો સંબંધ ધરાવે છે!

મનુષ્યના દુર્ગુણોને વ્યરનાવડે થનાર, આરોગ્ય ને દીર્ઘાયુષ્યની પાપમાલી.

૧. બહુ અતિ હસરત કે અતિ હઠ બહાર મહેનતવડે મન ઉષ્કરાય છે, ધુસાહાર થાય છે અને તેથી આરોગ્ય ને આમુખ્યને દાની પહેચે છે.

૨. તમાકું, ચદા, દારૂ ને દારૂ કે અદિજી વિષે રૂચી ને માદક વસ્તુઓના રોચન (બચન) વડે પ્રથમ તન, મન ઉષ્કરાય છે ને તેમાં હઠ બહાર ચરીરશક્તિનો બચ (ક્ષય) થાય છે, અને પાછળથી તેમ વપરાએલ શક્તિ ચાકવાથી તેનાથી થનારા સતત ચરીરના મન તનના બા-

પારમાં ખબલ પહોંચવાથી આરોગ્યને અને આયુષ્યને હાની થતી જોવામાં આવે છે.

૩. ખોરાકનું અપસેવન કે અતિસેવન અમર સત્વદીનનું શેવન, અતિ અપવાસ, અતિ ઉષ્ણ કે શીત રૂઢમાં શરીર સાચવવાની બેપરવાઈથી પણ આરોગ્યને આયુષ્ય બાધિત થવા પામે છે.

૪. મનને ક્રોધ, ક્રોધ, લોપ વિગેરેથી અતિ અઘણાવવાથી મન તનની હાલત બગડે છે તે તેથી પણ આરોગ્યને અને આયુષ્યને હાની પહોંચે છે.

૫. મન, તનથી મલોન અને કુટ, ક્ષીજ રહેવાથી પણ જોગ પરિણામ આવે છે.

૬. અતિ રસારવાહ, અતિ વિષય ભોજ અને અતિ ઉગ્રશ્રાથી તથા ખોટી ખટપટોમાં મગ્યાં રહેવાથી આરોગ્ય અને આયુષ્યને ન કળાય તેવી નિદાન હાની પહોંચતી જાણવામાં આવેલી છે.

૭. હૃદ બાહરે વિઘાત્યાસ કરવાથી તેમજ કશી પણ તનમનની કળવણીની ભેદિતી કસરત ન લેવાથી તેમજ આજીવ એકાપલું ભોગવવાથી પણ દેખતી રીતે ન કળાય જોમ મુઠે આરોગ્યને અને આયુષ્યને કાષ્ઠપણ રોગરૂપે હાની થવાનો પુરતો સંભવ છે.

૮. કાર્યા ફોગ, કાર્યા અન્ન, શાક પચા-દિન્ય શેવનથી તથા ઉતરેલાં અન્ન, ફળ, શાક તરફારી વિગેરે ખાવાથી તથા બગડેલાં પડતર પાણી વિગેરે પીવાથી, કે બગડેલાં કે રોગી જાનવરોનાં કુષ વિગેરેનું શેવન કરવાથી જવરાદિ કે ધનાદિ રોમ લાચુ પડી, આરોગ્ય તથા આયુષ્યને હાની પહોંચે છે.

૯. હિંતા કાલેરા, ઇન્દ્રિયજેન્ડા વિગેરે રોગ વખતે તેથી જાચવાના નિયમ, એકેને અરોગ સાચવવાથી પણ ઉપર મુજબ પરિણામ આવે છે.

૧૦. કાષ્ઠ પ્રકારનો આઘાત, મત્યાઘાત કે અકસ્માત, અગ્નિદાહ, કે સર્પાદિકનાં જીરેરી હાવ માટે સાચવેત ન રહેવાથી પણ કેટલાંજેઠનાં દર વર્ષે આઘાત મરણ થવા પામે છે. અને તેમાં રાજ્યોભની લાઘવોથી તે નિર્દોષ મનુ-

ષોનો કચરકાણુ નિકળવા પામે છે તે પાપ તે આરોગ્ય તથા હિંદ્રિયજેન્ડાને હાની પહોંચાડનાર કાષ્ઠ જેવું તેવું નથી. આમ મનુષ્યોના દોષોથીજ મનુષ્યો અસ્પષ્ટાધિ, અનારોગ્ય ને રોગવાન થવા પામે છે.

ઇશ્વરી કુદરતના નિયમો અવિચળ હોય છે તેને વિધિ નિષેધરૂપે ન્યાં જેમ ધરે તેમ આરોગ્યતાના નિયમો અમલમાં લેવાતી જરૂર છે.

આશ્ચર્યની વાત એ છે કે મનુષ્ય હિંદ્રિય જીવવા ઇચ્છે છે છતાં તેમ જીવવાના નિયમોનો પોતાના ઇષ્ટિક સુખ કે લાભને માટે ભંગ કરે છે! અને એથી ખરાબ પરિણામ આવે છે ત્યારે તેના ખરાં કારણો ન વિચારતાં, કેવળ નસીબને દોષ દહને રોવા લાગે છે. એથી આશ્ચર્યકારક અચાન બીજું કયું દોષ છે કે કેવળ નસીબથી સર્વ બનતું નથી, તેમના કર્મ કર્તા ઇશ્વર પણ નથી; કર્મ કર્તાને ભોક્ષા કેવળ જીવાત્માઓજ હોય છે અને તેથી તેઓ બધી, સમષ્ટિરૂપે જેવાં કર્મ (કાર્ય-વર્તન, આચરણ) કરે છે તેવાં તેનાં ફળ ભોગવવા પામે છે. કર્મ-ફળહતા આથી ઇશ્વર તેવાપર મિથ્યા દલા કરે; તો તેનાં કર્મ તેના ફળ ભોગવી ખાધીને તે પુનઃ શુદ્ધ થઈ એક જ નિદાં. એથી અચળ સૃષ્ટિ નિયમો વેદાદિ સાત્તોએ કે મહાત્માઓએ કરમાવેલા છે તેવા જનારોગ્યના અને જનસખાકરીના સાચા નિયમો, તે માટેના વિધિ નિષેધવડે દરેક મનુષ્યને ખાળવા—પળાવવાની, બાધિ, સમષ્ટિરૂપે પુરી જરૂર છે.

કેવળ નસીબથી જ સુખ દુઃખ મળે છે તેવું માની બેસવું એ પાગલનું કે અચાનીતું અચાન છે; પરંતુ જાનવાનો સમજે છે કે, કયાંય નસીબ કયાંય દેશ, કયાંય સમય, કયાંય સમુદ્ર, કયાંય ચાંદ, રીવાજ, કયાંય કાયદા કાનૂન, કયાંય વ્યવસ્થા, કયાંય બ્યક્તી કે સમાજ—સમુદાય સામર્થ્ય, કયાંય મન, તન કે ધનથી કે જ્ઞાન વિજ્ઞાનવડે તન, મન કે ધન દ્રવ્યાદિનાં સુખદઃખાદિ સાંપડી શકે છે. ઇતિ.

मोहिनीकुमारी.

(अनुसंधान गीतांश.)

प्रकरण २ लुं.

छुंयारायेना त्रास.

मोहिनीने प्रतिनी आता सिवाय ऐकधा परमांथी व्हार नीकणवुं, ऐ केटलुं जधु वधप्रक छ ते समजथुं. अींये स्वतंत्रता भोगवरी ऐ केटलुं जधु दानिधारक छ तेनुं यान तेने यधु, ते युवान मुसलमाननुं उहेवुं साक्षणी तेनेशे जवान हेवो तेन सुजथुं. अत्तारे तेमनुं रक्षय्य करनार काष्ठ नहोतुं. सुतोयना पय्य गवराध. मुसलमाननुं नाम याहिंयां दनु. आ लोकांनी ऐक जेवी टाणीज हती ते जेजे हवसे लुहा लुहा धंधा करता अने रावे गये ते अींजिने इसावी लावता. योरींजे करावता, लुभार रभता अने जेवी रीते हवका धंधा करी येनगाळजे उडावता. आ टाणीने लोका यडाणयोडी कहेता. धव्णी वार तो नाना जाणजेने गेरीमांथी हवपी लावता अने तेना गाव्याप पासे जसे-पांयसे इपिया आपे तो तमारा जाणकने शेधी लावी-ऐ जेम कही इपीया पडावता. आ लोकांना आ प्रहारना धंधा न यध पडये हतो, पोलीस तेनी तपासमां तो हती पय्य तेमने पतो भजतो नाह.

तेमनामां जेयार माजुसे पोलीसमां पय्य नोडरी करता हता जेटले तेजो आवी पोलीसनी तपासनी राधणी जातमी तेमने आपी हेता. जेथी तेजो येती जता. आज अरसाभां सुरतना ऐक मोटा जेरीने त्यां योरी यध हती अने तेमां लाजे इपिआनां माव नोरा-यो हतो. ते योरी पकडवा माटे धव्णी तजवीज करी पय्य कधि पतो जाधे न-होता, ते योरीने मान नजये माव ताथी न-दीना किनारे आवेवा केटवाक इजणा लोकांना

धर आभण जध ते लोकांजे हाटये. अने पडी तेमनाज सोपती जे पोलीसमां रहेता हता ते. मजे पोताना छपरी सावे तपास करावी माव इजणा लोकांना धर पासेथी कडावी जेयार इज-णाने पकडाव्या. तेमने जियाराज्येने मार मराव्ये अने योरीने जीजे माव कधा छुपाव्ये छ ते जताववा जख्खाव्य. पय्य ते जियारा तो कर्तुं नहोता जख्खा तेथी शी रीते माने? आ म-हारे योरी करे पोते अने सज करावे जीजने, आवो माह आ लोकांनी मंडणी मारहे येतो.

याहिंयां पय्य जडमाय गजुतो, ते आ टाणीने मुप्य माजुस हतो. गहोरमां तेनी सो-ना याहिनी दुडान हती. धनकभेटे पय्य भरतो, अने आजडार मजुतो. सारा सारा शेक साव-हारे सावे जोगभाय्य राभतो. तेना वर्तन छ-परथी तेने जधा कसे माजुस समजता. नही किनारे तेने जजते हतो. ते मोटा मोटा मा-जुसेमां इरते अने तेनी जातमी लावतो. व्य-जियारी, व्यसनी अने सर्वपाते ते पूरा हतो. लोकां तेने साशे अने आजडार जख्खा पय्य तेनामां सर्व दुर्लुं हता.

प्रसन्नकुमारने त्यां ते पोताना ऐक जे क-समां जयो हतो त्यारे सुतोयना छपर देनी दृष्टि पडी हती. त्याथीज सुतोयनाने काष्ठपय्य रीते इसावचानी तेजु जाळ मांडी हती. जाडीवाजे पय्य तेनीज मडणीने माजुस हतो, अने धव्णी वभव जेकडोडकड माजुसेने जाडीमां जेसाडी अवणे रस्ते यडावी अदि वध जावतो सुरत छह्यामां आ वभव धव्णी धाडो पडती हती.

નાનાં નાનાં ગામોની સહિસલામતી ઓછી હતી. પંદર વીસ માણસોનું ઘાડુ બુંદુકા લઈ ગમે તે નાના ગામને છુટી સેતાં અચકાતું નહિ. આ ઘાડપાડુઓનો સરદાર જમાતખાં એ ચાંદખાનિ અંગત સંબંધી અને મિત્ર હતો. છુટનો માલ પહેલે જાગે ચાંદખાનિ ત્યાં આવતો, ત્યાં ગળનો અને સેતાના ચાંદીની પાટો ખતાવી વેચવામાં આવતો.

જમાતખાં પણ ધણીવાર ધણા ગામોમાંથી કાઢ સારી રૂપવતી સ્ત્રી હાથ આવતાં ઉપાડી જતો અને હળર બે હળર રૂપીઆ લઈ પાછી સોંપતો, દરેક ગામમાં પણ તેના મળતીયા રહેતા. તેઓ દિવસે તપાસ કરે અને પછી રાત્રે જમાતખાનિ કદો છુંદ કરાવતા. સરકારનો જે ભય હતો તે મડી ગયો હતો. કેદમાં જવું એતો મહેલમાં જવું એવું માનતાં લોકો શીખી ગયા હતા અને તેવા લોકોનો ભય ઓછો થતો ગયો. અસહકાર ની ચળવળમાં મોટા મોટા વજીલ બેરીસ્ટરો કેદમાં જવા કરતા નહોતા તેમનું અનુકરણ કોળી, બીલ અને હલકી જાતના લોકોએ કર્યું. તેઓ ધારતા કે સરકાર શું કરશે ! પકડશે તો વળી વર્ષ બે વર્ષ મોશાળ જઈ આવશે. પણ છોકરાં તો સુખે ખાશે, આવા વિચારથી અતીતિમાન લોકોએ સરકારનો ભય મૂકી દીધો હતો. અને તેથી છુંદકાદ ધણી ચાલતી.

આવા લોકોથી બીજા સુસૌહ લોકો બંદીતા, પણ ધણા કાંઈ માણસ આ લોકોની બાતમી પણ કરને લીધે આવી ચકાતું નહિ અને આપે તો બીજા દિવસે તેની ખજાર લેવાની. બૂંડાળી જૂત નાસે એ કહેવત પ્રમાણે લોકો ભયભીત બની ગયા અને ચોર છુંદારાઓ નીર્જાય યથ ગયા. ચાંદખાં આ ચોર છુંદારાઓનો પણ ખાસ સંગી હતો. પોલીસથી આ લોકોને પકડી ચકાવ તેમ હતુંજ નહિ. જેથી સરકારે સ્પેશલ પાર્ટી રાખી હતી. તેમાં પણ જમાતખાંનાં માણસો છુસી ગયાં હતાં અને તેની બાતમી રાત્રિ દિવસ તેમને મળવાથી તે ચેતતા રહેતા. આ પ્રકારે જમાતખાનિ ત્રાસ વર્તાઈ રહ્યો હતો. ચાંદખાનિ લોકો વેપારી સમજતા પણ તે ચોર છુંદારાઓનો સરદાર બની બેઠો હતો. તેનો

બંધવો નદીપાર હતો અને તે સ્થળ એકાંત અને નિર્જન જગાએ હતું. રાતની વખતે ત્યાં મીટીંગ ભરાતી. આ પ્રકારે આ બંને યવનોનો ત્રાસ સુરત અને તેની આસપાસના પ્રદેશમાં ફેલાઈ રહ્યો હતો.

મોહિની અને સુલોચના જેમ વાલ આગળ બેઠું તરફે તેમ અભાવે ચાંદખાં આગળ બની ગયાં હતાં. તેમનાથી એક પણ સબ્દ બોલાયો નહિ. ચાંદખાંએ ફરી પૂછ્યું.

"વંદાલી સુલોચના, જો તમે બંને જાણ મારી જાણને આજે પુરી કરશો અને ભવિષ્યમાં મારા સ્થાનમાં હું તેણાનું ત્યારે આવવાની કજીલત આપશો તો હું તમને છોડી મૂકીશ અને ન્યાલ કરી દઈશ. તમે તો તમારા પતિથી સ્વતંત્ર છો. ગમે ત્યાં જઈ આવો શકો તેમ છો, અને તેથી તમને વારંવાર અહિં આવવામાં અડચણ નહિજ આવે. જો હા પાડશો તો હું સદાનો તમારો તામેદાર રહીશ. પણ મોહિનીએ હિંમત લાવો કહ્યું: "ભાઈ, અમે અજાણી સ્ત્રીઓ છીએ. આપે અમને આશ્રય આપવાનું કહી અહિં લાવી અમારી ફજેતી કરવાની વાત કરે છે તે આપને શોભતું નથી, અમે પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ છીએ. પતિવ્રતા સ્ત્રી કદીપણ પરપુરુષનો સગ કરી શકે નહિ એ તમે જાણો છો. તમે અમને રજા આપો અને અમારી આખર ઉપર હાથ નાંખવાની વાત જવારો."

ચાંદખાં—"અરે, એમ તે બંને! તમે રાજી પુરીથી નહિ માનો તો પછી મારે તમારા ઉપર જંગારદાર કરવો પડશે. અને તેમાં તમારું ભલું નહિ યાચ. હું તમને હવે છોડી શકું તેમ નથી. માટે જેવો હોય તેવો જવાબ આપો."

સુલોચના—"અરે મીપાલાઈ, આ વાત જાણવામાં આવતાં તમારી શી દયા થશે તેવું લાન છે! અમને જવા દો અને તમારી છુટી લાલસા છોડી દો. અમે પ્રાણ છતાં તો તમારે તાબે નહિજ ચડએ. ભલે ધધરે ધાડું ફરો તેમ જાતરો. મિથ્યા બે સ્ત્રીદલાનું પાપ માથે બેઠો ન સેતાં અમને અમારે ઘેર જવા દો."

ચાંદખાંએ માંનું કે આ સ્ત્રીઓ એમ તો માને તેમ નથી. તેણે ધણીએ વાર આવી સ્ત્રીઓને

ફાવી હતી અને તેને તે રમત સમજતો હતો. તેણે આગળ જઈ તરત સુલોચનાનું કાંડું પકડ્યું. અને પછં તરફ ખસડવા માંડ્યું. સુલોચનાના હોશોય ઉડી ગયા. તેણે કાંડું છોડાવવા ધણી તરફડીયાં માર્યાં પણ જમ જેવા ચાંદખાં આગળ તે બિચારીનું શું ચાલે! મોહિનીનો એક બીજા યુવકે આવી હાથ પકડીને એક ખંડ તરફ ચાલવા માંડ્યો. તેમણે ધણું દેવે તો આપણું કામ સિદ્ધ થયું. મોહિની તો જેવું પેલા યુવકે કાંડું પકડ્યું કે તરત જ બેભાન થઈ નીચે પડી આ વખતે તેમને છોડાવનાર માત્ર ઈશ્વર વગર બીજું કાંઈ નહોતું.

આ પ્રસંગે ન્યાં બની રહી છે ત્યાં એકા એક કોષ્ટએ દિવાનખાનામાં પ્રવેશ કરી કહ્યું “બાપુ, ભાગો ભાગો, આવી બન્યું. ધોડાશ્ચર સિંપાઈએ મગનને ઘેરા ધાલી તમને પકડવા અદર પ્રવેશ કર્યો છે.” આ સાંભળી ચાંદખાં સુલોચનાનું કાંડું છોડી દીધું, તેના હોથકાચ ઉડી ગયા. મોહિની પણ છુટી થઈ ગઈ. નાસનાસ થઈ રહી, ચાંદખાં આવા પ્રસંગે નાસી જવા માટે એક શ્વેત દ્વાર રાખેલું હતું તે રસ્તે થઈ નાસવા માંડ્યું. જો જોતામાં તો પોલીસ ઇન્સપેક્ટર દિમતલાલે અદર પ્રવેશ કર્યો. તો ત્યાં ચાંદખાં મળી યાચો નહિ પણ સુલોચના અને મોહિની બે સ્ત્રીઓ રૂદ્ધ કરતી ઉભેલી દીડી. તેમને ત્યાંજ કુલા રહેવાની આગ્રહ કરી તેણે બંન્નલામાં સર્વ સ્થળે ચાંદખાંની તપાસ કરી પણ તેના પત્તો ન લાગ્યો.

આવી રીતે સુલોચના અને મોહિની તો અચાનક વિકાળ પણ પાસેથી જેમ બહાર છુટે તેમ છુટી ગઈ. પોલીસે ચાંદખાંની મિલકત જામ કરી અને તેમાંથી સુરતના ઝવેરીનો કેટલોક ચોરીનો માધ નીકળ્યો. હિંમતલાલ નાગર બ્રાહ્મણ હતો. તે નાનપણથીજ પોલીસની નોકરી કરતો હતો અને ધીમે ધીમે ઇન્સપેક્ટર સુધી પહોંચ્યો હતો. સુરતમાં ચોરી અને હુલ્લટ ધણી થતાં તેને સ્પેશલ પાટી સાથે અહિં નીચ્યો હતો. અને તેણે બાહોરાથી આ ચોર હુલ્લટાઓને પકડવા માટે મહેનત કરવા માંડી હતી. ધણી દિવસથી તેની દષ્ટિ ચાંદખાં ઉપર પડી હતી. બીજાઓને જ્યારે તે વેપારી અને કાકુ-

કાર જણાતો ત્યારે હિંમતલાલની નજરમાં તે ચોર અને હુલ્લટાનો સરદાર હોય એમ લાગ્યા કરતું. હિંમતલાલની સાથે ચારેક પોલીસના માણસો ખાસ તેના વિશ્વાસુ હતા. તે ધણી ખાતમી મેળવી લાવતા. આ પાટીમાં બજેલા ચાંદખાંના માણસોની દિલચાલ ઉપરથી તેમણે તે લોકોનો પીછો લીધો હતો. તેમાંના એક બે જણે તો તે લોકોનો પુરેપુરો વિશ્વાસ મેળવી લીધો હતો, તે પણ વારંવાર ચાંદખાંની સાથે પેલા લોકોને ત્યાં જતા અને એવી રીતે ચાંદખાંની વર્તણૂકની ખાતમી તેમણે મેળવી હિંમતલાલને કહી હતી.

હિંમતલાલે મોહિની અને સુલોચનાની જુનાની લઈ લીધી અને પછી તેમને બીજા દિવસે સવારે પોતપોતાને ઘેર પહોંચાતી કરી દીધી. આ વાત પેપરમાં પણ આવી ગઈ. મોહિની અને સુલોચના તો એવી શરમાઈ ગઈ હતી કે હું મોહિની જીવવાય પણ દેશ સુરત નહિ. નવલકિશોર બહાર ગામ હતો ત્યાંજ તેણે આ વાત પેપરમાં વાંચી અને ડીજે દિવસે ઘેર આવ્યો. મોહિનીને સંખળા વાત પૂછી અને મણે છપ્પો આપ્યો. તેણે કહ્યું: “પુરૂષ અને સ્ત્રીમાં જે ભેદ છે તે આટલાજ છે. સ્ત્રીએ એકલા સ્વતંત્રપણે ફરવું એ તેની પોતાની આબરુ ગુમાવવા જેવું છે એની ખાતરી તને હવે થઈ હશે. ચાતો કરવી રહેલી છે પણ ન્યારે આવી પડે ત્યારે બચાવ કરવો એજ મુશ્કેલ છે. સ્ત્રીએ એકલા ગમે તે પુરૂષની સાથે ફરવું, ફરવું, ગમે તે વખતે ગમે ત્યાં મેળાવડામાં જવું આવવું અને પુરૂષની માફક સ્વતંત્રતા મેળવવી એથી શો લાભ છે તેના તને અનુભવ થઈ ગયો હશે. એ તો કીક કે પોલીસ અચાનક ત્યાં આવી ગઈ અને તમને બચાવ્યાં પણ કદાચ તે ન આવી હોત તો તમારી શો વફાદારી તેના ખ્યાલ તો હવે થઈ જ ગયો હશે. ખાસ હવે સ્ત્રીએ સ્વતંત્રતા મેળવવી એ સારી છે કે પોતાના પતિના કલ્યાણમાં રહેવું એ સારું છે?”

મોહિની—“બાલ્યા, મારી ધએલી બૂલને માટે હું આપની મારી માથું છું. સ્ત્રીએ સ્વતંત્ર થઈ ફરવું ફરવું એ કેટલું જાણ્યું હાનિકારક છે તેના મદને પુરેપુરો અનુભવ થઈ ચુક્યો છે. જો પોલીસ ન આવી હોત તો અમારે તો ત્યાં મરવું

જ પડત. સુધારાવાળા ઓઝોના કહે હું કસાઈ
અમ. હવે મારી ઉમર તો કાંઈ છે એટલે
ન્યાં સુધી માથે વાગે નહિ ત્યાં સુધી શું ખર
પડે કે શું થાય છે. હું સુલેચનાને લીધે કસાઈ
અમ. શહેરમાં ન્યાં ત્યાં અમારીજ વાતો થાય
છે. સર્વ કાંઈ અમારી નિંદા કરે છે. એ સર્વ
ઝાણું વીસું મજાણ! પ્રભુ! આપનું કહેવું ન
માન્યાથી મારી આ દશા થઈ અને તેને માટે
હું તમારી માથી માગુ છું. હવે પછી કાંઈ દિવસ
આપની આગા સિવાય કંઈ જમણ નહિ અમો
ઓ જતીએ તો હંમેશાં પતિના ચરણમાંજ
ચિત્ત લગાડી પતિનું ધ્યાન પુરુષ કરવું ભેદએ
એની હવે અને ખાતી થઈ છે.”

આ પ્રમાણે મોહિનીને પુરેપુરો પરતાવો થઈ
ગયો. તે પછી કાંઈ દિવસ એકલી કાંઈને ત્યાં
જતી નહિ, પરપુરુષ પછી બસે તે પોતાના
પતિનો મિત્ર હોય છતાં પણ તેની સાથે છુટથી
વર્તતી નહિ હંમેશાં પતિભક્તિ કરવામાં જ
શાંતી કામઠાજ કરવા લાગી.

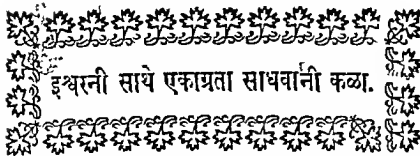
નવલકિશોરને તે પછી વધુ અભ્યાસ માટે
વિદ્યાવત જવાને પ્રસંગ આવ્યો. તેના વિયોગથી
મોહિનીને ધણુંજ દુઃખ થયું, હવે પાત વચ્ચે
કેમ રહી શકશે. તેનો તેને ચિંતા થવા લાગી,
પણ શું કરે, ભવિષ્યના સુખની ખાતર તેણે
તરતવું દુઃખ સહન કરી લીધું. મોહિની પોતાના
પિયેર રહેવા લાગી. નવલકિશોર પોતાના એક
મિત્રની સોજતથી વિદ્યાવત ઉપડી ગયો. જેમ
જેમ દિવસો વીતતા ગયા તેમ તેમ મોહિનીને
પતિના વિયોગનું દુઃખ જણાવા લાગ્યું. ઓઝો
પતિ વગર એકલા રહેવું, સ્વતંત્રતા ભાગવવી
એ કેટલું દુઃખજનક છે તેનો તેને હવે કંગલે અને
પગલે અનુભવ થવા લાગ્યો. તેના માંખાપની
રિયતિ જો કે સારી હતી છતાં પણ પતિ સંગે
રહેવા કરતાં પીયેરમાં રહેવાથી કેટલું સહન કરવું
પડે છે તેનો તેને ખ્યાલ આવ્યો.

ચાંદમાં તે દિવસે તો સહિસંધામત જઈ
અયો. પણ તેનું નામ જે વેપારી તરીકે અને
શાહનગરમાં ગણાતું તે હવે એક હુદારામાં જ
લાવા લાગ્યું, તેની સર્વ મિલકત સરકારે જ
કરી. તેના જે જે સંજોગો જણાયા તેમને સર-
કારે પકડ્યા અને ચાંદમાંને બતાવવાનું કહ્યું
કહ્યું. હવે ચાંદમાં ત્યાંથી છુટી જતાં તેની
રોજમાં બળી ગયા. હુદારાટ મદવાને બંદો

વધી-કર રોજ કાંઈ મામું હુદારાની તો કોઈનું ખૂન
થવાની ખમર આવ્યાં કરતી સરકારે પણ આ
લોકોને પકડવા લાગ્યાં. મન કરવા માંડ્યા પણ
કાંઈ પત્તો લાગ્યો નહિ, હિંમતલાલને માથે હવે
કાંમે બહુ વધી ગયું. તેણે જમે તેમ કરીને પણ
આ કુલ લોકોને પકડવાનો નિશ્ચય કર્યો.

એક વખતે એક ગામના ચોરામાં તેનો
મુકામ હતો. સાથે થોડા પોલીસના માણસો
પણ હતા. હુદારાએ પણ હવે તેનો પીછો
લોધો રાત્રે તેજ ગામમાં હુદારાએ આવ્યા
અને ભાગેળે બંદુકોના બાર થવા લાગ્યા. હિં-
મતલાલ જાગી ઊઠ્યો અને કપીવાર સંજોગ કરી
પોતાનાં માણસો સાથે જે તરફથી બાર થવા
લાગ્યા તે તરફ ગયો. તે ચાલાક અને હોશીવાર
હતો. પણ સામા પક્ષમાં માણસો વધુ હતાં. વળી
તેઓ તો જીવ આદરીનેજ કામ કરતા અને પો-
લીસનાં માણસોને તો ખેરાં છોકરાંની ચિંતા હતી.

હિંમતલાલે આ માણસોની સામે ન જતાં
પાછળથી છાપો માર્યો. તેમાં એક પોલીસ
વાળા ધવાયા. સામા પક્ષમાંથી ચારેક હુદારા મ-
રામાં અને માત્ર બે જણ પકડાયાં. આજ રો-
જમાં ચાંદમાં અને જમાતમાં હતા પણ તેઓ
આત્મક છટકી ગયા. જે માણસો પકડાયા તેમની
પાસેથી હિંમતલાલે ધણી ખાતખી મેળવવા ધારી
પંથુ તેમણે ટાઈ પણ કશું નહિ. એ લોકો તેજ
જામના રહી જતા. અને ધાડપાકુઓને લાવ-
વામાં તેમનોજ હાથ હતો, પોલીસે કેશ કમીટ કર્યો.
તેના સાક્ષી પુરાવા તૈયાર કર્યા. આ કેસમાં જે
સાક્ષી આપનાર હતા તેમાંના એક જણને હુદારા-
રાએ બીજેજ દિવસ મારી નાખ્યા અને તેની
સાથે એક નનામો કાગળ ચોરા આગળ લઈ
કેળ્યો કે : “ જે લોકો આ કેસમાં સાક્ષી પુરશે
તેની આવીજ વરદે થશે,” લોકો બહી ગયા.
પોલીસે કાગળી માથાકૂટ કરી પણ પત્તો ન લાગ્યો.
ઉપરે કેસ રીસન કમીટ તો થયો પણ ત્યાં જે જે
સાક્ષીઓ હતા તેમાંના પછાડી ગયા. પુરાવાના
અંજાવે ખરા ગુન્હેગારો છુટી ગયા અને હિંમત-
લાલના હાથ દેશ પડ્યા, તે લોકો છુટી પાછા
પોતાની રોજીમાં બળી ગયા. [અપૂર્ણ.]

इश्वरनी साथे एकाग्रता साधवानी कळा.

जे मनुष्यने संसारना पदार्थो भोगववानी छुंछा होय तेन्ने तेनी प्राप्तिने माटे प्रयत्न करवे न्हेछे, ऐसावधी ते पदार्थ न भजे त्या सुधी प्रयत्न कर्वा करवे न्हेछे. जेम्हणे आवा पदार्थो भोगववानी छुंछा होय छता पक्ष ते मात्र ते पदार्थोनी छुंछा करे अने आणसु थप छे प्रयत्न न करे तो तेने ते पदार्थो छे पक्ष थपे मणी शकता नथी, आवा आणसु मनुष्योनी भूषणं गज्जरी थाय छे तेन्ने हांभेया पोतानी होय छे तेनी तेज स्थितिमा पड्या रहे छे. इरेक मनुष्ये नज्जुं न्हेछे जे के वजर प्रयत्ने, वजर छेवोने छे पक्ष पदार्थ मणी शकवानो नथी. न्हारे मनुष्य साया दिसथी सत्यना साभान्नामां काम करुं यरे करे छे त्यावधी तेने स्वर्गीय पदार्थोनी प्राप्ति थाय छे, जेम्हणे ज्ये मात्र जेसी रही विचार कर्वा करवाथी छे मणु नथी. जे तमारे आप्पा तिमके जानने प्राप्त करवानी छुंछा होयतो तमारे धैर्य अने दृढताथी ते संजधर्मा प्रयत्न करवे न्हेछे. जे तमे सत्यना अलिखापी हो, मात्र छुंछावेलोपुताने माटे नहि पक्ष तमे सत्यने संपूर्ण जगतना पदार्थो करता वधु छुंछा हो, तेने धैर्य अने आनंद करता पक्ष छेव्यतर समजता हो तो तमारे तेनी प्राप्तिने माटे प्रयत्न करवे न्हेछे.

जे तमे इज्ज अने शोकथी मुक्त यवानी छुंछा राखता हो, जे तमे जे निर्होष अने पवित्रनाते स्वाद सेवानी छुंछा राखता हो, तेनी तमे छेवथी छुंछा राखता हो, जे तमे ज्ञान अने बुद्धिने प्राप्त करवानी छुंछा राखता हो, जे तमे नित्य अने पूर्ण शक्तिना पद छेपर पदोपवानी छुंछा करता हो, तो तमारे हांभेयां धर्मा साथे जेकाग्रता साधवानी न्हरे

छे. तमाई ध्येय सत्य अथवा परमात्म अवस्था होतुं न्हेछे. जेकाग्रता साधवा माटे ध्यान धरवानी कणा आवडती न्हेछे.

ध्यान अने निरर्थक चिन्ता करी जे जेमां नेद छे ध्यानमां केव वात अत्यंत, व्यर्थ के निरर्थक होती नथी. तमां जे होय छे ते सत्य, सार्थक अने विचारपूर्ण होय छे. [नपक्ष अने शुद्ध हृदये आत्मा के परमात्मानुं चिन्तन करुं जेनुं नाम ध्यान छे. आ प्रभारुं चिन्तन कर्वा करवाथी तमारी अंदर पक्षपात रहेतो नथी. अने तमे स्वार्थने सर्वथा बूली न्हेछे. मात्र तमने ज्ये वाद रहे छे के तमे सत्य अने ज्ञानने शोधी रवा छे. आ प्रभावे करवाथी तमे भूतकालमां करेली सर्व बूलीने दूर करी शक छे अने तमे धैर्य अने संतोषनी साथे सत्यना प्रभावे भोगववानी छुंछा राख्या करे छे. तमारा छेवधर्मांदरमां तमे सारीरीते समज शक छे के आपक्ष सर्वमां जेनुं गुप्त अने सुखस्थान छे के न्हां पक्ष सत्य अने ज्ञान विराजमान छे. अने तेनी यारे तरक याभडी अने भासनी द्वाव छे के जे तेने नेवा देती नथी. ज्ञानने प्रकाश जे शुं छे ? केवण आ भागेने साह करी छेववे ते छे के न्हांथी गुप्त प्रकाश प्रकट थाय, प्रकाश आपक्षी अंदर छे जे छेव जहार नथी.

परमात्मप्रति जेकाग्र यवा माटे ध्यान करवाने माटे द्वावसेना छेवथी जेक वज्रत नकी करी राखवे अने तेदका वज्रत सुधी मात्र ध्यान न कर्वा करुं. जीजुं छेव पक्ष काम करुं नहि जने त्या सुधी आ समय प्रातःकालने धवे छेवत छे. ते वज्रने धवे भागे सर्व स्थले शांत होय छे. रात्रे बूझ्या रहेवथी तमारी वासनाजो भंद पडी जय छे. सवारमां मनुष्य-

નું મન સ્વરથ અને ચાંત હોવાને લીધે આધ્યાત્મિક જ્ઞાનને સ્વિકાર કરી શકે છે આ વખતે આજસો ત્યાગ કરવો અને ધન્યવશોદ્યુતા રાખવી નહિ. આ સમયે નિષ્ક્રમણ ધર્મરત્નું જ્ઞાન કરવાથી આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ થાય છે. સાથે સાથે માનસિક અને ધાર્મિક ઉન્નતિ પણ થાય છે.

જે મનુષ્યો આજસ હોય છે અને વિષય-વાસનાના દાસ હોય છે તેમને સત્યજ્ઞાન થઈ શકતું નથી જે મનુષ્યો ઉદ્ધુષ્ટ, સ્વરથ અને જળવાન હોવા છતાં પણ જો સત્યરતા ચાંત અને કૌંમલી સમયને આજસ અને નિદ્રામાં નષ્ટ કરી દે છે તે પણ આ સત્યજ્ઞાનને મેળવવાને યોગ્ય હોતા નથી અને તેથી તે પોતાની ઉન્નતિ કરી શકતા નથી.

જે મનુષ્યને એ જ્ઞાન થઈ શકે તે હું પોતે પોતાની ઉન્નતિ કરી શકું એમ હું અને ઉચ્ચપદને પ્રાપ્ત કરી શકું તેમ હું, તેમજ જે મનુષ્ય અજ્ઞાનધારને દૂર કરવાની ઇચ્છા રાખે છે, તેવા મનુષ્યો આદ્યજ્ઞાના તારા અસ્ત થતા પહેલાં, કે જે વખતે જન્મતા મનુષ્યો શુદ્ધાબ્ધિ ઉપ લઈ રહ્યા હોય છે તે જ્ઞાન મુદ્દને ઉઠે છે અને કૌંમલી રનાનાદિથી પરવારી પોતાની સાંસારિક વાસનાઓને મંદ કરીને ઉચ્ચ અને પવિત્ર આદ્યજ્ઞાને દ્વારા સત્યાર્થ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાને માટે તેમજ ધર્મરત્ન દર્શન કરવાને માટે મનને એકાગ્ર કરી ધર્મરત્ન જ્ઞાન કરે છે. પૂર્વે જે જે મદર્શિયોએ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું છે તેમજ તેને માટે અદર્શિય પ્રયત્ન કર્યો હતો. અને બીજા મનુષ્યો આજસ અને નિદ્રામાં પડ્યા હોય છતાં તેઓએ તો રાત્રે જાગીને જ્ઞાન પ્રાપ્તિને માટે દહિન તપ કર્યો હતો.

આ સંસારમાં પૂર્વે એવા કેટલાં પણ મહાત્મા, જ્ઞાની કે ઋષિમુનિ ઉત્પન્ન થયા નહેતા કે જે પ્રાતઃકાલે ઉઠતા ન હોય. જે જે મહાપુરુષ થઈ ગયા છે તે સર્વે દમ્ભેલા સત્ત્વે જ્ઞાનમુદ્દને (સત્યરતા ચાર વાગે) ઉઠી રનાનાદિથી શુદ્ધ થઈ ચાંત રથને જઈ ધર્મરત્ન સાથે એકાગ્રતા સાધવા દત્તા. હરેક, શ્રી શંકરાચાર્ય વિશેષ મહાપુરુષ સત્ત્વરમાં ચાર વાગે

ઉઠી જ્ઞાનરથ થઈ જતા હતા અને તે પોતાના ચિત્તોને પણ તે પ્રમાણે જ ઉઠવાની આજ્ઞા કરતા હતા. દરેક મનુષ્યે કે જેમને ધર્મરત્ન સાથે એકાગ્રતા સાધવાની ઇચ્છા હોય તેમજ દમ્ભેલા સત્ત્વરતા ચાર વાગે ઉઠી રનાનાદિથી શુદ્ધ થઈ એકાગ્ર અને ચાંત રથને જઈ ધર્મરત્ન જ્ઞાન થઈને જોઈએ.

ધર્મ મનુષ્યોને સત્ત્વરત્ન એકાગ્ર હોવાને લીધે તેમનાથી સત્ત્વરમાં જ્ઞાન થઈ શકતું નથી; તેમજ રાત્રે એકાગ્ર દશાક એકાગ્રતા સાધવા બેસી જવું. જેમને રાત્રે પણ નવરાસ ન મળતી હોય તેમજ દિવસના જે જે વખતે યોગી યોગી સમય મળે તે વખતે જ્ઞાન થઈ અંતરમાં ઉઠા ઉતરવાને અવધાસ પાડવો. મનુષ્ય ધર્મીયાર પોતાને પુરસદ નથી, નવરાસ નથી એવા બહાનાં કાઢે છે પણ જે ખરી રીતે નીરીક્ષણ કરવામાં આવે તો આવા ઉલોચી પુરુષો દીવસમાં દેહલેખ વખત નમ્રો જાગતા હોય છે. એવા મનુષ્યો વાતો કરવામાં, આ પીવામાં, નાટક એટકમાં, પાટી-ઓમાં કલાકના કલાક જાણી દે છે. પોતાના વેપાર શેજગારમાં પણ તેરીય રીતે ધર્મો સમય નમ્રો જાણે છે છતાં ધર્મરત્ન સાથે એકાગ્ર થવાની વાત આવે છે ત્યારે કહે છે કે અમને નવરાસ મળતી નથી એ ધર્મો જાણીય છે.

મનુષ્ય દરેક અવસ્થામાં ધર્મરત્ન જ્ઞાન અથવા તો ચિન્તન કરી શકે છે. જેમને નિરંતર ઉલોચમાં ગમ્યા ગદેવાનું હોય છે તેઓ પણ જ્ઞાન કરવાને માટે તેમજ જળજ્ઞાન કે ધર્મરત્નની પ્રાપ્તિ કરવાને માટે વખત મેળવી શકે છે.

આત્મચિન્તન કરતું અને પોતાના મનને વચ કરી ધર્મરત્નનિમદ કરવો એ જ્ઞાનમાં દાર્શનિક દારજ્ઞને સંબંધ છે. અને તેથી તમારે તમારા પોતાના સંબંધી વિચાર કરવા કે જેથી તમે તમને પોતાને સારી રીતે જાણી શકો કે સમજી શકો. તમારે તમારા અવજ્ઞો કે અજ્ઞો રથને દૂર કરી દેવી જોઈએ કે જેથી તમે નિશ્ચિંતપણે સત્ય જ્ઞાનને મેળવી શકો. તે વખતે તમે તમારા બાવો, વિચારો અને કાર્યોની સમાસાધના કરી શકો, ન તમારા આદર્શ પ્રમાણે છે કે કેમ તે જાણી શકો અને તેને ચાંત ચિત્તે જોઈ શકો. આ પ્રકારે કરવાથી ત-

તમારૂં મન અને તમારો આત્મા બન્ને હંમેશાં સાથે સાથે ઉન્નતિ કર્યાં કરશે.

જ્યાં સુધી મનુષ્ય માનસિક અને શારીરિક બંને પ્રકારની ઉન્નતિ નથી કરી શકતા ત્યાં સુધી તેનું જીવન વ્યર્થ અને નિષ્ફળ સમજવું. જો તમારો સ્વભાવ ક્રોધી હોય અને તમને બીજા ના દોષ જોવાની કે બીજાનો દોષ કરવાની ટેવ પડી હોય તો તે વખતે તમારે પ્રેમ અને શાંતિનો વિચાર કરીને જેના ઉપર તમને ક્રોધ કે દુષ્ણ્વેદ હોય તેના ઉપર પ્રેમ રાખતાં થીજા. એટલે તમને તમારો સ્વભાવ હોડવાનો વિચાર થવાનો. ધીમે ધીમે અભ્યાસથી ક્રોધને બદલે શાંતિના અને દ્રુષ્ટને બદલે પ્રેમના વીચારો કર્યાં કરવાથી તમારો તે કુર સ્વભાવ છુટી જાય છે, અને પછી તમે પ્રેમ, પવિત્રતા, ક્ષમા અને શાંતિના વિચારોમાં તમારૂં જીવન વ્યતીત કરવા માંડો છો. અને જે પ્રમાણમાં તમે તમારી નીચ વાસનાઓને દબાવીને ઉચ્ચ આકાંક્ષાઓ કર્યાં કરશો તેજ પ્રમાણમાં ધીમે ધીમે પ્રેમનો ઇશ્વરીય પ્રભાવ તમારા હૃદયતટ ઉપર પડતો જવાનો અને તમારો જીવનનું પ્રત્યેક કાર્ય કેવું પ્રભાવ જનક છે તેના નિયમને તમે પ્રાપ્ત કરી શકવાના. જ્યારે તમે આ જ્ઞાનને તમારા વિચારો, સંદેહો અને કાર્યોમાં ઉતારો છો ત્યારથી તમે દિન પ્રતિદિન સ્વચ્છ, સુચીત્ર, પ્રેમી અને ધર્મોત્તમા બનતા જવાના.

ઇશ્વરના ચિન્તનની મહાન શક્તિની આશ્રય તમારી સર્વ પ્રકારની મૂર્ખતા, સ્વાર્થ પરાયણતા, અને અજ્ઞાનતા નષ્ટ થઇ જાય છે અને જેમ જેમ તમારા અંદરથી પાપી વાસનાઓ નીકળતી જશે તેમ તેમ સત્ય અને જ્ઞાનનો સ્પષ્ટ અને નિર્મળ પ્રકાશ તમારા આત્માને પવિત્ર અને ઉજ્જવલ બનાવતો જશે. આ પ્રકારે ધ્યાન કરવાથી તમે હંમેશાં તમારી સ્વાર્થી વાસનાથી સુરક્ષિત રહેશો અને તમારી અંદર સત્ય અને જ્ઞાનનો પ્રકાશ કરી શકશો. તમારા ધ્યાન અર્થાત યોમ સાધનાથી તમારામાં શાંતિ અને આત્મિકશાન્તિ ઉત્પન્ન થશે તેનું પ્રથમ ફળ મળશે. પવિત્ર વિચારોની શક્તિ પ્રમળ થશે, એકાંત સ્થાનમાં ઇશ્વરનું ધ્યાન કરવાથી જે બળ અને

જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે તે આત્માનાં દુઃખ, શોક અને ચિંતાને દૂર કરી તેને પ્રફુલ્લિત બનાવી શકે છે. જેમ જેમ ધ્યાનના બળથી તમારામાં જ્ઞાન વધતું જશે તેમ તેમ તમારી અસ્થિર ક્ષણભંગુર અને દુઃખ તેમજ શોકના કારણભૂત સ્વાર્થી વાસનાઓનો ત્યાગ કરી શકશો. અને વધુ બળ, શ્રદ્ધાપૂર્વક નિત્ય અને સ્થાયી સિદ્ધિઓને પારખ કરતા જશો અને સ્વર્ગીય સુખનો અનુભવ કરશો. ધ્યાન કરવાથી ઇશ્વરીય સિદ્ધાન્તોનું જ્ઞાન થઇ શકે છે અને એક એવી શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે કે તેવડે આપણે એ સિદ્ધાન્તો ઉપર પૂર્ણ રૂપે શ્રદ્ધા રાખી ઇશ્વરમાં તક્ષીન થઇ જઇએ છીએ. ધ્યાનરૂઢ ફળ બ્રહ્મજ્ઞાનની સાથે પરમ શાંતિનો અનુભવ થવો એ મળે છે.

ધ્યાનમાં તમારા વિચાર તમારી વર્તમાન માનસિક અવસ્થાથી પ્રકટ થવા જોઇએ. તમે હઠાથી નિરંતર ઉન્નતિના માર્ગે પ્રપન્ન કર્યાં કરશો તો સત્ય જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી શકશો. તમારે સત્યશોધ મહાપુરુષ થવું હોય તો પૂર્વ થઇ ગયેલા મહાપુરુષોનાં ઉત્તમ ચરિત્રમાંથી નિર્દોષ પવિત્ર જીવનની ઉત્તમતાને માટે નિરંતર વિચાર કર્યાં કરવો અને તમારા જીવનમાં મન, વચન અને વર્તનથી તેમના ઉપદેશોનું પાલન કર્યાં કરો કે જેથી તમે તેમના જેવી પૂર્ણતા અને પવિત્રતા પ્રાપ્ત કરી શકો. તમે જે ધર્મ પાળો તે માત્ર ઉપર ઉપરથી બીજાને બતાવવાની ખાતર દોષ કરવા જેવો ન પાળો. ધણા મનુષ્યો માત્ર બીજા મનુષ્યોને બતાવવા ખાતર ઉપર ઉપરથી પાક પુંજના બાણ દેખાવે કરે છે અને તેથીજ તેઓ પોતાના દુઃખનો ત્યાગ કરી શકતા નથી. આજ બાહ દોષનો સવદા ત્યાગ કરવો. પણ માત્ર જીવન ઉચ્ચ કરવા, દૈવી શુણ્ણ મેળવવા ઇશ્વરના સનિધ્ધ જવા અને સત્ય જ્ઞાનને મેળવવા ધ્યાનના પ્રયાગ કર્યાં કરો. બાહ સંખ્યા પુંજ કે ધ્યાનના દેખાવો કરવા અને અંતરમાં કલુષિત વિચારો કર્યાં કરવા, અસત્ય અને પ્રપચ્છ એવા કરવા એ અવનતિ કરનાર છે માટે તેનો ત્યાગ કરી જ્ઞાન અને વલેકપુરક સત્ય માર્ગે આવી ચિત્તન એકામ કરી ઇશ્વરના પ્રતિ વચ્ચે દરરોજ આજ માર્ગે આશ્રય અને આગમ હિં

શ્વર પ્રાત અભિમુખ થયા કરો. અને અતે સ્થાપી અને સત્ય સુખ તમને મળવાનું જ.

જે મનુષ્યો પહેલવહેલા ધ્યાનનો અભ્યાસ કરવો શરૂ કરે છે તેમને શરૂઆતમાં તો સત્ય અને ધ્યાન ધણે દૂર હોય એમ લાગે છે, પરંતુ જો તે દરરોજ આજ પ્રવર્તન કર્યા કરે છે તો અતે તેજ સત્ય જ્ઞાન અને ધ્યાનનો તેને સાક્ષાત્કાર થઈ શકે છે. ધ્યાનવાક્યો અનુસાર આલ્નાર મનુષ્યજ સત્ય અથવા તો ધ્યાનના મહિમાને જાણી શકે છે, જો કે વિચારોની શુદ્ધતા અને પવિત્રતાથી સત્ય માર્ગ જણાય તો છે પણ તેની પ્રાપ્તિ તો તે મેળવવાને યત્ન કર્યા પછીજ થાય છે. જુદાંદેવ કહેતા કે જે મનુષ્યો સ્વાર્થ અને માયાની જાળમાં ફસી રહે છે, અને ધ્યાનમાં પોતાના મનને જોડતો નથી તે જીવનના વારતાવિધ હિંદુને જુદીને મહાસારિક સુખોને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા રાખે છે. એવા પુરુષો ધ્યાન ધરનારા મહા પુરુષોની ઈર્ષ્યા કરવાનું પણ સુકતા નથી. જુદાંદેવે પોતાના શિષ્યોને આ પ્રકારે પાંચ પ્રકારનું ધ્યાન ધરવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે.

પ્રથમ ધ્યાન પ્રેમનું કરવું. આ ધ્યાનમાં જે તમારા મનમાં ઈચ્છા કરવી કે પ્રાપ્તિ બહુ થાય, તમ રા શરૂનું પણ બહુ ઇચ્છી સાથે જાતબાવ રાખે. બીજું ધ્યાન દયા કરવાનું છે. તેમાં તમે ચિન્તન કરો કે સર્વ જીવ માત્રના દુઃખનું ચિન્તન કરી તેમના પ્રતિ દયા રાખો અને જો તે પ્રમાણે તેમને મદદ કરે.

ત્રીજું ધ્યાન હર્ષ અર્થાત સુખનું છે. તેમાં તમે જાણના સુખનું ચિન્તન કરી તેના સુખે સુખ માનતા થાઓ. ચોથું ધ્યાન અપવિત્રતા છે કે જેમાં તમે રોષ, શોક, અને પાપના ખરાજ પરિણામો ઉપર વિચાર કરી કે ઈન્દ્રિયજન્ય સુખ ધણે ભાગે ઈવા દુઃખ હોય છે અને તેનાથી કેવા બર્ષકર પરિણામ આવે છે.

પાંચમું ધ્યાન શાંતિનું છે. તેમાં તમારા મનમાંથી રોષ, દેશ, ક્ષાંતિ, લાભ, અભ્યાસ અને અભ્યાસરત વિચારો ન કાઢી નાંખે છે. તમને કોઈ વસ્તુના ઇચ્છા થતી નથી અને કશી જાહેર પણ તમને જણાતી નથી. તમારી અંદર પૂર્ણ

શાંતિ અને પ્રત્યેક અવસ્થામાં સુખનો તમને અનુભવ થાય છે. આજ ઉપદેશથી જુદાંદેવના શિષ્યોએ સત્ય જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરી હતી. તમારે જો સત્ય જ્ઞાનની ઇચ્છા હોય તો આજ ઉપદેશને આચારમાં લેવારો.

આ સર્વ તમારો ઉદ્દેશ સત્ય જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરવાનો અને તમારું જીવન નિર્દોષ બનાવી, હૃદયને વિશુદ્ધ કરવાનો હોવો જોઈએ. જ્યારે તમે ધ્યાનમાં બેસો ત્યારે તમારા મનમાં સર્વ પ્રતિ પ્રેમ અર્થાત પ્રાણિમાત્ર પ્રતિ મૈત્રી લાવે હોવો જોઈએ. દ્રેષ અને સંકીર્ણતાને હૃદયમાંથી ત્યાગ કરીને સર્વનું બહુ થાય એવું ચિન્તન કરવું જોઈએ. તમારું હૃદય વિષયવાસના, ઇર્ષ્યા અને દ્રેષથી રહિત થઈને જીવ માત્રના કલ્યાણના ઉપાયો સાધે અને સર્વ પ્રતિ પ્રેમ અને સહાનુભૂતિ રાખે એવું થવું જોઈએ. જેવી રીતે સત્વારમાં કમળ પ્રકાશની ઇચ્છાથી પોતાની પાંખડીઓને ઉઘાડી દે છે તેવી રીતે તમારે પણ તમારા આત્માને ઉદારતાની સાથે ઈશ્વરના દેહિયમાન પ્રકાશને અંદર આવવાને માટે ખુલ્લો કરી દેવો.

ઉચ્ચ આકાંક્ષાઓ વડે જ ઉન્નતિ કરો. નિઃશંક અને નિર્ભય બનો અને ઉચ્ચતમ વાતેમાં શ્રદ્ધા રાખો. મનુષ્ય પૂર્ણ પવિત્ર, નમ્ર, અને વિશુદ્ધ જીવન વ્યવહાર કરી શકે છે. અને પૂર્ણ સત્યનો અનુભવ કરી શકે છે એવે દૃઢ વિશ્વાસ તમારે રાખવો જોઈએ. આથીજ આત્મા પરમાત્મરૂપ બની શકે છે. જે મનુષ્યોને આ પ્રમાણે વિશ્વાસ હોય છે અને જોઈને દૃઢ શ્રદ્ધા હોય છે તે જલદીથી સ્વર્ગીય શિખરો ઉપર ચઢી શકે છે. જેમને આ વાતમાં શ્રદ્ધા હોતી નથી તેઓ ઉડા અધારા કુવામાં પડી અનેક પ્રકારના કષ્ટોને સહન કરે છે.

આ પ્રકારે શ્રદ્ધાપૂર્વક ઉચ્ચ આકાંક્ષાઓ ગમીને ધ્યાન ધરવાથી તમને આત્માનો સુંદર અને આનંદમદ અનુભવ થાય છે. ઇશ્વરનો જે પ્રકાશ તમારી અંદર છે તે તમારામાં વધુ દેહિયમાન થાય છે. અને તમારો આત્મા પરમાત્મને અનુભવ કરી શકે છે. જે પ્રમાણે તમે તમારામાં ઇશ્વરાત્મ પ્રેમ, ઇશ્વરીય ન્યાય, ઇશ્વરીય પાવનતા, ઇશ્વરીય નિયમ અને ખાસ ઇશ્વરનો અનુભવ કરતા ગમ્યા છો તેટલાજ વડુ સુખ અને આનંદને પ્રાપ્ત કરી શકો છો.

શ્રી ચરકસંહિતા.

ગુલ્મ ચિકિત્સા.

(ગતાક્રીયા આદ્ય.)

સમયને જાણનાર વૈદ્યે પિત્ત અથવા પિત્ત
ગુલ્મને પકવાણમાં રિયત જાણીને કડા સહિત
દૂધની અગ્નિ આપીને દૂર કરવું. (૩૨) અથવા
અગ્નિ અને બળનો વિચાર કરીને કડા સહિત
દૂધ ગરમ દૂધ, ઘી તથા તેલવડે રચ
આપવો. ૩૩

ગુલ્મવાળાને તૃષા, જવર, દાહ, શુળ. ૫૨-
સેવો, મન્દાગ્નિ તથા અરુચિ હોય તો રક્તમાંલક્ષણ
(દમ ખોણાવરી) કરવું જોઈએ. (૩૪) રક્તમાં
સૂચ્યા ગુલ્મોનું મૂળ કપાઈ જવાથી ગુલ્મ પાછો
ચલે નથી પણ ક્ષીણ થઈ જાય છે. કેમકે રક્ત-
માંલક્ષણથી (દમ ખોણાવી લોહી કઢાવવું)
દૂધિરતું ખાદ્યપણું નષ્ટ થઈ જાય છે અને ખા-
દ્યપણું નષ્ટ થઈ જવાથી કાર્ષ પ્રકારની પીડા ચલી
નથી. ૩૫.

— ગુલ્મરોગોમાં દોષ નીકળી ગયા પછી ક્ષીણ
થયેલા રોગીને જાગ્રમ દેહના ક્ષયોના માંસના
રસથી તૃપ્ત કરીને સાવધાન કરવો તે પછી બાકી
રહેલી પીડાને શાન્ત કરવાને માટે ધીનું સેવન
કરાવવું. ૩૬

રુધિર તથા પિત્ત ધણું વધી જવાથી અથવા
ચિકિત્સા ન થવાને લીધે જો ગુલ્મ પાડી જાય
તો તેનો ઉપાય રુચ્છ વડે જ કરવો જોઈએ.
(નર-૧ મુકાવવું) ૩૭

આપકેવ ગુલ્મનાં લક્ષણ—જે ગુલ્મ ભારે,
કઠોર, ગુદ, માંસથી ઢાકાયેલા, અવિરલ્યું, (ચરીર
જેવા રંગનો) તથા રિયર હોય તેને અપક્વ
જાણવો જોઈએ. ૩૮

પાકેલા ગુલ્મનાં લક્ષણ. દાહ, યજ્ઞ, મન્દા-
ગ્નિ, ઉધનો નાશ, ખેચેની; તથા જવર આ
લક્ષણોથી ગુલ્મને વિદગ્ધમાન (પાકેલો) જાણવો
જોઈએ. એવા ગુલ્મમાં લેપ કરવો જોઈએ. ૩૯

વિદાહનાં લક્ષણો એવાં થયા પછી જે
ગુલ્મ જઠારની તરફ વધેલો જણાય, કિનારો
ઉપર રક્તવર્ણનો થાય, વચમાં પીળા રંગનો,
સ્પર્શ કરવાથી બસ્તિની સમાન જણાય, (૪૦)
દમાવવાથી નીચો થઈ પાછો ઉઠેલો થઈ જાય,
૪૧.૩.૫લા જેવો જણાય તથા કિનાર ઉપર જ્યા-

વવાથી યજ્ઞ સરખો જણાય અને જેમાં સંપૂર્ણ
પીડા એકઠી થઈને એકજ સ્થાન ઉપર આવેલી
જણાય, તેને પાકેલો જાણવો જોઈએ. ૪૧

એવા ગુલ્મની ચિકિત્સામાં વધ (ચીરવું)
રોધન (ધાને શુદ્ધ કરવો) તથા રોપણ (ધા
ફેંટવો તે) સારી રીતે જાણનાર ધનવંતરીય
વૈદ્યનો અધિકાર છે. ૪૨

અંદરના ગુલ્મનાં લક્ષણ અને ચિકિત્સા.
અંદરના ભાગમાં પણ પાકતા ગુલ્મના ઉપર
પ્રમાણે લક્ષણ જાણવાં જોઈએ. જ્યારે ગુલ્મ
અંદરના ભાગમાં હોય ત્યારે હૃદય તથા કરો-
ડમાં સોજો આવે છે, અને જ્યારે સોજો જઠાર
આવે છે ત્યારે પાંસળા બહાર જણાય છે. ૪૩

પાકેલો ગુલ્મ કનેદવાળા (ભીની) કરીને ઉપ-
રની તરફ તથા નીચેની તરફ જાય છે. જો ગુલ્મ
કારક દોષ તેની મેળજ પ્રવૃત્ત થઈ જાય તો
હિતકારક જોજનોથી વૈદ્યે ચિકિત્સા કરવી. ૪૪

તે પછી દસ અથવા બાર દિવસ સુધી ઉપદ્ર-
વોને નિવૃત્ત કરનાર વિરેચન કરનાર ઘી પાલુંપ

કરે ગુલ્મની ચિકિત્સા-પછી રચયી દોષ
નીકળી ગયા પછી તિક્ત આપણોની સાથે પકવેલા
ઘીમાં મદ નાખીને પાવું, શીતલ, ભારે તથા
રિનગ્ધ વસ્ત્રોના સેવનથી ઉત્પન્ન થયેલા કફજ
ગુલ્મમાં (૪૬) જે પુરુષ ઉઠી કરાવવાને યોગ્ય
ન હોય, અને મન્દાગ્નિ હોય તો પહેલાં ઉપ-
વાસ કરાવવા. જે ગુલ્મમાં મન્દાગ્નિ, પીડાનું
એણું થવું, કાઠાનું ભારે થવું, તથા ભીના કપ-
ડાથી ઢાંકેલા જેવું થવું, કરોલ તથા અરુચિ થાય
તે ગુલ્મની ઉઠી કરાવીને ચિકિત્સા કરાવી. ૪૭

ઉઠી તથા ઉપવાસ ઉપરાંત તરમ વસ્ત્રો
વડે પણ ચિકિત્સા કરવી જોઈએ અને કઠ્ઠી
તથા તીખા આપધો મેળવીને જોજન કરાવવું
જોઈએ. ૪૮

જે ગુલ્મમાં રોગીને આદરો અને બંધકોશ
હોય અને જે ગુલ્મ કંઠજ અને ઉન્નત હોય તે
ગુલ્મને વેદ્ય શુક્તિપૂર્વક પહેલાં સ્વેદન કરીને નષ્ટ
કરવો. ૪૯

કક્ષુદ્રમમાં ઉપવાસ, ઉષ્ટી અને સ્વેદન (પરસ્પેવા કરવો) કરાવી અગ્નિ દીપ્ત થતાં સ્નાન તથા કક્ષર્ત્ત ઔષધોવાળું ઘી સમયમર પાતું ૫૦

કક્ષુદ્રમમાં પોતાના સ્થાનથી ખસેલા શુદ્ધને વિરેચન અથવા દશ મૂળની સ્નેહબસ્તિદ્વારા શુદ્ધ કરવો. ૫૧

કક્ષુદ્રમમાં અગ્નિના મંદ થયા પછી વાતુ કોપિત થાય તો અને આઆશયના રિનગ્ધ થયા પછી ગોળી, ચુર્ણ અને ઉકાળાનો પ્રયોગ કરવો નોંધ્યો. ૫૨.

જો કક્ષુદ્રમ ભરેલો, ધણો કઠોર, લીનાં કપડાંથી ઢાંક્યા જેવો, તથા ભારે હોય તો તેને સ્નાન, અરિષ્ટ તથા અગ્નિ કર્મવડે નષ્ટ કરવો. ૫૩

શરીર, બળ તથા દોષોની વૃદ્ધિ અને ક્ષીણતાને જાણનાર વેદ કક્ષુદ્રમમાં દોષોની પ્રકૃતિ, શુદ્ધ, યોગ અને બળ તથા દોષોના પ્રમાણને જાણીને એક દિવસ, બે દિવસ અથવા ત્રણ દિવસના અંતરે સ્નાનનો પ્રયોગ કરવો. (શુદ્ધ ઉપર સ્નાન લગાવવો.) ૫૪-૫૫

સ્નાન (પાડનાર) હોવાને લીધે માંસ, ઘી તથા દુધનું સેવન કરનાર પુરુષના આશયોનું વિદીર્ષ્યું કરી કરીને રિનગ્ધ તથા મધુર કદને નીચે કઢાડે છે. ૫૬

કક્ષુદ્રમમાં મન્દાગ્નિ તથા અસ્થિ યાય તો રિનગ્ધ વસ્તુ જમનાર જે પુરુષોને મલ્લહિતકર જણાય તેની નાડીયોને શુદ્ધ કરવાને માટે અરિષ્ટનો પ્રયોગ કરવો નોંધ્યો. ૫૭

જે પુરુષના કક્ષુદ્રમ ઉપવાસ, ઉષ્ટી, સ્વેદન, ધૂતપાન, વિરેચન, અસ્થિ, ગોળી, ચુર્ણ, સ્નાન તથા અરિષ્ટ વડે શાન્ત ન થાય તો તેના શુદ્ધને (કેસ ખોલાવી કે જરો વળગાડી) લોહી કઢાડીને બાણ કે લોહાની સળી વડે ડામ દેવો. ૫૮-૫૯

અગ્નિ ઉજ્યતા તથા વીદ્યુતા વડે શુદ્ધના કદ તથા વાયુને શાંત કરે છે અને એ બનેના શાંત થયા પછી શુદ્ધનો સંઘાત (ગોળા જેવો આકાર) નષ્ટ ઘર્ષ જાય છે. ૬૦

આ ડામ દેવામાં પશુ ધનવન્તરિના મનને જાણનાર, વૈદોનેજ અધિકાર છે. અને સ્નાનનાં પ્રયોગમાં સ્નાન તથા જાણનાર વૈદોનેજ અધિકાર છે. ૬૧-૬૨ શુદ્ધોમાં પૂર્વોક્તિઆદિસા મેળવીને

કરવી નોંધ્યો તે ચિકિત્સાનો કમ કહેવામાં આવ્યો ૬૧

ઔષધો.

શુષ્કણ્ણાદિધૂત.—જો ઉપરાંત શુદ્ધનાશક સિદ્ધિ-યોગ કર્યું હું. સુંક, પીપર, મરી, હરરે, બ્હેદા, આંમળા, ધાણા, વાવડીંગ, ચવક તથા ચિત્રક એ સર્વ સારણે ભાગે લઈ તેનો કદક કરવો તે કદક અને દુધની સાથે પકાવેલું ઘી વાતશુદ્ધને નષ્ટ કરે છે. ૬૨

બીજું શુષ્કણ્ણાદિધૂત.—ઉપરાંત ઔષધોનો કદક તથા પંચમૂળ અથવા નાના અને મોટા બંને પંચમૂળોના ઉકાળાની સાથે પકાવેલું ઘી વાતશુદ્ધને જરૂર નષ્ટ કરે છે. ૬૩

શુદ્ધપરપલ્લવૃત રાજ્યક્રમ રોગ (કષ) માં જે પદ્મવત ઘી કહેલું છે તે પશુ વાતશુદ્ધમાં ખીલુ નોંધ્યો. પરન્તુ તે ઘીને પકાવવાને માટે દૂધને બદલે પ્રસન્ના (મલની જાત) સુરા (દાર) દાડમનો રસ અથવા દહિંની મધાઈ નાખવી નોંધ્યો. ૬૪.

હિંડુસૌવર્ચલાદિધૂત. હિંંગ, સંચર, મીઠું, જીરું, બીડલવજી, દાડમ, અજમો, પુષ્કરમૂળ, સુંક પીપર, મરી, ધાણા, અમલવેત, જવખાર, ચવક (૬૫) કચુરો, વજ, અજમોદ, પ્રતાપથી, તથા વરીખારી એ સર્વનો કદક તથા દહીંની સાથે પકાવેલું ઘી શુદ્ધ, આદરો તથા વાતશુદ્ધને નષ્ટ કરે છે. ૬૬

વૈદક પ્રયોગો.

હરસ—હરરે ૨ ટાંક અત્ત લુનો મેળ પ ૭ ટાંક બંનનું પાણી સાથે દરરાજ સંવન કરે ઉપરથી ગાયત્રી જાપ પીવે તો મસા મટે છે.

(૨) સુનો, સાજખાર, ખડીઓખાર, મોરયુધુ, સરજો ભાગેલઈ ઘીલુના રસમાં ૩ દિવસ પ્રતાગા રાખી પછી ઘુંડી મસા ઉપર ચોપડવાથી મસા મટે છે.

કૃમિ—ખોરાસાની અજમાના ચુર્ણમાં મેળ મેળવી વાસી પાણી સાથે કાઢે તો પેટના કૃમિ મટે છે.

વાતરક્ત—મેળ અને ઘીને એકત્ર મેળવી સેવન કરવાથી કદ વાતરક્ત, રતવા અને કપડું રોગ મટે છે.

વનસ્પતિ વિજ્ઞાન.

(અનુસંધાન ગતીકથી.)

ઈન્દ્રવારણા—ઈન્દ્રવારણી.

ઈન્દ્રવારણાનાં સંસ્કૃત નામ—પન્દ્રી, ઈન્દ્ર-
પાદળો, ચિત્રા, ગવાક્ષી, જવાદિર્ની, એ
નાના ઈન્દ્રવારણાનાં નામ છે. ચારણી, મહાફલા,
ચેશાલા, પ્રવેત પુષ્પા, મૃગાક્ષી, અને મૃગા-
વેન્ની. એ મોટા ઈન્દ્રવારણાનાં નામ છે.

૫. ઈન્દ્રવારણી, મહાફલા. ગુ. ઈન્દ્રવારણ.
મં. રાખાલયથા, રાખા લતાકુ- ક. દામે છે.
હેં, ઈન્દ્રાવણ, ફરફેંદુ. તા. પેયકામદી, ટુમદી.
મ. લઘુ ઈન્દ્રાવણ, લઘુ કવંકળ. ફા. ખુર્ચ્યમતલપ.
બ. હંબલ. મા. તસતુળો, ગુણુળો.

૬. એતિપ્રજા. અં. Colocynth કોલોસીંધ.
સા. Citrullus colocynthhis ફા. કવંકળ.
સીટ્રસ કોલોસીંધીમ.

માટાં ઈન્દ્રવારણાનાં જુદી જુદી ભાષાનાં નામ.
સં. ઘ રુણી મહાફલા ફાં. કવંકળ તા. કો-
રદી શવરી પહમ્, હાં. બડી ઈન્દ્રાવણ.
ગુ. મોટા ઈન્દ્રાવણ તુ કકર કેળું, બં. બડવા
કાલ. ક. દિરિયહોમ કફ. મહા. પેટીકારી અનુ
તુમ્માટ, મ. ચોર ઈન્દ્રાવણ. તે. પાપરશુઆ.
કાકીરકમુ, ફા. હજલ મ્દર, અ. શેમહંજલ
વેરિં પુચ્ચા અં. Better Apple (બીટર
એપલ) લા. Trichosanthes Plamata
(ટ્રિકોસાન્થસ પાલમેટા)

ઈન્દ્રવારણીના વેલા થાય છે તેનાં પાન રં-
ગડીના જેવાં પણ ખારીક હોય છે. તેનાં ફળોને
ઈન્દ્રવારણા કહે છે. પાકેલાં ફળ પીળાં હોય છે.
તેનાં ફલ પીળાં પાંચ પાંખડીનાં થાય છે. તેની
બે જાત છે. નાની અને મોટી. મોટીનાં ફળ કેરી
જેવાં હોય છે અને નાનીનાં ફળ લીંછુ જેવાં
થાય છે. ઈન્દ્રવારણા કડવાં હોય છે. તેના વેલા
ઉજાડ ખેતરોમાં તેમ ખારી જમીનમાં થાય છે.
ઈન્દ્રવારણા તીવ્ર રેચક છે. ઈન્દ્રવારણાનાં ફળ
સક્ષમ કોટાવાળાં પીળાં પડતા રંગનાં નાની
નારંગીના જેવાં અત્યંત શોભાયમાન હોય છે.

તેમાં વચ્ચે બી ધણી હોય છે. તેમાં ધસેડીરચમ
નામનું સત્ત્વ હોય છે. બીજા જાત રેતાળ ભૂમિ-
માં થાય છે તેનાં ફળોને રંગ પીળા હોય છે
અને કુદ્ધ સફેદ હોય છે. તેનું પતિનિધી નસો-
તર છે. તેની માત્રા ૬ રતીથી ૨ માસાની છે.

ગુણુ-ઈન્દ્રવારણા કડવાં, શીતલ, ચરપરો
અને રેચક, સારક, ઉષ્ણવીર્ય, અને હવર્કા છે,
તે ગુદમ, પિત્ત, ઉદરરોગ, કફ, કૃમિ, કોઠ,
જ્વર, મણુ. આસ, ખાંસી, પ્રમેહ, મંથી, મૂઠ-
ગર્ભ, છોડ, કમળો, બરોળ, શુષ્કગર્ભ, કંઠ-
ભાળ, વિપ, વાત, અપચો, આમ, સર્વ પ્રકાર-
ના ઉદરરોગ, પાંડુરોમ, વિનાશ કરનાર છે.

જાને પ્રકારનાં ઈન્દ્રવારણાના ગુણુ લગભગ
સરખા છે. મોટા ઈન્દ્રવારણા કંઠરોગ અને સ્ત્રી-
પદ રોગને મટાડનાર છે

ઈન્દ્રવારણીનાં મૂળ અને ફળ દવામાં વપરાય
છે. તેને ચરક સુશ્રુતે સંશોધન દ્રવ્યમાં ગણી છે.
તે ઉદરરોગ, કાળજના રોગમાં, બરોળ અને
શુદ્ધમાં તેમ સ્ત્રીઓના મૂઠગર્ભ (છોડ) ને
બહાર કાઢવામાં વપરાય છે. તે પિત્તને રેચ કરે
છે અને કફને બહાર કાઢે છે. તેના ફળના ગ-
ર્ભનું સત્ત્વ બેચીને ' કોલોસીન્ધ ' નામની અં-
ગ્રીજ દવા બને છે તે ધણી રેચક છે.

ઈન્દ્રવારણાના વેલા ધણી જગ્યાએ બાદે માસ
રહે છે. ચોમાસામાં તે ધણી ઉગે છે. તેની ચા-
ખાઓ જમીન ઉપર પથરાય છે. તેનાં પાન ૪
થી ૫ ખૂણીયાં હોય છે, તેનાં ફળ પહેલાં લીલાં
હોય છે તે પાછળથી પીળાં થાય છે. તેના ઉપર
૮ થી ૧૦ ઉભા ઘોળા પડા હોય છે. તેની સ-
ખાડી ઉપર ખરસટ કાંટા હોય છે. તેનો વંદો
પણ કડવો હોય છે. તેના બી ચપટાં, ચળકતાં
અને લીલાં હોય છે, અંદરનો મજજ ઘોળો,
તેલીલો અને ચળકતો હોય છે. પણ કડવો હોય

નથી. ઇન્દ્રવારણાં ધર્મા મુદર દેખાય છે. તેનાં
ફળ સારાં હોવા છતાં પાકવા પછી પશુ કડવાં
હોય છે. તેનાં મૂળ સુંક, અજીર્ણ અને તાવમાં
મરીને મીઠા સાથે ચવાય છે. અચવાતો તેનાં
મૂળ પાણીમાં વાટી સુંક કે મરીની જૂના સાથે
પાણી હમકારી તાવ ઉપર અપાય છે. મજામાં
લોહીનો જમાવ થયો હોય ત્યારે ઇન્દ્રવારણની
જુલાબ અપાય છે. તેનાં વેદાનો તાવચાળાને
નામ (બાર) પશુ અપાય છે.

ઉપયોગ.

સર્વદંશ—ઇન્દ્રવારણનાં મૂળને ખીડીમાં
નાખી તે ખીડી ખાવાથી હેર ઉતરે છે. અથવા—
તો ઇન્દ્રવારણનાં મૂળ નાગરવેલના પાનમાં ખવ-
રાવવાથી હેર ઉતરે છે.

સ્તનરોગ—ઇન્દ્રવારણનાં મૂળ ઉમાળા તેના
લેપ કરવાથી સ્તન પાકતું હોય છે તો તે મટે છે.

હેરી જનાવરનો ડંખ અને સોજા—ઇ-
ન્દ્રવારણનાં મૂળ ધસીને ચોપડવાથી મટે છે.

નખ પાકવો—નખ પાકેતો તેવું ફળ નખ
ઉપર પહેરવાથી મટે છે.

ચોડાને ઉપયોગી—ચોડાના પેટમાં છરાત
પડી હોય છે તો ઇન્દ્રવારણાં ખવડાવવાથી નીકળી
જાય છે. તે નરવાં ગણાય છે, તે કડવાં હોય છે
છતાં ચોડાં ખાય છે.

સુંક—ઇન્દ્રવારણનાં મૂળ પાણીમાં ઉમાળા
તેમાં સુંક, મરી, પીપર નાખી પીવાથી ચ્વ
મટે છે.

સંધિવા—ઇન્દ્રવારણનાં મૂળ, પીપર અને
ચાર ઘણાં ગોળ એકત્ર મેળવી તેમાંથી દુધેણી
૧ તોલો ખાવાથી સંધિવા મટે છે.

અંડવૃદ્ધિ—તેનાં મૂળને દીવેલ સાથે ઉમા-
ળી ગાયના દૂધ સાથે ૩ દિવસ સુધી પીવાથી
અંડવૃદ્ધિ કે વધરાવળ મટે છે.

બળતરા—ગાંઠ—તેનાં ફળ અને મૂળને
દાઢા પાણીમાં વાટી ગરમ કરી બળતરા, ખંડ,
ગુમ્મો ઉપર લગાડવાથી મટે છે.

ચોનિશુળ—તેનાં મૂળ બહરી કે ગાયના
દૂધમાં ઉમાળી લેપ કરવાથી કે પીવાથી ચોનિ-
શુળ મટે છે.

આમડીનો રંગ બદલવો—તેનાં ફળનો
રસ ચોપડવાથી રંગ બદલાય છે.

જલોદર—તેના ફળનો રસ સાકર સાથે
પીવાથી જલોદર મટે છે.

અટકાવ લાવવો—તેનાં ધુમાડો લેવાથી.
ઝીને અટકાવ આવે છે. તેમ ઇન્દ્રવારણનાં મૂળ
શુક્રેન્દ્રિયમાં રાખવાં અને તેનાં ફળ મીઠા સાથે
ખાવાથી ત્વરુ આવે છે.

વાળો—તેનાં લીલાં ફળ વાળા ઉપર બાંધ-
વાથી વાળો મટે છે.

દાંતના ઇચ્છા—તેના ફળનો ધુમાડો દાંત-
ને આપવાથી દાંતની અંદરના ફૂંમ મરી જાય છે.

(અપૂર્ણ.)

હુન્નર પ્રયોગો.

ગાંધારી કે લોહાની સજા.

અગ્નિ ઉષ્ણતા તથા તીવ્ર ગુદ્ધ દેવીઃ—નાર-
કે તથા વાહુને ચાંત કરે છે અને એ જતેના
ચાંત થયા પછી ગુદ્ધનો સંધાત (ગેળા જેવા
આકાર) નષ્ટ થઈ જાય છે. ૬૦

આ ગ્રમ દેવામાં પશુ ધનન્તરિના મનને
જાણનાર વેદોનેજ અધિકાર છે. અને ક્ષારના
પ્રયોગમાં ક્ષાર તત્ત્વને જાણનાર વેદોનેજ અધિ-
કાર છે. ૬૦-૬૧ ગુદ્ધોમાં પૂર્વોક્તિયાક્ષતા મેળવીને

અગ્નિગ્નિ સધી રાખીને આમતેમ પાંદડાં ફેરવ્યા
કરવાં. પછી તેમને બાંધી દેવાં.

૫ વાસણુ ઉપરથી ગાંધ કહાડવાઃ—ત્રી-
જનાં ત્રિ. વાસણુ ઉપર ફેટલાક ન જાય તેવા
જાળરાય ગાંધ હોય છે. તે કહાડવાને ૧ વાગ સમય-
મરિક એસિક, ૫૦ વાગ સરોઝ મેળવીને ગાંધ
ઉપર ચોપડો. ચોડોક સેકંડ પછી કપડા વડે તે
સુસુષી નાખો, અને પાણીથી ઘોષ નાંખવા. ૫ થીથી
રાગઃગ્નિના વહેરથી તે ગાંધને ધસવા તેથી તે
જા રહેશે.

ગુજરાતી, અંગ્રેજી, હિંદી, મરાઠી, ઉર્દુ, સંસ્કૃત અને બંગાળી શીખવનાર

માસ્ટર ઑફ નૉલેજ

આ પુસ્તક ધણી ખર્ચે ધણી વર્ષે તૈયાર થયું છે. આ પુસ્તક ઉપરથી અમે તે થોડું બચેશે માણસ પણ-અંગ્રેજી, મરાઠી, હિંદી, બંગાળી, ઉર્દુ, સંસ્કૃત સારી રીતે લખી, વાંચીને બોલી શકે છે. દબારો રૂપિયા ખર્ચેના છતાં અને વર્ષોનાં વર્ષો શાળાનાં છતાં આટલી ભાષાઓનું જ્ઞાન તરત થવું મુશ્કેલ છે. પણ માન આ એકજ પુસ્તકને માન-છ માસ અભ્યાસ કરવાથી ધણીજ રહેલાધી-થોડું ગુજરાતી બહેશે માણસ હશે તે પણ ઉપરની ભાષાઓ છ માસમાં શીખી શકે છે. પુસ્તક ખપી જતા આવું છે. કી. રૂ. ૧૦-૦

આપના મુખીમાં નહિ બહાર પડેલાં આધુર્વેદનો અતિ ઉત્તમ અને પ્રાચિન ગ્રંથ

શ્રી ચરકસંહિતા

યુગસંહિત ગુજરાતી ભાષાતર પ્રથમ ભાગ બહાર પડ્યો છે. આધુર્વેદનો મુજ આ ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાંથી અનેક ગ્રંથો ઉત્પન્ન થયા છે. તેમાં દુર્લભ નવી જુની શોધો અને દવાઓ છે કે જે આપણા જાણતા ન હોવાથી, ધણી પાશ્ચિમાત્ય શોધોથી અજાણ હોય છે. મરતુ હાલની તેવી ધણી શોધોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થઈ ગયો છે. દરેક ડોક્ટર, હકીમ અને વૈદને આ પુસ્તક પાસે રાખી દવાઓ કરવાથી વધ મળે છે. તેમજ આરોગ્ય સાચવી શરીરને તંદુરસ્ત અને દોષોધુવો બનાવવાની મુખ્ય રાખનાર તેને હમેશાં પાસે રાખવું જ જોઈએ, આપણા આધુર્વેદમાં દવાઓને માટે સર્વથી સર્વોત્તમ ગ્રંથ ચરકને ગણેલો છે, એજ તેની ઉપયોગીતા છે કીમત રૂ. ૫-૦-૦ ૫૪ સાતસો, બીજા એક કાગળ. ડૉ. પ્રભુરામ વેદ બેસ. એમ. એન્ડ એસ. હમે છે કે પુસ્તક પાછું ઉત્તમ અને ઉપયોગી છે.

ભાગ્યોદય-મનુષ્યની ચારીરિક, જ્ઞાનસિક, અને અધ્યાત્મિક ઉન્નતિ યાવ મનુષ્યાવતારમાંજ રચવાની સુખ અને આનંદનો અનુભવ યાવ, ઓમો અને માણસોની ઉત્પત્તિ યાવ, આર્થિક ઉત્તરી યાવ, અને મને તેજા દુઃખદ પ્રસંગોના સત્તર ત્યાગ યાવ તેજા વિષયો ઉપરાંત તત્ત્વજ્ઞાનના લેખો; મહાત્મા ધર્મોના જીવનચરિત્રો, રસીક નરસહ્યાઓ અને વાર્તાઓ ઉપરાંત વૈદકશાસ્ત્રના વિષયો જુદી જુદી વનસ્પતિના યુગો તેજા ઉપયોગ, અનુભવસિદ્ધ વૈદક દુચકાઓ, આરોગ્યના પ્રાપ્તિના કુદરતી ઉપાયો, વગેરે અનેક વિષયો આ માસકમાં આવે છે. દર વર્ષે ૨૦૦ પાનની એક ભેટ, લગભગ રૂ. ૩-૦.

સરવૈ રેવન્ડુ અને ફ્રાન્કહારી કાયદાનું જુથ

ચોથી આવૃત્તિ-આ પુસ્તકમાં ઇંગ્લીશન પીનલોહીની અમલ્યની હલો, ક્રીમીનલ પ્રોસીજર કોડ, બ્રીટિશ પોલીસ એક્ટ, વિસ્ટ્રા પોલીસ એક્ટ, લેન્ડ રેવન્ડુ કોડ, તે ઉપર થયેલી ફેલ, મામલતદાર ડી. એક્ટ, ગામના તે તાલુકાના નમુના; સરવાણનીરસ, સર્કલ પ્રસ્પેક્ટરની રૂબા અપીલનો એક્ટ, આગ-પરી એક્ટ, મોકાનો એક્ટ, વગેરે ૨૦ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે. કી. રૂ. ૪-૦-૦

ધરનો વૈદ-આ એક ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે; જેના દર ભાગ છે તેમાં સમગ્ર ૫૦ પ્રકરણ છે, જેમાં શરીરનું ને તેની અંદર આવેલા અવયવોનું જ્ઞાન, ઇન્દ્રિયોનું જ્ઞાન, વનસ્પતિ રાવ, કુદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણો, લક્ષણ, અને ઉપાયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ છે. કી. ૦-૧૨-૦.

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ હો અને ૨ નો

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ માટે જેવાં ઔષધો અને વનસ્પતિઓ આપવામાં આવ્યાં છે. આ ઔષધો, યુગો, યુદીકા, કવાયો, અકસીર વનસ્પતિમાંથી તે શી રીતે બનાવવા, તથા કય દવા કયા રોગ માટે છે તે, તથા દરેક ધાતુ તથા વિષનું શોધન કરી લખ્યો બનાવવાની રીત, તથા તેની બનતી માત્રા-ઓ, અવલોકો, ફૂલો, તેજો, તથા આસવા વગેરે બનાવવાના પ્રયોગો દરેક માણસ સમજ શકે તેજા છે. રૂ. ૧.૧૧.

વીનાદયન્દ્ર-એક અતિ રસમય અને મોષક વાર્તા આ પુસ્તકમાં સત્યનો જમ અને અસત્ય, પ્રપંચ, બિનિચારાદિ કુજુલોથી થતા વિનાશોનો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. રૂ. ૧.૧
રાજધિ-સંસારમાં સર્વ વૈભવો છતાં એક રાજા રૂચિમયજીવન વર્તમાનકાળમાં ગણી શકે છે, અનેક લોક માલવચી ન હસતાં, પ્રપંચની જાળમાં ન હસતાં છેવટે રાજપાદને છોડીને આદ્યો જમ છે, અનેક પ્રપંચીઓ તેને હેરાન કરવા મળે છે છતાં ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા રાખવાથી તેને પ્રપંચીઓ વધ થઈ પાછું રાજ મળે છે. વગેરે વાંચતાં આનંદ અને રસ થાય છે. રૂ. ૧.૧

હરસનાશક ગુટિકા

આ દવાથી તમને ગમે તેટલી લાંબી મુદતના હરસ હશે, લોહી પહોંતુ દર્શે કે સુકા હશે, અને પશુ ઉપાયે મટતા નહિ હોય ધણી દવાઓ કરી કંઈલા દર્શો, એ પરિચય દર્શાવી ચાલ્યા દર્શો છતાં મટ્યા હોય તો પશુ આ દવાથી તમને હરસ મટશે, કુશ્તા હરસ હશે અને લોહી પહોંતુ દર્શો તો તે એ દિવસમાં મટી જશે. આ દવા હરસ ઉપર એવી ચુકાદારી બજાવે છે કે તેનાથી હળવો માણસોએ હરસનું દર્દ નાશ કરી દે. આ સંખ્યા સેકડો સરદીથી મળ્યા છે. જે રાગ સેકાથી આગી નથી. તમે એકવાર અનુભવ કરશે એટલે તમને પણ ખાતરી થયા વગર રહેશે નહિ. કી. રૂબી ૧ નં ૩-૦-૦. અનુપાનના રાગની કોમલ રૂ. ૨-૦-૦ નળી રૂ. ૫-૦-૦. ચોપડાવાના મલમ રૂ. ૧-૦ નો મલમ સ્વામીનારાયણના મંદિરના કારભારી મી. મગનલાલ લખે છે કે તમારી હરસની દવાથી પચીસ વરસનું હૃદયનું દર્દ મટ્યું છે. હું ધણી દવા કરી કંટાળી ગયો હતો પણ તમારી દવાથી કાબો લાગે છે જેથી હું ઉપધાર ગાનું છું. હરસને માટે આ દવા અસર કરનારી મને બજાવે છે. કલકત્તાથી મી. સી. એમ. ચોધરી લખે છે કે તમારી દવાથી મને જુના હરસનું દર્દ મટ્યું છે ને હજુ સુધી ફરી થયું નથી જેમાંની ૧ રૂબી બીજી ગોઠવશે. આવા હળવો અભિપ્રાયો મળ્યા છે વાસણાથી પા. લલુભાઈ લાવાન હરસની દવાથી સારા કાબો છે બીજી રૂબી દુરત મોકલો

પ્રમેહનીવારણ પીલ્સ

તમને પ્રમેહ કાઈ પણ પ્રકારનો પરમીયો, કે મધુપ્રમેહ થયો હોય, પેસાએ ધાતુ કે રસી જતી જાણ કે તણખ બળતી હોય તો આજે પત્ર રૂબી આમારી પ્રમેહ પીલ્સ મંગાવો. તેનાથી હળવો મસોને પ્રમેહનો રાગ મટ્યો છે, તમને પણ મટશે. તેની ખાતરી રાખજો. આ દવા અનુભવસિદ્ધ છે, આ તમારી જાંઘળી અને પછી પેસા માનજો. શરીર સારું દર્શો તો હળવો રૂબી આ કમારો. નવું તરત અસર કરનાર અને ચમત્કારી છે. રૂબી ૧ કોમલ રૂ. ૨-૦-૦. અનુપાનના રૂ. ૫-૦-૦ દવા એક ગાસ ચોલશે. તેથી જરૂર આરામ થશે. હળવો સરદીથી મળ્યા છે ઉપર પહેરાયેલા નશુરામ લખે છે કે આપની પ્રમેહની ગુટિકાથી પ્રમેહ મટ્યો છે. ધણી દવા ઘોડાને ઉપયોગી થાય છે. પડી હોય છે તો ઇન્દ્રવરણ આ દવા સુગરી લખે છે કે આ દવાથી પરમીવાના ધણી જ નવ છે. તે નરવાં મણાય છે, તે શવરીશંકર ત્રાસોવન લખે છે કે-પ્રમેહ પીલ્સથી મને મહત્તા ઘોડા ખાય છે. સુક-ઈન્દ્રવરણનાં મૂળ પાણીમાં હાલે તેમાં સુક, મરી, પીપર નાળી પીવાથી સારું મટે છે. માયાનો પાવદર-ચપડી સુધવાથી મને આયુ યદ્યુ હોય છે તો તે આદર્શથી વીગેરે મટી જાય છે. કી. ૦-૮-૦

સુલકશાંતિ કોપ-એ તેનું ગડગમડ, જા હુન્નર પ્રજાન પતું હોય તે રૂક ન આવતી હોય તો મલમથી તરતજ મટી જાય રૂક આવે છે. કી.

ગાંધી બાણ કે લોહાની સગા

અગ્નિ ઉજ્જ્વળતા તથા તીવ્રતા દેવી:—નાર-કે તથા વાયુને શાંત કરે છે અને એ બનેના શાંત થયા પછી ચુકાદારી સઘાત (ગળા જેવા આધાર) નટ થઈ જાય છે. ૬૦

આ ગમ દેવામાં પણ ધનન્તરિના મનને જાણનાર વૈદોનેજ અધિકાર છે. અને દ્વારના પ્રયોગમાં દ્વાર તત્ત્વને જાણનાર વૈદોનેજ અધિકાર છે. ૬-૬૦ ચુકાદારી પૂર્વેકત (ચાલસા મેગરીને

હમરોગ નિવારણ ગુટિકા

હમનું દર્દ ધણી તામલાયક છે, લાંબુ પડ્યા ધણી ઉપાયો કરવા છતાં મટતું નથી અને હમ ચડે છે ત્યારે જાણે હમજાન આજુ જશે રિયત થાય છે આમારી દવાથી ધણી માણુ જુના દમના રોગો મટ્યા છે, તેના ઉપયોગ થાય નિયમમર આવે છે. ફેફસાંને તંદુરસ્ત છે, અને આસ કે હરસ યદની બધ થાય અચાનકે દસ્ત ખુલાસે થાય છે ને આધુ પચે તેની કી. રૂ. ૩) અનુપાનનો કોમલ રૂ. ૨) હવે કેમીકલ વર્ક્સ-અમદાવાદ

સોવરીન.

વન્ધ્યા પોલસ,

આ દવામાં સુવર્ણ, સાચા મેતા જેવી કીમતી વસ્તુઓ પડે છે. આ દવાને ઉપયોગ કરવાથી ગમ તેવા ચક્રિનહીન અને ધાતુહીને થયેલા માંસુમોને નવી જીવાની અને શકિત પ્રાપ્ત થઈ બળ અને ધાતુને વૃદ્ધિ પધારે થાય છે. વળી પેશાબ કે સ્વપ્ને જતી ઘાતુ બધ થાય છે શિશિલ થયેલી 'ઈન્ડિયો બળવાન બને સરખા થાય છે. પ્રમેદ મટે છે. દરસ, મંઘડથી ક્ષય, જીર્ણવર, દર્મ, પચુ, મટે છે. સરીર તીરાગી અને બળવાન થઈ કીર્તિજન પ્રાપ્ત થાય છે. કાં. ૩. ૧૫

એ તેવી વધ્યા ઓને-જે ઓને પ્રભ થતી ન હોય, એકવાર પ્રભ થઈ પછી પ્રભ થઈ જતી ન હોય તેવી વધ્યા ઓને આ દવાનું સેવન કરવાથી ગર્ભ ધારણ થાય છે અને પ્રભ થાય છે તે દીર્ઘાયુ થાય છે, ડબ્બીની કિ. ૩. ૪ અનુપાનની કિ. ૩. ૨-૦ જાનેગી કિ. ૩. ૧-૦

મોતીજ્યા સાની હલસુખરામ અમથારામ લખે છે કે તમારી વન્ધ્યા પીલ્સની મારી આને બીલકુલ પ્રભ થતી નહોતી તે તમારી વન્ધ્યા પીલ્સના થઈ છે તેથી તમારો આભાર માનાચ હશે.

કાસીનાયી હરિદાસ સ પતરામ-તમારી દવાથી મારા રનેદીના ઘેરીને પુત્ર પ્રાપ્ત થઈ છે.

અફીળનાશકગુટિકા,

અશીષીઓને આ દવા એક માસ ખાવાથી અશીષ છોડાવે છે. ફરી દવા કે અશીષ ખાવાની જરૂર રહેતી નથી. અશીષમાં પેસા બરબાદ ફરી ફરીને નુકશાન કરેલા ધન્યજતા મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી અશીષ છોડવા બહામંથુ છે. ડબ્બીની કિ. ૩. ૨ બીજામાંથી રામઅવતાર વખતરામ લખે છે કે આ દવાથી હવ વરસનું અશીષનું બંધારણ માત્ર પચીસ દિવસમાં છુટી ગયું છે. મેસરાડથી મુસ્તાબાદ અપુલ-તમારી દવાથી અશીષ છુટી ગયું છે.

જય ગુટિકા,

આ દવાથી જે ઓએ નસુસાવ-અટકાવ ન આવતો હોય, તેને અટકાવ આવે છે, અનુષમોત અટકાવ આવતો હોય, અને વખતે તે દુઃખ પેદામ. યદુ હોય તેને મટાડી નિયમશર અટકાવ આવે છે અને પીડા મટાડે છે. કાં. ૩. ૧ ત્રણની ૩. ૨-૧૦

કફસીરપ,

દરસ, કઠ અને હમને મટાડે છે. દવા કુષ સાય દિવસમાં ત્રણ વખત પીતી. કાં. ૩. ૧.

કોલેરા પીલ્સ,

એ તેવા મોકીરા, ઝાડો, ઉઘટા અને ગોટલા ચઢતા હોય, માતાનું યદુ હોય તેને આ દવા દર-તજ મટાડે છે. કાં. ૩. ૧. ત્રણની ૩. ૨-૧૦
ઉનથી બેચરબાદ મકનલાઈ આપતી દવાથી મળ્યા કેસ દરત મુકાય છે. બીજી ૩ ડબ્બી મોકલી.

દંતમંજન,

દાંત દુઃખના હોય, દાહતા હોય, દાંતમાં સજુકા નાખતા હોય, અગાણુ કુલુ હોય અને દાંત વહેવા પડી જતા હોય તો આ દંતમંજન દાંતકુ કરતી વખતે દાંતે ધસવાથી દાંતના તમામ દરેક, સજુકા અને અવાળા મટાડી દાંતને મજબુત કર છે. કાં. ૧. ના

નેત્ર ફુલહર પીલ્સ,

આંખમાં પડેલું કુલ, ઝાખ, છારી, પાજ, પર-વાળા, રતધિગાપણુ અને મોતાંઓ પાછો હોય તો તે વગર વાટકાપે આ ગોળાઓ આંખનાથી મટે છે.

આંખના કોષ પણુ રોગ, ખાંધ પાકા, આંખ દુઃખની, પાંપણો ગળી જતી, વિગેરે બાધિ આ દવાથી મટી તેજને પધારે છે. ડબ્બી ૧ ની કાં. ૩. ૧

દીલરંજન હેર ઓઇલ,

આ તેલ અત્યંત યુગ્મોદાર હોવાથી માયામાં નાંખવાથી તેની સુગંધ બે ત્રણ દિવસ સુધી જતી નથી, વાળ ચીકણા થતા નથી. કાં. ૩. ૧

હેરઓ ઓઇલ,

આ તેલ તલના તેલમાં દેશી વનસ્પતિની દવાઓ નાંખી બનાવેલું છે, અત્યંત સુગંધદાર હોવા છતાં તે હાજવવાથી વાળ ખરી પડતા નથી. વાળ ઘણા થાય છે, વાળ ન ઉગતા હોય તો ઉગાડી લાંબી વવારી સું-વાળા નરગ બે કાગી બહાર જેવા બનાવે છે. કાં. ૩. ૧

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા,

બુદ્ધબુદ્ધ અનુપાનના આ દવાનો ઉપયોગ કર-વાથી અનેક રોગોના સમુદ મટે છે. શકતને બળ આવે છે. લેનાથી તમામ પ્રકારના તાવ, ઝાડો, દરસ, સંનીપાત, ખાસી, દમ, પાકુ, કમળો, સુંક, ગોળા, કમળાણ, ઉપાદ, પ્રમેદ, કાક, રતવા, ધાતુક્ષય, સ્વિના વિગેરે અનેક રોગો મટે છે. કાં. ૩. ૩-૦

સામાપારના નેહુસી લલા-આ દવાનું ચમત્કારો દરેક રાજને માટે આપતા અક્ષર અજાય છે.

સુરતવા રજુહાડ પુણ્ય-તમામ રોગ ઉપર આ દવાની મો ખોત્રા ફરી છે, નસવાડી રાજદેવ મર-ગજબાદ રામરાયણુ તમે જે જે રોગ મટવાનું વચન કરે છે તે તમામ રોગ આ દવાથી બે મટા-ડયા છે. (હજારો અખ્યાલ મળ્યા છે.)

હે કેમીકલ વર્કસ-બાર રસ્તા, સીઆર-અમદાવાદ,

સુંદરીસાથી. (૨૯૨૮૬)

(લાખો સ્ત્રીઓ રોજ વાપરે છે અને લાખો સ્ત્રીફીક્ટો મળ્યાં છે.)

મંગાવો—તે સ્ત્રીઓના તમામ રોગને માટે અકસિર છે. સ્ત્રીઓનાં કાર્મ પુણ્ય દરદ જેવાં કે, લોહિવા, પ્રદર, રક્ત અને શ્વેત જેથી ગુણરચનામાંથી સ્ત્રીશ્લેષી, માટી, પીળી મળગ્રમણી અગર લાલ રંગની લોહી જેવી રસી વર્ણા કરે છે, પેશાબે અગ્નિ નબળે, દાઢ પવના તળીઆમાં, જેડામાં, માયામાં અને કોષ વખતે આપ્ત કરીરમાં સંલુપ્ત મારે, કાટ, ચુસ અને કળતર થાય, ઝીણો તાવ હંમેશાં આવે, કરીર સુકાઈ પોળી પુણી જેવું થાય; આંખોનું તેજ કમી થાય, દિવસે દિવસે કરીર સુકાઈ બેડાલ થાય, અશક્તિ આવે અને કામ ધર્મ કો નહિ, આંખો દિવસ જેડા અને આંધું ફોટકાં કરે, તાવ, ઉધરસ દમ, ખાંસી, સોળ, ઉલટી, અરૂચી, માસિક અટકાવ—દસ્તાન સખાથી તમામ રોજ ગર્ભાશયની પીડા, કમવાવડ, સુવારોગ વિગેરે તમામ રોજ અને આવા અનેક દરદોના સમુદાયે આ સુંદરીસાથી એકદમ મટાડી શકે છે.

આ સુંદરીસાથી બાળ, યુવાન, અને વૃદ્ધ દરેક સ્ત્રીએ હંમેશાં વાપરવા લાયક છે, જેથી તેઓના તમામ રોજ મટાડી કરીર પુષ્ટ કરે છે, દસ્તાનના રોગો થવા પડતા નથી અને ગર્ભાશયને ગર્ભ પારીલ કરી શકે તેવું બનાવી પ્રુપ્ત વયે ગર્ભ પારણ થાય છે. પીવામાં સ્વાસ્થિ છે. બાટલી ૧ ની કિંમત રૂ. ૧) ત્રણ બાટલીના ૨-૧૦-૦ રોજ ૦-૧૦-૦.

૧ નાની બાગીચીઓને પાવાથી કરીર પુષ્ટ રાખી યુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે બાધી થવા નથી કે યુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના બાધીમાંથી બચાવી ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભ પારણ કરી શકે બનાવે છે. ૩ ગર્ભ વખતે પીવાથી અધુરે માસે ગર્ભ પડતો નથી, ગર્ભનું ગોચણ કરી પુણ્ય માસે કપે પ્રસવ થાય છે, ૪ યુવાવડ પછી પીવાથી સુવારોગ થતો નથી, બાળકને પુષ્ટ કરે તેવું દુરસ્ત પાવણ બનાવે છે અને બાળકનું ને તેની માનું કરીર પુષ્ટ કરે છે. ૫ સ્ત્રી રોમ તમામ પુષ્ટ છે, હંમેશાં પીવાથી શ્વેત તંદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વિગેરે બાધી થતા નથી કે વૃદ્ધાવસ્થા પીવાથી કરીર પુષ્ટ અને તંદુરસ્ત યુવાન જેવું રહે છે અને વૃદ્ધાવસ્થાને અટકાવે છે. આ માટે દળરો અબીપ્રાથો મળ્યા છે અને દળરો સ્ત્રીઓ તેનો આણુ ઉપયોગ કરે છે તેજ તેની ઉત્તમતા છે.

લુનામદદી રેકવેન્સાઈ રહેબાનસાઈ લખે છે કે તમારો સુંદરીસાથીની દવા શ્લેષી અમસીર છે. તેથી પછો સારો ફાયદો થયો છે. જેથી તે વાપરવા હું પછાને બહામણ કરું છું.

કરાચીથી રતનશી લખમશી લખે છે કે સુંદરીસાથીની દવા શ્લેષી સારી છે મેં મારા ધરમાં બે બાટલી વાપરી તેથી તમામ રોજ દૂર થયા છે. ને એક બાટલી મારા રોગોને બાધી તેને પણ ફાયદો થયો છે માટે બીજી ૩ બાટલી મોકલશો, અને તમારો ગોટા આંખાર માનીશું.

રાજાવાવથી મામદ આમદ મુનમ લખે છે કે—તમારી દવા સુંદરીસાથીથી અંગમાં તંદુરસ્તી સારી રહે છે ને પછો ફાયદો થયો છે ત્રણ બાટલી વાપરવાથી પુરેપુરો આરામ થયો છે.

અંબાલીઆરાના ના. કીકેર સાહેબ લખે છે કે—સુંદરીસાથીથી ફાયદો થયો છે.

પીવાનમાનાથી ઇન્જનીયર ને. જી. રેકાઈ લખે છે કે સુંદરીસાથીથી ફાયદો માનમ પડે છે.

જલ્લપુરથી ડોટાબાઈ લખુબાઈ લખે છે કે સુંદરીસાથીથી ફાયદો થયો છે તે શ્લેષી ગુણમરી છે.

ગોરખીથી મુલચંદ દરગોવન લખે છે કે સુંદરીસાથીની બાટલીથી ફાયદો પડ્યો છે.

જંબાલી જોવરમીયર મી. જી. ન. ભાસિકર લખે છે કે તમારી દવા સુંદરીસાથીની મીઠવાઈ મારફતે ઉપયોગમાં લેતાં શ્લેષી ગુણમરી નીવડી છે.

સાઈમથી આદીનરામ કાગ્ગદાસ લખે છે કે સુંદરીસાથી ફાયદાકર્તા નીવડી છે. આવા દળરો સર-દીશીકટ મળ્યાં કરે છે એકવર વાપરી બારી કરી તમારી સ્ત્રી, પુત્રો કે મંબોને સુખ કરા. (દરેક આર્થિક દવા વેચનાર વેચે છે.) દરેક કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ, પાંચમવા ધાર રરતા ઉપર.

‘દેવે કેમીકલ વર્કસમાં બનતી દવાઓ માટે જનસમાજ શું કહી છે.

પાટણથી ત્રિવેદી કાલીદાસ દરજીખર્ચામ લખે છે કે: આપને ત્યાંથી સુંદરીસાથીના દર્દી મંગાવી મારી સ્ત્રીને આપવામાં આવી તેથી આશમ થયો. તેથી તે સગમાં યષ્ઠ, દાસ પના પુણ્ય પ્રતાપથી છાકરો ધાવણો થયો છે. સુંદરીસાથીની ખીજ ૩ પાટલી તરત પી. થી મોકલો.

પાટણમાં મારતર આધર પેલાભાઈ લખે છે કે: આપને ત્યાંથી મેમોરાઈઝનો ડોશ મંગાવતો તેથી મને ઘણાજ ફાયદો છે. મજાની અસ્થિરતા મીની મગજ કામ કરતું તરત થાય છે. આવી દવાની જનસમુદાયે ધણી જરૂર છે. તે વાપરવા હું દરેકને બાકામંચ કહું છું તેમાં બિ. અગ્રયામ કરતા નાના, બાળકોને માટે તે તે અકસાર છે. કારણ તે વાદાસ્તીને વધારે છે. મૂંઝે. બચ્ચાનો આશીર્વાદ મેળવવા ઇચ્છા હોય તેમણે તે આ દવા જરૂરથી મંગાવી અજમાવ કરવાને સુકવું નાહ.

હીરાપુરથી મનસુખરામ માતીરામ—લખે છે કે: આપનો દ્રાક્ષાસંચ બહુજ ફાયદામં છે. અન્ધપીતનો રોગ તેનાથી સારો થયો છે. માટે બીજે એક પાટલી તુરત મોકલો.

આમેઠાથી પા. ખુશાલભાઈ રણહોડ—આપનું જીવન વાપરવાથી મને શરીરની કાદ મટ્યું છે અને પાચનશક્તિ વધી છે. બીજા ૧ ડોશ મોકલો.

વક્તાબાઈ પારેખ—ત્રિભુવન—વીરજી—આપની દવા ‘સુંદરીસાથી’ નવરહરગુટીકા, કેપીટસ અને અમૃતજીવન વાપરવાથી ફરકના મનને ઘણો સતોપ થયો છે. આવા સોફાગી કાર્યો માટે આપને ધન્યવાદ થયે છે. નવરહરની ખીજ ૩ ડોશ પી. પી. થી મોકલો.

જાંઘાલથી પટેલ કાશીદાસ ઇશ્વરભાઈ: આપની ખસની દવાથી મારા રોગોને ફાયદો ઉદરમાં પીડાસગી મને ચાર દિવસમાં આરામ થયો છે તેથી હું આપનો આભાર માનું છું. સામવરણીથી પા. રાહાભાઈ નારણભાઈ: આપની જરોળની ગોળીઓની દવાથી મારા આરામ થયો છે. બીજા એક ડોશ તુરત મોકલો આપશો.

વીરાલ દાગનીપાત્રી મારતર ચંદુલાલ કાળીદાસ: આપના જીવનથી ઘણાજ ફાયદો મેં પની દલ ઓ ધણીજ શુચીકારક છે. તેથી હું આપનો ઘણાજ આભારી છું. રોનીકપીટસની ૧ તરત મોકલો.

બીલાડથી જગન્નાથ કાર્મસીના માલીક ડે. મોદનલાલ ને. પાકક: એસ. એમ. બી. લખે કે: આપનું સુંદરીસાથી મારા દરદીઓમાં લાગા વખતથી વપરાશમાં નોંડે છું. મારા એક ને તંદુરથી તે વાપરવાની બાકામંચ થતાં મેં તેનો અજમાવ કરી જોના. તે ઓઝોના દરેક રોમાં ઉપયોગી છે અને મારા ત્રણ રોમાં તે ફતેહમંદ નીવડ્યું છે હવેથી મારા દરદીઓને તે લેવા હું બાકામંચ કહું છું.

‘દાશુ’ (જરમા) થી જુનાગઢવાળા મોહમદ હામમ લખે છે કે: આપની દવા સુંદરીસાથીની પાટલીનો સુચના પ્રમાણે ઉપયોગ કર્યો છે મેં પૂરી ચતાં તેના શુચ ધણી સરસ રીતે નાદારક છે તેથી ખાતીપૂરક લખીએ છીએ કે: સર્વ. બાઇઓને અમારી વિનંતી છે કે દરેક દવાનો ઉપયોગ કરવો અને ફાલતુ ખર્ચ કરનાં બચવું.

મુંબાઈથી દીનશાહજી બેરામજી, આપનો દવા જીવન અને ખરજવાનો સફળ વાપરેથી ફાયદો છે. બીજે જીવનનો ડોશ અને ખરજવાની ૩ ડોશ તુરત મોકલો.

નાંસીથી નરસીરામ નારણદાસ: આપના જીવનના ડોશ વાપરતાં મારી રનાયુ, તંદુરસ્તી મગજવંતુઓને ઘણાજ પોષણ કરતાં અને સારી રીતે ફાયદાકારક નીવડેલ છે બીજે ૧ તુરત પી. પી. થી મોકલો.

ભટ્ટાઈથી અકસાર મોદમદ અખંદુલ કરીમ લખે છે કે: આપની દવા સુંદરીસાથીની મારી ન ઘણો સાગે ફાયદો થયો છે. મારી સ્ત્રીને હંગેશ આયુ અને કમરમાં દરદ રહેતું. બદન પાંચ પુણી જેવું થઈ ગયું હતું, પણ આપની સુંદરીસાથીના સેવનથી ઘણાજ ફાયદો મેં પામ્યો છે એ અદલ હું આપનો ઘણાજ આભારી છું.

મોરારીસાથી બાવાજી અલીજી દલાલદર લખે છે: આપની ‘સર્વ નવરહરગુટીકા’ નો અમરગરી નીરડી છે: બીજા બે ડોશ મોકલો.

ભરૂચથી ગેયરલાલ ભુદર લખે છે કે: આપનો અશીરવાદક મરીમથી ફાયદો થયો છે બીજા ૧ ડોશ મોકલો.

‘દેવે કેમીકલ વર્કસ’—અમદાવાદ.

સ્વધર્મનિષ્ઠ દૈવિ જીવન

આ પુસ્તક છપાય છે. થોડાજ તખ્તમાં બહાર પડશે. તેની અંદર મનુષ્ય સ્વર્ગમાં જ
જુની ઉત્તમ જીવન ફરી રીતે ગાળી શકે તે સંબંધી ઉત્તમ દૃષ્ટાંતો સહિત વિષયો છે. દરેક
મનુષ્યે ધર્મનિષ્ઠ થવું જોઈએ. બાળકોને નાનપણથી જ ધર્મપ્રતિ શ્રદ્ધાવંત બનાવવા, ઉચ્ચ અને
દૈવીજીવન ગાળતા કરના, સંસારમાં ઉત્તમ જીવન ગાળી સુખી થઈ આનંદનો અનુભવ કરે
એ દરેકને ગમે છે તે માટે મનુષ્યે, શું કરવું તેનું અપૂર્વ વર્ણન આ પુસ્તકમાં છે. આ પુસ્તક
કની અદર દિગ્ધર્મમાં થઈ ગયેલા ધંધલના ૨૪ અવતારોનું વર્ણન, તેમજ કરેલાં હાથો, શ્રી
કૃષ્ણનું જીવનચરિત્ર, શ્રીરામચંદ્રનું જીવનચરિત્ર, જુદાંવતું જીવન ચરીત્ર, શ્રીમાન ચંદ્રાચાર્ય,
શ્રીમાન વલ્લભાચાર્ય, શ્રીમાન ગમ્માનુજાચાર્ય, શ્રીમદ્દાનંદ, સુધી સુધી રામાનંદ સ્વામી,
શ્રીમાન નૃસિંહાચાર્યજી, ગૌરામથન. દયાનંદ સરસ્વતી, મદનંદ પેગંબર, ઇશુખ્રીસ્ત, જરેસર
વિગેરે ધર્મ સંસ્થાપક મહાપુરુષોનાં જીવન ચરીત્રોનો સંગ્રહ છે તે ઉપરાંત કદાચીસ અને
ધર્મનિષ્ઠ મહાપુરુષો, શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહસ, સ્વામી વિવેકાનંદ, શ્રીરામનીર્વ, જાનકેવ, તુષારમ,
એકનાથ મહારાજ, વિગેરે મહાપુરુષોનાં જીવનચરિત્રોનાં સંગ્રહ છે એકંદરે ૧૫૦ ઉપરાંત મહા-
પુરુષોનાં જીવન ચરીત્રોનો સમાવેશ છે. તે વાંચવાથી મનુષ્ય તેમના જેવું આદર્શમય જીવન ગાળી
શકે છે. જુજ નકલો છપાશે. ગ્રેસ કામજો પાકુ પુકું કીમત રૂ. ૫—૦—૦ છતાં હાલમાં માફક
થવા છત્તનાર પાસે માત્ર રૂ. ૪—૦—૦ જ લેવાશે તમારે માટે, તમારાં શ્રીપુત્રાદિ માટે
તમારાં સ્નેહિ મિત્રો માટે આજેજ આ પુસ્તક મનાવો તેની અદર જુદાં જુદાં દરેક ધર્મનાં
રહસ્યો અને તે તે ધર્મના સંસ્થાપક આચાર્યો અને મહાપુરુષોનાં, ઇશ્વરાવતારી મહાપુરુષોનાં
જીવન ચરીત્રોના વિસ્તારવાળા સંગ્રહ હોવાથી દરેક મનુષ્ય પોતાના તેમજ પારખા ધર્મના રહસ્યને
સમજી શકે છે. અને ધર્મનિષ્ઠ બને છે આ પુસ્તક લેવાથી જ તેની ઉપયોગીનાની ખાતરી થશે.
થોડાજ વખતમાં બહાર પડશે. આજા છે કે આજેજ મનાવવા માટે અત્રાઉંથી નામ નોંધાવો.
વ્યવસ્થાપક લાગ્યોદય—અમદાવાદ.

व्यवस्थापक साग्योदय—अभिलाषा.

મહત્તમ આંધી

અને

હિંદના મહાન નરરત્નો.

આ પુસ્તકમાં મહાત્મા મોહનદાસ ગાંધીજીનું જીવન ચરિત્ર છે. તેમજ પંડિત મોતીલાલ નેરો, રાજકીય ચિંતક જનદાસ, શાલા લક્ષ્મણજી, પંડિત મહનમોહન માલવીયા, લો. મા. તિલક, ઘણાં બહુ નવજોગજી, શ્રી અરવિન્દમૈત્રી, સર શ્રીગજલાલ મહેતા, શ્રીપુત્ર ગો.ખે. વિગેરેનાં જીવન-ચરિત્રોનો સંગ્રહ છે. કાચગ ગ્લેસ, પાનું-રેરજ, પાકુ પુકું, તીલક અને ગાંધીજીના ફોટા સાથે દીપ્ત ૩. ૧-૮-૦ છે તે ભાગ્યેઈયના આદક યનારને માત્ર ૩. ૧-૦ મજા આપાય છે.

व्यवस्थापक लाग्योदय—अभिलाषा.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૧૦ મું.]

એ સને ૧૯૨૨.

[અંક ૩ નો.

વિષયાનુક્રમણિકા.

સયમ સાધન નિમિત્ત ઉત્સુક સાધકના અભિપ્રાય (શ્રી જ દેવી)	૭૩
ક્યુ હૃદય મદ્ય મરિતને અનુસરી ચક્ર (શ્રી. હ)	૭૨
શ્રી રહસ્યોત્તો સિદ્ધાંત (સે શ્રીમાન નયુરામ શર્મા.)	૭૪
ઉપનિષદની અઘાવિયા મુંઢવોપનિષદ.	૭૬
મુરખરાજ અને તેના બે ભાષ્યો.	...
(સે. મદાત્મા મેનદાસ ક૦ માધી)	૭૭
અઘ અને માયા	...
શીખ ચુક નાનકનું કવનચરિત્ર	...
મોદિનીકુમારી—આશુ વાર્તા...	...
શ્રી વનરપતિ વિજ્ઞાન—મન્દવરણના ચુલ...	...
શ્રી ચરકસંહિતા—ગ્રન્થચિકિત્સા.	...
ખેતીવાડી મારે દોઢ.	...
દિ-મા ખેતીમાત્રી કમ મયો શુ	...

૬ ત્રી અને પ્રકાશક
જેઠાલાલ દેવરાઈર દેવે

ભાગ્યોદય આશીસ—અમદાવાદ.

આ પુસ્તકની ચોથી આવૃત્તિ હાલમાં છપાઇને પડ્યું. મુબારા વંશારા સાથે બદાર પડી છે. તેની કીમત રૂ. ૧૦-૦-૦ છે. ગ્રાહકોએ તુરન મંગારી લેવી. તેના અથાક ચર્ચના ગ્રહકોને હવે તે વી. પી. થી મોકલવા માંડી છે.

હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા.

અને
યાત્રાગુઓનો લોભીઓ

આ પુસ્તક હાલમાં બદાર પડ્યું છે જે હવે ખપી જવા પશુ આવ્યું છે. આ પુસ્તક વિદ્વાનોમાં અને સર્વ સામાન્ય જાણુ તેમજ મુસાફરોમાં ઘણું ઉપયોગી થઈ પડ્યું છે. હિંદુસ્તાનનાં તમામ યાત્રાના સ્થાનોનું વર્ણન, ત્યાં જવ ના રસ્તા, ત્યાંની સંપૂર્ણ દલીલ, ત્યાંના સાયક સ્થળોનું વર્ણન વિગેરેનો તેમા મખાવેશ કરેલો છે. કીમત રૂ. ૭-૦-૦

મુખ્ય ધારાસભાના મેમ્બર અને અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટીના પ્રેસીડેન્ટ રા. બા. રમણજી ગાંધીપતરામ નિલકંઠ ખી. એ, એત, એક, ખી હાઇકોર્ટ વડોલ લખે છે કે:

“ હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રાનું પુસ્તક જાણુને તેમજ મુસાફરને ઘણું હાથ આવે તેવું, વર્તમાન સાયક અને ઉપયોગી છે. ઘણી મહેનતાવ ઓમાં માનોવીનો મંચક કરેલો છે. ”

મુખ્ય ધારા સેક ખીમજી કુરરજી લખે છે કે હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા નામનું પુસ્તક વર્તમાન નથી જોવા મળેલ થયો છે. મુસાફરીને મટે એક ઘણુંજ ઉપયોગી પુસ્તક આપે મહેનતાવ કરે જાણુ છે.

ગદારમા ગાંધી અને વિંદના મહાન નરરતો—એ પુસ્તક પશુ હવે ખપી જવા આવ્યું છે. કીમત રૂ. ૧-૦-૦

શ્રીહિત શિક્ષક—જેમા અને ઉપયોગી ૩૦ પ્રકારનો ઉપરાંત ૧૫૦ પત્રિ સતીઓ. જોનાં જવા સરીત્રાને મખાવેશ છે. દરેક કન્પાએ તેમજ મોટી ઉમ્મરની ઓઓએ આ પુસ્તક હેમેલાં મનન કરવાં થે. છે.

આ પુસ્તક પશુ હવે ખપી જવા આવ્યું છે. કીમત રૂ. ૪-૦-૦

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

અમૃત્ય લાલ.

તમને કે તમારા મંજીધાને ચર્ચનાં અને ન મટતાં અનેક દરદોથી જો તમે કંટાળી ગયા હો, વેલો અને ડોક્ટરોની દવા કરી કરી પૈમાનું પાણી કરવા છતાં ફાયદો ન થયો હોય તો કોઈ પણ દરદ માટે એકવાર અમારી સલાહ લેવા ભલામણ છે. અમારી દવાઓથી દિવસે માં જુસોને ફાયદો થયા છે. રાત્રીય અને ખાતોની દેલી દવા કરી ગમે તેવા બાંધ મટાડવામાં આવે છે.

હરસ, પ્રમેદ, સંગડણી, સતત જર, ઓઓનાં પ્રદર, સુતારાગ, પ્રજા ધવાતો વેંધાદો દમ અને હાલના સેકોટો દરદોઓને આરામ થવાનાં અનેક પ્રયાણપત્રો મળેલાં છે. માત્ર એકવાર તમારા દંદની તમામ દલીલ લખી મલાદ મેળવો. વળી દરદોઓના પૈમાનું છુટી ન પડે અને તેને ફાયદો થાય તેવી ખાસ કાળજી રાખવામાં આવે છે.

હવે કેમીકલ વડોમ—અમદાવાદ—ખાડીયા

તમારે પૈસાદાર થવું છે ? જો થવું હોય તો પુરું વાંચો
 પૈસા પૈસા અને પૈસા ! જ્યાં જુઓ ત્યાં તેની જ વાતો !

આજકાલ દરેક માણસ પૈસાને માટે વક્ષાં મારી કરે છે, માણસનું હિંમિંદુ માને લક્ષ્યસ્થાન
 સિવાય જણાય છે. તેને મેળવવાને માટે વેપાર કરે છે, ગુમાસ્તી કરે છે, ખેતી કરે છે, નોકરી કરે છે
 ઉઘરે ખજુરી પણ કરે છે, અગત્યનું કામ હોય તોપણ જો પૈસાની વાત આવી તો તેને પહેલું સ્થાન
 મળે છે કારણ કે વ્યવહારમાં સર્વ પદ્ધતિ પૈસાથીજ મળી શકે છે. અને તેથી તે મગે, તેની રાખથી તે
 દેકે સુધી દરેકને જાણાસા રહે છે. પોતે જ કાંઈ ધધો કરતો હોય તે ધધામાં વિશ્વથી થાય, અને તેમાં
 ખોરા રૂપિયા પેદા કરે એવી દરેકને આશા હોય છે, અને તે આશા પૂર્ણ થાય, તે માટે અગોચ્રે

ધનવાન (ચોથી આવૃત્તિ.)

નામનું પુસ્તક બનાવ્યું છે તે ચોલાજ વખતમાં લોકપ્રિય થઈ ખપી જવાથી ચોથી આવૃત્તિ સુધારા
 સુધારા સાથે દમણીજ બહાર પાડ્યું છે. જો તમારે તમારા બાળકને કે સ્નેહીમંડળને સંસારમાં ઉચ્ચ
 રિતિરિતિ સ્થાપવા ઇચ્છા હોય, જો તેમને ઉત્તમ ચારિત્ર્યવાન અને વ્યવહારકુશળ બનાવવા હોય, લવિષ્ય-
 માં જાતેજ ધન કમાઈ પૈસાવાળા થાય એવી ઇચ્છા હોય, જ્યાં ત્યાં દરિદ્રતામાં રખડવા દેવાની ઇચ્છા ન હોય
 તો આજેજ આ પુસ્તક મંજાવી ઉપયોગ કરજો. દી. રૂ. ૧૦) આ પુસ્તક માટે દળદેરા અભિપ્રાયો મળ્યા છે.

તેની અંદર બાર ભાગમાં અને ૨૫૦ પ્રકરણોમાં તમામ પ્રકારના જ્ઞાનનો, શોધોનો અને કળાઓનો
 ર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. જે નીચે વર્ણી ખાત્રી કરશો. તેમાં

ભાગ ૧ હો—ધનનું મહાત્મ્ય, ધનની આવશ્યકતા, પૈસાનું મહત્ત્વ વગેરે.

ભાગ ૨ જો—ધનવાન થવાને માટે ચોખ્ખા પ્રાપ્ત કરવી. ધીરજ, પરાક્રમ, સિદ્ધિનો યુગ મન વગેરે.

ભાગ ૩ જો—જીવિકા પ્રાપ્ત કરવી-ધધાની શોધ, ક્યો ધધો લાભપ્રદ થઈ શકે.

ભાગ ૪ જો—નોકરી તથા જુદા જુદા રિતિરિતિથી જુદી જુદી નોકરીઓ પ્રાપ્ત કરવાની રીત.

ભાગ ૫ જો—વેપાર કરવાના ફાપદા—વેપારી, માલો વધારવાની કળા, મુઠી ધીરનાર, મિલ-
 કત શી રીતે વધારવી, કુળર ઉલોચની શુદ્ધિ સાધવો, કયા ઉલોગો ખીલવવા, વેપારને મદદ કરનાર
 મેળો, જથાજથ માલ શી રીતે એકઠો કરવો નામું, નવીન શોધ, નવા નવા ઉલોગો સફળતા ધધો,
 તેમાં ધારેલી બાજુ શી રીતે સધાય, લાન ચેરતો ધધો, નાણુવટીતો ધધો, તેમાં કાપડો શી રીતે મેળવવો.

ભાગ ૬ જો—ખેતી—ખેતીના સાધનો, જમીનનો કસ શી રીતે વધારવો, જમીનની ઉત્પાદક શક્તિ
 વધારવાની ખાતર, જમીનના મુખ્ય પ્રકાર, ખાતર સળધી પ્રયોગો, ખેતી સળધી પ્રયોગો, વીસ પચીસ
 પાક ઉતરે તેવી કરવાનું અનાજનું વાવેતર, ઘઉં, ડામર. બાજરી, જીર, તુવરો વિગેરે, તલ, અગ-
 સો, મગજી, દીવેલા, તમાકુ, જીંગ, મરી, જીરુ, મેથી, ધાણા, વરીયાળી, સવા, કુંચળી, લસણ, કોકમ,
 શેરડી, કપાસ, સણુ વિગેરેને ધધા કરતાં વીસ પચીસ મણ પાક ઉતરે તેવી રીતે વાવેતર કરવાની તથા
 પાકવાની તવીન શોધ. દીંગ, જાળ, ખાંડ, સાકર બનાવવી વગેરે.

ભાગ ૭ જો—ખનીજ પદાર્થોથી ધનની શુદ્ધિ, ધાતુ તેમાં સોનું રૂપું, લોહું, તાંબુ, પીત્તળ, કદકડી,
 અગરખ, સેસેટો પથ્થર, આસ્ટર ઓફ પેરીસ. વગેરેની શોધ તથા પેણું બનાવવાની રીત.

ભાગ ૮ જો—જીવેતરનો વેપાર, હીરા, માલુક, સનિશર, પુખ્તજ, પીરાળ, કમીટિલન, માલુક
 વગેરે વારજવાની અને વેપાર કરવાની રીત, હીરામાંથી છાંટા કાઢવાની રીત, મેતી કુરતી મેતી,
 જોવવાળાં મેતી, બનાવવી મેતી, મેતીના યુગ, મેતી વિધવાની રીત, મેતી શી રીતે સુધારવા,
 મેતી ધોવાની રીત.

ભાગ ૯ જો—કુળર ઉલોગ તેમાં તમામ પ્રકારના રંગ બનાવવાની રીત; સફેદ, લાલ, કાચ, કાચ-
 કી, લીલો, પીળો, જડુ વગેરે રંગ રસાયનિક રીતે બનાવવાની કળા, લાથીકાંત, રેશમી કપડાં, ઉત્તમ
 કપડાં વિગેરે કપડાંને જુદા જુદા રંગ રસાયનિક રીતે બનાવવાની વિદ્યા. કોમળ બનાવવાનો ઉલોગ—જેમાં

જાવવાના, જાવવાના, જાવજો, જાડા તખ્તો, જાડોસપેર, જામનો ઉલાજ—જુદી જુદી જાતનાં કાચ જાવ-
 વવાના પ્રયોજાયામાં હોય—આમાંને શુદ્ધ કરવાની, જાવવાની તેના પર જુદા જુદા રંગ બના-
 વવાની રીત, સાણ જાવવા—ઉંચાંમાંથી સાણ જાવાવે, ચરખીનો, કાકમના તેલનો, કાપરવેનો એરંદી-
 ઘાનો, ડોળાખાનો, રાગનો સાણ જાવાવવાની રીત, ઘણા રંગનો સાણ સફેદ જાવાવે; પાપડીઆં ખા-
 માંથી જાવાવે, અંધાં દલામાં સાણ જાવાવે, બીસરાઈન કાઢવાની રીત, આયોડીન, ટેનીન; ટીસેન્દ્ર, ટાર, મરઝ, બારસોષ, વીન્ડસર, હીનાનો, લેમન, કેરકનો, નારંગી, કાષોદીક, દની કાદર, પારદર્શક કાચ-
 કાદનો સાણ જાવાવવાની રીત, ધોવાનો ખાવડ, સાણનો અંક જાવાવે, વીજેરે બીજાવતિ જાવાવવાની
 ક્રિયા અને તેની જાવવડ. ફોટોગ્રાફર જાવવાનો કાષો; કેમેરા વીજેરેની સમજણ, ફોટસ મેળવી ફોટા પા-
 વાની રીત; કાચને દવાથી ધોવાની રીત, દવાઓ, કાચ ઉપરથી ફોટા કાઢજ ઉપર કેવી રીતે ઉતારવે,
 કાઢજ ઉપર ઉતારેલા ફોટાને દવાથી ધોવાની રીત તથા તેની દવાઓ તેને તૈયાર કરવાની રીત વીજેરે;
 સીમેન્ટ જાવાવવાની ક્રિયા—જુદી જુદી જાતના અને પ્રકારના સીમેન્ટ જાવાવવાની જુદી જુદી જાવાવો.
 વારનિસ—દરેક પ્રકારનાં વારનીસ જાવાવવાની જાવાવે, સાખ જાવાવવાની ક્રિયાઓ, ચાદી—જુદી જુદી
 જાતની અનેક પ્રકારની ચાદી જાવાવવાની રીત જેમાં તમામ પ્રકારની જાવવાની, જાવવાની, ચાદીઓ,
 પદ્મ કે લાક્ષ્મી વિગેરે પર જાવવાની રચરચેખની, પરમેનન્ટ ચાદી, રાઇપરોઇટરની ચાદી, વીજેરે અને
 જાતેની જાવાવે. જાતેનો—તમામ પ્રકારના જાતેનો જાવાવવાની જાવાવે. કીવાસળીઓ—દરેક જાતની
 જાવાવવાની ક્રિયાઓ, સોનું અને રૂપું જાવાવવાના લગભગ ૪૦ પ્રયોજો, જાવાવડી ધાતુ જાવાવવી. ધાતુ વિગેરે
 સાધવાની, તેના રસ કરવાની ક્રિયા, રસ વિગેરે ધાતુઓ ધોઈ પાકીસ કરવી, તેના ઉપર અશરો કાતરવાની
 રીત. ધાતુ ઉપર બીજાની અદ્દ વડે બીજેટ અદાવવો, લીજનોની બેટરી જાવાવવી. લીજનોને ઉત્પન્ન
 કરવી બીજેટ કરવાની રીતેરી અને રૂપેરી જુદી જાવાવવાની રીત, કાકમિ રંગવાના તથા તેની જાવાવવાના
 કેટલાક પ્રયોજો. કાષીકાત જેવું કાકું જાવાવડું. કાકમના વડેરની વસ્તુઓ જાવાવવી, અણુનસનાં કાકાં
 જેવાં કાકાં જાવાવવી, કાષીકાતને સાધવાનું મિશ્રણ, પાણીથી પકવે કે અગ્નિથી બળે નહિ તેવાં કાકાં,
 કુપજાંડોને દુર કરવાં, સાપ, ઉંદર, માંકણ, ઉધેવ, કાકી, મચ્છર યતા અટકાવવા અને ટોપ તેા દુર
 કરવાના તથા ફરી આવે નહિ તેના ઉપાયો, અનાજ બળે નહિ તેના ઉપાય. અનાજમાં કુપજાં ન પડે તેના
 ઉપાય, કાકાં સળે નહિ તેના ઉપાય, કાકાં પણ વસ્તુ ઉપરથી કાચ કાઢવા, સુતરાઈ, રેઠમી ઉનાં, મખ-
 મદની કે દરેક જાતનાં કપડાં, સોનું, સોનેરી કસજ ઉપરથી ચીણી ચાદીના કે કામર, મેઝ, ચરખી વિગેરે
 એ તેના કાચ કાઢવાના પ્રયોજો રંગેલાં કપડાં ધોવાં; ગોની ઉપરથી કાચ કાઢવા, સોના રૂપાની જાવવો
 ઉપરથી કાચ કાઢવા, કાચ ચરસપદાર્થ: કાકાં, કચીર, લોખંડ; તરવાર, ફોટા વગેરે દરેક ઉપરથી કાચ
 કાઢવાનો તથા તેને ધોઈ સાફ કરવાની રીત લેગ પારખવાની રીત—કુધર્મા, પાણીમાં, જેરોનો; સોનું
 ચાંદી, ધાતુ: તેમ, થી વગેરે દરેક ચીજમાંથી લેખ પારખવાની રીત, કેટલીક સુમધીવાળી જાવાવે, અચર-
 જાતી, કુધ, જરાલ વગેરે અનેક ચીજોની જાવાવડ; કંડુ, અગ્નિશ, ગુલાબ, કાલો એગીયો વગેરે જાવાવવાની
 રીત, કુધની જુદી કરવાની રીત, જાવાવડી વસ્તુઓ જાવાવવાની રીત, જાવાવડી આરસપદાર્થ, પત્થરો
 અણુનસનાં કાકાં, કાષીકાત, મામડાં, મધ; હીજાક, કેસર, કસ્તૂરી; કેલાઈ, હીરા, નીલમ, મોતી, આંગ્રો,
 પોખરાજ, પના, અગ્નિ, કપાસ, રેશમ જાવાવવાની રીત, ચીરીને રવચ જાવાવવા—કોરા જાવાવવા
 પ્રયોજો ખીસ દુર કરવાના, ચાંદાં દુર કરવાના, છુટાંના કાચ કાઢવાના, કીતજાનાં ચાંદાં દુર કરવાના, ચામડી
 માટે તેના ઉપાય, ખરી જાતો વાગ અટકાવવાના, વાગ વધારવાના, વાગ કાગા કરનાર કબો, વગેરે અનેક
 જાવાવો, આઈસીમ જાવાવવા, લીજ, ગુલાબ, કાકાં વગેરે દરેક જાતનું કાચ જાવાવવાની રીત; કાચ
 તૈયાર કરવાનો ખાવડ, ચાસખી વગેરે જાવાવવાની રીત, અતરો જાવાવવી, કુલાબ, નારંગી, સુખડ, કેવડ,
 અંજર વગેરે એ તે કુલમાંથી અતર કાઢવાની રીત; સુમધી તેથી જાવાવવાની રીત, જેમાં કુલાબ, જાંબ,
 અમેચી મેખરો; કપુર, લેખાન, બધમકોપરેશ, નજ, લવીચ, ટીલાસ, બધરજ, નાચરમેશ, ખસ વગેરેનાં
 તેમ કાઢવાની જાવાવે, કાકીઆગમાં પુરવાનું તેમ, કેટલે વધારનાર તેમ, વાગ ઉપરનાર કુલાબી, તેમ
 દેરજોલસી, કોપરેશ ગુદ કરવાની રીત, જાડી જુદી જાતનાં દેરજોલસ જાવાવવાની રીત. તેની વસ્તુ-
 ઝોનાં વજન, લગ્નર વોટર, કોચનવોટર, ફોટીસ વોટર, દમેચીવન વોટર, બાદચાદી અંજરાજ હોયર,
 વોટર કુલાબજાળ, જોરજ વોટરવગેરે અનેક જાવાવે, સોમ રોમોનેક, મોલાવોટર, લોમેનેક વોટર, ટોની
 વોટર, અંદર જાવાવવાની રીત, તેમ જાવાવવાની રીત. જુદી જુદી જાતનાં બીજાં જાવાવવાની

રીત, જોઈએ જનાવતી-અમથી કરુરીની પ્રકારી વજેરે અનેક અતનો તપશ્ચર જનાવતીના પ્રયોગો, જોઈ મળ્યા જનાવતીની, પીંગા ખીજીને સહેક કરવું, તંછુ કે જનાવતી પાણીમાં ન પહેલે દેવા કરવાના વજેરે અનેક પ્રયોગો, જનાવતી સ્વેદ અને પેન્સીલ જનાવતી દેહવાતું દારૂખાતું જનાવતીના અનેક પ્રયોગો જાણુપ આપની સળીયો જનાવતી. દોરેકું ધન શોષી કાઢવાના અનેક પ્રયોગો તથા તે કયાં દોરવું છે તે જાણવાના વિદ્યા, કેટલાક અમલકારી પ્રયોગો, દિવ્યદ્રષ્ટિ, જળપ્રવેશ, મૃતસંજીવન, અગ્નિપ્રવેશ, આકાશગમન વિગેરેના જાણુપ પ્રયોગો, પાણીમાં જાડા કરવા, દેવતાને પકડવો, રંગ છાડી દેવો, કામ જનાવવા સોઢી કાઢવું, જાણુપ દીવો, પૈસા ચોટાડવો, વગર દેવતાએ આ કે રસોઈ જનાવતી વિગેરે કેટલાક ઉપયોગી પ્રયોગો લીજીને રસ ટકવી રાખવો, સરેસ કે ગુરુતું પાણી ટકવી રાખવું, ગુલાબનાં ફુલ તાજ રાખવા, બટામ તાજ રાખવા, બી જાળવી રાખવા, સ્વદેશી મ્દાની જનાવત, બરફ જનાવવા, ઘુરત આમ જોલવવી, તીકનાં છાં ફર કરવા, શીંગાનાં શીપ જેવાં જાટન જનાવવા, કચ્છકાનાં જાટન સીંગાં જેવાં જનાવવા, રગરસેખ જનાવવા કુધમથી આમજી વધુ નીકળે તેવા પ્રયોગો, વીજળી જનાવતી, કાનમાંથી કીડા, બાધામાંથી જી ને જોડા કાઢવાની રીત, વીજળીની અગ્નિ જનાવતી, ખારી મુંક, પીપર જનાવતી, સીંગારેટ જનાવવાની રીત, બીડીઓ જનાવતી, જાસ જનાવવા, તક્તા તથા કરવા, કાચ સાથે ઘાતુ ચોટાડવી, ફાટાને ચોટાડવાનું મિશ્રજી, યાત્ર સુધારવાના પ્રયોગો, આસના દીવા કરવા. વીજળીનું તાવીજ કરવું, દારૂ છોડાવવાના પ્રયોગો, અરીજી કોડાવવાના પ્રયોગો, કરુરી માળા અને ખાસો જનાવવો, ખારોના ખાસો જનાવવાની પાંચ જનાવો, ચીકણી સંધારી જનાવતી, મોટીને પાણીદર જનાવવાની દવા, મસા કાઠી તાંબવાની દવા, કણી, ઘાણી અને ગુલાબી દંતમંજન જનાવવું, સોનાના વરક જનાવવાના પ્રયોગો.

ભાગ ૧૦ મો—પૈલક પ્રયોગો—દરેક પ્રકારના એસ-સ અને અર્ધ જનાવવાની રીતો, પેટન્ટ દવાઓ જેની કે કાલોનિટ ઓફ એગેનીવા, કાલોનિટ સોડા, લાઇમ, જોક્સાઇડ ઓફ આયર્ન, નાઇટ્રેટ ઓફ આયર્ન, કોરોસાઇડ ઓફ ઝાલ, લાઇમ-જ્યુસ, ખાંડો સરો, ચોટાસ જનાવવો, નાઇટ્રીસ, જ્વીસ્ટર કોલોડિયન, ડોસીય મીકમર, દારૂનો મલમ, કોરોસેફાઈ, કંવનાઈનની જોળીઓ, ફોરફરસપીસ, આયર્નપીસ, કમ્પાઉન્ડ આયર્ન મિક્ચર, તીરપ ઓફ લાઇપોફોરફાઇડ ઓફ લાઇમ, નાઇટ્રેટ ઓફ ચોટાસ, કિવનાઈન આયર્ન મિક્ચર, ઓક્સાઇડ ઓફ ફોસ્ફર, પેન્ટાઈડર, કલોરોમગ્નેસ, લાઇટીક એસીડ, ડેવર્સ પાવર, કાલ્શીસ ઓફ રોમ, નાઇટ્રીક એસીડ, ફ્યુઝાઈક એસીડ, ફોરફરસ, કેપીનાની ડોનીક પીસ, ઇન્ટેન્સીવીસ, ઇન્ટેન્સીવીસ, સાસપરીલા, બામામત, અરજવાનો મલમ, મેથોલ બામ, મેન્થોલ અર્ધ, ફોરફાઇ (૨) વાળ શિવાનું પાણી, માલનાચક સાણ, બાલનાચક તેમ, બાલનાચક અંક, તાજીલવટી, બહેરાપણાનું તેમ, બાળા-જોળી, પારાનો મલમ, કાજામલમ, સાદોમલમ, લસણનો મલમ, ફટકીનો, માવાનો, હોરાકસીનો, દાઢેમાનો, દરપનદાનનો વિગેરે મલમ જનાવવા.

ભાગ ૧૧ મો—આપુરેલિય દવાઓ, તેમાં તમામ પ્રકારના કવાઈયો, ચુલે ગુટીઓ ગુજળ, આ-સન, અવલેક, બરીટ, જાગો, રસો ને માગાઓના સમાવેશ છે ઉપરાંત દરેક જાતના ક્ષારો કાઢવાની રીત, ખોડા મુરબ્બા, અમાર્જી, અટણી વગેરેની જનાવટો.

ભાગ ૧૨ મો—ધન પ્રાપ્તિના આખ્યાત્રિક ઉપાયો. જેમાં દરેક માલસ ધનવાન થઇ શકે છે ધનવાન થવા માટે જોતો આશ્રય મળવું કરવો. ધનવાન થવાના કેટલાક ઉપાયો, ધનવાન જનાવવાર માનસિક ક્રિયા, ધનવાન થવા માટે ઇશ્વર પાસે કરવાની માગણીના વિધિ, ધનવાન થવા માટે શારીરિક ક્રિયા, ફળપ્રકરણ, ધનવાન જનાવતી શકે તેવા નિયમો, સિદ્ધિ લાલ વગેરે.

ભાગ ૧૩ મો—જેમાં અનેક અરીજમાંથી ધનવાન થયેલા પુરોવાનો જીવન અરીજોનો સમાવેશ કર્યો છે. તે વાંચી ધનવાન થવા ઇચ્છનારે યીજવા ચૈત્ત્ય અનેક વાતો જાણી શકાય.

આમાંના ઘણા પ્રયોગો તો આસ નવીન અને દુર્ગરો રૂપિયા અવર્તા યીખી ન શકાય તેવા ગુપ્ત હતા તે ખજુ દાખલ કર્યા છે. કૌમત માત્ર રૂ. ૧૦-૦-૦ ચો. ૦-૮-૦ (તેર લાખ ચોગાળ છે)

મિસાના હોડમાસ્ટર ભગવાનજી લાણુજી લખે છે કે ધનવાન યુસ્તક અનુપ્પને લઈ જ ઉપયોગી છે. જે માલસ તેનો ઉપયોગ કરે તે ધનવાન થવા વગર રહેજ નહિ આમાંથી મે પાંચ સાત ગુનરનો અજમાયસ લીધો જેમાં હું મજોજ ફેલેમર્ડ થયો છું. ને આખો આશ્ચર માતું છું, ધનવાન તે ધનવાન ને આ યુસ્તક અરીજોને દરેક માલસને લાભમજી છે.

જોટા હેડપુરઘા—અખૂલ કુસેન ટમસુગીન લખે છે કે—ધનવાન નામનું યુસ્તક તેની મહેનત બેતાં કૌમત રૂ. ૧૦ શાખી હોત તે ખજુ શોડી છે. આપે તે જનાવતી દેશી લાઇઓને ઉત્તેજન આપ્યું છે. આવુ જીવ બરેકું ધનવાન યુસ્તક પાસે હોય ને મધી કરે તો ધનવાન થઇ શકાય તેમ છે.

જેહાલાસ દેવચંદર દવે, લાગ્યોલ્ય એમ્પીલ—અમદાવાદ.

કાચદાનો શિક્ષક

મીઠ
આવડિ

જેની અંદર નીચે પ્રમાણે શબ્દદારી રવન્યુ અને દિવાની કાચદાનો આપેલા છે. જેની હબરો નહોતો વખતમાં અપી ગઈ છે. કાચદાનું જ્ઞાન દરેક માણસે મેળવવું જોઈએ. આ પુસ્તકને માટે કમેન્ટરી, બજારો, સેસન બજારો, માછરોટો, દિવાનો, સરમુખા વગેરે અનેક વિદ્યાનોના હબરો અભિપ્રાયો મળ્યા છે. માણસે આ પુસ્તક, પાતાની ફરજ અને જવાબદારીના જ્ઞાન માટે પાતાની પાસે રાખવું જ, જોઈએ. કમિટ રૂ. ૧૨ છે.

શબ્દદારી કાચદા.

કોમોનલ પ્રાસીજર કોઠ—
પુરેપુરો અંતરની દીઠ સાથે.

કોમોનલ પ્રાસીજર કોઠ—

પુરેપુરો અંતરની દીઠ સાથે.

દીરદીકટ પાલીય એકટ—

કપા એકટ.

વીલેજ પાલીય એકટ

વેલવનો એકટ

ગાર મનારા પદમોનો એકટ.

વર્તમાનપત્રોનો એકટ.

હાનીદારક મંજાઓનો એકટ.

જુગારનો એકટ.

ફટકોનો એકટ, હેરી જીસેનો.

કટમાં તથા કારતના ગણનો

રૂમાં લેજસેજ ન વવાનો એકટ

દહીઆરનો કાપરો.

કારીજર ને મહુરનો કાપરો.

જનાવર તથા માવજીપણનો એકટ

ગાટરનો એકટ

સરકારી છુપી વાવોનો એકટ

આખકારી એકટ

મુનીનીપાલ એકટ

જાજી પછીના રજુવનો કાપરો.

પુરાવાનો કાપરો.

ચાંપણનો એકટ

કારખાનાનો એકટ

પોસ્ટાલની સરવોનો કાપરો.

રાજદારી રીતોનો કાપરો

દાખલોનો કાપરો

બજાર ને ગેલાનો કાપરો

વેપારની જ્ઞાતિઓની નિશાનીનો

પ્રેસ એકટ

તમાકુનો એકટ

મુશીબન વેચનસી એકટ

લશ્કરના કુચી થતા તુકદાનનો કા.

વૈવધીય રીતોનો કાપરો

સેનીટરી એકટ

છાપવાના પ્રેસોને વર્તમાનપત્રોનો કા.

મુન્દેમરોને સ્થાપિત કરવાનો કા.

મીઠાનો કાપરો

તારનો એકટ

પોરનો એકટ

ગરીબનો એકટ

સીવાની કોર્ટના કાચદાનો.

સીવિલ પ્રાસીજર કોર્ટ (પુરેપુરો)

મુદતનો કાચદા.

લાક લા.

મુચલમાની ચરેહ.

કોર્ટફીનો એકટ.

સ્થાપન મુદ્દીનો કાચદા.

કપારનો કાપરો.

રજીસ્ટ્રેશન એકટ

ફાન્સર આદિ પ્રાપરટી એકટ

રેલ વાહન,

કમ્પોન્ટનો એકટ

દાર એકટ

મેયતરુ લેલું વસુલ કરવાનો કા.

સમીરના વાહી નીમવાનો એકટ.

કોર્ટ આદિ વોર્ડસ એકટ.

રીલીફ એમીશ્યર એકટ

સ્મારકો કોર્ટનો એકટ

વારસાનું સર્ટીફિકેટ લેવાનો એકટ

હિંદુ વપકાના પુનર્વચનો કા.

પારસીઓના કાવોનો કાપરો.

કોર્ટમાં સમ ખાવાનો કાપરો

વહેંચણુ કરવાનો એકટ.

પ્રિમેટ તથા વહીવટની સનદ

નાદારીનો કાચદા.

મુસલમાનોને વકર કરવાનો

દીંદુઓની મિલકતની વ્યવસ્થા

દસ્તાવેજોના નમુના.

શબ્દદારીકોર્ટમાં કરવાની અરજ

ને દીવાની કોર્ટમાં કરવાની

રવન્યુ કોર્ટમાં કરવાની

અને તેના નમુના અને તેના જ

અપીલોના નમુના

રવન્યુ અને મુલકી કાચદા

લેન્ડ રવન્યુ કો.

(પુરેપુરો અંતરની નોટ સા

લેન્ડરવન્યુ કોઠની રૂબી

માપણીની રૂબ.

સાવેનો રૂબ.

મામલતદારની કોર્ટનો એકટ

નરવાનો કાપરો,

તાલુકદારોનો કાપરો,

તોડા ગીરાકનો કાપરો,

કામગના ચલણી નાણાં

અધિકારીઓને નાણું ધીરવાનો

સરકારી નોકરોની વર્તણૂકનો

તમાચીનો કાપરો

જોડકાકોનો કાપરો.

કમ્પોન્ટ એકટ

મતાદારોનો એકટ

બંદોષ બાબતોનો એકટ

વદાણોનો એકટ

જમીન લેવાનો એકટ

સુતરણી માલ ઉપર અનંત

જગમર્મનો કસ્ટમની કમીશી

અંગતનો કાપરો. વતન

કરીમેશન એકટ.

સોનગા કાવવાનો એકટ.

આ પુસ્તકમાં પ્રાપ્ત થયેલા કુલ છુટા છુટા ખર્ચાવાળા મુદ્દા ઉપરાંત મુખ્યના ખર્ચ વાપ તમ છ, છત્તે
કેટલાક કામના તે શુભચાતીમાં મળતા નથી. આ પુસ્તકમાં અનેક કામનાઓ છે. જેમાં પીનલોકાં પ્રાસીંગ
રોકાં જેવા અનેક કામનાની સાત આઠ શુભચાતી કિંમત હોય છે, તે આપણે તમામ કામના જેમાં કેટલા
પીનલોકાં જેવા તે જાણી અજાણી રીતો સાથે છે તેની કિંમત માત્ર રૂ. ૧૨-૦-૦ અને રૂ. ૧૭-૦-૦
રાખે છે. જેના સંબંધમાં હજારો અભિપ્રાયોમાંથી આત્ર જુલુ વધે.

મુખ્ય સંપાદકશ્રી કાર્ડના વડા જીવન નામનાર કુલુસાલ મોહનલાલ ઝવેરી સાથે છે કે-કાપડને
શિલ્પ એ નામનું પુસ્તક મળ્યું છે અંગ્રેજીથી અનુભવ જેવા શુભચાતી માલુમને એ પુસ્તક ઉપયોગી ન
પાવવાનો સંભવ છે. એને હું ધારું છું કે શુભચાતી તથા કાઠીયાવાડની દેશી રાજ્યોમાં એનો લાભ સારો
લેવામાં અને લેવાનો ભોગ્ય.

મુખ્ય હાથકારના જીવન ના. લલુભાઈ સાહેબ, સુરતના મે, સેસન્સ બેઝન, વડોદરા રાજ્યના
સરમુખા શા. જોવાઈભાઈ સાહેબ, મુખ્ય મર્વરની ધારા સંભાળના મર્વર ના. મોહનદાસ સાહેબ
વિશેર વિદ્યાનોના ઉત્તમ અભિપ્રાયો મળ્યા છે. પુસ્તક ઉપયોગી ને સર્વ કાર્યને લેવા લાયક છે.

ખેડાજીલ્લાના મે. કલેક્ટર સાહેબ-લખ છે કે કાપડના શિલ્પ એ પુસ્તક થતું જ ઉપયોગી
અને પરાકાષ્ટા આપનારને તે વધુ ઉપયોગી છે.

પુસ્તક અધી જવા આવ્યું છે મારે તાજાં મંગાવી લઉં.

ભાગ્યોદય આશીસ-અમદાવાદ

શુભ સર્વોપચ અને વર્તમાન કાળની વાત જોવી હોય

ભવિષ્યવેત્તા (ચોથી આવૃત્તિ)

વાને વ્યવસ્થા બહુવાની વિધા-આ નામનું પુસ્તક મંગાવો, જે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણ
ભવોપમાં તું બનશે તે જોઈ અને જાણી શકશે. તમે તમારું જ ભવિષ્ય તે સુખદુઃખ જાણી શકશો. મધ્યમાં
તું જાણ મરે સુખ ક્યારે મળશે! હવે પછી જેવા રીતઓમાં દહાડા બરો તે વજેરે અનેક વાતો ત
તમારી પોતાની તેમજ પારખાની પણ જોઈ અને જાણી શકશો. જન્મોત્તરી, વધકેળ, પેર જનારી કહેશે
અને જાઈ શકશો તેમાં તમને પ્રમાણે રૂ. ૩. ૫-૦-૦ રોપૈ ૦-૪-૦

સંવત્સર, શક, આસ, અવન, રાસી, મહો, નક્ષત્રો, યોગ, કરણ, ચંદ્ર, વજેરે જોવાની રીત તે દરેક
કરવા શુભ કહેતું હજ, લીડુજોના રહેવારો અને તેનો ઇતિહાસ, મહોનાં હજ, નાની ચોટી પતેલ
અશુભ મહો, મહારાજા વજેરે જોવાની રીત, તમામ પ્રકરનાં લખ, જનોઈ વજેરેનાં મહુરત જોવાની રીત
જેવાઈશું, તારા, નાગ, ચૈત્રી, અજ વજેરે જોવાની રીત, ચોરાએલી વસ્તુ બરો કે કેમ તથા તે ક્યાં જ
છે તે જોવાની રીત, કાર્પસક મટે પ્રમેજા જોવાની રીત. જન્મમાસ વિજેરેઈ હજ, મહો અને રાસી
શુભદુઃખ રજ, રૂપ ચૈત્રી વજેરે જોવાની રીત, જન્મોત્તરીની કુંડળીઓ જનાવવાની તથા જોવાની રીત.
ચોથીવારે લાવતું, મહતું રાસીવાર હજ, હલતું હજ, અંગ્રેજી રીતે હજ, બારે ભાવેલું મિથુન, ભાગ્યોદય
દાસપદ્મ જાણિયલું, રોજ, આસુખ, લખતું સુખ, પ્રખતું સુખ, હંદીયું સરીરતું સુખ. અકસ્મા
ધનપ્રાપ્તિ, રાજ્ય, લક્ષ્મી, વાહનતું, મહાનતું, સામાનતું, વધતું, વંચતું મિતનું, નપુમાપણતું, સુસ
હરીતું, આપાર નોકરી ધનસંપત્તિ સુખદુઃખ ક્યારે મળે વજેરે જોવાની રીત, મહોનાં હલતું હજ, એ
જન્મકુંડળી ઉપરથી સ્ત્રીતું, તેના પતીતું, સંધવા કે નીવવાતું સુખદુઃખ જોવાની રીત. દોરાર, દેશી
વજેરે કુંડળીઓ જોવાની રીત, આધાન બાળત, એ ચમ પોરણ કરે કે કેમ, સ્ત્રી પ્રસવતું થતું અર્જવ
તીને સું જન્મશે. હાલપણ, વજરું જાળક અવતરવા બાળત, જન્મ વખતે આધાર દેશી કે દોરાર કે
વજેરે ખાતી કરવાની રીત, રાજ્યોજ અને તે રજ. નાશક, પ્રવળ્યા, વજેરે થોડો અને તેતું હજ, બાળ
કરીશ્યાજ જોવાની રીત, આયુષ્ય જોવાની રીત, ક્યારે ક્યાં મરણત, મત્ત યાવ વજેરે જોવાની રીત
વર્ષરજ જનાવવાની રીત, સરીપરની રેખાઓ, નખ, તલ. માંસ વજેરે ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત, રુ
ઉપરથી ભવિષ્ય જોવાની રીત, દસ્તાકારો ઉપરથી ભવિષ્યજાણ વરસાદ વરસેશે કે કેમ, ક્યારે વરસે
અનાજના ભાવવાલની રીત, મસ્તકાવવાનયાજ આયું ને સુખ તપાસી જાણીની વાત. કહેવાની રીત, રા
મજાજ ઉપરથી ક્યારેકો હજ્જા પુરી થશે કે કેમ, જય મગશે કે કેમ, મધ્યમાં લાભ મરે કે કેમ, વજે
મધ્યમ જોવાની રીત, છા. રૂ. ૫-૦-૦

મોટા મુદ્દાવાળી રમણસાની છવરામ રૂનનાય વજે છે કે-આપના ભવિષ્યવેતાના પ્રનાયથી
રમણસાની મુદ્દા છા. મારે હું આપને ધનવાદ આપું છું. આપે બાકજોને મારે ખાસ દયા લવી જ
પુસ્તક રજી. છે તે જાણી હું મજા પ્રસન્ન થયો છું હું સદા આપનો આભારી છું.
જોડાવાદ દિવસેર હવે, જોવંસથાપ ભાગ્યોદય-અમદાવાદ

હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા

તે માટે વિદ્વાનો શું કહે છે ?

આ પુસ્તક હમણાં જ બહાર પડ્યું છે. તેની અંદર હિંદુસ્તાનમાં આવેલાં હિન્દુ, મુસલમાન, જૈનો વગેરેનાં યાત્રાઓનાં સ્થળો, ત્યાં કયે કયે રસ્તે જવાય છે તે, ત્યાં દર્શન કરવાનાં મંદિરો વિગેરે, તેનું પ્રસ્તુત પ્રમાણેનું મહાત્મ્ય, ઇતિહાસીક માહિત, બીજાં જેવા લાયક સ્થળો, ત્યાંની વેપારની કંઈ કંઈ વસ્તુઓ ચાવર ભય છે. વિગેરે ઉપયોગી હકીકત આપેલી છે. જેની અંદર આશુરોડ, અંબાજી, અમરેર, પુષ્ક-તિર્થ, સિંધ, દોમગાજમાતા, હાંપુર, ભેખપુર, બિઝાનેર, જસમીર, શ્રીનાથદ્વારા, કંકરાલી, ઉજ્જૈન, મોહરેશ્વર, મહાદાએશ્વર, ઇશ્વર, મયુરા, આમ્રા, હિલ્લ, હરદાર, લાહોર, અમૃતસર, પંજાબ, બાદેશ્વર, શ્રીનગર-કાશ્મીર, લખના, અયોધ્યા, કાશી, ગયા, શ્રીસમેતદિશ્વર, વૈજનાથમહાદેવ, કલકત્તા, જનનાથપુરી, મદ્રાસ, શ્રી સેતપુરમેશ્વર, આરંભજી, રાવકાંચી; વિષ્ણુકાંચી, સાક્ષીગિર્ણા, કાચીન, દુગલી, ઠાસક, તંબક, ધુના, મુંબાઈ, આલોદ, શુકલતિર્થ, ડાહર, દારકા, પ્રભાસપાટણ, ગીરનારપર્વત, પાલીતાણા વિ. યાત્રાનાં લગભગ ૨૫૦ સ્થળો તથા બીજાં વેપારનાં અને જેવા લાયક ૮૫૦ સ્થળોનું વર્ણન છે. પૃ. ૩-૭૦.

વરોહરા હાઈકોર્ટના ચીફ જસ્ટીસ, રા. બા. ગોવિંદભાઈ હાથીભાઈ દેસાઈ-બી. એ. પ્રેસ. એલ. બી. લખે છે કે: હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રાનું મોટું અને શુશોભીત છપાઈ તથા બાંધણીવાળું પુસ્તક હું ધણી ખુશીથી વાંચી ગયો છું. આવા એક જાત્રાળુતા ભોમીયા તરફ મરજ સારે એવા પુસ્ત-ની દેશી ભાષામાં જોડે હતી તે આપે પૂરી પાડી છે. રેલ્વે, રસ્તા વિગેરેની માહતી સંપૂર્ણ છે એટ-નું જ નહીં પણ દરેક તીર્થસ્થાનનું વર્ણન, જેવા લાયક જગાનો ઇતિહાસ એ. વગેરે બાબતોની માહતી પણ જોઈએ તેટલી સંપૂર્ણ સરળ તથા વિગતવાર છે.

આ પુસ્તક જાત્રાએ નીકળતા દરેક સંધને માટે ખાસ ઉપયોગી છે અને તે દરેક પોતાની સાથે લખવા જેવું છે. આવાં સારાં અને ઉપયોગી પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આપને ધણે. શ્રમ પડતો હશે તથા ધણું ખર્ચ કરવું પડ્યું હશે તે તમામ ઉદારી આપ જનસેવા ખગલો છો તેને માટે આપને ધન્યવાદ છે. આપનાં પુસ્તકનો બહોળો ફેલાવો થાય અને તેનો લાભ સર્વ કોઈ લેઈ આપનો શ્રમ જર એમ અંતઃકરણ પૂર્વક ધન્ય છું.

મુંબાઈ સ્કૅલફોર્ડ હાઈના વડા જડજ સાહેબ-શ્રીમુત કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી— એ; એલ. એલ. બી. લખે છે કે: હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રાનું પુસ્તક દરેક રીતે ઉપયોગી થાય એવું વાંચતાં ધણેજ રસ પડે છે. જરૂરી ખજર બધીજ એમાંથી મળી આવે છે. વળી ચિત્રોને લીધે એની બાં વધી છે. તે એમાં નકશો હોવાથી એની એની કદરજનાસી ધણીજ થવી જોઈએ. શુભચાતીમાં સુધી તિથયાત્રાનાં જે પુસ્તક બહાર પડ્યાં છે, તેમાં તમારૂં પુસ્તક પહેલી પંક્તિમાં મૂકવા લાયક છે. શુભચાતી રાવ બહાદુર હમજાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદી બી. એ. રીટાયર્ડ પ્રીન્સીપાલ પ્રિમચંદ રાયચંદ ટ્રેનીંગ કૉલેજ અમદાવાદ એએ સાહેબ લખે છે કે:

“ ૨. જેઠાલાલ પેલશંકર દવે કૃત હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા આ પુસ્તક વાંચી મને ધણેજ આનંદ પડ્યો છે. યાત્રાનાં વર્ણનનાં ધણાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે; પરંતુ આનું દરેક જાતની હકીકતથી ભરેલું એક પુસ્તક મારા જિવામાં આવ્યું નથી. આ પુસ્તકમાં હિંદુસ્તાનનાં તમામ યાત્રાનાં સ્થળોની સંપૂર્ણ માહતી આપેલી છે. દરેક સ્થળનું મહાત્મ્ય તેમજ ત્યાં જે જે જેવા લાયક હોય તે તેમજ ત્યાં જવાનાં માર્ગ વગેરે બધી બાબતોનું સંપૂર્ણ વર્ણન છે. યાત્રાનાં સ્થળો ઉપરાંત મોટાં મોટાં સહેરોની પણ ધણી ખજુવા લાયક હકીકત એમાં આપેલી છે. આથી આ પુસ્તક શાવિક શ્રીપુરોષે તેમજ અન્ય સામાન્ય જાણકને બહુ ઉપયોગી થઈ પડે એવું છે. હાલુક વિનોદ યાચ એવાં પુસ્તકો ધણાં રચાય છે, પરંતુ ઉપયોગી પુસ્તકો વિરલ છે. આનું ઉપયોગી પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરી તમે શુભચાતી સાહિબને સમ્બદ્ધ કર્યું છે તે વાચક વર્ગ પર મોટો ઉપકાર થયો છે. પુસ્તકને અંતે લામિલ ભાષાના શબ્દો આપ્યા છે તે યાત્રાળુ-ઓને બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે. નકશો પણ ઉપકારક થશે.

આ સિવાય અનેક પ્રસિદ્ધ વિદ્વાનોનાં તેમજ ચારકાપીનાં જગદ્ગુરુ સંકરભાઈ અને કાંચી પ્રતિવાદી ભંપર મહા શ્રીમદ્રામાજીભાઈયજી વિગેરે ધર્મચાચોનાં પણ અનેક પ્રમાણુ પત્રો મળ્યાં છે. આને મંગાવે.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

भाग्योदय.

પુસ્તક ૧૦ મું.]

મે. મને ૧૯૨૨

[२५:३ ३]

संयम साधन निमित्त उत्सुक साधकता अभिलाष.

4.2.1

સંયમનાં અનુદાન, સુન્દર, સંધુ કંઈ કંઈ આજ,	
અવસર અનુપમ આજ મળ્યો છે, સાધન સાધવા કાળ;	સુન્દર૦
ધ્યાન ધરશું હૃતપ્રાદિકમાં, સ્વાર ને વળી સાંજ;	સુન્દર૦
સુકોન્દ્રિય નિરોધશું નિશ્ચલ, નિરીન્દ્રિય વસ્તુમાં જ	સુન્દર૦
વૃત્તિ કેરા બાહર મુખપ્રાપ્તે, સ્મરશું શ્રી શુરો ૧૪;	સુન્દર૦
અંતર અપ્રાપ્ત તત્ત્વસિન્ધુમાં, ચલવાંશું મન-ઝાલ;	સુન્દર૦
આંતરકરણકોપર આત્માતું, મેઘવશું સ્વરાજ્ય;	સુન્દર૦
ધર્મ એકાગ્ર શુદ્ધીશું અલયપ્રદ, આત્મા તણે અવાજ;	સુન્દર૦
ચિત્ત સમાહિત રાખશું સતત, સર્વ અવસ્થામાં જ,	સુન્દર૦
સચ્ચિત્પદમાં વિલોન ધઇને, અતુલવશું સામ્રાજ્ય;	સુન્દર૦

શ્રી જ. દેસા.

कथं हृदय महा मस्तिने अनुभवी शक्ते ?

(સાર આ સંસારમા ન જોયો, એ લય.)

સત્યને સંઘેર જેહ પાળે, તે હું ય અમૃતને ઝીણતાં
 ॥૧૮॥ મહા મરવીમાંહિ મ્હાલે.

જગતમાં રહ્યા છતાં સંયમથી અત્મમત્તે,
રમ્ય ને પવિત્ર જીવન જાળો; તે

જેના આનન્દતટ્ટી ખીકી કવિ ।
 ઇન્દ્રાતી ના કોણ કાણે; તે

તત્ત્વતઃ ચિન્તનરત્ન પોષણને પામતી,
અરુ વૃત્તિ જાની સદા દ્વાયે; તે

દેવી બલકેશ્વરં પરમ શાકુ દ્વિય ખવા,
 સુવતાં જે મેરુ વૃક્ષ ડાળે,^૩ તે

પગ-પ્રતિપગ આત્માની ઉન્નતિ સાધવા,
સતત સતપ્રયત્નપથે ચાલે; તે

वापत्रय टाणवाने परम शांति भागवा,
 गगन शुद्धाभिः^४ दाणे दाणे, ते०
 को-कायम गगने को-कायम गगने

અંતર અદ્રેતની મજા લે; તે

अ. ३.

1. 2014. 2. 27. 14:00 ~ 15:00 2. 2014. 2. 27. 15:00 ~ 16:00 3. 2014. 2. 27. 16:00 ~ 17:00 4. 2014. 2. 27. 17:00 ~ 18:00

શ્રીવ્રહ્મસૂત્રોનો સિદ્ધાંત.

(લેખક:—બ્રહ્મનિષ્ઠ મહારાજ શ્રીમત્રથુરાંમ શર્મા.)

(અનુસંધાન ગતિકથી.)

શ્રુતિએ, સ્મૃતિએ ને યુક્તિએના આધારવડે બ્રહ્મસૂત્રોમાં જીવ, જગત ને મુખર બ્રહ્મથી બિન્ન નથી, બ્રહ્મ સમ્યક્દાનદ સ્વભાવવાળું છે, બ્રહ્મરૂપે રિથિતિ કરતી તે મોક્ષ છે, તે મોક્ષ આત્માથી અભિન્ન બ્રહ્મના દદ જ્ઞાનવડે પ્રાપ્ત થાય છે, અને આત્માથી અભિન્ન બ્રહ્મનું દદ જ્ઞાન ચમદમાદિ સાધનોવડે પ્રાપ્ત થાય છે, એમ નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. બ્રહ્મસૂત્રોએ નક્કી કરેલા એ સિદ્ધાંતને જિજ્ઞાસુએ શ્રદ્ધાપૂર્વક સત્ય માનવો જોઇએ. મનુષ્યના હૃદયમાં જ્ઞાનમુખી અશ્રદ્ધારૂપી ડાકિરી નિવાસ કરે છે ત્યાં સુધી સંશયરૂપ રાક્ષસ તેના હૃદયનો પરિત્યાગ કરતો નથી. તેમ તે મનુષ્ય જિજ્ઞાસુ ધર્મ શકતો નથી.

પોતાને જિજ્ઞાસુ માનનાર પ્રત્યેક મનુષ્યે પ્રથમ પોતાના હૃદયને સફ્તમદદિવડે જોવું જોઇએ, ને તેમાં રજોગુણની ને તમોગુણની વૃદ્ધિવડે ઉપજનારા જે જે દોષો જાણ્યા તે તે દોષોનો ક્રમપૂર્વક પરિત્યાગ કરવાના દદ નિશ્ચયવાળા ધર્મ તેણે તે તે દોષોનો તેનાથી વિપરીત શુભગુણોના સેવનવડે ને શીજી યોગ્ય ઉપાયોવડે પરિત્યાગ કરવો જોઇએ. પોતાના સમર્થ આચાર્યની ભાવપૂર્વક સેવા, પરમાત્મરમરણ, સત્યાસત્યનો વિવેક, અસત્યમાં વેરાગ્ય, શમ દમ, શદ્ધા, સમાધાન, ઉપારત ને તિતિશ્ઠા, અને મોક્ષ મેગવત્તાની તીવ્ર ઇચ્છા એ ઉપયોગી શુભ ગુણો તેણે પ્રાપ્ત કરવા જોઇએ. પછી ઉપનિષદોના, ભગવદ્ગીતાના ને બ્રહ્મસૂત્રોના સિદ્ધાંતનું સ્વરૂપ તે મંથોના વાચનથી વા શ્રવણથી વા પોતાના આચાર્યના હયનથી સમજી તેનું એકાંતમાં મનન કરવું જોઇએ. પછી સદૃષ, ચિદ્રૂપ, આનંદરૂપ, અસંગ, અદ્વિત, અવિ-મરી, એક, અદ્વિતીય ને બ્યાપક બ્રહ્મસ્વરૂપનો આદરપૂર્વક વારંવાર વિચાર, વા તેનું આદરપૂર્વક વારંવાર ખ્યાન કરવું જોઇએ. આદરપૂર્વક કરેલા બ્રહ્મવિચારથી વા બ્રહ્મખ્યા-નથી બ્રહ્મજ્ઞાનના પ્રતિપદક સરમરો દૂર થયે સુમુહુને બ્રહ્મસાક્ષાત્કાર થાય છે. બ્રહ્મનો દદ સાક્ષાત્કાર થવાથી તે જ્ઞાની કૃતાર્થ થાય છે, ને તેના કર્તવ્યનો અવધિ આવે છે.

જેમને ઉપરના નિરૂપણમાં સત્યતાનું જ્ઞાન થતું હોય તેમણે પ્રથમ શ્રવણાદિમાં વિધ્ન ઉપજવનારા પોતાના અંતઃકરણાદિના કુસ્વભાવોને ઝોગખી યોગ્ય ઉપાયોવડે તેમની તથા શ્રવણાદિવડે આત્મસ્વરૂપને આવરણ કરનાર અજ્ઞાનની નિવૃત્તિ કરવા બધામાં બધા પ્રયત્ન શુદ્ધભાવથી સતત કરવો જોઇએ. જેઓ ઇદ્રિયોને તથા પોતાના મનને વશ રાખી એવા પ્રયત્નમાં સતત આદરપૂર્વક જોડાતા નથી તેમના ઉપરના નિરૂપણમાં સત્યપણાની શુદ્ધિ ઉપજી નથી એમ અનુમાન કરી શકાય.

હે સજ્જનો ! જો તમે દુઃખરહિત નિર્દોષ પરમાનંદને પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છતા હો તો તમે તમારા અંતઃકરણમાંથી આસુરી સંપત્તિને દૂર કરવાનો ને દૈવીસંપત્તિને વધારવાનો પ્રયત્ન નિરંતર આદરપૂર્વક કરતા રહેજો, તથા પરમાર્થના સાધનોમાં તમારા અંતઃકરણને પ્રીતિરાળું કરીને તેના સંસારના વિાથો ભગીશાને તથા ધર્મ કરના રહેજો.

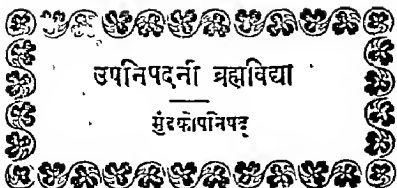
હે વિવેકીઓ! તમારા હૃદયને પવિત્ર કરો, તેને સત્યમાં પ્રીતિવાળું કરો, અને પરમાત્માની તથા સદ્ગુણની અભોષ કૃપાનું સુખપૂર્વક તમારા હૃદયમાં આગમન થવા તથા જ્ઞાનને આનંદથી તમારા હૃદયને ભરી દેવા તમે તમારા હૃદયનાં દારો સર્વદા પૂર્ણ રીતે ઉધારાં રાખો.

મનુષ્યનું અંતઃકરણ ત્યારે દુષ્પરદિત પરમાનંદનો સુદૃઢ અનુભવ કરવા લાગ્યશાલી થાય છે ત્યારે તે અંતઃકરણનો સ્વામી જીવ પોતાને કૃતાર્થ માને છે, કેમકે હવે એને આ લોકના સુખ માટે, રવગલોકથી માંડીને સત્યલોક સુધીના લોકના સુખ માટે, ચિત્તશુદ્ધિ માટે, ચિત્તની એકાગ્રતા માટે, શાસ્ત્ર સંબંધી સંદેહો દૂર કરવા માટે, આત્મસ્વરૂપના ને બ્રહ્મસ્વરૂપાદિના સંદેહો દૂર કરવામાટે, દેહાદિમાંથી આત્માની શુદ્ધિ દૂર કરવામાટે, ને જગત્માંથી સત્યપણાની શુદ્ધિ દૂર કરવામાટે, કાંઈ પણ કર્તવ્ય લેશ પણ બાકી રહ્યું નથી. સર્વ દુઃખોથી રહિત સમ્યક્જ્ઞાનદાદિ સ્વભાવવાળા બ્રહ્મને સંશયવિપર્યય રહિત અભેદભાવે જાણવાથી ને તેને અભેદભાવે ગ્રાસ કરવાથી હવે તેમને આ વિશ્વમાં કાંઈ પણ જાણવા યોગ્ય કે ગ્રાસ કરવા યોગ્ય બાકી રહ્યું નથી, તેથી તેમને હવે તેમના અંતઃકરણમાં આગળ પ્રતીત થતો હતો તે કર્તવ્ય ચિંતારૂપ અગ્નિની શાંતિ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો બાકી રહ્યો નથી, કેમકે તે અગ્નિ હવે પરમ શાંત થઇ ગયો છે. આવી રીતે કર્તવ્યનો પાર પામેલા મહાપુરુષનું અંતઃકરણ સ્વાભાવિક પરમશાંતિનો ને સ્વાભાવિક પરમસુખનો સતત અનુભવ કર્યા કરે એ વિના કહેજ વિવેકીથી સ્પષ્ટ સમજ શકાય એવું છે.

જેઓ પોતાના અંતઃકરણમાં રહેલા પાપ સંસ્કારોના જડપણથી ભલિન અંતઃકરણવાળા હોય છે તેઓ મિથ્યાભિમાની હોવાથી સત્યશ્રોતાનાં ને મહાપુરુષોનાં વચનોમાં વિશ્વાસ વિનાનાં હોય છે. આવા વિશ્વાસ વિનાના મનુષ્યો પોતેજ પોતાના હિતને કાનિ પહોંચાડે છે. બંને બાજુનો પૂરતો વિચાર કરી સત્યમાં યોગ્ય વિશ્વાસ રાખવામાં કાંઈ પણ દાન નથી, કિંતુ લાભ છે. આવો વિશ્વાસ મનુષ્યના અંતઃકરણને નિર્ભય ઉત્સાહનો પ્રાદુર્ભાવ કરે છે. એ ઉત્સાહ મનુષ્યના અંતઃકરણને નિર્ભય રાખી તેને સદામહાપૂર્વક શુભ પ્રયત્ન સતત કર્યા કરે તેને ઈચ્છિતનો લાભ વહેલોમોડો મળ્યા વિના રહેતો નથી એ વાત સર્વ વિવેકીઓને જાત છે. આ સર્વનો શાંતિથી વિચાર કરી પ્રત્યેક મનુષ્યે પોતાના અંતઃકરણમાં શાસ્ત્રોક્ત વિષયોમાં યોગ્ય વિશ્વાસ ઉપજાવી, ઉત્સાહાદિને પ્રાપ્ત કરી, બ્રહ્મ સાક્ષાત્કારપર્યંત પોતાનો સુખ પ્રયત્ન ચાલુ રાખવો જોઈએ.

જેમના અંતઃકરણો પાપસંસ્કારોના વધારાવડે ચાળશીજેવાં હોવાથી જેમાં ઉપદેશરૂપી જશ રહી શકતું નથી તેમને તો આ સર્વ ઉપદેશ નિરૂપયોગી છે, તેમજ જેમનાં અંતઃકરણો તમોગુણના ને રમેગુણના વધારાથી જડમૂઢ ને જડ અંચલ છે તેમને પણ આ સર્વ ઉપદેશ નિરર્થક છે, માત્ર જેમના અંતઃકરણમાં સત્યગુણનો વધારો થવા માંડ્યો છે, ને જેઓ ઉપદેશનું શ્રવણ કરી પોતાના કર્તવ્યાનુષ્ઠાનમાં રચિવાળા છે તેમને આ સર્વ ઉપદેશ ઉપયોગી છે.

પોતાના જીવનને ક્ષણબંધર સમજી, તથા મનુષ્યજન્મનું ને સત્યજનનું દુર્લભપણું વિચારી, પ્રત્યેક સમજી મનુષ્યે ઉપનિષદોએ, ભગવદ્ગીતાએ ને બ્રહ્મસૂત્રોએ જે સિદ્ધાંત પ્રદર્શિત કર્યો છે તે સિદ્ધાંત સમજવા અને તેનો વધાય અનુભવ કરી કૃતાર્થ થવા ધણીમાં ધણો શુભ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. નકામાં જાનાં કાઢી તથા સંસારમાં રચાપચ્યા રહી આ અજ્ઞાનતા કર્તવ્યનું વિસ્મરણ કરવું એ કાંઈ પણ સમજી મનુષ્યને માટે કાંઈ પણ પ્રમાણે યોગ્ય અણુપ અણુ નથી. છઃ.

ઉપનિષદનાં વ્રહ્મવિદ્યા

મુંદકોપનિષદ

(અનુમંધાન અંતકથા)

તૃતીય મુંડક.

પ્રથમ અંક.

તત્ તથા ત્વં પરમર્થત્વં નિરૂપય

સર્વદા જોડાયેલાં તથા ચિત્સ્વરૂપ હોવાથી સમાન રૂપવાળાં એ પક્ષીઓ અર્થાત્ જીવ અને ઇશ એક જ જાતનો (ચરીરનો) આશ્રય કરીને રહેલાં છે. આ પક્ષીઓ મારેણુ એક પક્ષી (જીવ) વડના ઝાડના સ્વાદવાળા ફળને અર્થાત્ સુખદુઃખાત્મક કર્મફળને ભોગવે છે. તથા ત્રીજું પક્ષી (ઇશ) બલ્લજી કર્ણ વિના અર્થાત્ કર્મ ફળ ભોગવ્યા વિના કેવળ જોવાજ કરે છે ૧

એક જ જુદા અર્થાત્ દ્રવ્ય ચરીરમાં પુરુષ અર્થાત્ કર્મ તથા તેનાં ફળને ભોગવનારો જીવ રહેતી સાથેના તદ્દાત્મ્યપણાના અભિમાનને પામેલો જીવ દીન ભાવને પામવાથી શોક કરે છે તથા અવિવેકથી અનેક પ્રગરની ચિતાને પામે છે. પણ ત્યારે યોગીથી ઉપાસના કરાવેલો દેહોપાધિથી રહિત જીવથી વિલક્ષણ હૃદયને તે જુલે છે, અર્થાત્ હૃદયની સાથે અભેદભાવને પ્રાપ્ત થાય છે તથા હું હૃદય સ્વરૂપનો જ આ મહિમા છે એમ જાણે છે ત્યારે તે શોક રહિત અર્થાત્ કૃત્યકૃત્ય થાય છે. ૨

જે સમયે જ્ઞાનયોગ અવિગ્રહારો પુરુષ, જગત્ત્વ નિષંકારી, સર્વત્ર પૂર્ણસ્વરૂપ એવા દ્વિત્વપ્રગર્ભના કારણને જુલે છે ત્યારે પુણ્યપાપનો ત્યાગ કરી અવિદ્યાદિ કલેશથી રહિત થયેલો તે, નિરતિચય તથા નામ રૂપ રહિત એવો જ્ઞાનભાવને પ્રાપ્ત થાય છે. ૩

આ પ્રાણ—પરમ આત્મા સર્વ જૂનોરૂપે પ્રગટે છે. જે કાર્ષ વિદ્યાન આ પ્રમાણે જાણે છે તે કદી અતિવાદી હોતો નથી. આત્મા પરુષની કોઠા આત્મામાં હોય છે, પણ પુત્ર-દારાદીમાં હોતી નથી, તેની રતિ, પ્રીતિ તથા કર્મ કેવળ આત્મામાં જ હોય છે; તથા તે જ્ઞાનવેત્તામાં અણરૂપ થાય છે. ૪

સત્ય, તપ, સમ્યક પ્રકારે થયેલ જ્ઞાનજ્ઞાન ને જ્ઞાનચર્ચથી આત્માની સર્વદા ખરેખર પ્રાપ્તિ થાય છે. જેઓનાં કામધોષાદિ ક્ષીયું થઈ છે એવા પતિઓ ખરેખર આ આત્માને જોઈ શકે છે, આ આત્મા ચરીરના મખમખમાં પ્રકાશરૂપે તથા શુદ્ધ રૂપે છે. ૫

સત્યનો જ કેવળ જય થાય છે, પણ અનૃત્યનો જય થતો નથી. સત્યની સહાયતાથી જ દેશાન નામનો માર્ગ ખુલાય થાય છે. જેઓની કમતાઓ તૂટી પડેલી હોય છે, એવા માર્ગવેત્તા આ માર્ગે કરી ગમન કરે છે. તથા પરમાત્માના પરમધામને પહોંચે છે. ૬

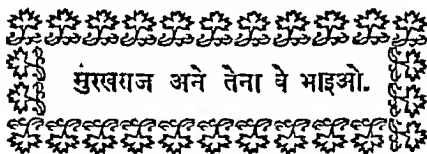
આ ઘણા મહાન દિગ્ગજસ્વરૂપ, જેનું સ્વરૂપ વિચારમાં નહિ આવે એવો તથા તે સૂક્ષ્મ કરતાં પણ વધારે સૂક્ષ્મ છે. આ ઘણા અનેક પ્રકારે પ્રકાશી છે. તે જે કાંઈ દૂર છે તથા સમીપતામાં જોઈએ, તો તે આપણા શરીરમાં જ છે. કારણ સમીપમાં જે જુવે છે તે આ પરબ્રહ્મને ક્ષણવાકાશરૂપી ગુહાને વિશે અર્થાત્ ભુદિમાં રહેલ જુવે છે. ૭

આ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સ્વસ્તુતો વિષય નથી, તે વાણીતો વિષય નથી તેમ ખીજી ઇન્દ્રિયોતો પણ વિષય નથી. તે તપ-સાધ્યાયજ્ઞાદિ વ્રત અથવા કર્મોના વિષય પણ નથી. પણ જેનું મન ઘણાંજાન રૂપી જ્યોતિ વડે વિશુદ્ધ થયેલું છે. તે નિષ્કલ અર્થાત્ વિશા-ભોવા રહિત એવા આ પરમાત્માનું ધ્યાન કરતો છતો તેને જુવે છે. ૮

જે શરીરમાં પાંચ પ્રકારે બહેચાવેલાં પ્રાણ પ્રવેશ કરી રહેલાં હોય છે, તે શરીરમાં રહેલો આ સૂક્ષ્મ આત્મા વિશુદ્ધ જ્ઞાન વડે જાણવા યોગ્ય છે. ફરક પ્રાણી માનવું ચિત્ત પ્રાણી વડે જોતજોત થઈ રહેલું હોય છે. આ ચિત્ત જ્યારે વિશુદ્ધ થાય છે ત્યારે આત્મા પોતાની મેળે તેમાં વ્યક્ત થાય છે. ૯

જ્યારે મનુષ્ય વિશુદ્ધ અંતઃકરણવાળો થાય છે ત્યારે જે જે લોકની તથા જે જે કામનાઓની મનરહે તે સ્પષ્ટ કરે છે તે તે લોક તથા તે તે કામોને પ્રાપ્ત થાય છે. માટે ભૂતની કન્ધાવાળાએ, જે મનુષ્યને આત્મજ્ઞાન હોય છે, તેની ઉપાસના કરવી જોઈએ. ૧૦

इति तृतीयमुच्छेदके प्रथमं सर्गः ॥ १ ॥

મુરખરાજ અને તેના બે ભાઈઓ.

(લેખક:—મહાત્મા મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી.)

(અનુસંધાન ગતીકથા)

ધનવંતરીએ તેનું કારણ પૂછ્યું મુરખે કહ્યું: " મારા એક પાડોશીને ઘેર એક ગાય હતી. તેનું કુધ દહીં તેનાં છોકરાઓને મુખેથી મળતું હતું. એક દહાડો તે છોકરાઓ મારી પાસે કુધ માગવા આવ્યાં. તેઓને પુછતાં મને માણસ પકડ્યું કે તારો ખજાનચી છોકરાઓની માને સોનાની ત્રણ લમડીઓ આપીને ગાય લઈ ગયેલો. તેથી છોકરાઓ કુધ વીનાના થઈ રહેલાં હતાં. મેં તો એમ ધાર્યું હતું કે સોનાના લખોટા બનાવી તું રમશે. પણ પરીણામ તો વિપરીત આવ્યું. જીયારાં બાળક છોકરાઓ ગાય વીનાનાં થઈ કુધની તંગીમાં આવી પડ્યાં. એટલે હવે મારી પાસેથી સોનું મેળવવાની આશા ફોટ સમજાવી. "

નીશચ થઈ જને બાઈ પાછા ર્યા અને પોતાની મુશીબતનો વીચાર કરવા લાગ્યા. શમળેરે ધનવંતરીને કહ્યું: " મારા રાપ.છે નીતારવા નેટા પૈસા તું મને આપ. હું તને મારું અર્ધ તારા આપું એટલે તારી દેહાનું રક્ષણ થશે. "

ધનવંતરીને આ સુચના મળી : બાબોદાયે પોતાની પાસે હતું તેના ભાગ પાડ્યા. હવે જાને રાજ્યવાળા જન્યા અને જાનેની પાસે પૈસા એકઠો થયો.

પ્રકરણ ૮ મું.

મુરખરાજ શાંતિથી પોતાને ધેર રહેતો હતો. પોતાનાં ઘરડાં માઆપનું ભરણ પોષણ કરતો અને મુળી બહેનની સાથે બેતરના કામમાં મગ્ન રહેતો હતો. એક દહાડો તેનો કુતરો બીમાર થયો અને મરવાની અશ્વીર આબો, મુખાંતે દયા આવી, અને તેને રોટલીનો ટુકડો આપ્યો. આ રોટલીનો ટુકડો તેણે પોતાની ટોપીમાં ઘાસ્યો હતો. તેની ટોપીમાં પેલા ચુલામે આપેલાં મુળીયાં પણ મુખોં રાખતો, આમાંનું મુળીયું રોટલીના કકડાની સાથે પડી ગયું. કુતરો રોટલીની સાથે તે પણ ગળી ગયો અને તુરતજ સાંભળે ઘણું રમવા, ભસવા અને પુંછડી હલાવવા મંડી ગયો, મુખાંતે માઆપ આ જોઇ આશ્ચર્ય પામ્યાં અને પુછ્યું : “ આ કુતરાને તેં કંઈ રીતે સાંભળે કર્યો ? ”

મુરખે જવાબ આપ્યો : “ દર કોઈ પણ દરદ મટાડવાને સારૂ ભારી પાસે બે મુળીયાં હતાં તેમથી એક આ કુતરો ગળી ગયો તેથી તે સાંભળે થયો છે. ”

આ સમયે મુખાંતે ગામના બાદશાહની દીકરી માંદી હતી. બાદશાહે એવો દંદેરો પીટાવ્યો હતો કે જે માણસ તે બાદને સાજો કરે તેને ઈનામ મળશે અને જો તે માણસ ક્રુવારે હશે તો તે છોકરી તેને પરણશે.

આ દંદેરાની વાત મુખાંતે બાપે મુખાંતે કરી અને કહ્યું : “ બેટા તું રાજાને ત્યાં જા. તારી પાસે મુળીયું છે તે તેની છોકરીને આપજે, અને આથી તું સુખી થશે. ”

મુખોં બોલ્યો : “ ઠીક બાપા. હું જઈ છું. ”

મુખોં જવાને તૈયાર થયો. માઆપે તેને સજ્જતાયો. જેવો તે બહાર નીકળ્યો તેવોજ તે એક લકવો ચએલ હાથ વાળી બીખારી ઝોરતને મળ્યો. મુરખાને જોઇ આ ઝોરત બોલી : “ મેં સાંભળ્યું છે કે તમારી પાસે દરદો મટાડવાની અકસીર દવા છે. બાઈ સાહેબ, મારો હાથ મટાડો. હું મારાં કપડાં પણ મારે હાથે પહેરી ચકતી નથી. ”

મુરખો બોલ્યો : “ ઠીક છે. ” એમ કહી તેણે મુળીયું બીખારણને આપ્યું. તે ગળી ગઇ. અને તેનો લકવો તુરત દુર થયો. મુરખાને આશ્ચર્યાદ આપી તે ચાલતી ઘઇ. મુરખાનાં માઆપ રાજાને ત્યાં તેની સાથે જતાં હતાં. જ્યારે મુરખે આમ તેનું મુળીયું બીખારણને આપી દીધું અને તેની પાસે કંઈજ ન રહ્યું એમ જાણ્યું ત્યારે તેઓ દીકરીને અને શુસ્સે થયાં.

તેઓ બોલ્યા : બાઈ, તને બીખારણની ઉપર દયા આવી. રાજાની દીકરી સારૂ તું બીલકુલ દીકરી થતો નથી ? ” મુરખાને તો તેની પણ દીકરીની હતી, પણ તેની સામે આવી ઉભેલી બીખારણને તે કેમ કાઢી મુકે ? મુરખો ગાડી જોડી તેમાં ફૂંડાં નાંખી ચાલવા લાગ્યો. બાપે પુછ્યું : “ કેમ ચલા, ક્યાં જાય છે ? ”

મુરખે જવાબ આપ્યો : “ રાજાની દીકરીની દવા કરવા. ”

“ પણ તારી પાસે તો દવા કંઈ રહી નથી. ” એમ બાપ બોલી ઉઠ્યો.

મુરખે ધીમેથી વિનવણી કરી જવાબ આપ્યો: “બાપા, તમે શીકર ન કરો. બધું સાફ થઈ રહેશે.” પછી તે રાજાને મહેલે ગયો, અને જોવા તે ઊંચરા પાસે પહોંચ્યો કે તરત રાજાની દીકરી સાથે થઈ. રાજા તેથી ખુશી થયો. તેણે આ મુરખાને પોતાની પાસે તેડાવ્યો. અને તેને બારે પોશાક પહેરાવી રાજા બોલ્યો: “તમે આજથી મારા જમાઈ છો.”

મુરખે કહ્યું: “જેવી આપના મરજી.”

પછી મુરખરાજના વીવાહ થયા. થોડા કાળ પછી રાજા મરણ પામ્યો, અને રાજાને કુંવર ન હોવાથી મુરખરાજ શાહીપતિ થયો. આમ ત્રણે ભાઈ બાદશાહી ભોગવતા થયા.

પ્રકરણ ૯ મું.

આમ ત્રણે ભાઈઓ રાજકર્તા થઈ રહ્યા. સમયેર બહાદુર આજ્ઞાદ થયો. કુંડલાના સીપાઈ વડે બીજા સીપાઈઓ પણ મેળવી ચડ્યો. ધર દીક એક સીપાઈ આપવાની રૈયત ઉપર ફરજ પાડી. આમ તેની પામે સીપાઈઓની ઠીક સંખ્યા જામી. અને જો કોઈ તેની સામે થાય તો તે દુરત તેની સાથે લડી પોતાનું ધાર્યું કરતો. આથી તેના મનમાં એવો ભરોસો આવ્યો કે આવી રીયત હમેશાં નબી રહેશે.

ધનવંતરી પણ મુખે દીવસ ગાળવા લાગ્યો. મુખાની પાસેથી મહેલ પૈસામાં પણ વધારો થયો. પોતાના રાજા જવારથી જરૂર્ય લેતો ઉપર કર નાંખી ખર્ચતો વસારો. મામા દીક વેરા નાંખ્યો. શાહીઓવાળા પાસેથી તથા જોડા વીરે વસ્તુઓ વેચનાર પાસેથી કર લીધા. બધા તેની ગરજ ભોગવતા થઈ પડ્યા. એટલે તેને પણ વિશ્વાસ બેઠો કે તેની રીયત સદાય કાયમ રહેશે.

મુરખરાજ તો રાજ્યનો માલીક બન્યા છતાં, હતો તેવો રહ્યો. પોતાના સસરાની મરજી કીધા કરીને પોતાના રાજ્યને જાળવ્યો. ઉતારી એક કારે મુશી દીધો. અને પોતાની પાણીકારની બંડી અને એજાઈ જોડા ફરી ધારણ કર્યા અને એતરમાં કામ કરવાનું ફરી શરૂ કર્યું. પોતાનાં મામાપ અને તેની બહેન મોઢી તેની સાથેજ રહ્યાં.

લોકો કહેવા લાગ્યા કે “આપ તો હવે બાદશાહ છો. આપને આમ કરવું ઘટે નહીં,”

મુરખે કહ્યું: “ત્યારે શું રાજા ખાય નહીં? અને જો ખાય તો કામ ન કરે?”

જો ધારણે મુરખરાજને વહેવાર રાખ્યો તેમાં પઈસાની લેવડદેવડનો અવકાશ રહ્યો નહીં. તેથી સસરાના વખતના ચોવડીઆ અમલદારો આવીને કહેવા લાગ્યા: “નામદાર, નોકરોના પગાર આપવાને સારું ખર્ચનામાં પઈસા નથી.”

મુરખરાજે જવાબ આપ્યો: “ત્યારે તેઓને પગાર નહીં આપવા.”

એક અમલદાર બોલી ઉઠ્યો: “આ પ્રમાણે તો કોઈ નોકરી નહીં કરે.”

મુરખરાજ બોલ્યો: “ભયે, આપણને તેઓની નોકરીનું કામ નથી તેઓ જમીન ખેડી તો ખસ થશે અને તેટલુંજ નહીં દરે તો મુખે મરશે.”

વળી લોકો મુરખરાજની પાસે ન્યાય દરાવવા આવના ત્યારે તેના ન્યાયનું ધોરણ વિચિત્ર લાગતું.

એક વેળા એક શેડીએ પોતાના ધરમાં ચાલેલી ચોરીની રાવ લાવ્યો.

મુરખરાજે ધનસાક આપ્યો: “જો માણસ પઈસા ચોરી ગયો તેને તેની જરૂર હતો, એટલે ફરીઆદીએ ચાલિત રાખવી ઘટે છે.”

આમ થવાથી સોદામાં મુરખરાજ નામ પ્રમાણે ગુણવાળે જન્મવા લાગ્યો. એક વેળા તેની રાણીએ તેને કહ્યું: “તમને તો બધા તમારા નામ પ્રમાણે ગુણ છે એમ માને છે.” મુરખરાજે જવાબ આપ્યો: “એ તો બહો વાત થઈ.”

રાણી કાંઈક વિચારમાં પડી ખરી. પણ પોને મુરખાના જેવી સંદી ને બહો હતી. એટલે મુખર્ખાના જવાબથી નારાજ ન થઈ. મનમાં તેણીએ વિચાર્યું “શું હું મારા ધણીનો સામે થઈ? એ તો જનેજ કેમ? જેમ સોય ચાલે તેમ દોરી તો તેની પાછળ ચાલશે.” તેથી તેણી મેલિની પાસે ખેતરનું કામ સોંપવા લાગી. તે કામમાં ખવરથી થઈ, અને પોતાના ધણીને કામમાં મદદ કરવા લાગી.

પરીણામ એ આનું કે કાલા ડમરાઓ મુરખાનું રાજ્ય છોડી ચાલ્યાં જવા, માત્ર સાદા રવા. કાદની પાસે ધન દોષત ન મળે. મહેનત મજૂરી કરી પોતાનું પોષણ કરવા લાગ્યા. અને તે કામમાં વખતો વખત સાધુ પ્રજો યદી આવતા, તેઓની આ બધા માણસો આજીવનચર્યા કરતા.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

સેતાન તો તેના ગુલામોની રાહ જોઈ રહ્યો હતો કે તેઓ મુરખરાજ અને તેના બાકાંઓને પછાડવાના ખતર ક્યારે લાવે? પણ ખતર તો ન આવ્યા. તે પોતે તપાસ કરવા નીકળી પડ્યો. ખુબ દુર્લભ ત્રણ ગુલામોને જોવાને જદે તેણે તો ત્રણ પાતાળીયા ખાડા જોયા.

આથી તેણે વિચાર્યું કે ‘એટલું તો ચોખ્ખું’ કેમકે છે કે ગુલામો પોતાના પ્રત્યક્ષમાં સફળ નથી થયા. હવે તો મારે જાતે જાણે છુટકો છે.”

પછી તે પેલા બાકાંઓને શોધવા ગયો. તેણે જોયું કે તે પોતાને અસલ ઢંઢાણે નહતા, અને ત્રણે જણ રાજ્ય કરતા હતા. આ તેને બહુ દુઃખ પડ્યું થઈ પડ્યું. પહેલો તે સમશેરને ત્યાં ગયો. સેતાને સેનાધીપતિનો વેષ લીધો હતો. સત્તમ કરીને સેતાન બોલ્યો “મહારાજા! ધીરાજ, મેં સંજોગ્ય છે કે આજ બહાર લડવાના છે આજની રૂબારૂ લડાઈનું કામ હું સારું જાણું છું. અને બહાને નોકરી આપશો તો મારી ફરજ ખતમ થઈ.”

સમશેર બોલવાયો. લડવાયો, ને સેતાનને નોકર રાખ્યો.

નવા સેનાધીપતીએ નવા સુધારા ખુબ દાખલ કર્યા. ધણી માણસો જે તેના મનને વધારે ધધાવાળા લાગતા હતા, તેઓને સીપાઈગીરી કરવાની ફરજ પાડી. જુવાનીયા માત્રની પાસે સીપાઈગીરીની નોકરી લીધી આમ એક તરફથી સીપાઈઓ વધ્યા, અને બીજી તરફથી દારૂગોળાનું ખર્ચ વધ્યું. નરી તોયે એ બનાવી કે જેમાંથી પાંચસે ગોળો એકદમ છુટે.

સમશેરને આ બધું અમ્યું. હવે આટલા બધા સીપાઈને કાંઈક થયો તો ચોક્કસ જોઈએ. તેથી તેણે પાસેના રાજની સામે લડાઈ ચડી કરી. તેની નવી તોપોથી પાસેના રાજનું અડધું લશ્કર માર્યું ગયું. તે બીજો, ચરણે ગયો, પોતાનું રાજ્ય સમશેરને સોંપ્યું. સમશેર બહુ ખુશ થયો તેના લોભ વધ્યો, એટલે તેણે વળી બીજા રાજની ઉપર ચઢાઈ કરવાનો મનસુબો કર્યો.

સમશેરના નવા દારૂગોળાની વાત અધે ફેલાઈ હતી. આ બીજા રાજને સમશેરની નકર કરી. પોતાની લશ્કર, દારૂ ગોળા, વીરેર વધાર્યાં. સમશેરના સુધારામાં વધુ ઉમેરો.

પણ ક્યો. તેણે જીતાને મરદોને લડવાની ફરજ પાડી એટલુંજ નહીં પણ વખર પરણેલી ઓરતો પાસે પણ સીપાઈગીફ કરાવ્યું. તેણે વળી હવાઈ વઢાણે બનાવી તેમાંથી યતુઓની પર દારૂગોળા નાખવાની કુશિલ શોધી કાઢી હતી.

સમશેર પોતાના મદમાં આવા રાજ્યની સાથે લડવા આવ્યો. પણ તેનું લશ્કર સામેના લશ્કરને દારૂગોળા ચમર કરે એટલે સુધી પહોંચ્યું તે પહેલાં તો યતુના લશ્કરની ઓરતો દારૂગોળાનો વરસાદ હવામાંથી વરમાવવા લાગી. સમશેર હાથે, જીવ લઇને નાઠો, અને પોતાનું રાજ્ય ખોડું.

સેતાન કુલાયો. હવે ધનવંતરી પાસે પહોંચ્યો. અહીં વેપારીને વેપે આવ્યો.

ધનવંતરીનાં રાજ્યમાં પોતે પેદા બોલી. લોકોને વધારે દામ આપી તેઓનો માલ ખરીદી લેવા લાગ્યો.

સેતાનને ત્યાં વેચનારાઓની બીડ ભેદક થવા લાગી. લોકો ઝંપાટાએ ધનવંતરીને કરો ભરવા લાગ્યા. ધનવંતરી ખુશ થયો ને વિચાર્યું: “મારા રાજ્યમાં આ નવો વેપારી બસે આવ્યો હવે મને વધારે પૈસા મળશે, ને હું વધારે સુખ માણીશ.”

આમ વિચારી ધનવંતરીએ સુધારા આપ્યા. નવો મહેલ ચણવાનું શરૂ કર્યું. લોકોને તેણે પથરા ને લાકડાં આજીવનો કુકમ કર્યો. મજુરો ભોલાળા. દારૂપુ સરસ આપવાનું કર્યું. અને પોતાના મનમાં ધારી લીધું કે પોતો હેશિ કામ કરવા આવશે. આમાં તે ખોટો હતો એમ તેને તુરત માલુમ પડ્યું. જોકે લાકડું, જપ્ત પથરા, અને મજુરો પૈસા સેતાન વેપારીને ત્યાં પહોંચ્યાં હતાં. ધનવંતરીને સેતાનના કરતાં વધારે પૈસા આપવાની કહેણ ગોકળ્યાં એટલે સેતાન તેની ઉપર ચડ્યો. ધનવંતરીની પાસે પ્રુક્કળ પૈસા હતા. સેતાનની પાસે તેથી વધારે હતા. એટલે સેતાન ધનવંતરી કરતાં વધતોજ ગયો. રાજ્યનો મહેલ મહેલને ઠેકાણેજ રહ્યો. ધનવંતરીએ બગીચો બનાવવાની શરૂઆત કરી. પણ મજુરો તો સેતાનને ત્યાં તળાવ ખોદતા હતા. જે કંઈ વસ્તુ ભેષ્યે તે બધીનો જમાવ સેતાનને ત્યાં થયેલો માલુમ પડ્યો.

ધનવંતરી વિચારમાં પડ્યો, કામદારો બધા સેતાનને ત્યાં જાય અને ધનવંતરીને માગ્યા કર મળે. આથી તેની પાસે પૈસા એકઠો થયો કે તેને ક્યાં સાચવવો એ વિચારવાની વાત થઈ પડી. જીવતું પણ ખારે થઈ પડ્યું. ધાતુ શીવાય દરેક વસ્તુની તાણુ પડવા લાગી. રસોઈઆ, ગાડીવાળા વગેરે પૈસા વેપારીને ત્યાં જવા લાગ્યા. બગરમાંથી ખાવાનું પણ ન મળે. બધું વેપારીએ ખરીદી લીધું.

ધનવંતરી ખીજ્યો. વેપારીને દેશ પાર કર્યો. એટલે તેણે ધનવંતરીની સરહદની બહાર હાવણી નાખી. તેની સ્થિતિ આગળના જેવીજ રહી. ધનવંતરીની પાસે જવાને બદલે લોકો તો સેતાનના પૈસાથી અંતર્ધ તેની પાસેજ જતા રહ્યા.

રાજ્યનું ચરીર કુજળ થતું ગયું. ખાવાના સંભા પડ્યા. તે ગભરાયો, શું કરવું તે સુઝે નહોતું. તેવામાં ખસીલાણો થયેલો સમશેર આવી પહોંચ્યો. ને બોલ્યો “બાઈ મને ટું મદદ કર, માફ તો બધું હું દારી છુટ્યો છું. અને જીવ લઇને નાઠો છું.

ધનવંતરી પોતે કુઝળ દરીયામાં કુમેલો એ શું મદદ કરે! “મને તો ખાવાનાએ સંભા છે. એ દીવસનો જીખ્યો છું. મારા પૈસા મને પથરા જેવા થઈ પડ્યા છે. માગ્યા મુલ દેતાં કોઈ માફ કામ કરવા પણ આવતું નથી. હું તારું કુઝળ રડીશ, કે હું મારું તારી પાસે રડું?” એમ બોલી ઊંડો નીસાસો નાખી ધનવંતરી મુઝો રહ્યો. (અપૂર્ણ.)

ब्रह्म अने माया

મનુષ્યના અંતઃકરણમાં જે સરદારો રાજ્ય સિંહાસન પ્રાપ્ત કરી હૃદયઉપર સામ્રાજ્ય બોગવવા માટે નીરંતર લડ્યાં કરે છે. તેમાંથી એક માયા છે જેને સોઠા રાજકુમારે પણ કહે છે, અને બીજો ધ્વજ છે, જેને પરમપિતા પરમાત્મા માનવામાં આવે છે. માયા સરદાર દ્રોહિ અને ઉગ્રહૃંખલ છે. તેનાં શસ્ત્ર કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ વીજેરે છે, જે હિંમેશાં પાપ અને અધિકારના સાધનરૂપ છે. પરંતુ ધ્વજ સરદાર નમ્ર અને સભ્ય છે. તેનાં શસ્ત્ર સભ્યતા, નમ્રતા, પ્રેમ, પવિત્રતા અને સતોષ વીજેરે છે. એ સર્વ પુણ્ય અને પ્રકાશના સાધનરૂપ છે. દરેક મનુષ્યના આત્મામાં આ લડાઇ થયાં કરે છે અને જે પ્રકારે એક સિપાઇ જે શત્રુઓની સેનામાં ઝેરી વખતે બળી જઇ શકે તે નથી તે પ્રકારે પ્રત્યેક હૃદયની ગમે તો માયાની સેનામાં ભરતી થયેલી હોય છે અથવા તો બહાની સેનામાં ભરતી થયેલી હોય છે. કોઇપણ મનુષ્યનું હૃદય એવું નથી હોતું કે તે માયાને વશ પણ હોય અને ધ્વજને વશ પણ હોય. માયા અને ધ્વજ એ જુદી જુદી વસ્તુ છે. જ્યાં માયા છે ત્યાં ધ્વજ નથી અને જ્યાં ધ્વજ છે ત્યાં માયા નથી. મનુષ્ય એક વખતે જે વિરોધી સ્વભાવવાળાની નોકરી કરી શકતો નથી. કારણકે તે ગમે તો એકના ઉપર દ્વેષ રાખી અથવા બીજાના ઉપર પ્રેમ રાખી. માયા અને રામ બંને એકજ સાથે મળી શકતાં નથી. ધ્વજ-માર્ગ એવો સીધો, સાદો અને સરળ છે કે તેમાં કોઇપણ પ્રકારની કઠિનતા કે બંધન નથી પરંતુ માયાનો માર્ગ એવો વક્રી ચુકો છે અને સ્વાર્થ અને વાસનાથી ઘેરાયેલો છે કે તેમાં સેકડો પ્રકારની કઠિનતા છે. જે સોઠા માયાની જળમાં ફસેલા હોય છે તેઓ એક સાથે સંસારની ઈચ્છા પણ પૂરી કરે અને મુક્તિના માર્ગે પ્રયાણ પણ કરી શકે એ વાત જોડી છે. જે સત્ત્વ ઈચ્છાથી મુક્તિને ઈચ્છી હોય તો તેણે સ્વાર્થ અને માયાનો ત્યાગ કરી માત્ર મુક્તિના માર્ગે જ વળવું જોઈએ અને સ્વાર્થનો ત્યાગ કરી સાંસારિક ઈચ્છાઓને તિલાંજલી આપવી જોઈએ.

જે તમારે ધ્વજધાનને પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા હોય તો આજથીજ સ્વાર્થનો ત્યાગ કરી, માયાને છોડવા માટે તૈયાર થવું જોઈએ. જ્યારે સ્વાર્થ અને માયાનો સર્વથા અભાવ થઈ જાય છે અને તેનું ખીંકુલ નામ નિશાન રહેતું નથી ત્યારે જ ધ્વજ પોતાના પૂર્ણ પ્રકાશ રૂપે પ્રગટ થઈ શકે છે. ખરા ત્યાગી મહાપુરુષો પોતાના ધીમ્બોને પ્રથમજ કહે છે કે તેમણે સર્વથી પહેલાં સ્વાર્થનો ત્યાગ કરતાં ધીમ્બવું જોઈએ. જે તમે સ્વાર્થ અને સાંસારિક વાસનાઓનો ત્યાગ કરવાનો વીચાર કરશો તોજ પછી તમે મોક્ષના માર્ગે વળી જશો અને ત્યારેજ પરમાનંદ અને શાંતિને પ્રાપ્ત કરી શકશો.

જો પોતે પોતાના જીવાત્મને જુદી જડું અર્થાત્ પોતે પોતાને સર્વથા જુદી જડું

નામ કરેલો તેનું નામ જ હૃદય કાઢીનું બ્રહ્મત્વન છે. જ્યાં માયા છે

વનચરના નય દારૂબોગાની જે છે ત્યાં માયા નથી. એકજ વાસણમાં જે વસ્તુ સાથે રહી શકે છે. પોતાનાં બચ્ચર, દારૂ બોલો, વોર્નર બોલો વસ્તુ અંદર રાખી કાઢાય છે તેવીજ રીતે

જ્યારે તમે માયાનો ત્યાગ કરી દેશો ત્યારે બ્રહ્મમાં બ્રહ્મને મેળવી શકશો. પણ જો તમે માયામાં રચીપચી રહેશો તો બ્રહ્મ તમારાથી અદૃશ્ય જ રહેશે. જ્યાં સુધી તમે માયામાં ફસી રહેશો ત્યાંસુધી તમને તમારા માર્ગમાં અનેક વિદ્યા જણાયો અને દુઃખ, શોક, સંકટ અને નિરાશાનો તમને ડમરો ડમરો અનુભવ થવાનો; પરંતુ તેથી વિપરીત બ્રહ્મ અને મોક્ષના માર્ગમાં વળતા તમારા સર્વ વિદ્યા દૂર થઈ જવાનાં. બ્રહ્મદાનને પ્રાપ્ત કરવાથી તમે સર્વ પ્રકારનાં દુઃખો અને કષ્ટોનો ત્યાગ કરી શકશો.

બ્રહ્મ એ કાંઈ જુદી વસ્તુ નથી તે સદા પ્રકટ છે. તે અત્યંત સ્વચ્છ અને નિર્મળ છે, પરંતુ માયાના દુરાસક્ત અને આવરણથી તેને મનુષ્ય જોઈ શકતો નથી. જેમ સૂર્ય તો સદા પ્રકટે જ છે. તેનો પ્રકાશ સર્વ કોઈ જોઈ અનુભવી શકે છે પણ આંધળો મનુષ્ય જ તેને જોઈ શકતો નથી એજ પ્રકારે બ્રહ્મનો પ્રકાશ સર્વ સ્થળે પ્રકટેલો હોવા છતાં પણ મનુષ્ય માયાના આવરણથી અંધની માફક તેને જોઈ શકતો નથી. જો તે માયાના આવરણને દૂર કરે તો પછી તેને બ્રહ્મનો પ્રકાશ જણાવા વિના રહેજ નહિ. આ જગતમાં બ્રહ્મજ એક સત્ય વસ્તુ છે. તેનુંજ નામ માનાસિક સુખ, પૂર્ણ જ્ઞાન અને નિત્ય પ્રેમ છે. તેમાં ન્યૂનતા અથવા તો અધિકતા થઈ શકતી નથી. તેનો કોઈપણ મનુષ્યના ઉપર આધાર નથી પણ સર્વ મનુષ્યોનો તેના ઉપર આધાર છે. જ્યારે તમે સ્વાર્થ, માયા અને અદાનતાનાં નેત્રાથી તેને જોરા છંદો છો ત્યારે તમે બ્રહ્મનું રૂપ લાવણ્ય જોઈ શકતા નથી. જો તમે સ્વાર્થી અને અભિમાની હો છો તો પ્રત્યેક વસ્તુ ઉપર તમારો સ્વાર્થ અને અભિમાનનો રંમ ચઢ્યા વગર રહેતો નથી, જો તમે વિષયવાસનામાં લિપ્ત રહો છો તો તમારું મન અને હૃદય કષાય અને વાસનાની ધુમાડીથી એટલું અંધું કાણુ થઈ જાય છે કે જેથી પ્રત્યેક વસ્તુ તમને સત્યરૂપમાં જણાવાને જગદે બચકર અને કુરૂપ જણાય છે. જો તમને તમારી વાત જ ખરી અને બીજાની ખોટી એવી ભ્રમણા હોય છે તો સર્વત્ર તમને તમારા જ વિચારોનું મહત્ત્વ જણાય છે અને તમે બીજાની વાત સાંભળતાજ તે કહે છે તે ખોટું છે એમ માની બેસો છો.

એક ગુણુ એવો છે કે જેથી તમે બ્રહ્મદાનમાં અથવા તો માયાની જાળમાં ફસાયલા મનુષ્યમાં પણ તેને સ્પષ્ટરૂપથી જોળખી શકા છો, તે ગુણુ નમ્રતા છે, કેવળ સ્વાર્થ, અભિમાન અને અદંકારથી રહિત થવું એટલુંજ નહિ પણ પોતાને અને પોતાના વિચારોને ઘુમ્મ સમજવા તેનું નામ વાસ્તવમાં નમ્રતા છે. જે મનુષ્ય સ્વાર્થ અને માયામાં ફસાયેલો છે તે માત્ર પોતાનાજ વિચારોને સાચા સમજે છે અને બીજાના વિચારોને ભ્રૂકા સમજે છે, પરંતુ જે મનુષ્ય સત્ય વિદ્યથી બ્રહ્મને મેળવવાની ઇચ્છા રાખે છે અને જો સત્ય અને મિથ્યાનો ભેદ સમજાય છે તે સર્વ મનુષ્યોમાં પ્રેમ અને ઉદારતાની દ્રષ્ટિથી જુએ છે. અને તેથી તે તેની સાથે વાદવિવાદ કરી પોતાના વિચારો ખરા છે એમ મનાવવાને ચત્ત કરતો નથી; પણ પોતાના વિચારોને તે ઇશ્વરીય પ્રેમની દૃષ્ટિને માટે તેમજ સત્યનો પ્રકાશ થાય તેને માટે ત્યાગી દે છે. સત્ય એ વસ્તુ અકલ્પનીય છે. તે તો અનુભવથી જ સમજાય છે. જોનામાં સર્વથી વધુ પ્રેમ અને ઉદારતા છે તેનામાં જ સર્વથી વધુ સત્ય અને બ્રહ્મનો પ્રકાશ હોય છે.

આજે પણ મનુષ્યો મિથ્યાદૃષ્ટિના વાદવિવાદમાં અને કલોએ છીએ તે ખરૂં છે અને બીજા તેનો ઉધો અર્થ કરે છે એવું માનવાર હોય છે. આજ મનુષ્યો માત્ર પોતા

ના સ્વાર્થની ખાતર પોતાના ઉદ્દેશો સિદ્ધ કરવાને માટે જ આવા વાદવિવાદ કર્યા કરે છે. સ્વાર્થ અને માયામાં ફસાયેલા મનુષ્યો જ બીજાઓના ઉપર હુમલો કરી શકે છે અને તે નામાં દોષ જોયા કરે છે. જે મનુષ્ય સંયતો અનુયાયી છે, અને ધર્મમાં લીન રહે છે તે પોતાના ઉપર પોતે જ આક્રમણ કરે છે અર્થાત તે નિરંતર પોતાના જ દોષો શોધીને તેના ત્યાગ કરવા પ્રયત્ન કરે છે. ધણા મનુષ્યોને એવી ટેવ જ પડી ગયેલી હોય છે કે તે જેને તે સર્વ મનુષ્યોના દોષ જ જોયા કરે છે. જ્યાં બેસે ત્યાં અન્યનામાં આવા આવા દોષો છે તેનું જ કથન કર્યા કરે છે. પણ આરા મનુષ્યો બીજાના દોષો જોવાને બદલે પોતાનામાં કયા કયા દોષો છે તે જોતા નથી અને તેથી તે બીજાના કરતાં વધુ દોષપાત્ર રહ્યાં કરે છે. સત્ય અથવા તો ધર્મ નિત્ય અને સ્થાયી છે. તેમાં કદી ફેરફાર થતો નથી અને તેથી તેને માટે કોઈના પણ અભિપ્રાયની જરૂર હોતી નથી. આપણે તો સત્ય અને ધર્મનો સ્વરૂપ કરી શકીએ અથવા તો તેથી વેરળા રહી શકીએ છીએ. જે મનુષ્યો સ્વાર્થ, દોષી અને અભિમાની છે બીજાના તરફ તિરસ્કાર દર્શાવી જોનારા છે અને પોતાની ઇન્દ્રિયોના દાસ બની બેસા હોય છે; તેજ માત્ર પોતાના ધર્મ અને વિચારોને માયા માની બેસે છે અને બીજા સર્વને તે જુદા માને છે. અને જેમ જને તેમ બીજા લોકોને પોતાના ધર્મના અનુયાયી બનાવવાનું ઇચ્છે છે. પણ આવા લોકોની આ મોટી ભૂલ છે. વાસ્તવમાં માત્ર એક જ ધર્મ છે અને તે ધર્મ સત્ય છે. અને એક જ અધર્મ અથવા તો પાપ છે કે જેનો સ્વાર્થ અને માયામાં સમાવેશ થઈ શકે છે. સત્યનું પાલન કરવું એ એવો ધર્મ છે કે જેથી મનુષ્યનું હૃદય નિઃસ્વાર્થ અને પરીત્ર બને છે અને પોતાની ઉન્નતિ કરવાની ઇચ્છા રાખ્યાં કરે છે. જે મનુષ્ય સત્યનો અનુયાયી છે તે સર્વમાંથી ભ્રાતૃભાવ રાખે છે અને પ્રાણીમાત્રનું શુભ ઇચ્છનારો હોય છે.

જો તમે તમારા મન, હૃદય અને ચરિત્રનું અવલોકન કરશો તો તમને રહેલા ધર્મી જણાશે કે તમે સત્યના અનુયાયી છો કે મિથ્યાના, ધર્મને ઝાનનારા છો કે માયાને, તમારા મનમાં ઇર્ષ્યા, દ્વેષ, ક્રોધ, લોભ અને માનના વિચારો છે કે તમે દ્રવ્યપૂર્વક તેનો ત્યાગ કરવાનું ઇચ્છો છો. જો તમે સત્ય અને ધર્મના પક્ષપાતી હશો તો તમને તમારા દોષો જણાયા વગર રહેવાના જ નહિ. તમે દોષી અને અભિમાની બની હોશો તમારા પોતાના જ સ્વાર્થની ચિંતા રાખનારા છો, તમારી પોતાની જ ઇન્દ્રિયોના દાસ બની રહેનારા છો, કે માયામાં લિપ્ત છો કે તમે સંઘ, શાંત અને સુશીલ છો, પરાપક્ષી અને નિઃસ્વાર્થી છો, કે ઇન્દ્રિય નિગ્રહ કરવામાં અને સ્વાર્થની આહુતી આપવાને માટે સદા તૈયાર છો તેનો વિચાર કરો. પ્રથમ દશામાં હો તો તમે માયાને વશ છો, અને બીજી દશામાં હો તો તમે ધર્મના ગ્રેમી છો એમ માનજો.

જો તમે ધનને ઇચ્છનારા હો, પોતાના શત્રુઓની સાથે હિમંગ બેર લડ્યા કરતા હો, તમને બળવાન થવાની અને મોટાઈ મેળવવાની ઇચ્છા હોય તો બલે તમે તમારા મનમાં માન્યા કરતા હો કે હું ઇશ્વરનો ભક્ત છું અને ઇશ્વરની ઉપાસના કરું છું; પરંતુ ખરી રીતે તમે માયાની જાળમાં ફસાયેલા અને માયાના ઉપાસક છો. પરંતુ જો તમે ધન સંસ્પર્શીની ઇચ્છાનો ત્યાગ કર્યો હોય, કોઈ પ્રકારના લગાઈ જગડામાં સંબંધ ધરાવતા ન હો, નામ હાલવાની કે મોટાઈ મેળવવાની પણ તમને ઇચ્છા ન હોય અને તમે તમારી પોતાની પ્રજા સા કરવા કે સાંભળવાની પણ ઇચ્છાનો ત્યાગ કર્યો હોય અને પછી બલે

તમે ઇશ્વરની ઉપાસના કરવાનો બાલ્ય દોગ ન કરતા હો. છતાં પણ તમે ઇશ્વરના સાચા ભક્ત છો અને ઇશ્વર તમારી નિકટ છે એમ સમજજો.

શ્રીકૃષ્ણે ભગવદ્ગીતામાં કહ્યું છે કે:—

અમયં સત્ય સંશુદ્ધિજ્ઞાનયે ગ વ્યવસ્થિતિ ।

દાનં દમશ્ચ યદ્દમશ્ચ સ્વાધ્યાયસ્તપ ઝાર્જવમ્ ॥ ૧ ॥

અહિન્સા સત્ય ક્રાંધસ્ત્યાગઃ શાંતિરપૈશુનમ્ ।

ઘ્યા ભૂતેષ્વ લાલુપ્સ્યં માર્દ્વં દોર વાપલમ્ ॥ ૨ ॥

તેજઃ ક્ષમા ધૃતિઃ શૌચમદ્રોહો નાતિ માનિતા ।

ભયગિત સમ્પં દૈવીમ ગિજાતસ્ય ભારત ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ—શુદ્ધ સાત્વિક વૃત્તિ, જ્ઞાન અને યોગથી વ્યવસ્થા, દાન, દમ, યજ્ઞ, સ્વાધ્યાય અર્થાત્ સ્વધર્માનુસાર આચરણ, તપ સરળતા, અદિંસા, સત્ય, અક્રોધ, કર્મફલનો ત્યાગ, શાંતિ, અપૈશુન્ય, અર્થાત્ કુદ દૃષ્ટિનો ત્યાગ કરી ઉદારભાવ રાખવો, સર્વ પ્રાણિ માત્ર પ્રતિ દયા રાખવી, તૃષ્ણા ન રાખવી, શુદ્ધતા, લાજ, અચપણતા અર્થાત્ મિથ્યા કાર્યોનો ત્યાગ, તેજસ્વિતા, ક્ષમા, ધૃતિ, શુદ્ધતા, દ્રોહ ન કરવો, આત્માનનો ત્યાગ, એ સર્વ શુદ્ધો દૈવી સમ્પાત્તિમાં જન્મેલા પુરુષોને પ્રાપ્ત હોય છે.

ન્યારથી મનુષ્ય અજ્ઞાન અને માયાના અવરોગે ગરતે ભટકી સત્ય અને બ્રહ્મને ભૂલી ગયો છે ત્યારથી તેણે એક ખીજને યોગબવાનાં કૃત્રિમ ચિન્હ નક્કી કર્યાં છે. તે પોતાના જ ધાર્મિક સિદ્ધિતાને માને છે અને તેને જ સત્ય માને છે અને તે અનુસાર ચાલે છે તેને જ સત્ય માર્ગમાં ચાલનારા માને છે અને જે તેથી વિપરીત માર્ગે ચાલે છે તેમને મિથ્યા/ભ્રમાની માને છે. આથી કેટલાક પરસ્પર વિરોધી ભાવને બાંધી બેસે છે.

વાચક, જો તારે બ્રહ્મ અને સત્યને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા હોય તો તેનો માત્ર એક જ ઉપાય છે અને તે એ છે કે સ્વાર્થ અને માયાનો ત્યાગ કરવો. અત્યાર સુધીમાં તું જે ઇચ્છાઓ, વામનાઓ, લાલસાઓ, ભાવનાઓ અને વિચારોમાં ગુંચાયેલો હોય તે સર્વનો ત્યાગ કર. આજથી તેને આધિન ન રહે એમ કરવાથી તું બ્રહ્મને પ્રાપ્ત કરી શકીશ. સર્વ ધર્મના રહસ્યને ઉચ્ચ માનતાં શીખો, સર્વમા સત્યતા છે એમ માની નમ્રતા પૂર્વક દયા અને ઉદારતા રાખતાં શીખો.

સ્વાર્થ અને માયાનો ત્યાગ કરવાનો એ ભાવાર્થ નથી કે તમારી પાસેનો સર્વ બાહ્ય વસ્તુઓ છોડી વનમાં ચાલ્યા જવું. પણ અતરની પાપ, ખૂરી વાસનાઓ અને અજ્ઞાનતાનો ત્યાગ કરવાનો છે. માત્ર ધનવૈભવ ત્યાગ કરવાથી, કેપર્જાશતા અને ધર-ખાર છોડી વનમાં રહેવાથી બ્રહ્મની પ્રાપ્તિ વાય છે એમ ન માનશો. બ્રહ્મની પ્રાપ્તિને માટે તો તમારા મનમાં જે સ્વાર્થશુદ્ધ છે, જે સમત્વ છે તેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. ધન દોલત માટેની લોભુપતનો ત્યાગ કરવો, ઇન્દ્રિયજન્ય સુખોમાં તિરસ્કાર શુદ્ધ હિત્વન કરવી. ઇર્ષ્યા, દ્વેષ, સ્વાર્થ અને અભિમાનનો ત્યાગ કરી તેને બદલે પ્રેમ, સંખ્યાના, પરોપકાર અને નમ્રતાનો પ્રદાન પોતાનામાં કરવો. ગમે તો તમે જગતનો ત્યાગ કરી નિર્ગન વનમાં જશો, પહાડની શુદ્ધિમાં જશો તો પણ ત્યાં તમે સ્વાધર્મે લાઇ તો જવાના જ ન્યાં સુધી તમે તે સ્વાધર્મને નહિ છોડો ત્યાં સુધી તમને વધુ વિપત્તિ જણાવાની જ. એથી તમે ગમે ત્યાં ભલે રહો પણ જો તમારાં કર્તવ્યોને સારી રીતે પાલન કરતા રહો અને

તમારા અંતર સત્ત્વ કામદોનાદિનો ત્યાગ કરો. જન્મતમા રહેવા છતાં બ્યવહાર પ્રપંચમાં ન ફસાવું. જે પ્રકારે કમળાનું યુવ પાણીમાં રહેવા છતાં પણ પાણીથી અલગ રહી શકે છે તે જ પ્રકારે તમે જન્મતમા રહેવા છતાં પણ જન્મતથી નીરાળા રહેતા 'શોષો તેનું' નામ જ ઉચ્ચકોટીની સાંતા છે અને એજ સુખપ્રદ સ્થિતિ છે. સ્વાર્થ અને માયાનો ત્યાગ કરવો એ જ સત્ય અને બ્રહ્મને મેળવવાનો માર્ગ છે. અને તેથી માયાનો ત્યાગ કરી બ્રહ્મમાં લિનન થઈ જાઓ. ઇર્ષ્યા અને દ્વેષથી વધુ કોઈ શોકકારક નથી. વિષયવાસના જેવું કોઈ દુઃખકર નથી અને ઇન્દ્રિયોથી વધુ કોઈ હેતરપંડી કરનાર નથી. જે મનુષ્ય તેમાંના કોઈપણ એકને પોતાના પથ તરફ દાખીને ચાલે છે તે બ્રહ્મના માર્ગે અમન કરે છે એમ સમજવું.

જેમ જેમ તમે માયાને વશ કરાવી શકશો તેમ તેમ તમને વસ્તુઓના વાસ્તવિક સંબંધનું જ્ઞાન થતું જશે. જે મનુષ્ય કોઈ ઇચ્છા કે વાસનાને વશ થાય છે. તેને કોઈ વસ્તુમાં પ્રેમ અને કોઈ વસ્તુપ્રતિ દ્વેષ થાય છે. તે પ્રત્યેક વસ્તુનું ઇચ્છા અને વાસનાથી અનુમાન કરે છે. પરંતુ જે મનુષ્ય ઇચ્છા અને વાસનાથી રહિત છે અને જેનામાં પક્ષપાત મિલકતુષ નથી તે પોતે પોતાને અને બીજાને પણ ખરા રૂપમાં જોઈ શકે છે. તે કોઈના ઉપર આક્રમણ કરતો નથી કે કંઈ છુપાવતો નથી કે કોઈમાં તેનો સ્વાર્થ હોતો નથી. તેથી તેને શાંતિનો અનુભવ થાય છે. તેને ઉચ્ચકોટીનું બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. કારણ કે મન અને હૃદયની શાંતિ, પવિત્ર અને નિષ્પક્ષ અવસ્થા એજ બ્રહ્મની અવસ્થા છે. જે મનુષ્ય આ અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે તે દેવસમૂહમાં પ્રવેશ કરી શકે છે અને ઇશ્વરનાં દર્શન કરી શકે છે.

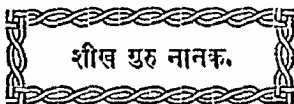
જે મનુષ્યને ઇશ્વરી નિવેશનું જ્ઞાન છે તે શોક, દુઃખનું વાસ્તવિક કારણ સમજે છે. અને જે સમજે છે કે બ્રહ્મનું જ્ઞાન થતું એજ સત્ય મોક્ષ છે, તે લગાઇ ટંટામાં કે કોઈનું જાગડામાં સામેલ થતો નથી. કારણ કે તે સમજે છે કે આંધળું અને સ્વાર્થી જન્મજ માયા અને અધિકારમાં ફૂલી બ્રહ્મના સ્વાધી પ્રકાશને જોઈ શકતું નથી. માયાને લીધે જ મનુષ્યને બ્રહ્મનું જ્ઞાન થતું નથી.

મનુષ્યો માયાને જ સત્ય સમજે છે. અને તેથી તેમાં જ રચોપચી રહે છે. જો કે માયા તે સર્વદા મિથ્યા છે છતાં મનુષ્યો તેના ઉપર પ્રેમ રાખ્યા કરે છે. ત્યારે તે તેનો ત્યાગ કરે છે ત્યારેજ નિત્ય બ્રહ્મના તરફ પ્રયાણ કરે છે, જ્યારે મનુષ્ય વિષયવાસના, સ્વાર્થ અને આભિમાનરૂપી મદિરા પીવાથી બેજાન બની જાય છે ત્યારે તે માનવા લાગે છે કે આ શરીર નિત્ય અને અવિનાશી છે. જ્યારે તેને પોતાના અશુભ કર્મોનું ફળ મળે છે અને દુઃખ આવે છે ત્યારેજ તેની નીચા ઉતરી સ્વાર્થનો ત્યાગ કરવા તૈયાર થઈ ભગવાને દૂર દૂરે છે. કેવળ બ્રહ્મ જ શાંતિ અને આનંદમય છે તે પ્રાપ્ત થતાં સર્વ પ્રકારના શોક દૂર થઈ જાય છે. જ્યાં સુધી મનુષ્ય માયાનો ભક્ત રહે છે ત્યાં સુધી તે દુઃખી અને મિતાવુર રહે છે. સર્વ દુઃખનું મૂળ કારણ માયા છે અને સર્વ દુઃખોનો અંત બ્રહ્મ છે. જ્યારે મનુષ્ય બ્રહ્મમાત્રે વળે છે ત્યારે તેનો શોક, સંતાપ, નિરાશા, પશ્ચાતાપનાં દુઃખ સહન કરવા પડતાં નથી.

મામારૂં જેલખાનામાં ઝવરૂં આત્માને સદા જંધનમાં રહેવું પડે છે. બ્રહ્મમાં એવી શક્તિ છે કે જેથી તે માયાના પાશ તોડી શકે છે. જન્મતા મનુષ્યોને જે જે

દુઃખ જણાય છે તે તેમનું જ ઉત્પત્તિ કરેલું છે. દુઃખને અંતે સુખ મળે છે જ. માયાના ત્યાગ કરવા ને પ્રયત્ન કરે છે અને ધ્વજનો અનુયાયી બને છે તે જ દુઃખને ટાળી શકે છે. ધણી જુદાંમાન મનુષ્યો પણ માયામાં એવા ફસાયેલાં હોય છે કે તેમાંથી તે અંતઃકૃતિ પણ નીકળી શકતા નથી. આ જગતના વ્યવહારમાં રચીપચી તેના સિદ્ધાંતને સત્ય માને છે. તેમણે માયાના બંધનમાંથી છુટવા નીતિ અને કસ્યચરિત્ર મેળવતું જોઈએ. જ્યારે તે સત્ય માર્ગે ચાલે છે ત્યારે તેને ધ્વજની પ્રાપ્તિ થાય છે.

મનુષ્યે પોતાના હૃદયમાં નિઃસ્વાર્થ પ્રેમ અને અપરિમિત દયાના જગતું નિરંતર સિંચન કરવું અને ને વિચારો અને બાવેનો પ્રેમનો સાથે સમંધ ન હોય તેને હૃદયમાંથી બહાર કાઢવા. કોઈ તમારું શુક્ર કરે તોપણ તમારે તેનું બહુ કરવાની ઇચ્છા રાખવી. કોઈ તમારે દ્વેષ કરે, તમારી નિંદા કરે તો પણ તમારે તેની સાથે મિત્રતા રાખવી એ પ્રમાણે કરવાથી તમે તમની સ્વાર્થી વાસનાઓને વિશુદ્ધ પ્રેમમાં અદ્વિતી થકા છો, અને ધ્વજની આમળ માયા કપુરની માફક ઉડી જશે. આવી રીતે મનુષ્યે નિર્દોષ થઈ નવન્યા અને દીનતાપૂર્વક અન્યની સાથે વર્તવું. આ પ્રકારના શુદ્ધ વર્તનથી મનુષ્ય માયાના આવરણને દૂર કરી ધ્વજનાં દર્શન કરી શકે છે.

(અનુસંધાન મતક્રિયો.)

હવે પછી નાનકનું મન પ્રેમપ્રક્રિયામાં વચારે જોવાનું મધુ તેમની અધ્યાત્મિક ઉન્નતિનો પ્રવાહ ધણી વેચથી વહેતા લાગે. અમે તે ધર્મ કે સંપ્રદાયનો સાધુ તેમને મળે તો ધણી આનંદ થતો તે તેની સેવા ઉઠાવતા. તે ધર્મગાર સાધુઓ સાથે વેદાન્ત ઉપર ચર્ચા કરી શકા સમાધાન કરતા. આ પ્રકારની નાનકની દિનચાલથી તેમના પિતાને મન તે સુધરે એમ ન લાગવાથી તેમને થોડો વખત પરદેશ મોકલવાનો વિચાર કર્યો.

તેમણે નાનકને પોતાની પુત્રી નાનકી જેને સુલતાનપુરના શેઠ જયરામ સાથે પરણાવી હતી તેને ત્યાં મોકલ્યા. આ વખતે નાનકનું વય વીસ વર્ષનું હતું. નાનકને તેના બેન અને બેનરીએ સારો આદરભાવ આપ્યો અને તેમની ઇચ્છામાં આવે તેવી રીતે રાખવા લાગ્યા. અહિં નાનક એકાન્તમાં રહેતા અને જ્યારે બહાર નીકળે ત્યારે સાધુ ધર્મની સાથે ઘાન ચર્ચા કરતા. તેમણે સાધુ ફરીની વધુ સોજત કરવા માંડી તે જોઈ તેમની બેનને ચિંતા થઈ કે વખતે કોઈ સાધુ માથે નાચી જશે તો માથે કહેવત આવશે અથવા તેમણે નાનકને કાર્પણ કામમાં જોડવાનો વિચાર કર્યો. નાનકનો બેનરી જયરામ એ સુલતાનપુરના નવાજ રાજાખાનના દિવાન હતા તેમણે પોતાની લાગવચથી નાનકને સંવત ૧૫૪૨ માં નવાખના મોદીખાનમાં બંડારીની નોકરી અપાવી. જે નાનકે ખુશીથી લીધી.

અહીં બંડારમાં અનાજ, લી, ગોળ વિગેરે સર્વ હતું. અને તેમણે ચાર્જ લીધા પછી તરતજ સઘવર્ત આજી કર્યું. આથી અનેક સાધુ ફરીને નાનકની પાસે આવવા લાગ્યા.

નાનક ભંડારમાંથી છુટે હાથે સર્વને અનાજ વિગેરે આપતા અને બિખારીઓને આનંદ કરાવતા. આ વાત નાનકના બાપ કાલુ દીના કાને આવી તેથી તેમને શીકર થતાં અહિં આવ્યા. નાનકે ભંડારમાંથી છુટે હાથે સાધુ કૃષ્ણ અને બિખારીઓને અનાજ વિગેરે બહેંચવા માંડ્યાની વાત નવાજને કાને પહોંચી. જેથી સરકારી ગાજુસોએ ભંડારને હિસાબ તપાસતાં જૂલ કે ખોટ ન જણાઈ પહોંચી તેમાં નાનકના ટેટલાક રૂપિયા જમાં નીકળ્યા. આથી નવાજના આગળ લોકોએ ઉઠાવેલો જુમારો ખોટો પડ્યો અને નવાજની નાનકના ઉપર પ્રીતિ વધી. આ પછી પશુ સદાવ્રત તો પહેલાંની માફકજ ચાલુ હતું. એક દિવસે હજારો માણસોને છુટે હાથે અનાજ આપવામાં આવતું હતું તે વખતે તેમના પિતા ત્યાં આવી ચઢ્યા. તેમણે નાનકને કપડો આપ્યો. પશુ નાનકે ચોપડા બતાવ્યા અને કહ્યું કે આ ચોપડા જુઓ એમાં મેં કાંઈ નુકસાન કર્યું હોય તો બતાવો, અને પછી આપત જો કહેવું હોય તે કહો. કાણવેદીએ ચોપડા તપાસ્યા તો તેમાં ખોટ ન દીડી પશુ નાનકના રૂપિયા જમાં જોયા. એથી તેમને સંતોષ થયો. આ પ્રમાણે નાનકે છ વર્ષ સુધી ત્યાં અર્ધાંકિતપણે સદાવ્રત ચાલુ રાખ્યું અને અનેક બિખારીઓની આતરડી કારી હતી. આ મોદીખાનાનું સ્થાન હજુપણ ત્યાં ઢંટીસાહેબના નામથી પ્રખ્યાત છે.

આ પછી કાણવેદીએ પોતાના જમાધ દિવાન જયરામને કહ્યું કે હવે નાનકને શી રીતે સુધારવા. ત્યારે જયરામે કહ્યું કે: જેમ અંધકારને દુર કરવા માટે દીવો કરવો જોઈએ તેમ ભરાગીને રાગી બતાવવા માટે સ્ત્રી વગમાડવી જોઈએ. સ્ત્રી રૂપી કામગ્ર પ્રેમ શૂન્યતા એ સખ્ત લોકની સંક્રમ કરતાં પશુ વધુ અગત્ય છે. મજબૂત બેડીથી પશુ ન બાંધી શકાય તેવા મનુષ્યોને સ્ત્રીની વેણી એક ક્ષણમાં બાંધીખાને નાંખી શકે છે માટે નાનકને પરણાવી ગૃહસ્થાશ્રમી બનાવો તો સાઈ. એ પછી કાણવેદીએ સંવત ૧૫૪૫ માં શુક્રવાસ-પુર જીલ્લાના પંચોગામના દ્વિતિય મૂળચંદ્રની સ્ત્રી સુહાસીની સાથે નાનકનું લગ્ન કર્યું. લગ્નના મગગણેરા કરતાં પશુ નાનક મનમાં ઇશ્વરભક્તિનાજ ભજન ગાવામાં સિલ્લિ હતા.

એ પછી નાનક પોતાની સ્ત્રી સાથે રહી ગૃહસ્થાશ્રમી થયા. તેમને ત્યાં સંવત ૧૫૫૧ ના આવશ્ય સુદ ૫ ના રોજ એક પુત્ર જન્મ્યો. તેનું નામ શ્રીચંદ્ર રાખ્યું. આ પુત્ર પશુ નાનકના જોષોજ થયો, તે શ્રીચંદ્ર ઉદાસીન સાધુ સપ્રદાયના આદ્યવર્તિક થયા હતા. પછી સંવત ૧૫૫૩ ના ફાગણ વદ ૪ ના રોજ બીજા પુત્રનો જન્મ થયો અને તેનું નામ લક્ષ્મીચંદ્ર રાખ્યું તેમના વંશજ સાહેબ જલદના નામથી હાલ પશુ પ્રસિદ્ધ છે.

આ પ્રમાણે ગૃહસ્થાશ્રમમાં જાણેક વર્ષ તો ગયાં અને લોકોએ જાણ્યું કે હવે નાનક કુટુંબ પ્રેમમાં પડ્યા ખરા. આ પ્રમાણે નાનક કાંઈ બહુક વ્યક્તિ ઉપર જ પ્રેમ રાખે એવા નહોતા. સંકુચિત પ્રેમ તે પ્રેમ કહેવાય નહિ. ત્યારે મનનું સંકુચિતપણું ટળી જાય અને પ્રાણિમાત્ર આત્મવ્રત લાગે અને કાંઈ સાથે વિરાધ રહે નહિ ત્યારે તે પ્રેમ ઉત્તમમાં ઉત્તમ ગણાય છે તેને જ શાસ્ત્ર મોક્ષ કહે છે. નાનક આવા પ્રેમના વિશ્વ વ્યાપી પ્રેમના ધારક હતા.

એક વખત તેમણે બહુ ભંડારમાંથી બેલાડી દીધું છે એવી ફરી જૂમ થઈ અને તેથી ફરી તેમના ચોપડા તપાસવાનો નવાજે હુકમ કર્યો તે વખતે પશુ ચોપડા તપાસવાનો નવાજે હુકમ કર્યો તે વખતે પશુ નાનકને તિનાજીવી આપી દીધી. તેમને નોકરી ન રહેવા બહુ સમજાવ્યા છતાં પશુ તેમણે તે નોકરીની પરવા ન કરી.

તે પછી તે એક દિવસે નદીએ સ્નાન કરવા ગયા હતા ત્યાં તેમને એક સાધુ મહા-
ત્મા સાથે મુલાકાત થઈ. તે સાધુએ નાનકને કહ્યું: “હે ભાઈ, તું શા માટે આ સંસારમાં
આવ્યો છું ? તારે માટે સાચા દરબારનું શું દરબાર છે એ જૂઠી તું આ ધી મઝમઝમાં
પડ્યો રહ્યો છું.

તે પછી નાનક આ સાધુની પાસે ત્રણ દિવસ સુધી એકાન્તમાં રહ્યો. લોકોએ
ધાર્યું કે નાનક નહાવા ગયા હતા તે કેમ ન આવ્યા ? કહી કુમી તો નહિ ગયા હોય ! પણ
ત્રીજે દિવસે પાછા તે જણાયા. ત્રણ દિવસના મહા પુરુષના સંગથી તેમનામાં ધણો ફેરફાર
થઈ ગયો. તે પાછા ઘેર ન જતાં ગામ બહાર એક આજ્ઞાતીયામાં આસન લગાવી
બેસી ગયા.

તેમની આવી સ્થિતિ જોઈ તેમનાં બેન, ગનેવી, મા, બાપ અને સંજંધી તેમને
ઘેર તેડી લાવવા ગયાં પણ તે ઘેર ન ગયા. અને તેમણે ધણું સમજાવ્યા છતાં પણ
તેમની સર્વ વાત મિથ્યા મઠ. નાનકે એમ લઈ લીધો અને જણાવ્યું કે “મારે હવે ફરજ
બળવવાનો વખત આવ્યો છે. હવે મારે મોદીખાનાનું કે કોષપણુ ખીણું કામ કરવાનું
નથી.” આથી સર્વ સંજંધી નીરાશ થઈ પાછાં ગયાં. લોકોએ અપ ઉરાડી કે મોદીખા-
નામાં જાટાળો કરીને નાનક સાધુ ઘઈ નાસી જવાનો ઢોંગ કરે છે. આથી વળી દીવાને
ફરી દિસાખ તપાસાવરાવ્યો અને છતાં નાનકના ૩૪૦૪ જર્માં નીકળ્યા.

નાનક સાધુ ઘઈ ગમાની વાત તેમના સસરાને કાને આવી તેથી તે ત્યાં આવ્યા
અને નવાખ પાસે ફરીવાર ફરી કે નાનકને જૂત વળગ્યું છે. એટલે તેણે જૂતને કાઢવા માટે
એક મોલવી સાહેબને જોલાવ્યા. નાનકનો સસરા “પણ એક જૂતાને તેડી લાવ્યો. મોલવી
અને જૂલાએ કુપદીપક થયાં. નાનકને સુખથી લેવરાવી, જંત, મંત ક્યાં, અને જૂત કાઢ-
વાની અનેક કિંમત કરી અને નાનકને પૂછ્યું કે: “તું કોણ છે ? આ મનુષ્ય શરીરમાં
કેમ આવ્યો છે ?”

નાનકે કહ્યું: “કોઈ કહે છે કે જૂત છે, કોઈ કહે છે કે ઝંદ છે, અને કોઈ કહે છે
કે મરીખ નાનક છે. મારામાં પ્રભુ ભક્તિ ભગત યથાથી મારી સર્વ સ્વાધી” તૃપ્તિઓ
જતી રહી છે. જે જ્ઞાન પ્રભુના ચરણ કમળથી આપણને દૂર લઈ જાય તેને હું સત્ય જ્ઞાન
કહેતો નથી. શું ગાંઠ મનુષ્યમાં એકતાનની ભક્તિ હોઈ શકે ? શું તેનામાં ઇશ્વર તરફનો
પ્રેમ સંભવે ખરો ? જે મનુષ્ય સ્વાર્થનો વિચાર છોડી પરમાર્થ ચિંતનમાં મગ્ન રહેતો
હોય તેને શું ગાંઠ કહી શકાય ?”

આ સાંભળી મોલવીએ નવાજને કહ્યું: નાનકને જૂત વળગ્યું નથી અને તે ગાંઠ
પણ નથી તે તો ફોર હોવાનો ઢોંગ કરે છે.” વળી નાનકના ઉપદેશથી કેટલાક મુસલ-
માનો પોતાના મજ્જબની જરાપણ પરવા રાખ્યા સિવાય કાજ મોલવીયોને ગણતા
નહોતા તેની ઇર્ષ્યાથી માલવીએ પણ જણાવ્યું કે: “નાનક હિન્દુ મુસલમાનને એક સરખા
ગણતો હોવાનું જણાવે છે પણ તે વાત બરાબર નથી. તે હિન્દુઓને સુધારે છે પણ
મુસલમાનોને તો પાક મજ્જબથી વચિત કરે છે માટે એને યોગ્ય નસીયત કરવી જોઈએ.

મોલવીની આ વાત સાંભળી નવાજ ગુસ્સે યયો અને તેણે નાનકને બોલાવતા મા-
ણુમ મોકલ્યું પણ નાનક આવ્યા નહિ જેથી નવાજ વધુ ચીઠાઈ ગયા. અને ફરી નાન-
કને પકડી મંગાવવા સિપાઈ મોકલ્યા. તે પછી નાનક દરબારમાં ગયા. તેમણે નવાજને
કુરનસ જાગવી નહિ આથી નમાએ કોષે ભરાઈ પૂછ્યું.

“ મેં પ્રથમ મોકલેલા સિપાઈ સાથે તું કેમ ન આવ્યો ? ”

નાનકે આ સંભળી કાંત ચિતે કહ્યું : “ નવાળ સાહેબ, હવે હું તમારો નોકર નથી પણ ઇશ્વરનો નોકર થયો છું. ”

નવાળ—“ તું તું એક ઇશ્વરને માને છે કે અનેક દેવને માને છે ? ”

નાનક—“ હું એક અવિશ્વાસી, રવચંબૂ, અરેખ, સર્વવ્યાપક પૂજ્ય ઇશ્વરને માનું છું. ”

નવાળ—“ જા એમ છે તો તારો અને મારો ઇશ્વર એક જ છે. જો તું એણે જે તેમ એક જ ઇશ્વરને માનતો હોય તો મારી સાથે મસીદમાં ચાલ અને નમાજ પઢ. ”

નાનકે તેમ કરવા કણ્ઠ કપ્યું અને તે સંભળીને તેનો સસરા જે ઇન્સાફ હોય સાથે આવ્યો હતો તેણે હાથ ધોઈ નાંખ્યા અને ઇશ્વારમાંથી ચાલવા માંડ્યું. તેણે ખાતું નાનકે મુસલમાની ધર્મ અગિયાર ક્યોં છે.

નવાળ નાનકને લઈ મસીદમાં ગયા. ત્યાં કાજીએ બંદગી કરવા મારી એટલે રીચખ પ્રમાણે નવાળ અને તેની સાથેનાં માણસોં માથું નમાવી નમાજ પઢવા લગ્યા પણ ત્યાં તો જેમના તેમ ઉમાજ રહ્યા. બંદગી થઈ રહ્યા પછી નવાળે નાનક વત્તે બેઠું મુસ્કાથી કહ્યું : “ તું જુઠો છે, ટોંગી છે. તું તું અહિં લાકડાના દીમચાની માફક થોડો રહેજ આવ્યો હતો ? શા માટે તેં માથું નમાવ્યું નહિ ? શા માટે અમારી સાથે તું નમાજ પઢ્યો નહિ ? ”

કાજીએ વચમાં કહ્યું : “ તું હિન્દુ અને મુસલમાનને એક સરખો કરોડ કરવાની વાત કહેતો હતો તે કેવળ જોડી વાત છે. જો તું દીનને બદલો હોય તે બચ્ચી સાથે નમાજ પઢવા વિના રહેત નહિ. દુનિયામાં પોલ ક્યાં સુધી ચાલી શકે ? દંભ કંઈ ઉપડો મુશ્કા વગર રહે કે ? ”

આ સંભળી નાનકે જંબીરતાથી કહ્યું : “ જે પ્રથમ એક જિંદે અંતઃસરખૂરોં ખુદાની પ્રાર્થના કરે છે તેની સાથે હું સામેલ થઈ છું. પછી તે હિન્દુ દે કે મુસલમાન હો. તે સંખ્યા કરતો હોય કે નમાજ પઢતો હોય પણ જેનું ચિત્ત દેશરૂં રહેતું નથી અને કેવળ ઇશ્વર વક્તિતો બાબાકબર જ કરે છે તેનો હું સાચી રીતે રહતો નથી. ”

નવાળ સાહેબનું માથું જમીનને અડતું હતું ખરું પણ તેમનું મન તે કંઈકમાં થોડું તકલીફ રાખ્યું. તેમના હૃદયને કાજી સાહેબ પણ રિવાજ પ્રમાણે નમાજ પઢવા કર પ્રમાણે શરૂઆતમાં જ એક વખત તો મળ્યાં એ ના. એમને ત્યાં પરમ સ્તિતે બાવલો થોડો થી પડ્યા ખગલ. આ પ્રમાણે નાનકે કોઈ બધું બાજી

૧. સંકુચિત પ્રેમ તે પ્રેમ કહેવાય નહિ. નવારે મનનું સંકુચિતપણું તો આત્મવન લાગે અને કોઈ સાથે વિરોધ રહે નહિ ત્યારે તે પ્રેમ પોષકી રહે અરો ૧ છે તેને જ સાચા મોથ કહે છે. નાનકે આવા પ્રેમના વિષ બાપી પ્રેમ હોય છે તેવડ આવ્યો અ?

રખત તેમણે બધું બંધાવ્યું તો લાગી દીધું છે એવી રીતે જમ થઈ અને મના મોપડા તપાસવાને નકામું દુઃખ કર્યું તે વખતે પણ મોપડા તપાસવાને ક્યોં તે વખતે પણ નોકરને તિર્ત્તની આવી દીધી. તેમને નોકરી તો રહેવા શા જો પલ તેમણે તે નોકરીની પરવા ન કરી.

પગથીયું ક્યું ! તેનું હૃદયું પગથીયું ક્યું ! તેની કુંચી શી ! અને તેનો પ્રકાશ શી ! તેનો પોશાક શી ! જો તું ખરો ફકીર હોય તો આ મારા પ્રશ્નોનો જવાબ દે. ”

નાનક—અહંકારનો નાશ એ, સંધુતાનું પ્રથમ પગથીયું છે અને અનન્ત જીવનનો અનુભવ એ તેનું પહેલું પગથીયું છે. નમ્રતા અને મનઃસંયમ એ તેની કુંચી છે, શાંતિ, ધ્યાન એ તેનું તેજ છે અને સત્ય તથા સદનયીકતા એ સાધુપણનો પોશાક છે. ”

કાજી—તેં માથું કેમ મૂકાવ્યું નધી અને ફકીરનાં વસ્ત્રો કેમ પહેર્યાં નધી !

નાનક—માથું મુંઝાવવાથી શી ફાયદો ? ખરી રીતે તો મનનું મુંઝન મનું જોઇએ. આપું જીવન ગુરૂવના ચરણમળમાં સમર્પવું જોઇએ અને રાગ આસક્તિ તમામ દૂર થવાં જોઇએ. જ્યાં સુધી મનુષ્ય વિષમતૃષ્ણાથી મનુષ્ય જઠારી રહેતો હોય ત્યાં સુધી કંઠેની પહેરવાથી શું વળે ?

કાજી—ત્યારે, લાંબા વખતથી ફકીરો શા માટે અમુર રંજનાં જ વસ્ત્રો પહેરતા આવ્યા છે ? શું તે મૂર્ખ હતા ? ”

નાનક—કાજી સાહેબ, મારા કહેવાનો બાવાર્થ તમે સમજ્યા નહિ. જેઓ વૈરાગ્યમાં હજી કાચા છે તેમને પોતાની પ્રતિતા અને ફરજને પ્રતિપજે યાદ આવ્યા જ કરે તેટલા માટે તેવાં વસ્ત્રો પહેરવામાં આવતાં. માથું મુંઝાવવું અને ટોપી પહેરવી એ એમ સુચવે છે કે : તે પહેરનાર બાળકના જેવો નિર્દોષ છે. કંઠેની એ મુંઝાનો પોશાક છે. અને તે એ જણાવે છે કે : તેને પહેરનારાએ શરીર તદ્દન કાચુમાં રાખવું જોઇએ. તેની તૃષ્ણાઓ અને રાગ મટીજ જવાં જોઇએ. શરીરે રાખ માટી ચોળવાનો અર્થ એ છે કે : તેમ કરનારે પૃથ્વી જેવા સદનયીસ શબ્દ જોઇએ અને તથ તથવાનો હેતુ એ છે કે ઇન્દ્રિયોની લાલસાને તે અગ્નિમાં બાળી નાંખવી અને ભક્તિનો અગ્નિ હૃદયમાં પ્રદિપ્ત કરવો.

કાજી—પણ એ સર્વ આસક્તિઓ નાશ કેવી રીતે પામે ?

નાનક—ઈશ્વર તરફની પ્રેમભક્તિ જગતની વસ્તુઓના મોહને ભખ કરે છે અને આત્માને પાંખો આપે છે. જેના બળથી તે પરમાત્મા તરફ ઉડી યાંકે છે. ”

આ સાંભળી કાજીનો મન ઉતરી ગયો અને નવાજનો પણ નાનક પ્રતિ અતિ સદ્ભાવ ઉત્પન્ન થયો. તેમણે નાનકના આગળ માથું નમાવી માથી માગી.

નાનક—પ્રાણિ માત્ર પ્રજાનાં પ્યારાં બાળક છે અને તેથી તેમને પ્રજાના તરફથી માથી મળી રહે છે. ”

નવાજે પૂછ્યું “ મારે માટે દીન અને દુનિયા એ બન્નેના કલ્યાણનો કયો માર્ગ છે ?

નાનક—જો તમે દીન અને દુનિયા બન્નેના લાભની ઇચ્છા રાખતા હો તો આ પાંચ નમાજ હમેશાં પઢવા કરવી :—

“ પ્રથમ સત્ય બોલવું, ધર્મને રસ્તે નિર્વાહ કરવો, ત્રીજું પરમેશ્વરના નામ ખાતર અતિથી અને અનાથોને દાન આપવું, ચોથું દાનત સાદુ રાખવી અને પાંચમું પરમેશ્વરનાં ગુણ કીર્તન સદા કરવાં. આ પાંચ કાર્યો જરાબર પાલન કરવાં એટલે પાંચ નમાજ પઢવા સમજવું પોતાના વર્તનને સુધારવું એજ આ ક્ષમા છે. આ પછી નવાજ સાહેબ ગુરુ નાનકના અનુયાયી થઇ ધૈર ગયા. તેમને આજસુધી કાંઈ સંતાન નહોતું પણ પાછળથી વૃદ્ધાવસ્થામાં એક પુત્ર થયો તેથી તેમને ધણો હર્ષ થયો.

(અપૂર્ણ)

મોહિની કુમારી.

(અનુસંધાન ગતાર્થી.)

હુંદ્રાટ તો વધવા જ માંડી. જેમ જેમ હુંદારા પકડાતા જ્ય તેમ તેમ કેસ પણ થઈ યવા માંડ્યા પણ તેમાંના બધા કેસ છુટી જતા હુંદારાઓ હવે બેરીકરા થઈ ગયા. તે સર્વને દિંમતલાલ ઉપર દુશ્મનારત થઈ, કેટલાક દિવસ થયા પછી દિંમતલાલની આઠી નીચેથી એક કાગળ મળી આવ્યો. આ કાગળ સાલ ચાલીથી લખેલો હતો. તેમાં લખ્યું હતું કે: “હું અમને પકડવા મથે છે પણ આજથી આઠે દિવસે તારું ખુન થશે આ ચહેરની બાગેળે તારું માથું લટકાવવામાં આવશે. જો તેમાંથી તારે ખચવું હોય તો નદી કિનારે જ મોટા વડ છે તે વડની નીચે મંગળવારે બે હજાર રૂપીઆ મૂકી જવા. માફ રાખજે કે જો તે વખતે અમને પકડવાની ધાંધળ કરી તો મૂલો સમજજે.”

આ કાગળ દિંમતલાલે વાંચ્યો અને તે વગા પોતાની આઠી નીચેથી મળી આવ્યો તે જાણી તેના આશ્ચર્યના પાર રહ્યો નહિ. તેણે ધાર્યું કે હુંદારાઓનું જોર વધી ગયું હશે. પોલીસના માણસોમાં કુટ જણાય છે. હવે શું કરવું તેની ચિંતા કરવા લાગ્યો. થોડી વારે તેણે પોતાની લેનાતના માણસને બોલાવી પૂછ્યું કે: “આજે કાંઈ અહિં આવ્યું હતું કે?” તેણે કહ્યું: “હા સાહેબ, એક કાગળ સાહેબ આવ્યા હતા અને તેમણે કહ્યું હતું કે તારે સાહેબને મળવું છે. અને હુંદારાઓના સંબંધી વાતચિત કરવી છે તેથી મેં તેમને અહિં બેમાડ્યા અને હું મેડે આપને બોલાવવા આવ્યો. પણ આપ ન મળવાથી હું નીચે ગયો તો ત્યાં તે માણસ હતો નહિ. આ સાંભળી દિંમતલાલને આશ્ચર્ય થયું. તેણે તેને માટે શું કરવું એનો નિશ્ચય કરવા માટે તરતજ તે ચીડી લઈ પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટના ખંડે ગયો.

સાહેબને સલામ કરી પેલો કાગળ તેમના હાથમાં આપ્યો. સાહેબે તે વાંચી જોયો અને પૂછ્યું કે આ તમને કાણે આવ્યો. દિંમતલાલે બનેલી સર્વ વાત કહી દીધી. સાહેબ પણ આશ્ચર્ય પામ્યો. તેણે કહ્યું: શીકર નહિ. આપણે તેમાં જણાવેલી તારીખે રૂપીઆ ત્યાં મૂકાવવા અને પછી શું થાય છે તે જોવું, આ વાતની કાંઈને ખજર ન આપવી માત્ર આપણે બેજ આ કામ માથે લઉં. હું માઈ તમામ કામ પડતું મૂકી તમારા રજા-જીને માટે તૈયાર છું. જોઈએ છીએ કે હવે પછી તે હુંદારાઓ શું કરે છે?

પ્રકરણ ૩ છું.

ઘર ખટખટ,

મોહિની હવે પીયેર રહેવા લાગી. દેવથોગે છએક માસ પછી તેના બાપ મરી ગયા. મા તેથી પહેલી મરી ગઈ હતી તેથી હવે તેને તેના બે બાઈઓ અને બોબાઈઓ

સાથે રહેવું પડ્યું. પતિ તો વિદાયતથી કાંઈ કાંઈ વખતે કાઝળ લખતા. સ્ત્રીઓ સ્વતંત્રતાથી એકલી રહી શકે કે કેમ ? તેનો હવે તેને અનુભવ થવા માંડ્યો. તેના મોટા ભાઈનું નામ મણિલાલ હતું. તેને હાલમાં ત્યાંના એક ઝવેરીની પેઢીમાં મુનિમની જગ્યા મળી હતી. તેની સ્ત્રીનું નામ ચંદનલક્ષ્મી હતું. મણિલાલને પગાર સારો મળતો. તેમ ધરતી પણ કેટલીક આવક હતી. તેનો નાનો ભાઈ સુમંત હતો બહુતો હતો. તેનું લગ્ન પણ થયેલું હતું. તેની સ્ત્રીનું નામ ડાહીલક્ષ્મી હતું.

મોહિનીને થોડા દિવસ તો પીયેરમાં રહેવાથી કાંઈ અડચણ ન પડી. પણ માઆપ મરી ગયા પછી કેટલેક વખતે તેના ઉપર ચંદનલક્ષ્મી જરા દુકમ બજાવવા લાગી. તેને ધરમાં કામ કરવું પડતું. જરા કંઈ નુકસાન થતું તો ચંદનલક્ષ્મી તેની વિરુદ્ધમાં મણિલાલને ભરવતી. ચંદનલક્ષ્મીનો સ્વભાવ કાંઈક દેશી હતો, તે કાંઈ ભણેલી નહોતી. તેનાં માઆપ પણ મરી ગયા સ્થિતિનાં હતાં. તેની બેન અને ભાઈ વારંવાર તેને ત્યાં આવતાં જતાં.

મણિલાલ જમીને તોફારી ઉપર જતો એટલે ઘેર માત્ર સ્ત્રીમંડળ રહેતું. ચંદનલક્ષ્મી જામગપાટા મારવામાં, નાતજાતની ડાહી ડાહી વાતો કરવામાં હોંશિયાર હતી. રસોઈનું કામ મોહિનીને કરવું પડતું. ધરશામ તો ડાહીલક્ષ્મીને કરવાતું હતું. મોહિનીને આંઈ રહેવું એ હવે એક પ્રકારની પરાધિનતા જણાવા લાગી પણ શું કરે ? બીજો ઉપાય નહોતો. મણિલાલને એક છોકરી અને એક છોકરા હતાં. તે છોકરાને ન્હવરાવવા, કપડાં પહેરાવવા, સાચવવા, સંભળું કામ મોહિની કરતી. તે પોતાની ભોજાઈ ચંદનલક્ષ્મી સાથે રહે, પોતાના ઉપર શુસ્તે ન થાય તે માટે ધણી ઠાળજી રાખતી.

ચંદનલક્ષ્મીએ જેમ જેમ ધરનું સ્વામિત્વ મળતું ગયું તેમ તેમ હવે ધરનાં બધાં માણસો ઉપર શ્રદ્ધ મારવા માંડ્યો. બે કાંઈ તેના સાચું બોલતું કે તેનું કશું માનતું નહિ તો તેના વિરુદ્ધમાં રાત્રે પોતાના પતિને ભરવતી. ચંદનલક્ષ્મીના કૃત્રિમ પ્રેમથી મણિલાલ પણ તેનું સંભળું સાચું જ માનતો, ધણી વાર તો તે પોતાની સ્ત્રીનું માનીને મોહિનીને ધમકાવતો પણ ખરો.

ધરમાં દીપર, નણ્ડ, દેરાણી એ સર્વ એકત્ર રહેતાં હોવાથી ચંદનલક્ષ્મીનું ધાયું કામ બનતું નહિ. તે પોતાના પીયેરનાં સગાં આવે તો તેને અછોછાં કરે, પોતાની બેન આવે તેને ધણા દિવસ રહેવાનો આગ્રહ કરે, જાણ ત્યારે સાલ્લો લાઇ આવે. લાઇને વળી તેડાવે. આવી રીતે તેની શક્તિ પીયેર તરફ હતી. તેનાં માઆપ મરી ગયા સ્થિતિનાં હોવાથી ધણીવારતો તે પાતથી છાના પૈસા એકઠા કરી પીયેર પોચાડી દેતી. આ વાત જ્યારે મોહિનીએ જાણી ત્યારે તેને ઠીક ન લાગ્યું. વળી ધીમે ધીમે ચંદનલક્ષ્મી એકલપેટી બની ગઇ. તેને લાગ્યું કે મારો ધણી એકલો કમાય અને આ બધાં ખાચ એથીતો પાઇ બચતી પણ નથી. આવો વિચાર કરી તેણે એક રાત્રે પોતાના પતિને કહ્યું : “ જુઓ, આ તમે એકલા કમાવ છો, અને તમારી સંપત્તી કમાણી આ બધાનાં પેટ ભરવામાં પુરી થઈ જાય છે. એક પાઈ પણ બચતી નથી. વળી હવે પેટે વસ્તાર પડ્યો છે, કાંઈ નમારમુંડાં નથી, કાલે ઉઠીને છોકરીને પરણાવવી પડશે, છોકરાને પરણાવવો પડશે, ખર્ચ ઉપર ખર્ચ આવશે તે આપણે શી રીતે ઉઠાવીશું. કમાઇતો બધો ખર્ચ જાય છે અને એક પાઇ પણ એકઠી થતી નથી. વળી ન્યાં સુધી તમારા કર ચાલે છે ત્યાં સુધી તમે કમાશો અને તે કમાણી તો ચટણીની પેટે ચાલી જાય છે. પણ કદાચ શું છે કે શું નહિ તો મારી અને આ છોકરાંની શી વહેંચણી થશે તેનો કાંઈ વિચાર કરો છો ? તે વખતે આ

તમારા બાપ કે બેન કોઇ સગાં યવાનાં નથી અને મારાં છોકરાં રઝગરાં. માટે માઈ મા-
નોતો હવે તમે જીલ્લુ કરો તો સારું. કંઈ સુમંત બાપ હવે નાના નથી. નોકરી થઈને કરે
અને કમાવે તેણે છે, પણ તમે કમાવે છે તેથી તેમને કંઈ શીકર છે.

કોઇ માનતાવાળો આવે તેને તેમને કંઈ જવાજ આપવો છે ? જે હોય છે તે ત-
મારો જીવ ખાય છે. માટે હવે ક્યાં સુધી આમ બેઠાં છું છપ મરવું છે ?

આ સાંભળી મજિલાસે કહ્યું : અરે વહાલી ! તારી વાતતો ખરી છે પણ નો,
સહિસહના નસીબનું ખાય છે. બાપ હજી બચે છે, બધી રહેશે એટલે એ પણ કમાશે.
તેની બી પણ કેવી સુધીય છે ? તને સાચું જોઈતું માન આપે છે. વળી તે છે તો તારે
કંઈ કામ કરવું પડતું નથી. એ તારો બોલ પણ કદી હિયામતી નથી. વળી નો મોટી
બેન છે તે પણ સર્વ કામકાજમાં અર્થ આવે છે. નવલકિશોર હવે વર્ષેક દિવસ પછી
આવશે એટલે એ કંઈ આપણે ઘેર એાજાજ રહેવાનાં છે. આપણું નસીબ આપણી પાસે
છે. આ સર્વનું આપણે બરજીવોપણ્ય કરીએ છીએ, એ તું કહે છે પણ એ વાત ખરી
નથી. ઇશ્વર સર્વનું બરજીવોપણ્ય કરે છે. સર્વના નસીબનું જ મળે છે. તને ખબર છે કે
હું રલો ત્યારે મને માત્ર રૂ. ૭૫) પોણોસોજ પગાર મળતો અને હાલતો ત્રણસો રૂપિયા
પગાર મળે છે. તે સર્વનું જ નસીબ માનજો. કોઇ કોઇનું ખુદ કરવું જ નથી એમ નક્કી
માનજો. વળી તને બલિષ્ઠતી ચિંતા પણ યાય એ સ્વાભાવિક છે. પણ જેણે બે દાંત
આપ્યા છે તે ચાવણું પણ આપે છે. એમ નક્કી સમજજો. છોકરાંનું નસીબ છોકરાં
પાસે છે. માટે તેની ચિંતા અત્યારથી શી ? જે મનુષ્યો ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા રાખી જીવદા-
રને સેવે છે તેનો જીવદાર ઇશ્વર જ નીભાવે છે. માટે એ સંબંધમાં તારે ચિંતા કરવાનું
પ્રયોજન નથી.

આ સાંભળી ચંદનલક્ષ્મીએ કહ્યું : એ તમે જમે તેમ સમજાવો પણ તે વાત મારા
માન્યામાં ન આવે. જીજો અત્યારે ધરવું ખર્ચ કેટલું છે ? શા વગર ચાલે. કમાનાર
તમે એકલા અને ખાનાર ડહન ! પાછવો જાયતી નથી. મારે તો જીલ્લુ કર્યાં વગર એક
દિવસ પણ નહિ ચાલે ! તમારું રોજી ખાય અને વળી મને આંખો બતાવે તે કેમ પા-
લવે ? કોઈને એક અક્ષર પણ કહેવાતો નથી. તમે કહો છો કે ડાહી અને બેન તારું કામ
કરે છે ! પણ તે તો માઈ મન જાણે છે. દરરોજ એમનાં ચહેલાં મોં મારાથી જોવાતી
નથી. અત્યારે તમે બાપ બાપ, કરો છો પણ તે બાઈનાં લક્ષણ એવાં છે કે તે પછીતો
તમારા સાચું જોનાર પણ નથી. અને મારાં છોકરાંને શું છે કે શું નહિ તે વખતે તેમનાં
સાચું પણ તે જીવે તેવા નથી. હજી તમને એમની ખબર નથી. એ તો બાઈનાં જ યજ
ગયા છે. મને પણ એક દિવસ કહેતા હતા કે “ તમારે એનું નામ ન રેવું. આવું આવું
મારે ક્યાં સુધી સહન કરવું ? ” માટે એ બંને જીવ રહે, જ્યારે પૈસા કમાવામાં પરસેવો
હિતરશે ત્યારે ખબર પડશે, અત્યારે તમારી બધી આવક અર્ધાંજ જાય છે. પણ જીલ્લુ
ચર્તા માત્ર પાંચ પચીસ અર્થ થશે ને બધી રકમ જાયશે. તો બલિષ્ઠતી મારાં છોકરાં તો
બીજાની નહિ રહેને ! ઇશ્વર કંઈ ઘેર નાંખી જવાનો નથી, હાથ પાંચાડું હાલતીનું તો
આપણું માટે જમે તેમ કરો પણ હવે મારાથી તો સર્વના બેથું રહેવાશે નહિ !

મજિલાસે તેને ધણું સમજાવી પણ તેણે હક છાડી જ નહિ. વળી થોડા દિવસ
આત્મા ગયા. એટલે પાછી મજિલાસનું આયું પકવવા લાગી. તેને હવે સ્વતંત્ર થવું હતું.

દેરાણી કે નણદ બન્ના રહે તે એક પ્રકારની પરતંત્રતા સમજતી મણિલાલ તેના કંઠકથી કાપર થઈ ગયેલ. તેને તેના કાર્ધ સુમત ઉપર ધણુ હેત હતું તેથી તેને જુદો કાઢવો એ ધણુ જુદું ખાદ્યક લાગતું વળા તેના બાપે મરતી વખતે સુમંતની ખાસાચ રાખવાનું કહ્યું હતું. તે સમજી સંભળી આવતા તે સુમંતને કેમ જુદો કઢાડી શકે તે સમજતું નહિ.

જેમ જેમ દિવસ વીતવા લાગ્યા તેમ તેમ ઘરમાં કંપેચ વધતો ગયો. હવે તેણે મોહિની અને ડાહી લક્ષ્મી સાથે જરા જરામાં લડવા માંડ્યું. રહેજાસાજ દોષ જોઈ લડવા મથતી અને હલકા થઈ પણ સંભળાવતાં ચુસ્તી નહિ. એક દિવસે મોહિનીથી પાણીની માટલી અજણતાં ફટી ગઈ, તે જોઈ તેના મિત્રસ ગયો અને કહેવા લાગી કે: “જરા જુઓતો ખર્ચ આમ છણક છણક શું કરો છો ? બે આનાની નરી માટલીના કઢા કરી દીધા આ આણુ ધર પસળી ગયું. કોઈ કમાતાં જોર પડે છે ? કમાનાર કમાય અને ફેડનાર ફેડે ! તમારું શું જાય. આમ બાન તો રાખો શુ સુઝતું નથી કે એટલી માટલી ન સુઝી, કહીએ છીએ ત્યારે તો ચટકા ચઢે છે અને મિત્રસનો તો પાર નથી એ મને નહિ પાસવે. રાંડ દયા ડાકણને ખાય તેવો પોરો છે હવે તો કાંઈ કહેવાનું જ નથી. આ સંભળી મોહિની બિચારી બાહરી બની ગઈ. તેણે ધીમે રહી કહ્યું: બાબી આટલો બધો જુરસો શા માટે, કાંઈ હું નાની કાઠી છું કે જાણી જોઈને માટલી ફેડું. આવી નજીની બાબતમાં ન કહેવાનું પણ કહેતાં જરા ઝરમાતાં નથી. હું કાંઈ તમારે ધેર જન્માયો તો નથી રહેવાની. જેવું તમારા ધણીનું છે તેવું મારા બાપનું ધર છે. જગા વિચાર કરીને જોયો.”

આ સંભળનાંતો ચંદનલક્ષ્મીનો મિત્રસ ગયો. કાંઈ પણ તેને એક અક્ષર પણ સામો જવાબ આપે તે તેને પસંદ નહોતું તેણે તો મોહિનીને ઉઘડી લીધી. અને કહી દીધું કે ના, તે આવો મિત્રસ કરવો હોયનો બને તમારે ધેર જવ, અમને નહિ પાસવે. નુકસાન ન કરો અને કહીએ ત્યારે ઉલ્ટાં મારા સામું બાઝનાં યરમ નથી આવતી ? ”

આ પ્રમાણે ચંદનલક્ષ્મીએ રહેજ રહેજમાં જેની તેની સાથે લડવાનું ચરુ કર્યું ધર-માં આજો દિવસ કંઠકસ ચાસ્યાં કરતો. ડાહી લક્ષ્મીને તો ઉઘડી જ લેતી અને રાત્રે પતિ ધેર આવે ત્યારે ડબક ડબક આંસુ પાડી મણિલાલને સર્વનાં સાચાં જુડાં બરવતી. સુમતને પણ કાંઈ કાંઈ વખત તો ઉઘડો લેતાં અચકાતી નહિ. કદાચ કાંઈ દિવસ તે પોતાના મોટા બાઈ પાસે કંઈ પૈસા માંગે અને તે વાત ચંદનલક્ષ્મીના જાણવામાં આવે તો તરતજ આવી કહેતી કે: ના, એવા પૈસા નહિ મળે, કાંઈ જોર પડે છે ? એવા પૈસા હિંગવવા અમને નહિ પાસવે. હવે કાંઈ નાના કાલા છો, કમાઈને વાપર્યોને કાંઈ ના કહે છે ! એકલા છવ ઉપર ફટલુ ચાલે ! તમને એમ થાય છે કે: આ તમારા કાર્ધ પૈસા માટે અધરાત મધરાત ટીયાય છે અને તમે તો બાઈમંથ દોસ્તદારોમાં મજા હિંગવો છો, છે કાંઈ પૈસા ટકાની ચિતા ! મારે તો છાહરાં નાનાં છે. કાંઈ બીજા મારવી નથી એવા પૈસા હિંગવવાના નથી. અને એમ ડગલેત્રે પગથે પૈસા જોડતા હોયનો રહોને જુડા. ”

આમ વારવાર સુમંતને પણ કહેતી સુમત પણ બિચારો મનમાં બળ્યો ઝળ્યો રહેતો. આમ ચંદનલક્ષ્મીના કાપનાં જાંટા આખા ઘરમાં હિંગવા. ડાહીલક્ષ્મી પણ હવેનો ચંદનલક્ષ્મીને જવાબ આપતાં થોળી હતી. ચંદનલક્ષ્મી હવે જેની તેની સાથે લડતી અને કંટાળતી ત્યારે રડોને મણિલાલને જુડું બરબ્યા કરતી મણિલાલ પણ કાપર ધર્ષ ગયો હતો. તેણે સુમંતને એક દિવસે મોહાની કહ્યું: કાંઈ, હવે મારો વિચાર એવો છે કે

બાપએ ધરની બધી રીતભાત જોઈ લીધી. મણિલાલને ચંદનલક્ષ્મી વારંવાર કપડાં ધરેલાં માટે સતાવતી તે જાણી તેણે ચંદનલક્ષ્મીનું મન લખાવવાનો વિચાર કર્યો.

આ બાપ ચંદનલક્ષ્મીને સારાં સારાં કપડાં ધરેલાં પ્હેરવાની સલાહ આપતી. ચંદનલક્ષ્મી પહેલાં ધરમાંથી બહાર નીકળતી નહિ તે હવે તેનો સોગતથી બગરમાં જવુંસલાવ બંને જામ ખરીદવા જતાં રીખી. ઘેરથી ગાડી કરી બંને જવું બગરમાં જતાં, પોતાને જોઈતી ચીજ લઈ આવી વળી મણિલાલના આવતા પહેલાં પાછાં આવતા. આ બાપએ થોડા જ વખતમાં ચંદનલક્ષ્મીનો વિશ્વાસ મેળવી લીધો. તેને તે પોતાની સગી જોઈને કરતાં પણ વધુ ગણતી. ચંદનલક્ષ્મી ગમે તેવી હતી તો પણ તે જોઈ રહેતો તો જાણ તેવી જ નહોતી. પણ જોને વારંવાર પોતાની સાથે કલેક્ટરકાસ થપા કરે; જે વારંવાર પતિને હાક કરી સતાવ્યાં કરે તેની કુદિ કોઈ પણ એક વખતે દુર્ભા વચર રહેતી નથી. મણિલાલની ગેરહાજરીમાં આ બાપના સોગતીઓએ પણ હવે તેને ઘેર આવવા માંડ્યું. તે બાપ કહેતી કે એ તો મારા હાકરાનો બાપમથ છે, મારો સગો છે, આમ કહેતી. તે લેખો વારંવાર આવે ત્યારે હાકરાના હાથમાં બે પાંચ રૂપિયા મૂકતા. ચંદનલક્ષ્મી ના ના કહેતી પણ પેલી બાપ કહેતી કે કાંઈ નહિ, બેન, એતો હાકરાને આપે છે ને ? એમ કહી લેવા લેતી. આવી રીતે મણિલાલથી છાના આ લેખોએ હાકરાં મારફતે પૈસા આપવા માંડ્યા. આ પૈસા ચંદનલક્ષ્મી છાના રાખતી, તેની મણિલાલને ખબર ન પડી. વળી મોઈ મોઈવાર સારી સારી સાકીઓ, ઉત્તમ ધરેલાં પણ આપતા અને ચંદનલક્ષ્મીને કહેના કે: હું તો અમારી બેન છે, એટલે લેવાય ચંદનલક્ષ્મીને પણ હવે લાલચ વગગી. એટલે નાના કહેતી જાણ અને પેલી બાપના આગ્રહથી લેતી જાણ. આમ ચાર પાંચ દિવસે જમાલખાં ચાંદખાંની ટોળાના માણસો ત્યાં વંચ મદદીને આવવા લાગ્યાં. તેમના વારંવાર આવવા જવાથી ચંદનલક્ષ્મીને તેમની સાથે બોલવા ચાલવાની પણ છુટ ઘટ ગઈ હતી. ધણીવારતો તે પોતાને ત્યાં આ લેખોને જમાડતી પણ ખરી. આ રીતે મણિલાલના ધરમાં સંપટ લેખોએ પત્રપેસારો કર્યો.

એક દિવસે જપોરના ડાહ્યાલક્ષ્મી અને મોહિનીકુમારી મણિલાલને ત્યાં બેસવા ગયાં. તે જુદાં રજા પછી આજે જ તેને ઘેર ગયાં હતાં. કારણ કે ચંદનલક્ષ્મી તેમને જુદાં કાલ્યા પછી પણ એક બે વાર તેમને ઘેર જઈ લડી આવી હતી. આમ છતાં પણ તેઓએ વિચાર કર્યો કે લાવો, આવે તો લાગીને ત્યાં જઈએ કે તે શું કરે છે ? ત્યાં જઈ જોયું તો એક અબજણી બાપને ધરમાં કારમાર કરતી જોઈ. વળી ચંદનલક્ષ્મી પણ આજે કાંઈ બહુ કામમાં અને ઉમંગમાં હોય તેમ લાગ્યું. તેમને જોઈ ચંદનલક્ષ્મીના પેટમાં તો મોટો ક્રાંતકો પડ્યો, કે આજે આ રડિા વળી ક્યાંથી આવી ? કેમકે આજે તેમને ત્યાં પેલી બાપના બે સામીતો આવનારા હતા અને તેમને જમાડવાના પણ હતા. તે મોંઠકાણે રાખી બોલી, આવો બેન, ધણે દહાડે નવરાજ મળા ! આ સાંભળી ડાહ્યાલક્ષ્મીએ કહ્યું: શું કરીએ બાબીજી, નવરાજ મળતી નથી. પણ આજે તો તમારા દીએર બહેલા બહાર ગયા છે ત્યારે કહ્યું ચાલો બાબીજીની ખબર તો જોઈએ ?

આમ ધરમાં બેસી વાતો કરે છે એવામાં કાંઈ બે અબજણા પુરખો બહારથી ત્યાં આવતા જણાયા. આ બંને માણસોએ આજે વાણીયાનો વેશ લીધો હતો. તે ધરમાં વચર પૂછે આવ્યા અને કહ્યું: કેમ ચંદનલક્ષ્મી બેન શું કરો છો ?

આ જોઈ ચંદનસદ્મી તો આભીજ ખતી ગઈ, તેણે ધાયું કે આ રહ્યા અત્યારે ક્યાંથી જન્મ જેવી આવીને ચોટી છે ? જે વાત કુટરો તો ભોગ મળશે ? તેણે આવેલા ખતે જણ્યું આવકાર આપ્યો અને કહ્યું : આવો ભાઈ, બેસો. તમારા ભાઈનો દુકાને ગયા છે. એમ કહી પાણીનો લોટ પવાણું આપ્યું.

ચંદનસદ્મીને આ લોટો આપે આવતા ત્યારે વારંવાર પોતાને ત્યાં આવવાનું કહેતા. અને કહેતા કે બેન, તમારી ભાભી રોજ સંભાળે છે માટે એક ફાડો તો ભાઈનું ધર પવિત્ર કરે. ચંદનસદ્મીએ આજે પેલી દાસીના કહેવાથી તેમને ધેર જવાનું કરાવ્યું હતું. ડાહ્યાને ધેર પોતાની બેનને સોંપી પોતે એકલીજ ત્યાં જવાની ઇચ્છા રાખતી. તે આ ભાઈ અને બેનને બરોબર ઓળખતી નહોતી એટલે પેલી વૃદ્ધ દાસીના કહેવા ઉપર વિશ્વાસ રાખી તે જ કહેતાં તે સાચું માનતી. આવેલા બે માણસોમાં એક ચંદનસદ્મીના હાથે હતો અને એક તેના સામીત હતો. તેમણે અર્ધિ આવી આ બે અગણી સ્ત્રીઓને જોઈ તેથી વિચાર કર્યો કે એક બચડી ગયો.

મોહિનીએ આવેલામાંના એક જણને ઓળખી કાઢ્યો તેને કાંઈ વહેમ પડ્યો. તેણે કાંઈ દેખે નહિ તેમ તરત જ પોતાની ભોળાઈ કાઠીસદ્મીના કાનમાં કાંઈક કહી ઉઠી અને ચંદનસદ્મીને કહ્યું : ભાભી, ડાહ્યા રડતો હશે માટે હું તો જઈ છું. ધેર જઈને આવું છું. આ' કહી જવાની રાહ ભેગા વગર જ તે ત્યાંથી ઉઠી.

તેના ગયા પછી ચોડીવારે એક ગાદી ચઢે ઉભી રહી તેમાંથી એક બાઈ ઉતરી ઘરમાં આવી. આ બાઈની ઉંમર ત્રીસેક વર્ષની હતી. તેનાં કપડાં ભત્તા ઉપરથી તે કાંઈ ગુદર્ય કુટુંબની હતી એમ જણાતું. તેને જોઈ આવેલા પૈકી એક જણે કહ્યું : દયો, આ તમારી ભાભી પણ આવી પહોંચ્યાં. ચંદનસદ્મીનું કાળજી તો ઘરઘરનું હતું. હૃદયના ધનકારા વધી ગયા હતા. તે ધારતી હતી કે : ભાઈ ઘર રોજ બે પાંચ રૂપિયા આપી ગય છે તો તેને ધેર જઈશું તો વળી કેટલુંય આપશે. પણ આજે કાઠીસદ્મીના આવવાથી સર્વ બાજુ ધુગમાં મળી જવા જેવી લાગી. તે આશીપાછી યત્ન અને ક્યારે ગાદી-સદ્મી ધેર ગય તે ઇચ્છતી કાઠીસદ્મી તો કાંજી જણે મોહિની શું કાનમાં કહોને ગઈ હતી કે : ચંદનની ગારની માફક ઉઠતી જ નહોતી. કલકલે તો વીતિ ગયો. સર્વે જાણીને જવાનાં હતાં પણ હજી કાંઈ ઉઠતું નહિ. બધાં એક બીજના સામું ભેગા લાગ્યાં, શું કરવું તે સમજ ન પડી. કાઠીસદ્મી તો જણે કાંઈ જ બન્યું ન હોય તેમ બેડી બેડી ગાદી ગાદી વાતો કરવા લાગી.

છેવટે ચંદનસદ્મી અને પેલી દાસી દીવાળી અઠગાયાં. ચંદનસદ્મીએ કહ્યું : અહિ ગાદી ભાભી, આજ તો તું કાંઈ બધું બેડી, ડાહ્યાની કાંઈ દયા આવે છે કે નહિ. જ હવે મારું થયું છે, ડાહ્યા રડતો હતો. વળી કાલે આવજો. આ સાંભળી પેલી બાઈ દીવાળીએ પણ કહ્યું કે : હા બા, ખરી વાત છે. જાવ હવે ડાહ્યા રડતો હશે. આ વાત કાઠીસદ્મીએ સાંભળી ન સાંભળી કરી, કાંજી જણે કે મોહિનીએ તેને શું કહ્યું હતું કે તે ઉઠતી જ નહોતી. ફરી પણ તેને ચંદનસદ્મીએ જવાનું કહ્યું એટલે તેણે કહ્યું : કેમ લાગીશ, આજે હું બેડી છું તે નથી ગમતું કે શું ? અમે જણીએ કે લાંબો આજે ભાભીજી પાસે જઈએ તો તમે ઉઠ કહેતાંય ઘરમાતાં નથી. વળી મોડી બેન ગયા છે તે ડાહ્યાને લઈ હમણાં અર્ધિ આવશે.

ચંદનલક્ષ્મીએ જાણ્યું કે આ વાત તો ખતરી, આ રીડ ઉઠતી પણ નથી. અને મારાથી જવાબ નથી. થોડીવારે એક માણસ વળી આવ્યો અને પેલા બેઠેલા માણસને કહ્યું કે સર્વ તૈયારી કરી રાખી છે માટે હવે પધારો આટલું કહી ચાલ્યો ગયો. એટલે પેલા બે માણસો ઉઠી ચાલતા ચલા. પણ પેલી આવેલી બાઈ બેસી રહી. ડાહીલક્ષ્મીતો આ બધી થી ખટપટ છે તે સમજી સ્તબ્ધ નહિ. તે માત્ર મોહિનીના કહેવા પ્રમાણે બેઠી બેઠી જોવાજ કરતી. છેવટે ચંદનલક્ષ્મી કંટાળી અને હાથેક વાગ્યા એટલે બોલી, આજે તો મહારાવનાં જઈ ન કરવા જવું છે. માટે ડાહી બાબી તારે આવવું હોય તો ચાલ. મારી સાથે આ બાઈ એમના બાઈમંધની સી છે. તે પણ આવે છે. એમ કહી કપડાં પહેરી તૈયાર થઈ. એટલે ડાહીલક્ષ્મીએ કહ્યું: હા, હમણાં મોટી બેન આવે એટલે જઈએ. હ પણ આવીશ. આમ છતાં તે ઉઠી નહિ.

હવે તે કેવી રીતે જામ અને ધરમાંથી બહાર જવાય તેનો ચંદનલક્ષ્મીને વિચાર થઈ પડ્યો.

(અપૂર્ણ.)

વનસ્પતિવિજ્ઞાન.

ઈન્દ્રવણી—ઈન્દ્રવારુણી.

(અનુસંધાન ગતાર્થથી.)

ધાવણુ ચઢવું—ઈન્દ્રવરુણી મૂળ વાટી તેનો જડો લેપ કરવાથી સ્ત્રીની છાતીમાં ધાવણુ થઈ જવાથી થનારી પીડા થાત યાય છે.

રક્તાગુદમ—ઈન્દ્રવરુણીનું મૂળ અરીઠાના પાણીમાં ધસીને પીવાથી અથવા ઈન્દ્રવરુણીનું મૂળ યોનિમાં રાખવાથી સ્ત્રીઓનો રક્તાગુદમ મટે છે.

પાકું—કાચી ઈન્દ્રવરુણીનાં મૂળ ધસી તેનો લેપ કરવાથી પાકું અને ફોલા મટે છે.

નખ પાકવો—ઈન્દ્રવરુણીનાં મૂળ, ડુસ અને ઘેરઘેર વાટી ઓમરમાં મેળવી લેપ કરવાથી મટે છે.

બાળકોને હાર રહેવો—ઈન્દ્રવરુણીનાં મૂળ ધસી તેનો પેટ ઉપર લેપ કરવો અને સમુદ્રજળ ચાખના દૂધમાં ધસી થોડું પાવું તેથી ઉઠ્ઠી થશે અને રેચ થઈ સર્વ મળ નીકળી જશે.

ગંડમાળ—ઈન્દ્રવરુણીનાં મૂળની જાલ અને કડવા સરગવાની જાલ સરખે બાજે એકત્ર વાટી તે ગુમમાં ઉપર ચોપડવાથી ગંડમાળ મટે છે.

જઠ્ઠી પ્રસવ થાય—ઈન્દ્રવરુણીનું મૂળ સ્ત્રીને ચોટલે બાંધવાથી જઠ્ઠી પ્રસવ થાય છે.

પેટ ફુલવું—ઈન્દ્રવરુણીને ભેંસના દૂધમાં ધસી તે થોડું થોડું પાવું અને ભેંસના

મૂત્રમાં રાધી તે મૂત્ર સાથે ધુંડી તેમાંથી ઝેરક વાલ અને સંચોરા ૧ રતીઆર બને સાત દિવસ મઠ સાથે ચાટવાથી પેટ પુલેકું મટે છે.

ઉદરસ—ઇન્દ્રવરણમાં મરી ભરી તે છાપરા ઉપર મૂકી સુકવવું પછી તેમાંથી રોજ સાત મરી, મઠ અને પીંપર સાથે ખાવાથી ઉદરસ મટે છે.

વાળ કાળા થઈ વધે—ઇન્દ્રવરણના બીનું તેલ માથે ચોપડવાથી વાળ વધે છે અને કાળા થાય છે.

બરોળ—ઇન્દ્રવરણના ફળમાં મીઠું ભરી તેના ઉપર મઠનો લોટ ચોપડી પછી સુકામાં બાકવું. ફળ બળી ન જવું નોંધએ. પછી તે ફળને મીઠા સહિત વાટીને બૂકા કરવો તેમાંથી ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો પાણી સાથે રોજ સવારે ખાવાથી બરોળની મઠિ મટે છે.

ઝાડો પેશાબ છુટે—ઇન્દ્રવરણનું મૂળ ૦૧૧ તોલો પાણી સાથે પાવાથી ઝાડો કે પેશાબ બંધ થયો હોયતો તે એક પહેરમાં છુટી જાય છે.

જલ્દંધર—ઇન્દ્રવરણનું એક તાલુ ફળ બરીર પાણીમાં ઉકાળી પાણીર પાણી રહે ત્યારે જળીને તે પાણી પીવાથી જલ્દંધર મટે છે.

સોળ—ઇન્દ્રવરણનું મૂળ પાણીમાં ધસી ગરમ કરી લેપ કરવાથી સોળ મટે છે.

અંતરગળ—ઇન્દ્રવરણને છુંદીને વેપ બનાવી ૩ દિવસ સુધી જાળી ઉપર બાધિતો અંતરગળ મટે છે.

રેચક સરખત—ઇન્દ્રવરણની છાલ ૨ કામ, પાણી ૧૦ કામ ઉકાળી બે લાગ રહે ત્યારે છાલ જેટલી ખાંડ નાખી સરખત બનાવી બે તોલા સરખત પાણી સાથે પીવાથી રેચ લાગે છે.

સાપનું હેર—ઇન્દ્રવરણના તાલુ ફળનો રસ ૧ તોલો સાપ કરડ્યો હોય તે ફરડીને પાવો અર્ધા કલાક પછી ઉઠી યધ હેર હિતરી જાય છે. શરીર તપી આવે તો નવર્યાક લી પાવું અને ઉધવા દેવો નહિ.

અજીરણ મટી બૂખ લાગે—ઇન્દ્રવરણનું ફળ લઈ તેની અંદર ગામડુ પાડી તેમાં ફળનાથી ૧૬ મો લાગ અળખો અને ૧૬ મો લાગ કાળાં મરી ભરી પછી ગામડુ મારી સુકવવું સુકાયે તેનું સુઈ કરી તેમાંથી ૦૧ તોલો પાણી સાથે ખાવાથી અજીરણ મટે અને બૂખ લાગે.

દાંત દુખવા—નેના મૂળનો બૂકો દાંતે પસવાથી દાંતનો દુઃખાવો મટે છે.

હરસ—ઇન્દ્રવરણનાં મૂળ પાણીમાં ધસી હરસ ઉપર લગાવવાથી હરસ મટે છે.

ચાંચક જાય—ઇન્દ્રવરણનાં પાન પાણી સાથે વાટી છુંદી તેનો રસ કઢાડી જાંટવાથી ચાંચક જાય છે.

આખનાં પરવાળાં કે આખમાં વાળ ઉઠે છે તે—ઇન્દ્રવરણના લીલા ફળમાં સુરમાનો કઠો લાલવેલો તે ફળ સુકાય ત્યારે સુરમા અંદરથી કઢાડી ત્રીજાં લીલાં ફળમાં મૂકવેલો તે સુકાયે સુરમા અંદરથી કઢાડી ત્રીજાં ફળમાં મૂકી સુકવવું. ત્રીજી વારના ફળને સુરમા સાથે બારીક બૂકા કરીને આખમાં આખવાથી પરવાળાં મટે છે.

અંડવૃદ્ધિ—ઇન્દ્રવરણની મૂળનું સુઈ ૧ તોલો, દાંવેલ ૨ તોલા, ગામડું ૬૫ ૪

તોણા આટલું એકત્ર કરી દરરોજ ખાવું. ત્રણ દીવસ ખાય તો અંડશ્લેષ કે ગોળીનો સોને મટે છે. ૨૦ દીવસ ખાય તો જન્મમાં ફરી આ વ્યાધિ થાય નહિ.

ઓંના યાનમાં શક્તિ વધે—ઈશ્વરજ્ઞાની મૂળને ચોખાના ધોતણમાં ખસી ડીરડીની આસપાસ યાન ઉપર લગાડવાથી ઓંના યાનમાં શક્તિ આવે છે.

વિશાલાયુર્ધ્વની બનાવટ—ઈન્દ્રવરણાનું ચુર્ણ ૫ માસા, ગોમુત્ર સાથે ખાવાથી સર્વ પ્રકારના ઉદરરોગ તથા ઓંબોનો મૂઠ્ઠા મર્મ (છાક) મટે છે.

અપૂર્ણ.

શ્રી ચરકસંહિતા—ચિકિત્સાસ્થાન.

ગુલ્મચિકિત્સા.

(અનુસંધાન ગતાક્રમી.)

હૃપ્તપાદધૃત.

હૃપ્તપા (પલાશી) મુંઠ, પીંપર, મરી, મોટી ઈલાયચી, ચવક, ચિત્રક, સીંધાલુણ, જીરું, પિપરીમૂળ તથા અજમો એ સર્વનો કદક કરવો, બીજોરોનો રસ, દહીં, દૂધ, ખોરનો રસ, મૂળાનો રસ, તથા દાડમનો રસ તે સર્વની સાથે પકાવેલું ઘી વાતજ ગુલ્મ, યજ્ઞ, આદરો, ચોનિદોષ, દર્શ, ગૃહણીદોષ, શ્વાસ, ખારી, અરૂચી, જ્વર, અને બસ્તિ, હૃદય તથા પાંચળાઓની પીડાને મટાડે છે. ૬૧, ૬૮, ૬૯.

પિપ્પલ્યાદિ ધૃત—પીંપર દોઢ તોલો, દાડમ ૮ તોલા, ધાણા ૪ તોલા, ઘી ૨૦ તોલા, મુંઠ ૧ તોલો; અને દૂધ ૧ શેર એ સર્વને સાથે પકાવીને જ્યારે દૂધ બળી જાય અને માત્ર ઘી બાકી રહી જાય ત્યારે ઉતારી આળા લેવું. એ ઘી વાતજ ગુલ્મ, ચોનીની પીડા, માથાની પીડા અર્થ અને વિષમજ્વરને મટાડે છે. ૭૦, ૭૧.

એ સર્વ ઘીમાં જે ઔષધી કહેલી છે તે સર્વનું ચુર્ણ ગોળી કે ઉકાળો બનાવીને ગુલ્મરોગમાં આપવાથી ફાયદો થાય છે. ૭૨.

બેર, દાડમ, તાપમાં રાખેલું પાણી, ફાર દહીંની તોર, કાજી, અને બીજોરોનો રસ સાથે પકાવેલી કાજી, યજ્ઞ તથા આદરો ચઢ્યો હોય તો તેને નષ્ટ કરે છે. ૭૩

બીજોરોના રસમાં બીજોરોનું ચુષ્ણુ ધુટીને ગોળી કે ટીકડી બનાવી તેનું સેવન કરે તો ગુલ્મ અને આદરોની પીડા મટે છે. ૭૪

હિંબાદિ ચુર્ણ—હીંગ, મુંઠ, પીંપર, મરી, કાળોપાટ, પલાશી (હૃપ્તપા), દરડે, કચુરો, અજમો, પુરાસાની અજમો, કાકમ, અમલમેદ, દાડમ, પુષ્કરમૂળ, ધાણા, જીરું, ચિત્રક, વજ, જવખાર, સાજખાર, સીંધાલવણ, સંચર તથા ચવક એ સર્વ ઔષધિ-ચોનું એકત્ર ચુર્ણ કરીને જમતા પહેલાં મદ કે ગરમ પાણીની સાથે પીવું. અથવા તેમાં અનુપાનનો કાષ્ઠ-આધ નથી. આ ચુર્ણના સેવનથી પાંચળાં, હૃદય તથા બસ્તિની પીડા, વાત, કફજ ગુલ્મ, આદરો, મુત્રકચ્છ, ગ્રહ અને ચોનિની પીડા, ગૃહણી દોષ, અર્શ,

બરોળ, પાંડુરોગ, રશ્મિ, જાતીનું જઠકાર્ધ જલું, ઉદરમ, હેડકો, શ્વાસ, તથા ગલમ્હ એ સર્વ રોગોનો નાશ થાય છે.

એ યુષ્ણને બીબેરાના રસમાં ઘુંટીને ગોળી બનાવવી. એ ગોળી યુષ્ણથી પણ વધુ યુષ્ણ કરે છે. ૮૦

બીબેરાનો રસ, હીંગ, દાડમ, બિડલવણ, સીંધાલુણ, એ સર્વના યુષ્ણને સુરા (દાર) માં ઘુંટીને પીવાથી વાતગુદ્ધમનો નાશ થાય છે. ૮૧

કસુરો. પુષ્કરમુગ, હીંગ, અમ્ભવેત, જવખાર, ચિત્રકમુગ, ધાણા, અજમો, વાવડીંગ, સીંધાલુણ, વજ (૮૨) ચરક, વિપરીમુગ, ખુરાસાની અજમો, દાડમ, જીરૂ, અજમો એ સર્વ ઔષધિયોનું યુષ્ણ કરીને ખાવું. (૮૩)

અથવા બીબેરાના રસ કે મઢની સાથે એ યુષ્ણને ઘુંટીને ચણીબેરના નેવડી ગોળીઓ બનાવવી. (૮૪)

તેથી ગુદ્ધ (ગોળા ચઢવો), પ્લીહા (બરોળ), આકરો ચઢવો, શ્વાસ, ખાંસી, અરુચિ, હીક, હૃદયનો રોગ, અર્શ, માથાના અનેક રોગ, (૮૫), પાન્ડુરોગ, મેમ્બોથી કફ પડવો, સર્વ પ્રકારના ઝાડા, અને પાંસગોળો, હૃદય તથા બસિતની પીડા એ સર્વ રોગોને આ ગોળી નષ્ટ કરે છે. ૮૬

એ તોલા ઝૂક, આઠ તોલા ફેતરફ મિવાયના તલ, અને ચાર તોલા ગ્રાળ એ સર્વને એકત્ર ખાંડી, ઘુટી ગરમ દુધની સાથે પીવાથી (૮૭) વાતજ ગુદ્ધ, ઉદાવર્ત, યોનિની પીડાનો નાશ થાય છે. જે વાતજ ગુદ્ધમાં કફ સઘાયક હોય તેમાં વારુણી મંડની સાથે દીવેલ પીવું નેપ્રએ. અને જે વાતજગુદ્ધમાં પિત્ત સઘાયક હોય તેમાં દૂધની સાથે દીવેલ પીવું નેપ્રએ. ૮૮-૮૯

સોળ તોલા સુકા લસણને આઠધણા જગલુકા દુધમાં નાંખીને પકવવું જ્યારે પાણી બળી જાય અને માત્ર દૂધ બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને આળો લેવું. પછી તે પીવું (૯૦)

એ દૂધ પીવાથી જલ્દીથી વાતજ ગુદ્ધ ઉદાવર્ત, ગુદ્ધસી (વાનોરોગ) વિષમ જ્વર, હૃદયના રોગ, વિદ્રધિ તથા શોથનો નાશ થાય છે. ૯૧

તેલ, મઢ, ગ્રામુત્ર, કાંજી તથા જવખાર એ સર્વને એકત્ર મેળવી પીવાથી ગુદ્ધ, ઉદરોગ તથા આકરો મટે છે. ૯૨.

પંચમૂળના ઉકાળો તથા દૂધની સાથે ચિઘાજીત પીવાથી વાતજગુદ્ધનો નાશ થાય છે. પીપરનો ક્વાથ તથા મુગના રસની સાથે લીયુકન જવનો મન્ડ (ચૌદમણા પાણીમાં પાક કરેલા ચોખા કે બીજાં) અત્તનો જે પાતળો રસ તૈયાર થાય છે તેને મન્ડ કહે છે.) તે પીવાથી ઉદાવર્ત તથા વાતજ ગુદ્ધનો નાશ થાય છે. ૯૪

અપૂર્ણ.

બેતીવાડી માટે ઢોર.

બળદઃ—

હિંદમાં બેતીવાડી માટે મુખ્ય ઢોર બળદ, ગાયો અને ભેંસો છે. સને ૧૯૧૩-૧૪ના રિપોર્ટ પ્રમાણે બ્રિટિશ હિંદમાં બળદની સંખ્યા ૪,૮૦,૦૦,૦૦૦ હતી. એમાંથી ૩,૨૦,૦૦,૦૦૦ એટલે લગભગ બે ત્રીપાંસ જેટલા બળદ નાના અને નિરપયોગી હતા. બેતીના કામમાં આવે તેટલા માત્ર ૧,૬૦,૦૦,૦૦૦ બળદ હતા. આ સંખ્યા દેશની બેતી માટે પડતી ઓછી ગણાય. હિંદમાં દરવર્ષે ૨૨,૦૦,૦૦,૦૦૦ એકર જમીન ખેતાય છે.

આ દિસામ દર ૨૭ એકરે એક જોડ બળદ સરેરાસ ગણાય. પણ એવું જણાવાય છે કે દર બે એકરે એક જોડ બળદ જોઈએ. આથી ચોખ્ખી ખાતી થાય છે કે હિંદમાં ખેતી માટે પુરતા બળદ નથી. એવા માટે જટલા બળદની જરૂર છે તે પ્રમાણમાં ધણી જ ઓછા છે. અને તેથી જ બળદની કિંમત ધણી બારે થઈ પડી છે. ઉપરના આકાશ બતાવવાનો હેતુ એ છે કે હિંદમાં ખેતીની કેવી રીતે છે- પણ આ એકલું જ પૂરતું નથી. જટલા બળદ મળે છે તેટલા પણ સારા અને તંદુરસ્ત હાલ તમાં હોતા નથી. આનું શું કારણ? એનું સુખ્ય કારણ એ છે કે દોર વારતે પૂરતો ખોરાક નથી.

ગાય તથા બેંસ:-

દૂધ આપનારાં દોર પણ ઓછાં હોવાથી દૂધ ધણું જ ઓછું મળે છે. થોડાંક વર્ષ પહેલાં દૂધ ૬ પાઈએ થેર મળતું. તે આજે ગામડાંમાં પણ ૧૮ પાઈએ થેર નથી મળતું. તેથી હિંદનો સુખ્ય ખોરાક દૂધ, ઘી તે પણ હવે મળવો કઠિન થઈ પડ્યો છે. આના પરિણામે લોકોના મર્મ બાગનાં ફરદ થયાં. અને કાલેરા, મેમેરિયા ને ઇન્ફલ્યુએન્સા જેવા રોગ ફાટી નીકળ્યા. હવે તો ખેતી માટેનાં અને દૂધ દેનારાં દોર તરફ જો બિનમનજી રાખીએ તો જરૂર પ્રજાએ આપઘાત કર્યો કહેવાય.

ઉપાયો-૧ કાનડા અને અમેરિકાની પેઠે ખેતીવાડી ખાતા તરફથી એક એવી યાખા ઉપાડની જોઈએ કે તે દેશનાં દોરને જો વધારવા પ્રયત્ન કરે.

૨ જંમલતો કેટલોક ભાગ ચરા માટે ખુલ્લો રાખવો. અર્થે પણ ખેડૂતોને કેટલી મુશ્કેલીઓ છે. દેશમાં રસ્તા સારા ન હોવાથી દૂર સુધી દોરને લાવવાં લાઇ જવાં અધર્માં પડે છે. તેથી દરેક ગામને પાદરે દોરોને ચરવાને પડતર જમીનો રહેવી જોઈએ. સરકારે આ ટુકડા ખરીદી લઈને વગર ભાડે લોકોને વાપરવા દેવા જોઈએ.

૩ ઉનાળાની મોસમમાં પાણીનો જયો ઓછો હોય છે. કુશળ અને દુઃખના દિવસોમાં આ બાબત ધણી જ ખટકે છે. એટલું તો નક્કી છે કે આવા દિવસોમાં દોરોને પીવા સાફ પાણી પણ પૂરું મળતું નથી. તેથી લાખો દોર મરી જાય છે. ખાનગી ઉધ-રાણાં કરવાથી આ મુશ્કેલી ટળે. ગામને તળાવ બંધાવી આપવામાં પુણ્ય છે એ જૂની માન્યતામાં કંઈક હેતુ છે અને એવી માન્યતા ચલાવવા પ્રયત્ન થવા જોઈએ. હાલમાં આ અને તાલુકાઓ દ્વારા સરકારે વધારે કુવા અને વધારે તળાવ બાંધવા જોઈએ.

હિંદમાં ખેતીમાંથી કસ ગયો શું ?

હિંદની ખેતીવાડીની સ્થિતિનું ત્રીજું પ્રમાણે બ્યાન થઈ શકે:-

૧. હિંદની જમીનનો મોટો ભાગ રસકસ વિનાનો થયો છે અથવા થાય એવી સ્થિતિ છે.

૨. ખાતામાં ઉપયોગી થાય એવી કેટલીક વસ્તુઓ દેશની બહાર એટલી બારે કિંમતે મોકલી દેવાય છે કે પરિણામે હિંદનો નાનો ખેડૂત એટલી કિંમત આપીને તે ખરીદી શકતો નથી.

આ ખોટ પૂરી પાડવાને (અ) એવી વસ્તુઓ જતી અટકાવવી અને (બ) તાઇટ્રોજન ભેગો થાય એવી રીતોથી ખાતર બનાવવા તો દેશની જમીનને ધણો ફાયદો થાય. (ક) ફાસ્ફરન ઉપયોગ થાય એવી વસ્તુને દેશમાંથી ઉપયોગ કરવો.

માસ્ટર ઑફ નૉલેજ

આ પુસ્તક ધણી ખર્ચે ધણી વર્ષે તૈયાર થયું છે. આ પુસ્તક ઉપરથી તમે તો થોડું જાણો માત્ર સંસ્કૃત, મરાઠી, હિંદી, બંગાળી, ઉર્દુ, સંસ્કૃત સારી રીતે લખી, વાંચીને જોશો, શકે છે હજારો આ ખર્ચવા છતાં અને વર્ષોના વર્ષો ગાળ્યા છતાં આટલી સાધાઓનું જાન તરત થવું મુશ્કેલ છે. પણ આ એક જ પુસ્તકને માત્ર ૭ માસ અભ્યાસ કરવાથી ધણીજ રહેલાકથી થોડું ગુજરાતી જાણેલા સ હશે તે પણ ઉપરની સાધાઓ ૭ માસમાં શીખી શકે છે. પુસ્તક ખાંધી જવા આશ્ચર્ય છે. ક્રી. રૂ. ૧-૦-૦

અત્યાર મુખીમાં નહિ જહાર પડેલો આશ્ચર્યદનો અતિ ઉત્તમ અને પ્રાચિન ગ્રંથ

શ્રી ચરકસંહિતા

પ્રાચિન ગુજરાતી ભાષાતર પ્રથમ ભાગ બહાર પડ્યો છે આશ્ચર્યદનો મળ આ ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાંથી ૬ મધો ઉત્પન્ન થયા છે તેમાં એવી નવી જુની શોધો અને દવાઓ છે કે જે આપણા જાણતા નથી, ધણી પાશ્ચાત્ય શોધોથી અજાન છે છોડે. પરંતુ હાલની તેની ધણી શોધોનો આ પુસ્તકમાં વેદ થઈ ગય છે. દરેક ડોક્ટર, હાઈમ અને વૈદને આ પુસ્તક પાસે રાખી દવાઓ કરવાથી મક્ક મળે તેમજ આરોગ્ય સાચવો સરીરને તદુરસ્ત અને હીલ્પીયુષી બનાવવાની ધમ્મણ રાખનાર તેને હમેશાં રાખવું જોઈએ, આપણા આશ્ચર્યદમાં દવાઓને માટે સર્વથી સર્વોત્તમ ગ્રંથ ચરકને જાણેલો છે, તેની ઉપયોગીતા છે ક્રી. રૂ. ૫-૦-૦-૦ ૫૪ નાંસતરો, જહાર ગ્રેજ કામળ. ડી. પ્રથુરામ વેદ એમ. એન્ડ એસ. લખે છે કે પુસ્તક ખાંડી ઉત્તમ અને ઉપયોગી છે.

બાંગ્લાદેશ—મનુષ્યની કારીરિક માનસિક, અને અધ્યાત્મિક ઉન્નતિ યાવ મનુષ્યાવતારમાંજ સર્જની સુખ અને આનંદનો અનુભવ યાવ, એવો અને જાણીની ઉન્નતિ યાવ, એક ઉજતી યાવ, અર્થ મળે તેવા કુઃખ પ્રસવની સત્વર ત્યાગ યાવ તેવા લગણો ઉપરાંત તત્વજ્ઞાનના મહાત્મા પુરોહીના જીવનચરિત્રો, રસીક નવલકથાઓ અને વાર્તાઓ ઉપરાંત વૈદ્યશાસ્ત્રના વિષયો જુદી વનસ્પતિના ચુલો તેને ઉપયોગ, અનુભવસિદ્ધ વેદક દુઃખકાંઓ, આરોગ્યના પ્રાપ્તિના કુદરતી ઉપાયો, અનેક વિષયો આ માસિકમાં આવે છે. દર વર્ષે રૂ. ૨-૦-૦ માનની એક ભેટ, લગણમ રૂ. ૩-૦-૦.

સરવૈ રેવન્યુ અને ફાજદારી કાયદાનું જુથ

ઓથી અ ગુતિ—આ પુસ્તકમાં ઉડીઅન પીનલોહીની અત્યંતની કદમો, ક્રીમીનલ પ્રોસીજર કોડ, કોડ પોલીસ એક્ટ, વિતેજ પોલીસ એક્ટ સેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર થયેલો ફેલ, મામલતદાર એક્ટ, મામના ને તાલુકાના નમૂના; સરગઈનીશ, મહેલ મનપેકટરની ફેલ, ખરીજીનો એક્ટ, આજ એક્ટ, પીકાનો એક્ટ, વિતેરે રૂ. ૪૫૬૬એનો સમાવેશ થયો છે ક્રી. રૂ. ૪-૦-૦-૦

નો વૈદ—આ એક ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે; જેના દર ભાગ છે તેમાં લગણમ ૫૦ પ્રકરણ છે, જેમાં યગીરદાર ને તેની અદર આવેલા અવવેલોનું જાન, ઉદ્યોગનું જાન, વનસ્પતિ કુદરતી ઉપચારો, દરેક રાજ, તેના કારણો, મસજી, અને ઉપાયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ છે ક્રી. રૂ. ૦-૧૨-૦-૦.

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ લો અને ૨ નો

આ પુસ્તકમાં તમામ રાજ મટે એવા જોખમો અને વનસ્પતિશાસ્ત્ર આપવામાં આવ્યા છે. આ પો, ચુલો, યુદીકા, ક્વાથો, અક્ષીર વનસ્પતિમાંથી તે થી રીતે બનાવવા, તથા કષ્ટ દવા કષાતરોજ કે છે તે, તથા દરેક કષ્ટ તથા વિષનું શોધન કરી જાણો બનાવવાની રીત, તથા તેની બનતી માથા-અવશેદો, ખુલો, તેલો, તથા આસવા વજેરે બનાવવાના પ્રયોજો દરેક માણસ સમજ શકે તેવા છે. રૂ. ૧-૧-૧-૧.

નોદ્યન—એક અતિ રસમય અને જોખમ વાર્તા આ પુસ્તકમાં સત્યનો જન્મ અને અસત્ય, પ્રપંચ, બલિયારાદિ દુર્યોધોથી થના વિનાશોનો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. રૂ. ૧-૧-૧-૧.

જાણિ—સસારમાં સર્વ વેભવો છતાં એક રાજ રવિમંજરવન વર્તમાનસળમાં માળી શકે છે, અનેક લોમ લાલચથી ન ફસાતા, પ્રપંચની જળમાં ન ફસાતા ઉચે રાજપાટને ઊડીને ચાલેલા જન્મ બનેલ પ્રપંચીઓ તેને હેરાન કરવા મથે છે છતાં હજાર ઉપર અડા રાખવાની તેને પ્રપંચીઓ વશ થઈ રાખે છે. વિજેરે વાંચતાં આનંદ અને જોખ મેલ્યા કાયક છે પાકું પુકું. ક્રી. રૂ. ૧-૧-૧-૧.

હરસનાશક ગુટિકા

આ દવાથી તમને ગમે તેટલી લાંબી મુદતના હરસ હશે, લોહી પાટું હશે કે સુષ્ક હશે, અને કોઈ પણ ઉપાયે મટતા નહિ હોય પણ દવાઓ કરી કંટાળ્યા હશે, જોખરેશન કરાવી ચાક્યા હશે, છતાં ન મટ્યા હોય તોપણ આ દવાથી તમને હરસ મટશે, હુલ્લા હરસ હશે અને લોહી પાટું હશે તો તે જોખર દિવસમાં મટી જશે. આ દવા હરસ ઉપર જેવી શુભકારી જણાઈ છે કે તેનાથી હળવે માણસોને પોતાનું હરસનું દરદ નાશ પડે છે. આ સંબંધી મેં કહ્યો સરદારીશહેર મળ્યા છે. જે સ્થળ સંગ્રહથી આપી જાય નથી. તમે જો ક્યારે અનુભવ કરશો એટલે તમને પણ ખાતર થવા વગર રહેશે નહિ. કી. કમી ૧ ની રૂ. ૩-૦-૦. અનુપાન ૧. ક્યાની કોમત રૂ. ૨-૦-૦ મળી રૂ. ૫-૦-૦. જોખરવાના મહમ રૂ. ૧-૦ નો મોત.

સ્વામીનારાયણના અદિરના કારભારી મી. અમલસાલ લખે છે કે તમારી હરસની દવાથી મને પચીસ વરસનું હરસનું દરદ મટ્યું છે. હું મળી દવા કરી કંટાળી ગયો હતો પણ તમારી દવાથી મને શાંતિ થઈ છે. જેથી હું ઉપકાર ગાનું છું. હરસને માટે આ દવા અસર કરનારી મને જણાઈ છે. કલકત્તાથી મી. સી. એમ. ચૌધરી લખે છે કે તમારી દવાથી મને લુના હરસનું દરદ મટ્યું છે ને હજી સુધી ફરી ચડ્યું નથી જેમની ૧ કમી બીજી મોકલ્યો. આવા હળવે અભિપ્રાયો મળ્યા છે. વાસણાથી પા. લલુભાઈ લખાવે હરસની દવાથી સારો શાંતિ છે બીજી કમી વૃદ્ધ મોકલ્યો.

પ્રમેહનીવારણ પીલ્સ

તમને પ્રમેહ શાંતિ પણ પ્રકારના પરમીયો, કે મધુપ્રમેહ-લયો હોય, પેસાળે પાટું કે રસી જતી હોય, થાક કે તણાવ બળતી હોય તો આજેજ પચીસ અમારી પ્રમેહ પીલ્સ મંગાવો. તેનાથી હળવે માણસોને પ્રમેહનો રોગ મટ્યો છે, તમને પણ મટશેજ. તેની ખાતર શાંતિ આ દવા અનુભવસિદ્ધ છે, માટે પ્રથમ તમારી જાંઘથી અને પછી પેસા શાંતિ. શરીર-સાર હશે તો હળવે રૂચીયા, કસાટો, પ્રમેહને માટે આ દવા તરત અસર કરનાર અને ચમત્કારી છે. કમી ૧ કોમત રૂ. ૨-૦-૦. અનુપાનની ક્યાની કોમત રૂ. ૨-૦-૦ દવા એક માસ ચાલશે. તેથી જરૂર આશ્રમ થશે. હળવે સરદારીશહેર મળ્યા છે. ખંડેશી કમિશનર નચુરામ લખે છે કે આપની પ્રમેહની ગુટિકાથી પ્રમેહ મટ્યો છે, મળી દવાઓથી તે ન મળ્યો તે આ દવાથી મટ્યો છે.

વડોદરાથી પરમાનંદ હરિસાલ મુનશી લખે છે કે આ દવાથી પરમીયાના ધણા લુના આશ્રમ થયો છે. કાંડારીયાથી અવરીશહેર ત્રાસોવન લખે છે કે પ્રમેહ પીલ્સથી મને થયો થયો છે અને પ્રમેહથી જરા પણ અસર રહી નથી.

નીચું લોહી મુશ્કારી ગરમીને મગાડનાર

અમૃતપાન

શરીરે ગરમી નીકળવી. ખસ, શેષા, યુમર્ડ, ચાંદા પાડવા, મોં આવડું, હુખસ, શરીર હળું પડી જવું; તપાસે વિષેરે ગરમીના તમામ રોગ મટાડી શોધીને સુધારી નવું જીવન આપે છે. ઉપરાંત દમ, કફ, તાવ, પ્રમેહ, વા, સાંધા રહી જવા એ દરેકો મટી જાય છે ને શક્તિ આવે છે. બાટલી ૧ ની કી. ૨-૦-૦ નજીની રૂ. ૫-૦-૦

પ્રકારનાથા કમોદરસાસ રવાણસ લખે છે કે અમૃત-પાનથી શાંતિ છે માટે બીજી બાટલી મોકલો.

જોગકીઠર—આ દવાથી પચીસ વરસના દરદને શાંતિ થયો છે. શ્વેત લયો હોય તો તરત મટે છે દવા પીનારને પ્લેમ થતો નથી કી. રૂ. ૧-૦-૦ ક્યાની રૂ. ૮-૦-૦

માયાનો પાષટર—ચપટી મુશ્કવાથી ગમે તેવું માથું વહ્યું હોય છે તો તે આકારીથી નીચેરે પણ મટી જાય છે. કી. ૦-૦-૮-૦

હુલ્લાંતિ લેપ—જમે તેવું ગડગમડ, શરતી, જળ વડું હોય ને રૂઝ ન આવતી હોય તો આ મહમથી તરતજ મટી જઈ રૂઝ આવે છે. કી. ૦-૮-૦

દમરોગ નિવારણ ગુટિકા

૧. દમનું દરદ વહ્યું ત્રાસપાક છે, લાંબુ પડ્યા પછી ધણા ઉપાયો કરવા છતાં મટ્યું નથી અને લંબારે દમ વધે છે ત્યારે જલ્દી દમચૂંજ માણુ જરૂર જેવી સ્થિતિ યાવ છે અમારી દવાથી મળુ માણસોના લુના દમના રોગો મટ્યા છે, તેના ઉપયોગ કરવાથી ત્રાસ નિવરણ થાય છે. ફેફસાંને તદુરસ્ત બનાવે છે, અને માસ કે ઉદરસ ચકની બુધ થાય છે, ખવાઈ છે, દરત જુલાસે યાવ છે ને ખાધુ પચે છે, તેની કી. ૩ ૩) અનુપાનની કોમત રૂ. ૨ ૨)

હવે કમીકસ વર્કસ—અમલપાક.

સોવરીન.

1. દવામાં મુગધું, સાચાં ચોતા નેવી કીમ્તી પડે છે આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી ગમ કિટીન અને ધાતુકીન ચેપેલા માથુસોને નવી અને કક્કિત પ્રાપ્ત થઈ બળ અને ધાતુનો વધારો થાય છે. વળી પેશાબ કે સ્વપ્ને જતી ધાતુ થાય છે શિથિલ થયેલી ઇંદિયા બળવાન થાય છે. પ્રમેદ મટે છે દરસ, રામદણી શુદ્ધવર, દમ, પશુ મટે છે શરીર નીશીગી અને 1 થઈ દીર્ઘજીવન પ્રાપ્ત થાય છે. કી. ર. 14

ફીળનાશકગુદિ,

અશીષીઓને આ દવા 2૩ માસ ખાવાથી અસિદ્ધાવે છે. ફરી દવા કે અશીષી ખાવાની જરૂર નથી, અશીષીમાં પૈસા બચાવ કરી કરીને 1 કરવા ધરજતા મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા અશીષી છોડવા બેલામણુ છે. કી. ર. 2
જુનામઠી રામઅવતાર વખતરામ લખે છે કે પીથી દલ વરસન અશીષીનું બધારણ માત્ર દિવસમાં છૂટા થયું છે. મેસરામઠી મુસાબાઈ તમારી દવાથી અશીષી છૂટી ગયું છે.

જય ગુટિકા,
11 દવાથી ને સીઓને ઝડપાવ-અટકાવ ન હોય, તેને અટકાવ આવે છે, આનંદમીત આવતા હોય, અને વખતે તે દુઃખ પેશામ. 14 તેને મટાડી નિયમસર અટકાવ લાવે છે પ્રિય મટાડે છે. કી. ર. 1 ત્રણની ર. 2-10

કફસીરપ,

પ્રસ, કર અને દગને મટાડે છે, દવા કુધ દિવસમાં ત્રણ વખત પીતી. કી. ર. 1.

કોલેરા પીલ્સ,
મે તેવા મોલેરા, કાડો, ઉધટા અને જોટલા હોય, માતાનું થયું હોય તેને આ દવા દુર મટાડે છે. કી. ર. 1 ત્રણની ર. 2-10
નિયી બેચરલાઈ મકનલાઈ આપની દવાથી દસ દુરત સુવર્ણ છે બીજા ૭ કી. મોકલા.

દંતમંજન,
તે કુ ખતો હોય, હાલતા હોય, દંતમાં સજીકા હોય, અવાળુ પુશ્ય હોય અને દંત વહેલા જતા હોય તો આ દત્તમંજન દાતણ કરતી દંતે પસવાથી દંતના તમામ દરદો, સજીકા અને 11 મટાડી દંતને ચચ્ચુત કરે છે કી. ૦11

વન્ધ્યા પીલ્સ,

એ તેવી વન્ધ્યા ઓને-એ ઓને પ્રગ થતી ન હોય, બેઠવાર પ્રગ થઈ પછી પ્રગ થઈ જતી ન હોય તેવી વન્ધ્યા ઓને આ દવાનું સેવન કરવાથી મર્જા ધારણ થાય છે અને પ્રગ થાય છે તે દીર્ઘાયુ થાય છે, કી. ર. ૩ ૪ અનુપાનની કિ. ર. 2-0 નેનેની કિ. ર. ૩ ૬-0

પ્રાંતીજીથી સોની દસમુખરામ અમદાવાદ લખે છે કે તમારી વન્ધ્યા પીલ્સથી મારી ઓને બીજાકુલ પ્રગ થતી નહોતી તે તમારી વન્ધ્યા પીલ્સના થઈ છે તેથી તમારો આભાર માનીએ છીએ.

કારીબાઈથી હરીલાલ સપ્તરામ-તમારી દવાથી મારા રેનેલીની બેરીને યુવ પ્રાપ્ત થઈ છે. 1 11

નેત્ર ફુલહર પીલ્સ,

આખમાં પડેલું કુધ, કાંબ, છારી, પાળ, પરવાળા, રતાંધણાપણું અને મોતીઓ ખમો હોય તો તે વગર વાદકાપે આ જોણીઓ આજવાથી મટે છે. આખના કાંઠ પશુ રોગ, ખીલ પડવા, આખ ફુગવા, પાંપણે ગળા જતી, વિગેરે વ્યાધિ આ દવાથી મટી તેજને વધારે છે. કી. 1 ની કી. ર. 1

દીલરંજન હૈર ઓઈલ,

આ તેલ અત્યંત પ્રયોગદાર હોવાથી માથામાં નીખવાથી તેની મુખે મે ત્રણ દિવસ સુધી જતી નથી, વાળ બીઠ્યા થતા નથી. કી. ર. 1

હેરમો ઓઈલ,

આ તેલ તથા તેલમાં દેથી વનસ્પતિની દવાઓ નાંખી બનાવેલું છે, અત્યંત મુગધાદાર હોવા છતાં તે સમાવવાથી વાળ ખરી પડતા નથી. વાળ કાળા થાય છે, વાળ ન ઉતરતા હોય તો ઉઠાડી લાંબા વધારી મુવાળા નરમ ને કાળા બમર જેવા બનાવે છે. કી. ર. 1

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા,

લુધાલુધા અનુપાનથી આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી અનક દરદોના સમુદ મટે છે. કાકાતન બળ આપે છે. તેનાથી તમામ મકરનાં તાવ, કાડો, દરસ, સનીપાત, ખાસા, દમ, પાકુ, કમળો, યુક, ચોળો, કઠમાળ, ઉપલ્લ, પ્રમેદ, કાક, રતવા, ધાતુલય, સાધવા વિગેરે અનેક દરદો મટે છે. કી. ર. 3-0

શી ગાપેરથી નેજુરી લલા-આ દવાના ચમત્કારો દરેક રોગને માટે આપતા અકાસર જણાઈ છે.

સુરતથી રણુકોડ પુશાલ-તમામ રોગ ઉપર આ દવાની મે ખાતો કરી છે, નસવાડી રાજવેલે બરબજાઈ રામનારાયણ તમે જે જે રોગ મટવાનું વર્ણન કર્યું છે તે તમામ રોગ આ દવાથી મે મટાયા છે. (હમરો અબીપ્રાય મળ્યા છે.)

ફે હેનીકલ વડેસ-આર રત્ના, રાંચીરામ-અમદાવાદ,

સુંદરીસાથી. (૨૯૨૮૬)

(લાખો સ્ત્રીઓ રાજ વાપરે છે અને લાખો સુંદરીસાથી મળ્યાં છે.)

મગાવો—તે સ્ત્રીઓના તમામ રાજને માટે બહસિર છે. સ્ત્રીઓના માર્ગ પલ્લુ દર નેવાં કે, લોક-વા, પ્રદર, રક્ત અને સ્વેત નેથી ગુણસ્થાનમાંથી નીકળી, બાટી, પીળી મળગુમળા અગર લાલ-રંગની સોફી નેથી રસી વર્ણ કરે છે, પેશાને અગન બળે, હાથ ધરના તળીઆમાં, કેડોમાં, માથામાં અને પાછ વખતે આખા સરીરમાં સળુકા. મારે, ફાટ, ચુસ અને કળતર થાય, ઓછો, તાવ દેવેશી, આવે, સરીર, મુઠ્ઠા પોળા પુણી જેવું થાય; અંખોનું તેજ કમી થાય, દિવસે દિવસે સરીર સુકાઈ બેઠાથ થાય, અકાંક્ષિત આવે અને કામ કષ્ટ થઈ નહિ, આખો દિવસ કેડો અને માથું ફાટવા કરે, તાવ, ઉષ્ણ દમ, ખાંસી, સોળ, ઉમટી, અડ્ડી, માસિક અટકાવ—ઈસ્તાન સંબંધી તમામ રાજ મહાકૃપની પીમા, કમુવાવક, સુવારોમ વિગેરે તમામ રાજ અને આવા અનેક દરેકના સમુદાયે આ સુંદરીસાથી એકદમ મટાડી શકે છે.

આ સુંદરીસાથી ભાજ, પુવાન, અને ૧૬ દરેક સોજે કેમેશાં વાપરવા લાયક છે, જેથી તેઓ તમામ રાજ મટાડી સરીર પુષ્ટ કરે છે, ઈસ્તાનના રોગો થવા પામતા નથી અને નર્ભાકરને જાળ પારખ કરી શકે તેવું બનાવી પુખ્ત વયે નર્ભા પારખ કામ છે. પીત્તમાં સ્વાદિષ્ટ છે. બાટલી ૧ ની કીમત રૂ. ૧) ત્રણ બાટલીના ૨-૧૦-૦ પોષ્ટ ૬-૧૦-૦.

૧ નાની બાળકીઓને ખાવાથી સરીર પુષ્ટ રાખી પુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે બાધી થવા દેતું નથી. ૨ છુપાત સ્ત્રીઓને પ્રદરના બાધીમાંથી બચાવી નર્ભાકરને સુધારી નર્ભા પારખ કરી શકે તેવું બનાવે છે. ૩ મોડાં વખતે પીવાથી અધુરે માસે જાળ પાવો નથી, મળનું પોષણ કરી પુણું માસે વીના કષ્ટ પ્રસવ થાય છે. ૪ સુવાવક પછી પીવાથી સુવારોમ થતો નથી, બાળકને પુષ્ટ કરે તેવું તંદુરસ્ત થાવળ બનાવે છે અને બાળકનું ને તેની માનું સરીર પુષ્ટ કરે છે. ૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મટાડે છે. કેમેશાં પીવાથી સ્ત્રી તંદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વિગેરે બાધી થતા નથી. ૬ પુદાવરમાં પીવાથી સરીર પુષ્ટ અને તંદુરસ્ત પુવાન જેવું રહે છે અને જ્વાલરમાં અટકાવે છે. આ મારે હજારો અભીપ્રાયો મળ્યાં છે અને હજારો સ્ત્રીઓ તેના ચાલુ ઉપયોગ કરે છે તેજ તેની ઉત્તમતા છે.

પુનાનકાથી ફેલેવેચારું રહેવાનચારું લખે છે કે તમારો સુંદરીસાથીની દવા થણી અકસીર છે. તેથી પછો સારો ફાયદો થશે છે. જેથી તે વાપરવા દુ પછાને બહામણ કરે પુ.

કરોચીથી રતનશી લાખમશી લખે છે કે સુંદરીસાથીની દવા થણીજ સારી છે મેં. મારા પરમાં જે બાટલી વાપરી તેથી તમામ રાજ દૂર ચંપા છે. ને એક બાટલી મારા સ્નેહીને આપી તેને પલ્લુ ફાયદો થયો છે માટે બીજી કે બાટલી મોકલશો, અને તમારો ગોરો આખરે મોનીયું.

રાણાવાવમી મામદ આમદ મુનમો લખે છે કે—તમારી દવા સુંદરીસાથીથી અંગમાં તંદુરસ્તી સારી રહે છે ને પછો ફાયદો થયો છે ત્રણ બાટલી વાપરવાંથી પુરેપુરા આરામ થયો છે.

આંબલીઆસના તા. પ્રસિદ્ધ સાર્વજનિક લખે છે કે—સુંદરીસાથીથી ફાયદો થયો છે.

પીવાનગાનાથી મન્જનીયર ને. જી. રેકાંધ લખે છે કે સુંદરીસાથીથી ફાયદો સાલમ પડે છે.

જાલકપરથી હોટાલાંઈ લલુભાઈ લખે છે કે સુંદરીસાથીથી ફાયદો થયો છે તે થણીજ ચુલુકારી છે.

ગોરબીથી મુસબદ ફરજીવન લખે છે કે સુંદરીસાથીની બાંદલોથી ફાયદો પાવે છે.

ખંભાતથી જોવારસીયર મી. એન. જી. માલેકર લખે છે કે તમારી દવા સુંદરીસાથીથી મોઝામો મારશે ઉપયોગમાં લેતાં થણીજ ચુલુકારી નીવડી છે.

સારંગથી આતીશમ કોળાધસ લખે છે કે સુંદરીસાથી ફાયદાકારી નીવડી છે. ખાંવા હજારો સર

દીશિષ્ટ મળ્યાં કરે છે એકવાર વાપરી બાટી કરી તમારી સ્ત્રી, પુત્રી, કે સુખધીને સુખી કરો.

(૨૯૨૮૬) જાલકપરથી લેવે છે.) ૧) દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ, પાંચમવા માર રસ્તા ઉપર

દલે કેમીકલ વર્કસમાં બનેલી દવાઓ માટે જનસમાજ શુભ છે.

ખાટગુથી ત્રિવેદી કાશીદાસ દયસુખરામ લખે છે કે: આપને ત્યાંથી સુંદરીસાથીનો ૩ ખાટગુ મંગારી મારી સ્ત્રીને આપવ મા આપ નવી આગમ થયો. તેથી તે સગર્જા ધર્ષ, હાથ આપના પાન્ય પ્રતાપથી છોકરો પાવણ થયો છે. સુંદરીસાથીની ખીછ ૪ ખાટગુ તુરત વી. પી. થી મોકલો.

ખાટગુથી મારતર માધવ પેલામાઇ લખે છે કે: આપને ત્યાંથી મેગેરામનનો ૩મો મંગા-ઓ હતો તેથી મને ધણેજ ફાયદો છે. મનજની અરિયરતા મૂડીને મનજ કામ કરતું તત્પર થાય છે. આવી દવાની જનસમૂહને ધણી જરૂર છે. તે વાપરવા હું દરેકને બજામથુ કહું છું તેમાં વળી અભ્યાસ કરતા નાના બાળકોને માટે તો તે અકમાર છે. કારણ તે વાદાસતીને વધારે છે. જેમણે જ્યારેના આશીર્વાદ મેળવવા ઇચ્છા હોય તેમણે તો આ દવા જરૂરથી મંગારી અમમા-યથ કરવાને ચુકતું નાહ.

હીરાપુરથ. મનસુખરામ મોતીરામ—લખે છે કે: આપનો પ્રાક્ષાસવ મહાજ ફાયદાકારક છે. અમ્મણીતનો રોગ તેનાથી મારો થયો છે. માટે બીજે એક ખાટગુ તુરત મોકલો.

ચામેકાથી પદ પુરાસલમાઇ રણછોડ—આપનું જીવન વાપરવાથી મને ચરીરની હાલ વીરેર મટયુ છે અને પાચનશક્તિ વધી છે. બીજા ૧ ૩મો મોકલો.

વજાણાથી પારેખ. ત્રિભોવન વીરજી—આપની દવા 'સુંદરીસાથી' જવરહરગુટીકા, ધાનીકીસ્ત અને 'અમૃતજીવન' વાપરવાથી દરેકના મનને ધણે સતોષ થયો છે. આવા લોકો પયોગી ધર્મને માટે આપને ધન્યવાદ ધરે છે. જવરહરની ખીછ ૪ ૩મી વી. પી. થી મોકલો.

જન્નાલિયા પટેલ કાશીદાસ ઇશ્વરમાઇ: આપની ખસની દવાથી મારા સ્નેહીને ફાયદો છે. ઉદરસ પીલ્સથી મને ચાર દિવસમાં આરામ થયો છે તેથી હું આપનો આભાર માનું છું.

સામવરણીથી પા. કાશીમાઇ નારણભાઇ: આપની બુદ્ધિમતી મોળીઓની દવાથી મારા ઘરમાં આરામ થયો છે. જીજ એક ૩મી તુરત મોકલો આપણી.

વીશ્વ હામતીયાથી મારતર ચંદ્રકાલ કાળીદાસ: આપની જીવનથી ધણેજ ફાયદો છે આપની દવાથી ધણીજ શુશુકારક છે. તેથી હું આપનો ધણેજ બીજારી છું. ટોનીકીસ્તની ૧ ૩મી તુરત મોકલો.

કીશાડગી જનનાથ હાર્મસીના માલિક ડા. મોદનલાલ જે. પાંડક: એવ એમ. બ્રે. લખે કે કે: આપનું સુંદરીસાથી માગ દરદીઓમાં લાગ્યા વખતથી વપરાઈમાં નેકે' છું. મારા એક રહી તત્કાલી તે વાપરવાની બજામથુ થતાં મેં તેનો અમમાયથ ફર્મિ જોના તે બ્રીઓના દરેક રહેમાં ઉપયોગી છે અને મારા ત્રણ કેસોમાં તે ફતેહમંદ નીવડ્યું છે' હવેથી મારા દરદીઓને તે વાપરવા હું બજામથુ કહું છું.

ડી.યુ. (જરખ) થી જીતસદસજા મોહમ્મદ મસમ લખે છે કે: આપની દવા સુંદરીસાથીની ૩ ખાટગુનો સુચના પ્રમાણે ઉપયોગ કાધો છે જે પુરી યતાં નેના ગુચ ધણી સરસ રીતે ફા-દાકારક છે તેથી ખાત્રીપૂરક લખીએ બીજે કે: સર્વે બાઇઓને આમરી વિનંતી છે કે: દરેક બા દવાનો ઉપયોગ કરવો અને ફાલતુ ખર્ચ કરતાં જયતુ.

સુબાદયા દીનશાહજી બેરામજી. આપની દવા જીવન અને ખરખવાનો મહત્તમ વાપરો તેનાથી ફાયદો છે. બીજે જીવનનો ૩મો અને ખરખવાનો ૩ ૩મી તુરત મોકલો.

નાસીકથી નરભેરામ નારણદાસ: આપના જીવનના ૩મા વાપરતાં મારી સ્નાયુ, તંદુરસ્તી અને મનજતંતુઓને ધણેજ પોષણ કર્યાં અને મારી રીતે ફાયદાકારક નીવડે છે બીજે ૧ ૩મો તુરત વી. પી. થી મોકલો.

બટાઈથી અકમાર મોદમદ અબ્દુલ કરીમ લખે છે કે: આપની દવા સુંદરીસાથીથી મારી સ્ત્રીને ધણે સારો ફાયદો થયો છે. મારી સ્ત્રીને હંમેશ માયું અને કમરમાં દરદ રહેતું. બદન સુકાશ ધાણી પ્રુબી જેવું થઇ ગયું હતું, પણ આપની સુંદરીસાથીના સેવનથી ધણેજ ફાયદો મલમ પડ્યો છે એ બદલ હું આપનો ધણેજ આભારી છું.

ચોરાસાથી બાવાજી અલીજી દલાલદર લખે છે: આપની 'સર્વ' જવરહરગુટીકા' ધણેજ સમગરી નીવડી છે. બીજા ૧ ૩મી મોકલો.

ભારતથી બેચરલાલ ભુદર લખે છે કે: આપની અશીનાયક ગુટીકાથી ફાયદો થયો છે મારે બીજા ૧ ૩મી મોકલો.

દલે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

શ્રીહાજ વખતમાં બહાર પડનાર અંતિ ઉત્તમ પુસ્તક

સ્વધર્મનિષ્ઠ દૈવિ જીવન

અને

ધર્મસંસ્થાપક મહાપુરુષોનાં જીવન વૃત્ત

આ પુસ્તક છપાય છે ચોમાસ વખતમાં બહાર પડશે, તેની અંદર મનુષ્ય સ્વધર્મનિષ્ઠ બની ઉત્તમ જીવન રીતે ગાળી શકે તે મળ્યાની ઉત્તમ દૃષ્ટિથી સદિન વિષયો છે દરેક મનુષ્યે ધર્મનિષ્ઠ થવું જોઈએ. જાગૃક્ષણે માનવજાતીને ધર્મપ્રતિ શ્રદ્ધાવંત બનાવવા, ઉચ્ચ અને દૈવીજીવન ગાળતા કરવા, સંસારમાં ઉત્તમ જીવન ગાળી સુખી થઈ આનંદનો અનુભવ કરવા એ દરેકને યોગ્ય છે તે માટે મનુષ્યે શું કરવું તેનું અપૂર્વ વર્ણન આ પુસ્તકમાં છે. આ પુસ્તકની અંદર વિદુષર્થમાં થઈ ગયેલા ઇશ્વરના રહસ્ય અવતારોનું વર્ણન, જેમણે કરેલાં કાર્યો, શ્રી કૃષ્ણનું જીવનચરિત્ર, શ્રીરામચંદ્રનું જીવનચરિત્ર, જુદાં જુદાં જીવન ચરિત્રો, શ્રીમાન યજ્ઞશ્રી, શ્રીમાન વસુદેવશ્રી, શ્રીમાન ગમાનુજશ્રી, શ્રીમદ્ભૂતંદ સ્વામી, કબીર, નાનક, રામાનંદ સ્વામી, શ્રીમાન નૃસિંહશ્રી, ગોરાગંગેશ્રી, ક્યાનંદ મેરસ્વમી, મદમંદ પેગમ્બર, ઇશુખ્રીસ્ત, જરથોસ્થ વિગેરે ધર્મ સંસ્થાપક મહાપુરુષોનાં જીવન ચરિત્રોનો સંગ્રહ છે તે ઉપરાંત કર્તવ્યદોષ અને ધર્મનિષ્ઠ મહાપુરુષો, શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસ, રામી વિવેકાનંદ, શ્રીરામનીર્ધ, ચાનંદ, તુકારામ, એકનાથ મહારાજ, વિગેરે મહાપુરુષોનાં જીવનચરિત્રોનો સંગ્રહ છે એકંદરે ૧૫૦ ઉપરાંત મહાપુરુષોનાં જીવન ચરિત્રોનો સંગ્રહ છે. તે વાંચવાથી મનુષ્ય તેમના જેવું આદર્શમય જીવન ગાળી શકે છે. જુગ નક્કી છપાશે. એક કાગળો પાકુ પુડું, દીમત રૂ. ૫—૦—૦ જતાં હાલમાં આદક થવા છતાંનાર પાસે માત્ર રૂ. ૪—૦—૦ જ લેવાશે. તમારે માટે, તમારાં ઓપુત્રાદિ માટે, તમારાં રોડિ મિત્રો માટે આજે આ પુસ્તક મંગાવો તેની અંદર જુદાં જુદાં દરેક ધર્મનાં રહસ્યો અને તે તે ધર્મના સંસ્થાપક આચાર્યો અને મહાપુરુષોનાં, ઇશ્વરાવતારી મહાપુરુષોનાં જીવન ચરિત્રોના વિસ્તારવાળા સંગ્રહ હોવાથી દરેક મનુષ્ય પોતાના તેમજ પારકા ધર્મનાં રહસ્યને સમજી શકે છે. અને ધર્મનિષ્ઠ બને છે આ પુસ્તક જોવાથી જ તેની ઉપયોગીતાની ખાત્રી થશે. ચોમાસ વખતમાં બહાર પડશે. આજા છે ૧ આજે મંજુવત્તા માટે અમલકી નામ નોંધાવો. વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

મહાત્મા ગાંધી

અને

હિંદનાં મહાન નરરત્નો.

આ પુસ્તકમાં મહાત્મા મોહનદાસ ગાંધીજીનું જીવન ચરિત્ર છે. તેમજ પાંડત મોતીલાલ નેરુ, દેશબંધુ અતરંગનદાસ, હાલા લખપુતરાય, પંડિત મદનમોહન માલવીયા, દો. મા. તિલક, દાદાભાઈ નવરોજી, શ્રી અરવિન્દશ્રી, સર પ્રસિદ્ધશાહ-મેઢેલા, શ્રીયુત ગોખલે વિગેરેનાં જીવન ચરિત્રોનો સંગ્રહ છે. કાગળ એક, પાન ૨૨૪, પાકુ પુડું, તીલક અને ગાંધીજીના ફોટા સાથે દીમત રૂ. ૧-૮-૦ છે તે ભાગ્યોદયના આદક થનારને માત્ર રૂ. ૧-૦-૦ માંજ અપાય છે.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ

આ માસિક એકાદાલ દેવચંદર દવેએ અમદાવાદ-આશ્રિમામાં આવેલા પોતાના "શ્રી ભાગ્યોદય

હિન્દી પ્રેસ" માં પોતાને માર્ગદર્શક તરીકે ગણી પાતે પ્રસિદ્ધ છે.

ભાગ્યોદય

પૃથ્થક ૧૦ પૃ.

૧૯૦૧-૧૯૦૨ અને ૧૯૨૨.

[અ. ૪-૫ મી]

લખવાનુક્રમણિકા.

આત્મચિત્ર, અનુભવ પછી અનુભવે જાનતો કરેલો	...	૧૦૫
દિપોષ કથાનક થાય છે. (મી. જ. દેવી.)	...	૧૦૫
માનવી (મી. ઉ)	...	૧૦૫
દિપનિષદની ખઠ્ઠરિયા, મુદકોપનિષદ.	...	૧૦૫
મનુષ્યે પોતે પોતાનું કિન કરી રીતે સાંભળે	...	૧૦૬
મુરખાનું અને તેના બે શાખાઓ	...	૧૦૬
(લે. મહાત્મા મહાનગમ ૪૦ નામ)	...	૧૧૫
શિખા ચુરુ નાનકડું અનુચરિત	...	૧૨૦
માનવી અસાધારણ જુદી (મનુષ્ય ન. દેવી)	...	૧૨૫
માનવીનું મોટું—ચાલુ, પાતી	...	૧૩૧
મનુષ્યઅનુભવે છે કે	...	૧૪૫
શ્રી ચરકમરિના—અનુભવિતો	...	૧૪૫
વનસ્પતિ વિદ્યાન—પ્રમુખ—ઉદકરે	...	૧૪૫
વેદક પ્રયોગ	...	૧૪૬
પુનઃ દિવોગ	...	૧૪૬
બીજીની અવસ્થા	...	૧૪૭

૧૦મી અને ૧૧મી
અવસ્થા દેવરાદર-૮૦

લાખના ૬ રીકે—અનુભવ

શ્રીકાળ વખતમાં બહાર પડનાર અંતિ ઉત્તમ પુસ્તક

સ્વધર્મનિષ્ઠ દાવિ જીવન

અને

ધર્મસંસ્થાપક મહાપુરુષોનાં જીવન વૃત્ત

આ પુસ્તક જાણ છે શ્રીકાળ વખતમાં બહાર પડે તેની અંદર અનુભવ સ્વધર્મનિષ્ઠ નાની ઉત્તમ જીવન કેવી રીતે ગાળી શકે તે જાણની ઉત્તમ દર્શાવે સહિત વિષયો છે. દરેક મનુષ્યે ધર્મનિષ્ઠ થવું જોઈએ. જાગૃતિને તીવ્રપણીથી ધર્મપ્રતિ શ્રદ્ધાવંત બનાવતાં, ઉચ્ચ અને નીચીજીવન ગાળતી કરતાં. સંસારમાં ઉત્તમ જીવન ગાળી સુખી-ધન આનંદનો અનુભવ કરવા એ દરેકને મમે છે તે માટે અનુભવે થું કરવું તેનું અપૂર્વ વર્ણન આ પુસ્તકમાં છે. આ પુસ્તક ૪૧ અંકર (ધર્મધર્મમાં યજ્ઞ ગ્રંથોના ૪૪ અવતારોનું વર્ણન, જેમણે દરેક માણે, શ્રી કૃષ્ણનું જીવનચરિત્ર, શ્રીરામચરિત્ર, જીવનચરિત્ર કુદરેકુદરેક કરતાં કરતાં, શ્રીમાન વશભાગ્યાર્ય, શ્રીમાન ગંગાનુભાગ્યાર્ય, શ્રીમદ્ગુનંદ સ્વામી, કમ્પીર, નાનક, રામાનંદ સ્વામી, શ્રીમાન વસિષ્ઠાચાર્યજી, ગોરાંગપ્રસાદ, ક્યાનંદ મેરસ્વતી, મદમંદ પેગમ્બર, હથુશીસ્ત, જરસેરથ ત્રિગેરે મર્મ સંસ્થાપક મહાપુરુષોનાં જીવન ચરિત્રોનો મંમદ છે તે ઉપરાંત કાવ્યશીત અને ધર્મનિષ્ઠ મહાપુરુષો, શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસ, સ્વામી વિવેકાનંદ, શ્રીરામભીષ્ય, ગાનંદ, વગેરે, એકનાથ મહારાજ, ત્રિગેરે મહાપુરુષોનાં જીવનચરિત્રોનાં મર્મ અને જીવનચરિત્રોનાં મર્મ પુરુષોનાં જીવન ચરિત્રોનો સમાવેશ છે. તે વાંચનારે મહાનપુરુષોનાં જીવન ચરિત્રોનાં શકે છે. જુગ નાસે જુગ નાસે જુગ નાસે જુગ નાસે. જુગ મહાત્મા માધી અને લે. આ તિલકા યવા ધર્મનાર ૧૦૦ માં પુસ્તક ૨૦૦. જુગ મહાત્મા માધી અને લે. આ તિલકા યવા ધર્મનાર ૧૦૦ માં પુસ્તક ૨૦૦ છે. તે પુસ્તક ને માહો આવતા વર્ષનું મળાં મોક્ષી તમારું અર્થ ક્રીમત રૂ. ૧-૮-૦ છે. તે પુસ્તક ને માહો આવતા વર્ષનું મળાં મોક્ષી તમારું અર્થ ક્રીમત રૂ. ૧-૮-૦ માં મળશે. આ પુસ્તક નાં મુદ્રી સીલીકમાં દરેક ત્રી મુદ્રી મળશે.

આ વર્ષે ભાગ્યોદયના માહકોને લાભ.

ભાગ્યોદયના માહકોને તીથેનાં પુસ્તકો ખાસ આગી કીમને મળશે. નીચેનાં તમામ પુસ્તકો રૂ. ૧૫-૪-૦ ની કીમતનાં ભાગ્યોદયના માહકોને સાર્વજનિક માત્ર રૂ. ૮-૦ માં મળશે.

મુજ ક્રીમત માહક પાસે મિલાની		મુજ કીમત માહક પાસે મિલાની	
અલ્પી રત્નમાળા કી. રૂ. ૧-૮-૦	૧-૦	રામજી કી. રૂ. ૧-૮-૦	૧-૦
સુખી મુક સંસાર કી. રૂ. ૧-૮-૦	૧-૦	વિનોદચંદ્ર કી. રૂ. ૧-૦-૦	૦-૧૬
સંખી કીમત, કી. રૂ. ૧-૮-૦	૧-૦	ધરતી વૈદ કી. રૂ. ૦-૧૨-૦	૦-૮
વડુ કાશ્મી કી. રૂ. ૧-૮-૦	૧-૦	વેડ પાતેલેલ મામર-૨	૧-૮-૦
વસિષ્ઠ નાવરથ કી. રૂ. ૧-૮-૦	૧-૦	મહાત્મા માધી અને	
તપસ્વી રામકૃષ્ણ કી. રૂ. ૧-૮-૦	૧-૦	કિંના નરસી	૧-૮-૦
મર્મજી જુગ કી. રૂ. ૧-૮-૦	૦-૮		

જરતો લાભ માત્ર ભાગ્યોદયના માહકોને જ માત્ર. એક માત્ર મુદ્રી અપાવશે. પછી દીનત-લેવારી ને માહક ઉપરનાં તમામ પુસ્તકો મામદી અપાવશે તેની ખબરે ર ને મદદે માત્ર રૂ. ૮-૦-૦ મેળવશે.

આ પુસ્તકમાંથી ને સીલીક દરેક તે માહકો પોરેલ દરેક પુસ્તકનું ૦-૨-૦ મમજી આ મામદા નવા માહક બનાવે તેજ આ લાભ અપવામાં આવશે. આ માહક રૂ. ૪ લરી ભાગ્યોદયના માહક બનાવી કેલો સુધિપતે લાભ થવે જાતો કરો. નવા માહકોને દરતમાં આ લાભ લેવા થારે નામ મેળાવી રવા અપસ્થાપક ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

શું તમારે પૈસાદાર થવું છે ? નો થવું હોય તો પુરું વાંચો

પૈસા પૈસા અને પૈસા ! જ્યાં જુઓ ત્યાં તેની જ વાતો !

આજકાલ દરેક માણસ પૈસાને માટે વલખાં મારી કરે છે, માણસનું હૃદયનું કંઈક પાને લાગ્યું હોય પૈસાને જોઈએ છે. તેને મેળવવાને માટે વેપાર કરે છે, સુમારતી કરે છે, ખેતી કરે છે, તોફારી કરે છે કે છેવટે મૃત્યુરી પંથુ કરે છે, અગત્યનું કામ હોય તોપણ નો પૈસાની વાત આવી તો તેને પહેલું સ્થાન મળે છે કારણ કે વ્યવહારમાં સર્વ પદાર્થો પૈસાપાત્ર ગણી શકે છે. અને તેથી તે મળે, તેવી રાગનીયો તે રકે સુધી દરેકને હજારા રહે છે. પોતે ને કંઈ મધો કરતો હોય તે મધમાં વિશ્વની યાત્રા, અને તેમાં હજારો રૂપિયા પેદા કરે એવી દરેકને આશા હોય છે, અને તે આશા પૂર્ણ થાય તે માટે અંગ્રેજો

ધનવાન (શોધી આશાત.)

નામનું પુસ્તક બનાવ્યું છે તે યોગ્ય વખતમાં લોકપ્રિય થઈ ખપી જવાથી ચોથી આશ્રિત સુધારા સુધારા સાથે હમણાં ને અદાર પાડ્યું છે. નો તમારે તમારા બાળકને કે સ્નેહીમંડળને સંસારમાં સ્થિતિએ સ્થાપવા ઇચ્છા હોય, નો તેમને ઉત્તમ આર્થિકજ્ઞાન અને વ્યવહારકુશળ બનાવવા હોય, ભવિષ્યમાં જાતેજ ધન કમાઈ પૈસાવાળા થાય એવી ઇચ્છા હોય, જ્યાં ત્યાં શિક્ષકનામાં રખાવા દેવાની ઇચ્છા ન હોય તો આજેજ આ પુસ્તક મંગાવી ઉપયોગ કરજો. દી ૩. ૧૦) આ પુસ્તક માટે હજારો અભિપ્રાયો મળ્યા છે.

તેની અંદર ખાર ભાગમાં અને ૨૫૦ પ્રકરણોમાં તમામ પ્રકારના ધાનનો, શોધોનો અને કળાઓનો કમંચાર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. ને નીચે વાંચી ખાતો કરજો. તેમાં

ભાગ ૧ હો—ધનનું મહાવ, ધનની આવસ્થા, પૈમાનું મહત્વ વગેરે.

ભાગ ૨ નો—ધનવાન થવાને માટે ચોખ્ખા પ્રાપ્ત કરવી. ધીરજ, પરાક્રમ, સિક્કોના યુગ મંત્ર વગેરે.

ભાગ ૩ નો—શુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવી-પધાની શોધ, કષો મધો સાબરક વધ શકે.

ભાગ ૪ થો—તોફારી જુદા જુદા પ્રિયજનની જુદી જુદી તોફારીમાં પ્રાપ્ત કરવાની રીત.

ભાગ ૫ થો—વેપાર કરવાના ફાયદા—રેપારી, શાદો વધારવાની કળા, મુઠી ધીરનાર, મિલકત શી રીતે વધારવી, કુન્દર ઉઘીતની ચંદના સાધનો, કયા ક્ષોજો ખીલવવા, વેપારને મદદ કરવાર સાધનો, જ્યાંજ માસ શી રીતે એકઠું કરવો. નખું, નર્તન શોધ, નવા નવા ઉઘોજો સહાનો મધો, તેમાં ધારવી બાકી શી રીતે સંધાવ, શાન રીરનો મધો, નાણાવટીનો મધો, તેમાં ફાયદો શી રીતે મેળવવો.

ભાગ ૬ થો—ખેતી—ખેતીનાં સાધનો, જમીનનો કસ શી રીતે વધારવો, જમીનની ઉત્પાદક શક્તિ વધારવાની અપ્તાર, જમીનના સુખ્ય પ્રકાર, ખાતર સંજોષી પ્રયોજો, ખેતી સંજોષી પ્રયોજો, વીસ પચીસ પછો પાક ઉતરે તેવી કરવાનું અનાજનું વાવેતર, વડે, ડાંચર. ખાજરી, જાંર, મુવરો વિગેરે, તલ, અળસી, મગફળી, દોલેષા, તમાકુ, કેળ, મરી, જીરું, મેથી, ધાણા, વેરીયાળી, સરા, કુચળી, લસણ, મેકમ, શેરડી, કપાસ, સણું વિગેરેને ધામાં કરતાં વીસ પચીસ પછો પાક ઉતરે તેવી રીતે વાવેતર કરવાની તથા પાત્રવાની નવીન શોધ. દીઝ, મેળ, ખાંડ, સાકર બનાવવો વગેરે.

ભાગ ૭ થો—ખનીજ પદાર્થોથી ધનની શિક્ક, પાત્રુ તેમાં સોનું રૂપું, લોહું, તાંબુ, પીતલ, કટકડી, અખરખ, રસેટનો પથ્થર, પ્યારટર બોર્ડ, પેરીસ, વિગેરેની શોધ તથા પેલો બનાવવાની રીત.

ભાગ ૮ થો—કરેલાતનો વેપાર, ઠીરા, માણેક, કનિષ્કર, પુખરાજ, પીરોજ, કમીટજન, માણેક વગેરે વારખવાની અને વેપાર કરવાની રીત, ઠીરામાંથી જાંટા કાઢવાની રીત, મોટી કુરતી, મોટી, એખાળી, મોટી, જનાર્બદી મોટી, મોટીના યુગ, મોટી વિધવાની રીત, મોટી શી રીતે સુધારવા, મોટી પીવાની રીત.

ભાગ ૯ થો—કુન્દર ઉઘોજ તેમાં તમામ પ્રકારના રંગ બનાવવાની રીત; સફેદ, લાલ, કીરમ-છ. લીલો, પીળો, ખમ્બુ વગેરે રંગો રસાયણિક રીતે બનાવવાની કળા, ભયીકત, રેકમી કપડાં, કુન્દરો વગરનાં વિગેરે કપડાંને જુદા જુદા રંગ મળવવાની વિદ્યા. કામગી બનાવવાનો કલોજ—જેમાં

રીત, જીવંત જીવનાવની—મુજબી, કસ્તુરીની મહારી સરેર અનેક જાતનાં તપપદ્ધતિ જનાવવાના પ્રયોજી, મીઠા કાપક જનાવવાની, પીળા મીઠાને સરેક કરવું, તંજુ કે જનવાસ પાણીમાં ન પકતે તેવાં કરવાના વજેર અનેક પ્રયોજી, જનાવવી રસેક અને પેન્સીસ જનાવવી ફેડકાતું ફાડખાતું જનાવવાના અનેક પ્રયોજી જનક સાપની સળીયા જનાવવી. ફોરેલું ધન શોધી કાઢવાના અનેક પ્રયોજી તથા તે ક્યાં ઘટયું છે તે જાણવાના વિદ્યા, કેટલાક ચમત્કારી પ્રયોજી, દિવ્યદષ્ટિ, જળપ્રવેશ, મૃતસંજીવન, અગ્નિપ્રવેશ, આકાશગમન વિજેરના જનક પ્રયોજી, પાણીમાં કાઢક કરવા, દેવતાને પકડવે, રંગ ઉઠાડી દેવો, કાઢક જનાવવા લોહી કાઢવું, જનક દીવો, પૈસા ચોટાડવો, વગર દેવતાએ ચાકે રસેક જનાવવી વિજેર કેટલાક ઉપયોગી પ્રયોજી લીધાને રસ ટકાવી રાખવો, સરેસ કે ચુદરવું પાણી ટકાવી રાખવું, ચુદાખર્ના પુલ તાળાં રાખવા, બટાકા તાળાં રાખવા, બી જળવી રાખવા, સ્વદેશી ચંદાની જનાવવે, બરફ જનાવવો, ઘુરત આમ જાણવવી, તીકનાં જાક ફર કરવા, શીંગડાનાં શીપ જેવાં બટન જનાવવા, ક્યારેકનાં બટન શીંગડા જેવાં જનાવવા, રખરસે જનાવવા ફુલમાંથી માખણ વધુ નીકળે તેવા પ્રયોજી, વીજળી જનાવવી, કાનમાંથી કીડા, માથામાંથી લુ જોડી કાઢવાની રીત, વીજળીની અચૂકી જનાવવી, ખારી સુક, પીપર જનાવવી, સીંગરેટ જનાવવાની રી બીડીએ જનાવવી, જસ જનાવવા, તકતા તૈયાર કરવા, કાચ સાથે ધાતુ ચોટાકવી, ફેટાને ચોટાકવાનું ભક્ષ રાજ સુધારવાના પ્રયોજી, આસના દીવા કરવા વીજળીનું તાવીજ કરવું, ફાર હોમાવવાના પ્રયોજી, અગ્ની હોમાવવાના પ્રયોજી, કપુરની માળા અને ખાલો જનાવવો, પારાનો ખાલો જનાવવાની પાંચ જનાવ, મીઠાથી સાંપારી જનાવવી, મોતીને પાણીદાર જનાવવાની દવા, મસા કાઢી નાંખવાની દવા, કાળુ, ઘા અને ચુકાબી દત્તમંજન જનાવવું, સોનાના વરક જનાવવાના પ્રયોજી.

લાગ ૧૦ મો—વૈલક પ્રયોજીન્દરેક પ્રકારના એસ-સ અને અર્ક જનાવવાની રીતો, પેટાં દવાં જેવી કે કામેનિટ એક એમોનીયા, કામેનિટ સોડા, લાઇમ, એકાસાઇડ એક આયર્ન, નાઇટ્રેટ એક અને, ક્લોરાઇડ એક જોડ, લાઇમબ્લેસ, આંતો સરેક, ચોટાસ જનાવવો, માઉટપીલ્સ, બ્લીસ્ટર કોલા અને, કોલેરા મીઠર, કાદરનો મલમ, ક્લોરોફોર્મ, કલ્પનાઈનની જોળાઓ, ફોરફરસપીલ્સ, આયર્ન પીલ કમ્પાઉન્ડ આયર્ન મિઠર, સીરપ એક લાઇપોફોરફાઇડ એક લાઇમ, નાઇટ્રેટ એક ચોટાસ, કિવના આયર્ન મિઠર, એકાસાઇડ એક કોપર, પેનટીવર, ક્લોરોમાઇન, સાઇટ્રીક એસીડ, ડોવર્સ પાવર, કોલો એક રોઝ, નાઇટ્રીક એસીડ, કલ્પુઆર્ટિક એસીડ, ફોરફરસ, ઉચ્ચાની ટોનીક પીલ્સ, ઇન્ટેન્સપીલ્સ, ઇન્સરીરપ, સાસાપરીલા, બાલામૂત, ગરજવાનો મલમ, મેથોલ બામ, મેથોલ અર્ક, ટેરકાઇ (૨) વા ધોવાનું પાણી, ગ્રાહનાસક સાણ, બાહનાસક તેલ, બાહનાસક અર્ક, તાંબુલવલી, બહેરોપણું તેલ, બાજ જોળો, પારાનો મલમ, કાળામલમ, સાદોમલમ, જસણનો મલમ, ફટકડીનો, માખાનો, કીરાકસીનો, કાઢેલાં ટરપનટાઇનનો વિજેર મલમ જનાવવા.

લાગ ૧૧ મો—આયુર્વેદિય દવાઓ, તેમાં તમામ પ્રકારના કવાં, ઘા, ચુલે ગુટિકાઓ ચુગળ, અ સવ, અવલેક, અરીહ, અખો, રસો ને માત્રાઓનો સમાવેક છે ઉપરાંત દરેક જાતનાં ક્ષારો કાઢવાની રી પોઠા મુરબ્બા, અઘાજી, ચટણી વજેરની જનાવટો.

લાગ ૧૨ મો—ધન પ્રાપ્તિ આધ્યાત્મિક ઉપાયો. જેમાં દરેક માણસ ધનવાન થઇ શકે છે ધનવ થવા માટે જોનો આશ્રય મઠણ કરવો. ધનવાન થવાના કેટલાક ઉપાયો, ધનવાન જનાવનાર માનાસિક ક્રિ ધનવાન થવા માટે પ્રશ્ન પાસે કરવાની માગણીનો વિધિ, ધનવાન થવા માટે સારીરિક ક્રિયા, ક્ર ધધી, ધનવાન જનાવી શરે તેવા નિયમો, સિદ્ધિ લાક વજેર.

લાગ ૧૩ મો—જેમાં અનેક ગરીબમાંથી ધનવાન થયેલા યુરોપોનાં જીવન ગરીબોનો સમાવેક છે. તે વાંચી ધનવાન થવા પ્રત્યક્ષ રીખવા યોગ્ય અનેક વાતો જાણી શકાય.

આખોના ધણા પ્રયોજી. તેો આસ નવીન અને દબરો રૂપિયા અમતાં રીખી ન શકાય તેવા : કતા તે પછુ લખલ ક્યાં છે. કામત માત્ર રૂ. ૧૦-૦૦-૦ પો. ૦-૮-૦ (તેર લાજ એજાજ છે)

કંસાના હેંકમાસ્તર લગવાનજી લાણુજી લખે છે કે ધનવાન પ્રસ્તક મનુષ્યને ધર્મજ ઉપ છે. ને માણસ તેનો ઉપયોગ કરે તે ધનવાન થયા વગર રહેજ નહિ. આમાંથી મેં પાંચ સાવ કુન્ન અજ્ઞાપસ લીધી જેમાં હું ધણેજ ફેલેમંદ થયો છું. ને આખો આશ્વાર માનું છું, ધનવાન તે ધન જ છે આ પ્રસ્તક ખરીદવાને દરેક માણસને લાગમણ છે.

જોટા ઉંડપુરયા—અબ્દુલ હુસેન યમસુદીન લખે છે કે—ધનવાન નામનું પ્રસ્તક તેની મહેનત : કામત રૂ. ૧૦ રાખી હોત તે પછુ મોકી છે. આંધે તે જનાવી દેશી લાઇએને ઉતેજન આપ્યું છે. : થણુ કરેલું ધનવાન પ્રસ્તક પાસે હોય ને ધધી કરે તેો ધનવાન થઇ શકાય તેમ છે.

લેક્ષણાલ દેવરાકર ૬૫, લાખ્યાલ્ય ઓફીસ—અમલવા

હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા

ને માટે વિદ્વાનો શું કહે છે ?

આ પુસ્તક હમણાં જ બહાર પડ્યું છે. તેની અંદર હિંદુસ્તાનનાં આવેલાં દિન્દુ, મુસલમાન, જૈનો વિગેરેનાં યાત્રાઓનાં સ્થળો, ત્યાં કયે કયે રસ્તે જવાય છે તે, ત્યાં દર્શન કરવાનાં મંદિરો વિગેરે, તેનું ચાલ પ્રમાણેનું મહાત્મ્ય, ઇતિહાસીક માહિતી, ખીજાં જેવાં સાયક સ્થળો, ત્યાંની વેપારની કષ્ટ કષ્ટ વસ્તુઓ દેશાવર જાય છે. વિગેરે ઉપયોગી દ્રષ્ટીકૃત આપેલી છે જેની અંદર આણંદોડ, અંબાજી, અમરેર, પુષ્ક, રતિય, સિંધ, દીંગગાજમાતા, હાંદપુર, જોધપુર, જિજ્ઞાસેર, જગન્નાથ, શ્રીનાથદ્વારા, કાંકરોલી, ઉલ્લાન, આંકારેશ્વર, મદાકાલેશ્વર, ઉદેર, મથુરા, આગ્રા, ગિલ્ડ, બરદાર, લાહોર, અમૃતસર, પંજાબ, બાદશાહનાથ, ધોનગર-કાશ્મીર, લખના, અયોધ્યા, કાશી, વઘા, શ્રીસમેતસિખર, વૈજનાથમહાદેવ, કલકત્તા, જનનાથપુરી, મદાસ, શ્રી સેતજપુરાશ્વર, શ્રીરંમજી, ઇચરકાંચી; વખજીવી, સાક્ષીગોપાળ, કાશ્મીર, હુવલી, નાસક, તંબક, પુના, મુંબાઈ, આણંદ, મુકલતિય, ડાકર, દારકા, પ્રજાસપાટણ, ગીંગનારપર્વત, પાલીતાણા વિ. યાત્રાનાં લગભગ ૨૫૦ સ્થળો તથા ખીજાં વેપારનાં અને જેવાં સાયક ૮૫૦ સ્થળોનું વર્ણન છે. કી. રૂ. ૭-૦.

વડોદરા હાઇકોર્ટના ચીફ જસ્ટીસ, રા. બા. ગોવિંદલાલ હાઈલીલાલ દેસાઈની એ. એલ. એલ. બી. લખે છે કે: હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રાનું મોટું અને શુશ્રીનીત છપાઈ તથા બાંધણીવાળું પુસ્તક હું ધણી ખુશીથી વાંચી ગયો છું. આપ એક જાતના બોખીયા તરફિ ગરજ સારે જેવા પુસ્તકની દેશી ભાષામાં ખોટ હતી તે આપે પૂરી પાડી છે. રહે, રસ્તા વિગેરેની માહતી સંપૂર્ણ છે એટલું જ નહીં પણ દરેક તીર્થસ્થાનનું વર્ણન, જેવા સાયક જગાનો ઇતિહાસ એ વગેરે બાબતોની માહતી પણ નેપ્રંએ તેટલી સંપૂર્ણ સરળ તથા વિગતવાર છે.

આ પુસ્તક જાત્રાએ નીકળતા દરેક સંધને માટે ખાસ ઉપયોગી છે અને તે દરેક પોતાની સાથે રાખવા જેવું છે. આવાં સારાં અને ઉપયોગી પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આપને ધણો જમ પડતો હશે તથા જ્યં થઈ જવું પડતું હશે તે તમામ ઉઘાડી આપ જનસેવા બળવો છે તેને માટે આપને ધન્યવાદ છે. આપનાં પુસ્તકોના બહોળા ફલાવો યાપ અને તેના લાભ સર્વ કોઈ લેખ આપના જમ બરે એમ અંતઃકરણ પૂર્વક હમ્મકુ છું.

મુંબાઈ રમોડકોઈ કોર્ટના વડા જડજ સાહેબ આમુખ કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ટવેરી— એ. એલ. એલ. બી. લખે છે કે: હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રાનું પુસ્તક દરેક રીતે ઉપયોગી યાવ એવું છે. વાંચનાં ધણીજ રસ પડે છે. જરૂરી ખચર બધીજ એમાંથી મળી આવે છે. વળી મિત્રોને લોધે એની શોભા વધી છે. ને એમાં નકશો હોવાથી એની એની કદરચનાનો ધણીજ થવી નેપ્રંએ. શુજરાતીમાં અત્યાર સુધી તિયયાત્રાનાં ને પુસ્તકો બહાર પડ્યાં છે, તેમાં તમારું પુસ્તક પહેલી પંક્તિમાં મુકવા સાયક છે.

મુરતથો રાવ બહાદુર કમળાશંકર પ્રાજુરાઈર ત્રિવેદી બી. એ. રીડાયર્ડ ઓન્સીપાસ પ્રેમચંદ રાયચંદ ટ્રેનીંગ કોલેજ અમદાવાદ અગ્રો સાહેબ લખે છે કે:

“ રા. જેઠાલાલ દેવચંકર દવે કૃત હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા આ પુસ્તક વાંચી અને ધણીજ આનંદ થયો છે. યાત્રાનાં વર્ણનનાં ધણી પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે; પરંતુ આજુ, દરેક જાતની દ્રષ્ટીકૃતથી ભરેલું એક પુસ્તક મારા જોવામાં આવ્યું નથી. આ પુસ્તકમાં હિંદુસ્તાનનાં તમામ યાત્રાનાં સ્થળોની સંપૂર્ણ માહતી આપેલી છે. દરેક સ્થળનું મહાત્મ્ય તેમજ ત્યાં ને ને જેવા સાયક હોય તે તેમજ ત્યાં જવાના માર્ગ વગેરે બધી બાબતોનું સંપૂર્ણ વર્ણન છે. યાત્રાનાં સ્થળો ઉપગત મોટાં મોટાં શહેરોની પણ ધણી જાણવા સાયક દ્રષ્ટીકૃત એમાં આપેલી છે. આથી આ પુસ્તક બાનિક ઓપુરોને તેમજ અન્ય સામાન્ય વાયકને બહુ ઉપયોગી યઈ પડે એવું છે. ક્ષણિક વિનોદ યાપ એવાં પુસ્તકો ધણી રચાય છે, પરંતુ ઉપયોગી પુસ્તકો વિરલ છે. આજુ ઉપયોગી પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરી તમે શુજરાતી સાહિત્યને સમૃદ્ધ કર્યું છે ને વાયક વર્ગપર મોટા ઉપકાર કર્યો છે. પુસ્તકને અંતે તામિલ ભાષાના ચપ્પો આપ્યા છે તે યાત્રાનું એને બહુ ઉપયોગી યઈ પડશે. નકશો પણ ઉપકારક યશે.

આ સિવાય અનેક પ્રસિદ્ધ વિદ્વાનોનાં તેમજ ચાગદાપીના જગદ્ગુરુ ચંદ્રચાર્ય અને કાંચી પ્રતિવાદી ભયંકર મહંતા શ્રીમદ્દરામાનુજચાર્યજી વિગેરે ધર્મચાચોનાં પણ અનેક પ્રમાણ પત્રો મળ્યાં છે. આજે મંજારો.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યેદાસ-અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૧૦ મું.]

જુન-જુલાઈ. સને ૧૯૨૨.

[અંક ૪-૫ માં.

જ્ઞાતવ્યના અનુભવ પછી અન્યને જ્ઞાનનો કરેલો ઉપદેશ

ફલજનક થાય છે.

(માનવ દેહમાં છરે, એ લય.)

શોધી સત્યને, છરે પછી આ વિશ્વને સુધારજો;

શોધી૦

મધ્યભિંદુ હાથ કરજો, રડવડો નાહ બહાર.

મધ્યભિંદુમય જીવન જો આપણું થઈ જાયજી;

શોધી૦

શુરુવાકર્ષક નિયમથી ખેંચાશે સસુહાય.

સૂર્યનું જીવન જુઓ, શીખવે ખડું વેદાંત જી,

શોધી૦

બળ ગ્રહી પામે ઉદય કંઈ કરે ન બહેરાત.

સૂર્ય આ ઉગતાં સચેતન, જગત્ તત્ક્ષણ થાય જી;

શોધી૦

ખીલે પુષ્પો, વહે નદીઓ જનો જાગી જાય.

પૂર્ણ જીવનશક્તિથી ભરપૂર રહે રવિ નિત્ય જી,

શોધી૦

વિશ્વથી નિઃસ્પૃહ રહે પણ, વિશ્વ ધરતું પ્રીત.

જીવનશયો આવી કરજો, સત્યનો કરી શોધજી;

શોધી૦

મૂંઝી રહેયો પણ તમારો, જગત્ શુણ્યે જોધ.

પરીધમાં ભ્રમતાં કહી નવ, સત્ય અનુભવ થાયજી;

શોધી૦

મધ્યભિંદુ નિર્ભ્રમમાં રહે, સત્યરૂપ થવાય.

શી જ. દેવી.

માનવી.

માનવી ! વજ્ર થા ના વીંધાઈય કદી, તુજતણા દુઃખના કોટિ ખાણે;

માનવી ! કુમુદ થા, જોષ પરદુઃખને, ધા તરત તેમના પરિત્રાણે.

માનવી ! સૂર્ય થા, જેથી સધળું તિમિર, તુજથી આધું આધું જ ભાગે;

માનવી ! તિમિર થા, અન્યના દોષ જવ, દેખવાનો સમય આવી લાગે.

માનવી ! ચે તું દહાવા તણે. રસ, કરી ખળળ (તુજ) કષ્ટ પ્રદેશે પ્રસરજે;

માનવી ! ચે સુકોમલ સરિત્તું ગરણ, સર્વંધર સ્નેહસિંચન તું કરજે.

માનવી ! ફર થા, દુષ્ટ દોષાદિપ્રતિ તુજ ઉરે પ્રવેશાવીય ન તેને.

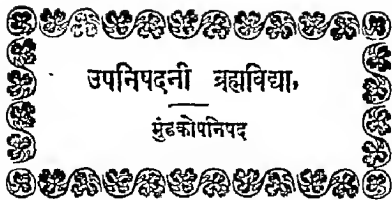
માનવી ! કરુણ થા, અન્યની ભૂલપર, આખરે જોડ પણ જીવ છેને.

માનવી ! અગ્નિ થે (તુજ) જ્વાળા, અજ્ઞાન ને અવિદ્યા ઉપર ફેલાવજે તું;

માનવી ! ચન્દ્ર થે પોયણા સરીખડાં પ્રાણિપ્રતિ અમૃત ફેલાવજે તું.

માનવી ! સકલ સંપત્તિ સંપન્ન થે, યોજીને યોગ્ય માગે તું તેને;

માનવી ! વિષમાં નિજ અને પરતણાં, રમ્ય કદમાણુ કંઈ સાધી લેને. શી જ.

उपनिषदनी ब्रह्मविद्या,

मुंडकोपनिषद

(अनुसंधान अतिथि)

પ્રતીય મુંડક.

દ્વિતીય ખંડ.

આત્મઉપાસકને રૂઝ.

તે વિદ્વાન ઉત્કૃષ્ટ તથા સર્વ કામનાઓના આશ્રયરૂપ આ બ્રહ્મને જાણે છે. કે જે બ્રહ્મમાં સમસ્ત જ્યોત રહેલું છે, જે શુદ્ધરૂપ છે તથા જેના પ્રકાશે કરી સર્વ પ્રકાશ છે. તથા આદિ કામનાઓથી રહિત જે મુચ્છુઓ બ્રહ્મજ્ઞાનની ઉપાસના કરે છે તે શુદ્ધિ-માનો શરીરની ઉત્પત્તિના કારણરૂપ વીર્યનો ત્યાગ કરે છે, અર્થાત્ તેને માતાના ગર્ભમાં પ્રવેશ કરવો પડતો નથી. ૧

વિષયનું મનન કરતો એવો જે કાંઈ કામનાઓની ઈચ્છા કરે છે તે પોતાની કામનાથી આવૃત્ત થયેલો તે તે વિષયોમાં જન્મને ધારણ કરે છે. પણ જેની કામના નિવૃત્ત થઈ હોય છે તથા વિષયમાંથી નિવૃત્ત થઈ વિધાવડે જેનું મન સંસ્કારયુક્ત થયેલું હોય છે, તેની સર્વ કામનાઓનો અંત આવે છે.

આત્મા વેદના જ્ઞાનવડે, શુદ્ધિવડે તેમજ અનેક પ્રકારનાં શાસ્ત્ર શ્રવણવડે લગ્ય થઈ શકતો નથી. આત્માને જે મુચ્છુ પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા કરે છે તે અભેદશી પુરુષ વડે જ આત્મા પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, તથા ગુરુની કૃપાવડે અનુમત્ત કરાવવા મુચ્છુને આ પ્રકૃત આત્મા પોતાનું આનંદાત્મક સ્વરૂપ બચ્ચા કરે છે. ૨

આ આત્મા જગતી રહિત એવા પુરુષથી પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી, પ્રમાદે કરી પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી, તે તપવડે પ્રાપ્ત થતો નથી તેમજ સંન્યાસ રહિત જ્ઞાનરૂપ તપવડે પણ પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય નથી. જે વિદ્વાન આ ઉપાયોરૂઝ-જપ, અપ્રમાદ, સંન્યાસયુક્ત જ્ઞાનરૂપ ઉપાયવડે પ્રયત્ન કરે છે, તેઓ પ્રત્યક્ સ્વરૂપ ચૈતન્યાત્મા બ્રહ્મમાં પ્રવેશ કરે છે. ૪

જે ઋષિઓ આનંદરૂપ આત્માને મેળવી આત્મભવાને કરી તૃપ્ત થાય છે, જેઓએ આત્માનું જ્ઞાન પૂર્ણ રીતે પ્રાપ્ત કર્યું છે. જેઓએ રાગનો ત્યાગ કરી દીધો છે તથા જેઓ જ્ઞાત ચિત્તરાગો અર્ધાન જીવેદિષ છે, તે આધિસરી પુરુષો એકાગ્રચિત્તરાગો થઈ તથા સર્વ બાપક બ્રહ્માત્માને સર્વજ પાળી સર્વરૂપ એકા બ્રહ્મમાં પ્રવેશ કરે છે. ૫

વંદાન્તથી ઉત્પન્ન થયેલા વિજ્ઞાનના અર્થને જોએ એ સમ્યક્ પ્રકારે જાણ્યા છે, જોએ તું અંતઃકરણ કર્મ, ત્યાગ તથા યોગ અર્થાત્ ષડ્ઞનિષ્ટાવડે મુક્ત થયું છે, તેવા સર્વ યતિઓ પોતાના છેવટના મૃત્યુ સમયે પરમ અમૃતભાવને પામે છે તથા ષડ્ઞર્મા લય પામી જન્મમરણાદિના ફેરામાંથી તેઓ મુક્ત થાય છે અર્થાત્ ઉપાધિનો ત્યાગ કરી ષડ્ઞની સાથે એક ભાવને પામે છે. ૬

વિદ્વાનની મુક્તાવસ્થાને સમયે તેની પંદર કળાઓ—ગ્રાણી, શ્રદ્ધા, પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ તથા આકાશ, ઇન્દ્રિયો, મન, અન્ન, વીર્ય, તપ, મંત્ર, કર્મ તથા લોક આ સર્વ કળાઓનો પોતપોતાના કારણુમાં લય થાય છે. તથા સર્વે ઇન્દ્રિયોનો લય તેના અધિષ્ઠાતા દેવોમાં થાય છે, આ સમયે વિજ્ઞાન સ્વરૂપ એવો આત્મા તથા કર્મો બન્ને પરરૂપ, અભ્યર્થક તથા સર્વરૂપ એવા પરમાત્મામાં એકરૂપે યથ જાય છે. ૭

જેની રીતે વહેતી નદીઓનો જ્યારે સમુદ્રમાં લય થાય છે ત્યારે તેઓ પોતાના નામરૂપાદિનો ત્યાગ કરે છે. તેજ પ્રમાણે અધિગારી મનુષ્ય શ્રેષ્ઠતા કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ એવા દિવ્ય પુરૂષને જ્યારે પામે છે ત્યારે તે પોતાના નામરૂપાદિથી રહિત થાય છે. ૮

જે કોઈ આ પરમબ્રહ્મને ઓળખે છે તે ષડ્ઞરૂપ થાય છે. આવા બ્રહ્મવેતાના કળમાં કદી બ્રહ્મને નહિ ઓળખનાર કોઈ પણ ઉત્પન્ન થતો નથી. તે શોક તથા પાપનું ઉત્ક્રમણ કરે છે તથા હતાક્રમણને વિશે રહેતા બંધનોમાંથી તે મુક્ત થઈ અમૃતરૂપ થઈને રહે છે. ૯

જેઓ નિષ્કામ કર્મ કરનારા હોય છે, વેદમાં જેઓ કુચળ છે તથા જેઓ સમગ્ર બ્રહ્મના ઉપાસક છે, જેઓ શ્રદ્ધામુક્ત થઈ એક ઋષિ અર્થાત્ અગ્નિને હવિ આપે છે તથા જેઓએ શિરોવ્રત વિધિ પુરઃસર ક્યું છે તેવા અધિગારમુક્ત શિષ્યને જ ગુરુએ બ્રહ્મવિદ્યાનો ઉપદેશ કરવો જાય છે. ૧૦

અંમિરા નામના ઋષિએ શૌનક મુનિને આ બ્રહ્મવિદ્યાનો ઉપદેશ કર્યો. જેણે પોતાનું (શિરોવ્રત) કીધું નથી, તેવા આ બ્રહ્મવિદ્યા સંબંધી ઉપનિષદનું કદી અભ્યવન કરવું નહિ. જે પરમબ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર જાણવાવાળા છે, તેવા મહાન ઋષિઓને હું નમસ્કાર કરું છું. ૧૧

॥ इति मुण्डकोपनिषद् समाप्त ॥

હાલમાંજ બહાર પડી ગયું છે.

ધનુવાન.

અને

પૈસાદાર થવાના ઉપાયો.

આ પુસ્તકની ચોથી આવૃત્તિ જે હાલમાંજ છપાઈ બહાર પડી છે. જેની અંદર પૈસા પેદા કરવાના લગભગ ત્રણ હજાર ઉપરાંત પ્રયોગોનો સંગ્રહ છે. જેમાંના ઘણા પ્રયોગો ઘેર બની શકે તેવા અને હજારો રૂપિયા પેદા કરી શકાય તેવા છે. કીંમત રૂ. ૧૦-૦-૦.

બજારમાં પક લેાગ્યોદય—અમદાવાદ,

મનુષ્યે પોતે પોતાનું હિત કેવી રીતે સાધવું ?

જે મનુષ્યોને પોતાની શક્તિનો વિશ્વાસ હોય, જેઓ વળપૂર્વક કામ પણ કામ કરી શકે તેમ હોય, જેઓ પોતાના કામમાં આવેલા વિધોની સામે ચર્ચ શક્તા હોય તેવા મનુષ્યો જાતમાં ધણા થોડા હોય છે. આત્મજીનની વાતો કરનારા ધણા હોય છે પણ જેમનામાં આત્મજીન હોય તેવા ધણા થોડા હોય છે. જેઓ પોતાની શક્તિ ઉપર આધાર રાખી કામ કરતા હોય, અને મદાન કાર્યો રહેલાઈથી ઉપાડી શકે તેવા ધણા થોડા હોય છે.

ધણા મનુષ્યો આવેલા અવસરને હાથમાંથી જવા દે છે. જેમનામાં આત્મજીન છે. જેમને પોતાની શક્તિ ઉપર શ્રદ્ધા છે તેઓ જાતમાં વિજય મેળવી શકે છે જેમને પોતાની સ્થિતિ ઉચ્ચ પ્રમાણની કરવાની ઇચ્છા હોય, અને પોતાની શક્તિઓ ઉપર પૂર્ણ વિજય પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા હોય તેણે પોતાની માનસિક સ્થિતિ સુધારવી જોઈએ અર્થાત પોતાને માટે ઉત્તમ વિચારો રાખવા જોઈએ.

જે મનુષ્યો પોતાને માટે ટુચ્છ વિચાર રાખે છે તે પોતે પોતાની મેળજ પોતાની હલકાઈ જણાવે છે. તે ઇશ્વરની નિંદા કરે છે. કારણ કે મનુષ્યમાં ઇશ્વરનો અંશ છે. પોતે આત્મસ્વરૂપ છતાં પોતાની કિંમત હલકી આંકનારા આત્માનીજ હલકી કિંમત આંકે છે. ધણા થોડાજ મનુષ્યો એવા હોય છે કે જે પોતાને માટે ઉત્તમ વિચાર ધરાવના હોય છે. ઇશ્વરના અંશરૂપ હોવાથી પોતાને પવિત્ર સમજનારા, પોતાની શક્તિ, યોગ્યતા, ચરિત્ર અને ચાતુર્યને લીધે પોતાની કિંમત વધુ આંકનારા ધણા થોડાજ હોય છે. અને તેથીજ ધણા મનુષ્યોનાં ચરિત્ર ધણે ભાગે દુર્બળ અને પ્રભાવશૂન્ય હોય છે.

મનુષ્યે પોતે પોતાને ટુચ્છ માનવો નહિ અને પોતાને ઇશ્વરના અંશરૂપ હોવાથી મદાન, આત્મજીનવાળો અને શક્તિસંપન્ન માનવો એ તેનો અનુકુલ કરવાનો માર્ગ છે. જે મનુષ્યો સદા પોતાને હલકા માને છે, પોતાનામાં અનેક દોષો છે એમ માની બેસે છે, પોતાનામાં હલકાઈપણું અથવા તે નીચતા પોતાના પૂર્વજોથી ચાલતી આવે છે એમ માને છે તેઓ જાતેજ પોતાના દોષોને, નિર્જાનતાને અને નીચતાને પોતાનામાં જોઈ શકે છે. તેઓ કદી પણ વિચાર કરતા નથી કે ઇશ્વરે તેમને કેવા મદાન કાર્યોને માટે ઉત્પન્ન કર્યા છે તેઓ તે કાર્યોમાં પોતાને પોતાના મનથી બીજા કરતાં ટુચ્છ, હલકા અને નિર્જાન માની લે છે અને તેમના તે વિચારોને લીધે તે ધીરે ધીરે તેવા ટુચ્છ અને હલકા બની રહે. અને તેનો આવા હલકા વિચારને લીધે તેની આકૃતિ જીવન અને તેનું ચરિત્ર પણ એવું હલકુ થઈ જાય છે કે તેને જોતાજ કામ કદી શકે કે તે કાંઈ મદત્તરનું કામ કરી શકે તેમ નથી. તે પોતાને જેવા ટુચ્છ નિંદિત અને હલકા માની બેઠા હોય છે તેવાજ તે થઈ જાય છે.

મનુષ્ય જેવો પોતાને માટે પોતાના મનમાં વિચાર કરે છે તેવોજ તે જાતે બની શકે છે. મનના વિદારિનો જીવનમાં અને જીવનનો શરીર ઉપર પ્રભાવ પડે છે. તેથી તમારે જેવા જનનાની ધૃષ્ટા હોય, જે પુરુષ કે સ્ત્રીના જેવા તમારે થવું હોય તેવાજ થવાના મનમાં વિચાર કરતા રહો. જ્યારે તમે તમારે માટે વિચાર કરો ત્યારે તમે સદા પોતાને સભ્ય, સુંદર અને સ્વસ્થ માનો. જેવા વિચારથી, વર્તનથી કે જેવા માનવાથી તમારું શારવ કે મહત્વ ઘટતું હોય તેને કદી ભુલો નહિ, અથવા તો સાંભળો પણ નહિ.

દંમેશી યાદ રાખવું કે ઇશ્વરે તમને પોતાના અંશરૂપે ઉત્પન્ન કર્યા છે. તમારામાં સર્વ કંઈ છે. કંઈ પણ કાર્ય કરવાની શક્તિ તમારામાં રહેલી છે. તમે જેવા ચલાવું ધારો તેવા થઈ શકો તેમ છો, છતાં જો તમે હલકી રીતિમાં મૂકાયા હો તો તેનું કારણ તમારી જ અજ્ઞાનતા અને તમારા જ મનના વિચારો અને હલકી ભાવના છે. તમે તમારે પોતાને માટે જે કંઈ વિચાર રાખો છો, અને તમારા મનમાં તમારા માટે જેવું ચિત્ર કંપો છો તેનો તમારા ઉપર બીજાના વિચારો કરતા કંઈક વધુ પ્રભાવ પડે છે.

જો તમે જીવનને વાસ્તવમાં ઉપયોગી બનાવવાનું ઇચ્છતા હો અને જો તમે તમારી શક્તિ અનુમાર યથા અથવા તો કરવાની ઇચ્છા રાખતા હો તો તમારે માત્ર તમારું જાતુ ઇચ્છવું એટલુંજ નહિ પણ તમારા શરીર અને સ્વાસ્થ્યના દિર્ઘતા બનવું જોઈએ. તમારે તમારી પૂર્ણ રીતે ઉત્તેજિત કરવાને માટે ઉત્તમ જનવાને માટે તમારે તમારા મન જેટલીજ તમારા શરીરની પણ ચિંતા રાખવી જોઈએ જેવી રીતે મનુષ્યની હિન્મતિ કરવાને માટે માનસિક શક્તિયોની શુદ્ધિની આવશ્યકતા છે તેવીજ રીતે સારીરિક શક્તિયોની પણ શુદ્ધિ કરવાની જરૂર છે.

ધણા મનુષ્યો એવા હોય છે કે જે બીજાનું તો જાતુ ઇચ્છતા હોય છે પણ પોતે પોતાનું જાતુ ઇચ્છતા નથી. તેઓ પોતાના શરીર કે આરોગ્યની પરવા કરતા નથી. પોતાની શક્તિયોનો સંયોગ કરતા નથી અને પોતાના સાધનોનો ઉપયોગ કરતા નથી. બીજાની સાથે લડાઈ કરી એ ધણી સારી વાત છે પરંતુ પોતે પોતાની સાથે લડાઈ કરી એ તેથી પણ વધુ ઉત્તમ છે. જેટલું બીજાની સાથે જુગાઈ કરવામાં પાપ છે એટલુંજ પાપ પોતાની સાથે જુગાઈ કરવામાં છે.

દરેક મનુષ્યે જ્યાં સુધી બની શકે ત્યાં સુધી પોતાના મન અને શરીરને સ્વસ્થ રાખવું એ તેનું કર્તવ્ય છે. જ્યાં સુધી તે આ નિયમને પાળતો નથી ત્યાં સુધી તે સંસાર ને એ સંદેશો આપી શકવાનો નહિ કે: “મને ઇશ્વરે બનાવ્યો છે અને હું ઇશ્વર રૂપ છું.” દરેક મનુષ્યનો ધર્મ છે કે તેણે યથાસમ્મત અને યથાશક્તિ મહાનમાં મહાન કાર્યો કરવાને માટે તૈયાર રહેવું. જે મનુષ્ય સમય આવે ત્યારે તે કામ કરવાની ગૃહ્યત કરી બેસે છે અથવા તો જરૂર વખતે પોતાને અયોગ્ય, નિર્જળ અને અસમર્થ માની બેસે છે તે મહાન પાપનો ભાગી બને છે.

ધણા મનુષ્યો એવા હોય છે કે જે ધારે તો મજાજ મોટા મોટા કામ કરી શકે છે. પરંતુ તે ધણાજ નાનાં નાનાં કામ જ કરે છે અને તેથી તેમનું જીવન નિરાશાથી પૂર્ણ રહે છે. તેનું કારણ એ છે કે તે પોતાના મન અને શરીરને ઉત્તમ કાર્યો કરવાને યોગ્ય રાખતાં નથી. જ્યાં કામ અધિક હોય છે ત્યાંના મનુષ્યો અધમૂવા જેવા હોય છે. તેઓ ખરાબ વિચારો, ખરાબ ટેવો અને ખરાબ કામેથી પોતાના શરીરમાં અનેક પ્રકારના રોગ અને વિષને બેઠારી બેઠા હોય છે.

બધા મનુષ્યો એવા હોય છે કે તેઓ નાનપણથી તે આજ સુધી જેની તે સ્થિતિમાં જ પડ્યા-રહેલા હોય છે. જ્યારથી તેમણે નિશાળ છોડી હતી ત્યારથી તે આજ સુધી તેઓ પોતાની તેની તે અવસ્થામાં જ હોય છે. તેમણે પોતાની કાંઈપણ ઉન્નતિ કરી હોતી નથી. કેટલાક તો ઉન્નતિને બદલે ઉત્તરી અવનતિ કરે છે. તેને એ આશ્ચર્ય થાય છે કે પોતાને કાંઈ કાર્યમાં સફળતા કેમ મળતી નથી તે પોતાની ઉન્નતિ કેમ કરી શકતા નથી તેની ચિંતા પણ કરે છે. પરંતુ તેની તપાસ કરતાં તે પોતે જ પોતાની અવનતિના કારણ-રૂપ હોય છે. તે પોતાના આરોગ્ય તરફ બિલ્કુલ અસાવધાન રહે છે. આરોગ્ય રક્ષણના નિયમોનું નિત્યપ્રતિ ઉલ્લંઘન કરે છે. અનિપમરૂપે જીવન વ્યતિત કરે છે અને અનેક ખરાબ ટેવોના ધરુપ તે ચર્ષ ગણા હોય છે. એજ કારણથી તે પોતાની ઉન્નતિ કરી શકતા નથી. એજ કારણથી મોટા મોટા વિદ્વાનો અને શુદ્ધિમાનોની પણ ઉન્નતિ યથા હોતી નથી.

પણ મનુષ્યો એવા પણ છે કે જે મહાન કાર્યો કરી શકવાની યોગ્યતાવાળા હોય છે છતાં પણ તેમનાથી તેવાં કાર્યો યથા શકતાં નથી. કારણ કે તેમનામાં એટલી શક્તિ નથી કે તે પોતાની ક્ષીનતાને દૂર કરી શકે કે આવી પડતાં વિધોને દહાવી શકે. તેમણે પોતાનાં શરીરનું રક્ષણ કર્યું હોતું નથી અને એજ કારણથી તેમનું હૃદય દુર્બળ યથા ગણ્યું હોય છે. અને તેની ઇન્દ્રિયો સિધ્ધિ પડી યથા હોય છે. રહેજ રહેજ કામ કરતાં પણ તેઓ થાકી જાય છે.

જે લોકોમાં જીવનશક્તિ હોતી નથી તેની લેખીનીની પણ કાંઈ અસર વાંચો. ઉપર ચલી નથી. જે શાપણ કર્તામાં શારિરીક જળ હોતું નથી. તેનો અવાજ કમજોર હોવાથી તેના શબ્દોની અસર શ્રોતાઓ ઉપર ચલી નથી. જે શિક્ષકમાં સાદસ અને ઉત્સાહ નથી હોતાં તે કામ કરી શકતા નથી અને જેથી તેના શિષ્યો આજસુ અને મૂર્ખ રહે છે. એવા બધા મનુષ્યો હોય છે કે જેમનામાં કામ, સાદસ, અને ઉત્સાહ હોતાં નથી. કામ કરવામાં જેનું મન ચોટતું નથી અને કામ ન કરવાથી જેને આનંદ થાય છે તેઓને કામ કરવું એ કંટાળા ભર્યું લાગે છે. તેને કદાચ કોઈ કામ કરવું પડે છે તો તે અશ્ચિથી કરે છે. તેનું કારણ એજ છે કે તેનું આરોગ્ય ખમડેલું છે. તેનું શરીર નિર્જળ યથાથી તેનામાં જળ અને તેજ હોતાં નથી.

આપણે આપણી આવક અને ખર્ચની વાત ઉપર નિરંતર ધ્યાન આપીએ છીએ. ખર્ચ કમી થાય અને આવક વધે તેની કાળજી રાખીએ છીએ પરંતુ આપણા શરીરની ઉન્નતિ, અવનતિ કે હાર્ન વૃદ્ધિની કાંઈ ચિંતા કરતા નથી. આપણામાં કેટલું જળ ધટ્યું છે તે ઉપર કદી ધ્યાન આપતા નથી. આપણે પહેલાં એક કલાકમાં કેટલું કામ કરી શકતા હતા અને કેટલા વ્યક્તિ શકતા હતા અને આ વર્ષે આપણી શી અવસ્થા છે એનો સ્વપ્ને પણ વિચાર કરતા નથી.

આપણામાં એવા કેટલાક દુરમન ગુણ પણ રહે છે કે તે સદા આપણું અહિત કર્યા કરે છે. આપણે આપણા તો મોટી મોટી રાખીએ છીએ પરંતુ આપણે પોતાને મહાન કામો કરવાને યોગ્ય નથી. આપણે રાત દિવસ આજસુ યથા પડ્યા રહીએ અથવા તો રાત દિવસ કામ કર્યા કરીએ કે માઠા પડી જઈએ. કદાચ આપણે આરામ લઈએજ નહિ અને લઈએ તો રાતદિવસ આરામ લેવાજ કરીએ એ જતે અવસ્થા ખરાબ છે. અને

સ્વાસ્થ્યને હાનિ કરનાર છે. આપણું શરીર એ એક પ્રદારના મશીન જેવું છે. તે કામ કરવાને માટે છે પરંતુ મશીન ને જો તેની કોઈ વિગતે સાંધા કામને સારી રીતે સાધ કરી તેલ વિગતે પૂરવામાં આવે તો તે ખરાબર કામ કરી શકે છે, જો કોઈ મશીન રાતદિવસ ચલાવવામાં આવે અને તેને સાધ કરવામાં ન આવે તો તેનું પરિણામ એ આવે કે મશીન ધણુજ ખરાબ થઈ જવાનું. એજ હાલ આપણા શરીર માટે પણ સમજવા. શરીર એ કામ કરવા ને માટે છે પણ કામ કર્યા પછી તેને આરામ પણ જરૂર આપવો જોઈએ. તેના અંગ ઉપગિને ઠીક રાખવા જોઈએ. કોઈ અંગ ખરાબ થાય તો તેને સાફ કરવું જોઈએ. જો માનસિક કામ કરવામાં મગજ યાદી જાય ને ચારિત્રીક શ્રમ કરીને તેના થાકને દૂર કરવો જોઈએ. જો શરીરની પાસે કંઈ પણ કામ લેવામાં આવતું નથી તો તે લોહાને નાખી મુકવાથી જેમ કટાઈ જાય તેમ કટાઈ જવાનું અને જો શરીર પાસે હૃદયી જાદે કામ લેવામાં આવે તો શરીર દુર્બળ અને બળહીન થઈ જવાનું, અને તેથી શરીર પાસે હૃદયી જાદે કામ લેવું નહિ તેમ તેને કામ વગર આજીવન પડી રહેવા ન દેવું જોઈએ. કામ કર્યા પછી આરામ લેવો અને આરામ પછી કામ કરવું એ શરીરને આરોગ્ય રાખનાર છે.

આપણે શરીરને આપણી ગતેજ અસ્વચ્છ બનાવી દઈએ છીએ. જેમકે બોજન ત્યારેજ કરવું જોઈએ કે જ્યારે પ્રથમનું બોજન પચી જાય. જો આપણે જે કંઈ ખાઈએ તે પચે નહિ અને વારંવાર ધણું ખાયા કરીએ તો તેથી શરીરમાં કંઈ બળ મળતું નથી કે તે ખાધેલા પદાર્થનું લોહી પણ થતું નથી. ખાવાને સમય પણ રોજ નિયમિત હોવો જોઈએ. એકવાર જમ્યા પછી તે ત્યારે પચી જાય અને ખૂન જૂન લાગે ત્યારેજ બીજા વાર જમવું. કેટલોકવાર જૂન લાગ્યા વગર જ ખાવાની ઇચ્છા થાય છે. પણ તેવી રીતે ખાતું એ આરોગ્ય બગાડનાર છે. કવચતે જમવાથી પ્રથમનું ખાધેલું પચતું નથી તેમ પછીથી ખાધેલું પણ પચતું નથી. તેથી પાચનશક્તિ ખમડી જાય છે અને શરીર દુર્બળ પડી જાય છે.

ધણા મનુષ્યો જમ્યા પદાર્થોને ખાવા માટે લવચાપ છે પછી તે બલે દૂધ પણ ન પચાવી શકતા હોય છતાં હલવો, મુરખો, લાડુ વિગતે ઉગાધાજ કરે છે, તેથી તેમને અપચો થતાં મંદાગ્નિ થાય છે. આજે લાખો મનુષ્યો આ પ્રકારે અનિયમિત ખાવાથી જૂન ન હોવા છતાં વારંવાર ખાવાથી, અપચોના અને અજીર્ણના દરદેથી પીડાય છે. તેનું મૂળ કારણ એજ છે કે તેમણે પોતાની પાચનશક્તિ મંદ પડી જવા છતાં પણ મિષ્ટાન્ન જેવા ભારે પદાર્થો ખાધેલા હોય છે, ધણા તો અંતિ, તેલ, ખટાશ અને મર્યાં મસાલા ખાવાના રોખીન હોય છે અને તેથી પણ તે પોતાના ખાદ્યોગ્યને બગાડે છે.

ત્યારે ધણા મનુષ્યો હૃદ કરતાં વધુ ખાવાથી આરોગ્યને બગાડે છે ત્યારે ધણા મનુષ્યો જોણું ખાવાથી માંદા પડે છે. અને દુર્બળ રહે છે. ધણા મનુષ્યો પેટ ભરીને જમતા પણ નથી. કંઠી ઘી, કુધ પણ ખાતા નથી, કેટલાક એવા કૃપણ હોય છે કે ખાવામાં કંજુસાઈ કરે છે. માંદા થતાં લોહને લીધે કંઠા પણ કરતા નથી. પૈસામાં લાભ થાય તે માટે ખરાબ અને સસ્તું અનાજ કે ચાક ભાજી લાવી તેનો ઉપયોગ કરે છે. તેમ છતાં પણ તે પેટ ભરી જમતા નથી કાંઈને ઘેર જમવાનું હોય તો પોતાને ત્યાં આગલે દિવસે કંઈ પણ ખાતા નથી આવી કંજુસાઈથી તે વધુ દુર્બળ થઈ જાય છે અને તેથી તે વધુ કામ કરી શકતા નથી.

આરોગ્ય રક્ષણને માટે વધુ ખાવું એ પણ હાનિકર્તી છે તેમ જોઈ ખાવું તે પણ નુકસાનકર્તી છે. ખાવા પીવામાં પણ મનુષ્યે સંયમી થવું જોઈએ. જે મનુષ્યો ખાવા પીવામાં સંયમી હોતા નથી તેઓ જ મદિરા વિગેરેનું સેવન કરનારા થાય છે, અને તેઓજ વિવિધ વાસનામાં લોભાય છે. સંયમી મનુષ્ય એ સર્વ ઉપર અંકુશ રાખી શકે છે. તે જોટું પચાવી શકે તેટલું જ જમે છે.

શરીર અને આરોગ્ય રક્ષણને માટે ધણાજ સાદા અને હલકા ભોજનની જરૂર છે. દરેક પોતાને માટે તેવા સાદા અને હલકા ખોરાકની યોજના કરવી જોઈએ, માથનું દુધ ધણુંજ સાફ, હલકું, સ્વાદિષ્ટ અને આરોગ્યપ્રદ છે. તે ખાળકથી વૃદ્ધપર્યંત સર્વને ઉપયોગી છે. તેનું દરેક મનુષ્યે દરેક અવસ્થામાં સેવન કરવું જોઈએ. ખોરાક જ્યાં સુધી અને ત્યાં સુધી રોજ એકનો એક ન હોવો જોઈએ. અને તો તેમાં વારંવાર ફેરફાર કરતા રહેવું જોઈએ. દરરોજ એકનું એક ભોજન લેવાથી તેના ઉપર અરુચિ થઇ જાય છે અને એ અરુચિને લીધે ભૂખ ઓછી લાગે છે જમવાના પદાર્થો રોજ જુદા જુદા જાણતા રહેવાથી જમવાની રુચિ ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી ભૂખ પણ ધણી લાગે છે. જેમ અને તેમ ગિષ્ટ પદાર્થો જોઈ ખાવા જોઈએ.

જેવી રીતે આપણે ફળ ખાડને માટે તેને અનુકુળ આવે તેવા ખાતરને તેના મૂળમાં પૂરીએ છીએ તેજ રીતે આપણે આપણા શરીરને અનુકુળ આવે તેવા ખોરાક લેવો જોઈએ. શરીરને અનુકુળ ભોજન જમવાથી આરોગ્ય સ્વચ્ચ છે. આપણા શરીરમાં જે રોગો થાય છે તેમાંના ઘણા રોગો અનિયમિત અહારવિહારથીજ થાય છે. ખાવાપીવામાં અસાવધાન રહેવાથી મનુષ્યો માંદા થાય છે જે મનુષ્યો ખાવાપીવામાં સાવધાન રહી સંયમ જાળવે છે તેઓ નિરોગ રહે છે. તેમને દવાની પણ જરૂર પડતી નથી. ધણા મનુષ્યો તો માત્ર જીમના સ્વાદને લીધેજ ખાવાપીવાના નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરી હાથે કરી માંદા પડે છે.

ધણા શુદ્ધિમ્ન મનુષ્યો પણ શરીરના રક્ષણને માટે જરા પણ કાળજી રાખતા નથી. દૈનંદીક કંજીસાઇથી હલકું અન્ન, બજેલું કે ઠાચું રહેલું કે વધેલું વાસી અન્ન જમે છે. અને તેથી થતાં દરોને સહન કરે છે.

ઉત્તમ કાર્ય કરવાને માટે ઉત્તમ સાધનાની જરૂર હોય છે. જ્યાં સુધી ઉત્તમ સાધન નથી મળતું ત્યાં સુધી કોઇ પણ કાર્ય સફળતા પૂર્વક થતું નથી. જેમ ઉત્તમ માકુવજર કઠણુ વસ્ત્ર કાપી ચકાતી નથી, ઉત્તમ સાંચા કામ સિવાયનું મશીન ચાલી ચકતું નથી, સારા કામજન, ચાલી કે કંઇમ વગર વિદ્યાથી ઉત્તમ લખી ચકતો નથી અને ઉત્તમ ચિત્ર-કાર પણ આવરણ વસ્ત્રો વગર ઉત્તમ ચિત્ર ખેંચી ચકતો નથી. તેજ પ્રકારે મનુષ્યે દરેક કાર્ય કરવાને માટે તેના ઉત્તમ સાધન યોગ્યવાની જરૂર છે.

દરેક મનુષ્યે પોતાના શરીર રૂપી મશીનને બરાબર રીતે ચલાવવાને માટે સર્વથી પ્રથમ પોતાના વીર્યનું રક્ષણ કરવું જોઈએ મનુષ્ય જીવનમાં સર્વથી મૂલ્યવાન વસ્તુ વીર્ય અર્થાત ખગ છે. તેજ તેના જીવનની પુજારૂપ છે તેનો સંચય કરનાર સફળતા મેળવી શકે છે. તે વગરનો મનુષ્ય દરેક કાર્યમાં નિષ્ફળ જાય છે. તેનો દુરપયોગ ન કરવો. દંમેશાં બાળપણથીજ યજ્ઞયજ્ઞ પાળી વીર્યનું રક્ષણ કરવું એ શરીરને સુદૃઢ બનાવવાનો ખરો માર્ગ છે. વીર્યનું રક્ષણ કરનાર જીવન જરૂર છે. તે ગમે તેમ મહાન કાર્યને પણ

કરી શકે છે. વીર્યનું રક્ષણ કરવું એ અમુક વસ્તુનું રક્ષણ કરવા તુલ્ય છે. સોની, ચાંદી, રત્નો સર્વ પદાર્થો વીર્યના આગળ તુલ્ય છે. જે મનુષ્યે વીર્યરૂપી અમુક દાસતનો ખોટે રસ્તે ઉપયોગ કરી નાંખે છે તે નિર્માત્ર્ય જતી રહે છે. તે પોતાને હાથેજ પોતાની જીવનશક્તિનો નાશ કરી દે છે.

જે મનુષ્યમાં યોગ્યતા હોય તેનો તેણે ઉપયોગ કરવો જોઈએ જે મનુષ્યમાં શારિરીક બળ હોતું નથી, તેણે પોતાના વીર્યને નષ્ટ કરી નાંખવું હોય છે. તેનામાં ગમે તેટલી શુદ્ધિ હોય છતાં પણ તે નકામી છે. તે માણસ રહેજ શ્રમ કરવાથી થાકી જાય છે. અને વધુ મહેનત કરતાં માથે ચક્કર આવ્યા કરે છે. જ્યારે શરીરમાં બળ હોય, ઉત્તમ આરોગ્ય હોય છે ત્યારે જ તેની શુદ્ધિ પણ તેને ઉપયોગી અને લાભદાયક થાય છે.

મનુષ્ય પોતાનું આરોગ્ય પોતાને પડેલી કેટલીક કુટેવોને લઈ બગાડે છે. મનુષ્યના શરીરમાં મુખ્ય વસ્તુ વીર્ય છે. તેનામાં જે કાંઈ પ્રમાણ, કે બળ છે તે સર્વ વીર્યના પ્રતાપ છે. વીર્ય વગરનું શરીર એ માંખણ કાઢી લીધેલા દૂધ કે સાપરેટ જેવું છે. અને તેથી શરીરના રક્ષણ માટે, ઉત્તમ આરોગ્ય માટે વીર્યનું રક્ષણ કરવું એ દરેક મનુષ્યનું કર્તવ્ય નહિ પણ મુખ્ય કામ છે. માટે વીર્યનું રક્ષણ કરી શરીરના સ્વાસ્થ્યને મેળવવું. પડેલી કુટેવોનો ત્યાગ કરવો. જે કુટેવોથી શરીર પુષ્ટ થવાને બદલે રોગી થાય તે સર્વ કુટેવો છોડી દેવી.

જે શરીરમાં તેજ, બળ, ક્રિતિ કે પ્રમાણ હોતો નથી એવા શરીરને ધારણ કરવું એ પણ શરમની વાત છે. મનુષ્યે અર્જુન, બીમ, હનુમાન, જેવું બળવાન શરીર બ્રહ્મચર્ય પાળીને બનાવવું જોઈએ. મનુષ્યે સર્વથી પ્રથમ પોતાના શરીરનું રક્ષણ કરવું, પોતાના જીવનને ઉત્તમ બનાવવું, ખરાબ વાસનાઓ અને કુટેવોનો ત્યાગ કરવો. શીલ, સંયમ અને સદાચારના નિયમોનું પાલન કરવું. જે કામ કરવું તે પૂર્વે વિચાર કરીને કરવું. એવું કામ કરવું કે જ્યાં શરીર, આરોગ્ય સુરક્ષિત અને બળવાન થાય. અનેક શક્તિઓ પ્રકટ થાય અને શારિરીક ઉન્નતિની સાથે આત્મેન્નતિ પણ થઈ શકે.

મનુષ્ય પોતાનું ધણું બળ કોષાદિ દુરમનોને લીધે નષ્ટ કરી નાંખે છે. શરીરને બળમ કરી દેનાર કોષના જેવો બીજો અગ્નિ નથી. કોરી મનુષ્ય સતદિવસ બળ્યા કરે છે. તે કાંઈ કામ શાંતિથી કરી ચકતો નથી, તેનામાં આનંદ કે સુખનું ભાન થતું નથી માટે મનુષ્યે પોતાના આરોગ્ય, શાંતિ અને આનંદને મટિ કોષનો ત્યાગ કરવો.

ચિંતા પણ શરીરમાં વિવતુલ્ય કાર્ય કરે છે. ચિંતા એ સગમની ચિંતા જોવી છે. ઇર્ષ્યા, દ્રેષ, નિંદા, તિરસ્કાર, એ સર્વ શરીરને પાપમાલ કરી દેનાર છે. એથી મન અને શરીર બન્નેને હાનિ થાય છે. એક મનુષ્ય સવારથી સાંજ સુધી કામ કરવા છતાં પણ એટલો બધો થાકી જતો નથી કે જેટલો બીજો મનુષ્ય એક કલાક કોષ કરવાથી કે ચિંતા કરવાથી થાકી જાય છે. ઘણા મનુષ્યો કોરના આવેશમાં બેમાન થઈ મરબડી પણ પડે છે. કેટલાક કોષના આવેશમાં આત્મધાત પણ કરી દે છે. એ સર્વનો વિચાર કરી મનુષ્યે જો પોતામાં આ દુર્ગુણો હોય તો તેનો ત્યાગ કરવો. ચિંતા શરીર અને આત્મા બન્નેને બાળે છે તેનાથી બચવું એ દરેક મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે. તેણે પોતાના હૃદયમાં કદાપી પણ ચિંતાને રયાન ન આપવું.

દંમેલાં પોતાનું અને પરનું બહુ ઇચ્છવું અને ઉત્તમમાં ઉત્તમ કામ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો એ કરવું એજ ઉત્તમ છે. ચિંતા, ક્રોધ, દ્વેષ નિંદા કરવાથી વ્યર્થ સમય અને શક્તિ નષ્ટ થાય છે. માટે શરીરના આરોગ્ય માટે અને પોતાના સુખને માટે મનુષ્યે આ દુર્યોજિનો ત્યાગ કરવો.

દરેક મનુષ્યે જે કામ કરવું તે કામ મન અને હૃદયોને તેમાં જોડીને કરવું જોઈએ. કામ કંઈ ચતુર હોય અને મન બીજા કાટકતું હોય તો તે કામમાં કાંઈ યશ મળતો નથી. મનુષ્યે પોતાની શક્તિઓને ઉંચામાં ઉચી બનાવવી અને પોતાના આરોગ્ય અને જાતને વધારી શરીરને એવું બનાવવું કે જમે તે રખતે તે જમે તે કામ કરી શકે.

મનુષ્ય શરીર એ કાંઈ સાધારણ વસ્તુ નથી. દેહોને પણ મનુષ્ય શરીર ધારણ કરવાની ઇચ્છા થાય છે. તેનો દુરુપયોગ કરી આમુખ્ય વ્યર્થ શુભારી દેહું એ મૂર્ખાઈ છે. મનુષ્ય શરીરમાં ઇશ્વરનો અંશ છે તેદ દહે છે કે તમે જ આત્મસ્વરૂપ છો. તમે જીવ નથી પણ શીવ છો. પુણ્યો પણ તેજ દહે છે. તો પછી પ્રયત્નથી આ શરીરમાંજ તે સત્ય વાક્ય પ્રમાણે આપણા આત્માનો અનુભવ દેવા પ્રયત્ન કરવો એજ અર્થ કર્તવ્ય છે. જ્યારે મનુષ્યમાં આત્માનો નિવાસ છે તો પછી તેનામાં ઇશ્વરીય ગુણધર્મો પણ વિદ્યમાન છે. માત્ર તેના ઉપર જીવભાવનું આવરણ હોવાથી તેનો આપણને સાક્ષાત્કાર થતો નથી. તે આવરણને દુર દરતા ચેતન્ય સ્વરૂપ આત્માનો અનુભવ થાય છે. તેનો અનુભવ થતાં આત્મજન પણ પ્રકટે છે.

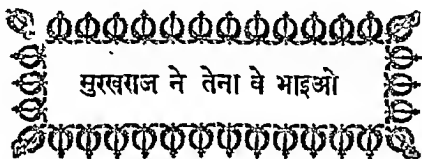
આત્મજન પ્રકટાવવા માટે વિષયવાસના અને ઇન્દ્રિય સુખોમાં ઉન્મત ન બની જડું. તેનો ત્યાગ કરી પ્રીતિનો વિષય પોતાના આત્માને માનવો. જ્યારે આપણે પોતાને આત્મસ્વરૂપ માનીએ અને પછી બીજાને દણે આપણે દલકા, નિર્ભય, અશક્ત, તુચ્છ છીએ એમ માનીએ તો પછી આત્માનાં ઐશ્વર્ય આપણામાં શી રીતે પ્રકટે? આત્મજન અને આત્માનું ઐશ્વર્ય પોતામાં પ્રકટાવવા માટે નો આપણે પોતે આત્મા છીએ, મહાન છીએ, સર્વ કરી શકીએ તેમ છીએ, જગત્માન છીએ, નિર્ભય છીએ, સુખી છીએ, આનંદી છીએ, અને સત્ય વચન બોલનારા છીએ એમ માનવું જોઈએ. અને તે પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ અને તેનો આપણા પોતામાં અનુભવ કરવો જોઈએ.

મનુષ્ય શરીર એ આત્મા નથી. શરીર જડ છે નાશ્યંત છે. પણ તેમાં રહેલ ચેતન્ય તેજ આત્મા છે. શરીરની અંદર અનંતશક્તિ વિદ્યમાન છે. તેને પ્રકટારી તેનો ઉપયોગ કરતાં આવડવું જોઈએ. મોટું મોટું વાતો કરવાથી કાંઈ મનનું નથી. મોટું વાતો કરી કે આત્મજનથી અમે આમ કરીશું અને તેમ કરીશું પણ જ્યાં સુધી પોતામાં આત્મજન પ્રકટાયું નથી ત્યાં સુધી તેનાથી કાંઈ કાર્ય થઈ શકતું નથી.

આત્મજન પ્રકટાવવા માટે તમારે તમને પોતાને તુચ્છ ન માનવા, તમારી પણ શક્તિઓનો ત્યાગ કરવો. તમને પોતાને હૃદય માનતાં સીધો, ઇશ્વર રૂપજ સમજો. મોંથી વાતો ન કરો પણ તે પ્રમાણે માની તેનો અનુભવ કરો. વર્તનમાં પણ ઇશ્વરીય ગુણોને ઉનારો. ગાંધી પણ મનુષ્ય જમે તેવો હોય છતાં તેનાથી ઝગાવ નહિ, કાષ્ઠતા પ્રતિ ગરીબનું મોં કરી વાત કરો નહિ. તમે ઇશ્વરના બાળ છો તો પછી તમારે અન્ય આત્મજન દીન થવાની જરૂર નથી. ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા રાખો, તેજ જ ચિંતા કરો, તેજ તમારામાં

પ્રકટાવા ચલ કરે. વિષયી વૃત્તિનો ત્યાગ કરે. જ્યાં સુધી તમે તમારા આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ ન કરી શકા ત્યાં સુધી કંઈ નહિ બીજું કાંઈ પણ વસ્તુ ઉપર અત્યંત પ્રીતિ ન રાખો. એક માત્ર આત્માને જ પ્રીતિનો વિષય માની તેને જ પ્રાપ્ત કરવાનું મુખ્ય ધ્યેય રાખો.

ઈશ્વરાભિમુખ થતાં ઇશ્વર તમને સદાય યશે. સર્વ ઉચ્ચતા જેમ અધાર્ અગપાઇ જાય છે તેમ તમે જ્યાં ઇશ્વરાભિમુખ થશો કે તરત તમારી મનોવૃત્તિઓ બદલાવાની, તમારી વિષયભોલુપતા ઝોળી યવાની. દુઃખ દારિદ્ર્ય અગપાઇ જવાના, આજથી જ પ્રયત્ન કરો. તમારા શરીરને તમારા કર્તવ્યને સિદ્ધ કરવાનું સાધન માની તેનું સંરક્ષણ કરો અને તે વડે તમે આજ જીવનમાં આત્માનુભવ કરી આત્માના અનેક ઐશ્વર્યને મેળવો એમાંજ તમારું દિત છે.

મુરખરાજ ને તેના બે ભાઈઓ

લેખક—મહાત્મા મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી.

[અનુસંધાન ગતાર્થી.]

પ્રકરણ ૧૧ મું.

આમ બે બાઇને પાલખાઈ કરી સેતાન મુરખરાજની પુર્કે પડ્યો. ચોતે સેનાપતિ બન્યો ને મુરખરાજની પાસે આવી કહ્યું “ મહારા / આપની પાસે લશ્કર હોવું જોઈએ.

આપ બાદશાહ ગણાઓ, અને લશ્કર ન હોય એ શોભીની વાત નથી. આપ મને હુકમ કરો કે તુરત હું માણસો એકઠા કરીને તેઓને શોખનો સિપાઈ બનાવીશ.”

મુરખરાજે સાંભળ્યું, અને બોલ્યો: “ ભને, એક લશ્કર બનાવો; તેઓને ગતાર્થી શોખવડું. કારણ કે મને ગાવું પડે છે.”

સેતાન ગામમાં ફરી વળ્યો. બધાને સિપાઈગીરી સેવાવું સમજવું, અને બાલ્યો આપી. માણસો હસી પડ્યા, લાલચોની કાંઈ અસર ન થઈ. અને બધાએ ના પાડી.

સેતાન મુરખ પાસે ગયો અને બોલ્યો: “આપની રૂમત પોતાની મેજે લશ્કરી કામ થીજે એવું લાગતું નથી. તેઓને તો ફરજ પાડવી પડશે.”

મુરખ બોલ્યો: બહે એમ અજમાવી જો.”

એટલે સેતાને ઝાંડી પીટાવી કે જે કાંઈ માણસ તરફ ફરે લશ્કરી ખાતામાં દાખલ નહીં થાય તેને ફાંસી દેવામાં આવશે.”

લોકો આ સંજોગોને સેનાનતી પાસે આપ્યા, અને બોલ્યા: "તમે એમ કાંઈ પીઠવો છે કે, જે અમે લશ્કરી ખાતામાં દાખલ નહીં થઈએ તો, અમને હાંસી મગવો પણ અમે દાખલ થઈએ તો અમારે શું કરવું પડશે, અને અમારું શું થશે? એ તો તમે જણાવું નથી. કાંઈ તો એમ કહે છે કે સિપાઈઓને વગર કામનું મરણું પણ પડે છે. "

સેનાને જવાબ દીધો: " એમ પણ કાંઈ વેળા બને. "

આવું સંજોગોને લોકો દડ પકડી અને લશ્કરમાં દાખલ થવાની ના પાડી. તેઓ બોલી ઉઠ્યા: ગમે તે પ્રકારે અમારે મરણું તો છેજ. ત્યારે બલે અમે ઘેર બેઠા હાંસી-એજ ચડીએ. "

સેનાન ખીજાઈને બોલ્યો: " તમે બધા બેઠકા છો. લડાઈમાં તો મરીએ પણ ને મારીએ પણ જે તમે દાખલ નહીં થાઓ તો તો તમારું મોત ખચીત જ છે. "

આથી લોકો જરા મુંઝાયા, અને મુરખરાજની પાસે ગયા, અને કહેતા લાગ્યા. " આપનો સેનાપતિ કહે છે કે અમે લશ્કરી ખાતામાં દાખલ નહીં થઈએ તો આપ અમને બધાને હાંસી દેશો. શું આ વાત ખરી છે? "

મુરખો લશ્કરીને બોલ્યો: હું એકલો તમને બધાને કષ્ટ રીતિએ હાંસીએ ચડાવું? હું તો મુરખો કહેવાઉં, એટલે તમને આ બધું સમજાવી રહ્યો નથી. પણ સેનાપતિનું બોલવું હું પોતે નથી સમજતો. "

બધા બોલી ઉઠ્યા: ત્યારે અમે કદી દાખલ થઈશું નહીં,

મુરખો બોલ્યો: " એ બહુ ઠીક વાત છે. ન યજ્ઞે એટલે લોકોએ સેનાપતિને ચોખ્ખો ના પાડી.

સેનાને જોયું કે તેના દાવમાં તે ન હાઓ તેથી તે મુરખરાજને છોડી પાસેના રાજા આમળ ગયો અને ત્રીયે પ્રમાણે બોલ્યો: મહારાજાધિરાજ મુરખરાજનો દેવ મેં જોયો છે. તેના માણસો બધા નમાયા છે. તેમની પાસે પૈસા નથી, પણ ફાણા ઢોર વિગેરે ખુબ છે, આપ જે લગાઈ કરા તો એ બધું લુટી લેવાન,

રાજા કુલાયો અને લલચાયો તેણે લગાઈની તૈયારી કરી દાખોબો એકઠાં કર્યો. અને મુરખરાજની સરદાર ઉપર પડાવ નાખ્યો.

લોકોને ખતર પડતાં તેઓ મુરખ પાસે આગળ અને બોલ્યા: " કાંઈ રાજા આપણી ઉપર ચડાઈ કરવા આવે છે. "

મુરખો બોલ્યો: " બંને આવે. તેને આવવા દો. "

રાજા સરદાર જોગંધો ને મુરખરાજનું લશ્કર તપાસવા પાગીઆ મોકલ્યા. લશ્કર તો ના મલે એટલે પાગીઆ શું શોધે? રાજાએ પોતાનું લશ્કર લુટ-કરવા મોકલ્યું. મરણ અને જોરવો તાલુબી પામી સિપાઈઓને જેવા લાગ્યાં સિપાઈઓએ અનાજ અને ઢોર ઉપર દાવ નાખ્યો. લોકો સામે ન થયા સિપાઈઓ જ્યાં જાય ત્યાં આમજ જન્યું. લોકો સિપાઈઓને કહેવા લાગ્યા. તમારે અમારા ફાણા અને ઢોરનો ખપ દોષ તો બંને લઈ જાઓ. પણ તમારા ગામમાં તેની તંગી દોષ તો તમે અમારા ગામમાં આવીને વસો, એમ કર્યો તો તમને દાણો ચીરી જવાની અને ઢોર ઢાંચી જવાની તકલીફ ઓછી થશે.

- આવાં વચન સાંભળી પ્રથમ તો સિપાઈઓ દરયા પછી વિચારમાં પડ્યા. કાંઈ સામે ન થાય એટલે હુટમાં તો રવાના રહ્યો નહીં.

તેઓ યાકુબા, રાજની પાસે નિરાશ થઈ પાછા ગયા ને બોલ્યા “ આપે અમને કહવા મોકલ્યા પણ અમે કાની સાથે લડીએ ? અહીં તો અમારી તરવાર હવામાં ઉભામવા જેવું છે, કાંઈ અમારી સામેજ ચલું નથી. ઉલટાં તેઓ પેતાની પાસે હોય તે અમને સોંપી દે છે, અહીં અમે શું કરીએ ? ”

રાજ ગુસ્સે યયો. સિપાઈઓને દાણા, ઘર વીજેર બાળી નાંખવાનો, અને દેરને કાપી નાંખવાનો હુકમ કર્યો અને બોલ્યો “ જે મારા હુકમ પ્રમાણે નહીં ચાલે તો હું તમને જલ્દીને કતલ કરીશ. ”

આ સાંભળી સિપાઈઓ બંહીના અને હુકમ પ્રમાણે કરવા ચાલ્યા તેઓ ઘરગાર બાળવા લાગ્યા છતાં તેઓ સામે ન ચર્તા નાના મોટા બધા રાવા લાગ્યા અને બોલ્યા તમે આમ શું કામ કરો છો ? અમારો માલ તમને જેઈએ તો લઈ જાઓ પણ નકામું નુકસાન ન કરો તો તમારો પાક. ”

સિપાઈઓ પીગળી ગયા તેઓએ હુટકાટ કરવાની ચોખ્ખી ના પાડી. અને રાજને છોડી આવતા ચલા.

પ્રકરણ ૧૨ સું.

આમ સેતાન નાસીપાસ ચયો. તેનું સેનાપતિપણું સુરખરાજની રેલત આગળ કામ ન આવ્યું, એટલે દબે કાષ્ટજંઘ નાણુવરી બન્યો તેણે. સુરખાના રાજમાં નાણુવરીની દુકાન કહાડી નાણુમયો સુરખરાજને અને તેની રેલતને હંકારવાની તેણે આચા બાંધી.

સેતાન સુરખરાજ કને જઈ બોલ્યો “ આપનું બધું કરવા મારી ઉમેદ છે, હું આપની રેલતને કડાપણુ રીખવવા માગુ છું એક કાડી હું આપના રાજ્યમાં રહી રથાપવા છું ”

સુરખરાજે જવાબ આપ્યો “ મારા રાજમાં સુખેથી રહો, ને જે હંકારીક હોય તે કરો. બીજે દહાડે સેતાને ચાટામાં જઈ માણુસોને એકકા કર્યા. તેની પાસે મહો-રાની ચેલી હતી. તે બોલ્યો.

“ તમે લોકો દેરની માફક રહેતા જણાઓ છો, માણુસને જાજે તેમ રહેતાં તમને જતાવું એ પ્રમાણે ઘર બાંધવામાં મને મદદ કરો. મારી દેખરેખ નીચે તમારે કામ કરવું ને હું તમને મહેનતાણુ જલ્દ સેનાની મદદરો આપીશ. ”

આટલું કહી તેણે મહોરો જતાવી.

મહોરો જોઈ લોકો અચ્ચો પામ્યા. તેઓમાં નાણુવરું ચલણ નહતું. તેઓ એક બીજાની સાથે માલનું સાદું કરતા. એકતો દાણાઓથી કાપડીયા પાસેથી કાપડ લે, મલુર જોઈએ તો દાણા લઈ મલુરી લીએ. “ આ કેવાં ચકચકીત ચકનાં છે, ” એમ કહી તેઓ દસવા લાગ્યા.

લોકોની આખરે ચક્રતા ગમ્યા તેથી તેઓ તો વગર વિચારે પોતાનો માથ સેતાનને આપી મહોરો એકી દરવા લાગ્યા.

સેતાન રાજ થયો. તેણે વિચાર્યું “ હવે મને લાજ ફાગ્યો છે. લોકોનો બધો માથ લઈ લઈ ને તેઓને પાપમાથ કરી ચડીત. ”

પણ સેતાનની ગણતરી ખોટી પડી, લોકો કંઈ નાથ સમજીને મહોરો નહોતા લેતા. તેઓને મન તો સિક્કા તે રમકડાં હતાં તે બધી મહોરો પોતાના છાકરાં હોયતે આપી દેતા હતા. જ્યારે સિક્કાની જત થઈ એટલે લોકો તે લેતા બંધ પડી ગયા.

દરમીયાન સેતાનનો મહેલ પુરો ચણાયો ન હતો તેના ઢાકારમાં તેને જોઈતો હતો એટલે દાણો પણ એકઠો નહોતો થયો એટલે તેણે મજુર વિજેરને બમણા સિક્કા આપવાનું કહ્યું.

મજુરો કે ખેડૂત યાના આવે ? તેઓને સેતાનની મંજુરી પેટને ખાતર કરવાની હાજત ન હતી. કોઈ વેળા છાકરાઓ સેતાનની પાસે પહોંચી જાય ને થોડાં બોર આપી સિક્કા રમવાને સારૂ લઈ આવે. બોરધો કંઈ સેતાનનું પેટ ન ભરાય. એટલે સેતાનને તો જોતે નાથે ખાવાના સીસા પડવા લાગ્યા.

તે ઠેકાણે ઠેકાણે ભમવા લાગ્યો ને તેણે મહોરો આપી ખાવાનું માગ્યું. સદૃષ્ટે કહ્યું કે તેઓની પાસે રમકડાં પુષ્કળ હતાં એટલે ન જોઈએ.

એક ખેડૂતને ત્યાં જતાં તેને નીચેનો જવાબ મળ્યો “ બાઈ, મારે તારી મહોરો તો ન જોઈએ. પણ જો તું ધુખ્ખો હોય તો ઇશ્વરપ્રીત્યથે તને ખાવાનું આપીએ. ”

ઈશ્વરનું નામ સાંભળતાજ સેતાન નાઠો. ઈશ્વરનું નામ જ્યાં લેવાય ત્યાં સેતાન ઉભો પણ યાનો રહે ? તો પછી ઇશ્વરને નામે કંઈ તે ખાવાનું લીએ ?

સેતાન હવે યુઝાયો. પૈસા સિવાય બીજું તો તેની કને હોય શું ? કામનું તો નામ નહીં. જો મજુરી કરીને પેટ ભરે એવી રીયતિ હોય તો પછી સેતાન કેમ ચણાય ? હવે તે ગુરસે થયો ને બોલી ઉઠ્યો.

“ તમે લોકો જનવરતી પણ ખરાય છે. અકલ્પના તો બારદાન લાગે છે. પૈસાથી આપું જન લેવાય પણ તમને તો મને પેટલા પૈસા આપું છતાં અમર નથી. ”

લોકો બોલ્યા : “ અમે તારા પૈસાને શું કરીએ ? અમારે કર વેરા નથી ભરવા પડતા. ”

આમ સેતાન અનાજ વગર જીવે દિવસ ગુજરવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

સેતાન જીવે મરવા લાગ્યો એ વાત લોકોએ મુરખાને કરી, મુરખો મોઢો : “ આપણે તેને જીવે ન મરવા દેવો. બધાએ એક એક દિવસ ખાવાનું આપવું. ”

સેતાન નિરૂપાય થયો. તેને બીજા કુલુવ કરવી પડી. એક દહારો તે મુખાને ધેર વારા પ્રમાણે ખાવા આપ્યો. (મુરખરાજને ત્યાં ગળા ઉપર વચ્ચે આવી બાજતમાં ભેદ ન હતો.) મુંગી ખાવાનું તૈયાર કરતી હતી. મુંગી અનુભવી હતી. ઘણીવાર આગસુ લોકો કંઈ કામ થયું વિના વહેતા ખાઈ જતા. આથી મુંગી અકળાએવી. માણસના હાથ ઉપરથી તે જલ્દતી કે માણસો મહેનતુ છે કે આગસુ જેના હાથ ઉપર કોદાળીનાં આંટણુ ન પડ્યા હોય તેને આગસુ માની, આંટણુવાળા માણસો જામી રહે તે પછી આગસુ માણસોને તે ખાવાનું દેતી.

હવે મુંગાએ સેતાનના હાથ જોયા. તે તો લીસા ને આંટણુ વિનાના હતા. એટલે મુંગાએ તેને ઇશ્વર કરી સમજાવ્યું કે તેને મજુરો ખાઈ લેશે પડી ખાવાનું મળશે.

મુંગીની માથે સેતાનને સમજ પડી. મેતાન ધરમાયો, ને નારાજ થઈને બોલ્યો: “તમારો કાયદો તો આંધળો લાગે છે. બધા માણસોએ અંગમહેનત કરવી જોઈએ એવું તો મેં તમારા રાજમાં જ જોયું છે તમે એમ માને છો કે અકલ્પવાન માણસોએ પણ મજુરી કરવી પડે ?”

મુરખરાજ બોલ્યો: એ તો મને ખબર ન પડે. અહીં તો બધું કામ હાથે ને પગે થાય છે.”

સેતાને કહ્યું: “માણસો અકલ્પ વિનાના છે તેથી જ. તો પણ મગજચક્તિથી કેમ કામ કરવું એ હું તમને બધાને શીખવી ચકું છું. પછી તમને માલમ પડશે કે હાથ પગ વડે કામ કરવા કરતાં મજજીરડે કામ કરવું એ વધારે ફાયદાકારક છે.”

મુરખરાજ તાણુળી પામ્યો ને બોલ્યો: “ત્યારે તો હું મુરખ કહેવાઉં છું એમાં કંઈ ખોટું નહીં.”

સેતાને પોતાનું ભાષણ જારી રાખ્યું: “પણ એટલું યાદ રાખવું કે મગજથી કામ કરવું એ સહેલ નથી. મારા હાથ ઉપર આંટણુ નથી તેથી તમે લોકો મને આગસુ ગણી બીજાની પડી ખાવાનું આપો છો. તમે ખાનરીથી માનજો કે હાથથી કામ કરવા કરતાં મગજથી કામ કરવું એ સૌ મહેનતુ મુશ્કેલ છે. કેટલોક વાર મગજ ચીરાઈ જાય છે.”

મુરખરાજ વિચારમાં પડ્યો ને બોલ્યો: “એમ છે તો એટલી તકનીક ચાને સાર વેંટો છો ભાઈ? માથું ચીરાય એ કંઈ ઠીક લાગતું દરો? હાથ પગ વતી સહેલું કામ કરવું એ ઠીક નહીં ?”

સેતાન બોલ્યો: “હું એટલી તકનીક તમો લોકોને સાર ઉઠાવું છું. જો હું તેમ ન કરું તો તમે પણ સલામત મુરખા રહે. મુરખને જ્ઞાન આપવું એ જ અમારા જીવ માણસોનું કામ છે. તેથી અમે પરમાર્થી કહેવાઈએ છીએ. મને મગજથી કામ કરતાં આવડે છે તે બધું તમને બધાને શીખવવા તૈયાર છું.”

મુરખ વધારે વિચારમાં પડ્યો ને બોલ્યો: “ત્યારે તો, ભાઈ, અમને જરૂર શીખવ. અમારા હાથ પગ થાકશે ત્યારે અમે મગજનો ઉપયોગ કરશું.”

સેતાને શીખવવાનું વચન આપ્યું. મુરખરાજે લોકોમાં જાણ કરી કે એક અદ્વચ લોકોને મગજવતી કામ કરતાં શીખવશે. જ્યારે તેઓના હાથ પગ થાકે ત્યારે મગજ વાપરવું ને મગજથી વધારે કામ થાય છે એમ તે અદ્વચ કહે છે.

મુરખરાજના મામમાં એક ઉંચો મીનારો હતો. તેને ઉંચી ને સીધી રીડી હતી. તે મીનારા ઉપર મેનાનને મુરખે મોકલ્યો કે જ્યોત્ષી ગયા લોકોને જોઈ શકે ને સાંભળી શકે.

સેતાન અગાસીએ ગયો. લોકો તેને જોવા ને સાંભળવા આગ્યા. લોકોના મનમાં તો એમ હતું કે હાથને જલસે મગજ કેમ લાપરવું તે કંઈક કળા કરી સેતાન ચીખવશે. તેને જલસે મેનાને તો સાંભળી શકે કહ્યું ને લોકો અંતઃમહેનન કર્યા વગર કેમ નહીં શકે એ બોલવા લાગ્યો. લોકો તો આ બધું ન મનનવા. યાદીને પોત પોતાને કામે ચડવા.

સેતાન તો ખરાશ પાડવાનું કરે આવતા જતા લોકો સાંભળે, ઉંચે ભુલે ને ન સમજે એટલે ચાલતા થાય. અમાથી ઉપર ખાવાનું હતું નહીં. સફૂના મનમાં હતું કે મગજની કામ કરી સેતાન પોતાના ખાવાનો બંદોબસ્ત કરતો હશે એટલે કાંઈને ખાવાનું પહોંચાડવાનું ન સૂચ્યું.

મુરખરાજને પુછાયું: “કેમ પેલા મદસ્યે મગજની કામ કરતાં ચીખવું કે ?”

લોકો જોલ્યા “ના છ, તે તો હલુ બોલ બોલ કર્યા કરે છે.”

બેસનો બેસનો સેતાન યાક્યો. બુખથી નમજો પડ્યો. તે લપડ્યો ને અગાસીની દીવાલ સામે તેનું માથું પછાડ્યું. આથી લોકોને લાગ્યું કે મદસ્યે મગજની કામ કરવાનું શરૂ કર્યું. મુરખરાજને ખગર મળી કે મદસ્ય હવે મગજની કામ કરવાનું જતા-વવા લાગ્યો છે.

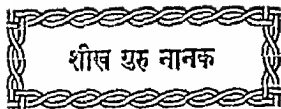
આ સાંભળી મુરખ મીનારા પાસે આગ્યો. મુરખ પહોંચ્યો ત્યારે તો સેતાન તદ્દન લેવાઈ રહ્યો હતો તેથી તેનું માથું પછાડવાનું કરતું હતું. તે જિનરવા ગયો પણ પર્જમાં જોર નહીં તેથી તે પગથીએ પગથીએ માથું પછાડતો નીચે પડ્યો.

મુરખ જોલ્યો: “મદસ્ય કહેતો હતો એ વાત તો ખરી. તે કહેતો હતો કે કેટલી-કતાર મગજની કામ કરતાં તે ચીરાઈ જાય છે. આ તો હાથમાં આંટણ પડે તેના કરતાં પણ ખરામ કહેવાય. આવી રીતે કામ કરતાં તો માથા ઉપર મોટી લીમટી ઉડશે.”

મુરખ તેથી પાસે જઈ તેણે કેટલું કામ કર્યું તે તપાસવા જતો હતો. પણ સેતાન જોવા નીચે પડ્યો કે ઘુરત ધરતીમાં સમાઈ ગયો ને માત્ર તે જગ્યાએ ખાડો જોવામાં આગ્યો.

મુરખરાજ હવે સમજ્યો કે સેતાન પડ્યો તે કંઈ કામ કરતાં નહીં, પણ તમરી ખાવાથી પછાડ્યો. તે જોલ્યો: “આ તો પેલા ગુગામ આવેલા તેનો જાપ જણાય છે.”

આમ મેનાનનું મુરખાની પાસે જગ ન ચાલ્યું. મુરખરાજના રાત્રીમાં તો મજા સારા માણસો એકઠા થવા લાગ્યા. તેના બન્ને લાઈ ને ને ચરતુ આગ્યા. તેઓ મુરખાની સારી પગ જાણી રહેલીનું રહસ્ય મનનવા. તેઓએ પણ તેની સાદાઈ પાડી, ને સફૂ નીતિ ધર્મ સાચવી, સત્યનું સેવન કરી અંતઃમહેનન કરી, સુખથી કામ ગુજારવા લાગ્યા.

શીખ ગુરુ નાનક

(અનુસંધાન ગતીકથી)

૪

ગુરુ નાનકે નવાજ સાથે કરેલી વાતો ચોતરફ ફેલાઈ. તે વખતે લાહોર જીલ્લાના કસુર શહેર પાસે આવેલા મનસ્યા નામના લામીરથ નામનો ક્ષત્રીય દેવીભક્ત રહેતો હતો તેણે આ વાત જાણી તે પોતાના શિષ્યો સાથે નાનકની દર્શન કરવા આવ્યો. નાનક સાથે થયેલી વાતચિતથી તે પ્રસન્ન થયો અને અને તે નાનકનો શિષ્ય થયો અને દેવીભક્ત મંત્રી પરમાત્માનો ઉપાસક બન્યો. તે પછી તે નાનકની કાર્તિ દેવપરદેશ ફેલાવા માંડી તથા અનેક મહાશયો તેમની પાસે આવવા લાગ્યા. લોકો તેમના આગળ હજારો શિપિયાની ભેટ મૂકવા લાગ્યા. આવેલી તમામ રકમ નાનક અપંગો, અનાથો, અને ગરીબોમાં વહેંચી નાખતા. પોતાની પાસે કંઈ પણ રાખતા નહિ.

દિવસે દિવસે લોકોની બીડ જમવા વાગી નેથી નાનકને દરિયાતીર કરવાનો કે ધ્યાન ધરવાનો વખત પણ આજો મળવા લાગ્યો. મેટમે તે સવત ૧૫૫૬ માં કેટલાક ફરીરો અને ગાયક મહાનાની સાથે લાહોર જઈ ભક્ત જવાદરમદને ત્યાં મૂક્યો. અહિં પણ નાનક આજ્ઞાની વાત ફેલાઈ લોકો દર્શન માટે આવવા લાગ્યા. બાદશાહ સિકન્દર તો દીના ગુરુ સૈયદ અદમદ સાથે તેમને પરમાત્મા પ્રમંવી ચર્ચા થવા લાગી. તેના પરિણામે નાનકનાં વચનો સાંભળી તે પોતાને ધર્મમંત્ર છોડી જાન મામંના અનુયાયી થયા.

લાહોરમાં સાત દિવસ રહ્યા તે પછી તે એમનાજાદમાં ગયા. ત્યાં સંખ્યાકળ યજ્ઞ મર્ધ હતી એટલે તેમણે લાલુ નાખના પેક સુતારની દુકાન સામે એક ઝાડ નીચે મૂક્યો. તે સુતાર તરીકે હતો પણ સાધુ સેવામાં તર્કર રહેતો. લાલુએ તેમને આટલો ઠાળો આપ્યો તેમ સાદુ ભોજન આપ્યું આ વાત શહેરમાં લોકોએ જાણી તથા પોતે ક્ષત્રીય હોવા છતાં શુદ્ધતા ધરનું ભોજન લીધું એ વાતની ધણી ચર્ચા થવા લાગી, આજ મામમાં રાષ્ટ્રભાગ નામનો જમીનદાર હતો તે ધણો અત્યાચારી હતો તે ત્યાં બીજો દિવસે લાલુએ જમાડતો હતો તેમાં નાનકને પણ જમવા તેમણે. ગુરુ નાનક ત્યાં ગયા ખરા પણ જમવાની ના પાડી. તેથી રાષ્ટ્રભાગે પૂછ્યું કે તમે જમવાની કેમ ના કરો છો ? તે સાંભળી નાનકે કહ્યું કે. તમે જે ભોજન આપો છો તે પાપના પૈસાનું છે, તમે કાર્તિ માટે જમાડો છો વળી તમારી દલિલા નામસી છે તથા અપવિત્ર છે.

આ સાંભળી રાષ્ટ્રભાગે કહ્યું “શુ તમે મારા ખોરાકને અપવિત્ર માનો છો, અને લાલુ નામના નીચ વર્ણના સુતારના ધરના ખોરાકને પવિત્ર ગણો છો ?”

નાનકે—“હા, તેની ખરી મહેનતનો ફળો રોટનો ફળ કરેનો છે, પણ અત્યાચારથી મેળવેલા દ્રવ્યનું તમારું મિશ્ર-ન-સ્વપૂર્ણ છે તમે તમારા આગ્રિતજનોપ્રતિ અપમાન અને તિરસ્કારી નજરથી જુઓ છો એજ તમારી તામસી દૃષ્ટિનું પ્રદર્શન છે. લાલુનું ભોજન પ્રેમપૂર્વક રથ થું હતું અને જમવાની આવાગર બક્ષિતપૂર્વક પીરસાયું હતું.

રાષ્ટ્રભાગ—તમે જે કહો છે તેની સાબીતી શો ?

આ સાંભળી નાનકે એક હાથમાં લાલુના ધરતો રાટલો અને બીજા હાથમાં રાક-બાનનો ખોરાક લઈ મુઠીમાં દબાવ્યો તો રાષ્ટ્રભાગના ખોરાકમાંથી લોહીના ટપકા ઝરવા માંડ્યા અને લાલુના ખોરાકમાંથી ફૂલની ધાર પડી.

આ જોઈ રાષ્ટ્રભાગ ચરમાયો. પણ તેણે કહ્યું કે આ તો જાદુમરતો ખેલ છે. આ પછી તે અને ભત્રિયા નવાજ દસનખાન ચુકને જાદુમર મળવા લાગ્યા.

તે જામના એક મુસલમાન અમીરની ઓફીસનું કામ હતું તે પ્રમુખે મર્દાનાને જ-મવા બોલાવ્યો. તેને જામના પછી કેટલાક ઝંડુની મુસલમાનોએ તેને 'તું મુસલમાન ધર્મ કાફરની સાથે ફરે છે' એમ કહી ખૂબ માર માર્યો. તેનો આત્મસ્વર સાંભળી ચુકજી નાનકે લાલુને કહ્યું કે: "ધણા યોગ્ય દિવસોમાં આ યોધાની બૂરી હાલત થશે, એમનાં બી ઓફીસ કલ્થ ધર્મ જશે અને માલમત્તા જે રસ્તે આપી દશે તેજ રસ્તે લુગાઈ જશે. જેમ એક પાપીને લીધે સો સારા માણસોથી બરેહું વડાન કુને છે તેમ આ અત્યાચારીનાં પાપથી આખું સહેર કલેશ પામશે.

લાલુ—એવી સ્થિતિ કાલુ કરશે અને ક્યારે ?

નાનક—“આવન અકતરે જાન સતાવને ઔર બી ઉમ્મી મરદમ એલા.”

એમના કહેવા પ્રમાણે સંવત ૧૫૭૮ માં બાગર બાદશાહે એમનાત્રાફ બરત્તાફ કરી રિહીમાં સજાવાદી સ્થાપી હતી. ફરી ૧૭૨૭ માં નાદીરશાહે મુગલોની બાદશાહી કબજામાંથી ત્યારે મરદના એલા-ચુકે જોવિંદના ખાલસા સિપાઈઓએ પંડિત ઉપર અ-ધિકાર જમાવ્યો હતો.

આ પ્રમાણે ચુકજીની વાણી સત્ત્વ યર્ષ હતી.

તે પછી નાનકે લાલા અને મર્દાનાને લઈ હરદાર તરફ પ્રયાણ કર્યું. તે રસ્તામાં આવતા ગામોમાં મુકામ કરતા, યાત્રોપદેશ આપના જતા હતા. આમગે જતાં યોધાજી કાટમાં જઈ તેમણે એક બોરડી નીચે મુકામ કર્યો. તેમને આગ્યાની વાત જાણી અનેક લોકો તેમનાં ઘરને આવવા લાગ્યા. તે લોકોએ કહ્યું કે હુમલખીંગ નામનો ફજીર આં સહેરનો નાશ કરવા માટે એકાંતમાં અનુશાન કરે છે.

આ સાંભળી ચુકે તે ફજીરને બોલાવી પૂછ્યું કે: “આપ આ સહેરનો નાશ કરવા માટે કેમ ઇચ્છો છો ?”

ફજીરે ક્યું—“અહિંના લોકો મિથ્યાવાદી અને મુઝા છે. એક જગે મને પોતાનો ઓફીસ આપવાનું કહી પાછગધી ન આપ્યો. તેથી મને લાગ્યું કે આ સહેરનો નાશ થવો જોઈએ.”

નાનક—“આ બધું સહેર જુઠું છે કે સું ?

ફજીર—“હા, બધા લોકો જુઠા છે.

આ પછી નાનકે મર્દાનાને બે પેસા આપી સહેરમાં મોકલ્યા અને કહ્યું કે ૧ પેસાનું જુક અને એક પેસાનું સત લઈ આવ. મર્દાના ફરેક ઘેર ઘેર ફર્યો. પણ અને બીજા મર્દા નહિ આખરે મુગલકા નામના એક સુન્નિશ હુકમનારે તે બે પેસા લઈ એક હામગ ઉપર બેઠી આપ્યું કે “મારું એ સત્ત્વ છે અને જીવનું એ જીવું છે.”

મદાનાએ આ કાગળ ગુરુ નાનકને આપ્યો જેટલે તેમણે તે માણસને બોલાવ્યો. પછી ફરીને કહ્યું કે: “ જુઓ, આખી દુનીયા એક સરખી હોતી નથી કાંઈ એકાદના અપરાધ માટે અનેકનું અહિત કરનાર છુતાની ખફગીમાં આવી પડે છે. ” પછી પેલા માણસને કહ્યું કે. “ હાથ, મરતુ એ સત્ય છે અને જીવતુ એ ભુલું છે આમ જાણવા છતાં તું આ સસારની જગમાં શા માટે ગુચ્છાઈ રહ્યો છે ? આ સાંભળી તેણે ધરખારનો ત્યાગ કર્યો અને વિરક્ત થઈ ગુરુ સાથે પ્રત્યક્ષિતમાં તેમની સેવામાં લીન થયો. આ જોઈ પેલા ફરીરત્નું મન પણ રાંત થયું તેણે પણ નાનકને ગુરુ કર્યા અને પોતાને રચાવે થયો.

સીયાલકોટમાં ન્યાં નાનક ઉતર્યા હતા તે જગ્યા કાંઈ પણ “ બેર સાહેબ ” ના નામથી પ્રસિદ્ધ છે. તેને આ એ સરકાર તરફથી ત્રણ ચાર હજાર રૂપિયાની જગીર હતી પણ ચાલુ છે.

તે પછી નાનક ત્યાંથી પોતાના વતન તલવંડી ગયા. નાનપણમાં જોને ગાંડા કુટી મારતા હતા તે નાનક હવે તો મોટા સિદ્ધ થયેલા જોઈ ગામના સર્વ લોકોએ તેમને વધાવી લીધા. નાનક ઘેર આવ્યા તે જોઈ તેમના માથાપ અને ઓ છોકરોને કેટલો આનંદ થયો હશે ! તેમને મનપાસીના વેશમાં જોઈ કેટલું હાથો આજુ કરી.

પોતાના વતન તલવંડીમાં કેટલાક દિવસ રહ્યા તે પછી તે નાનપણમાં પોતાની સાથે જે બ્રાહ્મ નામનો માણસ લોકો લેતા ગયા ત્યારે હવે તેને સાથે ઘણા જાનામાના જવણમાં ચાલી ગયા. ખંડિ જે રથને પોતે રહ્યા હતા તે રથને ‘હોટા નાનકાના સાહેબ’ નામનો એક ઉત્તમ ગુરુઆચાર્ય હાલ પણ છે.

ત્યાંથી નીકળી પોતે મુઢનીયા ઘણા સતઘજ પાર મરૂ બ્રહ્મિમાં ઘણાં ફરતા ફરતા હરદાર જઈ પહોંચ્યા.

ત્યાં હજારો યાત્રાળુ ગંગા સ્નાન કરી સૂરને નમસ્કાર કરતા હતા. તેમની પાછળ અનેક પડયાઓ હમણા માટે ફરી વળતા હતા. નાનક ત્યાં જઈ ગંગામાં સ્નાન કરી હાથમાં જળને ભેભો ભરી સડથી ઉંચડુ પશ્ચિમ તરફ પાણી રેડવા લાગ્યા. આ જોઈ એક પડયાએ કહ્યું. “ તું કોણ છે ? ક્યાંની આવે છે અને શી ન્યાત છે ? ”

નાનકે આ સાંભળી કહ્યું, “ આરી કાંઈ નાત નથી અને ન્યાં દિવસ કે રાત્રી કશું પણ નથી તેવા વિચિત્ર શહેરમાંથી હું આવું છું. ”

પડયા—“ આ તું શું કરે છે ? જો હું કશું તેમ કર !

નાનક—“ હું પરદેશી મુસાફર છું. આ જગ્યા લોકો પૂર્વ તરફ જળના જોખા ભરી ભરીને કેમ ફેંકે છે ? ”

પડયા—“ તું કેવો મૂર્ખ છે, આ લોકો તર્જણ કરે છે અને પોતાના પિતૃને જળ પહોંચાડે છે, એ પણ તું જાણતો નથી !

નાનક—“ તો તો હું જો કરું છું તે બરાબર છે, મારા ગામમાં એક જેતર છે, અને હું તેમાં આ પ્રકારે પાણી સિંચું છું ”

પડયા—“ તારું ગામ અહિંથી કેટલે દૂર છે ? ”

નાનક—“ સો ગાઉ દૂર છે. ”

પંડ્યા—“તો તું કેવો મુખો છે, એટલે દર એતરમાં આ પાણી કેવી રીતે પહોંચશે”

નાનક—“જેવી રીતે આ લેદા અદિ પાણી ચઢાવી પત્થરોને પાણી પહોંચાડે છે તેવી રીતે મારું પાણી પણ મારા એતરમાં પહોંચશે.”

આ સંભાષણું પણ પંડ્યે કાંઈ વિદ્વાન નહોતો. માત્ર દક્ષિણ લેવાતું જ જાણતો હતો એટલે તે શ્રાદ્ધના ખરે આદમા અને તત્તુ રહસ્ય નાનકને સમજાવી શક્યો નહિ. એટલે આ ચર્ચા આદવાજ અટકા.

હરદ્વાર-ઠનખમાં જે રચણે ગુરુજી ઉતર્યા હતા તે રચણ હાલમાં પણ નાનકવાડાના નામથી પ્રખ્યાત છે.

કેદમાં—ગુરુજી તે પછી હરદ્વારથી નીકળી સંવત ૧૫૬૧ માં દિલ્લી ગયા. તે વખતે ત્યાં સિકન્દર લાહો રાજ્ય કરતો હતો. તે માનતો કે જે સાધુ કંઈ ચમત્કાર બતાવી શકે નહિ તે ખરો સાધુ કે ફકીર નથી પણ દુઝામક છે. માટે એવા માણસોને કેદમાં બંદકબાંધેલાં પ્રાણનું આહત થાય છે. આથી તે જે કોઈ સાધુ કે ફકીર જણાય તેને પકડી કેદમાં પૂરી દેતા અને સા પટીએ બેસાડી દેતા.

નાનક દિલ્લી ગયા. તેની ખબર બાદશાહ સાંભળી વગો જણ્યું કે તેનો ઉપદેશ સાંભળી પણા હિન્દુ-મુસલમાના તેના શિષ્ય અને છે. એ સાંભળી બાદશાહે ગુરુ નાનકને પકડી મંભાળ્યા અને તેમના સાથેના બે મહાજી સાથે તેમને કેદ કર્યા. અને ત્રણેને એક પટીએ બેસાડી મજુ મજુ દાણા ફગાવ્યા. ત્યાં બીજા પણ કેટલાક સાધુઓને ફગાવે બેસાડેલા હતા.

આમ ચર્તા મહાનાએ કહ્યું: ગુરુજી, અમે તો જણ્યું કે આપની સાથે રહેવાથી સારો લાભ થશે પણ આંહિ તો નસીબના આ પથરો ખચવાનો આવ્યો.

આ સાંભળી ગુરુજી કહ્યું: “બાપ તને પરમેશ્વરની શક્તિ અને મહિમાની હતી ખબર નથી. તવાજ તુ ગભરાઈ ગયો છે. સર્વ શક્તિના જ્ઞાતવત્સલ લાગવાનું શું નથી કરી શકતા ? જા, તું સંધ્યા ફકીરોને કહું કે કોઈ પટી ફરજશ નહિ.”

મહાનાએ ગુરુજીના આવા પ્રમાણે સર્વ સાધુઓને પટીએ બેસાડી દીધી. તેમ છતાં પણ સૌના અજાણી વચ્ચે થતાં જોમના તમ દરડી રહી અને દાણા પણ તેમાં રીતસર એના મેળે જ પડ્યા હાયા. સાધુઓને આ જોઈ નાશ થયું. જેમને પણ આ ચમત્કાર જોયો. જેથી તેણે જઈ બાદશાહને આ વાત કહી તે સાંભળી બાદશાહ કેદખાનામાં આવી જુએ છ તો સર્વ સાધુઓ પડેલાં હતાં. પડેલાં હતાં અને પટીએ બેસાડેલાં થઈ શકતાં નહોતાં હતાં.” આવા વિચાર ચમત્કાર જોઈ બાદશાહ ગુરુના ચરણમાં સાડી પડ્યો અને પાતાની બૂલ માટે ક્ષમા માગી.

આ પછી તેણે ગુરુજીના પાસે ઉપદેશ માગ્યા ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે:

“યુક્ત અરુજ ગુરૂતમ પરા તો હરગોશ કુલ કરનાર,
હક કા કરનાર કરીમ તુ વચ્ચપમ પરવરોદગાર.”

અર્થાત્—“હે પરમાત્મન, હું આપની પાસે દીન થઈને એક વિનંતિ કરું છું. તે આપ કૌન હક સાંભળો. આપ સદા નરીજત એવું, કૃપાળુ અને નિર્દોષ પાવન કરનાર

જા. અને હું સદનો પતિત, કૃતમ અને ખરાળ કુર્મોમાં પ્રીતિવાળો છું તો મારો હિદ્દાર કરવો એ માત્ર આપની કૃપા દ્રષ્ટિને અર્પીત છે.

આ પછી ગુરુજીએ તેને સધળા સાધુ દેખારાને હોડી દેવાની અને ફરીથી કહી પણ સાધુ સંતોને સતાવવા નહિ એવી આજ્ઞા કરી. અને કહ્યું કે કોઇ દેખારની હાથ (નિસાસા) તમારું આશુ રાજ્ય નષ્ટ કરી નાખે તો તારી સાવચેતી રાખવી. બાદશાહ પ્રમત્તા સર-હણ માટે છે. નહિ કે પીઝ માટે, સર્વ જીવજીવંતો પરમેશ્વર છે અને તે પરમાત્માનું એક સ્વરૂપ તે આ સર્વ જીવો છે. તેની તમને ખબર નથી.

આ સાંભળી બાદશાહ ગુરુનાં ચરણે પડ્યો. ધણી ધણી બેટ મૂકી. ગુરુએ તેની બેટનો સ્વિકાર ન કર્યો. અને કહ્યું: આવી કુનીઆની સોલતથી અમારું કામ જરા પણ સરતું નથી. આમ કહી પોતે પાતાના રથાને ગયા. આ પ્રમાણે તેમણે અનેક સાધુ સંતોને હોડાવ્યા તથા તેમના ધણી કાપી દેવાડ.

ગુરુ કેટલાક દિવસ ત્યાં રહ્યા પછી કાશી તરફ જવા નીકળ્યા.

કાશી યાત્રા-ગુરુ દિલ્લીથી નીકળ્યા અલીગઢ, મથુરા, જંદાવન, આમ્રા, કાનપુર, લખનૌ અને અયોધ્યાની યાત્રા કરતા કરતા સંવત ૧૫૬૩માં કાશી આવી પહોંચ્યા. ત્યાં તેમણે પશ્ચિમઘાટ ઉપર મુકામ કર્યો. જે સ્થળે તેઓ આજે ઉતર્યા હતા તે સ્થળ કશુ પંથુ ' ગુરુના બાગ ' નાં નામથી પ્રસિદ્ધ છે.

ગુરુ નાનક આવ્યાની વાત યહરમાં ફેલાતાં સેંકડો મનુષ્યો તેમનાં દર્શનને આવવા લાગ્યા. પાત્ર તે સર્વને પર્મ, જ્ઞાત અને જ્ઞાતો દર્શાવત અને પ્રમાણ સાથે ઉપદેશ આપતાં લાગ્યા. તેમના ઉપદેશથી તેઓ કયા પંથના છે અને કયા સિદ્ધાંતને માનનાર છે તે કાંઈ કળા ચકાતું નહિ. ૧૬-૬, મુસલમાન, સર્વ તેમને ઉપદેશ સાંભળવા આવતા અને દરેક જણુ અમ માનતા હતા કે ગુરુ નાનક અમારા જ સિદ્ધાંતની પ્રાપ્તિના ઉપદેશ આપે છે. આવી દિનિદુઓ કહતા કે: ગુરુ નાનક અમારા મતન અનુમોદન આપે છે. મુસલમાના કહતા કે એવો અમારા પાક મજહબનોજ પ્રચાર કરે છે. જાશના માનતા કે આ સાધુ યેનર છે, યેવો માનતા કે આ તો યેવ-મતના છે.

એક વખતે સર્વ કાંઈ તેમની પાસે બેઠા હતા તે વખતે શાંતી વાસુદેવ સર્વના અગ્રેસર થઈ પૂજના લાગ્યા કે હે સાધુ ગુરુજી, આપ કયા વર્ણ અને આશ્રમન શીલાવા છો.

ગુરુજી આ સાંભળી બોલ્યા કે: “ એની મને જરાખર ખબર નથી પણ પરમાત્મા સાથે મારો સર્વ કરતાં વધુ સંબધ છે માટે જે વર્ણાશ્રમ તેમનાં (પરમાત્માના) છે તેજ મારા છે. ”

શાંતી-“ ચિદાત્મા-પરમાત્માની સાથે ચેતનનો અધિક સંબંધ હોય તે સંબંધી મારો પ્રશ્ન નથી, પણ અમે તો વલ્લિ સત્તાશ્રિ પ્રાપ્તપાદિત સ્વૂચ દેહના સાથે સંબંધ ધરાવતા વર્ણાશ્રમ વિષે પૂછાએ છીએ. ”

ગુરુ-“ જો એમ હોય તો ધર્મના સાક્ષાત્કાર પછી ધર્મની જિજ્ઞાસા જ આવચાર પૂરક છે. વર્ણાશ્રમ ધર્મનો સંબધ તો આપણા સ્વૂજ શરીર સાથે થયો છે અને માંડે ધર્મોપ સ્વૂચ શરીર તો આપની નજર સામે જ છે. ”

શાંતી-તો આપના ઉપાસના સંબંધી સિદ્ધાંત કયા છે ?

ગયાછ—દેટલાક દિવસ ત્યાં રહ્યા પછી શુરુજી સિધ્ધમંડળ સાથે ગયાછ ગયા. ત્યાં તેમણે અનેક દિનદુ લોકોને પિન્ડદાન આપતા જોયા. ત્યાં એક સાધુજી પિન્ડદાન આપતો હતો, તેની પાસે એક ઘીનો દીવો હતો. તે જોઈ શુરુજીએ પૂછ્યું કે: તમે આ શું કરો છો ?”

સાધુજી કહ્યું. હું મારા પૂર્વજોનું શ્રાદ્ધ કરું છું.

શુરુ—આ દીવો કેમ કર્યો છે ?

સાધુજી કાંઈ શાસ્ત્રનું સ્મરણ નહોતો. નહોતો તેથી તેણે કહ્યું: જે અધારી ગલીમાં થઈ તેમને સ્વર્ગમાં જવાનું છે. તે ગલીમાં તેમને માર્ગ બતાવવા માટે આ દીવો છે.

શુરુ—જાણ, તમે ત્યારે ઈધી નહોતો છો અને સ્વપ્નમાં લુઈ લુઈ વિકટ સ્વપ્નામાં હરવાનો અનુભવ કરો છો ત્યારે શું તમને માર્ગ બતાવવા માટે દીવાની જરૂર પડે છે ?

સાધુજી—ના, તે વખતે તો દીવાની જરૂર પડતી નથી.

શુરુ—તો આ દીવો પણ તમારા પૂર્વજોને માર્ગ બતાવવા માટે જરા પણ ઉપયોગ નો નથી. આ શરીર એ દીપક છે, અને ધમ્મજ્યોત્તી કૃત્યન થતું દુઃખ એ તેમાં તેલ રૂપ છે. ધમ્મરના નામથી તે દીવાને પ્રકાશો એટલે તેલ ગળી જશે. અને તમે દિવ્ય પ્રકાશની સાથે એકતા અનુભવી શકશો.

શુરુજી પણ મિત્રશ્રાદ્ધ કરાવશે એ જાણી મંડયાઓ તેમની આસપાસ વિંટાઈ વળ્યા પણ શુરુજીની આ વાત સાંભળી તેમણે જાણ્યું કે શુરુ કાંઈ શ્રાદ્ધ કરાવવાના નથી. તેથી તે સર્વે વેરાઈ ગયા.

ગયાછથી નીકળી પોતે શુદ્ધગયા ગયા. ત્યાંના જોરવાળી દેવગિરી જે મહંત ને મોટા જમીનદાર હતા તે શુરુના ઉપદેશથી સુગ્ર થયા. તેમની પછી ગાદીએ આવનાર તેમનો સિધ્ધ ભંકતગિરિ પોતાની સંપત્તિ છોડી સિધ્ધમંડળ સાથે પંજાબમાં આવી શુરુ દરરાય ના વખતમાં તેમનો સિધ્ધ બન્યો હતો.

શુદ્ધ ગયાથી નીકળી શુરુજી મુગેર, ભાગલપુર, સાહેમગંજ અને રાજમહેલ થઈ સંવત ૧૫૬૪ ના અશાડમાં માહદેવ આપ્યા. ત્યાં એક આંખવાડીવામાં પોતે મુકામ કર્યો. જે જગ્યા હાલ પણ ‘ શુરુકા બાગ ’ ના નામથી પ્રસિદ્ધ છે. દેટલાક દિવસ ત્યાં રહી લોકોને ઉપદેશ આપ્યા પછી પોતે ત્યાંથી નીકળી મુર્ચિદાસ, બરદાન, દુસલી, કૃષ્ણનગર, ચાહમહાપુર, અને ચિરાજપુરના લોકોને ઉપદેશ આપતા આપતા લાકમાં આવી પહોંચ્યા.

લાકમાં તે વંખતે જાદુ વિદ્યા ધણી હતી. તેથી અનેક જાદુગરો શુરુજી પાસે આવી પોતાની વિદ્યા અજમાવવા લાગ્યા. પણ તેમનું નાનક આગળ કાંઈ ચાલ્યું નહિ. એથી તેમનું અભિમાન ગળી ગયું. તે પછી તેમણે નાનકને પૂછ્યું કે: “ આપની પાસે એવી તે કઈ વિદ્યા છે કે જેની આમળ અમારા મંત્ર જાતનું કશુંજ ચાલતું નથી. ”

શુરુએ હસીને જવાબ આપ્યો કે: “ જાદુ અને મંત્ર તંત્ર એ સધળું દેવને આધીન છે. જેવો જેનો મંત્ર તેવો તેનો પ્રતાપ. મારી પાસે જે મંત્ર છે તે મહામંત્ર છે. તેનો દેવતા કાંઈ સાધારણ દેવ નથી. એટલે તે મંત્રદ્વારા સંસાર ભાવને મોહન, મારણ, અને ઉચ્ચાટનાદિથી વશ કરી શકાય છે. ”

આ સાંભળી જાદુગરો આશ્ચર્ય પામ્યા અને એવો તે વળી કેવો મહામંત્ર હશે એ જાણવા ઈતસુક થયા.

તેમની ઇચ્છા જાણતાં ગુરુ નાનકે દેવું કે: તે મંત્ર “ ॐ સત્ય નામ ” એ છે. તેનો અધિદેવ તે સર્વાન્તર્ધામી પરમાત્મા છે, માટે એ મંત્રની સામે તમારા શ્રીજી સામાન્ય દેવોના મંત્ર બિલ્કુલ પાછા પડી જાય છે. ”

આ પછી ગુરુજીના સંકુપરેણથી લક્ષ્યના જાહેરો પોતપોતાની મસિન વિદ્યાનો ત્યાગ કરી ગુરુને શરણે આગ્યા અને તેમના સાચા ભક્ત બની મનુષ્ય ભક્તિમાં તસિન થયા. નાનકે લક્ષ્યથી નીકળી આગળ અસતાં ત્રણેક ગાઉ ઉપર એક જામમાં મૂક્યું કર્યો. ત્યાંની સ્ત્રીઓ જાડુમાં ઘણી કુચળ હતી. અને તે દ્વારા તે પોતે દુરાચારમાં પ્રવૃત્ત રહેતી. તે સવની સરદાર એક નૂરચાલનવાન નામની સ્ત્રી હતી. તે સ્ત્રીના જોવામાં મદાના આગ્યા અને તરત તે તેના ઉપર મોહિ પડી. તેણે યુક્તિથી મદાનાને જકડ કર્યો. પણ આ વાતની ગુરુજીને ખબર પડતાં જ તેઓ તે સ્ત્રીને ઘેર પહોંચી ગયા. ગુરુજી જેવા પવિત્ર પુરુષના આજ્ઞાથી અને તેમના અમૃત સમાન ઉપરેણથી તે સ્ત્રી બધી ચરમિલી બની ગઈ. ગુરુજીનો પ્રભાવ તે દુરાચારી સ્ત્રીઓ ઉપર એટલો જધો પડી ગયો કે તે સધળી સ્ત્રીઓ પોતાનાં દુષ્કૃત્યોનો પશ્ચાન્નાય કરી નીતિને માર્ગે જીવન ગુજારવા લાગી.

તે જામનું પાણી ખાઈ હતું. તેથી લોકોની પ્રાર્થનાથી ગુરુ નાનકે પોતાના લાંબે એક રથને બરછી મારી. ત્યાં કુલે ખોદવાનું દેવું એટલે ત્યાં કુલે ખોદતાં ત્યાંનું પાણી બધું મીઠું નીકળ્યું. ગુરુજીએ ત્યાં જ બરછી મારી હતી તે હજુ પણ ત્યાંના ગુરુસ્થાનમાં જળજી રાખવામાં આવી છે. અને યાત્રાળુને તેનાં દર્શન કરાવવામાં આવે છે. એ રથનું ગુરુજી બરછી મારવાથી ‘ બરછા સાહેબ’ના નામથી પ્રસિદ્ધ છે.

તે પછી ગુરુ નાનકે શમરુપ દેવ (અસામ)માં ગયા આ દેવ ઘણે ભાગે વામમાર્ગે હતો ત્યાંની સ્ત્રીઓ અતિ ઝુંદર હતી અને પુરુષો નિર્જન હોવાથી જ્યાં ત્યાં દુરાચાર ફેલાઈ રહ્યા હતા.

આ દેશમાં કામાણીદેવીનું મંદિર છે. તેમાં યોગિ સિદ્ધન મુક્તિને બદલે હતું. તે ઉપર મદિનાના મદિના સુધી પાણીમાં રાતો રાત ધોળોને અભિષેક કરાવતો અને તેને દેવીનું રજ માનીને લોહા કપાળે યોગપડના. ગુરુ નાનકે તે મંદિર પાસે ઉતર્યા. લોહા દેવીને જાનજનની માની પૂજતા. તે લોહાને નાનકે સત્ત્વ ધર્મનું દર્શન કરાવી સત્ત્વસ્વરૂપ અવિનાયો પુરુષની ભક્તિ તરફ દ્રેષા.

તે પછી ગુરુ નાનકે ત્યાંથી નીકળી ઓરીપુર બંદરે થઈ આસામમાં અજમેરીનંજ, કરીમનંજ, સિદ્ધહટ વિગેરે જગેરોમાં ફરી મણિપુર થઈ લોચાઈ આગ્યા.

આ વખતે ત્યાં દેવસેન રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેણે પોતાના રાજ્યમાં જોવો નિયમ કર્યો હતો કે: કોઈ પણ પરદેશી મનુષ્ય દેશમાં દાખલ થાય તો તેને મારી નાંખવો. ગુરુ નાનકે પણ અહિં પરદેશી હતા તેથી કાપલ પ્રમાણે તેમને પણ મારી નાંખવાનો કસાવ થયો. પણ ગુરુ નાનકેના અનુપમ તેજ અગળ રાજા કંબલાણે પકડ્યો અને તેમને શરણ થયો. ગુરુજી તેને ઉપદેશ આપ્યો કે: જે અધિકારી નેત્ર, મન, વાચા, અને કર્મથી લોહાને પ્રસન્ન રાખે છે તેની પ્રમત્તતા મેગવના લોહા પ્રવલ્ત કરે છે. પણ જેનાથી ચિદારીને જોતાં જેમ મુઝે બળબીન થઈ જાય છે તેમ સર્વ પાણી બંદીનાં દોષ છે તે પુરુષ અને તો સ્વર્વનાં રાજ્ય પ્રાપ્ત કરે તો જયુ અંતે ગુમારી બેસે છે. તે પછી રાજા ગુરુજીને સિદ્ધ થઈ નીનિપૂરક મળ્યું પાવન કરવા લાગ્યો. ત્યાંથી નાનકે અનેક જામોમાં

ઉપદેશ આપતા કલકતામાં આવ્યા. એ વખતે કલકતા એક ગામડું હતું અને કાલિયાદના નામથી જોળખાતું હતું ત્યાંથી શુક્રાવી ઉતરીને આનેશ્વર મેઢીપુર સહેરામાં ફરતા તે કામદી, ગૌનરથી, સાંજાણી અને મહાદેવી નહીંઓ. ઉતરી કટકમાં આવ્યા.

જગન્નાથપુરી—સવન ૧૫૬૬ માં ચૈત્ર મહિનામાં શુક્ર નાનક આ પ્રમાણે ફરતા ફરતા જગન્નાથપુરી આવી પરોખ્યા ત્યાં મંડુમક નામના સ્થાનમાં વિરાજ્યા. ત્યાં તેમણે જગન્નાથની આવા માંડ્યા તે સંભળી સોડા તેમની પાસે આવવા માંડ્યા. સંભાળીને આરતી વખતે પોતે મંદિરમાં ગયા અને જગન્નાથજીનાં દર્શન કરી પૂજારીઓથી જુદા પડી પોતે એકલા જ સ્તુતિ કરવા માંડ્યા આથી પૂજારીઓએ કહ્યું કે: તમે અમરી સાથે જ આરતી ગાવ! એટલે શુક્રએ કહ્યું કે: “તમારી અને મારી આરતીમાં બંધો ભેદ છે માટે હું તમારી સાથે ભળી શકું તેમ નથી.” આરતી પૂરી થતાં ગયા પૂજારીઓએ કહ્યું કે: અમારી અને તમારી આરતીમાં શો ફેર છે તે કહો.”

આ પૂજારીઓ અત્યંતથી મૂર્તિદ્વારા પરમાત્માને પૂજવાનું ભૂલી ગયેલા હતા અને માત્ર મૂર્તિને જ ભજવાન અર્થાત મૂર્તિ જેટલા જ ભજવાનને માનતા તેથી શુક્રએ તેમને કહ્યું કે: “તમારી આરતી અને તમારા જગન્નાથ બંને કૃતિમ છે અને મારી આરતી તથા મારા જગન્નાથ બંને સ્વતઃસિદ્ધ છે.”

પૂજારીએ આ સંભળી કહ્યું: “અમારા જગન્નાથથી જુદા એવા આપના કયા જગન્નાથ છે? જગન્નાથ તો સંસાર માત્રમાં આ એક જ છે.”

શુક્ર—“જગન્નાથ નામ સર્વ જગતના સ્વામીનું છે. અને તે કહી પણ એક દેશમાં રહી યજ્ઞતા નથી. પરંતુ સર્વ વ્યાપી જ હોય છે. જે એક દેશીય હોય તે કૃત્રિમ અને અને નાસવંત હોનાથી તે સર્વ જગતનો સ્વામી યદ્યદ્યદેશીય નથી હું ધૈર્યને જે સ્વરૂપે બળ્યું હું તે કલ્પનારૂપ નથી પણ સ્વતઃસિદ્ધ છે.

આ વિગેરે કેટલોક ઉપદેશ આપ્યો. ૧૮૮૧ના દિવસ નાનક જગન્નાથપુરીમાં રહી પછી પાછા ત્યાંથી નીકળ્યા. થોડે જતાં શેર નહીના કિનારે રમણીય જગામાં શુક્રજીએ મુકામ કર્યો એ વખતે જગદીશને પૂજારી જે પછો સમૃદ્ધિવાન હતો છતાં સંતાન રહિત હતો તે શુક્રજી પાસે આગ્રો, અને પ્રાર્થના કરીકે આપ કેટલોક વખત અર્ધિ જ રહી અમને ઉપદેશામૃત આપી કૃતાર્થ કરીશ તો ઉપહાર મરો. આપની ઇચ્છા પ્રમાણે આપના મુકામની સગવડ કરવા સેવક છું છે.

આ સંભળી શુક્રએ કહ્યું: અમારે માટે કહી રત્નચરીત શુંદર મંદિર બને; અનેક ભોજ વૈભવો તેમાં હોય, સેવા માટે કુદ્રતી અપ્સરાઓ હોય તો પણ કેવળ એક પરમાત્માના સ્મરણ સિવાય અમારે તેમાંનું કશું ઉપયોગમાં આવે તેમ નથી જે પદાર્થો જોતાં પરમેશ્વરનું વિસ્મરણ નહિ થતાં તેની યાદ તાજી રહ્યા કરે એવા પદાર્થો અમારે જોઈએ. આ સંભળી પંડ્યાનો સપતિ મદ્દ હંસરી ગયો. તે શુક્રના ચરણે પડ્યો અને શુક્રએ તેને હાથે કરી ઉઠાડી આગીર્વાદ આપ્યો તે પછી તે પંડ્યાને ત્યાં પુત્ર પ્રાપ્તિ યદ્યદેશીય વચ્ચે આપે પણ રાજાની યોજના પંડ્યા તરીકે પ્રસિદ્ધ છે.

ત્યાંથી નીકળી શુક્ર ચીત્રકા સરોવર યત્ર અનેક સહેરા અને ગામોમાં મુકામ કરતા ઉપદેશ આપતા મહા નદી ઉતરીને સુદાગપુર આવી પહોંચ્યા. ત્યાંના સોડા યનિશ્ચરને જ પરમાત્મા માની તેની ભક્તિ કરતા હતા. આગળ જઈ વિન્દ્ય પર્વતની એક યાખા

કાઠાંટક પર્વતમાં અનેક સાધુ સંતો અને ફકીરોને જળની જ ઉપાસના કરતા જોયા. તેમને ગુરુ નાનકે સત્યદેવનું દર્શન કરાવ્યું.

વિજય પ્રદેશમાં ફરલાક દિવસ સુધી ગુરુ નાનકે ફકીરો અને મુદરતી લીલા જોઈ આનંદ પામતા. એ પ્રદેશમાં એક કોડા નામનો બીમ રાજા હતો, એ પ્રજા હતું પણ ખણી જંગલી છે અને તે તે વખતે તો તેમનામાં અને દિલ્લેક વનપ્રાણીઓમાં ભાગ્યેજ ફર હતો. તેઓ મનુષ્યાદારી હતા. જે કોઈ અજવર્યુ મનુષ્ય નજરે પડે તેને નૈવેદ્ય ધરાવી દેવામાં વિશ્વંજ કરતા નહિ. આ પ્રદેશમાં ફરતાં મર્દાના તેમની જગ્યામાં ફસાવો તેનો દેહ તે રાક્ષસો ફપી મનુષ્યોનો કાચ અને તે પહેલાં તો ગુરુ સારંગે તેને મુક્ત કરાવી તે બીમ લોકોને ભક્ત બનાવી અનેક લોકોને પ્રાણુદાન આપ્યાં.

આગળ સાલતાં તે એક ખાદ જંગલમાં જઈ ચડ્યા. ત્યાં વાઘ, વરુ વિ. દિવંક પ્રાણીઓની ગર્જના વારંવાર સંભળાતી હતી. જેથી મર્દાનાના હોયોય ઉડી ગયા. તેણે ગુરુને કહ્યું કે: “આ જંગલમાં જંગલમાં તો જીવંજયો પણ મરેલ છે.” ગુરુને તેને ધીરજ આપી કહ્યું: “ધીરજ રાખ તારી ખાવા પીવાની ઇચ્છા થોડા વખતમાં પુરી થશે.”

ત્યાંથી આગળ ચાલતાં એક સુંદર વન આવ્યું. ત્યાં અનેક સાધુ, સંતો, યોગીઓ અને ફકીરો પ્રજ્ઞાક્રિયામાં મસ્ત રહેતા હતા. તે સ્થળ મુજબિત પુષ્પોથી સુનાસિત ઘટ રહેલું હતું. સ્વાદિષ્ટ ફળોની ખોટ નહોતી. ત્યાં ગુરુની આઠાથી મર્દાના અને બાલાએ અનેક ભક્તના ફળ લાવી આપ્યાં તે પછી મર્દાનાએ સારંગી વગાડી ભજન લલકાર્યું. તે સંભળી પશુ પક્ષીઓ પણ આકર્ષાયાં.

ત્યાં પંદરેક દિવસ રહી ત્યાંના સાધુ સંતો સાથે જ્ઞાન ચર્ચા કરી. પછી ગુરુ નમંદા કિનારે જંગલપુરમાં ગયા. ત્યાંના કુલ નામના જાદુગર ફકીરનું અભિયાન તોડી પોતે ચિત્રકુટ ઘટ પાછા ફરીલાયા આવ્યા. ત્યાં એક કુવે હતો ત્યાં ફરીક નામના ફકીરે ઉપે માથે લટકાઈ તપ કર્યું હતું. તે સ્થળનાં દર્શન કરી ગુરુ ચંદેરી, હાલાખાટના જાંરી, જાલિધર, ભરતપુર, ધોળપુર, રેવારી અને કોરાની વિગેરે સ્થળે ફરી ફરનાવમાં આવ્યા. ત્યાં પ્રાસદ રોષ સરફદીના સિખ રોષ રમસદીન અનેક ફકીરો અને અમીરો સાથે ગુરુજી પાસે આવ્યો. તે સમજા ગુરુના પવિત્ર આદેશથી રોષ (રોષ) બની ગયા.

આ પ્રમાણે તેમણે અનેક ગદાપુરોને પોતાના સિખ બનાવ્યા.

તે પછી સુધંમદજી આવવાનું હતું અને તે વખતે કુરુદેવમાં લાખો લોકો યાત્રા માટે ભરાતા હોવાથી ગુરુજી કરનાલથી નીકળી કુરુદેવ ગયા. ત્યાં લોકોને ઉપદેશ આપી પછી સંવત ૧૫૬૬ ના પોષ સુદ ૧૧ ને રાત્રી પોતે પોતાની ભેન નાનકીને મજાની ઇચ્છા થવાથી સુલતાનપુર ગયા.

સુલતાનપુરમાં નાનકે સદામત ઉપર રહેતા હતા અને તે વખતે લોકોએ તેમને માટે ખોદી અકલ્યો ફેલાવી હતી તે દેને ગુરુ નાનકેને પ્રતાપ જોઈ પસ્તાવા લાગ્યા તે સર્વ ગુરુ નાનકેનાં દર્શન કરી સેરા કરવા લાગ્યા દેને ગુરુ સુલતાનપુર રહી ઉપદેશ આપ્યા કરે એની લોકોની ઇચ્છા હતી.

બીજી વખતની યાત્રા—યોગેશ્વર વખત ગુરુ સુલતાનપુરમાં રહ્યા પછી સંવત ૧૫૬૭ માં બચાખ મહિનામાં ગુરુજી હજીરૂડી વાત્રા કરવા માટે મોકલ્યા અને માતા સાથે નીકળ્યા.

રસ્તામાં હમુરપા ફકીર રોષ જાણુવા દેવ, કેન મુકનક ન.ક. વિ. નો મુદાદાન

સહ તેમની સાથે યાનગોષ્ઠિ કરી .તેમના પવિત્ર ચિત્તને પોતાતરફ આકર્ષી ગુરુ આમ્રગ આલ્યા.

સવત ૧૫૬૭ ના અચાડમાં તે સરસા પહોંચ્યા ત્યાં ખ્યાળ સાહેબ નામના પ્રસિદ્ધ સ્થળમાં ઉતરી શેષ ફરીલ્લ ચિ. મહાત્માઓ સાથે સમાધિમાં લીન થયા તે પછી આમ્રગ જતાં મિઠાનેર મુકામ થયો. ત્યાં વસતા જૈન ધર્મને માનવારાને ગુરુએ ઉપદેશ કર્યો. પણ જૈનો ઉપર તેમની કાંઈ અસર થઈ નહિ તેમનો પ્રતિકુળ ઉપદેશ સાંભળી જૈન ધર્મના હુદીયા પયના સાધુઓ ગુરુએ આમ્રગ વાઘવિવાદ કરવા આમ્યા. તેમણે નાનકને પૂછ્યું કે: “આપ કયા ધર્મને માને છે ?”

ગુરુ નાનકે આ સાંભળી કહ્યું: “પોતે સન્માર્ગે ચાલુ અને બીજાઓને તેવો માર્ગ બતાવવો એ જ મારો ધર્મ છે.”

સાધુ—“એવો અલૌકિક સન્માર્ગ કયો છે ?”

ગુરુ—“પરમાત્માનું યથાર્થ સ્વરૂપ સમજવાનો અને તેમનું અસ્તિત્વ સ્વિકારવાનો.”

સાધુ—પરમાત્માનું વાસ્તવ સ્વરૂપ કયું છે અને તેને જાણવા ને માનવાથી શો લાભ છે ?

ગુરુ—સત્ય એ પરમાત્માનું વાસ્તવ સ્વરૂપ છે. તે સત્ય શ્રી અકાલ પુરુષ જ સંસારનો કર્તા હતો છે, તે નિમય, કૃપાળુ, અકાલ મૂર્તિ, અજન્મા, અને પ્રકાશ સ્વરૂપ છે. એવા પરમાત્માને જાણવાથી અને માનવાથી આત્માનું કદમાણ થાય છે.

સાધુ—અમારા મન પ્રમાણે આ સંસાર અનાદિ, અંત શાશ્વત અને સત્ય સ્વરૂપ છે. માટે તેનો કોઈ કર્તા માનવાની જરૂર નથી અણુઓથી બનેલા પદાર્થો સિવાય બાકીનાં બધાં વિશેષણો બ્યર્થ છે, જીવનું કલ્યાણ તો શુભ કાર્ય કરવાથી જ થઈ શકે છે.

ગુરુ—કોનો દેશ પ્રલતા તો કોઈ માનવો જોઈએ ને!

સાધુ—કોનો પોતેજ પોતાનાં દેશ જીવને આપી શકે છે!

ગુરુ—કોનો તો કિર્માવિશેષણ જેવાં છે તે જડ અને સ્વચ્છતાંદ્ર છે. તેનામાં દેશ આપવાનું સામર્થ્ય ક્યાંથી આવી શકે ?”

સાધુ—નિષ એ જડ તથા નાશ પામે એવું છે છતાં તે પોતાના સંસર્જમાં આવનારને મરણરૂપ દેશ આપી શકે છે.

ગુરુ—મરણ એ નામ તો પ્રાણના ચિયોગનું છે. સારવર જડરૂપ સાવચવ જડ દેહને અસર કરી શકે છે પણ નિરવચવ જડરૂપ ધર્મ નિરવચવ એતન જીવને તેના કર્મનું દેશ કદાપિ આપી શકતું નથી માટે દેહપ્રલતા તરીકે તો મધ્યરને અવરૂપ માનવો જોઈએ.

તે પછી મિઠાનેરથી નીકળી ગુરુ નાનકે જેસલમીર જોધપુર થઈ અજમેર ગયા. ત્યાં ખ્યાળ કુતખુડીનનું મંડપ જેને તેઓ અડી દિનની ઝુપડી તરીકે ઓળખતા હતા તેનાં દર્શન કર્યા તે પછી તીર્થક્ષેત્ર પુષ્કરચના મેળામાં જઈ હમરા ઓપુરોને સદુપદેશ આપી પછી આગ્ર પવંત ઉપર ગયા. અહિં અનેક જૈન મુનિઓ અને જૈનો યાત્રા કરવા આમ્યા હતા તેમની સાથે યાન ચર્ચા કરી હતી.

ત્યાંથી નીકળી પછી પાટણ પડર, અકમલનગર, કુતરપર વાંસવાડા થઈ માળવામાં ઉતર્યા તરફ ગયા, તે પછી તે કામડી, નાગપુર અને કુતમીમાં થઈ ભગત નામદેવના

જન્મસ્થાન અવંકારમાં ગયા. ત્યાં નામદેવ સાથે જાન ચર્ચા કરી તેથી નાનકે ધણા પ્રસન્ન થયા તે પછી જોદાવરી જોગંગી જોવગંગામ, દેહરાજાદ ઘર્ષ જન્મલમાં એક પહાડના ચિખર ઉપર ગયા આ સ્થળે કાનફરા નામ લોકો ધણા રહેતા હતા તેમણે જાણ્યું કે ગુરૂ નાનકે પાસે જે કાંઈ બેઠે લઈ જવામાં આવે છે તે સર્વેને વહેંચી દેવામાં આવે છે. આથી તેમની પરીક્ષા કરવા તેઓ તલનો એક કાચો લઈ ગુરૂને બેઠે ધર્યો.

ગુરૂએ તરત જાણને બોલાવી પેલા તલને પ્રસાદના જન્મમાં વાડી નાંખી સપગાને બહેંચી દેરા જણાવ્યું એ સ્થળે હજુપણુ તિલજન્મ નામથી પ્રસિદ્ધ છે. તે પછી ગુરૂ ત્યાંથી વઠોગાના પંદરપુરમાં ગયા ત્યાંથી તાંબેર ત્રિચિનાપથી નેત્રાપટ્ટમ અને માપલ કાટની મુલાકાત ઘર્ષ શિલાગાની આખરે સેતમંડુ રામેશ્વર જઈ પહોંચ્યા.

ત્યાં તેમણે દરિયા કિનારે અનેક સાધુ બ્રહ્મચારી અને યાત્રાળુઓને એકત્ર થયેલા જોયા. તેમાંના કેટલાક માથા ઉપર વજ્ર નાંખી ગામુખીમાં દાઢ નાંખી માળાના મણકા ફેરવતા હતા. કેટલાક ધંદ વગાડતા હતા તો કેટલાક ચંપ્ર કુંકતા હતા. કેટલાક સાધિમામને પુખ્ત નૈવેદ્ય ધરાવી પુજતા હતા. ગુરૂ તેમાંના એક ટોળા તરફ વળ્યા તેમને આવતા જોઈને એક સાધુ બોલ્યો કે ઉભો રહે જોજો મારું જોજન અભાગવતો નહિ.

ગુરૂએ આ સાંભળી કહ્યું: જનાજ એ દેવ છે, જગ એ દેવ છે અને અગ્નિપણુ દેવ છે. તો પછી તારૂં જોજન કેવી રીતે અભગવાતું હવું ? ”

સાધુ—એ બધું હું કાંઈ ન સમજુ પણ જો તું મારા મોકામાં પગ મૂકશે તો આજે મારે શુખ્યા રહેતું પડશે.

ગુરૂ—તું તમને ખજર નથી કે આપણે જ આપણી અપવિત્રતાથી આ ખેરાકને અપવિત્ર બનાવીએ છીએ. ન્યારે તમારી સાથે તમારા આ મોકામાં અગાન, વિહાર, ક્રોધ અને દ્વેષ વિગેરે અપવિત્ર દુર્ગુણો બેઠેલા છે ત્યારે આ મોકાના લીટાથી શી લાભ? જ્યાં મુધી તમારામાં આ અધુમ વિચારોના શૂન્ય ભરાયેલા છે, ત્યાં મુધી તમે આવેા અપવિત્ર ખેરાક સાધિમામન કંઈ રીતે ધરાવી શકવાના ?

સાધુ—“ તો પ્રમુને ધરાવવા યોગ્ય નૈવેદ્ય કેવી રીતે બનાવાય ? ”

ગુરૂ—તમારી જાતને શુદ્ધ બનાવો, આત્મત્રણાતો નાશ ન કરો, અભિમાનતો ત્યાં જ કરો, નિઃસ્વાર્થપણે શાકતપૂર્વક અર્પણવા ગમે તેવો ખેરાક પણ પ્રભુ સ્વિકારે છે. અગાનથી દોરવાતું નહિ. કમંકે તેય યતાં છાવાનેજ સત્વરૂપ માની ભેસશે તમે જેવું વાવો છો તેવું જ લણો છા. પ્રભુ ક્ષમાય આપવા નથી ને કોવ પણ કરતો નથી. તેના નિષ્કામ પ્રાત ઇન્સારનો કોટો તો તેમને તમારાં કાર્યોનો યોગ્ય ખડો આપશેજ.

ગુરૂ—“ ગુરૂવની કૃપાથી સદ્ અને અસદ્ વસ્તુ વચ્ચેના ત્રિવેક જાનથી તુખ્યાનો અંત લાવી સદાય છે. સત્ત્વ ઉપર પ્રાંત રાખવાથી માયા છૂટાય છે. અદંતાતો નાશ હું પણાનો વિચાર દૂર કરવાથી થાય છે. અને ગુરૂવને પોતાની જાત અર્પણ કરી દેવાથી ક્રોધવશ થાય છે. અદતાનો નાશ યતાં મનુષ્ય આત્મિક ઉચ્ચતાને પ્રાપ્ત કરા શકે છે. ”

સાધુએ આ સાંભળી કહ્યું “ ના એમ નહિ જ્યાં મુધી તમે સંન્યાસી થશો નહિ ત્યાં મુધી જન્મમરણના ચક્રમાંથી ક્યાંપ મુક્ત થશો નહિ ચાલો હું તમને દીક્ષા આપું અને તમારા માનમાં કુંકગ પહેરાવું. ” ગુરૂએ આ સાંભળી કહ્યું: સંન્યાસી થવા માટે

ભગવાં વજની જરૂર નથી. જે માણસ પોતાની હિંદુઓને નિયમમાં રાખી શકે છે અને સઘળાં કાર્યો પોતાનું કર્તવ્ય ગમત પ્રભુ પ્રીત્યે જાળવી જાણે છે તેજ ખરો સંન્યાસી છે. તેનેજ મુક્તિ મળે છે. એજ માણસ અંગાજન કરતાં પણ વધુ નિર્મળ છે.

આ સાંભળી પેલો સાધુ તો અભિમાન ત્યજી તેમને ધારણુ યયો.

રામેશ્વરથી ગુરુ નાનક સંમુદ્રમાર્ગે સિંદ્ધલદીપ-વંકાં ગયા. તે વખતે ત્યાં રાજા સિવનાભ રાજ્ય કરતો હતો. તે પ્રદેશ સાંભળી તેમનાં દર્શને આવ્યો અને પોતે સંતાન રહિત છે એમ જણાવ્યું. તેની ગુરુ ઉપર ધણીજ અદા ચોટી હતી તેથી તે પોતાના સેવક તરીકે ગણાવતો. રાણીએ આ વાત જાણી તે પણ ગુરુજી-પાસે આવી ચરણે પડી અને સંતાનની પ્રાપ્તિ માટે પ્રાર્થના કરી. વગ્ના રાણીએ કહ્યું કે: “ મહારાજ ગને એવો કોઈ મંત્ર બતાવો કે જેથી મારા પતિ મારે વશ થઈ રહે. ”

આ સાંભળી ગુરુએ તેને કહ્યું કે: વિનયપૂર્વક ગધુર ભાષણ બોલવું, ક્ષમા ધારણ કરવી, પતિનાં વચન સહન કરવાં એજ વશીકરણનો મહામંત્ર છે. આ સાંભળી રાણીને ધણી સંતોષ થયો અને ગુરુને નમી ધેર ગયા. તે પછી તેનેં ગર્ભ રહ્યો હતો અને પુત્રનો જન્મ થયો હતો. ત્યાંથી નીકળતી વખતે રાજના આમદથી ગુરુ નાનકે જંડા તથા નામના એક પોતાના કાકાને લાં પ્રતિનિધિ તરીકે મૂક્યો હતો.

લંકામાંથી પાછા ફરી ગુરુ મલખારમાં યજ્ઞને ડુંગેરી મહાના શામદલકરાચાર્યની મુલાકાતે ગયા હતા. તેમણે ગુરુ નાનકનું સાદું આતિથ્ય કર્યું હતું. જાને મહાત્માઓએ પરસ્પર યાનાનંદ મેળવ્યો હતો. ત્યાંથી નીકળી ગુરુ સાહેબ દાનીન, પુલીશટ, કોઈમનુરા, કલિકટ, બેંગલોર, ગોવા, રતનાગીરી વિગેરે અનેક સ્થળોએ ફરી નાસીકમાં આવો શ્રીરામ-ચંદ્રના નિવાસથી પવિત્ર મનાયલી પંચવટીનાં દર્શન કર્યા. તે પછી તાપી અને નર્મદા નદી જોળગી મરૂથ, વડોદરા અને અમદાવાદ થઈ તેમણે કાઠિયાવાડ તરફ ગયા. કાવનગર જોઈ ત્યાં પાસે આવેલા જૈનના પ્રસિદ્ધ તીર્થ પાલિતાણના શનુંજય થઈ પોતે ભક્ત નરસિંહ મહેતાનાં દર્શન કરવા જુનાગઢ ગયા. ત્યાં જાને પરસ્પર મળી અત્યંત અનંદ અનુભવ્યો.

આ વખતે જુનાગઢમાં ફ્રેન્ચસ નરાજ હતો તે સાધુ ફરીયા તરફ ધણી માનની લાજણી ધરાવતાં હતાં તે ગુરુનાં દર્શને આવ્યો. તેણે ગુરુજી પાસે જુનાગઢ છોડતાં તેમની પાંદુશ માગી લીધી હતી જે કિલ્લા પાસેની એક ધર્મશાળામાં હતું પણ છે ત્યાંથી નાનક મિરનાસ્તી યાત્રા માટે પર્વત ઉપર ચઢ્યા. ત્યાં ગિરનારી બાવા નામના એક પ્રસિદ્ધ સાધુ રહેતા હતા તેમની મુલાકાત લઈ જાનેએ પરસ્પર મળી યાન ચર્ચા કરી આનંદ મેળવ્યો હતો.

તે પછી વેરાવળ, પ્રમાસપાટણ અને સોમનાથપાટણનાં દર્શન કરી તે પોરબંદર થઈ દારકાં ગયા. ત્યાંથી કચ્છ ગયા અને ત્યાં વસતા વામમાર્ગીઓને સત્ત્વ માર્ગે જણાવી તે અંજર, જુજ વિ. સ્થળે ફરી ઉમરકોટ અને સિંધમાં થઈ મુસ્તાન આવ્યા.

મુસ્તાનમાં આ વખતે ધણી પ્રભુમજા ફરીયા રહેતા હતા તેમણે ગુરુના આગમનથી પોતાના સિંધ સાથે એક કોટારામાં જાણક દૂધ ભરીને ગુરુજી તરફ મોકલી દીધો. તેમાં તેમનો આશય એ હતો કે આ કોટારાની પેઠે અદિં સાધુ ફરીયા વસવા છે તેમાં આપના આગમનથી વધારો થશે. તેમનો આ ભાવ જાણી ગુરુએ તે કોટારામાં બે ચાર પતાસાં ભાગી નાખ્યાં અને એક ચંબેલીનું કુંદ મૂક્યું. એનું તાત્પર્ય કે જેમ જગપણુ

દૂધમાં લળી નઈ સ્થાન મેળવી શકે છે. અને અંબેલીનું કુલ ઉપર તરવા છતાં વિકૃત ન થતાં દુધ સુરસિત થાય છે. તેમ તમે મને પણ જાણુશો.

ખાવાના દૂધમાં મિઠાશ અને યુગ્ય જોઈ શુદ્ધનો લાવાચ ત્યાંના સાધુ ફકીરો સમજી ગયા. અને તે પછી હજારો મહાત્મ્ય વિ. સર્વ ફકીરો તેમનાં દર્શન આપ્યા. સર્વે મળી આનંદ વાર્તા કરી.

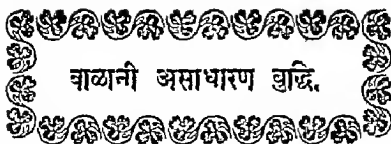
કેટલોક વખત ત્યાં રહી શુદ્ધ પાછા આમળ-ચાલતાં તલંગા ગામમાં આવ્યા. અહીં એક સંજ્ઞન નામનો કમ રહેતો હતો. તેણે જાણ્યું કે શુદ્ધને લોકો ધણી બેટ ધરાવે છે અને તેથી તેમની પાસે ધણી મુડી યજ્ઞ હતો. એમ ધારી તેણે શુદ્ધના કારભારી મર્દાનાને મણામેમપૂર્વક પોતાને ત્યાં બોલાવી એક ઓરડામાં પૂરી હાથ પગ બાંધી ખૂન આર માર્યો. અને કહ્યું કે: શુદ્ધ પાસે જે ધન એકદુ યજ્ઞ હોય તે મને આપી નહિ કે ત્યાં સુધી છોડીશ નહિ.

મર્દાનાએ મણું કહ્યું કે શુદ્ધને જે કાંઈ મળે છે તે તો તે તરત જ ગરીબોમાં બહેવી નાંખે છે અને એક પાંચ પચ પાસે રાખતા નથી. પણ આ વાત તેણે માની નહિ. શુરુ નાનકને આ વાતની ખચર પડી તેથી તે જાણાને સાથે લઈ તે કમને ઘેર ગયા. અને મર્દાનાને ઓડાવ્યા. શુરુએ તેને કહ્યું કે: સાહ, જે અમને તમારી પહેલાંથી ખચર મળી હોત તો જરૂર તમારે મારે થોડું મણું કમ સંમંદી રાખત પણ શું કરીએ અમે તો એવા કાપથી તેને ત્યાં બહેવી દીધું કે જ્યારે અમુક માણસે ધનનો સંમંદ કર્યો છે એવા ભમ થતાં જ તે માણસની એવી દશા થાય છે કે જીવ બચવો પણ કઠીન યજ્ઞ પડે છે. તો જે પાસે ખરેખર ધન હોય તેના દેશ હાથ ધાય.

શુરુના ઉપદેશથી કમ ચરમાયો અને શુરુને ચરણે પડ્યો અને પોતાનાં પાપની મારી માગી સંજ્ઞન બની 'ધાર્મિક' જીવન શુભરવા લાગ્યો.

શુરુ નાનક પોતાની બેન સાથે પ્રતિજ્ઞાથી અંધાધા હતક કે હું વખતો વખત આવી તમારાં દર્શન કરતો રહીશ. તે પ્રમાણે તે પોતાના જન્મસ્થાન તંત્રવંદી જન્મ માતા પિતાનાં દર્શન કરી સંવત ૧૫૬૨ માં સુસ્તાનપુર પોતાની બહેન નાનકી પાસે ગયા. ત્યાં કેટલાક દિવસ રહી પછી પોતે લાહોર ગયા.

લાહોરમાં મુસલમાનોના હાથે દરરોજ અનેક ગાયો, ઘેટાં, ખરડાં વિગેરેની કતલ થતી જેમ તેમણે કહ્યું કે આ શહેરમાં આવો કેર વર્તાવો હોવાથી અહ્યાનોના રાજ્યપર ચોડાજ દિવસોમાં બાધાત થશે. એમ કહી ત્યાંથી તે ચાલી નીકળ્યા અને ત્યાંથી રમ માહ ઉપર રાત્રી નહીના કિનારે એક રમણીય જગ્યામાં આવી ત્યાંના જાડ લોકોની વિનંતિથી સંવત ૧૫૬૬ માં ત્યાં કતારપુર નામનું ગામ વસાવ્યું. તેનું સ્વાધીનતાપત્ર દિવાન કરોડીમદ્દ કાત્રિયે પ્રસન્નતા પૂર્વક લખી આપ્યું. ગામ આબાદ થતાં શિષ્ય લોકોની વિનંતિ ઉપરથી શુદ્ધએ પોતાના પરિચારને પણ ત્યાં રાખ્યો અને પોતાનો વાસ પણ ત્યાં રાખ્યો.

વાળની અસાધારણ વૃદ્ધિ.

લેખક—પ્રો. હેની એઢરીય. (તે છોકરીના પિતા.)

મીસ વાએલા રોઝેબીઆ એઢરીયે કેટલું જાન પ્રાપ્ત કર્યું છે, તેની આ ટુંક નોંધ છે. તે છોકરીએ નવમહિને રમતમાં પાક શીખરાના ચંદ્રે કર્યા. અઢાર મહિનાની વયે સાદા પુસ્તકો તે વાંચી શકતી હતી અને કબ્જોની જોડણી કરી શકતી હતી. તથા તદ્દન ચોક્કસ રીતે લખી શકતી હતી બે વર્ષ અને આઠ માસની વયે તે અંગ્રેજી બા-વાનું કોઇ પણ પુસ્તક દેખતાં વાર જુસ્માથી અને અચ્ચર કરે તેવી રીતે વાંચવાને શક્તિમાન થઇ.

જ્યારે તે વીસ મહિનાની હતી, ત્યારે તે બધા આંકડા વાંચી શકતી. નવ રંગોને પારખી શકતી, અને તેના આગળ ભૂમિતિના જુદા જુદા આકારોના ૩૪ જાતના પદાર્થો મુકવામાં આવ્યા હોય, તે તે બધાનાં નામ તે કહી શકતી હતી એ માગ્યા પ્રમાણે તે પદાર્થ લાવી આપતી હતી. ૨૧ મહિનાની ઉંમરે દુનિયાની મોટી ૨૫ પ્રજાઓના વાવ-ટાઓનાં નામ તે જાણતી હતી, અને યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સનાં રાજ્યો. પરમજીઓ અને રાજ-ધાનીને નક્કાપર બતાવી શકતી હતી. અને સો કરતાં વધારે સંખ્યામાંના પ્રસિદ્ધ પુરૂષો અને સ્ત્રીઓનાં ચિત્ર જોળખતી હતી અને તેમનાં ચિત્ર જોઇ નામ પણ કહેતી હતી. જ્યારે તે ૨૩ મહિનાની થઇ, ત્યારે ભૂમિતિમાં વપરાતી ૨૫ જાતની લીટીઓ અને પ્રુથાઓ તે જાણતી હતી અને શીટીઓમાં મૂકેલાં ઠર જાનનાં બીજને તે જોળખતી હતી. તેમજ તેટલી જાનનાં પંદરો અને રૂબ જાણતી હતી.

અને મનુષ્ય શરીરના નક્કા પરથી કાર્પસજી ક્રાડકાલું નામ તે આપતી હતી. અને ૧૦૦ રોજર ઉપરતત્ત્વા બીજા સિવાય યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સનાં બધી જાતના સીકા તે જાણતી હતી.

જ્યારે તે બે વર્ષની થઇ, ત્યારે તે હુછીયાર વાંચનાર, ઉત્તમ જોડણી કરનાર, અને ચતુર લેખક હતી. * તે બાવીસ જાતનાં વિરામચિન્હો તથા વેબ્સ્ટરના કાપના ઉચ્ચાર કરવાનાં સધળાં ચિન્હો તે જાણતી હતી. અને કાપમાંથી ધણી ત્વરાથી કાર્પસજી શબ્દ બોળી કહતી હતી. બધાં રાજ્યો, પરમજીઓ, મહિનાઓ, અઠવાડીયાના વાર વગેરેનાં હુંકા ૩૫ તે જોળખતી હતી અને લખી શકતી પણ હતી. આ વખતે તે બાપાના આઠ વિભાગોને તે જોળખતી હતી, અને વાક્યોના, તેના ઉપયોગ અને ૩૫ ઉપરથી, બેઠ પાડી શકતી હતી. અને થોડી પગમાં કોઇ પણ પ્રસિદ્ધ દેશ અને તેની રાજધાની બતાવી શકતી હતી. આ ઉમરે તે સૂર્ય, મહો અને ઉપગ્રહોનાં નામ જાણતી હતી, અને આખા સુપરમંડળમાં તે ફરેકની જગ્યા પણ બતાવી શકતી હતી. તેને બે વર્ષ પૂરાં થયાં તે પહેલાં પાંચ દિવસ પૂર્વે તેની એક પરીક્ષક કમિટીએ તપાસ કરી હતી અને પરતુઓ તમા ચિત્રો ઉપરથી તે

* આ લેખ તેના પિતાએ જ્યારે તે પંદર વર્ષની હતી, ત્યારે લખ્યો હતો.

૨૫૦૦ કરતા વધારે નામ જાણીતી હતી. તેનો અંદાજપૂર્વક ધજોળ મોટો હતો. તે પોતે જે વાંચતી તે સમજવાની તેનામાં શક્તિ હતી, તેમજ અખાલ્યમાં તથા જાણેલા પુસ્તકમાં બૂલો હોય તો તે શોધી શકતી હતી.

વાંચકને જણાવવાની જરૂર નથી કે સીમ વાઓલા આ બધું રમતદારા શીખી હતી અને રમતના સાધનોમાં રમુજ-પદાર્થો-જેવા કે-પત્તી, વાવટાઓ, પૂતળીઓ, ચોપડીઓ, ચિત્રો, નકશાઓ, ચાર્ટ્સ, ભૂમિતિના આકારો, રંગો, ખીજ, પાંદડાઓ, પુષ્પો, ફળો, ધાસ, ઝાડની છાંયો, પથરાઓ, ખનીજો, અને ધણી કુદરતી અને બનાવટી પદાર્થો-હતા. આ બધા તેની રમતના સાધનો હતાં તે અંગ્રેજોમાં તેના માતાપિતા નાની નાની વાત કહેતા હતા. અને મીસ વાઓલા પણ તે સંગ્રહમાં કુદરતી અભ્યાસનાં પુસ્તકોમાં જાતે વાંચતી હતી.

તેનો જન્મ ૧૮૬૭ના ફેબ્રુઆરીની ૧૦મી તારીખે થયો હતો, અને નવમાસની થઈ તે પૂર્વે તેણે રમતદારા પાક શીખ્યા માંડ્યા હતા. તે સમયથી તે અત્યાર સુધી (૧૯૧૨ સુધી) તેણે ઘરમાંજ કેળવણી લીધી છે. અને તેની ઇચ્છા પ્રમાણે તેને કેળવણીનાં સાધનો પૂરા પાડવામાં આવ્યા છે.

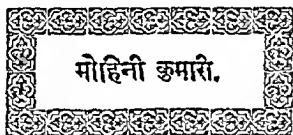
ખરી કેળવણી અને નિપુણતા માટે શુદ્ધિ, દયા, અને પૂર્ણ સ્વતંત્રતા આવશ્યક સાધનો છે, જે સિદ્ધાંત અનુસાર તેને કેળવવામાં આવી હતી. અત્યારે તે અર્થશાસ્ત્ર, સમાજશાસ્ત્ર, રાજ્યશાસ્ત્ર, માનવશાસ્ત્ર, અને વિશ્વવ્યવસ્થા આ બધાં શાસ્ત્રોનાં મુખ્ય સિદ્ધાંતો સારી રીતે સમજે છે. તે સારી કાર્યદક્ષ, નિપુણ, પરીક્ષક, તીવ્ર દીક્ષાદાર, અને ચમત્કારિક જોડણી કરનાર છે. તેની તંદુરસ્તી સારી છે, અને તેનો સ્વભાવ જનતાવેરો છે. અને જૂતકાળમાં તેણે જેની રીતે કેળવણી સ્વતંત્ર રીતે પ્રાપ્ત કરી છે, તેવી રીતે બહિષ્કારમાં પણ તે જામળ વધશે, એમ માનવાને અત્યારે પુરતાં કારણો છે.

નોંધ. 'લેસલી વીક્લી' પત્રનો અધિપતિ મીસ વાઓલાને "અદ્વિજીત શક્તિવાળી" બાંધેલાં ગણે છે. અને આનું પરિણામ લાવવામાં ધણી સારાં નિમિત્તો કારણભૂત થયાં છે. તે બાંધેલાં અને તેની સમજવાની તથા અદ્વિજ કરવાની સ્વાભાવિક શક્તિને આપણે દૂર રાખીએ તો પણ વાઓલાનું મન આવા પ્રકારનું બનાવવામાં જે કારણો મોળુદ હતાં, તે કારણોનું પ્રયત્ન કરીએ. કેટલાક હિંદી માત્રાપો પોતાનાં બાળકોનાં મનજને ધણી બાળતની માહીતીઓથી ભરી દે છે. તેની જા રીત ન હતી, પિતાએ પોતાના પુત્ર કે પુત્રીના સ્વભાવને બરાબર સમજવો જોઈએ, અને તેનું ઉત્તમમાં ઉત્તમ પરિણામ લાવવું જોઈએ. જો પિતા શુદ્ધિદાળી અને આગ્રહી હોય તો આ કામ એટલું બધું કઠણ નથી લાવકને તો આ બધું શિશુનું રમત રૂપે, ખેલ રૂપે, અથવા આનંદ રૂપે લાગવું જોઈએ. નિશાળમાં જેમ આપણા વિદ્યાર્થીઓને લાગે છે કે અમારે બધું પડે છે, તેમ આ રીતે કેળવતા બાળકને લાગવું જોઈએ નહિ. આનંદપૂર્વક જ્ઞાન અદ્વિજ કરનાર રહેલાંથી તે જણાવો શકે છે, અને વધારે અદ્વિજ કરવાને લાપક જાને છે જ્યારે વિદ્યાર્થી ઉપર અત્યંત દગાણ હોતું નથી, એક બાલુએથી તેના મગજમાં ઉતારવાની ઉતાવળ હોતી નથી, ત્યાં પિતા અથવા શિક્ષક અને બાળક બંનેને લાલ યાચ છે, વડીલને શાંતિ મળે છે, અને બાળકને આરામ પ્રાપ્ત થાય છે. બીજી બાજત નોંધવા જેવી એ છે કે શિશુનું નિયમિત, મધ્યમ પ્રમાણમાં અને અમુક સમયને અંતરે-દાખલા તરીકે સવાર અને સાંજ-આપવું જોઈએ. જો શિશુનું વચ્ચે લાંબો સમય પસાર થાય, બથવા તો માત્રાપ બેઠકાર રહે તો બહેન બૂલી જવાને સંજાર છે.

બાળકનું ધ્યાન ખસી જતું હોય તે વખતે થયે તેને તે વિષયમાં તેનું ધ્યાન રાખી રાખવાનો પ્રયત્ન કરવાથી બાળકની સામાન્ય તંદુરસ્તી બળકે છે, અને તેના મગજને ભારે તુકચાન થાય છે બાળકના મગજના વિકાસ માટે જુગી જુગી બતના રમુજ પદાર્થો બાળકના નિરીક્ષણ માટે ધરવા જોઈએ. બાળક બહારની વસ્તુઓના સમર્પમાં જે કંઈ “હીલા સવાલો” પુછે તેનો બહુ જ પ્રેમપૂર્વક વડીલોએ જવાબ આપવો, અને તે બાળક તે ગ્રહણ કરે, તેવી રીતે તે કામ થવું જોઈએ.

છેતરે એક વિશેષ વાત એ સમજવાની છે કે બાળકની ભુદ્ધિ જ દેવળ ખીલવવાની નથી કેટલાંક બાળકોમાં શુદ્ધતર વિશેષ હોય પણ બીજા બાળકો આધ્યાત્મિક, લામ-ભીવાળા કે ભક્તિવાળા, અને કળાપ્રિય હોય છે કેટલાંક બાળકોમાં બીજાઓને મદદ કરવાનું સ્વાભાવિક વલણ હોય છે, જે તેઓને બરાબર કેળવવામાં આવે તો તેમાંથી તેઓ સારા કમચોગી થઈ શકે. શિશુજી તેમજ વૈદ્યકીય ધધાને વાસ્તે પ્રેમ સ્વભાવ ખીલવવાની ધણી જરૂર છે. અત્યાર સુધી આ બે વિષયમાં શુષ્ક જ્ઞાને ધણું કર્યું છે, પણ શુષ્ક જ્ઞાનની સાથે ખરી દીલસોજી અને દયાનું મિશ્રણ હોય તો તે જન્મે ધધા ધધા ઉમદા અને આધ્યાત્મિક બની જાય.

અનુવાદક મણીલાલ ન. દોશી બી. એ.

મોહિની કુમારી.

(અનુસંધાન ગતીકથા.)

પ્રકરણ ૪૨ થું.

ચંદન લક્ષ્મીનું ફેસાવું.

હિમતલાલ પોતાની ગાઢી તજેથી મળ્યા આવેલા કુટારાના પત્રના વિચારમાં હતો. આવની કાલે તેને નદી કિનારે વડ નીચે રૂપિયા મૂકી જવાની કુટારાઓએ મુદત આપી હતી સાહેબની સાથે તેણે ત્યાં રૂપિયા મૂકી આવ્યા અને પછી શું થાય છે તે જોવું એવો વિચાર હતો. પોલીસ ફુટી હતી કુટારાના માણસો જ પોતાની તહેનાતમાં એડેલી તરીકે રહેલા હતા. કાછનો વિશ્વાસ કરવા જેવું નહોતું, તેના મનની વાત બહાર આવતા તરત કુટારાને ખજાર પડી જતી જે ત્યાં રૂપિયા ન મૂકી આવે તો ખૂન કરવાની ધમકી પણ આપી હતી એટલે હિમતલાલના મગા ઉપર જીવ સડાડી કામ આવી પડ્યું.

ચારેક વાગ્યા છે ત્યાં હાંદીલી હાંદીલી મોહિની તેને ઘેર આવી. હિમતલાલ મૂંગા તરીકે સ્થિતિમાં હતો અને તે નાનપણમાં મોહિનીના આપને ત્યાં રહી ભણ્યો હતો. ધરતું કામકાજ કરતો અને નિશાળે જતો. તેની મોહિનીને ને પોતાની સગી બહેન તરીકે ગણવેલો તેના બધાં સુખત તેમ મંજિલાલને બધાં તરીકે ગણવેલો. હિમતલાલ આલાક

હોંશવાર, પ્રેમાળ અને કામ કરવામાં કુશળ હતો. તેથી નાનપણથી જ તેના ઉપર ધરના સર્વ માણસોની પ્રીતિ હતી. તેને મણિલાલના બાપે પોતાની લાગવગથી પોલીસ ખાતામાં રાષ્ટ્રીય કોન્સ્ટેબલની જગ્યા અપાવી, જેથી તે નોકરી ઉપર ગયો. પોતાની કામ કરવાની કુશળતા અને અધિકારીઓનાં મન રાજી રાખવાની કળાથી તેને ધીમે ધીમે પ્રમોશન મળતાં ગયાં. તેના વખતમાં એક પોલીસ મુખ્ય ઇન્સ્પેક્ટર રજીડોડરાય કરીને હતા. તેની ઝીણીસમાં તેની બદલી થઈ. દિંમતલાલ રસોઈ કરવામાં પણ કુશળ હતો તેથી રજીડોડરાયને ત્યાં રસોઈ કરવાનું પણ તે કરતો. એટલે રજીડોડરાયની તેના ઉપર પ્રીતિ વધી.

રજીડોડરાયે પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ સાહેબને તેને માટે કાલામણુ કરી જમાદાર બનાવરાવ્યો. અને એવી રીતે આગળ જતાં તેને પોલીસ સમ ઇન્સ્પેક્ટરની જગ્યા પણ લાગવગથી મળી. કામ કરવામાં યુન્દા પકડવામાં તે ઘણો કુશળ હતો. ઘણા મહત્તર હુલાસાઓને તેણે પકડ્યા હતા. એટલે તેના ખાતામાં તે કુશળ ગણાતો. સુરતમાં હુલ્લાટ વધી જતાં હમણાં જ તેને અહિં મૂક્યો હતો. નોકરી મળ્યા પછી ઘણાં વર્ષો તે સુરતમાં આવ્યો હતો. તે પોતાના ઉપર ઉપકાર કરનાર મણિલાલનાં બાપનો ઉપકાર બૂલ્યો નહોતો. મણિલાલને તે વારંવાર કહેતો કે આપના પુણ્યપ્રતાપથી જ હું આ દરજ્જે આવ્યો છું. તમારા બાપાજીએ મને પુત્રની જેડે પાળી ઠેક સુધી મમતા રાખી તમારાથી જુદો બન્યો નથી. મારાથી તેમનું રજુ વળાવનું નથી. મણિલાલ મોદિની સર્વ પણ દિંમતલાલને સાધ તરીકે ગણતા અને તેના ઉપર તેણે જ પ્રેમ રાખતા.

હાલ મણિલાલના જુદા ચચા પછી તેની બદલી અહિં થઈ હતી. મણિલાલે સુમંતને જુદો રાખ્યો ત્યારે તેણે સુમંતને મદદ કરી ધીરજ આપી હતી. મણિલાલ જુદો ચચા પછી ઓતે વડ ચઈ મિત્રા મોજગોખમાં પડ્યો. અંદખાની ટોળીના માણસોએ તેની હવે મિત્રતા સાધી. તેમણે તેને લાલચ આપી જુમાર, બ્યભિચાર અને બ્યસનના છંદે ચલાવ્યો. હંમેશાં જેવી સૈન્યત તેવી જ અસર વામ છે માણસ લાલચથી ફસાઈ છે. તેના મિત્રો તેને ઘણીવાર પોતાને ત્યાં મિજલસમાં બોલાવતા. ખાનપાન અને ખાનની ધુનમાં ફસાતાં તેના હાથ બીડમાં હોય ત્યારે પૈસા ટકાની પણ મદદ કરતા અને તેથી મણિલાલે જાણ્યું કે આ મિત્રો ખરા મિત્રો છે. આ જ મિત્રોએ તેને દારૂનું બ્યસન વગાડ્યું. આ પછી મણિલાલની સ્થિતિ બગડવા લાગી. આ બધી ખાતમી દિંમતલાલને હજી પડી નહોતી.

મણિલાલના ધરની પોલ પણ હજી દાંડ ઉઘાડી પડી નહોતી. અંદલસકમી ઉછરેલી જુવાન વયની અને મોજગોખની ભોળી દોવાથી લાલચમાં ફસાવા લાગી. મોદિનીએ ત્યાં આવતાં જ પારી લીધું હતું કે આ બાપ હવે હુલારાના લાલચમાં જવાની તૈયારી છે. અને તેથી જ તે જેવી મણિલાલને ત્યાં ભેડી અને અભણ માણસોને ત્યાં આવેલા ભેલા કે તરત જ ઉડી. તેને હુલારાની ટોળીનો પુરેપુરો અનુભવ હતો. તેણે ધાર્યું કે અહિંથી જઈ આ વાત દિંમતલાલને કહીશું તો તરત તે મદદ કરશે. આથી તે ત્યાંથી ઉડી દિંમતલાલ પાસે આવી.

દિંમતલાલ આવતી કાલે શું કરવું તેની ચિંતામાં હતા ત્યાં મોદિની આવી. અને તેણે કહ્યું: બાપ, મોટી આશત આવી પડી છે. એકદમ મારી સાથે ચાલો, નહિ તો બાજી બગડી જશે.

આ સંભળી દિંમતલાલે કહ્યું: “પણ બેન, છે શું તે તો કહેલ આટલો બધો ગમ-રાટ કેમ થાય છે?”

મોહિની—“ભાઈ, વાત કરવાનો પણ વખત નથી. ચંદનભાઈને ત્યાં હાથરોળી રાખી જાય છે. તેને હા હું તે બદમાસોને જોઈને જ આ તરફ આવી છું. જો વિલંબ થઈ તો તે લોકો જતા રહેશે. વળી ચંદનભાઈને આજે કંઈ જીવનનું વેસ જણાય છે. બાઈ તો ઘેર નથી. નાનો ભાઈ પણ બહાર છે. તમે એકદમ આવો, મણીભાઈને ત્યાં આવો, હું જઈ છું. જોઈશ નહિ આવો તો બાજુ બગડી જશે.”

આમ કહી મોહિની તરત ત્યાંથી પાછી વળી અને દિંમતલાલ તૈયાર થઈ હથિયાર વિગેરે સાથે લઈ તેની પાછળ પાછળ મણીલાલને ત્યાં જવા નીકળ્યો.

અહિં ચંદનભાઈને જવાની ઉતાવળ હતી અને ડાહીલક્ષ્મી ખસતી નહોતી. તેથી તેણે કહ્યું, ડાહીભાણી, હું ત્યારે બેસજો. હું હમણાં જ આ બેન સાથે જઈને પાછી આવું છું. આમ કહી તેણે ડાહીલક્ષ્મીને ઘર સાંધી પેલી આવેલી સ્ત્રી સાથે બહાર નીકળી. ડાહીલક્ષ્મી આ બધાનો ભેદ જાણતી નહોતી. એટલે ચંદનભાઈને ના પણ કેમ કહી શકે! તે તો પોતાની નજીક આવતા સુધી ત્યાં જ બેસી રહી.

ચંદનભાઈને આજે એમ હતું કે ભાઈને ત્યાંથી સારાં સારાં કપડાં, પૈસા ટકા, પરંતુ લઈ આવીશું બાઈ દેખાય પૈસાદાર હશે! સાથે બાઈ (હાથરોળી સ્ત્રી) પણ લેવા આવ્યાં છે એટલે જવાની ના તો પડાય નહિ વળી એકવાર ઘર જોઈ આવીશું તો ફરી જવું હશે તો પણ જવાશે. આમ માની લાલચને લીધે તે પેલી સ્ત્રી જોડે પોતાની ઘણી દીવાળી સાથે જવા તૈયાર થઈ. પાસે જ ગાડી તૈયાર હતી એટલે તે ત્રણે સ્ત્રીઓ તેમાં બેસી અને ગાડીવાળે ગાડી હાંકારી મૂકી.

તેમના મથા પછી થોડીવારે મોહિની આવી. તેને ડાહીલક્ષ્મીએ કહ્યું કે: ચંદનભાઈ તો કાંઈ એક સ્ત્રી આવી હતી તેની સાથે ગાડીમાં બેસી દરજન કરવા ગયાં અને મને કહ્યું કે “હું અહિં બેસજો હું હમણાં જ આવું છું.” આ સંભળી મોહિનીને તો દુઃખ પડી કે અરે! બાજુ દાસમાં આવેલી ખમડો. રાંડ ચંદનભાઈને ઉપડી ગઈ, તેને ફોફર થવા લાગી. તેથી તે પાછી ફરી દિંમતલાલને ત્યાં જવા નીકળી. ત્યાં રસ્તામાં એક જમાદાર મળ્યો અને તેણે કહ્યું: “કેમ બેન દિંમતલાલભાઈ પાસે જાઓ છો? મને તેમણે મોકલ્યો છે, આવો હું તમારી સાથે આવું છું.”

મોહિનીએ આ સંભળી કહ્યું. “અરે ભાઈ દિંમતલાલભાઈનું કામ હતું, અને તે કેમ ન આવ્યા? મહારી પાછળ જ તે આવવાનું કહેતા હતા અને કેમ ન આવ્યા?”

જમાદાર—“બેન, તે જ અહિં આવતા હતા પણ રસ્તામાં એકાએક સાહજની ચીડી મળી અને તેમને તરતમાં જ સાહેબે બોલાવ્યા હોવાથી તે મને અહિં મોકલી સાહેબ પાસે ગયા. ત્યાંથી તે હમણાં જ આવશે. મને સવા વાત તે કહેતા મથા છે. ગાટ હું આતા તમારી સાથે આવી સર્વ જરૂરિયાત કરું છું.”

આ સંભળી મોહિની નિરાશ થઈ. તેણે જમાદારને કહ્યું: “કોંકે ભાઈ, જુઓ ત્યારે આ રસ્તે જ હમણાં એક ગાડી ગઈ છે, તેમાં ત્રણ સ્ત્રીઓ છે એક મારી બાઈ ચંદનભાઈ છે તે ગાડીની તપાસ કરી રોકા. જીવ, હવે વિલંબ ન કરો હમણાં જ આવ.”

આમ કહી મોહિની પાછી ઘેર આવી અને જમાદાર ત્યાંથી તરત જ ગાડીની તપાસ કરવા ગયો.

હિંમતલાલ ખરે વખતે મરદે ન આવી શક્યો. તેને તેના જીવની પડી હતી. આવતી કાલે હુદારાઓના રૂપિયા મૂકવા જવાના હોવાથી તે સંજ્ઞાથી વાતચિત માટે સાહેબે હિંમતલાલને રૂમરૂ જોલાવવા તાકીદની ચીઠી લખી હતી. હિંમતલાલ તૈયાર થઈ મોહિનીની પાછળ જ જવા તૈયાર થયો. ત્યાં તો ચીઠી મળી એટલે તે પોતાનું કામ એક જમાદારને સોંપી સાહેબ પાસે ગયો.

સાહેબે તેને કહ્યું: “કહો હિંમતલાલ, કાલે તો રૂપિયા મૂકવા જ નેહાઈ. તેને માટે તમે શું વિચાર કર્યો?”

હિંમતલાલ—“હા સાહેબ. કાલે રૂપિયા પણ મૂકવા અને બદમાશોને પકડવા પણ ખરા. આજે જ મને તે લોકોની ખાતમી મળી છે, અને હું તેની તપાસમાં જ જતો હતો ત્યાં આપની ચીઠી આવી એટલે ત્યાં એક જમાદારને મોકલી અહિં આપ્યો. મારે ત્યાં જવાની હમણાં જ જરૂર છે. દારણ કે તેઓ એક સીને લઈ જવાની તૈયારી કરવા એક શૂદરને ત્યાં હમણાં જ બેસાડ્યો છે.”

આ સાંભળી સાહેબે તેને બીજી વાત કરી પડતી મૂકી કહ્યું: “તમે જવ, હમણાં જ જવ, અને શું કર્યું તે મને જણાવો, રાતની આપણે મળીશું.”

આવો સાહેબે હુકમ કર્યો કે તરત જ હિંમતલાલ ત્યાંથી મજિલાલના ઘર તરફ રવાના થયો. તે વિચારે અહિં આપ્યો હતો પણ તેને જીવ વો મજિલાલને ત્યાં હતો. તે તરતજ મજિલાલને ત્યાં ગયો તો ત્યાં માત્ર મોહિની અને ડાલીવરીમાં જ હતો. મોહિનીને તેને આવતા નેહાઈ હિંમત આવી. તેણે કહ્યું: બાપ, બાજુ તો દાખથી મધ. ચંદનલક્ષ્મી, અને પેલાઓની સામીત એક બાપ અને દારી ત્રણેય હમણાં જ ગાડીમાં બેસી ગયા. તમે મોકલેલો જમાદાર તેની પાછળ ગયો છે માટે તપાસ કરો. હમણાં જ જવ.

હિંમતલાલ તેણે બતાવેલી દિશા બળી ગાડીની તપાસ કરવા ગયો.

હુદારાઓ તો મોહિનીના ગયા પછી તરત જ ત્યાંથી ચાલતા થયા હતા. પેલી સીને ચંદનલક્ષ્મીને ગાડીમાં લઈ આવવા સચવા આપી હતી. તે લોકો સહેરમાં પણ રહેતા હતા. લણ્ડા માણસોને બધા અને લાલચ આપી તેમણે ફેડવા હતા. ગાડી દાકિનાર પણ તેમણે જ એક હતો. તેણે ચંદનલક્ષ્મીને ગાડીમાં બેસાડી ગાડી પૂર્વ તરફ દાકી, આમળ જતા જ એક ખાંચામાં વાળી, બીજા ખાંચામાં લઈ ગાડી પશ્ચિમ તરફ વાળી અને એક ગલીમાં જઈ એક મકાન પાસે ગાડી ઉભી રાખી ત્રણે સીનેને ઉતારી, ગાડી આડી લઈ ત્યાંથી ચાલતો ગયો. ત્યાંથી થોડેજ દૂર ગાડી લઈ જઈ ડાકી નાખી અને થોડો એક ઘરમાં બાંધી દીધો. આ બધું માત્ર પાંચેક કલાકમાં બન્યું. તે ધારતો કે પોલીસ પીછા લીધા વગર ડોડશે નહિ. તેથી તેઓ મજા સાવચેત રહેતા. મોહિની હિંમતલાલને ત્યાં મધ અને હિંમતલાલ આવવા તૈયાર થઈ ગયો છે તેની ખાતમી પણ હુદારાઓને મળી હતી.

કહેવત છે કે જેનું ઘર કુટુંબ તેનું કમું કુટુંબ. એ જોડું નથી. હિંમતલાલ ચાલાક, હોશિયાર અને મહેનતુ હતો. પણ તેની પાસેના માણસો જ કુટેલા એટલે તેની સફળી.

ખાતમી બહાર જતી અને ધણી કામમાં તેને પાછા પડતું પડતું. ચંદનલક્ષ્મી શાંખુચીથી લાલચની મારી નવા લાઇ ગેનોનો સંગ્રહ કરવા લાગી તો તે ફસાય તેમાં થુ ખોદું ! તે એક મકાન આગળ ઉતરી, પેલી સ્ત્રીની સાથે અંદર ગઇ. મકાન બહારથી નાતું સરખું જણાતું હતું પણ અંદરથી ઘણું મોટું હતું. તે બહારની પરચાળમાંથી અંદરના ચોકમાં ગયા ત્યાંથી એક ચોરડામાં ગયા, ત્યાંથી એકે ગયા, ત્યાંથી બાહુના ખંડમાં ગયા, ત્યાંથી વળી નીચે ઉતરી પાછલા, ખંડમાં ગયા. આ ખંડ ઉત્તમ હતો. અનેક પ્રકારનું સુંદર ફરનીયર ગોઠવેલું. સુંદર ગાલીચો પાયરેલો હતો. ઝુમર, હાડી, તકતા વિગેરે ઉત્તમ પ્રકારનું લટકાવેલું હતું. હાલમાંજ રંગ કરાવેલો જણાતો હતો. આતું સુશોભિત રયાન જોઇ ચંદનલક્ષ્મીને લાગ્યું કે અહો, આ લોકો તો કેવાય પસાપાત્ર હશે. આવા પૈસાદાર માણસો વગર મને એક બેન ગણીને આટલી જની મતા બીજું કશું આપે !

ચંદનલક્ષ્મીને તે ખંડમાં એક દ્રવ્ય ઉપર બેસાડી પેલી સ્ત્રી અંદરના ખંડમાં ગઇ. થોડી વારે એક સ્ત્રી સાથે સ્ત્રી બહાર આવી. ચંદનલક્ષ્મીએ સ્ત્રી પોતાની મરજી નહોતી છતાં વિવેકની ખાતર ના ન કહેવાયું. થોડોવારે ચંદ્રખાં ત્યાં આવ્યો. તેને જોઇ ચંદનલક્ષ્મીએ કહ્યું. આવો લાઇ, તમારું ઘર જોઇ મને ધણેજ આનંદ થયો છે. મારાં બાળી કહેતાં હતાં તેમાં થું ખોદું કે તમારા લાઇને ત્યાં તો નવેતીષિ છે.

ચંદ્રખાંએ અસારે વાણીયાનો પહેરવશ પહેર્યો હતો, દાડીનો રાખતો જ નહિ. માયાના વાળ અત્તરાદિ નાંખી ઓળેલા હતા. ધોલીસ કરેલું ખમીસ પહેર્યું હતું. તેને જોઇ ચંદનલક્ષ્મીને તો જાણે પોતાના લાઇને જોઇ આનંદ થાય તેમ આનંદ થયો. ચંદ્રખાંએ કહ્યું. બેન, તમે આજે મારે ત્યાં આવ્યાં તેથી મને ધણેજ આનંદ થયો છે. તમને અહિં બોલાવી લાવવાનું મારું ધણા દિવસથી મન હતું પણ દીવાળી કહેતી કે કોઇ વખતે આવીશું. આજે તો બેન તમે અહિંજ રહો. હાલે સવારે તમે ઘેર જાઓ, તમે અને તમારી બાળી નિરાતે બેસી વાતો તો કરા.

ચંદનલક્ષ્મીએ કહ્યું. “ ના લાઇ, મારાથી ગદુ વાર અહિં થોભાશે નહિ. એ આવે તો મને કપડો દેશે. વળી પેલી મારી દેરાણી ઘેર બેસી રહી છે તે વાટ જોશે. મારી નજીબને તો તમે જોગળો છો ને ! એ તો વળી રજનું ગજ કરે તેવી છે. હવે તમે મને રજા આપો વળી બીજી કોઇ વખતે આવીશું.

ચંદ્રખાં—“ ના બેન, એમ તે બને ! લાઇને ઘેર આવીને આમ તરત તે કોઇ જવાય ! હું હમણાંજ માણસ મોકલી માણસાલને પણ અહિં બોલાવું છું. “ હજુ રસોઇ થાય છે જ્યો તો ખરા એમ કોઇ અપરાધ તરત ચાલ્યા જવાય.”

ચંદનલક્ષ્મીને તો ધણુંજ ઉડવાનું મન હતું પણ તે ચંદ્રખાંનો આમક જોઈ ના પાડી સકી નહિ તેને લાલચ એવી વગળી હતી કે તેમાં તેણે પોતાના જતને અત્યારે ભરમાં મૂકી દીધી હતી. તેને ખચર નહોતી કે આ તે પોતાના લાઇ છે કે શક્તિ ! તેને ખચર નહોતી કે આ ઘર તે સદૃશ્યનું હતું કે સુદારાનું ! તે તો જિવારી બોળે વાળે ફસાઇ હતી. આ પ્રકારે ઘણી સ્ત્રીઓ બોળે બાળે મુરકેલીમાં આવ્યા પડ્યા. જ આજે પોતાના ઘરની અને પતિની આજી મુકી, પારકી લલચમાં ફસાય છે તેની અવિગતિ થયા વગર રહેતી જ નથી.

ઋષિઓને હમેશાં સ્વતંત્ર થવાની, સાચુ સંસારથી કે દીધેર નેહથી લુહુ થવાની ઇચ્છા રહ્યાં કરે છે. તેને સાચુ કે નહુંદની કશું ગમતી નથી. તે કારણે છે કે લુહુ યર્ધશું તો સ્વતંત્રપણે સુખે જીવેલી ગાળીશું પણ તેને ખચર નથી કે આ સંસારમાં પણ એવાં નીચ મનુષ્યો હોય છે કે એવી નાની ઉમ્મરમાં લુહી નીકળેલી ઋષિઓને લાલચ આપી કસાવનારા પણ તેની વાટ બોધને જ રહ્યા હોય છે. ઋષિઓ ત્યાં સુધી પુત્રાન હોય, સ્વભાવ દરેક થયો ન હોય ત્યાં સુધી તેને શ્રદ્ધ ઋષિની સોજતનાં જરૂર હોય છે. પ્રથમ કાંઈ આખો દિવસ ઘેર બેસી રહેતો નથી, જમી પરવારી તે વેપાર કે નોકરી અથવા બહાર જાય એટલે સ્ત્રી ઘરમાં એકલો, વળી ઉછરતી વયની હોય સ્વતંત્ર થવાને ઇચ્છતી હોય, ખરાબ ઋષિઓની સોજત હોય એટલે તે પોતે જ પોતાનું લવિષ્ય ખગાડે છે.

નોકરો રાખવા તે પણ બેધ વિચારી સારા વિશ્વાસુ પ્રમાણિત આધિવસના અને કાંઈ પણ પ્રકારની બહારની ગરબડ જેને નહોય તેવા બેધએ. ઋષિઓએ પારકે ઘેર જવું એ પણ કેટલીકવાર તેને કસાવનાર હોય છે માટે ઋષિએ તો હમેશાં પોતાના પતિની મરજી પ્રમાણે, પાત રાજી રહે અને તે કહે તેમ વર્તવું બેધએ. અને ત્યાં સુધી ઉછરતી વયનાં સ્ત્રી પુરુષોએ લુહાં રહેવાનો અમલ ન રાખવો.

ઋષિએ પોતાના ઘરની ગમે તેવી સ્થિતિ હોય તે જ સ્થિતિમાં સુખ માનવું. ઘરમાં સુદા રાતલો મળે તો તેથી સંતોષ માનવો. પારકી લાખો રૂપિયાની મિલકત બેધ તે લેવાની ઇચ્છા ન કરવો. પતિ સિવાય કોઈ પણ પરપુરુષ કે સ્ત્રી પાસેથી એક પાછ પણ મેળવવાની ઇચ્છા ન રાખવી, ઘરમાં કોઈ વસ્તુ ન હોય તો તેના વગર મહાવતું પણ પારકે ઘેરથી તે મેળવવાની ઇચ્છા ન કરવી.

ઋષિઓને સારાં સારાં કપડાં પહેરવાની અને હિતમ ધરેણાં પહેરવાની ખણી મરજી હોય છે. પોતાની જેવી સ્થિતિ હોય તે સ્થિતિને અનુકૂળ જ જે કપડાં કે ધરેણાં પોતાના પતિ તરફથી મળે તેમાં જ સંતોષ માનવો. અન્યનાં હિતમ કપડાં કે નવી નવી જબુસો બેધ તે પહેરવાની લાલચ રાખવી નહીં. જે તે આ લાલચનો ત્યાગ કરે છે તો પછી તેને કોઈ કસાવનાર નથી.

ચંદનલક્ષ્મીએ લુહી ચંદન સ્વતંત્ર થઈ સુખી થવાની આશાથી પોતાની નજીક દીધેર અને દેરાણીને લુહાં કાઢ્યાં. સ્વતંત્ર થતાં સાઈ સાઈ ખાવા પીવાની અને પહેરવાં ઓઢવાનાં મરજી થતાં છુદા હાથે ધ્રુવનો વ્યય કરવા માંડ્યો. કોઈ ઋષિએ કોઈ હિતમ સાડી પહેરી તો તેને તેના જેની જ સાડી પહેરવાનું મન ચંદન જતું. કોઈએ કદાચ લુહી ફેલતી હિતમ સાનાતી કે મોતીની જાડીયો પહેરી તો તેની જ જાડીયો પહેરવાનું તેને મન હતું. ઘરમાં આવક ઉપરાંત અર્થ વધી જતું દેવું ચરા માંડવું છતાં પણ તેના જબુસો અને કપડાં ઉપરના મોહ ન ગયો અને છુદારાની સાગ્રીત દીવાળીનો પગ ઘરમાં પડો. તેણે તેના સ્વભાવ બેધો અને તે અટ્ટસાર લુહારાઓની મારફતે સારાં સારાં વસ્ત્રો અને ધરેણાં મેળવવાની સલાહ આપી. એકવાર કોઈ રસ્તે ગયા હોતા નથી ત્યાં સુધી તે રસ્તે જતાં આચકો લાગે છે, એક વાર જેણે બીડી પીધી હોતી નથી ત્યાં સુધી બીડી પીતાં આચકો લાગે છે. તેની જ રીતે પોરકી વસ્તુ એક વાર લેવી પડે તો તે વખતે આનાદાની યામ પણ જ્યાં એક વાર મહણ કરી કે પછી તે વારંવાર લેવાનું મન થવાનું. ચંદનલક્ષ્મીને

પણ દીવાળીના ઝોળખીના (હુટારાઓ) પડેજાડેલા ભાઈ પછને સારી આપવા લાગ્યા ત્યારે તે લેતાં તેને સંકેત થયો હતો. પણ દીવાળીના આમદથી લઈ તે જાતી ગમી. વળી ખીજવાર મોનાની બંગડીયો આપવા માંડી ત્યારે તો તેને થયું કે આ કેમ લેવાય ? પણ સારી સારી જથ્થો પહેરવાના મોહે તેને ફસાવી અને બંગડીઓ લીધી. આમ વારંવાર જથ્થો, કપડાં અને પૈસા લેવાથી પછી ને તે વસ્તુઓ મળતાં તે તરત લેતી અને ન લેવાનું મન પણ થતું નહિ. આ લાકણ્યે જ તેને અત્યારે હુટારાના કચ-જમા સોંપી હતી.

ચંદનલક્ષ્મી જાણતી નહોતી કે અત્યારે નીચ, અધમ અને કુર હુટારાઓના ઘરમાં તે ફસાઈ છે. તે તે જાણતી કે ગૃહસ્થ, હિંદુ અને ભોજા લાકણ્યોને ત્યાં આવી છે. ચંદનખાની મીઠી વાણીથી તે લોભાઈ તેને ધેર જવાનું મન થતું પણ મોંઘી જવાનું નામ દેતાં આચકો ખાવા લાગી.

થોડીવારે રમોઈ થતાં ચંદનલક્ષ્મી, પેલી સ્ત્રી અને ચાંદખાં વિગેરે અંદર ગયાં અને અંદર રમોડામાં સાથે બેસી જગ્યા. જમવાની પણ જુદી જુદી અનેક પ્રકારની વાનીયો હતી. ચંદનલક્ષ્મીને આમદપૂર્વક જમાડી પછી સર્વે બહાર દીવાનખાનામાં ગયાં. ચંદનલક્ષ્મીના આનંદનો આજે પાર રહ્યો નહોતો, તેને તો મનમાં અનેક વિચાર આવતા. તે ધારતી કે આ તો મારા સગા લાકણ્ય કરતાં પણ વધુ છે. મારે માટે તે વિચાર કેટલો અપ્રધેય અપ્રધેય થઈ ગયો છે ધર જોયું છે અને સંબંધ થયો છે તો અહિં હવે મણીવાર આવીશું. ભોજાઈ પણ ધણી પ્રેમાળ છે. વિચારો બધાં મારા ઉપર કેટલું હેત રાખે છે.

દિવાનખાનામાં બેસી આમ વાતચિત્ત કરે છે ત્યાં થોડીવારે ચંદનખાં આવ્યો. સર્વે પાન લાકણ્ય આનંદવાતાં કરી અંધાઈ થતાં દીકરા પ્રકટાવ્યા. પછીવાર થતાં ચંદન-લક્ષ્મીએ હવે ધેર જવાની છપ્પા કરી અને કહ્યું : લાકણ્ય, હવે મને ધેર મોકલો. થયું મહિં થયું છે. એ જાણશે તો મારા ભોગ મળશે. પેલી રડી વળી કંઈતું કંઈ ભરવશે. વળી તમારો રોહ છે તો કાલે પરમ ફરી આવીશ. હું તમારા રોહનો રોા બહો વાળી સકું તેમ છું. ” આમ કહી ઉઠી. એટલે ચંદનખાંએ કહ્યું : અરે બેન, જોમ તે કાંઈ જવાય. જુઓ બેન તમારે માટે આ વસ્તુઓ આપી છે તે તો છો. જોમ કહેતાં એક દાસીએ આવેલા ટાટમાં મુકેલી રેશમી કસમી અને વારેલી બે સાડીયો, સુંદર ભરત ભરેલાં બે પોલકાં, એક દોરાકાંડી, દાંચની સાકળી મોતીની જગડીઓ વિગેરે જતાવ્યું.

આ ભેઈ ચંદનલક્ષ્મીના હર્ષનો પાર રવો નહિ. તેણે ધાયું કે આ લાકણ્યે તો કામ કાઢી નાખ્યું. આવી સાડીનું તો મેં જન્મારામાં મેં પણ ભેઈ નથી, આ લાકણ્યે બહો મારાથી કયે કાળે વળશે. આમ વિચાર કરતી વળી તે પેડી અને હમતી હમતી કપડાંને જથ્થો લેવા લાગી. ચંદનલક્ષ્મીનું હૈયું હર્ષથી ઉજળા મારવા લાગ્યું. તેણે મેં ઉપહું કહ્યું : “ અરે લાકણ્ય, આ બધું શું કામ મંગાવ્યું. હું તમારે જ પહેરું છું ને.”

ચાંદખાંએ કહ્યું : અરે એમ તે થાય, મેનને ખાલી દાંચે પાછી કઢાય. તારા પુણ્યથી પછું થાયું છે. લે આ બધું તું પહેરી તો જો, તું તે પહેરીય ત્યારે મને વધુ આનંદ થશે.

ચંદનલક્ષ્મીએ અંદરના ખંડમાં જઈ બધાં કપડાં પહેરી, બધી બજુસો પહેરી, બગડીયો તો દોરાની હતી તે પહેરી તેણે તકતામાં બેસું તો તેનું સ્વરૂપ અત્યારે છે. ઇન્દ્રની અપ્સરને પણ વેગળ મૂકે તેવું તેને લાગ્યું. તે પહેરી બહાર આવી તેને બેઠું ચાંદખાના હર્ષનો પાર રહ્યો નહિ. તેણે ગનમાં ધાણું કે આવી પુનઃસરત સ્ત્રી તો મેં મારા જન્મારામાં પણ જોઈ નથી. ખરેખરે રત્ન કાચમાં આગ્યું છે.

ચંદનલક્ષ્મી કપડાં ધરેણી પહેરી મોં મલકાવતી દિવાનખાનામાં આવી. ભાઈ ચાંદખાં પાસે બેઠી, તે પછી થોડીવાર ત્યાં બેઠી, વળી જતાની વાત કરી. ચાંદખાંએ કહ્યું: બેન આજની રાત તો અહિં રહે કાઢે સવારે જાગે. તારે કાંઈ વાતની શીકર રાખવી નહિ. વળી મેં મજિલાલને બોલાવવા પણ મોકલ્યું છે તે પણ હવે આવતા જ હશે.

ચંદનલક્ષ્મીએ આ માંમતો કહ્યું: હવે, તમારી એવો જ મરજી છે અને એ પણ અહિં આવશે તો આજ અને ભાઈને ઘેર રહેવાનો રહાવો મળશે. એમ કહી ત્યાં નિરાંતે બેઠી. પછી બરોબર પાંજરામાં પુરાણ. જે ખંડમાં સેંકડો સ્ત્રીઓની લાજ છુટાઈ હતી તેજ ખંડમાં આજે ચંદનલક્ષ્મી મોં મલકાવતી ચાલુ પુણીથી નવાં કપડાં ધરેણી પહેરી વાતો કરવા લાગી. તે બિચારી બજુતી નહોતી કે આ તો ભાઈ નથી પણ દુષ્ટ કર્મ કરનારા રાક્ષસો કર્મ પાત્ર હવે અને દુર મનુષ્યો છે. બહી પછી સર્વ સૌંદર્ય નષ્ટ થવાનું છે.

ચાંદખાં મોં મલકાવતો હવે ચંદનલક્ષ્મીનો ઘાટ મગવાનો વિચાર કરી બેઠો અને અંદરના ઓરડામાં ગયો.

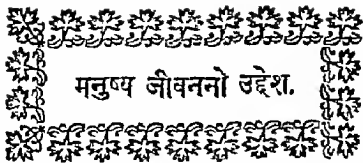
દિવસવાસે તેમ જમાણરે ગાડીની ધણી તપાસ કરી પણ ગાડીનો કાંઈ પતો ન મળ્યો. જે પરમાં ચંદનલક્ષ્મી હતી ત્યાં મળે જ તે બે ચાર વાર ગયો આવ્યો પણ ગાડીનો પતો ન લાગ્યો. બેએક કલાક યાકી રવડી તે મોહિની પાસે આવ્યો અને કહ્યું: બેન, બહુ તપાસ કરી પણ કંઈ પતો ન લાગ્યો. હવે કાઢે તો મારે ખાસ કામમાં રોકાવાનું છે એટલે પરમ દિવસે ગમે તેમ કરીને પણ તપાસ કરીશ.

મોહિની આ સાલગી બગી દુઃખી થઈ, તે રડી પડી અને ચંદનલક્ષ્મી હાથે કરીને ખોટું રસ્તે દસાઈ પડી બગી દિલગીર થઈ. થોડીવારે મજિલાલ આવ્યો તેણે આ સંબગી વાત બગી તે પણ બલો જ દિલગીર થયો.

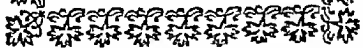
અપૂરું.

પેટનાં કરમની શુદ્ધ દવા.

૧. આખરાના પિત્તપાપડા, વાવડીંગ, મગિજવો, અને કાળાજીરી સમભાગે સમ સુરણ કરવું. તે સવાર સાંજ બે આની ભાર, ૪ દિવસ સુધી લેવાયા પેટમાંના કરમ-ચપટાં, ગોળને સુતરીનાં વિગેરે પુટકારા બાહેર પડે છે છેલ્લો દિ. ૧ એરંડીયાનો લુલાળ લેવો, આ દવાથી તાવ પણ મટે છે ૨. શુદ્ધ સાચો કપીતો ૩. વા ભાર ગોળમાં મેળવો આપનાથી કૃમિનો નિધાલ થાય છે. ૪. કવચશીંગ (ભેરશીંગ) ૧ ભંડેઈ શરીરની બાહેર ત્વચાને ન લાગે તેમ વાટકો ફડીમાં બેરી મેળવો પાનાથી અને વગને દિ. એરંડીયાનો લુલાળ લેવાથી કરમનો નિધાલ થાય છે.

મનુષ્ય જીવનનો ઉદ્દેશ.

દરેક મનુષ્યે પેતાને આ સસારમાં જન્મવાનું શુ કારણ છે તે જાણવું જોઈએ તેનું કાંઈ ખાઈ પી વિચય ભોગ ભોગવવા, ધન કમાવું, સારાં વસ્ત્રો પહેરવાં, સ્ત્રી પુત્ર-દિમાં મગ્ન રહેવું એ કાંઈ ખાસ કર્તવ્ય નથી પણ તેણે શુદ્ધ આત્મા એ કંઈ વસ્તુ છે, તેની કંઈ શક્તિ છે તેનો અનુભવ કરવો એ તેનું ખાસ કર્તવ્ય છે આત્માની વાસ્તવિક શક્તિને જાણવી એજ પરમાત્માની શક્તિને જાણવા તુલ્ય છે. એજ મુલ્ય માત્રનો ઉદ્દેશ છે. જેટલો આપણે આપણા સમયને આનંદથી વ્યય કરીએ છીએ અને જીવનની બદલાતી અવસ્થાઓમાં સમાન ભાવથી પ્રવૃત્ત થયુંએ છીએ તેટલાજ આપણે આપણું ઉદ્દેશ અને મતોરથને સિદ્ધ કરીએ છીએ એથી આપણે જીવનની પ્રત્યેક અવસ્થામાં ધીરજ અને દિમ્ભત રાખવી જોઈએ. ગમે તો તે અવસ્થા સારી હોય કે બાદી હોય, ગમે તો નીચી હોય કે ઉચી હોય.

જે કામ કરવાની આપણામાં શક્તિ હોય તે કામને યથામભવ મારી રીતે કરવું જોઈએ અને જે કાર્ય આપણી શક્તિથી બહાર હોય તેમાં બંધ પડવું ન જોઈએ. સર્વ શક્તિમાન અને સર્વેષ પરમાત્મા એ સર્વ વાતોને પોતે જાને જોઈ રહેલા છે. જેથી તે સંબંધી આપણે જાતે કાંઈ ભય કે ચિંતા કરવાનું કામજ નથી. જે કાર્યનો આપણી સાથે સંબંધ હોય તેને સર્વોત્તમ રીતે કરવું પોતાના માર્ગને અનુસાર માનનારા અન્ય બંધુઓને યથાશક્તિ મદદ કરવી, બીજાઓની ભૂતો અને વિધેનો દૂર કરી તેને કુમાર્ગથી પાછા વાળા સત્ય માર્ગે વાળવા કે જેથી તે શ્રમમય જીવન ગાળવાને બદલે ધાર્મિક જીવન ગાળે.

પોતાના સ્વભાવને હમેશાં સરજ, શુદ્ધ અને વિનયી રાખવો કે જેથી ધર્મશ્રીય શક્તિનો આપણામાં વિકાસ થાય. આપણે હમેશાં ઉત્તમ કાર્યો કરવાને માટે તૈયાર રહેવું જોઈએ. સર્વ પ્રતિ ગ્રેમ અને સહાનુભૂતિ રાખવી, અને કોઈથી પણ ન ડરતાં નિર્ભય રહેવું છતાં પાપથી તો હમેશાં બીંતા રહેવું સર્વ પદાર્થોના ઉત્તમ ગુણોને જાણના અભ્યાસ રાખવો અને તેને આપણામાં પ્રકાશ મનાવી આપા રાખવી એથી જીવન ઉત્તમ પ્રશસ્ત અને આનંદમય થશે અને તે પછી આપણું કોઈ પણ પદાર્થથી-જીવનથી કે મરણથી પણ ડરવાની જરૂર નથી.

દરેક મનુષ્યે પોતાના જીવનમાં તત્ત્વજ્ઞાનને મેળવવું જોઈએ. તેથી સર્વ અવસ્થામાં મહાન લાભ થાય છે વિપત્તિના કલ્પિત સમયે પણ તેથી શાંતિ રહે છે. તત્ત્વજ્ઞાની મનુષ્ય પાસે બહે દ્રવ્ય ન હોય છતાં પણ તેની પાસે એક એવું અમૂલ્ય રત્ન રહે છે કે જેનો જીવનના વાસ્તવિક ઉદ્દેશ ઉપર પ્રભાવ પડે છે એ વસ્તુ પોતાની સવળા સમ્પત્તિ તો

શું પણ આખા જગતનું ધન આપના છતાં પણ પ્રાપ્ત થવી મુશ્કેલ છે. તે વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવાથી અનેક દુઃખ ઉપર જય મેળવાય છે.

જ્યાં સુધી આપણે સંસારમાં છીએ ત્યાં સુધી સાંસારિક કાર્યોમાં આપણે આપણો વેશ વીરતા અને ધૈર્યતાપૂર્વક ઉત્તમતાથી બળજબળે જોઈએ. તેની સર્વ બદલાતી અવસ્થાઓમાં આપણો પ્રેમ અને ઉત્સાહ બરોજર રાખવો જોઈએ. આપણે પોતે આ સંસારની વારંવાર બદલાતી અવસ્થાઓને અનુકુળ રહેવું જોઈએ. આપણા મિત્રો કે સંબંધી આપણા ઉપર પ્રેમ ન રાખના હોય તો તેમાં આપણો પોતાનોજ દોષ હોય છે. આપણા સ્વભાવમાંજ કંઈ એવું દુષ્ટ હોવું જોઈએ, અને તે દુષ્ટ્યને શોધી કાઢવું એ આપણું કામ છે. દરેક મનુષ્યે સર્વ અવસ્થામાં બીજાના પ્રીતિપાત્ર બનવું જોઈએ. આપણે બીજાની પ્રીતિ આપણા ઉપર રહે એવું ઇચ્છતા હોઈએ તો આપણે પણ તેમના ઉપર પ્રીતિ રાખવી જોઈએ.

આપણું જીવન એ એક પ્રદારનું મહાન લીલા નાટક જેવું છે, જેમાં દર્પ, શોક, ઉમંગ, તડો, હાસ, શરદી, અરમી સર્વ છે, આપણે તે સર્વને બળજબળું છે. આપણે દરેક અવસ્થાઓમાં અનુકુળ પ્રવૃત્તિ કરી પ્રસન્નતાપૂર્વક રહેતાં શીખવું જોઈએ. કદાચ હર્ષશોકાદિ પ્રસંગો આવી પડે તો તેની હલકા ઉપર ઉંડી અમર થવા ન દેવી. હલકામાં કંમેશાં આપણા ઉદ્દેશ્ય પર દષ્ટિ રાખતા રહેવું. અને સંસારના બદલાતા રંગોની તેના ઉપર અસર થવા ન દેવી જોઈએ જેમ નાટકમાં ઉતરેલા એકદરે ધડીમાં રાખ બને છે, ધડીમાં રંક બને છે, ધડીમાં ખડખડાટ હસે છે તો ધડીમાં રડ્યાં કરે છે. આમ છતાં પણ તે સર્વ અવસ્થાઓની તેના હલકા ઉપર કંઈ પણ અમર થતી નથી. તે જાણે છે કે આ રાખ થવું કે રંક થવું એ માત્ર જોનાર સેઠિનાં મન ખુદી કરવા માટે છે. તેને તે સર્વ અવસ્થા સાથે કંઈ પણ સંબંધ નથી. તેવી રીતે આ સંસાર પણ મહા નાટક છે. તેમાં મનુષ્યે જુદા જુદા રંગ અને વેષ બળજબળના છે. તેની તેના હલકાઉપર અસર થવી ન જોઈએ. ઉત્તમ વસ્તુ મગતાં દર્પ ન થવો જોઈએ કે ખરાબથી શોક ન થવો જોઈએ. પણ દરેક વાતને સમાન ભાવથી કરતા રહેવું. કદાચ આ શરીરને ઉચ્ચ પદ મળે તો તેથી અભિમાન ન કરવું. કદાચ દોષ નીચ અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય તો તેથી બેદ ન કરવો. પ્રત્યેક દલામાં સમભાવ અને સમરૂપ રહેવું. આપણા જીવનની વર્તમાન સ્થિતિ જામે તેવી નીચ કે ઉચ્ચ બલે હોય પરંતુ જો આપણે તે સ્થિતિને અનુકુળ આપણો શર ઉત્તમ રીતે બજવીશું તો આપણે આ સંસારનાટકને પાર તરી આપણા મુળ સ્વરૂપને આનંદથી પ્રાપ્ત કરી શકીશું.

મૃત્યુ એ આપણા સ્થાથી જીવનના દ્વાર કેપ છે. અર્થાત આ રૂલ શરીરનો વિનાશ થતાં મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે. આત્મા સુદૃઢ અવસ્થાને પ્રાપ્ત થઈ અનન્ત સુખનો અનુભવ કરે છે પછી તેને કંઈ ખંધન નથી. જન્મમરણ નથી કે દુઃખ નથી અને તેથી મનુષ્યે મૃત્યુથી કદી પણ ડરવું ન જોઈએ. પરંતુ નિરંતર મૃત્યુને લક્ષમાં રાખી આ લક્ષબંધુર શરીર ઉપર મોહ ન રાખનાં મૃત્યુ આવનાં આપણને આપણાં કરેલાં કૃત્યોનો પસ્તાવો ન થાય પણ કરેલાં સતકર્મોથી સંતોષ થાય તેવી રીતે કંમેશાં તૈયાર રહેવું જોઈએ. આપણે એવું જીવન બનીત કરવું કે જેથી જન્મમરણનું બંધન આ એક જ

અવતારમાં ટુંકી જાય. જો કે એમ બનવું એ કઠિન છે. તેને માટે અનેક શત્રુઓ સાથે યુદ્ધ કરવું જોઈએ. ઘોર કુખ સહન કરવું પડે, કઠિન નિનિયમોને ધારણ કરવાં જોઈએ, ઈર્દિયોનું દમન કરવું જોઈએ, ક્રોધાદિ વિકારોનું ચમન કરવું જોઈએ. તેમ છતાં પણ જીવનમાં ઉપર પ્રમાણે શુદ્ધ નિયમોને પાળી સરળ માર્ગે જીવન વ્યતીત કરવાથી અનંત અને અપાર લાભ મળવાનો સંભવ છે.

આપણા જીવનના સપૂર્ણ આચાર, વિચાર અને વ્યવહારનો આધાર આપણી આંતરિક દશા ઉપર છે અને તેથી આપણે આપણી આંતરિક દશાઉપર વધુ વિચાર કરવો જોઈએ, આપણે પ્રતિદિન થોડો વખત પણ શાંતિપૂર્વક એકાંતમાં બેસી આ વિષય ઉપર વિચાર કરવો જોઈએ. એ વખતે આપણા ચિત્તને અશુભ વિચારોથી રાક્ષસે દાંત ભાવ ધારણ કરી પોતાના આત્મસ્વરૂપનું ચિત્તન કરવું જોઈએ. આમ હમેશાં કરવાનો અભ્યાસ રાખવો એ આપણને ધણું લાભદાયી જણાયો. કાગણ કે તેમ કરવાની ખાસ જરૂર છે. પ્રથમ તો તેનાથી એ લાભ થયો કે આપણે આપણા હૃદય અને આપણા જીવનમાંથી ખરાબ તત્ત્વોનાં બીજનો નાશ કરી ચક્રીય બીજી આપણે આપણા જીવનનો ઉદ્દેશ ઉચ્ચ બનાવી ચક્રીય. ત્રીજી આપણે જે વિષય ઉપર આપણા વિચારોને એકત્ર કરવા પ્રયત્ન હોઈય તે વિષયને સ્પષ્ટરૂપે રૂપી ચક્રીય, ચોથું આપણે આપણા આત્મા અને પરમાત્મામાં શો ભેદ છે અને તેનો કેવો સંપર્ક છે તે જાણી ચક્રીય. અને તેથી આપણે તેની ભક્તિમાં વધુ લીન થઈ ચક્રીય. પાંચમું આપણે આપણા રોજના સાંસારિક પ્રયત્નોમાં એ યાદ રાખી ચક્રીય કે જે સર્વશક્તિમાન, અનંતગાનૈશ્વર્યસંપન્ન અનતદર્શનસંયુક્ત પરમાત્મા કે જે જગદગુરુ છે તેજ આપણા જીવનના મુળરૂપ અને આપણી સપૂર્ણ શક્તિયોના પ્રવાહરૂપ છે તેથી જુદું આપણું જીવન નથી તેમજ તેનાથી જુદી આપણી શક્તિયો પણ નથી. એ સર્વને આપણે સારી રીતે સમજી અને હમેશા તે અનુસાર ચાલવું એ પ્રયત્નને ગ્રામ કરવાનો-સર્વોત્તમ માર્ગ છે. તેનું જ નામ પ્રયત્ન-દર્શન, સત્યાર્થ ભક્તિ અને શુદ્ધ ઉપાસના છે. પ્રયત્ન આપણા ધર્મમાં વિરાજમાન છે. તે આપણાથી જુદો નથી. તે વિચાર પરિપક્વ થતા આપણા હૃદયમાં પ્રયત્નીય જ્ઞાનનો પ્રકાશ થવા લાગે છે. અને જેટલો એ પ્રકાશ વધતો જાય છે. તેટલુંજ આપણું જ્ઞાન, અનુભવ અને બળ વધતું જાય છે.

વાસ્તવરીતે આત્મામાંજ પરમાત્માનું જ્ઞાન થવું એ સર્વ મતમતાંતરોનો સિદ્ધાંત છે. એથી આપણું પ્રત્યેક કાર્ય એ ધર્મનું એક અંગ બની રહે છે. અને પછી આપણું ઉદ્ધવ, બેસવું ચાલવું, દરવું, ખાવું, પીવું એ સર્વ પણ દર્શન, પૂજા અને મત ઉપાસના જેવું થઈ રહે છે.

જે ધર્મ મનુષ્યની પ્રત્યેક ક્રિયા ઉપર અસર કરતો નથી, જે ધર્મમાં પ્રત્યેક કાર્ય સાથે પુરુષ પાપનો સંપર્ક હોતો નથી તે નામ માર્ગનોજ ધર્મ છે. તે ખરા ધર્મ નથી. સર્વ મહાપુરુષોએ આજ વાતનું સમર્થન કર્યું છે. જ્યાં સુધી તમે ત્યાં અને નિષ્પાપ બાળકોના જેવા ન થાવ ત્યાં સુધી તમે પ્રયત્નીય રાજ્યમાં પ્રવેશ કરી શકવાના નથી. જેમ નાનાં બાળકોની પાપમાં પ્રવૃત્તિ થતી નથી, તેનામાં ક્રોધ, માન, માયા, લોભની તીવ્રતા નથી હોતી, તે પીતળ અને સોનાને સરખું સમજો છે, એવી રીતે તમારે પણ

શ્રી ચરકસાહિતા-ચિકિત્સાસ્થાન

શુભચિકિત્સા.

(અનુસંધાન ગ્રંથો)

જે વાતજશુભમાં થયે, આદરે, તથા વિગ્ન્ય હોય તેમાં સ્વેદાખ્યાયમાં કહેવા નાશ્વેદ, પ્રસ્તરસ્વેદ, અને ચંકરસ્વેદદ્વારા સ્વેદન કરવું જોઈએ. ૯૫

આસ્તિકર્મ શુભનો અત્યંત નાશક છે કેમકે બસ્તિ કર્મ કરવાથી પ્રથમ પોતાના સ્થાનમાં સ્થિત વાયુને છૂટીને શીઘ્ર શુભને દુર કરે છે. ૯૬

જેથી વારંવાર નિરુષ્ય તથા અનુવાસન બસ્તિનો પ્રયોગ કરવાથી વાતજ, પિત્તજ તથા કફજ શુભનો નાશ થાય છે. ૯૭

સિદ્ધિ સ્થાનમાં શુભનાશક અનેક પ્રકારની બસ્તિ કહેવામાં આવશે અને વાત રોગોની ચિકિત્સામાં શુભનાશક તેલ પણ કહેવામાં આવશે. ૯૮

એ તેનો પાન, યર્દન તથા અનુવાસન બસ્તિદ્વારા પ્રયોગ કરવાથી વાતજશુભનો જલ્દી જ નાશ થાય છે. કેમકે મળે ભાગે તેલ વાતમાં હોય છે. ૯૯

વાતજશુભમાં જેનો મળ રોગાયેલો હોય તેને ગળીના ચૂર્ણની સાથે પૂર્ણકિત મળ શોષક ધૃત પાવું જોઈએ. ૧૦૦

ગગા, નસોતર, દન્તીમળ, હરડે, ઠંપીલો, એ સર્વ આંધીઓની સાથે ગિડલવણ, સુંક યુક્ત ધૃત સંરોધનને મારે આપવું જોઈએ. ૧૦૧

નીલિન્યાદિ ધી—ગળા, હરડે, જહેડાં, આમળાં, રાસના, વરીપારી, કડુ, વાવડીમ, તથા કડુ, એ સર્વ આંધીયો ચાર ચાર તોલા સર્પ ૨૫૬ તોલા પાણીમાં પકવનાં (૧૦૨) ન્યારે ચોથા ભાગનું પાણી બાકી રહે ત્યારે ગળીને તે પાણીની સાથે ઘી ૬૪ તોલા, દહીં ૬૪ તોલા, તથા ઘોરનું દૂધ ૪ તોલા મેળવી પકવવું (૧૦૩)

ન્યારે પાણી બળી જાય અને માત્ર ઘી બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને રાખી મૂકવું, પછી યવાગૂ અથવા મન્ડની સાથે ચાર તોલા એ ઘી પીવું. ઘીના પચી ગયા પછી અથવા તો તે દ્વારા સારી રીતે વિરેચન થઈ ગયા પછી ભોજન કરવું. (૧૦૪)

આ નીલિન્યાદિ ધૃતના સેવનથી શુભ, કુષ્ઠ, ઉદર, બમ્બ, શોભ પાંડુ, જ્વર, સ્વેતકુષ્ઠ, પ્લીહા, તથા ઉન્માદનો નાશ થાય છે. ૧૦૫

માસનો પ્રયોગ શ્લોક ૧૦૬ માં છે.

વાતજશુભવાગાને ઉષ્ણ, દ્રવ, તથા સ્તિગ્ન ભોજન દિતકારક છે અને મન્ડ સહિત વારુણી મદિરા અથવા પાણીની સાથે ઉકાળેલું જળ પીવું દિતકારક છે. ૧૦૭

અગ્નિમંદ થતાં શુભ વધે છે અને અગ્નિ દિત થતાં શુભ ચાન્ત થાય છે. જેથી શુભરોગવાળાએ બહુ વૃત્તિ થાય તેટલું ભોજન કરવું નહિ તેમ પણ ઉપવાસ પણ કરવા નહિ. ૧૦૮

તમામ પ્રકારના ગુણોમાં પ્રથમ સ્નેહન તથા સ્વેદન કરીને જે ચિકિત્સા કરવામાં આવે છે તે સફળ થાય છે. પરંતુ રૂઢ ગુણમાં જે ચિકિત્સા કરવામાં આવે છે તે સફળ થતી નથી ૧૦૯

વૈદે પિત્તગુણને આત્મચિક (જઠ્ઠી હાનિ કરનાર) બળ્યીને વિરેચન કરનાર ઔષધિયોની સાથે પદ્મવેલું ઘી અથવા દૂધ દ્વારા ચિકિત્સા કરવી. ૧૧૦

શલિષ્યાદિ ઘૃત—કકુ, વરીયારી, લોંબડાની છાંય, જેઠીમઢ, હરડે, બહેઠાં, આમળાં, તથા ત્રાયમાણુ એ સર્વ એક એક તોલે, પટાળ તથા નસોતર ચાર ચાર તોલા (૧૧૧) મસૂર આઠ તોલા, એ સર્વને ખાંડી આઠ ગજા પાણીમાં મેળવી ઉકાળવું ન્યારે સોળ તોલા પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને ગાળી લેવું. એ ઉકાળાની સાથે સોળ તોલા ઘી (૧૧૨) પીવાથી પિત્તગુણ, જ્વર, તૃષ્ણ, ચળ, બ્રમ, મૂર્ચ્છા તથા અરુચિનો નાશ થાય છે ૧૧૩.

ત્રાયમાણાદિઘૃત—દસગજા પાણીમાં ૧૬ તોલા ત્રાયમાણુ નાંખી ઉકાળવું ન્યારે પાંચમો ભાગ પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લેવું પછી તે ઉકાળાની સાથે વરીયારી, કકુ, નાગરમેષ, ત્રાયમાણુ ધમાસે, બોંબાખાંસી, કાકાલી, જીવતી, રતાંજી, તથા હિપ્પેટ એ સર્વનો કદક એક એક તોલે અને આમળાનો રસ, દૂધ તથા ઘી બનીસ બનીસ તોલા એકત્ર મેળવીને ઉકાળવું. ન્યારે પાણી બળી જાય અને માત્ર ઘી બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને ગાળી લેવું. આ ઉત્તમ ઘીના સેવનથી પિત્તગુણ, રક્તગુણ, જેરીવા, પિત્તજ્વર, હૃદયનો રોગ, કમળો તથા કુષ્ઠનો નાશ થાય છે ૧૧૪-૧૧૫, ૧૧૬, ૧૧૭.

આમળાં તથા શેરડીના રસની સાથે સોળ સોળ તોલા ઘી તથા હરડેનો કદક મેળવીને પાક કરવે. ન્યારે પાણી બળી જાય અને માત્ર ઘી બાકી રહે ત્યારે ગાળીને રાખી મૂકવું. એ ઘીના સેવનથી પિત્તગુણનો નાશ થાય છે. ૧૧૮

દ્રાક્ષાદિ ઘી.

દ્રાક્ષ, જેઠીમઢ, ખજુર, વિહારીકદ, ચતાવરી, ફાલસાં, હરડે, બહેઠાં, તથા આમળાં એ સર્વ ચચાર તોલા લઈ ચુર્ણ કરી ૨૫૬ તોલા પાણીમાં નાંખી ઉકાળવાં ન્યારે ચોથા ભાગનું પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને ગાળી લેવું એ ઉકાળાની સાથે આમળાનો રસ, ઘી, શેરડીનો રસ, મદ, હરડેનો કદક મેળવી પાણુ ઉકાળવું ન્યારે પાણી બળી જાય અને માત્ર ઘી બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને ગાળી લેવું પછી ચોથા ભાગનું મદ તથા સાકર મેળવીને આ ઘીનું સેવન કરવાથી પિત્તગુણ તથા પિત્તજ સપ્તર્ષ રોગોનો નાશ થાય છે. ૧૧૯-૧૨૦-૧૨૧

વાસાપુત.

ધોળી અરુસીના પત્થાને વાટીને આઠ ગજા પાણીમાં ઉકાળી ન્યારે આઠમા ભાગનું પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લેવું. પછી તે ઉકાળા સાથે અરુસીના કુલોનો કદક તથા ઘી મેળવીને ઉકાળવું ન્યારે પાણી બળી જાય અને ઘી બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને ગાળી લેવું. મદની સાથે આ ધાતુ સેવન કરવાથી પિત્તગુણ, રક્ત-પિત્તજ્વર, શ્વાસ, ખાંસી તથા હૃદયના રોગોનો નાશ થાય છે ૧૨૨-૧૨૩.

નાયમાણુદિ પૂત.

એક સો અઢાવીસ તોલા પાણીમાં આઠ તોલા ત્રાયમાણુ (ઠરીવાતાનાંદળ) નાખી ઉકાળનાં જ્યારે આઠો ગાજ પાણી ખાકી રહે ત્યારે છતારીને ગાળી લેવું પછી કંઈક ગરમ ગરમ તે ઉકાળામાં સરખે લાગે દૂધ મેળવીને પીવું (૧૨૪) અને તેના ઉપર બળ પ્રમાણે ગરમ દૂધ પાવું એથી દોષો નીકળી જવાથી પિત્તગુહમતો નાશ થાય છે. ૧૨૫

પિત્તજ ગુહમમાં દ્રાક્ષ તથા હરડેના ઉકાળામાં યોગ મેળવીને પીવું અથવા કપિલા ચુર્ણ મઠમાં મેળવીને જીવાપને માટે આટવું. (૧૨૬)

પિત્તજ ગુહમમાં જે થઈ હોય તે ઘી, ચંદનાદિના તેલ અથવા જોડીમધનું તેલ યોગવું. ૧૨૭

પિત્તજ જ્વરવાળાને માટે જે તિક્ત આપધિવાળા દૂધની ગરિત કહેલી છે અને સિદ્ધિ સ્થાનમાં જે ભરિત કહેવામાં આવે છે તે પિત્તજ ગુહમમાં પણ દિવકર થાય છે. ૧૨૮

પિત્તજ ગુહમમાં શાકના ચોખ્ખા, જંગલ છોરાનું મગ, બકરી અને ગાયનું દૂધ, તથા ઘી, ખજૂર, આમળાં, દ્રાક્ષ, દાડમ, અને ફાલસા (૧૨૯) એ સર્વ વસ્તુ ખાવાં અને ઉકાળેલું પાણી પીવાને માટે આપવું જોઈએ. વરીધારી અને વિદારીકન્દ વિગેરે વડે પિત્તજ ગુહમની ચિકિત્સા કરવી જોઈએ. ૧૩૦

આમવાળા પિત્તજ ક્ષજ તથા વાત જ ગુહમમાં ઉપવાસ કરાવી આમના દોષને નિવૃત્ત કરાવી યવાશુ તથા પડપુષ વડે અગ્નિને પ્રવલિત કરવો. ૧૩૧

તમામ દોષોનું કાપવું તથા ચાન્ત રહેવું એ અગ્નિને આગ્રિત છે એથી હંમેશાં અગ્નિનું રક્ષણ કરવું અને નિંદાનો ત્યાગ કરવો. ૧૩૨

જો ક્ષજ ગુહમવાળો ઘટ્ટી કરાવવાને યોગ્ય હોય તેા ઉટ્ટી કરાવવી જોઈએ. ક્ષજ ગુહમવાળાને સ્નેહન, સ્નેહન કરાવી ગુહમ શિથિલ થઈ ગયા પછી (૧૩૩) વજ્ર વડે ગુહમને લપેટી દેઈ પછી વૈદે એક ઘડામાં બળતું જાંઘરજ (એક જાતનું ધાતુ) તથા ડામ નાખી ખગવું ગુપ્ત ગુહમવાળી જામાં રાખી દાખી રાખવું. ૧૩૪

જ્યારે આ પ્રકારે કરવાથી ગુહમ (જોડો) દાયથી પકડાય તેવો ઉપસી આવે ત્યારે તે ઘડાને લઈ લઈ તે પછી ગુહમના પ્રમાણને જાળનારા વૈદે વજ્રવતી ગુહમને લપેટીને વિદીર્ણ કરવો, (૧૩૫) અને ગુહમ રિપરીત માર્ગમાં જ્યારે જજાય ત્યારે જોડો દાયમાં પકડી શકાય એટલો ખૂબ દયાવવો. પરન્તુ માત્ર ગુહમને જ દયાવવો ઉલ્લેખો સ્પર્શ ન થાય તે સાચવવું. ૧૩૬

તલ, દીવેલ, અગસી, તથા સરસવ એ સર્વનો દોષ કરીને વૈદે રહેજ જરમ લોઢાની વસ્ત્રથી ક્ષજ ગુહમમાં સ્નેહન કરવું. (પરમેવો કહેવો) ૧૩૭

દશમૂળીપૂત.

મુંદ, પીંપર, મરી, જવળાર, સિંધવ, મીઠું, દિગ, બિઝરણ તથા દાડમ એ સર્વની સાથે દશમૂળી ઘી (દશમૂળની સાથે પકાવેલું ઘી) નું સેવન કરવાથી ક્ષજ ગુહમને જાડી નાશ થાય છે. ૧૩૮.

વડીલકાદિ પૂત.

ઝિલામાં આઠ તોલા, દય મૂળના દોઢો ઓપધ ચચાર તોલા, અને વિદારીકન્દાદિ ગજુની સર્વ ઓપધ ચચાર તોલા, એ સર્વ ઓપધને ખાકી રૂપક તોલા પાણીમાં

નાખી ઉઘાળવાં (૧૩૬) ન્યારે ચોથો ભાગ પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને ગાળી લેવું પછી તે ઉઘાળાની સાથે પીપર, મુંઠ, વજ, વાવડીંગ, સિંધાલુચુ, હોંગ, જવખાર, બિઠલજી, કચુરો, ચિત્રક, જેડીમથ, તથા ચરના એ સર્વ ઔષધીયોનો દરક એક એક તોલો દૂધ ચોસઠ તોલા અને ઘી ૬૪ તોલા મેળવીને ઉઘાળવું ન્યારે પાણી બાકી જાય અને માત્ર ઘી બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને ગાળી લેવું. (૧૪૦-૧૪૧) આ બધાનકારિ પુના સેવનથી કફજીરમ, પીઠા, પાન્ડુરોગ, શ્વાસ, મદહુરોગ તથા ઉદરસ મટે છે. ૧૪૨

પંચકોશ ધૂત.

પીપર, પિપરીમુળ, ચિત્રક, મુંઠ અને જવખાર એ દરેક આપણે ચાર ચાર તોલા બધ ખાંડી તેમાં ૬૪ તોલા દૂધ તથા ૬૪ તોલા ઘીમાં મેળવી ઉઘાળવાં ન્યારે દૂધ બાકી જાય અને માત્ર ઘી બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને ગાળી લેવું આ ધીના સેવનથી કફજીરમ, મદહુરોગ, પાન્ડુરોગ, ખારી તથા તાવ મટે છે. ૧૪૩-૧૪૪.

મિશ્રક રનેદ.

નસોતર, હરડે, પહેડાં, આમળાં, હંતીમૂળ, અને હસમૂળ એ સર્વ આપણે ચાર ચાર તોલા ખાંડીને ચાર ગણા પાણીમાં નાખી ઉઘાળવાં ન્યારે ચોથો ભાગ પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લેવાં (૧૪૫) પછી તે ઉઘાળાની સાથે સરખે ભાગે ઘી, દીવેલ તથા દૂધ મેળવીને ફરી ઉઘાળવું. ન્યારે દૂધ તથા ઉઘાળો બાકી જાય અને માત્ર ઘી તથા દીવેલ બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને ગાળી લેવું. આ મિશ્રક રનેદમાં મદ મેળવીને તેનું સેવન કરવાથી કફજીરમ, કફવાતજ વિગ્રહ, કોટ, બરોળ, ઉદરોગ, તથા યોનિશ્વનો નાશ થાય છે. ૧૪૬-૧૪૭.

વાતજીરમમાં અંસનને માટે જે નીનિન્યાદિ ધૂત કહેણ છે તે ધી કફજીરમમાં લુલાખને માટે જમણું પાણું જોષણે. ૧૪૮

નસોતરના સુષુંને વિલાયતી ચોરના દૂધમાં ઘુંટીને તોલા બાર સુષું મદ તથા ખીની સાથે ચાટવાથી સારી રીતે લુલાખ થાય છે ૧૪૯

મોટી હરડે ૨૫, હંતીમૂળ (જમણે ગોડાનાં મૂળ) ૧૦૦ તોલા અને ચિત્રક ૧૦૦ તોલા સુષુંને ૧૦૨૪ તોલા પાણીમાં મેળવી ઉઘાળવાં ન્યારે આઠગો ભાગ પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને ગાળી લેવું પછી તે ઉઘાળામાં તે ૨૫ હરડે, ૧૦૦ તોલા મેળ, આઠ તોલા તમ્બુ તેલ, ૧૬ તોલા નસોતરનું સુષું, ૪ તોલા પીપરનું સુષું, અને ૪ તોલા સુંદનું સુષું મેળવીને ઉઘાળવું. ન્યારે અવલેદ જેવી ચાસણી થઈ જાય ત્યારે ઉતારી લેવું. પછી કંકુ થયે તેમાં મદ ૮ તોલા, અને તજ, નાની ઇલાયચી, તમાલપત્ર અને નાગકેસરનું સુષું ચાર ચાર તોલા મેળવવું, ૧૫૧, ૧૫૨, ૧૫૩.

તેમાંથી હરોળ એક હરડે ખાંડ ચાર તોલા અવલેદ ચાટવાથી વિરચન દ્વારા ૬૪ તોલા મળ નીકળે છે. ૧૫૪

અને શુભ, સોળ, અર્ધ પાન્ડુરોગ, અરુચી, હૃદયનો રોગ, શુદ્ધી રોગ, કમળા, વિપ્રમજ્જર, કોટ, બરોળ, તથા આહરણો નાશ થાય છે. આ દવાના સેવનથી કોષ પ્રમારનો ખેડ થતો નથી. આ ઔષધનું સેવન કરી ભાત ખાવો જોષણે. ૧૫૫, ૧૫૬

સિદ્ધિસ્થાનમાં ક્રમ ગુણોને નષ્ટ કરનારી નિરુદ્યસ્તિ કહેવામાં આવશે. મહર્ષી દોષ તથા દર્શની ચિહ્નિત્વામાં જે અરિષ્ટ યોગ કહેવામાં આવશે તે ક્રમગુણમાં પણ દિતકર થાય છે. ૧૫૭

વાતજગુણમાં જે સુષુ તથા ગોળી કહેવામાં આવી છે તેમાં પ્રમાણ કરતાં બમણો ક્ષાર, દીપ તથા અમલવેતસ મેળવીને સેવન કરવાથી ક્રમગુણમાં દિતકર થાય છે. ૧૫૮

મહર્ષીશિવની ચિહ્નિત્વામાં જે ક્ષાર કહેવામાં આવશે તે- ક્રમગુણમાં પણ દિતકર થાય છે. તેના સેવનમાં કાષ પ્રકારનો ક્ષેષ થતો નથી, જે એ સર્વ આપધિયો- દ્વારા પણ ક્રમગુણમાં અન્ત ન થાય તો હું પૂરક તેને (શબ્દ કરવો) કામચો જો શ્રેષ્ઠ છે. ૧૫૯

ક્રમ ગુણમાં.....કળથી, મગનું ઓસામણ, પીપર, મુંઠ, સુકા મગાનું ઉકા- બેલું પાણી, ખીલી, વરણ, કણુજનાં અંદુર, અજમે તથા ચિત્રક, અને બીજોડ, કિંગ, અમલવેત, જવખાર, દાકમ, હાસ, તેલ, ધી, એ સર્વના યોગથી બનાવેલું શાક એ સર્વ વરણ બોજનને માટે દિતકારક છે. ૧૬૦-૧૬૧-૧૬૨

અને પંચમળની સાથે ઉકાબેલું પાણી, જુનો વારુણી મઠિરા, તથા ગાંધીક (દાણા- મધ) ક્રમ ગુણવાળાએ સમનપરત્વે પીવે ૧૬૩

તાજી હાસમાં અજમાનું સુષુ તથા ગિઝવણ, મેળવીને પીવાથી અગ્નિ દીપ્ત થાય છે અને વાતક્ર તથા મૂત્ર પોત પોતાના માર્ગ અનુસાર યથા બળે છે. ૧૬૪

જે ગુણ (ગોળી) કમથી સંચિત થઈને ધણે દૂર સુધી ફેલાયો હોય, બહુજ પુષ્ટ થઈ ગયો હોય, નસોથી બંધાયો જેવો હોય, કાચમાની માફક ઉપસેતો હોય. (૧૬૫) અને જેમાં રોગી કુર્જાળતા, અરુચિ, ઉદરસ, ઉલ્ટી, બેચેની, જવર, તૃષ્ણા, તન્દ્રા, તથા સ્તેષ્ઠામવાળો હોય તેનો ગુણ નષ્ટ થતો નથી. ૧૬૬

જે ગુણરોગી જવર, દમ. ઉલ્ટી, તથા આગથી પીકાતો હોય અને હૃદય, કુટી, તથા હાથે પડે સેજા ચઢી ગયા હોય તે શુભતો નથી. ૧૬૭

રક્તજ ગુણમાં ગર્ભ સમયે અર્પાત દસમો માસ વીતી ગયા પછી રતેકન તથા સ્વેદન કરાવી પી વિગેરેના રોગદ્વારા વિરેચન કરાવવી. ૧૬૮

ખાખરાનો ક્ષાર ૫૧૨ તોલા, ધી ૨૫૬ તોલા, અને તેલ ૨૫૬ તોલા એ સર્વનો એકો સાથે ઉકાળીને તે ઉકાળો રક્ત ગુણને ચિયિથ કરનાર છે. આ દવા રક્ત ગુણવાળાં જીને પાવે. ૧૬૯

જો આના સેવનથી રક્તજગુણ નષ્ટ ન થાય તો ચોનિને શુદ્ધ કરનાર દવા આપવી. ક્ષાર સાથે અથવા વિદ્યાપતી ચોરના દૂધ સાથે લઈને ક્રમ (૧૭૦) અથવા ક્ષાર તથા વિદ્યાપતી ચોરનું દૂધ બંને વિરેચનકારક તથા વપનકારક આપધિયોના રસમાં સારી રીતે ઘુટેલું મદ સાથે.....અથવા જોળ તથા ક્ષારવાળું કિણવ (આસવ) ચોનિને શુદ્ધ કરવા માટે ચોનિમાં રાખવું. ૧૭૨

રક્તજગુણમાં રક્તપિત્તનાશક ક્ષારને ધી તથા મદમાં મેળવી ચલાવું, અને લસણ તથા લીલજુ મઠિરાવ સેવન કરાવવું. ૧૭૩

રક્તજશુભ્રમમાં ર્નેધર્મ ન આવે તે શુભ્રમે નષ્ટ કરવાને માટે ક્ષારનાળુ યોગ્યન અથવા ક્ષાર સહિત દશમૂળના ઉકાળાની બસ્તિ આપવી. ૧૭૪

જ્યારે ર્નેધર્મ આવે ત્યારે માંસરસ સાથે બાત ખવરાવવો. શરીરમાં ઘી તથા તેલ યોગ્યાવધુ અને નવું મઘ પાવું. ૧૭૫

ર્નેધર્મમાં ધણું રુધિર વહે તો રક્તપિત્તનાયક ચિકિત્સા કરવી. અને જો વાતજ પીડા હોય તો વાતનાયક સર્વ ચિકિત્સા કરવી. ૧૭૬

ઘી તથા તેલ યોગ્યાવધુ. સુરામન્ડ પાછ ખાગી ઔષધીયોની સાથે ઉકાળતા ઘીની ઉત્તરબસ્તિ આપવી. અને રુધિર વધુ નીકળતાં તિક્ત અનુવાસન બસ્તિ કરાવવી. ૧૭૭

ક્ર્જશુભ્રમમાં ર્નેદન, ર્વેદન, ઘી, સુષું, ધાતુવર્ધક ગોળી, વમન, વિરેચન, [અને વાતજશુભ્રમની ચિકિત્સાને માટે (૧૭૮) તિક્ત ઔષધીયોની સાથે ઉકાળેલું ઘી, અસન, ક્ષીર, નિરુહ બસ્તિ, રક્તોષોધણુ (દસ યોદ્યાવવી) આશાસન તથા સશમન યોગ. ૧૭૮

પિત્તજશુભ્રમની ચિકિત્સાને માટે ઉપનાદન શ્લેષ્મણ, અંદર પાકેલા કે પુરેલા શુભ્રમું શોષન તથા સશમન. ૧૮૦

ક્ર્જશુભ્રમની ચિકિત્સાને માટે ર્નેદન, ર્વેદન, બેદન, લંપન વમન, વિરેચન, ઘી, બસ્તિ, શુદ્ધિ, સુષું, અરિષ્ટ, ક્ષાર તથા અંતે શુભ્રમો દાહ (ગમ) કોઝાને યતારા રક્ત જ શુભ્રમ કહેલા છે તેની ચિકિત્સાને ક્રમ ૧૮૧ ૧૮૨

શુભ્રમોમાં દિત્તમારક અન્ન તથા પીવાની વસ્તુઓનું સેવન, પોતપોતાના નિદનોનો ત્યાગ કરવો, હમેશાં જલરાગિની રક્ષા કરવી, ર્નેદન ઉપરાંત સર્વ મઠારની ચિકિત્સા કરવી. ૧૮૩

શુભ્રમોનો હેતુ, લક્ષણ સિદ્ધિ ચિકિત્સાનો ક્રમ, સાધ્યતા અને અનુયોગ એ સર્વ વિષય શુભ્રમચિકિત્સાત અધ્યાયમાં લખવાને આત્રેયશ્રીએ અગ્નિવેદને કલા. ૧૮૪

इति शुभ्रम चिकित्सिते पञ्चमोऽध्यायः समाप्तः॥५॥

ઇતિ અગ્નિવેદ્યકૃત ચરક પ્રતિ સરકૃત તંત્રમાં ચિકિત્સાસ્થાનનો શુભ્રમચિકિત્સાત નામનો પંચમોધ્યાય સમાપ્ત થયો. ૫

અપૂર્ણ.

વનસ્પતિવિજ્ઞાન.

(અનુસંધાન ગતિકથી)

ઇસમશુભ્ર—સ્તિગ્ધજીર

તેને સરકૃતમાં સ્તિગ્ધજીર કહે છે. હિં ૦ મં ૦ કં ૦ તેં ૦ માં ઇસમજોલ (ગુત) કહે છે. શાં ૦ ઇસમશુભ્ર અં ૦ બાઝરે કાતુન. તાં ૦ ઇસમશુભ્ર કાલવીર. ઇં ૦ ઇસમશુભ્રસીક કહે છે. લા પ્તેટોગોધરકાશુભ્ર, ગું ૦ ઇસમશુભ્ર કહે છે

ઇસમશુભ્રની ઉત્પત્તિ મિસર ને રૂશિયા દેશમાં માય છે. ત્યાંથી અહીંયાં આવે છે.

તેનાં બી ચાંચકના આકારનાં હોય છે. તેનું ઝાડ એક હાથ ઉંચું થાય છે. તેનાં પાન ઝીણાં ને લાંબાં થાય છે. તે ઝાડ ઉપર ધડના જેવી ઉંખીએ આવે છે તેમાં તેનાં બી હોય છે. તેની ત્રણ જાત છે ધોળાં, રાતાં ને કાળાં. તેમાં ધોળાં બી દવામાં ઉત્તમ છે. કાળાં વપસતાં નથી, ઇસખગોલની ઝીણી બૂટી માવસના આધારમાં આવતાં ઝાડો બધે ઘઉં મરી જાય છે માટે તેવી બૂટી ન આવવી.

ઇસખગોલનાં બી પાણીમાં નાંખી ખૂબ ચોળવાથી તજે જન્મ બેસે છે.

ખાળકોની રક્તસંઘલણી—ઇસખગોલ અને ખડીસાકર સાવીને ખાવાથી મટે છે.

ગરમીની તરસ છીપાવવી—ઇસખગોલ પાણીમાં નાંખી તે પાણી ગાળી પીવાથી તરસ છીયે છે. એ પાણી પૌષ્ટિક છે.

ઝાડો બધે થયો હોય તો—ઇસખગુલ ૪ માસ સાત માસ પાણીમાં પલાળી પછી તે પાણી ગાળી લઇ તેમાં ગદામનું તેલ અને સાકર નાંખી આવડું એટલે રેચ ઘઉં મરી સાકર થશે.

સોમલનું હેર—ઇસખગુલને પાણીમાં પલાળી ચોળી ગાળી લઈ લુઆખ મરી તેમાં સુંદલાણા, દહિં, અને ગુલામનું પાણી મિશ્ર કરી ખાવાથી વિષ ઉતરે છે.

જવરાતિસાર-રક્તાતિસાર—રાત્રે બેથી ચાર તોલા ઇસખગુલ, પાણીમાં પલાળી મારે ચોળી તેમાં ૨ તોલા ખડીસાકર નાંખી આવડું, જેથી જવરાતિસાર, રક્તાતિસાર શુદ્ધ અતિસાર, હરથમાં લોહી પડતું, રક્તશ્રાવ, જવર, પ્રમેહ અને દાહ મટે છે.

મરડો—ઇસખગુલનાં બી ૧૦ થી ૧ તોલા સાથે ખાંડ સાથે કાકરાથી મરડો મટે છે. ને લોહી પડતું બધે થાય છે.

સોળે—ઇસખગુલને પાણી સાથે વાટી તેના સોળ ઉપર લેપ કરવાથી સોળ મટે છે.

લોહીના ઝાડો—ઇસખગુલ ૧૦ તોલા સોળને વાટી દહીં સાથે ખાવાથી લોહીના ઝાડો મટે છે. ઇસખગુલ અને એખરાનો લુઆખ સાકર સાથે ખાવાથી લોહીના ઝાડો મટે છે.

ઇંદ્રણ.

સમુદ્રની ખાડીમાં જે ઠેકાણે વધુ કાદવ કે જે જગા બરતી વળતે છુટી જાય છે તે ઠેકાણે તેનાં મોટાં ઝાડ હોય છે. તેમાં કાજળ અને ઇંદ્રણ એ લોહીના જલ્મવામાં છે. ઇંદ્રણનું ઝાડ ૭ સાત હાથ કરતાં બહુ ઉંચું હોતું નથી તેની ઘણી ડાળોયો સમુદ્રમાં ફેલેલી રહે છે. તેના પાલો દેરને ખવરાવે છે તેનાં લાકડાં કકણ અને ચીકણાં હોય છે તેને ખાળવાથી તેમાંથી એક જાતનો દ્યાર થાય છે તે ધોળી લુપકાં ધોવા વાપરે છે તેમ બેરાં માયું જોળે છે.

ઇસેસ—(શરી લોખાન)

તેને સંસ્કૃતમાં ઈચેષ્ટ દિ. વિશેષ દુપ, મ. ઇસેસ, ઈ. ગમોપય સેન્ડાદાક. લાંબાં ટ્રેફિલોવિષમ, હાર્નિમેનિએનમ.

ઇસેસનાં ઝાડ દિમાલય ઉપર પહોંચાય છે. તેનાં જુદી જુદી જાતનાં ઝાડ થાય છે. તે કાકરાથી જે ચીકણા પદાર્થ નીકળે છે તેને દુપ, ઇસેસ, લોખાન કહે છે. ઇસેસ દવામાં અને દુપમાં કામ આવે છે ઇસેસનાં ઝાડ ગરમરનાન અને આક્રિશના પૂર્વ

કિનારા ઉપર ધણી થાય છે. ત્યાંથી ઈમસ આદિ આવે છે. ઇસેસ પ્રજુરોધન કરનાર છે. ઇસેસ તીજો, કડવો, સિન્ધ, ગુરો, મધુર, સારક, ઉષ્ણ, મજુરોપશુ છે અને પિત્ત, રક્તદોષ, વાયુ, ચોનિદોષ, ગ્રહપીડા, મંસ્તકથ્થુ, નેત્રરોગ, કંકરોગ, ગ્રાણ, રાક્ષમપીડા, પીનસ, અશ્મશુ, આખાનવાયુ, દુર્ગંધ, પરસેવો, કંડુ, નિષ, વાત, રક્તવિસર્પ, ગેટ અને ખાંસી મટાડે છે.

મસમ—ઇસેસ, તલતું તેલ, અને મીણુ, દેવતાઉપર તપાવી પાતળુ થાય ત્યારે ગાળી મણુ ઉપર ચોપડવાથી મટે છે.

અંતરગળ—ઇસેસ, હીરાંદખશુ, એળીયો, હીરાગેળ, કપડાંદ કરી સરેસના પાણીમાં ગરમ કરી તે લેપનો અંતરગળ ઉપર પટો કરી લગાડવાથી મટે છે.

ઉત્કંટા-કાંટારોરીયો ડબ્બકંદ.

તેનાં સરકૂત નામ—ડબ્બકંદ, ફળટાલુ, કરમાદન એ ઉત્કંટાનાં સંસ્કૃત નામ છે. (તેનાં બીજા અંબર્મા—ઉત્કંટક, કટક, શુભાશ, શુભાસન, તીક્ષ્ણામ, શ્વતગુચ્છ, મુખદન્તરુગપટ, ઉત્કંટક એ સરકૂત નામ છે.)

સં-ડબ્બકંદ.

અ. Thistle થીરક.

હિં-ઉત્કંટીરા.

શા. Echinops echinatus.

મં-ઉત્કંટારા, ઉત્કંટી.

એકિનોપસ એકીનટસ

ગુ-ઉત્કંટા-કાંટારોરીયો કે દારૂડીયો.

અં-જાગલ દારૂડી.

ઉત્કંટાના નાના દાઘદોડદાઘ હોડ થાય છે. પાન અને ફળમાં કાંટા હોય છે. તેની પાંખડીયોમાં તીક્ષ્ણ અણીવાળા કાંટા હોય છે તેના ફળ ગોળ હોય છે તેના ઉપર લાંબા લાંબા કાંટા, હોય છે તેનાં ફૂલ આશ્માની રંગનો હોય છે તેનું મૂળ અને પંચાંગ દવામાં વપરાય છે તેનો રંગ ઘોળો હોય છે ઉનાળામાં આ જાડ મુઠાય ફરી ચોમાસામાં થાય છે. તળાવ કે નદીની બીનાચવાળી જમીનમાં ધણી થાય છે.

ઉત્કંટા—ચરપરો, કડવો, કષ્ટવાતનાચક, હંધો છે, તે રુચિકારક, ગરમ, કડવા, વીર્યવર્ધક છે. મૂત્રકચ્છ, પિત્તવાત, પ્રમેહ, તૃષ્ણા હૃદયરોગ ને વિરોદ્ધકને મટાડે છે.

તેનાં બી શીતલ, વીર્યવર્ધક, તૃષ્ણિકારક અને મધુર છે. તેનાં બી અને મૂળ દવામાં વપરાય છે.

સુષો પ્રસવ થાય—ઉત્કંટાનાં મૂળ ચોટલે બાંધવા ને પ્રમવ થયે છાડી નાખવા તેથી સુષોથી પ્રસવ થાય છે.

શીઘ્ર પ્રસવ—તેનાં મૂળ પાણી સાથે ખસીને પીવાથી જીયોને જલદી પ્રસવ થાય છે.

હરસના મસા—તેનાં બીનો ધુમાડો આપવાથી હરસના મસા નરમ પડે છે.

વીર્ય વધે—ઉત્કંટાના ને છાડને ૧ મુગીયું હોય તે મુળનું સુષુ ના તોલો ના થીર દ્વારા ઉઘાળીને રોજ પીવાથી વીર્યની વૃદ્ધિ થાય છે ને શક્તિ આવે છે.

બાળકનો ઉઠાંટીયો—ઉત્કંટાનાં મૂળ દાઘવતી સનીવારે કે રવીવારે ઉખાડી લાવી બાળકને મળે બાંધવાથી બાળકનો ઉઠાંટીયો મટે છે.

ઉદરસ—ઉત્કંટાનાં મુળ વાડી પીવા કે તેનું સુષુ મદમાં ચાટવાથી મટે છે.

અમેદ-વીર્ષવૃદ્ધિ-ઉત્કંઠના મૂળની જાણ સુઠવી ખાંડી તે સુર્જી લુધડે આળી રાત્રે મેગલી - બેઠાણા ૧ તોભો અને ખડીયાકર ૨ તોભા મેગલી ખાસેર પાણીમાં પલાળી રાખી સવારમાં તેનો રસ લુધડાથી આળી કાઢતાં. પછી તેમાં જાણતું ૩ માસા સુર્જી નાંખી ખાતું. જોથી મર્યા. દિવસનો અમેદ, ગુરુચ્છ, પેસાને ધાતુ જોવી તે મટે છે ને વીર્ષવૃદ્ધિ યથે પ્રુદી થાય છે.

ધાતુપુષ્ટિ-ઉત્કંઠનાં મૂળ, ચોખર, કૌચાનાં બી ને દૂધમાં પકાવી તે દૂધ પીવાથી અથવા ઉત્કંઠનાં મૂળનું સુર્જી દૂધમાં નાંખી સેવન કરવાથી પ્રુરુપત્વ આવે છે.

સાપ્ કૅ વોંછીતું ઝેર-ઉત્કંઠનાં મૂળ ઉઘાળી તેનો ડંખડેપર સેપ કરવાથી તેમ પીવાથી સાપને વોંછીતું ઝેર મટે છે.

રેચક-તેનાં મૂળનું સુર્જી ગરમ પાણી સાથે પીવાથી રેચ દાઝે છે.

ગુમકું કુટે-તેનાં મૂળનો સેપ કરવાથી ગુમકું-કુટી જાય છે.

ગથેલું પુરુપત્વ આવે-દારૂની જાણ ૧ માસો, વડનું ૬૬ મરમ કરી તેની ચણા જેવડી ગોળી કરી તે ૧૪ દિવસ પાનમાં ખાવાથી પ્રુરુપત્વ આવે છે.

ચાંદી-કાંદાશેરીયાતું પાન તોડવાથી ચીકણો રસ નીકળે છે તે ચાંદી ઉપર ચોપ-ડવાથી ચાંદી રૂઝાઈ જાય છે.

ન રૂઝાતાં ધારાં ૬ ધા-કાંદાશેરીયાનાં પાંદડાં લાગે વાટી તેને બીમાં તળીને ધારાં ઉપર તેની સેપડી મારી પાટો બાંધવાથી જખમ ૬ ધારાં રૂઝાઈ જાય છે ને ગોંધ આવે છે. રાંધવા-ઉત્કંઠનાં મૂળ ઉઘાળી પીવાથી સંધિવા મટે છે.

દમ-ઉત્કંઠનાં પાનનો રસ ઉદરસે ને દમ ઉપર મદ સાથે આપવાથી મટે છે.

ગડગુમકું-ઉત્કંઠનાં પાનપરના કાંદા કાઢી નાંખી તેને ખુંદી તેની સેપડી સખ્ત ગડગુમકુંપર બાંધવાથી મટે છે.

માથાનો દુઃખાવો-ઉત્કંઠનું મૂળ ઝૂંઠ સાથે વાટી તેનો માથાપર સેપ કરવાથી માથાનો દુઃખાવો મટે છે.

તાવ-પથરી-ઉત્કંઠનાં મૂળનો ડવાય કરી તાવ, પથરી અને મૂરુચ્છ તથા કષ્ઠ ઉપર અપાય છે.

બેંસનું દુધ વધે-ઉત્કંઠના ઊડને સારી રીતે ખુંદી બેંસને અવસાવવાથી તે બેંસ દૂધ બી વધુ આવે છે.

કફ-ઉત્કંઠનું મૂળ વાટી પીવાથી કફ અને વા મટે છે. તેના સુર્જની માત્રા ૦૧ થી ૦૧ બારની છે.

વૈદક પ્રયોગો.

અડીજનું ઝેર ઉતરે-દમ ચોખા બાર લીંગ દુસાવરી પછી તે નેટકું અડીજ આપું દાવ તેથી અમણા વખતે અવસાવવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે.

ભાંતેલું દાડકું સંધાય-જણા વર્ષની લુની પાંદળી છંદ લઈ તેને ખાંડી તેમાંથી ૦૧ તોભો ખૂબ દૂધમાં મેગરી ચોખા સાથે રાંધી ને તે વજુ અડવાડીયા ખાવામાં આવે તો ભાંતેલું દાડકું આપોઆપ સંધાય.

વિરોધાટક—ઉમરજાના ઝાડના પાનાની રાખ ના તોલો પાનમાં મૂકી રાજ ખાવાથી વિરોધાટક મટે છે.

ચાંદી—સોપારી બાળાને કાલસો ફેરી તેને માયા સાથે મિશ્ર કરી મોઢામાંના થુંક સાથે ચાંદી ઉપર લગાવવાથી રૂઝ આવે છે.

ટાઢીયા તાવનો ચાકસિર ઉપાય—ગાવળનાં સુકાં પાન ૧૫ તોલો, કાચકાંતીખીજ (દોયા) ૫ તોલા, જીરૂ ૧ તોલો, લીંડી પીપર ના તોલો, સખજું એકત્ર વાગી મદમાં ઘુંટી ચણા ચણા જેટલી ગોળીઓ બનાવી તેમાંથી બે ગોળીઓ બનાવી તેમાંથી બે ગોળીઓ ત્રણ ત્રણ કલાકે આપવાથી ટાઢીઓ તાવ મટે છે.

પેશાબની પથરી—કચુતરની અપાર ૧ વાલ, મરી ૧ વાલ, એકત્ર વાગી મદમાં ઘુંટી ત્રણ ગોળી વાગવી, દીવસમાં ત્રણ વાર એક ગોળી ખાવી. આ રોજ ખાવાથી પેશાબની પથરી પીગળાઈ જાય છે.

આઠાશીશી—ચણાડીનાં મૂળને પાણીમાં ધરી જે બાણુ માથુ ફુગ્ગે તે બાણુ નમ-કારામાં સુવવાથી ત્રણ દિવસમાં ફુગ્ગ મટે છે.

કુતરાતું ઝેર—લસણ વાટી તેની કુંમદી કુતરાના ડંખ ઉપર મૂકવી અને લસણનો રસ પાવો તથા ખાવામાં પણ રોજ લસણનો વધુ ઉપયોગ કરવાથી ઝેર ચઢતું નથી.

દાંત બંધ થઈ જવા—લવીંગ, લીંડી પીપર, કુલાવેલો ટંકણખાર સર્વે સરખે લાગે લકઠ દીકરા ઉપર જરા રોષા તે સર્વતું ચુર્ચ કરતું પછી તે ચીશીમાં ભરી રાખતું પછી તે મદ સાથે મેળવી દાંતની બનીશી અને દાંતના પારા ઉપર લગાડવાથી વાયુથી દાંત બંધ થઈ જવા દોષ તો ઉપડે છે.

ઝાડા—વડની કુમળી વડવઈઓની કુંપણ, અને કુમળાં પાન લાકડાની ખાંચરીમાં ખાંડી તેના કુચાથી ૧૬ ધણું પાણી રેડી એકત્ર કરી ઉકાળવું આધું પાણી રહે ત્યારે કુચા ગાળી લેવા પછી તે ગાળેલું પાણી ઘટ ચાપ ત્યાં સુધી ઉકાળવું ને ગોળ જેવું થયે ઉતારી તેની ૧ વાલની ગોળી કરવી તે ગોળી ૨ દીવસમાં ૩ વાર દહીં સાથે ખાવાથી ઝાડા મટે છે.

રતાંધળાપણું—કાનમાંના મેલ મદ સાથે કાલવી આંખમાં આંજવાથી રતાંધળાપણું મટે છે.

હીસ્ટીરીઆ—૧૦૦ વર્ષનો જીનો અમદાવાદી કામળ લઈ પીતળની ચાળીમાં બાળવો પછી તેની અખમ ગાંબણ સાથે મેળવી આંખે આંજવાથી હીસ્ટીરીઆ મટે છે.

હરસ—કુકડવેડના કુલનાં બીને ગાવળા મુત્રમાં વાગીને ૭ વખત હરસ ઉપર લેવ કરવાથી હરસ મૂળમાંથી ખરી પડે છે.

કમળો—કપીલો અને વાવડીંગ દરેક પા પા તોલો વાટીને મદ સાથે ઘુંટી ખાવાથી કમળો મટે છે.

હુન્નર ઉદ્યોગ.

બ્રોમાકક દોટામાફું એટું ચિત્ર બનાવવાની રીત—૩ ૧૦૦ની મૂકીથી આ ૫ ધો સારી રીતે ચાલી શો. પચાસેક રૂ-ને એક કંમેશ લાવવો, અને એક અધારા

જોરડામાં તેને જોડવાનું રાખે. પછી દસેક રો-ના મઘાલા લોમાઈડ ઠાગ અને ૧-૪ ઇંચની એક કાચની પ્લેટ લાવે, પછી લોમાઈડ ઓન-લાઈન્ટ કેવો રીને કરવું તેની ફેટલીક ટુંકી સૂચનાઓ કાઢ દોરોમાફર પાસેથી મેળવે. પછી તમારે કામ મઘાવે. આ મોટા ખનાવેલા ફેટામાં ચિત્ર વિચિત્ર રંગ પૂરવાથી તે મજાજ સારા દેખાશે. આ ધર્મો પછોજ સસ્તો તેમજ આનંદથી જેમા મેળવનાર મહત્ત્વ પડે.

દુકાનદાર કેમ થવાય ? દુકાન એવે ઠેકાણે જમાવરી નોંધએ કે ત્યાં ગીમ દુકાનદારની બહુ હરિદાર્થ ન હોય. આમ કર્યા પછી જીવનની જરૂરની ચીજો વસાવરી. નેમકે મઘાલા, ચોખા, દાળ, ધરે, તેલ, તમાકુ, દીરામળો વગેરે, હવે કામ કરવાનો વખત સવારમાં ૭ થી ૧૧ સુધી અને બપોરે ૧૨ થી ૮ સુધી રાખવો. જ્યાંય માલ ખરીદવો અને તેને જ્યાંમાં કે ચોડે ચોડે વેચી દેવો. પરંતુ જ્યાંમાં વેચતી વખતે છૂટક કરતાં કંઈક ઓછી કીંમત રાખવી, એક રૂપીએ જે આના નફો જ્યાંય વેચવામાં લેવો, ને નામરવેલનાં પાનની દુકાન કરી હોય તોપણ માસિક રૂ-૨૫ તો પડેજ. અને તેમાંથી પોતાનાં નિર્વાહ ઉપરાંત પણ કંઈક બચાવ થઈ શકે છે, નિર્જોલ અને ધીરજ એ દુકાનદાર માટે ધજાજ ઉત્તમ ગુણો છે અને તે કદી ભૂલવા ન જોઈએ.

ખેતીની ખખરો.

(સેં ગૌરીચંદર મોતીરામ બદ બી. એ.)

જગતની ઉત્પત્તિથી માંડીને હજુ પણ કાગડો જે માળા બાંધતો હતો તે બાંધે છે, કોળીઓ જે ભગ શુંવેનો હતો તે ગુણે છે. ખેડૂતનું પણ તેમજ. કુદરત તેનું કાર્ય કરી કરે છે, મનુષ્ય તેની સામે બાંધે બીડી રચી છે. જંગલો કાપીને મનુષ્યે મહેલ બાંધ્યા. પછીઓએ જલવૃં આપણા માળા મનુષ્યે પડાવ્યા તો લાવે ને આપણે એમના મહેલોમાં જઈને માળા બાંધીએ આ એક સામાન્ય સ્વભાવ છે. મનુષ્ય તો એથી વધારે ઉંચી ઠાંડીમાં મુકાય છે. મનુષ્યને તો સ્વભાવ પ્રમાણે વર્તવાનું છે અને જીવિતો સ્વતંત્ર ઉપયોગ પણ કરવાનો છે. ખેડૂત એક વિધુ જેડે ને દળર વિધાવ જેડે. ને જીવિતો ઉપયોગ ન કરે તો તેને કપાળે દાઘ હળને બેસી રહેવું પડે. દિંદના ખેડૂતોનું અંતર જીવન તપાસીએ તો તેને ઉપર આલ અને નીચે પૃથ્વી વિના એનું બીજું કોઈ સદાવ કરનાર નથી. એનું શું કારણ ? વરસાદ ઓછો પડે છે ? જમીન ફજતી નથી ? દોર વિં સાધનો નથી ? આપણી મહેનત ઓછી છે ? આપણી કાગજ ઓછી છે ? કે કૃષ્ણ પરમેશ્વરે બેસેલી જીવિતો ઉપયોગ આપણે કરતા નથી ? તેમજ વરસાદ પૂરતો વરસે છે. જમીન ખજીજ સારી છે. સાધનો પણ જરૂર નેજાં તમામ છે. મહેનત પણ દિંદનો ખેડૂત પ્રુષ્ઠ કરે છે. માત્ર તેની રીતમાતમાં ફેર પડી જાય છે. ખેતીની ખખરો ચોખા-સાંધી મળે અને ખેડૂનો પોતાના કામમાં મોજ ફેરનાર કરીને રમ્મ કાર્યો ભાગ લે તો જરૂર તેની મહેનત સફળ થાય. ખેતીની સાથે સાથે વાડીઓ કરે તો તેથી પણ ખજીજ સામ થાય. ખેડૂને પેલાની સ્થિતિઓમાં શા શા ફેરફાર કરવા જોઈએ એ તમાવનાં આ લેખનો હેતુ છે.

માસ્ટર ઑફ નૉલેજ

1. પુસ્તક કયા ખર્ચે મળ્યાં વર્ષે તેવાર યથું છે. આ પુસ્તક ઉપરથી મને તે થોડું, બહુથો માનુસ અંગ્રેજી, મરાઠી, હિંદી, બંગાળી, ઉર્દૂ, સંસ્કૃત સારી રીતે લખી, વાંચીને બોલી શકે છે. હમુરો
2. અર્થવા છતાં અને વર્ષોના વર્ષો ગણ્યા છતાં આટલી ભાષાઓનું જ્ઞાન તરત યથું મુશ્કેલ છે. પણ
આ એક જ પુસ્તકને માત્ર છ માસ, અભ્યાસ કરવાથી, ધણીજ રહેવાથી થોડું ગુજરાતી બહુલો
3. હશે, તે પણ ઉપરની ભાષાઓ છ માસમાં શીખી શકે છે. પુસ્તક ખપી જવા આવ્યું છે. કી. રૂ. ૧૦-૦૦
જતનાર મુખીમાં નહિ બહાર પડેલો આયુર્વેદનો અતિ ઉત્તમ અને પ્રાચિન મંથ

શ્રી ચરકસંહિતા

હિન ગુજરાતી ભાષાતર પ્રથમ ભાગ બહાર પડ્યો છે. આયુર્વેદનો મૂળ આ મંથ છે. આ મંથમાંથી
મંથો ઉત્પન્ન થયા છે. તેમાં દુર્લભ નવી જુની યોષી અને દવાઓ છે કે જે આપણા જાણતા
નાં ની, મણી પાશ્વિમાત્મ શાધીથી અજાણ્ય છે. પરંતુ હાલની તેની ધણી શાધોના આ પુસ્તકમાં
1. કષ્ટ જન છે. દરેક ડોક્ટર, હકીમ અને વૈદને આ પુસ્તક પાસે રાખી દવાઓ કરવાથી થક મળે
મજ આરોગ્ય સાચવી શરીરને તૃપ્ત કરે અને કષિયોષી બંનેવાવાની ધુજા રાખનાર તેને દરેક
રાખવુંજ નેપ્રમે, આપણા આયુર્વેદમાં દવાઓને માટે સર્વથી સર્વોત્તમ મંથ ચરકને ગણેલો છે,
તેની ઉપયોગીતા છે કીમત રૂ. ૫-૦-૦૦ પૂર્ણ સાતસો, નાકા એક કાળજી. ડૉ. પ્રભુરામ વેઢ
એમ. એન્ડ એસ. સમૈ, છે કે પુસ્તક ખૂબ ઉત્તમ અને ઉપયોગી છે.

ભાગ્યોદય—મનુષ્યની શારીરિક, માનસિક, અને અધ્યાત્મિક ઉન્નતિ થાય મનુષ્યાવતારમાં
સ્વર્ગની સુખ અને જ્ઞાનનો અનુભવ થાય, જોએ અને જાળમાંની ઉન્નતિ થાય,
કે ઉન્નતિ થાય, અને એ તેથી દુઃખદ પ્રસંગોના સત્વર સ્ત્રીય થાય તેવા વિષયો. ઉપરાંત તત્ત્વજ્ઞાનના
મહોમાં પ્રણેના જીવનચરિત્રો, રસીક નૃસંકષ્પજો અને વાર્તાઓ ઉપરાંત વૈદકશાસ્ત્રના વિષયો જુદી
વનસ્પતિના ગ્રંથો તેને ઉપયોગ, અનુભવસિદ્ધ વૈદક દુચકાઓ, આશાજ્ઞના પ્રાપ્તિના કદરતી ઉપાયો,
અનેક વિષયો આ માસિકમાં આવે છે. દર વર્ષે રૂ. ૨૦૦ પાનની એક બેટ, સુવાજ્ઞમ કે રૂ. ૨-૦૦

સરવૈ રેવન્યુ અને ફોજદારી કાયદાનું જુથ

જોઈ અવૃત્તિ—આ પુસ્તકમાં ઉડીઅન પીનકોડોની અત્યંતની કદમો, કીમીનલ પ્રોસીજર કોડ,
કોડ પોલીસ એક્ટ, વિવેજ પોલીસ એક્ટ લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર થયેલી રૂઝ, મામલતદાર
એક્ટ, ગામનાં તે તાલુકાના મેયુના, સરંપાંનીરૂઝ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરની રૂઝ, અરીજુતો એક્ટ, અજ્ઞ
એક્ટ, મીડીનો એક્ટ, ત્રિગેર રૂ. ૨૦૦ કપાંઓને સમાવેશ કર્યો છે કી. રૂ. ૪-૦-૦૦

નો વૈદ્ય—આ એક ઉત્તમ વૈદક પુસ્તક છે. જેના દર માત્ર છે તેમાં સંજલજ પ૦ પ્રકરણ છે,
જેમાં શરીરનું તે તેની અંદર આવેલા અવયવોનું જ્ઞાન, ઉદ્યોગનું જ્ઞાન, વનસ્પતિ
કદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણો, લક્ષણ, અને ઉપચારોના આ પુસ્તકમાં સમાવેશ છે. કી. ૦-૧૨-૦૦.

વૈદ્ય જ્ઞાને વૈદક ભાગ ૧ થી અને ૨ નો

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે એવાં આવેલો અને વનસ્પતિશાસ્ત્ર આપવામાં આવ્યાં છે. આ
વિદિ, સુલો, ગુલીક, કંવાયો, અક્ષીર વનસ્પતિશાસ્ત્ર, તે શી-રીતે જ્ઞાનવર્તા, તથા કષ્ટ દવા કર્યા રોગ
કે જે તે, તથા દરેક કોણ તથા વિષનું શોધનું કરી બધો જ્ઞાનવર્તાની રીત, તથા તેની બનતી માત્રા-
જીવનશૈલી, ખૂતો, તેલો, તથા આસવાં વગેરે જ્ઞાનવર્તાના પ્રયોજો દરેક માણસ સમજ શકે તેવા છે. રૂ. ૧૫/-

નિહચન્દ્ર—એક અતિ રસમય અને બોધક વાર્તા આ પુસ્તકમાં સત્તમો નંબ અને અસત્ય,
પ્રપંચ, બિલ્લમારદિ દુષ્ટોષી થતાં વિનાશોના ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. રૂ. ૧/-

જલિ—સંસારમાં સર્વ વેળેએ છતાં એક રોગ રવિમણજન વર્તમાનકાળમાં મળી શકે છે, અને
જોમ સાધયથી ન રહ્યો, પ્રપંચની જાળમાં ન રહ્યો તેને રાખપાદને ઠોડીને ચાલેના જન
અને પ્રપંચીઓ તેને દેશન કરવા મથે છે છતાં ઉપર થકા રાખ પી તેને પ્રપંચીઓ વધ-વધ
1. રાખ મળે છે, લગરે વામતો આનંદ અને એકા એવાં જાણ છે પાક પાકી જાં ૩ ૧/૨

સોવરીન.

આ દવામાં મુનર્થ, સાચા મોતા જેવી કાંઈકની
જો પડે. આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી બધું
ક્રિયાશીલ અને ધાતુવીન થયેલા માણસોને નવી
બી અને ક્રિયા પ્રાપ્ત થઈ બળ અને ધાતુનો
વધારો થાય છે. વળી પેચાન કે સ્વપ્ને ભૂલી
બધું થાય છે. ક્રિયાશીલ થયેલો ઉદિગ બળવાન
સેન થાય છે. પ્રમેહ મટે છે. હરસ, સંપ્રદર્શી
જીવનરે, રમ, પણ મટે છે. શરીર નીચાળી અને
વધન થઈ દીર્ઘજીવન પ્રાપ્ત થાય છે. કાં. ર. ૧૫

અફીણનાશકગુટિ,

અફીણીઓને આ દવા અંક માસ ખાવાથી અ-
ક્રિયાશીલ છે. ફરી દવા કે અફીણ ખાવાની જરૂર
નથી, અફીણમાં પૈસા બરબાદ કરી શરીરને
ન કરવા કષ્ટતા મુશ્કેલી જરૂર આ દવા
અફીણ ઉડાવા ભલામણ છે. કાં. ૨
કુચાસથી રાખવતાર વખતરાખ લગે છે કે
શ્વેત દહ વરસન અફીણનું બેધારણ માત્ર
લેવસમાં જુગી થયું છે. મેસરાથી મુસાબાઈ
પ્રત્યક્ષી દવાથી અફીણ છૂટી થયું છે.

જયે ગુટિકા,
માથાથી ને બીજાને કાઠશાવ અટકાવ ન
કે હોમ, તેને અટકાવ આવે છે. આનખમીત
અંતરે હોમ, અને વખતે તે દુઃખ પેશામ.
હાય તેને મટાકી નિયમસર અટકાવ લાવે છે
પેશામ મટાકે છે. કાં. ૨, ૧ ત્રણની ર. ૨-૧૦

કફસીરપ,

કફસ, કફ અને દમને મટાકે છે. દવા કુપ
કિષસમાં ત્રણ વખત પીવી. કાં. ર. ૧.

કોલેરા પીલ્સ,

જો તેવા મોથરા, કાંડા, ઉથલા અને ગોટલા
કે હોમ, માતાનું થઈ હોમ તેને આ દવા દુર-
મટાકે છે. કાં. ર. ૧. ત્રણની ર. ૨-૧૦
કોલેરા જેવરાશ મકનભાઈ આપની દવાથી
કેસ દુરત સુધારે છે. બીજા કે કાંઈ મોકલ.

દંતમંજન,

દાંત કુખના હોમ, કાચવા હોમ, દાંતમાં સજુશ
મતા હોમ, અવાળી કુચ્છ હોમ અને દાંત વહેવા
ખતા હોમ તો આ દાંતમંજન દાંતજી કરતી
છે. દાંત બસવાથી દાંતનું તમામ દરદે, સજુશ અને
કાંઈ અકાંઈ દાંતને મજબૂત કરે છે. કાં. ૧૦

વન્ધ્યા પીલ્સ,

એ તેવી વન્ધ્યા ઓને-એ ઓને પ્રજા થતી
ન હોમ, જોવાર પ્રજા થઈ પછી પ્રજા થઈ જવતી
ન હોમ તેવી વન્ધ્યા ઓને આ દવાનું સેવન કરવાથી
જર્મ ધારણ થાય છે અને પ્રજા થાય છે તે દીર્ઘાયુ
થાય છે, કાં. ૧૦. ૨ ૪, અવધાનની કિ. ર.
૨-૦ જુનેની કિ. ૨ ૧-૦

પ્રાંતીજીથી સોની દલમુખરામ અમરધારામ લગે
કે તે તમારી વન્ધ્યા પીલ્સની મારી ઓને બીલકુલ
પ્રજા થતી નહોતી તે તમારી વન્ધ્યા પીલ્સના થઈ છે
તેથી તમારો અગ્રાર માનાયે છે.

કસીન્દાયા દરોહાલ સપ્તરામ-તમારી દવાથી
મરણ રેનેલીના જેવીન પુત્ર પ્રાપ્ત થઈ છે.

નેત્ર ફુલહર પીલ્સ,

આંખમાં પડેલું કુલ, કાંચ, જારી, પડળ, પર-
વાળી, રતોધગાપણ અને મોતાઓ પાયો હોમ તો
તે વગર વાદાપે આ ગોળાઓ આંખવાથી મટે છે.
આંખના કોષ પછી રોમ, પાલ પાલ, આંખ
કુખતી, પોપણો મળી જવા, વિજેરે વ્યાધિ આ દવાથી
મટી તેજને વધારે છે. કાં. ૧ ના કાં. ર. ૧

દીલરંજન હેર ઓઈલ,

આં તેલ અત્યંત મુશ્કેલીથી દોષથી માર્યામાં
નોખવાથી તેના કુખ ને ત્રણ દિવસ સુધી નીતી
નથી, વાળ મોઝા થતા નવા કાં. ર. ૧

હેરમો ઓઈલ,

આ તેલ તલના તેલમાં દવા વર્તરપતિની દવાઓ
નોખી બનાવેલું છે, અત્યંત સુખધાર દવા જતા તે
હવાવવાથી વાળ ખરી પડવા નવા. વાળ કાળા થાય
છે, વાળ ન કમતા હોય તો કાંઈ લાના વવારા સુ-
વાળા નરમ ને કાળા લામર જરા બનાવે છે. કાં. ર. ૧

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા,

છુદછુદ અવધાનના આ કાંતા ઉપયોગ કર-
વાથી અતંક દરદેના સુધાર મટે છે. કાંકતન બળ
આપે છે. તેનાથી તમામ પ્રકારના તાવ, કાંડા, હરસ,
સંનીપાત, ખાસી, રમ, પાક, કમોઝા, કુક, ગાળા,
કેકમળ, ઉપાદ, પ્રમેહ, કાંડ, રેતવા, ધાતુકુપ,
સાધવા વિજેરે અનેક દરદે મટે છે. કાં. ર. ૨-૦

શીશોરથી નેપુસી લવા-આ દવાના અમલકરે
કરે રોમને માટે આપતા અગ્રાર જણાય છે.

સુતથી રણકાં કુલક-તમામ રોમ ઉપર આ
દવાની મં ખાવા કરા છે. નવવાડી રાજાઈ મેર-
બાજાઈ રામેનરામજી તમે જે જે રોમ મટવાનું
વર્જન કર્યું છે તે તમામ રોમ આ દવાના મે મટા-
કાય છે. (હવેરો અબીપ્રાપ મળ્યા છે.)

હીસ્ટીરીઆહર પીલ્સ

ઓએને લાવાન વચમાં આ રોગ લાગુ પડે છે પણ આને, બેલાન યદ્ય મરિ શીશુ આવે હાયપન થયે, કેટલોક ઓએને પુણે ને લંચારી કરે છે કેટલોકને જીવનના બદલમાં જીવા આપીમાં પેસા ખયે છે, આ દવાથી ખમે તેવો જીવો હીસ્ટીરીઆ, વધ. મળે અને ફેફસે મટે છે. ધણી ઓએના રોગો મટી ગયા કે એક વાર વાપરવા ખાસ બહામણ છે. કી. રૂ. ૨-૦-૦ અનુપાનની કી. રૂ. ૨ મળી રૂ. ૪-૦-૦ સુધી ૩મી રૂ. ૧ ની મફત.

પણથી બંધાનનું રજગેડનું લખે છે કે, —અમારા ધરમાં એક બાધને હીસ્ટીરીઆ થયો હતો તે થોડા બંન છે એમ કહેતા. પુણી પણ ખરી, પણ સમારી સલાહ મુજબ હીસ્ટીરીઆપીલ્સ, અને અનુપાનનો ઉપયોગ કરાવ્યાથી આવાડીયું ન થયું તેવામાં તે તેને આરામ થઇ ગયો છે જેની ખતે નિશ્ચય થયો છે કે હીસ્ટીરીઆ ઉપર તમારી એ દવા રામજાણી નીવડી છે.

ઉદરસ નીવારણ પીલ્સ

આ દવાથી ઉદરસ એક દીવસમાં મટે છે આથી ખાસી, ઉદરસ, કષ્ટ પ્રક્ટો દોષ, ધણી દવા દવાથી ન મટતું દોષ તે જરૂર અમારી દવા ખપરી ખાતી કરો. કી. રૂ. ૧-૦-૦

ચાતેલ

વાગવાથી કે પડી જવાથી અને તેવો જા પડ્યો કષ્ટ લોહી બંધ ન થતું દોષ અને અત્યંત વેદના ની દોષ તે આ તેવનો પાટો વાગવાથી લોહી થિ થઇ જઈ લોષ આવી જાય છે કી ૦-૮-૦

હવે રો વાળ દરદીઓને ફાલગારક થઈ ગઈ

વાતહર પીલ્સ.

અમે તેવો વા, સપિલા, પક્ષાઘાત, હાથ પગનું રડી જવું, સોંપાનું જમણું જવું, ફાટ, જમણ, કાંઠાની કેડેડાનું રડી જવું વિગેરે અનેક પ્રકારના વાના રોગો આ દવાથી મટી ગયા છે જેને ૧ કીના લીધ્યા ચલાવા વચ ખાટને પડી રહેતું પડેલું તેવા દરદીઓ ઉડી સામ યદ્ય ગયા છે. આ ના દરદીને આદીરોડ સમાન છે. ૩મી ૧ ની કી. રૂ. ૨ અનુપાનની કી. રૂ. ૨ મળી પડવાની, ૧૧ ની મફત થયે છે.

નોજરથી ઉમેદમાર્ધ કાશીમાર્ધ જણાવે છે કે એક દરદી મુજોળ વંચી રડી ગયા હતો તે આ દવા વળી મયા દતા, સરીર ખુલો થયો હતો ને હાલતુ નિવારણ નહાલુ વિને વાતહર પીલ્સ આ થી બ્યારમ થયો છે ને વાનો રોગ મટી ગયો છે.

સંગ્રહણી પીલ્સ

સંગ્રહણી અને કાઠાના દરદીને માટે આ દવા રામજાણી ઉપાય છે, ખાંધું ન પચતું, વારંવાર જા ચવા, સરીર સુકાઇ જવું, પાણી લાગતું અને અનેક કાઠા સંજોથી દરદીને આ દવા મટાડે છે. તેના અજ ખચરો. જમ લાગી પચીને રસ્ત સાફ થશે સરીરમાં લોહી ને સક્રિય વધશે ને કાઠા મટશે. આ અજખાવી નેવા બહામણ છે. કી. રૂ. ૨. અનુપાનના કી. ૨. મળી રૂ. ૪.

ચેનહરખામ.

આ ખામ ચોખવાથી-માયાનો દુઃખાવો, વાઙ ચરકા, જળતર તરતજ મટે છે. સપિલા ઉપર યુજુ-મારી છે કી ૦-૮-૦ ત્રણ બાટલીની કી. રૂ. ૧-૦-૦

કન્કુલુએ-આ મીઠચર.

અમે તેવો તાવ, ને કન્કુલુએ-આથી મરતા દરદી આજુસ જમા છે. રૂ. ૪ આજુસ/કન્કુલુએ

પંચુમીકલ્વર

તાવને માટે અક્ષીર, કલાજ અને તેવો તાવ એક દીવસમાં મટે છે તેથી ટાઢીઓ, ચોથીઓ રોગનો કે એકાંતરીઓ તાવ મટે છે સક્રિય આવે છે. બાટલી ૧ ની કી. ૧-૦-૮-૦

દોલપેસંદ વોટર

આ સુજોથીદાર વોટર/મુખપર લગાવવાથી મો ઉપરના ખીલ કચેળીઓ વિગેરે મટાડે છે અને મુખની મળાશ મટાડી, ખુલસુરત લાલાશ આવે છે. કી ૦-૮-૦

ખાલનાશક પાવડર

આ પાવડર પાણી સાથે મેજવી લાગ ઉપર લગ વચોથી તરત વાળ ખરી પડે છે લાલ કે જગતા જળતી નથી. વાળ પછી લાંબી મુદત સુધી જમ નથી. ચામડી નરમ ને સુવાળ રહે છે. કી. ૦-૨૫ કમીના રૂ. ૧-૦.

હવે કેમીડસ વડે—અખતમ

કામચલુ રાજ વેલ ૩ દુઃકરોથી, ન મરેથી રોય અને તમે નિરાકર થયા હો તેા, અમારા ઉપર એક ચોરસ કાઢ અખવાથી તમારા તે રાજા ૨૨ે દેવી સલાહ અને ઉપાયો મળત, બતાવીશ અમારા કાર-ખાનામાં બનાવેલાં આર્થિકા નિર્ણય ને ખાતીવાળાં અતુલ્યસિદ્ધ હોવાથી અત્યારે લાખો માણસો-સાથે છે. ને લાખોના રાજો અમારી ક્ષાયા મળ્યા છે, એકવાર વાપરી ખાતી કરી લાલ મેળવશે.

ધાતુગત દોષો મટાડી જીવનસાક્ષી બધી મગજને પુષ્ટ કરનાર

જીવન

એ ખરેખર જીવન જ છે. આ જીવનનો ચાલુ ઉપયોગ કરવાથી કોઈ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે. મનજી પુષ્ટ થઈ જાય અને યાદશક્તિ વધે છે, ધાતુગત દોષો મટાડી કરીર પુષ્ટ બનાવે છે. આ જીવનની બનાવટ સર્વોચ્ચ હોવાથી આજે સર્વ કોષના જીવન કરતાં તે યુગ્મમાં ઉત્તમ જણાયું છે. તેમાં પડતી વસ્તુઓ વનરપતીની, અને નુકસાન ન કરનાર છે. ખાતીમાં સ્વાદીષ્ટ, હૃદયસ્પર્શક અને આરાધ્યને બધુને માટે કાષ્ઠો બસનાર છે. નળગાળ, પાક, ખાંસી, કાષ, સમઠણી, મરડો, અમરપીન તથા ધાતુવિકારનાં દરોમાં તેનો યુગ્મ અતુલ્ય સિદ્ધિ છે. અને બીજાંબીની માફક હલકા કારણ બુદ્ધિ દર ન રાખતાં માત્ર કારણે જેમાં કારણો અને કિમતી માત્રાઓ પડે છે, તેની એક જ જાત બનાવીએ છીએ : કોષિત ૩. ૨) રાખી છે, ત્રણની કોષિત ૩. ૫) ચોરસ લુક, વિશાળીઓ, ગજજનુ કામ કરનારા, માત્તરો, વજાલો વિગેરે માનસીક મહેનત કરનારને છે તેમજ અતુલ્ય છે. ખડકોથી કામેશ્વર નયુરાગ થાય છે કે જીવનથી મજા રાખે, થયો છે.

વ્યાધિ હલાર પણ ઔષધ એક, માત્ર ખીસ્સામાંજ દવાખાતું.

અમૃત જીવન (રજીસ્ટર્ડ)

નામની અમૃતમય દવાનો લાભ મજા વિદ્યો, અને તબીબોએ તથા જનસામાજીક તમામ રાજો ઉપર ખાતી કરી લાલ મેળવશે હોવાથી, દરેક ધરમાં ધરનતુ દવા થઈ પડી છે, આ દવા પાસે રાખવાથી કાલ પચ રાતની બીજ રાખવાની જરૂર રહેતી નથી, કારણ કે તે કરીરમાં થતા અવરોધો અને બહારના રોગોને માટે રાખખાણ ઉપાય છે. આ દવા ભેતમારી જીવોની આજ કરતા હો તેા હૃદયમાં પાસે રાખજો લેનાથી અજીર્ણ, અતીસાર, કીડીરીઆ, ઉદરમ, ગરબી, ઉલટી, વા, કમળો પેડોતો કુખાવો. બુધોજ, નળગાળ, કોલેરા, ફૂંચીઆ, ખસ, યમડા, મોથો ચડેલો, સુંક, તાવ, કમ, દાંતોના કુખાવા, દાંદર, નર્પકતા, પ્રમેહ, પ્રદર, પાંડુરોમ, ભરોમ, પેશ્મ સાધાતો કુખાવો, મધુપ્રમેહ, કમ, શતવા, લકવો, વીરદોષ, વાળો, જમણી, વરાધ, સંધીવા, હરેલો, ડાંડી, હાટીસીક, રુઝો, કીડીરીઆ, વધ, દાંત, નાક, કાનના દરો, જોલ વીક્રો, સાપ, ઉદર, હાંકલા કુરારુ, હેર, કંઠમાળ, કાઠું: વગેરે જગજગ તમામ દરો માટે છે અને તેથી તેનો લાભ દરેક માણસ લાભ લે છે. કી ૩. ૨) ત્રણની કી. ૩. ૨-૧૦-૦. આંખોવારના ને, કાંઈર સાહેજ થયે છે, કે અમૃતજીવન દરેક રોગ ઉપર શબ્દો કરે છે, તેનો અતુલ્ય થયો છે.

બાળકોને ભણવામાં હોંશીયાર, ચાલક અને જીવિમાન કરવા હોયતો

એમોરાઈન (રજીસ્ટર્ડ)

વાપરજો. આ દવા સ્વાદીષ્ટ અને હૃદયસ્પર્શક હોવાથી ખાતીમાં ખુશીથી ખાઈ શકે છે. નાનો બાળકોને નાનપણમાંથી જ આ દવાનું સેવન કરાવવાથી તેમની જીવિ અને ચાંદાસ્તી વધે છે. કોષ પચુ અંધારા વિષયો સહેલથી જીવો શકે છે, તેમનું મનજી કડુ રહે છે યાદશક્તિઓ ખીસે છે. મજીતના અંધારા વિષયમાં જન કરાવી શકે છે, તેનાથી તેની યાદશક્તિ તીવ્ર થયો. દર વરસે સહેલાઈથી પાસ થઈ શકે, અને મને તેવા વીષયો સહેજ વારમાં વગર જોખણપણે વાદ રહી જશે. દરેક બાળકને માટે આ દવાની ખાસ જરૂર છે, જેથી તેનું મનજી સુધરશે, આંખોનું તેજ વધશે, લોહી સુધરશે, અને કરીર નીરોથી રહી પુષ્ટ થશે. આ દવાનો કાળો વિશાળીઓ લાલ લાલ પોતાની જરૂરી સુધારી છે. કી. ૩. ૨-૦ અણમાયી રુઝ ચાંતર જીવજાળ મેળવજાળ થયે છે કે—મેમોરાઈનથી નાથુને કાષ્ઠો થયો છે માટે બીજો ૧ રજા વી. કી. ૫) મેકમો મનજીની અસ્થિરતા મટી છે ને ઉપ માંગી આવે છે. વસોધી લુગલાઈ નરોત્તમલાસ. થયે છે કે—મેમોરાઈનથી સારો કાષ્ઠો છે. બીજો ૫) તુરત મોકલો.

હવે કેમીકલ વર્કસ, પાંચકુવા આર રસ્તા—અમદાવાદ.

મારાં પુસ્તકો અને ભાગ્યોદય માટે સંજ્ઞાઓ શું હોય છે

ધનવાન માટે—કાટન સંજ્ઞાઓથી હોદ્દાવાલ પુરોગતમ લખે છે કે: ધનવાન પુરતકમાંથી અને ખજા પ્રયોગો કર્યા છે તેા તે તમામ સાચા જાણના છે સામાસ્ય તમેને જે ૫૦૦) ફીચર આપતાં પણ આચ પ્રયોગો અને દુ-રચળા યોખવે નહિ તો તમે તેવા પુરતકની કમિન રૂ ૧૦ ને મલ્લે રૂ. ૨૦ ચાખી દેતલો તે પણ ઓછી જ મલ્લ. તેા હું નેટલાં લખાણ કરી તેટલાં ઓછાં છે કોડીનારથી માસતર પ્રસારકર દુર્લભ ઉપાખ્યાય લખે છે કે:

ધનવાન પુરતક પુરેપુરે વાંચ્યું તેથી ખજા સંતોષ થયો છે ખરેખર આ પુસ્તક લખ્યું છે કમલ જાણ છે તેમાં ખતાવેલી દલીલત મુજબ જે કોઇ હલોમ આદરશે તે ધનવાન થશે. થોડી મુડીમાં પૈસાવાર થવાય તેવા ઉદાહરણો તેમાં છે માટે તે પુરતક ધ્રુવચીત હજી આપનાર છે. મરીન લેખકોને માટે આ પુસ્તક ખાસ આધારરૂપ છે. તેથી તેઓ પોતાનો નિર્વાહ આ પુસ્તકથી લખાવી શકશે. આ પુસ્તક ખરીદવા દરેકને મારી ખાસ ભગમણ છે.

પુનાથી દુરામોજ દારાયા દુગાચ લખે છે: ધનવાન પુસ્તક વાંચ્યું તેને માટે નેટલો ઉપકાર માનું તેટલો ઓછો છે તે લખ્યું ઉપયોગી પુસ્તક છે અને ખરેખર દરેક ઘરમાં તેની એક નાલ રાખવી જોઇએ એવું મારું મત છે.

આખરાથી કોર મીરપરવાલ નરસીદાસ-ભાગ્યોદય વાંચી અને લજોજ આનંદ થયો છે તે લખ્યું મીવ મધ પડ્યું છે. તેનાં લખાં માદક વધારી આજનાં ઉમેલ છે.

અંજારથી વલભજી ભાલુજી-આપનું ત્રીકાળા દર્શક દર્પણ પુસ્તક વાંચી લજોજ આનંદ થયો છે. તેમાં લખી ઉપયોગી બાબતોના સમાવેશ દરેક છે તેથી આપનો આભાર માનું છું.

મુંગાધી બાલુજી સુખલાલ લખે છે: આપનું લલિતપરવા પુસ્તક લખ્યું ઉપયોગી થયું છે.

આખરામાંથી મળદાસ દીમાભાઈ લખે છે. આપનું ત્રીકાળાદર્શક દર્પણ પુસ્તક ખરીદનાં લખી લજોજ શયરો થયો છે.

દ્રા-સુવાસથી વી. કે. પટેલ લખે છે: ભાગ્યોદયમાંથી લખ્યું શીખવનું મળે છે. માવા અત્યંત ઉપયોગી લેખો તથા અત્યંત ઉપયોગી ભેટના પુસ્તક આજન લખાજન નહ્યું છે. જે આ ભાગ્યોદયના માદક દરે તેમના જનમાં ખરાજ વિકાસ અને કુરોવો પ્રવેશ કરી રહે એ અ સંભવત છે. તમે પરમાર્થને માટે જે શ્રમ ઉઠાવો છો તમે માટે માદકો આપનો નંદો ઉપ કાર માનશે તેટલો થોડો છે આજે આવો સત્ત મર્મોના જે રસ્તો હોવો છે તે સુખ ચાવનથંદ વિશ કરા રહે એવી મારી ખરા અતઃકરણથી લાગના છે.

એપાટીબીથી માસતર દરિલાલ મંગેજી-આપનું ભાગ્યોદય વાંચતાં તે ખરેખર એક જાની ખરજ સાથે તેનું છે તેમાં આવના લેખો અવર્જનીય અને અમુક છે. તમે તે મામોક ખાર પાડી હોંની સેવા કરી રજા છે. ખુબુ તે માસીકની દિનપ્રતિદિન લખી જગા રાજો એવી મારી આજના છે.

આજનાથી સુખમિલ્લેન નુરમામદ-આજે હજનું ધનવાન પુસ્તક રચી આતતી અત્યંત અત્યંત પ્રશંસનીય, સેવા કરી તેથી આનંદથી અમારું હાલ લિખી રજું છે. પુસ્તકની ખાત એકજ હજરથી વધુલ ચાલ તેમ છે. પ્રથુ આપને દીપધુષ આજે એવી હમ્મ છે.

સુખાધથી લરાલાલ મળદાસ: આપનું ત્રીકાળાદર્શક દર્પણ પુસ્તક લખ્યું ઉપયોગી દરેક દરેક કુદમે રાખજ મોગ છે. એ પુસ્તક માદ કરવાનાતમારા ખમને માટે ધનવાદ થશે છે.

સુખાધથી દેવજી મધવજી-આપના સ્ત્રીદિનશિક્ષક અને ત્રીકાળાદર્શક દર્પણ વાંચી તો મંગાના જે વાંચી મને લજો સંતોષ પ્રત થયો છે.

આવા હમને અભિપ્રાય મળ્યા છે, જે રજા સંજ્ઞાથી આપો લાગ્યા નથી. પુસ્તક માટે મારી મંદિરખંદર વાંચી જોડ આજે પુસ્તકો મંગાવવા લખે:

શાંતી અને આત્માની ઉન્નતિ કરાવનાર વિષયોને અર્થે

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૧૦ મું.

આગસ્ટ સને ૧૯૨૨.

[પાકે ૬ ઠા.

વિષયાનુક્રમણિકા.

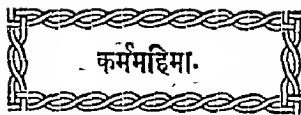
સાધન કુમારનું સાધનમાન (શ્રી ઉ.)	૧૬૧
શ્રી કૃષ્ણની મૂર્તિ સાથે ખાલકનું ખેલન. (શ્રી ઉ.)	૧૬૧
કમ મહિમા (પુ. મહાત્મા શ્રીનથરામ યર્મા.)	૧૬૨
વધાઈ મનુષ્યત્વ	૧૬૩
ઉપનિષદની ઇશવિદ્યા.—શ્વેતાશ્વતર ઉપનિષદ.	૧૭૧
અશુભતત્ત્વનું રદરથ (શા. મણિલાલ ન. દોશી જી. એ.)	૧૭૩
રાગ-મટાડવામાં મનોજળનો ઉપયોગ.	૧૭૪
શીખ-યુરુ-નાનક	૧૮૦
મોહિનો કુમારી—આલુ વાવો.	૧૮૪
શ્રી ચરકમંદિતા—પ્રમેહચિકિત્સા.	૧૮૬
અરગ્યુ દુનર-ઉલોગો	૧૮૨

તંત્રી અને પ્રકાશક

જેમલાલ દવરાકર દ્વે

ભાગ્યોદય ઓફીસ—અમદાવાદ.

પાંચકે લવાઈ અ. રૂ. ૩-૦-૦ હિંદુસ્તાન બદાર શીટીંગ ૭

કર્મમહિમા.

(લેખક. પુ. મહાત્મન શ્રીમન નથુરામશર્મા.)

આ પૃથ્વીપર વસતાં મનુષ્યાંદિ પ્રાણીઓની વિચિત્ર સ્થિતિ જોઈ તેમની તેવી રિચતિનું વારતવિઠ ઠારણુ જાણવાની ઇચ્છા રાખનાર ઠાઈ-મનુષ્ય પોતાના દેશના ઠાઈ વિવેકી ને ઘ્યાણુ પ્રસિદ્ધ વિદ્વાનની સમીપ ગયો, અને તેમને આદરપૂર્વક નમન કરી પછી વિનયપૂર્વક તે આ પ્રમાણે પૂછવા લાગ્યો:—“ હે ભગવન્ ! આ પૃથ્વીમાં ઠાઈ મનુષ્યો ઉત્તમ કુળમાં જન્મ પામેલા ને ઠાઈ મનુષ્યો અધમ કુળમાં જન્મ પામેલા, ઠાઈ સરૂપ ને ઠાઈ કુરૂપ, ઠાઈ બહુધા નીરાણી ને ઠાઈ બહુધા રોગગ્રસ્ત, ઠાઈ બળવાન્ શરીરવાળા ને ઠાઈ બળ-હીન શરીરવાળા, ઠાઈ ધનવાન્ ને ઠાઈ દરિદ્રી, ઠાઈ પ્રતિષ્ઠિત અને ઠાઈ અપ્રતિષ્ઠિત, ઠાઈ રાજા ને ઠાઈ પ્રજા, ઠાઈ સર્વ ઇન્દ્રિયોવાળા ને ઠાઈ એક કે વધારે ઇન્દ્રિયોથી રહિત, ઠાઈ બળવાન્ ઇન્દ્રિયોવાળા ને ઠાઈ નિર્બળ ઇન્દ્રિયોવાળા, ઠાઈ શુદ્ધિજનવાળા ને ઠાઈ શુદ્ધિહીન જેવા, ઠાઈ વિદ્વાન્ ને ઠાઈ નિરચર, ઠાઈ સદાચરણમાં પ્રીતિવાળા ને ઠાઈ દુરાચરણમાં પ્રીતિવાળા, ઠાઈ ભક્ત ને ઠાઈ અભક્ત, ઠાઈ ચિત્તને વશ વર્તાવનારા ને ઠાઈ ચિત્તને વશ વર્તાનારા, અને ઠાઈ યાત્રી ને ઠાઈ અયાત્રી પ્રતીત થાય છે. વળી માણસથી ઉતરતાં ગણાતાં પ્રાણીઓમાં પણ ઠાઈ પ્રાણી સુખી ને ઠાઈ પ્રાણી દુઃખી તથા ઠાઈ પ્રાણી બળવાન્ ને ઠાઈ પ્રાણી નિર્બળ જેવામાં આવે છે. માણસોની અને તેનાથી ઉતરતાં પ્રાણીઓની રિચતિની આવી વિચિત્રતા થાય છે ? પ્રાણીઓને આ વિચિત્ર સ્થિતિઓ શું આસ્માત્ત્વ પ્રાપ્ત થયેલી છે ? કે ઠાઈ નિયામકે તેમને આવી રિચતિઓ પોતાની ઇચ્છા-પ્રમાણે આપી છે ? વા અન્ય ઠાઈ ઠારણુથી તેમને આવી વિચિત્ર સ્થિતિઓની પ્રાપ્તિ થઈ છે ? મારા મનમાં બાણુની પેઠે સાલતા આ સંદેહને હે પ્રભો ! આપ દૃષ્ટ કરીને દૂર કરશી. ”

તે પૂછ્યા દરનાર મનુષ્યનાં આવાં વચનો સાંભળી આ વિચિત્રી સર્વ રિચતિઓને હાથમાં રાખેલા આજ્ઞાની પેઠે સંશયવિપર્ણચરિત જાણનારા ને ઉદારચિંતવાળા તે પરમ-હરશુદ્ધ મહાવિદ્વાન્ તે મનુષ્યના સંશયને દૂર દરવા લેના પ્રતિ પ્રસન્નમને ગંભીર ને મધુર સ્વરથી આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા:—“ હે સન્નજન ! તમે ચોગ્ય પૂછ્યું. જે ઉપ-યોગી વિષય આપણને ન સમજાતો હોય તે વિષય આપણથી વધારે જાણનારને પૂછવાથી આપણા મનનું સમાધાન થવાનો સંભવ છે, ને તે સમાધાનથી આપણને આપણા કર્તવ્યની દિશાનું ચકાસું થકારું લાન થાય છે, વા આપણા કર્તવ્યમાં ઠાઈ સુધારો કે ફેરફાર. કરવાજેવું હોય તો તે જણાઈ આવે છે. આમ થવાથી આપણે આપણા કર્તવ્યનું ઉત્તરોત્તર ઉત્તમ પ્રમાણે પાલન કરીને અંતે કૃતાર્થ થઈએ છીએ. ‘ પૂછતા નર પંડિતા ’ તથા ‘ પૂછનાં સો મૂલનાં નદિ ’ આ કહેવનો પણ યોગ્ય પ્રુત્યને ઉપયોગી પ્રશ્નો કરવામાં રહેલાં લાભને સ્વયં છે. અધ્યાત્મિકાનથી કે શરમથી જે મનુષ્ય પોતાને ઉપયોગી હોય તેવા સંદેહવાળા વિષયનો પ્રશ્ન ઠાઈ ચોગ્ય વિદ્વાનને પૂછી ચકાસે નથી તે પોતાના પ્રાપ્ત યાત્રામાં વધારો

કરી શકતો નથી, ને જ્ઞાનની વૃદ્ધિના અભાવે તે પોતાની શક્તિમાં વધારો નહિ કરી શકવાથી કૃતાર્થ પશુ થઇ શકતો નથી.

હ વિવેકિન ! આ પૃથ્વિપર રહેલા તથા અન્ય જીવનોમાં રહેલાં પ્રાણીઓની જે વિચિત્ર રિચિતિઓ આપણાં મનમાં તથા સંભિગ્ધમાં આવે છે તે સર્વ વિચિત્ર રિચિતિઓ તેમનાં પૂર્વકર્મોને લીધે તેમને પ્રાપ્ત થઈ છે, અર્થાત્ પ્રાણીઓની બિન્ન બિન્ન રુચિ, પ્રવૃત્તિ, રિચિતિ ને આકૃતિમાં તે પ્રાણીઓએ પૂર્વે કરેલાં કર્મો હેતુભૂત છે કર્મ એટલે ક્રિયા. કર્મ શુભ, અશુભ અને મિત્ર એમ ત્રણ પ્રકારનાં છે. તેમાં શુભ કર્મ બે પ્રકારનાં છે, સક્રમ શુભ કર્મ ને નિષ્ક્રમ શુભ કર્મ આ લોકના વા પરલોકના કેાઈ પણ પ્રકારના ફળની ઇચ્છા રાખીને કર્તાપણુના અભિમાનપૂર્વક કરવામાં આવતું શુભકર્મ તે સક્રમ શુભકર્મ કહેવાય છે, અને ચિત્શુદ્ધિ, જ્ઞાન ને પરમાત્માની રૂપા વા મોક્ષથી બિન્ન કાંઈપણ પ્રકારના સાંસારિક ફળની ઇચ્છાના નિરભિમાનપણે કરવામાં આવતું શુભ કર્મ તે નિષ્ક્રમ શુભ કર્મ કહેવાય છે જે કર્મવડે પોતાને કે અન્યને વર્તમાનમાં કે ભવિષ્યમાં અપકાર ન થાય તથા પોતાને વર્તમાનમાં સંતોષ ને ભવિષ્યમાં નિર્ગપ ભક્ત મને તે કર્મ શુભ કહેવાય છે જે કર્મવડે પોતાને કે અન્યને વર્તમાનમાં કે ભવિષ્યમાં અકાર થાય તથા પોતાને વર્તમાનમાં પોતાના કેાઈ મનોવિકારથી મતોષ થતી જતાં પણ ભવિષ્યમાં દુખની પ્રસિ થાય તે કર્મ અશુભ કહેવાય છે, અને જે કર્મવડે પોતાને કે અન્યને વર્તમાનમાં કે ભવિષ્યમાં ઉપકાર અપકાર થાય તથા પોતાને વર્તમાનમાં હર્ષ એવેને ભવિષ્યમાં સુખદુખ થાય તે કર્મ મિત્ર કહેવાય છે શાબ્દના શબ્દોમાં કહીએ તો શ્રેષ્ઠ કરવાયોગ્ય કહેલી જે કર્મ તે શુભ, જે કર્મ કરવાની શાએ ના પાડી છે તે ક્રમ અશુભ ને જે પુણ્યપાપ બને રૂપ હોય એવું કર્મ તે મિત્ર કહેવાય છે સ્વયંશરીર, વાણી આદિ પાંચ કર્મેન્દ્રિયો, શ્રીત્રાદિ પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયો, ને અત કરણ એ સર્વ આ જીવને ક્રમ કરવાના સાધનો છે. એ સાધનોવડે જે જે કર્મ કરવામાં આવે છે તે તે કર્મના સરકાર તે કર્મ કરનાર મનુષ્યના અંત કરણમાં પડે છે, કર્મ અત કરણાદિના મ. વેગથી કરવામાં આવ્યું હોય તો તેના સરકાર થોડા મળવાળા પડે છે, કર્મ મધ્યમ વેગથી કરવામાં આવ્યું હોય તો તેના સરકાર મધ્યમ મળવાળા પડે છે, અને ક્રમ તીવ્ર વેગથી કરવામાં આવ્યું હોય તો તેના સરકાર બહુ બળવાળા પડે છે થોડા બળવાળા સરકારો જે તેનાથી વિપરીત સરકારોવડે ફળ આપવાની શક્તિથી રહિત ન થાય તો તેઓ લાભે કાળે ફળે આપવા સમર્થ થાય છે મધ્યમ બળવાળા સરકારો જે તેનાથી વિપરીત સરકારોવડે ફળ આપવાની શક્તિથી રહિત ન થાય તો તેઓ કેટલોક સમય વીધા પછી ફળ આપવા સમર્થ થાય છે, અને તીવ્ર ને તીવ્રતર મળવાળા સરકારો જે તેનાથી વિપરીત સરકારો વડે ફળ આપવાની શક્તિથી રહિત ન થાય તો તેઓ થોડા સમયમાં ફળ આપવા સમર્થ થાય છે

જેમ આઘાત અને પ્રત્યાઘાત એ બંને સમાન સામર્થ્યવાળા ને એક બીજાથી વિરુદ્ધ ગતિવાળા છે તેમ કર્મવડે પડતા સરકારો અને તે વડે પ્રકટનાર ફળ એ બંને પણ સમાન સામર્થ્યવાળા ને એક બીજાથી વિરુદ્ધ ગતિવાળા છે કર્તાએ અન્યને સુખ કે દુખ આપવા માટે જે કર્મ કર્યું તેના સરકારો પ્રથમ કર્તાના અત કરણની અભિમુખ

યષ્ઠ તેના અંતઃકરણમાં સ્થિતિ કરે છે, તે વિષાકકાળે કર્તાને સુખની કે દુઃખની સામગ્રી મેળવી આપવા બાહ્યરેગવાળા યષ્ઠ સામા જીછે છે, તેથી તે સંસ્કારો ને રૂળ એકબીજાથી વિરુદ્ધ અતિવાળા છે એમ કહેવાય છે.

શુભ કર્મવડે કર્તાના અંતઃકરણમાં શુભ સંસ્કાર પડે છે, ને તે શુભ સંસ્કારથી સમય આવે કર્તાના અંતઃકરણમાં શુભ વિચાર ઉપજી તેની શુભકર્મમાં પ્રવૃત્તિ થાય છે. અને અશુભ કર્મવડે કર્તાના અંતઃકરણમાં અશુભ સંસ્કાર પડે છે. ને તે અશુભ સંસ્કારથી સમય આવે કર્તાના અંતઃકરણમાં અશુભ વિચાર ઉપજી તેની અશુભ કર્મમાં પ્રવૃત્તિ થાય છે.

તમે કોઇ મનુષ્યને મહાતાની, કોઇને મહાયોગી, કોઇને મહા ભક્ત, કોઇને મહાવિરાગી, કોઇને ધર્મનિષ્ઠ. કોઇને સદ્ગુણી, કોઇને સહાયારી, કોઇને વિદ્વાન, કોઇને પ્રતિષ્ઠિત કોઇને તીક્ષ્ણ બુદ્ધિવાળા, કોઇને સર્વ ઈન્દ્રિયોના યોગ્ય સામર્થ્યવાળા, કોઇને સુરૂપ. કોઇને બળવાન, કોઇને નિરોગી, કોઇને ગુણવાન પતિવ્રતા ને સુરૂપ સ્ત્રીવાળા, કોઇને સુપુત્રવાળા કોઇને સુપુત્રીવાળા. કોઇને સારાં સર્વાવહાલવાળા, કોઇને સુમિત્રવાળા, કોઇને સુસેવાવાળા, કોઇને ધનવાન અને કોઇને અન્ય અનુકૂળ સ્થિતિવાળા જુઓ છો. તે સર્વ સ્થિતિઓ તેમને તેમના પૂર્વજન્મોનાં વા આ જન્મનાં શુભકર્મોથી પ્રાપ્ત થઈ છે, અર્થાત્ ઉપર કહેલી સ્થિતિમાંની કોઇપણ એક વાનેથી વધારે ઇચ્છાઓગ્ય સ્થિતિ તેમને તેમનાં શુભ કર્મોના પરિણામરૂપે પ્રાપ્ત થઈ છે; અને તમે કોઈ મનુષ્યને અગાની, કોઇને અંધળ સ્થિતિવાળા, કોઇને પરમાત્માથી વિમુખ, કોઇને રાગી, કોઇને ધર્મમાં અહાવિનાનો, કોઇને દુર્ગુણી, કોઇને દુરાચારી. કોઈને નિરસૂર, કોઈને નખાં ત્યાં આપમાંન પામતો. કોઈને ભયી બુદ્ધિવાળા, કોઈને ન્યુન ઈન્દ્રિયવાળા, વા ઈન્દ્રિયોના યોગ્ય સામર્થ્યવિનાનો, કોઈને કુરૂપ સ્ત્રીવાળા, કોઈને કુપુત્રવાળા, કોઈને કુપુત્રીવાળા, કોઈને નકારાંસર્ગાવહાલવાળા, કોઈને કુમિત્રવાળા, કોઈને નકારા સેવકવાળા, કોઈને નિષેધ ને કોઈને અન્ય પ્રતિકૂળ સ્થિતિવાળા જુઓ છો. તે સર્વ સ્થિતિઓ તેમને તેમનાં પૂર્વજન્મોનાં વા આ જન્મનાં અશુભ કર્મોથી પ્રાપ્ત થઈ છે. અર્થાત્ ઉપર કહેલી સ્થિતિમાંની કોઇપણ એક વા તેથી વધારે નહિ ઇચ્છાઓગ્ય સ્થિતિ તેમને તેમનાં અશુભ કર્મોના પરિણામરૂપે પ્રાપ્ત થઈ છે. આંઓની મુખીકુઃખી સ્થિતિમાં પણ તેમણે આગળ કરેલાં શુભાશુભ કર્મો હેતુરૂપ છે. પશુ, પક્ષી, તિર્થંક, (પેટે ચાલનારાં પ્રાણી) જળચર, છીટ ને પતંગાદિની સારી વા નકારી સ્થિતિમાં પણ તેમનાં (તે જાનાં) આગળ કરેલાં સારાં વા નકારાં કર્મ હેતુરૂપ છે. આવી રીતે આ જગતમાં પ્રાણીઓની જે જે વિચિત્ર સ્થિતિઓ જોવામાં આવે છે તે તે વિચિત્ર સ્થિતિઓનું કારણ તે તે જીવોએ આગળ કરેલાં વિચિત્ર કર્મો જ છે.

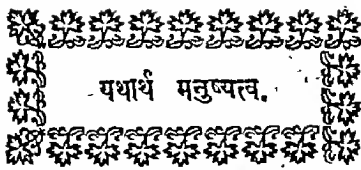
હે સારાચારી બુદ્ધિવાળા ! એક ઇશ્વરસદૃશ સમર્થ આચાર્યને તમે મિંદાસન ઉપર બેસી ધર્મોપદેશ કરતા જુઓ છો. ને સદૃશો મનુષ્યોને તેમના ચરણારવિંદ આગળ બેસી તેમના ઉપદેશામૃતનું પરગમ્પ્રોતિ ને ત્રિપપૂર્વક પાન કરતા જુઓ છો, એક વિદ્વાનને તમે ઉચ્ચાસનપર બેસી અધ્યાપન કરાવતા જુઓ છો. ને સેકડો વિદ્યાર્થીઓને તેમની પાસેથી શાસ્ત્રોનું અધ્યાપન દરતા જુઓ છો, એક રાજાને તમે મિંદાસન ઉપર બેસી અન્ય જનોને બાઘા કરતા જુઓ છો. ને તેમના મેકડો સેવકોને તે નૃપની આગાને મરતકપર ચઢાવતા જુઓ છો, એક ધનવાનને તમે વ્યવહારના ઉત્તમ સુખનો અનુભવ કરતો જુઓ છો. ને એક નિષેધને વ્યવહારમાં દુઃખાનુભવ કરતો જુઓ છો, એક મનુ.

ધ્યને તમે અનુકૂળ સમાવેશથી આદિવાળા ને અનુકૂળ સ્થિતિવાળા લુઓ છો ને બીજાને તેથી કેવળ વિપરીત સ્થિતિમાં લુઓ છો, એક હાથીને તમે ટાપુ મદારાળની ગજશાળામાં અમરિના માનપૂર્વક ઉત્તમ પ્રદારના આદારને અનુભવ કરતો લુઓ છો ને એક હાથીને એક ઘાસ વેચનારાને ત્યાં ઘાસ વહેવાનું અમર્યાદ્ય કામ કરતાં છતાં માત્ર સાધારણ આદારપર પોતાના દિવસો વ્યતીત કરતો લુઓ છો, એક અશ્વને તમે રામની ધોડારમાં મનુષ્યોથી સેવાતો લુઓ છો ને એક અશ્વને ખરડાપર બાઈ પડ્યા છે તોપણ દુઃખપૂર્વક બાર જોવાડીને ચાલતો લુઓ છો, અને એક જ્ઞાનને તમે મદારાળના કે ધનાઢ્યના માણસથી સેવાતો લુઓ છો ને એક જ્ઞાનને નગર કે ગામની શરીઓમાં માર ખાતો લુઓ છો, આ તેમની વિપરીત સ્થિતિઓ શું તમારા અંતઃકરણમાં તેમના અધિકૃત શુભ કર્મનું વા ચઢતાં જોતરતાં શુભાશુભ કર્મના ફળનું જ્ઞાન કરાવતી નથી ?

કર્મ જડ હોવાથી તે પોતાની મેળે કર્મને શુભાશુભ સ્થિતિની સાથે જોડવારૂપ ફળ આપી શકે નહિ એમ તમને શંકા થાય તો તમારી તે શકાનું સમાધાન આ પ્રમાણે છે:- શુભાશુભ કર્મ કરવાથી કર્તાના અંતઃકરણમાં શુભાશુભ સંસ્કાર પડે છે. તે સંસ્કારના અધિજ્ઞાનરૂપ જે ચેતન છે તે ચેતન તથા તે ચેતનને આશરે રહેલી માયા એ બેના સંયોગ થવાથી પ્રતીત થનારું જે તરવ છે તેને અંતર્માંથી એવું નામ આપવામાં આવે છે, તે અંતર્માંથી વા ઇશ્વર કર્મફલપ્રદાતા મનાય છે. તે ઇશ્વર મનુષ્યનાં શુભાશુભ કર્મનું શુભાશુભ ફળ આપવામાં નિગિતરૂપ પ્રાય છે આવી રીતે ઇશ્વરચેતન કર્મનું ફળ આપે છે, કર્મના જડ સંસ્કારો પોતે પોતાના મેળે ફળ આપતા નથી. કર્મનું ફળ થવામાં સંસ્કારો ઉપાદાનકારરૂપ છે, ને ઇશ્વર નિમિત્તકારરૂપ છે.

સંચિત, ક્રિયામાણ ને પ્રારબ્ધ એમ કર્મના ત્રણ પ્રકાર પણ ગણવામાં આવે છે. જે કર્મો અંતઃકરણાદિના મઠ વા મધ્યમ વેગવડે થયેલાં હોવાથી જેના સંસ્કારો બહુ બળવાન વેગથી પડ્યા નથી, તેથી વર્તમાનજન્મમાં જેનું ફળ બોગવવામાં આવવાનું નથી એવા અપ્રકવ સંસ્કારો વા તેવા સંસ્કારોનું હેતુશ્રુત કર્મ તે સંચિતકર્મ કહેવાય છે. સંચિતકર્મના સમૂહમાંથી વર્તમાનદેહના પન્નદાળે ફળ આપવામાં પરિપ્રકવ થયેલા જે સંસ્કારો તુરતનો બોધિજન્મ આપવામાં હેતુશ્રુત થાય છે તે સંસ્કારો વા તેનાં હેતુશ્રુત કર્મો તે પ્રારબ્ધકર્મ કહેવાય છે, અને પ્રારબ્ધકર્મનું ફળ બોગવતા અભિમાનપૂર્વક જે જે કર્મ કરવામાં આવે છે તે તે કર્મ વા તે ને કર્મદ્વારા પડ્યા સંસ્કારો તે ક્રિયામાણ કર્મ કહેવાય છે. ક્રિયામાણકર્મથી પડેલા સંસ્કારોમાંથી જે સંસ્કારો વર્તમાન શરીરમાં ફળ આપી શકે એવા બળવાન હોય તે પ્રારબ્ધકર્મરૂપ થાય છે, ને જે સંસ્કારો બળદીન હોય તે સંચિતકર્મની સાથે બળે છે.

જે કર્મમાં શરીરનું પ્રધાનપણું હોય તે શુભાશુભકર્મનું શુભાશુભ ફળ આ જન્મમાં કે આવતા જન્મમાં મુખ્યત્વે શરીરપર થાય છે. જે કર્મમાં કોઈ પણ ઇન્દ્રિયનું પ્રધાનપણું હોય તે શુભાશુભકર્મનું શુભાશુભ ફળ આ જન્મમાં કે આવતા જન્મમાં મુખ્યત્વે તે કર્મ કરનાર ઇન્દ્રિયપર થાય છે. અને જે કર્મમાં અંતઃકરણનું પ્રધાનપણું હોય તે શુભાશુભકર્મનું શુભાશુભ ફળ આ જન્મમાં કે આવતા જન્મમાં મુખ્યત્વે અંતઃકરણપર થાય છે, શરીરાદિવડે થનારાં તે શુભાશુભ કર્મ નાનાપ્રકારનાં હોવાથી તેનાં શરીરાદિને પ્રાપ્ત થનારાં ફળ પણ નાનાપ્રકારનાં હોય છે. મનુષ્ય પોતાના શરીરાદિવડે જે શુભાશુભ કર્મ કરે છે તે કર્મોને તથા તે કર્મદ્વારા તેને અવિચ્છમાં પ્રાપ્ત થનાં ફળોને થોડાંક ઉદાહરણ આપીને તમને સમજાવવામાં આવે છે.

યથાર્થ મનુષ્યત્વ.

મનુષ્ય માત્રે ઉચ્ચજીવનની આશા રાખતી. હોય તો તેણે ધર્મિષ્ઠ જનતુ જોઇએ ધર્મિષ્ઠ પદ્ધતિ માટે પ્રથમ યથાર્થ મનુષ્યત્વ પ્રાપ્ત કરવું જોઇએ. ધર્મી મનુષ્યો મનુષ્યાવતારમાં હોવા છતાં પણ પશુમય જીવન માગે છે. તેના મનુષ્યો મનુષ્ય હોવા છતાં પણ પશુમય જ હોય છે. તેમના શુભો મનુષ્ય જેવા હોતા નથી પણ પશુ જેવા હોય છે. મનુષ્ય માત્રે મનુષ્ય થવા માટે નૈતિક બળ પ્રાપ્ત કરવું જોઇએ. હંમેશાં જ મનુષ્યો નૈતિકબળ પ્રાપ્ત કરે છે તેજ મનુષ્ય યથાર્થ મનુષ્ય થઇ રહ્યો છે.

મનુષ્યે યથાર્થ મનુષ્ય થવા માટે જાન, કપટ, પાખંડ, - મિથ્યાશિશ્યાન, જુક અને નિંદાનો પોતાના મનમાંથી તિલકુલ ત્યાગ કરવો જોઇએ. બીજાનો દ્વેષ કરવાની દેવથી નિંદા કરવાની દેવથી, અન્યતું અદિત કરવાની ઇચ્છાથી, કાયરતા, નિર્જાનતા અને પ્રભાવ દિનતા પોતામાં આવે છે; પરંતુ અન્યતું હિત કરવાની ઇચ્છાથી પોતામાં વીરતા, દંડતા અને સાદક્ષ આવે છે. અન્ય ઓપુરુષોને અન્યતું હિત કરવાની સલાહ આપવાથી તેઓ દંડ અને સ્વતંત્ર બને છે અને આત્મચર્યા પ્રાપ્ત કરે છે.

કેટલાક લોકો માને છે કે નમ્રતા, પવિત્રતા અને સંતોષ આદિ શુભોથી તો નિર્જાન બની જવાય છે, પણ તે બૂઝ છે. એવો ઇશ્વરીય શુભ છે. તેને ધારણ કરનાર મનુષ્ય વાસ્તવ રીતે મનુષ્ય થઇ રહ્યો છે. તેનામાં જ વિજયીજીવન પ્રાપ્ત કરવાની શક્તિ આવે છે.

કેટલાક મનુષ્યોમાં એક પ્રકારની પાશ્વરીક શક્તિ જણાય છે. જે કેટલીકવાર સમય આવતાં જંદાર પ્રકટ થાય છે. ક્રોધ અને આવેશ આના મનુષ્ય અધિજો. જની જન્મ છે તે વખતે તે મનુષ્યતા બૂદો જઇ પોતાના ગૌરવ અને શ્રેષ્ઠતાને નિહાજવી આવી દે છે. જો મનુષ્ય તેના ઉપર પોતાનો હાથ મેળવી શકે અર્થાત્ ક્રોધને જીતી શકે તો તે ઇશ્વરીય બળને પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને તેના પરિણામે એટ, ઉત્તમ અને આનંદપ્રદ જીવન મેળવી શકે છે.

આ પ્રકારે કોષાદિ દુર્ગુણો જેવા પિશાચો તમારા હૃદયમાં આસન જમાવી પડ્યા હોય તો તેના ત્યાગ કરી અર્ધાંત તેને વચ કરી આત્મપાલક બનાવવા જોઇએ. તમારે તમારા હૃદય અને મનના સ્વામી બનવું જ જનવું જોઇએ. જ્યાં સુધી તમે નીચ અને છુટ્ટ વિચારોને આધીન રહેશો ત્યાં સુધી તમે હીન દશામાં રહેશો. તમારે તમારા હૃદયમાં ઉચ્ચભાવો અને ઉચ્ચ આકાંક્ષાઓને સ્થાન આપવું જોઇએ. તમારે હલકી વાસનાઓનો ત્યાગ કરવો જોઇએ. તેના દાસ કે શુભામ ન બની જવું. પણ તમે તમારી વાસનાઓને જ્યારે તમારે વચ કરી તેને તમારી દાસ બનાવો, જો તમે તમારી ઇન્દ્રિયોને તમારે વચ કરી રાખશો અને તેના ઉપર પૂર્ણ સ્વામિત્વ જમાવી શકશો તો તે તમારી દાસી થઇને રહેશે. અને તમારી ધર્મી જ સેવા કરી શકશે.

ધણા મનુષ્યો પોતાને નીચ, હલકા નિર્જન અને અશક્ત માને છે અને તેની કાવના શત દિવસ ઠપાં કરવાથી તે હમેશાં તેવાજ બની રહે છે. કોઈ તેમને કહે છે કે તમે નિર્જન કે નીચ નથી, તોપણ તે વાત તેમના માન્યમાં આવતી નથી, આથી જ તે જન્મારો દુઃખમાં ગાળે છે. તમે નીચ કે હલકા નથી, તમારૂં શરીર કે મન પણ તેવું નીચ નથી. તમે જળવાન અને સર્વ કરી શકો તેવા સમર્થ છો. પ્રશ્નના અશરૂપ હોવાથી તમે જાતે મહાન છો. આતુ માનનાં શીખો અને આવી જ કાવના ઠપાં કરો તેનું પરિણામ જોશો ત્યારે જણાશે કે તમે પોતાને હલકા માનતા હતા તેમાં તમને નુકસાન હતું.

જગત્ માત્ર સત્ય ઉપર શિપર છે તમારી તમામ ક્ષતિયો અને વૃત્તિયો ઉત્તમ છે. તેને યોગ્ય રીતે કામમાં લેરી એજ બુદ્ધિમતા છે અને એજ પવિત્રતા અને પ્રસન્નતાનું કારણ છે પણ તેનો દુરુપયોગ કરવો એજ મૂર્ખતા અને દુઃખના કારણરૂપ છે.

મનુષ્ય પોતે જ પોતાનો શત્રુ છે તે પોને કામથી, ક્રોધથી, નિરસ્કારથી દેવથી, જીવ્હા સોલુપતાથી, તૃષ્ણાથી, ભોગવિલાસોથી પોતાનો નાશ પોતાના હાથે જ કરી નાંખે છે પણ પોતાના દુઃખનું કારણ અન્યને સમજાવે અને અન્યને દોષી કરાવે છે તેજ તેની મૂર્ખતા છે. તેમાં બીજા કોઈનો દોષ નથી પણ તેનો પોતાનો જ દોષ છે.

જે મનુષ્ય હંમેશાં પોને પોતાને ધિક્કારે છે અને પોતાના સ્વભાવની નિંદા કરી કરે છે, તે પણ પોતાના આત્મ ગૌરવને જોષ બેસે છે. એમ કરતું એ પણ યોગ્ય નથી. મનુષ્યે તો સદા પોતાના ઉપર અધિકાર ગ્રાસ કરવો જોઈએ ઉતાવળથી સમાપ્ત અને આવેશને શકતા જોઈએ તેણે પોતાનું હૃદય એવું ઉદાર રાખવું જોઈએ કે તેમાં કદી પણ કોઈનો આવેશ ન આવી શકે. અથવા તો કદી કોઈ પણ મનુષ્યે, કોઈના મત કે સંપ્રદાયપ્રતિ નિરસ્કાર કે નિંદા કરવાની વૃત્તિ ન જ રાખવી જોઈએ. જે મનુષ્ય દુરાચરી અને વિતંડાવાદી હોય તેની સાથે કદી પણ વાતચિત્ત ન કરવા જોઈએ.

મનુષ્ય માને શાંતિ રહેતું. વિનયશીલ થવું અને નિર્દોષ રહેવું એજ તેની પોતાની પૂજ્યતા અને સત્યતાને પ્રકટ કરે છે. જે મનુષ્ય શાંતિ હોય છે ગમે તેવા સંનિગ્રહમાં પણ કોષ ન કરતાં શાંતિને જાગરી રાખે છે, જે બીજાની વાતમાં ચિંતા કારણ હખલ કરતો નથી, જે કોઈનો પણ દેષ કે નિંદા કરતો નથી અને કોઈનો પણ જીવ દુઃખાવતો નથી તે મનુષ્ય જ સાચો મનુષ્ય છે.

બીજા મનુષ્યોનો આદર સત્કાર કરો, તમારૂં માન પણ જાળવતાં શીખો, તમારો માર્ગ નક્કી કરી તેમાં દંડના અને નિર્મળતાની સાથે પદ મૂકી આગળ ચાલો પણ બીજાનાં કાર્યમાં કોઈ પણ રીતે વિર ન નાખો. યથાર્થ મનુષ્ય યદા માટે આવા ઉત્તમ ગુણોને ધારણ કરવા જોઈએ. ઉત્તમ મનુષ્યમાં દ્વાલુનાની સાથે સાથે અદ્ભૂત શક્તિ પણ રહેલી છે. કે જેથી તે પોતાના માર્ગે અટક રહી શકે છે. તે કોઈ પણ મનુષ્ય સાથે અથવા તો કોઈ પણ સમાજ સાથે તેનો પોતાનો જ માણસ હોય તેવી રીતે જાળી જાય છે છતાં પણ પોતાના દંડ સિદ્ધિતાને ત્યાગ કરતો નથી. તે મૃત્યુથી પણ ન બંધીનાં સત્યતાનો ત્યાગ કરતો નથી. તેનામાં દયા અને સહાનુભૂતિ પણ એવી હોય છે કે પોતાના નિરાધાર અને અશક્ત શત્રુઓને પણ સહાય આપી તેમનું રક્ષણ કરી શકે છે. એવા મનુષ્યને જ યથાર્થ મનુષ્ય કહી શકાય. તેનામાં જ સત્યતા હોય છે.

દંમેદા તમારા અંતરાત્માના આદેશને માનના શીખો. તમારાથી મિનન વિચારનો મનુષ્યને પણ માન દિણી જીએ. જેનામાં સાચી દયા હોય છે તે જાણે એમ નથી કહેતા કે મને અમુક ઉપર દયા આવે છે. - તે તો માત્ર પોતાનું કાર્ય કરી કરે છે. પોતાના વિચારો જીજ્ઞાસે માને કે ન માને તો પુત્ર તેમની સાથે તે જમરજમનીથી મનાવવા આદે પ્રયત્ન ન કરે. તમારા વિચારને કામ મગતું ન આવે તો તેના પ્રતિ નિરસકાર ન રાખો. મનુષ્યતા નેનું નામ નથી કે તે એક જીજ્ઞાસાથી લડવા તૈયાર થાય. લેડવાનો શુભ-પશુનો છે. જે મનુષ્ય જેની ને તેની સાથે લડી પડે તેવા હોય છે તે યથાર્થ મનુષ્ય નથી પણ પશુત્વથી ગણાય છે. નિદ્રા અને યુગ્મમાનોના ધર્મ લાગે એક જીજ્ઞાસી જીએ છે છતાં પણ તે કારણને લઈ એકે જીજ્ઞાસી દેશ રાખવો, નહિ પણ સ્નેહથી રહેવું એજ મનુષ્યતા છે.

આપણને જેમ સ્વતંત્રતા જોઈએ. સ્વતંત્ર વિચાર પસંદ પડે છે તો પછી અન્યના સ્વતંત્ર વિચારોપર પણ માનની દિણી જોવું જોઈએ. જે આપણે દદ અને પ્રજાપાત્રી બનવાનું ઇચ્છતા હોઈએ તો આપણે સર્વથી પ્રથમ ઉચ્ચ અને ઉદાર હૃદયવાળા બનવું જોઈએ. જે આપણે જીવનના દુઃખો ઉપર વિજય મેળવવાનું ઇચ્છતા હોઈએ તો આપણે દુરુષ અને નિંદાપાત્ર વિચારોનો આપણા હૃદયમાંથી સમુજાને નાશ કરી દેવો જોઈએ.

મનુષ્ય પોતાના શારીરિક પોરે બનવું જોઈએ પોતાના હૃદયની નિર્મળતાનો બિશુક ત્યાગ કરવો જોઈએ. સ્વાર્થનું ચો કાળું કરી દેવું જોઈએ. કારણ એજ દુઃખ અને નિર્મળતાના કારણરૂપ છે. ખરામ અસ્વામ વિક અને પાપી ઇચ્છાઓના દાસ ન બને, અન્યને દુઃખ દેવા જેવા કપરી પ્રેમ રાખના ન શીખો. પણ તેનો ત્યાગ કરો. મનુષ્ય પોતાનું જીવન પોતાનો મુકીમાં રાખવું જોઈએ કે તે બ્યારે ધારે ત્યારે તેને ઉચે ચઢાવી શકે કે ધારે ત્યારે નીચે રાખી શકે. તેણે વસ્તુમાત્રના સ્વામી બનવું જોઈએ પણ જાતે વસ્તુઓના દાસ ન બની જવું તેણે જોગવિતાસના તેમજ અન્ય જોઈતા પદાર્થોના અનન્ય દાસ ન બની જવું પરંતુ દરેક અવર્યામાં આત્મસંતોષી, આત્મસંપન્ની, અને સ્વતંત્ર રહેવું જોઈએ.

મનુષ્ય પોતાની ઇચ્છાઓને આત્માનું બળ પ્રાપ્ત કરવા તરફ વાળવી અને પ્રકૃતિના નિયમોનું પાલન કરવું. જે મનુષ્ય કુદરતના નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરે છે તે મહા અપરાધ કરે છે. કારણ એથી દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે. પ્રકૃતિના નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરવું એજ દુઃખનું મૂળ છે. કેટલાક મનુષ્યો અત્યંતતાથી સમજે છે કે હું પ્રકૃતિના નિયમો ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરી શકું તેમ છું. તેમ જીજ્ઞાસી ઇચ્છાઓને મારે આધીન કરી શકું તેમ છું પણ આથી તો તે પોતાની ઇચ્છાને નષ્ટ કરી દે છે. મનુષ્ય પોતાની કુદરતના ઉપર, પોતાની અત્યંતતા ઉપર, પાપ અને અહંકાર ઉપર અને પોતાના વિચારોની અસાધ્યતા ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને આત્મવિશ્વસી બની શકે છે, તેમાં જ તેની મનુષ્યતા છે અને તેમાં જ તેની શક્તિ છે.

જેની રીતે બાહ્ય પોતાના પિતાની ઇચ્છાને સમજી તે પ્રમાણે કાર્ય કરી શકે છે. તેની રીતે મનુષ્ય પોતાના જીવનના નિયમોને સમજી તે અનુસાર કાર્ય કરી શકે છે. તે પોતાના સમસ્ત કાર્યો અને શક્તિઓ ઉપર અધિકાર પ્રાપ્ત કરીને તેને નિઃસ્વાર્થ સેવામાં

જોડી શકે છે એવી કોઈ ખરાબ દેવ નથી કે જોડો તે ત્યાગ ન કરી શકે કોઈપણ એવું પાપ નથી કે જેને તે હોડી ન શકે કોઈપણ એવું દુષ્કર્મ નથી કે જેને તે દૂર કરી ન શકે મનુષ્યે પોતાની શક્તિનું યોગ્ય પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ. અને જગતના સપૂર્ણ હાર્થોને પોતાના પગ તમે દમાવી રાખતાં હોજો તેણે સમજવું જોઈએ કે આ જગત મારે માટે છે, અને હું જ તેનો સ્વામી છું તેને માટે હું નથી તેણે લુગરાની ગારક આમનેમ તપાસ કરવાની જરૂર નથી કે સિખાળીની માફક જ્યાં ત્યાં હાથ લાગે કરી બીજા માણસની જરૂર નથી જે જોઈએ તે વસ્તુ ધૈર્ય પાળી મેળવી લેવાની કુચી હાથ કરી તેની પાસે તે વસ્તુ પ્રાપ્ત કરતાં હોજો જોઈએ

આત્મશ્રદ્ધા અને હૃદયપ્રિયમત્તા જોવામાં રસરસ સંપદ છે મનુષ્યમાં જોડી આત્મશ્રદ્ધા હશે તેટલી જ તેનામાં વધુ નવ્રા હશે જ્યારે મનુષ્ય ખીજના ઉપર દામ રાખવા હચે છે ત્યારે જ તેનામાં જર્મ છે અભિમનુ આવે છે એવા મનુષ્યો પોતે પોતાને પણ વશ કરી શકતા નથી. યથાર્થ મનુષ્ય તો તે છે કે જે પોતાના મન અને ધ્વનિયોને પોતાના વશમાં રાખી શકે છે અને તેના ઉપર પૂર્ણરૂપે કાબુ મેળવી શકે છે વળી તેની સાથે બીજાઓ ઉપર દયા અને મહાત્મ્યની રાખી શકે છે

સર્વથી પ્રથમ તો મનુષ્યે સત્ત્વવાદી અને પ્રમદિક ચર્ચા હોજો જોઈએ હાકપટ કરવું એ મહા મુર્ખતા છે સામા મનુષ્યને હેતરવા એ મોટામાં મોટી નિર્મળતા છે જે મનુષ્ય જુદું એલી અન્યને કગવાનો પ્રયત્ન કરે છે તે પહેલાં તો પોતે જ કગાય છે મનુષ્યે હાકપટ, નીચતા અને અધમતાથી તો એવી રીતે જ્યાં જવું જોઈએ કે જ્યાં બીજાની આશા નીચુ મોં ન ધાસવું હો બીજાના આજ્ઞા શરમાવું ન પડે, અને સનમાં કોઈપણ પ્રદારનો લાભ, સંકોચ કે શકા ન થાય જે મનુષ્યમાં સત્યતા નથી તે, ખાલી ધડા જેવો છે જે કોઈપણ હરે છે તે નિર્મલ અને નિષ્પ્રોજન થાય છે. જેમ ખાલી ધડામાંથી માત્ર અચાજ સિવાય બીજું કોઈ નીકળતું નથી તેવી રીતે જોના હૃદયમાં સત્ય નથી તેનામાંથી નિર્મલ અર્થો સિવાય બીજું કોઈ નીકળી શકતું નથી

કેટલાક મનુષ્યો જાગી જોઈને અપ્રમાણિક ચતા નથી પણ કડી કડી જૂતમાં અસત્ય મોલી અપ્રમાણિકતા કરી મેસે છે તે પરિણામ નવ્રા ખરા જ આવે છે તેથી તેને દુષ્કર્મ આવે છે અને તેનું નૈતિક ચરિત્ર નુકસાન છે. પણ મનુષ્યો નિયમસર દેવમંદિરમાં જઈ પૂજા, દર્શન કરી ધૈર્યની ઉપાસના કરે છે આ કથાવાર્તા સાંભળી આવે છે પણ ત્યાં મંદિરમાંથી નીકળ્યા કે તરત જ કોઈ ચતુની નિહા દો છે, કોઈની સરકરી કરે છે, કોઈનો દોષ કરે છે. વળી જોની નિહા કે દોષ કરતા હોય તે જો ત્યાં મળી જાય તો તેને મોઢે મીઠી મીઠી વાતો કરી હાઠ પ્રેમ જાણવે છે ખાસ નવામ મનુષ્યો હોય છે કેટલાકને આમ કરવાનું કોઈ કારણ પણ હોતું નથી એ તો તેમને આવો સ્વભાવ થઈ ગયો હોય છે જ્યારે તેને કોઈ ગાળુજી ઝોળખી જાય છે અને તેનો સજ છોડી દે છે ત્યારે તે કહે છે કે “ જગતના બધા મનુષ્યો આવા જ હોય છે સર્વ સ્વાર્થનું સંયુ છે કોઈના ઉપર વિશ્વાસ રાખવા જેવું નથી ” આમ કહી વળી તેની બીજાના આગળ નિહા કરવા મગી પડે છે

આવા મનુષ્યોના સ્વભાવની ખજાર પડતી કોઈ તેની સોચન કરતું નથી. જે મનુષ્ય બીજાના ઉપર વિશ્વાસ રાખતા નથી તેમના ઉપર બીજા પેગ વિશ્વાસ ગણા નથી જે તમે બીજાઓ સાથે નિષ્કપટપણે વિશ્વાસની કામ લેશો તો તે પણ તમારી સથે તેવું

વર્તન રાખશે. તમે તમારા મિત્રનું તો શું પણ શત્રુનું બહુ ધન્ય છે. મોઢિપર પણ સાફ બોલવું ને પાછળથી નિંદા કરવી એ ટેવ બધી ખરાબ છે. ને તમારામાં આ ટેવ હોય તો તેનો ત્યાગ કરજો. તમારા ઉપર ને સર્વ દોષને વિશ્વાસ ન હોય, તમારા ઉપરથી વિશ્વાસ હઠી ગયો હોય તો બહુજો કે તેમાં તમારી જ બૂલ છે. અને તે તમારી બૂલ તમારે શીધી કાઢી તેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.

સત્ય એ મહાવ્રત છે. સત્યતા જ મનુષ્યજીવનના મુદ્દરૂપ છે. સત્યતા વગર મનુષ્યનું ઉત્તમમાં ઉત્તમ કાર્ય પણ નિર્ધારક સમજવું. જે મનુષ્યો ઉપરથી અન્યને બતાવવા ધર્માત્મા અને છે. તે અંદરથી પાપાંડી દોષ છે. ને તમે શુદ્ધ હૃદયવાળા મવાની ધન્ય રાખતા હો તો અન્યને છેતરવાની વાત જવા દો. પાપ અને ખરાબ કાર્યો તરફ તિરસ્કાર કરતાં શીખો, અને જેમ કાંઈ સુંદર વસ્તુને જોઈ તમને તેના પ્રતિ પ્રેમ ઉપજી આવે છે તેમ અન્યનું હિત કરવામાં પ્રેમાગ્રી બનો. તે વગર આત્મસંમાન પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી.

જે મનુષ્યને કાંઈ કામ કરવાનું હોતું નથી તે જાનામાના પોતાના સમયને કાંઈ ખરાબ કામ કરવામાં ગાળે છે. અને ધીમે ધીમે તેમનું દુષ્ટતા વધી જાય છે. નાનકડી અને શુદ્ધ હૃદયના મનુષ્યો આગળ તે ઇચ્છપટ ઢાંક્યું રહેતું નથી. તે જાતેજ પકડાઈ જાય છે. જે મનુષ્ય વધુ કામ કર્યાં કરે છે તેના ઉપર સંકડો મનુષ્યોની દ્રષ્ટિ પડે છે.

સત્યશીલ મનુષ્ય કદી એવું કામ નહિ કરે કે જે વાત પ્રહટ થતાં તેને યરમાવું પડે. તે પોતાની સત્યતાને લીધે જ પોતાના મિત્રોની સાથે પણ દઢતા અને નિર્ભયતા થી રહે છે. તેની હાજરી સાતથી સોડમાં જળ આવે છે. તેનો શબ્દ સત્યને લીધે તેજસ્વી અને પ્રભાવશાલી બને છે તેમાં જ તેને સફળતા મળે છે.

સત્યવાદી મનુષ્યનો શબ્દ બંને લોકોને પ્રિય ન લાગે તો પણ તે સત્ય ચન્દ્રદાસ અન્યના હૃદયોને પોતાના તરફ આકર્ષિત કરી લે છે. અને અન્ય મનુષ્યો તેના ઉપર વિશ્વાસ અને આદરની દૃષ્ટિથી જુલે છે.

સાદસ, સત્યતા, ઉદારતા દયાળુતા અને આત્મપ્રદાથી જ મનુષ્ય દઢ અને સક્રિય થાય છે. જે મનુષ્યમાં આ ગુણો હોતા નથી તે માદીના રમકડાં જેવો સમજવો. તેનામાં કાંઈપણ શક્તિ કે સ્વિયતા હોતી નથી. તે સત્યજ્ઞાનનું કાંઈપણ સુખ ભોગવી શકતો નથી અને સ્વતંત્રતાનો અનુભવ કરી શકતો નથી. દરેક નવચુલ્કે આ ગુણોને જરૂર પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ. જેમ જેમ આ ગુણોની વૃદ્ધિ થતી જાય છે. તેમ તેમ તે પોતાના જીવનમાં સફળતા પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

જ્યારે આ વિષયમાં એવા દઢ જગજાન અને સત્યનિષ્ઠ મનુષ્યો, કામ કોપાદિ દુર્ગુણોનો ત્યાગ કરશે, જ્યારે ક્ષમા, શાંતિ, દયા અને પ્રેમ એ ગુણોને ધારણ કરશે અને જ્યાં અને દ્વેષનો સમૂળગો ત્યાગ કરશે, જ્યારે સ્ત્રીઓ પણ સાક્ષાત સીતા અને સાવિત્રી જેવી થશે, જ્યારે સત્ય અને પવિત્રતાને ધારણ કરશે અને કસલ તેમ દરેકને સમૂળગો ત્યાગશે, જ્યારે આગ્રહા ઉત્તમ અને ઉદાર થશે, ત્યારે આ જગતમાં એક નવો યુગ ચાલશે. ત્યારે મનુષ્યો ઉન્નતિના ઉચ્ચતમ સિખર ઉપર પહોંચી શકશે અને સુખ, શાંતિ, અને પ્રેમની નદીઓ, બેલરાવડો, ત્યારે જ આ જગતમાં પાપ અને દુઃખનો ત્યાગ થઈ વિજયી જીવનનું રાજ્ય સ્થાપિત થશે.

મનુષ્ય માત્રે યથાર્થ મનુષ્યત્વ પ્રાપ્ત કરવા માટે ઉપરના ગુણો પ્રાપ્ત કરતા જોઈએ. સત્યનું પાલન કરવું જોઈએ. દયા અને શાંતિને ધારણ કરી બાનંદી થવું જોઈએ. ઉદારતા અને દયા રાખવી જોઈએ. તેજ તે યથાર્થ મનુષ્ય થઈ શકે છે.

ઉપનિષદની વ્રહ્મવિદ્યા.

કૃષ્ણયજુર્વેદીય જ્યોત્સ્વતર ઉપનિષદ્

પ્રથમ અધ્યાય

ઘણ નિરુપણ.

ઘણવાદીઓ માઠોમાઠો કહે છે કે ઘણ એ કયુ કારણ છે? શેમાંથી આપણી ઉત્પત્તિ થઈ છે? શેનાવડે આપણે જીએ છીએ? છેવટે આપણે શાને વિષે મુખે કરી રહીએ છીએ? હે ઘણવેતાઓ! સુખ અથવા દુઃખને વિષે નિમજ્જિત થયેલા આપણે કોના નિયમને અનુમરી આપીએ છીએ? ?

શું કાલ ઘણરૂપ અર્થાત કારકરૂપ છે? શું વસ્તુનું સ્વરૂપ ઘણરૂપ છે? શું નિયત કર્મમાંથી ઉત્પન્ન થતાં આવશ્યકીય ક્ષણે ઘણરૂપ છે? શું યદ્વજ અર્થાત આકસ્મિક ઉત્પન્ન થનારી શક્તિ ઘણરૂપ છે? શું પય મહાભૂતો ઘણરૂપ છે? શું યોનિ-અકૃતિ ઘણરૂપ છે? અથવા શું આત્મા ઘણરૂપ છે? આ સખધી વિચાર કરવો જોઈએ. આ સપગાનો સમૂહ ઘણરૂપ નથી, કારણ આત્મા સતરૂપ છે વળી આત્મા સુખદુઃખના કારણરૂપ હોવાથી સૃષ્ટિના કર્તારૂપ થવાને અયુક્તિવાન છે. ૨

ધ્યાન તથા યોગને અનુસરનારાઓએ દેવાત્માની શક્તિને પોતાના શુભોવડે ઢંકાયેલી જોઈ, જે કારણોને વિષે કાલ પ્રથમ છે તથા આત્મા છેવટે છે તે સર્વના અધિષ્ઠાતારૂપ આ દેવાત્મા છે. ૩

એક નેમિવાળુ, ત્રણ પાંચાઓથી ઢંકાયેલું, સોળ ધારવાળું, પચાસ આરાઓવાળું, વિશ પ્રતિ આરાઓવાળું, આઠમણી છ અર્થાત અઠતાળીસ ખીલાઓવાળું શિન્ન સ્વરૂપ વાળા એક દોરડાથી બંધાયેલું, ત્રણ પ્રકારના માર્ગોને વિષે ગમન કરનાર, જે ચિન્હોવડે એક પરિવર્તન કરવાવાળું મણુ એક ચક્ર હોયતી શું તેની મારફત સર્વ કારણોના અધિષ્ઠાતા પરબ્રહ્મને જાણવા ૪

જે નદીનું જળ પાંચ સ્રોતમાંથી ઉત્પન્ન થયું છે, જે નદી પાંચ કારણોવડે બધું-કર તથા વક્ર છે, જે નદીના તરંગો પાંચ વાણુઓ રૂપ છે જે નદીનું મૂળ પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયોના ઉત્પન્ન કર્તા રૂપ છે, જે નદીને પાંચ આવર્તો છે, જે પાંચ પ્રકારના દુઃખના પ્રવાહવડે વેગવાળા છે, જે પાંચ પ્રકારના કલેશથી વિભક્ત થયેલ છે તથા જેને પાંચ વિભાગો છે, આવા નદરૂપ પરબ્રહ્મનું અમે ચિંતન કરીએ છીએ. ૫

અર્ધા સુધી આત્મારૂપી હંસ પોતાને તથા ઇશ્વરને શિન્નરૂપે માને છે, ત્યાં સુધી તે હંસ સર્વ ભૂતોના લય તથા કારણોરૂપ તથા અનંતરૂપ સ્વલ્પચક્રમાં ભ્રમણ કરે છે. અ્યારે તેને પરમાત્માનું જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે અર્થાત જીવ અને ઇશ્વર એક છે, એવું જ્ઞાન થાય છે ત્યારે તેને અમૃતનત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. ૬

પરમેશ્વર વ્યક્ત તથા અવ્યક્તથી જોડાયેલા, તેમ જ સ્વર અક્ષરથી જોડાયેલા આ વિશ્વનું પામન કરે છે પણ જે જીવ ઇશ્વરરૂપ નથી તે ભોક્તાપશુના ભાવથી બંધાયેલો

હોય છે. જ્યારે આ જીવ બંધને ઓળખે છે, ત્યારે તે સર્વ બંધનમાંથી મુક્ત થાય છે. ૮

બધ્ન જ્ઞાતૃપ છે, જેણે અજ્ઞાનમાં છે, એક સર્વ શક્તિમાન છે તથા એક શક્તિથી રહિત છે. માયા એ જ (જન્મથી રહિત) છે તથા તે ભોક્તા અને ભોગ્યવડે જોડાયેલી છે. આત્મા અનંત છે તથા તેનું સ્વરૂપ વિશ્વરૂપ છે અને તેથી કર્તાપણથી રહિત છે. આ ત્રણ પ્રકારના જગત્સ્વરૂપ બધ્નને જે મનુષ્ય ઓળખે છે. તે સર્વ પ્રકારના બંધનમાંથી મુક્ત થાય છે. ૯

પ્રથમ પ્રકૃતિ અથવા પ્રધાન ક્ષર (નાશવાન) છે. ઈશ્વરને દરેક કરી કહેવામાં આવે છે. કારણ તે અવિદ્યાદિનો નાશ કરે છે. આ દરને અમૃતસ્વરૂપ તથા અક્ષરસ્વરૂપ કરી કહેવામાં આવે છે. તે એક દેવ ક્ષર એવી પ્રકૃતિ તથા જીવનો નિવાસક છે. આ પરબધ્નનું ચિંતન કરવાથી તેની સાથે અખીષ જગતને જોડવાથી તથા તત્ત્વભાવે કરી આત્માનું ચિંતન કરવાથી છેવટે વિશ્વની માયાની નિવૃત્તિ થાય છે. ૧૦

દેવ-બધ્નના જ્ઞાનવડે અવિદ્યા દુઃખાદિ સર્વ બંધનેનો નાશ થાય છે. દરેક પ્રકારના દુઃખનો ધૂમ થવા સાથે જન્મ તથા મરણ બંધ પડે છે. ઈશ્વરના જગત્તી સાથે અભિધાનવડે બધ્નની તૃતીયારૂપા. જે વિરાટસ્વરૂપ છે, જગતના કારણસ્વરૂપ છે, તથા જેની શક્તિ વિશ્વને સમાનસ્વરૂપ રાખે છે તે સરીરના ત્યાગ પછી પ્રાપ્ત થાય છે. જગતના કાષ્ઠ પશુ પ્રકારના સંબંધથી રહિત સ્વતંત્ર મુક્તિસ્વરૂપે જે બધ્નનું ચિંતન કરવામાં આવે છે તે મનુષ્યને સર્વ કામનાની પ્રાપ્તિ થાય છે. અર્ધાંત બધ્નના મૂળ સ્વરૂપે કરી તે બધ્નસ્વરૂપ થાય છે. ૧૧

બધ્નનું આ નિર્ગુણ સ્વરૂપ શાશ્વતસ્વરૂપે જાણવું. તથા આત્મામાં રહેલાસ્વરૂપે અર્ધાંત પોતાના પ્રભાવને વિષે રહેલું જાણવું. આ બધ્ન મિવાય અન્ય કશું જાણવા યોગ્ય રહેલું નથી. ભોક્તાસ્વરૂપ જીવ, ઉપભોગના વિષયો તથા ઇશ્વર આ ત્રણ પ્રકારના બધ્નને ઓળખવાવડે મનુષ્ય મોક્ષને પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૨

જેવી રીતે અગ્નિનું સ્વરૂપ તેના કારણસ્વરૂપ કાષ્ઠમાં ગૂઢ રહેલું હોય છે, તથા તેથી જોવામાં આવતું નથી તથા તે ઇમયે તેના સૂક્ષ્મ સ્વરૂપનો નાશ હોતો નથી છતાં મધન સ્વરૂપે ઉપાયે કરી કાષ્ઠસ્વરૂપ કારણમાં તે જોવામાં આવે છે. તેજ રીતે ઝંઝારસ્વરૂપ પ્રણવ અજ્ઞતા ઉપાયે કરી આત્મા સરીરને વિષે જોવામાં આવે છે. ૧૩

પોતાના સરીરને નીચેની અરણી કરી તથા પ્રણવસ્વરૂપી ઝંઝારને ઉપરની અરણી કરી મનુષ્ય મંથનસ્વરૂપ પૂર્ણ યોગાભ્યાસે કરી જેમ શુદ્ધ અગ્નિ ચર્મજીરૂપ ઉપાયવડે દસ્ય થાય છે તેમ ઇશ્વરને જોઈ શકાય છે. ૧૪

જેવી રીતે તલને પીસી તેમાંથી તેલ કાઢવામાં આવે છે, જેમ દહીંને વસોળી તેમાંથી ઝાંખણ કાઢવામાં આવે છે, શુકાવસી નદીમાં જમીનને ખોદતાં જેમ પાણી નીકળે છે તથા જે અરણીઓને ધસવાથી તેમાંથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે તેમ ઇન્દ્રિય તથા મનના દમનસ્વરૂપ તપ તથા સત્યવડે જે પુરુષ આત્માને જીવે છે તે આત્માને પોતાના રહેઠાં મદ્ય કરે છે. ૧૫

જેમ દુધમાં ઘી રહેલું છે, તેમ સર્વ બાધી આત્માસ્વરૂપે તેમજ તપ તથા આત્મવિદ્યાના મૂળસ્વરૂપે જેને જોવામાં આવે છે તે બધ્ન છે. જેમાં પરમત્રેય સમાયેલું છે.

(અપૂર્ણ.)

અશુભ તત્ત્વનું રહસ્ય.

:(લેખક—મી. મણિલાલ ન. દોશી બી. એ.)

આ જગતમાં અશુભ ક્યાંથી ઉદ્ભવ્યું? તેનું આ જગતમાં શું સ્થાન છે, એવા ધણા પ્રશ્નો સ્વાભાવિક રીતે ફરકના મનમાં પ્રકટે છે. જે પ્રશ્નનું સર્વોચ્ચ અને સર્વ આપીપણું સ્વીકારીએ તો અશુભને ક્યાં સ્થાન મળે? તે પ્રશ્નની અનંત કથા સાથે કેવી રીતે સંગત થઈ શકે? આ બધા પ્રશ્નોનો તત્ત્વજ્ઞાનની દૃષ્ટિએ આ લેખમાં જવાબ આપના અર્થત્વ કરવામાં આવતો નથી. પણ સામાન્ય મનુષ્યોનાં પણ સંગજવામાં આવે તેવી રીતે તેનો છુદ્ધિ પ્રાપ્ત ઉત્તર આપણે તૈયારીશું.

આપણે કુદરત તરફ દૃષ્ટિ કરીશું તો આ પ્રશ્ન વાસ્તે એક ઉપમા જડી આવે છે. અંધકાર અને પ્રકાશને જેવો સંબંધ છે, તેવો અશુભ અને શુભને સંબંધ છે. અંધકારથી મનુષ્ય અભરાષ્ટ્ર બન્યો છે. જે તદ્દન અંધકાર ભાંગે સમય આવે તો અંધા જીવતાં પ્રાણીઓ મરણને શરણ થાય; તે જનાં અંધકાર એ નિશ્ચયાત્મક (positive) શક્તિ નથી. તે નિરોધાત્મક શક્તિ છે તે પ્રકાશનો અભાવ છે. અંધકારને લોહાના ધણુ-વડે મારીને નસાડવાનું નથી. અથવા વધ કરવાનું નથી. કારણ કે તેમાં ખરી-રીતે બળ નથી. પ્રકાશલાલે અને અંધકાર અદૃશ્ય થશે. દુનિયા વર્ણનું અંધકાર એક નાની સરખી હોવાસંજ્ઞાથી નાચ પામે છે.

આ ઉપરથી આપણને જણાય છે કે અશુભ એટલે શુભનો અભાવ. તેજ પ્રમાણે દ્વેષ એટલે પ્રેમનો આભાવ. અનુદારતા એટલે હિંસારતાનો અભાવ. તમારા હૃદયમાં પ્રેમને સ્થાન આપો, ધણી દ્વેષ ક્યાં રહેશે? તે તો પ્રેમનું નામ સાંભળતાં જ અદૃશ્ય થઈ જાય છે. રેનોલ્ડે 'ફોર્સ્ટ' નામનું એક આધ્યાત્મિક રહસ્યો જણાવનારે નોવેલ લખ્યું છે. તેમાં ૨૪ વર્ષ સુધીના જગતના અનેક પ્રકારના વૈભવ, સુખ, સમૃદ્ધિ અને વિષય સુખ વાસ્તે ફોર્સ્ટ પોતાની જાત સેતાનને વેચે છે પણ સેતાને એવી સરત કરી હતી કે ફોર્સ્ટ મંદિરમાં જતું નહિ અથવા પ્રશ્નનું નામ દેવું નહિ. જે પછે તે મંદિરમાં જશે, અથવા પ્રશ્નનું નામ દેશે. તેજ પછે સેતાન તેનો કબજો લઈ, તેના આત્માને નરકકુંડમાં ફેંકી દેશે. આ કાવ્યથી ફોર્સ્ટે પ્રશ્નનું નામ હોયું નહિ અને આસુરી માવોમાં ૨૪ વર્ષ સુધી ફસાઈ છેવટે સેતાનને સર્વથા વધ થઈ ગયો. જે વચમાં ફોર્સ્ટે પ્રશ્નનું નામ હોયું હોત તો સેતાન તેનો કબજો લઈ શક્યો નહોત કારણકે જ્યાં પ્રકાશ હોય ત્યાં અંધકાર રહી શકે નહિ, તેમ જ્યાં પ્રશ્ન હોય, ત્યાં સેતાન રહી શકે નહિ.

તમારા જીવનમાં સત્ય અને વાત્તાઈ દાખલ કરો, એટલે અસત્ય અને વાત્તાઈપણું સર્વથા ચાલ્યાં જશે. અમત્ય અને અશુભ જગતમાં જરૂરનાં છે, એવી માન્યતાથી લોકો તેને ટેકા આપે છે, માટે તે ટકી રહે છે, બાકી અશુભમાં ખરી રીતે બળ નથી.

તે જનાં અશુભતત્ત્વ એવું ક્યાંકર નામ છે કે તે કેટલોકવાર શુભતત્ત્વ કરતાં વધારે સમર્થ લાગે છે. તે શુભતત્ત્વ પર હાલો કરે છે, અને કાર્યવાર તેના પર વિજય પામવું

હોય તેમ જણાય છે. તે છતાં જે આપણે અશુભનું મૂળ તપાસીશું તો જણાશે, કે આપણે તેને જે બળ આપીએ તે સિવાય અશુભતત્ત્વમાં પોતાનામાં બળ નથી. અશુભની સામા યતા ના. તે અશુભનર નામે યાગ તો આપણે દૃઢ ઊભા રહેવું. સત્ય અને સદ્ગુણના બળનો આશ્રય લેવો, એ સર્વ અશુભતરનો જોતજોતામાં અદરશ થઈ જશે, શુભને પુષ્ટિ આપવાથી અશુભ ચાલ્યું જાય છે. કામાને આગળ ધરવાથી કોઈ વિષય પામે છે. પ્રેમને પ્રધાનપદ આપવાથી દ્વેષ સંતાપ જાય છે.

આ નિયમ જીવનના સામાન્ય બનાવોને પણ લાગુ પડે છે. દરેક દ્રઢ ઇચ્છાવાળા મનુષ્યને અનુભવ હોય છે કે જ્યારે તેના માર્ગમાં ભારે અડચણ આવી ઊભી લાગે છે, ત્યારે જો તે હીંમતથી આગળ ધસે છે. તો તે અડચણ કંતો ત્યાં હોતી નથી અથવા તો તે પારતો હતો તેટલી જંગીર તે અડચણ હોતી નથી. બનીયને પોતાના યુક્તિમાં જે મુક્તિ યાત્રાળુની કપવા કરી હતી તે યાત્રાળુએ પોતાના માર્ગમાં જે સિંદને ઊભેલા જોયા. પણ કમ છતાં જ્યારે તે આગળ વધ્યો ત્યારે તેને જણાયું કે તે સિંદો સાંભળે સાથે ખંધાયલા હતા અને તેને હેરાન કરવાને અસમર્થ હતા. એમણે આ હેતુ લક્ષમાં રાખીને એવી સલાહ એક સ્થળે આપી છે કે “ જે કામ કરવા જતાં તમે બપ પામતા હો, તે કામ કરો. ” આથી પોતાના સામર્થ્યનો મનુષ્યને ખ્યાલ આવે છે.

જો જગતમાં અશુભનર જ ન હોત તો શુભની કીંમત જ પાત નહિ. જો સવળા મનુષ્યો સત્યવાદી હોત તો હરિશ્ચંદ્રનું નામ લેકો કે ન પણ નહિ. વળી જે પ્રમાણમાં મનુષ્ય દુર્ગુણ ઉપર પગ દઈ આગળ જાય છે, તેમને દુર્ગુણ તેના માર્ગમાં એક પથથિયા રૂપ થાય છે. બાઇસીકલના ચક્રને દાંધમાં લઈ અને તેટલું દલારીએ પણ તે બાઇસીકલ નરાપણુ આગળ જઈ શકશે નહિ. પણ જમીન ઉપર તે ચક્રને ફેરવવાથી તે બાઇસીકલ જલદીથી આગળ ચાલે છે. કારણ કે ધરતી સામો પ્રતિરોધ આપે છે. જેમ અશુભની વિશેષ સામે ચલાવું તેમ શુભનું બળ વિશેષ પ્રગટે છે. આ કારણથી જ ચાલીયો કહે છે કે દુઃખો એ પ્રભુના છુપા આશીર્વાદો છે. આ કારણથી જ કુંતામાતાએ શ્રીકૃષ્ણ પાસે માગ્યું હતું કે “ હે પ્રભો ! તમારા પર શાશ્વત દુઃખ નાંખજો કે જેથી વારંવાર તમારું સ્મરણ થાય. અને તમારાં ઈર્ષન કરવાનો પ્રયત્ન આવે. ”

રોગ મટાડવામા મનોવલનો ઉપયોગ.

મનુષ્યે એવો નિશ્ચય કરવો જોઈએ કે “હું ધૃત્યરના અવરૂપ હોવાથી સર્વ શક્તિ-માન છું” મનુષ્ય જો આજ વિચારને સેવે અને તેનો અનુભવ કરે તો પછી તે માત્ર એક સંકલ્પના બળથી જો પારે તે કરી શકે છે. મનુષ્ય માત્ર બળવાન, સ્વસ્થ અને તેજસ્વી થવાને અધિકારી છે. તેણે કબજા પોતાના શરીરનું આરોગ્ય વધારવા માટે નિર્માણતાના વિચારો છોડી ‘હું બળવાન છું’ એવી બાવના કરવી જોઈએ. હું વૃદ્ધ છું, નિર્માણ છું, દુઃખી છું પામર છું, અચક્ષુષ છું એવા વિચાર કરનાર માણસ દિવસે દિવસે વૃદ્ધ થતો જાય છે, નિર્માણ બની જાય છે, દુઃખી થાય છે, પામર બની છે તે અશક્ત બની જાય છે.

જો મનુષ્યે પોતાના સ્થિત શરીરમાં જાગે અનુભવ કરવો હોય, શક્તિનો અનુભવ કરવો હોય તેણે તો નિર્માણતાનો વિચાર સરખો પણ ન કરવો જોઈએ, કાયરતાના અંશને પણ રાખી નહિ. તેણે તો જાંવું ત્યારથી જ પોતાની કાયરતા અને દીનતાને છેવડના નમસ્કાર કરી લાત મારી કઢાકડી જોઈએ. અને તેણે પોતે માનવું કે: “હું સત સ્વરૂપ છું, બળવાન છું, મારા શરીરનો સ્વામી છું, તેમ હું જેવો થવા પાડે તેવો થઈ શકું તેમ છું.”

ખરી રીતે મનુષ્ય સર્વ કરવાને સમર્થ છે. દેવતાક લોકો માને છે કે: “હું અગ્ની છું, મારી ઇન્દ્રિયશક્તિ નિર્માણ ૧, મારું ચિત્ત અસ્થિર છે.” પણ આ તેમનો માવ જામ છે. તે આત્મ માનીને, આત્મ અગ્રુહ બાવના કરીને જ અત્યાર સુધી નિર્માણતાનો અનુભવ કરે છે. તેણે માનવું જોઈએ કે હું ધૃત્યરના અંશરૂપ હોવાથી બળવાન છું, સ્વતંત્ર છું. પોતાના મનની સર્વ શક્તિઓનો ત્યાગ કરી દેઈ ઉચ્ચ વાવના કરતાં શીખવું.

દેવતાક મનુષ્યો કાંઈ કામ કરવાનું આવતાં કહે છે કે: “જો હું એવો હોત તો એ કામ કરત, જો આ વસ્તુ મારી પાસે હોત તો મારાથી એ કામ થઈ શકત.” આવી સંશયથીય વાક્યો ઉચ્ચારે છે. તેમને પોતાની શક્તિનું પણ જ્ઞાન હોતું નથી. આવી ‘તો’ અને ‘જો’ વાક્યો જ મનુષ્યને આગળ વધવા દેતાં નથી. આવા વિચારો જ તેને કાંઈ કામ કરતાં અટકાવી દે છે. એવાં સંશયથીય વાક્યો જ મનુષ્યના સામર્થ્યને કંડુ કરી દેઈ તેને નિર્માણ બનાવી દે છે.

કણ મનુષ્યો દુઃખી સ્થિતિમાં હોય છે ત્યારે તેમાંથી ઉગરવાનું શાંધે છે ખરા, દુઃખી સ્થિતિ કાંઈને પસંદ નથી જતાં પણ તેમાંથી છુટવા તેઓ યત્ન કરતા નથી. તેમને તેમાંથી છુટવાનો ઉપાય જાણે નથી. તેમને ખબર નથી કે દુઃખમાંથી છુટવાનો ઉપાય તેમના પોતાના જ હાથમાં છે મનુષ્ય સતત છે જો તે પોતાની સ્વામ્ય શક્તિઓનો ઉપયોગ કરતાં શીખે તો તે પોતાની મેળે જ સતત તથા સુખી થઈ શકે છે.

મનુષ્ય માત્રમાં આવી એક અદ્ભૂત શક્તિ રહેલી છે. તે શક્તિનો પોતાનામાં ફરક જણે વિશ્વાસ કરવો જોઈએ કણ મનુષ્યો આ શક્તિ સંબધી કંઈ જાણતા નથી. તેમને ખબર નથી કે આવી દૈવીશક્તિ આપણમાં છે, તેમને તે શક્તિ પોતાનામાં પ્રકટાવવાની કળા આવડતી નથી. આ શક્તિ મનુષ્યમાત્રમાં છે અને તે વડે જ ફરક જણ પોતાનું કાર્ય કરી શકે છે, પરંતુ તે તેને જોળખી શકતા નથી.

તમે તમારા શરીર તરફ લુચો કે તે શાનું અનેકું છે. ઉપરથી તે કાકા, લોહિ, આમડી અને માંસમય જગ્યાને પણ હડા, વિચાર કરો. સુક્ષ્મદર્શક વાંઘથી લુચો, લોહિના એક ટપકાને અંધારા વીંધવા નાનામાં નાના મિંકુને લુચો, તો તમને તેમાં અસંખ્ય જીવનતત્ત્વ જુકાશે. શરીર આરોગ્ય એ માત્ર જડ પદાર્થ નથી. તે માત્ર રસાયણિક પદાર્થોથી જ માત્ર બની અંકુ નથી. તેમાં ચેતન પણ છે. પ્રત્યેક સ્પિરના અણુમાં ચેતન છે એ પ્રકારે તમારું આણું શરીર જીવનતત્ત્વોથી જ અનેકું છે. એ જીવનતત્ત્વ, એ સૂર્ય-પરમાણુ જુદાં જુદાં નથી એ અસંખ્ય તત્ત્વોની એકતા યવાથી જ એ જીવન શરીર બને છે. જે પ્રકારે પ્રાણી ભરખનિ અને જેને આપણે સામાન્ય આંખમાં જડ પદાર્થ કહીએ છીએ તે સર્વમાં એ જીવનતત્ત્વ સંકલિત થયેલું છે. આ સૂર્ય તત્ત્વોને નિયમમાં રાખનાર એક ગમ-કારિ શક્તિ પ્રાણી માત્ર તેમજ પદાર્થ માત્રમાં રહે છે તેને પ્રાણ કહે છે. એ પ્રાણના બળથી સર્વ જીવનતત્ત્વ નિયંત્રિત અને જ્યારે રચીત રહે છે.

પ્રાણનો અર્થ વાયુ કે આત્મા નથી આત્મા તો મનુષ્યનું મૂળ સ્વરૂપ છે. તે પ્રાણ અને બીજા સર્વ શક્તિઓનો સ્થાપી છે આત્મા જ્યારે શરીરથી જુદો યદ્ય જાય છે ત્યારે શરીરમાં પ્રાણની જરૂર પડેલી નથી અને તેથી તે તરત જ વિશ્વના સર્વ બાપી પ્રાણ સમૂહમાં જાય જાય છે. પ્રાણનો અંકુષ દર યત્તાજ શરીરનો સંપર્ગ જીવનતત્ત્વ જુદાં જુદાં યદ્ય જાય છે અને તે પછી તે પંચમહાભૂતમાં મળી નવીન શરીરની રચના કરવામાં મંડી પડે છે.

પ્રાણ એક મહાન શક્તિ છે તેને ફેટલાક વિદ્યુતશક્તિ પણ કહે છે. કાલ તેને Human Electricity માનવી વિદ્યુત શક્તિ પણ કહે છે, ફેટલાક તેને Magnetism અથવા આર્કાઇવ શક્તિ પણ કહે છે. પણ તેનું નામ ક્રિયાશક્તિ છે. તેને જો તે નામ આપો પરંતુ એટલું તો નહોતું છે કે તે એક મહાન શક્તિ છે. મનુષ્ય, પ્રાણી અને પદાર્થ માત્રમાં તે યુક્ત રીતે સ્થિત છે. તે પાન, પાણી, અને સૂર્ય કિરણો વિગેરે સર્વમાં છે. સંપૂર્ણ વિશ્વ તેથી બામ છે. વિશ્વમાં આ શક્તિનો અબૂટ બળનો છે. એ સર્વ શક્તિ તમારી પોતાની છે. તમે આ શક્તિને પ્રકૃતિમાંથી જોઈશો એવી યથાવ તેટલી એવી અને તમને પોતાને જગ્યાએ અને તેજસ્વી બનાવો. વારંવાર તમે સર્વ સંપદિયોના માનીક છો. દરિદ્રી અને દુઃખી તો તમે દાયે કરીને બન્યા છો.

પરંતુ સર્વદા દર્શાવું છે. તેવો મનુષ્યને જરૂરના પદાર્થો આ વિશ્વમાં નથી ત્યાં બરી રાખ્યા છે. જેના વગર પોતાજ દેશમાં મનુષ્યનું મથુ સુકાઈ જાય અને જેના વિના અસહ્ય વેદના થાય છે તે બધી જરૂરની વસ્તુ પાણી છે. તે સર્વ રચેલે મળી રહે છે. ક્યોંવ પણ નથી એમ નહિ. મદ્યમાં મુકા નથી નિર્જન ગરુડગમાં પણ તે મળી રહે તેમ છે. ત્યાં પણ ગંધા સાક્ષીનું નિર્ગળ કરણી વર્ણા કહે છે. તાપ અને ગરમીથી ક્યોંવા મુસાફરો ને ગરમી દીતક જગતે થી. રહેલી જાણમાં એવી વિધામ કહે છે. એ સ્થરની દયા છે.

પાણી કરનાં પણ વધુ જરૂરની વસ્તુ પાન છે. પાણી વગર તો ફેટલાક દેશમાં મનુષ્ય જીવી પણ રહે છે. પરંતુ પાન વગર તો એક પણ પ્રજા જીવી રહી પડે છે. એવું કંઈ રચણ છે કે ત્યાં વાયુ ન દોષ. સૂર્ય રચો વાયુ કરેલો જ છે. મનુષ્યને મારે

પાણી અને પવન એ બરી જરૂરની છે તે વે ઇશ્વરે સર્વ સ્થળે મનુષ્યની નિકટ જ મરેલી છે. મનુષ્યને જરૂરની વસ્તુ તેની પાસેજ મળી શકે છે. તેને દૂર ખેંચવો જવાની જરૂર રહેતી નથી. ઇશ્વરની એવી દયા છે કે મનુષ્યને જે વસ્તુ મોઢાંએ તે તેની પાસે જ રાખેલી હોય છે.

ઇશ્વરે મનુષ્યને જોઇતી સર્વ વસ્તુ તેની પાસે જ મૂકેલી છે તો પછી વ્યાધિ યતાં તેને નિર્મૂળ કરનારી બીજાંથી લેવા જંગમમાં જવાની શી જરૂર છે? કુદરતી રીતે રોગ સામે ચતો હોય તો પછી દવાની, વૈદની કે ડોક્ટરની શી જરૂર છે?

નાતું બાળક જ્યારે શૂંખ્યું હોય છે ત્યારે રડવા લાગે છે. તે કુતરાને કે અનુયાયી માણસને જોઇ બીસો પાડે છે. અથવા નાસી જાય છે. કારણ કે તેનામાં ઇશ્વરે આત્મ-સંસ્પર્શ કરવાની શુદ્ધિ આપી છે. અને તેથી પોતાની શુદ્ધિ અનુસાર તેને જે કાંઈ અપેક્ષા કે અપેક્ષા જણાય છે તેથી તે સારી રીતે પોતાનો બચાવ કરવાને માટે અને તે અપેક્ષાની વસ્તુથી દૂર રહેવા માટે પ્રયત્ન કરે છે જે ઇશ્વરે બાળકો તથા સર્વ પ્રાણીઓને આત્મ-સંસ્પર્શ કરવાની શુદ્ધિ આપી છે, તે જ ઇશ્વર-માણસોને નાના પ્રકારના ઉપાધિયોગથી બચાવવાને માટે મદદ કરે છે. પણ જ્યારે માદા થાય છે ત્યારે તે શૂંખ્યા રહે છે. ઉપાસ કરવાથી વ્યાધિ સ્વભાવિક રીતે મરી જાય છે. એવું આપણા વૈદકશાસ્ત્રી ધણી કાળથી જાણે છે, અને હાથમાં યુરોપ અને અમેરિકાના વિદ્વાનો પણ તે વાતને માનવા લાગ્યા છે. પરંતુ પણ્યો તો આ નિયમને સહિત આરમથી જ જાણે છે.

મનુષ્ય પણ જ્યારે પોતાને કાંઈ જગ્યાએ વાગે છે ત્યારે તેના ઉપર હાથ ફેરવે છે કે છુક મારે છે. પેટમાં દરદ થાય છે ત્યારે પેટકપર હાથ ફેરવે છે. એ પ્રકારે આપણે પણ આપણા શરીરની એક શુભ શક્તિને કામમાં લાગે છીએ. એક માત્ર એટલો છે કે આપણને તે શક્તિનું યાદ નથી.

મનુષ્ય શરીર અને તેની આસપાસનું આશુ વિષ એક અદ્વિતીય શક્તિથી વ્યાપ્ત છે. તમારે એ પણ માનવું જોઈએ કે આ શક્તિવડે દરેક વ્યાધિ મટાડી શકાય છે. આ વાત સાચ છે. એ નહીં માનજો તે સત્ય માની તેનો પ્રયોગ કરવાથી તેનો લાભ મનાવવર રહેશે જ નહિ.

તમારું શરીર અને સંપૂર્ણ જગત એક પરમશક્તિથી ભરપૂર છે. જો તમે કાંઈ ઉપોચારે આ શક્તિને તમારા શરીરમાં બરી શકો તો તમે જોતજોતામાં સંપૂર્ણ વ્યાધિઓથી બચી જશો. તમારું લોહિ તમારી નસોમાં તેજથી ગુંથેલા લાગશે. તમારું મંદ પેટું હલકું ચગળ બની જશે. તમારાં નિસ્તેજ નેત્ર અપકવા લાગશે. અને તમારી મંદ જહરાગિન પ્રદિશ બધી જશે. આ પછી તમે એક અપૂર્વ બળનો અનુભવ કરશો અને જીવનના સાચા આનંદને સુદેશો. તમે જોત મળશો તેને તમારી આ શક્તિથી પરાજીત કરી શકશો. એટલું જ નહિ પણ તેથી મંદો પડી સર્જનતા પ્રાપ્ત કરી શકશો. આ ક્રિયા ઉપર વિશ્વાસ રાખો. તમારી આ શક્તિમાં આત્મશ્રદ્ધા રાખો અને આ સ્થળે બનાવવામાં આવે તે ક્રિયાને આચારમાં મૂકો.

તમારી આજીવન વાયુ છે. તમારી જીવનક્રિયાને આજીવન માટે તમારાં ફેફસાંમાં તેની જરૂર છે. પણ જો તમે નાક બંધ કરીને બેસી રહેશો તો શું તે અમૃત-મય વાયુ તમારા શરીરમાં પ્રવેશ કરી શકશે? નહિ. તેને માટે તો તમારે નાકનાં દ્વાર

ઉપરનાં શબ્દો જ પડશે. ફેરમાં ખાલી કરવાં પડશે કે જેથી વાયુ પોતાની મેળે જ તમારા શરીરમાં પ્રવેશ કરી શકશે. તેની જ રીતે આ વિષમાં અનંતશક્તિ બરેલી છે અને તમે તે શક્તિ સમૂહની વચમાં મોકલા છો. હવે માત્ર તમારે તો ને હઠ્ઠાશક્તિનો ઉપયોગ કરવાનું જ શીખવાનું છે. હઠ્ઠાશક્તિવડે તમે તે શક્તિને તમારા શરીરમાં જેવની સોખો. તે તમારી આજ્ઞા પાળવાને યોગ્ય છે. તમે એવી ભાવના કરો કે: "તે અનંત શક્તિ મારા શરીરમાં પ્રવેશ કરી રહી છે. મારા શરીરના અવયવો તેનાથી પૂર્ણ થઈ રહ્યા છે. અને તેનાથી તેવા રજઃકણ બનવા શક્યા છે." આ ભાવના દૈહિકપૂર્વક કરો અને પછી જુઓ કે તેનું પરિણામ શું આવે છે.

મનોજસનો અદ્ભૂત પ્રભાવ છે. તમારા હાથપગના સ્નાયુઓમાં સ્થિત છે, તમે પાંચ દસ માઇલ ચાલી શકતા હો, જેથી તમે એમ માનતા હો કે એ જગ તમારા સ્નાયુઓનું છે. પણ નહિ તેમાં વધુ બળ તો તમારા મનનું છે. સ્નાયુઓનું બળ તો માત્ર એટલું જ છે કે તે તમારા મનની આજ્ઞા અનુસાર કાર્ય કરે. મારો કે તમે દસ માઇલ ચાલીને આવવાથી થકી ગયા હો એમ વખતે તમને કાંઈ એવી ખજર કહે કે જેથી તમે ઉત્તેજિત થઈ ઉત્સાહી થઈ જાવ અને તમને તરત જ વીસ માઇલ ચાલવાની જરૂર હો તો તરતજ ચાલવા માંડ્યો. ઉત્સાહની ધુનમાં તમે એવા ચાલ્યા જશો કે તમને યાકની ખજર પણ નહિ પડે.

ધણી વખતે વિવાદ કે એવા જ કામમાં તમે મનનાં ઉત્સાહમાં દરેકજ પ્રયત્ન કામ કર્યો કરો છો. કે તેની તમને ખજર પણ પડતી નથી. એક ગાયુસ ન્તરથી પીગતો દોષ તેવામાં તેનું ધર બગવાના મમાચાર મળતાં તે તરત ઉઠી ઉઠે. ધણી ધર એમવવા મટે છે. અને તેમાં તેમાં તેના તાવ ઉનની જલ્પ છે. આવા પ્રજ્ઞા દાખલા બનેલા છે. આ બળ ક્યાંથી આવે છે? આજ બળ મનનું છે. શરીર ઉપર મનનો પૂર્ણ અધિકાર છે. જ્યારે તમને કોષ થાય છે ત્યારે તમારાં નેત્રો કાલ થઈ જાય છે. જ્યારે તમે કાપશીન થઈ જાઓ છો ત્યારે તમને મુખ મચિન થઈ જાય છે. તમે સ્વપ્નમાં કાંઈની સાથે લડતા હો એમ લાગે છે, ત્યારે તમે પરી પરીમાં બોલી હો છો અને હાથપગ પણ ઉઠવા પડાડો છો. સ્વપ્નમાં કામચલાયક થઈ જતાં વીરખાવ પણ થઈ જાય છે. એ સર્વથી સિદ્ધ થાય છે કે શરીર ઉપર મનનો પ્રભાવ જ મોટો પ્રભાવ છે.

દરેક કામ કરવામાં પણ જો મનને તે કાર્યમાં જોડવામાં આવે છે તો તે કામ કાચ થાય છે. કસરત કરવામાં પણ તેની સાથે મનને જોડવામાં આવે છે તો કાચ રૂગ મળે છે. તમારું મન બહુ જ સાધર્મ્યવાળું છે અને તમારા મનનો તમારા શરીર ઉપર પૂર્ણ અધિકાર છે એ વાત નિઃસંશ્કય છે. આ જ સિદ્ધાંતને સ્વીકાર કરી આ જગ ચાલવાથી રામ મદાગવાની આ કિષાનો કાલ પ્રત્યક્ષ જુઓ.

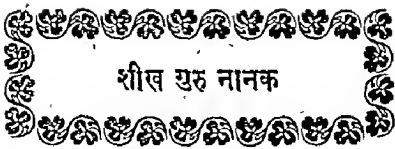
મન એક જ છે અને તેના સાથે થઈ શકતા નથી. તો પણ માનમદાસી મનદાસી ચતુરી સિદ્ધ મિત્ર કિષાઓ અને વ્યાપારો જનાં તેને Subconscious mind અને Subliminal mind-એમ બે નામ આવે છે. મદામારનું પાણી મરવું સ્થળે એક જ હોય છે, છતાં જુદા જુદા રેકના મધીર આવવાથી તેનાં જુદાં જુદાં નામ પડે છે. જેમકે બ્રમ્હવ સમુદ્ર, રાતો સમુદ્ર વિગેરે. આ મનમાં એક અનંત શક્તિ કિષાઓ કરનાર મન તે અતિરમન મજાબ છે અને બીજી બહારની કિષા કરનાર ને બાહ્યમન મજાબ છે.

બહારની ક્રિયા કરનાર મન વિચાર કરે છે, તર્ક કરે છે, અનુમાન કરે છે, સિદ્ધાન્ત નક્કી કરે છે અને તેને સિદ્ધ કરે છે હાય જા રિગ્વેદે શરીરના સર્વ અવયવોના સ્નાયુઓને ગતિ આપે છે. આંતરિકક્રિયા કરનાર આંતરમન સરકારોને, સિદ્ધાન્તોને મદદ કરે છે. જરૂર જણાતાં તેને પોતાના બહારમાંથી બહાર કાઢે છે. અને શરીરની અંદરના અવયવોની ગતિને નિયમિત કરે છે તમારા શરીરમાં રુધિર રાતદિવસ વળા કરે છે. હૃદય નિરતર ધડકતું રહે છે પાચનક્રિયાના અવયવો ભોજનમાંથી પોષકતત્ત્વને બેચીને ખાટી રહેલા લાગેને મળરુપે બહાર કાઢે છે સ્વપ્નમાં મચ્છર વિગેરે જતું કરડતાં તેનો અટકાવ કરવા હાય હયા કરે છે. એ સર્વ ક્રિયા મનવડે થાય છે એ ક્રિયાઓ ઉપર તમારો અધિકાર નથી. તમે તમારી ઇચ્છાઅનુસાર લોહિની ગતિમાં અથવા હૃદયના રકુરણમાં ફેરફાર કરી શકતા નથી. પરંતુ આ મનઉપર આ લેખમાં બતાવેલી ક્રિયાઓ વડે તમારો અધિકાર પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ. તેને તમારી ઇચ્છાઅનુસાર કાર્ય કરે તેવું બનાવવું જોઈએ. જો તમે આટલું કરી શકો તો સમજવું કે તમારું કાર્ય સિદ્ધ થયું

કદાચિત્ તમને લાગે કે આ કાર્ય ઘણું ઠઠિન છે. પરંતુ યથાર્થમાં આ કાર્ય તેવું કઠિન નથી. જો તમે તમારી આંતરીક મનની પ્રક્રિયાઓને બરાબર સમજી લેશો અને બતાવેલી રીતે પ્રયોગ કરશો તો એક જ અડવાડીયામાં તમારા આરોગ્યમાં, તમારા વિચાર માં અને તમારી પ્રકૃતિમાં મહત્વનો ફેરફાર કરી શકશો.

તમારું આંતરમન જે શરીરની અંદરની ક્રિયાઓ કરે છે તે ઘણું જ દ્રઢમળ અને સરકારાલી છે. અને બાહ્ય મન સ્વતત્રતા પ્રિય અને સ્વતત્ર કામ કરનાર છે તે હમેશાં વિચાર કરે છે, તર્ક કરે છે, અને સત્યાસત્યની પરીક્ષા કરે છે એથી તેને જે આજ્ઞા કરવામાં આવે છે તેનો તે એકદમ સ્વિકાર કરતું નથી. તેના ઉપર તે નાના મહાર ના તર્ક કરવા મહી પડે છે, કદી કદી તો તે તમારી આજ્ઞાનો સ્વીકાર કરી લે છે, અને કાષ્ઠ કાષ્ઠવાર તે વિરોધી બની જાય છે તે ઘણું અપ્રસન્ન અને અસ્થિર છે વાંદરાની માફક તે એક નિયમમાંથી બીજા વિષયની તરફ દોડે છે પરંતુ આંતરીક મન નાના બાળકની માફક સરમ છે. તેને જે આજ્ઞા આપવામાં આવે છે તેને તે એકદમ ગ્રહણ કરે છે. અને બરાબર આજ્ઞા પ્રમાણે જ કાંઈપણ બૂઝ કે ફેરફાર વગર તે તે કાર્યમાં જોડાય છે. તે લેશ માત્ર પણ વિચાર કરતું નથી, તેને લાગી કે બરાબર જે આજ્ઞા કરવામાં આવે છે તે તુરત જ તે માની લે છે તમારા શરીરની અંદરના અવયવો, તમારા વિચારો અને તમારા સ્વભાવ ઉપર આંતરમનનો પૂરા અધિકાર છે તમે તમારા શરીરના સ્વામી કહેનાર છો તમે જરૂર તેના સંપૂર્ણ સ્વામી બની જાઓ. તમે બળવાન અને નિરાશ બનો.

આ સર્વ યોગની બાબત છે જીતાસુને તરતમાં સમજાવું ન પડે તેથી છે, જ્યાં સુધી બાહ્યમન ચલ્ય છે ત્યાં સુધી તમારી આજ્ઞા અને સૂચનાઓ આંતરિકમન સુધી કદાચિત્ પહોંચતી નથી એથી તમારી આજ્ઞા આંતરીકમનને પહોંચાડવા માટે પ્રથમ તો બાહ્ય મનને સ્થિર કરવું જોઈએ, અથવા તેને સુપ્રતિ અવસ્થામાં લાવવું જોઈએ જ્યાર તમને જણાય છે કે બાહ્યમન સુપ્રતિ અવસ્થામાં છે અથવા સ્થિર થઈ ગયું છે, ત્યારે આંતરીક મનને જે આજ્ઞા આપવી હોય તે આપવી, જે સરકાર પાડવા હોય તે પાડવા, તો તેથી તે સર્વ સફળ થશે આ શ્રુત કુચી છે, તેનો લાભ લેજ બળવાન અને વિજયી થવું અને લાભ ન લેજ દુર્મર્ગ અને પરાધીન રહેવું એ તમારા પોતાના હાથમાં છે. દરેક મનુષ્ય પોતાના બાગ્યનો રચનાર પોતે જ છે

શીખ ગુરુ નાનક

(અનુસંધાન ગતીકથી)

૫.

ગુરુ નાનક દેવલાલ મહિના કર્તારપુરમાં રહ્યા તે પછી સંવત ૧૫૭૦ માં ગુરુજીએ ત્રીજીવારની યાત્રા કરવા માટે પ્રયાણ કર્યું. આ વખતે પણ તેમની સાથે બાલા અને મહાના જ હતા. તે નરપુર અને કાંગા (કોટકાંગરા) થઈ જવાસાદિવી પર્વત પાસે ગયા. આ પર્વતના શિખરમાંથી બળતું અને ધુમાડો નીકળતો જ્વેષ્ઠ મેઘાનાં પૂરું છે આ શું હશે ! ગુરુજીએ તેને કહ્યું કે : લોકો તેને તો એવું કહે છે કે દેવો અને દાનવોને યુદ્ધ થયું હતું ત્યારે પ્રભુએ દાનવોનો સંહાર કરતા આ અગ્નિ પ્રકટાવ્યો હતો પણ ખરી રીતે બૂમફાંમાં તેને પણ જ અગ્નિ રહેલો છે. અને તે ધણીવાર જમીન ફેરીને બહાર નીકળી આવે છે. આવા અનેક સ્થળે જવાળામુખી પર્વતો રહેલા છે. સાંધી આગળ રાવલસર ગયા. ત્યાંના સરોવરમાં પાંચ જ નાના નાના ડુંગરા તરતા હતા અને તે ઉપર ટપ્પ અને વેલીઓ છરાંપ રહી હતી. ત્યાં જરમ પાણીના કુંડમાં એટલી બધી ગરમી હતી કે તેમાં ચોખા પણ રંધાઈ જાય તેવું હતું તેમાં પણ બુમિની સક્રિયતા જ પ્રતાપ હતો.

આગળ વિલાસપુર અને કલ્હર થઈ કાંતિપુરમાં દુધાધારી ક્ષીર છુંદનચાહની મુલાકાત લઈ પોતે અખાત્રીજના પંજોરના મેળામાં ગયા. ત્યાં અનેક લોકોને સદુષ્ટો આપી પાસેના એક પર્વતના શિખર ઉપર ગયા.

ત્યાં પાણીની ધણી અડચણ હતી તેથી પોતાના માઢી નામના એક ભક્તની પ્રાર્થનાથી ગુરુજીએ પોતાને હાથે એક પરધર બાળીને ખસેડ્યો કે તેમાંથી મીઠા પાણીનો નિર્ભળ ઝરો વહેવા લાગ્યો. આ સ્થળે આજુબાજુ પથ્થર નાખી તળાવ જેવું કર્યું અને તેનું નામ માઢીસર પડ્યું છે આથી ત્યાંના પહાડી લોકો ગુરુજીને મજા માનવા લાગ્યા.

ત્યાંથી આગળ ગઢવાલ અને દહેરાદુન ગયા ત્યાં અનેક સ્થળનું દીગર્હન કરી સાધુ સંતોના નિવાસસ્થાન ઉત્તરકાશીમાં થઈ ગંગોત્રી યમનોત્રીની યાત્રા કરી બરીના-રાવણ પહોંચ્યા ત્યાં યાત્રા કરી ભીમઘાટ પર્વત જ્વેષ્ઠ રાણીમેત અને અત્મોરા થઈ નેતીતાલ ગયા. ત્યાં જન્મદર્શન અનેક દાનવદા, યોગી લોકો રહેતા હતા ત્યાં જન્મ તેમની મુલાકાત લીધી. તેમને ગુરુજી મુલાકાતની સંભવ ધો. ત્યાંથી ૧૦ ગાઉ આગળ એક અરીકાના ઝાડ નીચે ગુરુજીએ મુકામ કર્યો. અદિ પદ્મ ગુરુ ગોરખનાયના પંચના ધજા સાધુઓ રહેતા હતા. તેઓ ગુરુજીને પોતાની હકોગતી કિંવાઓ જનારી. યોગથી મળતી સિદ્ધિઓની મોટી મોટી વાતો કરવા લાગ્યા. નમ્ર વાન સાંભળી ગુરુજીએ કહ્યું કે : ખરી સિદ્ધિ સિદ્ધિ તો કેવળ પરમાત્માની કૃપાસાક્ષી જ રહેશે છે. તેથી વિમુખ થઈ તમે ગમે ત્યાં દરશો તો તેથી કંઈ સિદ્ધિ મળવાનો સંભાર નથી.

સાધુએ કહ્યું: “ પરમેશ્વરનું નામ તો બધા લેતા જણા કરે છે પણ તે બધા કંઈ સિદ્ધ થઈ જતા નથી. ”

ગુરુ—પણ તેને માટે તો ગુરુની સહાય લેવી જોઈએ.

સાધુ—આપે તો ત્યારે તેવી ગુરુની સહાય મેળવીજ હશે.

ગુરુ—હા.

સાધુ—તો આપ કાંઈ સિદ્ધિ ખતાવી ચકરો ?

ગુરુ—તમે શું જોવા માંગો છો ?

સાધુ—આ અરીઠાં મીઠાં બનાવી દો. જેથી લોકો તેને ખાઈ શકે અને આપની પણ યાદગીરી રહી જરી.

ગુરુજીએ આ સંભળી ઝાઝ તરફ નજર ફેરવી કહ્યું ‘ જોનાં ફળતો મીઠાં જ છે. ’

સાધુ—મીઠાં તો નથી પણ આપ બતાવશે ત્યારે ચાપ ખરા.

ગુરુ—પણ જુઓ તો ખરા.

આ પછી મહાનાએ ઝાઝ ઉપરથી ડેટલાંક ફળ તોડી આપ્યાં અને બધા સાધુ-જોને બહેચાં, સર્વેએ ખાઈ જોયાં તો અરીઠાં મીઠાં લાગ્યાં. આ જોઈ સર્વ આશ્ચર્ય પામ્યા. આ અરીઠાંનાં અરીઠાં હજુ પણ મીઠાં જ છે.

ત્યાંથી ગુરુજી ગોરખપુર ગયા અને ત્યાંના લોકો જૂતપ્રેતારિની પૂજા કરતા હતા તેમને પરમાત્માનું ભજન કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો. તે પછી માનસરોવરનાં દર્શન કરી સંવત ૧૫૭૧ માં લોકોબંધને રસ્તે થઈ નેપાળમાં ગયા. ત્યાં જઈ પશુપતિ મહાદેવના દેવગમાં મુકામ કર્યો. હજુપણ ત્યાં ગુરુજીના સ્મારક તરીકે એક મંદિર છે ત્યાં ઉદાસીન સાધુઓ રહે છે. નેપાળથી પછી ગુરુજી સીકીમમાં ગયા અને ત્યાંથી કંચનગંગા, દાર-જીર્ણિંગ વિગેરે સહેરામાં થઈ જૂતાનની રાજધાની દારીચુકમાં ગયા. ત્યાંના ધર્મગુરુ લામા ગુરુજીની શુદ્ધાકાંતથી ધણેજ પ્રસન્ન થયો અને તેણે ગુરુજીની વાણીનું જૂતાની બાણમાં બાણવત કરાવી તે પુરતક પોતાની પાસે રાખી લીધું. લાં બધા રથાને ‘ નાનકા પીરકા મંદન ’ એ નામથી ડેટલાંક ગુરુસ્થાને-હજુ પણ છે.

જૂતાનથી માછ સ-જી મિસિતાનગરો, સીતરપુર વિગેરે અનેક સ્થાનેની સત્કાર કરતા લોકોને સદુપદેશ આપતા પાછા પોતાની બેનને આપેલું વચન પાળવા સુધનાનપુર આવ્યા, ત્યાંથી સંવત ૧૫૭૩ ના માગસરમાં કર્તારપુર ગયા.

ગુરુજી આવનાં નાનું સરખું કર્તારગામ એક ખાત્રાનું ધામ થઈ ગયું. દેશ દેશથી અનેક લોકો ભેટ પૂજા લઈ દર્શન કરવા આવવા લાગ્યા. ગુરુજી તેમને સદુપદેશ આપતા હતા. તેમની વાણીનો પ્રભાવ એવો અપૂર્વ હતો કે તેની આગળ સર્વ કાંઈ આકર્ષાઈ આવતા. હિન્દુ મુસલમાનો એક ભૂકી વચર બોલાવ્યા ગુરુજી તરફ ચારે તરફથી આકર્ષાઈ આવતા હતા. તેમની આશ્રમ બસબસ નાસ્તિકોની નાસ્તિકતા અને હુતારાઓની હુતારતા કેવળ શાંત થઈ જતી હતી.

હિન્દુ કે મુસલમાન, નિર્ધન કે ધનવાન, પંડિત કે મૂર્ખ જે કાંઈ પણ સ્ત્રી પુરુષ તેમની સાથે એક વખત સંસર્ગમાં આવતું તે જરૂર મંત્રમુગ્ધ થઈ જતું. ગુરુજી અહોરાત્ર અંતર્યામી પરમાત્માના ભજન સ્મરણમાં જ લીન રહેતા હતા. વાકાજનોને તેઓ પ્રમુખ સામર્થ્ય, અને પ્રાણીપરના તેમના અમોઘ ઉપકારોનું સ્મરણ કરાવતા હતા. પોતાને જે

કાંઈ દ્રવ્યાદિ ભેટ મળતી તે તરત જ ગરીબોમાં વહેંચી દેતા. આ પ્રમાણે અનેક લેખો ગુરુ-જીના સદૃષ્ટિસાધી અનિવાર્ય લાગ કરી સત્વસ્વરૂપ પરમાત્માના ઉપાસક બનવા લાગ્યા.

ચોથી યાત્રા—એક વખતે ગુરુજી ખાનમાં બેઠા હતા અને મદાના સતાર વગાડતો હતો. તે પછી તેણે સતાર બંધ કરી ગુરુજીના તરફ જોઈ તેમને પ્રાર્થના કરી કે મારું હૃદય કાખના દર્શન કરવાને આતુર છે. કેમકે અમારા મનદબ પ્રમાણે મહાત્માની દબ કરી કાખના દર્શન કરનારને સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ થાય છે, ગુરુજીએ તેની વાત સાંભળી કહ્યું: મારી પણ ત્યાં જવાની ઇચ્છા હતી. ચાલો ત્યારે હવે ત્યાં જવાની તૈયારી કરીએ.

તે પછી ગુરુજી, મદાના અને બાલુ ત્રણે જણ દબ માટે નીકળી પડ્યા, રસ્તામાં એમનાગાદ યથ વજરાગાદમાં તેમણે મુકામ કર્યો. ત્યાં એક સુંદર ક્ષત્રિય બાળકે આવી ગુરુજીના ચરણમાં માથું નમાવ્યું ગુરુજીએ આશીર્વાદ દઈ તે બાળકને પૂછ્યું: બાપુ તું કોણ છે ?

બાળકે કહ્યું—હું ક્ષત્રિય બાળક છું મારું નામ તારુપોપટ છે અને મરજીના વાપથી હું આપની પાસે આવ્યો છું.

ગુરુ—હજી તો તું બાળક છે અને આ નાની વયમાં તને વળી મરજીનો શો બપ છે.

બાળક—ગુરુજી, મારા ઘરમાં એક વખતે મારી માએ દેવતા સજગાળી. તેમાં તેણે સહિયી પદેમાં નાનાં નાનાં ને ઝીઝી લાકડાં સજગાળ્યાં તે બેરાગર સગવળા પછી મોટાં લાકડાં સજગાળ્યાં તે જોઈ મને બપ ઘણો કે મરજી પણ નાનાં જાગીને તો પહેલું નદિ આવવું હોય ! ગુરુ તેની વાત સાંભળી પ્રસન્ન થયા અને તેને સંસ્કારી બાળક બણી ઉપદેશ આપ્યો.

ગુરુજી ત્યાંથી નીકળી આગળ ગુજરાત ચહેરમાં જહાંગીર ફકીરની મુલાકાત લઈ દેરાઈરમાઈબખાન, દેરાગાજખાન યથ શિકારપુષ્પ, શારખાના, હૈદાગાદ ગયા, ત્યાંથી કરાચી ગયા. તેમના ઉપદેશથી સિંધમાં શીખખર્મ બચ્ચો આવ્યો; હાલ પણ ત્યાં સવારમાં થણે રથજે ગુરુમંથ સાહેબનું વાંચન થાય છે.

કરાચીથી નીકળી અબુગિરનાનને રસ્તે ખિમાન રિગેરે ચહેરોમાં યથ સંવત ૧૫૭૫ માં પોતે મહા શરીફ જઈ પહેલ્યા. ત્યાં પોતે મરજીના યોગાનમાં સુષ્ટ રહ્યા. તેમાં સુલી વખતે ઉંઘમાં ગુરુજીના પગ મળવાના દર્શન તરફ ઘર્ષ થયા.

મવારમાં મર્સાદમાં ઝાકુ કાંઠનાર માણસ આવ્યા અને તેણે ગુરુજીના પગ કાખ તરફ જોઈ બૂમ પાડી કે: “ અરે તું કોણ છે ? ખુદાના ઘર (કાખ) તરફ પગ રાખીને કેમ સુતો છે. ? ”

ગુરુજીએ તે સાંભળી કહ્યું: બાઈ અમે અબુવયા મુમાફર છીએ અને યાકયા પાકયા છીએ તેથી આમ થતા છીએ પણ હવે તમે જે તરફ ખુદાનું ઘર ન હોય તે તરફ મારા પગ જગા ફેરવીને મૂકો.

તે વખતે બચ્ચાં માથુમે પણ ત્યાં મથાઈ મારાં દનાં નેવાંના એક ધર્મચુસ્ત યુવ-લમાનને ગુરુજીના આવા વાકયથી ગુરુપે ચઢ્યો અને તેણે તેમના પગ ફેરવીને ચાર તરફ ચક્રરી મરી પણ જે તરફ નાનકડા પગ ફેરવામાં આવતા ને તરફ જ તેની સામે કાખનો પવિત્ર પન્થર જોવામાં આવેલ. આ જોઈ એકા ઘણેલા લેખો પણ આ-લર્ષ પામ્યા.

ગુરુજીએ તે પછી સર્વ દિશાઓમાં અને આખા જગતમાં પ્રભુનો વામ છે અને સર્વ સ્થળે તેમનું ધામ છે એમ લોકોને જાણવી તેમના મનનું સમાધાન કર્યું. આ વાત આખા મહા ગઢેરમાં વાયુવેગે ફેલાઈ અને તેથી બધા કાજીઓ, મૌલવીઓ અને ધણા લોકોના ઠાળેઠાળા ત્યાં આવવા લાગ્યાં. તેમાંના કાજી રકત્તીન અને મૌલવી અબદુલ રહેમાને ગુરુજીની સાથે વાત કરવા માંડી.

કાજી—“સાંઈ બાવા, આપ કાંઈ છો ?

ગુરુ—“હું માણસ છું.”

કાજી—“માણસ છો એ તો અમે જોઈએ જ છીએ. પણ આપ હિન્દુ છો કે મુસલમાન છો ?

ગુરુ—“તમે હું હિન્દુ છું એમ કહીશ તો તમે મારે માટે દલદલ અભિપ્રાય બાંધીશો પણ હું મુસલમાન નથી. આ પંચતત્ત્વોના પૂજામાં હિન્દુ કે મુસલમાનપણાનું અભિમાન એ કૃત્રિમતા જ છે. કેટલાક યજ્ઞોપવિત-જનોઈ અને શિખા રાખીને પોતાને હિન્દુ કહે છે તો કેટલાક ઢાંઢી રાખી મુન્નત કરાવી પોતાને મુસલમાન કહે છે. બાકી ઇશ્વરે તેઓ કાંઈ લેલ પાડ્યો નથી.”

કાજી—“તમારી એ બધી શીસ્તુશી જવા દો, તમે કંઈ ન્યાતના છો તે કહો.”

ગુરુ—“હું ઇશ્વરનો નમ્ર સેવક છું. હિન્દુઓ પોતાની જાતને છેતરે છે ત્યારે મુસલમાનો દલપારના ધર્મચુસ્ત છે. તે યોગાંથી હું જાણવા માટે ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરું છું. હિન્દુઓ જ્યારે ધુલ કરવા બેસે છે ત્યારે સ્નાન કરી શરીરને સ્વચ્છ કરે છે. આશમની તરબાજું મીછીને ચઢચઢીત કરે છે અને અંતરમાં તો તે વખતે પણ કામ, ક્રોધ અને લોભ વિગેરે મહાન વાસનાઓ રમી રહેલી હોય છે. મુસલમાનો મોટેથી બાગ પોકારીને ધારે છે કે અમે જ ખરા આસ્તિક છીએ. અને બાકીના સમગ્ર નાસ્તિક છે.”

કાજી—“ખરી વાત છે, હિન્દુઓ અનેક-દેવને માને છે અને અમે તો માત્ર એક જ ખુદાના ઉપાસક છીએ.

ગુરુ—“કાજી સાહેબ, તમે ધર્મનું મૂળ તરત જ જાણતા નથી, આપણે નમ્ર યતાં શીખવું જોઈએ. આપણું ઢાંઢીવા જેવું મગજ ઇશ્વરની આમર્ષાદિન શક્તિનો પાર પામી શકે તેમ નથી. તમારું હાથ લાંબા કાળથી સખ્ત ધરેલું છે. તેનો બૂકા કરી માટી જેવું નરમ બનાવો કે જેથી તેમાં ખુદાની ખરી શક્તિથી પુષ્પો ઉગી શકે. પ્રભુના બાગોનું લોહી ઠંડેરાવી તે પરમ કૃપાળુ પરમાત્માને તમે કેવી રીતે પ્રમન્ય કરી શકતા છો ?

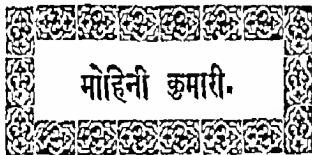
કાજી—“અમારા ધર્મમાં તો માત્ર કુકરને જ અડતાની મના છે.”

ગુરુ—“તમે ધર્મનું જીવું રક્ષ્ય સમજતા નથી. કપડા ઉપર એક લોહિનું ટીપું પડ્યું હોય તો તે અપવિત્ર બને છે અને પ્રાર્થના વખતે તે વાપરી શકાતું નથી તો પછી જેઓ ખીલઓનાં રુધિર ઠંડેરાવે છે તેમનાં મન પવિત્ર અને પ્રાર્થના કરવા યોગ્ય થયાંથી હોઈ શકે ?

કાજી—“તમે કહો છો કે પ્રાણીઓને મારવામાં પણ પાપ છે, પણ અમારા પવિત્ર ધર્મમાં તો લખ્યું છે કે જેઓ નાસ્તિકોને મારશે તેઓ સીધા સ્વર્ગે જશે.”

ગુરુ-“ શું મહંમદ પેગંબરે એમ નથી કહ્યું કે: સૌનો ઇશ્વર એક જ છે અને તેણે જ આ સમગ્ર દુનિયા અને સપગા પ્રાણીઓ ઉત્પન્ન કર્યા છે। જ્યારે હજારો મહંમદ સાહેબ ધર્મશાસ્ત્રો વિશે બોલ્યા છે ત્યારે તેમણે કોઈ એક જ ધર્મશાસ્ત્ર કહ્યું નથી પણ ધર્મશાસ્ત્રો એમ કહ્યું છે. કોઈ એક જ પેગંબર વિશે કહ્યું નથી પણ પેગંબરો વિશે કહ્યું છે. જે ઇશ્વરના ધર્મશાસ્ત્રો અને પ્રત્યેક પેગંબરોને ગાનનો નથી તે નાસ્તિક છે. પણ તેઓ આમાંના એકને પણ અકળ શ્રદ્ધાથી માને છે તેઓ આસ્તિક છે. તમે એવો આક્ષેપ મૂકો છો કે હિન્દુઓ અનેક દેવને માનનાર છે પણ તમે ભોલો પણ તેમને માનનારા છો. કારણ કે હિન્દુઓના દેવો તે દિગ્વ્યક્તિપારક મહાન આત્માઓ છે. જ્યારે તમે તેને ફિરસના તરીકે ઓળખો છો અને હિન્દુઓ દેવ તરીકે માને છે. આમ નામ જુદાં છે પણ વસ્તુ એક જ છે. તમે એક પુરુષરૂપ ઇશ્વરને માનો છો ત્યારે હિન્દુઓ તો તેથી પણ આત્મગ વધીને કહે છે કે ઇશ્વર સર્વવ્યાપક, અનંત, અજેવ છે. એક જ સર્વ-વ્યાપી અને સર્વ દેશીય સત્ચરૂપી અકલમાત્રી સપગા ધર્મો ખણી કાઢવામાં આવેલા છે. માટે જુદા જુદા મહાન પેગંબરોએ ધર્મમંરૂપાપદોએ જે કોઈ જણાવ્યું છે. તેમાં વસ્તુતઃ તો એકતા જ છે. સર્વ ધર્મોનાં મૂળતરો સમાન જ છે. પણ દેવકાળ પરત્વે અને પ્રચલિત રીત રીવાજોને લીધે તેના બાહ્ય આકાર અને રંગમાંજ માત્ર ભેદ છે.

કાંઈ અને ભોલતી ગુરુજીનાં આ વચનો સંતોષથી પ્રજ્ઞા જ મેળવેલ થયા.

(અનુસંધાન ગતિથી)

પ્રકરણ ૫ મું.

વિસાધતનો અનુભવ.

પટ્ટીમાં જવા માંડ્યો. પોતે બાહ્ય હતો અને કદમથી નીકળતી વખતે તેણે નિયમ કર્યો હતો કે ગમે તે થાય તો પણ અમદ્યામક્ષ ન કરવો, તેમજ સ્ત્રીમંડળથી દૂર રહેવું. છતાં પણ કહ્યું છે કે: “જેની સોયન તેવી અમર, સંગ તેવો રંગ.” એ પ્રમાણે બીજા લોકો કે જે ઢિંદુ હોવા છતાં પણ અમદ્યામક્ષ કરતા, યુરોપિયન રીતરીવાજ પ્રમાણે વર્તતા તે મોહિની અમર નવલકિશોર ઉપર થવા વગર રહી નહિ.

ત્યાં રહેતા ઢિંદુસ્તાનીઓ જે કાંઈ નહીન ઢિંદુ આવતો તો તેના પ્રતિ બાંધ જેવે રત્ન રાખતા. નવલકિશોરને પણ તેવી રીતે ધણા મિત્રો થવા હતા. તે મિત્રોની સોયનથી તેના વર્તનમાં ફેરફાર થવા લાગ્યો. તેણે પોતે નો પ્દેરવેશ તો બદલ્યો જ હતો. હવે બાવા-પીવામાં પણ પેલા લોકોનું અનુકરણ કરવા માંડ્યું. તેમને ત્યાં જનો ત્યારે તેમની સાથે બેસી ટેમક ઉપર જમવું પડતું. તેમની સાથે હાવા કરવા જતા હોટનોમાં પણ જવું પડતું. શરમે કોઈ વાતની ના પડાતી નહિ મોહિની તો કોઈ દિવસ સામંજતી ત્યારે વળી-તેને એકાદ-પત્ર લખી દેતા.

મોહિનીની દશા તો આપણે ગદ પ્રસ્થાનમાં વાંચી એવી યદ હતી એટલે તે તો કોઈ વખતે તેનો જવામ લખતી પેતાના પતિને પરદેશમાં ગયાને થાય કે પર તરફની કે પોતાને માટે ચિંતા બાપ તેવા કોઈ પણ સમાચાર લખતી નહિ. પોતાની દુઃખદ સિખતિ, બાંધને ત્યાં રહેવાથી થયેલી નિરાધર સ્થિતિ કે કોઈ પણ દુઃખદ સમાચાર નવલકિશોરને લખતી નહિ. નવલકિશોર પણ તેને પત્ર લખતો ત્યારે બનિશ્વની આદા આપી હાથમાં જે દુલ્ખ પડે તે ધીરજથી સહન કરી લેવા જણાવતો. આમ શરૂઆતમાં તો મોહિની માટે તેને પ્રેમ કામમ રહ્યો.

વિદાયતમાં છાકરીઓનાં લગ્ન પણી મોટી ઉમ્મરે થાય છે અને તેથી ધણીવાર ત્રીસ પાંત્રીસ વર્ષે છાકરીઓ લગ્નથી નેકાર્ષ પતિને ત્યાં જન છે. સ્ત્રી સ્વતંત્ર્યનો પરન ત્યાં પ્રણે બાપેલો હોવાથી ધણી છાકરીઓ તો પરણીને પરતંત્ર થતુ તેના કરતા કુવારાં રહી સ્વતંત્રતા ભોગવવાનું ઇચ્છે છે. પુરુષો પણ મોટી ઉમ્મરે જ લગ્ન કરે છે. તેમાં વળી રત્નલગ્નનો પ્રચાર વધુ હોવાથી જે સ્ત્રી મોટી ઉમ્મરે પતિને પરંદ કરે અને પુરુષ પોતાને લાયક પત્નીને પરંદ કરે તે બન્ને વચ્ચે લગ્ન થતાં. તેમાં પરણેલાં સ્ત્રી પુરુષો પણ સ્વતંત્રતા ભોગવી શકે એવી છુટ હોવાથી પરણા છતાં પણ સ્ત્રી પોતાના પતિથી સ્વતંત્રતા ભોગવી શકે છે. પુરુષે તેને સ્વતંત્રતા આપવી પડે છે.

મોહિની માફક સ્ત્રીઓએ નાનપણમાં માગાપના કલામાં રહેવું, યુવાનાવસ્થામાં પતિની સેવા કરી પતિની મરણ પ્રમાણે આશ્રવું અને જુદાવસ્થામાં પણ પુત્રના સાન્નિધ્યમાં રહેવું એવું ત્યાં નહિ હોવાથી ધણે બાગે સ્ત્રીઓ છુટથી સ્વતંત્રતા ભોગવે છે. કુવારી કન્યાઓ નાનપણમાંથી જ સ્વતંત્ર એટલે ગમે ત્યાં અને ગમે તેની સાથે હરી હરી શકે છે. ગમે તેની માથે મિત્રતા રાખી શકે છે. એ જ પ્રમાણે પરણ્યા પછી પણ સ્ત્રી કોઈ પણ પરપુરુષ સાથે મિત્રતા રાખવામાં દ્વંદ્વ સમજતી નથી. કોઈ પણ સ્થળે એકલા હરવા દરવામાં નિંદાનો ભાર રહેતો નથી. આ પ્રમાણે સ્ત્રીઓની અતિથય સ્વતંત્રતા જોઈ શરૂઆતમાં તો નવલકિશોરને અશર્મ થતું.

પરજોડી સ્ત્રીઓએ જીવનાં સુધી પતિમેવા કરતાં પતિના ધરમાંજ રહેવું જોઈએ, અને પતિ મરી ગયા પછી પણ પતિનાજ ઘરને પોતાનું ઘર માની ત્યાં રહી ઇશ્વરમંજન અને પતિના યજ્ઞગાન ગાવામાં પોતાની જીવંતી પુરી કરવી અને કોઈ પણ પાપુરુષ સાથે મૈત્રી તો શું પણ તેની સાથે વાત કરવાનો પણ જે પ્રતિબંધ આપણાં કાલોમાં છે તેવો કોઈ જાનતો પ્રતિબંધ હુંડાપમાં નથી. આપણે તો સ્ત્રી અને પુરુષનું લગ્ન થયું એટલે ધાર્મિક રીત પ્રમાણે સ્ત્રી એ પુરુષનું અને પુરુષ એ સ્ત્રીનું અર્થ અંગ ગણાય છે. અને જેમ એક શરીરના બે ભાગ પડી શકતા નથી તેમ પરસ્પરા પછી સ્ત્રી પુરુષો જીવતાં સુધી કોઈ પણ રીતે છુટા પડી શકતાં નથી અને જો કોઈ સ્ત્રી પતિના મરણ પછી પણ ફરી અન્ય પુરુષ સાથે લગ્ન કરે તો તે પણ ધર્મથી વિરુદ્ધ ગણાય છે, તેનું ત્યાં કોઈ નથી. ત્યાં તો સ્ત્રી અને પુરુષ જાતે પોતપોતાને પાસે ત્યાં સુધી બેઠાં રહી શકે. અને ન જાને તો તરત જ હેડા છુટાને માટે કોર્ટમાં દાવો લાવી કોર્ટનો દુકમ મેળવી છુટા થઈ શકે છે.

આપણે ત્યાં જેમ દીવાની અને ફાજવારી કોર્ટમાં દરરોજના સેંદરો દાવા અને ફરીયાદો થયાં કરે છે તેવી રીતે ત્યાં છુટા હેડાને માટે પણ સેંદરો દાવા નંધાતા જાય છે અને તેના સુકાશ દરેકમાં અપાતા જાય છે. આજે જે સ્ત્રી પુરુષને અત્યંત મનેદાગ, એક બીજાથી જરાપણ છુટા ન પડે તેવા આપણે જોઈએ, તેજ સ્ત્રી પુરુષ મદિના બે મદિના પછી કોર્ટમાં છુટા હેડા કરવા મારે આવી ખડા ધાય છે. આવા પ્રસંગો દર-રોજ જાણ મને છે. પુરુષને સ્ત્રી સાથે ન જનું તો પુરુષ અને સ્ત્રીને પુરુષ સાથે કોઈ વાકિ પડ્યું તો સ્ત્રી છુટા હેડા કરવાની ફરીયાદ ફરી તેની સાથે જુદી થઈ જાય છે આ બધું જોઈ ત્યારે નવલક્ષીયારને અદિના સ્ત્રીપુરુષોના વિવિધ સંબંધ માટે ધર્મ માન ઉપન્યુ.

આજના આપણા દેશમાં પણ ટટલાટ મનુષ્યો તે લેલોના દેખાડેથી પુરાણીયન રસપ્રકાર રહેતાં થીમ્યા છે અને તેમની સ્ત્રીઓની સ્વતંત્રતા પ્રમાણે આપણા દેશની સ્ત્રીઓને સ્વતંત્રતા અપાવવા થયાં રહ્યા છે. પણ લાંબી સ્ત્રીઓની સ્વતંત્રતા કેટલી કરે નિરંકુશ છે તેનો ખ્યાલ નવલક્ષીયારને આવવા લાગ્યો.

ત્યાં પુરુષોની વસ્તી એક ધી અને સ્ત્રીઓની વસ્તી વધુ હોવાથી ધણી સ્ત્રીઓને પોતાને લાપક વર ન મળવાથી કુંવારાં રહેવું પડે છે. વળી વૃદ્ધવેલી અને સ્ત્રી એ જાને બરોબર છે એનું આપણા દિવિયોએ કહ્યું છે તે ખોટું નથી. સ્ત્રીઓને જેવા માણસોની વધુ સોજન દોષ છે તેના ઉપર જેમ રાખતાં તેને વાર લાગતી નથી. આ એક સ્ત્રીઓને સ્વાભાવિક ગુણ છે આપણી સ્ત્રીઓમાં તેવો ગુણ છે એમ નહિ પણ દરેક સ્ત્રીઓમાં તેવો ગુણ દોષ છે જેમ વેલી નહોતી વૃદ્ધને વળગી વાંટાઈ તેના ઉપર ચડી જાય છે તેમ સ્ત્રીઓ પણ જે પુરુષોની સાથે પોતાનો વડું પરીચય દોષ છે તેમની સાથે રેદેદ સંબંધ બાંધતાં વાર લાગતી નથી. મારે જ આજના સંસારમાં સ્ત્રીઓને આજા ફરી છે કે પોતાના પતિની જ સેવા કરી, પતિનો જ વડું મંગ કરવો અને પતિ ઉપર જ અત્યંત પ્રીતિ રાખવી અને કોઈ પણ પાપુરુષ સાથે કોઈ પણ સ્ત્રીએ પ્રત્યં મમાં આવવું નહિ. તેની સોજન કે મિત્રતા કરી નહિ, તેની સાથે વધુ અદામ્મ રાખવો નહિ, તેની સાથે વાત-ચિત્ત પણ ન કરી અને કોઈ પણ પરપુરુષ એકસો દોષ તો તેના પરમાં પણ કોઈ પણ સ્ત્રી સ્ત્રીએ ન જવું. દાદય કોઈ પણ પોતાના પતિના સંબંધી કે પોતાના

પોયેરના મગા અન્ન પુરુષ સાથે પેનાના પનિની ગેગ્દાજરીમાં વાત કરવાનો પ્રસંગ આવે તો નીચા મુખે વાત કરતી અને તે પશુ ખર પુરતી જ. આ શાસ્ત્ર વાંચી કાંઈ ખોટાં નથી તેજ સતીના સતિરતને બધાવનાર મજબૂત કિસ્સો છે. આતુ કથુ યુરોપમાં ન હોવાથી સ્ત્રીઓ ગમે તે પરપુરુષ સાથે વાત કરતાં, મિત્રતા કરતાં, સોજન કરતાં તેને ઘેર જતાં આવતાં અચકાતી નથી.

આવા પ્રસંગ કુંવારી સ્ત્રીઓને ધણા અને છે અને તેમાં જેની સાથે સ્નેહ બંધાઈ જાય છે, તેની માથે તે વગ્ન કરે છે તેમાં નાનગત કે કુળ કાંઈ જોવાતું નથી. ગમે તે સ્ત્રી ગમે તે પુરુષ સાથે જો સ્નેહસંજ્ઞા થશે તો પોતાનાં માતાપત્ની પશુ પરવાનગી ની જરૂર વગર લગ્ન કરી બેસે છે. આવો પ્રચલિત રીવાજ હોવાથી કુંવારી કન્યાઓ ગમે તે સાચક પુરુષ સાથે મિત્રતા બાંધતાં અચકાતી નથી.

નવલકિશોરનું વય નવું હતું, બરજીવાની હતી. શરીરનો મધિા ઘાટીનો અને મજબૂત હતો. મહેરો ગારો અને કાંઈક યુવાશી હતો. અગ્રેજી તો સારી રીતે બોલી લખી જાણતો, વિનય, વિવેક, પ્રેમ, નમ્રતા આદિ ધણા યુક્તે તેનામાં હતા. તેથી તેના પ્રતિ સ્વાભાવિક રીતે કેટલાક પુરુષો તેમજ કેટલીક સ્ત્રીઓ પણ સ્નેહભાવથી આકર્ષાતી જેમ જેમ દિવસો જવા માંડ્યા તેમ તેમ તેને અગ્રેજી સ્ત્રીનું ચેતી સાથે નિવૃત્તા વધવા માંડી ધણા તો તેને આમંત્ર કરી પેનાને ત્યાં પરોણા નરીકે મોલાવના, જમવા મોલાવના. આ સંજ્ઞા નિ સ્વાર્થ હતો. ધણા તેને અનેક પ્રસંગે મં. પણ કરતા.

વર્ષેક દવસ ત્રિવાપતમાં થયો હતો તે વખતે તેને ત્યાંના મી વ્હાણ્ટ સાહેબ સાથે વધુ પરિચય થયો. તેને ત્યાં તે ધણી વખત આવતો જતો. વ્હાણ્ટ સાહેબની સ્ત્રી મીસીસ વ્હાણ્ટ પણ નવલકિશોર પ્રતિ મમતા રાખતી તેના ધરનાં ડોકરોં પણ તેને વ્હાણ્ટ અને નવલકિશોરની પણ તેમના પ્રતિ મમતા થતા લાગી. મી વ્હાણ્ટ તેને ઘણું પ્રસંગે કન્યા-હિતી પણ મદદ કરતા. તે પહેલાં હિંદમાં એકવાણ્ટ ખાતામાં નોકરી કરવા માટે આવી ગયેલા હતા અને તે પછી વાનપર્ય પછ પેન્શન લઈ લાલ વિતાવત રહેતા હતા. તેથી હિંદુઓ પ્રતિ તેને ધણી ચાહના રહેતી. તેમા નવનકિશોરનો સ્વભાવ કાંઈક સુખીલ, નમ્ર, વિનયી, તેમજ પ્રેમાળ હોવાથી તેના પ્રતિ નમતો કોઈક વડુ પસંપાત થયો.

એક દિવસે એક હિંદુ મદરસને ત્યા પાઠી હતી. તેથી નવલકિશોરને પણ તેણ મિત્રની સાથે આમંત્રણ હતું તેમ મી વ્હાણ્ટ સાહેબને પણ આમંત્રણ હતું. તેથી ત્યાં નવલકિશોર અને મી, વ્હાણ્ટને એળખાણ થયું તે વખતે નવનનો સ્વભાવ પ્રેમાળ જણાતાં મી. વ્હાણ્ટ તેને કહેતું કે આપણે ચાં પણ કોઈ વખતે આવતા જાએ આ પછી નવલ તેને ત્યાં એક મે વખતે ગયો અને તે પછી વડુ પરિચય થતાં હને તો તેને બીજે ત્રીજે દિવસે ત્યાં ગયા વગર એન પડતું નહિ.

મી. વ્હાણ્ટ સાહેબને માત્ર છોકરીઓનો વસ્તાર હતો. ત્રણેક છોકરી હતી નાની હતી તેનાથી એક મોટી હતી. તેની ઉમર પચીસેક વર્ષની હતી છતાં તે કુવારી જ હતી. તેનું નામ વ્હાણ્ટ સાહેબે મીસ ડેન્ડા પાડ્યું હતું, તે છોકરી અને યુરોપીયન એટલે ગારી હોય તેમાં નવાઈ નહિ પણ મહેરો, સુંદર ગોળમોઢાં, દાઢમની કળીઓ જેવા દાંત આંખો મા કાંઈક પ્રેમાળપણું હતું, તે છોકરી ધણી સ્નેહાળ હતી. નવલકિશોર પોતાને ત્યાં વારવાર આવતા જવાથી તે તેના કપર અત્યંત સ્નેહ રાખતી ધણીવાર તે નવલને મુકામે

પણ જતી. ધનીવાર નવરત્નો કહેતી કે આજે તો આપણે જાને સાથે ફરવા જઈશું, અને તેથી મણી વખતે તે જાને જણા સાથે ફરવા જતી, જેમ જેમ સંજવ વધતો ગયો તેમ તેમ એક બીજામાં રતેલ જામતો ગયો. ને ત્યાં સુધી કે નવરત્નો દીડા વગર તેની સાથે દલાલ બે કલાક વાર્તા કપા વગર મીઠા દેંડાને એક પકડી નહિ. નવરત્નું મન પણ તેને મગવા ઇચ્છતું,

આપણે ત્યાં કોઈપણ પરિચીત મુદત્તર કે મિત્રને ર્થા જવા આવવાનો સંજવ હોય તો આપણે તેની સાથે ગમે તો લાઇને અને મોટી હિમ્મતો તે મુદત્તર હોય તો કાઠનો સંજવ હોય છે. તેઓ પણ અન્ય પરિચિત મુદત્તર સાથે લાઇ કે એનનો સંજવ રાખે છે. નવરત્નોવાર પણ મી, વ્હાઇટને ત્યાં જતો અને તેની સાથે પોતાના કાઠા જેટલું હેન રાખતો. મીઠા દેંડાને તે એન ગણતો. તે પોતાને અતિશય વ્હાતી તેથી નવરત્નો પ્રેમ પણ તેનાપ્રતિ એક એન જેટલો હતો. શરૂઆતમાં મીઠા દેંડા પણ નવરત્નને લાઇ તરીકે જ સંજવ રાખી. પણ જેમ જેમ સંજવ વધતો ગયો તેમ તેમ તેની સી ફરવા માંડી. ત્યાંનો રિવાજ જ હતો કે જેની સાથે જે ઓનો અતિશય રતેલ મધાપ તેના પ્રતિ તેનું મન હતું. તે પ્રમાણે મીઠા દેંડાનો પણ નવરત્ન સાથે અતિશય સંજવ થતાં તેની મતી ફરી, તે નવરત્ને લાઇ તરીકે નહિ પણ પોતાના સાથી તરીકે મદદ લાગી કાઠ કોઇવાર તો તે નવરત્ન સાથે અતિશય છુટ મેરી, પણ નવરત્નના મનમાં તો તે તેને એન ગણતો હોવાથી કોઇપણ જાનનો ખરાબ કાર હતો જ નહિ.

એક વખતે સાંજના સાનેક વાગે મીઠા દેંડા નવરત્નોવારને ત્યાં આવી. આ પ્રમાણે ગમે તે વખતે એકલાં ફરવા ફરવામાં ઓઓની સ્વનંત્રતા મળતી અને તેમાં કોઇ વચ્ચે આવી શકતું નહિ. નવરત્નોવાર આ વખતે પોતાની પરિજ્ઞાના કિવચો હોવાથી આરામ પુરથી ઉપર પડ્યો પડ્યો વાંચતો હતો, તેનું વાંચવામાં જ મન પરોવાયતું હતું, તેથી બીજા કશું તેને જાન નહોતું. મીઠા દેંડાએ મેડે ચડી મોઝાઆર્યા વગર તેની પુરથી પાછળ પુરચોના બે રેકા ઝાલી ઉભી રહી, તેની પુરચીની સામે જ એક નાનું 'સરખું' કાચા આપનાનું કપાટ હતું, દીવો કમકપાટ બગતો હતો તેથી નવરત્નો લાચા આપનામાં જણાતી હતી, બરાબર તેની સાથે જ પોતાનું પ્રતિબિંબ પણ આપનામાં પડેતું જોયું. આ જોઇ મીઠા દેંડાનું મન વધુ આકર્ષાયું. તે નવરત્નો વ્હેરો આપનામાં જોવામાં જ તણીન બની ગઇ, અને નવરત્નોવાર તો વાંચવામાં તણીન હતો જ એટલે તેને ખબર નહોતી કે પાછળ કોણ ઉભુ છે.

મીઠા દેંડા દરે વધુવાર ધીરજ ગ્રાપી રહી નહીં, તેણે રતેલ ઉભરી આગી. નવરત્ને પતિ ગનારી તેરી સાથે લગ્ન કરી મંસારનો દલાલો પેરનું નેને મન ઘણ આગું. નવરત્નું સ્વરૂપ સીંદરું નેને વધુ મોદક અને વધુ આકર્ષક જણાયું તેનાં આપણ તેને ભક્તમતા ધુગાધીવતેના વ્હેરો પણ નિરતે જ લાગવા માંડ્યા. કમું છે કે પ્રેમ આનંદો છે. 'એ બોલું નથી. ઓનો પુરુષપ્રતિ બે પુરુષનો સ્ત્રીરતિનો વધાઈ પ્રેમ થતું જોયું. તો પછી તે નથી જોયું જાન કે નથી જોયું મન, નથી જોયું રૂપ કે નથી જોયું રંગ, નથી જોયું કુળ કે નથી જોયું જુદા, નથી જોયું ધન કે નથી જોયું અપધન તેને પછી કંઈ જાન રહેતું જ નથી. પ્રેમ અપધતો છે, પ્રેમ ધનાં કાઠ વનનું જાન રહેતું નથી.

તેનું મીઠા. રેન્ડાને પણ યજ્ઞ ગર્ધ પોને યુરોપિયન હોઠરી યજ્ઞ એક હિંદુ-કાળા યુરુષ સાથે મિત્રના તો શુ પણ રનેહ નેડી લગ્નથી નેડાવા તે તૈયાર યજ્ઞ મજ

થોડીવાર તો તે અચ્ચાઇ, મુખની શુ મોત્તરુ ચી રીતે નવવના આગળ આ વાત કરવી તેને માટે શુઆચ લાગી પણ આ શુચવાડો વધુ વાર ટક્યો નહિ રનેહ તો હતોજ, પરિચય પણ વધી જ ગયો હતો નવજ પયુ તેના પ્રતિ રનેહ અત્યત-રનેહ રા અતો તેની પણ તેને ખજર જ હતી. તે નેહોલી જાણી કે નવતકિશોરનો પોતાના પ્રતિનો રનેહ તે એક જનપ્રતિ માધનો જેવો રનેહ હોય તેવો છે તે તો જાણી કે હું જેવો તેમની સાથે રનેહ રાખુ છુ મારું મન જેવી રીતે તેની સાથે લગ્ન કરી ઝહેડાં ઝહેડાં તેની પત્ની થવાનું છે તેનું તેને પણ યત્ન હશે આગી તેનો સકાય જનો રચો તેણે તરત જ બે હાથ પ્હોળા કરી નવતકિશોરની બે આંખો આગળ ધરી આંખો દમારી

નવતકિશોરે તકતામાં નેતા પ્હેડાં જ આંખો મીંચાઇ ગઇ, વાંચવાનું લક્ષ તુડી ગર્ધ અમત્પના વાંચનમાં વિશેષ પડ્યો વિચારો અતરના હડાણમાં, ઉતરેલા તે વિખેરાઇ ગયા તેણે તરતજ ચોપડી બોજામાં મૂકી બે હાથે આંખ દમાવનારના હાથ પકડવા માંડ્યા તેણે હાથ ફેરવતાં આંખો દમાવનારના હાથ મોમળ જણાયા, વળી તે હાથમાં અકેદા જગડી જણાઈ જેથી જાણી ગયો કે આ આંખ દમાવનાર કોઇ સ્ત્રી છે તેણે કહ્યું. “ અરે ડાણુ ડે! મારી આંખો ઉપરથી કૃપા કરી હાથ લઇ નો ” પણ કોઇ જવાબ ન મળ્યો હાથેહાથ મળવાથી અરે, સ્ત્રીના હાથનો પોતાના હાથે સ્પર્શ થતાં વોજળીના ઝગમગા જેવો ઝણઝણાટ તેના શરીરમાં ધયો સમ્પતાની ખાતર તેના હાથ તેનાથી તરછોડી ન સક્યા અને મીઠા રેન્ડા તો રનેહના આવેશમાં ગમ્મતની ખાતર મૂડી રહી અપૂર્ણ.

શ્રી ચરકસંહિતા-ચિકિત્સાસ્થાન

પ્રમેહ ચિકિત્સિતમ-પ્રમેહ ચિકિત્સા

એ પછી પ્રમેહ ચિકિત્સિત નામના અધ્યાયનું આખ્યાન કરીએ છીએ એવું બગવાન આરેયજીએ કહ્યું.

નિર્મોહ, અભિમાન રહિત, દ્વેષ વગર ત મ પૂર્ણ આશાઓથી રહિત મહાત્માની તથા મહાતપસ્વી બ્રમ્હચાર આરેયજીએ સમય મળતાં અગ્નિવેશને પ્રમેહના હેતુ લક્ષણ તથા ચલન કલ્પા ૧

સુખપૂર્વક ગદ્ગદ જ બેસી રહેતું, સુખપૂર્વક બદ્ધજ સુતુ, ઢહી, ગામોમાં રહેનારાં, જાજમારહેનારાં તમા અનુપરેશમાં રહેનારાં જીવોના મસિનો રક્ત, દૂધ, નવુ અન્ન તાળો મલ વિગેરે પીતાની વસ્તુ, બોળના અનેના પદાર્થો, અને કષ્ટકારક સ પૂર્ણ વસ્તુ એ સર્વ પ્રમેહનાં નિવાન છે ૨

ઉપરનાં કારણોથી દૂષિત ચરોતો કદે, મેદ માંસ, તથા ચરીરનો કનેદ-(રુતુ) ને દૂષિત કરીને અને અસ્તિમાં લઇ જઈને પ્રમેહને ઉત્પન્ન કરે છે એ જ પ્રકારે ચરમ વસ્તુઓથી પિત્ત ઉપર જણાવેલી મોઢાદિ ધાતુઓને દૂષિત કરીને પ્રમેહને ઉત્પન્ન કરે છે ૩

અને કહ તથા પિત્તના ધીજી થયા પછી ગ્રામીન થયેલો વાયુ મેદા વિગેરે ધાતુઓને બરિતમાં રૂઢી જઈને પ્રમેદોને ઉત્પન્ન કરે છે. વાતાદિ દોષ બરિતમાં જઈ મૂત્રને દોષિત કરીને પેતગોતાના પ્રમેદોને ઉત્પન્ન કરે છે.

કૃષી દસ પ્રકારના પ્રમેદ ઉત્પન્ન થાય છે. તે ફો પ્રમેદ ચિકિત્સાના સમ થવાને લીધે સાખ થાય છે. પિત્તથી જ પ્રકારના પ્રમેદ ઉત્પન્ન થાય છે. તે જ એ પ્રમેદ ચિકિત્સાના વિષમ થવાથી પાપ્ય (જે રોગ ચિકિત્સા કરવાથી રોકાઈ જાય પણ નિર્મળ ન થાય તે પાપ્ય કહેવાય છે.) દોષ છે અને વાયુથી ચાર પ્રકારના પ્રમેદ ઉત્પન્ન થાય છે. તે ચારે પ્રમેદ મહાત્માય (મહા દોષવાળા) ડોઝથી અસાધ્ય ગણાય છે. ૫

કહ, પિત્ત તથા વાયુ એ ત્રણ પ્રમેદો દોષ (દૂષિત કરનારા) કહેવાય છે. અને મેદ, રૂધિર, રીષ, જગ, ચરમી, લાલીઘા, મનજરમ્, ઓજ, તથા માંસ એ દૂષ્ય (દૂષિત થનારા) કહેવાય છે. તેનાથી ત્રીસ પ્રકારના પ્રમેદ ઉત્પન્ન થાય છે. ૬

જે પ્રમેદમાં પાણીની માફક ધણેજ નિર્ભંગ પેશાવ આવે છે, જે પ્રમેદમાં રોરડીના રમતી માફક પેશાવ આવે છે, જે પ્રમેદમાં મધુજ જલુ મૂત્ર આવે છે, જે પ્રમેદમાં એવો પેશાવ આવતો દોષ, જેનો પેશાવ વાસણમાં બરી ઠંડવાથી ઉપર નિર્ભંગ તથા નીચે ડોળા દોષ, જે પ્રમેદમાં રીષ જલુ દોષ, જે પ્રમેદમાં લીધેલાયે મૂત્ર આવતું દોષ, જે પ્રમેદમાં થીતલ મૂત્ર આવતું દોષ, જે પ્રમેદમાં થોડું થોડું મૂત્ર આવતું દોષ, જે પ્રમેદમાં લાગતી માફક મૂત્ર આવતું દોષ, અને જે પ્રમેદમાં રેતીના જેવું કણવાળું મૂત્ર આવતું દોષ. ૭

એ દસે પ્રમેદ કહજ ગણવા લેખ્યો.

જે જે પ્રમેદમાં કારના જેવું કાગારંગતુ, લોભારંગતુ, હરદગ જેવું, પીત્તા રંગતુ, મહકના ઊાગા જેવા રંગવાળું અથવા લાલ રંગતું મૂત્ર આવતું દોષ તે જ પ્રમેદ પિત્તજ ગણવા લેખ્યો. ૮

વાયુથી થયેલા પ્રમેદમાં મનજરવાળું ઓજવાળું, ચરમીવાળું, તથા લાલીઘા (ધાતુ સદિત-) વાળું એ દસેલાં વિરુદ્ધ ચાર પ્રકારનું મૂત્ર આવે છે. કેમકે વાયુથી અન્ય ચાર ધાતુ પ્રથમથી જ જોવાઈને મુકાઈ જાય છે. ૯

તમામ પ્રમેદોમાં પેતપેતના રોગો અનુસાર, વજું, રસ; મન્ય, તથા દુષ્ય દોષ છે. વાતજ અસાધ્ય પ્રમેદ, કપિય, તથા, રમવર્જ, ઘગવાળાં અને મનજ આદિ ધાતુઓના જ મુજોવાળાં થાય છે. ૧૦

મરસેવો, રૂરીરમાં દુર્ગંધ, અંગેનું ચિવિલ થવું; સુત્રામાં, નેમ્ત્રામાં તથા ઉપરાથી થવું સુખ થવું, ઉલ્લ, નેત્ર, જીમ તથા શન ગીકાદા થવા, અંગો કઠોર થવા, તાગ તથા નખ વધવા; ૧૧ દાડી રંગુઓ સારી લાગતી, કંઈ તથા તાગતું પુઠાતું, મુખ મંદૂર થવું, દાઘ તથા પગમાં દાદ જણાવે, અને મૂત્રમાં લાલ તગતો એ પ્રમેદનાં પૂરક છે. ૧૨

પ્રમેદી પુરુષ ને પ્રકારના થય છે, કેટલાક સ્થૂન નેમ જગવાન દોષ છે, કેટલાક કૃષ અને દુર્ભંગ દોષ છે તેમાંથી જે પ્રમેદવાળો પુરુષ દૈવ દોષ તેને માટે વલ્લ (વાતુ-ઓને વધારવો) અને જે જગવાન પ્રમેદી વધુ રોગવાળા દોષ તેમને માટે સંશીષન દિનાર થાય છે, ૧૩

અમેઢવાળાને સ્નેહન કરાવી કદપરચાનમાં કહેલા અનેક પ્રકારના યોગ અમેઢને શુદ્ધ કરવાને માટે સેવન કરાવવા જોઈએ, પછી વમન તથા વિરેચનદ્વારા મળના શુદ્ધ થયા પછી સંપૂર્ણ અમેઢોમાં સંતર્પણ (દ્રાક્ષાદિ રૂઝોનો બનાવેલો રસ) આપવું જોઈએ, ૧૪

અમેઢરોગવાળાને સંતર્પણનું સેવન ન કરાવવાથી શુદ્ધ, ક્ષય, લિંગ તથા અસ્તિત્વાનમાં ખીડા અને મૂત્રનું રોગાવું એ રોગ થાય છે, એથી અગ્નિના બળને જોઈ અમેઢીને સંતર્પણનું સેવન કરાવવું જોઈએ. ૧૫

જે અમેઢી પુરુષ સંશોધનને યોગ્ય ન હોય તેની સંશમન ચિકિત્સા કરવી જોઈએ મંથ (ઘોળેલો પાતસાયેલો) કાઢો, જવના, આટાનો અવલેહ, અને દહાકા ખાવાના પદાર્થો અમેઢને ચાત કરવાને માટે અમેઢીને સેવન કરાવવા જોઈએ. ૧૬

x x x અમેઢી પુરુષે જવનો રૂક્ષ ભાત વાટય ખાવી તથા મદ સાથે સાયલો ખાવો અને અપૂષ (ખાવા યોગ્ય) ખાવું. ૧૭

અથવા મગનું ઓસામણ અથવા તીખા શાકની સાથે જમાલગોટાનું મૂળ, શુદ્ધી, એળસી તથા સરસવના તેલવાળા લુના સાદી ચોખાનો ભાત ખાવો. ૧૮

અમેઢમાં સાદીના ચોખા (સંગો) તથા તૃણધાન્ય દિતકર યાય છે, અમેઢી પુરુષે ધણે ભાગે જવનુંજ ખાવાનું ખાવું અને કદાચ અમેઢી પુરુષે વિશેષ કરીને જવનું અનેક પ્રકારનું ખાવાનું બનાવી મદ સાથે ખાવું. ૧૯

રાત્રીએ ત્રિફલાના રસમાં પલાળેલા જવનું સંતર્પણ (દ્રાક્ષાદિ રૂઝોનો રસ) બનાવીને તેમાં મદ તથા શીધું (મદની જાત) મેળવી અમેઢી પુરુષે અમેઢને નષ્ટ કરવાને માટે પીવું. ૨૦

કદજ અમેઢમાં જે ઉકાળો કહેા છે તેમાં પલાળેલા જવનો સાયલો ગોળ સાથે અપૂષ (ખાવાનો પદાર્થ) ધાણા તથા અનેક પ્રકારના અન્ય જમવાના પદાર્થો બનાવી ખાવા. ૨૧

મધેડાને અને ઘેડાને ઘઉં તથા બળદને બદ્ધ જ જવ અવરાવીને પછી તેની બાદ અને છાણમાંથી તે ઘઉં અને જવ આપા નીકળે તેને લઈ ઘોષ્ટને પછી તેના અનેક પ્રકારે જમવાના પદાર્થો બનાવી અથવા વેણજવો અને જવની વિધિ પ્રમાણે ઘઉંના અનેક પ્રકારના જમવાના પદાર્થો બનાવી અમેઢી પુરુષે ખાવા. ૨૨

વખતસર સંશોધન, ધમન તથા ઉપવાસ કરાવવાથી કદ અમેઢોનો નાશ થાય છે, અને વિરેચન, સંતર્પણ તથા સંશમન વિધિદ્વારા પિત્તજ અમેઢોનો નાશ થાય છે. ૨૩

માસ્ટર ઓફ નોલેજ

ધણા વર્ષની ધણી મહેનતે અને ધણા ખર્ચે હાલમાજ બહાર પડ્યું છે. તેને તૈયાર થતાં ધણે વખત મર્યાદા છે. આ પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ ચોતે ચોતાની મેળે માત્ર છ મહિનામાંજ સરળ રીતે દિલ્લીમરાકી, અગ્રેજી, ઉર્દુ, બંગાળી અને સંસ્કૃત શીખી શકે છે. આટલી ભાષાઓ કેટલુંખ ખર્ચ કરવા છતાં ધણી વર્ષો મહેનત કરવા છતાં આવડતી નથી તે માત્ર છ મહિનામાંજ માત્ર થોડી મહેનતથી લખતાં બોલતાં તે વાંચતાં આવડે તેટલું શીખી શકે છે. કાંમત રૂ. ૧૦-૦-૦. અપી જવા આવ્યું છે.

જવરયાપક ભાગ્યેલ્ય—અમદાવાદ.

ઘરગથું હુન્નર ઉદ્યોગો.

કેટલાંક વિદ્વાનો કહે છે કે ધર્મના અને સાદિત્યના શિશુજની સાથે સાથે એટલે હુન્નર પણ શીખવાની જરૂર છે. દરેક હોકરા કે હોકરીએ પોતાનાજ અનુભવથી એકદમ જાણ કે હુન્નર શીખી લેવું જોઈએ. આથી વિદ્યાર્થી તે પોતાના નિર્વાહ પોતે જ કરી શકે. રાષ્ટ્રીય શાળાઓમાં પણ નીચેના વિષયો દાખલ થઈ શકે જેથી તેમની યાદી આપવી થોડાં ધારી છે:—

(૧) લાઘવખતી મોળાં તથા કાક બનાવવા. ચંત્રની મદદથી કે શું થીને પણ થઈ શકે છે. (૨) જૂઠા જૂઠા પ્રકારના લાઘના રમણ, જ્યાંયંથ તૈયાર કરી શકાય, (૩) વડી પાપડ જેવી ખાવાની ચીજો તૈયાર કરાવ. (૪) નેકટાર્થ અને કોલર થઈ શકે (૫) કાગળ ચીથરા તથા માટીનાં રમણ. (૬) સ્તર રંગવાનું. (૭) કપડાનાં બટન. (૮) કામળ અને પૂંદાની પેટીઓ, (૯) કિનારી લાવવાનું, હાથથી કે સાંચાથી (૧૦) ખાંડનાં રમણ, જાન વિગેરે. (૧૧) બીડી તથા સેપરેટ (૧૨) ઈટો તથા નળીમાં પાકવાનું-કામ. (૧૩) કામળ તથા રેશમના પંખા. (૧૪) કામળ અને ચીથરાનાં કુલ (૧૫) સોટા, પિત્તળ કે કામળના તારની ધરમાં વાપરવા લાયક કેટલીક ચીજો બની શકે. જેમકે શીર્ષા, ચારણી, વગેરે. (૧૬) બ્લોક કે બીજાં જાપવા માટે બનાવવાં. (૧૭) કાપડ જાપવું. (૧૮) એક બિરકુટ વગેરે ખાવાની ચીજો બનાવવી. (૧૯) રેશમના દોડા ઉછેરવા. (૨૦) દોરડાં વણવાં. (૨૧) માથીના કામ. (૨૨) કામળના વાવટા બનાવવા. (૨૩) સાદડીઓ અને સેત્રંજીઓ શું થવી (૨૪) નેતર બરતું. (૨૫) વસિતું કામ (૨૬) હાનીયર બનાવવું. (૨૭) લાકડા કે ધાતુ ઉપર કાતરકામ (૨૮) કેળના રેશા કઢાડવા (૨૯) ખંડડીઓ બનાવવી (૩૦) શાળથી વણવું (૩૧) રેંદીઆ ઉપર કાતવું (૩૨) કાચની ચીજો બનાવવી (૩૩) કાચના, મોટીના પડા અને તોરણ (૩૪) ખીંછીઓ બનાવવી. (૩૫) માટીનાં વાસણ બનાવવાં. (૩૬) ચામડાની વસ્તુઓ (૩૭) લોહાની વસ્તુઓ-ચપ્પુ વગેરે. (૩૮) છુટ્ટે પોલીસ (૩૯) કેટલીક પેટન્ટ દવાઓ. (૪૦) લાકડાં ઉપર વારનીય (૪૧) નદાવા ધોવાનો સાથ (૪૨) ટાંકણી ખોસવાની માટી (૪૩) કરકરો કામળ (૪૪) કામળના પટા (૪૫) પર બીડીવાં (૪૬) નામનાં પાટીવાં ચીતરવાં (૪૭) વિજ્યા દેવી (૪૮) ચિત્રો કઢાડવાં (૪૯) કાચગીઓ શું થવી સાંધવું તથા શીવવું (૫૧) રટીયો બનાવવી. [૫૨] ચોટલાં શું થવા. વાગ ઓળવા. (૫૩) ચીતારાનું તથા બીજાં ગોઠવવાનું કામ શીખવું. (૫૪) પુરતક બાધવાં. (૫૫) છીપનાં બટન બનાવવાં. (૫૬) ધાતુના સિક્કા જાપવાનાં બનાવવા. (૫૭) મડીયાળ દુરરત કરતાં શીખવું. (૫૮) મોટર ચલાવતાં શીખવું તથા રીપર કરવી. (૫૯) સીસા, ઉપર કાતરવું. (૬૦) ચત્રો ગોઠવતાં શીખવાં. (૬૧) ધરમાં ધોળવું, ચિત્રો કાઢી ચણગારવું. (૬૨) પત્થર કાતરવા (૬૩) કામળ ઉપર ચિત્રો. (૬૪) કોર લાવવી અથવા ભરત ભરવું. (૬૫) માથે જૂઠા જૂઠા બનાવવા.

ગુજરાતી, અંગ્રેજી, હિંદી, ગરાડી, ઉર્દુ, સંસ્કૃત અને બંગાળી શીખવનાર

માસ્ટર ઑફ નૉલેજ

આ પુસ્તક મધ્યા ખર્ચે મધ્યા વર્ગે તૈયાર થયું છે. આ પુસ્તક ઉપરથી ગમે તે શાકું, બહેનો માનુસ અંગ્રેજી, મરાઠી, હિંદી, ગરાડી, ઉર્દુ, સંસ્કૃત સારી રીતે લખી, વાંચીને બોલી શકે છે. હાલના ખર્ચેના છતાં અને વર્ષોનાં વર્ષો માધ્યા છતાં આટલી લાભાઓનું જ્ઞાન તરત યવું મુશ્કેલ છે. પંજુ આ એકજ પુસ્તકને જ્ઞાન જ માસ અભ્યાસ કરવાથી મધ્યજ સ્થેનાથી-ચોડું ગુજરાતી બહેનો સ હો તે પણ ઉપરથી લાભાઓ જ માસમાં શીખી શકે છે. પુસ્તક ખપી જવા આવ્યું છે. દી. રૂ. ૧૦-૦૦

અત્યાસ મુખીમાં નહિ જઠાર પડેલો આયુર્વેદનો અતિ ઉત્તમ અને પ્રાચિન ગ્રંથ

શ્રી ચરકસંહિતા

હિન ગુજરાતી ભાષાતર ગ્રંથમ ભાંજ નહાર પડ્યો છે આયુર્વેદનો મૂળ આ ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથમાંથી ગ્રંથો ઉત્પન્ન થયા છે. તેમાં એવી નવી જુની શોધો અને જ્ઞાનો છે કે જે આપણા જાણતા નથી, પંજી પામિઆત્મ શોધોથી અજાણ્ય છે. પરંતુ હાલની તેવી મધ્ય શોધોનો આ પુસ્તકમાં મધ્ય જ્ઞાન છે. દરેક રોગકર, હાજમ અને રેવનું આ પુસ્તક પાસે રાખી જ્ઞાનો કરવાથી મધ્ય મળે મજા આરોગ્ય સાચવી શરીરને તંદુરસ્ત અને દીર્ઘાયુષી બનાવવાની મધ્યજ રાખનાર તેને હમેશાં રાખવું જોઈએ, આપણા આયુર્વેદમાં જ્ઞાનોને માટે, સર્વથી સર્વોત્તમ ગ્રંથ મળેને મળેલો છે, તેની ઉપયોગીતા છે જ્ઞાનમત રૂ. ૫-૦-૦૦. પદ્મજ્ઞાત્યો, નાડા ગ્રંથ મળજ. રો. મધુરામ વેદ એમ. એન્ડ એસ. લખે છે કે પુસ્તક મળું ઉત્તમ અને ઉપયોગી છે.

ભાગ્યેદ્ય—મધ્યની શારીરિક, માનસિક, અને અધ્યાત્મિક ઉન્નતિ થાય મનુષ્યોર્વાર્થમાં સ્વર્ગનાં મુખ અને આનંદનો, અનુભવ થાય, સ્ત્રીઓ અને બાળાંની ઉન્નતિ થાય, જે ઉત્તી, યાપ, અને ગમે તેવા કુષ્ઠ પ્રસંગો સત્વર ત્યાગ થાય તેવા લક્ષણો ઉપરાંત તત્ત્વજ્ઞાનના મહાત્મા પુરોનાં જ્ઞાનમયોરો, રસીક નરહકાઓ અને જ્ઞાતોએ ઉપરાંત વૈદકશાસ્ત્રના વિષયો જુદી વનસ્પતિના ગુણો તેના ઉપયોગ, અનુભવસિદ્ધ વૈદક દુઃખકાઓ, આરોગ્યના પ્રાપ્તિના કુદરતી ઉપાયો, અનેક વિષયો આ માસકમાં આવે છે. દર વર્ષે રૂ. ૨૦૦ પાનની એક એટ, લવાજમ રૂ. ૩-૦૦.

સરવૈ રેવન્યુ અને ફેજહારી કાયદાનું જુથ

શોધી આગુતિ—આ પુસ્તકમાં ઈડીઅન પીનલોહાની અમલની હદનો, કીમીનલ પ્રોસીજર કોડ, કોટ પોલીસ એક્ટ, વિશેષ પોલીસ એક્ટ લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર થયેલી રૂઝ, મામલતદાર એક્ટ, ગામના તે તાલુકાના નમુના સંરવાધનીશ, સંકલ્પ પ્રસ્પેક્ટરની રૂઝ, અંશીજનો એક્ટ, આજ એક્ટ, મીકોનો એક્ટ, લગેરે ૨૦ કાયદાઓનો સમાવેશ થયો છે. કી. રૂ. ૪-૦-૦૦.

નો વેધ—આ એક ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે, જેના દર ભાગે છે તેમાં સમગ્ર ૫૦ પ્રકરણ છે, જેમાં શરીરનું તે તેની અદર આવેલા અવયવોનું જ્ઞાન, ઉદિયોનું જ્ઞાન, વનસ્પતિ કુદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણો, લક્ષણો અને ઉપચારોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ છે. કી. ૦-૧૨-૦૦.

વૈદ્ય માને વૈદક ભાગ્યેદ્ય હો અને ૨ નો

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે એવાં જોષધો અને વનસ્પતિસાજ આપવામાં આવ્યાં છે, આ પો, સુણો, યુદીકા, કવાયો, અક્ષીર વનસ્પતિમાંથી તે શી રીતે બનાવવા, તથા કષ્ઠ દવા કયા રોગ કે છે તે, તથા દરેક કાનું તથા વિષનું શોધન કરી લખ્યો બનાવવાની રીત, તથા તેની જનતી માત્રા અવલોકો, મૂત્રો, તેજો, તથા આસવા વગેરે બનાવવાના પ્રયોજો દરેક માનુસ સમજી શકે તેવા છે. રૂ. ૧.૧૧.

નોદ્ય-૨—એક અતિ રસમય અને બોધક વાર્તા આ પુસ્તકમાં સત્ત્વનો જ્ઞાન અને અસત્ત્વ પ્રપંચ, અભિચારાદિ કુચ્છોથી યતા વિનાશોનો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. રૂ. ૧.

પ્રપંચ—સંસારમાં સર્વ વેળાએ જતા એક રોજ, રૂપિમયજીવન વર્તમાનકાળમાં ગાળો શકે છે, અનેક ભોમ લાઘવથી ન રસાતા, પ્રપંચની જ્ઞાનમાં ન રસાતા છેવટે રાજપાટને છોડીને આદ્ય જ્ઞાનને પ્રપંચીએ તેને હેરાન કરવા મળે છે જ્ઞાતિ પ્રથમે ઉપર શ્રદ્ધા રાખવાથી તેને પ્રપંચીએ તમ અંજો

સોવરીન.

વન્ધ્યા પીલ્સ,

આ દવામાં સુવર્ણ, સાંત્રા મેંતા જેવી કીમતી ડ્રગ્સ પડે છે. આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી ગમ ક્ષતિથી અને પાતુલીન થયેલા માંસુસને તેવી ક્ષમિ અને ક્ષતિ પ્રાપ્ત થઈ બળ અને પાતુને બળ વધારે થાય છે. વંજી રોગાન કે સ્વપ્ને ભૂતી થઈ થાય છે સિવિલ, યુવેશી, હૃદયે બળવાન મેલે થાય છે. મગેહ મટે છે. હરસ, સમદર્શી થઈ જાય છે, પછી મટે છે. કરીર નિશાની અને બોન થઈ કીમતી પ્રાપ્ત થાય છે. કી. ર. ૧૫

એ તેવી વંધ્યા બોને બોને પ્રભા ન હોય, જોનાર પ્રભા થઈ પછી પ્રભા થઈ ન હોય તેવી વંધ્યા બોને આ દવાનું સેવન કરે ત્રણ મારણુ થાય છે અને પ્રભા થાય છે. તે દવા છે, કીમતી કિ. ર. ૪ અનુપાનની કિ. ર-૦. બોનેતી કિ. ર. ૧-૦

માતીજીથી રોની દહસુખરામ અમવારામ છે કે તમારી વન્ધ્યા પીલ્સથી મારી બોને બી પ્રભા થતી નહોતી તે તમારી વન્ધ્યા પીલ્સથી થયેલી તમારા આગ્રાર માનીએ છએ. કીમતીથી હરીલાલ સંપતરામ-તમારી મારાતને કીમતી બેરીને સુત પ્રાપ્ત થઈ છે.)

અફીણનાશકગુટિ,

અશીષીબોને આ દવા કૌક, માસ, ખાવાથી અથવા હોડાવે છે. કરી દવા કે અશીષી ખાવાની જરૂર નથી, અશીષીમાં પેસા બરબાદ કરી કરીરને બળન કરવા મુશ્કેલી મેળવોએ જરૂર આ દવા પરી અશીષી હોડાવે હોડામણ છે. કીમતી કિ. ર. ૨ કી. ૩ આથી રામઅવતાર વખતરામ હોજે છે કે દવાથી દુધ વરસને અશીષી બધારણુ માત્ર ધીર-ધિવસમાં છુટી ગયું છે. મેસરાથી મુસાભાઈ તપ્પા-તમારી દવાથી અશીષી છુટી ગયું છે.

જયં ગુટિકા,

આ દવાથી ને બોબોને સમુદાય-અટકાવ ન થતો હોય તેને અટકાવ આવે છે. આનવમીતે થાય આવેલા હોય, અને વખતે તે દુઃખ પેદા થઈ હોય તેને અટકાવી નિયમસર અટકાવ આવે છે ને પીમ મટાડે છે. કી. ર. ૧ જોડણી ર. ૨-૧૦

કફસીરપ્ર,

ઉપરસ, જર અને દમને મટાડે છે. દવા દુધ કે કિસમમાં ત્રણ વખત પીવી. કી. ર. ૨.

કોલેરા પીલ્સ,

એ તેવા રોગોરા, માડો, ઉમટા અને જોડતા કતા હોય, માતાનું ચર્ચુ હોય તેને આ દવા તુર ન મટાડે છે. કી. ર. ૧ ત્રણી ર. ૨-૧૦
ઉનથી બેચરભાઈ મહનભાઈ આપની દવાથી જો કેસ તુરત સુધમાં છે. બીજી ર. કીમતી મોકલો.

દંતમંજન,

હાંત-કુખતા હોય, હાથતા હોય, દાંતમાં સજીમ ખતા હોય અવાળુ કુચુ હોય અને હાંત વહેવા લી જતા હોય તો આ દંતમંજન દાંતજ કરતી અને હાંતે ધસવાથી દાંતની તમામ દરો, સજીમ અને જાના મંજરી હાંતને મજબૂત કરે છે. કી. ૦.૫૦

નેત્ર ફુલહર પીલ્સ,

આમાં પડેલું કુક, સંખ, જરી, પદમ, વાળી રતાવળાપલ્લ અને માતીઓ પડેલો હોય તે વજર વાડોયે આ જોળીએ આજવાથી મ આંખના કોષ પછી રોગ, ખીલ પડાય, કુખતી, પાપલે, જળી જવા, વિજેરે બાધિ આ મટી તેજને વધે છે. કીમતી ર. ૧ કી. ર. ૧

દાહરંજન હેર ઓઈલ,

આ તેલ અત્યંત યુક્તિદાર દવાથી આ નાંખથી તેની સંધ્ય ને જળે દિવસ સુધી નથી, વાળે મીઠાવા થતા નેવા. કી. ર. ૧

હેરમો ઓઈલ,

આ તેલ તથા તેલમાં દેવા વનરપતિની દર્શ નાખી ખતાવેલું છે, અત્યંત સુગંધદાર દવા છે. કાંચાવાથી વાળ ખરી પડતા નથી. વાળ કળાય છે, વાળ ન ઉગતા હોય તો ઉમારી હાંતા વધારી વાળા નરમ ને કળા બમર નેવા ખતાવે છે. કી. ર. ૧

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા,

જીલ્લુલા અનુપાનથી આ દવાનો ઉપયોગ વાથી અનેક દરોના સજીમ મટે છે. કાકાને આવે છે. તેનાથી તમામ પ્રકારનાં તાવ, માડો, સંતીપાત, ખાંસી, દમ, પડ, કમળા, ચુક, કે કંકાળ, ઉપદંશ, મગેહ, માંડ, રોવા, પાંડ સાંધવા વિજેરે અનેક દરો મટે છે. કી. ર. ૩

સાગપોરથી નેજુસી લવા-આ દવાના ચંચ દરેક રોગને માટે આપતા અકાસર જીજીમ છે. સુરતથી રજીહાઈ યુગલ-તમામ રોગ ઉપર દવાની મ ખતા કરી છે, નલેવાડી રાજવી જીજીમ રામનારાયણ તમે ને રોગે મટ વર્ચુન કયું છે તે તમામ રોગ આ દવાથી મે ડ્યા છે. (હળશ અભીપ્રાય મહા છે.)

હીસ્ટીરીઆહર પીલ્સ

ઓઝોને લુવાન વખતે આ રોગ લાગ પડે છે. પછાડ આવે, બેભાન થઈ મરે. શીશુ આવે હાથપગ થકે, કેટલીક ઓઝો ધુલે ને બતારી કરે છે કેટલાકને લુતના બેઠમમાં બસા આખીમાં પેસા ખચે છે, આ દવાથી અને તેવો લુતો હીસ્ટીરીઆ, વધ, મર્ગ અને ફેફસે મરે છે. ઘણી ઓઝોના રોગો મરી ગયા છે એક વારે વાપરવા ખાસ સલામત છે. ડી. ર. ૨-૩-૦ અતુપાનની ડી. ર. ૨ મળી રૂ. ૪-૦-૦ મુંબ. હાની વેબી રૂ. ૧ ની મરત.

પેશાબી બગનાનજ રજાછાંચ બચે છે કે, અમારા ઘરમાં એક આધને હીસ્ટીરીઆ થયો હતો ને જીમ જત છે એમ કહેતા. ધુલતી પશુ ખરી, પશુ તમારી સંવાદ મુજબ હીસ્ટીરીઆપીસ અને અતુપાનનો ઉપયોગ કરોઆથી આવાકાંચ ન થાય તેવામાં તો તેને આરામ થઈ ગયો છે બધી મને નિશ્ચય છે કે હીસ્ટીરીઆ ઉપર તમારી એ દવા રામખાણ નીવડી છે.

ઉદરસ નીવારણ પીલ્સ

આ દવાથી ઉદરસ એક દીવસમાં મરે છે થેથી ખાંસી, ઉદરસ; ૪૧ પડતો દોષ, ઘણી દવા થવાથી ન મટતું દોષ તો બર અમારી દવા પાપરી ખાતો કરો. ડી. ર. ૧-૦-૦

વાતેલ

વાગવાથી કે પડીબવાથી અને તેવો થા પડયો હોય, લોહી બંધ ન થતું દોષ અને અત્યંત વેદના ભરી દોષ તો આ વેદનો પારોઆખવાથી લોહી મધ બદલી લેવાખાતી ભય છે. ડી. ર. ૦-૮-૦

હાલરો વાળી દરદીઓને ફાવકારક થઈ પડેલી

વાતહર પીલ્સ

અને તેવો હા, સધિવા, પ્રસાખાત, હાથ પગ રડી જતું, શીશુનું અંગ્રાઇ જતું, રાત, જાલ, ઘુલો બોઘાતી કેરેડનું રડી જતું વિચેર અનેક પ્રકારના વાના રોગો આ દવાથી મરી ગયા છે. જેને છ છ મરીના લીંઘા થવાવા વજર ખાટવે પડી રહેલું પડેલું તેમાં દરદીઓ ઉડી સામા મધ થયા છે. આ દવા લીના દરદીને આશીર્વાદ સમાન છે. ડી. ૧ ની ડી. રૂ. ૨ અતુપાનની ડી. રૂ. ૨ ચોપડવાની ખાટલી ૧ ની; મરત; મરે છે.

નીચરથી ઉમેરવાઈ કાશીલાઇ બજાવે છે કે એક દરદી ઘણા વાથી રડી ગયો હતો ને અંગમાં કષા હાથ વળી મથા હતો, થરીરે છુપી થયો હતો ને હાથનું અંગાંતું નિહાળી તેને વાતહર પીલ્સ આપી થી આરામ થયો છે ને વાના રોગ મરી ગયો છે.

સંગ્રહણી પીલ્સ

સમઘણી અને જાડાના દરદીને માટે આ દવા રામખાણ ઉપાય છે, ખાંધું ન થયું, વારંવાર આડા થા, થરીર સુકાઇ જતું, પાણી લાગતું અને અનેક આડા સળધી દરદીને આ દવા મટાડે છે. તેનાથી મને ખબરો, જામ, લાલછો પડીને ફરત; સાક થયે થરીરમાં લોહી ને કાકત વધે, ને આડા મટતે, ખાસ મંજાવી જોવા સલામત છે. ડી. રૂ. ૨. અતુપાનના ડાનાની ડી. રૂ. ૨ મળી રૂ. ૪.

પેનહરખામ

આ આમ ચોપડવાથી મોમાનો ફુગાવો, વાંઘ, રમ, રગતર તરતજ મરે છે. સધિવા ઉપર ઘુલતારી છે. ડી. રૂ. ૮-૦ ત્રણ ખાટલીની ડી. રૂ. ૧-૦-૦

ધન્દલુએ-ઓ. સીકથર

અને તેવા તાવ, ને ધન્દલુએ-ઓ. મરતા હાલરો માલસ ખમ્યા છે. રૂ. ૨ આકામ ધન્દલુએ-ઓ. યાવુ થયો. રૂ. ૧-૦

પરધુમીકસ્વર

તાવને માટે આંસીર, કલાજ, અને તેવો તાવ એક દીવસમાં મરે છે. તેથી યાદીઓ, ચોયાઓ રાજતા કે એકતરીઓ તાવ મરે છે કહિત આવે છે. ખાટલી ૧ ની ડી. રૂ. ૮-૦

દીલપસંદ વોટર

આ સુખધીલર વોટર મુખપર લગાવવાથી મો ઉપરના ખીલ કરોળીઓ વિચેર મટાડે છે અને સુખની મળાશ મટાડી ખુનમરત લાભાશ આવે છે. ડી. રૂ. ૦-૮-૦

દીલપસંદ વોટર

ખાલનાશક પાવડર

આ પાવડર પાણી સાથે મેળવી વાંઘ ઉપર લગાવવાથી તરત જાળ ખરી પડે છે. લાલ કે બેળતરા બગતી નથી. વાજ ઘણી લાંબી ચુલતું સુધી ઉગતી નથી. આમથી નેરમ ને સુવાળા રહે છે. ડી. રૂ. ૦-૮-૦

હવે કેરીકલ વાંઘ-અમશાવાલ

શ્રીમદ્ ભગ્વત્ અને આત્માની ઉત્તર દશાનાર વિષયને સંબંધે

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૧૦ મું.]

મધ્યમગદ્ય અને ૧૯૨૨.

[ભાગ ૨ મા.

વિષયાનુક્રમણિકા.

પ્રારંભિકાવચનના આગપુષ્પેનું મીત (શ્રી ઉ.)	૧૬૩
પ્રારંભ દશ્યનો દષ્ટ તથા મે.પ (પ્રમીલા બહેન)	૧૬૭
પ્રારંભિકા (પુ. મહાત્મા મીતપુર્ણમ સર્ગ)	૧૬૪
કૃષ્ણવિદ્યાની બદલાવિદ્યા-કેળાવનર ઉપનિષદ.	૧૭૧
વાચનું ઉદ્ધારણ (શ્રી. મહિલાશ ન. દોશી. ના. એ.)	૧૭૮
મનને સિધ્ધ કરવાની રીત	૨૦૦
મીતને શ્રેષ્ઠ નામ	૨૦૫
મેષ મહાત્માના મનોભંગનો ઉપયોગ.	૨૦૯
મિત્રનીકૃપાથી	૨૧૨
મિત્રના વૈષ્ણ મર્મ (આપવૈષ્ણ મયાનામ મુંદર)	૨૧૫
મીત્રના મિત્રના-પ્રત્યેકિક્રિયા.	૨૨૦
માનસિક કેળવણી (શ્રી મયવતીય મુદ્રા)	૨૨૩

તંત્રી અને પ્રકાશક

કેળાવાર કેળવણી કે

કાળીદાસ નં. ૧૦-૨૨મહાત્મા.

મળેલું લખાણ નં. ૨૦૦-૦ મિત્રનામ બદલાવ મિત્રનામ

મનુષ્ય માનવ જીવન ઉચ્ચ સ્થાતી અને? અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાથી
તેને માટે

અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક ગ્રંથમાળા

ના અત્યારે આપણે યોગે આ સંસ્થા તરફથી અધ્યાત્મજ્ઞાનને ફેલાવે. પાવન, મનુષ્યો
સંકલિતારથી અને ઉચ્ચ ચારિત્ર્યથી અને તેના અર્થો નિયમિત પ્રકારે મેળવે. પોતા
પોતા જીવન ચરીત્રો, વેદો અને ઉપનિષદોના અર્થો, પુરાણોની બોધક વાર્તાઓ, મહાભા-
રત અને ભાગવતના જ્ઞાનમય અર્થો અન્ય શાષ્ટ્રામાંથી, અધ્યાત્મજ્ઞાનથી હરપુર પુસ્તકો
જાળોને ઉપયોગી માહિત્ય, સ્ત્રીઓના મનનીય અર્થો આ સંસ્થા પ્રકટ કરી તે સંસ્કૃત
કીમતે પ્રાપ્તિને આપશે.

આ ગ્રંથમાળાના પ્રારંભ થનારને દરેક પુસ્તક અર્ધા કિમતે મળશે.

તેના પ્રારંભ થતા માટે પ્રવેશ શીટ રૂ. ૧-૦ પ્રથમ પુસ્તકની કીમત માથે વચ્ચે
આપશે. પુસ્તકોની કિમત રાસતા માહિત્યના ધોરણે ધણી સસ્તી રાખવામાં આવશે.
દાખલા તરીકે જ્ઞાન વપરાને અને દરેક પુસ્તકનું સરોગિત પાકુ પુસ્તક બંધાશે.

પ્રારંભ ન હોય તેમને આ ગ્રંથમાળાના પુસ્તકોની પુરી કિમત આપવી પડશે.
તેનું પ્રથમ પુસ્તક

શ્રીમદ્ શંકરાચાર્ય

અને

શંકરદિગ્વિજય.

આવતા માસમાં જાહેર પડશે. તેમાં શ્રીમદ્ આદ્યકેશચાર્યનું વિરતન જીવન ચરિત્ર
તેમણે કરેલું પાખંડ મનેનું ખંડન, પદ્યોના પ્રવેશ કરી પ્રાપ્ત કરેલું શામલાચાર્યના
અનેક રચણે અનેક ધર્મોના જન્મ કરી દરેકો દિગ્વિજય વિગેરે વિરતન જીવન ચરિત્ર
દાદા કુમારજી છે તે જાણ છે. જ્ઞાન એક દાખલો, પાકુ પ્રારંભ કીમત રૂ. ૫-૦ થશે.
પ્રકટ ૫૦૦ ઉપરાંત જતા આ ગ્રંથમાળાના પ્રારંભ થનારને તે અર્ધા કિમતે મેળવે.
૨-૮-૦ માં જાહેર પડશે. પોસ્ટેજ છુદ્ડ.

પ્રારંભ થનારે પ્રવેશ શીટ રૂ. ૧-૦ મોહલી નામ નંબરનું નેપા પુસ્તક તૈયાર
કરેલી. પી. પી. અર્ધા કિમતે મોહલીમાં આવશે.

અધ્યક્ષશાપક-અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક દાર્યાલય-અમદાવાદ.

આધીપ-અમદાવાદ.

શરીર મન અને આત્માની ઉત્તતિ કરાવનાર વિષયોને સમર્પિત

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૧૦૧૫.]

સપ્ટેમ્બર અને ૧૯૨૨.

[ક્રમ ૭ માં.]

વિષયાનુક્રમણિકા.

	પૃ.
નૃસિંહચાવનનાં બાળપુષ્પોનું ગીત (શ્રી ઉ.)	૧૮૧
મૂલ્ય સ્વપ્નો હટ જય ધો.૫ (પ્રમીલા ખડે)	૧૮૪
કર્મ મહિમા (પુ. મદાભા શ્રીમયુરોમ શર્મા)	૧૮૪
શુદ્ધિનિષેધની બહાવિદ્યા-ચેનાચર ઉપનિષદ. ...	૧૮૬
સંપન્ન ઉદ્ધાટન. (રા. મણિલાલ ન. દોશી. બી. એ.)	૧૮૮
મનને સ્થિર કરવાની કળા ...	૨૦૦
ગીર્ધા શુક નાનક ...	૨૦૫
રોમ મટાડવામાં મનોમજનો ઉપયોગ.	૨૦૬
ગોદિનીકુમારી ...	૨૧૨
વૈજોના લેલક ધર્મ- (આર્ચવેલ- મયારામ સુંદરજી)	૨૧૭
શ્રી સ્વરૂપદિતા-પ્રમેદચિકિત્સા. ...	૨૨૦
મનેસિક રોગવશી (શ્રી અવનરાર્ય શુક્લ.)	૨૨૩

તંત્રી અને પ્રકાશક

લેણસાલ દેવશંકર દવે

કાશ્યોદય આશ્રમ-અમરાવાદ.

પ્રાથમિક સંસ્કૃતિ ૩. ૩-૦-૦ હિંદુસ્તાન બુકાર પ્રીમીયમ ૭

હરસનનાશક ગુટિકા

આ દવાથી તમને અને તેટલી ઘણી મુશ્કેલી દરસ થશે, બોલી પડતું હશે કે શ્વાસ લે, પશુ ઉપાયે મરતા નાહ હોય પશુ દવાઓ કરી કરાવતા હશે, જો પરચન કરાવી શકાય હશે મર્યા હોય તોપણ આ દવાથી તમને દરસ મટશે, કુલતા દરસ હશે અને બોલી પડતું હશે તે દરસમાં મટી જશે, આ દવા દરસ ઉપર જેવી કુશળી જણાય છે કે તેનાથી હજારો દરસનું દરસ નાશક કરું છે. આ સંખ્યાથી સેક્રેટો સરસીશીરો મળ્યા છે. જે સ્થળ સંકેતથી નવા તમે અંકાર અનુભવ કરશે જેટલે તમને પશુ ખાતો થયા તમારે રહેશે નાહ. મી. ૩-૦-૦. અનુપાનના કયાની કોમિત ૩.૨-૦-૦ મળી ૩.૫-૦-૦. જો પાવાનો મળે ૧-૦ ના રવાનીનાયગણના સરસીના કારણારી મી. અગાધાલ જે છે કે તમારી હરસની પચીસ વરસનું દરસનું દરસ મટવું છે. ૬ મણી દવા કરી કરાવ્યા એવો કલો પશુ તમારી શાવડો થયા છે જ્યાં કે ઉપકાર માવું છું. દરસને માટે આ દવા અસર કરનારી અને જણાઈ કલકાસ્યા મી. સી. અમ. આધારી વળ છે કે તમારી દવાથી મને જુના કરમનું દરસ છે ન હવે જુવા દરા વધુ નવા જોખાના ૧ કળી બીજી મોકલશે, આવા હજારો અભિપ્રાયો મળ્યા વાસુદેવથી પા. સુસુમાર્થ લખાવ દરસની દવાથી મારો શાવડો છે બીજી કળી દુરત

પ્રમેહનીવારણ પીલ્સ

તમને પ્રમેહ રોગ પશુ પ્રકારનો પરમ્પયા, કે મધુપ્રમેહ થયો હોય, જેમાંથી માવું કે રસી તાલ કે તણુન બળતા હોય તે આજેજ પત્ર લખી અમારી પ્રમેહ પીલ્સ મંગાવો. તેનાથી હજારો તોળ પ્રમેહના રોગ મટયા છે, તમને પશુ મટશેજ. તેની ખાતો રાખજો આ દવા અનુભવસિદ્ધ છે, મધન તમારી કુશળી અને પછા પસા માનગ્ન કરાર સાથે હશે તો હજારો રૂપિયા કમાશે. માટે આ દવા તરત અસર કરનાર અને અમલદાર છે. કળી ૧ કોમિત ૩. ૨-૦-૦. અનુપાનના કળી મત ૩. ૨-૦-૦ દવા એક ગ્રામ ચાલશે. તેથી જરૂર આરામ કરો. હજારો સરસીશીરો મળ્યા છે. અરોધા કામધર નયુરામ લખે છે કે આપનો પ્રમેહની કુશળી પ્રમેહ મટયા છે. પશુ શાવડો ન થયો તે આ દવામાં મટશે છે.

વડોદરાથી પરમાનંદ હરિલાલ મુનશી લખે છે કે—આ દવાથી પરમીયાના મધુ દરદાને આરામ થયો છે. એ કારણથી બવરાશાંકર ત્રાસોવન લખે છે કે—પ્રમેહ પીલ્સથી મને શાવડો થયો છે મન પ્રમેહવા જરા પશુ અસર રહી નથી.

શરીરનું લોહી સુધારી ગરમીને મહાગાર

અમૃત પાન

શરીરે ગરમી નીકળવી, ખસ, દોષા, યુર્મા, સાંધા પડવા, મી આવડું, શ્વાસ, શીર કાણું પડી જવું; તપાસે વિગેરે ગરમીના તમામ રોગ મટાડી લોહીને સુધારી નવું જીવન આપે છે ઉપરાંત દમ, કષ, તાવ, પ્રમેહ, વા, સંધિ રહી જવા જે દરો મટી જાય છે ને કાંત આવે છે. બાટલી ૧ ની રી. ૩ ૨-૦ નજીની ૩. ૫-૦

પ્રકારાધિ પ્રમેહરોગ રવાદાસ લખે છે કે અમૃત-પાનથી શાવડો છે માટે બીજી બાટલી મોકલા.

વેદગદ્ગીઠર—આ દવાથી પશુ પીડાના દરદાને શાવડો થયો છે. પેન થયો હોય તો તરત મટે છે દવા પીનારને ખેન થયો નથી રી. ૩. ૧-૦ કળની ૩. ૮-૦.

માવાનો પાવઠર—અપરી સુખવાથી પ્રમે માવું ચક્ર હોય છે તો તે આઠાસીસી વીગેરે મટી જાય છે. રી. ૦-૮-૦

કુશળી લેપ—એ તેવું વડકમ, ગળ થતું હોય ને રૂક ન આવવી હોય તે ગળમથી તરતજ મટી જઈ રૂક આવે છે. રી.

કમ્પોઝિટ નિવારણ ગુટિકા

કમ્પોઝિટ દરસ થતું ત્રાસદાયક છે, શ્વાસ પડ્યા થયા ઉપાયો કરવા જતાં મટવું નવા અને કમ્પોઝિટ છે ત્યારે જાણે કમ્પોઝિટ માણ જો સ્થિત થાય છે અમારી દવાથી થયા જુના કમના રોગો મટયા છે, તેનો ઉપયોગ ખાસ નિયમસર આવે છે. કેસને તંદુરસ્ત છે, અને ખાસ કે દરસ ચલતી જાય થાય ખવાય છે, દસ્ત, પ્રુવાસે થાય છે ને ખાદ્ય ખમે તેવી રી. ૩ ૩) અનુપાનની કોમિત ૩. ૨)

દેવે કંગાડેલ ન

મને તેટલા વેલેથી અંધિયા ધનદીવાલ દેવા છતાં એવું તો સરીરમાં લોભાં છે
નોંઠ હાથ તો તો સર્વે સુખ નમણું છે.

દૌનીક પીલ્સ

આ દવાથી સરીરમાં શક્તિ આવે છે. શરૂ, ગુસ્, ક્ષયતર, અશક્તિ, હાથ ચઢવો, કમરનો દુઃખાવો
મટાડે છે. ગમતને મજબૂત આવે છે, ને સરીરમાં નવી શક્તિ ઉત્પન્ન કરે છે, ધાતુજન દેવો મટાડી ખાં
પરિપ્ત થાય છે. વૈજાને કે સ્વપ્ને કે દોષ પછુ રસતેથી ધાતુનું જનું વાંધ કરી ધાતુને બદલ કરી વધારે છે.
સોડી મુધારે છે, અને સંસારનાખરા આનંદનો સ્વાદ ચખાડે છે. તમામ વૈભવ હોવા છતાં પણ તે
સરીર નજીવું હોય, વીંધની હીલુતા હોય, અને ધાતુનું કમલેરપણું હોય તો તે સર્વ વૈભવો નમણા છે
માનસિક ખરાબ પડેલાથી, વૈજાજનું ન ધાતુનું કરવાથી અને બાળકમથી મજા પુવાન પુરો નીસેજ
અને વિશ્વવિદિન ગદ્ય ગયેલા હોય છે તેવા મનુષ્યોએ સરી નવેસરથી પુવાનાવર્યાના ખરા આનંદનો ઉપ-
ભોગ કરવો હોય તો અમારી આ દવા એકવાર વાપરી લેતી. મજા માણસોએ તેનો વામ મંગતી નવી
જીવાતી, નવું જગ અને નવા ઉત્સાહને મેળવે છે. કી. રૂ. ૧) ત્રણની કીમત રૂ. ૨-૧૦-૦.

આનંદવટી

આ દવાથી—કમીને—સુખ વામે છે. ખાલિજ
મ મધ જગ છે અને નિયમસર ફરત સાર લાવે
પેટના ચરમકાટને મટાડે છે ખાવા ઉપર રુચી
વધે છે. અછરણ મટાડે છે, ખરાબ જોશકાર આવતા
થી અને મ્હોને સ્વાદેષ્ટ બનાવે છે. કી. રૂ. ૧.
મને તેવા તાવને રહે કલાકમાંજ મટાડનાર

જવરહર ગોળીઓ

મને તેવા ન ઉતરતો તાવ, રાશીયા, નકોત-
રીષ, ચોપીયા, ટાકીયા, જીજીવર, વચસબર,
મેલેરીઆ, ટાકોડાક, ટાકરસ, મનુષ્યએન્ડા વીએર
ગમે તેવા તાવ માત્ર ૨૪ કલાકમાં જ મટાડે છે.
દોષ પછુ તાવ માટે અર્થ ઉત્તમ દવા છે. દરેક
પરમાં ૧ કમી રાખવીજ નહિએ. કી. કમી ૧ ની
રૂ. ૧) ત્રણની કી. રૂ. ૨-૧૦ એકની કી. રૂ. ૩. ૭)

વીસ્ફોટક નીવારણ પીલ્સ

વીસ્ફોટક મસા ને માંડી ઉપર ધણીજ સુષુપ્ત
છે સરીરે ગરમી કટી નીકળવી, માંડી પડવી, હાથે
પમ્પે કે સરીરે ચામમાં પડી જવા, વિગેરે તમામ પ્ર-
કારની ગરમી આ દવાથી દુરતજ મટે છે. કલેસ
વીસ્ફોટકના રોગીઓ આ દવાથી સારા થઈ ગયા છે
આ દવાથી તમારો ગરમોનો રોગ મટશે.
લોહી સ્પર્શી સરીરમાં શક્તિ આવશે, કમી ૧ ની
કી. રૂ. ૨ અનુપાનની કીમત રૂ. ૨ મળી રૂ. ૪
થાયે એક મહીનામાંજ મટી જશે.

અપાકવી સત્તાર મળ વશક થયે છે કે
તમારી વીસ્ફોટકનીવારણપીલ્સથી મને ગરમીનો રોગ
મટશે છે માટે બીજી ૧ કમી મોકલશે.

ફાયર પીલ્સ

આજકાલના મજા માણસોને હાવના રોગો વાગુ
પાયા પછી ને તરતજ દવા આવુ કરવામાં આવતી
નથી તો પાછળથી અસાધ્ય થઈ જતાં દરદી ગર
જીને દરજી થાય છે, માટે આ દરદી લાગુ પાનાં
અમરો દવાનો ઉપયોગ કરવા ભગમથ છે તેવાથી
હમ મટે છે, સુધી ઉઠસ ને જીવું તાવ મટે છે, અને
કમીને સુખ થાય છે, સરીર મળતું બધું પડે છે, અને
શક્તિ આવે છે. મજા દરદીઓ આ દવાથી ગરમી
મથા છે. તેની ૧ કમીની કી. રૂ. ૩-૦
અનુપાનના કમીની કી. રૂ. ૨ મળી રૂ. ૪

દવાથી નારણજી ઉઠા થયે છે કે, અગાઉ આ
પની થયેને માટેની દવા મંગાવેલી હતી તે ધણીજ
અપસીર નીવડી છે, જેથી હું મારા મિત્રોને સતા-
મથા કરું છું.

દરદી વનસ્પતિ—સરીરના પ્રસીન્ન રોગો
મટાડી લોહીને શુદ્ધ કરનાર

દેવનું સારસાપરીલા

ને તમે ગરમીના દરદી પીમાંતો હો, સરીરે
ખસ, ફાલ્લા કે ગરમી કુટી નીકળતી હોય, સરીર
મળતું જનું હોય, લોહી મળું પડી જનું હોય, અને
અગ આમાંજ કરતી હોય, પેશાબે લાલ કે બળતરા
બળતરી હોય તો જરૂર અમારી સારસાપરીલા વાપ-
રજો કારણ કે તેથી લોહી સુધારી સરીર પુષ્ટ થઈ
શુધ્ધાળી આવે છે ગરમીના રોગો એકદમ મટી જાય
છે, મજા માણસોએ વાપરેલું છે, કીમત રૂ. ૧ ત્રણ
ની રૂ. ૨-૧૦

આમેદથી હામોદર કારીરાગ થયે છે—
આપની દવા સારસાપરીલા વાપરવાથી મજાજ ફા-
વો થયો છે માટે તેનીજ બીજી ૧ પાટલી મોકલશે.

કાષ્ટપણ રાજ વેલ કે કુટિરાર્થા ન મઠવો હોય અને તમે નિરાશ થશો હો તો અમારા ઉપર એક સારક કાઢ લખવાથી તમારો તે રાજ મટિ તેવી સજાઈ અને હિવાયો મરત બતાવીશું. અમારા કોર-ખાનામાં બનાવેલાં આપણો નિર્ભય ને ખાત્રીવાળાં અનુભવસિદ્ધ હોવાથી અત્યારે લાગે. માનુસો-નાપરે છે. ને લાગેના શેષે અમારી દવાથી ચક્રા છે, એકવાર વાપરી ખાત્રી કરી લાલ મેળવશો.

માતૃગત દોષો ચટાડી જીવનચક્રિ બંધી મગજને પુષ્ટ કરનાર

એ અરેખર જીવન છે. આ જીવનનો આશુ ઉપયોગ કરવાથી દીર્ઘજીવન પ્રાપ્ત થાય છે. મગજપુષ્ટ અને છાંદ અને વાદસાઈત વધે છે, માતૃગત દોષો મટાડી સ્ત્રીર પુષ્ટ બનાવે છે. આ જીવનની બનાવટ સર્વોત્તમ હોવાથી આને સર્વ પ્રેક્ષતા જીવન કરતાં તે શુદ્ધમાં ઉત્તમ જીવાણું છે. તેમાં પડતી વસ્તુઓ વનસ્પતીની અને તુલકાન ન કરનાર છે. ખાવામાં સ્વાદીય, વહેજતદાર અને આરોગ્યને વધુને માટે કારકો જણનાર છે. નખનાશ, પીડ, ખાંસી, કૂધ, સંઘડબુદ્ધિ, મરડો, અમલપીત તથા માતૃવિકારનાં દરોમાં તેનો શુદ્ધ અનુભવ-શિક્ષક છે. આને ધીલજીની માફક કથકા બારા કુદા દર ન રાખતાં માત્ર કારકો જેમાં કારકો અને કારકી આપણો પડે છે. તેની એકજ ભત બનાવીએ છીએ, કીમત ૧. ૨) રાખી છે. વજુની કીમત ૩. ૫) પોસ્ટેજ ૫૦. વિશાળી એ, મગજનું કામ કરનારા, માતરો, વધારો વગેરે માનસીક મહેનત કરનારને તો વેગપ્રત્યુદય છે. અરેખર પ્રમેજર નજીરામ લખે છે કે: જીવનથી થયો કામદો થયો છે,

આધિ દેહર પાશુ ઔષધ એક, માત્ર ખીસ્સામાંજ દવાખાનું.

જીવનચક્રિ (૧૯૨૮૬)

નામની અમૃતમય દવાનો હાલ પ્રવા વિદ્યાર્થો, અને તબીબોએ તથા બનસમાને તમામ રાજો ઉપર કરી લાલ મેળવશે. હોવાથી, દરેક ઘરમાં પરચુ દવા થઈ પડી છે. આ દવા પાસે રાખવાથી કાષ્ટ રામની ખીક રાખવાની જરૂર રહેતી નથી; કારણ કે તે સ્ત્રીમાં મતા અંદરના અને મહારતા રામને રામજાણુ ઉપાય છે. આ દવા ભેતમારી છાંદગીનો અપ કરતા હો તો હંમેશા પાસે રાખીએ તો અછડું, અતીસાર, સીડીરીઆ, ઉરસ, ગરમી, ઉલ્લી, વા, કમળો રાતો કુખાવો. વંધેશ, તમાષ, કોલેરા, ક્યોઆ, ખસ, કુમ્હાં, મોઢો ચડવો, ચુંક, તાવ, કમ, દાંતનો કુખાવો, દાદર, નીપકતા, નેક, પ્રદર, પાંડુરોગ, મરોગ, પ્લેગ, ક્રાપાનો કુખાવો, મધુપ્રમેહ, કૂધ, રતવા, લકવો, વીરકોષ, વાંચો, સમજી, વરાધ, સંધીવા. હરસ, હેઠા, લાઈલીસીઝ, મુળો, સીડીરીસા, વજ, દાંત, નાક, કનનાં દરો, સોખા વીંછી, કાપ, ઉંદર, કાઠાવ કુતરાનું કોર, કંદમાળ, કાઠું; વગેરે અમલન સમાધ દરેક પ્રકારે અને તેમાં તેનો હાલ દરેક માનુસ લાલ થી છે. છી. ૩. ૧) વજુની છી. ૧. ૨—૧—૦. આંબીચારાના યો. કાગર આજેજ લખે છે કે અમૃતજીવન દરેક રાજ ઉપર કારકો કરે છે તેનો અનુભવ થશે છે.

જાળોકોને લાગુવામાં હોંશીયાર, આલાક અને સુદિમાન કરવાં હોયતો

એમોરાઈન (૧૯૨૮૬)

વાપરતો. આ દવા સ્વાદીય અને વહેજતદાર હોવાથી જાળો ખુશીમાં ખાઈ શકે છે. નાનાં બાળકોને નાનપણમાંથી જ આ દવાનું સેવન કરાવવાથી તેમની શુદ્ધિ અને વાદસાઈત વધે છે. કાષ્ટ પશુ અપગ વિષયો સહેજથી ઓખી શકે છે, તેમનું મગજ કંડુ રહે છે. યાનચક્રિઓ ખીયે છે. મજીતના અપરા વિરમમાં મન પરાની શકે છે, તેનાથી તેની વાદસાઈત તીવ થયે. દર વરસે સહેલાઈથી પાસ થઈ શકે, અને મને તેવા વીમરો સહેજ વારમાં વગર કૈમ્યપુષ્પોએ શાદ રહી જશે. દરેક બાળકને માટે આ દવાની ખાસ જરૂર છે, જેથી તેનું મગજ સુધરશે, આંખનું તેજ વધશે, કોણી સુધરશે, અને સ્ત્રીર નીરાળી રહી પુષ્ટ થશે. આ દવાનો કલરો વિશાળીએ લાલ છાંદગીની છાંદગી સુધારી છે. છી. ૧. ૨—૦. બાલકમાંથી સુખ વાસ્તવ બીમલાઈ મોહનલાઈ લખે છે કે—એમોરાઈનથી નાનું કામદો થયો છે કારે બીજો ૧. ૧ના વી. પી. થી મોહમશા. મગજની અવિરતા થઈ છે ને કાંઈ સારો આવે છે. વસોયો અમુલાઈ નરોતમલાઈ. નખે છે કે—એમોરાઈનથી મારો કામદો છે. બીજો કમ્ય મુરત મોહમશા.

દરે કીમીટલ વજન, પાંચકુવા ચાર રસ્તા—અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય

પુસ્તક ૧૦ મું.]

સપ્ટેમ્બર અને ઓક્ટોબર

[અંક ૭ મા.

ઈશ્વરોદ્યાનનાં વાઙ્મુખોનું ગીત

(શ્રીમ સામુલ દે છે રે, એ લય.)

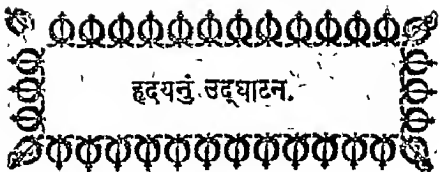
પ્રભુના ખળીયાનાં રે, અમે તો બાલકડાં,
અમે છોડ મેળાનાં રે, પ્રભુના લાડકડાં.
કુલના દેખાવ રડા રે, અમારા સ્વભાવ રડા,
કુલની વાસ મધુરી રે, અમારાં તો હાસ્ય રડાં.
આ શુભાખના કુલને રે, રૂડેરા રંગ દીધા,
અમમાં પ્રભુએ તો રે, ઉછળતો ઉમંગ દીધો.
પેલા જળના કમળને રે, દીધી રૂડી પાંખડીઓ,
અમને પ્રભુએ તો રે, આપી રૂડી આંખડીઓ.
પેલી પુલની વેલીપર રે, ઉભી રહી થી કળીઓ !
અમને હાથ ઉપર રે, દીધી રૂડી આંગળીઓ,
અમે હોંસે ઉછરીએ રે, પ્રભુ તણા જગ બાળે,
પ્રભુ શુભ, ઉચ્ચરીએ રે, પ્રભુ અમમાં જાળે.

શ્રી. ડ.

પ્રફુલ્લ હૃદયનો દૃષ્ટજયઘોષ.

(આ સ્વપ્નાસમ સંસાર, એ લય.)

પ્રકટ પ્રભુનો જયઘોષ, આનન્ધપ્રિયુષ્પત્તિનો.
જય જય નૃસિંહકિર્તિ જનલોકમાં તપોલોકમાં કે સત્યલોકમાં રેવ ચળે ત્યોનાં
તપોનો અનુભવ કરવા ઇચ્છેને હોય, જે મનુષ્ય ચિત્તને એકાગ્ર કરવા ઇચ્છેને
હોય, જે મનુષ્ય અનન્યમજા થતા ઇચ્છેને હોય; અને જે મનુષ્ય કમમોક્ષ વા સર્વોમોક્ષ
મેળવના ઇચ્છેને હોય, તેણે ઇચ્છિતનો લાભ યતા સુધી આદરપૂર્વક નિરંતર શરીર,
ઇન્દ્રિયો ને અંતઃકરણથી યુક્ત કર્મજ કર્તા કરતાં જોઇએ. વિધિવત્ સકામકર્મ કરવાથી
જીવને આ લોક પરલોકનાં ઇચ્છિત સુખ મળે, તથા કર્તાપણાનું અભિમાન ને ફળેજાનો
ભાગ કરીને લોકિકર્તૃદીક કર્મ આદરપૂર્વક કરવાથી તેને ચિત્તશુદ્ધિની પ્રાપ્તિ થઈ તે ચિત્ત-
શુદ્ધિ તેને જાતનાં વિવેકાદિ સાધનો પ્રાપ્ત કરવામાં સહાય થાય, અને ઉપાસના પશુ
માનસ કર્મ હોવાથી તેને કર્મની અંતર ગશીએ તો તેથી ઉપાસકને પ્રોતાના ઇચ્છેવના
લોકની પ્રાપ્તિરૂપ કમમોક્ષ થાય, પણ કર્મથી સર્વોમોક્ષનો લાભ કદાચ એ અતિસ્મૃતિથી
વારંદ છે એવી યોજાને અત અવગણ નથી, કારણ કે શ્રીસદ્ગુરુએ ઉપદેશ કરેલા બહા-
તત્ત્વનું મનન તથા નિદીધ્યાસન કરવા અથવા પરમતત્ત્વસંબંધી વિચાર કરવો એ પણ
એક પ્રકારનું માનસ કર્મ છે, ને-તે માનસકર્મવડે પરિણામે જ્ઞાનદારા અજ્ઞાનનો ઉચ્છેદ
થવાથી તે અજ્ઞાનની નિવૃત્તિદારા મોક્ષલાભ થાય છે, માટે ઉપરનું કથન સર્વથા નિર્દોષ છે

હૃદયનું ઉદ્ઘાટન.

(લે. મણિલાલન. દોસ્તી. બી. એ.)

પ્રિય સખી-સરોજ,

તમારો પત્ર મળ્યો. વાંચી આનંદ સાથે ધૈર્ય અનુભવ્યું. તમે જાણે મારા હૃદયનો સ્પર્શ કરી પત્ર લખ્યો હોય એમ મને લાગ્યું. મારી અનેક યોજનાઓ. તેથી સમાધાન થતું, જાણ્યું. અને તે પત્ર વાંચતાં મારા મનમાં જે વિચારો ઉદ્ભવ્યા, તે પછી વિના સંકાએ તમારી સન્મુખ લખી જણાવું છું તેમાં જે મારી ભૂલ થતી હોય તે તે બતાવશે કે જેથી મારા વિચારો વધારે ઉત્તર યાય.

પ્રથમ હું જે દુઃખી મનુષ્યોના સંસારમાં આવતી અથવા કાઢતી દુઃખની વાત સંભળતી, કે મારા હૃદયમાં આધાત થતો. અને તેથી સંસારમાં બહુજ દુઃખ છે, એવા શબ્દો હું ઉચ્ચારતી હતી. પણ પ્રિય સખી ! તારો પત્ર આવ્યા પછી મને એક સ્વપ્ન આવ્યું, તેમાં કોઈ વિશ્વપુરુષ મને જણાવ્યું કે “ તુમ મારા પ્રવાસી આત્મનું સંસારમાં બહુજ દુઃખ છે. એ શબ્દો હવે હું બોલી શકું નહિ. એ શબ્દ તારી વાણીમાંથી એટલુંજ નહિ પણ તારા શબ્દ કોષમાંથી તારા મગજમાંથી પણ કાઢી નાખ જે બનાવ બને છે. તે મારા વાસ્તે બને છે, તે પછી સંસારમાં બહુજ દુઃખ છે. એમ કહેવાયજ કેમ ! સંસારમાં બહુજ દુઃખ છે, એ શબ્દોને અદેશે સંસાર એ શીખવાની શાળા છે. ઉન્નતિનો ખાખનો છે-એ શબ્દો વારંવાર ઉચ્ચારી રહેજે કે જેથી તને પેતાને, અને તને સંબંધનાં રતે હૃદયો યાય. ” આ શબ્દોએ મારા જીવન પર પ્રમળ અમર કરવા માંડી છે. સંસારમાં બહુજ દુઃખ છે, એવા શબ્દો તે પછી હું બોલતી નથી. કદાપિ હૃદયમાં આધાત યાય અને તે શબ્દો બોલવાની ઇચ્છા યાય, કે તરતજ સ્વમનો ઉપદેશ પાદ આવવાથી અટકું છું.

વળી તમે લખ્યું કે બાલરિપતિ આપણે ઝાઝી સુધારી શકીએ નહિ, પણ અંતર-સ્થિતિ તો આપણા ધાર્યા પ્રમાણે સુધારી શકીએ. આ શબ્દો વાંચતાં મને અત્યંત આનંદ થયો. પણ તેનો બરાબર અનુભવ કરવાને સમય નોંધી એમ કાગે છે. હું તેનું રહસ્ય સમજી છું. પણ શબ્દોમાં શી રીતે દર્શાવું તે મને બરાબર આવડતું નથી.

વૃત્તિઓ ઉપર કાણ મને તોજ સમતા રાખી શકાય અને મદાન સોફેટીકની માફક દુઃખને પણ સુખ માની શકાય. વૃત્તિઓ ઉપર કાણ મેળવવાને તમે જે યોજના બતાવી, તેની જ યોજના મેં “ સંસારમાં સુખ ક્યાં છે ? ” એ પુસ્તકમાં વાંચી હતી. તથા “ પ્રથમ મથ જીવન ” માં પણ એવાજ પ્રકારના ઉદ્યારો દતા. “ સંસારમાં સુખ ક્યાં છે ? ” એ પુસ્તક મેં પુરું વાંચ્યું મને તે લઘુ ગમ્યું. મારી એક જીવનપણી જેને તમે પણ યોગ્યો

છા-તે બહાર ગામ રહે છે. તે ધણીજ દુઃખી થયાં કરે છે. તેને એ પુસ્તક ધણુંજ ઉપ-
યોગી થશે, એમ ધારી તેમનાપર મોઢલી આપ્યું. તમારી પાસે તે પુસ્તકની બીજી નકલ
હોય તો મને મોઢલી આપવા કૃપા કરશો.

મોઢા પુરુષો સંસારથી મુક્ત હોવા છતાં સંસારને શીખવાની શાળા માને છે. તેજ
સંસારને ગૃહસ્થાશ્રમીઓ કાશીના દરવત જેવું ગણી તેની તમે બન્ને બાલુએથી કપાય છે.
દુઃખ સંસારમાં છે કે વૃત્તિમાં છે, તે બહુજ થોડા સમજે છે. બહેન! મને તો હવે
એમ લાગવા માંડ્યું છે કે દુઃખ મોટું બાજે આપણા મનની વૃત્તિમાં છે. મનુષ્ય જાતિનો
મોટો બાજ સંસારમાં મોજમજ ભોગવવા આવ્યો હોય એમ પોતાને ગણે છે; અને જ્યારે
કાષ્ઠપણ પ્રકારનું દુઃખ દેખે છે, ત્યારે તેથી કંટાળે છે. ત્યારે જાનીઓ આ સંસારને શીખ-
વાની શાળા માને છે, અને તેથી સુખદુઃખમાં સમતા રાખી શકે છે દાખલા તરીકે એક
નાના બાળકને આપણે વચન આપ્યું કે આવતી કાલે તને મગસપુરી અને દુધપાક જમવા
આપીશ. કાષ્ઠ કારણે લીધે તે ન યચ તો તે બાળક શોક કરે છે, પણ મોટી ઉંમરનો
મનુષ્ય ક્યાં કારણે લીધે તે યવા નથી પામ્યું તે સમજે, અને તેથી શોક કરતો નથી.
બાળક જો પોતાને સુખ ભોગવવા આવ્યા છે, એમ માને છે અને જગ પણ પ્રતિકૂળ
પ્રસંગો મળતાં દુઃખ ધારણ કરે છે. પણ પુખ્ત જીવંતઓ જાણે છે કે પોતે આ સંસાર-
માં શા માટે જન્મ લીધો છે, તેથી તે પોતાને મળેલી સ્થિતિમાં સંતુષ્ટ રહી શકે છે.
સંસાર એ શીખવાની શાળા છે. જેમ શાળામાં બહુતાં અનેક વિદ્યાર્થીઓ સદન કરવી
પડે છે, પણ જ્યારે આપણે ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કરીએ છીએ. ત્યારે તે મેળવેલું જ્ઞાન
આપણને ધણુંજ ઉપયોગી થઈ પડે છે.

જેનો સ્વભાવ ક્ષાણીવાળો છે, તેઓને સુખદુઃખની વિશેષ અસર થાય છે. તો તેવો
સયમ કેમ કરવો એ તમે બહુ સારી રીતે સમજાવ્યું છે વળી તમે લખ્યો છો કે પ્રતિકૂળ
મનુષ્યને અનુકૂળ બનાવો આને અથ માસ ધારવા પ્રમાણે એવો કોઈ કે કુદરતે આપ-
ણને જે સ્થિતિમાં મૂક્યા, તેના કંઈક અર્થિત હેતુ હશે, એમ ધારી તેના કલા પ્રમાણે
કામ કરવું, એટલે તકરાર ઝોછી થાય, બન્ને વચ્ચે અશ્વિની ક્ષાણી ઘટતી જાય, અને
આથી બહિત નવું કર્મ ન બાધે.

એક દિવસ મને એવો વિચાર આવ્યો કે બીજાનું આપણા પ્રત્યે કર્તવ્ય છે કે નહિ
તે જોવાનું નથી, પણ આપણે બીજા તરફ આપણું કર્તવ્ય બજાવીએ છીએ કે નહિ તે
જોવાનું છે. કારણ કે આપણે તેની પાસે ઝોછું મશિતા હોઈએ તો તે આપણા તરફ
ફરજ ન પણ બજાવે. પણ તે પાસે વધારે મળતો હોય, એમ પણ બની શકે, માટે
આપણે તેના તરફની ફરજ બજાવવી કે નથી કર્મનું દેવ પતી જઈ આપણે છૂટા થઈએ
અને બીજે જન્મે એટલું દેવું ઝોછું થાય. કેટલાક સંબંધીઓ કર્મનું દેવું આપવા આવે
તે આપણા તરફ તેમની ફરજ બજાવે, અને લેવા આવે તે ન પણ બજાવે. પણ આપણે
તો બન્ને પ્રત્યે આપણી ફરજ બજાવી છૂટા થવું. જ્યારે મને એમ લાગે છે કે અમુક
માણસ મારી કાળજી કરતો નથી, અને તેથી મને ઝોછું આવે, ત્યારે હું ઉપર કહેલો
વિચાર કંઈ છું, તેથી મને સંતોષ થાય છે, અને મનનું ચક્ર લાંબુ ચાલતું અટકી જાય છે.

સત્યનો જ, તેના ગુણ ધર્મેનો વિચાર કરો, સત્ય સાથે તમારા જીવનનો અને સ્વભાવનો શો સંબંધ છે તેનો વિચાર કરો. ત્યાં સુધી તેના ગુણો તમારા જીવનમાં પ્રવેશ ન કરે ત્યાં સુધી દંમેશાં સત્યતા જ વિચારમાં મનને જોડી રાખો. દરરોજ આ અભ્યાસનો સમય પશુ વધાર્યા કરવો.

એક વિચારમાં મન બરોબર રિયર થતાં તે વિચારાનુસાર તમારે વર્તન થાય ત્યારે સમજવું કે તે વિચારની સિદ્ધિ થઈ છે. તમે પ્રેમનો વિચાર કરવાનો અભ્યાસ કરો તો તમારામાં પ્રેમનો ગુણ સ્વભાવસિદ્ધ થઈ જવો જોઈએ. તમે સત્યતા વિચારને રિયર કરવા ઇચ્છતા હો તો તમારા અંશે અશમાં સત્યનું પાલન સ્વભાવિક રીતે થવું જોઈએ. તમે આનંદનો વિચાર કરતા હો તો તમારામાં સર્વ સમયે આનંદ ઓતપ્રોત થઈ રહેવો જોઈએ. આ પ્રકારે તમારે જે વિચારાનુસાર તમારે વર્તન કરવાની ઇચ્છા હોય તે વિચારાનુસાર તમારે વર્તન થાય ત્યારે સમજવું કે તે વિચારમાં તમારે મન રિયર થયું છે.

ન્યારે તમે અભ્યાસ કરશો ત્યારે તમને સમજશે કે તમે દરરોજ સદવારે કરેલી વિચારને રિયર કરવાની ક્રિયા અનુસાર તમારે જીવન ધડાડું મળે છે. તમે તે વિચારાનુસાર બાકીનો આખો દિવસ જીવન ગુમરો છો. આ પ્રમાણે તમે સમજી શકો નહિ તેવી રીતે તમારા વિચારાનુસાર તમારા વર્તનમાં અગમ્યની ઉપગમે તેવો ફેરફાર થશે. જેમ જેમ એક વિચારમાં મન રિયર થતું જશે, તેજ વિચારમાં તમારે મન ઓતપ્રોત થઈ રહેશે તેમ તેમ તમારા વર્તનમાં તમે ન જાણો તેવો ફેરફાર થઈ જશે. અને તે વિચારાનુસાર તમારો સ્વભાવ ધડારશે.

તમને વારંવાર કોઈ થઈ આવતો હોય અને તમારે તમારા તે કોઈ સ્વભાવને છોડી શાંતિ ગુણી થવું હોય તો તેને માટે પશુ આજ માર્ગ છે. તમારે દંમેશાં સદવારમાં પા કે અર્ધી દશાક આ સ્વભાવ બદલવા માટે શાંતિ થઈ એકાંત જગ્યામાં સ્વચ્છ હવા અજવાળાવાળા રચાનમાં બેસવું. ત્યાં બેસી ઘડ્યાતમા ઘોમ દોષ આસપ્રધાસની ક્રિયા કરવી. પછી મનમાંથી કોષના વિચારોને કાઢી નાંખી મગજ, ખાલી કરવું. પછી એક વિચાર કરો કે ‘હું શાંતિ સ્વરૂપ છું.’ ‘હું આનંદ સ્વરૂપ છું.’ આ વિચાર કરી તેના અર્થમાં મનને જોડો. તમે કલ્પના કરો કે હું શાંતિ છું, આનંદી છું. મારી રોગરગમાં શાંતિ વ્યાપી ગઈ છે. મારા આખા શરીરમાંથી આનંદ ઉભરાઈ જાય છે. શાંતિ અને આનંદ એ બે ગુણોથી તમને અને અન્યને થતા લાભ તરફ દષ્ટિ કરો. શાંતિથી તમારા શરીરમાં લોહી શુદ્ધ થઈ આરોગ્ય સુધરતું જુઓ, આનંદથી તમારામાં સર્વ પ્રતિ પ્રેમ ઉભરાઈ જતો જુઓ, સર્વ સમયે નર્મ જુઓ ત્યાં શાંતિ અને આનંદને જ જુઓ, તેજ સત્ય છે તે જ ધર્મરત્ના ગુણો છે, તે જ નિત્ય છે. તે સિવાય તમારામાં બીજો વિચાર જ નથી. આ ગુણો તમારામાં સ્વભાવસિદ્ધ થઈ ગયેલા જુઓ તેથી થતા ફાયદાને અનુભવ કરો.

આ પ્રમાણે એક વિચારમાં તમે તમારા મનને જોડ્યું હોય તે વખતે અન્ય વિચાર ઉડી આવે તો તમારે વિચાર કરતા બંધ થઈ જાવું નહીં. જોતા હોય એમ દશ થતું. થોડીવાર આમ જોઈ રહેશો તો વિરોધી વિચાર જતો રહેશે અને તમે પણ તમારા મન વિચારમાં તમારા મનને સ્થાપશે.

આ પ્રમાણે દરરોજ મનને તે વિચારમાં રિયર કરી અભ્યાસ કરવાથી તમારા મનને એક જ વિચારમાં રિયર થવાનો અભ્યાસ પડશે અને તે વિચારાનુસાર તમારે જીવન શાંતિ અને આનંદી થશે. તમે જાણી પશુ ન શકો તેમ થોડા વખત પછી તમારો કોઈ એવો યાદવો જશે કે તે પછી તમને જણશે નહિ. દંમેશાં નર્મ શાંતિના વિચારમાં મન

સ્થિર થતું હોય ત્યાં ક્રોધને આવવાની જગ્યા જ રહેતી નથી અને તમે સ્વભાવથી જ શાંત અને આનંદી બની જવાના.

આ જ પ્રકારે તમે તમારા એક જ વિચારમાં મનને સ્થિર કરવાના અભ્યાસથી તમારું જીવન નવેસરથી ધરી શકશો. તમારે જેવાં ચતુર હશે તેવાં ધર્મ સહજો. તમારે સારા વેપારી થવું હોય, તમારે સારા લેખક થવું હોય, તમારે ચારા વક્તા થવું હોય તો તેને માટે પણ આ જ પ્રયોગ અજમાવજો. આ વખતે તમારા લક્ષ્યાંત્રિદુમાં તમારા વિચારને સ્થિર કરજો અને દરરોજ તમારે જેવાં 'યતુ' હોય તેવો એક જ વિચાર મનમાં કરી તે વિચારના અર્થમાં તમારા મનને પરોવી તેમાં જ સ્થિર થજો. તે વિચારાનુસાર તમારું જીવન ચલું છે એમ માનજો અને તેનું પરિણામ એ આવશે કે તમે નહિ ધારેલી સ્થિતિ જરૂર મેળવી શકશો.

તમે તમારામાં જે શક્તિ નથી એમ ધારતા હો તો તે શક્તિ મેળવવા માટે તમારે તેનો જ વિચાર કરવો. તમારે સ્વનારમાં યાન થઈ એસવું પછી તે શક્તિનો જ વિચાર કરવો. તેમાં જ મનને સ્થિર કરી તેના જ વિચાર ધર્મ કરો. તેમાં આડો અવરો વિરોધી વિચાર પ્રવેશી ન જાય તેની સાવધાની રાખજો. આમ દરરોજ થોડો થોડો વખત અભ્યાસ કર્યો કરવો અને દરરોજ તેમાં સમય વધાર્યો જવો. આના પરિણામે તમે તમારામાં તે શક્તિ જાગ્રત થયેલી અનુભવશો.

મનુષ્ય પોતે પોતાના વિચાર પ્રમાણે પોતાનું જીવન ધરી શકે છે. મનુષ્ય જો ઉચ્ચ વિચાર કરે તો તેનું જીવન ઉચ્ચ થાય છે જો નીચ વિચાર કરે છે તો તેનું જીવન નીચ અને છે તે નહલકા વિચાર કરે છે તો તે પોતાનું જીવન હમકુ અને નીચ બનાવી શકે છે. જો તે વિચારો ઉદાર અને ઉત્તમ હોય છે તો તેનું કાર્ય પણ મહાન અને સુંદર હોય છે તેના વિચાર અનુસાર તેનું વાતાવરણ અને છે અને તેના પરિણામમાં આવતા અન્ય પ્રાણી ઉપર પણ તેના વિચારની અસર થાય છે.

મનુષ્યનું મન ધણું જ ગંભીર છે. મનુષ્યે પોતે પોતાના આત્માનું યાન પ્રાપ્ત કરવા માટે પણ આ પ્રમાણે મનને સ્થિર કરવાની જરૂર છે જેમ અને તેમ વિચારો ઓછા કરવા આત્માના વિચાર કરી તેમાં મન સ્થિર કરવાથી આત્મવળનો અનુભવ થાય છે. આત્માની અનેક શક્તિયોમાં મનને સ્થિર કરી તે શક્તિયોને આયાણમાં પ્રગટાવી શકાય છે. ઉત્તમ વિચારની કલ્પના કરી તેમાં મનને સ્થિર કરવાથી તે વિચારાનુસાર જીવન ધાય છે. મનુષ્યે પોતાના આત્માની દર્શન કરવા માટે, ઈશ્વર સાક્ષાત્કાર કરવા માટે આત્માના શુશુક્ષ્મોની ચાંત યઈ મનમાં કલ્પના કરી તેના જ વિચારમાં મનને સ્થિર કરવાનો હેતુ અભ્યાસ કરવો જેમ જેમ તે વિચારમાં મન સ્થિર થતું જશે તેમ તેમ ઈશ્વરના શુશુક્ષ્મો આપણા જીવનમાં ઉતરતા જશે, અને અતે ઈશ્વરના સાક્ષાત દર્શન થતાં આત્માનુભવનો અવર્ણનિય આનંદ મેળવી શકાયો.

હંમેશાં મનુષ્યે વિચાર કરવો કે કુ કશું છું પોતાના સ્વરૂપનું યાન કેવી રીતે મેળવવું કોઈ પણ ઉચ્ચ વસ્તુના આદર્શને લઈ તેના વિચારમાં મનને સ્થિર કરવાથી મનુષ્ય તે આદર્શમય બની જાય છે. આત્માનું આદર્શ કદી તેના વિચારમાં મનને સ્થિર કરવાથી મનુષ્યને આત્મેતાન થાય છે. કોઈ પણ વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે દૈન્ય ઈચ્છા, દૈન્ય સહનશી જરૂર છે અને તેના વિચારમાં મન સ્થિર કર્યો કરી તેમજ પોતાનું જીવન છે એવી કલ્પના કરવી. એ તે વસ્તુ મેળવવાનો સર્વોત્તમ ઉપાય છે.

હંમેશાં જીને પોતાના મનને સ્થિર કરતાં આવડે છે તે પારસી ગમે તેવી વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. મન સ્થિર હોય છે તો જ સંકલ્પ દૃઢ હોય છે. મન એકાગ્ર થતાં જ તિવ્ર ઇચ્છા પ્રકટે છે, મન ચંચળ હોય છે તો મોઢાં કાચું સિદ્ધ થતું નથી. માટે સર્વથી પ્રથમ મનુષ્યે પોતાના મનને સ્થિર કરતાં શીખવું. અમથા બેડાં બેડાં પશુ અનેક વિચારો કરવાની ટેવ છોડી દેવી. જ્યારે કરો ત્યારે માત્ર એક જ વિચારનું ચિંતન કરવાનો અભ્યાસ પાડે. એક વિચારમાંથી જીતે, જીતે વિચારમાંથી ત્રીજો અને એક અનેક વિચારો કર્યા કરવાના સ્વભાવથી યુગ વિચાર બૂલો જવાય છે. આ મનની શક્તિનો ક્ષય કરવા હુમ્મ છે. મનને અનેક વિચાર કરવાનો સ્વભાવ છે. તે જ્યારે અનેક વિચારો કરવાનો સ્વભાવ છોડી દે અને માત્ર પારસી એક જ વિચારમાં સ્થિર રહે ત્યારે પારસું કે દબે મન રચ્ય થયું છે.

આજે આપણે ધણા મનુષ્યોનો નિત્ય સ્નાનાદિ કરી સંધ્યા પૂજા કરતા, ઇષ્ટાપાસના કરતા, દેવમંદિરે દર્શન કરવા જતા જોઈએ છીએ. ગોમુખીમાં હાથ ધાલી મંત્રના જપ મોથી બગડતાં કરતા જોઈએ છીએ. ચંડીપાઠ, શ્રદ્ધિ, હનુમાન કવચનો પાઠ કરતા જોઈએ છીએ, તેમનો આખો જન્મારો પ્રદ્ધ થતા પર્યંત આ ક્રિયા કરતા જોઈએ છીએ. છતાં પણ તેમાંના ધણા મનુષ્યો મરણ પર્યંત હોય છે તેવાને તેવાજ હોય છે. તેમનામાં જરા પણ ફેરફાર થયેલો આપણે જોતા નથી. તેમના વિચારમાં કે વર્તનમાં જરાયે ફેર જણાતો નથી. તેનાથી તેમની કંઈ પણ ઉન્નતિ થયેલી જણાતી નથી. આ સર્વનું કારણ એ છે કે તેમણે તેમનું પોતાનું મન સ્થિર કરેલું હોતું નથી. તે જ્યારે જ્યારે સંધ્યા, જપ, કે પાઠ કરે છે ત્યારે તેમનું મન તેમાં જોડાતું નથી. તેમનું મન કંઈ છુદ્ધ જ વિચારો કરે છે. અને કાંઈ પણ ક્રિયા તેના વિચારમાં અને અર્થમાં મન જોડાવાવશ જોઈ જાય છે તો તે સિદ્ધ થતી નથી તે પ્રમાણે તેમણે આ ક્રિયામાં પોતાનો જન્મારો જાળ્યો હોય છે છતાં પણ તેમાં નિષ્ફળતા મેળવી છે.

માટે ગમે તેવી નાની કે મોટી ક્રિયા કરો પણ તેમાં તમે જો તમારા મનને જોડશો, તેમાં તમારા મનને સ્થિર કરશો તો જ તે સિદ્ધ થશે. માટે કાંઈ પણ કાચું સિદ્ધ કરવા માટે સર્વથી પ્રથમ અત્યંત મનને સ્થિર કરવાની છે. અને મન સ્થિર થતાં ગમે તેનું ક્ષીન કાચું પણ સિદ્ધ થઈ શકે છે.

હમણાંજ બહાર પડી છે.

ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન ત્રણે કાળની વાત જાણવા

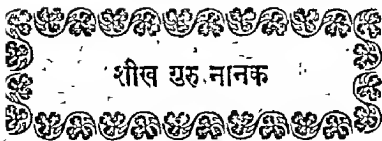
ભવિષ્યવેત્તા

અને

ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા. (ચોથી આવૃત્તિ)

મંગલો આ પુસ્તકની ત્રણે આવૃત્તિ ખપી જવાથી સજ્જાન સુધારા વધારા સાથે આ પુસ્તક આ મામલાજ બહાર પડ્યું છે. જ્યોતિષવિદ્યા, રમણશાસ્ત્ર, સ્વરોદયશાસ્ત્ર, મસ્તાકવિદ્યાનશાસ્ત્ર, સુમધ્યકશાસ્ત્ર, સામુદ્રિકશાસ્ત્ર, સુમાળકુમાળ-નિર્ણય વિગેરે અનેક ભવિષ્યની વાત જાણવાનાર વિદ્યાનો આ પુસ્તકમાં સમગ્રજ તેની રહેલી ભાષામાં સંભાવેલ છે. પાન લગભગ ૭૦૦ બ્લેક કાગળ, પાકું પુકું. કોમન માપ રૂ. ૫-૦-૦.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

શીખ ગુરુ નાનક

(અનુસંધાન ગતિકથી.)

ગુરુ નાનક કેટલાક દિવસ સુધી મક્કા શરીફમાં રહ્યા પછી મદીના જવા નીકળ્યા. મદીના જઈ એકાન્તમાં બેસી ભજન ગાવા લાગ્યા. ત્યાં કેટલાક લોકોએ કહ્યું કે ગાયન ગાવાં એ અમારા ધર્મના ફરમાનથી વિરુદ્ધ છે. ગાટે આ પવિત્ર સ્થળે એવું પાપ ન કરશો. છતાં ગુરુજીએ માયન ગાવા જ માંડ્યાં એટલે શહેરના દારૂમ ધમામ બાદરને તેમણે આ વાત કંઠી. તેણે આવી ગુરુજીને કહ્યું કે: અમારા શહેરમાં ગાવાની મનાઈ છે. આ સાંભળી ગુરુજીએ કહ્યું કે જે માયનો ગાવાની તમારા પવિત્ર ધર્મમાં મના કરી છે તે આવાં માયનો ગાટે નહિ.

ધમામ—ત્યારે કેવાં માયનો ગાટે ?

ગુરુ—જે ગાયન ત્રિશત્સ હોય અને જે ગાવાથી મન સંચળ થઈ પાપમાર્ગે વળે તેવાં ગાયન ગાવાની મના સમજવી. આ ગાયનમાં તો પરમેશ્વરના ગુણગાન છે. એ તો દહરત પોતે પણ ગાતા અને સંભળતા હતા.

આથી ધમામના મનનું સમાધાન થયું તે પછી કેટલાક દિવસે ગુરુજી બગદાદ ગયા. બગદાદ એ ખલીફાની રાજધાનીનું શહેર હતું. તે વખતે ત્યાંના ખલીફ ધણે અત્યાચારી હતા. તેણે જીલમથી ઘણું દ્રવ્ય એકઠું કર્યું હતું. ગુરુજી ત્યાં ગયા એટલે ખલીફ તેમની પાસે આવ્યો. ગુરુજીએ તે વખતે પચાસેક કાકરા એકઠા કરી ખલીફને આપ્યા, ખલીફ પૂછ્યું કે આ કાકરા કેમ એકઠા કર્યા છે ? ત્યારે ગુરુજીએ કહ્યું કે આપની પાસે અનામત મુકવા માટે.

ખલીફ—“તો એ સાપણ તમે પાછી ક્યારે લેવા આવશો ?”

ગુરુ—“તે બહુ ઓછી રૂં પાછી નહિ લઈ જઉં.”

ખલીફ—“તો પણ ?”

ગુરુ—ક્યામતને દિવસે હું ત્યાં હોય, તે વખતે આપ તેને ત્યાં લઈ આવજો.

ખલીફ—“અરે ! શું ક્યામતને દિવસે તે એને સાથે લઈ આવ્યા કે ?”

ગુરુ—“આપે આટલી મહેનતથી પૈસા એકઠા કર્યા છે તે શું અહિં મૂકી જવા માટે ? એ બધું લાવો ત્યારે આ મારા થોડા કાકરા પણ લાવજો.”

આ સાંભળી ગુરુના કહેવાની મતલબ ખલીફ જાણી ગયો. તેમના કહેવાની તેના મન ઉપર એવી અસર થઈ કે તેણે અન્યાયી-કરો માફ કર્યાં. અને એકઠું કરેલું ધન ગરીબોમાં વહેંચી દીધું. બગદાદમાં પીરાનપીર બાગમાં જામા નાનકનું સ્થાન હતું પણ છે. ત્યાં મુસલમાન ફકીરો દાસ રહે છે, ગુરુ ધર્મ સાહેબની અરજી લાપતામાં લખેલી નકલ ત્યાં દાસ પણ છે. અને ત્યાં મુસલમાનો નાનકપીરના નામે ગુરુને ઓગળે છે.

ત્યાંથી ગુરુજી પછી દીવરખંડર થઈ ધરાન અશ્વિનીસ્તાનમાં લેરાન, કાશ્યપ, કંદ-
હાર થઈ જ્ઞાતાપાદ આખા સાંધી પેશાવર થઈ કાશ્મીરમાં ગયા તે પહેલાં ખોખારાના
એક સહેરમાં મદીનાએ ગુરુની સાનિધ્યમાં પોતાનો દેહ છોડી દીધો હતો. કાશ્મીર જઈ
આવી ગુરુજી પોતાના ભક્ત સાથે સુધારના ગામ અમીનાબાદમાં ગયા. ત્યાં હાલ પણ
હાકિમનો તુલમ તો હતો જ. સંવત ૧૫૭૮ માં બાગરે સાંધા હાકિમનો પરાજય કરી
કલ્લ કરી નાંખ્યો. બાગરે ત્યાં જઈ ત્યાંના કેટલોક માણસોને લશ્કરને હેરાન કરવાના આ-
રોપ માટે પકડવા. તેમાં ગુરુજી પણ પકડાયા. જ્યારે બાગરે ગુરુને જોયા ત્યારે તે તેમને
જાણે કંઈ જોયા હોય એમ સાજાવાળો થોડીવાર વિચાર કરી બોલ્યો કે જો ફકીરને મેં
ગીજનીમાં રૂપનમાં જોયા હતા અને જોણે હિંદુસ્તાનપર ચઢાઈ કરવા મને સચનાં આપી
હતી તે જ આ પુરુષ સાગે છે. આ પછી બાગરે ગુરુજીની મારી માગી. ગુરુજીએ કહ્યું
પશ્ચરની એવી ઇચ્છા છે કે દિશ્વીના સિંહાસન ઉપર તું બેસી પ્રજામાં શાંતિ ફેલાવ.

બાદશાહે ગુરુજી આગળ કીંમતી રત્નો ભેટ ચૂક્યાં પણ ગુરુજીએ કહ્યું કે: અમારે
ફકીર લોકોને તે પથ્થર દુલ્લ રત્નો કંઈ કામનાં નથી. પછી બાદશાહે સમરકંદથી આ-
ણેડી ઉત્તમ ભાંજ આપવા કહ્યું: ત્યારે ગુરુજીએ કહ્યું કે: તમારી એ ભાંજનો નીશો તો થોડો-
વારે ઉતરી જવાનો પણ હું તો એવા નીચામાં ભરત રહું છું કે જેમાં ખુમારી ચઢતાં
કે ઉતરી જવાનો જરા પણ ભય નથી. એ નીશો તે પ્રજાના પ્રેમનો નીશો છે. તેના
આગળ બધા નીચા નકામા છે. પછી ગુરુજી સંવત ૧૫૭૬ માં કર્તારપુરમાં આવ્યા અને
અંતકાળ પર્વત ત્યાંજ રચા હતા.

ગુરુજી હવે કર્તારપુરમાં રહી શાંતિથી પ્રજા લગ્નમાં દિવસો ગાળવા લાગ્યા. એવામાં
સદના નામે એક વૈશ્વ ધર્મિય યાત્રાએ જતો હતો તે ત્યાં ગુરુજીનાં દર્શન માટે આવ્યો.
જાણે ગુરુજી ઉપર એવી દૃઢ શ્રદ્ધા થઈ ગઈ કે તે પછી યાત્રા જવાનું મૂકી ગુરુજી પાસે જ
માટે ગમ તા રહ્યો.

તેમાં તમારા મનને સ્થિત પાછું ગુરુજી પાસે શોગવિદ્યાની મોટી મોટી વાતો કરવા લાગ્યો.
માટે સર્વથી પ્રથમ અગત્ય વાતોથી લોકો અંગત જઈ તેને મોટો સિદ્ધ માનવા લાગ્યા.
મહત્ત્વ પછી સિદ્ધ થઈ શકે તેવી વાતો.

કહ્યું કે:—

હમજીન ડંડે, ચોમ ને બમ ચઢાઈએ,
ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન ચોગ ન મિંગી વાધયે,

ભવિષ્યવેત્તા પ્રથમ પાધયે,
અને ચોગી કહિયે સોધ.

ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા. (ચોથી આકૃતિ,

મંજાવો આ પુસ્તકની ત્રણે આવૃત્તિ ખપી જવાથી ચલાજી હજીએ,
આ પુસ્તક આ માસમાંજ બહાર પડ્યું છે. જ્યોતિર્વિદ્યા, રમણના
મસ્તકવિદ્યાનંદાચ, સુખદસજીરાચ, સામુદિશાચ, સુભાગદશાન-નિર્ણય વિ-
દ્યાની વાત જાણવાનાર વિદ્યાનો આ પુસ્તકમાં સમગ્રય તેવી રહેલી લખાયા
પાન સમગ્ર ૭૦૦ ગ્રેક કાર્ગ, પાકું પુરું. કીંમત માત્ર રૂ. ૫-૦-૦.
વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય.

બાળે બાળો સિંગી બાળે, તો નિર્ભય પદ પાછયે.

અનન્યમાદિ નિરંજન રહિયે, યોગ મુક્તિ ધમ પાછયે.

અર્થ—કેવળ કંયા પહેરવાથી, ભખ્મ ચોળવાથી, માથુ મુંઝવવાથી, અંધ કુંકરાથી સ્મશાનમા આસન લગાવવાથી. દેશ દેશાંતરતા પરિભ્રમણથી, તીર્થોમાં સ્નાન કરવાથી, યોગ સિદ્ધિ મળતી નથી; પણ સદગુરુની કૃપા મેળવનારને સંસારમાં રહેવા છતાં મનને વશમાં રાખવાથી એટલે જળકમળવત રહેવાથી ઘેર બેઠાં યોગ પ્રાપ્ત થાય છે.

એક વખતે ગુરુજી પાસે કેટલાક રાજ્યના અમલદારો કિંદુ મુસલમાનો આવો ગુરુજીની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે. મુસલમાનો નમાજ પઢે છે પરંતુ પંઝામાં આવેલા પ્રાણિને તે સમુદાય બાંધ લાયક છે અને બાહ્ય ક્ષત્રિય અમલદારો યજ્ઞપાવિત પહેરે છે, પોતે તેમ બાહ્યો પાસે પાદપૂજ કરાવે છે છતાં પણ કતમરૂપી હરી ફેરવીને સધળા ગરીબ લોકોનાં લોહી ચૂમતા રહે છે. તેમાં પેતા પાકપૂજ કરનારાને પણ ભાગ મળે છે. આવી રીતે તેમનાં પેટ ભરવા માટે તેમના આચાર અને વ્યાપાર સધળા અધર્મનાં પાયા ઉપર રચાયેલાં છે. ધર્મપૂર્વક સુખ સપાદન કરવાનો માર્ગ તો ક્યાં રહ્યો અથુ હમણાં તો ન્યાં જુઓ ત્યાં ચારે તરફ અસત્યાચરણ જ પ્રવર્તી રહે છે

એક વખતે ગુરુજીને એક બાહ્યો પૂછ્યું કે. હું બાહ્ય છું. મારા ધર્મ પ્રમાણે સર્વ કર્મકાંડ કઈ છું કરતાં મને શાંતિ મળતી નથી તેનું શું કારણ ? ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે. ક્યવ વગર કરવામાં આવતા પાક પૂજ, સન્માર્ચન અને જગદ્ગણની અર્ચક કરવામાં આવતી મૂર્તિપૂજ એ અદ્વિજ છે. કેમકે અસત્ય ભાષણ એજ જેના મુખનું વૃષણ છે તેવા જોના અંતઃકરણની વાત ત્રેલોકપતાયથી પણ અજ્ઞાની કેમ હોય ? ગંગામાં માળા પહેરવી, કપાળમાં ચાંદો કરવો, અને બહારના આચારોમાં ચુક પડવા જેવી નહિ તેમાં કોઈ બાહ્ય કર્મ નથી. તેનું માનનારાઓ જૂત કરે છે નિશ્ચિત શુદ્ધિથી પ્રશુ ચિત્તનો માર્ગ સદગુરુ વગર કદી પણ મળતો નથી.

વળી એક મુસલમાને પૂછ્યું કે. કુરાન વાંચતું, નમાજ પઢવી, રોજ કરવા, મક્કા શરીફની દર્જ કરવી એ સર્વ કામોથી મુસલમાનોની નમત (મુક્તિ) થાય કે નાહ ? ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે. દયાની મરજીદમાં સતોષનુ બિહાનુ પાયરી સત્યતા અને કૃતગતા રૂપી કુરાન પઢો, ઘરમની સુન્નત સમજીને વાણીની મિઠાશના રોજ પાળો. તો જ સામ્ય મુસલમાન બની શકશો. પોતાના શુભ આચરણને કામા સમજો અને સરસ સ્વભાવને પોતાના પીરની કલ્મા માનો. ગરીબોને દાન આપવું એજ નમાજ અને પરમેશ્વરની કૃતિ ઉપર પ્રસન્ન રહેવું એને માળા ફેરવવા જરાબર નહોતો તો પરમેશ્વર તમારી લાજ રાખશે અને કલ્યાણ કરશે.

એક વખતે ગુરુજીના એક શ્રીમંત શિષ્યે પોતે બાહ્ય જોજન માટે ૫૦૦ બાહ્યોને આમંત્રણ આપ્યું હતું ગુરુજી પણ ત્યાં આમંત્રણ હોવાથી ગયા હતા. બાહ્યોની પક્તિ જમવા બેઠો, પત્રાળાં પીરસાઈ ગયાં પણ જમવાની સરખાત થાય તે પહેલાં પેતા બક્તના ઘરમાં તેના પુત્રની વહુએ બાગકોના જન્મ આપ્યો. ત્યારે કોઈને ત્યાં પ્રગ્ન જન્મે ત્યારે તે ઘર સુતકો કરે અને અપવિત્ર ગણાય છે. તે પ્રમાણે આ સ્થળે પણ પેલા શિષ્યનું ઘર સુતકો ગણાય અને પેલા બાહ્યો તરત પત્રાળાંથી ઉઠી ચાલતા થયા રસોઈ,

ધરમાં નહોતી પણ ખીખ રચણ હતી. જમવાનું રચણ પણ બુદ્ધજ હતું. રસોઈ બાકણોએ બનાવી હતી અને વજમાન તેને અડક્યો નહોતો આમ છતાં બાકણો માલતા થયા એટલે જમાદનાર અમુકાયો. અને પોતાને ત્યાંથી બાકણો પીરમેલાં બાણાં ઉપરથી લીધા ગયા તેથી ધણી પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો.

આમ છતાં શુદ્ધ અને બાકા તો તેને ત્યાં જમ્યા અને શિષ્યને - કહ્યું કે: તમારે હવે આ બાબતમાં પશ્ચાતાપ કરવાની જરૂર નથી. અન્નના અધિકારી પ્રાણીમાત્ર છે. જેને તમે જમવા બોલાવો છો તે આમે અન્નદેવનો તિરસ્કાર કરી ચાલ્યા જાય છે તેમાં તમારે પશ્ચાતાપ કરવાનું કારણ નથી. સામના ગરીબ માણસોને બોલાવી જગાડી દો. એટલે તે ખતિયારાં પોતાની આંતરડી ઠરવાથી અંતઃકરણપૂર્વક આશિર્વાદ આપશે, અને બાકણો લીધી ગયા પણ તેના કરતાં દસગણું પુન્ય મળશે. ધરાયલાને આગ્રહ કરી કરી પરાણે ખવરાવવું અને અછબું કરાવવું ને શાગી બનાવવા તેના કરતાં જેને અન્નની ખરેખરી ભૂખ છે તેને કંઈક સુકો રોટલો આપવો એ વધુ પુણ્યનું કાર્ય છે.

આ લેખો 'સૂતક' પદ્યું કહી આચાર પાળવાનો દાવો કરે છે પણ સૂતકનો વાસ્તવિક અર્થ તેઓ મમજતા નથી, અને ખરી રીતે એક ઘણું પણ સૂતક પાળી શકતાં નથી. કેમકે જો માનીએ તો આ વિશ્વમાંની ઠોષ પણ વસ્તુ સૂતકના પાપ રહિત છે જ નહિ. છીપ ને ઘાઠગમાં પણ કીડા ઉત્પન્ન થાય છે અને મરે છે. અન્નના દાણામાં પણ છવ પડે છે. પાણીના એક ટીપામાં પણ અસંખ્ય જંતુઓ - રહેલાં છે. સૂતકનું પાપ આપણે કેમ ટાળી શકાયું. જમવાની દરેક વસ્તુમાં સૂતક જાનવંદે જ ધોષ શકાય છે. ખરી રીતે તો માણસે એમ સમજવું જોઈએ કે: મનનું સૂતક લોક છે, હૃમનું - સૂતક મિથ્યાં લાપણ છે, આખનું સૂતક પરસ્ત્રી અને પરધન તરફ કુદૃષ્ટિ કરવી એ છે, કાન પરનિંદાના અવશ્યથી સૂતકી થઈ અપવિત્ર થાય છે. આ સૂતક એવાં છે કે જેને લાગેલાં હોય તે માણસ બહારથી જમે તેટલો હસે જોવો પાવન રહેતો હોય તોપણ તેને નરક ગામી જ બનાવે છે.

અપૂર્ણ.

શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક ગ્રંથમાળા.

આ ગ્રંથમાળાના આઠક ચલાયી, આ ગ્રંથમાળાના બહાર પડતાં પુસ્તકો અર્ધાં દિંમતે મળે છે. પ્રવેશ શીનો રૂ. ૧-૦-૦ ખરી હમણાંજ આઠક થાય. તેનું પહેલું પુસ્તક

શ્રીમદ્ શંકરાચાર્ય અને શંકરદિગ્વિજય.

આવતા માસમાં બહાર પડશે, ૫૦૦ ઉપરાંત પાનનું બહાર પુસ્તક બહા કાગળો, પાકું પુંકું કીમત રૂ. ૫-૦-૦ ગ્રંથમાળાના આઠકને ને અર્ધાં દિંમતે એટલે માત્ર રૂ. ૨-૮-૦ માં મળશે. લખો—

સંપાદક અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક કાર્યાલય—અમદાવાદ.

રોગ ટાલવામાં મનોવલ્લનો ઉપયોગ.

(અનુમંદાન અનાકથી)

જો તમારે જાણવાનું અને આરોગ્યવાળા થવાની ઇચ્છા હોય તો આ લેખને બરાબર વાંચી તેનો અભ્યાસ કરો. કેટલાક મનુષ્યો કોઈ નવી વાત જાણવાને ઉત્સુક હોય છે પણ તે વાત બરાબર પાછી તે પ્રમાણે વર્તતા નથી. અને તેથી તેઓ પોતાનો અભ્યુદય કરી શકતા નથી. કેટલાક તેવી વાતનો એક બે વાર અજમાયશ કરે છે પણ કારણ પ્રમાણે તાત્કાલિક ક્ષણ ન મળતાં તે વાત પડી મૂકે છે. જેથી તેના બરાબર ફાયદાને શુભાષે છે. જમીનમાં કોઈ પણ અનાજ કે વસ્તુનું બી આજે વાળ્યું અને તેનું ક્ષણ આજેજ મળે એ બંને જ નહિ. બી વાળ્યા પછી તેને પાછી પાવું, ખાતર નાખવું, માટી વાળવી, પછી તેને અંકુર પુટવાની રાત્રી ભરી જો મા વાળ્યા પછી તેને અંકુર પુટવું છે કે નહિ તે રોજ રોજ ખોદી ખોદીને જોયાં કરે તો તેને અંકુર પુટવું નથી. આમ કોઈ પણ પ્રયોગ કરવાનો આરંભ કર્યા પછી તેના ફળને તરત મળવાની આશા રાખવી એ બ્યર્થ છે. કોઈ પણ કાર્ય કર્યું કે તરતજ એક બે દિવસમાં સિદ્ધ થાય એમ માની લેવું એ ભૂલ છે. જે માણસો આવા તાલાવેલીલા સ્વભાવના હોય છે તેઓ કોઈ પણ કાર્યની સિદ્ધિ કરી શકતા નથી.

કોઈ પણ કાર્ય ઉત્સાહથી કરવું અને તે સિદ્ધ થાય ત્યાં સુધી ધૈર્ય રાખવું. કારણકે સમયે કાર્ય સિદ્ધ ન થતાં ઉત્સાહ બંધ થઈ જતાથી કોઈ કાર્ય સિદ્ધ થતું નથી. કાર્ય સિદ્ધ કરવા માટે ટકાવ આત્મશ્રદ્ધા અને મનોમસને વધારવું. એકાન્ત સ્થાનમાં બેસવું, લલચમાંથી બચવા, તર્કવિતર્કને દૂર કરી પ્રસન્ન ચિત્તે બેસવું. કોઈ પણ પ્રકારના સંશયને રાખવો નહિ. હજી છે કે 'સંશયપાત્મા વિનષ્યતિ' જેઓ સંશયવાળા હોય છે તેઓ નિષ્ફળ થાય છે. ચરીરમાં આરોગ્ય બરત્ત માટે આ પ્રયોગ કરો તો તેમાં શ્રદ્ધા રાખો. રોમ મટાડવા અને તંદુરસ્તી પાછી મેળવવા આ પ્રયોગ શ્રદ્ધાપૂર્વક કરો.

જેપર પ્રમાણે સંશય કાઢી નાંખી મન જાંન કરી પ્રમત્ત ચિત્તે ચરીર સુખથી રહી શકે તેમ પચાસનવાળા બેસવું. જો તેમનું બનુકામ ન પડે તો આરામપુરથીમાં પડવા રહેવું, તેમ પણ ઠીક ન હોય તો રોજન પાચરી સીધા સુષ રહેા. માથે ઊંચીકુ મૂકો પછી તમારે તમારા પગ દાંધ અને પાંચી આખી ચરીર સિધિય કરવું. ઉપર મગજ સિધિય કરી પડવા રહેવું. જો હરોજ આમ એક બે વાર પાંચ દસ મિનિટ ચરીરને સિધિય કરી નિષ્ફળ થઈ પડ્યાં રહેશે તો તમારો યાક ઊતરી જશે, તમારી નિર્મળતા ચાલી જશે અને ચરીરમાં કોઈ નવી શક્તિ આવેલી જણાશે. આથી તમારું આયુષ્ય લાંબુ થશે, અને ચરીર આરોગ્યવાળું થઈ રહેશે. પ્રથમ દાંધ અને પગને સિધિય કરવા, જેમ કપડું નરમ હોય છે તેમ તમારા દાંધ પગ પણ તેવા સિધિય નરમ બનાવી દેવા. પછી ચરીર, માથું અને મગજ સિધિય કરવું. જે બામ સિધિય કરવો તે પછી અક્ષત ન રહેવો જોઈએ. તમારું મન તે જેપરથી ઉઠાવી હવેમાં જાવવું અને તે પછી મગજ સિધિય કરવું. આમ

આ પ્રકારની ભાવના એકાગ્રમતે દૈ અદ્વાર્ષર્ક મોઢી ધીમે ધીમે એક એક અક્ષર બોલીને અર્થાત મનમાં એક એક અક્ષર બોલીને જાણે તે કહેવા પ્રમાણે જ ચરી-રમાં બન્યા કરે છે એવા દૈ સંકલ્પપૂર્વક કલ્પના કરી ભાવનામાં તનમય થવું અને તે ભાવના પ્રમાણેનું માનસિક ચિત્ત રચવું જે પ્રમાણમાં કલ્પના દૈ હશે, અદ્વાર્ષર્ક કરેલી હશે અને દૈ સંકલ્પપ્રજ્વળાળી'હશે તે પ્રમાણમાં તમને જરૂર લાગે થવાનો.

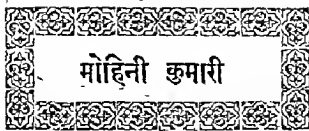
આ ભાવના શરૂ કરતાં હૃદયમાં જ્ઞાન જોડવું જે જે અવયવોનાં નામ બોલો તે તરફ તમારે મન રાખવું અને તમારી ભાવના પ્રમાણે બને છે એવી કલ્પના કરવી. જેમ બને તેમ ભાવનાના શબ્દો ધીમે ધીમે ઉચ્ચારવા. આરંભમાં પાંચ દસ મિનિટમાં તમે તે ભાવના કરી સહવાના, પણ જેમ જેમ અભ્યાસ વધતો જવાનો તેમ તેમ એક વિચારમાં વધુ વખત જવાનો અને જેમ જેમ તે વિચારમાં મન એકાગ્ર થતું જશે તેમ તેમ તમારામાં વધુ ખર્ચ અને આરોગ્ય જણાશે.

જે જે વખતે અનુકૂળતા મળે તે વખતે આ પ્રમાણે હંમેશાં અભ્યાસ કરવો. પાંચ દસ મીનોટ સરખાતમાં લેવી પણ અભ્યાસ વધતો જાય તેમ તેમાં વખત વધારવો, જેમ જેમ અભ્યાસ વધતો જશે તેમ તેમ મન સ્વાભાવિક રીતે જ તમારા કલા વગર જ જ્ઞાનરચ થઈ જશે.

આ ક્રિયાને માટે સર્વથી વધુ સમય સવારનો રાખવો ઉત્તમ છે. પ્રાતઃક્રમે આ ક્રિયા કરવાથી વધુ લાભ થાય છે. સવારમાં શૌચાદિથી પરવારી સ્નાન કરી શુદ્ધ વસ્ત્રો ધારણ કરી પવિત્ર આમ્રને એકાંત સ્થાનમાં બેસવું, મનને એકાગ્ર કરવું, શરીરને શિથિલ કરી પછી બાજુ મનને સ્થિર કરવું. પછી જ અનુકૂળ જણાય તો કાંઈ બળવાન પુરુષની મૂર્તિની કલ્પના કરવી, તેના સર્વ અવયવોનું નિરીક્ષણ કરી પછી આંખો મીંચી એવી ભાવના કરવી કે: " મારું શરીર વજનમાન દૈ અને શક્તિમાન છે. મારા હાથ, પગ અને સર્વ શરીરના સ્નાયુ ઠાકન મોટા અને સમૃદ્ધ છે. મારા શરીરના કોષખાતમાં પણ રામ નથી. સંપૂર્ણ શરીર અસંકલિત ચેતનશક્તિથી પરીપૂર્ણ છે. આ ભાવનામય કલ્પના ને મનમાં સ્થિર કરો. અને દૈ અદ્વા પૂરક કાર્યો કરો કે " મારું શરીર બાલું, જ. છે. તેમ ધીરો તમારા હાથ, પગ, જાતી, ઉપર હાથ ફેરવો અને વારંવાર છેક ફુટી સુધી દીર્ઘશ્વાસ લેરો. દરરોજ ૧૦ થી ૧૫ મિનિટ આ પ્રમાણે કરવાથી શરીર ધણું જ સુદૃઢ થશે.

હંમેશાં રહવારમાં બાહ્યમુદ્દર્શ સ્પર્શોદય થતા પહેલાં ઉઠો. મો સ્વચ્છ કરી અગાસી હોય તો અગાસીમાં ત્રણ, ન હોય તો ઘરની બારી આગળ સીધા, ટટાર ઉભા રહો. પછી મનમાં કલ્પના કરો કે આ શુદ્ધ હવા તે અમૃતરૂપ છે તેમ માની તેને તમારા બંને નસોરાદારા ધીમે ધીમે અંદર પુરો. દીર્ઘશ્વાસ લ્યો. આ અમૃતમય હવાથી તમારા જાતી, હૃદય, ફેફસાં ભરો, તેને છેક ફુટી પર્વત ભરો અને તે વખતે આ અમૃતમય વાયુથી શરીર આરોગ્ય બન્યું છે એવી ભાવના કરો, થોડીકરે તે શ્વાસને ધીમે ધીમે બહાર કાઢો અને તે વખતે કલ્પના કરો કે મારા શરીરનાં રોગો ને નિર્જન પડમાણો આ શ્વાસવાટે બહાર જાય છે, અને શુદ્ધ અને બળવાન તરફે શ્વાસવાટે શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે. આ પ્રકારની ક્રિયા પાંચદસ મિનિટ કરો. ફેફસાં ત્રિમિન થાય નહિ ત્યાં સુધી આ ક્રિયા કરવી. બપોરે ફેફસાં થોડાં હોય એમ જણાય, હૃદયગ્નેરથી ધક્કવાલાગે અને લોહિ ખૂંસ નીરંધી જેવા લાગે ત્યારે આ ક્રિયાને સંધ્ય કરો. અને તે પછી થોડી વાર આરામ લ્યો. આ પ્રકારે હંમેશાં સવાર સાંજ પુણી હવામાં ઉભા રહી કાર્યો કરવાથી શરીરનું આરોગ્ય ધણું જ તંદુરસ્ત બને છે.

અપૂર્ણ.

મોહિની કુમારી

(અનુસંધાન ગતીકથી)

પ્રકરણ ૬૬.

રેન્ડાને લાગેલી લગ્નની લગ્નની.

નવલકિશોરે જરા વિનંતી કરી હતું, “ આપ કાજુ છે તે તો કહો, જરા બોલવાની તો કૃપા કરો. ”

આમ છતાં રેન્ડા બોલી નહિ એટલે નવલે છેવટે તેના હાથ ખસેડી નાખ્યા અને પાછળ બેસ્યું તો રેન્ડાને દીઠી. રેન્ડાએ તો હર્ષના ઉમંગમાં આવી ખડખડાટ હસવા માંડ્યું. નવલ તેનો જ હાથ હશે એમ અનુમાન કરતો હતો તે ખરું પડ્યું. બંને જણે પ્રથમ તો હસવાનો આનંદ લીધો.

નવલે કહ્યું કેમ રેન્ડા, અત્યારે ક્યાંથી આવ્યાં. આમ મારી આંખો દબાવી મને વિશેષ કેમ કર્યો ? તમે હવે તો ઘણી વખતે આવી રમત જ રમવામાં મશ્ગુલ જણાઓ છો ? રેન્ડા—હા પ્રિય ! આપની આંખો દબાવી થોડીવાર મૌન, રહેવાથી મને કાંઈક વિલક્ષણ આનંદ થયો. આપને મળવાજ આવી હતી. હું હવે આપના એકાંત સમયમાં વિશેષ કરવાની ઇચ્છા રાખું છું.

નવલ—કેમ વાર, હાલ મારે પરીક્ષાના દિવસો છે. તેમાં આમ તમે વિશેષ કરવા ધારો તે તો ઠીક નહિ.

રેન્ડા—પણ એ બધી પરીક્ષામાં પાસ થાઓ તેમાં શું ? મારા જેવી અગ્રણી પરીક્ષામાં પાસ થાઓ ત્યારે જ ખરું ને ! હવે હું તમારી પરીક્ષા લેવા ધાઈ છું.

નવલ—તમે. મારી પરીક્ષા ક્યાં નિયમની લેવા વારો છે.

રેન્ડા કાંઈક ચરમાતી હોય તેમ મંદ હાસ્ય કરતી આંખ જરા અંધ મિંચાવતી કરી બોલી. “ઓ હો, આપતો હવે અનુવંદ્ય થયા લાગે છે. મારી પરીક્ષા ક્યાં વિષય સંબંધી તે વળી તમારાથી ક્યારે અનુવંદ્ય છે ? ”

નવલ—ના ના, હું તો કાંઈ જાણતો નથી.

રેન્ડા—લ્યો ત્યારે સાંભળો, પ્રથમ તો પુરુષે સ્ત્રીની પરીક્ષામાં પાસ થવું જોઈએ. તમે બહુને ધન કમાતા થાઓ, આજરૂ મેજનો, સારી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરો, એ બધુંએ ખરું, પણ ત્યાં સુધી સ્ત્રીની પરીક્ષામાં પાસ નથી થયા ત્યાં સુધી એ બધું નફાસું સમજ્યાં નવલ—પણ એ તો ખાનગી વાત છે, તેમાં તમે મારી પરીક્ષા કેમ કરો શકો ?

રેન્ડા—હા, હવે કાંઈ સમજ્યા લાગે છે. એજ ખાનગી ખાનગી પરીક્ષા કરવા હું માગું છું, સમજ્યા !

નવલ—હું તમારો કહેવાનો બાવ કાંઈ સમજી શકતો નથી.

રેન્ડા—તમે તો ક્યાંથી સમજો, તમારું અંતઃકરણ સમજો, લ્યો હવે હું વધું સમજાવું

“ જુઓ, મારા મનની વાત હું ધણા દિવસથી કહેવાની તમને ઇચ્છા કરતી હતી પણ મારાથી કંઈ કહી શકાતું નહોતું. તે કહેતા માટે જ હું અત્યારે આવી છું, સાંભળો, હું તમને ધણા દિવસથી ચ્હાઉં છું. હવે હું તમારાથી જરાપણ છુટી રહી શકું તેમ નથી. અમારા લોકોમાં રીવાજ છે કે જેની સાથે જેનું મન મળે તેની સાથે તેનો જન્મારો જોડવાય. હું આપની સાથે હવે પછી માફ જીવન ગાળવા ઇચ્છુ છું. મને આપના વજર હવે ચેન પડવાનું નહિ. માટે મારી ઇચ્છા છે કે આપણે હવે પવિત્ર લગ્નની ગાંઠથી જોડાઈએ.

નવલ તો આ સાંભળી આવો જ બની ગયો. આજે રેન્ડાની રીતભાતથી તેના સમજવામાં આવ્યું જ હતું કે રેન્ડાનો કાંઈક ભુલેજ વિચાર હોય તેમ લાગે છે. અને તે વાત ખરી પડી. તેણે થોડીવાર વિચાર કરી ક્યું: જુઓ મીસ, રેન્ડા, તમારે આવું બોલવું ધટીત નથી. તમે યુરોપીયન કહેવાઓ, અને હિંદુસ્તાની અને તેમાં વળી સાલજી રહ્યા. તમારા રીતરીવાજ પ્રમાણે તમારે તમારી જાતના કોઈ પુરુષ સાથે લગ્ન કરવું જાઈએ. અમારાથી તમારી સાથે લગ્ન થઈ શકે નહિ માટે કૃપા કરી ફરીથી આવી આગણી ન કરશો.

રેન્ડા-હું સમજું છું કે તમે મહારે મેડે તો ના જ પાડશો, પણ તમારા અંતઃ કરજીને પૂછી જુઓ, હું નહીં માનું છું કે તમે મારા ઉપર ખરા મનથી પ્રીતિ રાખો છો, અને તેથી જ મારી તમારી સાથે પ્રીતિ જોડાઈ છે. મને તમે ના કહો તેના કરતાં તો મને મરતું સાફ લાગે. હું તમારા સિરામ ખીજા કોષ્ટક પુરુષ સાથે લગ્ન કરવા ઇચ્છતી નથી, માટે તમે મારી લાગણી સ્વિકારો. અને મારા જેવી નવયૌવના ગોરી ઝીંપી સુખી થાઓ.

નવલ-તમે કહો છો તે વાત મારાથી તો ન બની શકે. હું તમને મારે લાં તો લઈ જઈ શકું જ નહિ. અમારા દેશના રીલરીવાજની હતી તમને ખબર નથી. અમે જો અમારી જ જાતિમાં પણ પરગાતની ઝીંપી લગ્ન કરીએ તો અમને નાંત બહાર થકે, તો પછી તમારી સાથે લગ્ન કૃતવાથી અમને અમારી નાતમાં, જાતમાં, સમાજમાં કોઈ ઉલ્લુ ન રાખે, દેશમાં ઠેરઠેર નિંદા થાય, પેપરો વગાળું કરે, અને હું અતોલ્ય તતોલ્ય થઈ જઈ. અમારે ત્યાં આ દેશની ઝીંપોને જે સ્વતંત્રતા અપાય છે તેવી સ્વતંત્રતા મળતી નથી. અમારા દેશમાં ઝીંપોને પતિની સેવા કરવી પડે પતિના કલામાં રહેવું પડે, પતિ મરે તોપણ ખીજા પુરુષ સાથે પુનર્લગ્ન થઈ શકે નહિ, એકલા છુટથી હરાય ફરાય નહિ, બોલવા ચાલવામાં પણ સ્વતંત્ર ચર્ચ ન ફરાય, એવાં ધણાં બંધનો છે. તમે સ્વતંત્ર દેશનાં, સ્વતંત્ર વિચારનાં. સ્વતંત્ર હવામાં ઉછરેલા, તમને દેશી લોક સાથે કેમ બને ? માટે આપ આવી અયોગ્ય વાત મને નહિજ કહો એવું હું ધારુ છું. અને મને એ વિષય માટે મારી આપશો.

રેન્ડા-એ બધી વાત હું જાણું છું. તમે જાણો છો કે માફ મન તમારી સાથે મળ્યું છે એટલે માફ મન હવે ખીજા પુરુષને ન ઇચ્છે. ઝીંપોનું કામ એવું છે કે તેની પ્રીતિ જેના ઉપર માપ તે બંધીને હલકી જાતિનો હોય, કુરુષ હોય કે અપગ હોય તેની તેમને ફરમાર નહિ. મને તેવો રૂપાળો પુરુષ પણ તેને મન તો પેલા કુરુષ કરતાં પણ અયોગ્ય

અણખ. આપ બહે ગમે તો દેશી હો પણ મને અમારી જાતિના પુરુષ કરતાં હિતમ માગો છો. મારે મન તમેજ સર્વોત્તમ છો. માટે આપે દા. પાડવી જ જોઈએ. આપ ના કહો તે તો મને મરવા જેવું થશે. અમારા લોકો તો જેની સાથે રહેવાય તેને જ પરણે. પછી બહેને તે ગમે તો યુરોપીયન હોય કે દેશી. માટે મારી મંજૂરી તમારે હુલુષ કરવી જ પડશે.

નવમ—એન રેન્ડા, હું હવે તમને એન કહી બોલાવીશ. જુઓ, તમે મારી સાથે લગ્ન કરવાની વાત કરો છો પણ તે કીક નથી. હજુ તમે જીવન છો, અમારા લોકોના રીત રીવાજોથી અજાણ છો. વળી તમને ખચર હવે કે મેં તો લગ્ન કરેલું જ છે. મારી સ્ત્રી દેશમાં છે તે બિચારી નાનપણમાં મને પર પી કાઢી પણ સુખ પામી નથી. હું વિદેશમાં વધુ અભ્યાસ કરવા આવ્યો. અમારા રીતરીવાજ પ્રમાણે તમારી સાથે અમારાથી લગ્ન થઈ શકે નહિ. તમને હું દેશમાં લઈ જઈ ત્યાં મારી નિંદા થાય, ધરમાં કાંઈ પેસવા દે નહિ. મારા ગામમાં પણ જવાબ નહિ. હું દુઃખી થઈ, તમે દુઃખી થાઓ અને તેની સાથે જેની સાથે માફ લગ્ન થયું છે તેનો આખો જન્મારો દુઃખમાં જાય. અમારી જાતમાં છુટા છેડા કરવાનો રીવાજ નથી. મારી સ્ત્રી હું છતું ત્યાં સુધી મારી સાથેજ રહે, તેનાથી કે મારાથી છુટા છેડા કરવાની અરજી કરી શકાય નહિ. અમારામાં તો પતિ, મરી જાય છતાં સ્ત્રીથી તેનું ધર ત્યજી બીજો જવાય નહિ, પતિ મરતાં વિધવાપણમાં આખો જન્મારો ગાળવો પડે. હવે તમે સુખી થવા માગતાં હો તો મને પરણી સુખી થઈ ચૂકો. નહિ, હું તમારી સાથે એન તરીકે સંબંધ રાખું છું. મને ભવિષ્યમાં પણ આશા નહોતી કે એક નિર્દોષ પ્રેમ આવું રૂપ પાડશે.

અમારાથી પરણી સાથે સંબંધ થાય નહિ. એક સ્ત્રી છતાં બીજી સ્ત્રી પરણી એ તો દુઃખદ છે એમ તમે પણ સમજો. તમને ખચર નહિ હોય કે તમારા જેવી બાળાઓ અમારા લોકો સાથે પ્રેમમાં પડી પોને કેવી દુઃખમાં પડે છે અને સામાને દુઃખમાં પાડે છે. અહિં અમારા દેશમાંથી અભ્યાસાર્થી ધણા જીવન મનુષ્યો આવે છે. તેમાંના ધણા આ દેશમાં આવી મોહવશ થઈ કુંવારી સ્ત્રીઓમાં ફસાય છે. ફસાયા પછી ન છૂટે સ્ત્રી લગ્નની માગણી કરે છે અને તે નવા મોહમાં ફસાઈ, જોરી ચાપડીથી લલચાઈ નવપુવાનો લગ્ન પણ કરે છે. અહિં રહે ત્યાં સુધી તમને કાંઈ દુઃખનું ભાન થતું નથી પણ ત્યારે ત્યારે દેશમાં જવાનું માય છે ત્યારે પરણેલી યુરોપીયન સ્ત્રીને હિંદુસ્તાનમાં લઈ જતાં અચ્ચકાય છે. તેને ત્યાં ફજેતીની બીક રહે છે. છતાં સ્ત્રીના આમલને વચ થઈ દેટલાક લઈ તો જાય છે પણ તેમને મુંબાઈ જેવા શહેરમાં જુદી રાખી પડે છે. તે સ્ત્રીને ત્યાં ગયા પછી એકલું રહેવું પડે છે. પુરુષને પણ ઘણી અડચણો પડે છે. જે કાર્તના જાણવામાં આ વાત આવે છે તો તે પુરુષની નિંદા થાય છે, સમાજમાં તે તિરસ્કારને પાત્ર ગણાય છે. આમ છે માટે તમારે પણ આવો વિચાર કરવો ઘટવો નથી. માટે આ વાત પડતી મૂકી એથી હું અને તમે જાને દુઃખી થઈશું.

રેન્ડા—હું એ બેધી વાત પહેલેથી જાણું છું. તમારામાં એક ઉપર બીજી સ્ત્રી પરણવાનો રીવાજ છે તે તમારાથી અજાણ્યું નથી. તમે મારાથી સુખી થશો. મને અમારા રીવાજ કરતાં તમારા રીવાજ પ્રજ્ઞા ગમે છે. એક પુરુષ સાથે અખંડિત પ્રેમ રાખવો એજ ખરો દાંપત્ય રહે જણાય છે. હું તમારી માથે નેા પ્રેમની જ નિંદાના માથું ફું.

તમારી જીતી પાતીને મારાથી દુઃખ થવા સંભવ નહિ રહે મારા બાપ પશુ આ વાતથી રાજ થશે તેમનો તમારા લોક ઉપર ધલો સ્નેહ છે તમારા શુભથી તે પશુ આ વાતમાં મલો ભાગે સમજ છે. મારી મા તો મારો બોલ ઉધામી શકે તેમ નથી. માટે મારી આ વિનનિ માન્ય રાખી અને તમારી સહધર્મચારિણી બનાવો. હું તમારા દેશમાં આવવા ખુશી છું. વળી મારા બાપની લાગવગથી તમારો પશુ ઉદય થશે હાલમાં ત્યાં મારા બાપની સારી લાગવગ છે તે તપે આ પરીણામથી પાસ થઈ જશે એટલે તમારે માટે ત્યાં તેમના મિત્રોને લગામણ કરશે એટલે મોટા હોદ્દો મળશે.

તમારા વિચાર હું જાણુ છું તમે સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્યના પક્ષપાતી છો તમારી વિદ્વાતથી તમને હિંદુસ્તાનમાં પશુ સારી હોદ્દાવાળી અમલદારી મળવાની તમે જાણો છો કે અમારા લોકો ન્યાં સુધી મોટી જબાબો યુરોપીયનને આપે ત્યાં સુધી બીજાને ન આપે. મારે લીધે તમારી ગણના યુરોપીયન જેવી ગણાયે મારા બાપની, તેમ તેમના મિત્રોની લાગવગથી તમારું ભવિષ્ય સુધરશે તેને અંગે આપણે જાન્યે સખી થઈશું. તમારી પ્રથમ સ્ત્રી અને મારા તરફથી કાંઈ પશુ દુઃખ નહિ પડે તેને લીધે હું તમારા રીતરીવાજ જાણુની થઈ જઈશું. હું તમારા કામમાં પશુ મદદ કરવા બંધાઈ છું. હું અમારી બીજી સ્ત્રીને માફક છોડાછુટકાને ઇચ્છનારી નથી માટે કૃપા કરી આ ૧૬ પાડો અને મને આપની સં-ગીની બનાવો.

આ બધી વાત સાંભળી નવલના દુ ખનો પાર ન રહ્યો તેને મિત્રોને આ સખ-ધથી મળુજ લાગી આવ્યું તે જાણુતો હતો કે આ સ્ત્રીને ધણી જાણી અને પોતાનું ધારેલું જ કરે તેવી હોય છે. તેને અહિં આવી આ સ્ત્રીના પાદમાં ફસાવાનો પહેલવહેનોજ અનુભવ થયો. તેણે અહિં ધણી દેશી લેહાને યુરોપીયન સ્ત્રીઓમાં પ્રેમમુગ્ધ થયેલા જોવા હતા. કેટલાક રાજ રજવાડાઓ, જમીનદારો, તાલુકદારો અને શેઠીયાઓ વારંવાર વિશ્વા-મતમાં આવી પોતાનો ધણી કાજ વિભાગતમાં જ મારાતો. તેમના ધણી ઉછરતી વયના જુવાનો આવી નવયુવાન ગોરી સ્ત્રીઓના પંજામાં સપડતા તેમને તેમના રૂપસૌંદર્યના મોહમાં પહેલાં તો આનંદ પડતો, કાંઈ સ્ત્રીની સાથે સંબંધ થાય તેની શરૂઆતમાં ઇચ્છા થતી, અને સંબંધ થયા પછીના શરૂઆતના દિવસો આનંદમાં જતા, પશુ જ્યાં દેશમાં આવવાનો વખત આવતો ત્યાં તેમનો તમામ આનંદ ઉડી જતો, અડીલા સાપને બે વાતનો ભય. સાપ છછુદર મળે તો તેની જેવી દશ થાય તેવી દશ આ જુવાન અને છટેસ મુલકોની હતી. ગોરી સ્ત્રીના પ્રેમપાશમાં ફસાતાં તેમને વર લાગતી નહિ, ક્રમાયા પછી સ્વર્ગમાંજ જઈ પહેાંચ્યા જેવો અનુભવ થતો પશુ દેશમાં જવા વખતે જો તે ગોરી સ્ત્રીને પોતાને ત્યાં લઈ જાય તોય દુઃખ અને ન લઈ જાય તો પતી ગોરી સ્ત્રી તેનો છોડે ન મૂકે તેનું દુઃખ. આ વખતે તે સ્ત્રીને છોડતી નથી તેમ દેશમાં લઈ જવાતી નથી. તેને મહાસંકેટ આવી પડતું. આવી તેઓ લહે ભાગે વયસો રરતો દાદી એકાદ બે મામ રેશમાં જઈ આવે વળી પાછા વિભાગતમાં આવી રહે ત્યાં સુધી પેસી સ્ત્રીને રહેવાના સ્થાનનો વસો, દાગીના જોરાઈ અને મોજશાખમાં અર્ચવાના નાણાંના બદિગરત કરવા પડતો.

આ પ્રકારે તેવા યુવાનોનું શ્રવન અહિં જગડતું તે વાતો તેણે વિભાગત આવ્યા પછી પ્રત્યક્ષ જોઈ હતી. ધણી નવયુવકો જુવાનીના જોશમાં પ્રેમધેલા બની અહિં ગોરી

શ્રીઓના મોહમાં આ પ્રમ.જે હસાઈ ઉધે રસ્તે દોરવાતા. ધણીને તો તે શ્રી હોડતી નહિ તેથી ધણી વાર-તો તેને તેમજે દેશમાં લઈ જતી પડતી. અને ત્યાં તેને શ્રી તરીકે ન જણાવતાં પોતાનાં છાત્રાને શિખવવામાટે શિક્ષિકા કે આપા તરીકે આણી છે એમ કહી ઘરમાં સ્થાન આપવું પડતું. આ વાત શ્રેષ્ઠમાં સ્થાને પાત્ર બનતી. પરજીવી શ્રીની કમ્બા પૂરી ન થય તેની અડચણ નહિ પણ આવી ગેરી શ્રીયો તો તેમને ઉમા નચાવે તો પણ નાચવું પડે. તે શ્રીયો તેનાથી ન દયાય, તે એકલી સોસાયટીમાં, 'કલ્પમાં, મેળાવ-ડામાં જાય, ગમે તેને મગવા હરવા જાય, છતાં કશું ન બોલાય, અને ઘરમાં શ્રી બીચારી-આંસુ ઢાળી રહે. એ બધું નવલના ખ્યાલમાં આવ્યું.

ધણીને તો તેની આપાએ રાખવા છતાં પણ જો પ્રેમસંબંધ ઉભાડો પડે, શ્રીને ગર્વ રહે તો ન છુટકે પણ તેની સાથે લગ્ન કરવાનો તેને ફરજ પાડે. લગ્ન ન કરે તો તે શ્રી વ્યભિચાર કર્મની ફરીયાદ માંડી ફરજેતી કરે, આવી ધણી ઉપાસિઓ. આવી પડતાં બીચારાને ન છુટકે આવી શ્રીની સાથે લગ્ન કરવું પડે. અને લગ્ન કરે એટલે શ્રી છંદકરો તેની સાથે રહી ન શકે, તેણે ધરતો, નાતને, જાતનો અને સમાજનો પણ ત્યાગ કરવો પડે આવાં સંકટો તેમને બોગવવાનો વખત આવે, ફરજત થાય, તિરસ્કારને પાત્ર થાય ત્યારે પૂરો પસ્તાવો થાય, એ સર્વ વિચારો નવલના મનમાં ધોરાવા લાગ્યા. તેને આ ધર્મસંકટ આવ્યું. હવે રેન્ડાનાથી શી રીતે છુટવું તેનો તેને વિચાર થઈ પડ્યો.

નવલે પોતે તેને ધણી સમજતી, બહુ કશું, માફી માગી પણ રેન્ડા તેને કેમ હોડે કહ્યું છે કે: 'મીમાં હોડે પણ બીમી કેમ હોડે' એવું થયું. નવલસંકરતું કાળજી પકડવા લાગ્યું. તેને અત્યારે જલ્લે બોહિની પ્રત્યક્ષ આવી તેની દયા ખાતી હોય, તેને આવવાની રાહ જોઈ ઉભી હોય તેમ જણાયું ઘર સાંભળ્યું. દેશ સાંભળ્યો. હવે આ શ્રીથી શી રીતે બચવું. તેનો વિચાર થઈ પડ્યો. થોડી વારે મીનધારી તેણે કહ્યું:— રેન્ડા, રેન્ડા, આ વાત જવા દે અમારાથી તો બીજી શ્રી માથે લગ્ન ન થાય. પરનાતની શ્રી સાથે લગ્ન થવાથી અમારી નાતમાંથી અમારો બહિષ્કાર થાય. પેલી મારી પરજીવ શ્રીની પણ તારે દયા લાવી આવી વાત મારા આગળ ન કરવી. હું તને જેન તરીકે નહિ બૂલું. હું મારા દેશમાં જન્મ્યો પણ તારી સાથે મિત્ર તરીકે—બાઈ તરીકે રનેદ રાખીશ. માટે તું મારી સાથે આવી વાત ન કર.

રેન્ડા—જાણ, આમ તમારાથી ન બોલાય, હું તો તમને વરી ચૂકી, હવે તમારે મારી પરીક્ષામાં પાસ થવુંજ પડશે. તમે મારા અને હું તમારી થઈ ચૂકી, મને તમારા લોકના રીત રીવાજો ખબર છે. પૃથુરાજ સંબુક્તા સાથે ગંધર્વવિવાહથી લગ્ન કર્યા હતાં, દુષ્પતે ચક્રંતલા સાથે નરપિના આશ્રમે એકાન્ત મગનાં રનેદ સંબંધ બાંધ્યો હતો. હું હવે તમને નહિ હોડું અત્યારે એકાન્ત છે. મારા ઉકળેલા લોહીને શાંત પાડો, લગ્ન થઈ જ ચુક્યું, ચાલો, આપણે ગંધર્વવિવાહનો લાંબો સંછ હૃદયને શાંત પાડી મહા આનંદનો અનુભવ કરીએ. કાલે સવારે ચર્ચમાં જઈ આપણાં લગ્ન કરીશું. તમે મારાથી સુખી થશો. હોહો, હા પાડો..." આમ કહી રેન્ડાએ ક્ષી નવલસંકરનો હાથ ઝાઝી તેને ઉમેર કરવા માંડ્યો.

વાચક ! આ ૧૫ને નવલના મનની રિચિની કેવી થઈ હશે તેનો વિચાર કરવાનું તમનેજ સોંપું છું. (અપૂર્ણ.)

વૈદ્યોના વૈદક ધર્મ,

(લખનાર—આચાર્યવૈદ મયારામ મુંદરજી.)

૧. પ્રથમ વૈદ્યવિદ્યાનાં અષ્ટ અંગ જાણવાં. જેવાં કે, શારીરશાસ્ત્ર, ઇન્દ્રિયવિજ્ઞાનશાસ્ત્ર, રસાયનશાસ્ત્ર, ઔષધીયુક્તદર્શનશાસ્ત્ર, રોગનિદાનચિકિત્સાશાસ્ત્ર, શસ્ત્રકર્મવિજ્ઞાનશાસ્ત્ર, મર્મ વિજ્ઞાન ને પ્રસૂતિપ્રત્યક્ષશાસ્ત્ર, વૈદ્યશી-માધ્યશાસ્ત્ર, આજીરોગચિકિત્સાશાસ્ત્ર, અને આરોગ્ય રક્ષણશાસ્ત્ર, એ આદિને ઉત્તમ અભ્યાસથી જાણવાં, અને એવું વૈદ્યકી જ્ઞાન મેળવવા પહેલાં સરકારી ચાલતી નિશાળોની અંદર સાધારણ જગજગત્તાનની મોકિની મળવા માટે સામાન્ય વર્ગવાર કેળવણી લેવી; અને પછી વૈદ્યકી શિક્ષાત્મક (મેડીકલ કોલેજ)માં પસાર થવું.)

૨. દેશીવૈદકત્રયો—જેવાં કે, ચરક શુભ્રત, વાક્યપત્ત, આગ્નિવેશ, મોજ, ભેડ, અરવંદીકુમાર, ચક્રદત્ત, ધન્વંતરી આદિના નિવંટા વિગેરે, પ્રાચીન ઋષિઓએ રચેલા ત્રયો, તેને યોગ્ય સંસ્કૃતના અભ્યાસ વડે જાણવા (જેવા) અને તેમજ તે પછીથી રચેલા વૈદક ત્રયો, તેમાં બાવપ્રકાર, સારમપર, માધવનિદાન, નિર્ઘંટરતાકર, ચિકિત્સાસાર એ આદિ જે જે છે તે સર્વ મેળવો સ્વચ્છંદિથી જેવા-તપાસવા; અને તેમાંથી તથા ઉપર કહેલા લુના કાળના ત્રયોમાંથી રોગનિદાન ચિકિત્સા આદિ જાણવો તારવો તેને આધુનિક સુચરેલા યુરોપી વૈદક સાથે મરખામણી-ગુલના કરના રહેવું, અને તેમાં સત્ય હોય તે નિરાણુ ચુંટી કાઢીને યુરોપી (અંગ્રેજી) વૈદકનાં સત્યમય પ્રગટત્વો પ્રમાણે જોઈવળ કરવી, અને એમ માલ જણાય તે તે સર્વ એકાં સંગ્રહી તેને નવીન મંથરૂપે પ્રસિદ્ધ કરતા રહેવું. આ કહેવું દરેક ગેલા તથા તે સર્વથી દેશી વૈદક જાણવનાર ગૈદ મંડળીને લાગુ છે, એમ સમજવું. તપાસ કે અનુભવથી જે ઔષધ અયોક્ષ કરે તે તે સર્વ 'અમુકર' એવા ધીરનામે નીચે અંધારિમાં દાખલ રાખવા, તથા તે માટેના જે જે વૈદ્યોના મત પડેલા તે તે ટાંકી જતાવવા; અને જે જે ઔષધ અયુક્ષ સત્ય જણાયેલ હોય તેવાં સર્વને 'મુકર' અર્થાત્ ચોક્ષગર્હ રૂપમાં એ નામના મથાળાથી મંથ દિમાં નોંધવા, અને તેથી પણ જે જે ખરી હજીત હોય તે તે સર્વ, હુંક નહીં તેમ વિસ્તારમાં નહીં એમ મધ્ય મેળવી નોંધવી, ને આમ યાજ તો દેશી વૈદક આજ જે અવ્યવસ્થિત હાલતે બોમ્બે છે તેથી મુક્ત થઈ પાયામાં આવે. આમ સર્વ વૈદ્યોએ પોતાના અનુભવથી નિર્માણ થતાં ગૈદકી સત્યો, તે અંધારા, લેખ વિવેચન-માધ્યમથી ગૈદ મંડળીને નિવેદન કરવાં. કે જેથી યુરોપી ગૈદક જેમ આપણું પ્રાચીન બારતવર્ષી ગૈદક ધણીજ સત્યથી (આજના વૈદ્યોથી ધણી જાગે અગળથી સ્થિતિમાં) બરપૂર છે, તે સવળું જાણવામાં આવે, અને આ રોગીયુત્રમાં સત્યપ્રમાણિત યાજ, અને તેમ યાજ તો અગણીત અમૂલ્ય ઔષધીઓ, ને રોગવિજ્ઞાન હાથ આવી વૈદ્યોને અને રહેલાઓને ફાયદેમંદ થાય, એમજ દેશદિશાંથી સત્યપ્રધીને સત્યરોગ નિદાનદિવા સોધ કરના રહેવું, કે જે આપણું પ્રાચીન દેશી વૈદક, પૂર્વનાથી પણ અધિક પ્રૌઢ દશાને પામે. ઉત્તમ ને મુકરર ગુણની, દરાઓ શોધી કાઢવાને અને મેળવવાને આપણા દેશમાં ખનીજ, વનસ્પતીજ, ને પ્રાણીજ-પેદાવણ (ઉષ્ણદેશ હોવાથી) ખીજ દેશ કરતાં વિશેષ છે; માત્ર ને માટે પ્રત્યક્ષીય રહેવાની જરૂર છે.

૩. ઉત્તમ વૈદ્યમાં અપવાની ઇચ્છા રાખનાર વૈદ્યોએ રોગોની અષ્ટવિધ પરિક્ષા કાળ જ્ઞાન ઋણુઓનાં જ્ઞાન અને રોગ સ્થિતિ, ઇત્યદિ જાણવામાં યથાચરૂર રહેવું. એ કન્યા છે

૪. દરેક રાજનાં ઔષધો મંગાવી, અગર ખનાવી, શક્ય એમ હોય તે ખનાવી (મેળવી) તૈયાર રાખવાં તેમાં પણ ઋતુ ઋતુનાં ચાલતાં દોની અને એકદમ હડી નીકળતા રોગોની દવાએ તેને તો ધણા પ્રકારથી; મુખ્ય મુખ્ય ને ચોકસ મનાતી હોય તે તે સર્વ તે સમયમાં જરૂર તૈયાર રાખવી, કે જેથી વિલાંબ ન થતાં કામ લાગે.

૫. ખનીજ સમઘાતુ, ઉપઘાતુ આદિ ની કસમો, તેનાં ખાર વિગેરે; તથા એવીજ બીજી લોહામાં પદાર્થો વેલોની કે વેલકી પ્રતિ અંદરની ઔષધી એ બેઉ પ્રકારની ને ખનાવી અગર મંગાવી મેળવી પોતા પામે તેમવાર રાખવી. અને તે વિષે જેમ મનુષ્યો પરિક્ષાં માગે તેવી શાસ્ત્રી પરિક્ષા ચાલવાને, વજન, પ્રમાણ; રંગ આકાર, ગતિ, પ્રકાર-બેઠ, ઇત્યાદિ જાણવા-જણાવવામાં માહેતગાર રહેવું.

૬. લોહામાં ચાલતી દેશી દવાઓ-જેવી કે. અંબર, દરદરી, લિમસેની બરાસ, મળી-યાગર (અગર) કેશર, મોટીદરડે, મંકુર, શીલાજીત, રાજ (રક્ત) રાહડો, મધ, રોળાનું સત્ત, સ્ત્રીને ખાવાનું કુત્રીમુ, બાળાગોળી, બાળાશોગડી, દત્તે દેવાનાં વિષવિષ મંજનો. ધાધર, ખસ, ને કૃમીમાં વિગેરે સાધારણ ચાલતા રોગોની દવાઓ, એ પણ વેલોએ પોતા પાસે રાખવી, અને તે તાજી, તાજી ખનાવદની, સારી રીતે સચવાય તેમ રાખવી. તે સાથે તેની વિ અતનાં છાંયલાં શાળીયાં એટી-ચિંટાળીને રાખવાં, કે જેથી લોહાને ઔષધ-વિષેનું જાણવું અને વાચવું સુગમ પડે જે દવા જાહેરમાં કાઢવી તે સર્વને ખાત્રા માય એવી, સહયુષ્ ધરાવનારી હોય તેવી જ કાઢવા; નહીં તો, જે પૈસાના લોભથી બોલી જાહેરાતો કાઢવામાં આવી તો લોહામાંથી કાઢનારનું ને તે દવાનાં નામનું વજન જશે કેટલીક દેખાવડો અને દુર્લાભતાં યુગ્મ જતાવી આપે એવી જહીજીટી, મુળીયાં, કંદ, બાલ ને. પંત્ર યુષ્પાદિ તથા કૃણ બ્રજક વિગેરેને પોતા પાસે રાખતા રહેવું. અને બીજાને તે નમૂના જોવા મોકલતા રહેવું. પ્રકરન વીગેરેમાં મોકલવાથી પણ તેની લાભશાત વધે છે, તે સર્વ જાણે છે; તથા તેની ખપતી પણ થાય છે. અકસીર યુગ્મમય હાથે લાગેથી કે અસહ્યમાં આવેલી દવાનું 'પેટ' (હઠ) પણ નોંધાવી શકાય.

૭. દહીંનું દહીં જોવામાં અવિધપરીક્ષા કરવી, અને તેમાં થતા રોગાપદ્મ વીગેરેની વાતને શાસ્ત્રાધારે સુવાક્યો વડે સરસ સ્વભાવથી કહી જતાવવી અને દહીંને તેના દહીંને રોષ (પરીણામ) જતાવી ધીરજ આપવી દહીં જોવા સારુ કર્ણનળી, ઘરમામેટર (પારાની ઉષ્ણતા માપક સીસી), ધડીયાળ વિગેરે સાધનો તે સમે પાસેજ રાખવાં.

૮. દહીંના અને ધાકા દેરાના પ્રમાણમાં-તેમાં વરતી દવા તથા થતા આંટા કુબ્જ અગાઉ નાજી (શી) લેના જવાને કસાવ કરવો, અને દહીં મટ્યાં પછી પાછળથી જે લેવું રાખવું હોય તેનો પત્ર ચોખ્ખો પ્રમાણમાં ઘટતો કરાવ કરવો. તેમાં વચ્ચે સારા માણસ રાખવા કે જેથી દહીં મટે વેલ લેરી "યદ્યદ્દહીને વેલની વચ્ચમાં પ્રુકામણ કયાય, કયાય થાય છે તે ન થઈ શકે."

૯. દહીંનો વાલી વારસ જે આપણને માત્ર સુદ્ધિ-મેહેનતનું જ લેવાનું કહે, અને દવા જાગરમાંથી લે કે લેવાનું કહે, તો તેને તેમ સચવડ કરી આપવી. દહીંના પ્રમાણ માં વેદ પ્રથમથી જ વિચારપૂર્વક બોલવું; અને જરીજ મનુષ્યો ઉપર તો તે કરતાંય વધારે રહેમીત રાખવી.

૧૦. ઉત્તમ વૈદે જ્યાં ત્યાં ગામગણમાં ને આજસાધમાં ન અપતા પોતાના ધર્મા વિષે સદા તત્પર અને કાળજીવાળા રહેવું. અને પોતાના ધર્માગતિ-કાર્ષાદ્યુદ્ધોગ કર્યા કરવો. સર્વ વહેમ ખત્તને વાળેલા, તેને માનવી નહો, તથા આદર પશુ આપવો નહિ. અસધના વૈદોએ, જે શુકન, મુદ્ગર્ત ને જનમગદીતું વૈદ વિધામાં મીસણાકરેલ છે, તે કાષ્ટ કાળમાં ચાલેલું, પરંતુ તેવું સર્વ આજના સત્તવિદ્યનયપ કાળમાં માન્ય રહ્યું નથી. માટે તે કંઈ માનવું નહો.

૧૧. સુઠ વૈદોએ કાષ્ટ મૂર્ખ મનુષ્ય સાથે ધર્માદિ મહત્તરના વિષયોની મિથ્યા ચર્ચાઓ કરવી નહીં. તેમજ કુચ્ચવચ્ચાર, કુમાવચ્ચ, ખરામ વાતો તે કાદો મૂખથી ઉચરવી નહીં તેમ-સાભંગવી પણ નહીં. પોતા માથે કરજ કરવું નહીં, તેમજ મિથ્યા ખરચોમાં રગડાષ ખોટી લાજને પણ ઇચ્છી નહીં. કાષ્ટની પચાવતના ડોળમાં, સાહેદીમાં, જમાનખતામાં, ખરા પ્રસંગ ચિરાય પડવું નહીં, કારણ, હોતું વૈદ્ય કરના નડે અને તેમાં શકાચાથી વખતે અસાધ્ય દર્દી કે, રચ, ઉચ્ચી, આપેલ હોય તે દર્દી સંભાગ લોધા વિના માર્યોગ્ય, તેમજ કાષ્ટને કઠોર કે કુચ્ચ કહેવા નહીં, તથા ખોટું કે મિથ્યાતાયુક્તિમયું, તેમ તાણી ને, વગર સારવું, બેજાજ મોલવું નહીં. તદા યાંત સ્વમાવે, ધીરા સ્વચ્ચી મુદ્ગપણે જરૂર જોયું બોલવું. ન ચલતા કાષ્ટને વિજામયુ દેવી પડે તો પ્રત્યક્ષ, નહીં દેતાં પરાક્ષ રીતે દેવી, આવતાં ન્તતિ યોગ્ય ઘટતો આદર આપવો. જેમ રોમ, પારખતા પણ ઉત્તમ પેણે થીખવું ઉપયોગી છે.

૧૨. દરેક રાગીની અને તેના રાગની નોંધ લેવી, દર્દીને દવા ખાંધાં ખાતની વિજતની ચીડી કાપી આપવી અમર જાપેત તેવાર હોય તો તે દેવી, તેનો નંબર નોંધવો અને જાણવા જોગ વૈદ્ય સજ ધી ઇતિહાસ લખવો.

૧૩. દવા લેનારાં દર્દીઓ જે દરના હોય, તે ઉપર કાગળ વિગેરે લાંબી વિજત મંગાવતા રહેવું અમર મળતી રહે તેના બંદોબસ્ત કરવો. દર સંબંધે દવામાં ફેરફાર કરવો ઘટે તો કરવો. મામમાંજ હોય તો નગદીનાર જઈ દર્દીની તે દર્દીની તપાસ લેવી, તથા યોગ્ય દિવસ કાળ, દુધ વિગેરે ખાવાનું ફરમાવવું.

૧૪. વૈદે લો સાર્વત્રિક ગુણે ને યાંત સ્વમાવે રહેવું. સાદાષ્ટ ને ચોખાષ્ટ-રાખવી. સાદા ને સ્વચ્ચ કપડાં પહેરવાં. કાટલમાં ગચ્ચાતો કાષ્ટ પહેરવેશ પહેરવો નહીં, નીચની સંગત કરવી નહીં, તેમાં સાથે જાણુ કામ પાડવું નહીં. તિશોમિત રહેવું જંગલમાં સ્વચ્ચ તાને ચોખાષ્ટ વણે અને તેથી રોમ ઘટે ને આરોગ્યતા-વધે તેનાં સર્વ સોંક જાહેર લખાણ વતમાન, પત્ર, ચોપાનીયા આદીમાં કરવા રહેવું.

ઓનાં ને પુરૂષનાં જાના જાગ્યા દરેકના ઉપાય, તપાસ, અને યોગ્ય તજજોજ લેવી. તે બીજાં જાત ન જાણે તેવી રીતે જાણે જરૂરી અને સકર્મથી નિઃસ્વાર્થ દીવથી લેવી, મરીમ, કંઠાગ મનુષ્યનાં દર્દી ખાતમાં બીજાનાંથી પણ વિશેષ દવા ખાષ્ટ સંભાગ લેવી. આસો કારતક માસમાં દેશમાં મળતી વનસ્પતી દવાનો સમઢ કરવો, અને જાંબે તથા મંદ તડકે સુકવવી. અને તેમાંથી જેમ ઘટે તેમ તથા જોડે તેમ ઔષધી વિજાના નિયમો વડે તૈયાર કરી દર્દી ઉપર ચેતવી. નેમ નેનાં સત્ત અને અર્ધ (ડીકચરો) તપાસ કરી જાહેર લેખમાં ખપે તેવી. પેરતી ને સંગત કરવી.

૧૬, સર્વ વૈદ્યોએ પોતાના ધંધામાં નોંધતાં સર્વ સાધન મેળવવાં, ધંધા માટે કપાટો ખરસ, ખાંદણી, છીપર, હરી, કાંટો ચાળવાના આદિયાં, ખમણી, વાટણી, તોસ, માપ, તેમ બેઠક, ખુરશી, ટેબલ, ખીજાનાં રાખવાં ધર, ચોખાં તથા દવાખાનાં માટે ધર કે દુકાનની સમવડ તેમાં બનાવેલી જેવા માટેનો પડદાવાળો એકે-છેલાપદો બાગ, છત્વાદિ સોપાં કરી ધંધો ચલાવવો. કાપકુટનાં હથીવારો, પીચતારીઓ, બંસ્તિતકર્મની નળીયો, મુનસલાદા, રત્નમક્રપ, વીજળીની ચેડી, બડીઆળ, પોતાના નામનું દવાખાનાને માટે પાટીયું, વિગેરે વિગેરે સર્વ સાધનો તથા નોંધતાં સર્વ વૈદ્યશી ગ્રંથો આદિ તથા તે સાચવવા, કપાટ, મેજ કે ચેડી વિગેરે વિગેરેથી મોઢવાર થવું અને એમ, સર્વ ઉપર વર્ણુઓ પ્રમાણે હોમ તો જ વેંચતે દર્દી સુખી થાય, એજ—વૈ. મ. સુ.

શ્રીચરકસંહિતા—ચિકિત્સાસ્થાન.

અધ્યાય ૬

પ્રમેહ ચિકિત્સા સ્થાન.

(અનુસંધાન અતીકથી)

પ્રમેહી પુરુષે દારૂહળદર, દેવદાર, હરડે, બહેઠાં, આમળાં તથા નાગરમોચનો કવાથ કરીને પીવો અથવા આમળાંના રસમાં હળદર તથા મદ મેળવી પીવું. ૨૪

હરડે, કાયફળ, નાગરમોચ, તથા લોધર એ સર્વનો કવાથ, પાઠ, વાવડીંગ, અર્જુન વૃક્ષની છાલ, ધામણ, એ સર્વનો ઉકાળો, હળદર, દારૂહળદર, તગર તથા વાવડીંગ એ સર્વનો કવાથ, કદમ્બ, સાલ, અર્જુનરક્ષ તથા અજમો—એ સર્વનો કવાથ. ૨૫

દારૂહળદર, વાવડીંગ, કાયો, ધાવડા, એ સર્વનો કવાથ, દેવદાર, ઉપલેટ, અગર, તથા રતાંજળી, એ સર્વનો કવાથ, દેવદાર, ઉપલેટ, અગર, તથા રતાંજળી, એ સર્વનો કવાથ. દારૂહળદર, અરણી, ત્રિફળા તથા કાળીપાઠ એ સર્વનો કવાથ, કાળીપાઠ, મોરવેલ તથા ગોખરનો કવાથ. ૨૬

અજમો, ખસ, હરડે તથા ગળાનો કવાથ, અને દાકજંધા, હરડે, ચિત્રક, તથા સાતવણુનો કવાથ મદ સાથે આ દ્યો કવાથ જે ઉપરના પ્રમેહોમાં કલા છે તે કદજ દસે પ્રમેહોમાં આપવા નોંધએ. ૨૭

કાળોવાળો, લોધર, રસવંતી, રતાંજરી, એ સર્વનો ઉકાળો; ખસ (કાળોવાળો) નાગરમોચ, આમળાં, તથા હરડે એ સર્વનો ઉકાળો; પરવળ, લીંબડાની છાલ, આમળાં, તથા ગળો એ સર્વનો કવાથ; નાગરમોચ, હરડે, પદમક તથા કકુ એ સર્વનો કવાથ. ૨૮

લોધર, સુગંધીવાળો, દારૂહળદર, તથા ધાવડીનાં પુલ એ સર્વનો ઉકાળો, લીંબડાની છાલ, અર્જુન વૃક્ષની છાલ, આંખાની છાલ, મિસ્રો હરમો, તથા ઉપલેટ, એ સર્વનો ઉકાળો; સરસડીયો, સાલ વૃક્ષની છાલ, તથા નાગેસર એ સર્વનો ઉકાળો, કાંચ કમળ, ઉપલેટ, તથા કેશુડાનો ઉકાળો, (૨૯) પીપર, કાળીપાઠ, આસન, અને નેતર, એ સર્વનો ઉકાળો અને દારૂહળદર, કમળ, નાગરમોચ, એ સર્વનો ઉકાળો, અને દારૂહળદર, કમળ, તથા નાગરમોચ, એ સર્વનો ઉકાળો એ દ્યો ઉકાળો જે ઉપરના પ્રમેહોમાં કલા છે તે રિત જ પ્રમેહોમાં આપવા નોંધએ. ૩૦

એ સંપૂર્ણ ક્વાથોમાં પ્રથમ જે દારૂદળદર વિચરેતો ક્વાથ અને આમળાના રસની સાથે હળદરનું ચુર્ણ એ જે જે પેગ કલા છે તેનો સર્વ પ્રમેહોમાં પ્રયોગ કરવો જોઈએ. અને બીજા વીસ ઉકાળા તુલા લુલા મંથ (પાતળી કાંચ) તથા યવની ભાવના અને ભોજન તથા પીવાની વસ્તુ સાથે ઉપયોગ કરવો. ૩૧

વાતજન આપધો સાથે પકાવેલું તેલ તથા ઘીનો સંપૂર્ણ વાત જ પ્રમેહોમાં પ્રયોગ કરવો જોઈએ. ક્વાથના યોગથી મેહ તથા કફ અને રોમેહો દ્વારા વાયુની શક્તિ થાય છે. ૩૨

કફપિત જ પ્રમેહવાળા પુરુષે કપીલો, સાત ાજુની ઊલ, રાળ, બહેડાં, રગતરોહીડો, કડો તથા કાયાનાં ફુલનું ચુર્ણ મદ સાથે ચાટવું. ૩૩

અથવા તે ઔષધોનું કલ્ક કરી આમળાના રસમાં મેળવી પીવું અને ઔષધ પચી ગયા પછી જાગલ રસ સાથે જુના ચોખાનો ભાત ખાવો. ૩૪

પ્રમેહરોગમાં જે વાયુ કરેતો સદાયક હોય તો કફન ઔષધોના ઉકાળો સાથે પકાવેલા તેલનું સેવન કરવું જોઈએ અને જે વાયુ પિત્તનો સદાયક હોય તો પિત્તનાશક ઔષધોના ઉકાળો સાથે પાક કરેલા ઘીનું સેવન કરવું જોઈએ. ૩૫

જાખર, ખાષાજુમેહ, જેરનો દાયો, બીલામાં, અતિવિષ, લોધર, વજ, પટાળવેતા, અર્ચુન વૃક્ષની ઊલ, લીમડાની ઊલ, નાગરમોથ, હળદર, પદમક, અજમો (૩૬) મજક, અમર, રતાંજળી, એ ઔષધોની સાથે પકાવેલું તેલ, કફ વાત જ પ્રમેહોમાં, એ ઔષધો સાથે પકાવેલું ઘી વાતપિત જ પ્રમેહોમાં અને આ ઔષધો સાથે એકમાં મેળવીને પકાવેલું ઘી તથા તેલ કફ, તથા પિત્ત ત્રણેથી યથેલા પ્રમેહોમાં પીવું જોઈએ. ૩૭

આમળા, હરડે, બહેડાં, દેવદાર, હળદર, ઇન્દ્રવરણ, નાગરમોથ, એ સર્વના ઉકાળોમાં મદ મેળવી સંપૂર્ણ વધેલા પ્રમેહોમાં પીવા જોઈએ. ૩૮

અપવાસવ

લોધર, કચુરો, પુષ્કરમૂળ, નાની ઇલાયચો, મોરવેલ, વાવડીંગ, હરડે, બહેડા, આંમળા, અજમો, ચવક, કાંગ, સોપારી, ઇન્દ્રવરણનું મૂળ, કરીયાનું, કકુ, (૩૯) લારંગી, તમર, ચિત્રક, પિપરીમૂળ, ઉષનેટ, અતિરિષ, પાક, ઇન્દ્રજવા, નાગકેસર, ઇન્દ્રવરણનું મૂળ, નખલો, તમાલપત્ર, મરી, અને કેવડો મોથ (૪૦)

એ સર્વ ઔષધો તોલો તોલો લઈ ખાંડો, ૧૦૨૪ એક હળર નાનીસ તોલા પાણીમાં ઉકાળતાં. જ્યારે પાણી બગી જાય તોયા ભાગનું પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉનારી ગાળા લેવું પછી તે ઉકાળામાં ૧૨૮ તોલા મદ મેળવી ઘીના રીઠા વાસણમાં બારી પેક કરી ૧૫ દિવસ રાખી મૂકવું. ૪૧ તેન મવાસવ કહે છે તેમાંથી જે તોલા પ્રમાણમાં રોજ પીવાથી કફ પિત્તજ પ્રમેહ, પાંડુ રોગ, અસા અર્ચય, સમહણી, કિલ્લાસ તથા અનેક પ્રમારના કાઠ રોગો જલ્દી નાશ પામે છે. ૪૨.

ઉપર પ્રમાણે લોધર વિગેરે ઔષધોના ઉકાળામાં જમાંસગોટાના મૂળનું ચુર્ણ ૩૨ તોલા, તથા સાકર ૩૨ તોલા, મેળવી તેમાં મદ ૩૨ તોલા મેળવીને ઉપરની રીતે આસવ બનાવવો. તેમજ તેવી રીતે ઉપર પ્રમાણે ઔષધોના ઉકાળામાં ચુંદ બીલામાંનું ચુર્ણ

૧૬' તોલા, સાઠર ૩૨ તોલા તથા મઢ ૩૨ તોલા મેળવી ઉપર પ્રમાણે આસવ બનાવવો. આ બંને પ્રકારના આસવોમાં પણ ઉપર પ્રમાણે ગુણુ છે. ૪૩

સારોદક (લોહ, ગરમ કરીને જે પાણીમાં બોળવામાં આવે છે તે) કુશોદક (જે પાણીમાં કુચ પલાળ્યો હોય તે) મદનું સરગત, ચિરંજીવોના રસ, શેરડીના રસનો મધ, તથા જુની કે નવી માખીક મઘ એ સર્વ વસ્તુ પીત્તથી પ્રમેહમાં હિત કરે છે. ૪૪

પ્રમેહી પુરુષે x x x યવોના બનેલા જુદી જુદી જાતના બોજનના પક્ષથી આવ્યા, સંતર્પણના બળજુનારા વૈદે સંશોધન, અરિષ્ટ, ક્વાથ, તથા અવલોહો વગેરે પ્રમેહને શાત કરવા. ૪૫

પક્ષાળેલા જવ, અને જવનો સાયલો ખાવાથી પ્રમેહ, શ્વેત કુષ્ઠ, કફ તથા મૂત્ર ક્રમશઃ યતા નથી, મગ તથા અમિળાના સેવનથી પણ એ જ ગુણુ યાય છે. ૪૬

સ્થૂણ પુરુષોના સંતર્પણમાં થયેલા રોગોમાં જે યોગ કહેલા છે તે યોગ કફ પિત્ત પ્રમેહોમાં રક્ષતા નિમિત્તે પ્રયોગ કરવા જોઈએ. ૪૭

અનેક પ્રકારના વ્યાયામ, જલાત્કારથી ઉદરતન, રનાન કરતાં જળ છાંટવું, અને ખમ્મ, તજ, નાની ઈલાયચી, અમર તથા ચંદન નિમેરે આયુષિયોના લેપ આ ઉપાયોથી પ્રમેહોનો નાશ યાય છે. ૪૮

અપતર્પણ (ઉપવાસ કરવા) દ્વારા વધેલા ક્ષેત્ર, મેહ, તથા કરનો નાશ યાય છે. એથી શુદ્ધિમાન વૈદે એ જોઈ કફપિત્ત જ પ્રમેહોમાં પ્રથમ અપતર્પણ કરવું. ૪૯

વાતજ પ્રમેહોની જે ચિકિત્સા પહેલાં કરી છે તે ચિકિત્સા અધિક વાતવાગા પ્રમેહોમાં પણ કરવી જોઈએ. બહુ કૃષ પ્રમેહી પુરુષોનો વાયુ કાપિત યાય છે, એથી તે અસાધ્ય યર્ષ જાય છે. એથી તેની ચિકિત્સા નથી. ૫૦

જે જે કારણોથી જેના જેનાથી પ્રમેહ ઉત્પન્ન થાય છે તે તે પ્રમેહોમાં તે તે કારણોનો ત્યાગ કરવા જોઈએ. કેમકે ઉત્પન્ન થનારા રોગોના જે હેતુ છે તેનું સેવન કરવું હોયે ઉત્પન્ન થયેલા રોગોની ચિકિત્સા છે. ૫૧

તથા પ્રમેહના પૂર્વરૂપો વિના જે હજાર સમ્પન્ન રંગનો કે લોહીના જેવા રંગનો પેશાબ નો તેને પ્રમેહી બોલવો નહિ જોઈએ. એ રક્તપિત્તનો જ કાપ છે, પર

સાતયજુનો મરચો મધુર તથા પિચ્છિલ પ્રમેહ યાંચ તો અનેક પ્રકારની ચિકિત્સા કરવી પ્રમેહોમાં આપણી યથા પછી વાત જ પ્રમેહ સંતર્પણથી કમળ પ્રમેહ (૫૩) પોતાના કાળોવાળો, લો

નાગરમોચ, આમળા, તથા પિત્ત પ્રમેહ અને વાતજ મંપૂર્ણ પ્રમેહ અસાધ્ય થાય છે. તથા ગળો એ સર્વનો ક્વાથ; નાગરમોચ, દરડું, યાય તો તે સાધ્ય હોય છે. ૫૪

લોધર, સુગંધીવાળો, દારૂદળદર, તથા ઘાવો મધુ પ્રમેહો યાય તો તેને અસાધ્ય ની છાલ, અજીન વક્ષની છાલ, આંખની છાલ, મિલેપ છે અને એ પ્રકારે જીભ જે કાંઈ ઉકાળો; સરસડીયો, રાશ વક્ષની છાલ, તથા નાગરસંદ ઉતરેલા હોય તે પણ અસાધ્ય કમળ, ઉપલેટ, તથા કૈટુડાનો ઉકાળો, (૨૯) પીપર, નેતર, એ સર્વનો ઉકાળો અને દારૂદળદર, કમળ, નાગરમોચ, આ (ફોક્લીઓ કે કહેલી દારૂદળદર, કમળ, તથા નાગરમોચ, એ નર્વનો ઉકાળો એ રંધણો) તથા પ્રમેહોમાં કરા છે તે નિત જ પ્રમેહના નાશ માટે જોઈએ. ૩૦

મર્યાદા ધાર

આમાં આ મર્યાદા છે. પ્રમેદોના હેતુ, દોષ, દુરુપ, સાધનો તથા પૂર્વરૂપ એ પ્રકારના પ્રમેદો, તથા પ્રકારની ચિકિત્સા, લક્ષણ, ૫૭,

પ્રમેદોનાં યુગ્મ (૭૫) ના અંગે પ્રકારના પદાર્થો, મંથ, - કંચાઓ, તેલ, ઘી, અવસેક, અમવાના પદાર્થો, જરૂરી દુગ્ધ આપનારો શ્રેષ્ઠ આસન, ૫૮ અનેક પ્રકારના બાષ્પામની વિધિ, રનાન, હિંદવત અને મધ એ મર્ચનું વર્ણન । આ પ્રમેદ ચિકિત્સાના નામના અધ્યાયમાં પ્રમેદોના નામ કરવા માટે કરેલું છે. ૫૮

इति प्रमेदचिकित्सिते पद्योऽध्यायः ॥ ६ ॥

ઇતિચિકિત્સા સ્થાનનો પ્રમેદ ચિકિત્સા નામનો ૭૧ અધ્યાય સમાપ્ત થયો.

માનસિક કેળવણી.

તને અને મન—એવી બે બિન્ન શક્તિઓ પર મનુષ્યની રચના થયેલી છે. મીન જીવ કરતાં મનુષ્ય ભૂતો પડનારું કારણ આ જ છે. મીન જીવ એ માત્ર પ્રાણી છે જ્યારે મનુષ્ય એ સમજદાર પ્રાણી છે. એનામાં સારાસાર સમજવાની શક્તિ છે.

શારીરિક કેળવણી એટલે દેહવિકાસ. તનની ખીલવટ, ચર્મ નિરાગી અને સશક્ત કેમ બનાવાય એ એ શિખવે છે. શરીરનો જે સદુપયોગ કરી શકે તે માનુષ સર્વોત્તમ લેખાય.

માનસિક કેળવણી એટલે મનવિકાસ, મનની ખીલવટ, મન સ્થિર અને સ્થિર કેમ બનાવાય એ એ શિખવે છે. એ વિવેક ભુદ્ધિ જાગ્રત કરે છે, વિવેકી અનુકરણીય બનાવે છે.

આ પરથી સ્પષ્ટ છે કે જે દેહત ચર્મ ખીલવીને કે મન કેળવીને જ બેસી રહે છે તે અધિકાર્ય છે, તન અને મન બંનેમાં સરખા કેળવવા એ આપણી પવિત્ર દુરજ છે. એમ કહેક સમજવું જોઈએ. આપણાં તન અને મન સંપૂર્ણ અને સુવિકસિત હોવા જોઈએ. જાને માનુસ સનાતન દોષો જોઈએ એમને આપણે મીનની તપાસી રૂતબ નહીં.

“ કેટલી રૂપાણી પણ દેવી મૂર્ખ ” “ કેમાય છે મરદ પણ લાગે છે બચ્ચું ” આવાં વેળાં આપણે કેટલી બધીવાર સાંભળીએ છીએ ! આનું કારણ ?

લક્ષ્મીની લગની ને લીધે કે શેટલો કમાવાની કાનિષ્ઠ દુરજને લીધે સુવિકસિત થઈ શકે એવાં મન પણ એમને એમ પડી રહેલ છે. અને વાત પણ એમ છે કે એ પોતા પોતાના નિત્યક્રમમાં એવાં પરાવાદ મનાં હોય છે કે એમને એમની આ અપૂર્ણતાનું જાન હોતું નથી. અને જો હોય તોયે તે સાધતી તો નથી જ.

અજ્ઞાન છે કે શરીર-કેમાવડું કરવા મરી શીટનાર મનને સુંદર મનાવવાની અમત્ય તો લગારે સમજી શકતાં નથી.

કેરિસ્ટોટલને કાષ્ટએ એકવાર ધુભ્યું કે કેળવાયલા અને બીનકેળવાયલા વચ્ચે તફાવત કેટલો ! ત્યારે એણે જવાબ વાળેતો કે મારા અને જીવતા વચ્ચે હોય એટલે આ અક્ષરે અક્ષર સાચું છે. સરકૂત મન એટલે ઉચ્ચ જીવન. માનસિક કેળવણી એટલે ભુદ્ધિ વિકાસ, વિવેકની જાગ્રત, મુખ્યશક્તિનું ઉદ્ગમન.

કેળવણી અને ખીનકેળવણી વચ્ચેનો ફરક નજરે ચડે એવો નથી. ખીનકેળવણી કામસ વખત કેમ આગવો તે દેહે છે, પોતાને ગમનનું કે મ મળે તે ખોજે છે. એને ગમ્યાં મારવા, નાટક ચેટક એવા કે આછ કે પર્તા રમવા જોઈએ, એને નિજમાં આનંદ નથી, પરમાં છે કેળવણીનાં પોતાનો ફાલતું વિચાર રાધે તા સંખ્યામાં, જ્ઞાન સંપાદન કરવામાં વિતાડે છે એ જાનપિયામ છુ, એની તરસ કદિ પણ છાપે એવી નથી. એ જન્મતની જન્મગથી દૂર રહે છે. દુનિયાની લખન છપન એને ગમતાં નથી. એ સ્વાનંદી છે.

દરેક જણ કંઈ શુકદેવનું નથી આપણે તો- પૃથ્વી પર આવ્યા પછી જ જ્ઞાન કેળવવાનું હોય છે જીવન આપણું ચિત્તવાનું છે. જેમ જેમ જીમર વધતી જાય તેમ તેમ જ્ઞાન આવતું જાય છે. પણ આપણામાંના કેટલાક અવવય છોડી દે છે બ્યારે ખરા રસીયાં તો ઠેક સુધી પ્રહણ કરતાં હોય છે. આપણે જમાનાની જોડે જ વહેતું જોઈએ. જમાનાના તાજેતર ચિપ્પોથી જ્ઞાન હોવું એ આવશ્યક છે.

આપણું જીવન-ચંત્રવન મની મથુ છે નેમ થતું ન જોઈએ. રાટલો કમાવા આખો દિવસ પરસેવાનાં ટીપાં પાડ્યાં હોય ને કમુલ પણ પછી સાંજે કુથલીઓમાં વખત વિતાડી રાત નિદા અને મૈથુનમાં પસાર કરાય તો પગી પગુજીવન અને આ જીવનમાં દેર શો ? રાત અને દિવસ ફાંકી દેખાવાના જ ઘોડા દોડાવ્યા કરનાર સીને ધુંકહેતું ? ને સી પુરુષ પોતાનો નિવૃત્તિનો સમયમાં મગજ વિકમારી રહેલ હોય તે દેવી અદિક પ્રમાણે વતે છે એમ કહેવાય.

કેટલાક એમ જ સમજતાં હોય છે કે કેળવણીમાં થતું એટલે “મેદીયાં દેર” જતું. આ ખ્યાલ ભૂલ ભર્યો છે.

માનસિક કેળવણી ત્રાસદાયક થવાને બદલે મોહકતામાં વધારો કરે છે.

વિરાટ તનમાં વામન મન શોભે નહિ. મદિત્તા ધરીમાં મનેજ મગજ દોષે નહિ. બન્ને સમાન કેળવણી થટે. તો પ્રખ્યાત અંગરેજ કવિના શબ્દમાં કહેવા દો કે:-

“Let us then be up and doing”

વ્યવસ્થાપક શુક્લ.

આવતા માસમાં બહાર પડશે.

ત્રીકાળ દર્શક દર્પણ અને તા હન વિદ્યા

બીજી આવૃત્તિ.

આ પુસ્તક છ માસમાં અગી જરાગી તેની સુધારા વધારા સાથેની બીજી આવૃત્તિ આવતા માસમાં બહાર પડશે. મી. રૂ. ૫-૦-૦

આ માસમાં તે મંગલવા આદ્ય મનારને રૂ. ૪-૦-૦ પોષ્ટેજ ૦-૮-૦ માં અપાશે. માટે તાકીદે નામ નંધાવવું.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા

અને યાત્રાગુજોનો લેખીઓ,

આ પુસ્તક હાજી બે બહાર પડ્યું છે. તેની અંદર હિંદુસ્તાનમાં આવેલાં દિન્દુ, મુસલમાન, જૈનો તેની યાત્રાઓનાં સ્થળો, ત્યાં કયે કયે રસ્તે જનાય છે તે, ત્યાં દરેક કાવનાં મંદિરો વિગેરે, તેનું જ પ્રમાણેનું મહાત્મ્ય, પ્રતિષ્ઠાસીક માહિતિ, બીજાં જોવા લાયક સ્થળો, ત્યાંની વેપારની કદ કદ વસ્તુઓ તર જાય છે. વિગેરે ઉપયોગી દ્રષ્ટાંત આપેલી છે. જેની અંદર આણંદ, અંબાજી, અજમેર, પુષ્કર, સિંધ, હાંતગાજમાતા, ઉદેપુર, ભેષપુર, મિઠાનેર, જસલધીર, શ્રીનાથદારા, કંકરોલી, ઉજ્જૈન, કારેશ્વર, મદાકાલેશ્વર, મૈર, મથુરા, આગ્રા, દિલ્હી, દરદાર, લાહોર, અમૃતસર, પંજાબ, બાલકાંદાર, શ્રીનગર-કાશ્મીર, લખના, અયોધ્યા, કાચી, અલા, શ્રીગમેતશિખર, વૈજનાયમવાદેવ, કલકત્તા, જમ્શપુરી, મગાસ, શ્રી સેતજપુરામેશ્વર, શ્રીરંગજી, શિવકાંડી; વિષ્ણુકાંડી, સાક્ષીજોષાળ, કાચીન, કુબલી, કા, તંબાક, પુના, મુંબાઈ, માણેદ, શુકનિર્મલ, કાંકર, દારકાં, પ્રશાનપાટણ, ગીરનારપર્વત, પાલીતાણા વિ. નાનાં લગભગ ૨૫૦ સ્થળો તથા બીજાં વેપારનાં અને જોવા લાયક ૮૫૦ સ્થળોનું વર્ણન છે. પૃ. ૩. ૭-૧૦.

વડોદરા હાઈકોર્ટના ચીફ જસ્ટીસ, રા. બા. ગોવિંદલાલ દાદીલાલ દેસાઈ-બી. એ. ૮. એલ. બી. લખે છે કે: હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રાનું મોટું અને શુદ્ધોદ્યોત છપાઈ તથા બાંધણીવાળું તક કું મણી ખુદીથી વાંચી ગયો છું. આરા એક જનાળુના બેશીયા તરીકે વગર રાદે એવા પુસ્તક દેશી લાપામાં ખોટ હતી તે આપે પૂરી નાકી છે. રેલ્વે, રસ્તા વિગેરેની માહિતી સંપૂર્ણ છે એટલે નહીં પણ દરેક તિર્થસ્થાનનું વર્ણન, જોવા લાયક સ્થળોનાં પ્રતિષ્ઠાસ એ વગેરે જાણતોની માહિતી જોઈએ તેટલી સંપૂર્ણ સરળ તથા નિતચાર છે.

આ પુસ્તક જગત્તે નીકળતા દરેક સધને માટે ખાસ ઉપયોગી છે અને તે દરેક પોતાની સાથે જવા જાય છે. આવાં સારાં અને ઉપયોગી પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આપને ધણો શ્રમ પડતો હશે તથા અર્થ કરવું પડતું હશે તે તમામ હાજી આપ જાણસેવા જાણવો છો તેને માટે આપને ધન્યવાદ છે. આપનાં પુસ્તકોનો બહોળો ફેલાવો થાય અને તેનો લાભ સર્વ કાંઈ લેઈ આપનો શ્રમ જરૂર એમ અંતઃકરણપૂર્વક કમ્પ્લેટ છું.

મુંબાઈ સ્કૉલર્શીપ કમિટીના વડા જડજ સાહેબ શ્રીચુત કૃષ્ણલાલ યોદનલાલ ઓવેરી-બી. એ. એલ. એલ. બી. લખે છે કે: હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રાનું પુસ્તક દરેક રીતે ઉપયોગી થાય એવું વાંચતાં નજીજ રસ પડે છે. જરૂરી ખબર બધીજ જોઈતી મળી આવે છે. વળી ચિત્રોને લીધે એની મા વધી છે. તે એમાં નકશો હોવાથી એની કદરજનાસી મણીજ થતી જોઈએ. મુજરાતીમાં થાર સુધી તિર્થયાત્રાનાં જે પુસ્તકો બહાર પડ્યાં છે, તેમાં તમારૂં પુસ્તક પહેલી પાકતમાં ચક્રવા લાયક છે.

મુસ્તથા રાવ બહાદુર કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદી બી. એ. રીટાયર્ડ પ્રીન્સીપાલ રાયડ રાયચંદ દેનીંગ કેલિજ અમદાવાદ એઓ સાહેબ લખે છે કે:

“રા. જોશલાલ કેવશંકર દવે કૃત હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા આ પુસ્તક વાંચી અને ધણીજ આનંદ છે. યાત્રાનાં વર્ણનનાં ધણાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે; પરંતુ આનું દરેક જગતની હકીકતથી ભરેલું પુસ્તક આરા જોવામાં આવ્યું નથી. આ પુસ્તકમાં હિંદુસ્તાનનાં તમામ યાત્રાનાં સ્થળોની સંપૂર્ણ પ્રીતિ આપેલી છે. દરેક સ્થળનું મહાત્મ્ય તેમજ ત્યાં જે જે જોવા લાયક હોય તે તેમજ ત્યાં જનાર ને વગેરે બધી જાણતું સંપૂર્ણ વર્ણન છે. યાત્રાનાં સ્થળો ઉપરાંત મોટાં મોટાં શહેરોની પણ મણી મુલાકાત લઈએ એમાં આપેલી છે. આથી આ પુસ્તક લાવિકે સાંપુર્યોને તેમજ અન્ય સામાન્ય હોને જલ્દી ઉપયોગી થઈ પડે એવું છે. કલ્પિત નિબંધ થાય એવાં પુસ્તકો મણી રચાય છે, પરંતુ મોટાં પુસ્તકો વિરલ છે. આવું ઉપયોગી પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરી તમે મુજરાતી સાહિત્યને સમૃદ્ધ કર્યું છે વાચક વર્ગપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. પુસ્તકને જાતે તામિલ ભાષાના સંજો આપ્યા છે તે યાત્રાળુ ને જલ્દી ઉપયોગી થઈ પડશે. નકશો પણ ઉપકારક થશે.

આ સિવાય અનેક પ્રસિદ્ધ વિદ્વાનોનાં તેમજ અરવપાકના અમુક સકારાચાર અને કાંઈ પ્રતિવાદી કર મંડા શ્રીમદ્દશામનુજયાર્જી વિગેરે સર્વાંગ્યોની પણ અનેક પાનાં પાનાં મળ્યાં છે. આજે

આ પુસ્તકનો અર્થવા મત્તલ કુલ કુલ પરીવારનું નહીં ઉપરાંત રૂપિયા ખર્ચ થાય તેમ છે, જ્યાં છે કેટલાક કાપડા તે બુજવાનીમાં મળતા નથી. આ પુસ્તકમાં અનેક કાવચો છે. જેમાં પીનગોશ્વર પ્રેસીયમ. ઝાડ નેવા અનેક કાવચોની સાથે આક રૂપિયા રૂબરૂ હોય છે. તે આતો તમામ કાવચો જેમાં કેટલાક પીનગોશ્વર નેવા તે વળી અગત્યની રીતો સાથે છે તેની કોમન માત્ર રૂ. ૧૨-૦-૦ અને પોષ્ટ ૧-૦-૦ રાખેલ છે. જેના મંગલકર્મ કરાવે તે અભિપ્રાયોમાં માત્ર ગુરુ વર્ગી.

મુખ્ય સ્વર્ણકોટ કોટના વડા જગજીવનના મોહનલાલ અનેરો કાવે છે કે-કાવચો-શિશુને નામનું પુસ્તક રાખ્યું છે અગ્રેષ્ઠી અભ્યસ જેવા ગુજરાતી માણસને કો પુસ્તક ઉપયોગી થઈ શકવાનો સંભવ છે. અને હું ધારું છું કે ગુજરાત તથા કાઠિયાવાડના દેવી રાજ્યોમાં એનો લાભ સારો લેવાશે અને લેવાશે નેમનો.

મુખ્ય હાથકોટના જગજી ના સંપ્રદાય ટાક, સુરતના મે, સેત-સ જામ, વોડરા રાજ્યના સરસ્વતી રા.ના ચોરીદાસ સાહેબ, મુખ્ય જનરની ધારા મથાના મેમ ન. ચાંદલાસલાલ સાહેબ વિગેરે વિદ્વાનોના ઉત્તમ અભિપ્રાયો મળ્યા છે. પુસ્તક ઉપયોગી ને સર્વ કોષને રીવા લખ્યું છે.

જોડાણલાના મે. દસકર સાહેબ-લખ છે કે કાવચો શિશુને કો પુસ્તક મળ્યું ન ઉપયોગી છે, અને પરીક્ષા આપનારને તે વધુ ઉપયોગી છે.

પુસ્તક ખપી જ્યાં આવ્યું છે મારે તાજેદ મંગાવી લેવું છું. રૂ. ૧૨-૦-૦ સાચોદમ ચોરીસ-અમદાવાદ.

શુભ, સર્વોપ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જોવી હોય તે

સર્વોપ્યવેતા (ચોથી આવૃત્તિ)

ધારે સર્વોપ્ય જાણવાની વિદ્યા-આ નામનું પુસ્તક મંગાવો, જે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ સર્વોપ્યમાં શુ બનશે તે જાણ અને જાણી શકશે. તમે તમારું સર્વોપ્ય ને સુખદુઃખ જાણી શકશો, કષ્ટમાં નામ થશે મુખ આરે મળશે. રૂ. ૧૫ની રીવા રીવસોમાં રૂ. ૧૫ થશે તે વગેરે અનેક વાતો તમે તમારી ચેતની દેખા પાસની પસ જાણ અને જાણી શકશો જ-મોતરી, વર્ષાજન, શેર ખનાવી શકશે અને નેમ શકશે તેમાં તમે પ્રમાણે રૂ. ૧૦ પ્રકરણો છે. કી. રૂ. ૫-૦-૦ પોષ્ટ ૦-૪-૦

સંવત્સર, રૂઠ, ગ્રાસ, અમન, રાસી, મહો, નયત્રે, ઘાસ, કરજ, અંદ્ર, વગેરે જોવાની રીત, તે દરેકમાં કરવા શુભ કર્મોનું ફળ, કીડુઓના રહેવારો અને તેમાં ઇતિહાસ, મહોના ફળ, નાની મોટી પતેલી, અશુભ મહો, મહાકા વગેરે જોવાની રીત, તમામ પ્રકરણની લખ, જોવા વિગેરેના મહુરત જોવાની રીત, રીજાદેવી, તારા, નાડી, ચેતની, ગણ વગેરે જોવાની રીત, ચોગલેલી વરુ જાણે કે કેમ તથા તે ક્યાં ખર્ચ છે તે જોવાની રીત, કાપાસદિ મારે પ્રત્યે નતરની રીત. જગમોસ વીગેરેનું ફળ, ગ્રહો અને ચાંદી, ચુનાચુલ રંગ, રૂપ મેત્રી વગેરે જોવાની રીત, જગમોતરીની કુંડોમાં જનાવવાની તથા જોવાની રીત. ૧ કાર્યાભારે ભાવનું, મહુરત રાસીવાર જોવા, રહિતું ફળ, અગ્રેષ્ઠ રીત ફળ, વારે ભાવાનું ભગ્યફળ, વગમોદમ, ઘસપણું બધિખાનું, રાસ, સ્ત્રીરૂપ, ઘસનું ગુપ્ત, ગાનનું ગુપ્ત, અંદ્રીનું સ્ત્રી, સરીનું ગુપ્ત. અહસ્તાત પનગોસ, રાજ્ય, લક્ષ્મી, વાહનનું, મહાનનું, માંગાપનું, વચીનું, વચનું મિતનું. નયપ્રકરણનું, મુસા-ફરીનું, અપાર નોકરી પનસપતિનું સુખદુઃખ આરે મને વગેરે જોવાની રીત, મહોની રહિતું ફળ, જોતી જગમોદમી ઉપરથી જોવું, તેના પતોનું, સંધવા કે વીધવાનું સુખદુઃખ જોવાની રીત. હોવા, રૂપાણ વગેરે કુંડોમાં જોવાની રીત, જોવાનું જાણત, સ્ત્રી સર્વ ધારણ કરે કે કેમ, સ્ત્રી પુરુષનું સ્તન જર્જવ-તીનું જુ જનમશે. હાથપગ, વગરનું બાળક અવતરવા જાણત, જનમ વખતે આધારે હતું કે રીતે હતો વગેરે ખાતી કરવાની રીત, રાજ્યોત્ર અને તેનું ફળ. નાભસ, પ્રેવચ્ચા, વગેરે યોગો અને તેનું ફળ, બાળ-આરીશયોગ જનાવાની રીત, આશુખ જોવાની રીત, આરે આ કારણથી, જાણ થાય વગેરે જોવાની રીત. વધજન જનાવવાની રીત, સરીપતરી રૂપાણો, નામ, તથા માર્ગ વગેરે ઉપરથી સર્વોપ્ય જોવાની રીત, સ્વપ્ન ઉપરથી સર્વોપ્ય જાણવાની રીત, દસ્તાવેજો ઉપરથી સર્વોપ્યજન, વરસાદ વરસશે કે કેમ, ક્યારે વરસશે, અનાજતા કાવવાજની રીત, મરતક વીજાનસાજ માણું ને મુખ તપાસી સર્વોપ્યની વાત કહેવાની રીત, રમ-લગાજ ઉપરથી મારેલી જગમો પુરી થશે કે કેમ, જગ મળશે કે કેમ, કષ્ટમાં લાજ થશે કે કેમ, ગુપ્ત જાણ જાણ વગેરે સર્વોપ્ય જોવાની રીત, કી. રૂ. ૫-૦-૦

મોદા મુદાલામી રમજાનની રજાસ રજામાં લખે છે કે-આપના સર્વોપ્યવેતાના પ્રતાપથી રમજાનની રજામાં છે. મારે હું આપને સન્માન આપું છું. આપે જાણ્યોને મારે ખાસ ફળ લાવી આ પુસ્તક રમ્યું છે તે જાણી કું જણો પ્રસન્ન થશે છું હું સદા આપનો આભારી છું.

જોડાણ દેવકાંદેર દેવે, ત્રિવસ્થાપક ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

मास्टर ऑफ नॉलेज

આ પુસ્તક મળ્યા ખરો? મળ્યા વો તેમાર પયુ છે. આ પુસ્તક જગમગો કરે ને લોક પહોંતો માણસ
પણ-અંતરે, મરાઈ દિંદો નમાના, કુર્મ, મંદુત મારી રીતે લખે, સંસ્કૃતે બોલી શકે છે. અંતરે
ફીણા ખર્ચેવા છતાં અને વરોનાં વર્ષો અભ્યાસ છતાં આટલી ભાષાઓનું કવ તરત પયુ મુરોવ ને, પયુ
માત્ર આ મોટા પુસ્તકનો માત્ર ૫ માત્ર અભ્યાસ કરવાથી પછીના રહે-પછી-યોરુ પછાતની લયોનો
માણસ કોયે તે પયુ કેપરની ભાષાઓ ૭ માત્રમાં શીખી શકે છે. પુસ્તક ખર્ચે નજા બાબુ છે. શ્રી. ૩૧-૦૦
જલ્દાર મુધીમાં નહિ જલ્દાર પડેલો આયુર્વેદનો અતિ ઉત્તમ અને પ્રાચિન ગ્રંથ

શ્રી ચરકસંહિતા

મૂળસદિન ગુજરાતી ભાષાતર ૧૯૫૩ ભવ્ય ગદ્યર પાઠ્ય છે આયુર્વેદનો મૂળ આ મંથ છે. આ મંથમાંથી અનેક મંથો ઉત્પન્ન થયા છે. તેમાં એવી નવી જુની શાધો અને દવાઓ છે કે જે આપણે ખજૂરતા ન હોવાથી, ધણી પાશ્વિમાત્ર શાધોથી અનુભવે છીએ. પરંતુ હાલની નવી ધણી મેળીનો આ પ્રસંગમાં સમાવેશ થઈ જાય છે. દરેક ડોક્ટર, દયામ અને વૈદ્યને આ પુસ્તક પાસે રાખી દવાઓ કરવાથી મર મળે છે. તેમજ આરોગ્ય માવચી કરીને રંદુરતા અને હાઈપ્રેસર બનાવવાની દુષ્ટતા રાખનાર લેને હાનિ પામે રાખવું જ નેહ્યું, આપણા આયુર્વેદી દવાઓને માટે સર્વથો સર્વોન્નમ મંથ વચ્ચે મળે છે. એજ તેની ઉપયોગીતા છે કીમન ર. ૫-૦-૦ ૪૯ સાતસે, જડા અને હાજળા ડા રોપટ મધ્યરમ વેદ એલ. એમ. એન્ડ એસ. લખે છે કે પુસ્તક ધણી ઉત્તમ અને ઉપયોગી છે.

ભાગ્યેષ્ટ્ય—મનુષ્યની કારીરિક, માનસિક, અને અધ્યાત્મિક ઉન્નતિ માટે મનુષ્યાવતારમાં જન્મીને સુખ અને આનંદનો અનુભવ થાય, જોયો અને જાણે તેનો ઉત્તમિ વાદ, કે ઉત્તમી થાય, અને જો તેના દુઃખદ પ્રમુખો સત્ત્વ ત્યાગ થાય તેવા વિષયો ઉપરાંત તત્ત્વચાનના મહાસા પુરોનાના જીવનચરિત્રો રસીક વાંચકો અને વાર્તાઓ ઉપરાંત વૈદ્યચાનના વિષયો સુદી વનસ્પતિના ગુણો તેનો ઉપયોગ, અનુભવસિદ્ધ બંધક કુચકાઓ, આરોગ્યના પ્રાપ્તના કુદરની ઉપાયો અનેક વિષયો આ માસિકમાં આવે છે. દર વર્ષે ૨૦૦ પાનની એક ભેટ, લગભગ રૂ. ૪-૦૦.

સરવૈ રેવન્યુ અને ફોજદારો કાયદાનુ બુધ

આથી વ્યાવૃત્તિ—આ પ્રસંગમાં હાજીવાન પીનલોકેડની અગત્યની કામો, કાગીયાલ પોલીસ-૭ કા, કીબીકટ પોલીસ કોર્ટ, વિશેષ પોલીસ કોર્ટ લેન્ડ રેવન્યુ કેન્સ, તે ઉપર ચલેલી રૂઠ, મામલતદાર કોર્ટ કોર્ટ, મામલત ને તાલુકાના નબુના; સર હાજીવાન, કંઈક મ લ્યંબરની રૂઠ, કાગીયાલ કોર્ટ, માન કારી કોર્ટ, મોડાનો કોર્ટ, વિશેષ ૨૦ કામ, કોર્ટ, કમાન્ટ કોર્ટ છે. ૧૯-૧૦-૧૯૦૦

ધરનો વેદ—આ એક હવમ વેદનું પ્રકાર છે; જેના દર શ્લોક તેમાં વાચન ૫૦ પ્રકારનું છે, જેમાં ધરતીનું તે તેની અદર આપેલા અવવેશનું માન, ઉદ્યોગનું માન, વનપ્રાણી માં, કદારી વેપારી, દરેક રોગ, નેના કારણ, લગ્ન, અને ઉગમનો આ પ્રકારના સંગ્રહ છે. ૧૧-૧૨-૦.

વૈદ્ય શાને વૈદ્યક શાગ ૧ હો અને ૨ બો

આ ધુતકર્ણ તમાજ શેખ મટે નેપાં ઢાંચો અતે વનતરિલ્લેખ આવવામાં આવ્યા છે. આ આવેશ, મુજો, મુશીક, ક્વાલો, અક્ષરિ વનરાનીમાંથી તે મી રીતે જનાવનાં, તમા કષ્ટ દવા કયા રોગ મટાડે છે તે, તમા દરેક માત્ર તમા વિષય શોધન કરી જાઓ જનાવવાની રીત, વધુ તેની વનતી માના-ઓ, અવરોહો, કુતો, લેશો, તમા "રાશ્વો વરેરે જનાવવાના પ્રયોજો દરેક માત્રુક તમજો અને તેણ છે કે નહીં. એક અતિ રમણ અતે જોજો જાતો આ પત્રનામાં પ્રયોજો. આ પત્રનામાં પ્રયોજો.

વિનિવૃત્તિ— એક અતિ રમણ અને ચોપક વાતી આ પુરવઠામાં રાત્રેના બપોર અને અચૂક, પ્રપંચ, અભિલાષાદિ કુલથી સ્વતા વિનાશોને વિના આપવામાં આવે છે. ૧૨

રાજસિ— સંસારના ત્રણ રેણાના કર્તા એક રાજા સ્વિમ્યજીવન વર્તમાનમાં ગામી ગામી છે. ૧૩

તેનાં લાભપ્રતી ન હસતા, પ્રપંચની મજામાં ન હસતાં હોયે રાજાપદને ધારીને ચાલ્યાં જઈ

૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮, ૧૯, ૨૦, ૨૧, ૨૨, ૨૩, ૨૪, ૨૫, ૨૬, ૨૭, ૨૮, ૨૯, ૩૦, ૩૧, ૩૨, ૩૩, ૩૪, ૩૫, ૩૬, ૩૭, ૩૮, ૩૯, ૪૦, ૪૧, ૪૨, ૪૩, ૪૪, ૪૫, ૪૬, ૪૭, ૪૮, ૪૯, ૫૦, ૫૧, ૫૨, ૫૩, ૫૪, ૫૫, ૫૬, ૫૭, ૫૮, ૫૯, ૬૦, ૬૧, ૬૨, ૬૩, ૬૪, ૬૫, ૬૬, ૬૭, ૬૮, ૬૯, ૭૦, ૭૧, ૭૨, ૭૩, ૭૪, ૭૫, ૭૬, ૭૭, ૭૮, ૭૯, ૮૦, ૮૧, ૮૨, ૮૩, ૮૪, ૮૫, ૮૬, ૮૭, ૮૮, ૮૯, ૯૦, ૯૧, ૯૨, ૯૩, ૯૪, ૯૫, ૯૬, ૯૭, ૯૮, ૯૯, ૧૦૦, ૧૦૧, ૧૦૨, ૧૦૩, ૧૦૪, ૧૦૫, ૧૦૬, ૧૦૭, ૧૦૮, ૧૦૯, ૧૧૦, ૧૧૧, ૧૧૨, ૧૧૩, ૧૧૪, ૧૧૫, ૧૧૬, ૧૧૭, ૧૧૮, ૧૧૯, ૧૨૦, ૧૨૧, ૧૨૨, ૧૨૩, ૧૨૪, ૧૨૫, ૧૨૬, ૧૨૭, ૧૨૮, ૧૨૯, ૧૩૦, ૧૩૧, ૧૩૨, ૧૩૩, ૧૩૪, ૧૩૫, ૧૩૬, ૧૩૭, ૧૩૮, ૧૩૯, ૧૪૦, ૧૪૧, ૧૪૨, ૧૪૩, ૧૪૪, ૧૪૫, ૧૪૬, ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯, ૧૫૦, ૧૫૧, ૧૫૨, ૧૫૩, ૧૫૪, ૧૫૫, ૧૫૬, ૧૫૭, ૧૫૮, ૧૫૯, ૧૬૦, ૧૬૧, ૧૬૨, ૧૬૩, ૧૬૪, ૧૬૫, ૧૬૬, ૧૬૭, ૧૬૮, ૧૬૯, ૧૭૦, ૧૭૧, ૧૭૨, ૧૭૩, ૧૭૪, ૧૭૫, ૧૭૬, ૧૭૭, ૧૭૮, ૧૭૯, ૧૮૦, ૧૮૧, ૧૮૨, ૧૮૩, ૧૮૪, ૧૮૫, ૧૮૬, ૧૮૭, ૧૮૮, ૧૮૯, ૧૯૦, ૧૯૧, ૧૯૨, ૧૯૩, ૧૯૪, ૧૯૫, ૧૯૬, ૧૯૭, ૧૯૮, ૧૯૯, ૨૦૦, ૨૦૧, ૨૦૨, ૨૦૩, ૨૦૪, ૨૦૫, ૨૦૬, ૨૦૭, ૨૦૮, ૨૦૯, ૨૧૦, ૨૧૧, ૨૧૨, ૨૧૩, ૨૧૪, ૨૧૫, ૨૧૬, ૨૧૭, ૨૧૮, ૨૧૯, ૨૨૦, ૨૨૧, ૨૨૨, ૨૨૩, ૨૨૪, ૨૨૫, ૨૨૬, ૨૨૭, ૨૨૮, ૨૨૯, ૨૩૦, ૨૩૧, ૨૩૨, ૨૩૩, ૨૩૪, ૨૩૫, ૨૩૬, ૨૩૭, ૨૩૮, ૨૩૯, ૨૪૦, ૨૪૧, ૨૪૨, ૨૪૩, ૨૪૪, ૨૪૫, ૨૪૬, ૨૪૭, ૨૪૮, ૨૪૯, ૨૫૦, ૨૫૧, ૨૫૨, ૨૫૩, ૨૫૪, ૨૫૫, ૨૫૬, ૨૫૭, ૨૫૮, ૨૫૯, ૨૬૦, ૨૬૧, ૨૬૨, ૨૬૩, ૨૬૪, ૨૬૫, ૨૬૬, ૨૬૭, ૨૬૮, ૨૬૯, ૨૭૦, ૨૭૧, ૨૭૨, ૨૭૩, ૨૭૪, ૨૭૫, ૨૭૬, ૨૭૭, ૨૭૮, ૨૭૯, ૨૮૦, ૨૮૧, ૨૮૨, ૨૮૩, ૨૮૪, ૨૮૫, ૨૮૬, ૨૮૭, ૨૮૮, ૨૮૯, ૨૯૦, ૨૯૧, ૨૯૨, ૨૯૩, ૨૯૪, ૨૯૫, ૨૯૬, ૨૯૭, ૨૯૮, ૨૯૯, ૩૦૦, ૩૦૧, ૩૦૨, ૩૦૩, ૩૦૪, ૩૦૫, ૩૦૬, ૩૦૭, ૩૦૮, ૩૦૯, ૩૧૦, ૩૧૧, ૩૧૨, ૩૧૩, ૩૧૪, ૩૧૫, ૩૧૬, ૩૧૭, ૩૧૮, ૩૧૯, ૩૨૦, ૩૨૧, ૩૨૨, ૩૨૩, ૩૨૪, ૩૨૫, ૩૨૬, ૩૨૭, ૩૨૮, ૩૨૯, ૩૩૦, ૩૩૧, ૩૩૨, ૩૩૩, ૩૩૪, ૩૩૫, ૩૩૬, ૩૩૭, ૩૩૮, ૩૩૯, ૩૪૦, ૩૪૧, ૩૪૨, ૩૪૩, ૩૪૪, ૩૪૫, ૩૪૬, ૩૪૭, ૩૪૮, ૩૪૯, ૩૫૦, ૩૫૧, ૩૫૨, ૩૫૩, ૩૫૪, ૩૫૫, ૩૫૬, ૩૫૭, ૩૫૮, ૩૫૯, ૩૬૦, ૩૬૧, ૩૬૨, ૩૬૩, ૩૬૪, ૩૬૫, ૩૬૬, ૩૬૭, ૩૬૮, ૩૬૯, ૩૭૦, ૩૭૧, ૩૭૨, ૩૭૩, ૩૭૪, ૩૭૫, ૩૭૬, ૩૭૭, ૩૭૮, ૩૭૯, ૩૮૦, ૩૮૧, ૩૮૨, ૩૮૩, ૩૮૪, ૩૮૫, ૩૮૬, ૩૮૭, ૩૮૮, ૩૮૯, ૩૯૦, ૩૯૧, ૩૯૨, ૩૯૩, ૩૯૪, ૩૯૫, ૩૯૬, ૩૯૭, ૩૯૮, ૩૯૯, ૪૦૦, ૪૦૧, ૪૦૨, ૪૦૩, ૪૦૪, ૪૦૫, ૪૦૬, ૪૦૭, ૪૦૮, ૪૦૯, ૪૧૦, ૪૧૧, ૪૧૨, ૪૧૩, ૪૧૪, ૪૧૫, ૪૧૬, ૪૧૭, ૪૧૮, ૪૧૯, ૪૨૦, ૪૨૧, ૪૨૨, ૪૨૩, ૪૨૪, ૪૨૫, ૪૨૬, ૪૨૭, ૪૨૮, ૪૨૯, ૪૩૦, ૪૩૧, ૪૩૨, ૪૩૩, ૪૩૪, ૪૩૫, ૪૩૬, ૪૩૭, ૪૩૮, ૪૩૯, ૪૪૦, ૪૪૧, ૪૪૨, ૪૪૩, ૪૪૪, ૪૪૫, ૪૪૬, ૪૪૭, ૪૪૮, ૪૪૯, ૪૫૦, ૪૫૧, ૪૫૨, ૪૫૩, ૪૫૪, ૪૫૫, ૪૫૬, ૪૫૭, ૪૫૮, ૪૫૯, ૪૬૦, ૪૬૧, ૪૬૨, ૪૬૩, ૪૬૪, ૪૬૫, ૪૬૬, ૪૬૭, ૪૬૮, ૪૬૯, ૪૭૦, ૪૭૧, ૪૭૨, ૪૭૩, ૪૭૪, ૪૭૫, ૪૭૬, ૪૭૭, ૪૭૮, ૪૭૯, ૪૮૦, ૪૮૧, ૪૮૨, ૪૮૩, ૪૮૪, ૪૮૫, ૪૮૬, ૪૮૭, ૪૮૮, ૪૮૯, ૪૯૦, ૪૯૧, ૪૯૨, ૪૯૩, ૪૯૪, ૪૯૫, ૪૯૬, ૪૯૭, ૪૯૮, ૪૯૯, ૫૦૦, ૫૦૧, ૫૦૨, ૫૦૩, ૫૦૪, ૫૦૫, ૫૦૬, ૫૦૭, ૫૦૮, ૫૦૯, ૫૧

રાજવંશી યાકુતિ

દ્રાક્ષાસવ,

૬૭

ધાતુગત તમામ રોગો મટાડી, ખર્ચ પુરુષાતન અને કક્ષિત આપી, વીર્યનો વધારો કરી, શુભેદિયની ક્ષમિતા મટાડી સંતેજ કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ નુપુકરણને પ્રાપ્ત ચતુષ્પાને આશિર્વાદ સમાન રજાએ અન્નમાસ કરી છે. ૪થી ૧ની કી. ૩. ૧ દર્શનો માણસોને ફાપેલો સૂચો છે.

નપુકત્વારિ લેપ,

આ લેપ શ્રુત સાગ ઉપર લગાવવાથી શુભેદિય તેજ શાય છે અને નુપુકરણ મટી ખરી શુભાની પ્રાપ્ત થાય છે. ૪થી ૧ ની કી. ૩. ૩.

સુવર્ણ વસંત માલતિ.

ઉપરસ અને ખાસ કરીને ક્ષય તથા દમમાં ફેરફાર શુભ કરે છે; સ્થિતિ આપે છે. ધાતુને સુધારે છે. ૪થી ૧ ની કી. ૩. ૨૦

વરોઝની ગોલીઓ,

આ દવાથી વરોઝ, પાંડુરોમ, શરીર પીળું પડી પીઠ ધોળા પ્રણી જેવું થવું, કમજો, કમજી, કલે-કામાં શરેશા લીલીના જમાવ, મંદાગ્નિ અને કલે-ના બીજા રોગો તથા કાષ્ઠપત્ર ને પેટના ચોળા ટે છે. કી. ૩. ૧-૦ ત્રણની કી. ૩. ૨-૧૦-૦.

વાધિર્ય તેલ,

નર્મ થતા તમામ દરો, કાન પાથેલો. સણખ ના-ખવા, નજીજલાટ થવા અને બેરોગપણ આ તેજની અને રીપા કમજો નાખવાથી મટી જાય છે. કી. ૩. ૧

વાઝારોગ્યવટી,

નાના બાળોને યર્ષા દરો, માડો, ઉઘટી, તાવ, ઉપરસ, દમ, સસળી. વરાધ અને મજારખી વિષેર બાળકને મતા તમામ દરો મટે છે. કી. ૦-૮-૦

વાલામૃત,

બાળોના તમામ રોગ મટાડી શરીર પ્રુદ કરે છે. રોગ અને રીપા દવા કીવધમાં ને વાર પાવી ર. ૦૦

દાક્ષ્યાનો મલમ.

દેવવાથી કાઢેલા જામ ઉપર લગાવવાથી મટે છે. કી. ૩. ૦૦

સુવારોગની પઢીઓ,

સુવાવડમાં પીવાથી સુવારોગ મટે છે, કંવા રોગ મટી નથી તાવ, અઘાત મટે છે કી. ૩. ૧-૦

સમ્પાદ્ધર શુદ્ધિકા,

આ દવાથી અંધપણ, વર્ધ અને ચક્રી મટે છે. કી. ૩. ૨

કૃષ જેવા બુના ધાસણીનાં દરોમાં, કદ માણ-સોની કમના નાશમાં, અશ્વિમાં, મજામાં, ઉપરસમાં અશ્વત નખાણમાં, તીવ દરોની અશોકન અને શાક લાગી દોષ ત્યારે ઉપયોગી છે. કી. ૩. ૨

કુમાર્યાસવ,

ઉપરસ, દમ, ઉપરસ આદરે અને પેટના યુગમાં બુની કમજીવાત, વરોઝ, અગ્નિના રક્તપ્રમ મટે છે. કી. ૩. ૨

સાંદર્યતેલ,

આ તેલ બળીયાનાં આર્થ ઉપર લગાવવાથી આર્થ બતા રહે છે ને ચામડી સાફ થઈ સુદરતા વધે છે. કી. ૩. ૨

સાવા મોતીનો સુરમો

આખું તેજ વધારી આંખોનાં દરો મટાડી આંખમાં કાંઈ આપે છે. તોષા ૧ ની કી. ૩. ૧

જુલાવની ગોલી.

આ મોળાઓથી મળામાં કાલ કે મરધરી બગતી નથી, વીણાવું મતા નથી અને બેચેની વમર નેટલી મોળા ખાસ તેથી બમણા જુલાવ થાય છે, અને મળ સાફ થાય છે. ૪થી ૧ ની કી. ૮ આના

સરજવાનો મલમ,

અને તેવું મુકું કે કીકું ખરખરું અને તેટલું જુનું હોય તેપણુ તે તથા કાઝનીર આ દવાથી મટે છે. ખરખવાની દવા કરી કરીને ચાકેલા દોષ તેમને અજમાવવા કાઝામણ છે. ૪થી ૧ની કી. ૮ આ

આફ દ્રોસ,

કુઝવા આવળી આંખોને આ દવા કોઈક દિવસમાં મટાડે છે. ખા. ૧ ની કી. ૩. ૧-૦-૦

શાચ ને મરહાની ગોલી,

શાચ અને મરહો આ મોળાઓથી મટે છે. અને તે કોલી, કે પર, કાંડે પાડું હોય કે પાતળા માંડ થતા હોય તેપણુ આ દવાથી મટે છે. કી. ૦-૮-૦

દાદરનો મલમ,

અને તેવી કાલ કે માગી જાતી કાદર મટે છે. કી. ૦. ૦

લસની દવા.

અને તેવી ખસ હોષા અને કુખસ મટે છે. કી. ૦. ૦

સીવર સોસ્યુચન,

આ દવાથી મરોઝ, પાંડુ, કમજો ને કમજી, પેટની ગાંઠ, શરીર પીળું પડી મળી જવું મટે છે. કી. ૩. ૨

વપરાવલ મુદીકા,

આ દવા આવળી વધારાવળ સારુ મુદી, પગા માણસોને મટી છે. કી. ૩. ૨-૦ મલમની કી. ૩. ૦૦

દેવે કેળીકદ વધેલું—જામદાનાદ

શ્રી ધાન વખતમાં બહાર પડનાર અતિ ઉત્તમ પુસ્તક

સ્વધર્મનિષ્ઠ દૈવિ જીવન

અને

ધર્મસંસ્થાપક મહાપુરુષોનાં જીવનવૃત્ત

આ પુસ્તક હયાય છે. યોગજ વખતમાં બહાર પડશે. તેની અંદર મનુષ્ય સ્વધર્મનિષ્ઠ ની ઉત્તમ જીવન રીતે જાણી શકે તે સબધી ઉત્તમ દર્શનો સહિત વિષયો છે. દરેક મનુષ્યે ધર્મનિષ્ઠ મનુજને જોઈએ. બાળકોને નાનપણથી જ ધર્મપ્રતિ શ્રદ્ધાવંત બનાવવા, ઉચ્ચ અને વીજીવન ગાળતાં કરનાં. સંસારમાં ઉત્તમ જીવન - જાણી સુખી થઈ આનંદનો અનુભવ કરવો - દરેકને મળે છે. તે માટે મનુષ્યે શું કરવું તેનું અપૂર્વ વર્ણન આ પુસ્તકમાં છે. આ પુસ્તકની અંદર હિંદુધર્મમાં થઈ ગયેલા ઇશ્વરના ૨૪ અવતારોનું વર્ણન, તેમણે કરેલાં કાવ્યો, શ્રી કૃષ્ણ જીવનચરિત્ર, શ્રીરામચંદ્રનું જીવનચરિત્ર, શુક્રદેવનું જીવન ચરિત્ર, શ્રીમાન શંકરાચાર્ય, ભીમાન વલ્લભાચાર્ય, શ્રીમાન રામાનુજાચાર્ય, શ્રીસદગુણદેવ સ્વામી, કૃષ્ણીર, નાનક, રામાનંદ સ્વામી, શ્રીમાન ત્રિસિંહાચાર્યજી, ગૌરાંગમુનિ, દયાનંદ સરસ્વતી, મહમંદ પેગમ્બર, ઇશુખ્રીસ્ત, જરજોરય જેરે ધર્મ સંસ્થાપક મહાપુરુષોનાં જીવન ચરિત્રોનો સંગ્રહ છે. તે ઉપરાંત રત્નવ્યસીસ અને મનિષ્ઠ મહાપુરુષો, શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસ, સ્વામી વિવેકાનંદ, શ્રીરામતીર્થ, ગાનદેવ, વૃકારામ, કિનાય મહારાજ, નિજેર મહાપુરુષોનાં જીવનચરિત્રોનાં સંગ્રહ છે. એકંદરે ૧૫૦ ઉપરાંત મહાપુરુષોનાં જીવન ચરિત્રોનો સમાવેશ છે. તે વાંચવાથી મનુષ્ય તેમના જેવું આદર્શમય જીવન જાણી શકે. જુદાં જુદાં નકલો હયાય છે. એક કામળો પાકુ પુસ્તક કિંમત રૂ. ૫-૦-૦ છતાં હાલમાં સાફકારા કમ્પ્યુટર પાસે માત્ર રૂ. ૪-૦-૦ ન લેવાશે. તમારે માટે, તમારા ઊપવાદિ માટે, મારા ફોન પર મિત્રો માટે આજે જ આ પુસ્તક મંગાવો તેની અંદર જુદાં જુદાં દરેક ધર્મનાં દરેક અંશને તે તે ધર્મના સંસ્થાપક આચાર્યો અને મહાપુરુષોનાં, ઇશ્વરવતારી મહાપુરુષોનાં જીવન ચરિત્રોના વિસ્તારવાળાં સંગ્રહ હોવાથી દરેક મનુષ્ય પોતાના તેમજ પારખા ધર્મના રહસ્યને મિશ્ર શોધે છે. અને ધર્મનિષ્ઠ બને છે. આ પુસ્તક, જોવાથી જ તેની ઉપયોગીતાની ખાત્રી થશે.

શ્રી ધાન વખતમાં બહાર પડશે. આજે છે જે આજે જ મંગાવવા માટે અમદાવાદથી નામ નોંધાવો.

— વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય - અમદાવાદ.

મહાત્મા ગાંધી

અને

હિંદના મહાન નરરતનો

આ પુસ્તકમાં મહાત્મા મોદનદાસ ગાંધીજીનું જીવન ચરિત્ર છે. તેમજ પંડિત મોતીલાલ નેહરુ, રેડક્લિફ, ચીતરજનદાસ, લાલા હજીવતરાય, પંડિત મહનમોહન માલવીયા, લો. મા. તિલક, દાદાભાઈ નવરોજી, શ્રી અરવિન્દચૌધ, સર શીરોજીશંકર મેહેતા, શીયુત ગોખલે વિગેરેનાં જીવન ચરિત્રોનો સંગ્રહ છે. કામળ એક પાન ૨૨૪ પાકુ પુસ્તક અને ગાંધીજીના ફોટા સાથે રૂ. ૧-૨-૦

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય - અમદાવાદ.

મનુષ્ય માત્રનું જીવન ઉચ્ચ શાંતી અને? અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાથી
તેને માટે

અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક ગ્રંથમાળા

ના અપારજન શાંતિ અને આ સંસ્થા તરફથી અધ્યાત્મજ્ઞાનના ફેલાવો થાય, મનુષ્યો સદ્વિચારથી અને ઉચ્ચ ચારિત્ર્યથી અને તેવા ગ્રંથો નિમિત્ત પ્રકટ થશે મહાન પુરુષોના જીવન ચરીત્રો, વેદો અને ઉપનિષદોના ગ્રંથો, પુરાણોની યોગ્ય વાર્તાઓ, મહાવારત અને ભાગવતના જ્ઞાનમય ગ્રંથો અન્ય બાષામાંથી, અધ્યાત્મજ્ઞાનથી ગરબુર પુસ્તકો બાળોને ઉપયોગી સાહિત્ય, શ્રીઓના મનનીય ગ્રંથો આ સંસ્થા પ્રકટ કરી તે સરની કીમતે પ્રાપ્તિને આપશે.

આ ગ્રંથમાળાના પ્રાથમિક થનારને દરેક પુસ્તક અર્ધી કિમતે મળશે.

તેના પ્રાથમિક થના માટે પ્રવેશ શીમે રૂ. ૧-૦ પ્રથમ પુસ્તકની કીમત સાથે વસૂલ આપવો પડશે. પુસ્તકની કિમત સરતા સાહિત્યના ધોરણે પણી સરની રાખવામાં આવશે કાજો ગ્રેજ જગા વપરાશે અને દરેક પુસ્તકનું સુચીકિત પાકુ પુકું બંધારી.

પ્રાથમિક ન હોય તેમને આ ગ્રંથમાળાના પુસ્તકોની પુરી કિમત આપવી પડશે, તેનું પ્રથમ પુસ્તક

શ્રીમદ્ શંકરાચાર્ય

અને

શંકરદિગ્વિજય.

આવના માગમાં બહાર પડશે. તેમાં શ્રીમદ્ આદ્યશંકરાચાર્યનું વિરત્ત જીવન ચરિત્ર તેમણે કરેલું પાખડ મતોનું ખંડન, પરજાયા પ્રવેશ કરી પ્રાપ્ત કરેલું શામશાસ્ત્રનું જ્ઞાન અનેક રમણ અનેક ધર્મોના જળ કરી કરેલો સિગિરજ્ય વિગેરે વિરત્ત જીવન ચરિત્ર ને દાસ દુઃખાપ્ત છે તે ઉપાય છે જગા ગ્રેજ કાજો, પાકુ પાછડી કીમત રૂ. ૫-૦ થશે. ૫૨ ૫૦૦ ઉપરાંત છતાં આ ગ્રંથમાળાના પ્રાથમિક થનારને તે અર્ધી કિમતે એટલે રૂ. ૨-૮-૦ માંજ ગજશે ચોરસ જુદું.

પ્રાથમિક થનારે પ્રવેશ શીમે રૂ. ૧-૦ મોક્ષી નામ નંધાવતું લેથી પુસ્તક નેવાર થયે વી પી. યી અર્ધી કિમતે મેલકલવામાં આવશે.

વ્યવસ્થાપક-અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક દર્પાલય-અમદાવાદ

ખાડીયા-અમદાવાદ.

ભાવ્યોદય.

(પ્રથમ ભાગ)

અમદાવાદ અને ૧૯૨૨.

[અંક ૮૫૦]

વિષયાનુક્રમણિકા.

	પૃષ્ઠ.
સ્વરૂપાનુભવમાળા અંગ્રજી સંસ્કૃત (શ્રી ઈ)	૨૨૫
ચંપૈ સિમર પ્રતિ પ્રવાણ કરવા અર્થે સાધક પ્રતિ વચનો (શ્રી ઈ)	૨૨૫
કર્મ મહિમા (શ્રીમદ્ નયરામ સર્મા)	૨૨૬
શીખ યુગ નાનક	૨૨૮
એક મહોત્સર (ચંપૈનાય યુક્ત)	૨૩૨
સ્વેચ્છાસ્વેચ્છ ઉપનિષદ	૨૩૩
માતૃભી અને દિગ્ગ પ્રેમ (શ્રી મહિમા નયુમાલ દોસી બી. એ.)	૨૩૫
મોહિની કુમારી	૨૪૧
શ્રી યોગનાથ મનોનગરો ઉપનિષદ	૨૪૬
શ્રીયશ્વર દિવા—ચિદ્વિસ્તારધાન.	૨૪૭
વેદ-દુષ્ટાઓ	૨૪૮

તંત્રી અને પ્રકાશક

જેમલાલ દવરાકર અને

ભાવ્યોદય આશ્રમ—અમદાવાદ.

મું તમારે પૈસાદાર થવું છે ? જો ચવું હોય તો પુરું વાંચો
 પૈસા પૈસા અને પૈસા ! જ્યાં જુઓ ત્યાં તેની જ વાતો !

ગાળગાળ દરેક મનમ પૈસાને માટે વલખાં ચાવીં કરે છે, માણસનું દરિયું કંઈ જાને સહ્યસ્થાન
 પ્રાણ જણાય છે. તેને મેળવવાને માટે વેપાર કરે છે, યુગાન્તી કરે છે, જેની કરે છે, નોકરી કરે છે
 ઉવટે મજુરી પણ કરે છે, અમલનું કામ હોય નોપણ લે પૈસાની વાત બાવી તો તેને પહેરુ સ્થાન
 છે હારણ કે બવદારમાં સર્વ પદાર્થો પસાવીજ મળી રહે છે. અને તેથી તે મજે, વેળી રાખથી તે
 કે છુધી દરકને છતાસા રહે છે. પોતે જે કાંઈ ધણે કરતો હોય તે ધધારાં વિચર્યો ચાવ, અને તેમાં
 ખરો રૂપિયા પેદા કરે એવી દરકને આસા હોય છે, અને તે આસા પૂર્ણ કામ તે માટે બેસાડે

ધનવૃદ્ધિ (ચોથી આવૃત્તિ)

નામનું પુસ્તક બનાવ્યું છે તે યોગજ વખતમાં લોકાગ્રિય થઇ ખાધી જવાથી ચોરી આવૃત્તિ સુધારા
 વાચ સામે હમણાં જ બહાર પાડ્યું છે. જે તમારે તમારાં બાળકને કે સ્નેહીગણને સસારમાં હમ્મ
 અતિએ સ્થાપવા ઇચ્છા હોય, જે તેમને ઉત્તમ ગાદિમવાન અને બવદારકુલજ બનાવો હોય, અવિખ-
 ન જતેજ ધન કમાઇ પૈસાવાળો થાય એવી ઇચ્છા હોય, જ્યાં ત્યાં દરિદ્રતામાં રખડવા દેવાની ઇચ્છા ન હોય
 આજેજ આ પુસ્તક મજાવી ઉપયોગ કરજો. કી. રૂ. ૧૦) આ પુસ્તક માટે હળરો અભિપ્રાયો મળ્યા છે.

વેળી અદર તેર જાગમાં અને રૂ. ૧૭ પ્રકરણમાં તમામ પ્રકારના યાનનો, યોધાનો અને હમણાંનો
 વપાર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. જે નીચે વાંચી ખાસી કરજો. તેમાં

- છાગ ૧ થો—ધનનું મહત્વ, ધનની આરબ્હતા, પૈસાનું મહત્વ વીગેરે.
- છાગ ૨ જો—ધનવાન થવાને માટે ગેમ્પતા પ્રાપ્ત કરવી, ધીરજ, પરાક્રમ, સિદ્ધિનો મુજ મંત્ર વીગેરે.
- છાગ ૩ જો—કર્તવ્ય પ્રાપ્ત કરવી-ધધાની શોધ, ક્યો ધધો વાલમ્પઃ થઇ રહે.
- છાગ ૪ થો—નોકરી જુદા જુદા સિદ્ધિજુધી જુદી જુદી નોકરીઓ પ્રાપ્ત કરવાની રીત.
- છાગ ૫ થો—વેપાર કરનાના ફાયદા—વેપારી, માલ્હો વધારવાની કળા, મુડી ધીંગનાર, મિલ-
 ત કી રીતે વધારવી, હુન્દર હલોજની રૂઢિનાં સાધનો, કયા કયાંએ ખીશવવા, વેપારને મજ કરનાર
 પધનો, જ્યાંખધ પ્રાપ્ત કી રીતે એકઠો કરવો. નાનું, નવીન શોષ નવા નવા ઉદ્યોગો, સહાનો ધધો,
 માં ધારેલી બાજી કી રીતે સધાય, જોન શેરનો ધધો, નાજીવડીનો ધધો, તેમાં કાપડો કી રીતે મેળવવો.
- છાગ ૬ થો—ખેતી—ખેતીનાં સાધનો, જમીનનો કસ રી રીતે વધારવો, જમીનની ઉત્પાદક સક્તિ
 વધારવાની ખાતર, જમીનના મુખ્ય પ્રકાર, ખાતર સબધી પ્રયોગો, ખેતી રાજધી પ્રયોગો, વીસ પચીસ
 થો પાક ઉતરે તેવું કરવાનું ખત્તાજનું વાવેતર, ધડ, ડાંતર બાજરી, જર તુવેરા વિગેરે, તથા, અગ-
 ડી, સમજી, દીવેલા, તમાકુ રોગ, મરી, છુર, મેરી, ધાણા, વરીયાળી, કલા, ફુગળી, વમણ, કાકમ,
 લદી, કપાસ, સજુ વિગેરેને ધારાં કરતાં વીસ પચીસ થો પાક ઉતરે તે રી રીતે વાવેતર કરવાની તથા
 ઉતવાની નવીન શોધ. દીઝ, ગેળ, ખાંડ, સાકર બનાવવી વીગેરે.
- છાગ ૭ થો—ખનીજ પદાર્થોથી ધનની રૂઢિ, ધાતુ તેમાં રોનું રૂપ, મેલુ, તાંબુ, પીનજ, કલકી,
 અમરખ, રસેદનો પથ્થર, પ્લાસ્ટર ઓફ પેરીસ વીગેરેની શોધ તથા પંજો બનાવવાની રીત.
- છાગ ૮ થો—ઘરોતરનો વેપાર, હીરા, મણિક, કાંતર, પુખરાજ, પીરબ, છાપિરબન, માલિક
 ગેરે ખારખવાની અને વેપાર કરવાની રીત, હીરાની છાંચો કાઢવાની રીત, મેલુ, કુદરતી મેલુ,
 મેલવાળાં મેળી, બનાવવી મેળી, મેલુનાં છુધુ મેલુ વિવધાનો રીત, મેલુ કી રીતે બુધારવા,
 પ્રતી ધોવાની રીત.
- છાગ ૯ થો—નુખર ઉદ્યોગ તેમાં તમામ પ્રકારના રંજ બનાવવાની રીત, સફેદ, વાદ, હીરખ-
 ન. કીધો પીધો, બ્લુ વીગેરે રંગો અપ્પનિક રીતે બનાવવાની રીત, કાપીનાં રેકરે કપાસ, ધનનાં
 વરના વિગેરે અપાતે જુદા જુદા રંગ બનાવવાની રીત. કાપડ બનાવવાનો રંગ—એમાં

સીત, અને અન્ય નવાવની-મુલ્યોએ કરદારની સહાય કરીને જાણે જાણે તરફથી નવાવેના પ્રયોગો, અને
 બીજા કામ નવાવવાની, પીંગા મીલને સરકારે કરતું, તેથી કે કેવલામ પાણીમાં ન પડે તેવા કરવાના વધેર
 અનેક પ્રયોગો, નવાવની રોડ અને પે-સીધ નવાવની ફાજાતુ દારૂખાતુ નવાવવાના અનેક પ્રયોગો બહુ
 સાધની સળીયા નવાવવી. શહેરું થત શીધી કારવાના અનેક પ્રયોગો તથા તે ક્યાં ક્યાં છે તે જાણવાની
 વિદ્યા, કેટલાક નસતકારી પ્રયોગો, વિચારણા, બજારવેલ, ખૂતસાનન, આમપ્રવેશ, આમસામન વિધેરના
 બહુ પ્રયોગો, પાણીમાં બાંધા કરવા, રેવતાને પકડવો, રંગ ઉઘાડી રેવો, લાકા નવાવવા, બીલી કાઢવું,
 બહુ દોવો. પેસા ચોરાડવો, વગર રેવતાએ આ કે રસોઈ નવાવની વિધેર કેટલાક ઉપયોગી પ્રયોગો બીજાને
 રસ કાઢવી રાખવી, સરસ કે કુરતું પાણી ટંકાવી રાખવું, કુલાબની કુલ તાજા રાખવી, બરાક તાજા
 રાખવા, બી જાળવી રાખવી, સ્વદેશી મેઘની નવાવ, ગરમ નવાવવી, દુરત આમ જોવવાની, તીકનાં કાંઈ
 દુર કરવા, શીશમાં શીષ જેવાં બટા નવાવવી, ક્યારનાં બટા શીશ જેવાં બટા નવાવવી, રંગરંગેય
 નવાવવી કુશાગ્રી માખણ વડુ નીકળે તેવા પ્રયોગો, વીજળી નવાવવી, કાનમાંથી કાઢા, માથામાંથી છૂ ને
 એકાં કાઢવાની રીત, વીજળીની અક્ષરી નવાવવી, ખારી પૂક, પીપર નવાવવી, સ્પીગરેટ નવાવવાની રીત,
 બીલીઓ નવાવવી, જસ નવાવવા, તકતા તેજાર કરવા, કાચ સાથે ધાતુ ચોરાડવી, કોઠાને ચોરાડવાનું કામ,
 રાત કુકારવાના પ્રયોગો, આસના દોવા કરવા વીજળીનું તાલીજ કરવું, દારૂ ઉઘાવવાના પ્રયોગો, અણી
 ઉઘાવવાના પ્રયોગો, કપડાનાં માલા અને ખાલી નવાવવી, ખારાનાં ખામો નવાવવાની પાંચ નવાવો,
 ચીકણી સોપારી નવાવવી, ચોતીને પાણીદર નવાવવાની રીત, મસા કાઢી નાંખવાની રીત, કણ, પાણી
 અને કુલાબી કામગીરી નવાવવું, સોનાના વરક નવાવવાના પ્રયોગો.

કાગ ૧૦ થી—વેલ પ્રયોગો—દરેક પ્રકારના જોસન અને અર્ધ નવાવવાની રીતો, પેટ કાઢી
 જેવા કે કોલોનિટ ચોર કોરોનાલા, કોલોનિટ ચોરા, લાકમ, જોસનના ચોર આખની, નાખૂટ ચોર આ-
 વન, કાંચાકા ચોર ચોરા, કાંચમન્યુસ, ખાંચા સરકો, પોરાસ નવાવવો, માહટપ્રાસ, ક્યારેક કોલાકિ-
 વન, કોલાકી મીઠવર, કાંચરના મધ, કાંચારોદાન, કાંચનાકાનની ગાળીઓ, કાંચરસપીસ, આખની પીસ,
 કાંચાકા આખની મીઠવર, સીરપ ચોર કાંચપાંચારકાકા ચોર લાકમ, જાકકા ચોર પાંચાકા, કાંચાકા
 આખની મીઠવર, ચોસકાકા ચોર કાંચર, પાંચાકા, કાંચારોકાકા, કાંચકાકા ચોરા, કોલાકાકા, કોલાકાકા
 ચોર રોમ, નાખૂટી એરોડ, કાંચપાંચકા નસા, કાંચરસ, કાંચનાકા કોલાકા પીસ, કાંચનાકાકા, કાંચ-
 નસાકા, સાચાપાંચા, બાલામન, મરજવાના મધ, મેવાલ જામ, મેવાલ અર્ધ, કાંચકા (૨) વાળ
 પોવાનું પાણી, બાલામકા સાકા, બાલામકા વડ, બાલામકા અર્ધ, વાંકવડી, બટોરાપણાનું તેલ, ગાળા-
 નાળા, પાંચાની મધ, કાંચમધ, સાંદામધ, લસણની મધ, રેકાંચા, માવાનો, કોરાકાંચી, કાંચાકા,
 કાંચનાકાકાનાં વધેર મધ નવાવવા.

કાગ ૧૧ થી—આપુરોદય કાંચો, તેમા વમાય પ્રકારના કાંચો, કુલો, કાંચાકા કુલ, આ-
 સવ, અવસેક, અરીજ, કાંચો, રસો ને માતાચાના સમાવેશ છે ઉપરાંત દરેક જાતના કારો કારવાની રીત,
 પાંચા કુલ, અચાકા, અણી વધેરની નવાવવા.

કાગ ૧૨ થી—ધન પ્રાપ્તિના આધ્યાત્મિક ઉપાયો. જેમાં દરેક માણસ ધનવાન થઈ શકે છે ધનવાન
 થવા માટે કોનો આશ્રય મળવું કરવા. ધનવાન થવાના કેટલાક ઉપાયો, ધનવાન નવાવવાના આર્થિક, કિષા,
 ધનવાન થવા માટે કાંચર પાત કરવાની માન્યતા વિષય, ધનવાન થવા માટે કારીરિક કિષા, કાંચકા
 થયો, ધનવાન બનાવી શકે તેવા નસમો, સિદ્ધિ માલ વધેર.

કાગ ૧૩ થી—જેમાં અનેક ગરીબગણો ધનવાન થઈ પુરોગાં છતાં નસમો સમાવેશ થયો
 છે. તે વાંચી ધનવાન થવા ઉપદેશ સીખવા માં આનંદ વાલે બહુ દાખી.

આખનાં મજા પ્રયોગો. તે ખાસ નવાન નન દળારા રીપવા ખજાતી રીપી ન સકાય તેવા કુલ
 હતા તે પછી કાંચ થયો છે. કીમત માત્ર રૂ. ૧૦-૦૦ થી ૦-૮-૦ (તે જાળ બેજાળ છે)

કાંચનાં કુકારવર કાંચવાનજી કાંચજી કાંચ છે કે ધનવાન પુરતક મુખ્યત્વે મજા ઉપયોગી
 છે. જે માણસ તેના ઉપયોગ કરે તે ધનવાન થવા વગર રહેજ નહિ. આખની જે પાંચ સાત કુકારના
 અજાણસ લીધે જેમાં હું લખેજ રહેતક : ૫૧૧ કુ. ને આપની આશર માનું છું, ધનવાન તે ધનવાન
 ન છે આ પુસ્તક ગરીબોને દરેક માણસને કાંચજી છે.

કાગ ઉપરથી—અનુક્રમ કુસેન ગમકુડીન બધે છે કે—ધનવાન નામનું પુસ્તક તેની મહેનત બેના
 કીમત રૂ. ૧૦ રાખી હોત તે પછી થયો છે. આપે તે બનાવી રહી લાઈઓને કોલન આપું છે. આપું
 કુલ કાર્ય ધનવાન પુસ્તક પાસે હોત તે થઈ કર તે ધનવાન થઈ જાય તેમ છે.

કૃષ્ણાલાલ દેવશંકર દવે, લાગ્યેજી એકોસ—અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૧૦ મું.]

અક્ટોબર મસ ૧૯૨૨

[અંક ૮ મા.

સ્વરૂપાનુભવમાં જ અચલ શાંતિ છે.

[સાર આ સંસારમાં ન લેયો, એ લય.]

સ્વરૂપવિના શાંતિ નથી ક્યાંકિ, મેં બધે ભ્રમું ફરી ફરી;	સ્વરૂપ૦
લોકલોકાન્તર ગમન કરો કે, પેસો કુટીરની માંકિ;	મેં બધે૦
કંઈ કંઈ લેયા જ્ઞાનીના અખાડા, શાંતિ નહિ ત્યા બગાઈ;	મેં બધે૦
પામો અનર્ગલ સંપત્તિ તોય પણ, તેમાં ન શાંતિની કમાઈ;	મેં બધે૦
સંસારના વિભવોમાં કે ત્યાગમાં, રેષા ન શાંતિની જણાઈ;	મેં બધે૦
સ્વરૂપના શુદ્ધ અનુભવમાહિ, શાંતિ સદેવ છલનાઈ,	મેં બધે૦
અનુપમ શાંતિના ઇચ્છનારા, રહે છે સ્વરૂપે શમાઈ,	મેં બધે૦

(શ્રી ૩૦)

શૂન્ય શિખરપ્રતિ પ્રયાણ કરવા અર્થે સાધકોપ્રતિ વચનો

[ગાઓ ગાઓ વીરો! શુરુપદ, એ લય]

ચાલો, ચાલો, શૂન્ય શિખરપર.

મ્હાલો, મ્હાલો, થઈ અજસાર.

છોડી જગની બધી ભ્રમણા, અગમ અગોચર પદ વરજો,

ચિંતન ત્યજી, સ્થિરતા સજી, નિઃસંકટ થવા ઉર આઠરજો,

પ્રણવમંત્ર ઉર ઉચ્ચરજો,

મનને સહગામી કરજો,

વૃત્તિ લૌન છરી, જીર્ણે અટ સરી, મૂર્ધે સહસ્ર દલે ઠરજો,

મહેશપદમાહિ ઠરતાં, સ્વામી વરી છવપણું હરજો,

મહદૈશ્વર્યે વિહરજો, આગળ ત્યાથી ડગ ભરજો,

તેથી પર એક પરમતત્ત્વના, અવ્યક્ત પદમાં અટ સરજો,

મહાકાશમાં સંચરજો,

નિઃશેષ અહં વિસ્મરજો,

સમિચિત સુખધન, હું વિજી અન્ય ન, એ અનુભવથી હૃદય ભરજો,

અભય અજયપદ સુખમય અનહદ, વરિ જય જય કરો ઉદ્ધરજો.

(શ્રી ૩૦)

કર્મમહિમા.

(લેખક. મહાત્મન શ્રીમન નયુરામ શર્મા.)

શરીર અને ઇન્દ્રિયોદ્વારા થતાં સંધ્યાર્વદન, જપ, તપ, અને અદ્વિષ્ટા, ષભચર્ય, અસ્તેય, દાન, ગુરુજનોની સેવા ને પવિત્રતા આદિ શુભકર્મોદ્વારા અને અંતઃકરણ વડે થતા શુભધ્યાન ને શુભવિચારરૂપ કર્મોદ્વારા પ્રથમ અંતઃકરણપર ને પ્રાણુપર તે કર્મના સંસ્કારોદ્વારા સારી અસર થાય છે, અને પછી તે સંસ્કારો તથા અંતઃકરણની શુભ પ્રવૃત્તિ ઇન્દ્રિયો શરીર ને બાહ્યસ્થિતિપર સારી અસર કરે છે. એવી રીતે - અંતઃકરણાદિ પર શુભકર્મોની સારી ને અશુભ કર્મોની નહારી અસર થાય છે. કાષ્ઠપથ પ્રકારનું શુભકર્મ આદરપૂર્વક વિધિવત્ કરવાથી મનુષ્યના ચિત્તની ચોખ્ખતામાં વધારો થાય છે. ને ચિત્તની તેવી ચોખ્ખતા મનુષ્યને આ લોક પરલોકનું ઇચ્છિત સુખ મેળવવામાં ઉપયોગી થાય છે, એ કથનમાં વિવેકીને સંદેહ થવો સંભવતો નથી. શુભકર્મોની સારી ને અશુભકર્મોની નહારી અસર થાય છે. કાષ્ઠપથ પ્રકારનું શુભકર્મ આદરપૂર્વક વિધિવત્ કરવાથી મનુષ્યના ચિત્તની ચોખ્ખતામાં વધારો થાય છે. ચિત્તની તેવી ચોખ્ખતા મનુષ્યને આ લોક પરલોકનું ઇચ્છિત સુખ મેળવવામાં ઉપયોગી થાય છે. એ કથનમાં વિવેકીને સંદેહ થવો સંભવતો નથી.

શુભકર્મમાં મનુષ્યની પ્રીતિ કેવી રીતે થાય, અને અશુભકર્મ કરવાબાળી પ્રકટતા અંતઃકરણ, ઇન્દ્રિયો ને શરીરના કુવેગને મનુષ્ય કેવી રીતે રોકી શકે એમ ને તમને સંકા થતી હોય તો સાંભળો:—સત્પુરુષોના સમાગમદ્વારા ને સત્શાસ્ત્રના સમજપૂર્વક વાચનદ્વારા વા શ્રવણદ્વારા મનુષ્ય ને શુભકર્મનું મહત્ત્વ સમજે, અર્થાત્ શુભકર્મ ચિંતામણીરૂપ છે ને તે સર્વ પ્રકારનું ઇચ્છિત સુખ આપવા સમર્થ છે એમ જાણે, તો તેને શુભકર્મમાં પ્રીતિ ઉપજે છે. શુભકર્મમાં ઉત્પત્ત થયેલી પ્રીતિ સર્વદા ટકાવી રાખવા માટે વા તેમાં ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ કરવા માટે તેણે શુભકર્મમાં બહુ પ્રીતિ રાખનારા તથા શુભકર્મનું અનુષ્ઠાન કરનારા મનુષ્યોના અનુરૂણમુદ્ધિપૂર્વક વારંવાર સમાગમ કરવો જોઈએ. અશુભ કર્મ કરવાબાળી પ્રકટતા અંતઃકરણાદિના કુવેગને અશુભકર્મથી પ્રાપ્ત થનારી હાનિના વિચાર વડે, અશુભકર્મમાં તથા તેના અનુષ્ઠાનમાં પ્રીતિ રાખનારા મનુષ્યના આદરપૂર્વક સત્તામમ વડે, શુભકર્મના અનુષ્ઠાનના ને અશુભકર્મના ત્યાગના નિશ્ચયના સતત સ્મરણવડે, અને અશુભકર્મબાળીના અંતઃકરણાદિના વેગને વધારવાની ઝાંખા, કરવાની અંતર્પ્રાપ્તિની આદર-પૂર્વક પુનઃ પુનઃ પ્રાર્થનાવડે અશુભકર્મબાળી પ્રકટતા અંતઃકરણાદિના કુવેગને મનુષ્ય ક્રમપૂર્વક રોકવા સમર્થ થાય છે. આ સર્વ આદરપૂર્વક કંટાળ્યા વિના વારંવાર કરવાથી ફળદાતા થાય છે. મુખ્યપ્રત્યી પડેલા અરવભાવો દુરત મનુષ્યનો પડેલો છોડના નથી. ધૈર્ય ને સાવધાનતા રાખી પ્રીતિપૂર્વક દીર્ઘકાળ નિરંતર ચોખ્ખ પુરૂષપ્રત્યક્ત કરવામાં આવે ત્યારે જ તે રાક્ષસો નિરાશ થઈ આ મનુષ્યનું લોહી પીવાનું કામ હવે અશક્ય છે એમ જાણી તેની આગળ સદાને માટે અદ્વિષ્ટ થઈ જાય છે. મનુષ્ય ને કર્મોના મમાર્થ મહિમા સંવર્ધવિપર્ધવિના સમજે ને અશુભ કર્મને સજી શુભકર્મમાંજ પ્રીતિ પૂર્વક પ્રવૃત્ત રહે તો વર્તમાનમાં મનુષ્યોના મોટા ભાગની જે શોચનીય સ્થિતિ જોવામાં

આવે છે તે દૂર યદ્ય અથ. સર્વત્ર સંભળાતા દુઃખના પોષારો દૂર થાય ને ઇચ્છિતના લાભવડે સર્વ મનુષ્યોની સુખમય સ્થિતિ પ્રતીત થાય પ્રજ્ઞતપાળ પ્રજ્ઞએ મનુષ્યને હિતરોતર દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય તેવો માર્ગ પણ ઉપાડો રાખ્યો છે. કયે માર્ગે આલસ્યું તે મનુષ્યની ઇચ્છાનો વિષય છે. આ બધું કથન માત્ર મનુષ્યના આહારવાળા ને પશુના જેવા અંતઃકરણવાળામાટે ઉપયોગી નથી, પણ મનુષ્યના આહારવાળા ને મનુષ્યના જેવા અંતઃકરણવાળામાટે ઉપયોગી છે. ”

તે સર્વજ્ઞજેવા પરમકારણિય મહાપુરુષનાં ઉપર કહેલાં વચનોનું આદરપૂર્વક શ્રવણ કર્યા પછી તેના કોઈ પ્રબળ શુભ કર્મોનો ઉદય થવાથી તે વિવેકી મનુષ્યે ફતાર્ય થવામાટે પોતાના બાવિ ઠર્તવ્યનો આ પ્રમાણે નિશ્ચય કર્યો:-હવે આજથી મારે મારા મનને કર્મથી અસત્ય લક્ષ્મીથી પાછું વાળી સત્યભક્તી હિતરોતર વધારે વેગવાળું કરવું; અંતઃકરણ તથા ઇન્દ્રિયોના યોગ્યયોગ્ય વેગોનો વિવેક કરી તેના અયોગ્ય વેગોને ધાત કરવા, ને યોગ્ય વેગોને વહેવા દેવા; કતવ્યના અવધિનું બાન થાય તપાસીથી મારે મારા અંતઃકરણનો વિકાસ કર્યા કરવો; શરીર, ઇન્દ્રિયો ને અંતઃકરણવડે શુભ કર્મો કરવાના જે જે પ્રસંગ મને પ્રાપ્ત થાય તે તે પ્રસંગનો લાભ લઈ અંતઃકરણની યોગ્યતા વધારવી, પણ તેને નકામા જવા દેવા નહિ; ક્રોધ, કટુભાવણ, અન્યનું સુખ જોઈ મનમા થતી બળતરારૂપ ઇર્ષ્યા, ધનતૃષ્ણા, સત્તાતૃષ્ણા, ભેદભાવથી ઉપજતી વિભિન્નતા, ત્યજી દાવેલા વિષયોનું સ્મરણ, મિથ્યાલા શ્રુત ને નકામો બકવાદ આ દોષોથી મારે અહોરાત્ર દૂર રહેવું. યોગ્ય હોય તે આદરપૂર્વક કરવું, ને અયોગ્ય હોય તે કદીપણ કરવું નહિ, પછી પ્રાપ્ત મનુષ્યો ગમે તેમ કહે તેનો તમારે વિચાર ન કરવો; અપકારક રૂઢિઓને વશ નહિ થતા પ્રમાણ ને યુક્તિથી જે ઉપકારક કર્મ હોય તેમાંજ આદર રાખવો; ઊતાવળ કરી કાઢને વિગે નકારો અભિપ્રાય બાધવો નહિ; જે વિચાર ને આચાર પ્રમાણ યુક્તિ ને સ્વાનુભવથી શ્રેષ્ઠ જણાય તેનું આદરપૂર્વક અનુશાન કરવું, કાઢતી પાસેથી સંભળતી વાતને સાચી માની જેનો તેની આગળ કહેવાનો સ્વભાવ ન રાખવો; દંભ, કપટ ને મિથ્યાભિમાન એ દોષો આત્માના આનંદાદિ સ્વભાવને દાંદિ છે, માટે તેનાથી સર્વથા દૂર રહેવું; ધનપ્રાપ્તિ, પોતાનાં વખાણ સંભળવાની, ઉપકાર મનાવવાની, પ્રતિષ્ઠા મેળવવાની, ને સ્વર્ગની ઇચ્છાનો ત્યાગ કરી કર્તવ્ય સમજી શુભકર્મો કરવાં; બોલવામાં બહુજ સાવધાનના રાખવી. અર્થાત્ જની શકે ત્યાંસુધી ગૌન સેવવું; અન્ય માણસોની નકામી પંચાનમાં પડવું નહિ, સર્વદા આનંદી રહેવું, અર્થાત્ દુઃખની પ્રાપ્તિમાં ખેડને વશ ન થવું, ને પ્રતિદૂળ પ્રસંગમાં નિરાશ ન થવું; પ્રાપ્ત કામમાં મનને સારી રીતે જોડવાનો સ્વભાવ પાડવો, અર્થાત્ જે કામ કરવું તે કામરૂપ યદ્ય જવાનો સ્વભાવ પાડવો; ચિત્તની ચઢતી જીમકાનો યોગ્યતા થયે ઊતરતી જીમકાઉપરનો રાગ દૂર કરવો; આજ્ઞા, દીર્ઘસૂચના, પ્રમાદ, અદ્વૈય ને અદ્વૈતાનો સહ પ્રકારે ત્યાગ કરવો. આત્મનિષ્ઠા રાખવી, આત્માના જ્ઞાન ને આનંદાદિ સ્વભાવોનો સંયમ ને સ્પષ્ટ અનુભવ કરાવવામાં સમર્થ એવો આગમ વિશ્વાસ રાખવો; અને સર્વ પ્રાણિપદાર્થનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ તેજ માઈ પોતાનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ છે એવો દૃઢ નિશ્ચય રાખી સર્વ પ્રાણિપદાર્થમાં વિશુદ્ધ પ્રેમ રાખવો.

પ્રત્યેક મોક્ષમાધ્યકે પણ આ સત્જનના જેવો જ પોતાના બાવિ ઠર્તવ્યનો નિશ્ચય કરવો ઉચિત છે. ઇતિ શિવમ.

છે એમ માનવા લાગ્યા. તે પોતાની પાસે જે કાંઈ આવે તેને ગમે તેવો ગાળો દેતા અને વખતે એકાદ બે તમાચા પણ ચોરી કાઢવા. આમ તેમનામાં ઉન્માદ વધી ગયેલો નોંધ લોકોએ તેમ ખીખ શિષ્યોએ તેમની પાસે જવાનું માંડી વાળ્યું. આવી અવસ્થામાં પણ જેન. હૃદયમાં ગુરુપતિ અખંડ પ્રેમ છે તેવો શિષ્ય લલના ગુરુથી દૂર રહી શક્યો નહિ. તે ગાળો ખાતો માર ખાતો ગુરુજી પાસે જ રહેવા લાગ્યો. વખતે ઉન્માદવશ યદ્ય ગુરુજી પાંતે જ પોતાના શરીરને તુલ્યાન ન કરી એસે તે માટે લલના તેમની પાસેજ હંમેશાં બેસી રહેતો. ગુરુજીએ તો તેને પણ વરંવાર ઝાળેા ભાડિયા માંડી, ઘણીવાર તો તેને માર પણ મારવા માંડ્યો. છતાં પણ જેના હૃદયમાં સાચી ગુરુભક્તિ છે તે લલના પોતાના ગુરુથી જરા પણ દૂર ખસ્યો નહિ તેવી સ્થિતિમાં ઝાળો ખાતાં, મારે ખાતાં પણ તેમણે ગુરુની સેવા કરવા માંડી.

આમ કેટલોક વખત રહ્યું. પછી ગુરુજીનો ઉન્માદ ઉતરી ગયો અને 'પાછા પહેલાં' જેવા રીત બની ગયા. એ પછી સર્વ શિષ્યો તેમના ધુત્રો વિગેરે પાછા ખૂંવત 'તેમની સેવામાં તત્પર થઈ ગયા. એ પછી કેટલાક વખતે તેમણે પોતાના મોટા પુત્ર શ્રીચંદ્રને એકાન્તમાં બોલાવી પૂછ્યું કે: "ભાઈ, તારે મું નોંધએ છીએ, તારી જે ઇચ્છા હોય તે કરે."

શ્રીચંદ્ર નાનપણથી ધણી જ્ઞાની અને વૈરાગ્ય વૃત્તિવાળો હતા. તેમને કાંઈપણ સાંસા રિદ્ધ કે પરમાર્થિક વિષયની ઇચ્છા નહોતી તેથી તેમણે કહ્યું કે: "મારે પરમાત્માના અનુરાગ સિવાય ખીજા કશાની જરૂર નથી."

આ સાંભળી ગુરુએ તેમને તેવો આશીર્વાદ આપ્યો. ધારણ કે આવા પુરોયોઈ કાંઈ ગુરુની ગાદી સાચવી શકાય તેમ નહોતું, તે પછી શ્રીચંદ્ર આગળ ઉપર ઉદાસીન પંથના સ્થાપક મહાત્મા તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા હતા.

તે પછી ગુરુએ પોતાના નાના લક્ષ્મીચંદ્રને બોલાવી પૂછ્યું કે: "ભાઈ, તારે શી વસ્તુની ઇચ્છા છે?" ત્યારે તેણે કહ્યું કે. મારે તો આ જન્મતમાં શિદ્ધ અને સિદ્ધિ, એ બે નોંધએ છીએ. એ બે વસ્તુ વગર આ દુનિયામાં જીવતું એ નહાયું છે."

આ સાંભળી ગુરુએ તેમને આશીર્વાદ આપ્યો કે: "તારા વંશમાં ચિરકાળ સમૃદ્ધિ રહેશે, અને તારી ઇચ્છા પુરી થશે." આ લક્ષ્મીચંદ્રના વંશમાં ઠેક સુધી સમૃદ્ધિ રહી હતી. તેમના વંશમાં વેરી ચાહેજગદા તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા છે.

આ બંને પુત્રોની ઇચ્છા પુરી કર્યા પછી તેમણે પોતાના પ્રીતિપાત્ર શિષ્ય લલનાને બોલાવ્યો. અને તેને પૂછ્યું કે: "તારે શું નોંધએ છીએ." ત્યારે તેણે કહ્યું કે: મને તો જન્મોજન્મ આપના ચરણભગની ભક્તિ અને આપની આજ્ઞા પાળવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થાય એજ ઇચ્છા છે."

આ સાંભળી ગુરુજી ધણી પ્રસન્ન થયા. તેમની પરીક્ષામાં તો શિષ્ય લલના જ પાસ થયો. ગુરુજીએ તે પછી પોતાના પ્રીતિ પાત્ર શિષ્ય લલનાને જ પોતાનો ઉત્તરાધિકારી દર્શાવ્યો અને તેને પોતાને હાથે જ ગાદી ઉપર બેસાડ્યો. તે પછી તે ગુરુ અંગદના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા, આ પ્રમાણે ગુરુજીએ એક રાગ કરતાં પણ ઉચ્ચ ગુરુનું પદ પોતાના પુત્રને ન આપતાં પોતાને લાયક જણાયા તેના પોતાના શિષ્ય લલનાને આપ્યું.

આ પ્રમાણે ગુરુજીને લાયક હોય તેવા પુરુષનેજ પોતાની ગાદી સોંપવામાં ગુરુ નાનકે ધણુંજ ચારિત્ર્યજન, અપદ્મપાત ન્યાય, અને શિષ્યોનું ભવિષ્ય સાચવ્યું.

પોતાના પત્ની અને સગાં બહાણીના આગ્રહ હોવા છતાં પણ તેમણે પોતાની માદી-
ગુરુપદ પોતાના પુત્રોને ન આપનાં ગુરુપદને લાપક એવા લક્ષણને આપ્યું. અને તેનું નામ
અંગદ રાખી તેને પોતાના વારસ કરાવ્યો. પોતાની પછી ગુરુપદને સાચવી શકે તેવો ગુરુની
માદીને લાપક, અન્ય શિષ્ય વર્ગમાં જેનો પ્રભાવ પડે તેવો, પોતાના જેવીજ મદત્તા
જાળવી રાખે તેવો લાપક પુરુષ ગુરુએ પોતે જાહેર શોધી માદી, નેતી પરીક્ષા કરી તેને
પોતાના હાથે જ માદીનો વારસ કરાવ્યો અને તે પછી તેની યોગ્યતા અને મદત્તા તેમણે
પોતાના શિષ્ય મંડળમાં વજારી

સંવત ૧૫૨૫ ના આસો માસમાં એક વખતે કેટલાક શીખો ગુરુ સાહેબમાં દર્શન
કરવા આવ્યા હતા. તે પછી એક દિવસે ગુરુને તેમને જણાવ્યું કે: મારો પરમાત્મા પાસે
જવાનો સમય હવે નજીક આવ્યો પહેલાંથી છે. હૃદયે જાણી મને જે મત્યમાર્ગ જણાયો તે
તમને યથાશક્તિ જણાવ્યો છે તે સ્મરણમાં રાખજો.

સાથ એજ સાચો અને ઐશ્વર્ય ધર્મ છે તેનું અવલંબન કરીને પાપક મનો કે જે
બળે રથને પ્રવર્તી રહ્યો છે તેનાથી શીખમંદ્રણ પથે એવો મારી છૂંચ છે. વંદપર-
પરાની ગુરુમાદી આશતી આવે તો તે પાખંડ અને અનાચારનું મોટામાં મોટું મૂળ છે.
માટે મેં તેવી પદ્ધતિના શીખમંદ્રણમાંથી બદિષ્ઠકાર કર્યો છે, હવે પછી માગી પાછા
જના ગુરુઓ પણ તેજ ધોરણ ઉપર આવી પોતાના વારસ તરીકે ગુરુની માદીને લાપક
દેખ તેવાનેજ પસંદ કરશે એવી મારી છૂંચ છે.

મુક્તિનો માર્ગ યાન છે અને તે ગુરુ વગર મળી શકતું નથી. એ સંધ્યા શીખોએ
પોતાના હૃદયમાં કેતરી રાખવું જેમ્મું. આટલું જણાવ પછી:—

“ॐ” સત્ય થી અફાલ ॐ સત્ય થી અફાલ. બોલતાં બોલતાં ગુરુ નાનકનો
પવિત્ર આત્મા પરમધામમાં વિરામ્યો.

ગુરુનાનકના મતને માનનારા હિન્દુ અને મુસલમાનો બંને હતા. તેથી ગુરુજીવું
સ્વરૂપાવરધાન થતાં તેમના મુન્દરદની બરસથા કરવા માટે તે બંને જાતિ વચ્ચે મોટો
ઝગડો થયો. હિન્દુઓએ રાખને બાળવા માગ્યું અને મુસલમાનોએ ફાટવા માગ્યું. આમ
રક્તક કરતાં તકશર વધી અને સામસામે તકવાર ઉપાડવાનો સમય આવ્યો. આ પ્રમાણે
હિન્દુ મુસલમાનોને પરસ્પર લઠના અટકાવી તેમને એકબીની માંકથી મોડવાનો જીવન પર્યંત
અશ્વત્ત કરનાર, બાકિવિધિકરતા અંતરની ભક્તિને માન આપનાર ગુરુ નાનકના આત્માને
શિષ્યોના આવા વર્તનથી કેવું યથું દશે? ગુરુના આદેશને આવી રીતે શિષ્યોએ ન પાળ્યો
ચોરીચારે એક વૃદ્ધ પુરુષે કહ્યું કે તમે ગુરુ સાહેબના કરનને ઉઠાડીને તેનાં હૃદયને દર્શન
તો કરી શ્યો. આ વાત સંભવે મળી તે પછી મુન્દર ઉપરનું કદન ખમેડનાં મતદેને અહલે
અક્તિમયાં હાથે ઘુંટણીએ પડ્યા અને પ્રાર્થના કરી પછી એ દર અને પુષ્પોના અર્ધાઅર્ધ
એ બાજ પારી હિન્દુઓએ અર્ધામાત્રને અમિસંસ્કાર કર્યો અને મુસલમાનોએ અર્ધા-
બાજને ફાટી.

આ પ્રમાણે ગુરુજી ૬૬ વર્ષે આયુષ્ય ભોગવી ઇ. સ. ૧૫૩૯ માં સમાધિમાં યશ.
જે જગાએ અગ્નિ સંસ્કાર થયો હતો ત્યાં એક મુંદર અંદર બંધાવ્યું જ્યાં લાપ પથ્થુ
દરવે મોટો મેઝો લગાય છે.

શુરુજીના અવસાન પછી તેમના નાના પુત્ર લક્ષ્મીચંદ્રે પંખો ગામમાં કેટલીક જમીન ખરીદી ત્યાં નિવાસ કર્યો. ત્યાં તેમણે નાનકડા નામનું નાનકું મંદિર બંધાવ્યું. જોતે મહારાજ રણજીતસિંહે સંજેમરમર અને સુરજ્યાદી વિગેરેથી શુશોભિત કરાવ્યું હતું. શુરુજીના વંશના વેદી શાહેજન્મદાઓ એ મંદિરની વ્યવસ્થા કરે છે. અને તેમને તે જદસ સરદારથી ભગીર પશુ મળેલો છે.

શુરુનાનક પછી શુરુ અંગદ ગાદીએ આગ્યા. તે પછી સંપ્રદાયના છેલ્લા શુરુ ગોવિંદ સિંહ યજ્ઞ ગયા. શુરુ ગોવિંદસિંહનું આરિત ભાગ્યોદયમાં પહેલાં આવી ગયું છે. શુરુ નાનકડા શિષ્યો શીખ કહેવાય છે અને તે લગભગ પ્રંજા હાલ પશુ પંજાગમ વિષયમાં છે.

એક પ્રશ્નોત્તર.

પ્રશ્ન:—રે'વા સુન્દર મહેલ, સંગ લલના, મિષ્ટાન્ન ખાવાં સદા,
સેવા તત્પર દાસ મિત્ર, ગૃહિણી, રે' દાસ નેડી ખડા :
લુખી માલખી આ જજીયત તમને એવુ યથું શું બધા ?
મોળી મોજ બધી જજીયત અહીંની એવુ દરો શું મખા ? ૧

ઉત્તર:—આ સસાર અસાર નશ્વર મહી વ્હાણા ! કહે રિયર શું !
જવ્યુ અરિયર એકવાર તર્ધર શાને કરી બૂલવું !
જુકુ આ જગ છે અને જગતની મિથ્યા બધી માલખી
લુખા વિશ્વ તણી ગણી કયમ ખરી મોળે કહે માનવી ? ૨
બોલી જુક દગો કરી ગરીબનાં શાને ગળા રેસવા ?
વિશ્વ સે લગનારને કયમ કહે રે હાથ ! દુભાવનાં ?
કંવાતા સુખ માટ માત્ર પલના આશા મહી લોભની
બોળાને નામ સ્વાયે દાસ ! સરતો શા માટ રાવાડનાં ? ૩
દુભાવનાં કરી પાપ મેં મમજુને, જાજ્યાં હશે દિલ દે,
બોળાનાં કરી ખૂન હું દય કહી હા ! મ્હાલતો તમ ચે:
દાખાં કર્મ કરેલ જે જગતમાં તેની કામા વાચના
દાવે તો કરવાં અપોર વનમાં સર્વેશની સાધના. ૪
હવે હું મૃતજીવિયા યહી કહી મોહાનદ યાકે નહિ
મારૂં ધ્યેય સુખાવવા નડરો આવે ગણુ ને નહિ
દાવે તો જસ એક તાત મુજને-સાર્યેકમ આ દેહનુ
ધી રીવે મુજથી કરાય ? (જસ એ)-દમ્ભેશ ભાગી રહ્યું. ૫
જેણુ સર્વ તપાસી મેં અહીં ગયુ, દાવે રહો મોહ ના;
મોહ ને કડવા અનુભવ થયા એણુ પછી કેમ ના !
જાણુ આ જગદાલની મુહૂર્ત એ ! બન્ને તપાસ્યા પછી
દીપો નિશ્ચય મેં પાછો કયમ કહે પાળી ચકુ હું નહિ.

અચનરાય શુક્લ.

उपनिषदनी ब्रह्मविद्या

श्री श्वेताश्वेतर उपनिषद्,
(अनुसंधान अर्थाकथी)

तृतीय अध्याय,

जीवहृष्वर निरूपण.

માયાથી યુક્ત જે એક દેવ પોતાની નિયામક શક્તિવડે સર્વને નિયમમાં રાખે છે. જે દેવ પોતાની નિયામક શક્તિથી સર્વ લોકને નિયમમાં રાખે છે, તે એક જ્ઞાતિ સર્વ લોકની ઉત્પત્તિ તથા સ્વ કરવા સમર્થ છે. જેઓ આ એક દેવને જોળખે છે, તે અમૃતરૂપ થાય છે. ૧

આ દેવ એક છે તથા તેને ૩૬ કરી કહેવામાં આવે છે. બ્રહ્મવેતાઓ આથી અન્ય દેવને માનતા નથી. તે દેવ પોતાની નિયામક શક્તિવડે આ લોકોને નિયમમાં રાખે છે, તે દરેક મનુષ્યમાં રહે છે. તેજ એક દેવ સર્વ લોકની ઉત્પત્તિ કરે છે, પાલન કરે છે, તથા અંતે સર્વનો સંહાર કરે છે. ૨

તે સર્વના ચક્ષુરૂપ છે, તે સર્વના સુખરૂપ છે, સર્વના જાહરૂપ છે. અરે, તે સર્વના પ્રાદરૂપ છે. તે દેવ મનુષ્યને હાથવડે ભેડે છે પક્ષીને પંખિયાથી યુક્ત કરે છે. તેજ એક દેવે સ્વર્ગ તથા પૃથ્વીને ઉત્પન્ન કર્યા છે. ૪

વિશ્વના અધિપતિ તથા મહર્ષિ એવા ૨૬ જેણે દેવોની ઉત્પત્તિ કરી છે તથા તેઓને પ્રભાવ આપ્યો છે તથા જેમણે પ્રથમ હિરણ્યગર્ભને ઉત્પન્ન કર્યા છે, તે દેવ અમેને શુભ ભુદ્ધિ આપો. ૪

હે ૩૬ ભગવન્ ! આપનું સ્વરૂપ મંગલકારક તથા અનંદ પ્રમાણમાં છે. વળી આપનું સ્વરૂપ પુણ્યને પ્રમાણ કરનાર છે. હે સુખના આપનાર આપના સુખપ્રદ સ્વરૂપ વડે અમારી તરફ પર્વતપર રહી કૃપાદષ્ટિથી જુવો. ૫

પર્વતમાં રહી સુખને આપવાવાળા હે ૩૬ ! દુષ્ટ પ્રાણીને વિષે નાંખવા માટે આપ જે સર પોતાના હાથમાં ધારણ કરો છો, તે મંગલસૂચક થાઓ. હે પાલક ! આપ મનુષ્યની અમરતા જગત્પત્ની દિંસારમાં કરો. ૬

અખિલ વિશ્વના કરતાં એટલે મહાન અનંત સર્વ પ્રાણીમાત્રમાં તેઓના શરીર પ્રમાણે શુદ્ધ અખિલ વિશ્વમાં વ્યાપી રહેલા એવા નિયામક બ્રહ્મને જે કાંઈ જોળખે છે તે અમૃતમય થાય છે. ૭

અજ્ઞાનથી પર તેજરૂપ જે મહાન યુરૂપ છે તે પરમાત્માને હું જાણું છું. આ પરમાત્માને હું જાણું છું. આ પરમાત્માને જે જોળખે છે તે મૃત્યુનું અતિક્રમણ કરે છે. મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે આ પરમાત્માને જોળખ્યા સિવાય અન્ય કોઈપણ ઉપાય નથી. ૮

જે પરમાત્માના કરતાં અન્ય કોઈપણ એટલે નથી, જેના કરતાં કોઈપણ સુક્ષ્મ નથી. જે પરમાત્મા કરતાં કોઈ મોટું નથી, જે અદ્વૈતાવાચીન વૃક્ષની માફક જે એક પરમાત્મા સ્વર્ગમાં રહે છે, તે પુરુષવડે આ સર્વ વિશ્વ વ્યાપ્ત થઈને રહે છે. ૯

આ પરબ્રહ્મને જોયો જગત્તાં કારણથી ભિન્નરૂપે, રૂપથી તથા ત્રણ પ્રકારના તાપથી રહિત જણે છે. તેઓ અમૃતરૂપે થાય છે. આ રીતે જોયો નથી જાણતા તેઓ દુઃખથી મુક્ત થાય છે. ૧૦

આ પરબ્રહ્મ સર્વના મુખરૂપ, મસ્તકરૂપ તથા મીઠાઈરૂપ છે. તે સર્વ પ્રાણીમાત્રના હૃદયરૂપી ગુહામાં રહે છે. તે સર્વ વસ્તુમાં વ્યાપી રહેલા છે. તથા સર્વની સમૃદ્ધિના દાતા છે. આથી પરમાત્માને સર્વ વ્યાપી તથા શુભના દાતા હરી કહેવામાં આવે છે. ૧૧.

આ પરમાત્માને મહાન્ પ્રભુરૂપ, પૂર્ણરૂપ તથા સર્વના અવર્તક હરી કહેવામાં આવે છે. આ પરબ્રહ્મને અતિથય નિર્મળ, આનંદના નિયામક, જ્યોતિરૂપ તથા અવિનાશી હરી કહેવામાં આવે છે. ૧૨,

આને પૂર્ણ આત્મા પુરૂષરૂપ. અંગુકાના જોવા માપવાળા, સર્વના અંતરાત્મારૂપ, તથા દરેક મનુષ્યના અંતઃકરણમાં રહેનારા કહેવામાં આવે છે. તેઓને જ્ઞાનના નિયામક તથા હૃદય અને મને હરી ગુહ કહેવામાં આવે છે. જે કાંઈ આ રીતના પરમાત્માને જોળ્યો છે, તે અમૃતરૂપ થાય છે. ૧૩

આ પુરૂષ હજાર મસ્તકવાળા, હજાર આંખવાળા, તથા હજાર પાદવાળા કહેવામાં આવે છે. તે જગત્તલી અંદર તથા બહાર સર્વત્ર વ્યાપી રહી નાગિની ઉપર હૃદયમાં દશ આંખો વધિક રહે છે. ૧૪

આ પરમાત્મા પુરૂષ જે કાંઈ છે તે સર્વના, જે કાંઈ હતું તેના, જે કાંઈ થવાનું છે તેના, અન્નવડે જે કાંઈ વૃદ્ધિ પામે છે તેના, તથા જે કાંઈ અમૃતરૂપ છે તેના નિયામક છે. ૧૫

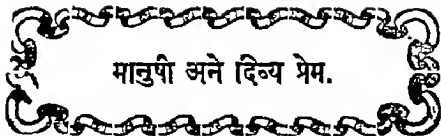
દરેક સ્થળે તેના હાથો તથા પગો રહેલા છે. દરેક સ્થળે તેના અણુઓ તથા મુખ રહેલા છે, દરેક સ્થળે તેના ઓળો રહેલા છે. તે જગતરૂપ સ્ફીરને વિષે સર્વ ટેકાણે વ્યાપી રહેલ છે. ૧૬

સર્વ ઇન્દ્રિયોના ગુણો સાથે પ્રકાશને પામતા એવા તે પરમાત્મા સર્વ ઇન્દ્રિયોથી રહિત છે. આ પરમાત્મા સર્વના પ્રભુ, સર્વના નિયામક તથા સર્વના મહાન શરણરૂપ છે. નવદારવાળો દેહી હંસ (આત્મા) બાહ્ય વસ્તુઓને વિષે જમન કરે છે. તથા સ્થાવર જંગમભક્ત સર્વ જગત્તને વશ કરે છે. ૧૮

આ પરમાત્મા હાથ તથા પગથી રહિત છે છતાં તે દોડે છે, તથા સર્વ વસ્તુને મહણ કરે છે. આ પરમાત્માને અણુ હોતા નથી, છતાં તે સર્વ જોઈ શકે છે. તેમને અવજેન્દ્રિયો ન હોવા છતાં તે સર્વ અવણુ હરી શકે છે. જે કાંઈ જ્ઞાતવ્ય છે તે સર્વને તે જાણે છે. આ પરમાત્માનો કાષ્ઠપણુ વેત્તા નથી. સોઠા આ પુરૂષને મહાન તથા અમ્મ હરી કહે છે. ૧૯.

જે મુદ્ધ છે તે કરતાં આત્મા વધારે સુદ્ધ છે. જે મહાન છે તે કરતાં આત્મા વધારે મહાન છે. આ આત્મા પ્રાણીની હૃદયરૂપી ગુહામાં રહેલો છે. જે મનુષ્ય કર્મથી રહીત મહિમાવાન નિર્વંતરો વિષ્ણુ તાની કૃપાથી જીવે છે, તે શોધ મુક્ત થાય છે. ૨૦

અભાસવાન પુણ્યરૂપ, સર્વના આત્મારૂપ, વ્યાપકપણના સ્વરૂપથી સર્વને વિષે રહેલા પરબ્રહ્મને હું ઓળખું છું. બ્રહ્મને જોયો આ પરમાત્માને જન્મથી રહી તથા નિત્ય જોઈ છે. ૨૧

માનુષી અને દિવ્ય પ્રેમ.

(અનુવાદક-રા. મલ્લિલાલ નયુભાઈ દોસ્તી બી. એ.)

પ્રભુ પ્રેમરૂપ છે.

આ લેખ પ્રેમનું રહસ્ય શોધવા માટે છે સર્વ કાંઈ તેની મત્તા સ્વીકારે છે. સર્વ માનુષી હૃદય તેને ઝંખે છે. સર્વ સુખનો અને સર્વ ઇષ્ટ વિજયનો તે પાયો છે. આ વિશ્વમાં ૩ મોટામાં મોટું બળ છે. તે પ્રેમ એટલો જીવનપૂર્ણ વિશાળ અને સર્વમય છે કે તે પ્રભુતા જીવ ગુણરૂપ ગણવામાં આવ્યો છે, અને કહેવામાં આવ્યું છે કે “ પ્રભુ એજ પ્રેમ છે. ”

પ્રેમ એ સદા પ્રવૃત્ત અને નવીનોત્પાદક શક્તિ છે, જે વિશ્વમાં સર્વ વસ્તુઓ મનુષ્યો, અને બનાવોને પ્રેરે છે. અને તે પ્રેમ પરમાણુઓ, મનુષ્યો, દેવો સર્વની ગતિને પ્રોત્સાહન આપે છે. જેને મનુષ્ય આહે છે, તેનાથી તે કદી છુટો પડી શકે નહિ. જેને મનુષ્ય આહે છે, તે તે જરૂર મેળવવાનો આ પ્રમાણે બધીથી કડીઓ છુટી પડી શકે નહિ. પ્રેમના વધારે કંઈ અને સૂક્ષ્મ પાઠો અને ભેદો શોધવાને આ આત્માઓ ફરી ફરીને નજીકના સંબંધમાં આવે છે.

પ્રેમનો વિકાસ.

પ્રારંભમાં પ્રેમ સ્વાર્થ મિશ્રિત હોય છે; તેટલા માટે તે શુદ્ધ હોતો નથી. મનુષ્ય આહે છે, પણ તેની પ્રિય વસ્તુથી મળતા સુખને ખાતર તે આહે છે. તેનો પ્રેમ એ સ્વ-પ્રેમનું વિસ્તૃતરૂપ છે.

પ્રથમ પ્રેમમાં આત્માણુ, શુભ, જ નહિ. તે યર્ગભેદરહિત, અને સ્વતંત્ર હોય છે. તેમાં પ્રિયજનમાં જેમ વિશેષ નિર્બંધતા, તેમ તે પ્રિયજનને વધારે દીક્ષેતીછથી આહે છે. મહાત્માઓ તિરસ્કાર પામેલા પાપીને પણ ચાહી શકે; કારણ કે તેનાં મનુષ્યને પ્રેમની વિશેષ જરૂર છે. ખરો પ્રેમ ત્રિશાળ દર્શી છે. તે પ્રિયજનની ખામીઓ છતાં તેને આહે છે. કારણ કે તે મનુષ્ય અત્યારે કેવો છે તે તે જોતો નથી. પણ ભવિષ્યમાં તે કેવો થશે, તે તે જુએ છે, અને તે આદર્શને આહે છે. આદર્શ એટલે આપણા જીવનનો બીજા જીવન સાથે ભાજ કરવો. અને આપણી કલ્યાણમાં હિમા રહીને નહિ, પણ તેની દક્ષા સમજીને તેને મદદ કરવી.

આ વિશ્વમાં દરેક જાંઠગીમાં આપણે આ પ્રેમનો પાઠ ધીમે ધીમે શીખીએ છીએ, કારણ કે પ્રેમ સિવાય બીજું કાંઈ શીખવાનું જ નથી; અને જેમ જેમ આપણામાં પ્રેમ શક્તિ ખીણે છે, તેમ તેમ તેનું કાર્ય કરવાનું ક્ષેત્ર વધારે ને વધારે વિસ્તૃત અને લોકુ થતું જાય છે.

દિશા પ્રમાણે પ્રેમનાં સ્વરૂપો.

પ્રેમ તેની દિશા પ્રમાણે લુહાં લુહાં સ્વરૂપો ધારણ કરે છે. પોતાના કરતાં ઉચ્ચ પુરૂષો પ્રત્યેનો પ્રેમ પૂજ્યભાવનું રૂપ લે છે, પોતાના કરતાં ઉત્તરતા મનુષ્યો તરફનો પ્રેમ દયાનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. અને સમાન વચ્ચેનો પ્રેમ સદાકાર કે મિત્રતારૂપે પ્રકટે છે. અને એક બીજા સાથેના પ્રેમમાં પણ ફેટલીકવાર આ ત્રણે સ્વરૂપો એક સાથે પ્રકટ થતા જણાય છે. આપણે આપણા પ્રિયજનના બળ તરફ પૂજ્યભાવ બતાવીએ છીએ; તેની નિર્જાતા તરફ આપણે દયા દર્શાવીએ છીએ, અને સાથે રહીને પરસ્પર સેવાનો અને સાથે પ્રયાત્ન કરવાનો આનંદ અનુભવીએ છીએ.

કુટુંબ પ્રેમનાં લુહાંલુહાં લક્ષણો.

આપણા પ્રિયજન પ્રત્યે આપણો જે પ્રકારનો સંબંધ હોય છે, તે પ્રમાણે આપણા પ્રેમનું સ્વરૂપ પણ બદલાતું જણાય છે. પિતાનો રક્ષક પ્રેમ, માતાનો વાત્સલ્ય પ્રેમ, બાઈ બહેનનો બન્ધુભાવ મિત્રનો સુહૃદ્ પ્રેમ અને અડગ વફાદારી-આ બધા પ્રેમના ભિન્ન ભિન્ન રૂપો છે પણ આ બધા પ્રેમ કરતાં પતિપત્નીનો પ્રેમ કાંઈ અસાધારણ સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. બીજા બધા પ્રેમના પ્રકારોમાં જે તરવ ગુપ્ત હોય છે, તે આ પતિપત્નીના પ્રેમમાં પ્રકટ થાય છે, અને અનુપમ મોટા હૃદયસર તે તરવ અહીં હૃદયિત થાય છે. આ બાબત ઘણી બમત્યની છે, પણ તે સંબંધમાં ઘણી ગેરસમજ થયેલી છે, માટે ધીરજથી તે વિષયનું સ્પષ્ટીકરણ કરવાની જરૂર છે.

પુરૂષ અને સ્ત્રીના શરીરોમાં કુદરતની લોહચુંગલ જેવી શક્તિઓ સામસામી આવેલી છે. આ શુવન ઉપર મનુષ્યના સ્થૂલ શરીરદ્વારા નિષ્ક્રિયાત્મક, ઉત્પાદક, પુરૂષશક્તિ વહે છે. તે પોતાના રનાયુઓ અને હાડકાંદ્વારા પ્રત્યક્ષ રીતે વહે છે. અને સ્ત્રીના શરીરદ્વારા નિષ્ક્રિયાત્મક, શાંત, માલક સ્ત્રી શક્તિ વહે છે. અને આ સ્થૂલ દુનિયામાં તે જાનતંત્રુઓ અને ઝેનકાદ્વારા તે કામ કરે છે. તેટલા માટે પુરૂષના જાનતંત્રુઓ કરતાં સ્ત્રીના જાનતંત્રુઓને વિશેષ શાંતિ અને ઝાંઝા બોળતી જરૂર છે. આ બન્ને શક્તિઓ સામસામી છે, પણ પરસ્પર પૂરણી કરનાર છે, મનુષ્યના અંતરાત્માની વિવિધ બાલુઓને તે ખેલમાં ઉતારે છે. કાંઈ પણ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય, ત્યારે મનુષ્ય પોતાની વિચાર શક્તિનો ઉપયોગ કરી કહેશે કે “હું પાર્શ્વ છું કે” ત્યારે સ્ત્રી તેજ સ્થળે પોતાના લાગણી સ્વભાવનો આધાર લઈ કહેવા લાગશે કે “મને લાગે છે કે,” આ લાગણી સ્વભાવ નાંદિ વિશ્વાસ પામેલી સ્ત્રીમાં આવેલરૂપે જણાય છે, અને વિશ્વાસ પામેલી સ્ત્રીમાં આંતર પ્રતિભાકરૂપે જણાય છે.

મનુષ્ય આ સ્થૂલ અને માનસિક શુવનપર નિષ્ક્રિયાત્મક (Positive) હોય છે. અને લાગણી શુવન તથા આધ્યાત્મિક શુવન ઉપર નિષ્ક્રિયાત્મક (Negative) હોય છે, ત્યારે સ્ત્રી સ્થૂલ અને માનસિક શુવનપર નિષ્ક્રિયાત્મક હોય છે, અને લાગણી શુવન તથા આધ્યાત્મિક શુવનપર નિષ્ક્રિયાત્મક હોય છે.

પુરૂષ અને સ્ત્રીજાતિનું મમનોલપણું રાખવાનું અને પરસ્પર અસર કરવાનું રહસ્ય ઉપરના વાક્યોમાં છે. તેઓને બન્નેને એક બીજાની જરૂર છે. એક બીજાની સદાય વિના તેઓ યોગ્ય રીતે વિકાસ કરી શકે નહિ. અને જે પ્રમાણમાં તેઓ વધારે સ્વનંત્રતાથી,

સંપત્તી અને સમૃદ્ધિ સદહાર કરી શકે તે પ્રમાણમાં માનવજાતિનો વિકાસ તરફથી થાય. શરીરો પાસે રહેવાથી તેમજ માનસિક વ્યવહારથી આ વિનિમય તો સાધ્યાજ કરે છે. જો પુરૂષ અને સ્ત્રી વચ્ચે કોઈ કામમાં મૈત્રી હોય તો તે મૈત્રી બંનેને ઉપયોગી નીવડે છે. પુરૂષ સ્ત્રીના વિચારોને નિર્બંધિત કરતાં શીખવે છે, સ્ત્રી પુરૂષને હત્સાહ અને જીવનથી ભરે છે. આ કારણથી મોટા પુરૂષોની કવિતા માતાઓ અથવા પત્નીઓ મહાન આત્માઓ હોય છે. સ્વાભાવિક રીતે વધારે વિકાસ પામેલો મનુષ્ય વિશેષ વિશેષ સ્વતુષ્ટ બને છે. પુરૂષ તેમજ સ્ત્રી તરફિના ધણા અનુભવો મેળવેલા હોવાથી તેણે પોતાતા બંને સ્વરૂપો હદય તેમજ મનને-ખીલ્યાં હોય છે, અને સરકારી બનાવ્યાં હોય છે.

ઉત્પત્તિમાં પ્રેમની પૂર્ણાવસ્થા.

જીવનની ઉત્પત્તિ વાસ્તેનું જે સ્થૂલ કામ તેની આત્મયોગિત કરવાથી અથવા તેને અધમ ગણવાથી આ સ્ત્રી પુરૂષ વચ્ચેના તંદુરસ્ત હદય મનના વ્યાપારનું વિનિમય મોટે ભાગે અટકી ગયું છે. સ્થૂલ જીવન ઉપર બંનેના શક્તિઓ ઉત્પત્તિ વાસ્તે કેન્દ્રિત થયેલી હોય એમ લાગે છે. આ કામની એટલી મદદતા છે કે તે અવશ્યેનું રક્ષણ કરવાને ધણાજ નાણુક યાનતંત્રો અને લોહીના ઘરોમાં ત્યાં આવેલી હોય છે, અને તે કામને માટે શરીર અને આત્માની બધી શક્તિઓનો-લોહી અને યાનતંત્ર દ્વારા-ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. મનુષ્ય જ્ઞાતિમાં પ્રત્યેકપાત એજ જનને દ્રિયોનો ઉપયોગ અને કર્તવ્ય છે, તે સિદ્ધાંત ખીજા કોઈ કામ માટે તેના યથો ઉપયોગ તેને અધમ બનાવે છે, અને કોઈ પણ અવશ્યનો કુરૂપયોગ કરવાથી જેમ સ્વભાવિક માનું પરિણામ આવે છે, તેમ અહીં પણ કુરૂપયોગનું બહુજ માનું પરિણામ આવે છે. ખાવાની જ્ઞાતિને કુરૂપયોગ તેનું નામ અકરો-ત્યાપણું, તેમ ઉત્પાદક પ્રેમનો કુરૂપયોગ તે કામધિતા એટલારે જનતામાં જે શારીરિક હઝો પેદા થતાં છે, તેનું મોટું કારણ આ શારીરિક શક્તિઓનો જમાનાથી યથો કુરૂપયોગ છે. પરંતુ જે “પ્રેરણા” થી પોતાનું કામ કરે છે, તેઓ મનુષ્યો કરતાં આ બાબતમાં નિયમાને વધારે સારી રીતે સમજે છે. મનુષ્યને સ્વજ્ઞાન અને સ્વતંત્ર ઇચ્છાશક્તિ મળેલી છે, તેથી તેણે પોતાની મેજે કુદરતના નિયમોને અનુકૂળ થઈ વર્તવાનું શીખવું જોઈએ.

વિવિધ શાંસ્કનાનો સમય

તે સંબંધમાં પ્રથમ નિયમ આ બાબતો જોઈએ કે પ્રાણદાયક શક્તિઓ વિચારને અનુસરે છે, તેથી જો આપણા વિચારો વિવિધભાગથી સતત વિચુખ્ત કરવામાં આવ્યા હોય તો તે દિશામાં જમાણુ ઓછું થવા લાગશે. શરીરને સંબંધમાં રાખવાને થોડો સાધે ખોરાક, પુષ્કળ કસરત અને ખુદ્દી હવાની ધણી જરૂર છે. કેટલાક સામાન્ય ગણાતા પદાર્થો જેવા કે દારૂ, ચા, કોફી, તેજના, મરીમ ટાબા. ચટણીઓ અને માંસ આ ઇન્દ્રિય સંબંધના કામમાં ધણીજ ખલેલ નાખે છે.

આ વિવિધવાસનાનું સ્થૂલરૂપ સંપત્તિ કરવાને જે તરફથી કામ ચલાવવું જોઈએ. શારીરિક દૃષ્ટિથી તે વાસો સાદું અને સખ્ત જીવન માગતું જોઈએ, અને માનસિક દૃષ્ટિથી ભુદ્ધિ અને આત્માની લગતી વસ્તુઓમાં મનને આનંદ લેતું કરવું જોઈએ. સૌથી છેલ્લી પણ સૌથી ઓછો અમત્વનો નફો એવા માર્ગે એ છે કે પ્રેમમાં પોતાના લાગણી સ્વભાવને પૂર્ણ છુટ આપવી જોઈએ, ધણીવાર ખરા પ્રેમની ભૂલને લીધેજ તીવ્ર ભોજેમજા

પ્રકટે છે, મણિવાર બે પ્રેમના બુખ્યા મનુષ્યો પરજે છે. અને તેઓ તીવ ભોજનજાન પ્રેમ સમજે છે. અને થોડા સમયમાં બપોર દેવ તેમાં પેદા થાય છે, તે ખેત્રાથી એક પણ આત્મા પોતાને પ્રેમ બૂખ્યો રાખ્યો, તે માટે બીજાને હાથ આપી શકતો નથી. અરુ પ્રેમ અને પ્રેમપાત્ર વિના હજારો જીવો કરમાય છે. આમાંથી ક્યારેક માંડપણ જન્મે છે, અથવા વ્યભિચાર નીચજે છે. સૌથી સારો માર્ગ તો સુખી હજી છે, કે જ્યાં સ્વૂહ આકર્ષણ હોવા ઉપરાંત મન અને મન વચ્ચે તથા હૃદય અને હૃદય વચ્ચે અનુકૂળ સંબંધ સંભવી શકે. આથી બેનેને વિશેષ સંક્રિત અને ચાંતી મળે છે, બંને સંક્રિતઓ બે સમાન હોય અને ઉચ્ચપ્રેરક હોય તો પરસ્પર સ્વૂહ સમાજમનું કામ પણ પોતાની પ્રતિકૃતિરૂપ લામકને જગતમાં લાવવાની ઇચ્છાનું પરીણામ બને છે. આનું કામ કવચિતજ મનું નોંધજે અને તે પણ પૂર્ણ ભક્તિભાવ અને પૂર્ણ પ્રેમ સાથે થવું નોંધજે. કારણ કે તે હજી સમયે લીધેલી પ્રતીતિનું ફળ છે. અને પ્રભુએ સૃષ્ટિની આદિમાં યજ કરી આ વિશ્વને પ્રકટાવ્યું તેવો આ એક બાગકના જન્મ વાસ્તેનો નાનો યજ છે.

આ કારણથી જ પતિપતિનનો પ્રેમ બીજા પ્રેમોથી જુદો પડે છે. જ્યાં પ્રેમ વિશુદ્ધ હોય છે. અને જ્યાં હજી દુર્ગંજનો ચેષ હાગેલો હોતો નથી. પવિત્રતા, ભક્તિ-ભાવ, અને આશ્ચર્યની સાગણી સામી વ્યક્તિ મનમાં સ્વાભાવિક રીતે પ્રકટે છે. તે સમયે પૃથ્વી અને સ્વર્ગ એક થતાં બાસે છે. મનુષ્યનું હૃદય દિવ્ય આનંદથી ઉછળે છે. આ શક્તિનો અનુભવ જો કોઈ હૃદયે કર્યા હોય. તો તે કદાપિ બૂધાવજ નહિ. એક ચરીરનું બીજા ચરીર સાથે જોડાવું. તેનું નામ વિવચસેવન, પણ પ્રેમ એનો એક આત્માનું બીજા આત્મા સાથેનું હજી છે. આ સંબંધથી ઉત્પન્ન થયેલા ચરીરમાં વસવા માટે કેવો આત્મા આવશે. તેનો મોટો આધાર તે ચરીર કેવા બાવથી પેદા કરવામાં આવ્યું હતું તેના પર રહેલો છે. વળી તે સાથે તે ત્રણ આત્માના ભૂતકાળના સંબંધો પણ આ કામમાં અગ્ર-ભાગ બજાવે છે. ઉચ્ચ પ્રકારનું જીવન ગાગવાથી પ્રથમ ઇચ્છા હોય તો જરૂર ઉચ્ચ આત્મા આકર્ષાઈ આવે. જે પ્રેમ અને પૂર્ણ અર્પણતા હોય તો મહાન આત્મા પણ જન્મ લે.

પ્રેમની શુદ્ધિ.

આપણે બધા મ્હાઈએ છીએ. ત્યારે પ્રશ્ન એ થાય છે કે આપણે કેવી રીતે મ્હાઈએ છીએ ? શું આપણો પ્રેમ સ્વાર્થથી પ્રેરાયેલો છે ? અથવા તો શું આપણા પ્રેમ પાત્રના કલ્યાણ વાસ્તે તેના પર પ્રેમ રાખીએ છીએ ? જો આપણો પ્રેમ આપણા પોતાના સુખ માટે હોય, સામી વ્યક્તિ આપણી સેવા કરે તે માટે હોય, અથવા તો તે આપણા પર પ્રેમ રાખે તે માટે હોય તો તે પ્રેમ હલકા પ્રકારનો છે. આપણને ઠાંઈ મ્હાઈએ, તેથી આપણને જે આનંદ થાય, તેમાં કંઈ જોડું નથી. મહાત્માઓ પણ પોતાના શિષ્યોના પોતાના વાસ્તેના પ્રેમમાં આનંદ માને છે. પ્રભુ પોતે પણ ભકતોની ભક્તિથી ઉદ્ધાસિત થાય છે; પણ જે પ્રમાણમાં પ્રેમની શક્તિ વધતી જાય છે. તે પ્રમાણમાં વિશેષ મ્હાવાને, વિશેષ સેવા કરવાને, અને બીજાઓનું વિશેષ કલ્યાણ કરવાને તત્પર બને છે. શું આપણે ખરી રીતે બીજાને મ્હાઈએ છીએ ? અથવા તો બીજા આપણા પર પ્રેમ રાખે, તેમાંજ આપણને આનંદ મળે છે ? આપણે સ્વૂહ ચરીરથી છટા પડીએ ત્યારે આપણને વિશેષ દુઃખ થાય છે ? જોહું તે આપણા આ પ્રેમની કસોટી ઠાવનાનું એક ધારણ છે તે

વિયોગ લાંબા સમયનો હોય, છતાં દહતાથી તેના પર પ્રેમ રાખવામાં પ્રેમની મહત્તા છે, એક મહાન ગુણ છે કહ્યું છે કે “When you can be quite as happy and serve; when your beloved is not with you, then you have learnt to love” “ તમારું પ્રિયજન તમારી પાસે ન હોય, ત્યારે પણ તમે તે પાસે હોય તેટલા સુખી અને શાંત રહી શકો, ત્યારે તમે પ્રેમ કરતાં શીખ્યા છો એમ કહી શકાય. ” પોતાના શિવાયના બીજા કોઈના પછી પ્રેમમાં પોતાની જાતને ભૂલી જવી તેના જોવા બીજાને આનંદ આ જગતમાં નથી તે આનંદમાં પૃથ્વીની ખરબચડી જમીન સફાઈદાર બની જાય છે. માનુષીપ્રેમમાં આ બાજતની પ્રથમ ઝાંખી થાય છે, અને દિવ્ય પ્રેમમાં આ સ્થિતિનો પૂર્ણ અનુભવ થાય છે.

જાતિભેદ

આ જાતિભેદનું મૂળ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિમાં રહેલી છે. સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિમાં આ ભેદ જણાઈ આવે છે. પુરુષ અને પ્રકૃતિ. ચેતન અને જડ. આ બે બિન્ન, પણ પરસ્પર ઉપકારક તત્ત્વો દ્વારા વિશ્વનું વજ્ર વણાય છે પ્રાચીન પુસ્તકોમાં આત્માને પુરુષ જીવન આપનારો, અગ્રિસમાન, પ્રવૃત્તિમય અને અવ્યક્ત ગણવામાં આવ્યો છે, અને પ્રકૃતિને સ્ત્રી, શાંત, માદક અને બ્યક્ત ગણવામાં આવી છે.

પ્રેમ નિરંતર જોડાવા માગે છે. આપણે ઈષ્ટ મનુષ્યો અથવા વસ્તુઓ સાથે સંબંધમાં આવવા મળ્યા આતુર હોઈએ છીએ. કારણ કે તેથી આપણને સુખ આપે છે, આપણામાં “ વધારો ” થતો હોય, એમ આપણને લાગે છે. જ્યાં સુધી વ્યક્તિત્વ ખીણતું જતું હોય છે, ત્યાં સુધી ઢગરો અને લાખો વર્ષો સુધી પ્રેમનું સ્વરૂપ મોટે ભાગે ઉપર પ્રમાણેનું જ રહેવાનું અને સુરંધી વિશુદ્ધ પ્રેમ મળવાનો સંભવ જોડો રહેવાનો.

આ માનુષી પ્રેમનું વર્ણન છે. તેમાં સ્વપ્રેમ વિશેષ હોય છે, કોઈવાર તે પ્રેમીજન પ્રિયજનની દૃષ્ટિથી જન્મતા પદાર્થો અને જન્મવો જુએ છે, અને છેવટે નિઃસ્વાર્થી પ્રેમમાં કેવળ પ્રિયજનની જ દૃષ્ટિબિન્દુથી સર્વ કોઈ જેવામાં આવે છે

દિવ્યપ્રેમનો જન્મ

જ્યાં કોઈપણ પ્રકારની આસક્તિ-વળગવાપણું-હોતું નથી અને જ્યાં પ્રિયજનના સમાગમમાં આવતાં પ્રિયજનને વિશેષ આનંદો બનાવાય છે, ત્યાં તે પ્રેમ પવિત્ર અને સ્વતંત્ર છે. તે પ્રેમ માનુષી નહિ પણ દેવી છે.

તે છતાં આટલું સ્મરણમાં રાખવું પડે છે કે દિવ્ય પ્રેમ માનુષી પ્રેમમાંથી પ્રકટે છે. નુકસાન અને દુઃખ અનુભવીને માનુષી પ્રેમ દિવ્યતા તરફ જવા પ્રયત્ન કરે છે જ્યારે મનુષ્ય હુંપણું ભૂલી જાય છે, ત્યારે જ દિવ્યપ્રેમનો જન્મ થાય છે. તે સમયે મનુષ્ય મનુષ્ય થઈ દેવ મટે છે, તે સમયે તે પ્રજુની માદક સર્વને આનંદ અને શાંતિ મળે છે, તેવા મનુષ્ય પ્રજાનો પ્રેમ પોતાના દ્વારા જન્મતા જોવા પર વધાવે છે. અને તેનો પ્રેમ કેવળ લાગણી રૂપે નહિ હોતાં હોવાનાં કાર્યો રૂપે પ્રકટ થાય છે, મનુષ્ય તરીકે આવાથી સુખ મળે છે, પણ પ્રમુ તરીકે આવાથી અવર્ણનીય આનંદનો અનુભવ થાય છે. તે દિવ્ય પ્રેમરૂપી મોતીની કીંમત એજ છે કે મનુષ્યે બીજાની સેવામાં પોતાના હુંપણાને છુટી જઈને જોઈએ, આવી રીતે મ્હાલ્ય છે. તે જગદુદ્ધારક બને છે.

વ્યક્ત પ્રભુ

પ્રેમ સ્વરૂપ પ્રભુ પોતાના વડીલ પુત્રો-મહાભાઓ-પૂર્ણ પુરુષો-જીવનમુક્તોમાં વિશેષ રૂપે પ્રકટ થાય છે. પણ તે પ્રેમ અને અમર જીવનનું ખીજ આપણા હૃદયમાં રહેલું છે. તે પ્રેમના વિકાસ ઉપર મનુષ્ય જાતિના સુખનો આધાર છે. જે પ્રમાણમાં આપણે તે પ્રેમસ્વરૂપ પૂર્ણ પુરુષોના પૂર્ણ પ્રેમનું ચિંતન કરીએ છીએ, તે પ્રમાણમાં આપણામાં રહેલું તે અપ્રકટ પ્રેમનું ખીજ ખોલવા મંડે છે.

આપણામાં રહેલો પ્રભુ એટલે આપણી પ્રેમચક્તિ નહિ તો ખીલું શું ? જે મનુષ્યને પ્રેમમાં શ્રદ્ધા છે, તે કદાપિ નાશ પામતો નથી, પણ અનંતજીવનનો જ્ઞાન પૂર્વક અનુભવ કરી શકે છે.

રાગ અને દ્વેષ

સમજાણુવતોમાં પ્રભુનો પ્રેમ કાઈ કરી રહ્યો છે. તેથી જ પરમાણુઓ એક બીજા સાથે જોડાય છે, મદો મુગપથી પોતાની ગતિ કરે છે, મનુષ્યો એક બીજા પ્રત્યે આકર્ષાય છે, અને આ વિશ્વ વિકાસ પામતું જાય છે, કેટલીકવાર આ પ્રેમનું નિષેધાત્મક સ્વરૂપ દ્વેષ પ્રકટે છે, દ્વેષ એ પ્રેમનું ઉદ્ધ સ્વરૂપ હોવાથી, તેને બહુમાં આવે તો પ્રેમ રૂપે પ્રકટે છે. જે શત્રુને મિત્ર બનાવવામાં આવ્યો હોય તેનો દાખલો થયો. જે પ્રમાણમાં પ્રેમનો દ્વેષ વધીયો, તે પ્રમાણમાં આ પ્રેમ પણ વિશેષ જણાયો.

વિદ્યવ્યાપી અને વિદ્યાતીત પ્રેમ.

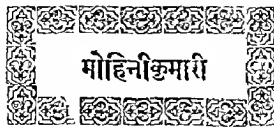
આપણને તો અત્યારે માનુષી પ્રેમમાં જ વિશેષ રસ પડે છે. માનુષી પ્રેમ એટલે જીવન, માનુષી પ્રેમ એટલે જ્ઞાન, માનુષી દ્વેષ એટલે દુઃખ, માનુષી દેવ એટલે મરણ, પ્રથમ જ્ઞાનવગરની એકતા હતી, તેમાંથી આપણે જોડાવા અને વિવિધતા તરફ આવ્યા છીએ. અને તેમાંથી પાછા આપણે ફરીથી જ્ઞાનપૂર્વકની એકતા તરફ જવાનું છે, કે જ્યાં આપણે સમજાણુવતો સંવાદી મેળ કરી શકીયું.

તે સ્થિતિ કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરીશું ?

ધીમે ધીમે દરેક જીવનમાં આપણે જળ મેળવતા જઈએ છીએ, આપણો પ્રેમ પણ ખીસતો જાય છે, અને તે પ્રેમ એક વિવિધ પૂર્ણ અર્પણતા રૂપે પ્રકટશે જ્યાં દુષણને મર્યાદા જોગ અપાયો. ત્યારે આગળી વ્હારાની સક્રિયતા કરી રીતે પવિત્ર બનાવીશું અને વિકસાવીશું !

પ્રેમપૂર્વક અપ્રમત રહ્યા, પરાપહાર રૂઢિ અને સેવાની જાવના, આ જાગતો પર જ્ઞાન કરવાથી, અને તે પ્રમાણે વર્તવાથી પ્રેમ ખીસશે અને પવિત્ર બનશે. તે સાથે સર્વ વસ્તુઓમાં જે કાંઈ સુંદર, પ્રદાંસનીય, અને વ્હાવા સાચક દોષ તેને શોધી, સદા સર્વદા ઉંચું લુએ; અને અર્પણતા અને પૂજ્યભાવની પ્રેમને પવિત્ર બનાવો. જેમ જને તેમ સાર્યનો વિચાર દૂર કરો, પ્રત્યુપકારની આજ્ઞા ન રાખો, બહુસાની રચના ન કરો.

“ દે હાથ ! શું કદાપિ પણ કંટાળે નહિ તેરો પ્રેમ તારા હૃદયમાં છે ? હે હાથ ! શું પ્રેમ કરતા જેટલી મદતા તારમાં છે ? પ્રેમના માર્ગમાં અનેક કાંટાઓ અને જાડીયો છે, તેનું તને જ્ઞાન છે ? જે આ કાંટા અને જાડીયો છર્તા પણ તું પ્રેમના માર્ગે ચાલવા તૈયાર થાય તો તે પ્રભુના ચરણોના સ્પર્શ થશે છે, અને તારામાં એવી સક્રિય આવડી જાય છે કે જે સક્રિયતા તારો આત્મા દિવ્ય થશે અને તારા આત્માનો ઉદ્ધાર થશે.”

મોહિનીકુમારી

(અતુસધાન ગતિકથી)

પ્રકરણ ૭ મું.

સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ દેસાણુ.

ચંદનલક્ષ્મીની ધણી તપાસ કરી પણ પતો ન લાગ્યો. મોહિની નરાય ચર્ચ. દિંમ-
તલાલે તપાસ કરી પણ કંઈ બાતમી ન મળી. તેને મળેલી નોટીસ પ્રમાણે લુટારા-
ઓના સરદારે માગ્યા પ્રમાણે રૂપીયા મૂકવાની આજ્ઞા મુદત હતી. તેણે સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ
સાથે મળી શુ કરવું તેની ચોગ્ગના કરી હતી. તેમણે ધારેલે સમયે અને ધારેલી જગ્યાએ
આજ્ઞા જરૂર એવો નિશ્ચય કર્યો. બંદોમસ્ત માટે કેટલાક વિશ્વાસુ સિપાઇઓને તે સ્થળે
આગળથી જવા જણાવ્યું. સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ મુખાઈ લખી તેજ દિવસે લાંબાં પારોપર લશ્કર
ઉતરી આવે તેવા બંદોમસ્ત કર્યો.

રૂપિયાની ચેર્ચ મૂકવા દિંમતનાક અને સાહેબ જાને ધારેલે સમયે ગયા. દરેક પો-
તાના રક્ષણ માટેની તમામ તૈયારી રાખી હતી. નદી કિનારાના વડ પામે ગયા. વડ ધણો
મોટો અને વિશાળ હતો. આલુઆણુનું સ્થળ નિર્જન હતું. માણુમની વસ્તી ત્યાં નહોતી
ત્યાંથી થોડે જ દૂર નદીનું મોટું કાતર હતું તે કાતર મળું ઉઠુ હતું. આ કાતરમાંથી એક
રસ્તો નદીને મળતો અને ત્યાંથી થોડે દૂર પાછા જતાં બીજાં બે કાતરો તેને મળતાં. તે
કાતરોમાં ઝાડી પણ ઉગેલી હતી. આ વડ પાસેથી તરત જ કાતરમાં ઉતરી ચકાચ તેનું
હતું. સાહેબ તેમજ દિંમતનાક વડ પાસે જઈ ઉઠ્યા, ચારે તરફ નજર ફેરવી પણ કોઈ
મળે નહિ. વડ તરફ જઈને જોયું તો તેનાં ડાબાં, પાંખડાં અને પાંદડાંનાં બધાં વિશાળ
હતાં. તેમાં કોઈ સંતાઈ રહે તોપણ જણાય નહિ તેવું તે સ્થાન હતું.

બંને જણ મોડા ઉપર હતા. તેમણે વડની આલુઆણુ ધણે દૂર સુધી જઈ તપાસ
કરી તો ક્યાંય માણુસ ન મળ્યું. ખરેખર આ સ્થાન વિકટ અને નિર્જન હતું. ચારેક
વાગ્યા એટલે તે વડ નીચે રૂપિયાની ચેલી મૂકી અને જણ ત્યાંથી થોડે દૂર ઉઠા રહ્યા.
અને એ રૂપિયા લેવા કોણ આવે છે તેની તપાસ કરવા લાગ્યા. કશાકે કશો પણ કોઈ
આગ્યું નહિ. સંજ્ઞાકાળ થઈ છતાં કોઈ આગ્યું નહિ.

ચંદનલક્ષ્મીના મોહમાં પડેલો હતો તેને આવતી કાલે વડ નીચે રૂપિયા લેવા
જવાની વાત માંભગી. જે પુરુષો સીના મોહમાં ફસાય છે તે લોકો પોતાના કાર્યથી બંધ
થાય છે એ કહેતું જોઈ નથી. સત્કર્મ કરવામાં પણ બહુચર્ચ પાળવાની આજ્ઞા હોય છે.
તેમ બંધારમાં પણ મનુષ્યે પરસ્પરીના ઉપર ખોટી નજર ન રાખતી એવી ધર્મશાસ્ત્રોની
આજ્ઞા છે. લુટારાઓનો પણ એક એવો નિયમ હોય છે કે તેમણે પોતાના હલકા ગણાતા
લુટના ધંધામાં પણ પરસ્પરી સામે કુદૃષ્ટિ ન કરવી. જ્યાં સુધી તે બહુચર્ચ પાળનારા રહે

ત્યાં સુધી તેમને હુટમાં પણ વિજય મળે છે. ખરા હુટારાઓ તો રસ્તે મળેલી સ્ત્રીને હુટતા પણ નથી. કદાચ કોઈ સ્ત્રી વચ્ચેનાં કારણે પહેરેલી રસ્તામાં એકલી મળી જાય તો તેને હુટતા નથી પણ તેને ખીજે ગામ સદીસલામત મૂકી આવે છે, સ્ત્રીઓને હુટવી કે તેમની આખર ઉપર હાથ નાખવો તે અપશુકન ગણે છે. અને તેને ન પકડી શકાય તેવો હુટારો પણ બે પચ્ચીના સંગમાં લપટાય છે કે તરત જ તેનું મોત થાય છે અથવા તો પકડાય છે.

ચાંદખાં સુરત અને તેની આજુબાજુનાં સ્થાનોમાં તેમજ મુંબાઈમાં પણ મદદુર હુટારા તરિક્કે પ્રખ્યાત હોયો. તેને પકડવા માટે સરકારે પણ ઘણું ખર્ચ રાખી માણસોને રોક્યા હતાં હિંમતવાલે ધર્યા ન પકડતા હુટારાઓને પકડ્યા હતા છતાં તે આ વખતે કાવતો નહોતો. તેના ઉપર જ હુટારાની નેટીસ અને તે વળી " જો રૂપયા નહિ મૂકી જાય તો તારું પૂન થશે એવી " તેથી તેને ઘણું લાગ્યું હતું. તેમાં વળી પોતાના મિત્ર મણિલાલની સ્ત્રી ચંદનલક્ષ્મીને પણ પોતાની નજર આગળથી હુટારાઓ ધોળે દહાડે ઉપાડી ગયા એ જાણી તેના ખેદનો પાર રહ્યો નહોતો. હિંમતવાલ જાતે સાકજી હતો છતાં તે ધણી વખતથી પોલીસમાં રહેલો હોવાથી અને અનેક પ્રકારના ગુન્હા પકડવાનું કામ કરતો હોવાથી બહાદુર અને હિંમતવાળો હતો. તેણે આ વખતે અને તેમ કરીને ચાંદખાં પકડવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો.

ચાંદખાંનામાં ખરા હુટારાનો શુષ્ક નહોતો. તે દુષ્ટ નિંદક અને બહિષ્કારી હતો. ચંદનલક્ષ્મીને જમાડી કપડાં ધરેલાં પહેરાંની રાશી કરી. થોડીવાર ચંદનલક્ષ્મી પામે જે સ્ત્રીઓ બેસી હતી તે એક પણ એક ઉઠી આવી ગઈ. ચંદનલક્ષ્મી એકલી પડી એટલે ચાંદખાં અંદર આવ્યો. ચંદનલક્ષ્મી તેને જોઈ કાંઈ પણ ગભરાઈ નહિ. ચાંદખાં તો ચંદનલક્ષ્મી જે કોય ઉપર બેસી હતી તે કોયમાં તેની સાથે જ આવી બેઠો. તેને પોતાની પાસે બેસતો જોઈ ચંદનલક્ષ્મી આવી ખસી. પણ ચાંદખાંએ તેને પોતાની પાસે બેસવાનો આમ્રદ કર્યો. આથી ચંદનલક્ષ્મીએ કહ્યું: ભાઈ, મારાથી તમારી સાથે ન બેસાય, મને પેલા સામા કોય ઉપર બેસવા દો, એમ કહી જેની ઉઠવા જાય છે તેવી ચાંદખાંએ હાથ ઝાલી પોતાની પાસે બેસાડી કહ્યું: વ્હાલી ચંદન, તું દા માટે ખસે છે ? હું તને મારી પોતાની સ્ત્રી તરિક્કે જ ગણુવા ઇચ્છું છું. આ મહેલમાં હવે રહે, આ, પી અને લુણા ધરેલાં પહેરી મોજ શાખ ઉઘાવ. એ બિચારો નિર્માલ્ય અને ગરીબડો મણિલાલ તને શું સુખ આપનારો છે. હવે તું એના દુઃખમાંથી છુટી છું, અને મારા જેવા ધનવાનને શોખી પ્રરુષતા હાથમાં આવી છે. માટે આજની રાત તો હું તારા સંગથી મારા આત્માને યાત કરીશ.

અચાનક ચાંદખાંના મોમાંથી આવો વાણી સાંભળવામાં આવશે એવો ચંદનલક્ષ્મીને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહોતો. તે આ સાંભળી બે બાકળા બની ત્યાંથી ઉઠી નાસવાનો માર્ગ શોધવા લાગી. તેણે કહ્યું: " ભાઈ થઈ તમે આ શું બોલો છો ! હું તો તમારી ધર્મની બેન થાઉં. હવે મને મારે ઘેર જવા દો. આ તમારાં ધરેલાં "—એમ કહી પહેરેલાં ધરેલાં જેવી કાઢવા જાય છે તેવી ચાંદખાંએ વળી હાથ પકડી પોતાના બધી બેંચો. આ જોઈ ચંદનલક્ષ્મીને નક્કી થયું કે કપટથી મને અહિં લાવ્યા લાગે છે. તે એકદમ ગુસ્સે થઈ ચાંદખાંનો હાથ તરછોડી નાંખી બોલી— " અરે દુષ્ટ ! તું મને હલકી સ્ત્રી સમજે છે. મારા પતિ સિવાય હું અન્ય સર્વને ભાઈ અને બાપ સમાન ગણું છું. તેં મને ફસાવી અહિં

આણી છે. પણ હું તારા તામે ચનાર નથી. જો તું મારા ઉપર બળાતકાર કરીશ તો હું મારી જીમ કરી તને જીવ આપીશ. મૂવા પછી જાલે જે ચનાર હશે તે યશે પણ હું જીવતાં તો કદી તારે આધીન ચનાર નથી. " આમ કહી તે મડાર નીજળવા ફાંફાં મારવા લાગી.

આ પ્રમાણે જાનેને મડમથલ ચાલે છે ત્યાંથી બહારથી કામએ બારણાં બંધ કરી દીધાં હતાં તેથી તે બહાર નીકળી શકે તેમ નહોતું. આંદખાંએ વળી તેને પકડી ખેંચવા લાગ્યો. આથી જેમ ઝેરી સાપણ ખીજવાય તેમ ચંદનલક્ષ્મી ખીજવાઇ તેના સામે થુપ ગઇ, તેની પાસેથી તે દૂર જઇ ઉભી અને બોલી, અરે કુદ, તું મને એકલી જણી મારી આખરે ઉપર હાથ નાખવા ઇચ્છે છે પણ હું સતી છું. જો કે હું તારા ઇપડાં ધરેણીની લાલચથી ફસાઇ તારે બરોસે કુદાઈ છું. પણ હું એવી નીચ સ્ત્રી નથી કે મારા સતીત્વને નષ્ટ કરી હઉં, તું મને જવા દે મારા ઉપર હાથ ઉપાડ નહિ. યાદ રાખજે કે જે માણસોએ પરસ્પર ઉપર નજર બગાડી છે. તેઓ મુખી યવા નથી. તેં મને ધર્મની બેન ગણી ફસાવી અહિં આણી અત્યારે મારા ઉપર જીલમ ચુલરવા ઇચ્છા કરે છે પણ તેમાં તારૂં શ્રેય નથી. તારૂં બગડવા બેઠું છે એમ માનજે આમ કહી વળી નાસવાનાં ફાંફાં મારવા લાગી.

પતિથી વિરૂદ્ધ યવામાં કુટુંબથી વિમુખ યવાગા સ્ત્રીઓને માથે કેરી આપતિ આવે છે તેવું આ દષ્ટાંત છે. ધણી સ્ત્રીઓ પોતાના કુટુંબથી જુદી યવાની ઇચ્છા ન પોતાના પતિના કાન બંબેરી જુદી નીકળે છે. જુદી યવા માટે ધરમાં કલેશ કરે છે. ખીયારા ધણીને જાંખીને ખેસવા હેતી નથી અને તેને પોતાના સાસુ નણદંદ દિયેર વિરૂદ્ધ જુદી વાતો મારવી કંટાળા ઉપખલે છે અને જુદા રહેવામાં સ્વતંત્રતા મળશે એવી આશાથી ધરમાં કલેશ અને કુપંપનું ખી રાપે છે. આખરે ન્યારે તે જુદી રહે છે ત્યારે જાંખે છે. ધણી અણસમજી માખાપો પોતાની દીકરીને જુદી રહેવા બચામણુ કરે છે. આથી તે સાસરે જઇ પતિને જુદા રહેવા માટે કાન બંબેરે છે, ધરમાં કલેશ યતાં પતિ કંટાળી જાય છે અને તેથી જુદા નીકળે છે.

આ પ્રમાણે નાનપણમાં જુદા યવાથી કેટલાક હલકા વિચારનાં નીચ સ્ત્રી પુરૂષો આવી સ્વતંત્ર થયેલી સ્ત્રીઓના દુરાચારનું મારણુ થઈ પડે છે. તે જુદી યતાં સ્વતંત્રતાના મોહમાં ગમે તેવી હલકી સ્ત્રીઓની સોજત કરતાં અચકાતી નથી. આવી હલકી સ્ત્રીઓ તેમનું કામકાજ મંદિત કરવા જાય છે અને તેથી તેમની સાથે બહેનપણું કરે છે. જેમ જેમ સોજત વધતી જાય છે તેમ તેમ જીવાનીના વિચાર ફરતાં વાર લાગતી નથી. માણુ-સને જેવી સોજત હોય છે તેવી અસર માય છે. જુદા રહેવાથી સ્ત્રી એકલી ધરમાં હોય છે, પતિ કામ ધધે જાય અટલે આખો દિવસ ધરમાં તે સ્ત્રી એકલી હોય છે. તેને એકલાં બેસી રહેવું ન જમે ત્યારે ખીજી સ્ત્રીઓને ઘેર જાય છે. અથવા કોઈ નીચ સ્ત્રીઓ તેની સોજત કરવાનું ઇચ્છતી હોય છે તો તેને ઘેર જતી આવતી માય છે.

આમ સ્વતંત્રતા શોધતાં ખરાખ સોજતના ફાંદમાં પડી પોતાના શરીરને બધામાં મૂકી દે છે. આ પ્રમાણે ચંદનલક્ષ્મીએ પણ જુદા રહેવાના મોહમાં દીયેર મોખખતિ જુદાં કદારી સ્વતંત્ર રહેવાનું પસંદ કર્યું અને પરિણામે ખોટી સોજનથી તેની આ દશા આવી. તે છાંદરવાદો સ્વભાવની હતી. હલકી સોજતથી અત્યારે તેને સંકટમાં આવવું પડ્યું પણ તે જાતે હલકી નહોતી, તેનામાં ધણી મદ્યુલો હતા. તેને હવે લાગ્યું કે એકલાં રહી ખરાખ સોજતનું આ પરિણામ આવ્યું તે અત્યારે નિરાશ થઈ મંદ હતી.

કાળજી ધડકવા લાગ્યું, હુટના પંડામાંથી શી રીતે છુટવું તે તેને ન સંજયું, છેડે તે મરવાના નિશ્ચય ઉપર આવી.

ચાંદખાં પણ અત્યારે પાણીમાં હતો, તેનો વિચાર ચંદનલક્ષ્મીને તામે કરવાનો હતો જેથી તેને આ વખતે કશું જાન રહ્યું નહોતું. તે જંગલે ચંદનલક્ષ્મીને પકડવા જાય છે, તેવામાં માંધણે બારણું ખખડાવ્યું આવી તે ચંદનલક્ષ્મીને પડતી મૂકી બારણા પાસે ગયો, તેણે પૂછ્યું કે શું છે ?

બહારથી જવાબ મળ્યો કે હજુર, આજે આપણે દિવંતલાલના રૂપિયા લેવા જવાનું છે તે આપ બૂલી ગયા કે શું ? સર્વ તૈયારી થઈ ગઈ છે માટે આપ હુકમ આપો તેમ કરીએ. આ સાંભળી તેજખાતું કાળજી ઠેકાણે આવ્યું તેણે ચંદનલક્ષ્મીને ત્યાજ મૂકી બારણું ઉઘાડ્યું અને બહાર ગયો. તે બહાર જવાની ગડમથલમાં હતો તેવામાં એક બી આ ખંડમાં આવી અને ચંદનલક્ષ્મીને કહ્યું : “ જુદેન, ગભરાઈશ નહિ તારી નસીબ બધું સાઈ છે કે ચાંદખાંના હાથમાંથી છુટી. ચાલ આ કપડાં પહેરી તૈયાર થા અને એક પણ અક્ષર બોલ્યા વગર અહીંથી મારી પાછળ પાછળ આવ. અને હું કહું તે રસ્તે ચાલી જા. હું તને મદદ કરીશ, આ ખંડમાં સેંકડો સ્ત્રીઓ તારી પેઠે રસાઈ જાય છે. તું બન્ની ગઈ માટે ઇશ્વરનો ઉપકાર માન.

ચંદનલક્ષ્મીએ તરત તેણે આપેલાં કપડાં પહેરી લીધાં અને તેની પાછળ પાછળ ગઈ, ચાંદખાં દિવંતલાલના રૂપિયા લેવા માટે વડ પાસે જવા તૈયાર થયો. તેને અત્યારે ચંદનલક્ષ્મીને પડી મૂકી જવું ઠીક લાગ્યું નહિ પણ ઉપાય નહોતો, તરતજ વેશ બદલી લીધો અને તૈયાર થયો. કેટલાક માણસો પણ તેની સાથે જવા તૈયાર થઈ ગયા. તેણે બાતમીદારો મૂક્યા હતા તેમની ચારફતે ખબર મળી કે રૂપિયાની થેલી વડ નીચે મૂકવા સાહેબ સાથે દિવંતલાલ ગયો છે, પણ તે બંને જગજ હજી પાછા આવ્યા નથી.

તેઓ એક અજાણ્યા રસ્તે અંદર બપતર સાથે સર્વ હયાતારથી સંજન થઈ ઉપર ભિખારીનાં કપડાં પહેરી ત્યાંથી આડમાર્ગે નીકળી ગયા. તેમને વડ નીચે આવવાનો માર્ગ ક્રાતરમાં યદ્યપે હતો તે ક્રાતરમાં પહોંચ્યા. આ ક્રાતરમાં પણ જે રથને ચાર ક્રાતરો એકઠાં થયેલાં હતાં ત્યાં ઝાડીમાં એક શુભ રથાન હતું તેમાં પહેલા ગયા. ત્યાંથી માત્ર એક જ માણસ બહાર નીકળી વડવાળા ક્રાતરમાં ભિખારીના વેશ ગયો અને જરા ડોક ઉઘાડી કરી જોયું તો વડ નીચે થેલી મૂલો જોઈ. ત્યાં તો ક્રાંત નહોતું પણ ત્યાંથી થોડે દૂર બે માણસોને ઉમેશ જોયા. તે તરત પાછો વળ્યો અને શુભ રથાનમાં જઈ ચાંદખાંને બાતમી આપી.

ચાંદખાં પણ ધણે બહોશ હતો, તે વેશ બદલી બીજે રસ્તે થઈ ઉપર ગયો, અને સાહેબ પાસે જઈ ઉભો રહ્યો, સાહેબે તેને જોઈ કહ્યું : કાળ છે ? શું તું હુંદારાઓનો બાતમીદાર છે ? આમ જતાં પણ ચાંદખાં કંઈ ન બોલ્યો. એટલે સાહેબે ફરી તેના સામે પીસ્તોલ તાકી કહ્યું બોલ, ખરબડું કહે નહિ તો છોડ જશે ? આ સાંભળી ચાંદખાંએ કહ્યું : “ સાહેબ ! શું આપને બીક લાગે છે ? હુંદારાને પકડવા આવ્યા છો અને બીક કેમ લાગે છે, હું હુંદારાનો નહિ પણ આપનો બાતમીદાર છું, હુંદારાઓ આજે પેલા ક્રાતરમાં એકઠા થયા છે અને તે આ થેલી લેવા આવ્યા છે. તેમને તમારી રજીસ્ટ્રી ખબર છે. મને ધણી મહેનતે બાતમી મળી છે. માટે જો તેમને પકડવા હોય તો ચાલો હું બતાવું.” સાહેબને તે વાત ખરી લાગી, પણ અચકાચો. અજાણ્યા માણસ સાથે કેમ જાય ? તેવા વિચારથી દિવંતલાલને બેભાનતા માટે સીટી વગાડી.

આ જોઇ ચાંદખાંએ કહ્યું: ખાપ ખીકજી કાગો છે. સીડી સામગી લુંઠારા નાસી જશે, તમે ચાંદખાંને ઓળખો છો ? તે ધણો બદમ શ છે. મારે જ.નામાના લાં જશે તો પકડાશે, નાહ તો નાશી જશે. શું તમને તેની ખીક લાગે છે ?

આ સાંભળી સાહેબે કહ્યું: “ નહિ, મને જરાપણ ખીક નથી લાગતી ચાલ હું તારી સાથે આવું છું. પણ યાદ રાખજે દગો લીધો તો પ્રથમ તારૂં મોત નીપજશે. ” આમ કહી તે પેલા બીખારી વેશે આવેલા ચાંદખાં પાછળ જવા લાગ્યો. દિંમતલાલ ત્યાં થી ધણે દૂર હતો તેથી તે માહેમ તી સીસોટી સામગી ચક્ર્યો નહિ. સાહેમ પેલાની પાછળ પાછળ ગયો. આગળ કાતરમાં ઉતર્યા ત્યાંથી આગળ એક નાના કાતરમાં ધમ્ જવાનો સાંકડો માર્ગ હતો તેમાં પેકા, વારંવાર ચાંદખાં પાછળ જોતો હતો. અને પૂછને હતો કે કેમ સાહેમ ખીક તો નથી લાગતી ને ? આગળ દલુ એક મામલ જવાનું છે ત્યાં તે લોકો જોઈશ છે. જો પકડવા હોય તો ચાલો. ધીમા પગલે આવજો નહિ તો ચેતી જશે. ”

આથી સાહેમ વળી વધુ ઉત્સાહી થઈ એકલો જ તેની પાછળ પાછળ જવા લાગ્યો. સાહેબને મનમાં ભય તો થતા લાગ્યો, પણ દિમત રાખી આગળ જરુ એમ ધારી જતો. તે મનમાં વિચાર કરતો કે હું એકલો છું. તે લોકો ખરા હશે, શું કરવું. આમ ખીક તો લાગતી પણ તે જણારી ચક્રો નહિ તે જરા આગળ મથો એટલે પેલા માણસે કહ્યું જુઓ પેલી ઝાડી છે તેમાં લુંઠારાઓ છે ત્યાં એક ઝુપડી છે તેમાં ભાવધા છે. ચાંદખાં પણ ત્યાં જ છે. જો તમને ત્યાં જતા ખીક લાગતી ન હાય તો ત્યાં જવ, નહિ તો પાછા જવ, હવે હું મારે માર્ગે જઈ છું, એમ કહી સાહેમના જવામની રાહ જોવા વગર જ ત્યાંથી ચાંદખાં એક આડા માર્ગે થઈ ચાલવા માંડ્યો.

સાહેમ આ રથે એકલો હતો. આગળ ઘોડો જઈ ચક્ર તેમ નહેલું. લુંઠારાઓનું સ્થાન તો દીકુ પણ હવે બાજુ મદદ લઈ આવી તેમને પકડવાનો વિચાર કરવા લાગ્યો. તેણે પેલા બીખારીને ઉમો રહેતા કહ્યું પણ તે તો સામળ્યા વગર જ ત્યાંથી આડામાર્ગે ચાલ્યો ગયો. આથી સાહેબે ઘોડો પાછો વાળ્યો. કાતર ધણું ઉંડું હતું માત્ર એક માણસ ચાલી શકે તેટલો જ રસ્તો હતો ઉંડું જોતા જશે નીચી ખોમાં ભરાયો હોય એમ લાગ્યું. તે ઘોડાને જોવા પાછો વાગી પાછો જમ છે તેવા સામેથી દમોક દધિવારબંધ માણસો આવતા જણાયા. આ લોકોએ પોલીસનો ડેમ પહેર્યો હતો. તેમને જોઈ સાહેબે ધાર્યું કે તે મને મદદ કરવા આવતા જણાય છે. પોલીસના પટા અને ચાંદ પણ હતા, આ લોકોને જોઈ સાહેબને દિમત આવી, તે ઘોડો ઉમો રાખી ત્યાં જ ઉગો, પેલ. લોકોએ આવી સાહેબને સલામ કરી અને કહ્યું કે અમે આપની સાથે આવવા આવ્યા છીએ. દિમતલાલ સાહેબે મોઢલા છે. લુંઠારાઓની બાતની આપને મળી હશે તો તેમને પકડવા અમે આપની સાથે આવીએ છીએ.

આ લોકોને સાહેમ ઓગળી ચક્ર્યો નહિ. તે તમામ નવા હતા, માત્ર પોલીસનો ડેસ હતો. છતાં તેણે ધાર્યું કે નવી મંગલેલી પાટીમાંના આ માણસો દગો. એમ ધારી તેમને લઈ લુંઠારાઓની ઝુપડી તરફ જવા વિચાર કર્યો. આગળ ઘોડો જઈ ચક્ર તેમ ન હોવાથી પાતે ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતરી પગે ચાલી જવા માંડ્યું. ત્યાંથી પાંચેક માણસો આગળ ચાલવા લાગ્યા. વચ્ચે સાહેમ અને ખીજ તેની પાછળ રહ્યા. ત્યાંથી ઘોડેક આગળ આગળ ગયા એટલે પાછળના માણસોએ એકદમ સાહેબને પકડી લીધો. તેનાં દધિવાર છીનવી લીધાં. આગળ ચાલતા માણસોએ પણ પાછા વળી તેને પકડવામાં મદદ કરી. સાહેબે ધણાય ધમપછાડા માર્યા પણ કાંઈ વળ્યું નહિ.

રોગ ટાલવામાં મનોવલનો ઉપયોગ

(અનુસંધાન ગતિકથી) .

હંમેશાં ચાલો તો સીધા ટટાર ચાલો, ઉભા રહો તો સીધા ટટાર ઉભા રહો. ચરી-
રને આરોગ્ય રાખવા માટે સ્વચ્છ ખુદી હવામાં સીધા ટટાર ઉભા રહી એક દીર્ઘશ્વાસ
લેવો અને વાયુને ફેફસાંમાં રોપી રાખો. તે વખતે પગની એડીઓને ઉંચી કરી અંગુઠા
અને આંગળીયો ઉપર ચરીરનો ભાર રાખી ઉભા રહેવું. પછી ધીમે ધીમે પગની એડી-
યોને નીચે લાવતા જવ અને શ્વાસને નાકનાં છિદ્રોદ્વારા ધીમે ધીમે બહાર કાઢતા જવ.
પછી એક દીર્ઘ શ્વાસ લેવો, પછી જ્યાં સુધી જની ચક્ર ત્યાં સુધી શ્વાસને ફેફસાંમાં રોપી
રાખો અને મુખપરે જાણે સીંદી વગાડતા મુખદ્વારા બહાર કાઢો.

ખીજી રીત એવી છે કે. સીધા ટટાર ઉભા રહેવું, છાતી ટટાર રાખી આગળ કાઢી,
ઝડન જરા પાછળ રાખી અને ખભાને કપક પાછળ રાખવા. આ પ્રકારે ટટાર ઉભા
રહેવું. પછી એક દીર્ઘશ્વાસ લેવો. પછી જ્યાં હાથ આગળ લઈ જઈ મુઠી વાળી જોરથી
ખભા પાસે લઈ જવા આમ વારંવાર કરવું. આમ કરતી વખતે હાથમાં જોર રાખો અને
ખરોખર તંબ હરી ખભા પાસે લાવવા અને સીધા કરવા. આમ ચોડીવાર કરી હાથને
ઢીલા કરી સીધા કરી નીચે રાખવા પછી ફેફસાંમાં પૂરેલો શ્વાસ મોંદ્રારા જોરથી બહાર
કાઢવો. તે પછી ઉપરની રીતે દીર્ઘશ્વાસપ્રશ્વાસ લેવો.

આમ કરવાથી ચરીરના યાનતંતુઓ ધણી જળવાન ચાલે છે. તેના અનુભવ કરવાથી
તેના લાભની ખાત્રા ચાલે છે. આ પ્રકારે કસરત, દીર્ઘશ્વાસપ્રશ્વાસની ક્રિયા અને ઇચ્છા-
શક્તિ એ ત્રણેનો એકત્ર ઉપયોગ કરવાથી જો જલ ઉત્પન્ન ચાલે છે તે ખીજી કોઈ કસ-
રતથી પ્રાપ્ત થતું નથી.

માનસિક રીતે ધણી રોગો મટે છે. તેમાં દીર્ઘશ્વાસ પ્રશ્વાસની ક્રિયા અને તેમાં મનને
પરોવર્તા શીખવું જોઈએ.

ચરીરને નીરોગ રાખવા માટે કેટલાય માનસિક બળને ઉપયોગમાં લેવાના પ્રયોગો છે
તેનો ઉપયોગ કરવાથી તેનો ફાયદો જણાયા વગર રહેશે નહિ.

તમે તમારા ચાંત, સ્વચ્છ અને હવા અજવાળા વાળા ખંડમાં જઈ, તમારા મનની
વ્યવસ્થા, ચિંતા, તર્કવિતર્ક વિગેરે સર્વને દૂર કરો. પછી પ્રસન્ન ચિત્તે એક સ્વચ્છ
આસન ઉપર કે. આરામખુશી ઉપર બેસો. પછી કેટલોક વખત દીર્ઘશ્વાસ પ્રશ્વાસની ક્રિયા
કરો. પાંચ, દસ, પંદર વખત જોરથી ઉદ્વારનો ઉચ્ચાર કરો. પછી ચરીરને શિથિલ કરો.
ચરીરને શિથિલ કરવાની ક્રિયા ધણીજ ગુજુશરી અને ઉત્તમ છે. તેનો દરેકે અભ્યાસ

રાખવો નોંધવો. શરીર સ્થિતિ કરવાની ક્રિયા હાથ બેમી જતાં મનુષ્ય ચોતાનો શ્રમ ટાળી શકે છે. ઉદ્યોગી મનુષ્યોનાં શરીર સ્થિતિ કરવાની તેમને ક્રિયા ન આવડવાથી બેહોં ધસાઇ જાય છે. માટે શરીરને સ્થિતિ કરતાં દરેક શીખવું નોંધવો. શરીર સ્થિતિ કરી પછી થોડેવારે શાંત બેસી રહી આખો જાંઘ કરીને કદપના કરો કે “મારી આસપાસ સમસ્ત વાતાવરણ એક પરમ ચેતનશક્તિ (omnipotent) થી ભરપૂર છે. આ ચેતન વિશ્વ-વ્યાપી છે. એ અનન્ત ચેતન સમુદ્રની વચ્ચે હું એકલો બેઠો છું, આખા સંસારમાં હું અને આ ચેતનશક્તિ શિશુ મીઠું કાંઈ નથી.” આ વખતે તમારે અન્ય સર્વ મનુષ્યોને, સર્વ પદાર્થોને ઘોડા વખત માટે ખૂબી જવાં. પછો કદપના કરો કે “હું” આ ચેતન સમુદ્રમાં ડુબકી મારું છું. ચેતનથી વ્યાપ્ત થઇ જઈ છું.” આ વખતે તમારે તમારા શરીર અને મનને કપડાંની માફક ઢીલાં કરી નાંખવાં. કદપનાને ખૂબ વધારવી. તમારે તમારા નેત્રો સન્મુખ આ ક્રિયાને જોઈ લી ઉત્તમપણે ચિત્રિ શકાય તેટલી ચિત્રી તે પ્રમાણમાં પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરતા હો તેવી રીતે કદપના કરો. આ ક્રિયાનો અભ્યાસ કરાવી જેમ જેમ તમે તેમાં લક્ષીન થતા જશો તેમ તેમ તમે ચેતન્યરૂપી અમૃતને પ્રાપ્ત કરી શકશો. તે પછી કદપના કરો કે “ચેતન્યની હહેરો એક પછી એક ચારે તરફથી તમારા શરીરમાં પ્રવેશ કરી રહી છે. તે તમારા શરીરની પ્રત્યેક નસેનસમાં અને પરમાણુઓમાં વ્યાપી જઈ તેને નર્તક બનાવે છે.” આ વખતે એવો વિચાર કરવો કે તમે દરેક શાસકારા જગતમાંથી શક્તિનું આકર્ષણ કરો છો અને તેથી તમારું શરીર બળવાન અને તેજસ્વી બને છે. એ સાચું અમૃત તમે આ ક્રિયાથી મેળવી શકો છો. આ ક્રિયાથી જ પૂર્વે અધિ મુનિયો નિરોગી અને લીધાંયુ રહી શકતા.

આ ક્રિયા હાર ઉપરથી સરલ જણાશે પણ તેનું મૂલ્ય ધણું છે તેનો અનુભવ કરવાથી તેની મહત્તાનું બાન થાય છે. સુરક્ષાકર્ષણના નિયમ જેવી આ ક્રિયા પણ વિશ્વ વ્યાપી છે. તેનો પ્રયોગ કરવાથી મનુષ્યને તેનો પૂર્ણ લાભ મળે છે.

ઉપરની રીતેજ સૂર્યનાં કિરણોમાં વ્યાપ્ત, પ્રાણોનું યોગ્ય કરનારી મહત્ત્વની શક્તિનું આકર્ષણ કરી શકાય. પ્રાણોનું અર્ધિ લોહો સૂર્યનું પૂર્ણ કરતા હતા. સૂર્યને અર્ધિ હતા હતા. સૂર્યનું આવાહન કરતા હતા. સૂર્યકવચ બધુના હતા, અને પ્રાતઃકાલે સૂર્યનાં કિરણો શરીર ઉપર પડે તેવી રીતે સૂર્યના પ્રકાશમાં બેમી સંજ્ઞાવંદન કરતા હતા. આયુષ્યવર્ધક તત્ત્વોને શરીરમાં ખેંચતા હતા. તમે ધારો તો તમે પણ તે પ્રમાણે સૂર્યનાં કિરણોમાંથી આયુષ્યવર્ધક તત્ત્વો ખેંચી શકો એમ છે.

પ્રાતઃકાલના પ્રથમ પહેરમાં તમારે સૂર્યનો તાપ બહુ પડતો હોતો નથી, તે સમયે એટલે સાત આઠ વાગ્યાના સુમારે તમારે એક સ્વચ્છ વસ્ત્ર પહેરી શરીર ઉધાકુ રાખી, અથવા જરૂર જણાય તો એકલો સ્વચ્છ બેસ એવી સૂર્યના પ્રકાશમાં બેસવું. પછી આખો મિંચો એવો કદપના કરી કે “સૂર્યનાં જે કિરણો મારા શરીર ઉપર પડ્યા છે. જે સૂર્યનાં કિરણો મારી ચારે તરફ ફેલાયાં છે, તે સર્વમાં રહેનારી શક્તિ (omnipotent) મારા શરીરમાં પ્રવેશ કરી રહી છે.” આવી કદપના કરી તે કદપનાનુમાર બને જ છે એવું કદપનામય દ્રશ્ય ખડું કરી થોડીવાર શાંત થઈ બેસા કરવું. ઘોડા વખત પછી તમારું શરીર કાંઈ અલૌકિક વીજળી જેવી શક્તિથી ચમકી ઉઠશે. અને તમારામાં નવજીવન પ્રાપ્ત થવું

જણાશે. આ ક્રિયા હંમેશ કરવાનો અભ્યાસ રાખવાથી તમને સત્ય આનંદનો અનુભવ થશે. અને તમારું શરીર નીગમય અને આગેચલાળું થશે.

સત્તા પહેલાં તમારે આ પ્રમાણે ક્રિયા કરવી. પથારીમાં ચત્તાપાટ મૂકી જવું, પગ નીચે પણ એક તક્રોગો કે ઉંચીકું મૂકવું. માથા તળે ઉંચીકું રાખવું. પછી શરીરને સ્થિતિ કરો. પછી દીર્ઘશ્વાસ લેવો, પછી માથું, આંખ, ગદન, છાતી, પગ વિગેરે એક પછી એક અવયવ ઉપર નવાં સુધી તમારા હાથ પહોંચે ત્યાં સુધી હાથ ફેરવો અને દરેક અવયવ ઉપર હાથ રાખી એવી દૃઢ ભાવના કરો કે પ્રત્યેક અવયવ પોતાનું કાર્ય નિયમિત રૂપથી કરે છે. એ તમારા શરીરના કોઈ ભાગમાં વ્યાધિ હોય તો તે ભાગ ઉપર તમારો હાથ વધુ વખત રાખો અને એવી ભાવના કરી કે તે વ્યાધિ નિર્મૂળ થવા લાગ્યો છે. આ પ્રકારે ભાવના કરવી એ ધર્મજન ઉત્તમ દેવ આપનાર છે. તમારી ભાવનાનુસાર તમે તમારું પોતાનું ભવિષ્ય રચો શકો છો એટલુંજ નહિ પણ તમે તેની યોગ્ય ભાવનાનુમાર આપના વિશ્વનું કલ્યાણ કરી શકો છો. ય શ્રી માયના સદશી સિદ્ધિમંવતી. જેવી ભાવના હોય છે તેવી સિદ્ધિ મળે છે. મનુષ્યની ભાવનાનું મળ ધર્મજન અદ્ભુત છે. તમે મનુષ્ય છો, અને તમે તમારી ભાવનાનુમાર તમારું જીવન નિર્માણ કે સમજાવવા શકો તેમ છો.

આવી ભાવના કરતાં ઉંચ આવવા માટે એટલે ઉંચી એક ભાવના કરતાં ઉંચી જાઓ. આ વખતે એવી ભાવના કરવી કે હું સવારે ઉઠું ત્યારે મારું શરીર પૂર્ણ રૂપે સ્વચ્છ અને તાજું, નિરામય અને સ્ફુર્તિવાળું રહે, મન હલકું અને પ્રસન્ન હોય. આવી અંતિમભાવના કરતાં ઉંચી જવું. જ્યારે તમે સવારે ઉંચમાંથી ઉઠો ત્યારે તમને જણાશે કે તમારું શરીર સ્વચ્છ અને નીરોગી છે. તમારા શરીરને તમે જેવું બનાવવા ધારો તેવું બનાવી શકો તેમ છે. તે તો યત્ર જેવું છે. તેના આધાર તમે છો. તેની સર્વ પ્રકારની સ્વચ્છતાનો આધાર તમારા ઉપર છે.

ઉપર લખેલી ક્રિયાઓથી સ્વાસ્થ્ય અને બળ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. શરીરમાં જે કોષ ખાસ વ્યાધિ થયો હોય તો તેનું નિવારણ કરવા માટે ઉપરની ક્રિયાઓ કરતાં કોષજીવી ક્રિયાઓ કરવી. શરીરના જે ભાગમાં દરદ થતું હોય અથવા જે અંગમાં વ્યાધિ હોય તેના ઉપર હાથ રાખી ઉપરની ક્રિયાઓથી તમારા જીવનમાં એટલું તો આવુંજ કરો કે કોષપણ ક્રિયા કરતાં પહેલાં દીર્ઘશ્વાસ લેવો અને શરીરને સ્થિતિ કરવાની ખાસ જરૂર છે. આપણા શરીરમાં કોષપણ ધાર્મિક ક્રિયા કરતાં પહેલાં, સંસ્કારદન કરતાં પહેલાં આચમન અને પ્રણાયામ કરવાની ખાસ અગત્ય વર્ણવેલી છે. એ ક્રિયા કરવામાં પણ ઉપરનો જ હેતુ છે. આ પ્રમાણે જે ભાગમાં દરદ હોય તે ભાગ ઉપર હાથ રાખી તમારી ચિત્તશક્તિ વ્યાધિવાળા સ્થાન ઉપર સ્થિર કરો. શરીરમાં આમ શક્તિને સ્થાપવી અલ્પ શક્તિથી પણ અભ્યાસથી રહેજમાં આવડી શકશે.

ધારો કે તમારી છાતીમાં શ્વેત ઉપડ્યું છે. તો આ વખતે શરીરના બીજા કોષ ભાગ ઉપર મન ન લાગ જતાં તમારા મનને તમારી છાતીના ભાગમાં સ્થાપો, ધારો કે તે સિવાય બીજા કોષ અવયવમાં તમારું ચિત્ત ન રહે. આમ કરવાથી તે સ્થાને તમે ચિત્ત સ્થાપી શકો છો. અને તે જગા ઉપર તમે તમારું વધુ આત્મજન નાખી શકો છો. સામાન્ય માન્ય સૂચનાં કિરણો તમે ધરવાથી અગ્નિ ઉપજવી શકો છો નથી પરંતુ બાહ્યોર્થ (Co-

case) કાયને સૂઈના તાપમાં ધરવાથી તેના ઉપર પડનારા સૂઈનાં સમસ્ત કિરણો તેના એક મધ્યમિંદુનાં એકાંક થાય છે, અને નેત્રી તેની નીચે જોઈ શકાય છે તે તેમાં અગ્નિ ઉત્પન્ન થઈ સળગી ઉઠે છે. તેજ પ્રકારે નમારી આમનેમ ભટકી વૃત્તિો વડે તમારો રોગ મટાડી શકાશે. નથી પણ તે સૂઈ વૃત્તિઓને કાઢી એક અવધ ઉપર સ્થિર કરવાથી અદ્ભૂત પરિણામ આવે છે. જે અંગમાં વ્યાધિ હોય તેના ઉપર ગાનની વૃત્તિઓને સ્થિર કરી પગી એવી કલ્પના કરો કે તે જગાએની વ્યાધિ મરી જઈ નાસકારા બહાર નીકળી જાય છે. અને જે આસ તમે અંદર લો છો તે કાગ તમારા શરીરમાં જાય અને તુલુ જીવન ભરાય છે. એ પગી એક પ્રવળ આઘા કરો કે વ્યાધિ-આત્મ તમારા શરીરમાંની બહાર નીકળી જાય, અને તમે એ વખતે કાઠપથ્થુ પ્રકારની ચકા ગાળ્યા નગર એવી કલ્પના કરો કે ગારા શરીરમાંથી એક મલિન આસકારા વ્યાધિમાત્ર બહાર નીકળી જાય છે આ ક્રિયા થકાપૂર્વક ખર્ચ કરવાથી જરૂર તે સ્થળેથી વ્યાધિ બહાર જશે રહેશે. આ પ્રકારે આઘા કરીને જીવો કે તેનો કેવા પ્રમાણ પડે છે, આ ક્રિયાઓ અનુભવ સિદ્ધ છે. જેમ જેમ અભ્યાસ વધતો જશે તેમ તેમ આ ક્રિયાઓ રહેલથી થઈ શકશે.

વિજ્ઞાનના આશ્ચર્યજનક પ્રયોગો અજ્ઞાન મનુષ્યોને આત્મમાં નામે છે પણ જે તેના જાણકાર હોય છે તેને તે ઘણી માધ્યમ્ય જણાય છે, વિજ્ઞાન પણ એ જાનના છે. એક આધિભાનિક વિજ્ઞાન Physical sciences, હરે કે તમને અધકાસતું દરદ છે. તો તમારે શત્રે સૂત્રી વખતે પેટ ઉપર હથ મૂકી આઘા કરી કે સર્વ મળ સવારે બહાર નીકળવાને માટે તૈયાર થઈ જાય પગી કલ્પના કરી કે જડરાગિન, લીવર આંતરડાં વિગેરે સૂઈ વ્યવસ્થિત હાથ કરી રચાં છે અને સર્વ મળ જીવો થવા લાગ્યો છે એ આર દિવસ દરરોજ શત્રે સૂત્રી વખતે આવી ભાવના કરવા. પગી જીવો કે તેનું કંતુ પરિણામ આવે છે. આથી જીવે દિવસે જ તમને ઘણે નામે તો લાભ જણાયો, કદાચ શરૂઆતમાં લાભ ન જણાય તો આ ક્રિયા રોજ કરવા કરો. તેને ચકા લાનો છોડી ન દેરો. કારણ કે શરૂઆતમાં જો ક્રિયામાં વિચિત્રતા હોય છે તો દૂર મળવામાં વિતંન થાય છે, આ ક્રિયામાં દૃઢપ્રદા અને પૂર્ણતા મળતાં તેનું ફળ જરૂર મળે છે. આ ક્રિયાથી તમે દરેક પ્રકારના વ્યાધિ મટાડી શકશો.

શરીરને આરોગ્ય રાખવા માટે કટલીક વાતો યાદ રાખવાની જરૂર છે. ત્યારે તમે પાણી પીવો, ત્યારે એકદમ ઉતાવળથી પાણી ગળાડાવી ન જવું, જેમ ગરમ ચકા કે દૂધ ચીમે ધીમે ધુટડે ધુટડે પીવો છો તમ પાણી ધીમે ધીમે પીવું અને તે પીતી વખતે એવી ભાવના કરવી કે પાણીમાં જીવનનરવ છે અને તે આરા શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે. જમતી વખતે પણ એવી જ કલ્પના કરો કે હું પ્રત્યેક વસ્તુમાંથી પોષકતત્વનું ગ્રહણ કરું છું હમેશાં પ્રસન્ન રહેવું, ચિન્તા અને વાપતાને કટીપથ મનમાં પ્રવેશ કરવા ન દે. રોગની વાતો કદી ન કરો તેમ નેત્રી વાતો કદી અંતરો પજ નહિ નમારા શરીર અને મન ઉપર માત્ર તમારો જ અધિકાર છે એમ માનો. જીજનું તેના ઉપર કાંઈ આલનું નથી એ નક્કી માનો.

આ પ્રકારે જ્ઞાત મન રાખવું, શરીરને આરોગ્યવાળું બેવાની કલ્પના કરવી, દુઃખની વાતો કરવી નહિ કે સંભળવી નહિ. ઇશ્વરના રાજ્યમાં સર્વસ્થળે શાંતિ અને સુખ વ્યાપી રહ્યાં છે અને તેમાં તમે હંમેશાં મસ્ત રહો છો એવી કલ્પનાને ન બૂલો. સદા આનંદી રહેવું, આનંદ એ ઇશ્વરનું સ્વરૂપ છે. તેને આચારમાં મૂકો, તેથી તમારા શરીરની અંદરનાં હૃદય, હીનર, હોઝરી, આંતરડાં વિગેરે સુવ્યવસ્થિત રીતે ક્રિયા કરશે. હૃદયમાં સાદા થવું લોહી સ્વચ્છ થઈ તમારા આખા શરીરમાં વહેવાં કરે છે, તમારું મગજ જ્ઞાત રહે છે અને તેથી મન સ્થિર થાય છે.

આ પ્રકારે શુભ વિચારનું ચિંતન કરવું. સુખ, શાંતિ, દયા, પ્રેમ, આનંદ, સર્વાત્મ ભાવના, અને એવાજ વિચારોનું મેવન કરવું; ક્રોધ, મદ, લોભ, શોક, રાગ દેષ અને એવાજ પ્રકારના અશુભ વિચારોનો બહિષ્કાર કરો, આથી તમે જ્ઞાત ગ્હી સકશે, સુખી જીવન ગાળી શકશો અને હિતમ આરોગ્યનો લાભ મેળવી શકશો, આ સર્વ આચારમાં મૂકવાથી તેનું ફળ મળ્યા વગર રહેવાનું જ નહિ, માટે જો તમારે પૂર્ણ આરોગ્ય શાંતિ, સુખ, અને આનંદનો અનુભવ કરવો હોય તો, પ્રાપ્ત વ્યાધિને દાળવા હોય તો આ ક્રિયાને આચારમાં મૂકજો.

હિન્દુ અનાથ આશ્રમ-નડીઆદ.

હાલ હિન્દુ જાતીનાં નાનાં મોટાં ૧૫૦ અનાથ અપંગો મળીને પળાય છે, પોશાય છે.

એક કિવસની ખોરાકી ખદત રૂ. ૫૦) ખર્ચ થાય છે.

દરેક જાતનાં દાન લેવાય છે. દરેક દાનની પાવતી મળે છે.

તમો પણ રૂ. ૨૦૦) આપી એક તીથીની એક ટંક તમારાં સ્નેહીઓના નામથી “અન્નદાન” આપવા ખાતે રોકી દેયો !!

દાન આપવાની યોજનાઓ અને વ્યવસ્થાથી વાકેફ થવા વાર્ષિક રીપોર્ટ મંગાવવા લખો, જે મફત મોકલાય છે.

મંત્રી-હિન્દુ અનાથાશ્રમ-નડીઆદ.

શ્રીચરકસંહિતા—ચિકિત્સાસ્થાન.

અષ્ટમ અધ્યાય.

કુષ્ટ ચિકિત્સિતમ્ ।

કોઠની ચિકિત્સા.

એ ઉપરાંત કુષ્ટ ચિકિત્સિત નામના અધ્યાયનું આખ્યાન કરીએ છીએ એવું જાણના આત્રેયજીએ કહ્યું.

હે અગ્નિવેશ વિશેષ કરીને સ્પર્શ દન્દ્રિયને નષ્ટ કરનાર કુષ્ટોના હેતુ, લક્ષણ આગ્રય તથા ચિકિત્સાનું વર્ણન સારી રીતે સંકલો. ૧

કોઠ ધવાતું કારણ.

વિરોધી અન્નપાન, દ્રવ સ્નિગ્ધ તથા ભારે વસ્તુઓનું સેવન, વમન તથા મલમૂત્રના પ્રતે રોકવા (૨) બહુ ભોજન કરીને વ્યાયામ તથા ધણે સંતાપ કરવો વિપરીત મથી રીત ઉષ્ણ આહારનું સેવન કરવું, ઉષ્ણાસ કરવા. ૩ તાપ, યાક તથા બયથી વાકુલ યથ તરત જ પાણી પીવું, પ્રથમ વખતનું આધેહુ પચ્યા સિરાજ ફરી જમવું, ધુ ખાવું. ઉઠ્ઠી વિગેરે પંચકર્મોને પાળવાં નહિ. ૪ નતુ અન્ન, દહીં, માછી, તલ, પ્રેક, ખટાશ, અડક, મૂળા, ફળેતુ અનાજ, ઝોળ, ખીર એ વસ્તુઓ વધુ ખાવી. ૫ અ-
ર્ચ્ય દોષ છતાં મૈથુન કરવું, દિવસે સુતું, બાકરો અને ગુરુઓનું અપમાન કરવું, પાપ કરવું, ૬ એ કારણથી વાતાદિ ત્રણે દોષ દુષિત યષ્ઠને તથા, લોહિ, માંસ તથા શરીર-
માંના જગને દોષિત કરે છે. વાતાદિ ત્રણે દોષ અને તથાદિ ચારે ધાતુ એ સાતે કુષ્ટના વ્ય કહેવાય છે. ૭

એનાથી અઠાર પ્રકારના કોઠ ઉત્પન્ન થાય છે. દાષ પચ્ચ કોઠ એક દોષથી ઉત્પન્ન થતો નથી. ૮

કોઠનાં પુર્વરૂપ

સ્પર્શ ભુદ પ્રકારના યથ જવા, ધણે પરસેવો થવો, અથવા તિલ્લુક પરસેવો ન થવો, વિવર્ણતા, (વર્ણ ફેરવાઈ જવો) શરીર ઉપર ઉંચાં ઉંચાં ચક્રમાં ચર્ચા, રોમાંચ થવા, ઝેળ આવવી, ચામડીમાં સોષ વાગવા જેવી ખીડા થવી, મહેનત કર્યા વગર યાક વાગવો, ગાનિ થવી, (૯) મગ્ગોમાં વધુ ખીડા થવી, મણો જલ્દી યથ આવવા, મણો ધણે વખત સુધી રહેવા, દાહ થવો, શરીર બહેરે યથ જવું એ સર્વ કોઠનાં પૂર્વ રૂપ છે. ૯

અઠારો કોઠનાં લક્ષણ.

એ ઉપરાંત કપાત, ઉદુમ્બર, મંડક, અખ, જાંઘ, પુણ્ડરિક, મિષ્મ, કાકલુક, એક કુષ્ટ, ચર્મ કિટિમ, ત્રિપાદિકા, અલસક, દાદર, ચર્મદલ, પામા (ખસ), વિષ્કોટક, ચતાર તથા ત્રિચરિકા-ઉંદરી એ અઠાર કોઠનાં લક્ષણ કહ્યું છે. ૧૦

કાપાલ કુષ્ટ—જે કાઠમાં ચામડી કાળી તથા લાલરંગની ખરસટ, લુખી, તથા બડબટ પડી જાય, અને સુણ જાય, અદર પીડા થયી થાય, તે કાઠને કાપાલ કહે છે તે ધણે હાનિકારક છે. ૧૨

ઉગ્મર કુષ્ટ—જે કાઠમાં ચેળ આવે, દાઢ થાય, રાતો વર્ણ થાય, ધણાં ફવાઈ અને ઉમરડાના ફળ જેવી કાંતિ થાય તેને ઉગ્મર કુષ્ટ કહે છે. ૧૩

મંડલ કુષ્ટ—જે કાઠમાં ધોળો, લાલ, રિયર, આદર્, રિનગ્ધ, ઉન્નત, પરપર મળેલાં તથા ધણાં કટલાયક મંડલ-ચકામાં ઉત્પન્ન થાય તેને મંડલ કહે છે. ૧૪

ઋષ્ય શુન્ભ—જે કુષ્ટ કઈંચ, આલુખાલુની કિનાર ઉપર લાલ રંગનો અને વચ્ચે પીળાચળા રંગ, પીડાવાળાં અને મૂંઝની શ્રમ માફક આકાર હોય તેને ઋષ્યશુન્ભ કહે છે. ૧૫

પુન્ડરિક—જે કાઠ ધોળા રંગનો, કિનારો ઉપર લાલ રંગ, ધોળા કમળના પત્ર જેવા આકારવાળાં, હંચાં તથા બળતરાવાળા હોય તેને પુન્ડરિક કહે છે. ૧૬

સિંધુ કુષ્ટ—જે કાઠ ધોળો તથા તાંબા જેવા રંગના દૂધલાના પુષ્પ જેવો કાંતિવાળો, તથા સૂક્ષ્મ હોય છે તેને સિંધુ કહે છે. આ કુષ્ટ ઉપર ચોળવાથી ધુળ જેવી રંગેડી થાય છે એ ધણે ભારે વક્ષસ્થલમાં જ થાય છે. ૧૭

કાંકણ—જે કાઠનો રંગ ધુંધરા જેવો, પાક નહિ તેવો, તીવ્ર પીડાવાળો, તથા વાનાદિ ત્રણે દોષનાં લક્ષણોવાળો હોય તે કાઠને કાંકણ કહે છે આ કુષ્ટ અસાધ્ય છે. ૧૮

એ સાત મદા કાઠ ગણાય છે.

જે કાઠ પરમેશ્વર વગરનો, બહુજ દેશવચ્ચે તથા માછલીના કુકડા જેવા આકારવાળો હોય, તેને એકકુષ્ટ કહે છે, જે કાઠમાં હાથોની ચામડી જેવો ચામડી મોટી થઈ જાય છે તેને ચમ કહે છે. ૧૯

જે કાઠમાં ચામડી કાળાચ પડતી માંસની ગાંઠ પડી જવાને લીધે ખરસટ તથા કઈંચ થઈ જાય છે તેને કિંદ્રિમ કહે છે. જે કાઠમાં હાથ તથા પગના વધક ફાટે છે અને ધણી પીડા થાય છે, તેને રિપાદિકા કહે છે. ૨૦

જે કાઠમાં ખંજવાળવાળો લાલ રંગની ફેલ્લીઓ થાય તેને અલસક કહે છે, જે કાઠમાં ચેળ આવે તથા રાતા રંગની ઝીણી ફેલ્લીઓ કાંઈક ઉપરની ચકામાં જેવી ચામડી થાય તેને દાદર કહે છે. ૨૧

જે કાઠ રાતારંગની ચેળ સાથેના ફેલ્લા થાય અને ધણી પીડા થઈ પુટી મરે તેને ચમ્મદલ કહે છે, એ કાઠમાં કાષ્ઠ અડકે તો ધણી પીડા થાય છે. ૨૨

જે કાઠમાં ધોળારંગની, લાલરંગની તથા પીળો ધણે ચેળ આવે તેવી ફેલ્લીઓ થાય છે તેને ખમ કહે છે, જે કાઠમાં ધોળો, પીળો તથા રાતા રંગની પાતળી ચામડી થઈ ફેલાઈ લીધે આવે તેને વિરોદ્ધ કહે છે. ૨૩

જે કાઠમાં રાતા રંગનાં પીળાચ પડતાં દાઢ તથા પીડાવાળાં ધણી શુભગંધીકળે છે તેને ચતાર કહે છે. જે કાઠમાં ચેળ સાથે પીળાચ પડતી ફેલ્લીઓ થાય અને ધણે પડે નીકળે છે તેને વિચરિકા કહે છે. ૨૪

આ અગીઆર કુષ્ટ કહે છે.

વાયુના વધવાથી કાપાલકુષ્ટ. કર્મના વધવાથી મંડલકુષ્ટ, પિત્તના વધવાથી ઓદુ-ખર કુષ્ટ અને ત્રણે દોષ વધવાથી કાંકણ કુષ્ટ થાય છે. ૨૫

વાત અને પિત્તના વધવાથી સ્વપ્ન હુટ, કફ અને પિત્ત વધવાથી પુન્નરિક કુટ અને વાત કર્મની અધિકતાથી સિંધુકુટ ઉત્પન્ન થાય છે.

અર્ધ, એકકુષ્ટ, ક્રિટિક, વિપાદિકા, તથા અવયક એ કુષ્ટ વાત કફ વધવાથી થાય છે ૨૭

દાદર, અર્ધદશ, પામા (ખસ), વિરોદ્ધ, તથા ચતાર એ કુષ્ટ, ઘણે ભાગે કફ પિત્તના વધવાથી થાય છે. અને વિચરિકા કુષ્ટ ઘણે ભાગે કર્મના વધવાથી થાય છે. ૨૮

અર્ધા કાઠ એ કે ત્રિશેષ જ હોય છે, તથાપિ કાઠમાં વાતાદિ દોષોના પોતપોતાના લક્ષણોદ્ધારા બલાબલને ગણીને ચિકિત્સા કરવી જોઈએ. ૨૯

કાઠમાં જે દોષનાં લક્ષણ બહુ વધી ગયાં હોય તેને પ્રથમ ચાત કરીને તે પછી બીજા દોષોની ચિકિત્સા કરવી. ૩૦

કુષ્ટ વિશેષો વડે દોષ, દોષ વિશેષો વડે કુષ્ટ અને કુષ્ટદ્વારા હેતુ ગણી ચક્રાય છે બીજા હેતુ એ સર્વને પ્રકલિત કરે છે ૩૧

રક્તા, શોષ, સોર્ધ ખોળા જેની પીડા, યજ્ઞ, સંકોચ, ચામડી ખરેખર થવી, વગર મહેનતે થાક લાગવો કર્મચૂલા રોમાચ અને પીળા તથા લાતરંગ થવો, (૩૨) એ કુષ્ટોનાં વાયુનાં લક્ષણ છે દાદ, રતાચ, ૫૨ વહેવું પાકવું, મગ્ગા જેવી દુર્ગંધી મારવી, કલેદ, અને ધરીનું મગ્ગા ગળાને નીકળવું એ કુષ્ટોમાં પિત્તના લક્ષણ છે. ૩૩

દોષો ૨૪, શીતલતા, ચેળ, રિચરતા, ઉસુ થવું, કારેપણું, રિગબતા, કીડાપડવા, તથા કશ્મેદ એ કુષ્ટોમાં કર્મનાં લક્ષણ છે ૩૪

આ અર્ધા લક્ષણોવાળા કુષ્ટના કુષ્ટ રોગીની ચિકિત્સા દુઃશીમાન વેદે ન કરવી તૃષા, દાદ, તથા મંદાગ્નિવાળા જે કાઠીન કીડા પડા ગયા હોય, તેની ચિકિત્સા પણ ન કરવી. ૩૫

જે કાઠમાં વાયુ તથા કફ વધારે હોય અથવા એકજ દોષ વધારે હોય તે કષ્ટ માધ્ય નથી. જે કાઠમાં કફ, પિત્ત તથા વાતપિત્ત વધુ હોય છે તે કષ્ટસાધ્ય હોય છે. ૩૬

જે કાઠમાં વાયુ વધુ હોય તેમાં પહેલા ઘી ખાવું, જેમાં કફ વધુ હોય તેમાં પ્રથમ ઉટ્ટી કરાવવી. અને જેમાં પિત્ત વધુ હોય તેમાં પહેલાં રક્તમોક્ષણ-(રક્ત ખોલાવી લોહી કાઢવું) તથા જીલામ આપવો જોઈએ ૩૭

કપરચાનમાં જે ઉટ્ટી તથા વિરચનના યોગ કહેવામાં આવ્યો તેનો કુષ્ટ રોગમાં પ્રયોગ કરવો જોઈએ. કુદ્ર કુષ્ટોમાં સાષ જેવા દુધીયાર વડે ખણીને લોહી કાઢવું અને મહા કુષ્ટોમાં નસને ચીરાવીને લોહી કાઢાવવું જોઈ છે ૩૮

જે મદવાગાના દોષ બહુ વધી ગયા હોય તેના પ્રાણની રક્ષા કરવા માટે વેદે ઉલ્લી જીલામ, વિગેરે સંશોધન આપતાં, પણ સંશોધનમાં બળનો વિચાર જરૂર કરવો જોઈએ. કેમકે દોષો ઘણા નીકળ્યા બાદથી નિર્જળ પુરુષને વાયુ જલદી જ નષ્ટ કરી નાંખે છે (મૃત્યુ થાય છે) ૩૯

કાઠો શુદ્ધ કરી અને લોહિને કાઢી નાંખ્યા પછી વી ત્રિગેરે સ્નેહ પીવું ઘણું જોઈ છે. કેમકે કાઠો શુદ્ધ થયા પછી નિર્જળ કાઠી પુરુષના ધરીરમાં વાયુ જલદી જ પ્રવેશ કરે છે ૪૦

વૈદક દુશ્કાઓ.

(લે. આર્થર્થ મયારામ સુદરશ)

ઝહારો સાફ લાવનારી ગોળીઓ.

એલીઓ ચોખો ૧ ભાગ, શુક ૧ ભાગ, સાણુ ૧ ભાગ, ઘવિંચ ૧ ભાગ તેની એક એક વાલની ગોળીઓ કરવી. તે ઝહારાની કમજીયતવાળાને નિત્ય ૩ એકાંત્રા રાતે રાતે સુતી વખતે કમજીયત સુગમ ૧ થી ૨ ગોળી આખી કે કટકીઓ કરી જળ વડે લેવી. તેથી સવારમાં સાફ દસ્ત આવશે તથા પેટ હળવું થઈ, જઠરાગ્નિ પ્રદિષ્ઠ થઈ ખોરાક ખાવામાં ફરી ઉત્પન્ન થશે.

વાળ સ્થાપ કરવાનો કલક

૧ બોદાર કે સિંદુર ૨ ભાગ, કળી સુનો ૧ ભાગ એકત્ર મેળવી દુધમાં કાલવી, વાળ સાણુથી પ્રથમ ધોષ પછી આ લેપ ઘસવતી લગાવવો, અને તે બા થી ૧ પહોર રહેવા દેવો, અને પછી ધોષ નાખવો તેથી વાળ ધોળાના સ્થાપન થશે.

૨. આગલી રાતે ૧ પહોર મેદીનાં પાન જળમાં ઘુટીને લગાવવાં અને પાછલી રાતરે ૧ પહોર ગળાનાં પાન લઢીને લગાવવાં. તેથી સફેદ વાળ કાળા થશે.

૩. સિંદુર ચોખો અમર બોદાર બારીક કરેલો ૩ ભાગ ચાક ૨ ભાગ, અને સુનો ૧ ભાગ, એકત્ર મેળવી જળમાં કાલવી ધોળા વાળને ૧ પહોર મડો લેપ દઈ પછી બહોળા પાણીની કુડીમાં ગુજ કે દાદી ધોષ તેલ લગાવવું. તેથી વાળ કાળા થશે.

૪. સુનો ૩ ભાગ, બોદાર ૨ ભાગ અને પાપડખાર ૧ ભાગ એકત્ર બારીક કરી, આમડીને તેલ લગાડી આમડીને ૫ લાગે તેમ ચમચા વડે, જળમાં ખળ જેવો કાલવી ચમચાવડે દાદી કે મુછને લગાવી પાંચથી સાત મિનિટ રાખવાથી ધોળા વાળ કાળા બને છે આ કલક બોહોળા પાણી વડે ધોષ પછી વાળને તેલ લગાવવું.

૫. ગધક ૦૧ ઔષ્ઠ, સુગરલેડ ૬ ઔષ્ઠ એકત્ર મેળવી ગ્લીસરીન ૦૧ ઔષ્ઠ, અને પાણી ૫ ઔષ્ઠ એકત્ર મેળવી નિત્ય વાળને લગાવવાથી વાળ કાળા બને છે.

૬. સફેદ આષ સોડાનું પાણી નિત્ય લગાવવાથી વાળ સ્થાપ બને છે.

૭. નાઇટ્રેટ ઓફ સિલ્વર, કાગીખાર, ૧ દ્રામ, ખાવળનો શુદ્ધ ૧ દ્રામ, અર્કોલ ૨ ઔષ્ઠ, ૧ એક નાની શાસીમાં એકત્ર મેળવી તેમાંથી આમડીને ૫ અડે તેમ ઘસવડે લગાવવાથી ધોળા વાળ સ્થાપ થાય છે. જો મેદી જેવો રંગ જોષએ તો ૧ વાર અને કાળા માટે ૨ વાર લગાવવા છે. લગાડવા પછી કાંઈ વાર રાખી સુકાતાં ધોષ નાખવું આમડીને કાળા ગાય પડે તો તે ચીકણું પાણી લગાડતાં મટે છે.

વાળવિનારાક દવાઓ.

૧ તાલે સુનો ૧૬ ઔષ્ઠ, હરતાલ ૨ ઔષ્ઠ. ખાજરીનો આટો ૨ આંશ જળમાં મેળવી ખળ જેવું કરી વાળને લગાડી ૫ થી ૧૦ મિનિટ રાખી વાળને જળ વડે ધોષ નાખતાં વાળ નિકળી જાય છે. પછી તે જગ્યામાં તેલ લગાવવું.

૨ બેરીયમ મફ્ફાઇડ બારીક કરેલું ૧ ભાગ અને ચોખાનો ૩ ખાજરીનો આટો ૩ ભાગ એકત્ર મેળવી પાણી વડે ખળ જેવું કરી નકામા ગ્રુમ ખાખવા વાળને લગાવવાથી ૫ થી ૧૦ મિનિટમાં જ વાળ તે લેપ ધોવા સાથે નિકળી જઈ જગ્યા સાફ સુવાળી ચકચકીત તેજસ્વી બને છે. આ લેપથી ખાજ, દાદરને ખજવાં પડે મટે છે.

.૩ સ્કાઇટીસાઇમુ—દાઢપો સફેદ ઓફ સોડા ૩ ભાગ, તાંબે કળી ગુનો ૧૦ ભાગ, આટો ૧૦ ભાગ, તે જળવડે ખગળેવું કરી વાગતે લગાવી અત્રે અત્રે અત્રે અત્રે જરી ના છુટા પાનાવડે તે કાઢી નાખવાથી વાળ નિકળી જશે પણ જળવડે ધોઇને ત્યા તેલવાળો દાઢ મારવો.

દાંતનું મંજન.

સાફ કરેલો ચાક ૩ ઔંશ, મિઝાના ગાઈ પાઉડર ૨ ઔંશ, સોપારીના કાપલા-નું ખારીક ચુરણ ૧ આંશ, કપુર ૦૧ ઔંશ, હીગમેગ ૦૧ ઔંશ એ પ્રમાણે મેળવી તૈયાર કરવું નિત્ય દિને ધસવાથી મજાન થશે.

૨. ચાક ૪ ભાગ, સાકર ૩ ભાગ, સોપારીનો કે બદામના છોડાના કાપલાનું ચુરણ ૨ ભાગ, કાથો ૧ ભાગ, ગાંબે ૦૧ ભાગ, કપુર ૦૧ ભાગ, એકત્ર મેળવી તૈયાર કરી દિને ધસવાથી દાંતને પેદાના રોગ મટાડી દાંતને મજાન મને છે.

દાંતની પીડાનો ઉપાય.

કેટલાકના દાંત કે દાંદમણ પડખાનો કે ઉપરનો ભાગ ખેંચી ખવાય જતો તેમાં ખાદ્ય કે પોષ પડે છે અને તેથી તેમાં બરાએલા અનનની ખરાસ થઇને દાંત કે દાંદ પેદાને અતિ કળસાયે વેદના ઉપડી આવે છે. તેને માટે ક્લોરોફોર્મ, અગર કાર્બોલીક એસીડ કે ક્રીપાઓટ નામની દાર્દ પથ્થુ દવા, સળીપર કે વીંટી તે એમાં બોળી ખવાએલ કે પોલી દાંદના પોલાણમાં લગાવી બરવાથી તરતજ દાંત, દાંદ કે પેદામાં થતી વેદના શાંત પડે છે. કોડીન કે મોરશીયા ના ઝેનને રીપા પાણીમાં મેળવીને તેમાં કે પલાળી મુકવાથી પથ્થુ પીડા તરતજ કમી થાય છે. કાર્બોલીક એસીડ કે ક્રીપાઓટનું ચુમકું લગાડનાં તે હોઠ કે ગલોફાની આમડીને કે જીભને ન લાગે તેમ લગાડવું ને પછી ચુકવું રહેવું. તેથી દાર્દ વારમા તેની અમર થશેજ.

તાવવડે માધાનો દુઃખાવો થતો હોય તો તે ઉપર સુકવાનાં પોતાં.

સુરોખાર ને નવસાર અમે ભાગ, પાણી ૪૦ ભાગ એકત્ર મેળવી ને પાણીનાં પોતાં મુકવાથી ધણીજ મંડક વળી તાવ ધાંમે પડશે તથા માધાનો દુઃખાવો કમી થશે. આવા પોતાં ગાંઠ, ગડ ને શુજ ઉપર પથ્થુ લગાડાય છે.

વાળવદ્ધિ સુગંધી સોગડી.

લીંગાં તળેલ આંખળાં ૫ ભાગ, કપુરકચરી, મોય, વાળો, પાનની જડ અને ગુલાબ કળા એકએક ભાગ એકત્ર ખારીક ચુરણ કરી તેને ટાપરાના વેલનું મેંવણુ દર્દ પછી જગ વડે ધુંટી તેની લાંબી સોગડીઓ કરવો ને સુકવી લેવી. તે અડવાડીએ એકાદવાર પથર કે ઓરીસા ઉપર જળમાં ધસી વાળમાં લગાડી, ઓળાઓળાને ધેવાથી વાળ દુર્ગંધી ચીક-જીને મેલા મટીને સુગંધી, મુંવાળા, મોકળા ને તેજસ્વી બને છે ને મનમાન્ય વધે છે.

અળાકઓ મટવાની દવા.

કેરીનો રસ શરીર લગાડીને નહાવાથી અગર ફરી ફી ઝાડલી નવાડી નેતો ખરડ કરીને પછી નાવાથી અળાકઓ માટે છે નહાવા જેટલા પાણીમાં એકાદ લીંછુ નીચેવોને નહા-વાથી અળાકઓ મટે છે જસત ભરમ (એકસાઇડ એક જીંક)ને સુખડ કુધની તરમાં મેળવી લગાવવાથી ધામીધાં શુખડાં મટે છે.

મનુષ્ય માત્રનું જીવન ઉચ્ચ શાંતી-જાને? અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાથી
તેને માટે

અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક ગ્રંથમાળા

ના અત્પ્રદેશ આલોક ચન્ને આ સંસ્થા તરફથી અધ્યાત્મજ્ઞાનનો, દેહાવે ચાપ, મનુષ્યો-
સદ્વિચારશીલ અને ઉચ્ચ ચારિત્ર્યશીલ અને તેવા અથો નિયમિત પ્રકટ થશે. મહાન પુરુ-
ષોનાં જીવન ચરિત્રો, વેદો અને ઉપનિષદોના અથો, પુરાણોની ઐશ્વર્ય વાર્તાઓ, મહાભા-
રત અને ભાગવતના જ્ઞાનમય અથો અન્ન ભાષામર્થો, અધ્યાત્મજ્ઞાનથી ભરપૂર પુસ્તકો
જાગૃક્ષેને ઉપયોગી માદિત્ય, સ્ત્રીઓના મનનીય મર્થો આ સત્ત્વ પ્રકટ કરી તે સરસ્તી
કીમને આલોકને આપશે.

આ ગ્રંથમાળાના આલોક ચનારને દરેક પુસ્તક અર્ધા કિંમતે મળશે.

તેના આલોક ચના માટે પ્રવેશ શીટ રૂ. ૧-૦ પ્રથમ પુસ્તકની કિંમત સાથે વસુલ
આપવો પડશે. પુસ્તકોની કિંમત સરતા સારિત્યના ધોરણે ઘણી સસ્તી રાખવામાં આવશે.
દામજો ગ્લેઝ જાડા વપગરો અને દરેક પુસ્તકનું સુશોભિત પાકુ/પુકું બંધાશે.

આલોક ન હોય તેમને આ ગ્રંથમાળાના પુસ્તકોની પુરી કિંમત આપવી પડશે,
તેનું પ્રથમ પુસ્તક

શ્રીમદ્ શંકરાચાર્ય

અને

શંકરદિગ્વિજય.

આવતા માસમાં બહાર પડશે. તેમાં શ્રીમદ્ આદ્યશંકરાચાર્યનું વિસ્તૃત જીવન ચરિત્ર
તેમણે કરેલું પાખંડ મતોનું ખંડન, પરદાયા પ્રવેશ કરી પ્રાપ્ત કરેલું જ્ઞાનસામ્રાજ્યનું જ્ઞાન
અનેક સ્થળે અનેક ધર્મોનો જય કરી કરેલો દિગ્વિજય ત્રિગેરે વિસ્તૃત જીવન ચરિત્ર જે
હાલ દુઃપ્રાપ્ય છે તે જાણ્ય છે. જાડા ગ્લેઝ દામજો, પાકુ પાઈડીંગ કિંમત રૂ. ૫-૦ થશે.
પૃષ્ઠ ૫૦૦ ઉપરાંત છતાં આ ગ્રંથમાળાના આલોક ચનારને તે અર્ધા કિંમતે એટલે રૂ.
૨-૮-૦ ચાલ જાણશે. પોસ્ટેજ જુદું.

આલોક ચનારે પ્રવેશ શીટ રૂ. ૧-૦ મોકલી નામ નંધાવવું જોઈ પુસ્તક તૈયાર
થયે વી. પી. થી અર્ધા કિંમતે મોકલવામાં આવશે.

વ્યવસ્થાપક-અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક કાર્યાલય-અમદાવાદ.

આડીયા-અમદાવાદ.

ધોડાજી વખતમાં બહાર પડનાર આત ઉત્તમ પુસ્તક

સ્વધર્મનિષ્ઠ દૈવિ જીવન

અને

ધર્મસંસ્થાપક મહાપુરુષોનાં જીવનવૃત્ત

આ પુસ્તક છપાય છે. ધોડાજી વખતમાં બહાર પડશે. તેની અંદર મુખ્ય સ્વધર્મોનું
બીજી ઉત્તમ જીવન કવી રીતે આળી રહે તે સર્વથી ઉત્તમ દર્શનો સંદિત લખાયો છે. દરેક
મનુષ્યે ધર્મનિષ્ઠ મનુષ્ય ભેદજે, જાગૃતિને નાનપણથી જ ધર્મ પ્રતિ શ્રદ્ધાવન જનાવરા, ઉચ્ચ અને
દૈવીજીવન આળી કરી. સંસારમાં ઉત્તમ જીવન આળી સુખી થઈ આનંદને અનુભવ કરવો
એ દરેકને ઝમે છે. તે માટે મનુષ્યે શું કરવું તેનું અપૂર્વ વર્ણન આ પુસ્તકમાં છે. આ પુસ્તક
કની અંદર દિગ્દુર્ભમાં યંત્ર ગણેલા ધર્મના ૨૪ અવતારોનું વર્ણન, તેમજ કરેલાં કાવ્યો, શ્રી
કૃષ્ણનું જીવનચરિત્ર, શ્રીરામચંદ્રનું જીવનચરિત્ર, બુદ્ધેવનું જીવન ચરિત્ર, શ્રીમાન ચંદ્રાચાર્ય,
શ્રીમાન વસંતરાય, શ્રીમાન રામોત્તમચાર્ય, શ્રીમદ્ગોવિંદ સ્વામી, કૃષ્ણ, નાનક, રામાનંદ સ્વામી,
શ્રીમાન ત્રિસિદ્ધાચાર્યજી, ગોવિંદજી, દયાનંદ સગરવતી, મદનંદ-વેંગચાર્ય, કમ્પીરત, જરેયારથ
વિજેર ધર્મ સંસ્થાપક મહાપુરુષોનાં જીવન ચરિત્રોના સંગ્રહ છે તે ઉપરાંત કાંઈક વધીને
ધર્મનિષ્ઠ મહાપુરુષો, શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસ, સ્વામી વિવેકાનંદ, શ્રીરામતીર્થ, જીવદેવ, પ્રકાશમ,
એકનાથ મદારાજ, વિજેર મહાપુરુષોનાં જીવનચરિત્રોના સંગ્રહ છે એકદે ૧૫૦ ઉપરાંત મહા-
પુરુષોનાં જીવન ચરિત્રોનાં સમાવૃત્ત છે. તે વાચવાથી મનુષ્ય તેમના જેવું આદર્શ મળી જીવન આળી
શકે છે. જુના નકલો છપાઈ, એટલે કામગીરી પાકુ પુકુ રીમત રૂ. ૫-૦-૦૦ છતાં દાંડગાં આદર
યજાઈ છે. જીવદેવ પાસે આજ રૂ. ૪-૦-૦૦ ન લેવાઈ. તમારે માટે, તમારા સ્ત્રીપુત્રાદિ માટે,
તમારા રેતિ મિત્રો માટે આજે જ આ પુસ્તક મંગાવો તેમી અંદર જુના જુદા દરેક ધર્મનાં
રહસ્યો અને તે તે ધર્મના સંસ્થાપક આચાર્યો અને મહાપુરુષોનાં, ધર્મચારવાની મહાપુરુષોનાં
જીવન ચરિત્રોનાં વિસ્તારગણો સંગ્રહ હોવાથી દરેક મનુષ્ય પોતાનાં તેમજ પારકા ધર્મના રહસ્યોને
સમજી શકે છે. અને ધર્મનિષ્ઠ બને છે. આ પુસ્તક જોવાથી જ તેની ઉપયોગીતાની ખાત્રી થશે.
ધોડાજી વખતમાં બહાર પડશે. આજા છે કે આજે જ મંગાવવા માટે અમારથી નામ નોંધાવો.

જીવસંસ્થાપક સાચોદય—અમદાવાદ.

મહાત્મા ગાંધી

અને

હિંદના મહાન નરરત્નો

આ પુસ્તકમાં મહાત્મા મોહનદાસ ગાંધીનું જીવન ચરિત્ર છે. તેમજ પંડિત મોતીલાલ
નેહેરુ, રજનુપુ બીતરજનદાસ, દાસા લખતરાય, પંડિત મોહનમોહન અલ્લીપી, લો. મા. તિલક,
શાહબાઈ નવરોજીજી, શ્રી અરવિન્દધીરજી, સર શ્રીરાજચંદ મેહેતા, શ્રીમુન ગે. ખર્મ વિજેરનાં જીવન
ચરિત્રોના સંગ્રહ છે. કાગળ બેલે, પાન ૨૨૪, પાકુ પુકું, નીલક અને ગોંધીજીનાં મોટા સાથે ગોડા-૮

જીવસંસ્થાપક સાચોદય—અમદાવાદ.

પ્રજાતે હઠીને, નહેલો, કઈ શું રસન હું પ્રિતે,
ધરીને ક્યાન, ચીકરીતું, એણુંકું વાગ એક ચિતે.
કામીનીઆ તાવ જંગ પારે, સુગંધી તેવ શુભદરી,
સદા સો વાપરે. લોકે, સમગ્રન સો હીરી નરનારી.

કામીનીઆ

ઑઈલ

હિંદુસ્થાનના હરેક ભાગમાં રૂ ૧) ની કીંમતે વેચાય છે. ખરીદતી વખતે
કામીનીઆ ઑઈલ રજીસ્ટર્ડ નામ વાંચી સીલબંધ ગાદસવાળી બાટલી ખરીદજો.
તમરી આલુ બાલુની હવા જતું રહીત અને સુગંધમય બનાવવા
માટે તમરા રૂમ લ અથવા કપડાં ઉપર

ઓટો દીલબહાર (રજીસ્ટર્ડ)

નાં ત્રણ ચાર ટીપાં લગાડો

ચિતને પ્રસન્ન કરનાર તથા હવાને સુગંધમય બનાવનાર આ એક જ સેન્ટ છે.

ચાહ રાખજો. ઓટો દીલબહાર નામ વાંચીને સીલબંધ બાટલી લેજો,
નહીં તો હુકાનંદાર નફાની લાલચે જાળતું સળતું સેન્ટ આપી દેજો.

કીંમત ૦૦ ઑંસની બાટલીના રૂ. ૨, ૦૦ ઑંસની બાટલીના રૂ. ૧-૪-૦

૧ દ્રામની બાટલીના રૂ. ૦-૧૨-૦

સોલ એન્ટ—ધી એન્ડોર્સીયન ડ્રગ એન્ડ કેમીકલ કં.

નં. ૧૫૫ બુઆમસીદ સુબધ.

ભાગ્યોદય

જાહેર

પ્રકાશક: ૧૦ મું. નવેમ્બર ૧૯૨૨. [અંક ૬-૧૦ મું]

વિપયાનુક્રમણિકા.

કર્ણાટક અનુભવનાર મનુષ્યના ઉદ્ધાર (શ્રી ઉપેન્દ્ર) ...	૨૫૭
જીવનની પિત્તરતા અને ધન્યતા (શ્રી ઉપેન્દ્ર) ...	૨૫૭
કર્ણાટકોના (શ્રી ૧૦૦ રૌ) ...	૨૫૮
સર્વત્ર પ્રથમ દર્શન કરતા ભક્તના પ્રતિભાવો. (શ્રી ઉપેન્દ્ર) ...	૨૫૮
કર્ણાટકોના (મહાત્મા ગોમત નથુરામ શર્મા) ...	૨૫૮
આત્મિક જીવનનું રહસ્ય (શ્રીયુગ ભણિયામ ન. દોસી બી. એ.) ...	૨૬૩
આત્માની આર્થિક શક્તિ (ડૉ. વેલુવિદ્યારી) ...	૨૬૭
ઉપનિષદની શ્રદ્ધાવધા ...	૨૭૩
નૃમ અને મૃત્યુ ...	૨૭૭
મોહિની કુમારી ...	૨૮૩
સુસંપત મારિય-આધિ છે (રા. ચવનરામ શુક્લ) ...	૨૮૮
પ્રાસંગિક નોંધ ...	૨૮૯
પ્રાચીન ભારતની ચૌદ વિદ્યાઓ (બાલુ ક્રોમોલ એમ. એ.) ...	૨૯૩
કુબર વિદ્યાન ...	૨૯૭
મહર્ષિ સુશુત ...	૩૦૦
વનસ્પતિ વિદ્યાન ...	૩૦૫
શીવરક્ષ દિતો (મોહની ચિત્તિસા) ...	૩૦૯
વૈદ્ય-દૃષ્ટિ સમઠ ...	૩૧૨

હિન્દુસ્તાન મારે
પૌષ્ટિક સંવાગમ

તત્રી અને પ્રકાશક
જેઠાલાલ દેવશંકર દવે.
ભાગ્યોદય ઓફિસ, અમદાવાદ.

પરેસા ખાતે
સવાળમ
શિર્ડી ૭

જાગ્યોદયના દરેક આદકને હુન્નરવિજ્ઞાન નામનું નવું માસીક મોકલવામાં આવ્યું છે, આ માસીકના આપ આદક યશો એવી આશા છે. આ માસીકમાં વેપાર, હુન્નર અને ખેતીવાડી સંબંધી વિષયો આવે છે, વધુ માટે આ અંકના પાન ૨૬૭ માં વાંચવાથી તેની ઉપયોગીતા સમજશે.

જાગ્યોદયના દરેક આદકને—હુન્નર વિજ્ઞાનના આદક ગણી અંક ૧ મોકલવામાં છે, તેનું લવાજમ તેના માગસરને અંક વી. પી. કરીને વસુલ કરવામાં આવશે. જેમને આદક રહેવા ઇચ્છા ન હોય તેમણે પત્રથી અમને લખી બચાવવું જેથી નામ કમી કરીશું, વી. પી. આવ્યા પછી તેને રિક્કુઝડ-પાછું વાળી અમને નુકસાન ન કરવા લજામણ છે. આશા છે કે આપ તેના આદક જરૂર યશો જ. તેનું લવાજમ રૂ. ૪—૦ છે. આદકોએ વ્યવસ્થાપક હુન્નર વિજ્ઞાન એ શિરનામે પત્ર લખી માસીકનું વી. પી. કરવા લખી દેવું.

વ્યવસ્થાપક જાગ્યોદય અમદાવાદ.

હુન્નરવિજ્ઞાન માટે

મુરતથી તૈયમભાર્પ મુદ્દા મોદમદમાઈ મરદવીવાળા લખે છે કે: હુન્નર વિજ્ઞાન માસીક મળ્યું. આપ જે જે વિષયો ચર્ચવા વિચાર રાખો છો તે, લખા ઉપયોગી અને જામમાજને લાભદાર છે. આવા વખતમાં ભેથક આવા માસીકની જરૂર છે. મારા વિચાર મુજબ દરેક લાયબેરારમાં આ માસીક મંગાવવું જોઈએ. મારે માટે માસીક મોકલશો તેમજ મારા મિત્ર મી. મુંબશીરી ઉપર પણ આદક તરીકે નામ લખી માસીક મોકલશો.

વધુ અભિપ્રાય પાન ૨૬૭ વચ્ચે. આપ તેના જરૂર આદક યશો. આપના વિચારને આદક અનાવશી એવી આશા છે. આપના ઉપર અંક ૧ છે આપને આદક ગણી મોકલ્યો છે તેનો સ્વિકાર કરશો.

મેનેજર હુન્નરવિજ્ઞાન અમદાવાદ.

ત્રીકાળદર્શક, દર્પણ અને મેતાવાહન વિદ્યા.

બીજી આવૃત્તિ બહાર પડી છે કીમત રૂ. ૫—૦—૦

ભવિષ્યવેદના

અને

ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા: (શોધી આવૃત્તિ)

મંગલો આ પુસ્તકની ત્રણે આવૃત્તિ ખપી બંધાયી ઘણાજ સુધારા વધારા સાથે આ પુસ્તક આ મામમાં બહાર પડ્યું છે. જ્યોતિષવિદ્યા, રમણશાસ્ત્ર, રવરોદયશાસ્ત્ર, મરતશાસ્ત્ર, રાશિશાસ્ત્ર, મુખવક્ષણશાસ્ત્ર, મામુદ્રિકશાસ્ત્ર, સુમળદ્રુઘાન-નિર્ણય વિગેરે અત્યંત અવિદ્યમની વાત જાણવાનાર વિદ્યાર્થી આ પુસ્તકમાં સમગ્રજ તેવી રહેલી લાપામાં સમાવેશ છે. પાન લગભગ ૭૦૦ ગ્રંથક કાગળ, પાકું પુસ્તક કીમત માત્ર રૂ. ૫—૦—૦. વ્યવસ્થાપક જાગ્યોદય—અમદાવાદ.

અમૂલ્ય લાભ

તમને કે તમારા સંબંધીને થયેલા અને ન મટતાં અનેક દરેકથી ભે તમે કંટાળી રહ્યા હો, વેલો અને ડોક્ટરોની દવા કરી કરી પૈમાનું પાણી કરવા છતાં ફાયદો ન થયો હોય તો હોમ પળ દરદ માટે એકવાર અમારી સલાહ લેવા લજામણ છે. અમારી દવાઓથી દર્દીના માનસને ફાયદા થયા છે. શારીરિક અને ખાત્રીની દેરી દવા કરી ગમે... નેવાં બ્યાધિ મટાડવામાં આવે છે.

દેવે કુમારેલ વડે સ-અમદાવાદ.

(આ રજામાં નોકરો છોડે. આપતા છે, એની નાની જાહેરખબરો લેવામાં આવશે. એક માસના ના. ૦-૮-૦ આનાના દિનાએ લેવાશે. ર. ની ૫ માસન ગણાશે. ફૂંકી જાહેરખબરો આ માસમાં આપવાથી સારો લાભ થશે.)

કનોમ-ખતીલા માલુમોને હાથે નાંધવાનું સુદર પડીઆળ મળત. છનામ મળશે. છનામ મેળવવાની યોજના માટે ૦-૧-૦ ટીપ્પટ માથે લખે. આ યોજના પ્રમાણે વર્તનારને ઘેર બેઠાં હાથે લખે. ધવાનું, ધડીઆળ મળત મળે છે. લખે.

હુન્નરવિમાન ઓફીસ-અમદાવાદ. મકેલ-દરેક માણસને ઘેર બેઠા દરેક રોનની માલ તે માટે તેણે ઉપાયો સાથે મક્ત મોકલવામાં પે છે. દરે કેમીકલ વર્કસ-અમદાવાદ દરમહિને ૧૦૦થી ૨૦૦ કમાના-હોય તો તે માટે મેળવવી હોય તો ઉપરની રકમ ની ટીપ્પટ સાથે લખે.

મેનેજર હુન્નરવિમાન અમદાવાદ. આપવી છે.-દરેક રહેઠા તેમ દરેક ગામ. ધામ પશુ દરે. કેમીકલ વર્કસની ફાવો માટેની મેનેજરી આપવાની છે. ભરપૂર કેમીયન મળશે. ૦-૧-૦ ટીપ્પટ સાથે લખે.

દરે કેમીકલ વર્કસ-અમદાવાદ.

નોકરો છોડે.

નોકરો છોડે-આ માસીક માટે ફૂંકી જાહેરખબરો લખે, માલની પ્રસિદ્ધિને લખે. હુન્નર વિમાન ઓફીસ અમદાવાદ. તમારા માસની પ્રસિદ્ધિ-કરતી હોય તો તમારી જાહેરખબર આ માસીકમાં આપો. તેથી એકદમ પ્રસિદ્ધિ થઈ મારી મદદથી મેળવી શકો. લાભ માટે લખે.

લાખોદય ઓફીસ-અમદાવાદ. વેપારી ટીપ્પટ-તમે વેપારી હો તો તમારું નામ આ હુન્નર વિમાનના વેપારી લીસ્ટમાં શર-૦-૦ આપી જરૂર નોંધાવજો તેથી સારો લાભ મળશે. તેણે આ માસીકના ગ્રાહક થવું જોઈએ. હુન્નર વિમાન ઓફીસ-અમદાવાદ. અર્થી કીમતે પુસ્તકો-તમે તમારે સારા અને ઉત્તમ પુસ્તકો અર્થી કીમતે મેળવવાં હોય તો અખ્યાત ગાન પ્રચારક મચમળાના ગ્રાહક થાવ, ગ્રાહક થયા હોય તેને આપણા કેસાચાર્યનું જીવન ચરીત તૈયાર થયેથી અર્થી કીમતે મળશે. વડું માટે લખે.

લાભકારક સૂચના.

લાખોદય માસીકની તકનો આખા હિફુસ્તાન ઉપરાંત ચીન, આફ્રીકા, સીતોન વિગેરે થશે જે જાય છે તેની હેઝરો તકનો નીકળે છે તેમા જાહેરખબર આપવાથી સારો લાભ થાય છે.

જાહેર ખબરના લાવ.

ખાસ માસ	જા માસ	તથા માસ
૧૫૦	૮૦	૪૫
૮૦	૪૫	૨૫
૪૫	૨૫	૧૫

તમારા માસીક માલની પ્રસિદ્ધિ મેનેજર લાખોદય અમદાવાદ. આ માસીકમાં સરેશી દુનઃઉવોમને ઉત્તેજન અપાશે તમારો માલ અમને નમુનો મોકલશે તો તે રિવ્યુ અને લાભ તેની લક્ષમણ કરીશું સરેશી જનાવટનો માલ, પુસ્તકો, વિગેરે ચોતાની જનાવટનો અગ્રિપ્રાય માટે એ-માઈ પ્રોત્સાહનો આપી આજે સંકાર કરવામાં આવશે અને પ્રદત્ત ઉત્તેજન અપાશે. મેનેજર લાખોદય અમદાવાદ.

સોના ચાંદીના દાગીના મેળવવાની બરોડાદાર પેલી.

પંચાલ શીવલાલ દયારામ

સોના ચાંદીના દાગીના-વેચનાર અને ખતાવનાર.

રતનપોળને નાકે—અમદાવાદ.

તમારે જો સોના કે ચાંદીના તૈયાર દાગીના ખરીદવા હોય તો જીપરને ઠેકાણે જલો, શુદ્ધ ચોખ્ખી ચાંદીના દાગીના બ્યાજખી ભાવથી પાછી ગેરંટીથી અપાય છે,

જેમાં ઠગાવાની બ્રીટકુલ ધાસ્તી નથી કારણ કે તે દાગીના ઘસાઈ ગયે પણ જ્યારે પાછા આપવા હોય ત્યારે તેની ઘસાઈ જતાં ચાંદીના ભાવપ્રમાણે પૈ ૧ પાછા આપે છે,

છેલ્લામાં છેલ્લી શોધ સુજખના તરેહવાર દાગીના

ઘણાજ મોટા પ્રમાણમાં તૈયાર થાય છે,

દાગીના ઘસાવા બેસવાની કે સોના ચાંદીમાં ભેગ થશે એવી કોઈ જાતની કાળજી રાખવી પડતી નથી. જ્યારે જોઈએ ત્યારે કોઈ પણ જાતના દાગીના તૈયાર મળે છે.

એકવાર કામ પાડી ખાતરી કરી જુઓ.

પંચાલ શીવલાલ દયારામ

સોના ચાંદીના ખતાવનાર અને વેચનાર.

કારખાનું—

બકરી પોળ, નં. ૧૫૧૮

ટેલીફોન નં. ૫૮

રતનપોળને નાકે નં. ૬૧૧૦
અમદાવાદ.

લાહોરના મુખસિદ્ધ વેદ પંડિત ઠાકોરજીવન શર્માની બનાવેલી

શ્રી, પુરુષ, વૃદ્ધ યા બાળક સર્વને લાગુ પડે તેવી

સર્વ રોગ નીવારણ

અમૃતધારા

આ દવા પ્રયેત્ક રોગ ઉપર જુદા જુદા અનુપાનથી અસર કરે છે, જેથી આ દવા ઘણા લોકોએ અનેક રોગો ઉપર વાપરી ખાતરી કરી જોઈ છે, અને તેનાથી થતા કાઠકા માટે ઘણા ઘણા સફળ હોય છે, આદિચરો અને પત્રકારો તેમજ ડાક્ટરો અને વેદોએ અસંખ્ય સર્ટીફિકેટો આપેલા છે; એટલુંજ નહિ પણ અસાધ્ય રોગો માટે જોડા ડાક્ટરો પણ નિરાશ થયા હતા તે રોગોના રાહીઓ પણ આ દીવ્ય આયુર્વીદ્ય મારા ધ્યાના સરટીફિકેટો મોજુદ છે જેથી અમો ખાતરીપૂર્વક કહીએ છીએ કે, આ દવા નીચે લખેલા દરેક ઉપર ઘણીજ અસરકારક છે જેવા કે —

દમ, ખાંસ, ફૂલ તથા સર્વ પ્રકારના તાવો, ગ્રાસ્ત્રીઓ, એકાંતરીઓ યા રોગને બાળકમાં ઘણાં દુરેક દરેક, તેમજ પેટમાં થતાં તમામ દરેક તથા છાતીમાં ઘણાં તમામ દરેક, શ્રી પુરુષોને થતાં ગુપ્ત દરેક, વગેરે સર્વ પ્રકારનાં દરેકોના નામ આપે છે. એ સિવાય ગમે તે પ્રકારનાં ભેરી જાનવરો જેવાં કે:—વીંછી, સર્પ, ઈત્યાદીના ડંશ ઉપર એક રાત્રી પાછુ દવા છે પાંચ દશ મીનોટમાં જ દગમાઘો રૂદ્ધ દુર કરે છે. જેથી સર્વ મનુષ્યોને વિનંતી છે કે એક વાર વાપરી ખાતરી કરી જોવા મુકવું નહિ.

નમુનાની શીશીની કિંમત રૂ. ૦-૮-૦ તથા મોટી શીશીની કિંમત રૂ. ૨-૮-૦ તથા અડધીયાની કિંમત રૂ. ૧૫ પોટેન્શિયલ.

મળવાનું ઠેકાણું—અમૃતધારા ઓફીસ—લાહોર

શ્રીને એકેએક રોગના પંચાંગાંધી બચાવી પુટ કરનારે ગાંધિની દવા.

સુંદરીસાથી. (૨૭૨૬૬)

(લાખો સ્ત્રીઓ રોજ વાપરે છે અને લાખો સદીફીકેટો મળ્યાં છે)

મંગાવો—તે સ્ત્રીઓના તમામ રોગને માટે અકસિર છે. સ્ત્રીઓનાં માઈ પણ દરેક જેવાં કે, લોહીવા, પ્રદર, રક્ત અને ખેત જેથી ચુલ્કરમાનમાંથી ચીકણી, પાણી, પીળા મળગુમળી અવર લાલ-રંગની લોહી જેવી રસી વર્ષા કરે છે, પેસાએ અગન બળે, હાથ પગના તળીઆમાં, કેટોમાં, માથામાં અને માઈ વખતે આખા શરીરમાં સણુકા મારે, ફાટ, ચુસ અને ક્યતર યાય, શ્રીલો તાવ હંમેશાં આવે, શરીર મુકંઈ ધોળા પુરણી જેવું યાય, આંખોનું તેજ કમી યાય, દિવસે દિવસે શરીર મુકંઈ બેઝાલ યાય. અરક્તિ આવે અને કામ થઈ શકે નહિ, આખો દિવસ કેટો અને માથુ ફાટ્યાં કરે, તાવ, ઉધરસ દમ, ખાંસી, મોખ, ઉલટી, અમ્મી, માચીક અટકાવ-હસ્તાન સંગેથી તમામ રોગ ગર્ભાધયની પીઠા, કસુવાવાડ, સુવારોગ એવો અદેવો વિગેરે તમામ રોગ અને આવા અનેક દરદોના સમુદાયે આ સુંદરીસાથી એકદમ મટાડી શકે છે.

આ સુંદરીસાથી બાળ યુવાન, અને વૃદ્ધ દરેક સ્ત્રીએ હંમેશાં વાપરવા લાયક છે. જેથી તેઓના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુટ કરે છે. હસ્તાનના રોગો થવા પામતા નથી અને ગર્ભાધયને ગર્ભ ધારણ કરી શકે તેવું બનાવી પુષ્ક વયે ગર્ભ ધારણ યાય છે. પીવામાં સ્વાદિષ્ઠ છે. બાટલી ૧ ની કીમત રૂ. ૧) ૧ નાની બાળકીઓને પાવાથી શરીર પુટ રાખી યુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે બાધી થવા દેતું નથી ૨ જુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના બાધીમાંથી ફેબચારી ગર્ભાધયને સુધારી ગર્ભ ધારણ કરી શકે તેવું બનાવે છે ૩ ગર્ભ વખતે પીવાથી અધુરે માસે ગર્ભ પડે નથી, ગર્ભનું પોષણ કરી પુથું માસે નિના કષ્ટે પ્રસવ યાય છે ૪ સુવાવડ પછી પીવાથી સુવારોગ યતો નથી, બાળકને પુષ્ટ કરે તેવું દુરસ્ત ધાવણ બનાવે છે અને બાળકનું તે તેની માનું શરીર પુટ કરે છે. ૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મટાડે હંમેશાં પીવાથી સ્ત્રી તંદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વીગેરે બાધી યતા નથી ૬ વૃદ્ધાવસ્થામાં પીવાથી શરીર પુષ્ટ અને તંદુરસ્ત યુવાન જેવું રહે છે અને વૃદ્ધાવસ્થાને અટકાવે છે આ માટે હજારો અભીપ્રાયો મળ્યા છે અને હજારો સ્ત્રીઓ તેના ચાલુ ઉપયોગ કરે છે તેજ તેની ઉત્તમતા છે.

પાટણથી ત્રીવેદી કાલીદાસ દલસુખરામ લખે છે કે: આપને ત્યાંથી સુંદરીસાથીની ૩ બાટલી મંગાવી મારી સ્ત્રીને આપવામાં આવી તેથી આરામ થયો તેથી તે સગર્ભા થઈ, હાલ આપના પુત્ર પ્રતાપથી હોકરો ધાવણો થયો છે. સુંદરીસાથીની શીજી ૩ બાટલી તરત વી. પી. થી મોકલો.

શ્રીદાસી બગમાય કામસીના માલિક ડો. મોહનલાલ જે. પાટક: એલ એમ. બી. લખે છે કે: આપનું સુંદરીસાથી મારા દરદીઓમાં લાંબા વખતથી વપરાયમાં જેલું હતું. મારા એક દરદી તરફથી તે વાપરવાની લગભગ યતાં મેં તેનો અજમાયશ કરી જેતાં તે સ્ત્રીઓના દરેક દરદોમાં ઉપયોગી છે અને મારા ધણા કેસોમાં તે ફેલેમંદ નીવાયું છે હવેથી મારા દરદીઓને તે વાપરવા હું લગભગ કહે છું.

રાંધુ (બરમા) થી જુનાગઢવાળા મોદમદ કાસમ લખે છે કે: આપની દવા સુંદરીસાથીની ૩ બાટલીના સુચના પ્રમાણે ઉપયોગ કીધો છે જે પુરી યતાં તેના ચણુ પછી સરસ રીતે કામદારકર છે તેથી આત્મપૂર્વક લખીએ છીએ કે: સર્વે લાઘ્યોને અમારી વિનંતી છે કે: દરેક આ દવાનો ઉપયોગ કરવો અને કામદાર ખર્ચ કરતાં બચતું. કી. રૂ. ૧—૦—૦ ત્રણ બાટલી પીતી પડે છે. ત્રણની કી. રૂ. ૨—૧૦—૦.

સુંબાઈથી દીનશાહજી ઘેરામજી: આપની દવા જીવન અને ખરજવાનો મક્કમ વાપર્યો તેનાથી કામદાર છે બીજે જીવનનો ડબો અને ખરજવાની ૩ કમી તુરત મોકલો.

નાસીકથી નરસેરામ નારજીદાસ આપના જીવનના ડબો વાપરતા મારી સ્નાયુ, તંદુરસ્તી અને મંગળ નંવુજોને ધણેજ પોષણ દર્તા અને મારી રીતે કામદારકર છે બીજે ૧ ડબો તુરત વી. પી. થી મોકલો. ચોરવીરાથી બનાજી અલીજી હવાસદાર લખે છે: આપની 'સર્વ બચરહરચુડીકા' ધણીજ સારી છે. હવે કેમીકલ વધુ—અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૧૦ મું.]

નવેમ્બર-ડિસેમ્બર સને ૧૯૨૨.

[અંક ૬-૧૦ મો.

૧. ઇષાનુગ્રહ અનુભવનાર મનુષ્યના ઉદગાર

શુભ કરુણાથી, મન માર્ગ-સંતત હરિવરમાં ખેલતું.
આ તરુણાથી, મેરુ મુધી, ન કશામાં ચિત આ ટહેલતું
જે નગર નારી નિરખી મ્હોતી, ખની વિકારી જે ધનપ્રતિ જોતી,
હવે રીઝે તે જોષ ચિતિ જ્યોતિ, શુભ
ઢાઈ, રસભરી વિદ્યાસ વાતલડી, કરતી જે દિન ને રાતલડી,
હવે શુભ રમરવે ચઢી (તે) જીલલડી; શુભ
પરનિંદા ને વળી આદમસ્તુતિ, શુભી શ્રોત્રેન્દ્રિય જે રાજ થતી,
તે શુભી શુભનામ હવે રીઝતી, શુભ
જે વિષયો પ્રતિ મોટા ડોળે-જોતું ઉર, તે ચઢીતે ઝોતે,
ઉતરે ન કામનાને ઝોળે; શુભ
હું સહ વાતે નિર્મિત રહું, હું પૂર્ણ પ્રગતિમાં શીઘ્ર વહું,
ઉર અનુભવ કેમ કરી મુખે કહું; શુભ
જે ઉપેન્દ્ર શુભ કરુણા ભાગ્યન, આ સ્થિતિ અનુભવતા તેવા જન,
તે સમ નથી વિશ્વે ધન્ય જ અન્ય; શુભ

શ્રી ઉપેન્દ્ર.

૨. જીવનની ધિક્કારતા અને ધન્યતા

(દમ્યા વિના મન પ્રાણ, એ લખ)

દુઃખ જનક સંસાર, ધડી ધડી મોંથી તું કહે,
રે, રે, પણ ન લગાર, તેમાંથી અગણ્ય થતું.
કુવામા પડેલુ પશુ, બહાર જવાને મથે,
ભવથી બહાર જવા તું ન મથતું, હો મનઝ મારા !
ધિક્કાર જો તારું જીવતું.

માયાનો આ પાશ, કહે બધનકારક બહુ,
કરવા તેનો તાણ, પણ તું યત્ન ન જરી કરે,
કાળજાઈમાં ભરાયો ઉદર બહાર જવા,
મથનો (પણ) તું ન માયા પાશ છેલ્લું, હો ચિતઝ મારા !
વિષયો છે દુઃખરૂપ, મુખ બગાડી તું કહે,
પણ ન વિષયથી વિમુખ, યત્ન યત્ન તું આદરે,
પાજરે ભરાયું પેલું, પક્ષી છૂટવાને મથે,
વિષયોથી ન છૂટવા યત્ન સેવતું, હો અંતર મારા !

સમજે પણ ન જ્ઞાયા, દયા પાત્ર તું જ એ સ્થિતિ,
માનવપણું તુજ માલ્ય, તો ઝટ સસૃતિ જા તરી,
નરહરિ પ્રભુ શુદ્ધ ભાવથી ભજને ભાવના—
બધનથી સદ્ગુણમાં જો તું છુટવું, હો દિવસ મારા !
ધન્ય તો જગમાં તારૂ જીવવું.

શ્રી ઉપેન્દ્ર.

ઈશ્વર શોધન

ગમલ.

અમે તો શોધશું હાલે, આત્માણુંમાહિ ઈશ્વરને,
ઉપરના અસત્ પડ નીચે નિમૂઠ એ મત્ત ઈશ્વરને.
સ્વામળા અગ્નિની પાછળ રહે છે ચન્દ્ર ઝગઝગતો,
નોંધશું અવિદ્યા અગ્નિની પાછળ છૂપા ઈશ્વરને.
ધુલિને કેદતાં પામે મુખાગી રત્ન તેજસ્વી.
વિવેકજ્વલે અસત્ ધુલિ, ઘોઘને જોશું ઈશ્વરને.
તિમિરમયી ગતિમા તારા ઝમે છે જંગ નૃલમાહિ.
તિમિરમય આ પ્રપંચવિષે, ઝગઝગતો જો શું ઈશ્વરને.
ભસેને શોધતાં એને કદુ અનુભવ બહુ થાતા,
ખમીયું તે અને મુખ દુઃખમાં શોધશું ઈશ્વરને.
મળે આ જન્મમાહિ કે ભસે ધરવા પડે જન્મો,
ન ધરતાં તેની ચિંતા, પણ વિરમશું પામી ઈશ્વરને.

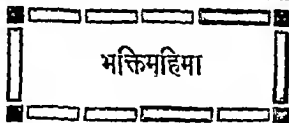
શ્રી. જી. દેવી.

સર્વત્ર ઈશ દર્શન કરતા મક્તના મનોભાવો

(ઘટ ઘટમાં વ્યાપો જોઈ, એ લખ.)

અણુ અણુમાં નિરખુ હું તો મારો નાથ, મારો નાથ, મારો નાથ રે,
હસતો ખેલતો મારી સાથ ને સાથમાં જ.
નિર્લય નિશક હું તો વિચરું આ વિશ્વમાં રે,
સ્વામિતણો સંગ સેવી દિન ને રાત, દિન ને રાત, દિન ને રાતરે: હસતો
અમૃતરૂપ હું તો બની ગયો આપે રે,
પ્રાણનો થાતાં હું પર કરણાપાત, કરણાપાત, કરણાપાતરે: હસતો
અવિચલ અવિહારી અને અજરામર હું થયો રે,
પ્રભુની પિંડીથી મેં તો બીડી બાય, બીડી બાય, બીડી બાય રે; હસતો
જેની તેવી પણ મારી કૃષ્ણાને જાણતાં રે,
સામે આવી ઉભો રહે જાતો જાત, જાતો જાત રે; હસતો
મારાં કોને એ તો સ્વીકારી લેં જાતે રે,
મુજને ફળ આપે આવી હાથો હાથ, હાથો હાથ, હાથો હાથ રે, હસતો
ઉપેન્દ્રવરૂપે સિદ્ધ. મને તો પછી કહેવી કે—
રચી રચી ક્યાં હવે બીજી વાત, બીજી વાત, બીજી વાત રે; હસતો

શ્રી. ઉપેન્દ્ર.

(લેખક-મહાત્મા શ્રીમન્ નચુરાંમ ગર્ભી.)

આ પ્રતીત યતું જગત્ જેમાથી ઉપજે છે, જેનાવડે સ્થિતિ કરે છે, અને પ્રવચ-
કાએ જેમા પ્રવશ કરે છે, તે ઇશ્વર કહેવાય છે, એવા ઇશ્વરમા વા તેમના
વાસ્તવિક સ્વરૂપ બલમા પ્રીતિ રાખતી તે ભક્તિ વા ઉપાસના કહેવાય છે એવી ભક્તિની
મહત્તા-મોટાઈ-આ લેખમા દર્શાવવાની છે, માટે આ લેખનું નામ ભક્તિમહિમા રાખ્યું છે.

આ જગતના બીજરૂપ માયાસંહિત ચેતન ઇશ્વર કહેવાય છે આ જગતમા જે
જે જ્ઞાન, સામર્થ્ય ને ઐશ્વર્યોદિ પૂર્વે જેવામા આના હતા, વર્તમાનમા જેવામા આવે છે,
અને ભવિષ્યમા જેવામા આવશે એ સર્વનું તથા સ્થાવરજંગમ પ્રાણિપદાર્થનું બીજ ઇશ્વર
કે આ ઇશ્વરનું અન્ય નામ સચ્ચિદાનંદ પણ કહેવાય છે એ સચ્ચિદાનંદનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ
નિર્ગુણબ્રહ્મ છે માયાના મત્વાદિ ત્રણ ગુણ તથા તેમના ધર્મો અસંગ ને શુદ્ધ ચેતનમા
નથી, માટે તે અસંગ ને શુદ્ધ ચેતનને નિર્ગુણબ્રહ્મ એવું નામ આપ્યું છે

જેનું અત કરણ નિઃકામકર્મવડે શુદ્ધ થયેલું હોવાથી જેના અતકરણમા વિષયોની
તૃપ્તિ નથી, જેના અતકરણની ચચળતા પણ થોડી છે, ને જેને એકાતસ્મયમા નિવામ
કરવાની અનુકૂળતા છે, તે પુરુષ નિર્ગુણબ્રહ્મની ઉપાસનાનો અધિકારી છે સત્, ચિત્,
આનંદ, અમગ, અસંયુત ને અનણ આદિ જે બ્રહ્મના સ્વભાવ છે તે સ્વભાવનો વિચાર કરી
અત કરણને તે સ્વભાવવાળા દ્રવ્યની ભાવનામાં શ્રીસદગુરુએ કહેલી રીતે જેનું તે નિર્ગુણ-
બ્રહ્મની વા નિર્ગુણનિરાકારની ઉપાસના કહેવાય છે આ નિર્ગુણબ્રહ્મની ઉપાસના કરવાથી
પુરુષના અત કરણમા વૈરાગ્યની વૃદ્ધિ થઈ તેની શુદ્ધિની સફળતા તથા એકાગ્રતા વધે છે,
ને અતે તે ઉપાસના નિદિધ્યામનરૂપ થઈ પુરુષને બ્રહ્મતત્ત્વનો સાક્ષાત્કાર કરાવે છે જે બ્રહ્મ-
માક્ષાત્કારવડે પુરુષ પુનરાવત્તરહિત સ્થિતિરૂપ મોક્ષ પામે છે

માયાના સત્ત્વાદિ ત્રણ ગુણોના નિવામક મહેશ્વર, વા ઇશ્વરના સીનાવિગ્રહ, વા તેમની
પ્રતિમા, કિવા શ્રોત્રિય ને બ્રહ્મનિષ્ઠ શ્રીસદગુરુ, વસ્તુતઃએ માયાના ત્રણ ગુણોથી તથા તેમના
ધર્મોથી પર છે, તેથી નિર્ગુણ છે, છતાં માત્ર ભક્તોના અતકરણને અને તેમની નેત્રાદિ
ઈન્દ્રિયોને સંતોષ આપવા તથા તેમણે ભાવપૂર્વક કરેલી સેવા સ્વીકારી તેમના અતકરણની
ચેત્વતામા વધારો કરવા આકારવાળા પ્રતીત થવા હતા, વા પ્રતીત થાય છે, આવા વિવેક-
પૂર્વક તેમની ભક્તિ વા ઉપાસના કરવામા આવે તો તે નિર્ગુણમાકારની ભક્તિ કહેવાય છે
તે ભક્તિના પઠિપાકવડે તેમના વાસ્તવિક સ્વરૂપના જ્ઞાનથી તે ઉપાસકને મોક્ષમાલ થાય છે

પરમાત્મા વા તેમનાથી અભિન્ન શ્રોત્રિયબ્રહ્મનિષ્ઠ સદગુરુ માયાના સત્ત્વગુણવાળા છે, વા
પણા ઉત્તમ ગુણવાળા છે, છતાં તેઓ આકારવાળા નથી, પણ નિરાકાર છે, આવી સમજ-

પૂર્વક તેમની ભક્તિ કરી તે સચ્ચુનિરાકારની ભક્તિ કહેવાય છે. આ ભક્તિવડે - પૂજા પ્રાપ્ત થઈ સત્યલોકને પ્રાપ્ત થાય છે.

પરમાત્મા વા તેમનાથી અલિન શ્રોત્રિયક્ષત્રનિષ્ઠ સચ્ચુ ધણા ઉત્તમ ચુચુવાળા અને દિવ્ય આકારવાળા છે આમ સમજી તેમની ભક્તિ કરી તે સચ્ચુઆકારની ભક્તિ કહેવાય છે. આવી ભક્તિ તેમની કૃપાવડે પ્રાપ્ત થઈ સત્યલોકની પ્રાપ્તિમાં હેતુ થાય છે.

સચ્ચુસાકાર ક્ષલના વિશેષગના અસદનપણુના છેડાવાળી, તેઓશ્રીના અગ્રાધ મોંદર્શના બળથી તેઓશ્રીના સમીપપણુના દાહમા પણ દૂર નહિ થનારી, કાઈ દુર્ગતો પોતાના પાપ-સંસ્કારોને વધ થઈ તેઓશ્રીમાં દોષોનો આરોપ કરે તો તે દોષોના સંબંધમાં લેણ પણ વિચાર નહિ કરતાં તે દુર્ગતોપર દયા કરનારી, દગ્ગરો દુઃખોની પ્રાપ્તિ થાય તે છતાં લેણ પણ નહિ ડગનારી, અને બહારની ઉપાધિવિના માત્ર તેઓશ્રીને જ અવલંબીને રહેનારી પ્રીતિ તે તેઓશ્રીની ભક્તિ કહેવાય છે. સચ્ચુસાકાર ક્ષલમા થયેલી આવી ભક્તિ ચિત્તશુદ્ધિદ્વારા તે ભક્તને તેઓશ્રીના શુદ્ધસ્વરૂપમા અનન્ય પ્રીતિ ઉપભવે તેને નિદિધ્યાસનદ્વારા મોક્ષ આપનારા જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરાવે છે.

પરમાત્માનું માહાત્મ્ય સમજી તેમની અનન્યભક્તિ કરનારા અર્થાત્ પરમાત્મામાં જ પરમપ્રેમ રાખી તેમનું આદરપૂર્વક સતત સ્મરણુખ્યાનાદિ કરનારા મદાપુણીનો પ્રીતિપૂર્વક ચિરકાળ સમગમ કરવાથી તેમની કૃપાવડે વા મન્સંગરૂપ મદાપુણ્યના કે બીજા કાઈ મદાપુણ્યના ઉદયથી થનારી પરમાત્માની કૃપાવડે મનુષ્યને પરમાત્માની ભક્તિનો સામ થાય છે. અનેક જન્મમા કરેલા શુભકર્મોના સંસ્કારોનો વિષાક થયા વિના મનુષ્યને પરમાત્માના અનન્યભક્તના દર્શન, તેમની સેવાનો સામ કે તેઓના મુખથી પરમાત્માના અર્થોક્તિક માહાત્મ્યની કથાનું શ્રવણુ ક્યાંથી થાય ? અને એમ ન બને ત્યાંશુધી સંસારપરની આમકિ જ થઈ પરમાત્માના સ્વરૂપવિશે મુદ્દ અનુરાગ પણ મનુષ્યના હૃદયમા શી રીતે પ્રકટે ? અને પરમાત્માના સ્વરૂપવિશે મુદ્દ અનુરાગ પ્રકટયા વિના ભવાલ્લિખના પરતીરૂપ મોક્ષની પ્રાપ્તિ પણ તેને ક્યાંથી થાય ?

અકૃતાર્થ ભક્તો ત્રણ પ્રકારના છે, આર્ન, અર્થાથી ને મોક્ષેચ્છુ. રાગાદિ દુઃખની નિવૃત્તિમાટે પરમાત્માની ભક્તિ કરનારો ભક્ત તે આર્ન, આ લોક પરલોકના કાઈ પણ પ્રકારના મુખની પ્રાપ્તિમાટે પરમાત્માની ભક્તિ કરનારો ભક્ત તે અર્થાર્થી, અને મર્વ દુઃખોના અસાવરૂપ ને પરમાર્થરૂપ પરમાત્માની પ્રાપ્તિમાટે પરમાત્માની ભક્તિ કરનારો તે મોક્ષેચ્છુ પ્રથમના બે પ્રકારના ભક્તની ભક્તિ સ્વાર્થી છે, અને તેમની છત્છા સદૃશ થયા પછી તેઓ પરમાત્માની ભક્તિ કરેલા કે કેમ તે ગદિદારપ છે, તેથી તેઓને પ્રકારના ભક્ત વાસ્તવિક ભક્ત કહેવાય નહિ, માત્ર દુઃખની નિવૃત્તિ ને મુખની પ્રાપ્તિમાટે તે બંને અન્ય પ્રવ્રન નહિ કરતાં પરમાત્માની ભક્તિ કરે છે તેટલું અને તે બંને ભક્ત કહેવાય છે. મોક્ષેચ્છુ નામનો ત્રીજા પ્રકારનો ભક્ત જ વાસ્તવિક ભક્ત છે. મોક્ષની છત્છા ગળીને પરમાત્માની ભક્તિ કરી તે પણ સદામર્મિન છે, માટે મોક્ષની છત્છાનો પણ ત્યાગ કરી પોતાનું કર્તવ્ય સમજી પરમાત્માની અગ્ર અનન્યભક્તિ કરનારો ભક્ત મર્ત્તત્તમ ભક્ત મળાય છે. છત્છાવિના પ્રતિ યવાનો મંબવ નથી, તેથી મોક્ષેચ્છા ત્યજીને પરમાત્માની અગ્ર અનન્યભક્તિ કરનારમાં પણ કાઈ પ્રકારની છત્છા નોતી જોઈએ એમ કોઈને જણાતું હોય તો તેવા ભક્તો માત્ર પરમાત્માના અનુમદની જ્ઞા ગળી તેની ભક્તિ કરે છે એમ તેમજે માનવું.

જે મનુષ્યના હૃદયવિષે દ્રવ્ય અને સ્ત્રીપુત્રાદિ નિકટનાં સર્ગાવહાલાંના જેટલો પરમાત્મામાં પ્રેમ પ્રકટે, અર્થાત્ જે મનુષ્યને પરમાત્મા દ્રવ્યાદિના જેવા વહાલા લાગે તે મનુષ્યને કનિષ્ઠ પ્રકારનો ભક્ત બન્યો, જે મનુષ્યના હૃદયવિષે પોતાના શરીર, ઈન્દ્રિયા ને પ્રાણના જેટલો પરમાત્મામાં પ્રેમ પ્રકટે તે મનુષ્યને મધ્યમ પ્રકારનો ભક્ત બન્યો, અને જે મનુષ્યને પોતાના હૃદયવિષે પોતાના આત્માના જેટલો પરમાત્મામાં પ્રેમ પ્રકટે તે મનુષ્યને ઉત્તમ પ્રકારનો ભક્ત બન્યો. કનિષ્ઠ પ્રકારના ભક્તના હૃદયમાં પરમાત્માને વિષે સામાન્ય પ્રેમ છે, મધ્યમ પ્રકારના ભક્તના હૃદયમાં પરમાત્માને વિષે મધ્યમ પ્રકારનો પ્રેમ છે, અને ઉત્તમ પ્રકારના ભક્તના હૃદયમાં પરમાત્માને વિષે પરમ પ્રેમ છે, એમ બન્યું.

પરમાત્માના અનેક પૂજ્ય આકારોમાંથી કાંઈ પણ એક પૂજ્ય આકાર જે પોતાને પરમપ્રિય લાગતો હોય તે પૂજ્ય સ્થૂળ આકારમાં તેને માયાના સાક્ષાત્ પરિણામરૂપ માની જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ધર્મ, ઐશ્વર્ય, દયા, ક્ષમા ને ભક્તવત્સલતા આદિ અનેક ગુણગુણો પૂર્ણપણે રહ્યા છે એમ ભાવના કરી તેમના માહાત્મ્યજ્ઞાનપૂર્વક પરમપ્રીતિથી તેમનાં સ્મરણધ્યાનાદિ સતત કર્યા કરવા તે પ્રથમ પ્રકારની ભક્તિ બન્યવી.

પૂજ્ય સ્થૂળ આકારમાં પણ મનના સ્વાભાવિક દુષ્ટ સ્વભાવને લીધે, વા પોતાના જેવા જ બધાને કદાચી લેવાના તેના કુસ્વભાવને લીધે, વા છિન્નનીતમાં પણ છિન્નુ' ભાન કરાવવાના તેના ચમત્કારને લીધે, તે સ્થૂળ આકારની સાથે સબધ રાખનારા વા અન્યના પ્રારબ્ધને લીધે થયેલી વા થતી તેમના શરીરાદિની પ્રવૃત્તિસ્થિતિની સાથે સબધ રાખનારા દેહલાક અનુચિત વિચારો અપકવ મનવાળા મનુષ્યના મનમાં પ્રકટવાનો સંભવ છે એમ જોને જણાય તેણે પરમાત્માને નિરાકાર એટલે જાંત તેજોમુક્ત સૂક્ષ્મ આકારવાળા ધારી, તેમાં જ્ઞાનાદિ અનેક ગુણો રહ્યા છે એવી ભાવના કરી, તેમના માહાત્મ્યજ્ઞાનપૂર્વક પરમપ્રીતિથી મદ્ગુરુએ ઉપદેશ કરેલા તેમના નામનું સ્મરણ ને તેમના પૂર્વોક્ત દિવ્ય સૂક્ષ્મ સ્વરૂપનું ચિંતન સતત કર્યા કરવું તે બીજા પ્રકારની ભક્તિ બન્યવી.

પ્રભુના શુદ્ધસત્ત્વગુણમય પવિત્રતમ અવ્યક્ત (માયિક) આકારનું ધ્યાન, ધ્યાન કરનાર મનુષ્યના અનુચિત વિચાર ને અનુચિત ક્રિયાને રોકનાર છે, માટે તેના શુદ્ધસત્ત્વગુણમય પવિત્રતમ પરમાત્મા મદ્ગુરુએ ઉપદેશ કરેલા વા પોતાને પરમપ્રિય લાગતા કાંઈ આકારમા માયાના સર્વ ગુણોથી સંહિતપણુની ભાવના કરી તેમના માહાત્મ્યજ્ઞાનપૂર્વક પરમપ્રીતિથી તેમના સ્મરણધ્યાનાદિ સતત કર્યા કરવા તે ત્રીજા પ્રકારની ભક્તિ બન્યવી.

અમંગ, અપરિણામી, અક્રિય ને વિશુદ્ધ ચેતનરૂપ બ્રહ્માં વારત્તવિક આકાર ને ગુણ સંભવતા નથી એમ સમજી ઇશ્વર, જીશે ને જગતના અધિશત્રુરૂપ તે નિરાકાર ને નિર્ગુણ બ્રહ્માં પોતાની મનોવૃત્તિને પરમપ્રીતિપૂર્વક સતત જોડ્યા કરવી તે ચોથા પ્રકારની ભક્તિ બન્યવી.

પહેલા પ્રકારની ભક્તિના કરતાં બીજા પ્રકારની ભક્તિ, બીજા પ્રકારની ભક્તિના કરતાં ત્રીજા પ્રકારની ભક્તિ, ને ત્રીજા પ્રકારની ભક્તિના કરતાં ચોથા પ્રકારની ભક્તિ શ્રેષ્ઠ ગણાય છે.

પ્રભુભક્તિ એટલે મહાસામર્થવાળા ને પરમાનંદરૂપ પ્રભુની સાથે અત્પ્રસામર્થવાળા ને દુષ્પી જીવન પરમપ્રેમપૂર્વક જોડાવું એમ પણ કહી શકાય. મોટાની સાથે જોડાવાથી તુચ્છ પદાર્થ પણ આદર આપવાયોગ્ય થાય છે એમ શ્રીકૃષ્ણની સાથે પૂર્વે જોડાયેલાં મનુષ્યો તથા ચણેલીને વર્તમાનમાં શ્રીકૃષ્ણના ભક્તોવડે અપાતા આદરપરથી જણાય છે,

આત્માને યથાર્થ સમજવાને જો તમે ભગવદ્ગીતા તરફ લક્ષ આપશો તો તમને જાણશે કે ત્યાં આત્માને દેહમાં રહેનાર દેહી તરીકે ગણેલો છે. આપણે આ લેખમાં શરીરોનો નદિ પશુ આત્માનો વિચાર કરવા માગીએ છીએ. આત્મા તે મનુષ્યમાં રહેલો પ્રભુ છે. ભગવદ્ગીતા જણાવે છે કે—

ગતાસૂનગતામૃથ નાનુશોચન્તિ પण्डिताः

“હાલો પ્રુપો મરેલા તેમ જ જીવતા કોઈને પણ વાસ્તે શોક કરતા નથી.” આ જગતના જીવન અને મરણને લીધે ઉપજતા શોકની પણ પેટીપાર જ્યાંનું-વૈરાગ્ય ધારણ કરવાનું-કારણ ભગવદ્ગીતામાં એવા સારા રૂપમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે અત્રે તેનો ઉલ્લેખ કર્યા વિના થાકવું નથી. સાં દરેક જીવ વિશે કહેતામાં આવ્યું છે કે—

न त्वेवाहं जातु नासं न त्वं नेमे जनाधिपा ।

न चैव न भविष्यामः सर्वे वयमतः परम् ॥૧૨॥

न जायते म्रियते वा कदाचिद् नायं भूत्वा भविता वा न भूयः ।

अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो न हन्यते हन्यमाने शरीरे ॥૨૦॥

धातांसि जीर्णानि यथा विहाय नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि ।

तथा शरीराणि विहाय जीर्णा न्यन्यानि संयाति नवानि देहा ॥૨૨॥

મ. ગી. અ. ૨

અર્થ—એવો એકપણ મમમ ન હતો કે જ્યારે હું, તું અથવા આ મનુષ્યોના રાગઓ ન હતા. તેમજ ભવિષ્યમાં પણ આપણે હયાતીમાં નહિ હોઈએ એવું બનશે નહિ. આત્મા જન્મતો નથી, મરતો નથી. તેમ જ જન્મ્યા પછી તે ફરીથી યતો નથી. તે જન્મ્યા વગરનો નિત્ય, શાશ્વત અને સનાતન છે. શરીરોનો નાશ થતા જતા પણ તે નાશ પામતો નથી. જેવી રીતે મનુષ્ય જીવું વસ્ત્રો ત્યાગ કરીને નવાં વસ્ત્ર પ્રદણ કરે છે, તેવી રીતે આત્મા જીવું શરીરોનો ત્યાગ કરીને નવા શરીરોમાં પ્રવેશે છે. તે પછી બહુજ લાંબાપૂર્વક વિન્યયનિયી મી કૃષ્ણ જણાવે છે કે—

नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः ।

न चैनं कलदपन्थापो न शोषयति मारुतः ॥ ॥૨૩॥

अच्छेद्योऽयमदाहोऽपमवच्छेद्योऽशोष्य एव च

नित्यः सर्वगतः स्थाणु रच्योऽयं सनातनः ॥ ॥૨૪॥

अव्यक्तोऽयम चिन्त्योऽयमविकार्योऽयमुच्यते

तस्मादेवं विदित्त्वनं નાનુશોચિનુમર્હસિ ॥ ॥૨૫॥

મ. ગી. અ. ૨

આત્માને શસ્ત્રો કાપતાં નથી. અગ્નિ બાળતો નથી, પાણી તેને બીજાવતું નથી, પવન તેને સુકવતો નથી. તે આત્મા હેઠળો નથી. બળતો નથી, બીજતો નથી, સુકતો નથી, તે

નિલ, સર્વવ્યાપી, ટિચ, અચળ અને મનાતન છે તે આ મા અત્યંત છે, અચિત્, અવિદારી છે આ પ્રમાણે આત્માને જે જાણે છે, તેણે જાક કંગ્રો નહિ

આત્માનુ સ્વરૂપ આ પ્રમાણે દુનિયામાં આપવામાં આવ્યું છે જે તમે પોતે આ શરીરમાં રહેનાર આત્મા હો. આ નાશવત શરીરમાં રહેલા તમે સમજો કે જન્મમરણ તમને અમર કરી શકે નહિ, જે તમે પોતાને શાશ્વત અને સનાતન માનો તો પછી તમને મોહ કે શોકને વાસ્તે અવકાશ આ છે ?

શુ તમે પ્રભુના જીવનના ભાગીદાર નથી ? શુ તમે પ્રભુ જોટલા જ શાશ્વત નથી ? તો પછી દેહોમાં ગેના દેહી અને દેહોને જો મળ્યું છે ?

તમે અનત કાળના પ્રવાસી હો-આ વિચાર જે તમને પ્રથમ દૃષ્ટિએ અપરિચિત લાગતો હોય તો દેહી અને દેહ બીજા શબ્દોમાં લીધે તો આ મા અને તેના શરીરો વચ્ચેનો બેઠા આપણે સમજવો જોઈએ તે માટે કુદરતમાંથી આપણે એક દૃષ્ટાંત લઈશું

આપણે આત્મા જ પુન પુન જન્મ લે છે, તે મળ્યુંમાં પ્રખ્યાત વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી આમસ હુથીલી જણાવે છે કે ' કુદરતમાં આ પુનર્જન્મના મિદ્ધાને ટકા આપનારા ધણા તત્ત્વો છે, પણ તેનો નિષેધ કરનાર કોઈ પણ તત્ત્વ નથી. દાખલા તરીકે જગતના એક મોટા વૃક્ષનો વિચાર કરો આ વૃક્ષ આ પૃથ્વીપર કેવી રીતે ઉગે છે-વૃદ્ધિ પામે છે-નવું જીવન તપામે, તેને ફળો નવા પાડ્યા આવે છે આ પાડ્યા હવામાંથી પોષણ મેળવે છે, અને તે પોષણરૂપે વૃક્ષ જીવે છે ત્યારે પાડ્યા ખરી જાય ત્યારે પણ તેના તત્ત્વ સ્વભાવ ભાર્ગવ જાય છે પાડ્યા દ્વારા મેળવેલું પોષણ ગમ માગફતે નીચે આવેલા મૃત્તીમાં એકઠું થાય છે, અને મનુષ્યોની દૃષ્ટિથી અદૃશ્ય ત્યાં ને ગૂંધે છે પણ વમતઋતુ આવે છે, શીઆળો પુરો થાય છે, પક્ષીઓના મધુરગીત આપણે કાને પડતા લાગે છે, અને કુદરત નવા પોશાકમાં પ્રવૃત્ત થતા પ્રયત્ન કરે છે તે સ્વયં માગફતે હવે ચડે છે, અને ડાંગીઓ સુધી પહોંચી જાય છે તે જીવન આપનાર સ્વ વૃક્ષના દરક ભાગને પહેાચી જાય છે તે જીવન આપનાર સ્વ વૃક્ષના દરેક ભાગને પહેાચે છે વૃક્ષને કળીઓ આવવા લાગે છે નવા પાડ્યા દેખાવા લાગે છે, અને એમાંથી ફરીથી તે વૃક્ષ ઉનાળામાં રોનીતુ અને છે અને વૃક્ષ જીવતુ રહે તે માટે પાડ્યા પોષણ આપનારા તત્ત્વો હવામાંથી ખેંચવાનું કામ આગળ છે,

મનુષ્યનું જીવન પણ આવા જ પ્રકારનું છે મનુષ્યનો આ મા વૃક્ષ જેવો છે તે દિવ્ય બીજ છે, જેને માનવીજીવનરૂપી ધરતીમાં વાવવામાં આવ્યું છે જ્યના પાડ્યા તે મનુષ્યની જીવિતો મમાન છે સર્વ દેખે તેમ તે પ્રકટ થાય છે કે જેથી તે પાડ્યા પોષણ મેળવી શકે અને તે એવા રૂપમાં ફેરવી નાખે કે જેથી આત્માની ખીતવળી થાય. તે પોષણ મેળવે છે, અને સ્વરૂપ પોતાનો અનુભવ અર્પણ કરે છે તે પાડ્યા ખરી પડે છે અને નાશ પામે છે અને મુખ પાડ્યાને મા તો બાળવામાં આવે છે અથવા તો લગ્નમાં દાદવામાં આવે છે, પણ જીવિતો અનુભવરૂપ સ્વ તો આત્મા તરફ વળે છે અનુભવ દ્વારા જે પોષણ જીવિતો પૃથ્વીપર મળ્યું તે પોષણ તે આત્માને આપે છે આ મામાં તે અનુભવ સમિર્થ પરિણમે છે, અને ત્યારે ફરીથી જન્મ લેવાનો પ્રસંગ આવે છે, સાર જેમ વૃક્ષ નવા પાડ્યા પ્રવૃત્તિ છે, તેમ આત્મા નવા જન્મ લે છે ફરીથી જન્મના જીવન નાળામાં બેમે છે, અને ફરીથી પોષણ મેળવે છે અને તે દ્વારા આ મા વિગમ પામે છે ઉપર પ્રમાણેનો મનુષ્ય આત્મા

અને તેના દેહો વચ્ચેનો-અમર અને નાશવંત તત્ત્વો વચ્ચેનો-છે. તમારૂં જીવન જસનાં પાંદડાં જેવું છે અને તમે જસ જેવા છો કે જે જસ મરતું નથી પણ નવાં પાંદડાંને જન્મ આપ્યા કરે છે.

આ યથાર્થ સમજવામાં આવે તો તમને આત્માના સ્વરૂપનો ખ્યાલ આવી શકે. આત્મા શરીરો દ્વારા જોઈતું પોપણ મેળવી લે છે, પણ પોને તો જન્મતો નથી. તેમ મરતો પણ નથી, પણ પોતાની અનંત શક્તિઓમાંથી અમુક શક્તિઓ પ્રકટ કરે છે કે જે ઉપરથી મનુષ્ય ફેટલો વિકાસ પામ્યો છે, તે મમજી શકાય છે.

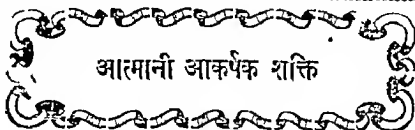
આત્માનું અમર જીવન મર્ત્ય શરીરમાં ત્યારે પ્રકટ થાય છે ત્યારે તે જીવનના વિકાસનો આપણને ખ્યાલ આવે છે. આપણે પ્રથમ જણાવી ગયા તેમ આત્મા તે પ્રભુનો અંશ છે. શ્રીકૃષ્ણ આત્માને પોતાના અંશ રૂપ જણાવે છે, અને તે ઉપરથી આત્માના ગુણોનો આપણને સહજ ખ્યાલ આવે છે. અને તે ઉપરથી આપણે દુનિયાના જડ જીવનમાં ગુણોના હોવા છતાં આત્મિક જીવન આપણામાં ક્યારે પ્રકટ થાય, તે પણ આપણા સમજવામાં આવે છે.

આપણે જાણીએ છીએ કે પ્રભુતા ત્રણ મહાન ગુણો છે, અને જે મનુષ્ય પ્રભુનો અંશ હોય તો તે જ ગુણો મનુષ્યમાં પણ જણાવા જોઈએ. પ્રભુમાં તે ગુણો અમર્યાદિત છે. ત્યારે મનુષ્યમાં તે મર્યાદિત હોય છે પ્રભુમાં તે પૂર્ણ છે, ત્યારે તે ગુણો મનુષ્યમાં ખીટતા જતા હોય છે. પ્રભુના ત્રણ ગુણોમાંથી એક ગુણ શક્તિ છે; કારણ કે તે દુનિયાનો રાજા છે. અને તે શક્તિનું પ્રતિબિંબ મનુષ્યમાં પડે છે, ત્યારે તે પ્રતિબિંબ ઇચ્છાશક્તિ રૂપે પ્રકટ થાય છે આ ઇચ્છાશક્તિ ગમે તેટલી દબાયલી અથવા મર્યાદિત હોય તો પણ તે પ્રભુની શક્તિ છે પ્રભુમાં પૂર્ણ સ્વમાન છે, જે વડે તે પોતાને જાણે છે અને પોતાની અંદર રહેલ સર્વ કંઈ જાણે છે કારણ કે ઈશુ મિત્રાય ખીટું કંઈ છે જ નહિ, તે જ એક અદ્વિતીય છે. એજ રીતે મનુષ્યમાં આપણે ખીટું સ્વરૂપ જ્ઞાનનું જોઈએ છીએ તે આપણને મનુષ્યમાં રહેલી દિવ્યતાનો સાક્ષાત્કાર કરાવે છે, તે સમયે મનુષ્ય શબ્દોથી નહિ પણ ખરેખર કહી શકે છે. સોડહમ્ “હું તે હું.” તે જ્ઞાન એજ ખરૂં જ્ઞાન છે, અને તે સિવાયના જ્ઞાનને શાસ્ત્રોમાં અજ્ઞાન તરીકે ગણવામાં આવ્યું છે. અને પ્રભુની ઉત્પાદક શક્તિ મનુષ્યમાં મનરૂપે પ્રકટ થાય છે. આ ઉત્પાદક શક્તિવડે મનુષ્ય, ખરી વસ્તુઓ નથી જતાં છે.

આ પ્રમાણે જે આપણે મનુષ્યને ત્રિવિધ સ્વભાવ જાણીએ અને તેની સાથે ને મનુષ્યમાં ઇચ્છાશક્તિ, જ્ઞાન અને ઉત્પાદકશક્તિ છે, તેનો ખ્યાલ લાગીએ તો પછી પ્રશ્ન એ થાય છે કે આ આત્મિક ગુણો તેના સામાન્ય જીવનમાં કેવી રીતે પ્રકટ થાય છે અથવા તો માનવી જીવનની પ્રવૃત્તિઓ કરતાં દિવ્ય જીવનની પ્રવૃત્તિઓને મિત્ર ઝોળાખાવનારાં કયા તત્ત્વો છે, તે આપણે કેમ જાણી શકીએ ?

આપણે માનવી જીવનને ત્રણ જાતની પ્રવૃત્તિઓથી આત્મિક પ્રવૃત્તિને કેવી રીતે જુદી જાણી શકીએ ? મનુષ્ય વિપવગુણ પાછો દોડે છે, કીર્તિ પાછળ ધસે છે, સામાજિક પ્રતિષ્ઠા મારૂં પ્રયત્ન કરે છે, અને રોજનીય મત્તા મેળવવા મથે છે.

(અપર્ણ.)

આત્માની આકર્ષક શક્તિ

(લે. ડૉ. વેણુવિહારી)

પાઠ—પહેલો.

શક્તિનો પરિચય—શક્તિની ખેટરી—આત્માના અંતઃપ્રવાહનું અસ્તિત્વ.

શક્તિનો પરિચય.—આ વિષય મળી જણાવના ખેટયુ જ કહેવું બમ છે કે ભારે ભારે શબ્દો ગાપરી શુદ્ધ ભાષા બનાવવાથી માધ્યમ વ્યક્તિને ન મમજ પડે તેવું વીચેયન કરવું એ થોડું ન ધારી સારી ભાષાના સાદા શબ્દો વાડવાથી વિદ્વાનો ક્રોધ આ વસ્તુને હક્ષી કાઢે, એ વાન મહારિન છે, છતાં આત્મવિદ્યાના છતાંમુને આ વિષય વાચી બનાવેના નિયમોનો અભ્યાસ કરી અનુમન લેના મુચન કરવામાં આવે છે.

મોટા મોટા તત્ત્વવેત્તાઓના તત્ત્વો જણાવતા અને મમજવાની જેનામાં શક્તિ નથી તેવાઓ પણ વાચી સમજી અમલમાં મુકી કાર્ષક અરો તત્ત્વોને જાણ્યતા થાય એવી મારી ઈચ્છા હોવાથી જેમ ગતે તેમ મહેલી ભાષા અને માફ શબ્દોમાં જ હું મવતું વિચેયન કરવા ઈચ્છું છું.

પોતાની સામાજિક સ્થિતિ સુધારવાની જેમને મહત્વાકાંક્ષા છે તેવા નાના મોટા, ગરીબ તત્ત્વગર, વિદ્વાન અવિદ્વાન દરેકને ઉપરોક્તી નીચે એવા દેવુથી આજે આ લેખ વખવામાં આવે છે.

શક્તિની ખેટરી—મનુષ્ય દેહ એ એક જાતની બોવતી ચાલતી શક્તિની ખેટરી છે. શક્તિ મેળવી તે બધા ફેલાવવાનો ક્રમ આપણે હમેશા જાણે અજાણે કરી જ જઈએ છીએ. જાણી છુટતે અગર તો જાણતાં અજાણતા આકર્ષણ અને નિવારણ—(નેગેટીવ અને પોઝીટીવ) પ્રવારો આપણે હમેશા ફેલાવના જ હોઈએ છીએ. આપણા મિત્રતા અત-કરણપર વિશિષ્ટ પરિણામ લાવના માટે આપણે તે પ્રવાહ જાગૃતિ જ વહેવડાવીએ છીએ અને અજાણ્યા-ફેવજ એક વખત જ જોએતાને—જોનાની માથે જ માથે પા ખોટા અભિ-પ્રાય બધાઈ જાય છે તેવા મમયે જે પ્રવાહ વહે છે તે આપણી અજાણ્યમાં જ વહે છે. આ પ્રમાણે આપણે બીજા ઉપર અને બીજા આપણી ઉપર એમ અમપરમ એક સગપ્પા આ-કર્ષણના પ્રવારો છોડીએ છીએ. પણ તે તરફ આપણું મુદ્ધ લક્ષ પણ તેનું નથી કે તેની કમ્પના મરખી આવતી નથી એ કેવું શોચનીય છે.

આત્માના અંતઃપ્રવાહનું અસ્તિત્વ—ઉપરના વિવેચનપરથી હવે એટલું તો મિદ મયું કે આપણામાં કાંઈ પણ કાર્ય કરવાની કૃત્વશક્તિ છે. પણ તેનું સ્વરૂપ કેવું છે? શું એને

વિચારશક્તિ હશે ? નહિ, ને વિચારશક્તિ ન હોય, કાચુ કે જો તમારી આંખમાં, તમાગ મનમાં વિચાર પળુ હોતો નથી, છતાં તે પોતાનું કાર્ય કરે છે. વિચારશક્તિની આનિધે તે કાર્ય કરે છે. ત્યારે શું તે વિષ્ણુશક્તિ છે ? ૫૫૫ વિષ્ણુશક્તિ એટલે એક અતીત શક્તિનું નામ છે, તો પછી આ છે શું ? એ એક પ્રયંક શક્તિ છે, અને નેને બીજું નામ આપવું અશક્ય હોવાથી, આપણે તેને આકર્ષકશક્તિ જ કહીશું, તે જ પ્રમાણે વિષ્ણુશક્તિ સાથે તેની સામ્યતા હોવાથી તેને અંતઃપ્રવાહ પણ કહી શકાય. વિષ્ણુશક્તિ પ્રમાણે અતદ્વંદ્વ્ય અજ્ઞાન ગ્રેહી આ શક્તિને આપણા જ્ઞાનમાં લેઈ આપણે તેનો ઉપયોગ કરી શકીએ તેમ છે.

તેનો વામ કા છે, તે ડ્રી રીતે ઉત્પન્ન થાય છે, ને જાણવું કેવળ શુદ્ધ છે, જેવી રીતે જીવન-જોતનો આપણે અજાજ કરી શકતા નથી અને તે સમયથી આપણે એટલું જ કહી શકી શકી પડે છે કે જીવનજોત એ કાષ્ટક છે, તેવી જ રીતે આ શક્તિ મનથી પણ આપણે માન્યતા એ જ સ્વિકાર કરવો જોઈએ. અને તેને ઉપયોગમાં લેવો જોઈએ.

પાક-ખીજો

આકર્ષક શક્તિનાં વિશેષ લક્ષણો-શાંતીની ભાવના-દૃષ્ટિ વિશિષ્ટત્વ-વિનય-અશક્ત માણુમ વધારે અશક્ત થતો જાય છે અને સચક્ત વધારે શક્તિ મેળવે છે-આકર્ષક માણુમ બદ્ધગ્રીવો હોતો નથી-તે કાચા મનનો હોતો નથી-તેની વર્તણૂક વિશિષ્ટ નિય-માનુસારી હોય છે-તે લોહપ્રિય હોય છે. તમારો પ્રેમ તેની પામના સિવાય તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે-તમારી જ શક્તિનો તે ઉપયોગ કરે છે.

આકર્ષક શક્તિનાં વિશેષ લક્ષણો-આ લક્ષણો તપાસનાં પડેલાં, આપણી આસપાસનાં માણુઓનું મુદ્દમ રીતે નિર્ગિજ્જ કરી તેઓ ઉપર યત્ન પોતાની શક્તિના પરિણામો અનુભવવા જોઈએ, ને જ પ્રમાણ-તેમના સ્વભાવમાં થતો જતો મુખ્ય તફાવત અને વિશિષ્ટ ગુણોનું પરિણામ લક્ષણો લેવું. જોઈએ.

આકર્ષક માણુમના ગુણો આપણા જાણવામાં આવ્યા છે આ શક્તિ ખી અને પુરુષમાં સરખા જ પ્રમાણમાં હોય છે. પણ વાસ્તવ્યનામા મુગમતા યર્ષ પડે માટે આપણે તે શક્તિને નાન્યતર જાનિથી જ મનોધીશુ.

અપૂર્વ ભાગ ખામ છે વળા થોડા વખત પહેલાં તે શક્તિ તમારામાં પણ હતી તમે માનેા અગર ન માનેા પણ તે વ્યક્તિએ તમારા જતા પહેલાં પોતાની તે શક્તિ પોતાની આસ પાસ ફેલાવી સુકી હતી, અને તમે તેની પાસે જતા જ તમારામાં રહેની શુભશક્તિને તેણે પોતાની ફેલાવેલી શક્તિથી આપ્તી લીધી કે જેની નમને મુદ્દે જાણુ ન થઈ પણ હાન એ જાગ્યન આપણને કાઈ પ્રયોજન નથી

દષ્ટિ વિશિષ્ટત્વ—હવે આપણે તે વ્યક્તિનું વિશેષ આરીકાદથી નિરીક્ષણ કરીએ એટલે તમારાપર તેણે જે જાદુ કર્યું છે તેનો કાર્ક પતો લાગશે

પ્રથમ તો તેની દ્રષ્ટિ તરફ જુઓ તેની નજર તમારા તરફ વળી છે, પણ તેણે તમારા પર નાટક કર્યું નથી તેણે તમારાથી નજરનજર મેળવી નથી આરીકાદથી તપાસેા જુઓ તેની નજર તમારી ભમરોની મધ્યમિદુમાં છે કે નહિ ? તેની તે બેફક દષ્ટિ તમેા કષ્ટથી સહી શકે છે તે દષ્ટિ જાણે તમારા હૃદયને ભેદીને તમારા હૃદયમાં અમાતી ન હોય ! આ પ્રમાણે તેની દષ્ટિ તમારા હૃદયને વિદિર્ણુ કરી હચમચાવી મૂકે છે, છતાંએ તેમાં તમને અહિત જેવું દેખાતું હોય નથી આ નજરમાં તમને ઉપતાપ જેવું કશુંએ જાણાતું નથી ત્યારે તમેા તે વ્યક્તિ સાથે વાત કરો છો ત્યારે તેની દષ્ટિ તમારી નજર સાથે મળતી નથી પહેલાં તો તે તમારે ભાષણ શાતયિતે સાંભળે છે, અને પછી તે ઉપર તે પોતાનો અભિનય આપે છે તે વ્યક્તિ ત્યારે પોતે તમારી સાથે વાત કરે છે ત્યારે તે ફક્ત તમારી તરફ નિશ્ચયાર્થક અને અધિનારસ્થક પણ પ્રેમાગ દષ્ટિથી તમારી તરફ જુએ છે તે દષ્ટિ વિદ્યાપક છે એમ પણ કહી શકાય તેમ નથી અગર તે દષ્ટિને નિશ્ચયાર્થક પણ કહી શકાય તેમ નથી

વિનય—તમે ત્યારે તે વ્યક્તિ સાથે વાત કરો છો ત્યારે તે તમારે ભાષણ નમ્રતા પૂર્વક સાંભળી લે છે જાણે તેના ફેરવામાં વિનય પ્રભવી ન થયો હોય ! પણ આ અદિ-રગ શાંતિની નિએ દુર્દૃષ્ટીથી ધ્વજાશમ્નિ છુપાયેલી છે તમે સ્પષ્ટ ગીતે જોઈ શકો છો તે વ્યક્તિમાં એક વિશિષ્ટ અધિકાર તમારા જોવામાં આવે છે તેનો જન્મ બીજાઓપર પોતાની આત્માએ ફરમાવવા માટે હોય છે દુકામાં એમ કહી શકાય કે તેના સળધે તમારી એની જ ભાવના જાણી જાય છે કે “ તેને શું જોઈએ છે તે તે પોતે સારી રીતે જાણે છે પણ તે વસ્તુ મેળવવા માટે કાઈ પણ પરિશ્રમ અગર તો ઉતાવળ કરતો નથી તેમ જ તે મેળવવા તે કાઈ પણ પ્રકારની ધાધય કરતો નથી. કારણ કે તે સારી ગીતે જાણે છે કે જે વસ્તુ મારે જોઈએ છે તે અવશ્ય વખતસર આવી મળશે.” આ ઉવરના વાખ્યે તમારે મનોગત વિશે સ્પષ્ટ થયું છે તે વ્યક્તિ સારી ગીતે જાણે છે કે જ્ઞાન એ જ શક્તિ છે

અસાક્ત માણસ વધારે અશક્ત થતો જાય છે અને સચક્ત વધારે શક્તિ મેળવે છે ધનિકોને અમલ ઋણિઓપર ચાલવો જ જોઈએ એવો એક નિયમ છે ઋણિઓપર ધનિકોને અમલ ચાલે છે એને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહીએ તો ઋણિઓ પોતાની શક્તિને કાર્ક ભાગ ધનિકોને આપે છે “જેની પાસે કાઈ પણ હોયું નથી તેના પામેથી પણ જે કાઈ થોડું હોય છે તેમાંથી તે જાય છે” તમારા માત્રતાના જ્ઞાનથી આ શબ્દોવડે નવો જ અર્થ તમારા સક્ષમાં આવવો જોઈએ, આ શબ્દો જ તેવા છે, કેવળ ઉપગની દ્રષ્ટિથી જ નહિ, તો ભાવના દષ્ટિએ પણ તે શબ્દો ખરા છે.

આકર્ષક માણસ બહુમતીમાં હોતો નથી-હવે આપણે ઉપરની વ્યક્તિની વાતચીત પર લક્ષ આપતા આપણને શું જણાઈ આવે છે, તેનો વિચાર કરીએ, શું તેની પાસેથી તમને કંઈ પણ જાતની વૃત્તિ મળી ગઈ છે ? અને જો કદાચ કંઈ પણ જાણવાનું મળતું હોય તો તે ધ્યાન દેવું અને થોડા શબ્દોમાં જ તેનો સમાવેશ થયેલો હોય છે, અને તેના તે થોડા શબ્દો સુધી એવા હોય છે કે તેમાં તેના પોતાની બાબતો અગર સ્તુતિ કે આત્મવિશ્વાસનો તો એક શબ્દ હોતો નથી. તે જે જે કંઈ કહે છે, તે તમને 'જો કે મહત્વનાદર્શક લાસતું હોય તોપણ તે પાત વાસ્તવિક રીતે એવા જતાં તફાવત હોય છે.

તે કાલામનનો એટલે કે દુર્મુખ, મનદળ કે અદર એક બહાર બીજો, એવો હોતો નથી. વળી એક વખત લક્ષ આપો, તે કાલામનનો હોતો નથી, તેની વાતચીત પર તમારો એટલો બધો ભરોશો બેસી જાય છે કે, તેણે જેટલું કહ્યું તેથી પણ તે તમને વધારે કડી શકે તેમ છે એટલે કે તે તમારી ઉત્સુકતા વધારે છે પણ તે તમને હેતરે છે એવી ભાવના એ થવા દેતો નથી. કારણ કે તે તમને દસાવે છે એવી ભાવના તમારા હૃદયમાં ઉત્પન્ન થતા તેની સરળ દ્રષ્ટિ અને સરળ સ્વભાવ તેની ભાવના કરવામાં વાધો લાવે છે. વળી જેટલો જેટલો તમારો ને તેનો વધારે પરિચય થતો જાય તેમ તેમ તેની વર્તણૂક તથા સ્વભાવ અને વાતચીતથી તમારી હૃદયવેના તમને ખાતરી આપે છે કે તમારી તેનાપર શ્રદ્ધા કે ભક્તિ યાને ભરોશો બેસવા તેણે એક દીવસ પણ તમારી સાથે પુર્વતાપ કરી નથી. તેના વિચારની ભાવનાઓ (વાચસ્પેશન) એટલે કે મોજા લોકપ્રિયતા કરતાં પણ વધારે આગળ વધેલા છે. જેવી રીતે તમે આજે આ વિદ્યા શિખવાનો પ્રારંભ કર્યો છે, તેની રીતે તેણે પણ બ્યારે આ વ્યક્તિક આકર્ષકના અભ્યાસની શરૂઆત કરી હશે, તે સમયે તે પણ આ નવપરિચીત શક્તિથી કદાચિત્ કુદાપો હશે પણ હાલ તો તેણે આ સ્તુતિ પ્રેરેશ આગળી તેની ઉપરના પ્રદેશમાં પ્રયાણ કર્યું છે. તેણે અભિમાનની હદને ઉત્તરી તે આગળ વધ્યો છે કારણ કે કંઈ પણ હમેશા એક જ સ્થળે બેસી રહેતો નથી. પ્રગતિકાળ હજી પૂર્ણ થયો નથી, અને તેથી જ પ્રગતિના છેવટના પગથોએ હજી કંઈ પહોંચ્યો નથી.

તેની ચાલચલકત વિશિષ્ટ નિયમાનુસારી હોય છે-જે સમયે તે માણસ લોકપ્રિય, વજનદાર, સપત્તિવાન, અને મુખી થયો તે જ સમયે તેને કાર્યકારણ ભાવનું સચુક્તિક ફળ મળવાથી એટલે કે ધનિકા જેવી રીતે શ્રદ્ધિઓ પાસેથી પોતાના પૈસા વસુલ કરી લે છે તે પ્રમાણે તેણે ઉપર વર્ણવ્યા તેવા ગુણો હસ્તગત કરી લીધા અને પછી તેણે આગળ ઝગડુ ભર્યું છે. જેથી કરીને તે લોકપ્રિય થયો, તેજ ગુણોના પ્રાપ્ત્યે કરી વચ્ચે ક્યાંય ન અટકતાં તેણે સપત્તિ મેળવી. આકર્ષણ શક્તિવડે તેણે અધિકાર જમાવ્યો, તે જ બળની સહાયનાથી તેણે ઈર્ષા જનોના મન આકર્ષ્યા અને તેને સપત્તિની જરૂર પડતાં તે જ શક્તિવડે કરી તેણે સપત્તિનું પણ આકર્ષણ કર્યું.

તે લોકપ્રિય હોય છે-ચીંચતા ચિંચાય તે તમારો પ્રેમ સપાન કરે છે. જુઓ આપણે વાત કરતા કરતા આગળ જ વધ્યા, આ વાત આપણા આ પાકની બહારની છે આ આકર્ષક માણસે તમારા મનપર શી અમર કરી છે ?

શું તમારી મનોદેવતા તમને એમ નથી કહેતી કે તેનો વધારે ધાડો પરિચય થાય તો સારું ? તમે બંનેમાં અરસપરસ એક વિશિષ્ટ પ્રકારની સહાનુભૂતિ છે અને તે એટલી તો

ચુક છે કે, તેનો તમાગથી ઉકેલ પણ થઈ શકતો નથી. દાઈતુ મન જેવી ગીતે ધાવણા પાગક તરફ દોરાય છે તેવી રીતે તમાઈ મન તેના તરફ દોરાય છે, અને તેણે જો કે તમને છુપા જ્યાં હોય તોપણ તમો તેને તજી શકતા નથી તમાગથી તેને વિસાઈ વિસરાતો નથી.

તે તમારી જ શક્તિનો ઉપયોગ કરે છે તેની સાથેની કરેની વાતચિતનું જો તમે સ્મરણ કરશો તો, તો ખુબી ગીતે તમારા ધ્યાનમાં આવશે કે તમે તમાઈ પોતાનું મનનું જ્ઞાન અનુભવતા તેને આપતા હતા તમે પોનેજ તેની અનુભૂતિ મેળવવા માટે તલપાપડ થઈ રહ્યા હતા તમારા બંનેમાં તમે આપનાર અને તે લેનાર હતા કેમ આ વાત ખરી છે કે નહિ ? ખરેખર છે એમ જ થયું છે, તમો આપતા હતા અને તે લેતો હતો ને તેના મનમાં વાઈ પણ અન્ય આમતની ઈચ્છા હોત, તો જે કાંઈ આત્માઓ, વિચાર અથવા કાંઈ પણ વેશ તમને લેવરાવત અને તે કાર્ય તમે ખુશીથી સ્વિકારત મદારો જેમ માપ, માકડાને ન્યાયે છે તેમ તે તમને ન્યાયી શકત.

‘આમ થવાનું કારણ શું ?’ એમ શામાટે થયું જોઈએ ? એટલે કે તે એક નિયમ છે તે તે નિયમ સારી ગીતે જાણે છે અને તમે તે જાણતા નથી, પણ તેની તેની ઈચ્છા નહોતી અને તેથી જ તેણે પોતાને અનુકૂળ પરિણામ આવતા તમોને તજી દીધા તેને સ્વ શક્તિનું જ્ઞાન હતું માટે તે તેમ કરી ગયા જેવી રીતે મધમાખી કુત્રમાથી મધ લેઈ ચાલતી ચાય છે પણ કુત્રને ઈર્ષ્ય થતા દેતી નથી તેમ તેણે તમારામાંથી થોડી આકર્ષક શક્તિ લીધી અને પોતાનો માર્ગ મુધાર્યો.

પાઠ ૩ જો.

અનાકર્ષક (POSITIVE) વ્યક્તિનાં વિશેષ લક્ષણો—કંટકટીયા સ્વભાવ—

અધીરાજ-તેનું કારણ શું—ફરેક બાબતમાં તેને અપજ્ઞા મળે છે.

અનાકર્ષક વ્યક્તિનાં વિશેષ લક્ષણો.—અનાકર્ષક એટલે જે પોને આકર્ષાઈ શકતો ન હોય તેવી શક્તિ શું તમે જાણી રહ્યા છો ? ના જ તો સાબળો હું તેનું વર્ણન કરું છું પણ તે પહેલા હું જે એક વાત કહું તે ધ્યાનમાં રાખજો, તે વાત એ છે કે આવી વ્યક્તિ ઉપર જણાવેની આકર્ષક નિશ્ચયો કરણ વિગત હોય છે અનાકર્ષક વ્યક્તિને જોના જ આપણને તે વ્યક્તિપ્રત્યે તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થાય છે એવી તે વિચિત્ર આકૃતિ હોય છે, જો તમે પોતે જ સ્ત્રીડીયા સ્વભાવના હશે તો આ વ્યક્તિને જોતા તમને વધારે જ સ્ત્રીડ ચડશે જો તમે પોતે આબરી (માદા) હરો તો આવી વ્યક્તિના દર્શનથી તમારો મદવાડ વધશે અને જો તમો જ્ઞાનવૃત્તિના હશે તો આવી વ્યક્તિનો સંદર્ભ તમને ત્રાસદાયક થઈ પડશે, આવી વ્યક્તિના મદવાડથી તમારા અનરમાલમાં ભાગે જ ફેફડા થયે. પણ તે સહન કર્યા સિવાય તમારો છુટકા નથી, જો કે આવો મનુષ્ય અત કરણપૂર્વક તમારી કાળજી લેતો હોય છે, તે હમેશા એની ફગીયાદ જતો હોય છે કે લોકો મારા કૃષ્ણો વિપર્યાસ કરે છે, જેથી તેવી વ્યક્તિ હમેશા જાગ, નશીમ અથવા પોતાના સ્નેહી સેવકો ઉપર કાતરીયા ખાતો હોય છે.

કટકટીયો સ્વભાવ—આવી વ્યક્તિને તમે કદી જ સતોવી જોશો નહિ; તેનું બોલવું સાતવું હમેશા હીસામ વગરનું હોય છે. તેવી વ્યક્તિ પોતાનાં શ્રમ કૃત્યો પોતાના માંએ જ જગજનદેર કરે છે, તે કેવળ તમોગુણનો દાસ જ હોય છે. શાંતિનું સ્વપ્ને પણ તેને નામ સરખું સાંભળવા મળતું નથી, તેમજ સદ્વિવેક તો તેણે જન્મે સાંભળ્યો પણ હોતો નથી. તેનો ચેહરો ગંભીર પણ હોતો નથી તેમ મોહક પણ હોતો નથી. તમે તેની સેજ સ્તુતિ કરો પછી જુઓ કે તે કેવો ખીલે છે, તરત જ તે પોતાનાં શ્રમ રહસ્યો ખુલાં કરવા મડી જશે. મેજ તેનાં વખાણુ કરી મોટા લા કરી તેની આત્મપ્રીતિ પર સેજ આધાત કરે કે તે તમારી સાણ્ણસીમાં સપડાયો જ સમજો. આવી રીતે તેની સ્તુતિના પરિણામે તમે તેને જ્યાં નસાડવો હોય ત્યાં સહેજમાં નસાડી મુકશો.

અધિરાધ—આવી વ્યક્તિ તમારાથી દુર ખસતાં તમેને સતોય થશે. જાણે તમારી સહનશીલતાની તેણે પરિક્ષા જ ન લીધી હોય ! કારણ કે તેના તે પરિણામમાંથી તમારો બચાવ કેવી રીતે કરવો તે વિદ્યા તમે શિખ્યા નથી. જે તે તમને આવડતું હોત તો થોડી પણ આકર્ષણશક્તિ તમે બચાવી શક્યા હોત, તેજ પ્રમાણે જે ધારત તો કદાચ તેની કમ તાકાતનો ફાયદો પણ લેઈ શકત.

તેનું શું કારણ હશે વાત ?—તેનામા આ આકર્ષક શક્તિ ન હોવાનું શું કારણ હશે વાઈ ? તેનો જવાબ ધણો જ સહેલો છે કારણ કે તે પરાવલ્લભી છે. તે ત્રણ શક્તિ છે, તે ધણા જ લહેરી માણુસ છે. પાછળ જણાવેલો આકર્ષક માણુસ આ પ્રમાણે લહેરી સ્વભાવનો હોય છે ખરો કે ? નહિ, તે તો એક અધિકૃત શક્તિ છે કારણ કે તે પરિસ્થિતિનું દમન કરી શકે છે કારણ કે તે પરિસ્થિતિનું દમન કરી આસપાસનાઓનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

અનાકર્ષક માણુસ—દરેક જાનનમાં અપજય મેળવે છે. હવે આ અનાકર્ષક માણુસ તરફ નિહાળો, તેની મગાપરથી જ તે અનિયમિત જણાય છે. હવે આ અનિયમિતપણાનું તેને જ્ઞાન હો અગર ન હો. તે શક્તિ વગરનો હોય છે તેની હમેશાં કાષ્ટને કાંઈ ફરીપાદ હોય છે અને તેની આ આવી સચયિત મનસ્થિતિને લીધે કદી જ તેને યત્ર પ્રાપ્ત થશે નહિ. તે પોતાના વિચારને ચોતરફ ફેલાવે છે, અને તેવી રીતે તે પોતાની શક્તિનો કુરૂપ-યોગ કરે છે, જેથી કરીને કાર્યકારણ સમ્પન્ના અનુબધ નિયમાનુસાર દરેક જાનતમાં અવનત થવાની શિક્ષા તેવા માણુસને કરવામા આવેલી હોય છે. અર્થાત તેને પોતાનું એવું કાંઈ જ હોતું નથી. આ પ્રમાણે આ બે પ્રકારના નમુના તમારી આગળ મુકવામાં આવે છે. તેનો સફળતાથી અભ્યાસ કરો. પહેલો નમુનો આદરણીય એને અનુકરણીય હોઈ બીજો નમુનો દુર કરવા યોગ્ય-તજવા લાયક છે. સખ્તાઈથી પાળવામા આવતા એકાદ મહત્વના નિયમ પ્રમાણે નીચેનું વાક્ય તમારા કાનમાં તમારાના અવાજ પ્રમાણે ગણગણતો થો ‘તમારાં દુ.ખો તમારા જ અંતઃકરણમા છુપાવી રાખો’ ‘સહાનુભૂતીની અપેક્ષા કરતા નહિ, તેમ જ દ્રાહની પણ ખુશામત સાંભળશો નહિ. દરેક ઇચ્છાની શક્તિને સમજવાની કાશીશ કરો અને તેને કબજામાં લો.

(અપૂર્ણ.)

ઉપનિષદની બ્રહ્મવિદ્યા

શ્રી શ્વેતાશ્વેતર ઉપનિષદ.

(અનુસંધાન ગતાંકથી)

અનુર્થ અધ્યાય

પરમાત્મ નિરૂપણ

જે પરમાત્મા એક તથા જાતિથી રહિત છે છતાં અનેક શક્તિઓના યોગે કરી અનેક વર્ણોને તેઓની આવશ્યકતા પ્રમાણે ઉત્પન્ન કરે છે તથા પ્રલય સમયે જે પરમાત્મા આપું જગત્ લયને પામે છે, તેને દેવ કરી કહેવામા આવે છે. આવી શક્તિવાળા દેવ અમને સારા પ્રકારની શુદ્ધિ આપે. ૧

તે બ્રહ્મનું સ્વરૂપ અગ્નિરૂપ છે, તે આદિત્યરૂપ છે, તે વાયુરૂપ છે, તે ચંદ્રરૂપ છે, તે પ્રકાશવાન તારાઓ રૂપ છે, તે બ્રહ્મરૂપ છે, તે જળરૂપ છે તથા તે પ્રજાપતિ રૂપ છે. ૨

હે પરમાત્મા ! આપ જીરૂપ છો, આપ મનુષ્યરૂપ છો, આપ કુમાર રૂપ છો, તથા આપ કુમારી રૂપ છો, પોતાની લાકડી લઈને યાત્રતા વૃદ્ધ પુરૂષરૂપ આપ છો, આપ જન્મને પામેલા દેખાઓ છો તથા આપનું મુખ વિશ્વરૂપ છે. ૩

આપ કૃષ્ણવર્ણવાળા પતંગરૂપ છો, રાત્રી આખવાળા લીલા રંગના પક્ષીરૂપ અર્થાત્ શુક્ર-રૂપ આપ છો, આપ જેના મધ્યભાગ વિષે વિદ્યુત રહેલી છે એવા મેઘરૂપ છો, આપ ઝવેર-ઓરૂપ તથા સમુદ્રોરૂપ છો, આપને જે કે આદિ નથી, છતાં આપ સર્વને વ્યાપીને રહેલા છો. કારણ આપયકી જ આ સર્વ જૂવતેની ઉત્પત્તિ મેળવી છે. ૪

જન્મથી રહિત એવો એક આત્મા, પોતાના ભોગને માટે રક્ત, શુકલ તથા કૃષ્ણ વર્ણ-વાળી જન્મથી રહિત એવી એક માયાની સમીપ જાય છે તથા અનેક પ્રકારની પ્રજાઓને ઉત્પન્ન કરે છે. જન્મથી રહિત એવો અન્ય જીવ ભોગવેલા ભોગવાળી આ માયાનો ત્યાગ કરે છે. ૫

સાથે જોડાયેલા તથા સખારૂપ બે પક્ષીઓ-જીવાત્મા તથા પરમાત્મા એક જ વૃક્ષને-દેહને વિષે રહે છે. આ બે પક્ષીઓમાંનું એક પક્ષી-જીવ પીપળાના વૃક્ષના મધુર ફળને અર્થાત્ કર્મના ફળનો ઉપભોગ કરે છે તથા બીજી પક્ષી પરમાત્મા સાક્ષીરૂપે અર્થાત્ કર્મના ફળને નહિ ભોગવતો તેમાં રહે છે. ૬

આ જીવાત્મા પરમાત્માની સાથે એક જ વૃક્ષને વિષે રહે છે, છતાં જગત્ના સર્વધને લીધે મોહ પામેલો તે જીવ પ્રભુપણના અભાવને લીધે શોકયુક્ત થાય છે. પણ જ્યારે તે જીવાત્મા સધળા સાસારિક સમ્બંધથી રહિત રૂપે મહાન્ ઈશ્વરને-પરમાત્માને જુએ છે ત્યારે તે જીવાત્માના શોકની નિવૃત્તિ થાય છે. ૭

મનઃવેદને વિષે રહેલો અમૃત અક્ષરરૂપ, પરમ આકાશરૂપ તથા જેને વિષે સર્વે દેવો

રહેલા છે એવા દેવને જે મનુષ્ય ઝોળખેના નથી તેવા પુરુષને ઋગ્વેદની ઋચાઓ શા અર્થની છે? પણ જેઓ આ દેવને ઝોળખે છે, તે ઐષ્ટ્યદેવે પ્રાપ્ત થાય છે. ૮

ઋગ્વેદના ૭ દેવ, ૫ગો, કૃતુઓ, વ્રતો તથા ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન જે કાંઈ વેદો કહે છે તે સર્વ અમૃતરૂપ અસરમાથી જ ઉત્પન્ન થયું છે. માયાયુક્ત તે પરમાત્મા વિશ્વની ઉત્પત્તિ કરે છે. આને વિષે ધીમે છુનાત્મા માયાના બધનથી બંધાયેલો રહે છે. ૯

માયાને પ્રકૃતિરૂપ જાણવી નેહએ તથા માયાને મહેશ્વરરૂપ જાણવા નેહએ. ખરેખરી રીતે આ આખું જગત્ પરમાત્માના અવયવરૂપ પદ્મમહાભૂતવડે વ્યાપ્ત છે. ૧૦

જે એક છતાં પ્રથમ યોગિ તથા અન્ય યોગિના અધિષ્ઠાતારૂપ છે, પ્રથમ સમયે આ સર્વ વિશ્વ જેને વિષે લખે પામે છે, ઉત્પત્તિ સમયે ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારે જેનામાથી ઉત્પન્ન થાય છે. જે સર્વના નિયતા છે, જે મોક્ષરૂપી વરના આપવાવાળા છે તથા જે દેવ સ્તુતિ કરવા યોગ્ય છે. તે પરમાત્માને જે કાંઈ ઝોળખે છે તે અત્યંત શાન્તિને અર્થાત કૈવલ્ય મોક્ષને પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૧

વિશ્વના અધિપતિ મહર્ષિ જે દેવતાને ઉત્પન્ન કરી તેઓને પ્રભાવ આપવાવાળા છે, જેમણે હિરણ્યગર્ભના જન્મને જોયો છે તે શ્રી રુદ્ર ભગવાન મને શુભ શુદ્ધિથી મુક્ત કરો

જે પરમાત્મા સર્વ દેવોના અધિપતિરૂપ છે, જેમને વિષે સર્વ લોકોના આશ્રય રહેલો છે, તથા જે પરમાત્મા બે પાદવાળાં તથા ચાર પાદવાળા પ્રાણીઓ પર અધિપત્ય બોમ્બે છે, તે દેવની હવિવડે અમે ઉપાસના કરીએ છીએ ૧૩

જે પરમાત્મા સૂક્ષ્મના કરતાં પણ વધારે સૂક્ષ્મ છે, જે કાંઈ જડ વસ્તુ છે તેને વિષે જે પરમાત્મા વ્યાપીને રહેલા છે, જે અભિલ વિશ્વના સદા છે, જે અનેક રૂપવાળા છે, જેઓ વિશ્વને સર્વ તરફથી વિદી ાપે રહેલા છે, જેઓ કલ્યાણરૂપ છે, તેમને જે કાંઈ ઝોળખે છે તે અત્યંત શાન્તિને અર્થાત મોક્ષને પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૪

સ્થિતિ સમયે જે પરમાત્મા આ જગત્નું રક્ષણ કરે છે, જેઓ સર્વ જૂત માત્રોને વિષે ગૂઢ રહે છે, છતાં અભિલ વિશ્વના અધિપતિરૂપ છે, તથા જેને વિષે ભક્તચારીઓ અને દેવો મનની એકાગ્રતાવડે નોડાયલા છે તે શ્રી ફલભવાનને જે કાંઈ ઝોળખે છે તે મૃત્યુનાં સર્વ બધનોત્તર કાપી નાંખે છે. ૧૫

જેમ ઘીને વિષે મહાઇ સૂક્ષ્મરૂપે રહેલી હોય છે, તેમ જે પરમાત્મા અત્યંત સૂક્ષ્મ થઈ સર્વ જૂતમાત્રોને વિષે ગૂઢ રહેલા છે જે એક છતાં સર્વ વિશ્વને વ્યાપીને રહેલા છે. તે દેવને જે કાંઈ જાણે છે તે સર્વ બધનોત્તરમાથી મુક્ત થાય છે. ૧૬

જે દેવ અભિલ વિશ્વના કરનારા છે, જેને મહાત્મા કરનારા છે, જેને મહાત્મા કરી કહેવામાં આવે છે, જે સર્વ જૂતોના અત્ત કરણને વિષે સર્વદા રહે છે, તે દેવ હૃદય, વિવેક તથા ધ્યાનની સહાયતાવડે વ્યક્ત થાય છે. આ દેવને જે ઝોળખે છે તે અમૃતરૂપ થાય છે ૧૭

જે સમયે તપ હોતુ નથી અર્થાત જ્યારે સર્વ અવિદ્યાનો નાશ થયેલો હોય છે, તે સમયે દિવસ કે રાત્રિ કાંઈ પણ રહેતુ નથી, તેમજ સત્ કે અસત્ કાંઈ પણ રહેતુ નથી એટલે કે સર્વ પ્રકારની ભિન્નતાઓનો નાશ થયેલો હોય છે. પણ કેવળ એક શિવ સ્વરૂપ જ રહેલ હોય છે આ શિવ અવિનાશીરૂપ તથા શ્રી સૂર્ય ભગવાનની સહાયતાવડે ઉપાસવા યોગ્ય છે, જે આ પરમાત્મામાથી ભલાવિદ્યા ઉત્પન્ન થયેલી છે. ૧૮

ઉપરના સ્થાન વિષે નીચેના સ્થાન વિષે અથવા વચના સ્થાનને વિષે કોઈ પણ આ પરમાત્માને જાણી શકના સમર્થ નથી. જે પરમાત્માનું નામ અતંત મચગ્ધ છે તેની સાદ-સ્પતા કોઈપણ વસ્તુની સાથે થઈ શકે એમ નથી. ૧૯

દર્શન નિયમને વિષે તેનું રૂપ ગ્રહેતું નથી, તેમ અશુદ્ધ તેને કોઈ જોઈ શકતું નથી શુદ્ધ મન તથા શુદ્ધિની સહાયતાવડે હૃદયાકાશને વિષે રહેલા આ આ માને જેઓ મળે છે, તે અમૃતરૂપે માય છે ૨૦

આ દેવ અજન્મા છે, એમ વિચારી, સસાગના દુ ખથી શુભિત થયેલો કોઈ એક જીવ નીચે પ્રમાણે સ્તુતિ કરતો જેવામા આવે છે હે ઋષિ! આપનું કયાણુમાગ્ન, દક્ષિણમુખ માટે સર્વદા રક્ષણ કરો. ૨૧

હે રૂદ્ર ભગવાન! અમારા પુત્ર પૌત્રાદિઓના નાશ મા કરો અમારા આયુષ્યનો નાશ મા કરો, અમારી ગાયોનો નાશ મા કરો, અમારા અશ્વોનો નાશ મા કરો ગુસ્માની અદર અમારા વીર પુરોનો નાશ મા કરો કારણ હવિષ સહિત અમે આપને સર્વદા ધોના-વીએ છીએ. ૨૨

પંચમ અધ્યાય

ધ્વજાનું સ્વરૂપ.

ઋગ્વિનાશી તથા અનંત પરમબ્રહ્મને વિશે વિદ્યા તેમજ અવિદ્યા શુદ્ધ યજ્ઞને રહેલા છે, અવિદ્યા ખરેખર નાશવાન છે તથા વિદ્યા ખરેખર નાશથી રહિત છે જે પરમાત્મા આ વિદ્યા તથા અવિદ્યાના નિયામક છે, તે આ જેહથી જિત છે. ૧

આ પરમાત્મા એક જતા ઉત્પત્તિના દરેક કારણના નિયામક કહેવાય છે. આ પરમાત્માને અનેક રૂપો તથા ઉત્પત્તિના સર્વ કાળો વશ યજ્ઞ રહે છે સૃષ્ટિના આરભ સમયે આ દેવે પોતાના પુત્ર કપિત્ર ઋષિને જાનોથી પૂછ્યું કયાં હતા તથા જે સમયે તે પુત્રનો જન્મ થયો હતો સારે તેની તરફ તે દેવ પૂર્ણ કૃપાદષ્ટિથી જોતા હતા ૨

આ દેવ માયાયુક્ત આ ક્ષેત્રને વિષે મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી આદિ રૂપ દરેક જાતને ધણી પ્રકારે કરી પાછો પ્રવચ સમયે તેનો સહાર કરે છે, આ જ રીતે પૂર્વ સમયે મહર્ષિઓની ઉત્પત્તિ કરીને નિયામક મહાત્મા તે સર્વનાપર આધિપત્ય ભોગવે છે ૩

જેની રીતે ઉપર, વચમા તથા નીચે એમ ત્રિશોના સર્વ જાગોને વ્યક્ત કરતા શ્રીશ્વર-ભગવાન પૂર્ણ પણે પ્રકાશી છે તે જ રીતે ષટશૈશ્વર્યમય તથા શ્રેષ્ઠ એના પરમાત્મા એક જના માયાના અનેક કાર્યોનાપર આધિપત્ય ભોગવે છે ૪

આ પરમાત્માદેવ જે અખીન જગતના કારણરૂપ કહેવાય છે તે સર્વ વસ્તુના સ્વભાવને પરિપક્વ દશાને વિષે પહોંચાડે છે આ પરમાત્મા સર્વ ભૂતમાત્રા જેઓ પોતાના કર્મના ફળોને ભોગવવાને યોગ્ય થયેના હોય છે તેઓને તેઓના યોગ્ય પશુઓમાને પહોંચાડે છે આ દેવ એક હોવા છતા અખિન વિશ્વનાપર આધિપત્ય ભોગવે છે. જે શુણ્ણ જે જે વસ્તુઓના હોય છે, તેઓને વિષે તે તે શુણ્ણ યોગ્ય છે. ૫

વેદાને વિષે જેમ ઉપનિષદો ગૂઢ રીતે રહેલાં છે, તેમ આ દેવ ઉપનિષદોને વિષે ગૂઢ રહેલા છે. આ દેવને ધ્વજા વેદાના કારણરૂપ અથવા હિરણ્યગર્ભના કારણરૂપ જાણે છે. પૂર્વના દેવો તથા નકષિત્રો જેઓ આ પરમાત્માને ઓળખતા હતા, તેઓ ખરેખર તેના સ્વરૂપરૂપે અર્થાત અમૃતરૂપે થયા હતા. ૬

સત્વાદિ ત્રણ ગુણોવડે યુક્ત જીવાત્મા જે રૂપને અર્થે કર્મોના કર્તા હોય છે તે જ જીવ આ કર્મોના ઉપભોક્તા હોય છે. અનેક પ્રકારના રૂપોને ધારણ કરતો સત્વાદિ ત્રણ ગુણ વાળો, સદ્ગુણ દુર્ગુણ, અથવા જ્ઞાન આ ત્રણ માર્ગમાંથી કોઈ પણ માર્ગને ગ્રહણ કરનારો તથા પચ પ્રાણુદિઓનો અધિપતિ જીવાત્મા પોતાના કર્મોને લીધે એક જન્મથી બીજા જન્મને વિષે એમ અનેક જન્મોમા ભ્રમણ કર્યા કરે છે. ૭

જે પરમાત્મા અગ્રુષ્ટ જેટલા પ્રમાણુવાળા છે. જે પ્રકાશમા શ્રીસૂક્ષ્મભગવાન સદશ છે. જે સકલ્પ તથા અહકારવડે યુક્ત છે તથા જે જીવાત્મા સુદ્ધિના ગુણને લીધે તથા શરીરના ગુણને લીધે પરમાત્માથી ભિન્ન અર્થાત અન્યરૂપે જોવામાં આવે છે. તે ભ્રમરગતી આરીના અગ્રભાગ જેટલા સૂક્ષ્મ છે. ૮

શરીરને વિષે રહેલો જીવ એક વાળના અગ્ર ભાગને સો ગણા ભાગ કરીએ તથા તે સોમા ભાગને પાછા સોગણામા વિભક્ત કરીએ, તેના જેટલો સૂક્ષ્મ છે. આ જીવાત્માને અનત રૂપે કરી માનવામાં આવે છે. ૯

આ જીવાત્મા સ્ત્રીરૂપ નથી, તે મનુષ્યરૂપ નથી, અથવા નપુંસકરૂપ નથી. જે જે શરીરને તે ધારણ કરે છે, તેને વિષે તે રહે છે. ૧૦

જેની રીતે અન્ન અને જળના ઉપયોગથી શરીરની વૃદ્ધિ થાય છે, તે જ પ્રમાણે દેહી આત્મા સકલ્પ, સ્પર્શ, દષ્ટિ, તથા મોહને લીધે પોતાના કર્મોને અનુમાર અનેક યોગિઓને વિષે અનેક પ્રકારના રૂપોને ધારણ કરે છે. ૧૧

દેહી આત્મા પોતાના ગુણોને લીધે પોતાના પૂર્વજન્મના કર્મોથી ઉર્ભવેલી વાસનાઓને લીધે અનેક સ્થલ તથા સૂક્ષ્મ રૂપોને ધારણ કરે છે. પોતાના કર્મોના ગુણોને લીધે તથા પોતાના શરીરના ગુણોને લીધે આ જીવાત્મા જે કે કોઈ પણ પ્રકારની ભિન્નતાથી રહિત છે, છતાં આ રૂપોના સયોગનું કારણ હોય તેવો ભામ થાય છે. ૧૨

જે પરમાત્મા આદિ તથા અતથી રહિત છે, જે જગ એવા જગત્તી મધ્યને વિષે વ્યાપીને રહેલ છે, જે અખિલ વિશ્વના કર્તા છે. અનેક રૂપવાળા છે તથા જે સર્વ વિશ્વને વ્યાપીને રહેલા છે, તેને જે મનુષ્ય ઓળખે છે તે સર્વ બધેનામાંથી યુક્ત થાય છે. ૧૩

જે પરમાત્મા વિશુદ્ધ સુદ્ધિની સહાયતાથી બન્યો શકાય છે, જે દેહપણુના અર્થાત નડપણુના ગુણથી રહિત છે, જે ભાવ તથા અસાવ (સત અને અમત) ના કારણ રૂપ છે, જે કલ્યાણ રૂપ છે તથા જે સોળ પ્રકારની કળાની ઉત્પત્તિના કારણરૂપ છે. તેને જે કોઈ ઓળખે છે તે પોતાના દેહનો ત્યાગ કરે છે, અર્થાત તે ફરી દેહને ધારણ કરતો નથી. ૧૪

જન્મ અને મૃત્યુ

આ સસાગ્રા પ્રાણિ માત્રનો જન્મ અને મૃત્યુ યતુ એ સ્વાભાવિક કર્મ છે. આત્મા અમર છે, પણ આત્મા જેમા પ્રવેશ કરી ગયું છે તે દેહનો જન્મ થાય છે અને પાછું મૃત્યુ થાય છે જેમ નીનો પ્રવાહ નિરતર વહ્યા કરે છે, એ સ્થળનું પાણી એક સ્થળે રહેતું નથી પણ તે હમેશા વહ્યા કરે છે તેમ આ સસાગ્રાનો પ્રવાહ પણ નિરતર વહ્યા કરે છે જન્મથી હર્ષ થાય છે ત્યારે મૃત્યુથી શોક થાય છે જન્મ થયા પછી મનુષ્ય પોતાના આત્માને જૂઠી જાય છે અને દેહને જ પોતે માની ખેમે છે જેમ જેમ ઉગ્મર વધતી જાય છે તેમ તેમ તે મૃત્યુની મીઠીપ જાય છે. જ્યાં તેને મૃત્યુનું લાન રહેતું નથી. બાળક જન્મે છે, ત્યારે હા થાય છે તે મોગ થાય એવું માનાપે દેખ્યા કરે છે તેના જન્મના દિવસને ઉત્સવ તરીકે માને છે.

જેમ જેમ મોટા થાય છે તેમ જાગૃતા માગાય હર્ષ પામે છે જન્મના બાળક, બાળક મગી યુવાન થાય છે આ વખતે તે મૃત્યુ મીઠીપ મતો જાય છે તેનું લાન જૂની જાય છે તેને મરવાનો ખ્યાલ મરજો પણ આવતો નથી. તે મોગી મોગી આશાઓ બાધે છે નવદાગ્રમા પડી અનેક ધધા કરી દ્રવ્ય કમાય છે ધધો રોજગાર કરતા પણ તે મગજને જૂની જાય છે પોતાના આત્માને જૂઠી જાય છે દેહને જ આત્મા માને છે શરીર માટે જ તે પોતાનું જીવન છે એમ માને છે શરીર નાશવત છે, એ જૂની જાય છે દ્રવ્ય માટે ભોગ માટે, વિનામ માટે અને ખરપટ, પ્રપચ કરે છે અન્ય મનુષ્યની સાથે પ્રપચ કરતા કરતો નથી. અતીતિથી દ્રવ્ય ખાતા શરમાતો નથી, અન્યને દગાવવામા તે પોતાનું ગૌરવ માને છે અને આની રીતે મનુષ્ય મમજીયામા આન્યા પછી પોતે પોતાને જૂઠી શરીર તે જ હું છું એમ માને છે અને આ ધુનમા શરીરનું મૃત્યુ થવાનું છે તે જુવી જાય છે.

મનુષ્ય માત્ર જે કાર્ણ સારા કે નરતા મોં કરે છે તેનું ફળ તેને મળે છે જ આ શરીરવડે જે કાંઈ કાર્ણ થાય તેનું ફળ ઈશ્વર આપે છે જ ઉત્તમ કર્મ કરવાથી તેનું ફળ ઉત્તમ મળે છે, અધમ કર્મો કરવાથી તેનું ફળ અધમ મળે છે. મજાનું કર્મના મળ આ શરીરવડે જ ભોગવવા પડે છે, જે મોંનું ફળ આ જન્મમા ન ભોગવ્યું હોય તે આવતા જન્મમા ભોગવવું પડે છે પ્રારબ્ધ એ ગત જન્મમા કરેના મોંનું ફળ આ જન્મમા ભોગ વવાનું ગણ્યું હોય છે તે છે ગરે જન્મે માગ કર્મ કર્યા હોય છે તો આ જન્મે સારા કર્મ મળે છે આ જન્મે સારા કર્મ કરવાથી મારે ફળ આ જન્મમા તેમ આવતા જન્મમા મળે છે સારા અને ખોટા કર્મ દરતી વખતે મનુષ્યે પોતાને જૂનવો ન જોઈએ શરીરને પોતે છું એમ માની ખેમતું નહિ. જેમ લાગના ધરને આપણે આપણ માની ખેમતા નથી તેમ શરીર એ અમુક મુદત માટે આપણે ગહેવાનું એક ભાગનું ધર છે એમ માનવું શરીરના સૂખ માટે શરીરમા રહેનાર જે આપણે તેને જીવિષ્યમા દુખ આવે એવું વર્તન ન કરવું અને તેને માટે હમેશા શરીર એ નાશવત છે, કષ્ટમયુર દેહ છે એ જૂની ન જવું જોઈએ.

સસાગ્ર નદીના પ્રવાહ જેવો છે તેમા પ્રાણિમાત્રનું રૂપાતર નિરતર થયા કરે છે આત્મા અમર છે તે જન્મતો નથી તેમ મરેના પણ નથી. ને જુદા જુદા શરીરો ધાગળ કરે છે આ શરીરોના રૂપાતર થાય છે મર્વ પ્રારબ્ધવશાત આવી મળે છે તે પ્રારબ્ધના

પૂર્વજન્મના સરકાર પૂરા થતાં પોતપોતાને માર્ગે ચાલ્યા જાય છે. જે આ વખતે આપણો પુત્ર હોય છે તે કાંઈ પહેલાં આપણો પુત્ર હતો એમ નહિ, હવે પછી તે આપણો પુત્ર રહેશે એમ પણ નથી. સર્વ પોતપોતાના સરકારવશાત આવી મળે છે. અને વળી ચાલ્યા જાય છે. મનુષ્યશરીર ધારણ કરવું, કુટુંબીઓમાં રહેવું અને કુટુંબીઓને છોડી શરીરનો ત્યાગ કરી ચાલ્યા જવું એવો ક્રમ અનત કાળથી ચાલ્યો આવે છે. જે આપણું નથી તે જન્ય તેને માટે શોક શા ? ત્યાં સુધી તેનો આપણી સાથે સંબંધ હોવાનું પ્રારંભ અનુસાર હોય ત્યાં સુધી જ તે રહે છે. પછી તે ચાલ્યો જાય તેને માટે શોક કરવો વૃથા છે.

મનુષ્યે આ મરણનો પ્રસંગ કદી બૂઝવો ભેદિતો નથી, જે તે શરીર મરવાનું છે એમ માન્યાં કરે, તેને બૂઝે નહિ તો કદી પણ અનીતિ ન કરે, કદી પણ અસત્ય ન બોલે. કદી તમે ગર્ભિણ હો, કે શ્રીમત હો, કદી અમનદાર હો, પણ તેથી શું ? તે કેટલા વખત મારે ? એ લાગતી શ્રીમંતાર્થ માટે, કે અમલદારી માટે તમે તમારો જાતને બૂધી જતા નહિ. જે તમે તમને પોતાને બૂધ્યા તો કરી નજાણના ધક્કામા ધકેલાશો. અને એ તમારી ભાકુતી શ્રીમંતાર્થ કે અમલદારી તમને ભવિષ્યમા મહા ભારે યજ પડવાની. તે શરીરને મળેલી યોગ વખતની સાબળીમાં ભોળાતા નહિ, અહંકારી ન થતા, અન્યને કનડતા નહિ, ખીજ ઉપર ભુલમ કરતા નહિ, અનીતિથી અન્યને કચડી ન મારતા. તમારે મમજવું કે આ શરીરનો ત્યાગ કરી ક્યાર્થ પાછા આ કરેલાં કર્મ અનુસાર જન્મવું પડશે આ શરીર કાંઈ કાયમ રહેવાનું નથી, તેને માટે તમે જે અનીતિ કરશો તેવું ફળ તમારે પોતાને જ ભોગવવું પડશે.

જન્મ વખતે હર્ષ થાય છે, ઉમ્મર મોટી થતાં આનંદ થાય છે, અને મરણ થતાં ખેદ થાય છે. જન્મવું, વધવું તે મરવું એ જગતનો સ્વભાવ હોવા છતાં તેમાં વળી હર્ષ શા ? ખેદ શા ? આ અનુભવ થવો એ ઉચ્ચ મંરકારની વાત છે. આ લેખકનો પુત્ર અરવિન્દ માત્ર ૭ માસની નાની વયમાં જ ગત ધનત્રયોદશીને દિવસે પોતાના શરીરનો ત્યાગ કરી ચાલ્યો ગયો. તે જન્મ્યો ત્યારે કુટુંબમા હર્ષ થયો, ત્યારે તે કાંઈક હાવભાવ કરવા લાગ્યો, રમવા લાગ્યો, સુને સુતે બેઢવા લાગ્યો ત્યારે તેણે ઘરનાં બધાના પ્રેમને પોતાપ્રતિ આકર્ષી લીધો. તેના ભાઈબહેનો પણ તેનાપ્રતિ રોડકથી તેને ખીસવવા લાગ્યા. તેની માતાએ મોટી મોટી આશાઓ બાંધી, અને આશ તેનાપ્રતિ સર્વ રોડકબંધને બંધાયાં. તેનું શરીર સુદૃઢ અને નીરોગી હતું દૈવ શું કરશે તેની કંતિ ખજર છે ? આજે દસનો બેઢતો બાળકે કાંઈ દશે કે કેમ તેની તેના માતાપિતાને શું ખજર !

દીવાળી જેવા શુભ પ્રસંગે અમદાવાદમાં શુભદાત કલ્પમાં બાળકો મારે મેળાવડો થાય છે. ત્યાં દારખાતુ ફેડી મેળમેરના બાળકોને આનંદિત કરાય છે; દારખાતું રમકડાં તે ખાવાની ચીજો બેટ અપાય છે. આવા આનંદને પ્રસંગે બાળકોને ત્યાં જવાનું મન થાય જ. ઘેર નાનો બાલક અરવિન્દ હોળાથી કાંઈક બીમાર પડ્યો હતો. તાવ ઉતરી કાંઈક સાંડું થયું. સર્વેને લાગ્યું કે મડી જશે છતાં ઈશ્વરમી મરણ કાંઈ ભુડીજ હશે. બાલકો કલ્પમાં ગયાં, પણ ઘેર નાના બાલકની તખીયત નરમ હોવાથી ત્યાં તેમને પણ એન ન પડ્યું. મંજી ઘેર આવ્યાં. આ જ ધનત્રયોદશીને દિવસે મધ્યરાત્રીએ આ રોડકા બાલક પોતાનું શરીર છોડી દીધું. તેનાં માતાપિતા અને બાલકો શોકાતુર થયાં. નાના ૭ માસના બાલકના રોડે તેમને રૂને કરાવ્યું. આવા શોક પ્રસંગે આપેલું આશા સવ પણ નિર્ઘરક નીવડે છે. આવા પ્રસંગે એમ થાય કે એવું મૃત્યુ થાય જ કેમ ! કાંઈ દૈવની પણ બૂઝ હશે. તેનો રોડક, તેને માટે બાંધેલી આશાઓ નિષ્ફળ નીવડી. તેના પ્રાર-

ધ્વના સરસારો પૂરા થતા તેણે પોતાના માતાપિતાના સ્નેહનો પણ ત્યાગ કર્યો અને શરીર ઝોડી ચાલ્યો ગયો. ઈશ્વર તેના આત્માને શાંતિ આપે.

આવા બાકીના અને સખધીના મરણના પ્રસંગે રોહી હૃદયમાં રોક થાય, ખેદ થાય એ સ્વાભાવિક છે. આ વખતે ગમે તેટલું આશ્વાસન પણ નિષ્ફળ નીવડે છે તેવા પ્રસંગે જાનીઓ જ પોતાના મનનું સમાધાન કરી શકે છે બાળ્યની માથે તેના જન્મના પડી જ નેતેહ બધાય છે, મરવાથી છૂટ છે આવા પ્રસંગો, આ જગતમાં નિરતર બન્યા કરે છે જેમ તદીનો મવાહ વહા કરે છે તેમ આ જગતમાં પ્રાણિમાત્રના જન્મ અને મરણનો પ્રવાહ પણ જલ્લા કરે છે જે જન્મવું અને મરવું એમ નિરતર ચાલવાનું જ હા શો? શો? ગાડીમાં ખેડા એટલે એમ તો માનવું જ કે અમુક સ્ટેશન આવે ઉતરવું જ પડશે. પડી ઉતરવાનું સ્ટેશન આવતા ખેદ શો? રસ્તામાં અનેક મુશ્કેલી માથે ક્ષણિક સ્નેહ બધાય છે, મેળાપ થાય છે, તે સ્ટેશન આવતા ઉતરી પડતા પડે છે તેને મુઠ્ઠી આપણે ઉતરી પડીએ તેમાં શો? ખેદ શો? આ સસાર પણ રહેવાગી જેવો છે તેમાં પ્રારબ્ધ યોગે મળા મળધી મળી આવે છે પણ પ્રારબ્ધયોગ પૂરો થતા મળેના મળામળધી આપણાથી છુટા પડે છે, અથવા આપણે જ તેમને છોડી ચાલ્યા જઈએ છીએ તો તેને માટે ખેદ શો? જે જવાનું છે તે ગમે ત્યારે પણ જવાનું જ જે રહેવાનું હોય તેની ચિંતા પણ જવાનું હોય તે જાણ ત્યારે ખેદ શો?

આપણે પણ આ જગતમાં કેટલાય જન્મો સીધા હશે અને આ જન્મને સાર્થક નહિ કરીએ તો પાછા એની એ જન્મમરણની ઘટમાળમાં પડવાના. આ મરણનો પ્રસંગ મનુષ્ય માત્રને યોગ્ય શીખામણ આપવાનો છે તેને અનિર્ણયથી બચાવવાનો છે જે મનુષ્ય એમ સમજે કે આ શરીર ક્ષણભંગુર છે, તે જેટલો વખત રહે તેટલા વખતમાં સત્કર્મ કરી શુભ ફળ મેળવી લેવા, અનિર્ણય અને અયોગ્ય કર્મો કરી દુઃખ ઉત્પન્ન થાય તેનું ન કરવું શરીરમાં રહેનાર શરીરનો અનુભવ ગ્રવા યત્ન કરવો તો પડી તેનું જીવન સાર્થક થાય છે મળેલા સમયનો જેમ મહુપયોગ કરવો યોગ્ય છે તેમ મળેલા જન્મનો પણ સફળપૂર્વક મરવો જોઈએ. આ જન્મ સાર્થક થાય તેવા કૃત્ય કરવા પ્રાણિમાત્રમાં આત્મા તો છે મરવેને આ પણા આત્મા મુલ્ય માનતા શીખવું સ્વર્ગાસ્થિમાત્રના ગણતરી તે અનુભવમાં હિતાગી એ હૃદય જવાની નિશાની છે પરમાત્માની સાનિધ્યમાં જવાનો ગતો છે.

કેટલાં મનુષ્યો મરણને ભૂલી જાય છે મરણને ભૂલી જવાથી ઉન્માદવશ થઈ જાય છે તે પોતાનું કુકુળ, ઘર, સગામળધીને માતાના ગાની જેમ છે તેમની માથે જાણે શિવ નામ મુઠ્ઠી ગ્રહવાના હોય એમ માને છે શરીરના મુખ મેળવવા, ધન મેળવવા ગમે તેવા પ્રયત્ન કરે છે નીતિ અનિર્ણયને ભૂલી જાય છે કોઈ પણ ગતે દુઃખ મેળવવું એ જ ઉદ્ધાર ગણે છે છેક મરણના મુખમાં જ્યાં છતાં પણ તેને ભાન ગ્રહનું નથી કે મરવાનો છું અને મરતા મરતા પણ જે અસત્ય બોલવાથી, પ્રપચથી કે અન્યતે નુશાન કરી પૈમાણ્ય મળતા હોય તો તે મેળવે છે તેને તે વખતે એમ થતું નથી કે આ અનિર્ણય પૈમાણ્ય મળે તો છે પણ મે દાવસ પડી મરણ થતા તે પૈમાણ્ય પોતાને બોગવવાના નથી પણ તે કરેલી અનિર્ણય દુઃખ તો તેણે હવે પડીના જન્મમાં પણ બોગવવું જ પડશે.

મનુષ્યોએ અનિર્ણય કરતા મરણની બીક ગણવાની છે તે અનિર્ણય મળે તો પૈમાણ્ય શરીર છુટી ગયા પડી કામ નહિ આવે પણ તેનું દુઃખ તો અવસ્થ મળે જ ગમે તે વખતે શરીર છુટી જતા તેને આ જન્મમાં કરેલા કર્મનું દુઃખ બોગવવા માટે ફરી જન્મ લેવો પડે.

છે, તે વખતે આ જન્મમાં મેળવેલી સપત્તિ સાથે આવતી નથી. પણ આ જન્મમાં સારું કે નરતું જે કર્મ કર્યા હોય છે તે સાથે આવે છે. માટે મનુષ્યે આ જન્મમાં એવા કર્મ કરવા કે જેનું ફળ આવતા જન્મમાં સાફ જ મળે. ક્ષણિક શરીરરુપને માટે ભવિષ્યનું દુષ્કર્મ બોરી લેવું નહિ.

જન્મવાથી હર્ષ એટલા માટે થવો બાંધબે કે: આ જન્મથી તે પોતાના સુકૃત્યથી જન્મ સફળ કરશે, પોતે પોતાના આત્માને ઓળખવા યત્ન કરી સ્વરૂપાનુભવનો સત્ય આનંદ મેળવશે, તેને શરીર માટે જીવવાનું નથી પણ શરીર એ આત્મા માટે છે. શરીરની જરૂર આત્માનો અનુભવ થાય ત્યાં સુધી જ છે. જેમ ઘરમાં રહેનાર મનુષ્ય ઘરને માટે નથી પણ ઘર એ મનુષ્ય માટે છે. તેણે ઘરની કાળજી રાખવામાં શરીરના રુપને નાશ કરવાનો નથી પણ તે ઘરનો શરીર રુપ માટે ઉપયોગ કરવાનો છે. તેમ આ મનુષ્ય શરીર પણ આપણા આત્મા માટે છે. તેનીવડે આપણે ઉત્તમ સાધનો સાધી આપણા સ્વરૂપનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકીએ એટલા પુરતો જ તેનાથી આનંદ છે. આત્માના આનંદનો નષ્ટ થાય તેવો તેનો ઉપયોગ કરવાનો નથી.

ત્યારે મનુષ્ય આ જન્મમાં જ ઈશ્વરના સ્વરૂપને ઓળખી શકે ત્યારે જ તેનું જીવન સાર્થક થાય છે. ગતપ્રારબ્ધાનુસાર તેનો અમુક સ્થિતિમાં જન્મ થાય છે. જો સાફ પ્રારબ્ધ હોય છે તો તેને આ જન્મમાં સુખ મળે છે, અને ગતજન્મમાં ખરાબ પ્રારબ્ધ બધાં હોય છે તો આ જન્મમાં દુઃખ પડે છે. આ પ્રારબ્ધનો તો સુખ કે દુઃખ ભોગ્યે જ છુટકો થાય છે. એમ હોવા છતાં પણ આ જન્મના શુભકર્મોથી ગતજન્મના ખરાબ પ્રારબ્ધનો નષ્ટ થાય છે. ગમે તેવા ખરાબ પ્રારબ્ધને પણ મનુષ્ય ઈશ્વરભક્તિથી નષ્ટ કરી શકે છે, તેમ ગમે તેવા સારા પ્રારબ્ધને મનુષ્ય આ જન્મના ખરાબ કર્મોથી નષ્ટ કરી નાંખે છે. માટે મનુષ્યે, પોતાને માટે આ મળેલા જન્મનો સફળયોગ કરી, ઈશ્વરભક્તિ કરી નીતિ અને ન્યાયથી ચાલી આ અવતારને સાર્થક કરવો.

અનીતિ મનુષ્યને અધોગતિમાં લઈ જનાર છે એમ હોવા છતાં ધણા મનુષ્યો તેનાથી ડરતા નથી ધણા વેપારમાં ડગલે અને પગલે અનીતિ કરે છે. અમત્ય ખેલતી લોકોને આડું અવળું સમજાવી છેતરવા એને તો વેપારની ખૂબી સમજે છે. ધણા મનુષ્યોને અમલદારી મળતાં જાણે ઈશ્વરના દાગેલા બન્યા હોય તેમ પોતાના મનુષ્યાવતારને ભૂલી જઈ પોતાના અધિકાર નીચેના મનુષ્યોને ધમકાવતા, તુચ્છકારમાં ડરતા નથી. ખીજા મનુષ્યોને પોતાનાથી હલકા સમજે છે. રસ્તામાં મળતાં કેટલાક તેમનાથી વાઘની માફક ડરી જઈ નીચા નગી સતામો ભરવા છતાં તેના પ્રતિ તુચ્છકારથી લુગે છે. કેટલાક અન્ય પાસે રોજાડી લાંચ લેવાને પણ ડરતા નથી. સામાન્ય મનુષ્યોને કાચના ડર બતાવી પેસા ફદાવતાં ચરમાતા નથી. આવા મનુષ્યો જાણે મરવું જ નથી એમ માને છે, મરણને બૂની જાય છે હું પણ મનુષ્ય છું એ પણ બૂની જાય છે. અમલદારીની ધુનમાં મર્વ કાંઈ બૂની જાય છે. જાણે એ અમલદારી હમેશને માટે હોય એમ માની એમે છે, તેમને જ્ઞાન નથી કે એ અમલદારીથી અન્યનાં દીવ દુઃખન્યા હશે તેવું ફળ તો તેમને મળે જ, પણ અમલદારી તો ચાલી જશે. તેને મર્વ મનુષ્યો માફક મરણને શરણ થતાં મર્વ અદિ મૂઝા માત્ર કેરેતાં કર્મનાં ફળ માથે લઈ ચાલ્યા જવું પડ્યો. આ ભૂલી જવાથી જ તે અનીતિ કરે છે, અને આ મળેલો મનુષ્ય-જન્મ મિથ્યા યુમાતી દે છે.

મરણને કદી ન બૂનો. આ મનુષ્યશરીર કણ્ઠમગુર છે એ વાત કદી ન બૂનો. તે મળેના જન્મમા તો સારા સારા કરો કરો, પ્રેસેવ્રા કરો, અન્યતુ ભનુ કરી આશિર્વાદો લ્યો, અન્યના હૃદયને દિવાલો આપી મનુષ્ય કરી સુખી કરો. તમે જાને તેટલો તમારા જીવનનો સંકુપોગ કરો તમારાથી કોઈ પણ પ્રાણિને દુઃખનો ન જ થયું જોઈએ. તમારો કોઈ પણ પ્રાણિને વાત જેટલી બીક ન જ લાગી જોઈએ તમને જોઈ કોઈ પણ મનુષ્યનું દિવ દુખાવું ન જોઈએ શાત થાવ, અન્યને શાત બતાવો અન્યના પ્રતિ રતેક રાખો, પ્રેમથી અન્યના દિવ જીવી લ્યો, અસત્યને તિલાંજલિ આપી દો.

તમારા જીવનને સુવામમર બનાવો, તમાગ જીવનથી તમે કેટલાને સુખી કરો તેનો વિચાર કરતા રહો તમે દ્રવ્ય નીનિધો મેળવો તમારા હુનરઉદ્યોગથી અન્યને લાભ થાય એવી ઇચ્છા રાખો અને જેટલો બને તેટલો જીવનનો સંકુપોગ કરો અનીતિ કરતા મરણ સામે જીવો, કોઈના જીવન દુઃખી કરના મરણ માટે જીવો તમે મળેના જન્મનો દુરુપયોગ ન કરો પણ આવેલા ચિતામણિનો જેમ સંકુપોગ કરી લાભ મેળવી લેવો જોઈએ તેમ તમારું પણ તમાગ ચિતામણિ કરના પણ અવિદ કિમની આ મનુષ્ય જન્મનો મનુપયોગ કરી રેવો તમે જેની ચિનિમા હો નેર ચિનિમા પણ અન્યનું ભલું કરવાની ભુદ્ધિ રાખો મદ્ધિયારથી જીવન સુખી કરો સંક્રમણો જન્મ સાર્થક કરો.

આ જન્મ તમને એટલા માટે મળેલો હોય છે કે તમે તેમા તમાગ આત્માનો અનુભવ કરી શકો મળેલો જન્મ જો નિરથક ગુમાવ્યો તો નકરી માન્યો કે તમે દુઃખી થવાના, તમારે શરીર માટે જીવવાનું નથી પણ શરીર તમારે માટે છે એ કદી ન બૂનના શરીર છોડી કોઈ પણ એક વખતે જન્મ પડશે માટે ત્યાં સુધી એવા કર્મો કરવા કે જેથી ભવિષ્યમા પસ્તાવો ન થાય અનેક રાખ મનાગળાઓ આ બા શાકોએ પોતાની રાજશાહી કે બાદશાહીના વખતમા આ જન્મને જે જે અપી ૧ કરી હશે તે અપારે ગવાઇ રહેલી છે તેમજ અનીતિથી દ્રવ્ય મેળવી જે મળેલો આવેલા તે અહેના અહિ રહી ગયા છે તેમજ ભોક્ષિના ગળા રેલી જે દ્રવ્ય નુદિતુ જે જરાહિરો મેળવેલા તે સ્વ અદિને અહિ રહી ગયું છે તેમની મિદ્ધનના અપારે ફનાપ્રાપ્તિયા થઇ ગયા છે, તે સર્વ તેમને સુખ આપનાર નથી નીવડયું પણ તેમજ પોતાના અમનમા જે જે દુરાચારો કરેના તે જે જે મનુષ્યોના હૃદયોને સતાપેના તેમના અશુભ નિમાપ્રા, અને એવા અનીતિના કરેના કમોલુ દુષ્ણ ભોગવવા તેમને મરણના મુખમા ચાલ્યા જવું પડ્યું છે અને અન્યારે પણ તેમના તેવા દુષ્ટત્વોથી ભોક્ષિ તેમને ધિક્કાર છે માટે તમાર આ કણિક સગાગના પાર્થોમા મોહ ધરી ને મેળવવા કદી પણ અનીતિ ન કરી કદી પણ કોઈનું દિન ન દુખાવવું કાળજી કે આ શરીરને માટે મેળવેના તેવા પાર્થો કઈ ચિગમતર ન સુખ આપનાગ નથી પણ તે મેળવવા કરેના અનીતિ અને પ્રપચના દ્રવ્ય તો જરૂર માથે આવવાના જ છે.

જેમ જન્મ એ આનંદ આપનાર છે તેમ મરણનું ભાન એ પણ મનુષ્યને અનીતિમાથી બચાવી નીતિને રસને વાળનાર છે મરણના લાન રાખવાથી મનુષ્ય પોતાના જન્મને સાર્થક કરવા માટે પ્રયત્નશીલ રહે છે દરેક મનુષ્યે દુઃકર્મ કરના જરૂર મરણને સલામતુ જેમ થયા કહે છે કે 'ભાઈ હવે શું જીવ સાચું' તેમ તમારે પણ અનીતિ કરવાનો વિચાર થાય તો એ વાક્ય જરૂર યાદ રાખજો.

કર્મ એવાં કરવાં કે જેથી લવિષ્યમા પડનારો ન થાય અને તે કર્મથી નમારી કૃતિ યોદશ ગવાય. ઘણા મનુષ્યો મરવા છતાં પણ ચિરંજીવી રહી શકે છે. શ્રીમદ્ આદ્યશંકરાચાર્ય, શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્ય, ઇશ્વરાવતાર રામચંદ્રજી, શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન, મહાત્મા બુદ્ધજી, મહામદ પેગંબર, ઇશુખ્રિસ્ત એ બધા મહાપુરુષોએ મનુષ્ય દેહજ ધારણ કર્યો હતો. તેમણે પોતાનાં મનુષ્યજન્મને સાર્થક કરી દીધો હતો. તેમણે એવાં ઉત્તમ કાર્યો કરી, અનેકનાં જન્મો વિદાય કરી જેથી અત્યારે પણ આપણે તેમના ચરણે સિર ઝુકારીએ છીએ એમનું જીવ્યું તો જીવ્યું ગણાય. તેમનાં શરીર મૃત્યુ પામ્યાં છે પણ તેમનો આત્મા જીવંત છે. તેઓ મરવા છતાં પણ જીવતા છે. તેમના નામ દેતાં આપણા હૃદય ઉમંગથી ઉછળી આવે છે. મનમાં આનંદ જણાય છે. આવું ઉત્તમ વર્તન સેવનાર મનુષ્ય મરવા છતાં પણ જીવે જ છે.

રાવણ, કંસ, દુર્યોધન એ સર્વે પણ મનુષ્યો જ હતા. છતાં તેમના જીવન નિરર્થક ગયાં છે. તેમનાં નામ દેતા તેમના પ્રતિ ધિક્કાર જ છુટે છે. તેમણે કરેલાં કર્મોપ્રતિ નિરં રકાર જ થાય છે. ત્યારે તેમના મરણુ તે મરણુ જ સમજવી, આવાં કર્મો કરવાં એ મનુષ્ય જન્મ નિરર્થક ગુમાવવા જેવું છે. માટે મનુષ્યે એવાં કર્મો કરવાં કે જેથી તેમનાં શરીર ન હોય છતાં પણ લોકો તેમના શુભ કર્મો સલામી શકે. શુભ કર્મથી જ મનુષ્ય મરવા છતાં જીવી શકે છે.

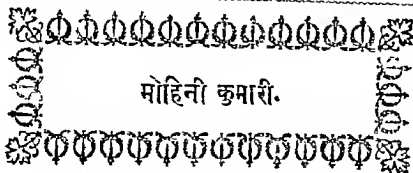
આ પ્રમાણે જન્મનો પ્રસંગ આનંદ આપે છે તે એટલી માટે કે આ જન્મમા શુભ કર્મ કરી, ઇશ્વરોપાસના કરી, અન્યનાં જીવન સુખી કરી જન્મ સાર્થક કરીશું. મૃત્યુ એ દુઃખજનક છે, શોકજનક છે. છતાં પણ આપણે જે અનીતિથી બચતું હોય તો મરણુને સબાગવું એ ઉપકારક છે. મનુષ્યજન્મ સાર્થક કરી લેવા માટે મૃત્યુને યાદ રાખવું. આવેના સમયનો સદુપયોગ કરવો એ વિવેકીનું કામ છે. મનુષ્યજન્મ સાર્થક કરી લેવા ઇશ્વરોપાસના કરવી, પોતે પોતાને ઝાળખવા પ્રયત્ન કરવો એ જ મનુષ્યનું ખરું કર્તવ્ય છે.

ગુજરાતી, અંગ્રેજી, હિંદી, મરાઠી, ઉર્દુ, સંસ્કૃત અને
બંગાળી શીખનાર.

માસ્ટર ઑફ નૅલેજ.

આ પુસ્તક ઘણા ખર્ચે ઘણાં વર્ષે તૈયાર થયું છે આ પુસ્તક ઉપરથી ગમે તે થોડું લાભેલો માણસ પણ અંગ્રેજી, મરાઠી, હિંદી બંગાળી, ઉર્દુ સંસ્કૃત સારી રીતે લખી, વાંચીને બોલી શકે છે. હજારો રૂપિયા ખર્ચવા છતાં અને વર્ષોનાં વર્ષો ગાળ્યા છતાં આટલી ભાષાઓનું જ્ઞાન તરત થવું મુશ્કેલ છે, પણ માત્ર આ એક જ પુસ્તકને માત્ર જ માસ અઢ્યાસ કરવાથી ધણીજ સહેલાઈથી-થોડું ગુજરાતી લાભેલો માણસ હશે તે પણ ઉપરની ભાષાઓ જ માસમાં શીખી શકે છે. પુસ્તક ખાપી જવા આવ્યું છે. કી. રૂ. ૧૦-૦

અવસ્થાપક ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

મોહિની કુમારી.

(અનુમધાન ગયા અમ્મી.)

પ્રકરણ ૮ મું.

કુટાનઓનો ધગધગ.

મનનાન ત્યા એટનામાજ દગ્ગા તા તેમણે સ્પિઆની થેતી વડ નીચે મૂખ. ડાહ આવે છે કે કેમ તેની તપામ કરવા દિમતવાન ત્યાથી જરા દૂર ગયો. માહેમ એકયો પડ્યો અને તે હુગરાઓના હાથે ફાગા દિમતવાન દૂર ગયો તે પછી હુદાગઓએ થેલી ત્યાથી ઉપાડી લીધી અને પોતાની જાત થઇ એમ માની લીધુ.

ત્યાથી જરા દૂર જતા હિમતનાને મે સ્ત્રીને ત્યાથી એક રસ્તે જતી જોઇ આ સ્ત્રીઓ પશુ કાનરમાજ ઉતરવા જતી હતી તેથી દિમતનાને જાણ્યું કે જાણ્યું ડાહ હુગરા એમ સ્ત્રીના વેશમા જતા હશે એમ માની તે તેમની પામે ગયો અને સ્ત્રીઓએ આધુ એકેયુ હતું તેણે જઈ કડુ કે ઠલા મ્હો તમે જાણો છો ? અને ક્યા જાણો છો ? આ સાબગી તે બેમાની એક સ્ત્રી તો વાઈ ન બોલી પણ બીજી સ્ત્રીએ તેના સામે જોયું કાઈક ઓગ ખતી હોય એમ વાગરાથી તગત તેણે હુમટો કહાડી નાખી કાઢક આધુ એકી કયુ. “કાણુ ! મોટાભાઈ” આ અવાજ દિમતનાને ઓગળ્યો અને કયુ — “હા કાણુ ચદનન્દમી ? તમે અહિં મ્હાથી ? આમ ક્યા જાણો છો ?

ચદનન્દમીને ખાતરી થઈ કે આ દિમતનાન છે, તેને હવે હવે ધીંગળ વળા, તેણે કયુ “હું આ સ્ત્રીની પાઠગ પાઠગ જઈ છું હું જુદા ચાદખાના પત્રામાથી છુગિને આવુ છું મારો બચાવ કરો, મારો બચાવ કરો મને જાણે તે હમણા આવશે એવી બ્લીક લાગે છે. મારે મને ગમે ત્યા નિર્ભય રથગે વર્ષ જવ.”

દિમતનાને પણ કાંકિ દિમત આવી. ચદનન્દમીનો આમ અચાનક પત્તો મળ્યો તેથી હર્ષ થયો અહિં તે એનો હતો પણ તેણે એની વ્યવસ્થા કરી હતી કે તેની ધ્યાન માત્રથી તેના માણસો તેની પામે આવી રહે તેની પાસે એક ઉચો ભાતો હતો તેના ઉપર એક ધજા હતી તે ધનવાન ગમતો હતી. તેણે તે ભાતો એમ્દમ ઉંચો કરી એક બે વાગ દા. . . મેંને પાગજ મિનિમા ચાગ પાયેમ મરા. આવી પડેઆ. તેમા એક માણસ દિમતનારો ખાતર વિશ્વાસુ માણસ હતો. તેને મધુ લાખ બગીચિદ, આ જાનને ખાતરોને તમે મારે ત્યા વજ જવ. જે જે મજાગને ગ્લામા કાઢ વિન ન આવે અને ડાહ તેમને તમાગી પામેથી લઈ જવ નહિ. ” આ રીતે ગભીરમિદને સૂચના આપી ચદન-

લક્ષ્મીને ઘેર મોકલી, પડી તે સાહેબ જ્યાં હતો ત્યાં આગ્રે પશુ સાહેબ ન મળે અને જોઈને તો કૃપિઆની થેલી પશુ વડ નીચે ન મળે.

તેણે તરત ધોડાનાં પગલાં અને તેની બાજુમાં એક માણુમનાં પગલાં ત્યાં થઈ કોન-રમાં જતાં હોય એમ જોઈ, તેણે ધારું કે નક્કી સાહેબને લુંદાનાઓએ ફસાઓ છે. આમ એકલો પડી વિચાર કરે છે ત્યાં પૂર્વ તરફથી એક ચિથરેલાલ માણુમ આવતો જોયો. તેને જોઈ હિંમતલાલ પિસ્તોલ કાઢી સજ્જ થયો. તે માણુમને પામે આવેલો જોઈ કહ્યું: “અરે, તું કાણુ છે? અને ક્યાં જાય છે? તે પ્રાશ્નથી તેણે કહ્યું: “સાહેબ, હું તમારી પાસે જ આવું છું. મને લુંદારાની ખાતમી મળી છે તેથી તમને કહેવા આવ્યો છું, હમણાંજ સાહેબ તમને પકડવા આ રસ્તે ગયા છે, અને મને કહ્યું કે. દિમનનાન સાહેબને મારી પાછળ આવવાનું કહે, તેથી હું તમને સંદેશ કહેવા આવ્યો છું.”

તેના બોલવા ઉપર હિંમતલાલ વિશ્વાસ દાવે તેણે નહોતો. હિંમતલાલને અનુમાન થયું કે આ કોઈ લુંદારાનો માણુમ તો નહિ હોય. તે એકદમ તેણે કહેવા માનથી બોળવાઈ જાય તેણે નહોતો. તેણે કહ્યું. “હા ચાલો, આવો ને તરફ જઈએ. હમણાંજ લુંદારાને મેળવી તો આગળ ને? જો દુગોખો થયો તો પહેલા તમે જ આ પીસ્તોલને ચરણ થઈ સમજાવો.”

જિખારી—“હાહ, હું ખરું કહું છું. છતાં તમને વિશ્વાસ ન આવતો હોય તો તમને કાલે તેમ કરો, હું તો આ મારે રસ્તે પડ્યો.” એમ કહી ચાલવા લાગ્યો. તે જોઈ હિંમતલાલે કહ્યું: “અરે, ઉભો તો રહે! હું પણ તારી સાથે જ આવું છું, પણ જોઈ દુગો ન હોય. આમ કહી તેણે તેની સાથે જવા વિચાર કર્યો તે કોઈ બીજે જ માર્ગે લઈ જવાનું કહેતો હતો, તેમ હિંમતલાલના ધાગવા પ્રમાણે સાહેબના ધોડાના પગલાં કાઢી જઈ રસ્તે થઈ જતાં હતાં. તેથી હિંમતલાલને એકદમ વેગ પડ્યો કે: આ નક્કી લુંદારાનો ખાતમીદાર લાગે છે. તેણે તેને પકડવાનો વિચાર કર્યો પણ તે એકલો જ હતો અને કદાચ તેની સાથે કપાઝખીમાં ન કાલે તો, એવા વિચારથી તેણે પોતાની સાથેનો નિશાનીવાળો બાલો ઉઘો કર્યો, જિખારી આગળ આનતો હતો એટલે તેને આ નિશાનીની કંઈ ખબર પડી નહિ. નિશાની થતાં જ ધીમે પગલે ચાર પાંચેક ઘોડેચાર દોડતા આવી પડ્યા. જિખારીએ તરત જોઈને તો ઘોડેચાર આવતા જાણ્યા, તે જોઈ ચમકતો હોય તેમ બોલ્યો, “અરે સાહેબ, પેલા ઘોડેચાર કેમ આવે છે? તમને જોશે તો લુંદારાઓ નાચી જશે. પડી તમે મારો વાંક કદાચો.”

હિંમતલાલે કહ્યું. “કાણુ જોઈ મને ખબર નથી, કદાચ કંઈ ખાતમી આવવા આવતા હશે, ઉભો રહે, જોઈએ એ શું કહે છે.” લુંદારાને પણ વેગ પડ્યો. તે પણ કંઈ જાય તેણે નહોતો. તેણે નાસવાના કદાચ માર્ગ પશુ કાઈ લાગ ન કાળો. પામે જ કોનગ હતું એટલે તેણે જાણ્યું કે: આ લેકોની નજર ચૂકી તેમાં ઉતરી પડ્યું. હિંમતલાલ પણ ચોર દતો તેણે પીસ્તોલ કાઢી ઘોડો ચડાવી કહ્યું: “ખમરદાર, જો આધોપાછો થયો તો તરત આ પીસ્તોલથી તારા પ્રાણુ જલો. જો તું ખરો ખાતમીવાર છે તો લુંદારા ખનાવ, ગમરાય છે કેમ? અને દુગો દશે તો તારી ખમર કંઈ નાખીશું.”

આમ વાન કરે છે એવામાં તો સવારો આવી પડ્યા. તેણે તેમને આ જિખારીને પકડી લેવાનો ઓર્ડર આપ્યો. સવારો પણ દુધીવારજય હતા. જિખારીએ મરણું તો

છે એમ માની નામવા પ્રયત્ન કર્યો પણ તેને તબ્બ જ સારામે પકડી બેઠી નાખી દીધી તેની જગતી લઈ કપડા ઉતારતાં તે જણાયું કે તેણે માત્ર બિખારીનો વેશ જ લીધેનો હતો. તેના હાથમાં પણ ધીમે રહી સેરવી દીધેની પીસ્તોન હતી તે પકડાતા પકડાતાં જેવો ઘોડો દેખાવા જાય છે તેવો તેનો હાથ એક જગે પડી લેવાથી હવામાં ધડાકો થયો આ ધડાકો કરવો એ પણ લુદારાઓની ભયની નીશાની હતી તે ટોળા પણ તે તરફ આવવા તૈયાર થઈ તે પહેલાં તે આ બિખારી વેગે આવેના લુદાગ પાસેથી સર્વ હથિયાર છીનવી લીધા અને તેને બરેમર જકડી લીધો.

આ બિખારી તો બીજો કાઈ નહિ પણ સાદબા જ હતો. સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટને ફસાવી કબજે કરી પાછો હિમતનાને ફમાવા આ પો હતો હિમતનાન બાટોરા અને અનુભવી હતો. તેણે પોતાના બચાવની સવ તૈયારી રાખી હતી તે તેનાથી ફસાય તેવો નહોતો. સાદબા હિમત લાલને ફસાવતા પેલે જ ફમાઈ પડ્યો તેને પમ્ડી આંકેક માણુમોની એક ટુન્ડી સાથે જેવમાં મોઝ્યો રસ્તામાં સટકી ન જાય તેની કાળજી રાખવા ચોખ્ખ સૂચના આપી

જે રસ્તે ચલ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટના ઘોડાના પગના ગરેજા હતા એ જ રસ્તે આગળ પ્રાતગ્મા કાંઈક કેનાહલ થયો સભાગો હિમતનાને સવાર મોઝી બમર કદારી તો પચીસેક હતી ચારમધ માણુમ આવતુ જણાયું આ વખતે આંકેક મિ ઈજો તો સાદબાને નઈ જેન તરફ ગયા હતા હિમતનાન અને માત્ર બે સવારો જ હતા હિમતનાન આરી બામનમાં ઘણો હોશિયાર હતો. તેને પાછા હકી આગળ વધવા આવડતુ હતું લુદારાઓએ પણ જાનરને ઝોધે રહી પ્રથમ એક માણુમને પ્રાતર ઉપરની ટેકરી ઉપર ચડી ત્યાં પ્રેટતા માણુમો છે અને ફરી સાવચેતી છે તે નોંધ લીધું તેમણે જોયું તો હિમતનાન અને બે ચોરીય સવાર વમર કાંઈ ત્યાં નહોતું ઘણે દૂર સાત આંકેક મવારો જતા જણાયા આથી લુદારાઓએ આ બે માણુમો ઉપર જાણે માગે તેમને પમ્ડવા ધાર્યો તેમણે પેલા દૂર જતા સવારોને જતા દીધા. થોડીવારે ચબી હિમતનાને જણુ વિચાર કર્યા કે તેમની સામે જબા કળતા પાછા વળવું એ ઠીક છે એમ ધારી બે સવારો માથે તે ધીમે પગને ત્યાંથી પાછો નગવા માડ્યો છતાં પાછા નજર રાખવાનું સવારોને પણ કહી દીધું હતું લુદારાઓએ જણ્યું કે હમણા પાછળથી જાણે માગે ત્રણેને પકડી લઈએ છીએ આમ બને પક્ષવાળા પોનપોતાના વિચારોમાં મશ્ગુલ થવા લાગ્યા.

અર્થેક કનાક થયો હશે ત્યાં તો પાછળથી પચીસ ત્રીસેક માણુસોનું હથિયાળખધ ધાકુ આ ત્રણે ઉપર તુર્કી પાણુ હિમતનાન તેમ બને સવારો સાવધાન જ હતા તેમણે લુદાગ ઝોને મધ્ય સ્થળમાં લઈ જવા માટે નામવાનો પ્રયત્ન કર્યો. બરામર મધ્યસ્થળમાં આવતા હિમતનાને લુદારાઓની સામે ઘોડો ફેરવો સવારો પણ સામે ચર્ચ ગયા લુદાગ ઘોડાએ ધાકું કે હવે આ ત્રણે જણુ તામે ચર્ચ જશે આ વખતે જ હિમતનાને બાનો ઉઘો કરી ભયની નિશાની કરી આ લુદારાઓના વક્ષમાં ન આડુ આ નિશાની થતા નગભગ સો બસો લશ્કરી ઘોડેસ્વાર સૈનિકો ચારે દિશામાંથી દોડ્યા ત્યાં આવવા લાગ્યા લુદારાઓએ જણ્યું હવે નાકા વગર છુટકા નથો તેથી તેમણે આકા અવળા નાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ સર્વ વ્યર્થ ગયો કેટલાક મનુશીયા થઈ મામાં મથા પણ તાનીમ લીધેના લશ્કરી સૈનિકો આગળ તેમનું રુ આને ? આ કાઈ પોલીસના માણુસો નહોતા કે બંદી જાય. આ તો લશ્કરી

દુકડીના માણુમે દતા, જે ખાંચ મદદ માટે બોલાવ્યા હતા. તેમને એવી સૂચના આપી હતી કે: અમુક નિશાની યનાં આદના માણુમેએ આવવું અને અમુક નિશાની યના બધાએ આવવું. તેમને ધણે દૂર જાડીમા પાછળથી છૂપાઈ રહેવાની સૂચના આપી હતી. ત્યાં આવેલા એક ગાડ ઉપર એક નૈનક ચડી આ જગ્યા ઉપર પધાન આપ્યા હરણુ, અને જેવી નિશાની થાય તેવી બધાને કે સાંધાને જતા સૂચના આપવી એવી અવસ્થા કરી હતી.

આ પ્રમાણે દિમતલાએ આ રણજગમ:-ઝપાઝપીમાં ઘણા હુદારાઓને પકડ્યા, ઘણા માપો ગયા. પકડેલાને બંગાળ જાપ્તા સાથે લાસકરી નૈનિકાની દેખરેખ નીચે જેતમાં મોકલી આપ્યા. આદખા નો પડેલા જ ગયા હતા.

દિમતલાને હજુ ઘણી તપાસ કરવાની હતી. હુદારાઓની ટોળા બીજી પણ દક્ષે એમ તે માનતો હતો. તેને સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટનો પનો મેળવશે હતો. કેટલાક નૈનિકા માથે તે જે રસ્તે યદ્ય હુદારા આવ્યા હતા તે રસ્તે જતા નિકળ્યો. તેણે બીજી બપની નિશાની ચકાવી તરત જ બીજા સોએક મતારો આપી પડેલા તેની સાથે તેણે કાનરમાં ઉતરવા માંડ્યું. તે ગરને કાઈ કાઈ સૂચના આપી. પાંચ પાંચ માણુમેની દુકડી પાડી હોધી, મરંધી આગળ પાંચ માણુમે તે રસ્તે આવ્યા નેતાથી થોડે દૂર બીજી પાંચ પાંચની જામે દુકડીઓ વડી, તેની પાછળ પોતે દમેક માણુગ માથે ગયો પાછળ કેટલીક દુકડીઓ રાખી આજુ બાજુ કાનરના ટેન્કા ઉપર પચીસેક નૈનિકા જામે જાજુ ચાનવા કાઢ્યા એટલે ચારે તરફની ખપર કાઠી રાકાય. અમુક નિશાની યના બધાએ બેગા યદ્ય જવું એવી પણ ગોઝવણ કરી.

આ પ્રમાણે અવસ્થા કરી નાકુંમના ધોડાના પગલા જે રસ્તે યદ્ય જતાં હતાં તે રસ્તે તેમણે ચાલવા માંડ્યું, ધણે દૂર ગયા ત્યાં કાઈક માણુમેનો ધણુમારો જણાયો. આગળ જતાં ત્યારથી બે માણુમે અમુક આડ ડાનરના ટેન્કા જતા જણાયા. તેની પાછળ એક બે દુકડી ગઈ, આગળ જતા ધોડાનાં પગલા બધ યદ્ય અને સાહેમના છુટતા પગલા જાપ્તામાં ધોડા આગળ જઈ ચંક નેમ ન હોવાથી ત્યારથી ધોડા ઉપરથી ઉતરી ચાલતા આગળ વધ્યા. સર્વે દધીમારથી બંગાળ સજ્જ હતા.

થોડે દૂર જતા એક મોટો વિશાળ વડ આવ્યો. તે સર્વે ત્યાં ગયા તો ત્યાં વડની ઝુકામાં ઉપર બે ચારેક માણુમે લગાઈ રહેતા જણાયા, અદિ સુધી જ સાહેમનાં પગલાં હતા, પાગે જ એક જુનુ ખરેર હતું ત્યાં પણ તપાસ કરારી વડ ઉપરના માણુમેને નીચે ઉતારી પકડી લીધા અને રસ્તે પૂજ્યો પણ નેમણે જનાઓ નહિ. પામેતા ખરેરમાં જઈ તપાસ કરી તો ત્યાં અદર એક કુર્ચુ જોડે. અદરથી વામેયો અને અદર કંઈક ગરગાદ યતો ત્યાં એમ મલગાયાં. બારણુ ઘણુ ખબડચું પણ અદરથી ન ઉડયું. ઉપરે કમાડ ચીરી અંદર ગયા, પછી ત્યાં કાઈ નરોનું તેમા ધર્મ એક નાની ગડી જતી હતી નેમા ફાનમ કરી પેગ તો આગળ માણુમેનો ધણુમારો જણાયો. તેની ડાબી જાજુ એક જોરો હતો, તે પણ અદરથી ગંધ હતો, પલો ખબડચો પણ ન ઉડયો ત્યારે તેને ચીરી અંદર પેગ તો ત્યાં એક પથારીમા સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટે લાય પડા જાપોને પડેતા મુકેસો લોયા. દિમતલાને તેના લાય પડ હોડી છુગ ત્યાં સાંધેને તેનો પ્રજો ઉપકાર માન્યો અને તેને બાંધી લેણી જે રસ્તે ગયા હતા તે રસ્તે જાપોને તેની ટીરા ત્યાં એક જાજુ હતું તેમાં યદ્ય નીચે ઉતરવાની સીડી હતી નેમા દિમતલા સાંધે સાથે ઉતરી અને આગળ ચાલ્યો તો એક મોડું જાજુ નિાનખાનું હોયું. ત્યાં ચારેક જાજુ ગજગાડી કામાં બેડેતા હતા. પાસે જ એક જોરડામાં બે ચાર ઓઓ હતી.

આમ અભણા માણસોને અદર આપતાં જોઈ પેના લોકો માન્યો થઈ ગયા અને તેમને કંઈ અરે, તમે જાણો અહીં શી ગીત આવા એમ ઘેરો એક જણે સીંગી વગાડી કે એક જોગમાંથી દરેક સીંગી જેવા કદાચ માણસો દુઃખીયા સાથે જાલુ આવ્યા અને એકદમ સાહેબ તેમ હિંમતવાનને પડ્યા નેજા.

હિંમતવાન કાઈ દાવો પોતો નેતો તેણે પૂર્ણ અવસ્થા પ્રથમથી જ કડી હતી ત્યાં પેના સામે આપતા દીકા કે તરત તેણે અને સામેને અને સામે પીતોને ધરી કંઈ અહિં તામે યાવ, નહિ તો મગજુ થરણુ યશે. આમ મહેતા પીતોનાના વો. દમાન્યા કે તેમાના બે જણુ તો ગડાક લઈ ગમડરા આ અવાજ સામગી પાછગથી મેનિકા તરત તે હોમા દાખલ થયા અને બાકીના માણસોને પકડી લીધા.

આ ગમડાટમા પેના આર માણસો નામના નમ છે ત્યાં તેમને પણ પકડી લીધા. પેવી સ્ત્રીઓને પણ સાથે લીધી આ પ્રમાણે તે સનને સાથે લઈ હિંમતવાન તેમ માણે અન્ને પાછા નહ્યા અને ખરે બધા ધરી ત્યાં પહોંચે મૂકા આવ્યા હતા તે જ મેંદા નમા આગળ માણેને તો હુટારાઓને ઝેરી રીતે પૂરેના કે તે ધરી મા ન બહાર આવશે કે કમ તેનો તેને સચા જ હશે. તેમણે હિંમતવાનો ધણો જ ઉપમાર માનો આમ મવ હુટારાઓ પડગયા ટેલકાક રહી પણ ગયા. અનનદમી પણ જડી.

સાજે મેંદે ઘેર ગયા હુટારાઓને પાનાની નાન ચોમેર ફાઈ બીજા વિમે પેપ રામા પણ “મશાદુર હુટારા આદખાની ધગપડ એ હેડીગથી આ વાન ઠપાઈ નવા ત્યાં હિંમતવાનના યશોગાન ગવાયા.

હિંમતવાને હુટારાઓ સામે કશા ઝમીટ ઝાં. તેમા સુપ્રીન્ડેન્ડ આફેમે હિંમતવાનની બાહોશીથી પોતાનો ધેવી રીતે બચાવ થયો તે જણાવ મેંદરેટ પામેથી કશા મેસન્સમા ઝમીટ થયો ત્યાં આદખાને જન્મદેસનીમનની રત્ન મર્ધ તેની મધગી મિશ્રત જમ થઈ અ. બીજાઓને કોઈને પાચ દસ વર્તની એમ મગજો થઈ, એક બે છુટી પણ ગયા.

હવે હુટારાઓનો ત્રામ ઓઝો વા. નેકો કાઈ નિલય થયા. હિંમતવાનને એસી સુપ્રીન્ડેન્ડની જગા મગી, અને મગમર ૧૨૩થી રાવમડાડુને દલ્દમ મગી. અદન દમી ઘેર આગી ધણી પસ્તાવા લાગી. મોહિનીએ તેને ધણુ આશ્વાસન આપ્યું ધીંગા આપી સ્વતંત્ર થવાથી કેટલું દુખ વડુ પડ્યું તેનો અદનદમીને પૂરેપૂરો અનુભવ થયો અભણા માણસોને તોમરીમા ગળવા એ કેટલું જોખમ છે તે અમળયું મણિનાન પણ કુટુંદે ચક્રો દતો, સ્ત્રીના કૂનીમ પ્રેમને વશ થઈ તેનું માટે ઘણા વરો મેગવવા લાયક સ્વત આતા ગિખ્યો હશે તેને સ્ત્રીના વર્તનની ખાતી ઘડી સીતુ કંઈ માની મમે તેમ વનવાયો ટેટુ મદન કરતુ પડે છે તેના અનુભવ થયો.

મોહિનીને હવે અદન દમીને સલામવાનું મમ આપુ તેણે તેને સુધારવા ચલુ ગયા માડો કેમ્પીકવા કોઈતુ ઝંઘુ માનવાથી જે અપાગ શતી નથી તે અમર વ્યારે અનુભવ થાય છે ત્યારે થાય છે તેમ મોહિનીને એક વખત વીની વૂંટુ હતુ તે પડી તે નીંતે સ્વતંત્રતાની હટ આપવાથી રી હાનિ થાય છે તે સમજવા લાગી. અદનદમી જે દમશ કરી જુગી નીકળી હતી તેનો અનુભવ થયો કે અવનતામા સુખ છે કે દુઃખ.

(અપૂર્ણ)

મુશીબત ચરિત્ર્ય વાંધે છે.

૬ જીવન છે કે બીજીય દપક્ષા વાગે ત્યારે બીજીય લક્ષણ આવે. ચારિત્ર્ય મુશીબતથી જ બધાય છે.

પોતાનાં મદાન કાર્યોને કીધે પ્રસિદ્ધ થયેલ સીપુરુષ ખુલ્લેખાચરથી જ નીકળ્યા આવેલ છે. અત્યારનાં મોટાં માણસોના જ દાખલા લો. એમને આ દરમિયાને આવનાં જીવનની પડી કસાઓ વટાવવી પડે છે એની તમને તગ્ન જ ખાતરી થશે. પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિમાં જ પ્રયાસ કરી એ પ્રદર્શી ઉઠે છે. સાદૃશ્યનો સ્તેલો રસો એમને માટે અગાઉથી કાઢ્યો તૈયાર થયો ન્હોતો.

તો પડી આપણા ગ્રામભોયાં માગાઓ આ મોટાં માણસનાં જીવનપથથી મળતો પડે. કેમ અવગણે છે? આપણે જોઈએ છીએ કે માગાઓ પોતાને આવેલી અશ્વજ્ઞો પોતાનાં મનાનને ન આવે એમ ઇચ્છે છે. હું કદીય કે આ ઇચ્છા ગાંડી છે, અતિ લાડનું પરિણામ છે. “મને આમ લીધેલું અને તેમ વેડેલું પડેલું, લાડને અગ્ર બંદેનને એવું દુઃખ ન પડે તેની હું કાળજી રાખીશ.” આપ કહેતા આપણે કેટલાં ગંધા માગાઓને સાંભળ્યાં છે?

પણ આમ કરવાથી પોતાનાં સતાનને એ કેવું અને કેટલું તુકશાન કરી એમ છે તેનું એમને ભાન છે? માટે એવા આગળવેલ કરી છેકરને પંખાવ્યા કરતાં નહિ. થોડી ધણી મુશીબતો પણ આવશ્યક છે, એથી જીવનની ગંભીરતા મમળતી છે. એથી એમનાં પડખ પુરી જાય છે, દૃષ્ટિ વિશાળ બને છે. મર્મશ્રીમન્ત કુટુંબમાં અવનરણું એ લીધેલું લેખાવું જોઈએ. એથી જીવનની સુન્દરતા મમળતી નથી કે જીવનની મધુરતા અખાતી નથી.

પોતાના મનાનને ઈર્ષા ન આવે એ જોવાની પ્રત્યેક માગાપત્ની દુરજ છે એ હું કબુલ છું છું. હું તો એટલું જ કહાવતા માગુ છું કે બધું પંખાવ્યા કરતાં એ જોડું છે. કારણ કે એથી એમનું મનુષ્યત્વ જતું રહે છે.

તમારાં સતાનની કાયા કાંકરા જેવી દોલી જોઈએ એટલું જ નહિ પણ એમનું મન પણ મજબુત દોલું જોઈએ, અને એને માટે પ્રતિબંધપાત્ર (Discipline) ચીવટાર્થ-ભય દોલું જોઈએ. માટે એમને કેટલાંક કસ્ટમ મેળો, તેની જોખમદારી એમના માથે રાખો. એ એમના દાથે જ પાર પડવા જોઈએ એમ કહો. એથી એમનું ચારિત્ર્ય ગણશે. એમની વધારાની, પ્રમાણિકતા, તકનીકતા, હોંશ ખંન એથી મપાશે. આવી તાલીમ આગળપર જીવનવિમ્બમાં એમને ધણી ઉપયોગી થઈ પડશે.

ચારિત્ર્ય મુશીબતથી જ બધાય છે એ વાત જુઝા નહિ. તમારાં મનાન સરળ જીવન જીવવા શક્તિમાન બને એટલા વાસ્તે જો તમે એમને માટે પેલા મુશીબતો તો હું કદીય કે તમારી મેનન બરમાલ થઈ છે. હું તો એમ માનુ છું કે: જો એમને એમનો મેટલો કમાવાની ચિન્તા હોય તો એ મગ્ન સીપુરુષ, આદર્શ નાગરિક બની શક્યાં હોય. જે દેશે આગમુ બતાવે, જે અન્તે દગમ બતાવે તે વર્ગ મનાવું જોઈએ. કારણ એથી શિક્ષિતો સંભવ ઉડી જાય છે.

માટે ખરી અમત્ય તો મગ્નતા, સુન્દર શરીર, નિર્મળ નજર, સાદુ અંતઃકરણ, ઉચ્ચ આદર્શ, મદાન ખેય, સુચારિત્ર્યની છે. બીજું બધું તો હીક છે. અવનરણ મુકલ.

પ્રાસંગીક નોંધ.

આ અંક ગ્રાહકોના હાથમાં જરા માડો મળશે. અંક માડો પ્રકટ થવામાં અનેક કારણો આવી પડ્યાં હતાં તે વાચકો ગણી ગયા જ હશે. ભાગ્યોદયના ગ્રાહકો તેની દર માસે વરસાદની માફક રાહ જોયા જ કરે છે. અકવારીયું માડુ યતાં અમને ઉપરા છાપરી પત્રો લખી દે છે. અમે ધાર્યું આ અંક બેસો કાઢીયું પણ ઇશ્વરને કાર્ષ્ણીયું જ કરવું હતું.

મારા તરફથી હુન્નરવિજ્ઞાન નામનું માસીક આપને મળ્યું જ હશે. એ માસીક પ્રકટ કરવાની અંતરની દૃઢ ઇચ્છા યતાં તેને અમમ્મમા મૂક્યા વગર છુટકો જ નહોતો. અંતરની પ્રેરણાને સર્વેએ માન આપવું જ નોંધ્યું, કેમકે તે ઇશ્વરની ઇચ્છા હોય છે. ઇશ્વર આપણને જેમ દોરે તેમ દોરાવું એ આપણો ધર્મ છે. દેશમા હુન્નરઉદ્યોગોની પડતી આવી, જે તે સર્વે નોકરી શોધવા લાગ્યા, વેપાર પડી લાગ્યો, ખેતીવાડીની ભાગતી આવી, સર્વે વસ્તુ વિભાવતથી આવવા લાગી, અને લોહો પૈસે ટકે કંગાલ થવા લાગ્યા. આ માટે શું કરવું એવો વિચાર થતા અંતરથી પ્રેરણા થઈ કે “હુન્નર વિજ્ઞાન” નામનું માસીક કાઢવું અને તે દ્વારા હુન્નર ઉદ્યોગની ખીલવણી થાય, વેપાર રોજગાર સારો જામે, ખેતીવાડીની ખીલવણી થાય તેવા વિષયો ચર્ચવા. નવા નવા ધેર ખની રહે તેવા હુન્નરો શીખવવા, અને લોકોને હુન્નર વેપાર અને ખેતીવાડીને રસ્તે વળવા સ્ત્રી પ્રદર્શવતી.” આ અંતરની આત્માની પ્રેરણાને માન આપવું જ પડ્યું અને તેથી તે માસીક લખવા—પ્રકટ કરવા—સરકારની મજૂરી મેળવવા, પોસ્ટ ખાતાની મજૂરી મેળવવા વિગેરે કાર્યમાં રોકાવું પડ્યું અને તેથી આ અંક માડો થઈ ગયો.

જનાં નવેબર અને ડીસેબર બંને અંક સાથે પ્રકટ કર્યા છે એટલે ડીસેબરનો અંક તો નિયમસર છે હવે પછી તે બરોબર નિયમસર બહાર પડશે જ. અમારા અંતરની ઇચ્છાને માન આપી અમે હુન્નર વિજ્ઞાન શરૂ કર્યું છે, તે આપને પણ ગ્રાહક ગણી મોકલ્યું છે. તે જોવાથી તેની ઉપયોગીતાની આપને પણ ખાતરી થશે જ.

હાલ દેશમા અમહકારની ધુન ચાલી રહી છે રાષ્ટ્રીય નિશાળો કાઢવાની ધુન ચાલી રહી છે, દેશમા ફરી હુન્નરઉદ્યોગો સ્થપાય તેવી ચળવળ ચાલી રહી છે. ૩ હાથે કાંતવું, હાથે વણવું, રેડીયા ચઢાવવા, ખાદી વણવી, ખાદી પહેરવી આ બધી ચળવળ શું જણાવે છે ? એજ કે દેશના હુન્નરઉદ્યોગો દેશમા કેળવો, પરદેશ ઉપર આધાર ન રાખો. આવી ચળવળમાં અમે હુન્નરઉદ્યોગ ખીલવવા માટે ઇશ્વરની આજ્ઞાને માથે ચઢાવી હુન્નર વિજ્ઞાન બહાર પાડ્યું છે. અને તેને આપ સર્વે વધારી લેશો એમ અમે ઇચ્છીએ છીએ. તમે તેના ગ્રાહક થાઓ, તમારા મિત્રોને તેના ગ્રાહક બનાવજો.

જે જે ઘરમાં હુન્નરવિજ્ઞાન પ્રવેશ કરશે તે તે કુટુંબનો વિજય જ થશે. એમ નક્કી માનજો. કાગળુ તે દૈવી કાર્ય છે, ઇશ્વરની આજ્ઞાનુસાર નીકળ્યું છે. તંત્રી તો માત્ર ઇશ્વરની આજ્ઞાનું પાલન કરનાર મંત્ર છે. આ માસીક વર્ષ દિવસ તમે મંગાવી જોશો એટલે તમને છેલ્લે સરવાળે તે ઉપયોગી અને લાભદાયક જણાયા વગર નહિ જ રહે. તેના ગ્રાહકોને આ માસીક એક કાગળોમાં જ અપાશે. દર માસે ૫ ફોર્મ એટલે બાર માસે ૬૦ ફોર્મનું લગ.

ભગ મોટાં ૫૦૦ પાનનું આ પુસ્તક જોતાં તમને ખાત્રી થશે જ કે તેનું સંવાગ્મ ૩. ૪-૦ થવું નજીવું છે.

આ અંકમાં જન્મ અને મૃત્યુનો લેખ તમે વાંચ્યો જ હશે. અમારા નાના પુત્ર અરવિંદનો દેહાવસાન થવાથી ઘરમાં શોક વ્યાપી રહેલો અને તે કારણેની લીધે પણ ભાગ્યોદય નીકળવામાં વિલંબ થયો છે એમ કહીએ તો ખોટું નથી. હજાર તેના આત્માને શાંતિ આપો, તેને પોતાના આત્મવ્યવસ્થામાં ભેગવી આત્માનંદ પ્રાપ્ત કરાવો એવી હજાર પ્રત્યે પ્રાર્થના છે.

આ મારીટમાં ધાર્મિક વિષયો જ સ્થાપિત છે. માદકોની શારીરિક માનસિક અને આત્મિક ઉન્નતિ થાય તેવા વિષયો તેમાં કોઈ પણ રીતના તફાવત વગર આવે છે. કોઈ પણ એક જ ધર્મનું આ વાજંત નથી તેના માદકો હિંદુ, મુસલમાન, જૈન, ખ્રિસ્તી વિગેરે મુલ્ય ધર્મના છે. તે સર્વનું ચારિત્ર સુધરે, ઉત્તરિત થાય, શારીરિક રિયલિટી સુધરે, માનસિક વિકાસ થાય અને તેવા જ વિષયો હવે પણ પણ અપારો.

મનુષ્ય માત્રે પોતાનું ચારિત્ર હમેશાં શુદ્ધ રાખવું નોંધ્યે. જેમ કાપ પડ્યો દોષ તેના ઉપર માખી બેસે છે તેમ જેનું ચારિત્ર ખામીવાળું હોય છે તેનામાં અનેક દુર્ગુણો પ્રવેશ કરે છે. શહેરનું રક્ષણ કરવા તેની આલુખાણ કાટ ચણી લેવામાં આવે છે તેમ જીવનનો વિકાસ કરવામાટે શુદ્ધ અને ઉત્તમ ચારિત્ર રાખવાની જરૂર છે. ઉત્તમ ચારિત્ર્યવાળો મનુષ્ય જીવન ઉચ્ચ જીવન ગાળી શકે છે. નીતિ અને ન્યાયને ન ત્યજવાં. હૃદય પવિત્ર અને દયાળુ રાખવું, શાંત અને આનંદી થવું, વ્યસન માત્રનો ત્યાગ કરવો, મુખ વિચારોનું સેવન રાખવું, સત્સંગત રાખવી, એ સર્વ ચારિત્ર્યને ધડનાર છે. તમારે ઉત્તમ જીવન ગાળવું હોય તો પ્રથમ તમારું ચારિત્ર્ય સુધારો.

શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે આચારો પ્રયમે ધર્મ—આચાર એ પ્રથમ ધર્મ છે. કોઈ પણ સમયે આચારથી બંધ ન થવું પોતપોતાના વર્ણોદ્ધમ ધર્મ પ્રમાણે આચાર પાળવા સર્વનું બધું ઇચ્છવું. દુર્વ્યસન ન કરવું, વાણી નિર્મળ અને હિતકર બોલવી. હાકા વિચાર અને આચાર સેવન કરનારનો સગ હોય, વ્યસનીનો સંગ ન કરવો, આ બધું શુદ્ધ આચારને પળાવનાર છે.

આગ્રહાલ અસહકારની ચળવળની સાથે સ્વચારિત્ર્ય નિવેધની ચળવળ પણ પૂરે જોસમાં ચાલી રહી છે. મહાત્મા ગાંધીજીએ પણ અગ્રહણીય સ્પર્શ કરવો એવી ઈચ્છા જણાવી, જેથી તેમના અનુયાયીઓએ તે વાતને પકડી લીધી. અને અત્યારે જ્યાં ત્યાં ખાદી વાપરો અને દેડને વડો એવી જુગો ચોમેર મહાગમ છે જાણે દેડને અસહકારથી જ સ્વરાજ્ય મળી જવાનું હોય એમ આ અમદશ્વરણીઓ માની બેસા છે. પોતે તે પ્રમાણે પાલે તેનો કોઈને વાંધો ન હોય પણ પોતે જે પ્રમાણે તે પ્રમાણે બીજાએ પાળવું એવો દુરામદ પણ કરતા જોવામાં આવે છે.

આ મળવળના મંત્રધર્મમાં અમારો કોઈ મન છે તે જણવા અમાગ ઉપર ધણા માદકોના પત્રો આવેલા છે. મહા દિંદુ મનવાદીઓ આ ગ્રામ્યોગ્રપંથનો નિષેધ થાય તે ઇચ્છતા નથી એ વાત જાણીતી છે. આ મળવળા અમે સ્વતંત્ર લેખ ભાગ્યોદયમાં સમજાવવામાં આવે છે અને તેમાં સંખ્યા સ્થાપિત આવશે જ્યાં પણ આ સ્થાને તેનું મંત્રક સ્પષ્ટિપણ કરવું જોઈએ.

ધું. સ્પર્શસ્પર્શ પાળવો. એ આચારધર્મ છે. ગાંધીજી પણ કહે છે કે આચાર ધર્મ પ્રમાણે અસ્પર્શનો સ્પર્શ લાવે ન કરો અને યાવ તો સ્નાનથી શુદ્ધ થાઓ પણ તેના પ્રતિ તિરસ્કાર ન કરો. અમે પણ કહીએ છીએ કે જેણે ઉત્તમ આચાર ધારણ કરવો હોય, તેણે પોતાના ધર્મની ખાતર તો શું પણ પોતાના જીવનની ખાતર પોતાનાથી હલકા આચારવિચારનાને સગ ન કરવો. કહ્યું છે કે: “ જેવો આચાર તેવો વિચાર, જેવો સગ તેવો રંગ ” આ સાદી કહેવત પણ કહે છે કે તમે તમારા આચાર જેવા રાખશો તેવા તમારા વિચાર થશે, જેવો સંગ કરશો તેવા ગુણ તમારામાં આવશે.

ઉચ્ચ ચારિત્ર્યશીલ મહાપુરુષોનો, સન્નનોનો, સંગ કરવો એવી સર્વની માન્યતા છે. તમારું છોકરું જે દરરોજ સુતારની કાંડમાં જવું શીખશે તો તે સુતારની માફક લાકડાં છોલવાનું શીખશે, દરજીને લાંબેનના શીખશે તો લુધડાં શીવવાનું તેને મન થશે, જે ખીડી પીનારાની સોખત કરશે તો તે ખીડી પીતા શીખશે, દારૂ પીનારનાં છોકરાંની સોખત કરશે તો તેને દારૂ પીવાનું મન થશે, તેવી રીતે જે તેને ચોર છોકરાની સોખત થશે તો ચોરી કરતાં શીખશે. આ વાન અર્થમાન્ય છે. ચારિત્ર્ય શુદ્ધ રહે તે પૂરતું જ વર્ણાશ્રમ ધર્મનું બધારણ છે. દરેક ધર્મમાં ઉચ્ચ ચારિત્ર્યવાળા થવા માટે ઉચ્ચ ચારિત્ર્યશીલ પુરુષોનો મંગ કરવો, મહાત્માની સોખત કરવી, સારા માણસોના સંગમાં બેસવું ઉડવું એમ સર્વ કાર્ષ્ક કહે છે. તમારે ઉચ્ચ ચારિત્ર્યવાળા થવું હોય તો તો સારી સોખત સેવવી. નીચ ચારિત્ર્યવાળા થવું હોય તો પછી નીચ સોખત કરવાની સર્વને છુટ છે.

સર્વ મનુષ્યો કાર્ષ્ક કાર્ષ્કના બાંધેલા નથી. સ્પર્શસ્પર્શ પાળવો કે ન પાળવો એ પોતાની બુદ્ધિનું કામ છે. પોતાના ધર્મના સિદ્ધાંત પાળવા ઈચ્છનારે પોતાના ધર્મમાં સ્પર્શસ્પર્શ પાળવો એવું હોય. તો પછી અસ્પર્શ્યોના સ્પર્શ ન જ કરવો. પછી ધર્મને કારે મેગ મૂકી તે કરે તેને કાંઈ ખાળનાર છે. અસ્પર્શ્યોમાં—દેહ, બગી, ચમાર વિગેરે જતો ગણાય છે. આ જતો અદરે અદર પણ સ્પર્શસ્પર્શનો નિયમ પાળે છે. ઉચ્ચ જાતિના મનુષ્યો—બ્રાહ્મણ ક્ષત્રીય અને વૈશ્યોએ આ જાતિને અડકવું નહિ અને કદાચ અડકાઈ જાય તો સ્નાન કરી શુદ્ધ થવું એવો શાસ્ત્રનો નિયમ છે. આ નિયમનો લગ કરી અસ્પર્શ્યોના સ્પર્શ કરવા ઉપદેશ આપવો એ અન્યને અધોગતિમાં નાંખવા ઉપદેશ આપવા તુલ્ય છે.

મનુષ્યોને સારા માર્ગે જવા ઉપદેશ આપવો, તેમને ઉચ્ચ જીવન ગાળવા ઉપદેશ આપવો, ધાર્મિક પવિત્રતા પાળવા ઉપદેશ આપવો એ શુભ કર્મ છે. પણ તેમને પતિત, થવા ઉપદેશ આપવો, ધર્મભ્રષ્ટ થવા ઉપદેશ આપવો, આચારવિચારને તિલાંજલી આપવા ઉપદેશ આપવો, ગમે તેને અડકવું, ગમે તેવું ખાવું, ગમે તેની સોખત કરવા ઉપદેશ આપવો એ તેમને અધોગતિમાં નાંખવા ઉપદેશ આપવા તુલ્ય છે. તે ઉપદેશ પાળનાર અને ઉપદેશ આપનાર બંને અધોગતિને પાત્ર છે.

કહ્યું છે કે: ‘ શીરા માટે આવક ન થવું ’ આ એક પ્રચલિત કહેવત છે. આનો અર્થ એ જ નીકળે છે કે લાલચથી લપટાઈ ધર્મભ્રષ્ટ ન થવું. ધર્મભ્રષ્ટ થવાથી સ્વરાજ્ય મળતું હોય તો તે સ્વરાજ્ય નકામું છે. એ શીરા માટે આવક થવા જેવું છે. અત્યારે સ્વરાજ્ય મેળવવાની લાલચે ધર્મને કોરાણે મૂકી દેવાય છે. ધર્મ એટલે “ અમે કહીએ એ ધર્મ અને શાસ્ત્રો કહે એ અધર્મ ” એમ કહેનારા અત્યારે નીકળ્યા છે. ધર્મશાસ્ત્રો રહસ્ય ન સમજ

નારા ધર્મનો ઉપદેશ આપવા મળી રહ્યા છે અને દેશને ધર્મમૃદ કરવા, ઉધે રસ્તે વાળવા, અગ્નિ પ્રગ્નને ધર્મનો ત્યાગ કરવા, સ્પર્શસ્પર્શથી બાંધ નથી માટે તેને અસ્પર્શને સ્પર્શ કરે, તમારી સાથે ભેળવે, તમારા કુવામાથી સાથે પાણી ભરવા દે, તમારા મંદિરમાં આવવા દે, એવું કહેનારા વગર મનન્યે ધર્મની હાનિ કરવા ઉપદેશ આપી રહ્યા છે

જેમ પતિવ્રતા સતિને પૈસા માટે પરપુરુષનો સંગ કરવાનો ઉપદેશ આપે એ નીચ વિચાર છે તેમ ધર્મનિષ્ઠ પ્રગ્નને ધર્મનો ત્યાગ કરવા ઉપદેશ આપે એ નીચ કર્મ છે. ધર્મનું બધારણુ આપણા દેશમાં હજી ટકી ગયું છે. ગામડામાં અને શહેરોમાં ઘરેઘરમાં સ્ત્રી પુરુષોના હૃદયમાં ધર્મનો વામ છે. તેમને ધર્મથી ગમતું ગમતું નથી ત્યારે તેમને ઉપદેશ આપાય છે કે અસ્પર્શ્યોનો સ્પર્શ કરવો એ ધર્મ છે, અને જે ધર્મમાં અસ્પર્શ્યોનો સ્પર્શ ન કરવો એમ કંઈ હોય એ ધર્મ નથી પણ પાખંડ છે. જે શાસ્ત્રમાં તેવું હોય તેને અમે શાસ્ત્ર જ માનતા નથી. આ બધું શું કહેવાય ! લોકોને ઉધે રસ્તે દોરવા આટલી બધી જોહાણી કેમ વપરાય ?

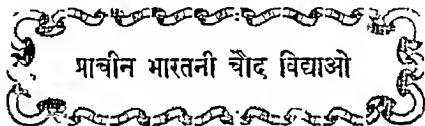
આપણને સરકારની જોહાણી ગમતી નથી, નોકરશાહીની આપણુદી ગમતી નથી, તો પછી આપણે જાતે અન્ય ધર્મનિષ્ઠ પ્રગ્નને અવળે રસ્તે વાળી ધર્મથી સ્થુત કરવા શામાટે જોહાણી વાપરવી ? શામાટે ધણી ધર્મનિષ્ઠ હિંદુઓની સભામાં પોતાનો પાવર બતાવવા ટેક સાથે પ્રવેશ કરવો ? આ બધી જોહાણી ન જોઈએ. આગળ હિંદુ ધર્મનો નાશ કરવા માટે મુસલમાનોએ ક્યાં એણું કર્યું હતું. છતાં પણ હિંદુ ધર્મ ટકી રહ્યો છે. એ હિંદુધર્મ તમારી સ્વરાજ્યની ચળવળ ખાતર નાહક પેસાડી દીધેલી અસ્પર્શ્યોને સ્પર્શ કરવાની જોહાણી સામે પણ ટકી ચકરો. ભાવિ હિંદુઓ પ્રાણીતે પણ પોતાના ધર્મને નહિ છોડે.

આ ચળવળને કેટલાક ધર્મનું રૂપ આપ્યું છે. કહે છે કે : “અત્યન્નેપ્રતિ તિરસ્કાર કાઢી નાખો, તેમને ઝોડા, તેમની માથે ભેગા ભેસો, તમારી નિશાળોમાં તેમને ભેગવા દો, તમારે કુલે તેમને પાણી ભરવા દો, તમારા ઘરમાં તેને પેચવા દો, આ બધું કરવાથી સ્વરાજ્ય બેઠું મળશે.” આમ કહી પ્રગ્નને ઉધે રસ્તે દોરવી એજ હેતુ છે. તેમની બુદ્ધિને ભોગવેટા પ્રગ્નને કરવા તેમને શો અધિકાર ? શું પ્રગ્નને સુધારવા તેમણે ઇચ્છે ? રાખ્યો છે ? ખુદ ગાંધીજીએ ધણીવાર કહ્યું છે કે : મેં ધણી બૂલો કરી છે. ગાંધીજી કહે તે જ ખરું શા માટે માનવું ? કાઈ ધર્મનો તેમ પોતાનો મત ન માનવો ? આ લેખકને યાદ છે કે અમદાવાદમાં રાજકીય પરીપદ ભરાઈ તે વખતે વિદેશી માલનો બાયકોટ કરવો એ ઠરાવ લાવવામાં આવ્યો હતો. આ વખતે તે ઠરાવ સામે ગાંધીજી પડ્યા હતા અને કહ્યું હતું કે આવો ઠરાવ લાવવાથી તે માલ પ્રતિ આપણો તિરસ્કાર છે એમ આપણે બનારીએ છીએ. ગાંધીજીના માનને ખાતર આ ઠરાવ હડી ગયો તે પછી આજ ઠરાવ મારા ધારવા પ્રમાણે કેમિસમાં પસાર થયો, અને ગાંધીજીએ જાતે વિદેશી માલનો બાયકોટ કરવાનો તો શું પણ પરદેશી કાપડને બાળી દેવાનો ધણી વખત ઉપદેશ આપ્યો. આ પ્રમાણે પરદેશી કાપડને બાળી દેઈ તેના ઉપરનો તીવ્રસ્કાર પ્રદર્શિત થયો કે ચયુ શું ? આવું ધણીવાર બન્યું છે. એક વખત તેમણે કંઈ ઉપદેશ આપ્યો હોય છે તો જીમ વખતે પોતાના વિચાર ફેરવે છે.

આ સ્પર્શસ્પર્શ નિર્ણયમાટે પણ અમારા માનવા પ્રમાણે તેમણે ગંભીર બૂલ કરી છે. તે બુદ્ધિને વળગી રહેવું એ આપણા મતને પગધીન કરી દેઈ અમુક કહે તેજ સાચું

માની સ્વતંત્રતા ગુમાવી બેસવા તુલ્ય છે. માટે ધર્મશાસ્ત્રો કહે તે માનો, તમારૂં અત કરશું હા પાડે તે માનો. અસુક કહે માટે તે ખરૂં છે એમ માની ધર્મને તિલાંજલી આપી ધર્મ બ્રહ્મ ન થાઓ. ઢેડોની સોખત કરનાર ઢેડના બેવા ગુણવાળો યાવ એમા નવાઈ નથી. કાવસા ભેગો સાણ કાળો પડે, તેને તે બળે તો જ ધોળાશ આવે.

જાતિભેદ આજકાલનો નથી તે વશખંપરા ઉતરી આવે છે ગુણ પણ વશખંપરા ઉતરી આવે છે. અન્યના દોષ બેવાની ટેવ છોડી દો તમે જાતે ઢેડના મુકધા છે તે તપાસો તમે તમારા આચારવિચારથી ખવિત્ર ખતો. ખવિત્રતા તે ઉચ્ચ શિખર ઉપર લઈ જનારી છે. બે આચારવિચારનો ત્યાગ કર્યો તો અખવિત્રતા પેમશે. માટે સ્પર્શસ્પર્શનું પાલન કરવું, વશુશ્રમધર્મનું પાલન કરવું એ શાસ્ત્રમંત છે, યુક્તિમિદ્ધ છે. વિજ્ઞાનની રીતે પણ તેનું પાલન કરવા યોગ્ય છે. માટે તમારે તમાગ ધર્મ પ્રમાણે ધર્મનિષ્ઠ થવું એજ કર્તવ્ય સમજવું.

(લેખક:—બાણુ કન્નોભક્ત, એમ એ.)

પ્રાચીન ભારતમાં જાતીય શિક્ષાના અગ્ર તરીકે ચૌદ વિદ્યાઓ અને ચોસડ કળાઓ હતી. વખતના ફેરફારને લઈ તેમાંથી કેટલીક વિદ્યાઓ અને કળાઓનો લોપ થઈ ગયો છે. જે બાકી છે તે વર્તમાન શિક્ષા પ્રણાલીમાં નથી. આવી દશામાં અમારી શિક્ષા જાતીય છે, એમ કેમ કહી શકાય? ન્યા મુધી જાતીય શિક્ષા નથી, ત્યા મુધી નવયુવકોને ભારતીય ઉચ્ચ આદર્શોનું જ્ઞાન થઈ શકતું નથી, અને ત્યા મુધી તેઓ ભારતની પ્રાચીન સભ્યતાથી પરિચિત થઈ શકતા નથી. અહિં ફક્ત ચૌદ વિદ્યાઓનું દ્વંદ્વમાં વિવેચન કરવામાં આવે છે.

૧૪ વિદ્યાઓનાં નામ.

૪ વેદ, ૬ વેદાંગ, પુરાણ, ધર્મશાસ્ત્ર, ન્યાય અને મીમાંસા એ ૧૪ વિદ્યાઓ છે.

વેદ.

વેદ ચાર છે—ઋગવેદ, સામવેદ, યજુર્વેદ અને અથર્વવેદ. વેદોના બે ભાગ છે—સહિતા ભાગ અને બ્રાહ્મણભાગ. સહિતાભાગમાં ઈષરરૂપ દેવતાઓની પ્રાર્થનાઓ અથવા સ્તુતિઓના મંત્ર છે. યજ્ઞ કરતી વખતે આ મંત્રોની જરૂર પડે છે. બ્રાહ્મણભાગમાં યજ્ઞ કરાવવાની વિધિઓ તથા યજ્ઞોનું ફળ, ધર્મકથાઓ, દાર્શનિક વિચાર અથવા અન્ય મનુષ્યોપયોગી વિષય છે. સહિતાભાગમાં ગુરૂપરમ્પરા અથવા બીજા કાળોને લઈ પાઠાન્તર થઈ ગયો છે, અને તે પાઠાન્તરોને શાખા કહે છે. એ શાખાઓ ૧૧૩૧ છે. ઋગવેદ સહિતાની

૨૧ શાખાઓ, સામવેદની ૧૦૦૦, યજુર્વેદની ૧૦૧ અને અથર્વવેદની ૯ શાખાઓ છે. વેદોના પાંચપણ પશુ કેટલાય છે. તેમાંથી ચૌદ મળે છે—ઋગવેદના ૨, સામવેદના ૯, યજુર્વેદના ૨ અને અથર્વવેદનો ૧. એ પ્રમાણે પાંચવેદોનો વિભાગ છે. પાંચવેદોમાં કોઈ ભાગ એવો છે કે, જે આરણ્યક કેટલાય છે તેમાં વાનપ્રસ્થોના કર્મો તથા અન્ય ધર્મવિચારોનું વિવેચન છે. તેને મળતું વેદો અને પાંચવેદોનું ઉપનિષદ છે, જે દાર્શનિક વિચારોનો ભંડાર છે. તેમાં આત્મા, પરમાત્મા અને તે બન્ને સંબંધી વિષયમાં ભારે ગંભીર અને મર્મભેદક વિચાર છે, તેની શખ્યા ઘણી છે. ૧૭૦ ઉપનિષદ હાલ પશુ મળે છે. પરંતુ મુખ્ય ઉપનિષદ ૧૨ છે. તેના નામ—તૈત્તિર્યોપનિષત્, કૌશનકીય પાંચવેદોપનિષત્, જૈનદાર્ણ્યકોપનિષત્, છાંદોગ્યોપનિષત્, કઠોપનિષત્, તૈત્તિર્યોપનિષત્, ધૃષ્ટોપનિષત્, માન્દૂક્યોપનિષત્, મુણ્ડકોપનિષત્, પ્રશ્નોપનિષત્, કેનોપનિષત્, અને શ્વેતાશ્વતરોપનિષત્.

ઉપનિષદોની પ્રથમ પાંચાત્ય વિદ્વાનોએ પશુ ઘણી સારી રીતે કરી છે. તેમાં દાર્શનિક વિચારોની પરાકાષ્ટા છે. દુનિયામાં આ વિચારોથી ઉચ્ચ વિચાર હજી સુધી વ્યક્ત થયા નથી. પાંચાત્ય દાર્શનિક વિચાર તેની પાસે તુચ્છ છે. તેનો જોડો મહિમા ગતિય તેટલો થોડો છે. વેદ ક્યારે બન્યા એ પ્રશ્નની ચર્ચા કરવામાં પાંચાત્ય વિદ્વાનોએ ભારે મગજમારી કરી છે, અને જે કોઈ નિષ્ણ્ણ કર્મો છે તે ભારતીય પરિતોની દ્રષ્ટિમાં ઉપહાસાર્થક છે. વેદોની ઉત્પત્તિ કોઈ ઇશાથી ૧૨૦૦ વર્ષ પહેલાંની, કોઈ ૨૪૦૦ વર્ષ પહેલાંની, કોઈ ૨૦૦૦ વર્ષ પહેલાંની, અને કોઈ ૪૦૦૦ વર્ષ પહેલાંની બતાવે છે, પરંતુ આ વિચારોમાંથી કોઈ એક નથી. દિદુષ્કર્મ વિચારોને સ્વ વેદ અનાદિ છે, અને સૃષ્ટિની શરૂઆતમાં પદ્માદારા પ્રકટ થયા છે.

વેદાંગ.

વેદોના છ અંગ છે—શિક્ષા, છન્દ, વ્યાકરણ, નિરક્ત, જ્યોતિષ અને કંડપ શિક્ષામાં પાણિનીય શિક્ષા એ મુખ્ય અંગ છે. અન્ય પશુ કેટલાય અંગ છે. પ્રાનિયાઓને પશુ શિક્ષામાં જ ગણે છે. તેમાં વેદ શબ્દોના ઉચ્ચારણની નિરોધના અને સાધનની રીતિનું વર્ણન છે.

છન્દ—આ વિષયનો મુખ્ય અંગ પિંગલકૃત છન્દસૂત્ર છે. વૈદિક છન્દોનું વિવરણ શામવેદના નિદાન સૂત્રોમાં છે અને ઋગવેદના પ્રાતિશાખ્યના એક અધ્યાયમાં પશુ છે.

વ્યાકરણ—આ વિષયનો મુખ્ય અંગ પાણિનિનું વ્યાકરણ છે, જેને અષ્ટાધ્યાયી કહે છે. અન્ય પશુ કેટલાય અંગો છે.

નિરક્ત—ચારક કૃત નિરક્ત મુખ્ય અંગ છે. તેના પહેલા ત્રણ અધ્યાયોમાં શબ્દાવલી છે—એકમાં પર્વાયશબ્દ, બીજામાં એવા શબ્દ કે જે વેદોમાં આવી ગયેલા છે અને ત્રીજામાં દેવતાઓનાં નામ છે. તેની પછી શબ્દોપર ચારકશ્રમિની વ્યાખ્યા છે. જેમાં ઘણા ઉદાહરણ પશુ આપવામાં આવ્યા છે. તેમાં પ્રથમ નિરક્તકર્તાઓનો પશુ ઉલ્લેખ છે.

જ્યોતિષ—આ વિષયનું અત્યંત પ્રાચીન પુસ્તક લગભગ જ્યોતિષ છે. આ અંગ પર પુનાની જ્યોતિષનો કાંઈપણ પ્રભાવ પડ્યો નથી, એમ પાંચાત્ય વિદ્વાનોએ માની લીધું છે. જ્યોતિષ અંગનના અનેક અંગ છે.

કંડપસૂત્ર—આ સૂત્ર બે પ્રકારના છે. ૧ શ્રોતમૂત્ર, જેનો આધાર કૃતિપર છે અને જેમાં ભારે ભારે યત્ન કરાવવાની વિધિ લખી છે. અને ૨ સમાર્પસૂત્ર, જેનો આધાર સ્મૃતિ

પર છે. તેમાં પણ બે ભેદ છે. ૧ ગૃહ્યસૂત્ર અને ૨ ધર્મસૂત્ર. ગૃહ્યસૂત્રોમાં ગૃહસ્થ સંબંધી વિધિઓ અને કાર્યો—જેવા કે, વિવાહ, જન્મ, નામકરણ, ઇત્યાદિ વિવેચન છે, ધર્મસૂત્રોમાં આચાર, વ્યવહાર, પ્રાપ્તિત આદિ ધર્મવિષયોનું વિવરણ છે આજ ધર્મસૂત્રોથી સ્મૃતિઓ નીકળી છે. તે સિવાય યજુર્વેદમા શુલ્વસૂત્ર પણ છે. જેનો સંબંધ યજુર કાવલી વખતે નિશ્ચિત કરવા અને જૂદા જૂદા પ્રકારની વેદિઓની રચના કરવાની સાથે છે. આ સૂત્રોથી ભાગત-વર્ષની પ્રાચીન રેખાગણિત વિદ્યા નીકળી છે સૂત્રોની સાથે પર્વિચિત્ર રૂપે સાહિત્ય પણ છે. તેમા વેદમંત્ર સંબંધી ઘણી ગાજતતુ વર્ણન છે. તેમા ધર્મવિષયનુ પ્રતિપાદન પણ છે.

ચાર વેદોના ચાર ઉપવેદ છે,—૧ આયુર્વેદ, જેમાં વૈદ્ય શાસ્ત્રના સિદ્ધાન્ત છે તેમજ સર્વ રોગોની ચિકિત્સા અને તેને દૂર કરવાની ઔષધિઓનુ વર્ણન છે. ૨. ધનુર્વેદ જેનો મળખ અશ્વશસ્ત્ર વિદ્યાથી છે. ૩. ગાન્ધર્વવેદ—જેનો મળખ મંગીત વિદ્યાથી છે. ૪. અર્થશાસ્ત્ર, જેનો સંબંધ અર્થોપાર્જનથી છે. વેદ, ઉપવેદ, બ્રાહ્મણ, ઉપનિષદ, અને વેદાંગોપર ભારે ભારે પ્રભાવદાળી અને ગલીરાશય ભાગ્ય છે, જેની સદ્ગત્તાથી આ પ્રાચીન પ્રયોનો અર્થ સ્પષ્ટ થાય છે આ સર્વ ગ્રંથ વાચવાથી દુનિયાની તમામ વિદ્યાઓનો પરિચય થઈ જાય છે. અને ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર પુરુષાર્થોની સિદ્ધિ થાય છે પ્રાચીનકાળમા આ પ્રયોનુ અધ્યયન સર્વ દિગ્ગતિ મનુષ્યને જરૂરનુ હતુ અને પ્રાચીનકાળમાં એવા પ્રયત્ન વિદ્વાન થતા હતા તેનુ એજ કારણ છે. જ્યારે ધર્મ ધુરધર મહાન પુરુષોદ્વારા ભારતની ઉગતિ થાય ત્યારે આ વિદ્યાઓનુ પુનર્જીવન થઈ શકે, આ મંત્રો ૪ વેદ અને ૬ વેદાંગ મળી ૧૦ વિદ્યાઓનુ દૂકામા વર્ણન થયુ, હવે બાકીની ચાર વિદ્યાઓનુ દિગ્દર્શન કરાવવામા આવે છે —

ન્યાય.

ન્યાયશાસ્ત્રનો સંબંધ તર્કાદિ દ્વારા મત્ય નિર્ણય કરવાથી છે પ્રાચીન સમયમા આ વિષયપર કેટલાય પ્રાચીન ગ્રંથ હતા, પરંતુ જ્યારથી ગૌતમનુ ન્યાયદર્શન અને કણ્વાદનું વૈજયિક દર્શન રચાયુ ત્યારથી આજ પ્રયોથી આ વિષયનુ પ્રતિપાદન થાય છે. આ પ્રયો પછી ન્યાયપર અનેક ગ્રંથ લખાયા છે, અને આ બાજત જેવી કુશામશુદ્ધિ અને તીવ્રદૃષ્ટિથી ભાગત વર્ષમા પ્રતિપાદિત થઈ છે, તેવી કાંઈ દેશમા થઈ નથી

મહર્ષિ ગૌતમે ન્યાય મળખી વિષય ૧૬ પદાર્થોમા વિભક્ત કરી પ્રતિપાદન કર્યો છે. તે સોલ્લ પદાર્થોના નામ—

પ્રમાણ, પ્રમેય, મશય, પ્રયોજન, દર્શન, સિદ્ધાન્ત, અવયવ, તર્ક, નિર્ણય, વાદ, જલ્પ, વિતંડ, હેતુબાધ, કવહ, જાતિ, અને નિમ્નહસ્થાન.

મહર્ષિ કણ્વાદને મમારની સર્વ વસ્તુઓને સાત પદાર્થોમા વિભક્ત કરી આ વિષયનું પ્રતિપાદન કર્યુ છે. આ સાત પદાર્થોના નામ—

દ્રવ્ય, ગુણ, કર્મ આમાન્ય, વિશેષ, સમવાય, અને અમાવ.

આ વિષય ઘણો જ ગંભીર છે, અને તેના પર્વિચિત્રનમા તીવ્રશુદ્ધિ, અચાગ પરિશ્રમ અને વિદ્વાન શુભની આવશ્યકતા છે.

મીમાંસા.

મીમાંસાઓ ત્રણ છે—પૂર્વ મીમાંસા જૈમિનીકૃત, મધ્યમ મીમાંસા અર્થાત્ દૈવીમીમાંસા, અંગિરાકૃત, અને ઉત્તર મીમાંસા બાદરાયણકૃત પૂર્વ મીમાંસાનો વિષય કર્મકાંડ છે. મધ્યમીમાંસાનો વિષય ઉપાસનાકાંડ છે. ઉત્તરમીમાંસાનો વિષય જીવ, બ્રહ્મ અને તેનો સંબંધ બતાવવો એ છે. ૧૪ વિદ્યાઓના સંગ્રહમાં અધિક મંબંધ પૂર્વમીમાંસામાં છે. તેનો ઉદ્દેશ ધર્મનો નિર્ણય કરવો એ છે. તેમાં પાંચ પ્રમાણુ માનવામાં આવ્યા છે. પ્રત્યક્ષ, અનુમાન, ઉપમાન, અર્થાપત્તિ અને શબ્દ. યત્ત દરવાથી શું ફલ થાય છે, યત્ત કેવી રીતે કરવો જોઈએ, યત્ત કેટલા પ્રકારનો છે, તેના કેટલા ભેદ છે, કયું કર્મ કયેશમાં કરવું જોઈએ, કયે વખતે કરવું જોઈએ, એવી એવી અનેક બાબતો આ મીમાંસામાં પ્રતિપાદિત છે. તેની સાથે ધર્મનું વિવેચન પણ ભારે કુશામ્ભુદિધી કર્યું છે. તેમાં પ્રધાનવિષય કર્મકાંડ છે. પરધર્મ નિર્ણયના અભિપ્રાયથી જે તર્કપદ્ધતિ કાઢવામાં આવી છે, તે સત્યનિર્ણય કરવાને માટે વધારે ઉપયોગી છે. મીમાંસા વાંચ્યા વિના વેદોનું ખરું રહસ્ય જાણવું ધણું કઠણ છે.

પુરાણ.

જે ગ્રંથોમાં પાંચ વિષય પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યા છે, તે પુરાણ છે. ૧ સૃષ્ટિ, ૨ પ્રજ્વલ, ૩ વંશાવલી, ૪ મન્વન્તર, અને ૫ સૂર્ય અને ચંદ્રવંશીય રાગજોનું ચરિત્ર.

પુરાણ ૧૮ છે. તેના નામ—મ્હાળ, પદ્મ, વિષ્ણુ, શિવ, ભાગવત, નારદ, માઈડેય, અમિ, ભવિષ્ય, વૈવર્ત, કિંગ, વારાહ, રુદ્ર, વામન, કૃષ્ણ, મત્સ્ય, ગણ્ડ અને ક્ષત્રાઘ.

ઉપપુરાણ ૫૫ ૧૮ છે—અનન્તકુમાર, તૃસિંદ, નારદ, શિવધર્મ, દીર્ઘામ, નારદીય, કાપિલ, માનવ, ઉશનસ, ક્ષત્રાઘ, વાલ્મી, કમ્બુપુરાણ, વસિષ્ઠ, લૈંગ, શામ્ભ, સૌર, પારાશર, અને મારીચ.

ભારતવર્ષની પ્રાચીન સમ્રાટાનો કોઈ વિષય એવો નથી કે, જેનું પુરાણોમાં વર્ણન ન હોય એ ભારતીય મન્યનાનો કોઈ છે. એને જ ભારતીય ઇતિહાસ સમજવો જોઈએ. એને જ વિદ્યાઓનો ભંડાર માનવો જોઈએ. જ્યાં સુધી આપણે એક બે પુરાણ વાંચ્યાં નથી, ત્યાંસુધી આપણે ભારતીય જ્ઞાનથી વચિત છીએ એમ માનવું જોઈએ. એ કંથ વાચવામાં મુગ્ધ છે અને તેના વિચાર ભારે પ્રતિભાસીક છે. તે વાંચ્યા વગર દિંદુષ્ઠધર્મના મદાપુત્રોનાં ચરિત્ર, ધર્મ મર્યાદાઓ, પ્રાચીન આદર્શ અને દિંદુષ્ઠધર્મની રીતિ, વ્યવહારોનો જરા પણ પરિચય થઈ શકતો નથી. તેમાં સર્વ વિદ્યાઓ, સર્વ કલ્પનાઓ, અને સર્વ આધ્યાત્મિક, માનસિક અને શારીરિક ક્રિયાઓ પરિપૂર્ણ છે. એક પુરાણ વાંચવાથી ધાતુંખરું જ્ઞાન થાય છે. કેમકે પુરાણમાં ધની બાબતો છે. પરંતુ જેણે એ-ત્રણ પુરાણ વાંચ્યા હોય છે, તેને ફરી બીજો કંથ વાંચવાની જરૂર રહેતી નથી, કેમકે તેમાં સર્વ જાણતો આવી જાય છે.

ધર્મશાસ્ત્ર.

પ્રથમ કહેવામાં આવ્યું છે કે, વેદોનું એક અંગ કલ્પસૂત્ર છે, ઔતસૂત્ર અને રમાર્નસૂત્ર જે બે વિભાગ કલ્પસૂત્રના છે. રમાર્નસૂત્રના પાંચ બે ભેદ છે—પ્રથમ અને પદ્ય. મદ્ય ધર્મસૂત્ર છે—ઝોનમ, ઔદાવન, આપસ્તમ્બ, વશિષ્ઠ, વિષ્ણુ, દારીન, તિર્યુપ્પાત્ર, ઉશનમ, યમ, કશ્યપ અને શંખ પદ્ય ધર્મસૂત્ર છે—મનુશ્રુતિ, યાજ્ઞવલ્ક્યશ્રુતિ, નારદશ્રુતિ, પારાશરશ્રુતિ,

બૃહસ્પતિ, અને કાત્યાયનસ્મૃતિઓ અને જીગ્ન દરજ્જાની સ્મૃતિઓ જેવી કે-અગિરસ, દ્યુ, દેવળ, પ્રજાપતિ, યમ, સિખિત, વ્યાસ, શંખ, અને વૃદ્ધશાતા તપ.

યાતવલ્ક્ય સ્મૃતિમાં ૨૦ ધર્મશાસ્ત્રકર્તાઓનો ઉલ્લેખ છે. તે વીસનાં નામ-મનુ, અત્રિ, વિષ્ણુ, હારીત, યાતવલ્ક્ય, ઉશનસ, આગરા, યમ, આપસ્તમ્ય, મંવર્ન, કાત્યાયન, બૃહસ્પતિ, પારાશર, વ્યાસ, શંખ, સિખિત, દ્યુ, ગૌતમ, શતાતપ અને વશિષ્ઠ.

ભવિષ્યપુરાણમાં ૩૬ સ્મૃતિઓનાં નામ આપી કહ્યું છે કે: સ્મૃતિઓ આથી પણ વધારે છે. મહાભારત, રામાયણ, વિષ્ણુધર્મ, શિવધર્મ આદિ ગ્રંથ પણ સ્મૃતિઓને મળતા જ છે એમ જણાવ્યું છે.

સ્મૃતિઓ સિવાય ઉપસ્મૃતિઓ છે, તેના નામ:—ગ્રંથાલિ, નચિકેત, હંદા, લૌગાક્ષિ, કસ્યપ, વ્યાસ, સતતકુમાર, સતકુ, જનક, વ્યાધ, કાત્યાયન, જાતુકર્ય, કપિજલ, બૌધાયન, કેળાદ, વિશ્વામિત્ર, વત્સ, પારસ્કર, પુલસ્ત્ય, પુલક, કેપુ, ઋષ્યશૃંગ, આત્રેય, જમક, સત્યમત, ભરદ્વાજ, યાચ્ય, કપ્યુર્ગિનિ, બ્રહ્મસભવ.

ધર્મશાસ્ત્રમાં અર્થાત્ સ્મૃતિઓમાં હિંદુધર્મ સંબંધી સર્વ બાબતો લખી છે. એક સ્મૃતિ શાસ્ત્રની વિષયાનુક્રમશિક્ષામાંથી થોડો મુખ્ય મુખ્ય વિષય લખવામાં આવે છે. જે વાંચવાથી સ્મૃતિઓમાં કઈ કઈ બાબતો છે, તે સારી રીતે જાણી શકાશે.

વર્ણવિચાર, ૧૬ સંસ્કાર સંખ્યાવદન, પૂજા, જપ, હવન, યજુર્મ, વર્ણાશ્રમ, વિવાહ-મંબંધી બાબતો, નારીધર્મ, વિધવાઓનો ધર્મ, અપિંગ્દિક વર્ણુઅવસ્થા, લૌભપ્રતિભૌમ નતિવિચાર, ગૃહસ્થધર્મ, વ્રત અને ઉપાસના, લક્ષ્યાલક્ષ્ય બોજન, શૌચ, શુદ્ધિ, દાન, આદ, ગણપતિપૂજા, મહનક્ષત્રશાંતિ, રાજનીતિ રાજ્યોનો ધર્મ, અને દંડ; એવા એવા અનેક વિષય છે, જે વાંચવાથી હિંદુધર્મનું રહસ્ય જાણવામાં આવે છે.

ઉપર કહેવાનું એ જ કે, ટૂંકામાં પ્રાચીન ભારતની એ જ ૧૪ વિદ્યાઓ છે. જે તેનું સવિસ્તર વિવરણ કરવામાં આવે તો પુસ્તકોના પુસ્તકો બને.

અનુવાદક:—વાડીલાલ કાકુભાઈ સંઘવી.

દુન્યરવિજ્ઞાન

આ નામનું માસીક મારા તરફથી કાર્તિક માસથી શરૂ થયું છે. આ માસીકમાં દુન્ય વિજ્ઞાન સંબંધી, વપાર ઉદ્યોગ સંબંધી અને ખેતીવાડી સંબંધી વિષયો આપ્યા છે. આ માસીકના અમારા દરેક આહુકો માલક યશો એવી અને ઇચ્છા રાખીએ છીએ. તેનો દાર્તક માસનો અક તમને મળો ગયો હશે. તે જોવાથી તમારી ખાત્રી યશો કે તે ઉપયોગી છે.

દુન્યરઉદ્યોગ સંબંધી અને લાગ્યોદ્યમા વારંવાર દુચકા આપતા હતા. હવે પછી તે માટે સ્વતંત્ર માસીક કહાડેલું હોવાથી દુન્યરઉદ્યોગ સંબંધી વિષયો દુન્યરવિજ્ઞાનમાં આવશે. આ માસીકમાં ઘેર બની શકે તેવા કેટલાક દુન્યરના પ્રયોગો આપવામાં આવશે. વેપારમાં આગળ કેમ વધાય, નોકરી કરવા છતાં ખાનગી વખતમાં કયો કષ્ટો કરી દન્ય મેળવી શકાય, સ્ત્રીઓ ખાનગી વખતમાં ઘેર બેઠાં શો ઉદ્યોગ કરી શકે, વેપાર કેવી રીતે જમાવવો, ખેતી-

વાંચી કેમ સુધારી યાગ્ય વિગેરે વિષયો આવે છે. એથી મનુષ્ય માનની આર્થિક સ્થિતિ સુધારનાર આ માસિક થઈ પડશે.

મનુષ્યની હૃદય (તંદુરસ્તી) અને વેશ્યં (આર્થિક સ્થિતિ) ઉત્તમ હોવી જોઈએ. આ બંને વિષય માટે દુન્યવિજ્ઞાનમાં વારંવાર લેખો લખાશે. ઘણા દુન્યવિજ્ઞાનકેમ ખીલવાથી, તેમજ દેશ પરદેશની વેપારને લગતી ખાતરી, કમો માલ ક્યાંથી મંગાવવાથી કસ્ટો પડે, કમો માલ કેમાં મોકલવાથી સારો નફો મળે વિગેરે માહિતી તેમાં આવે છે. અમેરીકાદિ દેશોના તેમ આપણા દેશમાં જુદા જુદા ભાગના ખેતીવાડીના પ્રયોગોનું જ્ઞાન અપાશે. ક્રિટિકે આ માસિકના તમે માલક થશો તો જરૂર તમને ફાયદો જ થશે.

દુન્યવિજ્ઞાનનો અંક આ અંક મળતા પહેલાં તમને ગોઠવી આપ્યો છે. તે વાંચી ખાતરી કરી લશો. તે અમારા ધારવા પ્રમાણે તમને ઉપયોગી થઈ પડશે. આ માસિક ગુજરાતી પ્રજામાં અન્યારે ઘણું ઉપયોગી થઈ પડ્યું છે. તેને માટે અમાર સુધીમાં આવેલા વિદ્વાનોના પ્રશ્નચાપત્ર પત્રો અને આગેવાન પેપરોના અભિપ્રાયો મળેલા છે તેમાંના અને એવા તેમના યાદોમાં જ આ રચણે આપીએ છીએ તેથી આપને ખાતરી થશે કે તે માસિક ફેટલું ઉપયોગી છે.

૨૬ બા. કમળાશંકર પ્રાજુશંકર ત્રિવેદી, રિટાયર્ડ પ્રીન્સીપાલ પ્રેમચંદ રામચંદ દેનીંગ કોલેજ, હાલ સુરતથી-લખે છે કે- “હાલ માસિકા પ્રનિવર્તન નવાં નવાં નીકળે છે, પણ મહુમાં ખરા એક જ જગના હોય છે. તમારે માસિક ‘દુન્યવિજ્ઞાન’ દુન્ય ને જગને ઘણું જોવાથી અક્ષિનંદનને પાત્ર છે. દુન્ય ને જગા આપણા દેશની અગ્રમુખતિનું મુખ્ય સાધન છે; કેમકે આપણો દેશ એમાં ઘણો પાછળ છે. દેશમાં ખૂબે જોયરે જે દુન્યો રસા છે તેને મોખ્ય ઉત્તેજન ન મળવાથી તે પ્રસિદ્ધિમાં આવના તમી.

તમારા માસિકમાં એ વિશે પૂરતું જ્ઞાન લેવાને મળે એવી લક્ષ્યક્રમ પ્રસિદ્ધ થશે તો તેથી ઘણો લાભ થશે.

વિજ્ઞાનદાત્રમાં પ્રવીણ પુરુષોના લેખો વ્યવહારિક દૃષ્ટિથી લખાએલા તમારા માસિકમાં પ્રસિદ્ધ થશે તો માસિક વિશેષ આવકારપાત્ર થશે.

હિદુસ્તાનના જુદા જુદા ભાગોમાં ક્યા ક્યા દેશો દુન્યો છે ને તે કેવી રીતે આવે છે તથા તેમાં કેવો સુધારો-આવરણ છે એવી ખાબત માસિકમાં ચર્ચાશે તો ને વિશેષ લોકપ્રિય થશે.”

નામદાર દુન્યુલાલ મોદનલાલ ઝવેરી, સુબાઈ રમોલકોઝ કોર્ટના વકીલ જરૂર આદેશ લખે છે કે-“દુન્યવિજ્ઞાન માસિકનો ૧ નો અંક મળ્યો, વાંચનારને ઘણું રસ પડે તેમજ ઉપયોગી થઈ પડે એવા લગભગ મધ્યમા વિષયોથી એ અંક ભરેલો છે. જે એવી જ પાત્રી ૫૦ જેના હવે પડીના અંક પણ લખાય તો જરૂર તમારો પ્રયત્ન ફલદા મદ થશે.”

વરોદરા ગાંધીના મેન્દુલ દાદમેરીઓના આમિ. કપુરેટર સાહેબ મી. મોતીલાલ નરમો-ભાઈ અમીન લખે છે કે-“દરમામે દુન્યવિજ્ઞાન અમારે શિરનામે મોકળો, પડેલો અંક અમને ખમદ પડ્યો છે.

મુખ્યાંશુ પ્રજ્ઞમિત્ર અને પારસી ઘેપર—તા ૨૧-૧૧-૧૯૨૨ ના અકમાં લખે છે કે: દુનર ઉદ્યોગ, વેપાર અને ખેતીવાડી મળધી વિષયો ઉપર ચર્ચા ચલાવતું દુનર વિજ્ઞાન નામનું માસીક મી. નેહાલાલ દેવશંકર દવેએ પ્રગટ કરવાનું શરૂ કર્યું છે. હાલમાં હિંદમાં વેપાર ઉદ્યોગની જે નળગતિ આવતી નેદામાં આવે છે તેવી વેળાએ આવા માસીકા ખેશક ઉપયોગી થઈ પડશે આ માસીકામાં જુદા જુદા વિષયો ઘણી સારી રીતે સમજાવવામાં આવ્યા છે, આ માસીકાના અકમાં આવેલા વિષયો ઘણા ઉપયોગી છે.

ભુદ્ધિપ્રકાશ—વેપરના અકમાં લખે છે કે: “દુનરવિજ્ઞાન માસીક રા. નેહાલાલ દેવશંકર દવેના તંત્રીપદ હેઠળ આ કાર્તિકે માસથી પ્રસિદ્ધ થવા માંડ્યું છે. અને તે આ વેપાર ઉદ્યોગના યુગમાં રા. દવેના અન્ય પ્રયાસોની માફક લોકાપયોગી નીવડી જહોજો પ્રચાર પામશે તે માસિકમાંથી વાચકવર્ગને નાના દુનર કળા, વેપાર, ઉદ્યોગ, ખેતી દવા વિગેરે વિષયોને લગતી પુષ્કળ જાણવા જેવી અને ઉપયોગી માહિતી મળી આવશે આ માહત્ત ઉપારવા બદલ અમે રા. નેહાલાલલાલને અભિનંદન આપીએ છીએ અને તેમના કાર્યને દ્રુતે મુન્દીએ છીએ.

વડોદરા સ્ટેટના ના. વિદ્યાધિકારી સાહેબ—શ્રી સુનીલાલ મગનલાલ દેસાઈ ખી એ. લખે છે કે:—આપના તરફથી નીકળતું દુનરવિજ્ઞાન માસીક જોયું. આપણા દેશને અનેક વસ્તુઓ માટે પરદેશ ઉપર આધાર રાખવો પડે છે. કેટલીક વસ્તુઓ એવી હોય છે કે જેને માટે થોડું જ્ઞાન મેળવવામાં આવે અને થોડા પ્રયાસ કરવામાં આવે તો ઘેર બેઠો બતાવી શકાય અને તેટલી બાબતમાં બીજાના ઉપર આધાર રાખવો ન પડે, શિક્ષકોના કામમાં એવી કેટલીક બાબતોનો સમાવેશ કરવાનો આપનો વિચાર ધણો જ સ્વત્ત છે. અને શિક્ષકોને ગામડામાં કેટલીક તેમની ઉપયોગની વસ્તુઓ બનાવના આવડે એ હિમ્મતવાનું છે. આશા છે કે આપનું માસિક પ્રજ્ઞને ઘણું ઉપયોગી થઈ પડશે અને કેટલાકને ખોતાની કમાણીમાં કંઈક અંશે મદદરૂપ થઈ પડશે.”

ઉપર પ્રમાણે આ માસીકને માટે ઘણા અભિપ્રાયો મળી ચૂક્યા છે, તમે પણ તે જોશો એટલે ખાત્રી થશે.

આપને દુનરવિજ્ઞાન માસીક મોકલવું શરૂ કર્યું છે. તેના આદક થવા કાર્ડ લખી મોકલશે એટલે આવનો માગશરનો અક આપના ઉપર વી. પી. યી. મોકલી લવાનું વસુલ કરી શકાશે.

દાખલ થયેલ નકારનો જવાબ નહિ મળે તો આપ આદક રહેજો એમ ધારી આપના ઉપર માગશરનો અંક વી. પી. ૩. ૪—૦ નું કરી મોકલાશે તો તેનો સ્વીકાર કરશે. વી. પી. આવે ત્યારે તે પાછું તો નહિ જ મોકલો એમ ધારીએ છીએ. જ્યાં કંઈક આદક રહેવાની હિમ્મત ન હોય તો તેવો પત્ર લખશે એટલે વી. પી. કરવામાં નહિ આવે, પણ કોઈ જાતનો પત્ર ન લખ્યા પછી વી. પી. આવે તો તે વી. પી. રીફ્યુઝ—પાછું વાળી અમને નાદક તુકશાન તો નહિ જ કરો એમ અમે ધારીએ છીએ.

હવે પછી ભાગ્યોદયમાં પણ ધાર્મિક અને તત્ત્વજ્ઞાનના ઉત્તમ લેખો આપ્યાં કરશે. તેમાં પણ આવતા વર્ષથી કાંઈક સારો ફેરફાર કરવાનો વિચાર આવે છે. મહાપુરોના જીવનચરિત્રો અને બોધકવાર્તાઓ તેમ વેદક સંબંધી વિષયો તો આપ્યાં જ કરશે.

આ પ્રમાણે અમારા તરફથી ભાગ્યોદય અને કુતરવિજ્ઞાન બંને માસિકા નીકળ્યાં કરશે. પત્રવ્યવહાર દરેકના વ્યવસ્થાપકના નામે જુદો કરવો તેથી મુશ્કેલી થાય નહિ. અમારા આદર્શ અમારા આ નવા સાહમને ઉત્તેજન આપી વધારી લેશે એવી અમારી ધ્વજ છે. તેનું લવાજમ રૂ. ૪-૦ કાર્ડમાં લેવાશે. ત્યારે ભાગ્યોદયનું લવાજમ તો ફાગણમાં લેવાશે. કુતરવિજ્ઞાનથી લોકો ધણા ઉત્સાહી થાય, પ્રયત્નશીલ થાય, તેમની આર્થિક ઉત્તિ થાય, કાર્ડ પણ નવા ધોષા કરે તે બનાવવાની છે. તેમાં આવેલા પ્રયોગોમાંથી કાર્ડ એક પ્રયોગ અજમાવી દસ્તગત કરી લેવાથી તેનું દુઃખ દારિદ્ર્ય ટળી જશે. આર્થિક ચિંતા જતી રહેશે. તેથી અમે આશા રાખીએ છીએ કે તમે તેના જરૂર આદરક થશો જ.

અમે તો આપને કુતરવિજ્ઞાનના આદરક થયા છો જ એમ માની આપના ઉપર અંક મોકલ્યો છે. અને આપ તેનો સ્વીકાર પણ કરશો જ.

ત'ત્રી.

મહર્ષિ સુશ્રુત

(લખનાર—ગૌરીશંકર માતીરામ બદ બી. એ.)

સુશ્રુત જેવા મહાન પુરુષો દુનિયામાં ધણા જ યોગી થયા હશે. એ મહાત્માનો આ દેશમાં જ જન્મ થયો છે એ મોટી ગૌરવની વાત છે. આ જૂમિમાં જ તેમણે વિદ્યાર કરેલો છે. આ જૂમિમાં જ જળ, વાયુ, તેજ વિ જે તેમની જ માફક આપણને પ્રાણ આપી રહ્યાં છે. જ્ય હો, જ્ય હો એ માનુષ્યમિતો !

આપણે આપણી જાતને બૂલ્યા છીએ: આપણે સાચી વસ્તુને માન આપતા નથી: આપણે આપણા પોતાના જ વિશ્વાસ રાખતા નથી !

જેટલું યુરોપથી આવ્યું એટલું જ સારું: જેટલું યુરોપ કહે તેટલું જ સાચું, એમ આપણે માની બેઠા છીએ. યુરોપની યજ્ઞ ક્રિયાથી આપણે અનર્થ જન્મીએ છીએ. આપણે આપણા ઋષિઓને બૂલવામાં અપરાધ કર્યો છે. એ બૂલને ઇતિહાસે સુધારી છે; ઇતિહાસ કાર્ડ દિવસ દાકરો દકારો છે ?

સુશ્રુતની “સુશ્રુત સહિતા” આપણા આયુર્વેદમાં એક પ્રમાણરૂપ છે. સુશ્રુત ચરકથી પણ જૂના યર્ષ ગયા છે, કેમકે ચરકે પોતાના ગ્રન્થમાં સુશ્રુત વિષે લખ્યું છે. સુશ્રુત એક મહાન ક્રિયાકાર હતા. કાશીરાજ “ધન્વન્તરી” તેમના ગુરુ હતા. સુશ્રુતના પિતાનું નામ વિશ્વામિત્ર હતું. મોટા પુરુષોના જીવનમાં આથી વધારે જાણવાનું મળે છે જ ક્યાં ? હશે, આપણે તેમનાં કામ જોઈને જ સંતોષ માનીએ.

શારીરશાસ્ત્ર, રોગપરીક્ષા, શસ્ત્રક્રિયા, પ્રસુતિ ઉપચાર, સ્ત્રીરોગ, દવાઓની બનાવટ તે ઉપયોગ, યજ્ઞ મૂકવાના સંયોગ, ઇન્દ્રિયજ્ઞાન, મુદ્ગર્થ, ખૂતવિદ્યા, રસાયન ઇં વિષયોમાં તેમનું જ્ઞાન અસાધારણ હતું.

એટલું તો જાણીએ, કેમકે તે વૈદ્ય હતા. તે તો વૈદ્ય હતા તે પડિતિય હતા ! બ્રાહ્મણો, ઉપનિષદો, વિજ્ઞાનોના સંપૂર્ણ રહસ્યો તે જાણતા. એ બધું “સુશ્રુત સહિતા” ના દરેક અધ્યાયમાં દીવા જેવું જણાય છે, જન્મમરણના વિચાર, નિઃકપટ, ઉદારતા ઇં એક સામદું કાર્ડ પણ ગ્રન્થમાં ન મળી આવે એટલું તેમાં છે.

જે મનુષ્યને દેવ કહેવાતો હોય તો સુશ્રુતને માક્ષાત્ ઈશ્વરરૂપ માનવામા જગ પશુ સંકેત નથી, એટલું વૈદક જ્ઞાન એટલું વેત જીજ્ઞે કયા મગે તેમ છે ? આગતુ જ્ઞાન કંઈ હિસાબમા નથી. એ મહાન પુરુષના ચરણમા આપણું શિશ નથી પડે, ને આપણું સર્વ અભિમાન જાય. આપણે અમેજનતા મોહમા તણાયા છીએ મરતા મરતા પશુ એમનાર સુશ્રુત રૂપી લડાગમા ઉતરીયે તો જરૂર આપણુ અધિક જ્ઞાન પુર માય.

એ લડાગમાથી હલુમ્બધી ધગી જાતિઓએ જ્ઞાન લીધું નથી સુશ્રુતના ચરણમ્બળમા રહીને પૃથ્વીપગના વિજ્ઞાનીઓએ પોતાના મત પાખ્યા છે, કદ ધરને છામા સુશ્રુતની હોય જ, વિજ્ઞાનીઓ નવું તો કશું જ જતાવી શકતા નથી.

સુશ્રુતને સૌ “પુરુષ છેતા” કહેતા પ્રાચીન મિસરના લોકો તેમને “પયસ-છિતાસ (એટલે Dissector) કહેના. જે રાત્રને ઉઠે તેને પુરુષ-છેતા મ્હેવાય. સુશ્રુતે પણ મુઝા ચીર્ષી હતો. દૂટેલા હાડકા-પાખળા જોડવા, કાટા, તીર ઈં વહાડીને ધાતું શોધન, રોપણ ઉત્પાદન, અવમાદન ઇં મા તેમના જેવો બીજો કોઈ ચિમ્તિસક ન હતો. સુશ્રુતના ગમમમા “એક્સ રે” યત્ જડયુ ન હતું પણ તેમની પાને એક એવો લેપ હતો કે જેથી પડેયો ધા જોઈ શકાતો.

રક્તાશય કે અરોળ ઉપર ફાણ માય તો તે હમિયાગ વડે ચીરતા, મુત્રાગયને ચીરીને તેમા પડેલી પથરી કાઢતા, મૂઠગર્ભને પણ ચીરીને નહાર કાઢતા, પેટમા વાગવાથી હાજગી ખસી હોય તો પેટ ચીરીને તેને તે અરાનર મેસાડતા, ને ટાંગ માગે દેના જલદગના દ્રદમા પેટ ચીરીને પાણી કહાડી નાખવામા આવતું નેત્રરોગમા તેમના જેવું હલકે હાથે કાષ્ટ શસ્ત્ર-પ્રયોગ કરી ન શકતું પ્રસવ, ધાત્રી શિક્ષા ને મતાનપગીલા ઉપર તેમણે જે પ્રકરણો લખ્યા છે તે આજની “મીડવાઇકરી” જેવા જ છે તેથી આપણને લાગે છે કે તે સુશ્રુતને અનુવાદ છે આજે જે “વ્યસિલિ ચીયરી” ચાતે છે તે સુશ્રુતને માવૂમ હતી. સુશ્રુતે કયું છે કે રાજ્યપદમા (ક્ષય) ઇં ઠેલવીયે જાતના પાપજનિત રોગો છે કે જે સક્રમક વ્યાધિઓ કહેવાય છે.

પાંડુરોગમાં કે ગભાવસ્થામા લોહીના રાતાકણ ઓછા થઇ જાય છે, તેથી માણસ શીકું પડે છે. રક્તાતિસાર કે રક્તાશયમા પડેલા વણને રૂઝવવા ચિકિત્સા થઈ શકે છે વિમર્ષ રોગમા શરીરનું તમામ લોહી ઝેરવાળું ચાય છે લોહીના રગજી પાકી જવાથી માણસ કઠો બની શકતો નથી.

સાપના કરડવાથી હૃદયમા લોહીની ગાંઠ બધાઈ જાય છે. તેનાથી શ્વાસ ર્ધાર્ધ જવાથી માણસનું મૃત્યુ ચાય છે સન્નિપાત કે વિશુચિકા રોગમા પણ તેમ જ ચાય છે આવા વખતે સર્વનું વિષ પણ દવાના કામમા આવે છે ક્ષયરોગમાં પિરડો ચઠો પડી જાય છે આવી રીતે સુશ્રુત અસાધારણ અને અમાનુરી જ્ઞાન જતાવે છે.

ઈ સ. ૧૬૨૮ મા વિલિયમ હર્બી નામના એક અમેજે મુવેલ્સા શરીરમા લોહી ફરતું કયું હતું પણ યુરોપ જાણીને આશ્ચર્ય પામશે કે ફક્ત કદમળ ખાઈ રહેનાર અને વૃષ્ટ નીચે રહેનાર ભાગતના સુશ્રુત નામે એક મહર્ષિએ પણ આવી રક્ત મચાવતી ક્રિયા કરી હતી. સુશ્રુત સંહિતામા કહ્યું છે કે

“તस्य च हृदयस्थानम् । सहृदयाच्चतुर्विंशती धमनीरनुप्रविरय x x x कृत्वा
शरीरमहरहस्तर्पयति, वर्धयति, धरयति, यापयति, जीवयति या दृष्टहेतुकेन कर्मणा ।”

જેનું હૃદયમાં સ્થાન છે, તે હૃદયમાંથી ગેત્રીમાં નાડીઓમાં લોદી રૂપે ફરે છે. તે અગોત્ર દરગાજ વધારે છે, પોતે છે, ધારણુ કરે છે ને જીવન આપે છે.

આગથી અઢી હજાર વરસ ઉપર મુશ્તને શરીરમાં લોદી કેમ ફરે છે તે સમજાવ્યું હતું નાડીઓની જાગણી શરીરમાં લોદી ફરતું જ રહે છે. હૃદયમાંથી નીકળી નાડીઓ વાટે લોહિ ગધે ફરે છે. ત્યાં સુધી તે ફરે છે ત્યાં સુધી શરીરની ધાતુઓ પૂર્ણ રહે છે, શરીરનો રંગ તેજસ્વી હોય છે. ને અર્થ ઈંદ્રિયાઓ યાવ છે. પણ ત્યારે લોદી જગડે છે ત્યારે અનેક રોગ ઉત્પન્ન થાય છે.

હૃદયી સાહેબે રક્ત સંચાલનની ક્રિયાની વિજ્ઞાનિક રીતે વ્યાખ્યા કરી છે. પણ આ તત્ત્વ સૌથી પહેલાં દિલમાં પ્રાપ્ત થયેલું હતું. આ વાતનો કાર્ક પણ ઈન્કાર કરી શકેતેમ નથી.

સર્જન મુશ્તને શિરા, ધમની સ્નાયુના વધારાની ક્રિયાતિ, રસાદિ ધાતુઓનો પરસ્પર સંબંધ (વાતવાકો) શીગઓની જાગણુ એટલું વિદ્વાતો વર્ણન કર્યું છે કે તે જોતા જ આપણને જણાય કે મદર્પિ સમાન વિચારશક્તિ પ્રતિભા કે વિજ્ઞાન આગળના વખતમાં જાગ્યે જ હોય કેવળ મુશ્ત વાંચવાથી જ આપણેલું ઘણું જ્ઞાન મળે.

યુરોપી વિજ્ઞાન કહે છે કે મેલ પ્રોટોપ્લામમનો વિપાક એ જીવન પરંતુ એમાં બધું સંદેહ છે, એ (સેલ) એ જીવન નથી તો જીવની શક્તિ કઈ છે ? આપણામાં સેલ પ્રોટીપ્લામમ કરતા વધારે સૂક્ષ્મ વસ્તુ છે જેને “ એન્જ. મિન્ડુ ” કહેવાય છે. આથી જ મુશ્તને આત્મિક જીવની શક્તિને પુરુષ નામથી વર્ણન કર્યું છે. એનું નિદાન, રોગ તેનું સ્વરૂપ કઈપણ ન મળે. એનું નિવાસસ્થાન પણ કહેલું છે. મદર્પિ મુશ્ત કહે છે કે:—

‘ તદ્ દુઃસ્વ સંયોગાથ વ્યવધ્યાય । સપ્ત અનુષ્ઠાનમ્ ।

મુશ્ત બન્ને દર્શન વર્ણન કરે છે. ત્રિજાળદર્શી મદર્પિયોનું વાક્ય છે તે સર્વજ્ઞ જગત્તાનની વાણી છે. જગત્તાની તમામ શક્તિઓની પ્રાપ્ત જીવની શક્તિનો વિકાસ-આકાશના કંપનની અંતર્ગત છે. “ પ્રજુવ ” એ સ્ફુરણનો સંકેત માત્ર છે. તમે, હું અને આ આપણું જગત્ત્વ ઈન્કાર કરી વિસ્ફુરણની ઉત્પત્તિ અને આપણા શરીરના પરમાર્થ ખરેખર દાસતાં આસતાં છે.

જેને “ એમિલિક મુવમેન્ટ ” કહે છે તે અશ્વઓના સચાલનની નૃત ક્રિયાનું રૂપાંતર છે મુશ્તને તેની વિસ્તારથી વ્યાખ્યા કરેલી છે. આ રીતે કેટલાક વર્ગો પછી દાનિર્મનના અંતરમાં દર્શન દીધું. વિજ્ઞાનક્ષેત્રમાં મુશ્ત, દારીન ને દાનિર્મનનાં ત્રણ નામોમાં જતા પણ ફરક નથી.

ત્યારે મુશ્ત આંધિઓનું વર્ણન કરે છે ત્યારે જણાય છે કે તે રસાયણમાં એક પદાર્થ છે. આપણેદ શાસ્ત્રમાં કર્યું છે કે “ દ્રવ્યના વીર્યથી રોગ નાશ પામે છે ” મુશ્ત કહે છે કે યજ્ઞમાંથી યજ્ઞ નદિ ગતી શકે, કમ્બે ગુણ નિર્ણય છે. નિર્ગુણાથ શુદ્ધાસ્ત્રુવાઃ । તેથી આંધિયાઓમાં મુશ્તનો દડ નિમિષ છે કે દ્રવ્યની પરિણતિ અપરા અપરિણતિ ના લેદથી વૈશમ્યના આપ છે, રસનું પરિવર્તન પણ થાય છે, વિપાક કે ગળે દેશણે એકતા દોષ રાખી નથી. આથી આરોગ્ય મટે દ્રવ્યનું વીર્ય, પ્રધાન કહેલું છે. પણ રસ, ગુણ કે વીર્ય વિના રીડીજ ન શકાય. આથી જ પ્રથમ દ્રવ્યની જલ્દ ને વીર્યને અચિન્તનીય કે નિત્ય બનાવવું હોય તો દ્રવ્યના વિગુદ્ધ વીર્યનો જ જલ્દ, આની સાથે બીજા તામગી ખચેને મેજાવવાની કઈ પણ જલ્દ નથી આથી જ સર્વન, પીડન, અંતાય ઈંદ્ર ની પ્રદાપથી મુશ્તને પદાર્થની જડના રાગવાને ઉપદેશ કરેલો છે.

સુશ્રુતની આજ્ઞા છે કે તેન અથવા ઘીને સો વાર ઘોલુ, હળરવાર પકાવુ ને લક્ષવાર શરીરે ચોળુ આથી દ્રવ્યોનું વીર્ય અત્યંત શુદ્ધ બની જાય છે ને જડત્વ નાશ પામે છે. જીવન એક શક્તિ છે, વીર્ય પણ શક્તિ છે શક્તિ નહિ હોય તો શક્તિ લાવી શકવાના નથી. સ્કન્ધ દેહ નહિ હોય તો તે લાવી નહિ શકીએ

સુશ્રુત ન્યાયે રોગોના તત્ત્વોની યાખ્યા કરવા માટે છે ત્યારે એ એક અસાધારણ વૈજ્ઞાનિક માનુસ પડે છે અણુઓનું દાનનચાલન મવ થવાથી પરમાણુઓનો તાપ ન્યુના ધિક થાય છે, શરીરમાં ગરમી વધે એટલે પિત્ત વધે વાયુ એટલે શરીરની જીવન શક્તિ ઊનટ પુનટ થઈ જાય છે શીત અથવા કફ વધી થઈ જાય છે આ બાબતોને પૂર્ણ રીતે સમજવાને “સેન ગ્રોગેસાસમ” તત્ત્વને અનેક રીતે સ્પૂળ માનવું પડે.

સુશ્રુત વૈદ તેમ વેદાંતિ બન્ને હતા તેમનો પગિચા દુકામાં જ ઠગવી દઈએ, કેમકે સુશ્રુત સહિતાની સમાયોચના કરી એ અમારી શક્તિની મદાર છે સુશ્રુતના સમયમાં હિન્દની શસ્ત્રક્રિયા કેટલી ઉત્તમ હતી તે પણ ત્યાં જતાવતા કોશીશ કરીશુ ભરે તેનાથી કશો પણ લાભ ન થાય. તોપણ ભારતનો બૂઝાવનો આત્મવિશ્વાસ ને ગૌરવ દૃષ્ટિસમિપ ખરા થશે, યુવાનોમાં સુશ્રુત લઘુવાની આકાંક્ષા થશે.

શસ્ત્રવિદ્યાની ઉત્પત્તિ.

પૂર્વ તથા પશ્ચિમના દેશોમાં અથર્વવેદ પ્રાચીન ગ્રન્થ મનાય છે, હિન્દના વિદ્વાન્ શ્રી ગમેન્દ્રસુન્દર ત્રિવેદીએ મન ૧૩૧૨ માં એક નિમિષ લખ્યો હતો તેમાં તેમણે સાબિત કરેલું કે સામવેદમાં પણ શરીરશાસ્ત્ર ને શલ્યશાસ્ત્રનો પ્રથમ પગિચા કરાવ્યો છે યદ ક્રિયામાં મારેલા પશુઓના પ્રત્યેક ભાગનું નામ પકવાની શરીરશાસ્ત્ર ઉત્પન્ન થયું તે લખે છે કે “મારેલા પશુઓના પ્રત્યે. અગ શામ નામની છગીથી જૂદા પાડવામાં આવતા. જે આ દામ કરે તેનું નામ-ગમિતા યદ્દામિ પાન ન્યા આ ક્રિયા થાય તે જગ્યાનું નામ શામિત્ર દેશ-એ સ્થાનમાં આમ સળગાવીને પશુઓના અગ પ્રત્યગને પકવવામાં આવતા. જે અમિમાં આ પકવાય તેનું નામ શમિત્ર અમિ.”

આ પ્રમાણે પશુઓના જૂદા જૂદા અંગોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી વૈદિકયુગના (પરવર્તી) સમયમાં શારીરિક શાસ્ત્રને અગ વિનિશ્ચય શાસ્ત્રથી જૂદું પાડવામાં આવ્યું છે આયુર્વેદમાં કેટલી બધી પડિભાષાઓનો સમહ છે તેનો વિસ્તાર થવાના બાબથી વિશેષ ઉલ્લેખ કરી શકતા નથી.

સુશ્રુતના સમયમાં આયુર્વેદની શસ્ત્રક્રિયાની ઉત્પત્તિ ઘણીજ ચર્ચા હતી. અત્યારે જેમ મુરોષ શસ્ત્રક્રિયાનું અભિમાન ધરાવે છે તેમ ત્યારે-સુશ્રુતના સમયમાં-ભાગતવામીઓ પણ ગૌરવ ધરાવતા પરંતુ સુશ્રુત જેવા અત્યુત્તમ શાસ્ત્રકારની વિદ્યાનો પ્રચાર ત્યાર પછી થયો નહિ કેમકે વૈદકયુ પછીનો વાળી મુદતનો કોઈ પણ ઇતિહાસ મળેલો નથી. તેમ છતાં આ સમય સુશ્રુતની વિદ્યાના વિકાસનો હોવો જોઈએ.

વેદોની કથાઓ, પુરાણો કે મનોહર આખ્યાનોમાંથી માત્ર એટલું જાણવાનું મળે છે કે દેવદાનવોના યુદ્ધ વખતે શલ્યવિદ્યાની ઉત્પત્તિ થઈ તે વખતે અશ્વિનિકુમાર નામની બે વ્યક્તિઓ અશ્વવિદ્યામાં કુશળ હતી એમણે એક વખતે સૃષ્ટિર્તા સહ્યાનું ડુંદેનું શિંગ પણ બેમાર્ફું હતું ત્યાર પછી સ્વર્ગીય વૈદ “ધનન્તરી કાશીગજ દેવોદાસનું નામ અશ્વવિદ્યામાં કુશળ હતું.

સુશ્રુતનો ઉત્પત્તિકાળ.

મહર્ષિ ધન્વન્તરીના ખાર શિષ્યોમાં સુશ્રુત સર્વ શ્રેષ્ઠ હતા. સુશ્રુતે પોતાની સંહિતામાં પોતાનો મત લખ્યો છે. એ ઉપરાંત પોતાના સાથી શિષ્યો ઔપધેનય, ઔરઝ, પૌન્ડ્રાવત, એ ત્રણના મતનો સંગ્રહ કર્યો છે. સુશ્રુતના સાથીઓની રાત્રિવિદ્યા હવે નાશ પામવાથી તે જાણવાનું સાધન રહ્યું નથી. સુશ્રુતના સમય પહેલાં પણ હિદમાં તે વિદ્યા હતી. હાલમાં તો સુશ્રુત એ આપણી વેદ વિદ્યાનો મુખ્ય ગ્રંથ છે. વાઝાટ સુશ્રુત પછી ઘણાં વર્ષે થયા. વાઝાટ તો માત્ર સુશ્રુતને ઉપદેશ કરનાર હતા. તેમ છતાં વાઝાટમાં કેટલાંક નવિન ઓળખેલાં વિષે પણ ઉલ્લેખ છે.

હર્નેલ આદેખ કહે છે કે સુશ્રુત વૈદિકયુગમાં થયા પણ અમારું માનવું છે કે સુશ્રુત અથર્વવેદ પછીથી થયા હશે. તેમ છતાં અથર્વવેદમાં “સાયુષ્યાણી” કે “ભૈષજ્યાણી” મત્રો જોતાં તે વખતે ચિકિત્સાપદ્ધતિ માત્ર મનજન્ત પ્રધાન હતી તેમાં સંશય નથી. પણ ચરક સુશ્રુતના તેમ નથી તેથી તે પછીથી થયા હશે, એમ અનુમાન થાય છે. એ બંનેની ભાષા પણ તે પછીના સાદાણ સમયની છે.

પ્રથમ કથું જ છે કે સુશ્રુતો ગરાખર ગ્રમ્ય મુકર કરવો સંભવ નથી. ડહનાચાર્યના મત પ્રમાણે-નાગાલુને ત્યાર પછી સુશ્રુતના સિદ્ધાંતો ભેગા કર્યા, સુશ્રુત ઈ. સ. પૂ. ત્રણ-ચાર શતક પહેલાં થયો હોવો જોઈએ કેમકે નાગાલુને પાંચમી શતાબ્દિમાં લખ્યું છે કે “સુશ્રુતેન પ્રોક્ત સૌશ્રુતમ્” આથી તે સિદ્ધ થાય છે.

સુશ્રુત નીતિનુ ગમિનિશ્ચય વિદ્યા યુરોપથી ઉતરતી નહતી. જે તેણે લખ્યું છે તે “શાંભુગેલુ” નહિ પણ “પ્રતક્ષ જ્ઞેયેલુ” છે. સુશ્રુતે પણ કહ્યું છે કે ચામડીના અંતર્ગત ૭, દક્ષા ૭, આશય ૭, દાર ૬, કણ્ઠક ૧૬, તાલ ૧૨, કૂચ ૬, રાજી ૪, સેવની ૭, અસ્થિ ૩૦૦, સાધા ૨૧૦, રનાયુ ૬૦૦, પેશી ૫૦૦, શીરાઓ ૭૦૦, મર્મ ૧૦૭ છે ને તે છૂટા પાડીને બતાવ્યા છે. તેની સમાસોચના, સ્વરૂપ, અવસ્થાન, કાર્ય, શક્તિ આતુર્યથી વર્ણવ્યા છે. તેનું વિવેચન કરવાનું આ સ્થાન નથી. તેથી માત્ર ઉદાહરણો આપીએ છીએ.

યુરોપીયનો પણ મુક્ત કહે અસ્થિચિકિત્સા સ્વીકારે છે કે ભારત જ્યાં વિજ્ઞાન બીજે નહતું. શરીરની તેઓ ચામડી એક ઠેકાણે કાપીને બીજે સ્થળે ચોટાડી શકતા. વેવર સાદેખ કહે છે કે યુરોપે આ વાત સુશ્રુતમાંથી જાણી હતી. નેવરોગમાં પણ નેમજ પ્રાચીન તક્ષક મિત્રર કે કોઈ બીજે દેશ આ વિદ્યા ન જાણતા એમ ડૉ. ટિંસવર્ડ કહે છે. સુશ્રુતની અસ્થિચિકિત્સા એક પ્રકારની હતી.

(૧) છેલ (દાપતુ) ૨ ભેષ (ચીરતુ) ૩ લેખ્ય (ચામડી છોલીને લખવું) ૪ વેષ (નાડીને ચીરવી) ૫ ચેષ્ય (નાડીને જોડવી) ૬ સાદાર્પ (પથંગ, મુદગર્મ આદિ બદાન કાઢવાં) ૭ વિસાન્ય (લોહીનો સાવ દરાવવો) ૮ સીવન (શીવવું)

પાટા બાંધવા, પીચકારી મારવી, દાંતેલા ઉપર દારપ્રયોગ પણ તે કરતા. અન્નપ્રયોગ પહેલાં ઉપયોગી અન્ન, ગર, વજનના કકડા, રૂ, સુનર, પાણી, ગરમ પાણી, કંડુ પાણી શુદ્ધિથી રખાવતા-દરમ, પથરી, ઉદર, મુદગર્મ ભગંદર, મુખરોગમાં બોળન પહેલાં રોગી ઉપર ક્રિયા થતી કેમકે મુદગર્મ નાડી કે અંગ કપાવાથી રોગીને બદ્ધ દર્શન ન થાય.

અન્ન પ્રયોગમાં રક્ત, પદ્ધતિ કાઢવા પછી લીમડાના કાઢામી કે જળથી મળુને ખૂબ ઘોષ કપડાં ઉપર તેલ શદ્ધ (મદ) ચોપડી તેને ઢાંકી દેનામા આવે તો, પછી તેના ઉપર ચોથો પાટો બાંધવામાં આવતો. દરરોજ એ પાટાને ખોલવામાં આવતો અને કાઢામી તે ધોવાતું. સુશુત બધું આગના દાકતરોની પેઠે જ કરતા. વૈદ્યો તે ડાકટરોએ એનીચિસ લેવી મટે છે. એની મધુ ચિકિત્સા સુંદર છે.

મહર્ષિ સુશુતનાં ૧૨૫ અન્ન દતાં. તેના બે વિભાગ હતા. પ્રથમ ભાગ યત્રો કહેવાતાં બીજા શસ્ત્રો કહેવાતાં. યત્રો ૧૦૧ તે શસ્ત્રો ૨૪, દતાં. તેમનો આધાર ખનાવવાની વિધિ, ઉપાદાન સમુદ્ધર્મ તેમણે સમર્થવેણું જ છે.

સુશુતના મત પ્રમાણે ચિકિત્સકનો હાથ પણ શ્રેષ્ઠ યંત્ર છે. કેમકે યંત્રને હાથની સહાયતા નોંધ્યે જ. તેના યત્રોમા.

૧ સ્વસ્તિક યંત્ર—પ્રકાર ૨૪, લાંબુ ૧૮ આંગળ, લોઢાના ટુકડાને ખીંચાથી જડેલો. આ યંત્રનું મુખ સિદ્ધ, આદ્ય, મૂળ, આદિ ૧૦ પશુઓ અને કાગડો, ચક્રી, બાજ ઈ. ૧૪ પક્ષીઓના મુખ સમાન છે.

૨ સન્દંશ—સંકેત જેવું. સત્તાર ના આકારનું છે.

૩ તાલ યંત્ર—અંબાષ ૧૨ આંગળ આથી ટાત, નાક, ઈ. ની અદર પ્રયોગ કરાય છે.

૪ નાડી યંત્ર—આ અનેક પ્રકારનું હોય છે તે અનેક કામમા આવે છે, આંગળી પકડાય છે.

૫ શક્ત્રાકા યંત્ર—પ્રકાર ૨૮. આધાર અનેક, કામ અનેક.

૬ શત્તાવલી—સુશુતે આપેલા નામ—મડલામ, ૨ કરપત્ર. ૩ શ્લિ. ૪ નમ્મશ્લ. ૫ મુદ્રિકા. ૬ ઉપશ્વપત્ર ૭ અર્ધધાર. ૮ સ્ત્રી. ૯ કુશપત્ર. ૧૦ ચારીર મુખ. ૧૧ આદી મુખ. ૧૨ અંતર્મુખ, ૧૩ ત્રિકુર્યક, ૧૪ કુકરિકા, ૧૫ સ્ત્રીદિમુખ. ૧૬ આરા. ૧૭ વેતસપત્રક. ૧૮ અગ્નિશ ૧૯ દન્તશંકુ ૨૦ શુભી.

વનસ્પતિ-વિજ્ઞાન.

(અનુસધાન જુદાઈ માસના અંકનાપાન ૧૫૮ થી)

ઉંડણુ-વંદન

ઉંડણુને—સ. હિદી તેમ બંગાળીમાં પુનાગ કહે છે. મ-હડી કહે છે. તા. પુન્ને, તૈ-તમેર, પોના, કં. ખેસુરિંગે, નમરમારા, લા. ઓમોકોપર્સ લોજ ફ્રેશિયમ મલા પોનાક, ઇ. અનેકચાડિયન લોરલ કહે છે.

ઉંડણુનાં ઝાડ કોકણમાં થાય છે. તેનાં પાન સુરગીના પાન જેવાં થાય છે, પણ જરા મોટાં હોય છે. પાનની ઉપરની બાજુ સુવાળી હોય છે. તેનાં ફુલ ઘોળાં ને સુવાસિક હોય છે. આ ઝાડને મોપારી જેવાં ગોળ ફળ હોય છે તેના ઉપર કંણુ જાલ હોય છે. એ ફળોનું તેલ કાઢે છે. તે કંણુ હોય છે તેને ઉડેલ કહે છે. આ ઝાડના મૂળમાંથી રાગ જેવો ગુંદર થાય છે. તેનો રાગ મટાડવામાં ઉપયોગ નીચે પ્રમાણે છે.

હરસ—મધવીના દેવનામાં ઉંડણીનાં ફુલ નાંખી ધુમાડીનું પાન કરતું એટલે જુના હરસ પણ મટે છે.

* કવિરાજ શ્રી વ્રજવલ્લભરાયના લેખ ઉપરથી.

ફેફસા—હિંડીને કડવી ફાડીનું તેલ એકત્ર કરી ચાર વાર ફેફસા ઉપર ચોખ્ખું. ગર-
મીના ફેફસા પણ તેથી મટી જાય છે. આંખમાં ખીસ થાય છે તે પણ મટે છે.

ખસ—હિંડીનું તેલ ચોખ્ખાથી મટે છે.

અંડવૃદ્ધિ—હિંડીની ઝાડની અંતરજાલ ખારીક વાડી ગરમ કરી વધેલા અડ ઉપર
૮ થી ૧૦ દિવસ સુધી પાટો બાંધી મૂકવાથી મટે છે.

પગ કે ઘુંટણ ઉતરી જવો—હિંડીની જાડ વાડી ગરમ કરી પાટો બાંધવાથી મટે છે.

હંડીગણ—ચો પાની વેલ.

તેને સ. જાતુખત્રી, હિં. ઉતંજન, મં. ઉટગન, અને ગુજરાતીમાં ચોડીગણ કે હંડી-
ગણ કહે છે. અં. *Blepharis boerhavia folia* (બ્લેફેરીમ બોરહેવીયા ફોલી-
મા) કહે છે.

તેના છોડ વેલા જેવા થાય છે તે ચોમાસામાં ધણા હોળે છે. તે ૧ થી ૪ ફીટ લાંબા
વધે છે, તેની શાખાઓ ઝાડ ઉપર વધે છે કે જમીન ઉપર પથરાય છે. પુલ ફીકા, ધોળા કે
ગુલાબી કે આરમાની રંગનાં થાય છે. ફળ નાનાં ને ચળકતાં ભૂરા રંગનાં થાય છે તેના
વેલા ઉપર ધોળા ફવાડી હોય છે. મૂળ સુતળી જેવું ઝીણું ને ધોળા ફીકા રંગનું થાય છે
તેમાંથી ફેફસાક ખારીક રેસા જેવા ફાટા નીકળે છે. મૂળની વાસ ઉમ ને સ્વાદ કડવાસ ભેતો
તેલીયો હોય છે. ઝાંડી ઝીણા તાર કે સુતળી જેવી જાડી થાય છે ચાર પાન પાસે ઝાંડીની
એક ગાંઠથી નીકળે છે તે તે ચોખ્ખ માફક ચારે દિશાએ પ્રસરેલાં હોય છે. ફુલપત્ર ઠાણ-
માંથી એકેકું નીકળે છે. ફળ લંબગોળ, ચપટું ને લીલું ચળકતું હોય છે પણ સુકાય ત્યારે
ભૂરા રંગનું થઈ જાય છે. બી ચપટાં ને ગોળાકાર ભેતો ભૂરા રંગનાં હોય છે. તે બીનાં કર-
વાથી તે ઉપર ચીકણો લુઆળ વળે છે.

તેનાં બી ઉપયોગી છે તે મૂત્રલ, ધાતુપૌષ્ટિક અને ઉપદેપક છે તેનાં બી પૌષ્ટિક
પાકમાં આવે છે.

પ્રમેહ—તેનાં બી પાણીમાં પલાળી તેના લુઆળ પ્રમેહ અને પેશાબની બળતરા ઉપર
અપાય છે. તેનાં બીની બૂટ્ટી પણ સાકર સાથે આપવાથી પ્રમેહ મટે છે.

બી ધાતુપુષ્ટ કરે છે, મૂત્રક્રમ મટાડે છે, તાવ, આસ. પ્રમેહ, ભ્રમ ને ત્રિદોષને મટાડે
છે. તેની માત્રા ૨ આનીથી ૦૧ પારની છે. તેના બી ગાંધીને સાં મળે છે.

હિનારવાં.

તેને અ. *Eilegans* (એલેગન્સ) કહે છે. તેના છોડ ૧ થી ૨૫ ફુટ લંબા થાય છે.
તેની શાખાના બને ફાંટા નીકળે છે. તે જેવી રીતે પથરાય છે કે તેનું મથાણું જતાકાર
થાય છે. મૂળ સુતળીથી આગળી જેવું જાડું, તળાએ પાતળું ફીકા ધોળા રંગનું હોય છે.
ઝાંડીઓ લીલાશ પડતા ધોળા કે રાતા રંગની લીસી ને મૂળ જેવી જાડી થાય છે. શાખા-
ઓના ફાંટાના યડમાં બને પાન બેમે છે. ફળ ચણાના મોટા ઘણા જેવાં થાય છે, ભૂરા
રંગનાં ને લીસાં થાય છે. દરેક ફળમાં અકક બી હોય છે તે દીવેલીયો જેવાં છે.

તેના છોડની રાખ તેલમાં દાલસી રોરની કાંપે કે પીડ ઉપર આંદાંમાં જીવાન પડી
હોય ને તે ઉપર લગાવે તો જીવાત ખરી જાય છે. તેના આખા છોડ ધણા ઝેરી હોય છે
તેને દોર ખાનાં નથી, ત્યાં વરસાદનું પાણી જરાક રહેતું હોય ત્યાં ખાડામાં થાય છે તે

ઉનાળો ખેસતાં ધણા યાય છે. તે ઉનાળામાં જોરમાં ચારાં ખાંધે છે માટે તેને ઉના-
રવાં કહે છે.

ઉંદરકૃષ્ણી—આલુકર્ણી.

ઉંદરકૃષ્ણીનાં ઔષ્ઠનામ—આલુકર્ણી, આલુકર્ણ પર્ણિકા, મૂલરીમવા, અને
મુસાકર્ણી.

તેને હિં. મુઆકાની, અ. ઉંદરકાણીપાન, મ. ઉંદરકાની, જોખની, ક. વલ્લિહરદે,
તે. એલુકચેવિચેટ્ટુ, ફા. ગોરોમુખ, મનર, અ. આગ્નુલકાર યુ. ચરદમ, લા. *Ipomoea*
Reniformis. આષ્ટોમિયા રેનિફોર્મિસ. ગુજરાતીમાં ઉંદરકાની, ઉંદરી કે ઉંદરી
પણ કહે છે.

ઉંદરકૃષ્ણીના નાના વેલા ચોમાસામાં ધણા યાય છે, તે પૃથ્વી ઉપર ફેલાય છે. દરેક
પાન નીચે જગ હોય છે, ડાળી પાતળી અને લાલાશપાતી હોય છે. તેનાં પાન ઉંદરના કાન
જેવાં હોય છે. મરી જેવાં તેના પાને પાને ફળ થાય છે. સર્વોચ્ચ વખરાય છે માત્ર ૧ મા-
માની છે, તેને યુનાની ભાષામાં લખનીની કહે છે. તે ઝાડની છાયામાં યાય છે. તેની ડાળી
ત્રણ ધારવારી યાય છે, તેના પાન ચોળી વાસ લેવાથી કાકડી જેવી મુગધ આવે છે. તે
ચરપરી, કચરી, તુરી, શીતલ, હલ્દી, પાકમા ચરપરી છે અને મૂત્રરોગ, કફસળધી રોગ
તથા કૃમિને નષ્ટ કરે છે. ચોનિદોષ મટાડે છે, ગરમ, મારક, રસાયન છે, કફ, પિત્ત,
શ્લેષ્મ, જ્વર, કૃમિ, ઝંખી, મૂત્રકચ્છ, પ્રમેહ, આનાહ, ઉદરરોગ, હૃદયરોગ, વિષ,
પાન્કુરોગ, લગન્દર અને કુષ્ઠને મટાડે છે. તેના ઝાડનો વાસ ગર્ભવતી સ્ત્રી લે તે જીકા
આવે છે તે કદાચ ગર્ભપતન પણ થઇ જાય છે.

મોટી ઉંદરકૃષ્ણી શીતલ, મંદુર, પારાને બાંધનારી, નેત્રને કિતકારી, રસાયન છે. શ્લેષ્મ,
જ્વર, કૃમિ, શ્વેત ને ઉંદરના ઝેરને નિવારનાર છે.

ઉંદરકૃષ્ણી ઝેર—ઉંદરકનીના પાનનો અગરસ એક તોલાથી બે તોલા સુધી પાવે તે
શરીરે ચોપડવે ૭ દિવસ કરવાથી ઉંદરકૃષ્ણી ઝેર મટે છે.

ગોળકૃમિ—ઉંદરકનીના પાનનો રસ માત્ર ૧૦, કુટીનાનો રસ ૨૦ તોલાને એકત્ર
કરી પાવાથી ગોળકૃમિ મટે છે.

કોરો વાગવો—ઉંદરકની વાટી તેનો લેપ કરવાથી કોરો બહાર નીકળી જાય છે.

સાપનું ઝેર—ઉંદરકનીનો રસ પાવાથી ઉતરે છે.

માથાની ગરમી—ઉંદરકનીના ઝાડનું ચૂર્ણ નાકે મુકવાથી મટે છે.

સોજા—ઉંદરકનીનાં મળનું ચૂર્ણ અને જવનો લોટ એકત્ર પાણીમાં વાટી મેળ
ઉપર ચોપડવાથી સોજા ઉતરે છે.

વીર્યશ્રાવ ને પથરી—ઉંદરકનીના પાનની લાજ પાવાથી મટે છે.

અપરમાર ને વાયુ—ઉંદરકનીનું ચૂર્ણ મુકવું તે વા વાળા ભાગ ઉપર ચોળ-
વાથી મટે છે.

કૃમિ—ઉંદરકનીનાં પાન વાટી ચૂર્ણ કરી તેમાં લોટ મેળવી તેની પુરી કરી ખાવી
ઉપર કાંઈ પીવાથી કૃમિ નીકળી જાય છે.

પુરુષત્વ આવે—ઉંદરકનીનો રસ અથવા તેનાં પાન પાણીમાં વાટી લેપ કરવાથી

પુરુષત્વ આવે છે. તેનાં પાનને ઘઉંના લોટની સાથે મેળવી લાખરી કરી ૨૧ દિવસ ખાવી, ક્ષય ને ઘઉંનું બોજન જમવું તેથી શક્તિ આવે છે.

ગરમીથી કાન ઉપર સોજે આવવો—ઉદરકનીનું સુષુ ને જવનો લોટ પાણીમાં મેળવી લેપ કરવાથી મટે.

કાનમાં ફેફલો થવો કે પાકવો—ઉદરકનીનો રસ કાનમાં નાખવાથી મટે, આંખની આજુમાં નામુર થવું—ઉદરકનીના ત્રણ પાણીમાં ઘસી ચોપડવાથી મટે છે. પેટની ગરમી મૂર્છા—ઉદરકનીનો રસ પાવો તેથી મટે છે.

દાંતમાં સજીકા મારવા—ઉદરકનીનો રસ મદ ને પાણી સાથે મેળવી દાંત ધગવાથી દાંતના કીડા મરી જાય છે ને દાંત મજબૂત થાય છે તેને માથે ચોપડવાથી મગજ સાફ થાય છે. માથાનો રોગ—ઉદરકનીનું શરબત કરી પાવાથી મટે છે.

તાવ—ઉદરકનીના પાનનો રસ ૪ માસા મદ સાથે આપવાથી મટે.

શરદીની ઠાક ચઢવી—ઉદરકનીનાં લીલા પાનનો રસ પાવાથી મટે.

પેટ ફુલવું—ઉદરકનીનું ત્રણ પાણીમાં વાટી પેટ લેપ કરવાથી મટે.

ઉદરકનીનો શોષક ગુણુ સારો છે.

લોહી સુધરે—તેના પાનનો રસ પીવાથી ખગડેલું લોહી સુધરે છે ને પિત્ત પ્રભૂતી ઉપર થવો ગુણુ આવે છે.

વાતરકત—તેનો રસ પાવાથી વાતરકત કે ઉદરવાતી બળતગ મટે છે. ત્રણ માસ પીવાથી રોગ મટે છે.

ઉદર કરડે તો—ઉદર કાનીના વેલાનો ઉકાળો પાવાથી ઝેર મટે છે. ને ૩૫ ઉપર તેના ઉકાળાથી ધોવું.

પ્રમેહ—તેના પાનનો રસ સાકર સાથે પાવાથી પ્રમેહ મટે છે.

તાવ પછીની અશક્તિ—ઉદરકની, સાટોડી ને મરીનો ઉકાળો પીવાનો તાવ પછીની અશક્તિ મટાડે છે.

વિરશેષક—ઉદરકનીનો ઉકાળો કરી પીવાથી વિરશેષક ઉપર થવો ગુણુ કરે છે.

પેશાબ બંધ થવો—ઉદરકનીનો ઉકાળો કે રસ પીવાથી પેશાબ છુટે છે અને તેનાં પાન વાટી પેટ ઉપર લેપ કરવા.

નાનાં છોકરાંનાં પેટનાં રોગ—તેના પાન ઉકાળી પાવાથી નાનાં છોકરાના પેટના રોગ, ટૂંમિ, દમ, ખાંસી મટે છે.

માથાનો દુઃખાવો—તેના પાન માથે બાંધવાથી મટે છે.

રતવા—ઉદરકનીના પાન વાટી ચોપડવાથી રતવા મટે છે.

શુદ્ધા ને કુક્કાનાં દર્દ—તેનો રસ ગજોના રસ માથે પીવાથી મટે છે.

પ્લેગની ગાંઠ—ઉદરકનીનાં પાન અને કુંગળી સરખે બાગે વાટી તેમાં જલ મિલે નાંખી તેની પોટીય બાંધવાથી પ્લેગની ગાંઠ મટે છે.

ગડગુબડ—ઉદરકનીનાં પાનને વાટી ગુમડાં ઉપર બાંધવાથી મટે છે.

કાનનો દુઃખાવો—ઉદરકનીનો રસ જલ ગરમ કરી મીઠા તેજ સાથે મેળવી તેજ દીધું કાનમાં નાખવાથી મટે છે.

ગાંડપાનુ—ઉદરકનીના પાનનો રસ કે ઉકાળો પાવાથી દાખડો થાય છે.

સલેખમ—ઉદરકનીના પાનનો રસ ભાંગરાના રસ સાથે મેળવી પીવાથી સલેખમ મટે છે.

ધણાખરા આહીની જગાએ ઉદરકાની વાપરે છે તેના વેલા તાણતાં તેનાં મૂળ તણાઈ બહાર આવે છે. ને તેના પાન ને ડાંડી ખેચાઈ આગળ આવે છે.

તેનો રસ કડવો ને તીખો છે. પેશાબના રોગ, કૃમી, કફજન્ય રોગ, આફરો, પેટનો દુઃખાવો, પાંડુરોગ, લગદર ઉપર, આ ઉદરકાનીના વેલા સારો ચુકુ છે. તેના કુલ પીળા થાય છે. તેના વેલા કાળી જમીનમાં ક બાસ કે શેરડીના વાવેતરવાળા ખેતરમાં થાય છે.

લોહીવિકાર—તેનો સ્વસ્ પીવાથી લોહિવિકાર મટે છે

આખુપણી કવાથ—ઉદરકની, ગાય, દરડેદળ, ખેડાં, આખળા, દેવદાર, ને સરથવાની છાલનો કપ્તાય કરી પોપર ને વાવડીંગના કઠક સાથે લેવાથી કૃમી મટે છે

આખુપણી સ્વરસ—ઉદરકનીના તાજાં વેનાનો રસ કાઢી મદ નાખી પીવાથી કૃમી ત્રાસ પામ છે તે બહાર નીકળી જાય છે રસની માત્રા બા થી ૨ તોલા મુધીની છે.

ઉત્તમ—ખોરાસાની ખોર.

તેને મરાડી ને હિદિમાં ઉત્તમ કહે છે, લે. Zizyphus Vulgaris કહે છે, તેનાના પરદેશી મુકાયલા ખોર જેવા થાય છે. ખારેકી ખોર જેવા રાતા રંગના આવે છે. તે શીતલ, સ્વેદક, કફન ને સારક છે. તાવ, મસેખમ ત્વચારોગ, કુખ્યત ને ખાંસી મટાડે છે. તેનું ગરબત થાય છે. તેમ તે કવાથમાં પડે છે

ઉધરસી.

આના ઝાડ ઘણાં મોટાં થાય છે. મહાદિ પર્વત ઉપર એની ઉત્પત્તિ વધુ થાય છે. એ ઝાડનાં પાન હરડેનાં પાન જેવાં મોટાં થાય છે. એની છાલ તેજ્યજના ઝાડ જેવી જાડી દોઈ પીળા રંગની હોય છે, તે ઝાડ ઉપર યજ્ઞા જેવા ફળો આવે છે. તેની ઝાડની છાલ અને ફળ ઘણાં તીખાં હોય છે. ઉધરસીના ઝાડને શિમળાના જેવા કાંટા હોય છે

ઉધરસ—ઉધરસીનું અર્ધું ફળ અથવા થોડી છાલ વાટી મદમાં કાલવી ખાવી અગર છાલનો ઉકાળો ફરી પાવો. એટલે થોડા દિવસમાં ઉદરમ, દમ ને વાધુવિકાર મટે છે.

શ્રીચરકસંહિતા—ચિકિત્સાસ્થાન

સપ્તમ અધ્યાય.

કુષ્ટ ચિકિત્સિતમ્ ।

કાઠની ચિકિત્સા

(અનુસંધાન ગતાંકથી)

હૃદયમાં દોષો વધી જાય તો અને શરીરના ઉર્જામાં કુષ્ટો ઉત્પન્ન થાય તો ધન્દન, મીઠવ, જેઠીમદ, પરવળ અને લીંણડાના પાનનો રસ આ ઔષધોદ્ધારા ઉલ્ટી દરાવવી જોઈએ. ૪૧

કુષ્ઠરોગમાં શીત, કપ્તાય, કવાથ, મદ, તથા જેઠીમદ આપી ઉલ્ટી અને નમોતર, જાતિગોટાના મૂળ તથા ત્રીફળા આપી વિરેચન આપવું શ્રેષ્ઠ છે. ૪૨

કુષ્ઠરોગમાં વિરેચનકારક ઔષધોને ફળ કરવાને માટે મૌવિરીક (કાંજની જાત) તુલોફ (કાંજ) આલોડન, આસવ અને શીધુ (શેરડીના રસનો મધ) હિતકર છે અને વિરેચન ઉપરાંત જે કમ વિરેચનના પહેલાં કહ્યો છે તે હિતકર છે. ૪૩.

દારૂદળદર, બોંયરીંગણી, ખસ, પટાણનાવેલા, લીંગડાની છાલ, મીંઢળ, કજ્જ, ઈન્દ્રજ્ય તથા નાગરમેય એ સર્વના ઉકાળામાં ઘી વિગેરે સ્નેહ નાંખી કાઢવાળા પુરુષને પાવાથી આસ્થાપન (રોગ વધે નહિ તે) થાય છે. ૪૪

કાઢવાળા પુરુષને વિરેચન ઉપરાંત નિરૂદ્ધશસ્તિ આપતો ઉપરાંત વાયુ વધારે હોય તો મીંઢળ, જેડીમઢ, લીંબડાની છાલ, કજ્જ તથા પટોળ એ સર્વ દ્વારા મૃતાહિ સ્નેહનો પાક કરીને અનુવાયન બ્લિષ્ઠિ આપતી ૪૫

કુષ્ઠમાં નરુચનો પ્રયોગ—જમાલગોટાનાં મળ, જેડીમઢ, સિંધોપુષ્પ, મોરવેલ, પીંપળ, કજ્જ, વાવડીંગ, એ ઔષધોને વાટીને નરુચ બનાવી લેવાથી કુષ્ઠ તથા કજ્જ દોષને નષ્ટ કરે છે. ૪૬

મૂત્ર રચાનમા કહેલા વિરેચન કરનાર ધુમ (ધુમાડી) નો પ્રયોગ કરવાથી ઉત્તમ અંગમાં થયેલો ક્રિમિકુષ્ઠ તથા કિલ્લાસ રોગ મટે છે. ૪૭

રિચર તથા કજ્જ મૂત્રકુષ્ઠને નસ્તરથી કે નાડી સ્વેદવડે (નાસ લઈ) ખિન કરીને અને કુંચીથી રગડીને અંદરથી બમ્બો કરતું ફિર કઢાડી નાંખવું નોષ્ઠએ. ૪૮

રક્તમોક્ષણ વિધિ—અનુપરેશ અથવા પાણીના છલોનાં માંસની પોટલીને કાંઈક ગરમ કરીને કુષ્ઠમાં સ્વેદન કરવું. (ગરમ પોટલીથી રોક કરી નાસ લેવો જેથી પરસ્પેષ થાય) પછી નિષ્કુણ શસ્ત્રવડે ફિર-લોહિ કાઢવાને માટે કુષ્ઠ ઉપર લેખન (ચીરા) કરવું (૪૯) અથવા મીંચી કે અંધાણ ચત્રદારા લોહિ કાઢવું અથવા કુષ્ઠમાં કાંઈક છેદ કરી જલો ઘસારી લોહિ કાઢવું. ૫૦

લોહિને બહાર કાઢી કુષ્ઠને શુદ્ધ કરીને જો તેના ઉપર લેપ લગાવવામાં આવે તો તેવું જલ્દી ફળ મળે છે. ૫૧

જે કુષ્ઠમાં શસ્ત્રનો પ્રયોગ કરેલો ઉચિત ન લાગે અને જે કુષ્ઠમાં સ્પર્શેન્દ્રિયનો નાશ થઈ જાય તેમાં ફિર તથા દોષ કાઢવાને માટે ક્ષારનો પ્રયોગ કરવો નોષ્ઠએ. ૫૨

જે કુષ્ઠ પચ્ચર માફક કઠોર, તથા કઈંશ દોષ અને મુલ, રિચર તથા જુનો દોષ તે કુષ્ઠમાં રોગીને વિપનાયક ઔષધ પાઈ પછી ઝેરી ઔષધિયોનો લેપ કરવો. ૫૩

સ્તબ્ધ, મુલ, મુલ યુક્ત, સ્વેદરહિત તથા ખુર્ચલી રહિત કુષ્ઠને જમાલગોટાની જડ, ત્રિશ્ણ, કજ્જર, કરંજ, લીંબડાની છાલ તથા કાંચી છાલના કુચાથી (૫૪) અથવા ચમેલી, આકટો, લીંબડો, અને કાંચા પાનથી અથવા શસ્ત્રથી અથવા સમુદ્રેજીથી અથવા જાજ રગડીને લેપ લેવાયો. ૫૫

પિત્તકુષ્ઠની ચિકિત્સા—વાતકુષ્ઠ અને કજ્જકુષ્ઠની ચિકિત્સા કરી હવે પિત્તકુષ્ઠમાં કજ્જ, પિત્ત તથા ફિરને બહાર કાઢી પિત્તના ઉકાળા દ્વારા પિત્તને શાન્ત કરવો નોષ્ઠએ. ૫૬

તિષ્ઠ ઔષધોની સાથે પકાવેલું ઘી તથા અન્ય રક્તપિત્તનાશક બાલ તથા અંદરની ચિકિત્સાદ્વારા પિત્ત જ કુષ્ઠને શાન્ત કરવા નોષ્ઠએ. ૫૭

દોષોની અધિક્તા અનુસાર આ કુષ્ઠનાશક ચિકિત્સા કરી હવેત્વચા દોષની સમાનતાથી કુષ્ઠનાશક કર્મોનું વર્ણન કરીએ છીએ. મર્ચ પ્રકારના કોઈ તત્ત્વને બગાડે છે એથી સર્વ પ્રકારના કોષમાં ચામડીનો દોષ એ સાધારણ કર્મ છે. ૫૮

કુષ્ઠનાશક પ્રયોગ—દારૂદળદર, રસવંતી અથવા દરડેનું મૌમનની સાથે મેવન કરવાથી કુષ્ઠનો નાશ થાય છે. તે વખતે માંસ, મુંડ, પીંપળ, મરી, ગોળ તથા તેલનો ત્યાગ કરવો (ન ખાવું.) ૫૯

પટોળના વેલાનાં મૂળ, તથા ઈન્દ્રવારણું મૂળ ચાર ચાર તોલા, હરડે, બ્હેડાં, આં-
મળાંની છાલ, નસોતર, ત્રાયમાણુનાં ફળ, તથા કડુ એ સર્વ બધે તોલા અને મુંડ ૧ તોલા,
(૬૦) એ સર્વ ઔષધોને એકા સાથે ખાંડી તેમથી ચાર તોલા લઈ તેના ક્વાચ કરીને
પીવે તેનાથી દોષોનો નાશ થાય છે. આ ઔષધોના પત્તી ગયા પછી જુના સાડીના ચો-
ખાનો ભાત ખાવા. ૬૧

આ ઔષધનું છ દિવસ સેવન કરવાથી કુષ્ટ, સોજ, ગૃહણિણ, અર્શ, મૂત્રક્રમ્બ,
હલીમક, વિષમજ્વર, અને હૃદય તથા અસ્તિતુ યજ્ઞ, એ સર્વ રોગ મટે છે. ૬૨

નાગરમેાચ, સુક, પીપર, મરી, હરડે, બ્હેડાં, આમળાં, મજ્જક, દેવદાર, દયમૂળ, સાત-
વણુની છાલ, લીંમડાની છાલ, ઈન્દ્રવારણું મૂળ, ત્રીવક અને મોરવેલ (૬૩) એ સર્વ ઔષ-
ધોનું ચુર્ણ કરવું. આ ચુર્ણ ૧ ભાગ, અને નવ ભાગ જવનો સાચવેા, ઘી તથા મદમાં મે-
ળવીને ખાવાથી કુષ્ટ, સોજ, પાન્ડુરોગ, શ્વેતકુષ્ટ, ગૃહણિણ, હરસ, બદ, ભગન્દર,
કોષા, ખસ, તથા કોઠ (મંડલાકાર ચક્રતાવાળા) નો નાશ થાય છે. (૬૪-૬૫)

સસેકુષ્ઠનાશક રોગ—હરડે, બ્હેડાં, આમળા, અતિવીવ, કડાની છાલ, લીંમડાની
છાલ, ઈન્દ્રજવ, વજ, પટોળ, પીપર, દારૂહળદર, હળદર, પચક, મોરવેલ, ઈન્દ્રવરણું, (૬૬)
કરીયાતુ, ખાખરાની છાલ, એ દરેક આઠ આઠ તોલા લેવું તે સર્વથી બમણું નસોતર અને
નસોતરથી ત્રણ ગણી ખાલી લેવી એ સર્વ ઔષધોનું ચુર્ણ કરવું પછી તેનું સેવન કરવાથી
સુષ્પ કુષ્ટ (ત્વચાનું સુષ્પ યજ્ઞ જવ) મટી જાય છે. ૬૭

ચમેલી (જાંઘ) ના રસમા માંખણ, તથા મદ મેળવવાથી ઉત્તમ પ્રયોગ થાય છે.
અને ગોમૂત્રમાં સોનામુખી (મીઠીઆવળ) તથા મદ મેળવી સેવન કરવાથી સત્તર જાતના
કુષ્ટ (કોઠ) નો નાશ કરે છે. ૬૮

કોઠ રોગવાળા પુરુષે સંપૂર્ણ રોગોનો નાશ કરનાર ગંધકરસાયન તથા સોનામુખીનો
યોગ કરીને ખાવા. ૬૯

કુષ્ટ રોગીએ દરરોજ નિયમથી યોગરાજની સાથે શીલાજીતનું સેવન કરવું તેથી બધા
રોગ દૂર થાય છે. ૭૦

મધ્વાસવ-કાથો ને રસવંતીનો ઉકાળો કરીને તેમાં મદ ૧૨૮ તોલા, કાથો તથા રસવંતી
૩૨ તોલા, લોહનો કારોડો ૩૨ તોલા, હરડે, બ્હેડા, આમળાં, નાની ઇલાયચી, તજ, મરી,
તમાલપત્ર, તથા ધંતુરાનું ચુર્ણ એક એક તોલા, તથા સાકર ૧૨૮ તોલા નાંખીને લોહાના
પાત્રમાં મહિના સુધી રાખવું તેને પછી ગાળી ઉપયોગ કરવેા. એ મધ્વાસવ દહેવાય છે
તેના સેવનથી કુષ્ટ અને ક્લિાસરોગ નષ્ટ થઈ જાય છે. ૭૧-૭૨-૭૩

કનકબિન્દુ અરિષ્ટ—કાચાનું ૧૦૨૪ તોલા ઉકાળેા, ઘીના રીંદા વાસણમાં રાખી
પછી તેમાં હરડે, બ્હેડાં, આમળાં, સુક, પીપર, મરી, વાવડીંગ, હળદર, નાગરમેાચ, રેહીસો,
ઈન્દ્રજવ, ધંતુરો, તજ, તથા ગળા એ સર્વ આષધોનું ચુર્ણ બત્રીસ બત્રીસ તોલા નાંખવું,
પછી મહિના સુધી અજના દગલામાં તે વાસણ મુકી છાડવું (૭૪-૭૫) પછી તેને ગાળી
તેનું દરરોજ સવારે સેવન કરવાથી એક મહિનામાં મોટા કોઠ મટે છે. અને ૧૫ દિવસ
સેવન કરવાથી સામાન્ય કોઠ, હરસ, દય, ભગન્દર, ઉદરસ, અને ક્લિાસરોગ, પાન્ડુરોગ, વાત-
રોગ, પ્રમેહ અને શોષ મટી જાય છે. આ કનકબિન્દુ નામના અરિષ્ટના સેવનથી મનુષ્યનો
રંગ સુવર્ણ સમાન થાય છે. (૭૬)

વાતક્રૂરી ઉત્પલ થયેલા કોઠમાં તથા પિત્ત જ કોઠમાં તેનો ઉકાળો પીવે જોઈએ
અને વિશેષ કરીને કદ કુષ્ટમાં આ કનકબિન્દુ અરિષ્ટનું સેવન કરવું જોઈએ. ૭૭

ચિત્રકુટ નાશક પ્રયોગ—દરરે, બહેડાં, આમળા, ચિત્રકમળ, મોપારી, દરામળ, જમાવગોટાનું મળ, તજ, મદ તથા ગોળ એ સર્વ આપવાનો આસવ, કુપ્ત નયા સ્વેત કુપ્તનો નાશ કરે છે. ૭૮

કુપ્ત રોગમાં લલકું બોજન, તિક્ત 'સાક અને 'શુદ્ધ લિંગામાં, ત્રિફળા, તથા લીમડાની છાલ સાથે ઘી તથા અન્ન અને જીરું અન્ન + + + મગ, તથા પરવળ એ મર્વ વસ્તુ દિતકર થાય છે. અને ભારે વસ્તુ ખટાચ, દિધ, દરી, માંસ, મચ્છી, ગોળ તથા તેજ એ સર્વ વસ્તુ અદિતકારક છે. ૭૯-૮૦

કોડ ઉપર ચોપડવાનો લેપ—નાની ઈલાયચી, કક (ઉપમેદ) દારૂળદર, મવા, વાવડીંગ, રસવતી તથા દરકં એ સર્વ ઓપધો વાટી તેનો લેપ કોડ ઉપર ચોપડવાથી ફા-યો થાય છે. ૮૧

ચિત્રકમળ, નાની ઈલાયચી, દીડારાં, ઘોળા અરુસી, નસોનર આકેડા, તથા ચુંક એનું ચુર્ણ કરવું પછી ગોમૂતમાં ખાખરાના ખાગને ઘુંટી તેમાં ઉપરનું ચુર્ણ આદિત્વમ ચુધી ઘુંટવું પછી તેને શરીરે લેપ કરી તડકામાં બેસવું એથી જલદી મંડલકુપ્ત જીવાં પડીને મરી જાય છે. ૮૨-૮૩

વૈદક દ્રવ્યકા સંગ્રહ.

લકવો—જે લકવો થાય એમ લાગે તો દરદીએ જલપણ હાથેમાં મોંમાં રાખી ચુમવું જોઈ શાયો, થાય છે.

સાપનું ઝેર—સાપ જેને કરડ્યો હોય તેને કાળી માટી ખરરાવવી. જે ખાટુ લાગે તો કાળા સાપનો ડંખ જાણવો, તીખુ લાગે તો બીજા સાપનો ડંખ છે સમજવું. મીઠી લાગે તો સાપ નહિ પણ ઉદર દરડો છે એમ જાણવું. જેને જાળના પાન, નર્મનાં પાન, કચ્છી દોડીનું મૂળ, રાચળ, રાયળુ વાટી થડા પાણીમાં ઘુંટી ખોવાથી ડંખ ઉતરે છે.

પેશાબ છુટે—જરૂર પાણી બે વાલ સુરાખાર સાથે પીવું અથવા જવનું એકલું પાણી પેટ ભરીને પીવું જોઈ પેશાબ થાય છે.

માધાની તાલ મટે—ચણાખટી, રસવતી દાથીદાંતની રાખ, સર્વે પાણીમાંથે મેળવી માથે ચોપડવાથી થલો ફાયદો થાય છે.

હોડકી—જીના ચામડાની રાખ મદ સાથે ચાટવાથી દેડકી મટે છે.

મોંકાપરની કાળાશ મટે—ચણાના લોટને પાણીમાં મેળવી મોંએ મસજવાથી મોંની ચામડી સફાઈ પડે છે કોડકીમ જેવો ગુણ કરે છે.

મોતીઓ—ગળાના બી ઘસી આખમાં જાંજવાથી મોતીઓ સુધરે છે.

ગર્ભાણી સ્ત્રીની ઉદરી—ગર્ભાણી સ્ત્રીને ઉદરી થાય તો કલભો રસ ૪ વાલ ખવરાવવાથી મટે છે.

જીર્ણિત્વર—લોધર, ચંદન, પીપળામળ અને અતિવિપાનું ચુર્ણ સાદર ને ઘી તથા મદ અને દ્વિમા પાવાથી મટે.

કાળી વીંછણનું ઝેર—આકડાનું લાકડું ધમી ચોપડવાથી અથવા તો આકડાનાં પાન, વંછનામ ને રાઇ વાટી ડંખ ઉપર ચોપડવાથી ઝેર ઉતરે છે.

ધાનુષ્ટી—વજનું દ્વિ પતામામાં ઘાલી ખાવાથી કાલો થાય છે.

પ્રમેદ—અકામલીમડાની લંબિણી ચોખાના ધોવજુમાં વાટી ઘી નાખી ખાવાથી પ્રમેદ મટે છે.

શું તમારે - પૈસાદાર થવું છે ? નો થવું હોય તો પુરૂં વાંચો
 પૈસા પૈસા અને પૈસા ! જ્યાં જુઓ ત્યાં તેની જ વાતો !

આજકાલ દરેક માણસ પૈસાને માટે વલખા મારી કરે છે, માણસનું દરિયું બાને લક્ષ્યસ્થાન પડેજ નહાય છે તેને મેળવવાને માટે વેપાર કરે છે, ગુમાસ્તી કરે છે, ખેતી કરે છે, નોકરી કરે છે કે હેવટે મજૂરી પણ કરે છે, અજત્યુત કામ હોય તોપણ બે પૈસાની વાત આતી તો તેને પહેલું સ્થાન મળે છે કારણ કે બવકારમાં સર્વ પદાર્થો પસારીયા મળી શકે છે, અને તેથી તે મળે, તેવી રાજ્યથી તે રંઠ સુધી દરેકને જાણાસા રહે છે. પોતે ને કાંઈ ધધી કરતો હોય ને ધધામાં વિજયી થાય, અને તેમાં હજારો રૂપિયા પેદા કરે એવી દરેકને આશા હોય છે, અને તે આશા પૂર્ણ થાય તે માટે બોલો

ધનવાન (ચોથી આવૃત્તિ)

નામનું પુસ્તક બનાવ્યું છે તે યોગ્ય વખતમાં લોકપ્રિય થઈ ખપી જવાથી ચોથી આવૃત્તિ સુધારા વધારા સાથે હમણી જ બહાર પાડ્યું છે ને તમારે તમારી જાણકને કે સ્નેહીત્રકળને સંસારમાં ઉચ્ચ સ્થિતિએ સ્થાપવા ઇચ્છા હોય, ને તેમને ઉચ્ચ આર્થિકવાન અને બવકારકુશળ બનાવવા હોય, ઉદ્યોગમાં જતેજ ધન કમાઈ પૈસાવાળા થાય એવી ઇચ્છા હોય, અર્થાત્ દરિયામાં રખવા દેવાની ઇચ્છા હોય તો આજેજ આ પુસ્તક મગાવી લેવાનું કરો. ક્રી. રૂ. ૧૦) આ પુસ્તક માટે હજારો અભિપ્રાયો મળ્યા છે.

તેની અદર તેર સ્થાનમાં અને ૨૧૭ પ્રશ્નોમાં તમાજ પ્રશ્નના જ્ઞાનનો, શીધાનો અને કળાઓનો કમવાર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. ને નીચે વાંચી ખાત્રી કરશો તેમાં

પ્રશ્ન ૧ થી—ધનનું મહત્વ, ધનની આવસ્થા, પૈસાનું મહત્વ વગેરે.

પ્રશ્ન ૨ થી—ધનવાન થવાને માટે ચાખના પ્રાપ્ત કરવી, ધીરજ, પરાક્રમ, સિદ્ધિનો મુળ મંત્ર વગેરે.

પ્રશ્ન ૩ થી—છાંચા પ્રાપ્ત કરવી—ધધાની શોધ, ક્યા ધધી લાભપ્રદ થઈ શકે.

પ્રશ્ન ૪ થી—નોકરી દ્વારા જુદા જુદા વિશ્વવૃત્તિ જુદી જુદી નોકરીઓ પ્રાપ્ત કરવાની રીત.

પ્રશ્ન ૫ થી—વેપાર કરવાના કાયદા—વેપારી, માલિક વધારવાની કળા, મુંડી ધીરનાર, મિલ-કત શી રીતે વધારવી, હુન્નર ઉત્તોચની શિક્ષના સાધનો, ક્યા વિશિષ્ટ ખીલવવા, વધારને મદદ કરનાર સાધનો, જમાવધ સાથ શી રીતે એકઠો કરવો, નાણું, નવીન શોધ, નવા નવા ઉત્પાદો, સહાનો ધધો, તેમાં કારણી જાણ શી રીતે સધાય, લોન દેરનો ધધો, નાણાવહીનો ધધો, તેમાં કાયદો શી રીતે મેળવવો.

પ્રશ્ન ૬ થી—ખેતી—ખેતીના સાધનો, જમીનનો કસ શી રીતે વધારવો, જમીનની ઉત્પાદક શક્તિ વધારવાની ખાતર, જમીનના મુખ્ય પ્રકાર, ખાતર સળધી પ્રયોજો, ખેતી સળધી પ્રયોજો, વીસ પચીસ થજો પાક ઉતરે તેવું કરવાનું અગત્યનું વાવેતર, ધરો, કાંચર જાખરી, જર, ટુવેરો વિગેરે, તથા, અજા-મી, ગજાળી, કીવેલા, તમાકુ ફળ, મરી, છાર, મેલી, પાણી, વરીયાળો, મગ, કુમળો, બસણ, મોઢમ, શેરડી, કપાસ, સજુ વિગેરેને ધધા કરતાં વીસ પચીસ થજો પાક ઉતરે તેવી રીતે વાવેતર કરવાની તથા પાકવાની નવીન શોધ. દીમ, મેળ, ખાંડ, સાકર જનારનો વીગર.

પ્રશ્ન ૭ થી—ખનીજ પદાર્થોથી ખનીજી શિક્ષણ તેમાં સોનું રૂપું, લોહ, તાંબુ, પીત્તલ, કાંચ, અખરખ, સ્ફટનો પથ્થર, પ્લાસ્ટર ઓફ પેરીસ વગેરેની મેષ તથા પછો બનાવવાની રીત.

પ્રશ્ન ૮ થી—જવરાળનો વેપાર, ડીરા, માલિક, અનધર, પુષ્પરાજ, ધીરજ, કમોડીજન, માલિક વગેરે પારખવાની અને વેપાર કરવાની રીત, ડીરામાંથી ડીરા કાઢવાની રીત, મેલી, કુંદશી મેલી, એજવાળા મેલી, જનાવરી મેલી, મેલીના મુજ, મેલી વિધવાની રીત, મેલી શી રીતે સુધારવા, મેલી ધધાની રીત.

પ્રશ્ન ૯ થી—દુધર ઉત્તોચ તેમાં તમાજ પ્રશ્નના રંગ જનાવવાની રીત; શરદ, વાલ, કારક-કા, લીથો, પીથો, બજુ વગેરે રંગો રચાવનાર રીતે જનાવવાની કળા, કાપીકાંટ, દેશી કપડાં, દેશી કપડાંની રીતે કપડાંની જુદા જુદા રંગ જનાવવાની રીત. કાંચ જનાવવાનો કલો—એમાં

જેઠાણાલ દેવચંદ્રે રવે, બામ્બોડય, એફીસ—અમદાવાદ.

કોઈપણ રોજ વૈષ્ણવે દાક્ષિણ્ય ન મળ્યો હોય અને તમે નિરાશ થયા હો તો અમારા ઉપર કોઈ
પોસ્ટ મોકલ અથવા તમારા તે રોજ મટે લેવી સલાહ અને ઉપાયો મળત વાતવીશ. અમારા ધર-
ખાનામાં બનાવેલાં યોગપદ્ધતિ નિર્દેશ ને ખાત્રીવાળાં અનુભવસિદ્ધ હોવાથી અત્યારે બાબો માણસો-
વાપર છે. ને બાબોના રોજો અમારી દ્વારા મળ્યા છે, એકવાર વાપરી ખાત્રી કરી લાક મેળવશો.

આત્મનત દોષો મટાડી જીવનશક્તિ વધારી મનજીને પુદ્ધ કરનાર

ॐ नमः

જે ખરેખર જીવન જ છે. આ જીવનનો ચાલુ વિષયોત કરવાથી હીંપજીવન માત્ર થાય છે. મનબુદ્ધિ નહીં જાદુ અને ચાદુદક્ષિત વધે છે, પ્રાપ્તિત રોષો મટાડી સ્વીર પ્રુટ બનાવે છે. આ જીવનની મનાવટ સર્વોત્તમ હોવાથી આને સર્વ જોખના જીવન કરતાં તે શુદ્ધમાં ઉત્તમ બધું છે. તેમાં પામી વસ્તુઓ પત્તરખાની અને વૃક્ષાત ન કરનાર છે. ખાવામાં સ્વાદીષ્ટ, સહેજતદાર અને આરામને બધુંને માટે કૃપાનો મક્ષનાર છે. નમ્રજાણ, પાંડુ, ખાંસી, શમ, સમઘણી, મરડો, અમઘણીત તથા પ્રાપ્તિવિકારનાં કરોમાં તેનો શુદ્ધ અનુભવ સિદ્ધ છે. અને બીજાઓની માફક હઠમાં લારા લુહા દર ન રાખતાં ખાવ ભારે-ને લેમાં ઘસડો અને કમતી માવાઓ પડે છે, તેવી એક જ જાત બનાવીએ છીએ. ક્રીંગત ૩. ૨) રાખી છે. ત્રણની ક્રીંગત ૩ ૫) પોસ્ટેજ લુહાં. વિલાયીઓ, મગજનું કામ કરનારા, માસ્તરો, વગેરે ભાવસીક મહેનત કરનારને લે વેળખતવ્ય છે. ખરેખર કામેશ્વર નિરુપામ થયે છે કે: જીવનથી મજા કાઢો થયો છે.

આમિ હંભાર પણ તોપદ એક, આત્ર ખીસામાંજ હવાખાનું.

ଆତ୍ମପ୍ରସ୍ତୁତ (୧୯୨୫)

નામની અજ્ઞાતમય દવાનો કાલ કલ્યા વિદ્વાનો, અને તમીનોએ તમા અજ્ઞાતમય તથામ રાગો હવર
વાત્રી કરી જાણ મેળવેલો હોવાથી, દરેક પરમા પરચુદ્ધ દવા મધ પડી છે. આ દવા પાસે રાખવાથી કાલ
જુ રોગની બીજ રાખવાની જરૂર રહેતી નથી. કારણ કે તે સરીરમાં જતા અદરના અને મહારના રોગોને
મટે રાખવાજુ ઉપાય છે. આ દવા ભેતમારી જીંદગીનો અપ કરતા હો તો હુ મેશા પાસે રાખજો
નાથી અજીર્ણ, અતીસાર, બીસ્ટીરીઆ, ઉદરસ, મરગી, ઉઘડી, વા, કમળા કેતનો કુખાવો. બાંધકામ,
ખજાઈ, કોરેરા, કુચીઆ, ખસ, ખમકાં, ગોળા મકવો, ચુંક, લાવ, કમ, કાંતનો કુખાવો, કાંદર, નડુંપકતા,
કોઠ, પ્રદર, પંડુરોમ, મરોગ, નેલેક, સાંધાની કુખાવો, ચકુખોઠ, ક્ષય, રતવા, લાકો, વીરંદાકુ વાગો,
કસબી, વરાખ, સંધીવા, હરસ, હેડા, કાંદીસીક, મુઠા, બીસ્ટીરીયા, વધ, કાંત, નાક, યાનના દરદો,
લાલ વીઝી, લાખ, ઉદર, કમકામ કુતશર્ણ દોર, કઠેઓળ, દાહલુ; વીજેર લગતજ તમાગ દરદો માટે છે
મને તેથી તેનો કાલ દરેક આલુસ લાગ બે છે. ધી. હ. ૧) ત્રણની. ધી. ૧. ૨—૧૦—૨. અગિઓપારના
૧. કમોગ સાહેબ લખે છે કે અજ્ઞાતજીવ દરક રોગ ઉપર કાંઈક કરે છે તેનો અનુકૂળ થયો છે.

જાળકોને, સજવામાં હોંડીયાર, ઘાણાક અને જુદિમાન કરવાં હોયતો.

મેમોરાઈઝ (૧૯૨૯)

વાપરના આ ફાવો રવાણા અને લહેજનાદાર હોવાથી ગાજીશ ખુદીશ આપ રહ્યો. નાનાં બાળકોને
પાતપલ્લુમાંથી જ આ ફાવો સેવન કરાખાયા તેમની શુદ્ધિ અને વાદાસ્તી વધે છે. મોઢાં વધુ અધરા વાદ્યો
હોવાથી બીજી કડો-છોં તેમનું મનબંધ રહે છે. ચાનસક્તિઓ ખીસે છે અધોતના અધરા વિશ્વમાં
ના પરાઈથી જો છે, તેનાથી તેની વાદાસ્તી ટીક થઈ. દર વરસે સહેજામથી ખાસ મહ વાદ્યો, અને ગમે
વા વીખ્યો સહેજ વારમાં વરસે મેખાપુપ્પાએ વાદ રહી જરી ફરે નાજકને માટે આ ફાવાની ખાસ
નજર છે, જેથી તેનું અનબંધ મુખરસી, આખાનું તેજ વધે, દોહી સુખરસી, અને સીવનીરામી રહી પુષ
થી આ ફાવાનો કુખરો વિશ્વાખબોએ લાલ લાલ ચેતાની જાદવી કુખરી છે. ઠા. ૨-૧-૦ અજામથી રજૂ
વિતર જીમકામ ઓઢનકામ જેને છે-એમેરાપનથી નાહુને ફાવો થયા છે માટે ખીસે ૧ ફાવા વી.
૨. થી મોઢવેશો અનબંધી આસ્થરતા મહી છે તે હાલ સારી આવે છે. વસોથી લઘુકામ નરોતમકાસ.
જે છે-એમેરાપનથી મારો ફાવો છે. બીજો કોણ દુરત મોઢલો.

६) श्रीमान् वरसु पाञ्चरात्रेण गृह्य-श्रौत-स्मृत्याम् ।

કે ગમે તેવો સેમરના અમલવા સનદોદાત દ્વારા છતાં પણ તે સંસ્કૃતિના કાલે નહિ હાય તો તે સર્વ સુખ નહાયું છે.

ટોનીક પીલ્સ

આ દવાથી સ્ત્રીઓમાં કક્ષિત આવે છે. હાડ, મુસ, કળતર, અસ્થિત, હાડ ચઢવો, કમરનો, કુખમાં મથાડે છે. મગજને ઘટ્ટ આવે છે. તે સ્ત્રીઓમાં નવી કક્ષિત ઉત્પન્ન કરે છે, પાતુમત રોગો ગઢાડી અને પુરુષત્વ બઢોડે. પેશાબે કે સ્વપ્ને કે કાષ્ઠ પણ રસતેથી પાતુનું જવું બધું કરી પાતુને ઘટ્ટ કરી વધારે છે. લોહી સુધારે છે, અને સંસારનાખરા આનંદનો સ્વાદ અપાડે છે. તમામ વૈભવ દોવા છતાં પણ બે સ્ત્રીને નળજી દોષ, વીર્યની ક્ષીણતા દોષ, અને પાતુનું કમળેરપણું દોષ તો તે સર્વ વખતો નાશા છે. આનંદના અસાધ્ય કુટોત્થાથી, યાજ્ઞચર્ચાનું ન પાલન કરવાથી અને આગ્રહાથી પ્રજાનુસાર પુરોષ તીરતે અને વિશ્વવિદ્યન યજ્ઞ ચર્ચા દોષ છે તેવા મનુષ્યોએ સ્ત્રી નવસરથી કુવાનાવસ્થાના ખરા આનંદનો ઉપભોગ કરવો દોષ તો અમારી આ દવા એકવાર વાપરી લેવી. પ્રજા માણસોએ તેનો વાસ મંગવી નથી કુવાની, નવું જળ અને નવા કૌસાદને મેળવે છે. કી. ર. ૧) ત્રણની કીમત રૂ. ૨-૧૦-૦.

આનંદવંદી

આ દવાથી—કક્ષિત—અખ લાગે છે. ખાધું કમ ઘણું જળ્યે છે અને નવમસર દરત સાર લાવે છે. પેદના નટખાટને મથાડે છે. ખાવા, ઉપર રમી છે. અજીરણ મથાડે છે, અસાધ્ય કોષ્ટકાર આવતા અને મ્હોતે સ્વાદેષ્ટ નવાવે છે. કી. ર. ૧. મે તેવા તાવને રજ કલાકમાં જ મથાડનાર

રહર ગોળીઓ

એ તેવા ન ઉતરતો તાવ, રાજ્યો, નકોતરણી, ચોથામાં, ટાકીઓ, ટુંબજવર, વધમનવર, પ્રેસીડીઓ, ટાઇફોઇડ, ટાઇફસ, કન્ટ્રીયુએન્સા વીરે ગમે તેવા તાવ માત્ર રજ કલાકમાં જ મથાડે છે. કાષ્ઠ પણ તાવ માટે અતિ ઉત્તમ દવા છે. ૬ મરમાં ૧ ડબ્બી રાખરીજ બંધવે. કી. ૩ ડબ્બી ૧ ની રૂ. ૧) ત્રણની કી. રૂ. ૨-૧૦-૦ કનની કી. રૂ. ૭)

વીરફોટક નીવારણ પીલ્સ

વીરફોટક મસા ને ચાંદી ઉપર પ્રણીજ ગુણધાયક છે. સરોરે મરમી કપી નીકળવી, ચાંદી પેંડતી, હાથે પજે કે સ્ત્રીને અઘામાં પડી જવા, વિગેરે તમામ પ્રકારની મરમી આ દવાથી તુરતજ મટે છે. કનરો વીરફોટકના રોગીઓ આ દવાથી સારા થઈ જવા છે આ દવાથી તમારો મરમીનો રોગ મટશે. સોહી સુધરી સ્ત્રીઓમાં કક્ષિત આવશે, ડબ્બી ૧ ની કી. રૂ. ૨ અનુપાનની કીમત રૂ. ૨ મળી રૂ. ૪ વધે એક મહીનામાં જ મરી જશે.

સુખાધથી સુતાર મગન વઢાલ હવે છે કે તમારી વીરફોટકની યરજીપ્રત્યથી અને મરમીનો રોગ મટે છે માટે વીજી ૧ ડબ્બી એકસરો.

દાયહર પીલ્સ

આનંદાવના પણ માણસોને કુવાના રોગો લાગુ પડ્યા પછી બે તરતજ દવા માણ કરવામાં આવવી નથી તો પાછળથી અસાધ્ય ઘટ જતાં દરો મરણને ઘરણુ થાવું છે, માટે આ દરદ લાગુ પડતાં જ અમરે દાના ઉપવાસ કરવા મહામંથ છે તેનાથી કમ મટે છે, કુદી ઉદરસ ને જીવું તાવ મટે છે, અને કક્ષિતે મુખ લાગે છે, સ્ત્રીને નળજી, બધું પડે છે, અને ચક્ષિત આવે છે. પણ દરોડીઓ આ દવાથી જીવે. મથાડે. તેની ૧ ડબ્બી—કી. રૂ. ૩-૦-૦ અનુપાનના ડાના કી. રૂ. ૨ મળી રૂ. ૪

દવાથી નારજીજી ઉઠા લખે છે, અમારે આ પની કુવાને મરોતી દવા મંગાવેલી હતી તે પછી અસીર નોરડી છે, જેથી દુઃખારા. મિત્રોને સાર મળે છે.

દરો વનસ્પતિના—સ્ત્રીઓના ગરમીના રોગો મથાડી લોહીને ગ્રહ કરનાર

દંવેલું સારસા પરીલા

એ તમે મરમીના દરદમાં પીડાતા હો, સ્ત્રીને અસ, ફેલ્વા કે ગરમી કુદી નીકળતી હોય, સ્ત્રી મળવું જવું હોય, લોહી મળું પડી જવું હોય, અને અજ આપ્ત કરતી હોય, પેશાબે લાલ કે નળતરો નળતી હોય તો જરૂર અમારી સારસા પરીલા તાપરને—દારણુ કે તેથી લોહી સુનારી સ્ત્રીને યુદ્ધ ઘટ મુલાખી આવે છે મરમીના રોગો એકદમ મરી જાય છે, પણ માણસોએ વાપરેલું છે, કીમત રૂ. ૧ મળી રૂ. ૨-૧૦-૦

આગેદાથી કોઈક મરીયામ લખે છે આપની દવા સારસા પરીલા વાપરવાથી મરમી રોગ મટે છે માટે તેની વીજી ૧ ડબ્બી મોખરો

હીસ્ટીરીઆ હર પીલ્સ

ઓઝોને લુવાન વચમાં આ રોગ લાગુ પડે છે પછાત આવે. એજાન યદ્ય મરે શીજ આવે કાય રહે, કેટલોક ઓઝો ગુણે ને ભારી કરે છે કેટલાકને મુતના ગુંદમાં મુવા આખડીમાં પેસા ખમે આ દવાથી ગમે તેવો જીનો હીસ્ટીરીઆ, વધ, મૂર્છા અને ફેફસ મટે છે. ૧૫થી ઓઝોના રોગો મટી જ છે એક વાર વાપરવા ખાસ સલામત છે. ડી. ૩. ૨-૦-૦ અનુપાનનો ડી. ૩. ૨. ૨થી ૩. ૪-૦-૦ સુ વાની ડબી ૩. ૧ ની મરત.

પણજી સત્રવાનજ રજકેણ હમે છે કે. —અમારા ધરમાં એક બાપને હીસ્ટીરીઆ થયો હતો મીમાં જૂત છે એમ કહેના. મુજની પજુ ખરી. પણ તમારી સલાહ મળ્યો હીસ્ટીરીઆ પીલ્સ અને આ પાનનો ઉપયોગ કરાવ્યાથી આવાડીયું ન પડ્યું તેવામાં તો તેને આરામ થઈ ગયો છે જેથી અને નિઃ થયો છે કે હીસ્ટીરીઆ ઉપર તમારી એ દવા રામજાય નીવડી છે.

ઉદરસ નીવારણ પીલ્સ

આ દવાથી ઉદરસ એકમ કીરસમાં મટે છે તેથી ખાસી, ઉદરસ, ઝક પડેલો દોષ, ધણી રત કરવાથી ન મટતું દોષ તેા જરૂર અમારી દવા વાપરી ખાતી કરો. ડી. ૩. ૧-૦-૦

ઘાતેલ

જોગવાથી કે પડી જવાથી ગમે તેવો ધા પડયો દોષ, લોહી અથ ન થતું દોષ અને અત્યત વેદના થતી દોષ તો આ તેવતો પોરો અપવાથી લોહી અથ મધ જરૂર જોઈ આથી ભય છે ડી ૦-૮-૦

તંબરો વાના દરદીઓને કાયદાકારક થઈ પોલી

વાતહરપીલ્સ

ગમે તેવો વા, સંપિવા, પક્ષાઘાત, વાલ પનું રદી જવું, સોંકાનું જરૂરજ જવું, રાટ, વૃત, શા મોઢાની કેટેડાનું રદી જવું ૧૫રે અને પ્રમાણ વાના રોગો આ દવાથી મટી ગયા છે. જેને છે મોઢાના હીમમાં મલાયા વચ ખાટને પડી રહેવું પોરું તેજ દરદીઓ ગડી સળ મધ ગયા છે. આ દવાના દરદીને અસીનીક સમાન છે. ડબી ૧ ની ડી. ૩ ૨ અનુપાનનો ડી. ૩ ૨ જોપગવાની ખાટ ૩. ૧ ની મરત ગમે છે.

નીજરથી ઉમેલકાષ કાચીઆષ જણાવે છે કે એક દરદી ધણી વાધો રદી ગયો હતો ને જાગ તથા કાય વળી ગયા હતા, જરીરે ખુર્ષા થયો હતો ને કલાનુ ગલાનુ નહાઈ તેને વાતહરપીલ્સ આ વાથી. આરામ થયો છે ને વાનો રોગ મટી ગયો છે.

સંગ્રહણી પીલ્સ

સંગ્રહણી અને કોઢાના દરદીને માટે આ દવા રામજાય હપાય છે. ખાધું ન પચવું, વારંવાર ઝા મવા, ફેરીર સુકાઈ જવું, પાણી લાગવું અને અનેક આડા સંગ્રહી દરદીને આ દવા મટાડે છે. તેના ખાલ અવાજે. ખૂર્ષ લાગ્યો પડીને રહત સાદ થઈ જરીરમાં લોહી ને કાઢત વધ્યો. ને કાઢા મરશે. આ અજમાયી ભવા સલામત છે. ડી ૩. ૨. અનુપાનનો દવાનો ડી. ૨. ૨થી ૩. ૪.

ચેનહરખામ

આ ખામ આપવાથી આખોનો ફુખાવો, વા; ચરકા, કળતર તરતજ મટે છે. સંપિવા ઉપર ઘણું જરી છે. ડી. ૦-૮-૦ તથા ખાટવાની ડી ૩. ૧-૦-૦

કંફરુએ-આ. મીકચર

ગમે તેવો તાવ, ને. કંફરુન-આથી મરતો કળશે માલુસ જમ્યા છે. રજ કલામાં કંફરુએ-આ તાવ મટાડે છે. ડી. ૩. ૧-૦-૦

પર્યુમીકસ્વર

તાવને માટે અગ્રીર ધવાજ ગમે તેવો તા એકમ કીરસમાં અટકે છે. તેથી ટાટીઓ, જોપીર રોજનો કે એજાનગીઓ તાવ મટે કે કઠિત આ છે. ખાટલી ૧ ની ડી. ૦-૮-૦

દીલપમંદ વોટર

આ સુગંધીયાર વોટર મુખપર સમાવવાથી ઉપરના ખીબ કોણીઆ વિતેરે મગડે છે અને મુખ મળાક મટાડી મુખમુરત લાલાલ આપે છે. ડી ૦-૮-૦

ખાલનાચકે પાવડર

આ પાવડર પાવો સામે મેળવી વાજ ઉપર લગ વવાથી તરત વાજ ખરી પડે છે. આજ કે જળત જળતી નથી. વાજ ધણી જાળી મુરત સુધી ઉચ નથી. આમડી નરમ ને સુવાળી રહે છે. ડી. ૦-૮-૦. ડબી ૧ ૩. ૧-૦-૦

કેવે કેમીકલ વડક—અમદાવાદ.

હરસનાશક મુદિકા

આ દવાથી તમને મને તેટલી જાણી મુદતના દરસ હશે, લોહી પડતું હશે કે પછી હશે, અને તે પછી ઉપાયે મેટલા નાંક હોય પછી દવાથી દરેક કાંઈના દરો, આપરેજન હવાથી માથાના દરો પતી મેટલા હોય તોપણ આ દવાથી તમને દરેક મેટશે, ફરતા દરસ હશે અને લોહી પડતું હશે તો તે જોડા દરસમાં મટી જશે. આ દવા દરસ ઉપર જોવી મુશ્કેલી જણાશે કે તેનાથી હળવો માલસોએ પોતા દરસનું દર નાશ પડે. આ સંજોગો મેં કડો સરદીશીટો મળ્યા છે. જે રમજ સંજોગથી આપી શક નથી. તમે જોવાર અનુભવ કરશે જોઈતો તમને પડે આની થવા વજર રહેશે નાંક. શી. કમી ૧ ની ૩-૦-૦. અનુપાનના કાપાની કીંગત ૧.૨-૦-૦ મળી ૧.૫-૦-૦. મોપાવાનો મધમર ૧-૦ નો મારત.

સ્વામીનારાયણના મંદિરના કારભારી મી. મનાલાલ બને છે કે તમારી હરસની દવાથી મને પચીસ વરસનું દરડનું દર મેટ્યું છે. હું બંધી દવા કરી કાઢ્યા મેં હવે પણ તમારી દવાથી મને હામરો મળ્યા છે જેથી હું ઉપધાર ગાતું છું. હરમને માટે આ દવા અસર કરનારી મને જણાઈ છે. કલકત્તાથી મી. શી. એમ. ચાધરી બને છે કે તમારી દવાથી મને જુના દરસનું દર મેટ્યું છે તે હજુ મુખી કરી યહું નથી જોવાની ૧ કમી બીજી મેકમરો. આવા હળવો અભિપ્રાય મળ્યા છે. વાચુજાથી પા કલુસાક ભવાન-દરસની દવાથી મારો હામરો છે બીજી કમી દુરત મોકલો.

પ્રમેહનીવારણ પીલ્સ

તમને પ્રમેહ કાષ્ટ પછી પ્રકારનો પરમીયો, કે મધુપ્રમેહ થયો હોય, પેસાળે ધાતુ કે રસી જતી હોય, કાજ કે નજીબ જળતી હોય તો આજેજ પત્ર બધી અમારી પ્રમેહ પીલ્સ મંગાવો. તેનાથી હળવો માલસોને પ્રમેહનો રોગ મેટશે. તમને પણ મેટશેજ. તેની આની રાખજો. આ દવા અનુભવાસક છે, શી પ્રથમ તમારી જાંઘી અને પછી પસો માનજો. સરીર સારું હશે તો હળવો ફરીઆ કમાશે. પ્રમેહને માટે આ દવા તરત અસર કરનાર અને અત્યારી છે. કમી ૧ કીંગત ૧. ૨-૦-૦. અનુપાનના કાપાની કીંગત ૩. ૨-૦-૦ દવા જોડ માસ માલશે. તેથી જરૂર આરામ થશે. હળવો સરદીશીટો મળ્યા છે. મેં જોયા કાષિયર નધુરામ બને છે કે આપનો પ્રમેહની કાંઈકાંઈ પ્રમેહ મેટ્યા છે. બધી દવાઓમાં હામરો ન થયા તે આ દવાથી મેટ્યા છે.

પટોદરાથી પરમાનંદ હરિલાલ મુનશી બને છે કે—આ દવાથી પરમીયાના પછી જુના દરડોને આરામ થયો છે. કાંઈકાંઈકાંઈ ગવરાશાંકર ત્રાસોવન બને છે કે—પ્રમેહ પીલ્સથી મને પલો હામરો થયો છે અને પ્રમેહથી જરા પણ અસર રહી નથી.

ચરીરનું લોહી મુશ્કેલી ગરમીને મહાકનાર

અમૃત પાન

સરીર ગરમી નીજળી. ખસ, શેઠા. યમકાં, માંદા પાકાં, મોં આવતું, જીખસ, સરીર મળું પડી જીનું તપાસે નિજેર ગરમીના તમામ રોગ મટાડી માંદીને મુશ્કેલી નહું જીવન આપે છે. ઉપરાંત-દમ, ક્રે, તાવ. પ્રમેહ. વા. સાંધા રહી જવા જે દરદો મટી જાય છે ને, સ્કાંત આવે છે. માટેલી ૧ ની મો. ૩ ૨-૦ તજની ૩. ૫-૦

પ્રકાશાથી શમેદરસ રવાસ થયે છે કે અષ્ટ-પાનથી હામરો છે માટે બીજી નાટલી મોકલો.

જોગકીકર—આ દવાથી પછી પેચના દરડોને શાંત થવા છે. ખાંસ થયો હોય તો તરત મેં છે દવા પીવારને ખાંસ મટો નથી કી. ૩.

માવાનો પાવકર—મપરી મુશ્કેલી મને તેનું માથું મેટ્યું હોય છે તો તે આદરથી કીજે પણ મટી જાય છે. કી. ૦-૧-૦

સુચર્ચાતિ લેપ—જમ તેવું ગરુડમ, કરની મજ થઈ હોય ને કાંઈ ન આવતી હોય તો આ મધમંથી તરતજ મટી જાય કે આવે છે. કી. ૦-૧

દમરોગ નિવારણ મુદિકા

દમનું દર પ્રવું ત્રાસકાક છે નાજી પડ્યા પછી પછી ઉપાયે કરવા જતો મેટ્યું નથી અને જારે દમ મટે છે ત્યારે બંધે દમજોજ માલસો જેવી રિચાત થાય છે અમારી દવાથી મળ્યા માલસોના જુના દમના રોગો મટ્યા છે. તેના ઉપચાર કરવાથી થાસ નવમસર આવે છે. દેહસનિ તંદુરસ્ત બનાવે છે, અને થાસ કે ઉદરસ ચલ્લી નાથ થાય છે, ખવાય છે, દસ્ત પુલાસ થાય છે ને ખાણ પચે છે, તેની કી. ૩ ૩) અનુપાનના કીંગત ૩. ૨)

દેવે કેમકેલ પદ્મ—અમલકાલ

હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા

અને યાત્રાળુઓનો લોભીઓ,

આ પુસ્તક હમણાં જ બહાર પડ્યું છે. તેની અંદર હિંદુસ્તાનમાં આવેલાં હિન્દુ, મુસલમાન, જૈનો વિગેરેનાં યાત્રાઓનાં સ્થળો, ત્યાં કયે કયે રસ્તે જવાય છે તે, ત્યાં દર્શન કરવાનાં મંદિરો વિગેરે, તેનું શાસ્ત્ર પ્રમાણેનું મહાત્મ્ય, ઇતિહાસીક માહિતી, બીજાં જેવાં લાઘ્ય સ્થળો, ત્યાંની વેપારની ક્ષમ્ ક્ષમ વસ્તુઓ દેશાવર ભય છે. વિગેરે ઉપયોગી હકીકત આપેલી છે જેની અંદર આશુરોડ, અંબાજી, અજમેર, પુષ્કર-તીર્થ, સિંધ, દ્વિજનાજમાતા, હિંદુપુર, નોંધપુર, મિઝોર, જેસલમીર, શ્રીનાથદ્વારા, કાંકરોલી, ઉજ્જવન, ડેમકારેશ્વર, મહાકાળેશ્વર, ઉદીર, મયુરી, આગ્રા, હિંસ, હરદ્વાર, લાહોર, અમતસર, પંજાબ, બાદશહ-નાથ, શ્રાનગર-કાશ્મીર, લખના, અગ્રોહા, કાશી, ગવા, શ્રીસમેતશિખર, વૈજનાથમહાદેવ, કલકત્તા, જમ્-નાથપુરી, મગાસ, શ્રી સેતજપુરામેશ્વર, શ્રીરજી, દિવકાંચી, લવણકાંચી, સાક્ષીજોષાળ, કાચીન, દુબલી, નાસિક, ત્રણક, પુના, મુંબાઈ, ચાણોદ, મુકામતીર્થ, ઝાકોર, દારકાં, પ્રભાસપાટણ શ્રીનંદારવર્તન, પાલીતાણા વિ. યાત્રાનાં લગભગ ૨૫૦ સ્થળો તથા બીજાં વેપારનાં અને જેવાં લાઘ્ય ૮૫૦ સ્થળોનું વર્ણન છે કી ૩ ૭-૦.

વડોદરા હાઈકોર્ટના ચીફ જસ્ટીસ, રા. બા. ગોવિંદભાઈ હાથીલાઈ દેશાઈ—બી. એ. એલ. એસ. બી. લખે છે કે: હિન્દુસ્તાનની તીર્થયાત્રાનું મોટું અને શૈશીભીત છપાઈ તથા બાંધણીવાળું પુસ્તક કુ. ધણી ખુશીથી વાંચી ગયો છું. આગા જેક જાગણના લોભીયા તરીકે મરજ સારે એવા પુસ્તકની દેશી લાવામાં ખોદ દતી તે આપે પૂરી પાડી છે તેવે, રસ્તા વિગેરેની માહિતી સંપૂર્ણ છે એટલું જ નહીં પણ દરેક તીર્થસ્થાનનું વર્ણન, જેવાં લાઘ્ય જગાનો ઇતિહાસ એવેગેરે બાબતોની માહિતી પણ ભંખે તેટલી સંપૂર્ણ સરજ તથા વિગતવાર છે.

આ પુસ્તક જગાએ નીકળતા દરેક સપને માટે ખાસ ઉપયોગી છે અને તે દરેક પોતાની સાથે રાખવા જેવું છે. આવાં સારાં અને ઉપયોગી પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આપને ધણે જમ પડતો હશે તથા ધણું ખર્ચ કરવું પડતું હશે તે તમામ ઉઠાવી આપ જનસંઘ જાળવે છે તેને માટે આપને ધન્યવાદ થો છે આપનાં પુસ્તકોનો બહોળો ફેલાવો થાય અને તેનો લાભ સર્વ માં મેં આપનો જમ જર લાવે એમ અતઃકરણપર્યંત હું છું.

મુંબાઈ સેમીલકાંઈ કોર્ટના વડા જજ સાહેબ શ્રીમુખ કૃષ્ણલાલ મિશનલાલ ઝવેરી—એમ. એ. એલ. એલ. બી. લખે છે કે: હિન્દુસ્તાનની તીર્થયાત્રા પુસ્તક દરેક રીતે ઉપયોગી થાય એવું છે. વાંચતાં પછેજ રસ પડે છે. જરૂરી ખજર જમીજ એમાંથી મળી આવે છે વળી ગિરોને સોધે એની શોધ વધી છે ને એમાં નકશો હોવાથી એની કદરવનાસો ધણીજ થવી ભંખે. જુજગતીમાં અત્યાર સુધી તીર્થયાત્રાનાં ને પુસ્તકો બહાર પડ્યાં છે તેમાં તમારું પુસ્તક પહેલી પાકમાં મજા લાગે છે.

સુરતમાં રાવ મહાદુર કમળારાંકર પ્રાણશકર ત્રિવેદી બી. એ. રીટાયડ પ્રો-સ્ટીપાલ પ્રેમચંદ રાયચંદ ટ્રેનીંગ કોલેજ અમદાવાદ અગ્રે સાહેબ લખે છે કે:

“ રા. જોડલાલ દેવજી દેવે કૃત હિન્દુસ્તાનની તીર્થયાત્રા આ પુસ્તક વાંચી અને ધણેજ આનંદ થયો છે. યાત્રાનાં વર્ણનનાં ધણાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે, પરંતુ આનું દરેક જાતની હકીકતથી ભરેલું એક પુસ્તક મારા જેવામાં આવ્યું નથી. આ પુસ્તકમાં હિન્દુસ્તાનનાં તમામ યાત્રાનાં સ્થળોની સંપૂર્ણ માહિતી આપેલી છે દરેક સ્થળનું મહાત્મ્ય તેમજ ત્યાં ને ને જેવાં લાઘ્ય દોષ તે તેમજ ત્યાં જતાનાં માર્ગ વગેરે જમી જાગતનું સંપૂર્ણ વર્ણન છે યાત્રાનાં સ્થળો ઉપરાંત મોટાં મોટાં સહેરોની પણ ધણી જણવા લાઘ્ય હકીકત એમાં આપેલી છે આથી આ પુસ્તક સાંધિક આપુરોને તેમજ અન્ય સામાન્ય વાચકને બહુ ઉપયોગી ક્ષમ પડે એવું છે કૃષ્ણ વિનાયક સાય એવાં પુસ્તકો ધર્યાં સ્થાય છે, પરંતુ ઉપયોગી પુસ્તકો વિરલ છે. આનું ઉપયોગી પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરી તમે જુજગતી સાંધલને સમૃદ્ધ કર્યું છે ને લાઘ્ય વર્ગપર મોટા ઉપકાર કર્યો છે પુસ્તકને અતે તામિલ શાખાના સંદે આપ્યા છે તે યાત્રાજુ-ઓને બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે નકશો પણ ઉપકારક થશે.

આ સિવાય અનેક પ્રસિદ્ધ વિદ્વાનો તેમજ જગદ્ગોષ્ઠના મહાપ્રજ્ઞ સંકરાચાર્ય અને કાંચી પ્રતિવક્ત્રી લાયકર મહા શ્રીમદ્દરામાનુજચાર્યજી વિગેરે ધર્માચાર્યોની પણ અનેક પ્રશંસા પત્રો સગ્યાં છે આને અંતરે કીર્તિત છે. ૩-૦-૦-૦-૦

અમલકાંચક ડાંગરોદય-અમલકાંચક.

કાચદાનો શિક્ષક

ચીજ
આર્થિક.

જેની અંદર નીચે પ્રમાણે શિક્ષકારી રેવન્યુ અને દિવાની કાયદાઓ આવેલા છે. જેની દબરો નહોતો થોડાજ વખતમાં ખર્ચી ગઈ છે. કાચદાનું જ્ઞાન દરેક માણસે મેળવવું જોઈએ. આ પુસ્તકને માટે રજીસ્ટરો, કાપીયા જડાવો, સેસન જડાવો, માછરૂટો, દિવાનો, સરદારી વિગેરે અનેક નિદાનોનાં દબરો અભિગ્રાહ્ય થયાં છે. રીઝ માણસે આ પુસ્તક, પોતાની દરબ અને જવાબદારીના જ્ઞાન માટે પોતાની ખાસ રાખતુંજ જોઈએ. તેની કિંમત રૂ. ૧૨ છે.

શિક્ષકારી કાયદા.

કામીનસ ડીસ્ટ્રીક્ચર કોડ—
પુરેપુરો અવત્તની ડીકા સાથે.

ઈસ્ટીઅન ચીનલકોડ—

પુરેપુરો અવત્તની ડીકા સાથે.

ડીસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ કોડ—

૪૫૫ એક્ટ.

પોલીસ પોલીસ કોડ

ફાઇનલ કોડ

માર મનારા પદાર્થોનો કોડ.

સુમાનપત્રોનો કોડ.

નોંધાયેલ મંજૂરોનો કોડ.

મારનો કોડ.

કોડનો કોડ, ગેરી બંધસેનો.

કોડમાં તમા ભરતના માપનો

કોડમાં ભોળાઈ ન મળવો કોડ

દળીઆરનો કાયદો.

ગરીબ ને મજૂરનો કાયદો.

ખનાવે તરફ ખાતકીપણનો કોડ

મોટરનો કોડ

સરકારી જુપી વાતોનો કોડ

આપકોડી કોડ

મુનુઆસીપાલ કોડ

અન્ય પદાર્થો રક્ષણનો કાયદો

પુરાવાનો કાયદો

ગામપણનો કોડ

સરખાવાનો કોડ

સરદારની સરવોનો કાયદો

અન્ય પદાર્થો શીકારનો કોડ

વિવાસલોનો કોડ

સિમા કપનો કાયદો.

વિનો કોડ

કનકા કરવાની બતોનો કોડ

રેલ તથા નયુનો કોડ

અન્ય પદાર્થો

૧૪ મી કોડ લુકાંગાનું કોડ

દબરો કોડ.

રાજદારી રીતોનો કોડ

કાચદાનો કાયદો

ખાતરો ને જોવાનો કાયદો

વેપારની દબરોજીની નિયમોનો

પ્રેસ કોડ

તમાકુનો કોડ

પુરેપુરો વેપારનો કોડ.

ભરતના કુચી થતા કુચાનનો કો

વેલપાવ ડીપીઓનો કાયદો

સેનોટરી કોડ

જાપવાના પ્રેસોને વત ખાનખાનો કો

મુન્દેશરોને સ્થાપિત કરવાનો કો.

ખાતરો કાયદો

પોરનો કોડ

પોરનો કોડ

અધીકારો કોડ

સીવિલ કોડનો કાયદાઓ

સીવિલ કોડનો કાયદો (પુરેપુરો)

મુન્દેશરો કાયદો.

લિડ લો.

મુસલમાની સવેદ.

કોડની કોડ

કાયદો કુલીનો કાયદો.

કરારનો કાયદો

રજીસ્ટ્રેશન કોડ

કાનૂન કોડ પ્રોપર્ટી કોડ

કોડ કાયદો.

પ્રકરણનો કોડ

કોડ કોડ

ગ્રીમતું લઈ વચ્ચે કરવાનો કો.

સમીરના વાલી નીમવાનો કોડ

કોડ કોડ વોર્સ કોડ.

રીલી એધીકાર કોડ

સ્થાવર કોડનો કોડ

વારસાનું સર્વિસ કોડ

કોડ વિધવાનું પુનર્જનનો કો

વારસાનો વતનો કાયદો.

કોડમાં સમ ખાવાનો કાયદો.

વધેચ્છ કરવાનો કોડ.

પ્રિમેટ તથા વકીલની સનદ લેવાને

નાદારીનો કાયદો.

મુસલમાનોને વકી કરવાનો કાયદો

કોડનો કાયદો નીમવાનો કાયદો

કરનાવકોના નમુના.

કોડમાં કોડમાં કરવાનો કાયદો

ને કોડમાં કોડમાં કરવાનો કાયદો

રેવન્યુ કોડમાં કરવાનો કાયદો

કોડમાં નમુના અને તેના અવધિ

અવધિનો નમુના

રેવન્યુ અને મુલકી કાયદાઓ

લેન્ડ રેવન્યુ કોડ.

(પુરેપુરો અવત્તની કોડ સાથે)

લેન્ડ રેવન્યુ કોડની રીલ.

માપણીની રીલ.

મરેવી રીલ.

મામલતદારની કોડનો કોડ

નરવાનો કાયદો.

તાલુકાકારોનો કાયદો.

તોમ ગીરાઓનો કાયદો.

કાયદોના ચલણી નોંધનો કોડ

અધિકારીઓને નાણું પીરવાનો કો

સરકારી નોંધોની વર્તણૂકનો કો

તથાવોનો કાયદો

લોકલ કોડ કાયદો

કનકા કરવાનો કોડ

કનકા કરવાનો કોડ

કનકા કરવાનો કોડ

સુતરાઈ માલ ઉપર જાતનો કો

જળમાર્ગની કરતમના કુલીનો કો

અન્ય કાયદો

કનકા કરવાનો કોડ

કનકા કરવાનો કોડ

કોડનો કાયદો.

શુભ્યક રમણદાસ દોડીયા વડા જીવનનાર કૃષ્ણદાસ ગોદનનાથ જવેરી ભણે છે કે - કાવ્યના ક્ષેત્રે નામીત પ્રસ્તાવ મળ્યું છે અમોઘથી અભણ એવા ગુજરાતી માણસને એ પ્રસ્તાવ ઉપયોગી થઈ પાવેનો સંભવ છે અને હું ધારું છું કે ગુજરાત તથા કાઠીયાવાડનાં દેશી રાજવાડાં એના લાભ સારા ભેગાં અને ભેગાં ભોમ્મશે.

ખેડાજીલ્લાના મિ. કલેક્ટર સાહેબ—લખે છે કે કાપડાનો કિલ્લો એ પુરાતત્વ અર્થે જ ઉપયોગી છે અને પરીક્ષા આપનારને તો વધુ ઉપયોગી છે

શ્રુત, સર્વાધ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જોવી હોય તો

પાને સવિધ્ય જાણવાનો વિદ્યા—આ નામનું પ્રસ્તુત મળાવે. જે પ્રસ્તુત ઉપરથી દરેક માણસ જાણીશયનું સું મનથી તે જાણ અને જાણી શકશે તમે, તમારું જીવન તે સુખદુઃખ જાણી શકશે, પદાર્થો વાજા સુધે સુખ દુઃખ મળશે. હવે પછી કેવા રીતસેમાં દહાડા જશે તે વગેરે અનેક વાતો તમે જાણી શકાતી તેમજ પારકાનો પણ જાણ અને જાણી શકશે. જન્મેતરી, વર્ણન થેર મનાવી, સંકષ્ટ અને નેપ શક્યા તેમાં સીમે પ્રમાણે ૧૦ પ્રકરણો છે. ૧. ૨. ૫—૧૦ પૃષ્ઠ ૧—૪—૦

મોટા યુગલથી રમજણાઓ લગ્નરામ રૂઢાઈ લખે છે. આવી ગાથાઓમાં પ્રતાપચંદ્ર રમજણાઓ ચલતા જોઈ શકે છે. આપને ધન્યવાદ આપું છું. આપે જાણ્યોને માટે ખાસ દયા બાંધી આ પ્રસ્તુત રમ્ય છે તે જાણી કું. બહો પ્રમુલ થયે જુ હું જરા આપનો આભારી છું.

જેમણે તે વ્યક્તિને જોયો, અવસ્થાપત્ર લખીને—અમદાવાદ,

વેપારીઓને અને દરેક માણસને ઉપયોગી
અંગ્રેજી, હિંદી, મરાઠી, બંગાળી, સંસ્કૃત ઉર્દુ અને ગુજરાતી જાણવા માટે

માસ્તર આંક નોલેજ

મંગાવો. આ પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ માત્ર છ માસમાં જ થોડી મહેનતે-
અંગ્રેજી, હિંદી, મરાઠી, બંગાળી, ઉર્દુ અને સંસ્કૃત સીખી શકે છે. દરેક માણસે ઉપરની
ભાષાઓ શીખવી જોઈએ. વેપારમાં તેમ મુઆરરીમાં ઉપરની ભાષાઓનું જ્ઞાન હોય તો
જ્યાં ત્યાં ફાયદો થાય છે, આટલી બધી ભાષાઓ શીખતાં વર્ષોનાં વર્ષો થાય છે. તેમ
હજારો રૂપિયા ખર્ચવા છતાં પણ આ ભાષાઓ પૂરી શીખી શકાતી નથી.

તમે માત્ર આ પુસ્તકને અભ્યાસ કરવાથી જ માત્ર છ મહિનામાં જ ઉપરની તમામ
ભાષાઓ શીખતાં, જાણતાં અને વાંચતાં શીખી શકશો. જાણકોને તેમ મોટી ઉમ્મરના
માણસોને ધણું ઉપયોગી છે. વળી આ ભાષાઓનો કમ એવો રાખેલો છે કે દરેક ભાષા
ઝડપથી રહી શકે. એક ભાષાનો અભ્યાસ કરતાં ત્રણ ચાર ભાષા સામગ્રી આવડી શકે.
આ પુસ્તક છપાવતાં ધણું ખર્ચ અને મહેનત પડી છે. તેનો અભ્યાસ કરવાથીજ ખાતરી
થશે. કીમત માત્ર રૂ. ૧૦-૦-૦

આ પુસ્તક વડોદરા રાજ્યની લેખકરીઓ માટે મળુર થયું છે.

આ પુસ્તકને લાભ મેળવનારા શું કહે છે તે પાંચો.

મુસ્તકી કમનસાલ હીરાભાઈ લખે છે કે: માસ્તર આંક નોલેજ મળ્યું. ધણી
લાંબા સમયથી તે પુસ્તક મેળવવા મારી તિન મુશ્કેલી હતી એટલે તે પ્રાપ્ત થતાં અચ્ચતી
હતી અવસોકન કરી ગયો. અને તેથી મને આનંદ થયો. પુસ્તકની શેઠી, ભાષા શીખ-
વાના ઉમેદવારને ધણી સુગમ પડે તેવી છે, તેમજ જુદાં જુદાં પુસ્તકો વસાવી જુદી જુદી
ભાષા શીખવાનો લાભો પરીશ્રમ કરવા કરતાં જો આ પુસ્તકથી જ શીખનારમાં આવે તો
ધણી હુંકા સમયમાં તેમજ થોડી મહેનતે તે ભાષાઓનું જ્ઞાન થાય એ નિઃશંક છે
વળી એ પણ નિર્વિવાદ છે કે આપે જે જે ભાષાઓની પસંદગી કરી છે તે હાલના
સમયમાનુસાર ઉપયોગી જ છે. વળી આપે અંગ્રેજી, મરાઠી, ગુજરાતી અને હિંદીની રચના
મેળી આપી છે તેથી દરેક ભાષા જુદી જુદી શીખવાની મહેનત પણ આપે ટાળી છે હુંકામાં
તે પુસ્તક ધણું ઉપયોગી હોઈ સાહિત્ય પ્રેમી જનુઓને બીજી ભાષાઓમાં રહેલા સાહિત્ય
સ્રોતનું પાન કરવામાં એક સરખામણી યથા પડશે એવી આશા સાથે વિરતું છું

મુખ્યકથી મુદરદાસ લખે છે કે: આપનું માસ્તર આંક નોલેજ ધણી સારા
જ્ઞાનની યોગ્યતાનો અર્થ સારે તેમ છે. વળી વગર મારતરે સીધજી દરેક ભાષાનું લખ
શકાય તેમ પણ છે. તે દરેક ધરમાં સુગ્રહવાને, લઘામણુ કરીએ છીએ.

પુસ્તકની કીમત માત્ર રૂ. ૧૦-૦-૦. પાકું પુકું.

વ્યવસ્થાપક, સાગ્યોદય અમદાવાદ.

જાઓદય.

પુસ્તક ૧૦ મું.]

જાન્યારી સને ૧૯૨૩.

[૧૦૩]

વિષયાવલંબિકા.

આવાડખરચો ઉપર કાતા નધો. (શ્રી. દેવેન્દ્ર)	...	૩૧૩
સદસદસ પદ્ય. (શ્રી ૧૦ દેવી)	...	૩૧૩
જ્ઞાન મહિમો (જ્ઞાતાત્મા શ્રીમન્ નમ્મગેમ ચર્મા)	...	૩૧૪
ઉપનિષદની અક્ષરવિદ્યા-શ્રીશ્વેતાશ્વેતર ઉપનિષદ	...	૩૧૮
આત્માની આકર્ષક શક્તિ (ડૉ. વેણુવિદ્યારી)	...	૩૨૧
તમારે લેમારા જીવનના દૃષ્ટા ખનવું જોઈએ.	...	૩૨૭
આત્મિક જીવનનું રહસ્ય (શ્રીયુગ મણિલાલ ન. દોશી બી. એ.)	...	૩૩૦
બદુચ્ચાજની યાત્રા	...	૩૩૬
ગોહિનીકુમારી	...	૩૩૮
સામાજિકસ્વચાર	...	૩૪૩
જીવનસ્પતિ વિદ્યાન	...	૩૪૬

પ્રિન્ટર મીર
વાપિકાલખા
૩૦૩-૩-૩

તંત્રી અને પ્રકાશક
જેઠાલાલ દેવરાંકર દવે.
જાઓદય ઓફિસ, અમદાવાદ

પરદેશ ખાતે
સવાજીમ
શિર્ડી ૭

સૂચના

ભાગ્યેશ્વરી દરેક ગ્રાહકને હુન્નરવિજ્ઞાન નામનું નવું માસીક મોકલવામાં આવ્યું આ માસીકના આપ ગ્રાહક યશો એવી આશા છે. આ માસીકમાં વેપાર, હુન્નર અને જે સંબંધી વિષયો આવે છે, વધુ માટે આ અંકના પાન ૨૯૭ માં વાંચવાથી તેનો ઉપયોગીતા

ભાગ્યેશ્વરી દરેક ગ્રાહકને-હુન્નર વિજ્ઞાનના ગ્રાહક ગણી અંક ૧ મોકલવામાં છે, તેનું લખાણ જમ તેનો માગસરનો અંક વી. પી. કરીને વસુલ કરવામાં આવશે. જેમને ગ્રાહક રહેવા ન હોય તેમજે પત્રથી અમને લખી જણાવવું જેથી નામ કમી કરીશું, વી પી. આવા તેને રિક્યુઝ-પાછું વાળી અમને નુકસાન ન કરવા લલામણ છે. આશા છે કે આપ તેના ગ્રાહક જરૂર થશે જ. તેનું લખાણ ૩. ૪-૦ છે. ગ્રાહકોએ વ્યવસ્થાપક હુન્નર વિજ્ઞાન એ શિરશ્ચે પત્ર લખી માસીકનું વી. પી. કરવા લખી દેવું.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યેશ્વરી અમદાવાદ.

હુન્નરવિજ્ઞાન માટે

સુરતથી તૈયમજાર્ધ મુદ્દા મોકલમદમાઈ મરહતીવાળા લખે છે કે: હુન્નર વિજ્ઞાન માસીક મળ્યું. આપ જે જે વિષયો અર્થવા વિચાર રાખો છો તે ખજા ઉપયોગી અને જનસમાજને લાભકર્તા છે. આવા વખતમાં બેશક આવા માસીકની જરૂર છે. મારા વિચાર મુજબ દોઢ લાખલેરીમાં આ માસીક મંજૂરવું જોઈએ. મારે માટે માસીક મોકલશે તેમજ મારા નીચ મી. મુખલીસી ઉપર પણ ગ્રાહક તરીકે નામ લખી માસીક મોકલશે.

વધુ અભિપ્રાય મતાંક પાન ૨૯૭ વાંચો. આપ તેના જરૂર ગ્રાહક થશો. આપના મિત્રોને ગ્રાહક ખનાવશો એવી આશા છે. આપના ઉપર અંક ૧ લેા આપને ગ્રાહક ગણી મોકલશે તેનો સ્વિકાર કરશો.

મેનેજર હુન્નરવિજ્ઞાન અમદાવાદ.

ત્રીકાળદર્શક દર્પણ અને મેતાવાહન વિદ્યા.

ખીજી આવૃત્તિ બહાર પડી છે કીમત ૩. ૫-૦-૦

ભવિષ્યવેત્તા

અને

ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા. (ચોથી આવૃત્તિ)

મંજાવે આ પુસ્તકની ત્રણે આવૃત્તિ ખપી જવાથી ધરાજી સુધારા વધારા સાથે પુસ્તક આ માસમાં બહાર પડ્યું છે. જ્યોતિષવિદ્યા, રમણશાસ્ત્ર, સ્વરોહયશાસ્ત્ર, મર્યાદાશાસ્ત્ર, મુખ્યસૂચ્યશાસ્ત્ર, સામુદ્રિકશાસ્ત્ર, સુક્ષ્મદુક્ષ્મ-નિર્ણય વિગેરે અનેક ભવિષ્યની વાત જણાવનાર વિદ્યાનો આ પુસ્તકમાં સમગ્રજ તેવી સ્હેલી લાખામાં મમાવેશ છે. પાન લગભગ ૭૦૦ ગ્રંથક કાગળ, પાકું પુકું. કીમત માત્ર ૩. ૫-૦-૦. વ્યવસ્થાપક ભાગ્યેશ્વરી-અમદાવાદ.

અમૂલ્ય લાભ

તમને કે તમારા સંબંધીને યથેષાં અને ન મટતાં અનેક દરોથી જો તમે કંઈક પણ હો, વેલો અને ડોક્ટરોની દવા કરી કરી પૈસાનું પાણી કરવા છતાં ફાયદો ન થયો હોય તે કોઈ પણ દરદ માટે એકવાર અમારી સલાહ લેવા લલામણ છે. અમારી દવાઓથી હજારો માણસોને ફાયદા થયા છે. શાસ્ત્રીય અને ખાત્રોની દેહી દવા કરી અને તેવા બ્યાધિ મદદ પામ્યાં આવે છે.

દેવે કેમીકલ વર્ક્સ-અમદાવાદ

મિહાવાહના જેઠાલાલ દેવશંકર દવે રચિત લોકપ્રિય પુસ્તકો.

સુડીએ અને વગર મહેનતે ધનવાન થવું હોય તો મંગાવે

ધનવાન [ચોથી આવૃત્તિ.]

જો તમે ધણા ધણા ધધા કરવા છતાં પણ દગડી દેખતા ન હો, ત્યારે ધધા કે બીજા ઉલોગમાં ધારેલો લાભ ન થતો હોય; જેનીમાં વીસ પચીસ ધણું પંદરવાની મંદગ હોય, હુન્નરજ્ઞાનું સર્વોત્તમ જ્ઞાન મેળવી ક.

સૂચના

આપના હિપર અમે હુન્નરવિજ્ઞાનનો એક મોકલી આપવું નામ હુન્નર-વિજ્ઞાનના આદકમાં દાખલ કર્યું છે. તેનો બીજો અંક સવાજમ માટે વી. પી. કરીને મોકલના પહેલાં—આપને વિનંતિ કે આપ આદક થવા માટે નામ કેટલાય લરીએક કાર મોકલી અમને વી. પી. કરવા લખી દેશો.

આપને તેના આદક-રહેવું ન હોય તો તેવી અમને ખબર આપશો એટલે આપને તેનું વી. પી. ન કરીએ.

આપ હુન્નરવિજ્ઞાનના જરૂર આદક થશો એવી આશા છે. અને વી. પી. આવે તે સ્વિકારી લેશો. આપનો કરો જવાબ નહિ મળે તો આપના હિપર હુન્નરવિજ્ઞાનનો બીજો અંક રૂ. ૪-૦ થી વી. પી. કરીને મોકલીશું તો તેનો સ્વિકાર કરી લેશો એવી આશા છે.

આદક ન રહેવું હોય તો તે પ્રથમથી લખી દેશો જેથી વી. પી. નહિ થાય, પણ વી. પી. કરીએ ત્યારે પાછું ન વાળવા કૃપા કરશો. જેથી અમને થણું નુકશાન થાય છે. માટે તેમ તો આપ નહિ જ કરો, અને વી. પી. જરૂર સ્વિકારી લેશો એવી આશા છે.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

દવાઓ, સારસાપરીલા, કાલેરા મીઠવર, સીરપ હાઇપોફેસાઇટ એક લાઇમ, કોરોરો ફર્મ, લાઇમ જનુમ વીગેરે અનેક પેટન્ટ દવાઓ જનાવવાના તુરખા ધણા ખર્ચે મેળવી જરૂર પાડના છે. ભાગ ૧૨ આયુર્વેદીય દવાઓ—કવાથો, સુષો, ગોળાઓ, આમલો, લખો રસો, વિગેરે અનેક દેશી દવાઓ જનાવવાના તુરખાઓ. ભાગ ૧૨ ધનવાન જનાવનાર આખાત્મક ઉપાયો. ભાગ ૧૩ અનેક ગરીબમાંથી ધનવાન થયેલાના જીવનચરિત્રો વિગેરે ધનવાન જનાવનાર લખેલો પ્રયોગોનો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ છે. ૩.૧૦

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

સૂચના

ભાગ્યોદયના દરેક આદકને હુન્નરવિજ્ઞાન નામનું નવું માસીક મોકલવામાં આવ્યું
આ માસીકના આપ આદક યશો એવી આશા છે. આ માસીકમાં વેપાર, હુન્નર અને
સંબંધી વિષયો આવે છે, વધુ માટે આ અંકના પાન ૨૬૭ માં વાંચવાથી તેની ઉપયોગીતા સ્પષ્ટ

ભાગ્યોદયના દરેક આદકને-હુન્નર વિજ્ઞાનના આદક ગણી અંકો મોકલાયા છે, તેનું
જન્મ તેનો માગસરનો અંક વી. પી. કરીને વસુદેવ કરવામાં આવશે. જેમને આદક રહેવા
ન હોય તેમણે પત્રથી અમને લખી જણાવવું જેથી નામ કમી કરીશું, વી. પી. આપના
તેને રિક્તચક્ર-પાછું વાળી અમને નુકશાન ન કરવા બધામણ છે. આશા છે કે આપ તેના
જરૂર યશો જ. તેનું લવાજમ રૂ. ૪-૦-૦ છે. આદકોએ વ્યવસ્થાપક હુન્નર વિજ્ઞાન એ
પત્ર લખી માસીકનું વી. પી. કરવા લખી દેવું.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય અમદાવાદ.

હુન્નરવિજ્ઞાન માટે

સુરતથી તૈયમખાઈ મુદ્રા મોદમદખાઈ મરઠવીવાળા લખે છે કે: હુન્નર વિજ્ઞાન માસીક
મળ્યું. આપ જે જે વિષયો ચર્ચવા વિચાર રાખો છો તે બધા ઉપયોગી અને જનસમાજને
લાભકર્તા છે: આવા વખતમાં બેશક આવા માસીકની જરૂર છે. મારા વિચાર મુજબ દરેક
લાયકેરીમાં આ માસીક મંજાવવું જોઈએ. મારે માટે માસીક મોકલશો તેમજ મારા નીત મી
મુખલીસી ઉપર પણ આદક તરીકે નામ લખી માસીક મોકલશો.

વધુ અભિપ્રાય ગતાર પાન ૨૬૭ વાંચો. આપ તેના જરૂર આદક યશો. આપના મિત્રોને
આદક બનાવશો એવી આશા છે. આપના ઉપર અંક ૧ છે. આપને આદક ગણી મોકલ્યો, તે
તેનો સ્વિકાર કરશો.

મેનેજર હુન્નરવિજ્ઞાન અમદાવાદ.

ત્રીકાળદર્શક દર્પણ અને ત્રેતાવાહન વિદ્યા.

બીજી આવૃત્તિ બહાર પડી છે કીમત રૂ. ૫-૦-૦

ભવિષ્યવેત્તા

અને

ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા. (ચોથી આવૃત્તિ)

મંગલો આ પુસ્તકની ત્રણે આવૃત્તિ અખી જવાથી ધનજી સુધાગ વધારા સાથે
પુસ્તક આ મામમાંજ બહાર પડ્યું છે. ન્યોતિવિદ્યા, રમણચાંચ, સ્વરોદયચાંચ,
ગાનચાંચ, મુખલક્ષણચાંચ, સામુદ્રિકચાંચ, સુઝાનદુઝાન-નિર્ણય વિગેરે અનેક ભવિષ્યની વાત
જાણવાની વિદ્યાનો આ પુસ્તકમાં સમગ્રજ, તેવી રહેલી જાણમાં મમાવેશ છે. પાન લગભગ ૯
અંક ધરાવે, પાકું પુસ્તક કીમત માત્ર રૂ. ૫-૦-૦. વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય

અમૂલ્ય લાભ

તમને કે તમારા સંબંધીને યશો અને ન મટતાં અનેક દરોથી જે તમે કંઠાળ
હો, વેલો અને ડોહરોની દવા કરી કરી પૈસાનું પાણી કરવા છતાં કાયદો ન થયો હોય તે
કાંઈ પણ દરેક માટે એકવાર અમારી સલાહ લેવા બધામણ છે. અમારી દવાઓથી દુખરો ન
હોયોને કાયદો થયા છે. શાસ્ત્રીય અને ખાતોની રેડી દવા કરી તમે તેવા બ્યાધિ મદક
તમા આવે છે.

દિવે કેમીદસ વર્કસ-અમદાવાદ

મહાવાદના જેઠાણાં દેવથા કરે રચિત લોકપ્રિય પુસ્તકો. ૧

મુઠીએ અને વગર મહેનતે ધનવાન થવું હોય તો મંગલો.

ધનવાન [ચોથી આવૃત્તિ.]

જો તમે ધણા ધણા પ્રયા કરમ છતાં પણ દમડી દેખના ન હો, તાર ધણા કે બીજા ઉદ્યોગમાં મારેલો લાભ ન થયો હોય; બેનીમાં વીસ થીસ ધણું પદ્ધતિની ઇચ્છા હોય, સુન્દરજાનું સર્વોત્તમ જ્ઞાન રેખાની ક.

સુચના

આપના ઉપર અમે દુનરવિજ્ઞાનનો અક મોકલી આપવું નામ દુનર-વિજ્ઞાનના આદ્યકમાં દાખલ કર્યું છે. તેનો બીજો અંક સવાનમ માટે વી. પી. કરીને મોકલના પદ્ધતિ—આપને વિનંતિ કે આપ આદ્યક થતા માટે નામ કેકાણું જરીએક કામ મોકલી અમને વી. પી. કરવા લખી દેશો.

આપને તેના આદ્યક રહેવું ન હોય તો તેની અમને ખબર આપશો એટલે આપને તેનું વી. પી. ન કરીએ.

આપ દુનરવિજ્ઞાનના જરૂર આદ્યક યશો એવી આશા છે. અને વી. પી. આવે તે સ્વિકારી લેશો. આપનો કશો જવાબ નહિ મળે તો આપના ઉપર દુનરવિજ્ઞાનનો બીજો અંક રૂ. ૪-૦ થી વી. પી. કરીને મોકલીશું તો તેનો સ્વિકાર કરી લેશો એવી આશા છે.

આદ્યક ન રહેવું હોય તો તે પ્રથમથી લખી દેશો જેથી વી. પી. નહિ થાય, પણ વી. પી. કરીએ ત્યારે પાછું ન વાળવા કૃપા કરશો. જેથી અમને ઘણું નુકશાન થાય છે. માટે તેમ તો આપ નહિ જ કરો, અને વી. પી. જરૂર સ્વિકારી લેશો એવી આશા છે.

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

જ્વાળા, સારસાપરીવા, કાલેશ મીસ્વર, સીરપ દોષપોદેસ્કાઈ યોદ્ધ લાઈમ, કલોરો ફોર્મ, લાઈમ જ્યુસ વીગેરે અનેક પેટન્ટ દવાઓ જનાવવાના નુસ્ખા, ધણા ખર્ચે મેળવી બહાર પાડ્યા છે. ભાગ ૧૧ આયુર્વેદીય દવાઓ—જવાબો, સુંઘો, ગો પચો, આસવો, જાંબો રસો, વીગેરે અનેક દેશી દવાઓ જનાવવાના નુસ્ખાઓ. ભાગ ૧૨ ધનવાન જનાવનાર આખ્યાતમક ઉપાયો. ભાગ ૧૩ અનેક ગરીબમર્થી ધનવાન થયેલાનાં જીવનચરિત્રો વિગેરે ધનવાન જનાવનાર હજારો પ્રયોગોનો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ છે. ડી.રૂ.૧૦

વ્યવસ્થાપક ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

સોના ચાંદીના દાગીના મેળવવની ભરોસાદાર પેદા.

પંચાલ શીવલાલ દયારામ

સોના ચાંદીના દાગીના વેચનાર અને બનાવનાર.

સ્તનપોળને નાકે—અમદાવાદ.

તમારે જે સોના કે ચાંદીના તૈયાર દાગીના ખરીદવા હોય તો ઊપરને ઠેકાણે જલે, શુદ્ધ ચોખ્ખી ચાંદીના દાગીના વ્યાજખી ભાવથી પાટી ગેરંટીથી અપાય છે.

જેમાં ડગાવાની બીટકુલ ધારેતી નથી કારણ કે તે દાગીના ઘસાઈ ગયે પણ જ્યારે પાછા આપના હોય ત્યારે તેની ઘસાઈ જતાં ચાંદીના ભાવમ્માણે પૈ ૧ પાછા આપે છે.

છેલ્લામાં છેલ્લી શોધ સુજબના તરેહવાર દાગીના

ઘણાજ મોટા પ્રમાણમાં તૈયાર થાય છે.

દાગીના ઘસાવા બેસવાની કે સોના ચાંદીમાં ભેગ થશે એવી કોઈ જાતની કાળજી રાખવી પડતી નથી. જ્યારે જોઈએ ત્યારે કોઈ પણ જાતના દાગીના તૈયાર મળે છે.

એકવાર કામ પાડી ખાત્રી કરી લુંચો

પંચાલ શીવલાલ દયારામ

સોના ચાંદીના બનાવનાર અને વેચનાર.

કારખાતું—

ખંઠરી પોળ, નં. ૧૫૧૮

ટેલીફોન નં. ૫૮

સ્તનપોળને નાકે નં. ૬૨૧૦
અમદાવાદ.

લાહોરના મુખસિદ્ધ વૈદ્ય-પંડિત ઠાકોરદત્ત શર્માની બનાવેલી

સ્ત્રી, પુરૂષ, વૃદ્ધ યા બાળક સર્વને લાગુ પડે તેવી

સર્વ રોગ નીવારણ

અમૃતધારા

આ દવા પ્રયેક્ષ રોગ ઉપર જુદા જુદા અનુપાનથી અસર કરે છે, જેથી આ દવા ઘણા લોકોએ અનેક રોગો ઉપર વાપરી ખાતરી કરી જોઇ છે, અને તેનાથી થતા ક્ષયદા માટે ઘણા ઘણા સહગૃહસ્થો, ઓફિસરો અને પત્રકારો તેમજ ડાક્ટરો અને વધોએ અસંખ્ય સર્ટિફિકેટો આપેલાં છે; એટલુંજ નહિ પણ અસાધ્ય રોગો માટે મોટા ડાક્ટરો પણ નિરાશ થયા હતા તે રોગોના રોગીઓ પણ આ દીવ્ય ઔષધીથી સારા થયાનાં સર્ટિફિકેટો મોજુદ છે જેથી અમો ખાતરીપૂર્વક કહીએ છીએ કે, આ દવા નીચે લખેલાં દરદો ઉપર ઘડીજ અપરકારક છે. જેવાં કે:—

દમ, ખાંસી, ક્ષય તથા સર્વ પ્રકારના તાવો. ચેરીઓ, એકાંતરીઓ યા રોજનો, માથામાં થતાં દરેક દરદો, તેમજ પેટમાં થતાં તમામ દરદો તથા છાતીમાં થતાં તમામ દરદો, સ્ત્રી પુરુષોને થતાં ગુપ્ત દરદો, વગેરે સર્વ પ્રકારનાં દરદોના નાશ થાય છે. એ સિવાય ગમે તે પ્રકારનાં ઝેરી જનુવરો જેવાં કે:—ચીંછી, સર્પ, ઈલાદીના ડરા ઉપર એક રાત માણુ દવા છે પાંચ દર મીનોટમાં જ દંશમાંથી દર દુર કરે છે. જેથી સર્વ સજ્જનોને વિનંતી છે કે એક વાર વાપરી ખાતરી કરી જોવા ચુકવું નહિ.

નસુનાની શીશીની કિંમત રૂ. ૦-૮-૦ તથા મોટી શીશીની કિંમત રૂ. ૨-૮-૦ તથા અડધીયાની કિંમત રૂ. ૧ પાંચેજ જુદું.

મળવાનું ઠેકાણું—અમૃતધારા ઔદીસ—લાહોર.

શ્રીને એકેએક રોગના પંજામાંથી બચાવી પુટ કરનાર શક્તિની દવા.

—* દેવનું— સુંદરીસાથી. *

(૨૯૨૪૩)

(લાખો સ્ત્રીઓ રોગ વાપરે છે અને લાખો સંરટીફીકેટ મળ્યાં છે.)

મંગાવો—તે સ્ત્રીઓના તમામ રોગને માટે અદ્વિતિય છે. સ્ત્રીઓનાં ઘણાં પશુ દરદાં જેવાં કે, લોહિતા, પ્રદર, રક્ત અને શ્વેત જેથી યુદ્ધસ્થાનમાંથી ચીકણી, ધાત્રી, પીળી મળયુગળી અગર લાલ રંગની લોહી જેવી રસી વહાં કરે છે, પેસાળે અગન બળે, હાથ પગના તળીઆમાં, કંઠમાં, માથામાં અને ઘણાં વર્ણે આખાં શરીરમાં સજીવ મારે, ફાટ, ચુંમ અને કગતર યામ; ઝીણાં તાવ હમેશા આવે, શરીર સુકાઈ ધોળા પુણી જેવું થાય, આંખોમાં તેજ કમી થાય, દિવસે દિવસે શરીર સુકાઈ બેઠાસ થાય. અચકિત આવે અને કામ થઈ શકે નહિ, આખો દિવસ કંઠો અને આંખું ફાટ્યાં કરે, તાવ, ઉધરસ દમ, ખાસો, સોજા, ઉલટી, અફળી, માસીક અટકાવ—દરના સળાંથી તમામ રોગ ગર્ભાશયની પીડા, કસુવાવાદ, સુવારોગ, મેળો ચઢવે વિગેરે તમામ રોગ અને આવા અનેક દરોહોના સમુહને આ સુંદરીસાથી એકદમ મટાડી શકે છે.

આ સુંદરીસાથી ખાજ સુવાન, અને જુદાં દરેક સ્ત્રીએ હમેશાં વાપરવા લાયક છે. જેથી તેઓના તમામ રોગ મટાડી શરીર પુટ કરે છે. દરનાના રોગો યવા પામતા નથી અને ગર્ભાશયને ગર્ભ ધારણ કરી શકે તેવું બનાવી પુષ્ટ વયે ગર્ભ ધારણ થાય છે. પીવામાં સ્વાદિષ્ટ છે. ખાટલી ૧ ની કીમત રૂ. ૧) ૧ નાની બાગડોળીને પાવાથી શરીર પુટ રાખી સુવાન અવસ્થામાં પ્રદર વિગેરે વ્યાધી થયા તથા ૨ લુવાન સ્ત્રીઓને પ્રદરના વ્યાધીમાંથી બચાવી ગર્ભાશયને સુધારી ગર્ભ ધારણ કરી શકે તેવું બનાવે છે કે ગર્ભ વખતે પીવાથી અધુરે માસે ગર્ભ પડતો નથી, ગર્ભનું પેાષણ કરી પુર્ણ માસે બિના કષ્ટે પ્રસવ થાય છે કે સુવાવડ પડી પીવાથી સુવારોગ થતો નથી, ખાજકને પુષ્ટ કરે તેવું તદુસ્ત ધાવણ બનાવે છે અને ખાજકનું ને તેની માનું શરીર પુટ કરે છે. ૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મટાડે છે. હમેશાં પીવાથી સ્ત્રી તદુસ્ત રહી શકે છે. પ્રદર વીગેરે વ્યાધી થતા નથી. ૬ જુદાવસ્થામાં પીવાથી શરીર પુષ્ટ અને તદુસ્ત સુવાન જેવું રહે છે અને જુદાવસ્થાને અટકાવે છે આ માટે હળવે એજીપ્શિયો મળ્યા છે અને હળવે સ્ત્રીઓ તેનો ચાલુ ઉપયોગ કરે છે તેજ તેની ઉત્તમતા છે.

પોટથુથી ત્રીવેદી કાલીદાસ દલસુખરામ લખે છે કે આપને લાંબી સુંદરીસાથીની ૩ ખાટલી મંગાવી મારી સ્ત્રીને આપવત્તા આવી તેથી આરામ થયો તેથી તે સગર્ભા થઈ, કાલ આપના પુન્ય પ્રતાપથી છાદરો ધાંવણ થયો છે. સુંદરીસાથીની ૫ ખાટલી તરત વી. પી. થી મોકલો.

બીલાઈથી જગન્નાથ કામમીના માવીક ડો. મોહનલાલ ને. પાઠક: એમ. એમ. બી. લખે છે કે: આપનું સુંદરીસાથી મારા દરદોઓમાં લાંબા વખતથી વપરાયામાં નેહું છું. મારા એક દરદો તરફથી તે વાપરવાની જાણમણ થતાં મેં તેનો અજનાયશ કરી બેતાં તે સ્ત્રીઓના દરેક દરદોમાં ઉપયોગી છે અને મારા મણા કોમોમાં તે ફતેહમંદ નીવાઈ છે હવેથી મારા દરદોઓને તે વાપરવા હું જાણમણ કરું છું.

રાય (અરમા) થી જુનાગઢના જોહમંદ. કાસમ લખે છે કે આપની દવા સુંદરીસાથીની ૩ ખાટલીનો સુચના પ્રમાણે ઉપયોગ કરીએ છે બે-પુરી યતાં તેના ગુણ મણી સરસ રીતે ફાયદાકારક છે તેથી ખાંડીપૂર્વક લખીએ છીએ કે. સર્વે આપણોને અમારી વિનંતી છે કે: દરેક આ દવાનો ઉપયોગ કરવો અને ફતેહમંદ કરતાં બચવું કી. રૂ. ૧-૦-૦-૦ તથા ખાટલી પીવી પડે છે. ત્રણની કી. રૂ. ૨-૧-૦-૦.

સુંબાઈથી દીનગાદરજી ભેરામજી: આપની દવા જીવન અને ખરજીનાનો મહત્તમ વાપર્યો તેનાથી કાયદો છે બીજા જીવનનો એવો અને ખરજીવાની ૩ રૂબી તુરત મોકલો.

નાસીકથી નરભેરામ નારજીવાસ આપના જીવનના રૂબા વાપરતાં મારી સ્નાયુ, તંદુસ્તી અને મગજ તંદુરસ્તીને મજબૂત પેાષણ કરતાં અને મારી રીતે ફાયદાકારક જ છે બીજા ૧ રૂબી તુરત વી. પી. થી મોકલો. મેરવીરાથી બનાજી અશીજી દવાતદાર લખે છે: આપની 'સર્વે બવરદરદુદીકા' મણીજ સારી છે. હવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૧૦ મું.]

ગનેવારી સને ૧૯૨૩.

[અંક ૧૧ એ.

વાહ્યાઢંવરથી ઇશ્વર ઠગાતા નથી.

(હું નથી એવી ભોળી, એ લય.)

એ નથી એવો ભોળો, એ નથી એવો ભોળો, આ જગતો પ્રભુરે એ
સાવધતા રાખે નહિ ધોવા અતરમાનો ચોળો,
પછી પ્રભુ રીઝવવા દિલપર, લાવે ગાગરો ઢોળો,

પણ નથી એવો ભોળો.

સદ્ગુણથી મન રંઆ વિષુ છે કેમર મન્દન ધોળો,
મોહ દહા વિષુ ધસો કપાળે, લાવે લખતો ગોળો; પણ નથી
તનમન શુદ્ધિ ન કરો ઉછાળી, હરિમરણી છોળો,
(અને) પવિત્રતા અતસાવા લડકો, બેઈ અત્સજનો એળો; પણ
પ્રભુ પ્રભુ મોએ કહો પણ અતરથી જરી ન ખોળો,
અને તમે જાણો કે પ્રભુને રીઝવી દઉં કરી ડોળો, પણ
માળાના મણકા તો મૂકો, ફેરવી ન્યા ત્યા ડોળો,
બ્યવહારે તો કરી કુટિલતા, ખોટે ત્રાજવે તોળો પણ
અન્તર્યામી પ્રભુ તો જાણે, કાણુ કાળો કાણુ ધોળો,
પળમાં એ તો પરખી કહાડે, આ તે મડ કે ચોળો, એ
ભોળવાય ઉપરનું જોઇ, એવો એ નથી મોળો,
અનન્ય લાવે ભજશે તો એ, પ્રસારશે નિજ એળો;

એ
શ્રી ઉપેન્દ્ર.

સહસ્રદલ પદ્મ.

(મને આવે છે ફેર, એ લય.)

કેવું રન્ય આ આકાશ, + શુકલતાના સારરૂપ દીસતું ?
કેવો અનુપમ પ્રકાશ, નિરખી મન સહજ મલકાઇ જતું.
શુભ વર્ણવાળું સહસાર ત્યાં, કેવું પામ્યું પ્રસાર !
અમૃત સવણુ ન્યાં યતું, મત મનકું રુગતું,
કરી ત્યાં સમાસ; નિરખી મન
પદ્મ એ નિહાળતાં છૂટી જતો, અધો ગાતવ્ય લાવ.

પ્રાપ્ત વ્યવહાર સાધવો ને પ્રભુ ભક્તિ કરવી એ બંને સાથે કેમ જતી શકે? એમ કોઈ શંકા કરે તો તેના સમાધાનમાં કહેવાનું કે પ્રાપ્ત વ્યવહાર સાધતાં છતાં પણ મનુષ્યને પ્રભુ-ભક્તિ કરવી હોય તો તે યથા શકે એમ છે. પાણીઆરી પોતાની સખીઓ સાથે વાતો કરતી કરતી ચાલે છે, ને પોતાના માથા ઉપર રહેલા પાણીના બેડામાં પણ તે પોતાનું મન રાખે છે. નટડી નાચતી તથા ગાતી હોય તે વેળા પણ તે પોતાનું મન માથા ઉપરના કળશમાં રાખે છે. જ્વરિણી સ્ત્રી ઘરનું કામકાજ કરતાં છતાં પણ પોતાના જરમા પોતાનું મન રાખે છે, ભવાયા પોતાના વેશને લગતું કામકાજ કરતાં છતાં પણ પોતાની જાતિમા પોતાનું મન રાખે છે. અર્થાત્ પોતાની વ્યવહારિક જાતિને તે બૂલી જતો નથી, ને નવી વિચારેલી ગાય વગડામાં ઘાસ ચરતી જતી તથા પાણી પીતી જતી પણ પોતાના નાના બચ્ચામાં પોતાનું મન રાખે છે, તેમ પ્રભુના સાચા ભક્તો પોતાનો પ્રાપ્ત વ્યવહાર કરતાં છતાં પણ પ્રભુમાં પોતાનું મન રાખી શકે છે જેને પોતાના પ્રભુની પ્રભુતા સમજાઈ છે. તે પોતાના પ્રભુમાં સ્વાભાવિક પરમ પ્રીતિ રાખી શકે, ને તેથી વ્યવહારનું કામકાજ કરતાં છતાં પણ તે પોતાના પ્રભુને બૂલે નહિ, ને સ્વાર્થી ભક્તો તો વસ્તુતાએ પોતાના સ્વાર્થના જ ભક્ત તેથી તેઓ વ્યવહારના કામકાજમાં પોતાના પ્રભુને બૂલી જાય એ સ્વાભાવિક છે.

પતંગિયાં મારામાં પડે તો ઠીક એવી દીપકની લેણ પણ રજૂ નહિ જતા દીપકના પ્રકાશમાં અનુરાગવાળા યથા બિચારાં પતંગિયા દીપકમાં પડે છે, ને મરણ પામે છે. તેમ જેમનું ચિત્ત નિરપહતાની પરાકાષ્ટાવાળું હોવાથી જેઓ સર્વદા પૂર્ણ કામ છે એવા ઇન્ધ્રિયમાં ભક્તો મારામાં પરમ પ્રીતિ રાખે તો ઠીક એવી લેણ પણ રજૂ હોવી સભવતી નથી. તો એવા ઇન્ધ્રિયમાં પરમપ્રીતિ કરી મનુષ્યે હાથે કરી વિરહાગ્નિના અસહતાપ વડે પરમ દુઃખી થા માટે યત્ન નોંધએ એવી શકા કરવા યોગ્ય નથી, કેમકે પતંગિયાં પણ અગ્નિરૂપ થતા અગ્નિમાં પડે છે, પ્રયોજન વિના અગ્નિમાં પડતા નથી, તેમ મહાપુણ્યશાળી મનુષ્યો પણ પોતાના પૂર્વે કરેલાં મહા પુણ્યોનો વિપાક થવાથી પૂર્ણકામ પરમાત્માના શરીર સૌંદર્ય, વાદ્યસૌંદર્ય ને હૃદયસૌંદર્યમાં પરમાનુરાગવાળા યર્ષ પરમાદરપૂર્વક સતત તેઓથીનું સ્મરણ ધ્યાન કરતા કરતા પરિણામે પરમાત્મરૂપ જ યર્ષ જાય છે. ભક્તોને પરમાત્માના સાક્ષાત્કારની પહેલાં વિરહાગ્નિજન્ય જે પરમ દુઃખ અનુભવાય છે તે પરમાત્મસાક્ષાત્કારમાં પ્રતિયક્ષ કરનારા પાપસંસ્કારોને બાળવામાં ઉપયોગી થાય છે એમ સમજવું. જેમ દાવાનળથી બળી ગયેલી ભૂમિમાં અનાદિનો પાક સારો થાય છે, ને વૈશાખ જેઠના તડકાથી તપેલી ભૂમિ પર તેને શીતળ કરનાર વરસાદ થાય છે. તેમ જે હૃદયે પરમાત્માના વિરહાગ્નિનો પરમ તાપ સહન કર્યો હોય છે, તે હૃદય જ પરમાત્માના સાક્ષાત્કારજન્ય અપૂર્વ આનંદનો અનુભવ કરવા લાયકશાળી થાય છે.

વડોદરા રાજ્યના સેન્દ્રલ લાયબ્રેરીઓના આસિન્ડ્રેટર સાહેબ મી. મોતીલાલ નરસીલાલ અમીન લખે છે કે—દરમસે હુન્નરવિદ્યાન અમારે શિરનામે મોકલશો, પહેલો અંક અમને પસંદ પડ્યો છે.

ઉપનિષદની બ્રહ્મવિદ્યા

શ્રીશ્વેતાશ્વેતર ઉપનિષદ

(અનુસંધાન ગતાંકથી)

૫૪૮ અધ્યાય.

બ્રહ્મનિરૂપણ.

મો. હ પામવાને લીધે કેટલાક બુદ્ધિમાન પુરુષો વસ્તુના સ્વભાવને વિશ્વના કારણરૂપ માને છે. વળી કેટલાક કાળને કારણરૂપ માને છે. પણ અહીં જોતાં તો પરમાત્માને મહિમા છે કે જે મહિમાવડે બ્રહ્મનું ચક્ર બ્રહ્મણ કાર્યજ કરે છે. ૧

તે પરમાત્મા સદા આ સર્વને વ્યાપીને રહેલા છે, તેઓ મર્વ વસ્તુના જાતા છે. તે કાળના અધિપતિ છે, તે સર્વ પ્રકારના શુભોપી યુક્ત છે, તેઓ ત્રિકાળજ કહેવાય છે, તથા પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ અને આકાશરૂપ માનવામાં આવતી સૃષ્ટિ કે જેના તેઓ નિવાસક છે તે વિષદિશાથી તેના વડે પામ્યા કરે છે, અર્થાત્ તેની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા લય કાળે કરીને યથા જ કરે છે. ૨

આ જગત્ની ઉત્પત્તિ કર્યા પછી તથા કર્તા ભોક્તાપણાના શુભોપી નિરૂપ થઈ પરમાત્મા, જીવને પ્રકૃતિના તત્ત્વની સાથે જોડે છે. આ તત્ત્વ જે જોડવામાં આવે છે તે તત્ત્વ એક હોય છે, બે હોય છે, ત્રણ હોય છે અથવા આઠ હોય છે. તેમ જ જીવનો કામની સાથે અથવા તે બુદ્ધિના સુદૃઢ શુભોપી માથે મયોગ કરવામાં આવે છે. ૩

શુભવડે યુક્ત એવાં કર્મોત્તિ કર્યા પછી તે કર્મોત્તિ તથા તેના સર્વ લાભોને પરમાત્માને વિશે જે મનુષ્ય યોજે છે, તેનાં કર્મોત્તિ નાશ થવાને લીધે પ્રકૃતિના તત્ત્વથી બિન્ન એવી ગતિને તે પામે છે, અર્થાત્ તે બ્રહ્મભાવને પામે છે. કારણ તેનાં કર્મોત્તિ ક્ષય થવાથી તેને કર્મોત્તિ ક્ષય ભોગવવાનો અવકાશ રહેતો નથી. ૪

આ પરમાત્મા મર્વના આદિરૂપ છે, જે કારણોને લીધે સારીર આત્મા સાથે જોડાય છે, તેના દેતુરૂપ પરમાત્મા છે. જૂત ભવિષ્ય તથા વર્તમાન આ ત્રણ પ્રકારના કાળથી તે ઉત્કૃષ્ટ છે. તે કાર્ત્ત પશુ કળાથી રહિત છે. જે પરમાત્માનું સ્વરૂપ વિશ્વરૂપ છે, જે મત્ત કારણરૂપ છે તથા જે અત-કરણને વિશે રહે છે, તે ઉપામના કરે છે, તે બ્રહ્મભાવને પ્રાપ્ત થાય છે. ૫

જે પરમાત્મા જગત્ની વક્ષ તથા કાળના રૂપોથી ઉત્કૃષ્ટ છે, જેના આશ્રયને લીધે આ આખું વિશ્વ પરિજામને પામ્યા કરે છે, અર્થાત્ ઉત્પત્તિ યથા પછી સ્થિતિ તથા લય અને લયમાંથી પાછી ઉત્પત્તિ આ પ્રમાણે કર્મ આત્મા કરે છે. જે કર્મના પ્રવર્તક તથા પાપના નાશકર્તા છે, જે આત્માને વિશે રહેલા અનેક પ્રકારના વૈભવના અધિપતિ છે તથા જે પરમાત્મા અમરરૂપ છે તેને જે કાર્ત્ત ઓળખે છે તે બ્રહ્મભાવને પામે છે. ૬

સર્વ નિર્મતાઓના પશુ મહાન નિર્મતા, સર્વ દેવતાઓના 'પરમ દેવતારૂપ, સર્વ પતિ-ઓના પતિરૂપ જે કાંઈ મહાન છે તે કરતાં પશુ મહાનરૂપ, સ્વર્ગપ્રકાશરૂપ, તથા સર્વ જીવ-તાના નિર્મતારૂપ આ પરમાત્માને અને જાણીએ છીએ, ૭

તે કાંઈ પશુ કાર્યરૂપ અથવા કારણરૂપ હોતા નથી. તેના સરખું અથવા તો તેનાથી અધિક કાંઈ પશુ જોવામાં આવતું નથી. આ પરમાત્માની ઉત્કૃષ્ટ શક્તિ વિવિધ પ્રકારની કહેવામાં આવે છે. વિવિધ કહેવાતું કારણ એ કે, તે શક્તિ તેને આશ્રયીને રહેલી છે. તથા તે શક્તિ તેના જ્ઞાન તથા બળ પ્રમાણે પ્રવર્તે છે. ૮

આ લોકને વિશે તેના કાંઈ પશુ અધિપતિ રૂપે નથી. તેમના કાંઈ પશુ નિયામક નથી. અથવા તો તેમનું કાંઈ કારણરૂપ હોતું નથી. તે પોતે જ સર્વના કારણરૂપ તથા કારણના અધિપતિના પશુ અધિપતિરૂપ છે. આ પરમાત્માના કાંઈ ઉત્પાદક નથી, તથા તેમના કાંઈ પશુ પાલનકર્તા પશુ નથી. ૯

જેની રીતે કરોળાઓ સ્વાભાવિક રીતે કારણરૂપ પોતામાંથી ઉત્પન્ન તત્ત્વોથી વેદિત થઈને રહે છે, તેમ પરમાત્મા પ્રધાનરૂપી માયાથી ઉત્પન્ન થયેલા નામરૂપાત્મક જગતરૂપી તત્ત્વોથી વેદિત થઈ રહે છે. આ રીતના પરમાત્મા અને સ્વભાવને પમાડો. ૧૦

આ એક દેવ સર્વ પ્રાણીમાત્રાને વિશે મૂલ થઈને રહેલા છે, તેઓ સર્વ વસ્તુને વ્યાપી રહેલા છે. તેઓ સર્વ પ્રાણીમાત્રના અતરાત્મારૂપ છે. તેઓ સર્વ કર્મોના નિયામક છે. તેઓ સર્વ પ્રાણીમાત્રને વિશે નિવાસ કરી રહેલા છે. તેઓ સાક્ષીરૂપ છે. તેઓ ચેતનરૂપ છે તથા તેઓ ગુણોથી રહિત છે. ૧૧

અનેક આત્માઓ જેઓ ક્રિયાથી રહિત છે, તેઓને આ પરમાત્મા એક છતાં વશને કરવાવાળા છે. આ દેવ એક બીજને અનેક પ્રકારે કરે છે જે વિવેકી પુરુષો પોતાના દેહને વિષે રહેલા આ પરમાત્માને જૂવે છે તે શાશ્વત સુખને પ્રાપ્ત થાય છે, પશુ અન્ય પુરુષોને શાશ્વત સુખ પ્રાપ્ત થતું નથી. ૧૨

જે કાંઈ નિત્ય છે તે સર્વને વિશે તે પરમાત્મા નિત્ય છે. જે કાંઈ ચેતનયુક્ત જીવો છે તેને વિશે પરમાત્મા ચેતનરૂપ છે. આ દેવ એક છતાં સર્વ પ્રાણીમાત્રની કામનાઓને પૂરી માડે છે. સાંખ્ય તથા યોગી કરી પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય કારણ રૂપ આ પરબ્રહ્મને જે જાણે છે તે સર્વ બંધનોથી મુક્ત થાય છે. ૧૩

ટીકા—પરમાત્માની નિત્યતાને કીધે આત્માઓ નિત્ય કહેવાય છે.

શ્રી મુન્ય જગવાનનો પ્રકાશ આ સ્વભાવે વિષે હોતો નથી. ચંદ્રને વિશે તેમજ તારા-ઓને વિશે હોતો નથી. વિદ્યુતનો પ્રકાશ પશુ આ સ્વભાવે વિશે હોતો નથી, તો પછી આ પાર્થિવ અગ્નિનો પ્રકાશ તો તેને વિશે ક્યાંથી જ હોય ? ન્યારે આ સ્વભાવ પ્રકાશને પામે છે ત્યારે તેની સહાયતાથી સર્વચંદ્રાદિ સર્વ મહો પ્રકાશે છે. આ પરબ્રહ્મના પ્રકાશને કીધે જ સર્વ જગત પ્રકાશને પામેલ છે. ૧૪

આ જીવનના મધ્યને વિશે તે જ એક કેવળ હંસરૂપ છે. આ હંસ અગ્નિરૂપ છે, જેણે જળને વિષે પ્રવેશ કીધો છે. આ હંસરૂપી આત્માને જોળખવાથી મનુષ્ય મૃત્યુ અતિક્રમણ કરી શકે છે. મનુષ્યને છેવટનો ઉદ્દેશ પ્રાપ્ત કરવા આનાથી અન્ય કાંઈ પશુ માર્ગ નથી. ૧૫

ટીકા—હંસ એટલે અવિદ્યાનો નાશ કરનાર આત્મા, જેમ અગ્નિ સર્વ કાષ્ટનો નાશ કરે છે તેમ

આત્મા અવિદ્યાનો નાશ કરે છે; તેથી આત્માને અગ્નિરૂપ કહેવામાં આવ્યો છે. તથા તે હૃદયને વિષે પ્રવેશ કરીને રહેલો હોવાથી તે અગ્નિરૂપી હૃદયજીને વિષે પ્રવેશ કર્યો છે એમ કહેવાય છે.

આ પરમાત્મા વિશ્વની ઉત્પત્તિ કરવાવાળા છે, તે અખિત વિશ્વના જ્ઞાતા છે, તે સર્વના આત્મારૂપ છે, તે સર્વના કારણરૂપ છે, તેઓ કાળના કર્તા કહેવાય છે, તે પૂર્ણપણાના સર્વ ગુણોથી યુક્ત છે, તે પ્રધાન મૂળ પ્રકૃતિના તથા ક્ષેત્રજ-જીવોના પતિરૂપ છે, સત્વાદિ ગુણોના તે નિયામક છે, તથા તેઓ સંસારને વિષે ભોક્ષ, રિચિત્તિ અને બધનના આપવાવાળા છે. ૧૬

આ પરમાત્મા તન્મય અર્થાત્ જગત્રૂપ છે, અમૃતરૂપ છે, તે નિયામકપણાના સ્વરૂપને વિશે રહે છે, તે સર્વજ્ઞ છે, સર્વત્ર વ્યાપક છે તથા જગતના પાલક છે. તે સર્વજ્ઞ આ જગતને નિયમમાં રાખે છે. જગતના નિયમપણાને માટે તેનાથી અન્ય કોઈ પણ કારણ નથી. ૧૭

ભોક્ષની ઇચ્છાવાળા માટે પરમાત્માને શરણે જવું જોઈએ. આ પરમાત્મા પોતાની વિદ્યાના પ્રકાશવાળા છે, એણે સૃષ્ટિના આરભ વખતે બ્રહ્માને ઉત્પન્ન કરી તેઓને વેદ આપ્યા છે. ૧૮

આ દેવ કોઈ પણ પ્રકારની કળાઓથી રહિત છે, તેઓ કર્મથી રહિત છે, તેઓ શાંતરૂપ છે, તેઓ કોઈ પણ રીતના ભેદોથી રહિત છે, તેને કોઈ પણ રીતના આસગતો લેપ થતો નથી, તે અમૃતની પ્રાપ્તિ થવાના મુખ્ય સેતુરૂપ છે. 'વળી આ દેવ કાષ્ટ બળી રહ્યા પછી જેમ અગ્નિ પ્રકાશમાન હોય છે તેના સરખા તેઓ પ્રકાશે છે. ૧૯

ન્યારે મનુષ્યો ચર્મની માફક નિરાકાર આકાશને વીંટશે ત્યારે દેવના જ્ઞાન વિષે તેઓના દુઃખનો અંત આવશે. અર્થાત્ આકાશને નિરવયવ હોવાથી તેને વીંટવું અશક્ય છે તેમ બ્રહ્માજ્ઞાન વિના દુઃખનો અંત આવવો અશક્ય છે. ૨૦

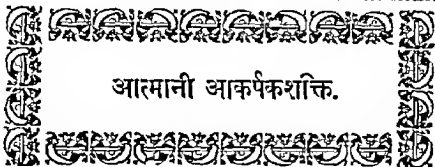
પોતાના તપના પ્રભાવવડે તથા પરમાત્માની કૃપાવડે બ્રહ્મવેત્તા ચેતાશ્વતર મુનિ, ચાર આશ્રમો માહેલા જેઓ ઉત્કૃષ્ટ રિચિતિને પ્રાપ્ત થયા છે તેઓને સર્વ ઋષિ સમૂહોથી સમ્યક્ પ્રકારે ઉપાસવા યોગ્ય પરમ પવિત્ર બ્રહ્મસંબંધીનું આ રીતે વ્યાખ્યાન કરતા હતા. ૨૧

વેદાન્તને વિષે અતિશય શુદ્ધ તત્ત્વ, જેનો કલ્પના આરંભ વખતે હિરણ્યગર્ભાદિને ઉપદેશ કરાયો હતો તેનો ઉપદેશ મન, તથા ઇન્દ્રિયો જેને વશ નથી એવા પુત્ર અથવા શિષ્ય ને કરવો નહિ. ૨૨

જેના પાત્કાર્યને વિષે ઉત્કૃષ્ટ લક્ષિત થઈ હોય છે, તથા જેની પરમાત્માને વિષે દૃઢ જ્ઞાનની જ શુરુતે વિષે જેની દૃઢ લક્ષિત છે તેવા મહાત્મા પુરુષને અર્થે આ ઉપનિષદ ઉત્કૃષ્ટ રહેલા શુદ્ધ અર્થો પ્રકટ કરવામાં આવ્યા છે, મહાત્માને અર્થે આ અર્થો પ્રકટ કરવામાં આવ્યા છે.

ૐ સહનાવવતુ સહના મુનક્તુ સહવીર્ય કરવા વહે તૈજાસ્વિનાવર્ચાતમસ્તુ મા વિદ્વિપાવૈ ॥

ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ ॥

આત્માની આકર્ષકશક્તિ.

લેખક - ડૉ. વેણુવિહારી.

(અનુસંધાન ગતિકથી)

પાઠ એથો.

પ્રેરણાભેદ—અતઃપ્રવાહના પ્રકાર—મનને તરફની પ્રયત્ન શક્તિ, ઉપયોગની પદ્ધતિ, ગૌણ્ય એજ તમારી શક્તિનું ગુણસ્થ છે, નિમ્નલઘી વૃત્તિ એકીકરી બનતી નથી, ઇચ્છામાં શક્તિ હોવાનો પુરાવો, સહસ્થ, મોટા પ્રસિદ્ધ પુરુષોને થયેલો નિમ્નલઘી ઉપયોગ, સામેની વ્યક્તિનો શક્તિનો સ્વરૂપીત માટે કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો, સાવધતા, સ્તુતિ અને ખુશામતને બને તેમ ટાળો.

પેટા ભેદ—પાછા બતાવેલો આકર્ષક પુરુષનો નમુનો ઉત્તમ કેવી રીતે બન્યો ? તેણે પોતે કયો અભ્યાસ આદર્યો હતો ? અને તેનું શું પરિણામ આવ્યું ? આ પ્રશ્નો ઉભા થાય છે ઉપર ઉપરથી જોના જો કે સહેલું દેખાતું હોય તોપણ વસ્તુતઃ તે ધર્મજન અડધ છે, માટે મને તેના જવાબો આપવા લો, થોડા વખત માટે પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ એક બાબુપર મૂકી, તમને જ અનુસક્ષિત બોલવા લો જેથી તેનું ખરું હકીકત તમારા સમજવામાં આવશે.

અતઃપ્રવાહના પ્રકાર—જિહા એટલે કે અધિકાર ચિકૃત એવી એક શક્તિ છે પછી લાને તે કોઈ પણ જાતની હોય ! આકર્ષકશક્તિ પોતાની આસપાસની વ્યક્તિ ઉપર જે પ્રકારનો અધિકાર ચલાવે છે તેવાજ પ્રકારનો આ અધિકાર છે હવે પછી અતઃપ્રવાહ વારંવાર આવશે પણ તેટલા ઉપરથી એમ ન મંથજનું કે મનનો ભાવ વચ્ચે કરવા માટે મે એવા કોઈ પણ શબ્દની યોજના કરી છે અતઃપ્રવાહ આ શબ્દ માટેતક અર્થે મુદ્દને યોજવામાં આવ્યો નથી. ઇચ્છાશક્તિનું પરિણામ પણ વિષુદ્ધપ્રવાહ જેવું જ હોય છે જો કે વિષુદ્ધ પ્રવાહના નેત્રેગીચ પોત્રેગીચ નિયમો ઇચ્છાને લાગતા ન હોય તોપણ ઇચ્છાશક્તિના પ્રવાહનો નિયમ તત્સંદર્શજ છે

અને બાબુએ અસ્તિત્વ ધરાવતી પ્રયત્ન શક્તિ—ઈચ્છા એટલે કે જેમ તેમ લટકતી ઉત્કા ન ધારતા નિયમમુક્ત રીતે સૂર્યમંડળની આસપાસ ફરનારો ગ્રહ છે એવી ધારણા ધારી લેધને સાધવાથી તમને તમારા જીવનમાં ઘણા જ જશને પામી શકાય તેમ છે, ઇચ્છાની અંદર રહેલી શક્તિ અતઃપ્રવાહના લિન લિન સ્વરૂપે નીકળે થઈ શકે છે અધીરાર્થ, દ્રેપ, હાડઉપણું, ગર્વ, અનાવગતા, ઇત્યાદિ તેના ઉદાહરણ છે, તેમાં નીચામાં નીચું સ્થળ ગર્વનું છે, તે એટલા બધા બીજ બીજ સ્વરૂપે પ્રગટ થાય છે કે ભના ભતા શુભીજનો પણ કળી શકતા નથી કે પોતે ગર્વના ધરમાં કેવી રીતે પ્રવેશ કર્યો.

ઉપયોગમાં લેવાની પદ્ધતિ—જ્યારે જ્યારે તમને તમારા અતઃકરણમાં ઈચ્છાના પ્રવાહ જણાઈ આવે ત્યારે તમારે તેના વેગને સહન કરવો જોઈએ. ઉત્પન્ન થયેલી ઈચ્છાને પૂર્ણ કરવા માટે કોઈ પણ જાતની ધમપણડ કરતા નહિ. ઉતાવળ કરતા નહિ, ધાધલ કરતા નહિ, પણ શાંત થઈ જાઓ ! એટલે કે ઈચ્છા પૂર્ણ કરવાની ધમપણડથી જે તમારી શક્તિનું હરણ થાય છે, તેનાથી તમે બચશો. એટલે કે તમે પોતાનું સરક્ષણ કરી શકશો, એટલે જ દ્વાયદો મેળવશો એમ ન સમજતા પણ તે ઈચ્છા પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી દીનપ્રતિદીન વધતું જતું એક આકર્ષકમંડળ તમે તમારી આસપાસ ફેલાવો છે.

પહેલાં તો આપણું સર્વસાધારણપણે ગર્વના અંત પ્રવાહને કમજોર કરનારી એવી શક્તિને ગ્રહણ કરીશું. આ શક્તિ તે એ છે કે બીજાને પોતાના એકા બનાવવાની ઈચ્છા શક્તિ છે.

ગૌપ્ય એ જ તમારી શક્તિનું રહસ્ય છે—પ્રથમ તો ગૌપ્ય એટલે ગુપ્ત રાખવું. દરેક બાબત ગુપ્ત રાખવી એ બાબતનું રહસ્ય તમારે પહેલાં જાણવું જોઈએ. જ્યારે જ્યારે કોઈ પણ નવી બાતમી તમારા જાણવામાં આવે, અને તે તમારા મિત્રોમાં પ્રકટ કરવાની તમારી ઈચ્છા થાય ત્યારે તે વાત ગમે તેવી નહીં હોય તો પણ તમારે તે વાતને ગુપ્ત રાખવી જોઈએ. કારણ કે બ્યક્તિક આકર્ષણ મેળવવા માટે તમારી ઈચ્છા દમનનો પ્રયત્ન પ્રથમ કરવો જોઈએ. દરેક ગૌપ્ય એ તમારા મગજની સંગ્રાહક બેટરીનું એક માપ છે. અને તેને યોગ્ય રીતે સમઘી રાખવાથી જેવી રીતે બેકમાં જમા કરેલા ફીપીયા જેમ બાજીથી વધતા જાય છે, તેમ તમારી બ્યક્તિક શક્તિ, તમે જેટલી જેટલી ઈચ્છાને દબાવતા જશો, તમારા મગજમાં જ સંગ્રહ કરતા જશો તેમ તેમ તે વધતી જ જશે. અને અતે તે એટલી બધી શક્તિ ઉત્પન્ન કરે છે કે, તે વડે મુજબી શક્તિ કરતાં બાહ્યની શક્તિ ગમે તેટલા પ્રમાણમાં આપણે સહેજે પ્રાપ્ત કરી શકીએ છીએ. જેટલાં જેટલાં વધારે તે વધારે ગુણો તમે તમારા મગજમાં ભેગા કરી શકશો, તેટલાં તેટલાં તે સલામી રાખવાની તમને વધારે ને વધારે ટેવ પડતી જશે. તેવીજ રીતે તમારા મનોવિજ્ઞાનગણ તમે તમારો જેટલો વધારે અધિકાર મેળવી શકશો તેટલો તમારી શક્તિનો ભંડાર વધ્યો જશે અને પાછો તે કદી જ બાધી થઈ શકશે કે બગડશે નહિ, પણ ઉત્કું જ્યારે તમારે કોઈ પણ તેવું મહત્વનું કાર્ય કરવું હશે ત્યારે તે શક્તિ હાથ ખેડી તમારી આજ્ઞા ઉપાડવા તૈયાર થઈ રહેશે.

નિઘ્રહથી વૃત્તિ બેદીકર બનતી નથી—કેવળ મનોનિઘ્રહ કરવાથી બેરીકરાઈની વૃત્તિ વધી પડશે એવી બીક રાખવાની મુદ્દને જરૂર નથી ઈચ્છા ઉત્પન્ન થઈ અને તેને દબાવી દેવાથી નષ્ટ થઈ એમ મુદ્દે ધારતા નહિ. પણ એથી ઉત્કું જેવી રીતે પ્રાણીના પ્રવાહને બાંધકામથી રોકવામાં આવે તો તે પ્રવાહનો વેગ વધે છે, તેવી રીતે, ઈચ્છાના પ્રવાહને અટકાવના ઈચ્છાશક્તિનું જોર વધે છે. જ્યારે તે શક્તિનો ઉપયોગ કરવાનો સમય પ્રાપ્ત થશે તે સમયે તમને તેનો અનુભવ થશે ખરેખર તે સમયે તે એક મહાન શક્તિ બનશે.

ઈચ્છાશક્તિના અસ્તિત્વનો પુરાવો.—ઈચ્છામાં શક્તિ છે એવું કદાચ તમે કદી જ અનુભવ્યું નહિ હોય, માટે હવે આપણે તેનો જરા વિચાર કરીએ. કાર્કિક સમયે એ દાદ નવી બાતમી તમારા મિત્રને જણાવવાને તમે એટલા બધા ઉતાવળા થઈ જાવ છો કે ખામ ગાડી કરીને વખત ક્વખતે પણ ઓચિંતા તેની પામે જઈ પણ થઈ જાય છે.

તમારે બોલો હવે જેણે આટલું 'ઈ' મ્યું આટલી ગતી આપી તે શમ્ભુ કેવી પ્રયત્ન હોવી જોઈએ ! બરોબર છે, તેનામા તેવી શક્તિ ખામ છે એ વાત નિમશય છે આ શક્તિ તમારે ઘણીજ અગત્યની છે, માટે તમારે તેનો સમગ્ર ખાસ કરીને કરવો જોઈએ જો તમારે જય મેળવવો હોય, સુખને આકર્ષવું હોય તો ખામ કરીને તમારે આ શમ્ભુ અવસ્થા પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ

રહસ્ય—જેનો આપણે અદાજ કરી શકતા નથી, તેવી વસ્તુને આપણે મહત્વ આપીએ છીએ એ વાત હમેશા તમારે ધ્યાનમા રાખવા જેવી છે ઉઠા પાણી હમેશા શાત ટોપ છે તેવીજ રીતે આત્મિક નમ્બિના વિચારમાગરમા ડોણ કુમકી મારે તેમ છે ! વળી અતુરામા પુર કુમકી માગવાની વાતનો દુર જ રહી પણ તેના ઉઠાણનું અતુમાન પણ થઈ શકે તેમ નથી તે વ્યક્તિ તમોને તેમ કરવાની મનઃજ આપતી નથી, તેનું હૃદયન ડોહાથી કબ્જી જાય તેમ છે જ નહિ, તમો પણ તેના રહસ્યમા મનો સામાન્ય જન જેવા ન રહો તમારૂં પીઠાણુ એટલે તમાગ અસાવતી જાણુ તમારી તેરી ઈચ્છા શિવાય કદી જ માર્ગને પોતાનો ગાગ આપતા નહિ. હાન્યાદમા ઉતાવળીયાપણુ દર્શાવવાથી તમારી શક્તિની હાનિ થશે. સ્વભાવમા વિચિત્રતા હોવાથી જ કાંઈ આર્થિક થઈ શકાતું નથી સગળ સ્વભાવનો પણ સમગ્ર આદર કરે, છે

ખોટા ડાકડમાગથી ઉત્પન્ન કરેલી મેળાઈ, અને પોતાના કરતા સામા માણસની શ્રદ્ધાથી ઉત્પન્ન થયેલો આદરભાવ એ પ્રેમા ઘણો જ ભેદ છે તે કાગજપૂર્વક ધ્યાનમા લેવો જોઈએજેમ અને તેમ તમારા જ્ઞાનને સ્વભાવમા અને - પનામા ઉતરવા દેતા નહિ કારણ કે સ્વભાવાદિકના વ્યવસ્થામા જે જ્ઞાન મપગઈ જાય છે તો તે જ્ઞાનની ધુગધાણી થઈ જાય છે માટે સ્વભાવ સરળ રાખો અને જ્ઞાનને ચાતુ જ રહેવા દો. સામાને તમારૂં રહસ્ય જાણવાની ઉત્સુખતાને વધવા દો ઉત્સુખતા વધારવાનો દાખનો-ધારો કે તમારો મિત્ર તમને કાંઈ નવા સમાચાર કહેના આગો છે જો તમો આ વિદ્યા જાણ્યા અને મમજ્યા પહેલાં આ જ વાત તમારા જાણવામા આવતા તમો અચમો પામ્યાનું તમારી મુખમુદ્રા અને ચતુરવનશુમા જાહેર કરના પણ તમારો ક્રમ હવે પનટાયનો હોવાથી તમારે તેની વાત પ્રેમપૂર્વક પણ 'શાતી' થી સાલગી લેવી જોઈશે હવે તે જાખન મખથી વધારે પૂઠપરજ કરતા નહિ. એટલે શુ થશે કે જે અજાણી વાતથી તમે જે અચમો પામવાના હતા તેને બદલી તમારી આ શાત શક્તિ અને ગભીરાઈથી તમારો મિત્ર અજાણ્ય થઈ જશે કારણ કે જે જામત તેને આગલી બધી મહત્વની લાસી કે જે વાત તમને જાણવાવા તે અધીરો બન્યો તે વાત સાલગી તમારામા બાજ કાઈ પણ ફેરફાર થયેનો તેના જોવામા ન આગે અને જોઈએ તો તે મહત્વની વાત છે એવું તમો ધારો છો એમ તે જાણી જાય તો પણ કાંઈ હરકત જેતુ નથી પણ તે સમયે તેને એવો લાગ્ય થતા દો કે, તમારૂં મન તેના જેટલું તે વાત સાલગવાને ઉતાવળુ બન્યુ નથી. આ વાત કહેવા જતા આવો બનાવ બનશે એવી એને કલ્પના સરખી હોતી નથી, અને તેથી જ તે તમારાપર આ બાબતનો આરોપ કરી ચમ્પો નહિ જેથી તેના હૃદયમા તમારા માટે આદરભાવ ઉત્પન્ન થશે. આ પ્રમાણે જ્યાં તમે તેની ઉત્સુકતામા વધારો કરશો કે તેના હૃદયમા એવી જ ભાવના ઉત્પન્ન

યશ કે તમે પોતે સાધારણ માણસ નથી પણ તમારામાં કાંઈ રહસ્ય સમાયેલું છે, એટલે કે તમે અદ્વૈતિક છો.

મારા અસિદ્ધ પુરૂષોને નિઘ્રલુવડે થયેલો ઉપયોગ—કટાકટીના સમયમાં ન્યાં જીવતું નોખમ થાતી વાત હોય ત્યાં ન્યારે સમાજ, હરકર, અગર પોતાનાં અનુયાયીઓ કાર્યક્ષેત્રમાંથી પદામન કરવાની અશુભ ઉપર આવી ગયા હોય છે, ત્યારે કાર્યકર્તા પુરૂષો, સેનાપતિઓ, સમાજના અગ્રેસરો ફક્ત પોતાના વિગ્રહી વર્તનથી બીકથી ગિલાડી જેવા માણસોને પોતાના પક્ષમાં લેઈ, અસંતુષ્ટ અનુયાયીઓને પોતાના સહકારીત્વમાં નોંધવાના દાખલા ધણા મળી આવે છે. આધુનિક જમાનામાં લોકમાન્ય ટીલકે પણ પોતાના નિઘ્રી વર્તને જે જે કામો કર્યા છે તે હાલ જગજગેર છે, તેવી જ રીતે મહાત્મા ગાંધી જે જે મારાન ચલાવી રહ્યા છે તે પણ કેવળ તેમના એકલાના જ નિઘ્રી સ્વભાવનું પરિણામ છે. જે કાર્યકર્મમાં કાંઈ જ પછાત પડતું હોય તો તે કેવળ અનુયાયીઓએ પોતાના મનો-નિઘ્રહને કેળવ્યો નથી તે જ છે. માટે અગ્રેસર કાર્યવાહક બનતા તથા કાર્યવાહકના અનુયાયી બનનારાઓને પહેલાં પોતાના મનોનિઘ્રહને કેળવી અનુભવ લેતા લેતાં જે કાર્યવાહકના અનુયાયી બને તો દરેક વાત થોડા શ્રમથી અને ટુંક સુદતમાં પ્રાપ્ત થઈ શકે તેમ છે, માટે, તે તરફ દુર્લક્ષ ન થવું નોંધએ શ્રીમદ્ ઉપેદ્રાચાર્ય લગવાને એક ઠેકાણે કહ્યું છે કે—

તેજ જીવે છે તેજ જીવે છે મયી મરે જે સુખી થવા,

સદ્ગ થાઓ કે નિષ્કળ થાઓ તો પણ તે જીવતા ગણવા.

આધુનિક જમાનામાં મહાત્મા ગાંધીજીને લોકપક્ષ જે મહત્ત્વ આપી રહ્યો છે તે કેવળ તેમના આત્મવિશ્વાસને કીધે જ, સદ્ગત્ લોકમાન્ય ગણાયા તે કેવળ તેમના નિઘ્રી વર્તનને કીધે જ, સ્પષ્ટપણે કહેવાનું એટલે આકર્ષણની મહત્તમ શક્તિને કીધે જ, આ પ્રમાણે સઘળું બનવા પામ્યું છે. માટે આકર્ષણશક્તિનો અભ્યાસ કરવો એ પ્રત્યેક સ્ત્રી પુરુષનું પ્રથમ કર્તવ્ય છે. જેથી અર્થ, કામ અને મોક્ષ સધાય છે.

સામેની વ્યક્તિની શક્તિનો સ્વહિત માટે કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો—વળી બીજા એ એક વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે, સુખ રહેવું એટલે કે સહવાસની અપ્રિયતા નથી જે કંઈ બોલવું હોય તે યોગ્ય પ્રમંજે યોગ્ય હોય તે જ બોલો. ગુપ્ત વાનો મનમાં જ રાખી ધરીએ પણ વિચાર કરવાની ટેવ પાડો. બીજાએ ફક્ત તમારે માટે લખે અનુમાનો કરતા જ બેસે. ફરીથી એક વખત કહું છું કે, જનસમાજમાં ન્યાં સુધી તમે દુર્ગોષ હશે, ત્યાં સુધી ત્યાં તમે પ્રયંડ શક્તિવાન છો, પણ જે આસપાસના માણસોની ઉત્સુકતાને લગ કરશે, વિદ્યુતપ્રવાહ ચાલુ થતાં સંગ્રાહક Accumulator માની શક્તિ જેમ નષ્ટ થાય છે, તેમ તમારા અંતઃપ્રવાહમાંની શક્તિ તમે ગુમાવી બેમશો. કારણ કે આવક જીવકતા આકાંક્ષા બરાબર થતા તમારામાં આકર્ષકશક્તિ રહેશે નહિ. પણ એથી ઉંચકું જે તમે તમારી વાતો, બાબતો ગુપ્ત રાખશો તો, એટલે કે બીજાઓની ઉત્સુકતા પૂર્ણ કરવાનું જે તમે તજશો તો, તમે પોતે સાક્ષાત્ આકર્ષણશક્તિની મંત્રિ બનશો ત્યાંસુધી તમે સુખક અને બીજા લોખંડ જેથી લોખંડ જેમ લોહસુખક તરફ આકર્ષાઈ આવે છે તેમ જનસમાજ તમારા તરફ આકર્ષાઈ આવશે જ. જેવી રીતે કે મહાત્મા ગાંધીજી. તરફ હાલ જન સમાજ આકર્ષાઈ આવે છે તેમ.

માવધના—જે વિશેષ આવેશવાળા અને આગળે શુરા હશે તેમનાથી હમેશા માવધ રહેવું જોઈશે તમાગ હઠાપણુનો, તમારી વિવેકશક્તિનો અને યુક્તિઓનો ઉપયોગ વિશેષે કરીને શરૂઆતમા માગી રીતે કરવો જોઈએ વર્તણુમા થયેલા ફેરફારની કુચી જો બી જાના જાણવામા આવશે તો તે તમારા મનોલાભમા લગભગ ઘાતક થઈ પડે. વિશેષે કરીને જાણવાવાનું કે, મામા પામેથી કાંઈ પણ વાત કાઢતી લેતી વખતે પોતાની સ્પષ્ટ અગર અસ્પષ્ટ ઉત્સુકતા છે, એવી સામા માણસને ઝાંખી સ ખી ન થઈ જાય તે માટે ધણુ જ સાવધ રહેજે ખાસ ઉત્સુકતાને પ્રશ્ન કરવાને સ્વપ્ને પણ પ્રયત્ન કરવો નહિ તમારા અભ્યાસ મનથી તમારી સકળતા મનથી અગર હૃદયથી મનથી બીજાની આગળ એક અસુર પણ જુને ચુકે ઉત્સાહથી નહિ કારણ કે તેમ કરવાથી લોભને સાવધ થવાની સંધી મળે છે ‘સ્વત વિધે બીજને માહિતી આપી વ્યવહાર ગર્વનું પોપણુ કરવાનું તથા દેવું જોઈએ’ એવો આકર્ષક શક્તિનો મુખ્ય નિયમ છે, પોતાના માર્ગની માહિતી લોકોને જાહેર કરવાથી આકર્ષકશક્તિનો મુખ્ય નિયમ તમાગ હાથે તુરંત જોધી કરીને તમાગ અભ્યાસમાં ખવેલ પડેાચરો એટલે કે તમાગ અભ્યાસનો ઘાત થશે

સ્તુતિ અને ખુશામત એ બેને તમે તિલાંજલી આપો, એટલે કે લયકગતાથી તન્મે—આકર્ષક માણુમ કદીજ પોતાના મનથી માંદ પણુ કરેતો નથી અર્થાત્ બીજાનું મન આકર્ષવામા તેણે જેટલી પ્રવિણતા દર્શાવી દરો, તેટલા તેના મનથી લોભો તેની સ્તુતિના ઉદ્ગારો વિશેષ દાદગે, જેથી કરીને તેના હૃદયમા ગર્વ ઉત્પન્ન થવાનો સભવ હોય છે

તમે કદાચ એમ કહેશો કે, આ સૂચન માટે માટે નથી કાળુ કે, મે કદીજ ખુશામતની ઈચ્છા જતાવી નથી, જો આ વાત નિર્વિવાદ મત્ત જ હોય તો તમે હજારોમા એક અપવાદ રૂપે છો એમ કહેવું પડશે. દરેકને સામાસીની હોશ હોય છે જ હોય છે, કેટલાકને આ હોશ લયકર વિગેષતામા હોય છે અને કેટલાકમા મુધક હોય છે, પણ હોય છે ખાસ, જે શામાસીની હોશ વધારે હોય છે અને તે મેળવવા માટે ધણુ જ ધપણાડા કરે છે તેને તે પ્રાપ્ત થતી નથી અને જો કદાચ કાંઈક અશમા પ્રાપ્ત થાય છે તો તેનું પ્રમાણુ ઘણુંજ થોડું હોય છે કારણ કે, અત પ્રવાહની આ પ્રમાણેની આકર્ષણુ કરનારી શક્તિ તેઓએ શુભાવેલી હોય છે

પાઠ પાંચમે

શામાસી મેળવવાની ઉમેદ એ એક લયકર શક્તિ છે—તેનો મંત્રકુ કરી કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો—તેના પંચામાંથી છટકવાનાં સાવનો—ચોડાજ વખતમાં તમોને ઘણુજ ફેરક પડેલો જણાશે.

શામાસી મેળવવાની ઉમેદ એ એક લયકર શક્તિ છે તમે તમારા જન વર્તણુકનું જરા મિહાવનોકન કરો, એટલે એમ કહવામા પોતાની મેળાઈના સામર્થ્ય અગર મહત્વનું પ્રસક્ત અગર પ્રયાયે પ્રતિબિંબ પડતું હોય તો તે શ્રોતાઓને કહેવા માટે આપણે કેટલા બધા ઉત્સુક થતા હતા તેની તમને સ્મૃતિ થશે આ ઉત્સુકતાને જ શામાસીની ઉમેદ કહેવાય છે માનવી પ્રાણીની જન્મ સિદ્ધિ આ એક શક્તિ છે કાંઈ કાંઈ સ્થળે જનાવરોમા

પણ આ શક્તિ નજરે પડે છે. આવી આ શક્તિ પોતાનામાં છે એમ જાણી કાઢ્યે ખીન થવું ન જોઈએ, કારણકે, તે માણસમાં જન્મ સિદ્ધ હોય છે. તેનું મહત્ત્વ એટલું જ છે કે, તેનો ઉપયોગ વિરૂદ્ધ કરવાથી તે આપણને ધાતક નિવડે છે.

આ શક્તિનો સંગ્રહ કરી તેનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો—જે બાબત વડે આપણને મહત્ત્વ મળે, એવી વાત કહેવાને સાધારણ માણસ એટલો બધો ઉતાવળો બને છે કે તે વાત હું ક્યારે ખીનતે જણાવી દઉં એમ તેને ધર્ષ જાય છે. સૈંકડે નંચાણું ટકા આવા પ્રકારના માણસો હોય છે. કારણ કે નિર્મળની એકંદર મહત્તમ ગુણ શક્તિમાંની શામાશીની હિમેદ એક છે, એ વાતથી તેઓ અનુભવા હોય છે. આ શક્તિને લીધે આપણે ઘણી વખત પોતાની ઇચ્છાવિરૂદ્ધ અને પોતાના હિમેશના મતની વિરૂદ્ધ, તેમ જ સદ્વિવેક શુદ્ધિ વિરૂદ્ધ વિવેકશક્તિ વિરૂદ્ધનું કાર્ય કરવા માટે નત્પર યત્ન લીએ, એ વાત જાણવામાં આવતી નથી. આ ગુણ પણ અનાવર શક્તિ અતઃપ્રવાહનો એક નમુનો હોઈ, તેનો સ્વતઃ માટે ઉપયોગ કરી કાયદો લેવાને બદલે, તે ઇચ્છાને પૂર્ણ કરવાથી વિદ્યુતસંગ્રાહક યત્રમાંથી ચિથ્થુગારી નિકળતાં તે જેવી રીતે ખાલી થઈ જાય છે, તેવી રીતે આપણે શક્તિહીન બની છીએ, અને તે પણ પહેલા કરતાં ઘણા જ શક્તિહીન બનીએ છીએ. એનું મુદ્દત લાન રહેતું નથી.

તેના પાઞ્ચમાથી છટકવાના સાધનો—આ એક જ વિષયને હાથમાં લેતા; અને શાખાથી મેળવવાની ઈચ્છાને કટલાક સમય સુધી અને તેટલા પ્રયત્ને દબાવી રાખે. તદ્દન નજીવી બાબતમાં પણ તેને પૂર્ણ થવા દેશો નહિ. આ અભ્યાસ તમને ઘણાજ વસ્ત્રો લાગશે. અને તેમ થતાં, પોતાનામાં અસ્તિત્વ ધરાવતી આ શક્તિનો તમને અનુભવ થશે. સામેની ખીજ વ્યક્તિની તદ્વિરૂદ્ધ શક્તિને તે મળવા ઇચ્છે છે. માટે આ શક્તિને જો કબજે રાખી શકાય તોજ તમે આકર્ષક બની શકશો.

થોડા જ વખતમાં તમને ઘણા જ ફરક પડેલો જણાશે.—ઉપર બતાવેલા નિયમ પ્રમાણે જ્યાં તમે અભ્યાસ કરવા માંડશો કે થોડા જ સમય વ્યતીત થતાં તમારામાં ઘણાજ ફરક પડેલો માણસ પડશે. પોતાની ચોખ્ખાની હિંમત કટપના તમને આવવા માંડશે. સહેજ રીતે તમારામાં ઉમદાપણ પ્રવિષ્ટ થશે ” જેથી કરીને પોતાની ફરજની તમને જાણ થશે આ પ્રમાણે દરેક ઈચ્છારૂપ શક્તિનો જ્યાં તમે નિમ્મલ કરવા માંડ્યો એટલે તેનો પ્રભાવ તમને તમારા જ્ઞાનવૃત્તિમાં સ્પષ્ટ રીતે માણસ પડશે. તમારા પ્રત્યે ખીનઓની વર્તણૂકમાં ફરક પડેલો જણાશે તમારા સહવાસમાં રહેવાની, તમારી સાથે વાનચિત્ત કરવાને અને વારંવાર તમારી મુલાકાત લેવાની તેઓની ઈચ્છા સ્પષ્ટ રીતે તમારા જોવા જાણવામાં આવશે. અનુષ્ઠ ઇચ્છારૂપ શક્તિનો ઉપર જણાવેલો નિયમ જો તમે ધ્યાનમાં રાખશો તો આ શક્તિ હિમેશાં કાયમ તો શું પણ વધારવાની સત્તા પણ તમારા હાથમાં રહેશે. તમારા રનેડીઓની તમારા પ્રત્યેની પ્રેમશક્તિ કાયમ રાખો, પણ તેમ તમે મુદ્દામ કરો છો એની તેઓને મુદ્દે જાણ થવા દેતા નહિ.

તમારે તમારા જીવનના દ્રષ્ટા બનવું જોઈએ.

મનુષ્ય માત્રે દરરોજ, દર મહિને અને દર વર્ષે શું કમાય છે તેનું સર્વાંશ કાઢવું જોઈએ. સરવાણ કાઢવાનો રીવાજ વેપારીઓમાં હોય છે તે દરરોજ શું કમાય છે તેનો હિસાબ રાખે છે, આ જ પ્રમાણે દરેક મનુષ્યે દરરોજ પોતે પોતાના ઉત્પત્તિ કમતા માર્ગે કેટલો આગળ વધ્યો છે. તેનું સરવાણ કાઢવું જોઈએ. બીજા માણસો શું કરે છે, કેમ જીવન ગાળે છે. તેની દેખરેખ રાખનારા ઘણા મળી આવશે, પણ પોતાનું જીવન પોતે કેવા પ્રકારનું ગાળે છે. તેના ઉપર ભાગ્યે જ લક્ષ આપે છે.

સ્વહારમાં ઉઠ્યા પછીથી તે રાત્રે સુતા સુતીમાં પોતે કેવા પ્રકારનું જીવન ગાળ્યું છે, આજનો દિવસ સફળ ગયો કે નિષ્ફળ ગયો તેનો હિસાબ ભાગ્યે જ કાઢ કાઢે છે. હમેશાં તમે બીજાના દ્રષ્ટા થવા કરતાં તમારા પોતાના જ દ્રષ્ટા બનો, તમારું જીવન ઉચ્ચ માળવાની પ્રતિષ્ઠા હોય. સ્વહારમાં જ નિશ્ચય કરો કે આજનું જીવન તો ઉચ્ચ પ્રકારે ગાળીશ સાને વિચાર કરવો કે સહવારે લીધેલી પ્રતિષ્ઠા પાળી છે કે નહિ ? અને પોતે કેવું જીવન ગાળ્યું છે. ઉચ્ચજીવન ગાળનારા મનુષ્યો જ જીવનનો સદુપયોગ કરે છે. તમે તમારા જીવનના સદુપયોગ કરજો.

એક નિશ્ચય એવો રાખવો કે ‘હું જાણ છું.’ જ્યારે તમે આવો નિશ્ચય રાખશો ત્યારે તમારે અક્ષમ જીવન ગાળવું જોઈશે, જાનના અર્થાત આત્માનાં ઉચ્ચ લક્ષણો તમારામાં સ્વભાવસિદ્ધ કરવા કાળજી રાખવી જોઈશે. તમારું ઉચ્ચ આદર્શ જાણ હોવાથી તમે અક્ષમ થાઓ ત્યાં સુધી તમારે તમારા જીવનને તેમજ યત્ન કરવો જોઈશે. તેથી ઉઠ્યા રસ્તે તમારાથી જવાશે નહીં કહ્યું છે કે “ જે જેનું ચિત્તન કરે તે તેમજ યત્ન નય ” આ ન્યાયે તમે જો જાનવું ચિત્તન કરના રહેશો તો આખરે જાનવો અનુભવ કરી શકશો.

તમારા આચાર અને વિચાર બંને ઉંચા પ્રકારના હોવા જોઈએ. તમે વિચારથી કે આચારથી કોઈને હાનિ નહિ કરી શકો, સર્વને તમારા આત્માતુલ્ય માનતાં રીખવું પડશે. સર્વ પ્રતિ પ્રેમ, મમતા અને સ્નેહભાવ રાખવો પડશે. તમારા જીવનનો સદુપયોગ કરવા માટે તમને જેટલી ક્ષણ મળે તેટલી ક્ષણો અન્યનું લવું કરવામાં ગાળવી પડશે. હમેશાં જીવન ઉચ્ચ ધાય, તેજ લક્ષ્ય રાખવું પડશે. દુરાચરથી દૂર નામ્નવું પડશે કદી પણ કોઈના પ્રતિ ઉશ્કેરાઈ જવાની ટેવ રાખવી નહિ. સ્વહારથી જ એક પ્રતિષ્ઠા કરવી કે આજનું જીવન ઉચ્ચ ગાળીશ સત્ય બોલોશ, આ પ્રમાણે આખો દિવસ તમે કરેનો પ્રતિષ્ઠા પાળવા લક્ષ આપજો, તમારી પ્રતિષ્ઠાથી બ્રષ્ટ થવાય એવાં અનેક કારણો મળશે, તે વખતે પણ તમે અસત્ય નહિ બોલો તો તમારી પ્રતિષ્ઠા પગારો તમને હાનિ થવા વખત આવે, લાલ જતો રહેતો હોય છતાં પણ તમારે કદી સત્યનો ત્યાગ ન કરવો. આ એક જ ગુણને ધારણ કરવાનો અભ્યાસ પડતા તે સ્વભાવાસદ્ધ થશે.

ઉચ્ચજીવન ગાળનારે પોતાના જીવનની જ દેખરેખ રાખતી ધટે છે, તેણે પારકા પચાત કરવાની ટેવને છોડી દેવી જોઈએ. દોષ આમ કરે છે ને ક્ષમાણું તેમ કરે છે એવી કૃપા કરી કરતી નહિ તેમ સાલગતી નહિ. માત્ર પોતે પોતાના જીવનપથથી ભ્રષ્ટ ન થઈ જાય એટલી કાળજી રાખતી. તેમને ક્રોધ ધણું ચઢે તો હોય તો ક્રોધનો ત્યાગ કરી શાંત રહેવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી અને દિવસમા ગમે તેવા ક્રોધ ઉત્પન્ન કરે તેવા પ્રસંગો આત્મ થાય છતાં પણ તમારે ક્રોધ કદી કરવો નહિ. સ્વહારથી સાંજ સુધી બરાબર સાવચેતી રાખતી. જેમ તમે તમારા વેપારમાં ખોટ ન જાય તેની સાવચેતી રાખો છો, પડતર કરતાં એછી કિંમતે વેચાઈ ન જાય તેની કાળજી રાખો છો, તેમ તમારે તમારા વર્તનમાં પણ કરેલી પ્રતિજ્ઞાથી વિરૂદ્ધ વર્તન ન થાય તેની કાળજી રાખતી જોઈએ અને સાળે વિચાર કરવો જોઈએ કે આજે તમે કેવું વર્તન રાખ્યું.

જેમ વેપારમાં સરવાણુ કહાડવામાં આવે છે તેમ દરેક મનુષ્યે પોતાના આચાર-વિચારમાં ફેટના આગળ વધ્યા તેવું સરવાણુ કાઢવું ધટે છે. પોતાનું જીવન ફેટલી દરજ્જે ઉચ્ચ જન્યુ તેવું સરવાણુ કાઢવું ધટે છે. પોતે કેવું જીવન ગાળવું છે તે પ્રથમ નક્કી કરવું જોઈએ અને તે પછી તે નક્કી કરેલા માર્ગે ચાલવું જોઈએ. સંસારની ટાઇપણું વસ્તુ કરતા તમારે તમારા જીવનની કિંમત અધિક આંકવી ધટે છે; ગયેલો સમય જેમ ફરી આવતો નથી તેમ વિનેષ્ટુ જીવન પાછું નથી મળતું એમ જાણી જીવનનો હમેશાં સંદુપયોગ કરવો.

મનુષ્યમાત્રમાં ઇશ્વરનો અંશ છે એ આપણે જાણીએ છીએ, મારામાં, તમારામાં અને સર્વમાં ઇશ્વરનો અંશ છે. ઇશ્વર સર્વત્ર વ્યાપક છે એમ સર્વ ધર્મશાસ્ત્રો કહે છે. મનુષ્યમાં ઇશ્વરનો અંશ છે તેને તે પ્રયત્નથી પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ કરી શકે છે. જાણેલી વસ્તુનો જ્ઞા સુધી અનુભવ થતો નથી ત્યાં સુધી જાણેલું નકામું છે. તમે તમારામાં રહેલા ઇશ્વરના અંશને જ્યાં સુધી પ્રકટ નથી કરી શકતા ત્યાં સુધી તમારું જીવન મિથ્યા છે. પોતામાં રહેલા ઇશ્વરના અંશનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવા માટે જ મનુષ્યનો જન્મ છે. આ ઇશ્વરના અંશનો—પરમાત્માનો મનુષ્યે પ્રયત્નથી સાક્ષાત્કાર કરવો એ તેનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે. તેનો સાક્ષાત્કાર કરવા માટે તેણે પોતાનું જીવન ગાળવું, જે જે કરવું ધટે તે કરવું, જ્યારે તે પોતાના આત્માનો અનુભવ કરે છે ત્યારે આત્માની અમૂલ્ય શક્તિઓનો તેનામાં આવિર્ભાવ થાય છે.

પરમાત્માની જે સર્વજ્ઞને સર્વ શક્તિમાનપણાની શક્તિઓ છે તે સર્વ મનુષ્ય પોતામાં પ્રકટાવી શકે છે. તે પ્રકટાવવા માટે ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર કરવો જોઈએ. પૂર્વે અનેક મહાપુરુષોએ ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર પોતાના મનુષ્યાવતારમાં કરેલો છે. તેમને આપણે ઇશ્વરાવતાર તરીકે પૂજીએ છીએ. અનેક ઋષિમુનિઓએ ઇશ્વરનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન કરી પોતામાં ઇશ્વરની સિદ્ધિઓને પ્રત્યક્ષ કરી હતી. આ મર્થ આપણે આપણાં ધર્મશાસ્ત્રો ઉપરથી જાણીએ છીએ. તે તે મહાપુરુષોએ પોને જેવા વર્તનથી આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરેલો તે સર્વ શાસ્ત્રોમાં જણાવ્યું છે. આપણે તેવું વર્તન સેવીએ, તો જરૂર આપણને પણ ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર થવાનો.

ક્રાઇ પણ વસ્તુ પ્રયત્નથી મેળવી શકાય છે. કહ્યું છે કે: 'મનુષ્ય પોને પોતાને જોવા કરવા ધારે છે તેવો તે થઈ શકે છે.' આ વાત સાચી છે તમે જો દેવ થવા ધારશો તો દેવ

યશો, અને જડ-મૂર્ખ થવા ધારશો તો તેવા યશો, તમે ધર્માત્મા થવા ધારશો તો તેવા યશો અને પાપાત્મા થવા ધારશો તો તેવા યશો. તમે જેવું જીવન ગાળશો તેવા તમે યશો, ઉચ્ચ થવા માટે ઉચ્ચ જીવન ગાળો અને નીચ થવા માટે નીચ જીવન ગાળી તમને જેવા થવું ગમે તેવા તમે થઇ શકશો. તમારો જન્મ ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર કરી અનંત સુખ અને આનંદનો અનુભવ કરવા માટે છે. વ્યવહાર પણ તમારા જીવન માટે છે, તમારું જીવન કાંઈ વ્યવહાર માટે નથી. તમે આજકાલ વ્યવહારમાં રચીપચી રહો છો અને પરમાર્થને ભૂલી જાઓ છો તેથી દુઃખી થાઓ છો.

જેમ એક માણસ અદિતી પોતાના ભેરી, છાકરા, મા બાપ વિગેરે સર્વને મૂકી પરદેશ કમાવા માટે જાય. ત્યાંથી દ્રવ્ય કમાઇને પાછા આવવાનો તેનો નિશ્ચય હોવા છતાં ત્યાં જઈ દ્રવ્ય કમાવાની વાત ભૂલી જાય, ઘરના સગાં સબંધીને ભૂલી જાય અને ત્યાં જ ફરી સખ કરે, પ્રભ મેળવે, નવા સગા કરી ત્યાં રહે અને દ્રવ્ય કમાઈ ઘેર જવાનું ભૂલી જાય. હવે તેને ત્યાં માત્ર અમુક વર્ષ સુધી જ રહેવાનું હોય તેટલી મુદતમાં જેટલું કમાવું હોય તેટલું કમાઈ મુદત ચતા પાછા ઘેર જવાનું હોય તે વાત તે ભૂલી જાય અને નવાં ભેરી છાકરામાં રચ્યો મચ્યો રહે. હવે મુદત ચતા જે કમાણી કરી હોય તે લઇને તેને પાછા જવાનું હોય તે વખતે તેની પાસે કાંઈ કમાણી ન હોય પણ ઉંદુ દેવુ થઇ ગયું હોય, હવે તેણે તે દેવું તો ઘેરથી પણ મોકલી આપવાનું જ હોય, આવા માણસને ત્યારે ઘેર પાછા જવાની મુદત આવે ત્યારે સમજાય છે કે આપણે અદિ આવી કાંઈ કમાયા નહિ તે ભૂલ કરી. હવે પાછા ખાલી હાથે જવું પડશે આવી જ સર્વની દશા છે. આપણો આત્મા અમર છે. તેને માત્ર પ્રારબ્ધના સંસ્કારને લઈ આ જન્મ લેવો પડ્યો છે. તે જો આ જન્મમાં પ્રયત્નવડે મળેલા જીવનનો સદુપયોગ કરી ઇશ્વરનો પોતાનામાં સાક્ષાત્કાર કરી શકે, ઇશ્વરને ઝાળખી શકે તો પછી તેને ફરી આ દેહ ધારણ કરવો ન પડે અને આત્માના અખંડ સુખની પ્રાપ્તિ થાય.

દરેક મનુષ્ય પોતાનું કર્તવ્ય શું છે તે ભૂલી જાય છે. તેને સમજાયુંમાં આત્મા પછી જાણે વ્યવહારમાં જ રચીપચી રહેવાનું હોય એમ લાગે છે. આખો દિવસ ધધો રોજગાર કરે, ઘણા સાયજૂડ પણ કરે, પ્રપંચ કરે, અતિથિથી દ્રવ્ય મેળવવા તૈયાર થાય, સ્ત્રી પુત્રાદિ-કર્મા પોતાનું સર્વસ્વ માને અને માત્ર દ્રવ્ય કમાવાનો પ્રયત્ન કરવામાં પોતાના જીવનનું સર્વસ્વ રહેલું છે એમ માની વર્તે છે. પોતાનું કર્તવ્ય જ તે છે એમ માની વર્તે છે. તેમને આવી ધમાસમાં ખપ્પર નથી કે આ મળેલો મનુષ્યજન્મ મિથ્યા વહી જાય છે, હાથમાં આવેલો હીરો કાદવમાં રગોળાય છે, મળેલો મમય નકામો જતો રહે છે. તેમને મરવું છે એ વાત પણ યાદ રહેતી નથી. જેને માટે તે આટલું બધું કરે છે તે મનુષ્યદેહ ક્ષણભંજુર છે, ક્યે વખતે પડી જશે તેની તેમને ખપ્પર રહેતી નથી. અને તેથી તે કદી પણ પરમાર્થ સિદ્ધ કરવા યત્ન કરતા નથી. વેપારનું સરવાળું કાઢે છે પણ પરમાર્થમાં ફેટલી કમાણી કરી તેનું સરવાળું કાઢતા નથી. અને આખરે મરણ નજીક આવતા પસ્તાવો કરે છે.

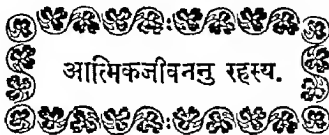
તમારે તમારા જીવનનો સદુપયોગ કરવો. નક્કી માનવું કે મનુષ્યશરીર એ આત્મા માટે છે. આત્માની ઉત્તિ કરવા તે શરીરનો ઉપયોગ કરવો તેજ સદુપયોગ છે. બાળકોને પણ નાનપણમાંથી ઉચ્ચ જીવન ગાળવાના સંસ્કારો નાખો, તમે લડે વેપાર કરો, ધધો કરો, ધન કમાઓ. સ્ત્રી પુત્રાદિમાં રતેહ રાખો વૈલવો ભોગવો તેની ના નથી. પણ તેમાં રચીપચી

રહેવું અને ઇશ્વરને ભૂલી જવું એ તો હાનિકર્તા છે. સર્વ કામ કરતાં એમ નજીવું નોંધવું કે તે સર્વ મનુષ્ય શરીર માટે છે, આત્મા માટે નથી. આપણે જે કરવાનું છે તે આત્મા માટે છે. અર્થાત્ આત્માનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવા માટે જીવવાનું છે. જેટલું આયુષ્ય હોય તે આયુષ્યની અદર પોતાના આત્માનો પ્રસક્ત અનુભવ કરવો એ જ ખરું કર્તવ્યકર્મ છે. તે સિવાય જીવનમાં જે કાળ ગાળવો તે નકામો છે. વ્યવહારના સર્વ પદાર્થો શરીર માટે છે. શરીર પણ આત્મા માટે છે. શરીરના સુખની કાળજી રાખી આત્માને ભૂલી જવો નહિ.

તમારામાં જેમ જેમ આત્માનો આવિષ્કાર થતો જશે તેમ તેમ તમારું જીવન ઉચ્ચ થતું જશે, સર્વત્તિમાધના તમારામાં જાત્રત થાય તો માનવને કે હવે તમારામાં ઇશ્વરી શક્તિ જાત્રત થઈ છે. કાલનું પણ અદિત કરવાની વૃત્તિ બે શમી જાય તો જાણીએ કે તમે હવે પરમાર્થમાં આગળ વધ્યા છો. ક્ષણિક અને નાશવંત વ્યવહારના પદાર્થો ઉપરથી બે મમત્વશુદ્ધિ ઓછી થઈ તો જાણીએ કે હવે તમે તમારી પ્રીતિ આત્મા પ્રત્યે જોડી છે. તમારામાં નિરંતર પ્રસન્નતા કામ્ય રહેતી હોય તો જાણીએ કે હવે ઇશ્વરના શુણ્ણનો તમારામાં આવિર્ભાવ થવા માંડ્યો છે. કશાથી પણ બે મન લલચાય નહિ તો સમજીએ કે હવે તમારી ઉર્ધ્વગતિ થઈ છે. તમારામાં ક્રોધનો અંશ પણ ન રહે અને સદા શાંતિ જામી રહે તો જાણીએ કે હવે તમે ઇશ્વરના અભિમુખ થયા છો. તમારો સ્વભાવ સત્યશીલ અને, કદી પણ અમત્ય યોગવાની વૃત્તિ થઈ ન આવે તો જાણીએ કે હવે તમે તમારા જીવનનો સદુપયોગ કરવા માંડ્યો છે. અન્ય પ્રાણીઓનું દિત કરવાની તમને શુદ્ધિ પ્રકટે, વિપતિગ્રસ્ત મનુષ્યોને વિપતિમાંથી છોડાવવાનું તમને મન થાય તો જાણીએ કે હવે તમે તમારા જીવનને સાર્થક કરી રહશો.

આ સર્વનો તમે તમારા જીવનમાં પ્રત્યક્ષ અનુભવ ન કરી શકો ત્યાં સુધી તમે જાણીએ જીવન મિથ્યા સમજીએ. તમે ગમે તે કામ કરવા છતાં પણ ઇશ્વરને ન ભૂલશો. પરમાર્થમાં આગળ વધવાના વ્યવહારો ઉત્તમ પ્રકારે સિદ્ધ થાય છે. તેને તેના કાર્યમાં ઇશ્વર મદદ કરે છે. તમને બે ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા હોય તો તમે તમારા વ્યવહારમાં ઇશ્વરની સહાય લેતાં શીખીએ. ઇશ્વરની સહાય મળતાં તમારો વ્યવહાર સર્વોત્તમપણે સંધારે. જોઈતી સર્વ વસ્તુઓ મેળવી આપવામાં ઇશ્વર મદદ કરશે અને સર્વ રીતે તમે તમારી ઉત્તિ કરી શકશો.

વ્યવહારમાં ઇશ્વરની મદદ લેતાં આવડી નોંધીએ. તેને માટે તો તમારે ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા ભક્તિ રાખવી જોઈએ. શુદ્ધ ચારિત્ર્યવાળા થવું જોઈએ. તમારું જીવન બદલવું જોઈએ. ઇશ્વરને અનુકુળ વર્તન રાખવું જોઈએ, ઇશ્વરાભિમુખ થવું જોઈએ. તમે તમારામાં ઇશ્વરની જે શક્તિ છે તેને જાત્રત કરી શકો તો પછી તમારો વ્યવહાર અને પરમાર્થ બંને સિદ્ધ થવામાં વિઘ્ન નહિ આવે. તમારે હમેશા તમારા આચારવિચાર ઉપર દેખરેખ રાખ્યા કરવી. તમારું વર્તન ઇશ્વરથી વિરૂદ્ધ ન હોવું જોઈએ. તમારા વિચાર શુભ અને હૃદય પવિત્ર રાખવું જોઈએ. દરરોજ ઉત્સાહથી પ્રયત્ન કરતા રહો, રોજનું રોજ તમારા વર્તનનું સરવાળુ દાઢતા રહો, તમે કંઈ કમાયા છો કે ખોયું છે તે તપાસતા રહો, તમારા જ જીવનના દ્રષ્ટા બને. તમારા કરેલા નિશ્ચય પ્રમાણે જ જીવન ગાળો, તેથી અવગણે રસતે વર્તન થઈ ન જાય તેની તપાસ રાખતા રહો તો જરૂર તમારું જીવન સુધરવાનું, તમને ઇશ્વર તમારા વ્યવહારમાં પણ સહાય આપવાના અને તમારો પરમાર્થ પણ ઉત્તમ પ્રકારે સંધાવાનો.

આત્મિકજીવનનું રહસ્ય.

(અનુમધાન ગતાસ્થી)

(અનુવાદક રા. રા. મણિવાન નયુભાઈ દોસી. બી. એ.)

આ

પણે માનવી જીવનને દોઢી ઈંચાઓની પ્રગતિઓથી આત્મિકપ્રગતિને કેવી રીતે ભુગી ભગી શકાયું? મનુષ્ય વિષય સુખ પાછળ દોડે છે, કીર્તિ પાછળ ધસે છે, સામાજિક પ્રતિષ્ઠા સારૂ પ્રયત્ન કરે છે, અને ગજડીન સતા મેળવવા મથે છે. આ સુંદર દુનિયામાં ચારે બાજુએ જે અનેક ઈચ્છાના પદાર્થો આવેલા છે, તે પદાર્થોને મહત્ત્વ કરવાને તે ધણી જ લાખમા ધરાવે છે તેની ઈચ્છા દોરે તેમ એક યા બીજા પદાર્થ પછવાડે ધસે છે. ત્યાં તેની વાચનાનો પદાર્થ મળે ત્યાં તે જાય છે જે તેને કીર્તિ નેહની હોય છે તો સવારે ઘડેનો છંદ છે, ગરે મોડા સુષ રહે છે અભ્યાસ કરે છે અને પોતાની જાતને આગળ લાવવાને બનતો પ્રયત્ન કરે છે તેની ધારણા જેથી પાર પડે, તેવું જ્યાંથી મળે એમ તેને લાગે ત્યાં તે અહીં તહીં વલખા મારે છે દુકામાં વામનાના પદાર્થ જે સ્થળે મળે તે સ્થળ ભણી ને જાય છે. આ પ્રમાણે મનુષ્ય ઈચ્છાથી દોરાય છે, જે દુનિયામાં હાલત દરેક પવનની આમનેમ ધમધમ છે, તે મનુષ્ય આધ્યાત્મિક મનુષ્ય નહિ પણ સંસારી મનુષ્ય છે. તેને હજી પોતાના ખરા સ્વરૂપનું જ્ઞાન થયું નથી. પણ જ્યારે હિજાતી વામનાઓ વચ્ચે સ્થિર રહે છે. જ્ઞાનથી વચ્ચે અડગ રહે છે અન્યાયથી વિશેષ ધન મળે તેવું હોય છતાં જે પોતાની કીર્તિને કલંકિત કરે નથી.

પોતાના સિદ્ધાંતનો ભોગ આપવા કરતા જે સત્તાને જતી કરે છે. વાચના તેને અમુક રસ્તે દોરે છે, પણ તેને લાગે છે કે તે મેળવવામાં બીજાને નુકસાન થવાનો સંભવ છે, તેને સમયે તે અતર્કુષ્ણ બનીને કહે છે કે “હું પાપ કરીશ નહિ જે કે લાલચો અને વાસનાઓ મને ખેંચવા પ્રયત્ન કરે, પણ હું મારી જાતને કલંકિત કરીશ નહિ.”

તે સમયે આત્માના હિંસા કાલગ્રામથી મનુષ્યની ઈચ્છાશક્તિ વિજ્યની નીવડે છે, અને તે વામનાપર જય મેળવે છે, અને સારથી આત્મિક જીવનનો આરંભ થવા લાગે છે. તેની જ રીતે પોતાની આસપાસના જે મનુષ્યોને તે મ્હાય છે, તે મનુષ્યોમાં તે જીવનની એકતા અનુભવવાનો આરંભ કરે છે, તે સર્વ મનુષ્યોને બધુદુલ્લ ગણે છે, કારણ કે તેમની સાથે તે પ્રેમની સાકળથી જોડાયો છે. પોતાના બાળકને વાસ્તે તેના હૃદયમાં જે પ્રેમ પ્રકટે છે, તે પ્રેમને સર્વ નિરાધાર અને માયાપ વિનાના બાળકો તરફ ફેલાવે છે પોતાની પૂજ્ય માતાને વાસ્તે તેના હૃદયમાં જે પ્રેમ પ્રકટે છે, તેવો પ્રેમ તે સર્વ શુદ્ધ સ્ત્રીઓ તરફ દર્શાવે છે સર્વ નાનાં બાળકો તથા બાળકોના તેને મન પોતાના છોકરા જેવા લાગે છે તેવી રીતે સર્વ શુદ્ધ પુરુષો તેમજ સ્ત્રીઓને તે પોતાના પિતામાતા સમાન ગણે છે તેનો પ્રેમ જીવનની એકતા સ્વીકારે છે અને તે નાત, જાત, રંગ કે વર્ણના બેદ સિવાય સર્વ તરફ વલ્લુ કરે છે. આવી સ્થિતિ જ્યારે મનુષ્યની થાય છે ત્યારે ખરી એકતા અનુભવનાર જ્ઞાન તેનામાં

રહેવું અને ધૃતરને બૂલી જવું એ તો હાનિકર્તી છે. સર્વ કાર્ય કરતાં એમ જાણવું જોઈએ કે તે સર્વ મનુષ્ય શરીર માટે છે, આત્મા માટે નથી. આપણે જે કરવાનું છે તે આત્મા માટે છે. અર્થાત્ આત્માનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવા માટે જીવવાનું છે. જેટલું આયુષ્ય હોય તે આયુષ્યની અંદર પોતાના આત્માનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવો એ જ ખરું કર્તવ્યકર્મ છે. તે સિવાય બીજામાં જે કાળ ગાળવો તે નકામો છે. વ્યવહારના સર્વ પદાર્થો શરીર માટે છે. શરીર પણ આત્મા માટે છે. શરીરના સુખની કાળજી રાખી આત્માને બૂલી જવો નહિ.

તમારામાં જેમ જેમ આત્માનો આવિષ્કાર થતો જશે તેમ તેમ તમારું જીવન ઉચ્ચ થતું જશે, સ્વચ્છન્નિમાયના તમારામાં જાત્રત થાય તો માનજને કે હવે તમારામાં ધૃતરી શક્તિ જાત્રત થઈ છે કાઈનું પણ અહિત કરવાની વૃત્તિ જે શમી જાય તો જાણજને કે તમે હવે પરમાર્થમાં આગળ વધ્યા છો. ક્ષણિક અને નાશવંત વ્યવહારના પદાર્થો ઉપરથી જે મમત્વસુદ્ધિ યોછી થઈ તો જાણજને કે હવે તમે તમારી પ્રીતિ આત્મા પ્રત્યે જોડી છે. તમારામાં નિરંતર પ્રસન્નતા કાપમ રહેતી હોય તો જાણજને કે હવે ધૃતરનાં શુણ્ઠો તમારામાં આવિર્ભાવ થવા માંડ્યો છે. કશાથી પણ જે મન ક્ષત્રયાય નહિ તો સમજજને કે હવે તમારી ઉર્ધ્વગતિ થઈ છે. તમારામાં ક્રોધનો અશ પણ ન રહે અને સદા શાંતિ જામી રહે તો જાણજને કે હવે તમે ધૃતરના અભિમુખ થયા છો, તમારો સ્વભાવ સત્યશીલ અને, કદો પણ અસત્ય બોલવાની વૃત્તિ થઈ ન આવે તો જાણજને કે હવે તમે તમારા જીવનનો સદુપયોગ કરવા માંડ્યો છે. અન્ય પ્રાણિઓનું હિત કરવાની તમને સુદ્ધિ પ્રકટે, વિપત્તિપ્રસત્ત મનુષ્યોને વિપત્તિમાયી ઊદાવવાનું તમને મન થાય તો જાણજને કે હવે તમે તમારા જીવનને સાર્યક કરી શકશો.

આ સર્વનો તમે તમારા જીવનમાં પ્રત્યક્ષ અનુભવ ન કરી શકો ત્યાં સુધી તમે જાણજું જીવન મિથ્યા સમજજને. તમે ગમે તે કામ કરવા છતાં પણ ધૃતરને ન જૂલશો. પરમાર્થમાં આગળ વધનારના વ્યવહારો ઉત્તમ પ્રકારે સિદ્ધ થાય છે. તેને તેના કાર્યમાં ધૃતર મદદ કરે છે. તમને જે ધૃતર ઉપર શ્રદ્ધા હોય તો તમે તમારા વ્યવહારમાં ધૃતરની સહાય લેતાં શીખજને. ધૃતરની સહાય મળતાં તમારો વ્યવહાર સર્વોત્તમપણે સધાશે. જોઈતી સર્વ વસ્તુઓ જેજમી આશ્વાસમાં ધૃતર મદદ કરશે અને સર્વ રીતે તમે તમારો ઉન્નતિ કરી શકશો.

વ્યવહારમાં ધૃતરની મદદ લેતાં આવડી જોઈએ. તેને માટે તો તમારે ધૃતર ઉપર શ્રદ્ધા ભક્તિ રાખવી જોઈએ. શુદ્ધ ચારિત્ર્યવાળા થવું જોઈએ. તમારું જીવન બદલવું જોઈએ. ધૃતરને અનુકુળ વર્તન રાખવું જોઈએ, ધૃતરાલિમુખ થવું જોઈએ. તમે તમારામાં ધૃતરની જે શક્તિ છે તેને જાત્રત કરી શકો તો ખરી તમારો વ્યવહાર અને પરમાર્થ જનને સિદ્ધ થવામાં વિદ્ય નહિ આવે. તમારે હમેશા તમારા આચારવિચાર ઉપર દેખરેખ રાખ્યાં કરવી. તમારું વર્તન ધૃતરથી વિરૂદ્ધ ન હોવું જોઈએ. તમારા વિચાર શુભ અને હૃદય પવિત્ર રાખવું જોઈએ. દરરોજ ઉત્સાહથી પ્રયત્ન કરતા રહો, રોજનું રોજ તમારા વર્તનનું સરવાણુ કાઢતા રહો, તમે કાંઈ કમાયા છો કે ખોયું છે તે તપાસતા રહો, તમારા જ જીવનના દ્રષ્ટા બનો. તમારા કરેલા નિશ્ચય પ્રમાણે જ જીવન ગાળો, તેથી અવળે રસ્તે વર્તન થઈ ન જાય તેની તપાસ રાખતા રહો તો જરૂર તમારું જીવન સુધરવાણુ, તમને ધૃતર તમારા વ્યવહારમાં પણ સહાય આપવાના અને તમારો પરમાર્થ પણ ઉત્તમ પ્રકારે સધાવાનો.

આત્મિકજીવનનું રહસ્ય.

(અનુસંધાન ગનાંકથી.)

(અનુવાદક રા. રા. મણિલાલ નયુલાલ દોસ્તી. ખી. એ.)

આ. પછે માતૃની જીવનને દોસ્તી ઇચ્છાઓની પ્રવૃત્તિઓથી આત્મિકપ્રવૃત્તિને કેવી રીતે જુદી જાણી શકીશું? મનુષ્ય વિષય સુખ પાછળ દોડે છે, કીર્તિ પાછળ ધસે છે, સામાજિક પ્રતિષ્ઠા સારૂ પ્રયત્ન કરે છે, અને રાજકીય સત્તા મેળવવા મથે છે. આ સુંદર દુનિયામાં ચારે બાજુએ જે અનેક ઇચ્છાના પદાર્થો આવેલા છે, તે પદાર્થોને મહત્વ કરવાને તે ધણી જ લાલસા ધરાવે છે. તેની ઇચ્છા દોરે તેમ એક યા ખીજા પદાર્થ પછવાડે ધસે છે. જ્યાં તેની વાસનાનો પદાર્થ મળે ત્યાં તે જાય છે. જે તેને કીર્તિ જોઈતી હોય છે તો સવારે વહેસો ઉઠે છે, રાત્રે ઓડા સુઈ રહે છે. અભ્યાસ કરે છે અને પોતાની જાનને આગળ લાવવાને જનતા પ્રયત્ન કરે છે. તેની ધારણા જેથી પાર પડે, તેવું જ્યાંથી મળે એમ તેને લાગે ત્યાં તે અહીં તહીં વલખા મારે છે. હુંકમાં વાસનાના પદાર્થો જે સ્થળે મળે તે સ્થળ લાશી તે જાય છે. આ પ્રમાણે મનુષ્ય ઇચ્છાથી દોરાય છે, જે દુનિયામાં હાલતા દરેક પવનની આમતેમ ધમકાય છે, તે મનુષ્ય આધ્યાત્મિક મનુષ્ય નહિ પણ સંસારી મનુષ્ય છે. તેને હજુ પોતાના ખરા સ્વરૂપનું જ્ઞાન થયું નથી. પણ જ્યારે ઉજળતી વાસનાઓ વચ્ચે સ્થિર રહે છે, લાલસો વચ્ચે અડગ રહે છે, અન્યાયથી વિશેષ ધન મળે તેવું હોય, છતાં જે પોતાની કીર્તિને કલંકિત કરતો નથી.

પોતાના સિદ્ધાંતનો ભોગ આપવા કરતાં જે સત્તાને જતી કરે છે. વામના તેને અમુક રસ્તે દોરે છે, પણ તેને લાગે છે કે તે મેળવવામાં ખીજાને નુકસાન થવાનો સંભવ છે, તેવે સમયે તે અંતર્મુખ જતીને કહે છે કે “હું પાપ કરીશ નહિ. જે કે લાલસો અને વાસનાઓ મને ખેંચવા પ્રયત્ન કરે, પણ હું મારી જાતને કલંકિત કરીશ નહિ.”

તે સમયે આત્માના ઉચ્ચ કાંતરમાથી મનુષ્યની ઇચ્છાશક્તિ વિજ્યની નીવડે છે, અને તે વાસનાપર જય મેળવે છે, અને સ્વાસ્થી આત્મિક જીવનનો આરંભ થવા લાગે છે. તેવી જ રીતે પોતાની આસપાસના જે મનુષ્યોને તે મ્હાય છે, તે મનુષ્યોમાં તે જીવનની એકતા અનુભવવાનો આરંભ કરે છે, તે સર્વ મનુષ્યોને બંધુતુલ્ય ગણે છે, કારણ કે તેમની સાથે તે પ્રેમની સાંકળથી જોડાયેલો છે. પોતાના બાળકને વાસ્તે તેના હૃદયમાં જે પ્રેમ પ્રકટે છે, તે પ્રેમને સર્વ નિરાધાર અને માજાપ વિનાના બાળકો તરફ ફેલાવે છે. પોતાની પૂજ્ય માતાને વાસ્તે તેના હૃદયમાં જે પ્રેમ પ્રકટે છે, તેવો પ્રેમ તે સર્વ વૃદ્ધ સ્ત્રીઓ તરફ દર્શાવે છે. સર્વ નાનાં બાળકો તથા બાળકીઓ તેને મન પોતાનાં છોકરાં જેવાં લાગે છે તેવી રીતે સર્વ વૃદ્ધ પુરૂષો તેમજ સ્ત્રીઓને તે પોતાનાં પિતામાના સમાન ગણે છે. તેનો પ્રેમ જીવનની એકતા સ્વીકારે છે અને તે નાત, જાત, રંગ કે વર્ગના બેદ સિવાય સર્વ તરફ વહાં કરે છે. આવી સ્થિતિ જ્યારે મનુષ્યની થાય છે ત્યારે ખરી એકતા અનુભવનાર જ્ઞાન તેનામાં

પ્રવેશ કરવા માટે છે, અને તેનો અર્થ ગ્રેમ—જે તેના પોતાના પ્રમાણમાં ધણો સુંદર હતો તે પણ સર્વવ્યાપી દિવ્યગ્રેમના રૂપમાં ફેરફારી જાય છે. હવે ત્યારે અસત મનની ઉલોમી પ્રવૃત્તિઓ વખતે મનુષ્યને ઉચ્ચ મનનું ભાન થવા લાગે છે, અને મન ઉપર સામ્રાજ્ય અસ્થાપનાર ઉચ્ચ શુદ્ધિના અવાજનું તેને ભાન થાય છે, અને તે અવાજને પોતાના લાભાર્થે વાપરે છે, ત્યારે જે મન અત્યાર સુધી બહારના પદાર્થો અને બનાવોનું અવલોકન કરવામાં રોકાયું હતું તે મન ઉપર શુદ્ધિની ઉત્પાદક શક્તિનું જોર ચાલવા લાગે છે, અને તે વખતે આત્મા પ્રકટ થાય છે અને આત્માનું સ્વરૂપ ઉત્પાદકશક્તિ રૂપે પ્રકટી નીકળે છે.

ત્યારે ફરીથી એ પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે કે, “આત્મિક જીવન એટલે શું?” જેને હિંદુઓ સિદ્ધિઓ કહે છે અને પશ્ચિમની પ્રજા અતીન્દ્રિય શક્તિઓ કહે છે, તે સક્ષમ શરીરનાં શુભ સાથે આત્મિક જીવનને કાંઈ સંબંધ નથી. દરથી જોઈ શકવું, અથવા દરથી સાંભળવું, અથવા તો આ ત્રણ ભુવનોના શરીરોની શક્તિઓનો ઉપયોગ કરવો—તે પણ આત્મિક જીવન ગણી શકાય નહિ. જેની રીતે આ સ્થૂળ ભુવનોમાં અનેક બનાવો બને છે, તેવી રીતે સૂક્ષ્મ ભુવનમાં પણ અનેક અનુભવો બને છે, તેનું વિશાળ જ્ઞાન તે પણ આત્મિક જીવન નથી, આ ઉપર જણાવેલા ટાઈ પણ બાબત સાથે ખરા આત્મિકજીવનને સંબંધ નથી. તે શુંજીમાં અને સ્વરૂપમાં તદ્દન લિન્ટ છે, પ્રભુનું જ્ઞાન અને તે જ્ઞાનનો દરરોજના જીવનમાં અનુભવ કરવો, તેનું નામ જ આત્મિકજીવન કહી શકાય.

૩૯. મીઠર જે એક ઉત્તમ ખ્રીસ્તી હતો, તેણે પોતાના વિદ્યાર્થીઓ સંમુખ બાપણ આપતા હિંદુધર્મ વિષે જે ઉદ્ગારો કાઢ્યા હતા, તેમાં ઉંડું રહસ્ય રહેલું છે. તેણે કહ્યું હતું કે “હિંદુધર્મે દુનિયાને બે મોટા કિમતી સિદ્ધાંતો શીખવ્યા છે. એક તો ઇશ્વરનું સર્વવ્યાપીપણું અને બીજો સિદ્ધાંત મનુષ્ય જાતિની એકતા. એક ધર્મનો સુસ્ત અનુયાયી બીજા ધર્મની આ પ્રમાણે ખુબી બતાવે, તે તેના સ્વભાવની ઉદારતા અને વિશાળતા સૂચવે છે, અને હું ઇચ્છુ છું કે બધા ખ્રીસ્તીઓ તેવીજ ઉદારતા અને વિશાળતા બતાવે.” ઇશ્વરનું સર્વ વ્યાપીપણું ” આ શબ્દો આપણે વિચારીશું. તમને આ શબ્દો શુદ્ધ અને કદાચ નીરસ પણ લાગશે તે શબ્દોમાં તમને બહુ રસ ન પણ આવે. પણ આપણે તે શબ્દોનું રહસ્ય સમજવા પ્રયત્ન કરીશું સામાન્ય અર્થતો એ જ થાય છે કે પ્રભુ સર્વત્ર છે, સર્વ વસ્તુઓમાં, પણ એટલામાં તેનો અર્થ સમાઈ જતો નથી.

તમે દરિયા કિનારે જુઓ અને તમે દરિયાના ધુધવાટ કરતા મોટા મોજાઓને જુઓ, તો ત્યાં તમને પ્રભુની શક્તિ પ્રકટ થયેલી જણાશે. ત્યાં તમે તે દરિયાના મોટા તરંગોમાં પ્રભુનું બળ સાકાર થયેલું જોઈ શકશો. તમે ટ્રાઇ ઘાટી ઝાડીવાળા ભવ્ય જંગલમાં જાઓ અને ખરા મધ્યાહ્ને તે જંગલની શાંતિ, મૌન અને છાયા અનુભવો તો ત્યાં તમને દિવ્ય શાંતિનો સાક્ષાત્કાર થશે, અને તે જંગલના વૃક્ષોદ્વારા તમે દિવ્યતાની હાજરી અનુભવી શકશો. તેજ રોતે જો તમે દૂર આવેલા હિમાલય પર્વત તરફ જાઓ, અને તમે તેની અદ્ભુત દૃશ્યતા અને શુદ્ધ બરફનો નિર્જન રસ્તો જુઓ તો તમને તે પર્વતમાં પ્રભુની દૃશ્યતા અને સ્થિરતાનો ખ્યાલ આવશે, અને તે બરફમાં તમે નિષ્કલંક અને અરપસર્થ પવિત્રતા અનુભવી શકશો. તમે આકાશ તરફ નજર કરો, તો ત્યારે ખગોળવેતા ધણા હાલતા ગોળાઓ જુએ છે, ત્યાં તમે ખાલી આકાશમાં પ્રભુની શાંતિ જોશો, અને તે હાલતા આકાશી ગોળાઓમાં પ્રભુનું જીવન અનુભવી શકશો. ઉપર આવેલા આકાશમાં તેમજ નીચેની ધરતીમાં એવું એક

પશુ તત્ત્વ નથી કે જે આપણને પ્રભુનાં વિશ્વવ્યાપીપણાનો ખ્યાલ ન આપી શકે. તેટલા માટે પ્રભુનાં વસ્ત્ર રૂપ કુદરત તરફ તમે દૃષ્ટિ કરો તો તમે તે વસ્ત્રોમાં રહેલા પ્રભુને જોશો, કારણ કે પ્રભુજ એક મહાન હયાતી છે. આવી ભાવના તેનું નામ જ પ્રભુનું વિશ્વ વ્યાપીપણું છે. હલુ આપણે જરા વધારે સમીપ જતા જઈએ. અનેક ઇશ્વરવાદની ભાવનાને ઘણા લોભા ધિક્કારે છે. પશુ જે તે ભાવનાને યથાર્થ સમજવામાં આવે તો તે ભાવનાદ્વારા મનુષ્યની મર્યાદિત ભુદ્ધિએ અનેક આકારોમાં પ્રભુની દિવ્યતા જોવાને પ્રયત્ન કર્યો છે તત્ત્વજ્ઞાનીઓ પોતાની કલ્પનાવડે તે દિવ્યતાનો દાર્ઢિક ખ્યાલ પામી શકે, પણ સામાન્ય મનુષ્ય તો તે દિવ્યતાને અમુક આકારમાં પ્રકટ થયેલી જુએ, ત્યારેજ તેનો ખ્યાલ પામી શકે. માટે જે તમારામાં જ્ઞાત હોય તો મનુષ્યના અને પ્રભુના જીવનના રહસ્યને જણાવનાર તમારું ઉકુ જ્ઞાન બાલ્ય વસ્તુઓને જોનાર વિજ્ઞાનને લીધે જતું કરતા ના પશ્ચિમ આપણને જે વિજ્ઞાન શીખવે છે, તે ભલે આપણે શીખીએ, પણ પશ્ચિમની પ્રગતે શીખવે કે પ્રભુનું ચૈતન્ય અમર્યાદિત છે અને તે સર્વ સમયે પ્રકટ થયુંજ નય છે, જે આપણે પશ્ચિમની પ્રગતને આ પ્રભુના મર્વવ્યાપીપણાનો ઉમદા સિદ્ધાંત શીખતીએ તો આ અનેક ઇશ્વરવાદ પણ અદ્ભુત સ્વરૂપ ધારણ કરશે. ત્યારે તમારા બધી પ્રેમભરી દૃષ્ટિથી જોતી તમારી સ્ત્રીનો તમે વિચાર કરશો ત્યારે તમારી પ્રેમાળ પત્નીની આબોધારા તમે લક્ષ્મીને-ગૃહની પ્રદર્શિત દેવીને તમારા બધી સ્તિત્ત્વ દૃષ્ટિએ જોતી અનુભવી શકશો. અને ત્યારે જો પોતાના પતિને ગૃહના રક્ષક અને આધારરૂપ જુએ છે, ત્યારે તે પતિમાં વિશ્વના જીવનનું રક્ષણ કરનાર અને ટકાવનાર વિષયને તે જોઈ શકશે. ઘરના આંગણમાં રમતા બાળકોને તમે જુઓ ત્યારે તમે બાલકૃષ્ણને ગોપીઓ સાથે નિર્દોષ આનંદ કરતાં અનુભવી શકશો, અને ત્યારે તમે દોષ માતાને પોતાના બાળક તરફ પ્રેમથી જોતી જોશો, ત્યારે તમે વિશ્વજનની વિશ્વની અબળ માતા-દુર્ગાને દુનિયા તરફ પ્રેમાળ દૃષ્ટિથી વળેલી જોશો. તમે કહેશો કે આતો અનેક ઇશ્વરવાદ છે. હા! ખરી વાત છે. પણ તે મનુષ્યના જીવનને આધ્યાત્મિક બનાવવાની ક્રિયા છે. આકારોથી જરા પણ અંબળ ન જતાં તે આકારો પાછળ રહેલા જીવનને જોવાની આ ક્રિયા છે, આકારો અનેક છે, પણ જીવન તો એક જ છે. વસ્તુ એક સત છે, પણ તે વિવિધ નામથી બોલાય છે. શું શાસ્ત્રોમાં સખતમાં નથી આવ્યું કે જે દોષ પણ આકારની ઉપાસના કરે છે, તે મારીજ ઉપાસના કરે છે? ત્યારે હવે તમને ખ્યાલ આવશે કે આત્મિક જીવન એટલે પ્રભુને સર્વ સ્થળે અને સર્વ વસ્તુમાં જોવાની ક્રિયા.

પશુ હવે હું આ વિચારને વિશેષ લખાવવા માગુ છું આ પ્રભુના વિશ્વવ્યાપીપણાની ભાવના બજારમાં, ઓફિસમાં અને છેક રસ્તામાં લઇ જવા માગું છું કે જેથી જે તમે ધારો તો તમે દરેક આધ્યાત્મિક મનુષ્ય યઇ શકો આ જગતમાં અનેક પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ છે. અનેક પ્રકારના ધંધાઓ છે કે જેવડે આ દુનિયાનું તત્ર ચાલે છે. વ્યાપારની પ્રવૃત્તિ વડે પ્રગ્નઓ એકબીજાના સખધમાં આવે છે, અને કરોડો પુરૂષો, સ્ત્રીઓ, અને બાળકોને પોષણ મળે છે. વ્હાણો દરિયાપાર ચાલે છે, અને એક પ્રગ્નનો માલ બીજી પ્રગ્નને પહોંચાડે છે. વ્યાપારીઓ આ માલ જનસમાજને પહોંચાડે છે. અને આ રીતે જે માલ તેમને મળી શક્યો ન હોત, તે માલ તેઓ મેળવી શકે છે વળી જનસમાજમાં વ્યવસ્થા રાખવાનું કામ જુઓ. જે જનસમાજમાં વ્યવસ્થા રાખનારા ન હોય તો બળવાનો નિર્મળોને કચરી નાંખે. માટે કાયદાનું મોટું બંધારણ-જેમાં ન્યાયાસત્તરના ન્યાયાધીશનું, કચેરીમાં વકીલોનું, અને રસ્તામાં

પોલીસોનું કામ-વગેરેનો સમાવેશ થાય છે, આ સર્વને લીધે જનસમાજ વસવાટાયક અને છે, તેઓ ખજાનોના ત્રાસ સામે ગરીબોનું રક્ષણ કરે છે. વળી 'રાજ્યનું' બંધારણ કુટુંબના જીવનપર આધાર રાખે છે. અને કુટુંબમાં પિતાના રક્ષણ કરનારા હાથ, માતાનો પ્રેમ, બાળકનો આનંદ જેવામાં આવે છે. વળી 'ડોક્ટરના' ધંધાનો વિચાર કરો! તે ડોક્ટર નિર્લેપ રીતે લયના રચનામાં જાય છે, તે માંદગીની ખરદાસ કરતાં કાષ્ઠવાર પોતાના પ્રાણને જોખમમાં નાંખે છે. તે પોતાના હાથ એવી નાજુક રીતે ફેળવે છે કે લયના પ્રસંગે તેની ચતુરાઈ મનુષ્યને મદદ કરવામાં મનુષ્યના રોગ મટાડવામાં ઉપયોગી થાય. વળી મનુષ્યજાતિના શિક્ષકોનો વિચાર કરો. તેઓ લલિત્યના શહેરીઓને ઉમદા મનુષ્યો અને સ્ત્રીઓ થવાની ફળવણી આપે છે. વળી દુનિયા જેથી ચાલી શકે તેની પ્રવૃત્તિ કરનારા મનુષ્યોનો વિચાર કરો. આ બધા વ્યાપારીઓ, વપ્તોલો, ડોક્ટરો, શિક્ષકો, કારીગરો એ દિવ્યપ્રવૃત્તિના પ્રતિનિધિઓ નહિ તો ખીજા કોણ છે? શું તેઓ જીવનની દરેક પ્રવૃત્તિમાં પ્રજાના હાથ, પગ, હૃદય અને મસ્તક નથી? તમને ચાર વર્ષો અને તેની ઉત્પત્તિના ઇતિહાસ વિષે માહિતી હશે. બાંધણો બજાના મુખમાંથી પ્રકટયા, ક્ષત્રિયો તેના ખભામાંથી, વૈશ્યો તેની જંઘામાંથી અને શ્રદ્ધો તેના ચરણમાંથી પ્રકટયા. તમે આવી વાતો સાંભળી ધણીવાર હસો છો. અને એમ માનો છો કે આવી દત્તકથાઓ બાળકોને ગમત કરાવવા માટે છે. પણ તે વાતની પાછળ મહાન રહસ્ય રહેલું છે અને તે હિંદુસ્થાનના ચાર વર્ષો માટે જ નહિ, પણ ચાર વર્ષો માટે છે, કે જે ચાર વર્ગમાં દરેક પ્રજા વહેચાઈ ગઈ છે. હવે તેમને ગમે તે નામો આપે, પણ શિક્ષક વર્ગ, રક્ષકવર્ગ, પોષકવર્ગ અને સેવકવર્ગ આ ચાર વર્ગો દરેક પ્રજામામળી આવે છે, જેઓ ફળવાપેક્ષા છે, જેઓ ખીજાને જ્ઞાન આપે છે, જે ધર્મશુદ્ધો લોકોને બંધિના માર્ગે દોરે છે, જે શુદ્ધો જ્ઞાન તરફ પ્રેરે છે—શું આ બધાઓ લોકોના શિક્ષકો નથી? શું તેઓ પ્રજાના 'અવાજ' રૂપ નથી? અને શું પ્રજા પોતાના મુખરૂપ આ શિક્ષકોદ્વારા બોલતો નથી? અને શું આબુ કામ કરનારા જોવા બાંધણો નથી? શું તેઓ પડિતો અને શિક્ષકો નથી? હવે જો તમે ક્ષત્રિયોનો વિચાર કરો તો રાજા, પાર્લામેન્ટ, ન્યાયાધીશો, વપ્તોલો, છેક હલકા પોલીસથી તે ઉપરો અમલદાર સુધીના કાયદાની વ્યવસ્થા રાખનારા મનુષ્યો-રાજાથી માંડીને તે છેક નીચા દરજ્જાના કોન્સ્ટેબલ સુધી-શું આ બધા મનુષ્યો પ્રજાનો રક્ષક વર્ગ નથી? શું તેઓનો ધર્મ લોકોને દોરવાનો, લોકોનું રક્ષણ કરવાનો અને લોકોને શાંતિમાં રાખવાનો નથી કે જેથી સામાન્ય મનુષ્યો પણ પોતાના કામ ગલરાટ વિના કરે અને રાજાની શાંતિ-જે પ્રજાની શાંતિ છે તે—આ સાધનોદ્વારા આખી પ્રજાપર પથરાઈ રહે.

હવે આપણે વ્યાપારીઓનો અને મજૂરીની વ્યવસ્થા કરનારા મોટાં કારખાનાઓના ઉપરીઓનો વિચાર કરીએ. તેઓ જે સમાજમાં રહેતા હોય, તેને જરૂરનો ખર્ચો માલ એકઠો કરે છે, શું તેઓ પ્રજાની સાથળ જેવા નથી કે જેનાપર પ્રજા નિર્લેપ રીતે અને દલતાથી ઉભી રહી શકે છે, અને જો આવા મનુષ્યો ન હોય તો એક પ્રજા ખીજા પ્રજાઓ વચ્ચે પોતાનો મોત્તો જાળવી શકે નહિ.

હવે શ્રદ્ધોનો વિચાર કરો. શું તેઓ જનસમાજના પગરૂપ નથી? શું તેમના વિના પ્રજા હાલી શકે કે કાંઈ પણ કામ કરી શકે!

હાથથી કામ કરનારાઓ, મજૂરો, દેશની ગીજીને ખતાવનારા, અને તમારા શ્વર્માં મદદ કરનારા આકરો—શું આ બધા ચપળ દિવ્ય પજો નથી કે જે વડે જગત્પત્ની સેવા કર-

વામા આવે છે? સન્યાસી આ ચારે વર્ણની પેલીપાર છે, તે પણ શુ ઉચ્ચ કક્ષાએ મનુષ્યની સેવા કરતો નથી? અને શ્વ જેમ એક વ્યક્તિની સેવા કરે છે. તેમ સન્યાસી શુ મનુષ્ય જાતિની સેવા કરતો નથી? આ દષ્ટિએ શુ શ્વવર્ગે પણ સન્યાસીના પ્રતિનિધિ રૂપ નથી? તમારા પ્રાચીન લઘ્ય હિંદુધર્મમાં તમે કદાપી પણ ન શોધો, વિચારો પણ ન શોધો તેવી ઉચ્ચ ખ્યામતો છે, પણ તેનો તમે અભ્યાસ કરતા નથી.

હવે આ મનુની ભાવના આપણે આપણા જીવનવ્યવહારને લાગુ પાડીએ.

હું પ્રથમ વજીહના ધધા વિષે બોલીશ, કારણ કે તે ધધા વિષે લોકો ધણા હલકા વિશેષણો વાપરે છે. યોગ સમયપર એક ભાપણુ થયું હતું જેમાં વજીહોપર મુકવામાં આવેલા આશ્વેપોનો તે ભાપણુના પ્રમુખે બહુ સારી રીતે ખ્યાવ કર્યો હતો તેણે કહ્યું કે વજીહો સત્યવાદી હોય છે—સામાન્ય રીતે ખીજા મનુષ્યો કરતા પ્રમાણુમાં વિશેષ સત્યવાદી હોય છે. જે કોઈ વજીહ અધ્યાત્મવાદી હોય અને તે અધ્યાત્મવાદી હોય તો તેમાં કાંઈ નવાંધ નથી. તો તેણે પોતાને આ દુનિયામાં દિવ્ય ન્યાયની મૂર્તિ રૂપ ગણવો જોઈએ. જે કેસમાં પોતાના અસીયને કુનેહ મળવાથી ખીજાને અન્યાય થશે એમ લાગતું હોય, તેવો કેપ તે કદાપિ સેશે નહિ. તે પોતાને દિવ્ય ન્યાયના રક્ષક તરીકે ગણશે, અને દરેક ખ્યામતમાં ન્યાય મળે, તેની તે પુરતી કાળજી રાખશે. કદાચ તમે આ સ્થળે પ્રશ્ન કરશો કે શુ તેણે યુનેહગારનો ખ્યાવ ન કરવો? હા! તેણે યુનેહગારનો ખ્યાવ કરવો જોઈએ. તેણે યુનેહગારનું દષ્ટિ બિન્દુ રણુ કરવું જોઈએ, તેમજ સજા કરાવનારનું દષ્ટિબિન્દુ પણ મુકવું જોઈએ. યુનેહગાર ગમે તેવો અપરાધી હોય તો પણ દિવ્ય ન્યાયના રક્ષક વજીહો તેના ખ્યાવમાં જે કાંઈ કહી શકાય તે કહેવું જોઈએ, કારણ કે દિવ્ય ન્યાય દરેકને તેની લાયકાતના પ્રમાણુમાં રૂળ આપે છે. પણ તેણે જોવું જોઈએ કે કોઈ વાત છુપાવાય નહિ અથવા તો જુડા સાક્ષીને ઊભા કરવા નહિ. તેના યુનાને વિશેષ રૂપ ન અપાય તે તેણે જોવું જોઈએ. મનુષ્યની જીદ અને મનુષ્યની દિલમોજીથી કહી શકાય તેવી રીતે તેણે બધી હકીકત રણુ કરવી જોઈએ. મત્ય છુપાવવું નહિ. તેમ ન્યાયની સુગંધ અસલથી કવચિત થવી ન જોઈએ. જે તેને પોતાના લઘ્ય પદનો ખ્યાલ હોય તો વજીહ જે કરે તેમાં તેના હોડથી કપટ અને અસલ દર રહેવું જોઈએ, ન્યાયની અદાયત એ ધર્મરાજની ન્યાય સભાનું ખીજું સ્વરૂપ હોવું જોઈએ કે ન્યાય નિરાધાર અને અનાથોનું રક્ષણ થાય, અને અન્યાયી અને પોતાના જાતી બધુઓને કચરનાર તોફાનીઓને ખરી સજા થાય, જે વજીહો અને ખારીરટરો આ પ્રમાણે કરે તો વજીહાતને બધો ધધો પવિત્ર ન થાય? શુ તે ધધો આ દુનિયાપર દિવ્ય ન્યાયના ચળકતા બિન્દુ રૂપ ન બને? જે એમ થાય તો સઘળા સારા મનુષ્યો વધારે સુખી ન થાય અને સઘળા ખરાબ મનુષ્યો વધારે જલ ન પામે? કારણ કે તેઓ ન્યાયની સમીપ જાય છે, અને ત્યાં ખુશામત કે અમત્યથી નહિ દોરાતાં ન્યાયનાં ત્રાજવાં એક સરખો ધર્મસાક્ષ આપશે.

(અપૂર્ણ.)

વહુચરાજીની યાત્રા.

આ વર્ષમાં પોપ સુદી પૂનમના રોજ અમે બહુચરાજીની યાત્રાએ ગયા હતા. બહુચરાજી એ સુવાળમાં માતાજીનું મોટું ધામ છે. ધણી લોકોની તે કુળદેવી છે જેથી જે નાતના માણસોની તે કુળદેવી છે તે લોકો પોતાનાં છોકરાંની બાપા ત્યાં ઉતરાવે છે. છોકરૂં ૩ કે ૫ વર્ષનું થાય ત્યારે તેને બહુચરાજી લઈ જઈ ત્યાં તેના માથાની લટ લેવરાવી વાળ લેવરાવી માતાજીને પગે લગાડે છે. આ પ્રદારની ધણી લોકો બાપા પશુ રાખે છે. બહુચરાજી એ જગદંબાનું મોટું ધામ ગણાય છે. પહેલાં તો ત્યાં રહેલે દ્રેન નહેાતી ત્યારે લોકો પથ રસ્તે ચાલીને જતા તે પછી મહેસાણેથી મણ્યદેરાડ થઈ રહેલે થતાં તે રસ્તે જવાનું, હાલમાં તો અમદાવાદથી સીધા કલોલ અને કડીને રસ્તે રહેલે આડું થઈ ગયેલી હોવાથી રેલ રસ્તે ત્યાં જવાય છે.

અમદાવાદથી સ્થવારના પોણા દસ વાગે એક દ્રેન બહુચરાજી જવાં ઉપડે છે. આ દ્રેન સીધી બહુચરાજી જતી હોવાથી રસ્તામાં ગાડી બદલવી પડતી નથી. અમદાવાદથી ત્યાં જવાનું બાડું ૦-૧૪-૯ છે. રસ્તામાં સાબરમતી, કલોલ, બોયણી એ વિગેરે સ્ટેશનો આવે છે. અમે અમદાવાદથી સ્થવારની ગાડીએ નીકળી ૨૧ વાગે બહુચરાજી પહોંચ્યા હતા. રસ્તામાં કલોલ એ જકશન સ્ટેશન છે તેમ કડી એ ગાયકવાડી રાજ્યના વિભાગનું ચહેર છે. ત્યાંથી આગળ બોયણી આવે છે તે સ્થળે જોનાનું શાંતિનાથનું મોટું દેરાસર છે. જોનો ધણી યાત્રાર્થી બોયણી જાય છે. બહુચરાજી સ્ટેશને લગભગ ૨૧ વાગે ગાડી પહોંચે છે. બહુચરાજીનું સ્ટેશન છે. સ્ટેશનથી નજીકમાં જ માત્ર એ ખેતરવા દૂર માતાજીનું મોટું મંદિર છે. સ્ટેશનથી જતાં વચ્ચે બાંધેલું તળાવ આવે છે. આ તળાવમાં પાણી પારે માસ રહે છે. તે તળાવની પેલી પાર માતાજીના કાંટનો દરવાજો છે તેમાં થઈ મંદિરમાં જવાય છે. અહીં યાત્રાળુઓને ઉતરવા માટે ઘણી ધર્મશાળાઓ છે. અમે અમદાવાદવાળાં શેઠાણી બાઈ જોડાર શેઠ બાપાલાલ ખેચરાસની ધર્મશાળામાં ઉતર્યા હતા.

માતાજીનું સ્થાન—બહુચરાજી એ સુવાળનો પ્રદેશ ગણાય છે. તે શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકારના રાજ્યમાં કડી પ્રાંતમાં ચાણુરમાં તાલુકામાં આવેલું છે. પાસે ખેચર કરીને ગામ છે. ગુજરાતમાં અંબાજી, બહુચરાજી કાળકાજી એ માતાજીનાં મોટાં ધામ ગણાય છે. કશું છે કે.

આરામરમાં અંબા બિરાજે, પાવાગઢમાં કાળી;

દક્ષિણમાં તુળજા જવાની, સુવાળ બહુચરાજી.

તેમાં બહુચરાજી એ માતાજીનું મોટું ધામ છે. તેનું મહાત્મ્ય પણ વિશેષ છે.

મંદિર—બહુચરાજીનું હાલનું મંદિર સંવત ૧૮૩૯ માં એટલે સન ૧૭૮૩ માં શ્રીમંત દામાજીરાવ ગાયકવાડના નાના કુમાર માનાજીરાવ ગાયકવાડે બંધાવેલું છે. મંદિર લગ્ન અને વિશાળ છે. મંદિરની આજુબાજુ કાંટ છે. હાલ પશ્ચિમ અને દક્ષિણ તરફ કાંટ પડી ગયેલો

હોવાથી નવો બંધાવાની તજ્જીજ ચાલી રહી છે. માતાજીનો વહીવટ શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકાર તરફથી થાય છે. તેમના તરફથી ત્યાં કારભારી રહે છે. માતાજીનું મંદિર પથ્થરનું અને ઉત્તમ કારીગીરી વાળું છે તે ૫૦ ફુટ લાંબુ અને ૩૦ ફુટ પહોળું છે. મંદિર પૂર્વાભિમુખે છે. તેના ઉપર બે ધુમટ અને એક શિખર છે. મંદિર ઉચું બાધણીનું છે. પગથીયાં ચઢ્યા પછી પહેલો સભામંડપ આવે છે. તેની ઉત્તર અને દક્ષિણ બે બાજુ આવવા જવાના બે રસ્તા છે. ત્યાંથી અંદર જતાં બીજો નાનો સભામંડપ આવે છે. ત્યાંથી અંદર માતાજીના ધુમટમાં જવાય છે. માતાજીના મુખ્ય ધુમટના બારણા બહાર પુનરી બેસે છે. એક બાજુ પાટ ઉપર બેઠાજીના માણસો બેસે છે.

અહિં આગળ બાધા હોય તે લોકો જઈ બેઠા પાસે બાધા હોડાવે છે. નાના સભામંડપમાંથી માતાજીના મંદિરમાં જવાય છે. તેમાં લગભગ ચારેક ફુટ ઉંચા મોતરા ઉપર માજીનું સિંહાસન છે. ત્યાં બે બાજુ બે અખડ દીવા બળે છે. અહિં માતાજીની મૂર્તિ નથી, પણ અંદર સુદર ગોખ છે. તે ગોખમાં માતાજીનો બાલાયત્ર છે. આ યત્રની પૂજા થાય છે. અને ગોખમાં માતાજીના ચિત્રવાળી આંગી ચઢાવેલી હોય છે. બાહ્યો સ્નાન કરી રેશમી કપડાં પહેરી માતાજીનાં દર્શન પૂજન માટે અંદર જઈ શકે છે. અને પણ સહકુટુંબ મંદિરમાં માતાજીની પૂજા કરવા હમેશા જતા. અંદર યત્રની ચઢન, પુષ્પ, ધુપ, નૈવેદ્યાદિથી પૂજા કરવામાં અમને પણો જ આનંદ અને શાંતિ થતી.

પૂજન—હમેશા સહવારમાં ચાર વાગે માતાજીના દ્વાર ઉઘડે છે અને માતાજીનો ગોખ તથા તેની બાજુબાજુનો ભાગ પ્રક્ષાલ કરનાર ઘોઈ નાંખી પછી કપડેથી લુંછી સાફ કરે છે અને મંદિરનો બીજો ભાગ મંદિરના કામાડી વાળી ઝુડી સાફ કરે છે. આ પ્રમાણે મંદિર સ્વચ્છ કર્યા પછી પૂજા શરૂ થાય છે. પછી શેઠગોપત્યાર પૂજા થાય છે અને આરતી થાય છે. માતાજીને શીરાનો પ્રમાદ બાળભોગ માટે ધરાવવામાં આવે છે. પછી તે પ્રસાદ બહાર બેઠવામાં આવે છે. દરેક વાઝાના અરસામા યાજ ધરાવવામાં આવે છે. યાજ થયા પછીથી તે પાંચ વાઝા સુધી માતાજીનાં દર્શન માટે મંદિર ખુલ્લું રહે છે. બાર વાઝા સુધી અંદર જઈ પૂજા કરવાનું ચાલુ રહે છે, પછી ભાવિક યાત્રાળુઓ બારથી પાંચ વાઝા સુધી માજીનાં દર્શન કર્યા કરે છે. જેથીમંદિરમાં બીડ થતી નથી. જેને જે વખતે દર્શન કરવા જવું હોય તે વખતે જઈ શકે છે. મુખ્ય પ્રવેશદ્વાર એક છે. પણ બે સભા મંડપોમાં ઉત્તર દક્ષિણ બે બાજુ જવાના રસ્તા હોવાથી યાત્રાળુઓ દર્શન કરી તરત બહાર નીકળી શકે છે.

શણગાર—સાંજે પાંચ વાગે ફરી પ્રક્ષાલ થાય છે અને પછી માતાજીની પૂજા થાય છે. પૂજા થયા પછી માતાજીને શણગાર ચઢાવે છે. અને પછી પૂજા થઈ વિગેરે ચઢાવે છે. તે વખતે માતાજીની ભોગમૂર્તિ ગોખમાં પધરાવી શણગાર ચઢાવે છે, તેમને કુકડાનું વાહન હોય છે, શણગાર રાત્રે નવ વાગે ઉતારી લઈ જમદારખાનામાં સોંપી દેવામાં આવે છે. દર રવિવારે મુખાર્ચિદનો શણગાર હોય છે.

મૂળસ્થાન—માતાજીના મોટા મંદિરની પાછળ પશ્ચિમે એક મોટું વરખડીનું ઝાડ છે, ત્યાં ઝાડના મૂળમાં માતાજીનું સ્થાન છે. અને ત્યાંનાં દેડે બધાવેલું છે. આ માતાજીનું મૂળ સ્થાન છે એમ કહેવાય છે અહિં પહેલાં શંકુ આકારની પથ્થરની ખાંભી કરવામાં આવી હતી પછી તે ઠેકાણે નાની દેરડી કરેલી તેજ હજુ કાયમ છે. આ દેરડી સવમ રાજાએ બંધાવેલી કહેવાય છે. આ દેરડી વરખડીના છાંડની બાજુબાજુ આવેલી છે. આ માતાજીનું

સોના ચાંદીના દાગીના મેળવવની ભરોંસાદાર પેટાં

પંચાલ શીવલાલ દયારામ

સોના ચાંદીના દાગીના વેચનાર અને ખનાવનાર.

સ્તનપોળને નાકે—અમદાવાદ.

તમારે જો સોના કે ચાંદીના તૈયાર દાગીના ખરીદવા હોય તો ઊપરને ઠેકાણે જજો, શુદ્ધ ચોખ્ખી ચાંદીના દાગીના વ્યાજખી ભાવથી પાટ્ટી ગેરંટીથી અપાય છે,

જેમાં ડગાવાની બીટકલ ધારતી નથી કારણ કે તે દાગીના ઘસઘ ગયે પણ જ્યારે પાછા આપવા હોય ત્યારે તેની ઘસાઈ જતાં ચાંદીના ભાવમ્માણે પૈ । પાછા આપેછે,

છેલ્લામાં છેલ્લી શોધ સુજખના તરેહવાર દાગીના

ઘણાજ મોટા પ્રમાણમાં તૈયાર થાય છે,

દાગીના ઘસાવા બેસવાની કે સોના ચાંદીમાં ભેગ થશે એવી કોઈ જાતની કાળજી રાખવી પડતી નથી. જ્યારે જોઈએ ત્યારે કોઈ પણ જાતના દાગીના તૈયાર મળે છે.

એકવાર કામ પાડી ખાત્રી કરી લુઓ

પંચાલ શીવલાલ દયારામ

સોના ચાંદીના ખનાવનાર અને વેચનાર.

કારખાતું—

ખટ્ટરી ચોળ, નં. ૧૫૧૮

ટેલીફોન નં. ૫૮

દુકાન
સ્તનપોળને નાકે નં. ૬૧૧૦
અમદાવાદ.

લાહોરના મુમ્તિઝ વૈદ્ય પંડિત ઠાકોરદત્ત શર્માની બનાવેલી

સ્રી, પુરુષ, વૃદ્ધ યા બાળક સર્વને લાગુ પડે તેવી

સર્વ રોગ નીવારણ

અમૃતધારા

આ દવા પ્રયેક્ષ રોગ ઉપર જુદા જુદા અનુપાનથી અસર કરે છે, જેથી આ દવા ઘણા લોકોએ અનેક રોગો ઉપર વાપરી ખાતરી કરી જોઇ છે, અને તેનાથી થતા ક્ષયદા માટે ઘણા ઘણા સદગૃહસ્થો, ચોદ્ધિદરો અને પત્રકારો તેમજ ડાક્ટરો અને વધોએ અસંખ્ય સર્ટીફિકેટો આપેલા છે; એટલુંજ નહિ પણ અસાધ્ય રોગો માટે મોટા ડાક્ટરો પણ નિરાશ થયા હતા તે રોગોના રોગીઓ પણ આ દીવ્ય ઔષધીથી સારા થયાનાં સર્ટીફિકેટો મેળુદ છે જેથી અમો ખારીયુવક કહીમે કીમે કે, આ દવા નીચે લખેલા દરદો ઉપર ઘણા અપરકારક છે જેવા કે.—

દમ, ખાંસી, ક્ષય નવા સર્વ પ્રકારના તાવો, ચેરોઆ, એકાંતરીઆ યા રોજનો, માથામાં થતાં દરેક દરદો, તેમજ પેટમાં થતાં તમામ દરદો તથા છાતીમાં થતાં તમામ દરદો, સ્રી પુરુષોને થતાં યુવક દરદો, વગેરે સર્વ પ્રકારનાં રોગોના નાગ થાય છે. એ સિવાય ગમે તે પ્રકારનાં જેરી જાનનરા જેવાં કે—નીંત્રી, સર્પ, ઈત્યાદીના ડરા ઉપર એક રામમાણુ દવા છે પાંચ દશ સીતોટમાં જ દગમાંથી દરદ દુર કરે છે. જેથી સર્વ સજ્જનો વિનાંતી છે કે એક વાર વાપરી ખાતરી કરી જોવા ચુકવું નહિ.

નમુનાની શીશીની કિંમત રૂ ૦-૮-૦ તથા મોટી શીશીની કિંમત રૂ ૨-૮-૦ તથા અઢીયાની કિંમત રૂ ૧૫ પોટેજ જુદ.

મળવાનું ઠેકાણું —અમૃતધારા ઔદીપ —લાહોર

સીને એકએક રોગના પંજામાંથી બચાવી પુટ કરનાર શક્તિની દેવા.

દેવેનું— સુંદરીસાથી.

(૨૯૨૬૬)

(લાખો સ્ત્રીઓ રોગ વાપરે છે અને લાખો સરદીફીફ્ટો મળ્યાં છે.)

મંગાવો—તે સ્ત્રીઓના તમામ રોગને માટે અકસિર છે. સ્ત્રીઓનાં ઘાઈ પશુ દરદ જેવાં કે, લોહીના, રક્ત અને શ્વેત જેથી ગુણસ્થાનમાંથી ચીકણી, ઘાટી, પીળી મળગળી અગર લાલ રંગની લોહી રસી વહાં કરે છે, પેસાપે અગન બળે, હાથ પવના તળીઆમાં, કેડામાં, માથામાં અને ઘાઈ વખતે ખાં રસીરમાં સહુકા મારે, ફાટ ચુંમ અને કળતર થાય; ઝીણો તાવ હમેશા આવે, શરીર સુકાઈ પુણી જેવું થાય, આખાનું તેજ કમી થાય, દિવસે દિવસે શરીર સુકાઈ બેહાલ થાય. અચક્તિ આવે, કામ થઈ શકે નહિ, આખો દિવસ કેડો અને માથું ફાટ્યાં કરે, તાવ, ઉધરસ દમ, ખાસી, સોખ, ડી, અસ્તી, માસીક અટકાય—સ્તાન સળધી તમામ રોગ ગર્ભાચયની પીડ, કસુવાવાડ, સુવારોગ, જેઓ તે વિગેરે તમામ રોગ અને આવા અનેક દરદોના સમુદાયે આ સુંદરીસાથી એકદમ મટાડી શકે છે. આ સુંદરીસાથી જાળ યુવાન, અને વૃદ્ધ દરેક સ્ત્રીએ હમેશાં વાપરવા લાયક છે. જેથી તેઓના આ રોમ મટાડી શરીર પુટ કરે છે. સ્તાનના રોગો યવા પામતા નથી અને ગર્ભાચયને ગર્ભ ધારણ શકે તેવું બનાવી પુષ્ટ થયે તેનું ધારણ થાય છે. પીવામાં સ્નાદિષ્ટ છે. ખાટકી ૧ ની કીમત રૂ. ૧) ૧ નાની જાગડીઓને પાવાથી શરીર પુટ રાખી યુવાન અવસ્થામાં પ્રવર વિગેરે બાધી થતા નથી ૨ જુવાન સ્ત્રીઓને પ્રવરના બાધીમાંથી બચાવી ગર્ભાચયને સુધારી ગર્ભ ધારણ કરી શકે બનાવે છે ૩ ગર્ભ વખતે પીવાથી અધુરે માસે ગર્ભ પડતો નથી, ગર્ભનું પોષણ કરી પુર્ણ માલે ૪ કપે પ્રસવ થાય છે ૫ ગુવાવડ પછી પીવાથી સુવારોગ થતો નથી, ખાળકને પુષ્ટ કરે તેવું રક્ત ધાવણ બનાવે છે અને ખાળકનું તે તેની માનું શરીર પુટ કરે છે. ૫ સ્ત્રી રોગ તમામ મદોષ હમેશાં પીવાથી સ્ત્રી તદુરસ્ત રહી શકે છે. પ્રવર વીગેરે બાધી થતા નથી-૬ જુદાવસ્થામાં પીવાથી ૧૨ પુષ્ટ અને તદુરસ્ત યુવાન જેવું રહે છે અને જુદાવસ્થાને અટકાવે છે આ માટે હમને એકપ્રાયે આ છે અને હમને સ્ત્રીઓ તેના આડુ ઉપયોગ કરે છે તેનું ઉત્તમતા છે.

પોટથુથી ત્રીવેદી કાશીવાસ દત્તસુખરામ લખે છે કે આપને ત્યાંથી સુંદરીસાથીની ૩ બોટકી મંગાવી રી સ્ત્રીને આપવામાં આવી તેથી આરામ થયો તેથી તે સગર્ભા થઈ, હાલ આપના પુત્ર પ્રતાપચી દરો ધાવણે થયો છે. સુંદરીસાથીની મીઠા ૩ ખાટકી તરત વી. પી. થી મોકલો.

બીલાચી જગન્નાથ કાશ્મીરીના માલિકી કે. મોહનલાલ ને. પાકઃ એક એમ. ખી. લખે છે કે પુત્ર સુંદરીસાથી મારા દરદીઓમાં લાંબા વખતથી વપરાયમાં બેઠો છું. મારા એક દરદી તરફથી તે વપરાની બલામણુ થતાં મેં તેનો અજગામણ કરી બેતાં તે સ્ત્રીઓના દરેક દરદોમાં ઉપયોગી છે અને રા ઘણા કેસોમાં તે ફતેહમંદ નીવડ્યું છે હવેથી મારા દરદીઓને તે વાપરવા હું બલામણુ કરું છું.

રાય (ખરમા) થી જુનાગઢવાળા મોહમદ દાસમ લખે છે કે આપની દવા સુંદરીસાથીની ૩ ખાટકી મુજબના પ્રમાણે ઉપયોગ કરીએ છે મેં પુરો થતાં તેના ગુણ ઘણી સરસ રીતે ફાયદાકારક છે તેથી ત્રીપૂર્વક લખીએ છીએ કે. સર્વે કાદઓને અમારી વિનતી છે કે દરેક આ દવાને ઉપયોગ કરવો અને સુખ્ય કરતાં બચવું કી. રૂ. ૧—૦—૦ તથા ખાટકી પીવી પડે છે. તથાની કી. રૂ. ૨—૧—૦.

સુંદરીસાથી દીનગાહલ જોરામચ્છ: આપની દવા જીવન અને ખરજીનાનો મલગ વાપર્યો તેનાથી બચે છે બીજી જીવનનો બોલો અને ખરજીવાની ૩ બીજી તુરત મોકલો.

નારોડથી નરસેરામ નારજીના આપના જીવનના ગાળા વાપરતાં મારી સ્નાયુ, તદુરસ્તી અને મજબૂતીને ઘણીજ પોષણ કરતાં અને સારી રીતે ફાયદાકારક જ છે બીજી ૧ બોલો તુરત વી. પી. થી મોકલો. મોરવીરાથી બનાજી અલીજી હવાલદાર લખે છે: આપની 'સર્વે બવરહરચુડીકા' ઘણીજ સારી છે. હવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૧૦ મું.]

જાનેવારી સને ૧૯૨૩.

[અંક ૧૧ મા.

વાહ્યાહંચરથી ઇશ્વર ઠગાતા નથી.

(હું નથી એવી ભોળી, એ લય.)

એ નથી એવો ભોળો, એ નથી એવો ભોળો, આ જગતો પ્રભુરે એ
સાવધતા રાખે નહિ ધોવા અતરમાનો ચોળો,
પછી પ્રભુ રીઝવવા દિલપર, લાલે ગાગરો ઢોળો,

પશુ નથી એવો ભોળો

સદ્ગુણથી મન રંખા વિષુ છો કેસર ચન્દન ધોળો,
મોહ દહા વિષુ ઘસો કપાળે, લલે લખ્મનો ગોળો; પશુ નથી
તનમન શુદ્ધિ ન કરો ઉઝાળી, હરિમરણની છોળો,
(અને) પવિત્રતા અતસાવા ભડકો, નોઈ અત્યજનો ઝોળો; પશુ
પ્રભુ પ્રભુ મોએ કહો પશુ અતરથી જરી ન ઝોળો,
અને તમે જાણો કે પ્રભુને રીઝવી દઉં કરી ડોળો, પશુ
માળાના મળુકા તો મૂકા, ફેરવી જ્યાં ત્યાં ડોળો,
બ્યવહારે તો કરી કુટિલતા, ખોટા ત્રાજવે તોળો, પશુ
અન્તર્યામી પ્રભુ તો જાણે, કાણુ કાળો કાણુ ધોળો,
પણમાં એ તો પરખી ઠકાડે, આ તે મડ કે ઝોળો, એ
ભોળવાય ઉપરતું બેઈ, એવો એ નથી મોળો,
અનન્ય ભાવે ભજશે તો એ, પ્રસારશે નિજ ઝોળો;

એ
શ્રી ઉપેન્દ્ર.

સહસ્રદલ પત્ર.

(મને આવે છે ફેર, એ લય.)

કેવું રમ્ય આ આકાશ, + શુભતાના સારરૂપ દીસતું ?
કેવો અનુપમ પ્રકાશ, નિરખી મન સહજ મલકાઈ જતું.
ગુપ્ત વર્ણવાળું સહસ્રાર* ત્યાં, કેવું પામ્યું પ્રસાર.
અમૃત સ્વચ્છ જ્યાં થતું, મત મનકું રુગતું,
કરી ત્યાં સમાસ; નિરખી મન
પત્ર એ નિહાળતાં છૂટી જતો, બધો જાતવ્ય ભાવ.

પ્રાપ્ત વ્યવહાર સાધવો ને પ્રભુ ભક્તિ કરવી એ બંને સાથે કેમ જની શકે ? એમ કોઈ શંકા કરે તો તેના સમાધાનમાં કહેવાનું કે પ્રાપ્ત વ્યવહાર સાધતાં છતાં પણ મનુષ્યને પ્રભુ-ભક્તિ કરવી હોય તો તે યથા શકે એમ છે. પાણીઆરી પોતાની સખીઓ સાથે વાતો કરતી કરતી ચાલે છે, ને પોતાના માથા ઉપર રહેલા પાણીના બેડામાં પણ તે પોતાનું મન રાખે છે. નટડી નાચતી તથા ગાતી હોય તે વેળા પણ તે પોતાનું મન માથા ઉપરના કળશમાં રાખે છે. જ્વરિણી સ્ત્રી ઘરનું કામકાજ કરતાં છતાં પણ પોતાના જરમા પોતાનું મન રાખે છે, લવાયા પોતાના વેશને લગતું કામકાજ કરતાં છતાં પણ પોતાની જાતિમા પોતાનું મન રાખે છે. અર્થાત્ પોતાની વ્યવહારિક જાતિને તે બૂલી જતો નથી, ને નવી વિચારેલી ગાય વગડામા ઘાસ ચરતી જતી તથા પાણી પીતી જતી પણ પોતાના નાના બચ્ચામા પોતાનું મન રાખે છે, તેમ પ્રભુના સાચા ભક્તો પોતાનો પ્રાપ્ત વ્યવહાર કરતાં છતાં પણ પ્રભુમાં પોતાનું મન રાખી શકે છે જેને પોતાના પ્રભુની પ્રભુતા સમજાઈ છે. તે પોતાના પ્રભુમાં સ્વાભાવિક પરમ પ્રીતિ રાખી શકે, ને તેથી વ્યવહારનું કામકાજ કરતાં છતાં પણ તે પોતાના પ્રભુને બૂલે નહિ, ને સ્વાર્થી ભક્તો તો વસ્તુતાએ પોતાના સ્વાર્થના જ ભક્ત તેથી તેઓ વ્યવહારના કામકાજમા પોતાના પ્રભુને બૂલી જાય એ સ્વાભાવિક છે.

પતંગિયાં મારામાં પડે તો ઠીક એવી દીપકની લેણ પણ સ્પૃહા નહિ જતા દીપકના પ્રકાશમા અનુરાગવાળા યથા પ્રિયારાં પતંગિયા દીપકમાં પડે છે, ને મરણ પામે છે. તેમ જેમનું ચિત્ત નિસ્પૃહતાની પરાકાષ્ટાવાળું હોવાથી જેઓ સર્વદા પૂર્ણ કામ છે એવા ઇન્દ્રિયમા ભક્તો મારામા પરમ પ્રીતિ રાખે તો ઠીક એવી લેણ પણ સ્પૃહા હોવી સંભવતી નથી. તો એવા ઇન્દ્રિયમાં પરમપ્રીતિ કરી મનુષ્યે હાથે કરી વિરહાગ્નિના અસહ્યતાપ વડે પરમ દુઃખી થા માટે થતું જોઈએ એવી શકા કરવા યોગ્ય નથી, કેમકે પતંગિયાં પણ અગ્નિરૂપ થવા અગ્નિમા પડે છે, પ્રયોજન વિના અગ્નિમાં પડતા નથી, તેમ મહાપુણ્યશાળી મનુષ્યો પણ પોતાના પૂર્વે કરેલાં મહા પુણ્યોને વિપાક થવાથી પૂર્ણકામ પરમાત્માના શરીર સૌંદર્ય, વાદ્યસૌંદર્ય ને હૃદયસૌંદર્યમાં પરમાનુરાગવાળા ચર્ચ પરમાદરપૂર્વક સતત તેઓશ્રીનું સ્મરણ ધ્યાન કરતા કરતા પરિણામે પરમાત્મરૂપ જ યથા જાય છે. ભક્તોને પરમાત્માના સાક્ષાત્કારની પહેલાં વિરહાગ્નિજન્ય જે પરમ દુઃખ અનુભવાય છે તે પરમાત્મસાક્ષાત્કારમાં પ્રતિયક્ષ કરનારા પાપસંસ્કારોને બાળવામાં ઉપયોગી થાય છે એમ સમજવું. જેમ દાવાનળથી બળી ગયેલી ભૂમિમા અત્તાદિનો પાક સારો થાય છે, ને વૈશાખ જેઠના તડકાથી તપેલી ભૂમિપર તેને શીતળ કરનાર વરસાદ થાય છે. તેમ જે હૃદયે પરમાત્માના વિરહાગ્નિનો પરમ તાપ સહન કર્યો હોય છે, તે હૃદય જ પરમાત્માના સાક્ષાત્કારજન્ય અપૂર્વ આનંદનો અનુભવ કરવા લાયકશાળી થાય છે.

વડોદરા રાજ્યના સેન્દ્રલ લાયબ્રેરીઓના આસિન્ડ્રેટર સાહેબ મી. મોતીલાલ નરસીલાલ અમીન લખે છે કે-દરમાસે હુન્નરવિજ્ઞાન અમારે શિરનામે મોકલશો, પહેલો અંક અમને પસંદ પડ્યો છે.

ઉપનિષદની વ્રહ્મવિદ્યા

શ્રીશ્વેતાશ્વેતર ઉપનિષદ

(અનુસંધાન ગનાંકથી)

૫૦૮ અધ્યાય.

બ્રહ્મનિરૂપણ.

મો. હ પામવાને સીધે કટલાક બુદ્ધિમાન પુરુષો વસ્તુના સ્વભાવને વિશ્વના કારણરૂપ માને છે. વળી કટલાક કાળને કારણરૂપ માને છે. પણ અહીં જોતાં તો પરમાત્માનો મહિમા છે કે જે મહિમાવડે બ્રહ્મનું સહ બ્રમણ કાર્ય કરે છે. ૧

તે પરમાત્મા સદા આ સર્વને બાપીને રહેલા છે, તેઓ મર્વ વસ્તુના જ્ઞાતા છે. તે કાળના અધિપતિ છે, તે સર્વ પ્રકારના ગુણોથી યુક્ત છે, તેઓ ત્રિકાળજી રહેલાય છે, તથા પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ અને આકાશરૂપ માનવામાં આવતી સૃષ્ટિ કે જેના તેઓ નિયામક છે તે વિષદિમાથુને તેના વડે પામ્યા કરે છે, અર્થાત્ તેની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ તથા લય કાળે કરીને યથા જ કરે છે. ૨

આ જગત્ની ઉત્પત્તિ કયાં પછી તથા કતાં ભોક્તાપણાના ગુણથી નિરૂપ થઈ પરમાત્મા, જીવને પ્રકૃતિના તત્ત્વની સાથે જોડે છે. આ તત્ત્વ જે જોડવામાં આવે છે તે તત્ત્વ એક હોય છે, બે હોય છે, ત્રણ હોય છે અથવા આઠ હોય છે. તેમ જ જીવનો કામની સાથે અથવા તે બુદ્ધિના સુદમ ગુણોની માથે મરોગ કરવામાં આવે છે. ૩

ગુણવડે યુક્ત એવાં કર્મોને કયાં પછી તે કર્મોને તથા તેના સર્વ લાભોને પરમાત્માને વિશે જે મનુષ્ય યોજે છે, તેનાં કર્મોના નાશ થવાને સીધે પ્રકૃતિના તત્ત્વથી બિન્ન એવી ગતિને તે પામે છે, અર્થાત્ તે બ્રહ્મભાવને પામે છે. કારણ તેનાં કર્મોના ક્ષય થવાથી તેને કર્મનાં ફળ ભોગવવાનો અવકાશ રહેતો નથી. ૪

આ પરમાત્મા મર્વના આદિરૂપ છે, જે કારણોને સીધે સરીર આત્મા સાથે જોડાય છે, તેના દેતુરૂપ પરમાત્મા છે. જૂન ભવિષ્ય તથા વર્તમાન આ ત્રણ પ્રકારના કાળથી તે ઉત્કૃષ્ટ છે. તે કાઈ પણ કળાથી રહિત છે. જે પરમાત્માનું સ્વરૂપ વિશ્વરૂપ છે, જે મત્સ્ય કારણરૂપ છે તથા જે અનંતકરણને વિશે રહે છે, તે ઉપામના કરે છે, તે બ્રહ્મભાવને પ્રાપ્ત પામ છે. ૫

જે પરમાત્મા જગનરૂપી વક્ષ તથા કાળના રૂપોથી ઉત્કૃષ્ટ છે, જેના આશ્રયને સીધે આ આખું વિશ્વ પદ્મિજામને પામ્યા કરે છે, અર્થાત્ ઉત્પત્તિ થયા પછી સ્થિતિ તથા લય અને લયમાંથી પાછી ઉત્પત્તિ આ પ્રમાણે કર્મ આત્મા કરે છે. જે કર્મના પ્રવર્તક તથા પાપના નાશકનાં છે, જે આત્માને વિશે રહેલા અનેક પ્રકારના વૈભવના અધિપતિ છે તથા જે પરમાત્મા અમૃતરૂપ છે તેને જે કાઈ બોળખે છે તે બ્રહ્મભાવને પામે છે. ૬

સર્વ નિર્વંતાઓના પશુ મહાન નિર્વંતા, સર્વ દેવંતાઓના 'પરમ દેવતંત્ર' સર્વ પૈતૃ-
ઓના પતિરૂપ જે કાંઈ મહાન છે તે કરતાં પશુ મહાનરૂપ, સ્વર્ગપ્રકાશરૂપ, તથા સર્વ ભૂવ-
નોના નિર્વંતારૂપ આ પરમાત્માને અને જાણીએ છીએ. ૭

તે કાંઈ પશુ કાર્યરૂપ અથવા કારણરૂપ હોતા નથી. તેના સરખું અથવા તો તેનાથી
અધિક કાંઈ પશુ જોવામાં આવતું નથી. આ પરમાત્માની ઉત્કૃષ્ટ શક્તિ વિવિધ પ્રકારની
કહેવામાં આવે છે. વિવિધ કહેવાતું કારણ એ કે, તે શક્તિ તેને આશ્રયીને રહેલી છે. તથા
તે શક્તિ તેના જ્ઞાન તથા બળ પ્રમાણે પ્રવર્તે છે. ૮

આ લોકને વિશે તેના કાંઈ પશુ અધિષ્ઠિતિ રૂપે નથી. તેમના કાંઈ પશુ નિયામક નથી.
અથવા તો તેમનું કાંઈ કારણરૂપ હોતું નથી. તે પોતે જ સર્વના કારણરૂપ તથા કારણના
અધિષ્ઠિતના પશુ અધિષ્ઠિતરૂપ છે. આ પરમાત્માના કાંઈ ઉત્પાદક નથી, તથા તેમના કાંઈ
પશુ પાલનકર્તા પશુ નથી. ૯

જેવી રીતે કરોળાઓ સ્વાભાવિક રીતે કારણરૂપ પોતામાંથી ઉત્પન્ન તંતુઓથી વેદિત
થઈને રહે છે, તેમ પરમાત્મા પ્રધાનરૂપી માયાથી ઉત્પન્ન મયેલા નામરૂપાત્મક જગતરૂપી
તંતુઓથી વેદિત થઈ રહે છે. આ રીતના પરમાત્મા મને સ્વભાવને પમાડો. ૧૦

આ એક દેવ સર્વ પ્રાણીમાત્રાને વિશે ગૃહ યજ્ઞને રહેલા છે, તેઓ સર્વ વસ્તુને વ્યાપી
રહેલા છે. તેઓ સર્વ પ્રાણીમાત્રના અતરાત્મારૂપ છે. તેઓ સર્વ કર્મોના નિયામક છે. તેઓ
સર્વ પ્રાણીમાત્રને વિશે નિવાસ કરી રહેલા છે. તેઓ સાક્ષીરૂપ છે. તેઓ ચેતનરૂપ છે તથા
તેઓ ગુણોથી રહિત છે. ૧૧

અનેક આત્માઓ જેઓ ક્રિયાથી રહિત છે, તેઓને આ પરમાત્મા એક છતાં વશને
કરવાવાળા છે. આ દેવ એક બીજને અનેક પ્રકારે કરે છે જે વિવેકી પુરુષો પોતાના દેહને
વિશે રહેલા આ પરમાત્માને જૂવે છે તે શાશ્વત સુખને પ્રાપ્ત થાય છે, પશુ અન્ય પુરુષોને
શાશ્વત સુખ પ્રાપ્ત થતું નથી. ૧૨

જે કાંઈ નિત્ય છે તે સર્વને વિશે તે પરમાત્મા નિત્ય છે. જે કાંઈ ચેતનયુક્ત જીવો છે
તેને વિશે પરમાત્મા ચેતનરૂપ છે. આ દેવ એક છતાં સર્વ પ્રાણીમાત્રની કામનાઓને પૂરી
પાડે છે. સાંખ્ય તથા યોગે કરી પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય કારણ રૂપ આ પરબ્રહ્મને જે જાણે છે
તે સર્વ બંધનોથી મુક્ત થાય છે. ૧૩

દીક્ષા—પરમાત્માની નિત્યતાને લીધે આત્માઓ નિત્ય કહેવાય છે.

શ્રી સૂય ભગવાનનો પ્રકાશ આ બ્રહ્મને વિષે હોતો નથી. ચંદ્રને વિશે તેમજ તારા-
ઓને વિશે હોતો નથી. વિદ્યુત્તેનો પ્રકાશ પશુ આ બ્રહ્મને વિશે હોતો નથી, તો પછી આ
પાર્થિવ અગ્નિનો પ્રકાશ તો તેને વિશે ક્યાથી જ હોય ? ત્યારે આ બ્રહ્મ પ્રકાશને પામે છે
ત્યારે તેની સહાયતાથી સૂર્યચંદ્રાદિ સર્વ મહો પ્રકાશે છે. આ પરબ્રહ્મના પ્રકાશને લીધે જ
સર્વ જગત પ્રકાશને પામેલ છે. ૧૪

આ ભૂવનના મધ્યને વિશે તે જ એક કેવળ હંસરૂપ છે. આ હંસ અગ્નિરૂપ છે, જેણે
જળને વિષે પ્રવેશ કીધો છે. આ હંસરૂપી આત્માને જોળખવાથી મનુષ્ય મૃત્યુવું અતિક્રમણ
કરી શકે છે. મનુષ્યને છેવટેનો ઉદ્દેશ પ્રાપ્ત કરવા આનાથી અન્ય કાંઈ પશુ માર્ગ નથી. ૧૫

દીક્ષા—હંસ એટલે અવિદ્યાનો નાશ કરનાર આત્મા, જેમ અગ્નિ સર્વ કાષ્ટનો નાશ કરે છે તેમ

આત્મા અવિદ્યાનો નાશ કરે છે; તેથી આત્માને અગ્નિરૂપ કહેવામાં આવ્યો છે. તથા તે હૃદયને વિષે પ્રવેશ કરીને રહેલો હોવાથી તે અગ્નિરૂપી હૃદયજીને વિષે પ્રવેશ કર્યો છે એમ કહેવાય છે.

આ પરમાત્મા વિશ્વની ઉત્પત્તિ કરવાવાળા છે, તે અખિત વિશ્વના જ્ઞાતા છે, તે સર્વના આત્મારૂપ છે, તે સર્વના કારણરૂપ છે, તેઓ કાળના કર્તા કહેવાય છે, તે પૂર્ણપણાના સર્વ ગુણોથી યુક્ત છે, તે પ્રધાન મૂળ પ્રકૃતિના તથા ક્ષેત્રજ-જીવોના પતિરૂપ છે, સત્વાદિ ગુણોના તે નિયામક છે, તથા તેઓ સંસારને વિષે ભોક્ષ, રિચિત્તિ અને બધનના આપવાવાળા છે. ૧૬

આ પરમાત્મા તન્મય અર્થાત્ જગત્રૂપ છે, અમૃતરૂપ છે, તે નિયામકપણાના સ્વરૂપને વિશે રહે છે, તે સર્વજ્ઞ છે, સર્વત્ર વ્યાપક છે તથા જગતના પાલક છે. તે સર્વજ્ઞ આ જગતને નિયમમાં રાખે છે. જગતના નિયમપણાને માટે તેનાથી અન્ય કોઈ પણ કારણ નથી. ૧૭

ભોક્ષની ઇચ્છાવાળા માટે પરમાત્માને શરણે જવું જોઈએ. આ પરમાત્મા પોતાની વિદ્યાના પ્રકાશવાળા છે, એણે સૃષ્ટિના આરભ વખતે બ્રહ્માને ઉત્પન્ન કરી તેઓને વેદ આપ્યા છે. ૧૮

આ દેવ કોઈ પણ પ્રકારની કળાઓથી રહિત છે, તેઓ કર્મથી રહિત છે, તેઓ શાંતરૂપ છે, તેઓ કોઈ પણ રીતના ભેદોથી રહિત છે, તેને કોઈ પણ રીતના આસગતો લેપ થતો નથી, તે અમૃતની પ્રાપ્તિ થવાના મુખ્ય સેતુરૂપ છે. 'વળી આ દેવ કાષ્ટ બળી રહ્યા પછી જેમ અગ્નિ પ્રકાશમાન હોય છે તેના સરખા તેઓ પ્રકાશે છે. ૧૯

ન્યારે મનુષ્યો ચર્મની માફક નિરાકાર આકાશને વીંટશે ત્યારે દેવના જ્ઞાન વિષે તેઓના દુઃખનો અંત આવશે. અર્થાત્ આકાશને નિરવયવ હોવાથી તેને વીંટવું અશક્ય છે તેમ બ્રહ્માજ્ઞાન વિના દુઃખનો અંત આવવો અશક્ય છે. ૨૦

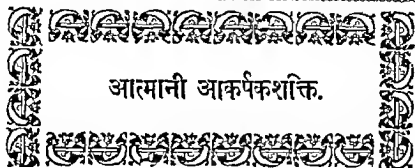
પોતાના તપના પ્રભાવવડે તથા પરમાત્માની કૃપાવડે બ્રહ્મવેત્તા શ્વેતાશ્વતર મુનિ, ચાર આશ્રમો માહેલા જેઓ ઉત્કૃષ્ટ રિચિતિને પ્રાપ્ત થયા છે તેઓને સર્વ ઋષિ સમૂહોથી સમ્યક્ પ્રકારે ઉપાસવા યોગ્ય પરમ પવિત્ર બ્રહ્મસંબંધીનું આ રીતે વ્યાખ્યાન કરતા હતા. ૨૧

વેદાન્તને વિષે અતિશય શુદ્ધ તત્ત્વ, જેનો કલ્પના આરંભ વખતે હિરણ્યગર્ભાદિને ઉપદેશ કરાયો હતો તેનો ઉપદેશ મન, તથા ઇન્દ્રિયો જેને વશ નથી એવા પુત્ર અથવા શિષ્ય ને કરવો નહિ. ૨૨

જેના આત્માને વિષે ઉત્કૃષ્ટ લક્ષિત થઈ હોય છે, તથા જેની પરમાત્માને વિષે દૃઢ જ્ઞાનની શી જ શુરુને વિષે જેની દૃઢ લક્ષિત છે તેવા મહાત્મા પુરુષને અર્થે આ ઉપનિષદ ઉત્કૃષ્ટ રહેલા શુદ્ધ અર્થો પ્રકટ કરવામાં આવ્યા છે, મહાત્માને અર્થે આ અર્થો પ્રકટ કરવામાં આવ્યા છે.

ૐ સહનાવવતુ સહના મુનક્તુ સહવીર્ય કરવા વહે તૈજાસ્વિનાવર્ચાતમસ્તુ મા વિદ્વિપાવૈ ॥

ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ ॥

આત્માની આકર્ષકશક્તિ.

લેખક:—ડૉ. વેણુવિહારી.

(અનુસંધાન ગતાંકથી.)

પાઠ એથી.

પ્રેરાસેદ—અતઃપ્રવાહના પ્રકાર—અન્ને તરફની પ્રયત્ન શક્તિ, ઉપયોગની પદ્ધતિ, ગૌણ એજ તમારી શક્તિનું સ્વસ્થ છે, નિમ્નદુષ્ટી વૃત્તિ બેફકરી બનતી નથી, ઇચ્છામાં શક્તિ હોવાનો પુરાવો, સ્વસ્થ, મોટા પ્રસિદ્ધ પુરૂષોને થયેલો નિમ્નદુષ્ટો ઉપયોગ, સામેની વ્યક્તિનો શક્તિનો સ્વહૃત માટે કેવી રીતે ઉપયોગ કરેલો, સાવધતા, સ્તુતિ અને ખુશામતને બને તેમ રાખો.

પ્રેરા ભેદ—પાછળ બતાવેલો આકર્ષક પુરૂષનો નમુનો ઉત્તમ કેવી રીતે બન્યો? તેણે ચોતે કયો અભ્યાસ આપ્યો હતો? અને તેનું શું પરિણામ આવ્યું? આ પ્રશ્નો ઉભા થાય છે. ઉપર ઉપરથી જોતાં જો કે સહેલું દેખાતું હોય તોપણ વસ્તુતાં તે ધાર્ણ્ય અધર છે; માટે મને તેના જવાબો આપવા હો, થોડા વખત માટે પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ એક બાબુપર મૂકી, તમને જ અનુલક્ષીને બોલવા હો જેથી તેનું અર્ક હૃદય તમારા સમજવામાં આવશે.

અતઃપ્રવાહના પ્રકાર—ઈચ્છા એટલે કે અધિકાર વિદ્યુત એવી એક શક્તિ છે. પછી ભલે તે કોઈ પણ જાતની હોય! આકર્ષકશક્તિ પોતાની આસપાસની વ્યક્તિ ઉપર જો પ્રકારનો અધિકાર ચલાવે છે તેવાજ પ્રકારનો આ અધિકાર છે. હવે પછી અતઃપ્રવાહ વારંવાર આવશે પણ તેટલા ઉપરથી એમ ન સમજવું કે મનનો ભાવ વ્યક્ત કરવા માટે મેં એવા કોઈ પણ શબ્દની યોજના કરી છે અતઃપ્રવાહ આ શબ્દ સાંકેતિક અર્થે મુદ્દે યોજવામાં આવ્યો નથી. ઇચ્છાશક્તિનું પરિણામ પણ વિદ્યુતપ્રવાહ જેવું જ હોય છે. જો કે વિદ્યુત પ્રવાહના તેજોદીપ્ત પોતેજીવન નિયમો ઇચ્છાને લાગતા ન હોય તોપણ ઇચ્છાશક્તિના પ્રવાહનો નિયમ તત્સંદર્શન છે.

બને બાબુએ અસ્તિત્વ ધરાવતી પ્રયત્ન શક્તિ—ઈચ્છા એટલે કે જેમ તેમ ભટકતી ઉત્કા ન ધારતાં નિયમચક્ર રીતે સૂચનમાંની આસપાસ ફરનારો ગ્રહ છે એવી ધારણા ધારી લેધને સાધવાથી તમને તમારા જીવનમાં ઘણા જ જશને પામી શકાય તેમ છે, ઇચ્છાની અંદર રહેલી શક્તિ અતઃપ્રવાહના ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપે વ્યક્ત થઈ શકે છે. અધીરાઈ, દ્રેષ, હડાઉપણું, ગર્વ, અનાવરતા, ઇત્યાદિ તેના ઉદાહરણો છે. તેમાં નીચામાં નીચું સ્થળ ગર્વનું છે, તે એટલા બધા ભીત્ર ભીત્ર સ્વરૂપે પ્રગટ થાય છે કે ભદ્રા ભતા ગુણીજનો પણ કળા શક્તા નથી કે ચોતે ગર્વના ધરમાં કેવી રીતે પ્રવેશ કર્યો.

ઉપયોગમાં લેવાની પદ્ધતિ—ત્યારે ત્યારે તમને તમારા અતઃકરણમાં ઈચ્છાનો પ્રવાહ જણાઇ આવે ત્યારે તમારે તેના વેગને સહન કરવો જોઇએ. ઉત્પન્ન થયેલી ઈચ્છાને પૂર્ણ કરવા માટે કોઈ પણ જાતની ધમપણા કરતા નહિ. ઉતાવળ કરતા નહિ, ધાધલ કરતા નહિ, પણ શાંત થઇ જાઓ ! એટલે કે ઈચ્છા પૂર્ણ કરવાની ધમપણાથી જે તમારી શક્તિનું હરણ થાય છે, તેનાથી તમે બચશો. એટલે કે તમે પોતાનું સરક્ષણ કરી શકશો, એટલે જ ક્ષાપ્તો મેળવશો એમ ન સમજતા પણ તે ઈચ્છા પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી દીનપ્રતિદીન વધતું જતું એક આકર્ષકમંડળ તમે તમારી આસપાસ ફેલાવો છે.

પહેલાં તો આપણું સર્વસાધારણપણું ગર્વના અંતપ્રવાહને કબજેર કરનારી એવી શક્તિને ગ્રહણ કરીશું. આ શક્તિ તે એ છે કે બીજાને પોતાના એકા બનાવવાની ઈચ્છા શક્તિ છે.

ગૌપ્ય એ જ તમારી શક્તિનું રહસ્ય છે—પ્રથમ તો ગૌપ્ય એટલે ગુપ્ત રાખવું. દરેક બાબત ગુપ્ત રાખવી એ બાબતનું રહસ્ય તમારે પહેલાં જાણવું જોઇએ. ત્યારે ત્યારે કોઇ પણ નવી બાતમી તમારા જાણવામા આવે, અને તે તમારા મિત્રોમા પ્રકટ કરવાની તમારી ઈચ્છા થાય ત્યારે તે વાત ગમે તેવી નજી હોય તો પણ તમારે તે વાતને ગુપ્ત રાખવી જોઇએ. કારણ કે વ્યક્તિક આકર્ષણ મેળવવા માટે તમારી ઈચ્છા દમનનો પ્રયત્ન પ્રથમ કરવો જોઇએ. દરેક ગૌપ્ય એ તમારા મગજની સંગ્રાહક બેટરીનું એક માપ છે. અને તેને યોગ્ય રીતે સમઢી રાખવાથી જેવી રીતે બેકમાં જમા કરેલા ફીપીયા જેમ બાજીથી વધતા જાય છે, તેમ તમારી વ્યક્તિક શક્તિ, તમે જેટલી જેટલી ઈચ્છાને દબાવતા જશો, તમારા મગજમા જ સંગ્રહ કરતા જશો તેમ તેમ તે વધતી જ જશે. અને અતે તે એટલી બધી શક્તિ ઉત્પન્ન કરે છે કે, તે વડે મુળની શક્તિ કરતાં બાહ્યની શક્તિ ગમે તેટલા પ્રમાણમાં આપણે સહેજે પ્રાપ્ત કરી શકીએ છીએ. જેટલાં જેટલાં વધારે ને વધારે ગુણો તમે તમારા મગજમા ભેગા કરી શકશો, તેટલાં તેટલાં તે સંભાળી રાખવાની તમને વધારે ને વધારે ટેવ પડતી જશે. તેવીજ રીતે તમારા મનોવિકાસગર તમે તમારો જેટલો વધારે અધિકાર મેળવી શકશો તેટલો તમારી શક્તિનો ભંડાર વધે જશે અને પાછો તે કદી જ બાકી થઈ શકશે કે બગડશે નહિ, પણ ઉનદું જ્યારે તમારે કોઈ પણ તેવું મહત્વનું કાર્ય કરવું હશે ત્યારે તે શક્તિ હાથ બેડી તમારી આજા ઉપાડવા તૈયાર થઈ રહેશે.

નિઘ્રહથી વૃત્તિ બેડીકર બનતી નથી—હંમેશાં મનોનિઘ્રહ કરવાથી બેડીકરાઈની વૃત્તિ વધી પડશે એવી બીક રાખવાની મુદ્દને જરૂર નથી ઈચ્છા ઉત્પન્ન થઈ અને તેને દબાવી દેવાથી નટ થઈ એમ મુદ્દે ધારતા નહિ. પણ એથી ઉનદું જેવી રીતે પ્રાણીના પ્રવાહને બાંધકામથી રોકવામા આવે તો તે પ્રવાહનો વેગ વધે છે, તેવી રીતે, ઈચ્છાના પ્રવાહને અટકાવના ઈચ્છાશક્તિનું જોર વધે છે. જ્યારે તે શક્તિનો ઉપયોગ કરવાનો સમય પ્રાપ્ત થશે તે સમયે તમને તેનો અનુભવ થશે ખરેખર તે સમયે તે એક મહાન શક્તિ બનશે.

ઈચ્છાશક્તિના અસ્તિત્વનો પુરાવો.—ઈચ્છામાં શક્તિ છે એવું કદાચ તમે કદી જ અનુભવ્યું નહિ હોય, માટે હવે આપણે તેનો જરા વિચાર કરીએ. કોઈક સમયે એક દાદ નવી બાતમી તમારા મિત્રને જણાવવાને તમે એટલા બધા ઉતાવળા થઈ જાવ છો કે ખામ માડી કરીને વખત ક્વચતે પણ એચિતા તેની પામે જઈ ખડા થઈ જાઓ છો.

ત્યારે ભોલો હવે જેણે આટલું કાવું ક્યું આટલી ગતી આપી તે શક્તિ કેવી પ્રયત્ન હોવી નોંધો ! બરોબર છે, તેનામાં તેવી શક્તિ ખામ છે, એ વાત નિઃસંશય છે. આ શક્તિ તમારે ઘણીજ અગત્યની છે, માટે તમારે તેનો સમય ખાસ કરીને કરવો નોંધો. જો તમારે જય મેળવવો હોય, સુખને આકર્ષવું હોય તો ખામ કરીને તમારે આ શક્તિ અવસ્ય પ્રાપ્ત કરવી નોંધો.

રહસ્ય—જેનો આપણે અદાજ કરી શક્તા નથી, તેવી વસ્તુને આપણે મહત્વ આપીએ છીએ. એ વાત હમેશા તમારે ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. ઉઝા પાણી હમેશાં શાંત હોય છે તેવીજ રીતે આકર્ષક વ્યક્તિના વિચારમાગરમાં કોણ કુચકી મારે તેમ છે ! વળી અધુરામાં પુર કુચકી મારવાની વાતનો દુર જ રહી પશુ તેના ઉઝાણુનું અનુમાન પણ થઈ શકે તેમ નથી. તે વ્યક્તિ તમોને તેમ કરવાની અવકાશ આપતી નથી. તેનું હૃદયન દાખથી કબ્જી જાય તેમ છે જ નહિ, તમો પણ તેના રહસ્યમય બનો, સામાન્ય જન જેવા ન રહો. તમારું પીછાણુ એટલે તમારા સ્વભાવની જાણ, તમારી તેરી ઈચ્છા શિવાય કદી જ કોઈને પોતાનો ગાળ આપતા નહિ. હાલ્યાદમાં ઉતાવળીયાપણુ દર્શાવવાથી તમારી શક્તિની હાનિ થશે. સ્વભાવમાં વિચિત્રતા હોવાથી જ કાંઈ આકર્ષક થઈ શકાતું નથી. મરણ સ્વભાવનો પણ સધળા આદર કરે, છે.

ખોટા ડાકડાગાથી ઉત્પન્ન કરેલી ખોટાઈ, અને પોતાના કરતા સામા માણસની શ્રદ્ધાથી ઉત્પન્ન થયેલો આદરભાવ એ બેમાં ઘણો જ ભેદ છે. તે કાળજીપૂર્વક ધ્યાનમાં લેવો નોંધો. જેમ અને તેમ તમારાં જ્ઞાનને સ્વભાવમાં અને કલ્પનામાં ઉતરવા દેતા નહિ. કારણ કે સ્વભાવાદિકના કલ્પનમાં જો જ્ઞાન અપકારી જાય છે તો તે જ્ઞાનની ધુળધાણી થઈ જાય છે માટે સ્વભાવ સરળ રાખો અને જ્ઞાનને ચાતુ જ રહેવા દો. મામાને તમારું રહસ્ય જાણવાની ઉત્સુકતાને વધવા દો. ઉત્સુકતા વધારવાનો દાખલો-ધારો કે તમારો મિત્ર તમને કાંઈ નવા સમાચાર કહેવા આવ્યો છે. જો તમો આ વિદ્યા જાણ્યા અને સમજ્યા પહેલાં આ જ વાત તમારા જાણવામાં આવતા તમો અથથો ખામ્યાનુ તમારી મુખમુદા અને ચત્ર-જીવલણમાં જાહેર કરતા. પણ તમારો ક્રમ હવે પત્રપાઠ્યો હોવાથી તમારે તેની વાત ગ્રેમપૂર્વક પણ ' શાંતી ' થી સાંભળી લેવી નોંધો. હવે તે બાબત સંબંધી વધારે પૂછપરછ કરતા નહિ. એટલે શું થશે કે જે અજાણી વાતથી તમે જે અથથો પામવાના હતા તેને બદલી તમારી આ શાંત શક્તિ અને ગભીરાઈથી તમારો મિત્ર અજાણ્ય થઈ જશે. કારણ કે જે બાબત તેને આટલી બધી મહત્વની લાગી, કે જે વાત તમને જાણવાવા તે અધીરો બન્યો. તે વાત સાંભળી તમારામાં બાહ્ય કાંઈ પણ ફેરફાર થયેલો તેના જોવામાં ન આવ્યો ભલે નોંધો તો તે મહત્વની વાત છે એવું તમો ધારો છો એમ તે જાણી જાય તો પણ કાંઈ હરકત જેવું નથી. પણ તે સમયે તેને એવો ભાસ થતા દો કે, તમારું મન તેના જેટલું તે વાત સાંભળવાને ઉતાવળુ બન્યું નથી. આ વાત કહેવા જતાં આવો બનાવ બનશે એવી એને કલ્પના સરખી હોતી નથી, અને તેથી જ તે તમારાપર આ બાબતનો આરોપ કરી શકશે નહિ. જેથી તેના હૃદયમાં તમારા માટે આદરભાવ ઉત્પન્ન થશે. આ પ્રમાણે જ્યાં તમે તેની ઉત્સુકતામાં વધારો કરશો કે તેના હૃદયમાં એવી જ ભાવના ઉત્પન્ન

યશ કે તમે પોતે સાધારણ માણસ નથી પણ તમારામાં કાંઈ રહસ્ય સમાયેલું છે, એટલે કે તમે અદ્વૈતિક છો.

મોટા પ્રસિદ્ધ પુરુષોને નિયતવડે થયેલો ઉપયોગ—દટાકટીના સમયમાં ન્યાં જીવતું નોખમ થાની વાત હોય ત્યાં ન્યારે સમાજ, લશ્કર, અગર પોતાનાં અનુયાયીઓ કાર્યક્ષેત્રમાંથી પદાવન કરવાની અશી ઉપર આવી ગયા હોય છે, ત્યારે કાર્યકર્તા પુરુષો, સેનાપતિઓ, સમાજના અગ્રેસરો ફક્ત પોતાના વિગ્રહી વર્તનથી બીકણુ બિવાડી જેવા માણસોને પોતાના પક્ષમાં લેઈ, અસંતુષ્ટ અનુયાયીઓને પોતાના સહકારીત્વમાં નોડયાના દાખલા ઘણા મળી આવે છે. આધુનિક જમાનામાં લોકમાન્ય ટીકકે પણ પોતાના નિગ્રહી વર્તને જે જે કામો કર્યા છે તે હાલ જગજહેર છે, તેવી જ રીતે મહાત્મા ગાંધી જે જે સાશન ચલાવી રહ્યા છે તે પણ કેવળ તેમના એકલાના જ નિગ્રહી સ્વભાવનું પરિણામ છે. જે કાર્યકર્મમાં કાંઈ જ પછાત પડતું હોય તો તે કેવળ અનુયાયીઓએ પોતાના મનો-નિગ્રહને કેળવ્યો નથી તે જ છે. માટે અગ્રેસર કાર્યવાહક બનવા તથા કાર્યવાહકના અનુયાયી બનનારાઓને પહેલાં પોતાના મનોનિગ્રહને કેળવી અનુભવ લેતા લેતાં જે કાર્યવાહકના અનુયાયી બને તો દરેક વાત થોડા શ્રમથી અને ટુંકે મુદતમાં પ્રાપ્ત થઈ શકે તેમ છે, માટે, તે તરફ દુર્લક્ષ ન થવું નોંધએ શ્રીમદ્ ઉપેક્ષાયાયં લગવાને એક ટેકાણું કહ્યું છે કે—

તેજ જીવે છે તેજ જીવે છે મયી મરે જે મુખી થવા,

સફળ થાઓ કે નિષ્ફળ થાઓ તો પણ તે જીવતા ગણવા.

આધુનિક જમાનામાં મહાત્મા ગાંધીજીને લોકપક્ષ જે મહત્ત્વ આપી રહ્યો છે તે કેવળ તેમના આત્મવિશ્વાસને લીધે જ, સદગત લોકમાન્ય ગણાયા તે કેવળ તેમના નિગ્રહી વર્તનને લીધે જ, સ્પષ્ટપણે કહેવાનું એટલે આકર્ષણની મહત્તમ શક્તિને લીધે જ, આ પ્રમાણે સઘળું બનવા પામ્યું છે. માટે આકર્ષણશક્તિનો અભ્યાસ કરવો એ પ્રત્યેક સ્ત્રી પુરુષનું પ્રથમ કર્તવ્ય છે. જેથી અર્થ, કામ અને મોક્ષ સંધાય છે.

સામેની વ્યક્તિની શક્તિનો સ્વહિત માટે કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો—નળી બીજ એ એક વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે, સુખ રહેવું એટલે કે સહવાસની અપ્રિયતા નથી જે કાંઈ બોલવું હોય તે યોગ્ય પ્રમંજે યોગ્ય હોય તે જ બોલો. સુખ વાતો મનમાં જ રાખી ઘડીએ પળે વિચાર કરવાની ટેવ પાડો. બીજાઓ ફક્ત તમારે માટે લાલે અનુમાનો કરતા જ બેસે. ફરીથી એક વખત કહું છું કે, જનસમાજમાં ન્યાં સુધી તમે દુર્બોધ હશે, ત્યાં સુધી ત્યાં તમો પ્રયંડ શક્તિવાન છો, પણ જે આસપાસના માણસોની ઉત્સુકતાનો લાંબ કરશો, વિદ્યુતપ્રવાહ ચાકુ થતાં સંપ્રાહક Accomplishor માની શક્તિ જેમ નષ્ટ થાય છે, તેમ તમારા અંતઃપ્રવાહમાંની શક્તિ તમે યુમાવી બેમશો. કારણ કે આવક જીવકતા આંકડા બરોબર થતા તમારામાં આકર્ષકશક્તિ રહેશે નહિ. પણ એથી ઉલટું જે તમો તમારી વાતો, બાબતો સુપ્ત રાખશો તો, એટલે કે બીજાઓની ઉત્સુકતા પૂર્ણ કરવાનું જે તમે તજશો તો, તમે પોતે સાક્ષાત્ આકર્ષણશક્તિની મુક્તિ બનશો. ત્યાંસુધી તમો સુખક અને બીજા લોખંડ જેથી લોખંડ જેમ લોહસુખક તરફ આકર્ષાઈ આવે છે તેમ જનસમાજ તમારા તરફ આકર્ષાઈ આવશે જ. જેવી રીતે કે મહાત્મા ગાંધીજી. તરફ હાલ જન સમાજ આકર્ષાઈ આવે છે તેમ.

સાવધાના—જે વિશેષ આવેશવાળા અને આરબે શુરા હશે તેમનાથી હમેશા સાવધ રહેવું નેહીશી તમારા ડહાપણનો, તમારી વિવેકશક્તિનો અને યુક્તિઓનો ઉપયોગ વિશેષે કરીને શરૂઆતમાં સારી રીતે કરવો નેહીએ વર્તણૂકમાં થયેલા ફેરફારની કુચી ને બીજાના જાણવામાં આવશે તો તે તમારા યશોલાભમાં લગભગ ઘાતક થઈ પડશે. વિશેષે કરીને જણાવવાનું કે, સામા પામેથી કોઈ પણ વાત કટાવી લેતી વખતે પોતાની સ્પષ્ટ અગર અસ્પષ્ટ ઉત્સુકતા છે, એવી સામા માણસને ઝાણી સઃખી ન થઈ જાય તે માટે ધણી જ સાવધ રહેવું ખાસ ઉત્સુકતાને પ્રકટ કરવાને સ્વપ્ને પણ પ્રયત્ન કરશો નહિ. તમારા અભ્યાસ સંબંધી તમારી સંકળના સંબંધી અગર હજીએ સંબંધી બીજાની આગળ એક અસર પણ જૂને ચુકે ઉચ્ચારશો નહિ, કારણ કે તેમ કરવાથી લેકાને સાવધ થવાની સંધી મળે છે. “સ્વતઃ” વિષે બીજાને માહિતી આપી સ્વતઃના ગર્વનું પોપણ કરવાનું તજી દેવું નેહીએ.” એવો આકર્ષક શક્તિનો મુખ્ય નિયમ છે, પોતાના કાર્યની માહિતી લેકાને જાહેર કરવાથી આકર્ષકશક્તિનો મુખ્ય નિયમ તમારા હાથે તુટશે જેથી કરીને તમારા અભ્યાસમાં ખસેલ પડેાંચશે. એટલે કે તમારા અભ્યાસનો ધાત થશે.

સ્તુતિ અને ખુશામત એ બેને તમે તત્કાંજલી આપો, એટલે કે લયકરતાથી તન્મે—આકર્ષક માણસ કદી જ પોતાના સંબંધી કાંઈ પણ કહેવો નથી અર્થાત્ બીજાનું મન આકર્ષવામાં તેણે જેટલી પ્રવિણતા દર્શાવી દશે, તેટલા તેના સંબંધી લેકા તેની સ્તુતિના ઉદ્ગારો વિશેષ કાઢશે, જેથી કરીને તેના હૃદયમાં ગર્વ ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ હોય છે.

તમે કદાચ એમ કહેશો કે, આ સૂચન મારે માટે નથી. કારણ કે, મેં કદી જ ખુશામતની ઈચ્છા જતાવી નથી, ને આ વાત નિર્વિવાદ સત્ય જ હોય તો તમે હજારોમાં એક અપવાદ રૂપે છો. એમ કહેવું પડશે. દરેકને સાચાશીની હોય હોય છે જ હોય છે; કેટલાકને આ હોંશ લયકર વિશેષતામાં હોય છે અને કેટલાકમાં સુશ્રુક હોય છે, પણ હોય છે ખાસ, જે સાચાશીની હોય વધારે હોય છે અને તે મેળવવા માટે ધણી જ ધંપણાડા કરે છે તેને તે પ્રાપ્ત થતી નથી અને જે કદાચ કાંઈક અશમા પ્રાપ્ત થાય છે તો તેનું પ્રમાણ ઘણું જ યોગ્ય હોય છે. કારણ કે, અંત પ્રવાહની આ પ્રમાણની આકર્ષણ કરનારી શક્તિ તેઓએ શુભાવેલી હોય છે.

પાઠ પાંચમે

શાચાશી મેળવવાની ઉમેદ એ એક લયકર શક્તિ છે—તેનો સંબંધ કરી કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો—તેના પંજામાંથી છટકવાનાં સાધનો—ચોડાજ વખતમાં તમોને ઘણાજ ફેરક પડેલો જણાશે.

શાચાશી મેળવવાની ઉમેદ એ એક લયકર શક્તિ છે. તમે તમારા જન વર્તણૂકનું જરા સિદ્ધાવલોકન કરો, એટલે એકાદ વાનથી પોતાની મોટાઈના સામર્થ્ય અગર મહત્વનું પ્રસન્ન અગર પ્રયાપે દુઃપ્રતિબિંબ પડતું હોય તો તે શ્રોતાઓને કહેવા માટે આપણે કેટલા બધા ઉત્સુક થતા હતા તેની તમને સ્મૃતિ થશે. આ ઉત્સુકતાને જ શાચાશીની ઉમેદ કહેવાય છે. માનવી પ્રાણીની જન્મ સિદ્ધિ આ એક શક્તિ છે. કોઈ કોઈ સ્થળે જનાવરોમાં

પણ આ શક્તિ નજરે પડે છે. આવી આ શક્તિ પોતાનામાં છે એમ જાણી કામએ ખીન થવું ન જોઈએ, કારણકે, તે માણસમાં જન્મ સિદ્ધ હોય છે, તેનું મહત્ત્વ એટલું જ છે કે, તેનો ઉપયોગ વિરૂદ્ધ કરવાથી તે આપણને ધાતક નિવડે છે.

આ શક્તિનો સમ્રહ કરી તેનો ઉપયોગ ફરી રીતે કરવો—જે બાબત વડે આપણને મહત્ત્વ મળે, એવી વાત કહેવાને સાધારણ માણસ એટલે બધો ઉતાવળો બને છે કે તે વાત હું ક્યારે ખીનને જણાવી દઉં એમ તેને યદ્ય જાય છે સેંકડે નવ્વાણું ટકા આવા પ્રધારના માણસો હોય છે. કારણ કે નિર્મર્ગની એકંદર મહત્તમ ગુપ્ત શક્તિમાંની શાખાશીની ઉમેદ એક છે, એ વાતથી તેઓ અત્યુષ્ણ હોય છે. આ શક્તિને લીધે આપણે ધણી વખત પોતાની ઇચ્છાવિરૂદ્ધ અને પોતાના હિતના મતની વિરૂદ્ધ, તેમ જ સદ્વિવેક શુદ્ધિ વિરૂદ્ધ વિવેકશક્તિ વિરૂદ્ધનું કાર્ય કરવા માટે તત્પર થઈએ છીએ, એ વાત જાણવામાં આવતી નથી. આ ગુપ્ત પણ અનાવર શક્તિ અતઃપ્રવાહનો એક નમુનો હોય, તેનો સ્વતઃ માટે ઉપયોગ કરી કાયદો લેવાને બદલે, તે ઇચ્છાને પૂર્ણ કરવાથી વિદ્યુત્સંપ્રાકક મતમાંથી ચિથ્થગારી નિકળતાં તે જેવી રીતે ખાલી થઈ જાય છે, તેવી રીતે આપણે શક્તિહીન બની છીએ, અને તે પણ પહેલા કરતાં ધણા જ શક્તિહીન બનીએ છીએ. એનું મુદ્દત ભાન રહેતું નથી.

તેના પગમાંથી છટકવાના સાધનો—આ એક જ વિષયને હાથમાં લેતા; અને શાખાશી મેળવવાની ઇચ્છાને કટકાક સમય સુધી અને તેટલા પ્રયત્ને દયાની રાખો. તદ્દન નજીવી બાબતમાં પણ તેને પૂર્ણ યત્ન દેશો નહિ. આ અભ્યાસ તમને ધણોજ વસ્ત્રો લાગશે. અને તેમ થતાં, પોતાનામાં અસ્તિત્વ ધરાવતી આ શક્તિનો તમને અનુભવ થશે. સામેની ખીજ બક્તિની તદ્વિરૂદ્ધ શક્તિને તે મળવા ઇચ્છે છે. માટે આ શક્તિને જો કબજે રાખી શકાય તોજ તમે આકર્ષક બની શકશો.

થોડા જ વખતમાં તમને ઘણો જ ફરક પડેલો જણાશે.—ઉપર બતાવેલા નિયમ પ્રમાણે જ્યાં તમે અભ્યાસ કરવા માંડશો કે થોડો જ સમય વ્યતીત થતાં તમારામાં ધણોજ ફરક પડેલો માણસ પડશે. પોતાની ચોખ્ખાની ઉચ્ચ કટપના તમને આવવા માંડશે. સહેજ રીતે તમારામાં ઉમદાપણ પ્રવિષ્ટ થશે ” જેથી કરીને પોતાની ફરજની તમને જાણ થશે આ પ્રમાણે દરેક ઇચ્છારૂપ શક્તિનો જ્યાં તમે નિમ્રહ કરવા માંડ્યો એટલે તેનો પ્રભાવ તમને તમારા જ્ઞાનગુમાથી સ્પષ્ટ રીતે માણસ પડશે. તમારા પ્રત્યે ખીનઓની વર્તણૂકમાં ફરક પડેલો જણાશે તમારા સહવાસમાં રહેવાની, તમારી સાથે વાનચિત્ત કરવાને અને વારંવાર તમારી મુલાકાત લેવાની તેઓની ઇચ્છા સ્પષ્ટ રીતે તમારા જોવા જાણવામાં આવશે. અગ્રમ ઇચ્છારૂપ શક્તિનો ઉપર જણાવેલો નિયમ જો તમે ખ્યાનમાં રાખશો તો આ શક્તિ હંમેશાં કાયમ તો શું પણ વધારવાની સત્તા પણ તમારા હાથમાં રહેશે તમારા સ્નેહીઓની તમારા પ્રત્યેની પ્રેમશક્તિ કાયમ રાખો, પણ તેમ તમે મુદ્દામ કરો છો એની તેઓને મુદ્દે જાણ થવા દેતા નહિ.

તમારે તમારા જીવનના દ્રષ્ટા બનવું જોઈએ.

મનુષ્ય માત્રે દરરોજ, દર મહિને અને દર વર્ષે શું કમાય છે તેનું સર્વાંશ કાઢવું નોંધ્યો. સરવાણ કાઢવાનો રીવાજ વેપારીઓમાં હોય છે તે દરરોજ શું કમાય છે તેનો હિસાબ રાખે છે, આ જ પ્રમાણે દરેક મનુષ્યે દરરોજ પોતે પોતાના ઉન્નતિ કમના માર્ગે કેટલો આગળ વધ્યો છે. તેનું સરવાણ કાઢવું નોંધ્યો, બીજા માણસો શું કરે છે, કેમ જીવન ગાળે છે. તેની દેખરેખ રાખનારા ઘણા મગી આવશે, પણ પોતાનું જીવન પોતે કેવા પ્રકારનું ગાળે છે. તેના ઉપર ભાગ્યે જ લક્ષ આપે છે.

સ્વચારમાં ઉડ્યા પછીથી તે રાત્રે સુતા સુંઝીમાં પોતે કેવા પ્રકારનું જીવન ગાળ્યું છે, આજનો દિવસ સફળ ગયો કે નિષ્ફળ ગયો તેનો હિસાબ ભાગ્યે જ કાઢ કાઢે છે. હમેશાં તમે બીજાના દ્રષ્ટા થવા કરતાં તમારા પોતાના જ દ્રષ્ટા બનો, તમારું જીવન ઉચ્ચ આગવાની પ્રતિષ્ઠા હોય. સ્વચારમાં જ નિશ્ચય કરો કે આજનું જીવન તો ઉચ્ચ પ્રકારે ગાળીશ સાને વિચાર કરવો કે સહવારે લીધેલી પ્રતિષ્ઠા પાળી છે કે નહિ ? અને પોતે કેવું જીવન ગાળ્યું છે. ઉચ્ચજીવન ગાળનારા મનુષ્યો જ જીવનનો સફળયોગ કરે છે. તમે તમારા જીવનના સફળયોગ કરો.

એક નિશ્ચય એવો રાખવો કે ‘હું બ્રહ્મ છું.’ ન્યારે તમે આવો નિશ્ચય રાખશો ત્યારે તમારે બ્રહ્મમય જીવન ગાળવું નોંધશે, બ્રહ્મના અર્થાત આત્માનાં ઉચ્ચ લક્ષણો તમારામાં સ્વભાવસિદ્ધ કરવા કાળજી રાખવી નોંધશે. તમારું ઉચ્ચ આદર્શ બ્રહ્મ હોવાથી તમે બ્રહ્મમય થાઓ ત્યાં સુધી તમારે તમારા જીવનને તેમજ યત્ન કરવો નોંધશે. નેથી ઉઠતા રહેતે તમારાથી જવાશે નહીં. કહ્યું છે કે “ જે જેનું ચિત્તન કરે તે તે મય યદિ નય ” આ ન્યાયે તમે જો બ્રહ્મનું ચિત્તન કરતા રહેશો તો આખરે બ્રહ્મનો અનુભવ કરી શકશો.

તમારા આચાર અને વિચાર બંને ઉંચા પ્રકારના હોવા નોંધ્યો. તમે વિચારથી કે આચારથી કોઈને હાનિ નહિ કરી શકો, સર્વને તમારા આત્માતુલ્ય માનતાં શીખવું પડશે. સર્વ પ્રતિ પ્રેમ, મમતા અને સ્નેહભાવ રાખવો પડશે. તમારા જીવનનો સફળયોગ કરવા માટે તમને જેટલી લક્ષ્ય મળે તેટલી લક્ષ્યો અન્યનું લવું કરવામાં ગાળવી પડશે. હમેશાં જીવન ઉચ્ચ થાય, તેજ લક્ષ્ય રાખવું પડશે. દુરાચરથી દૂર નામ્નવું પડશે કદી પણ કોઈના પ્રતિ ઉશ્કેરાઈ જવાની ટેવ રાખવી નહિ. સ્વચારથી જ એક પ્રતિષ્ઠા કરવી કે આજનું જીવન ઉચ્ચ ગાળીશ સત્ય બોલીશ, આ પ્રમાણે આખો દિવસ તમે કરેલી પ્રતિષ્ઠા પાળવા લક્ષ આપજો, તમારી પ્રતિષ્ઠાથી બ્રહ્મ થવાય એવાં અનેક કારણો મળશે, તે વખતે પણ તમે અસત્ય નહિ બોલો તો તમારી પ્રતિષ્ઠા પળાશે. તમને હાનિ થવા વખત આવે, લાલ જતો રહેતો હોય છતાં પણ તમારે કદી સત્યનો ત્યાગ ન કરવો. આ એક જ યુગ્મને ધારણ કરવાનો અભ્યાસ પડતા તે સ્વભાવસિદ્ધ થશે.

ઉચ્ચજીવન ગાળનારે પોતાના જીવનની જ દેખરેખ રાખવી ઘટે છે, તેણે પારખી પચાત કરવાની ટેવને છોડી દેવી જોઈએ. ક્રોધ આમ કરે છે ને ફલાણો તેમ કરે છે એવી કુધલી કદી કરવી નહિ તેમ સાલગવી નહિ. માત્ર પોતે પોતાના જીવનપચથી બ્રષ્ટ ન થઈ જાય એટલી કાળજી રાખવી. તેમને ક્રોધ ધણો ચઢેના હોય તો ક્રોધનો ત્યાગ કરી શાંત રહેવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી અને દિવસમા ગમે તેવા ક્રોધ ઉત્પન્ન કરે તેવા પ્રસંગો પ્રાપ્ત થાય છતાં પણ તમારે ક્રોધ કદી કરવો નહિ. સ્વદારથી સાંજ સુધી બેરોબર સાવચેતી રાખવી. જેમ તમે તમારા વેપારમાં ખોટ ન જાય તેની સાવચેતી રાખો છો, પડતર કરતાં ઓછી કિંમતે વેચાઈ ન જાય તેની કાળજી રાખો છો, તેમ તમારે તમારા વર્તનમાં પણ કરેલી પ્રતિજ્ઞાથી વિરૂદ્ધ વર્તન ન થાય તેની કાળજી રાખવી જોઈએ અને સાળે વિચાર કરવો જોઈએ કે આજે તમે કેવું વર્તન રાખ્યું.

જેમ વેપારમાં સરવાયુ કહાડવામાં આવે છે તેમ દરેક મનુષ્યે પોતાના આચાર-વિચારમાં ફેટના આગળ વધ્યા તેવું સરવાયુ કાઢવું ઘટે છે. પોતાનું જીવન ફેટલે દરજ્જે ઉચ્ચ જન્યુ તેવું સરવાયુ કાઢવું ઘટે છે. પોતે કેવું જીવન ગાળવું છે તે પ્રથમ નક્કી કરવું જોઈએ અને તે પછી તે નક્કી કરેલા માર્ગે ચાલવું જોઈએ. સંસારની ટ્રાઈપલ વસ્તુ કરતાં તમારે તમારા જીવનની કિંમત અધિક આંકવી ઘટે છે; ગમેલો સમય જેમ ફરી આવતો નથી તેમ વિનેયુ જીવન પાછું નથી મળતું એમ જાણી જીવનનો હ મેશાં સંકુપયોગ કરવો.

મનુષ્યમાત્રમાં ઇશ્વરનો અંશ છે એ આપણે જાણીએ છીએ, મારામાં, તમારામાં અને સર્વમાં ઇશ્વરનો અંશ છે. ઇશ્વર સર્વત્ર વ્યાપક છે એમ સર્વ ધર્મશાસ્ત્રો કહે છે. મનુષ્યમાં ઇશ્વરનો અંશ છે તેને તે પ્રયત્નથી પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ કરી શકે છે. જાણેલી વસ્તુનો જ્ઞા સુધી અનુભવ થતો નથી ત્યાં સુધી જાણેલું નકાસુ છે. તમે તમારામાં રહેતા ઇશ્વરના અંશને જ્ઞા સુધી પ્રકટ નથી કરી શકતા ત્યાં સુધી તમારું જીવન મિથ્યા છે. પોતામાં રહેલા ઇશ્વરના અંશનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવા માટે જ મનુષ્યનો જન્મ છે. આ ઇશ્વરના અંશનો—પરમાત્માનો મનુષ્યે પ્રયત્નથી સાક્ષાત્કાર કરવો એ તેનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે. તેનો સાક્ષાત્કાર કરવા માટે તેણે પોતાનું જીવન ગાળવું, જે જે કરવું ઘટે તે કરવું, જ્યારે તે પોતાના આત્માનો અનુભવ કરે છે ત્યારે આત્માની અમૂલ્ય શક્તિઓનો તેનામાં આવિર્ભાવ થાય છે.

પરમાત્માની જે સર્વજ્ઞને સર્વ શક્તિમાનપણાની શક્તિઓ છે તે સર્વ મનુષ્ય પોતામાં પ્રકટાવી શકે છે. તે પ્રકટાવવા માટે ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર કરવો જોઈએ. પૂર્વે અનેક મહાપુરુષોએ ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર પોતાના મનુષ્યાવતારમાં કરેલો છે. તેમને આપણે ઇશ્વરાવતાર તરીકે પૃથ્વીએ છીએ. અનેક ઋષિમુનિઓએ ઇશ્વરનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન કરી પોતામાં ઇશ્વરનો સિદ્ધિયોને પ્રત્યક્ષ કરી હતી. આ મર્વ આપણે આપણાં ધર્મશાસ્ત્રો ઉપરથી જાણીએ છીએ. તે તે મહાપુરુષોએ પોતે જેવા વર્તનથી આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરેલો તે મર્વ શાસ્ત્રોમાં જણાવ્યું છે. આપણે તેવું વર્તન સીરીએ, તો જરૂર આપણને પણ ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર થવાનો.

ક્રોધ પણ વસ્તુ પ્રયત્નથી મેળવી શકાય છે. કહ્યું છે કે: ‘મનુષ્ય પોતે પોતાને જેવા કરવા ધારે છે તેવો તે થઈ શકે છે.’ આ વાત સાચી છે તમે જે દેવ થવા ધારશો તો દેવ

યશો, અને જડ-મૂર્ખ થવા ધારશો તો તેવા યશો, તમે ધર્માત્મા થવા ધારશો તો તેવા યશો અને પાપાત્મા થવા ધારશો તો તેવા યશો. તમે જેવું જીવન ગાળશો તેવા તમે યશો, ઉચ્ચ થવા માટે ઉચ્ચ જીવન ગાળો અને નીચ થવા માટે નીચ જીવન ગાળી તમને જેવા થવું ગમે તેવા તમે થઇ શકશો. તમારો જન્મ ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર કરી અનંત સુખ અને આનંદનો અનુભવ કરવા માટે છે. વ્યવહાર પણ તમારા જીવન માટે છે, તમારું જીવન કાંઈ વ્યવહાર માટે નથી. તમે આજકાલ વ્યવહારમાં રચીપચી રહો છો અને પરમાર્થને ભૂલી જાઓ છો તેથી દુઃખી થાઓ છો.

જેમ એક માણસ અદિતી પોતાના ભેરી, છાકરા, મા બાપ વિગેરે સર્વને મૂકી પરદેશ કમાવા માટે જાય. ત્યાંથી દ્રવ્ય કમાઇને પાછા આવવાનો તેનો નિશ્ચય હોવા છતાં ત્યાં જઈ દ્રવ્ય કમાવાની વાત ભૂલી જાય, ઘરના સગાં સબંધીને ભૂલી જાય અને ત્યાં જ ફરી સખ કરે, પ્રભ મેળવે, નવા સગા કરી ત્યાં રહે અને દ્રવ્ય કમાઈ ઘેર જવાનું ભૂલી જાય. હવે તેને ત્યાં માત્ર અમુક વર્ષ સુધી જ રહેવાનું હોય તેટલી મુદતમાં જેટલું કમાવું હોય તેટલું કમાઈ મુદત ચતા પાછા ઘેર જવાનું હોય તે વાત તે ભૂલી જાય અને નવાં ભેરી છાકરામાં રચ્યો મચ્યો રહે. હવે મુદત ચતા જે કમાણી કરી હોય તે લઇને તેને પાછા જવાનું હોય તે વખતે તેની પાસે કાંઈ કમાણી ન હોય પણ ઉંદુ દેવુ થઇ ગયું હોય, હવે તેણે તે દેવું તો ઘેરથી પણ મોકલી આપવાનું જ હોય, આવા માણસને ત્યારે ઘેર પાછા જવાની મુદત આવે ત્યારે સમજાય છે કે આપણે અદિ આવી કાંઈ કમાયા નહિ તે ભૂલ કરી. હવે પાછા ખાલી હાથે જવું પડશે આવી જ સર્વની દશા છે. આપણો આત્મા અમર છે. તેને માત્ર પ્રારબ્ધના સંસ્કારને લઈ આ જન્મ લેવો પડ્યો છે. તે જો આ જન્મમાં પ્રયત્નવડે મળેલા જીવનનો સદુપયોગ કરી ઇશ્વરનો પોતાનામાં સાક્ષાત્કાર કરી શકે, ઇશ્વરને ઝાળખી શકે તો પછી તેને ફરી આ દેહ ધારણ કરવો ન પડે અને આત્માના અખંડ સુખની પ્રાપ્તિ થાય.

દરેક મનુષ્ય પોતાનું કર્તવ્ય શું છે તે ભૂલી જાય છે. તેને સમજીશુંમાં આત્મા પછી જાણી વ્યવહારમાં જ રચીપચી રહેવાનું હોય એમ લાગે છે. આખો દિવસ ધધો રોજગાર કરે, ઘણા સાયજૂડ પણ કરે, પ્રપંચ કરે, અતિતિથી દ્રવ્ય મેળવવા તૈયાર થાય, સ્ત્રી પુત્રાદિ-કર્મા પોતાનું સર્વસ્વ માને અને માત્ર દ્રવ્ય કમાવાનો પ્રયત્ન કરવામાં પોતાના જીવનનું સર્વસ્વ રહેલું છે એમ માની વર્તે છે. પોતાનું કર્તવ્ય જ તે છે એમ માની વર્તે છે. તેમને આવી ધમાસમાં ખપ્પર નથી કે આ મળેલો મનુષ્યજન્મ મિથ્યા વહી જાય છે, હાથમાં આવેલો હીરો કાદવમાં રગોળાય છે, મળેલો મમય નકામો જતો રહે છે. તેમને મરવું છે એ વાત પણ યાદ રહેતી નથી. જેને માટે તે આટલું બધું કરે છે તે મનુષ્યદેહ ક્ષણભંચુર છે, ક્યે વખતે પડી જશે તેની તેમને ખપ્પર રહેતી નથી. અને તેથી તે કદી પણ પરમાર્થ સિદ્ધ કરવા યત્ન કરતા નથી. વેપારનું સરવાળું કાઢે છે પણ પરમાર્થમાં ફેટલી કમાણી કરી તેનું સરવાળું કાઢતા નથી. અને આખરે મરણ નજીક આવતા પસ્તાવો કરે છે.

તમારે તમારા જીવનનો સદુપયોગ કરવો. નાકી માનવું કે મનુષ્યશરીર એ આત્મા માટે છે. આત્માની ઉત્તિ કરવા તે શરીરનો ઉપયોગ કરવો તેજ સદુપયોગ છે. બાળકોને પણ નાનપણમાંથી ઉચ્ચ જીવન ગાળવાના સંસ્કારો નાખો, તમે લડે વેપાર કરો, ધધો કરો, ધન કમાઓ. સ્ત્રી પુત્રાદિમાં રતેહ રાખો વૈલવો ભોગવો તેની ના નથી. પણ તેમાં રચીપચી

રહેવું અને ઇશ્વરને ભૂલી જવું એ તો હાનિકર્તા છે. સર્વ કાર્ય કરતાં એમ જાણવું જોઈએ કે તે સર્વ મનુષ્ય શરીર માટે છે, આત્મા માટે નથી. આપણે જે કરવાનું છે તે આત્મા માટે છે. અર્થાત્ આત્માનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવા માટે જીવવાનું છે. જેટલું આયુષ્ય હોય તે આયુષ્યની અદર પોતાના આત્માનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવો એ જ ખરૂં કર્તવ્યકર્મ છે. તે સિવાય બીજામાં જે કાળ ગાળવો તે નકરો છે. વ્યવહારના સર્વ પદાર્થો શરીર માટે છે. શરીર પણ આત્મા માટે છે. શરીરના મુખની કાળજી રાખી આત્માને ભૂલી જવો નહિ.

તમારામાં જેમ જેમ આત્માનો આર્વિષ્કાર થતો જશે તેમ તેમ તમારું જીવન ઉચ્ચ થતું જશે, સર્વત્તિમાધના તમારામાં જાગૃત થાય તો માનજો કે હવે તમારામાં ઇશ્વરી શક્તિ જાગૃત થઈ છે. કોઈનું પણ અહિત કરવાની વૃત્તિ જો શમી જાય તો જાણજો કે તમે હવે પરમાર્થમાં આગળ વધ્યા છો. ક્ષણિક અને નાશવંત વ્યવહારના પદાર્થો ઉપરથી જો મમત્વભુક્તિ ઓછી થઈ તો જાણજો કે હવે તમે તમારી પ્રીતિ આત્મા પ્રત્યે જોડી છે. તમારામાં નિરંતર પ્રસન્નતા કાયમ રહેતી હોય તો જાણજો કે હવે ઇશ્વરના ગુણો તમારામાં આવિર્ભાવ થવા માંડ્યો છે. કશાથી પણ જો મન લલચાય નહિ તો સમજજો કે હવે તમારી ઉર્જાગતિ થઈ છે. તમારામાં ક્રોધનો અંશ પણ ન રહે અને સદા શાંતિ જમી રહે તો જાણજો કે હવે તમે ઇશ્વરના અભિમુખ થયા છો. તમારો સ્વભાવ સત્યશીલ અને, કદી પણ અમત્ય બોલવાની વૃત્તિ થઈ ન આવે તો જાણજો કે હવે તમે તમારા જીવનનો સદુપયોગ કરવા માંડ્યો છે. અન્ય પ્રાણીઓનું હિત કરવાની તમને ભુક્તિ પ્રકટે, વિપતિગ્રસ્ત મનુષ્યોને વિપતિમાથી છોડાવવાનું તમને મન થાય તો જાણજો કે હવે તમે તમારા જીવનને સાર્યક કરી શકશો.

આ સર્વનો તમે તમારા જીવનમાં પ્રત્યક્ષ અનુભવ ન કરી શકો ત્યાં સુધી તમે જાણજો જીવન મિથ્યા સમજજો. તમે ગમે તે કામ કરવા છતાં પણ ઇશ્વરને ન ભૂલશો. પરમાર્થમાં આગળ વધનારના વ્યવહારો ઉત્તમ પ્રકારે સિદ્ધ થાય છે. તેને તેના કાર્યમાં ઇશ્વર મદદ કરે છે. તમને જો ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા હોય તો તમે તમારા વ્યવહારમાં ઇશ્વરની સહાય લેતાં શીખજો. ઇશ્વરની સહાય મળતાં તમારો વ્યવહાર સર્વોત્તમપણે સંધારો. જોઈતી સર્વ વસ્તુઓ મેળવી આપવામાં ઇશ્વર મદદ કરશે અને સર્વ રીતે તમે તમારી ઉત્તિ કરી શકશો.

વ્યવહારમાં ઇશ્વરની મદદ લેતાં આવડતી જોઈએ. તેને માટે તો તમારે ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા ભક્તિ રાખતી જોઈએ. શુદ્ધ ચારિત્ર્યવાળા થવું જોઈએ. તમારું જીવન જલ્દવતું જોઈએ. ઇશ્વરને અનુકુળ વર્તન રાખવું જોઈએ, ઇશ્વરાભિમુખ થવું જોઈએ. તમે તમારામાં ઇશ્વરની જે શક્તિ છે તેને જાગૃત કરી શકો તો પછી તમારો વ્યવહાર અને પરમાર્થ બન્ને સિદ્ધ થવામાં વિઘ્ન નહિ આવે. તમારે હમેશા તમારા આચારવિચાર ઉપર દેખરેખ રાખ્યા કરવી. તમારું વર્તન ઇશ્વરથી વિરૂદ્ધ ન હોવું જોઈએ. તમારા વિચાર શુભ અને હૃદય યવિત્ર રાખવું જોઈએ. દરેકજા ઉત્સાહથી પ્રયત્ન કરતા રહો, રોજનું રોજ તમારા વર્તનનું સરવાણુ ઠાઠા રહે, તમે કંઈ કમાયા છો કે ખોયું છે તે તપાસતા રહો, તમારા જ જીવનના દ્રષ્ટા બને. તમારા કરેલા નિશ્ચય પ્રમાણે જ જીવન ગાળો, તેથી અવજો રસ્તે વર્તન થઈ ન જાય તેની તપાસ રાખતા રહો તો જરૂર તમારું જીવન સુધરવાનું, તમને ઇશ્વર તમારા વ્યવહારમાં પણ સહાય આપવાના અને તમારો પરમાર્થ પણ ઉત્તમ પ્રકારે મધાવાનો.

આત્મિકજીવનનું રહસ્ય.

(અનુમધાન ગતાક્ષી.)

(અનુવાદક રા. રા. મણિલાલ નથુભાઈ દોસી. બી. એ.)

આ. પછે માનવી જીવનને દોરતી ઈચ્છાઓની પ્રવૃત્તિઓથી આત્મિકપ્રવૃત્તિને કેવી રીતે ભૂરી ભૂખી શરીરમાં મનુષ્ય વિષય સુખ પાછળ દોડે છે, કીર્તિ પાછળ ધસે છે, સામાજિક પ્રતિષ્ઠા સારૂ પ્રયત્ન કરે છે, અને રાજકીય સત્તા મેળવવા મથે છે. આ સુંદર દુનિયામાં ચારે બાજુએ જે અનેક ઈચ્છાના પદાર્થો આવેલા છે, તે પદાર્થોને મહણ કરવાને તે ધણી જ લાલસા ધરાવે છે. તેની ઈચ્છા દોરે તેમ એક યા બીજા પદાર્થ પછવાડે ધસે છે. ત્યાં તેની વાસનાનો પદાર્થ મળે ત્યાં તે જાય છે. જો તેને કીર્તિ નોંધતી હોય છે તો સવારે બેસેા ઉઠે છે, રાત્રે મોડા સુષ રહે છે. અભ્યાસ કરે છે અને પોતાની જાતને આગળ લાવવાને જાતનો પ્રયત્ન કરે છે. તેની ધારણા જેવી પાર પડે, તેવું ત્યાંથી મળે એમ તેને લાગે ત્યાં તે અહીં તહીં વલખા મારે છે. દુકમાં વાસનાના પદાર્થ જે સ્થળે મળે તે સ્થળ ભણી તે જાય છે. આ પ્રમાણે મનુષ્ય ઈચ્છાથી દોરાય છે, જે દુનિયામાં લાલસા દરેક પવનની આમનેમ લપટાય છે, તે મનુષ્ય આધ્યાત્મિક મનુષ્ય નહિ પણ સંસારી મનુષ્ય છે. તેને હજી પોતાના ખરા સ્વરૂપનું જ્ઞાન થયું નથી. પણ ત્યારે હિજાતી વાસનાઓ વચ્ચે સ્થિર રહે છે. લાલસો વચ્ચે અડગ રહે છે. અન્યાયથી વિશેષ ધન મળે તેવું હોય છતાં જે પોતાની કીર્તિને કલંકિત કરે નથી.

પોતાના સિદ્ધાંતનો ભોગ આપવા કરતા જે સત્તાને જતી કરે છે. વાસના તેને અમુક રસ્તે દોરે છે, પણ તેને લાગે છે કે તે મેળવવામાં બીજાને પુકસાન થવાનો સંભવ છે, તેને સમયે તે અતર્કુષ્ણ બનીને કહે છે કે “હું પાપ કરીશ નહિ જો કે લાલસો અને વાસનાઓ મને ખેંચવા પ્રયત્ન કરે, પણ હું મારી જાતને કલંકિત કરીશ નહિ.”

તે સમયે આત્માના હિંસા કાતરમાંથી મનુષ્યની ઈચ્છાશક્તિ વિજ્યની નીવડે છે, અને તે વાસનાપર જ્ય મેળવે છે, અને લાલસી આત્મિક જીવનનો આરંભ થવા લાગે છે. તેની જ રીતે પોતાની આસપાસના જે મનુષ્યોને તે સ્થાય છે, તે મનુષ્યોમાં તે જીવનની એકતા અનુભવવાનો આરંભ કરે છે, તે સર્વ મનુષ્યોને બધુતુલ્ય ગણે છે, કારણ કે તેમની સાથે તે પ્રેમની સાંકળથી જોડાયેા છે. પોતાના બાળકને વાસ્તે તેના હૃદયમાં જે પ્રેમ પ્રકટે છે, તે પ્રેમને સર્વ નિરાધાર અને માખાપ વિનાનાં બાળકો તરફ દેલાવે છે. પોતાની પૂજ્ય માતાને વાસ્તે તેના હૃદયમાં જે પ્રેમ પ્રકટે છે, તેવો પ્રેમ તે સર્વ વૃદ્ધ સ્ત્રીઓ તરફ દર્શાવે છે. ‘સર્વ નાનાં બાળકો તથા બાળકીઓ તેને મન પોતાનાં છોકરાં જેવા લાગે છે તેવી રીતે સર્વ વૃદ્ધ પુરૂષો તેમજ સ્ત્રીઓને તે પોતાનાં પિતામાતા સમાન ગણે છે.’ તેનો પ્રેમ જીવનની એકતા સ્વીકારે છે અને તે નાત, જાત, રંગ કે વર્ણના બેદ સિવાય સર્વ તરફ વર્ણ કરે છે. આવી સ્થિતિ ત્યારે મનુષ્યની થાય છે ત્યારે ખરી એકતા અનુભવનાર જ્ઞાન તેનામાં

રહેલું અને ઇશ્વરને બૂલી જતું એ તો હાનિકર્તા છે. સર્વ કાર્ય કરતાં એમ નજીવું નોંધ્યે કે તે સર્વ મનુષ્ય શરીર માટે છે, આત્મા માટે નથી. આપણે જે કરવાનું છે તે આત્મા માટે છે. અર્થાત્ આત્માનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવા માટે જીવવાનું છે. જેટલું આયુષ્ય હોય તે આયુષ્યની અંદર પોતાના આત્માનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવો એ જ ખરું કર્તવ્યકર્મ છે. તે સિવાય બીજામાં જે કાળ ગાળવો તે નકામો છે. વ્યવહારના સર્વ પદાર્થો શરીર માટે છે. શરીર પણ આત્મા માટે છે. શરીરના સુખની કાળજી રાખી આત્માને બૂલી જવો નહિ.

તમારામાં જેમ જેમ આત્માનો આવિષ્કાર થતો જશે તેમ તેમ તમારું જીવન ઉચ્ચ થતું જશે, સ્વચ્છિન્નિમાયના તમારામાં જાતે થાય તો માનજો કે હવે તમારામાં ઇશ્વરી શક્તિ જાગત થઈ છે કારણ પશુ અહિત કરવાની વૃત્તિ નો શમી જાય તો જાણજો કે તમે હવે પરમાર્થમાં આગળ વધ્યા છો. ક્ષણિક અને નાશાવંત વ્યવહારના પદાર્થો ઉપરથી નો મમત્વભુક્તિ ઓછી થઈ તો જાણજો કે હવે તમે તમારી પ્રીતિ આત્મા પ્રત્યે બેઠી છે. તમારામાં નિરંતર પ્રસન્નતા કાયમ રહેતી હોય તો જાણજો કે હવે ઇશ્વરનાં શુણ્ણે તમારામાં આવિર્ભાવ થવા માંડ્યો છે. કશાથી પણ નો મન સ્વચ્છાયા નહિ તો સમજજો કે હવે તમારી ઉર્ધ્વગતિ થઈ છે. તમારામાં ક્રોધનો અંશ પણ ન રહે અને સદા શાંતિ જામી રહે તો જાણજો કે હવે તમે ઇશ્વરના અભિમુખ થયા છો, તમારો સ્વભાવ સત્યશીલ બને, કદો પણ અસત્ય બોલવાની વૃત્તિ થઈ ન આવે તો જાણજો કે હવે તમે તમારા જીવનનો સદુપયોગ કરવા માંડ્યો છે. અન્ય પ્રાણિઓનું હિત કરવાની તમને ભુક્તિ પ્રકટે, વિપત્તિપ્રસ્ત મનુષ્યોને વિપત્તિમાંથી છોડાવવાનું તમને મન થાય તો જાણજો કે હવે તમે તમારા જીવનને સાર્યક કરી શકશો.

આ સર્વનો તમે તમારા જીવનમાં પ્રત્યક્ષ અનુભવ ન કરી શકો ત્યાં સુધી તમે ગાળેલું જીવન ત્રિપ્યા સમજજો. તમે ગમે તે કામ કરવા છતાં પણ ઇશ્વરને ન બૂલશો. પરમાર્થમાં આગળ વધનારના વ્યવહારો ઉત્તમ પ્રકારે સિદ્ધ થાય છે. તેને તેના કાર્યમાં ઇશ્વર મદદ કરે છે. તમને નો ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા હોય તો તમે તમારા વ્યવહારમાં ઇશ્વરની સહાય લેતાં શીખજો. ઇશ્વરની સહાય મળતાં તમારો વ્યવહાર સર્વોત્તમપણે સધાશે. નોંધતી સર્વ વસ્તુઓ મેળવી આપવામાં ઇશ્વર મદદ કરશે અને સર્વ રીતે તમે તમારી ઉન્નતિ કરી શકશો.

વ્યવહારમાં ઇશ્વરની મદદ લેતાં આવડવી જોઈએ. તેને માટે તો તમારે ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા ભક્તિ રાખવી જોઈએ. શુદ્ધ ચારિત્ર્યવાળા થવું જોઈએ. તમારું જીવન બદલવું જોઈએ. ઇશ્વરને અનુકુળ વર્તન રાખવું જોઈએ, ઇશ્વરાભિમુખ થવું જોઈએ. તમે તમારામાં ઇશ્વરની જે શક્તિ છે તેને જાગ્રત કરી શકો તો પછી તમારો વ્યવહાર અને પરમાર્થ બન્ને સિદ્ધ થવામાં વિઘ્ન નહિ આવે. તમારે હમેશા તમારા આચારવિચાર ઉપર દેખરેખ રાખ્યાં કરવી. તમારું વર્તન ઇશ્વરથી વિરૂદ્ધ ન હોવું જોઈએ. તમારા વિચાર શુભ અને હૃદય પવિત્ર રાખવું જોઈએ. દરરોજ ઉત્સાહથી પ્રયત્ન કરતા રહો, રોજનું રોજ તમારા વર્તનનું સરવાલુ કાઢતા રહો, તમે કંઈ કંમાયા છો કે બોધું છે તે તપાસતા રહો, તમારા જ જીવનના દ્રષ્ટા બનો. તમારા કરેલા નિશ્ચય પ્રમાણે જ જીવન ગાળો, તેથી અવળે રસ્તે વર્તન થઈ ન જાય તેની તપાસ રાખતા રહો તો જરૂર તમારું જીવન સુધરવાનું, તમને ઇશ્વર તમારા વ્યવહારમાં પણ સહાય આપવાના અને તમારો પરમાર્થ પણ ઉત્તમ પ્રકારે સધાવાનો.

આત્મિકજીવનનું રહસ્ય.

(અનુસંધાન ગાંધી.)

(અનુવાદક રા. રા. મણિલાલ નયુભાઈ દોસ્તી. બી. એ.)

આ પછે માનુષી જીવનને દોસ્તી ઇચ્છાઓની પ્રવૃત્તિઓથી આત્મિકપ્રવૃત્તિને કેવી રીતે જુદી જાણી શકાયું? મનુષ્ય વિષય સુખ પાછળ દોડે છે, કીર્તિ પાછળ ધસે છે, સામાજિક પ્રતિષ્ઠા સાર પ્રપન્ન કરે છે, અને રાજકીય સત્તા મેળવવા મથે છે. આ સુંદર દુનિયામાં ચારે બાજુએ જે અનેક ઇચ્છાના પદાર્થો આવેલા છે, તે પદાર્થોને મહત્વ કરવાને તે ધણી જ લાક્ષણિક ધરાવે છે. તેની ઇચ્છા દોરે તેમ એક યા બીજા પદાર્થ પછવાડે ધસે છે. જ્યાં તેની વાસનાનો પદાર્થ મળે ત્યાં તે જાય છે. જો તેને કીર્તિ જોઈતી હોય છે તો સવારે જ્યેષ્ઠા ઉઠે છે, રાત્રે મોડો સુષ્પ રહે છે. અભ્યાસ કરે છે અને પોતાની જાતને આગળ લાવવાને ખતો પ્રયત્ન કરે છે. તેની ધારણા જેથી પાર પડે, તેવું જ્યાંથી મળે એમ તેને લાગે ત્યાં તે અહીં તહીં વલખા મારે છે. હુંકમાં વાસનાના પદાર્થ જે સ્થળે મળે તે સ્થળ લાણી ને જાય છે. આ પ્રમાણે મનુષ્ય ઇચ્છાથી દોરાય છે, જે દુનિયામાં હાલતા દરેક પવનની આમતેમ ધમકાય છે, તે મનુષ્ય આધ્યાત્મિક મનુષ્ય નહિ પણ સંસારી મનુષ્ય છે. તેને હજુ પોતાના ખરા સ્વરૂપનું જ્ઞાન થયું નથી. પણ જ્યારે ઊજાગતી વાસનાઓ વચ્ચે સ્થિર રહે છે, લાલચો વચ્ચે અડગ રહે છે, અન્યાયથી વિશેષ ધન મળે તેવું હોય, છતાં જે પોતાની કીર્તિને કલંકિત કરતો નથી.

પોતાના સિદ્ધાંતનો ભોગ આપવા કરતાં જે સત્તાને જતી કરે છે. વામના તેને અમુક રસ્તે દોરે છે, પણ તેને લાગે છે કે તે મેળવવામાં બીજાને નુકસાન થવાનો સંભવ છે, તેવે સમયે તે અંતર્મુખ બનીને કહે છે કે “હું પાપ કરીશ નહિ. જો કે લાલચો અને વાસનાઓ મને ખેંચવા પ્રયત્ન કરે, પણ હું મારી જાતને કલંકિત કરીશ નહિ.”

તે સમયે આત્માના ઉચ્ચ કેાતરમાથી મનુષ્યની ઇચ્છાશક્તિ વિજ્યની નીવડે છે, અને તે વાસનાપર જય મેળવે છે, અને સ્વાસ્થી આત્મિક જીવનનો આરંભ થવા લાગે છે. તેની જ રીતે પોતાની આસપાસના જે મનુષ્યોને તે વ્હાય છે, તે મનુષ્યોમાં તે જીવનની એકતા અનુભવવાનો આરંભ કરે છે, તે સર્વ મનુષ્યોને બંધુત્વ ગણે છે, કારણ કે તેમની સાથે તે પ્રેમની માંકળથી જોડાયો છે. પોતાના બાળકને વાસ્તે તેના હૃદયમાં જે પ્રેમ પ્રકટે છે, તે પ્રેમને સર્વ નિરાધાર અને માથાપ વિનાના બાળકો તરફ દેખાવે છે. પોતાની પૂજ્ય માતાને વાસ્તે તેના હૃદયમાં જે પ્રેમ પ્રકટે છે, તેવો પ્રેમ તે સર્વ વૃદ્ધ સ્ત્રીઓ તરફ દર્શાવે છે. સર્વ નાનાં બાળકો તથા બાળકીઓ તેને મન પોતાનાં છાંકનં જેવાં લાગે છે તેવી રીતે સર્વ વૃદ્ધ પુરુષો તેમજ સ્ત્રીઓને તે પોતાનાં પિતામાના સમાન ગણે છે. તેનો પ્રેમ જીવનની એકતા સ્વીકારે છે અને તે નાત, જાત, રંગ કે વર્ણના બેદ સિવાય સર્વ તરફ વહાં કરે છે. આવી સ્થિતિ જ્યારે મનુષ્યની થાય છે ત્યારે ખરી એકતા અનુભવનારું જ્ઞાન તેનામાં

પ્રવેશ કરવા માટે છે, અને તેનો અર્થ ગ્રેમ—જે તેના પોતાના પ્રમાણમાં ધણો મુંઝવે હતો તે પણ સર્વવ્યાપી દિવ્યગ્રેમના રૂપમાં ફેરફારી જાય છે. હવે ત્યારે અસત મનની ઉલોગી પ્રવૃત્તિઓ વચ્ચે મનુષ્યને ઉચ્ચ મનનું લાભ થવા લાગે છે, અને મન ઉપર સામ્રાજ્ય અસ્થાવનાર ઉચ્ચ ખુદિના અવાજનું તેને લાભ થાય છે, અને તે અવાજને પોતાના લાભાર્થે વાપરે છે, ત્યારે જે મન અત્યાર સુધી બહારના પદાર્થો અને બનાવોનું અવલોકન કરવામાં રોકાયું હતું તે મન ઉપર ખુદિની ઉત્પાદક શક્તિનું જોર ચાલવા લાગે છે, અને તે વખતે આત્મા પ્રકટ થાય છે અને આત્માનું સ્વરૂપ ઉત્પાદકશક્તિ રૂપે પ્રકટી નીકળે છે.

ત્યારે ફરીથી એ પ્રશ્ન ઉદભવે છે કે, “આત્મિક જીવન એટલે શું?” જેને હિંદુઓ સિદ્ધિઓ કહે છે અને પશ્ચિમની પ્રજા અતીદ્રિય શક્તિઓ કહે છે, તે સક્ષમ શરીરનાં શુભ સાથે આત્મિક જીવનને કાંઈ સંબંધ નથી. દરથી જોઈ શકવું, અથવા દરથી સાંભળવું, અથવા તો આ ત્રણ ભુવનોના શરીરોની શક્તિઓનો ઉપયોગ કરવો—તે પણ આત્મિક જીવન ગણી શકાય નહિ. જેવી રીતે આ સૂક્ષ્મ ભુવનોમાં અનેક બનાવો બને છે, તેવી રીતે સક્ષમ ભુવનમાં પણ અનેક અનુભવો બને છે, તેનું વિશાળ જ્ઞાન તે પણ આત્મિક જીવન નથી, આ ઉપર જણાવેલા ઠાઈ પણ બાબત સાથે ખરા આત્મિકજીવનને સંબંધ નથી. તે શુંકુમા અને સ્વરૂપમાં તદ્દન ભિન્ન છે, પ્રભુનું જ્ઞાન અને તે જ્ઞાનનો દરરોજના જીવનમાં અનુભવ કરવો, તેનું નામ જ આત્મિકજીવન કહી શકાય.

૩૯. મીશર જે એક ઉત્તમ ખ્રીસ્તી હતા, તેણે પોતાના વિદ્યાર્થીઓ સંમુખ બાપણ આપતા હિંદુધર્મ વિષે જે ઉદગારો કાઢ્યા હતા, તેમાં ઉંડું રહસ્ય રહેલું છે. તેણે કહ્યું હતું કે “હિંદુધર્મે દુનિયાને બે મોટા કિમતી સિદ્ધાંતો શીખવ્યા છે. એક તો ઇશ્વરનું સર્વવ્યાપીપણું અને બીજો સિદ્ધાંત મનુષ્ય જાતિની એકતા. એક ધર્મનો સુસ્ત અનુયાયી બીજા ધર્મની આ પ્રમાણે ખુબી બતાવે, તે તેના સ્વભાવની ઉદારતા અને વિશાળતા સૂચવે છે, અને હું ઇચ્છુ છું કે બધા ખ્રીસ્તીઓ તેનીજ ઉદારતા અને વિશાળતા બતાવે.” ઇશ્વરનું સર્વ વ્યાપીપણું ” આ શબ્દો આપણે વિચારીશું. તમને આ શબ્દો શુદ્ધ અને કદાચ નીરસ પણ લાગશે તે શબ્દોમાં તમને બહુ રસ ન પણ આવે. પણ આપણે તે શબ્દોનું રહસ્ય સમજવા પ્રયત્ન કરીશું સામાન્ય અર્થતો એજ થાય છે કે પ્રભુ સર્વત્ર છે, સર્વ વસ્તુઓમાં, પણ એટલામાં તેનો અર્થ સમાઈ જતો નથી.

તમે દરિયા કિનારે જુઓ અને તમે દરિયાના ધુધવાટ કરતા મોટા મોજાઓને જુઓ, તો ત્યાં તમને પ્રભુની શક્તિ પ્રકટ થયેલી જણાશે. ત્યાં તમે તે દરિયાના મોટા તરંગોમાં પ્રભુનું બળ સાકાર થયેલું જોઈ શકશો. તમે કાંઈ ઘાડી ઝાડીવાળા ભવ્ય જંગલમાં જાઓ અને ખરા મધ્યાહને તે જંગલની શાંતિ, મૌન અને છાયા અનુભવો તો ત્યાં તમને દિવ્ય શાંતિનો સાક્ષાત્કાર થશે, અને તે જંગલના વૃક્ષોદ્વારા તમે દિવ્યતાની હાજરી અનુભવી શકશો. તેજ રોતે જો તમે દૂર આવેલા હિમાલય પર્વત તરફ જાઓ, અને તમે તેની અદ્ભુત દૃશ્યતા અને શુદ્ધ બરફનો નિર્જન રસ્તો જુઓ તો તમને તે પર્વતમાં પ્રભુની દૃશ્યતા અને સ્થિરતાનો ખ્યાલ આવશે, અને તે બરફમાં તમે નિષ્કલંક અને અસ્પર્શ્ય પવિત્રતા અનુભવી શકશો. તમે આકાશ તરફ નજર કરો, તો ત્યારે ખગોળવેતા ધણા હાલતા ગોળાઓ જુએ છે, ત્યાં તમે ખાલી આકાશમાં પ્રભુની શાંતિ જોશો, અને તે હાલતા આકાશી ગોળાઓમાં પ્રભુનું જીવન અનુભવી શકશો. ઉપર આવેલા આકાશમાં તેમજ નીચેની ધરતીમાં એવું એક

પશુ તત્ત્વ નથી કે જે આપણને પ્રભુનાં વિશ્વવ્યાપીપણાનો ખ્યાલ ન આપી શકે. તેટલા માટે પ્રભુનાં વસ્ત્ર રૂપ કુદરત તરફ તમે દષ્ટિ કરો તો તમે તે વસ્ત્રોમાં રહેલા પ્રભુને જોશો, કારણ કે પ્રભુજ એક મહાન હયાતી છે. આવી ભાવના તેનું નામ જ પ્રભુનું વિશ્વ વ્યાપી-પણું છે. હજી આપણે જરા વધારે સમીપ જતા જઈએ. અનેક ઇશ્વરવાદની ભાવનાને ઘણા લોકો ધિક્કારે છે. પણ જે તે ભાવનાને યથાર્થ સમજવામાં આવે તો તે ભાવનાદ્વારા મનુષ્યની મર્યાદિત ભુદ્ધિએ અનેક આકારોમાં પ્રભુની દિવ્યતા જોવાને પ્રયત્ન કર્યો છે તત્ત્વજ્ઞાનીઓ પોતાની કલ્પનાવડે તે દિવ્યતાનો દાર્ઢિક ખ્યાલ પામી શકે, પણ સામાન્ય મનુષ્ય તો તે દિવ્યતાને અમુક આકારમાં પ્રકટ થયેલી જુએ, ત્યારેજ તેનો ખ્યાલ પામી શકે. માટે જે તમારામાં જ્ઞાત હોય તો મનુષ્યના અને પ્રભુના જીવનના રહસ્યને જાણવાનાર તમારું હૃદય જ્ઞાન બાહ્ય વસ્તુઓને જોનાર વિજ્ઞાનને લીધે જતું કરતા ના પશ્ચિમ આપણને જે વિજ્ઞાન શીખવે છે, તે હાલે આપણે શીખીએ, પણ પશ્ચિમની પ્રગતિ શીખવો કે પ્રભુનું ચૈતન્ય અ-મર્યાદિત છે અને તે સર્વ સમયે પ્રકટ થતું જાય છે, જે આપણે પશ્ચિમની પ્રગતિને આ પ્રભુના મર્વવ્યાપીપણાનો ઉમદા સિદ્ધાંત શીખીએ તો આ અનેક ઇશ્વરવાદ પણ અદ્ભુત સ્વરૂપ ધારણ કરશે. ત્યારે તમારા બહુ પ્રેમભરી દષ્ટિથી જોતી તમારી સ્ત્રીનો તમે વિચાર કરશો ત્યારે તમારી પ્રેમાળ પત્નીની આબોધારા તમે લક્ષ્મીને-શૂદ્ધી પ્રકાશિત દેવીને તમારા બહુ સ્નિધ દષ્ટિએ જોતી અનુભવી શકશો. અને ત્યારે જો પોતાના પતિને શૂ-દ્ધના રક્ષક અને આધારરૂપ જુએ છે, ત્યારે તે પતિમાં વિશ્વના જીવનનું રક્ષણ કરનાર અને દેહાવનાર વિષયને તે જોઈ શકશે. ધરના આંગણમાં રમતા બાળકોને તમે જુઓ ત્યારે તમે બાલકૃષ્ણને ગોપીઓ સાથે નિર્દોષ આનંદ કરતાં અનુભવી શકશો, અને ત્યારે તમે કોઈ માતાને પોતાના બાળક તરફ પ્રેમથી જોતી જોશો, ત્યારે તમે વિશ્વજનની વિશ્વની અ-ચળ માતા-દુર્ગાને દુનિયા તરફ પ્રેમાળ દષ્ટિથી વળેલી જોશો. તમે કહેશો કે આતો અનેક ઇશ્વરવાદ છે. હા! ખરી વાત છે. પણ તે મનુષ્યના જીવનને આધ્યાત્મિક બનાવવાની ક્રિયા છે. આકારોથી જરા પણ અંજલિ ન જતાં તે આકારો પાછળ રહેલા જીવનને : જોવાની આ ક્રિયા છે, આકારો અનેક છે, પણ જીવન તો એક જ છે. વસ્તુ એક સત છે, પણ તે વિવિધ નામથી જોવાય છે. શું શાસ્ત્રોમાં લખવામાં નથી આવ્યું કે જે કોઈ પણ આકારની ઉપાસના કરે છે, તે મારીજ ઉપાસના કરે છે? ત્યારે હવે તમને ખ્યાલ આવશે કે આત્મિક જીવન એટલે પ્રભુને સર્વ સ્થળે અને સર્વ વસ્તુમાં જોવાની ક્રિયા.

પણ હવે હું આ વિચારને વિશેષ લખાવવા માગુ છું આ પ્રભુના વિશ્વવ્યાપીપણાની ભાવના બજારમાં, ઓફિસમાં અને છેક રસ્તામાં લઈ જવા માગું છું કે જેથી જે તમે ધારો તો તમે દરેક આધ્યાત્મિક મનુષ્ય મળી શકો આ જગતમાં અનેક પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ છે. અનેક પ્રકારના ધંધાઓ છે કે જેવડે આ દુનિયાનું તત્ત્વ ચાલે છે. આપારની પ્રવૃત્તિ વડે પ્રગ્નઓ એકબીજાના સબધમાં આવે છે, અને કરોડો પુરૂષો, સ્ત્રીઓ, અને બાળકોને પોષણ મળે છે. વ્હાણો દરિયાપાર ચાલે છે, અને એક પ્રગ્નનો માલ બીજી પ્રગ્નને પહોંચાડે છે. આપારીઓ આ માલ જનસમાજને પહોંચાડે છે. અને આ રીતે જે માલ તેમને મળી શકે ન હોત, તે માલ તેઓ મેળવી શકે છે વળી જનસમાજમાં વ્યવસ્થા રાખવાનું કામ જુઓ. જે જનસમાજમાં વ્યવસ્થા રાખનારા ન હોય તો બળવાનો નિર્મળોને કચરી નાંખે. માટે કાયદાનું મોટું બંધારણ-જેમાં ન્યાયાસનપરના ન્યાયાધીશનું, કચેરીમાં વડીલોનું, અને રસ્તામાં

પોલીસોનું કામ-વગેરેનો સમાવેશ થાય છે, આ સર્વને લીધે જનસમાજ વસવાટાયક અને છે, તેઓ બળવાનોના ત્રાસ સામે ગરીબોનું રક્ષણ કરે છે. વળી 'રાજ્યનું' બંધારણ કુટુંબના જીવનપર આધાર રાખે છે. અને કુટુંબમાં પિતાના રક્ષણ કરનારા હાથ, માતાનો પ્રેમ, બાળકનો આનંદ જેવામાં આવે છે. વળી ડોક્ટરના ધંધાનો વિચાર કરો. તે ડોક્ટર નિર્ભય રીતે લયના સ્થાનમાં જાય છે, તે માંદગ્યોની ખરદાસ કરતાં કાષ્ટવાર પોતાના પ્રાણને જોખમમાં નાંખે છે. તે પોતાના હાથ એવી નાણક 'રીતે' ફેળવે છે કે લયના પ્રસંગે તેની ચતુરાઇ મનુષ્યને મદદ કરવામાં મનુષ્યના રોગ મટાડવામાં ઉપયોગી થાય. વળી મનુષ્યમતિના શિક્ષકોનો વિચાર કરો. તેઓ લલિત્યના શહેરીઓને ઉમદા મનુષ્યો અને સ્ત્રીઓ યવાની ફેળવણી આપે છે. વળી દુનિયા જેથી ચાલી શકે તેવી પ્રવૃત્તિ કરનારા મનુષ્યોનો વિચાર કરો. આ બધા વ્યાપારીઓ, વપ્તો, ડોક્ટરો, શિક્ષકો, કારીગરો એ દિવ્યપ્રવૃત્તિના પ્રતિનિધિઓ નહિ તો બીજા કોણ છે? શું તેઓ જીવનની દરેક પ્રવૃત્તિમાં પ્રજાના હાથ, પગ, હૃદય અને મસ્તક નથી? તમને ચાર વર્ગો અને તેની ઉત્પત્તિના ઇતિહાસ વિષે માહિતી હશે. સાંઠણો બ્રહ્માના મુખમાંથી પ્રકટયા, ક્ષત્રિયો તેના બજામાંથી, વૈશ્યો તેની જંઘામાંથી અને શૂદ્રો તેના ચરણમાંથી પ્રકટયા. તમે આવી વાતો સાંભળી ધણીવાર હસો છો. અને એમ માનો છો કે આવી દત્તકથાઓ બાળકોને ગમત કરાવવા માટે છે. પણ તે વાતની પાછળ મહાન રહસ્ય રહેલું છે અને તે હિંદુસ્થાનના ચાર વર્ગો માટે જ નહિ. પણ ચાર વર્ગો માટે છે, કે જે ચાર વર્ગમાં દરેક પ્રજા વહેચાઇ ગઈ છે. હવે તેમને ગમે તે નામો આપે, પણ શિક્ષક વર્ગ, રક્ષકવર્ગ, પોષકવર્ગ અને સેવકવર્ગ આ ચાર વર્ગો દરેક પ્રજામામળા આવે છે, જેઓ ફેળવણી આપે છે, જેઓ બીજાને જ્ઞાન આપે છે, જે ધર્મશુદ્ધિ લોકોને બક્ષિના માર્ગે દોરે છે, જે શુદ્ધિ જ્ઞાન તરફ પ્રેરે છે—શું આ બધાઓ લોકોના શિક્ષકો નથી? શું તેઓ પ્રજાના 'અવાજ' રૂપ નથી? અને શું પ્રજા પોતાના મુખરૂપ આ શિક્ષકોદ્વારા બોલતો નથી? અને શું આબુ કામ કરનારા જોવા સાંઠણો નથી? શું તેઓ 'પંડિતો' અને શિક્ષકો નથી? હવે જો તમે ક્ષત્રિયોનો વિચાર કરો તો રાજા, પાદશાહ, ન્યાયાધીશો, વપ્તો, છેક હલકા પોલીસથી તે ઉપરી અમલદાર સુધીના કાયદાની વ્યવસ્થા રાખનારા મનુષ્યો—રાજાથી માંડીને તે છેક નીચા દરજ્જાના કોન્સ્ટેબલ સુધી—શું આ બધા મનુષ્યો પ્રજાનો રક્ષક વર્ગ નથી? શું તેઓનો ધર્મ લોકોને દોરવાનો, લોકોનું રક્ષણ કરવાનો અને લોકોને શાંતિમાં રાખવાનો નથી કે જેથી સામાન્ય મનુષ્યો પણ પોતાના કામ ગલરાટ વિના કરે અને રાજાની શાંતિ—જે પ્રજાની શાંતિ છે તે—આ સાધનોદ્વારા આખી પ્રજાપર પથરાઇ રહે.

હવે આપણે વ્યાપારીઓનો અને મજૂરીની વ્યવસ્થા કરનારા મોટાં કારખાનાઓના ઉપરીઓનો વિચાર કરીએ. તેઓ જે સમાજમાં રહેતા હોય, તેને જરૂરનો ખર્ચો માલ એકઠો કરે છે, શું તેઓ પ્રજાની સાથળ જેવા નથી કે જેનાપર પ્રજા નિર્ભય રીતે અને દલતાથી ઉભી રહી શકે છે, અને જો આવા મનુષ્યો ન હોય તો એક પ્રજા બીજી પ્રજાઓ વચ્ચે પોતાનો મોતો જાળવી શકે નહિ.

હવે શૂદ્રોનો વિચાર કરો. શું તેઓ જનસમાજના પગરૂપ નથી? શું તેમના વિના પ્રજા હાલી શકે કે કાંઈ પણ કામ કરી શકે!

હાથથી કામ કરનારાઓ, મજૂરો, દેશની ગીચને બનાવનારા, અને તમારા શબ્દમાં મદદ કરનારા આકરો—શું આ બધા યપજ દિવ્ય પગો નથી કે જે વડે જગતની સેવા કર-

વામાં આવે છે? સન્યાસી આ ચારે વર્ણની પેલીપાર છે, તે પણ શુ ઉચ્ચ કક્ષાએ મનુષ્યની સેવા કરતો નથી? અને શ્રદ્ધ જેમ એક વ્યક્તિની સેવા કરે છે. તેમ સન્યાસી શુ મનુષ્ય જાતિની સેવા કરતો નથી? આ દૃષ્ટિએ શુ શ્રદ્ધવર્ગ પણ સન્યાસીના પ્રતિનિધિ રૂપ નથી? તમારા પ્રાચીન જાન્ય હિંદુધર્મમાં તમે કહ્યો પણ ન શકો, વિચારી પણ ન શકો તેવી ઉચ્ચ જાગૃતિ છે, પણ તેનો તમે અભ્યાસ કરતા નથી.

હવે આ મનુની ભાવના આપણે આપણા જીવનવ્યવહારને લાગુ પાડીએ.

હું પ્રથમ વકીલના ધંધા વિષે બોલીશ, કારણ કે તે ધંધા વિષે લોકો ઘણા હલકા વિશ્લેષણો વાપરે છે. થોડા સમયપર એક ભાષણ થયું હતું જેમાં વકીલોપર મૂકવામાં આવેલા આક્ષેપોનો તે ભાષણના પ્રમુખે બહુ સારી રીતે ખ્યાલ કર્યો હતો તેણે કહ્યું કે વકીલો સત્યવાદી હોય છે—સામાન્ય રીતે ખીજા મનુષ્યો કરતાં પ્રમાણમાં વિરોધ સત્યવાદી હોય છે. જે કોઈ વકીલ અધ્યાત્મવાદી હોય અને તે અધ્યાત્મવાદી હોય તો તેમાં કંઈ નવાઈ નથી. તો તેણે પોતાને આ દુનિયામાં દિવ્ય ન્યાયની મૂર્તિ રૂપ ગણવો જોઈએ. જે કેસમાં પોતાના અસીક્ષને કુનેહ મળવાથી ખીજાને અન્યાય થશે એમ લાગતું હોય, તેવો કેસ તે કદાપિ લેશે નહિ. તે પોતાને દિવ્ય ન્યાયના રક્ષક તરીકે ગણશે, અને દરેક જાગૃતમાં ન્યાય મળે, તેની તે પુરતી કાળજી રાખશે. કદાચ તમે આ સ્થળે પ્રશ્ન કરશો કે શુ તેણે ગુનેહગારનો ખ્યાલ ન કરવો? હા! તેણે ગુનેહગારનો ખ્યાલ કરવો જોઈએ. તેણે ગુનેહગારનું દૃષ્ટિ બિન્દુ રજૂ કરવું જોઈએ, તેમજ સજા કરાવનારનું દૃષ્ટિબિન્દુ પણ મૂકવું જોઈએ. ગુનેહગાર ગમે તેવો અપરાધી હોય તો પણ દિવ્ય ન્યાયના રક્ષક વકીલે તેના ખ્યાલમાં જે કંઈ કહી શકાય તે કહેવું જોઈએ, કારણ કે દિવ્ય ન્યાય દરેકને તેની લાયકાતના પ્રમાણમાં દૃષ્ટિ આપે છે. પણ તેણે જેવું જોઈએ કે કોઈ વાત છુપાવાય નહિ અથવા તો જુડા સાક્ષીને ઉભા કરવા નહિ. તેના ગુનાને વિશેષ રૂપ ન અપાય તે તેણે જેવું જોઈએ. મનુષ્યની જુદી અને મનુષ્યની દિલમોજીથી કહી શકાય તેવી રીતે તેણે બધી હકીકત રજૂ કરવી જોઈએ. સત્ય છુપાવવું નહિ. તેમ ન્યાયની સુગંધ અસત્યથી કેન્દ્રીકૃત થવી ન જોઈએ. જે તેને પોતાના જાન્ય પદનો ખ્યાલ હોય તો વકીલ જે કરે તેમાં તેના હોડાથી કેપટ અને અસત્ય દર-રહેતું જોઈએ, ન્યાયની અદાલત એ ધર્મરાજની ન્યાય સભાનું ખીજું સ્વરૂપ હોતું જોઈએ કે ન્યાય નિરાધાર અને અનાધીનું રક્ષણ થાય, અને અન્યાયી અને પોતાના જાતી બંધુઓને કચરનાર તોફાનીઓને ખરી સજા થાય, જે વકીલો અને 'જારીસ્ટરો' આ કેસો કરે તો વકીલાતને બધો ધંધો પવિત્ર ન થાય! શુ તે ધંધો આ દુનિયાપર દિવ્ય ન્યાયના અજકતા બિન્દુ રૂપ ન બને? જે એમ થાય તો સજા સારા મનુષ્યો વધારે સુખી ન થાય અને સજાના ખરાબ મનુષ્યો વધારે જાન ન પામે! કારણ કે તેઓ ન્યાયની સમીપ જાય છે, અને ત્યાં ખુશામત કે અસત્યથી નહિ દોરાતાં ન્યાયનાં ત્રાજ્જીવો એક સરખો ઈન્સાફ આપશે.

(અપૂર્ણ.)

વઢુચરાજીની યાત્રા.

આ વર્ષમાં પોપ સુદી પૂનમના રોજ અમે બહુચરાજીની યાત્રાએ ગયા હતા. બહુચરાજી એ સુવાળમાં માતાજીનું મોટું ધામ છે. ઘણા લોકોની તે કુળદેવી છે જેથી જે નાતના માણસોની તે કુળદેવી છે તે લોકો પોતાનાં હોકરાંની બાધા ત્યાં ઉતરાવે છે. છોકરૂં ૩ કે ૫ વર્ષનું થાય ત્યારે તેને બહુચરાજી લઈ જઈ ત્યાં તેના માથાની લટ લેવરાવી વાળ લેવરાવી માતાજીને પૂજે લગાડે છે. આ પ્રદારની ઘણા લોકો બાધા પૂજી રાખે છે. બહુચરાજી એ જગદબાનું મોટું ધામ ગણાય છે. પહેલાં તો ત્યાં રહેલે દેવ નહોતો ત્યારે લોકો પછી રસ્તે ચાલીને જતા તે પછી મહેસાણેથી મણદેરાડ ચર્ચ રહેલે થતાં તે રસ્તે જવાનું, હાલમાં તો અમદાવાદથી સીધા કલોલ અને કડીને રસ્તે રહેલે ચાલુ ચર્ચ ગયેલી હોવાથી રેલ રસ્તે ત્યાં જવાય છે.

અમદાવાદથી સ્થવારના પોણા દસ વાગે એક દેવ બહુચરાજી જ્યાં ઉપડે છે. આ દેવ સીધી બહુચરાજી જતી હોવાથી રસ્તામાં ગાડી બદલવી પડતી નથી. અમદાવાદથી ત્યાં જવાનું લાંબું ૦-૧૩-૬ છે. રસ્તામાં સાબરમતી, કલોલ, ભોયણી એ વિગેરે સ્ટેશનો આવે છે. અમે અમદાવાદથી સ્થવારની ગાડીએ નીકળી રા. વાગે બહુચરાજી પહોંચ્યા હતા. રસ્તામાં કલોલ એ જકશન સ્ટેશન છે તેમ કડી એ ગાયકવાડી રાજ્યના વિભાગનું ચહેર છે. ત્યાંથી આગળ ભોયણી આવે છે તે સ્થળે જોનોનું ચાંતિનાથનું મોટું દેરાસર છે. જોનો ઘણા યાત્રાર્થી ભોયણી જાય છે. બહુચરાજી સ્ટેશને લગભગ રા. વાગે ગાડી પહોંચે છે. બહુચરાજીનું સ્ટેશન છે. સ્ટેશનથી નજીકમાંજ માત્ર બે ખેતરવા દૂર માતાજીનું મોટું મંદિર છે. સ્ટેશનથી જતાં વચ્ચે બાંધેલું તળાવ આવે છે. આ તળાવમાં પાણી ખારે માસ રહે છે. તે તળાવની પેલી પાર માતાજીના કોટનો દરવાજો છે તેમાં ચર્ચ મંદિરમાં જવાય છે. અહિં યાત્રાજીએતે ઉતરવા માટે ઘણી ધર્મશાળાઓ છે. અમે અમદાવાદવાળાં શેઠાણી બાધ જોડાર શેઠ બાપાલાલ બેચરાસની ધર્મશાળામાં ઉતર્યા હતા.

માતાજીનું સ્થાન—બહુચરાજી એ સુવાળનો પ્રદેશ ગણાય છે. તે શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકારના રાજ્યમાં કડી પ્રાંતમાં ચાણુરમાં તાલુકામાં આવેલું છે. પાસે બેચર કરીને ગામ છે. ગુજરાતમાં અંબાજી, બહુચરાજી કાળકાજી એ માતાજીનાં મોટાં ધામ ગણાય છે. કશું છે કે.

આરાધનમાં અંબા બિરાજે, પાવાગદમાં કાળી;

દક્ષિણમાં તુળજા જવાની, સુવાળ બહુચરાજી.

તેમાં બહુચરાજી એ માતાજીનું મોટું ધામ છે. તેનું મહાત્મ્ય પણ વિશેષ છે.

મંદિર—બહુચરાજીનું હાલનું મંદિર સંવત ૧૮૩૯ માં એટલે સન ૧૭૮૩ માં શ્રીમંત દામાજીરાવ ગાયકવાડના નાના કુમાર માનાજીરાવ ગાયકવાડે બાંધાવેલું છે. મંદિર લગ્ન અને વિશાળ છે. મંદિરની આજુબાજુ કોટ છે. હાલ પશ્ચિમ અને દક્ષિણ તરફ કોટ પડી ગયેલો

હોવાથી નવો બંધાવાની તજ્જીજ ચાલી રહી છે. માતાજીનો વહીવટ શ્રીમંત ગાયકવાડ સર-
કાર તરફથી થાય છે. તેમના તરફથી ત્યા કારભારી રહે છે. માતાજીનું મંદિર પથરનું અને
ઉત્તમ કારીગીરી વાળું છે તે ૫૦ ફુટ લાંબુ અને ૩૦ ફુટ પહોળું છે. મંદિર પૂર્વાભિમુખે છે.
તેના ઉપર બે ધુમટ અને એક શિખર છે. મંદિર ઉચું બાધણીનું છે. પગથીયાં ચઢ્યા પછી
પહેલો સભામંડપ આવે છે. તેની ઉત્તર અને દક્ષિણ બે બાજુ આવવા જવાના બે રસ્તા છે.
ત્યાંથી અંદર જતાં બીજો નાનો સભામંડપ આવે છે. ત્યાંથી અંદર માતાજીના ધુમટમાં
જવાય છે. માતાજીના મુખ્ય ધુમટના બારણા બહાર પુનરી બેસે છે. એક બાજુ પાટ ઉપર
ભટજીના માણસો બેસે છે.

અહિં આગળ બાધા હોય તે લોકો જઈ ભટજી પાસે બાધા હોડાવે છે. નાના સભા-
મંડપમાંથી માતાજીના મંદિરમાં જવાય છે. તેમાં લગભગ ચારેક ફુટ ઉંચા મોતરા ઉપર
માજીનું સિંહાસન છે. ત્યાં બે બાજુ બે અખંડ દીવા બળે છે. અહિં માતાજીની મૂર્તિ નથી,
પણ અંદર સુદર ગોખ છે. તે ગોખમાં માતાજીનો બાલાયત્ર છે. આ યત્રની પૂજા થાય છે.
અને ગોખમાં માતાજીના ચિત્રવાળી આંગી ચઢાવેલી હોય છે. બાહ્યભોજી સ્નાન કરી રેશમી
કપડાં પહેરી માતાજીનાં દર્શન પૂજન માટે અંદર જઈ શકે છે. અને પણ સહકુટુંબ મંદિ-
રમાં માતાજીની પૂજા કરવા હમેશા જતા. અંદર યત્રની ચઢન, પુષ્પ, ધુપ, નૈવેદ્યાદિથી પૂજા
કરવામાં અમને પણો જ આનંદ અને શાંતિ થતી.

પૂજન—હમેશા સહવારમાં ચાર વાગે માતાજીનાં દ્વાર ઉઘડે છે અને માતાજીનો ગોખ
તથા તેની બાજુબાજુનો ભાગ પ્રક્ષાલ કરનાર ઘોઈ નાંખી પછી કપડેથી લુંછી સાફ કરે છે
અને મંદિરનો બીજો ભાગ મંદિરના કામાડી વાળી ઝુડી સાફ કરે છે. આ પ્રમાણે મંદિર
સ્વચ્છ કર્યા પછી પૂજા શરૂ થાય છે. પછી શોડખોપચાર પૂજા થાય છે અને આરતી થાય છે.
માતાજીને શીરાનો પ્રસાદ બાળભોગ માટે ધરાવવામાં આવે છે. પછી તે પ્રસાદ બહાર બેઠેલ-
વામાં આવે છે. દરેક વાઝાના અરસામા યાજ ધરાવવામાં આવે છે. થાળું થયા પછીથી તે
પાંચ વાઝા સુધી માતાજીનાં દર્શન માટે મંદિર ખુલ્લું રહે છે. બાર વાઝા સુધી અંદર જઈ
પૂજા કરવાનું ચાલુ રહે છે, પછી ભાવિક યાત્રાળુઓ બારથી પાંચ વાઝા સુધી માજીનાં દર્શન
કર્તા કરે છે. જેથી મંદિરમાં ભીડ થતી નથી. જેને જે વખતે દર્શન કરવા જવું હોય, તે વખતે
જઈ શકે છે. મુખ્ય પ્રવેશદ્વાર એક છે. પણ બે સભા મંડપોમાં ઉત્તર દક્ષિણ બે બાજુ
જવાના રસ્તા હોવાથી યાત્રાળુઓ દર્શન કરી તરત બહાર નીકળી શકે છે.

શણગાર—સાંજે પાંચ વાગે ફરી પ્રક્ષાલ થાય છે અને પછી માતાજીની પૂજા થાય
છે. પૂજા થયા પછી માતાજીને શણગાર ચઢાવે છે. અને પછી પૂજા થાળ વિગેરે ચઢાવે છે. તે
વખતે માતાજીની ભોગમૂર્તિ ગોખમાં પધરાવી શણગાર ચઢાવે છે, તેમને કુકડાનું વાહન હોય
છે, શણગાર રાત્રે નવ વાગે ઉતારી લઈ જમદારખાનામાં સોંપી દેવામાં આવે છે. દર રવિ-
વારે મુખાર્ચિદનો શણગાર હોય છે.

મૂળસ્થાન—માતાજીના મોટા મંદિરની પાછળ પશ્ચિમે એક મોટું વરખડીનું ઝાડ
છે, ત્યાં ઝાડના મૂળમાં માતાજીનું સ્થાન છે. અને ત્યાં નાનું દેડે બંધાવેલું છે. આ માતાજીનું મૂળ
સ્થાન છે એમ કહેવાય છે અહિં પહેલાં શંકુ આકારની પથ્થરની ખાંભી કરવામાં આવી
હતી, પછી તે ઠેકાણે નાની દેરડી કરેલી તેજ હજી કાયમ છે. આ દેરડી સવ્રમ રાજાએ બં-
ધાવેલી કહેવાય છે. આ દેરડી વરખડીના છાંડની બાજુબાજુ આવેલી છે. આ માતાજીનું

આદિચાન ગણાય છે. પહેલુ જે દેડે હતુ તેની પાસે બીજું દેડે છે તે મરાડાફનવીસે બધા-
વેલુ કહેવાય છે. આ બીજા દેરાથી પહેલા દેરાનુ બારણું ઢંઢાઈ ગયેલુ છે. આ પહેલાનું જે
દેડે છે તેમા અક્ષયપાન દાટેલુ છે એવી જનવાયકા ત્યાં ચાલે છે. અને તેથી તે દેડે ચારે બા-
જુથી બધ કરી દીધેલુ છે એમ કહે છે.

અગ્નિકુંડ—આ નાના દેરાની ઉત્તરે પશુ માતાજીનું નાનુ દેવળ છે. ત્યાં પુંગ્મ વિગેરે
ચાય છે. માતાજીના દેરાની પાછળ જ આ આદિચાન છે. મુખ્ય મંદિરની સામે અગ્નિકુંડ છે.

આચર—અગ્નિ કુંડની નજીકમાં જ સામે છુટી જગા છે તે આચર કહેવાય છે.
ત્યાં પહેલાં પાડાં, બકરાં, કુકડાં વિગેરે પ્રાણીઓનુ બલીદાન અપાતું પણ હાલમાં તે બંધ કર-
વામાં આવ્યુ છે.

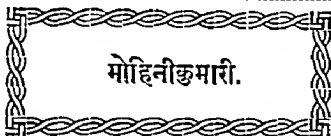
વાહન કુકડાનું—માતાજીનુ વાહન કુકડાનુ છે તેથી ઘણા લોકો ત્યાં કુકડો રમતો
ચુકવાની બધા માને છે. હાલ ત્યાં કારભારી પાસેથી રૂ. ૧-૦ આપી ચીકી ફડાવવાથી કમા-
ળીયો કુકડો આપે છે. આ કમાળીયો મંદિરના પગથીયા પાસે ઉત્તર તરફ ભેરવતું નાનુ
મંદિર છે ત્યાં કુકડો લઇ બેસે છે. આ કુકડો તેને ચીકી બતાવી ઉપર ૦-૧-૦ આપવાથી
મળે છે. તે લઈ માતાજીમાં છુટો રમતો મૂકી દે છે, તે પછી તે કમાળીયો પાછો કુકડો લઈ
લે છે. આ વ્યવસ્થા સરકાર તરફથી જ છે અને તેની રકમ રૂ. ૧-૦ માજીના ધર્મદાની
ઉપજમાં જ ગતય છે.

ભવાઈ—માતાજીના આચરમા કેટલીક પુનમોએ ભવાઈ ચાય છે. આ ભાગશરમાં વીર-
મગામના સગની ભવાઈ હતી મહામાં કડીવાળા સઘની ભવાઈ ચાય છે. માતાજીના મંદિ-
રની સામે જ વલ્લભભટ્ટનુ મકાન છે. આ વલ્લભ યોગી, કરીને માતાજીના ભક્ત-યજ્ઞ ગયા
છે તેમના વચ્ચેના કમળમા આ મકાન છે. આ મકાનના ઓટલા ઉપર ઉત્તર તરફ હિંતુ-
માનજીનુ દેડે છે.

માતાજીની ગાદી—આ સ્થળે પહેલા વરખડીનું મોટું જંગલ હતુ અને ત્યાં વરખ-
ડીના ઘણા ઝાડ હતા, અને ચોર હુંટારાઓ પશુ ઘણા રહેતા એમ કહેવાય છે. આ પ્રદેશ
ચુંવાળ ગણાય છે. મંદિરની આજુબાજુ વિશાળ જગા છે ઉત્તર તરફ કોટની રંગે ઉતારાઓ
ઉતરી શકે તેવી ધર્મશાળા છે. મંદિરથી દક્ષિણ તરફ મોટાદરવાને છે તેના મેડા ઉપર ચોત્ર-
ડીયાં વગાડનારા બેઝી નોખતને ચોત્રડીયા વગાડે છે. ત્યાંથી આગળ થોડી મોદી વિગેરેની
દુકાનો છે તે ખગર ગણાય છે. આ દરવાજા પાસે જ પૂર્વ તરફ અદરના કંપાઉડમાં
કારભારીને રહેવાનું સ્થાન અને તેમની ઓરીસ છે. ત્યાં માતાજીની ગાદી છે. ઉપરના ભાગ-
માં કારભારી રહે છે અને તળે ઓરીસ કરે છે. આ મકાન સામે જનમંદારખાનુ છે ત્યાં
માતાજીના ચણગાર અને પૈસા ટકા રહે છે.

માતાજીના અગ્નિકુંડથી ઉત્તર તરફ અટ્ટકાણુ દીપમાળ છે. તે ઉપર ખુટો ધુમટ
છે. તે ઉપર બ્યારે દીવા ચાય છે ત્યારે ઝગઝગાટ થઈ રહે છે. જે મોટો દરવાજો છે તેના
ઉપર મેડો છે. ત્યાં નોખત અને ચોત્રડીયા વાગે છે. કોટના છુરજ ઉપરથી ચારે બાજુ સપાટ
પ્રદેશ જોવાય છે. અદિથી રાંખવપુર ગામ નજીકમાં છે અને નેસ અથવા બેચર તો પાસે જ છે.

ધર્મશાળાઓ—અહિ ઉતરવા માટે ઘણી ધર્મશાળાઓ છે. માતાજીના દક્ષિણ તરફ
ના દરવાજા બહાર મોદીયોની દુકાનો છે, શાક પાન પશુ ત્યાં છુટક વેચાય છે. દુકાનો દસ
બારેક છે. તેમાં કેટલીક પાનખીડીની, ચ્હાની હોટલ, છાંચીઓવાળા, રમકડાવાળા, મોદીની
કંકુ, શ્રોફળ વિગેરે પુખ્તપાની વિગેરે દુકાનો છે.

મોહિની કુમારી.

(અનુમધાન ગતાંકથી)

પ્રકરણ ૯ મું.

નવલકિશોરનું દેશમાં આવવું; સર્વને આનંદ ધરો.

નવલ કિશોર મીમ રેન્ડાના પાઘમાથી મહા મુશ્કિતે છુટ્યો. અને રેન્ડાને તેને મારી ધણું ખોટું લાગ્યું, એટલેકિટની તરફ લાગ્યું પણ નવલકિશોરે તો ના જ પાડી. તેને મોહિની યાદ આવી, સ્વપ્નામાં જાણે મોહિની દયાળુ મુખે આવી ના કહેતી હોય તેવું જણાવા લાગ્યું, મહા મુશ્કિતે તે રેન્ડાની પાસેથી છુટ્યો.

વિલાયતમાં ઘણા દેશી યુવાનો દુમાય છે, સ્ત્રીઓના મોહમાં લપટાય છે તેનો તેને અનુભવ થયો, તેણે પછી રેન્ડાની મોખત છાડી બીજે વર્ષે તેને જેરીસ્ટરની પરીક્ષામાં પાસ થવાથી ઘેર આવવાનું થયું, તે ઘેર આવી જુએ છે તો ઘેર મોહિની મુકાબ ગઈ હતી. પોતાના સાળાની દયા, ચંદનલક્ષ્મીની દયા થી યઈ હતી તે વાત જાણી તે ઘણો દુઃખી થયો. તેના આવવાથી મોહિનીના હૃદયનો પાર રહ્યો નહિ. જાણે મરેલા માણસને ફરી આત્મા આવે ને જીવતો થાય તેવો આનંદ મોહિનીને જણાવા લાગ્યો.

નવલકિશોરે મુરત આવી જેરીસ્ટરની પ્રેક્ટીસ શરૂ કરી. બોલવે ચાલવે હોશિયાર હોવાથી તેની પ્રેક્ટીસ દિવસે દિવસે વધવા લાગી. પૈસાની પણ આવક થતા મોહિની પણ હવે સુખી જણાવા લાગી, જેમ શિયાળામાં વનસ્પતિનાં પાંદડાં મુકાઈ ખરી પડે અને પાછાં વસંત ઋતુમાં નવાં પાન ખીલી નીકળે, તેમ મોહિનીનું મુકલકડી ને નિસ્તેજ શરીર પતિ સંયોગ થતાં ખીલી નીકળ્યું. તેનામાં વિગેય સૌંદર્ય જણાવા લાગ્યું. એક વખતની અનાય મોહિની હવે સનાય બની. જેને સર્વ હાડછેડ કરતાં તેના પ્રતિ હવે સર્વ માનની દ્રષ્ટિથી જોવા લાગ્યાં.

કથું છે કે: સ્ત્રીનું મુખ પતિવડે જ સમજવું તે ખોટું નથી. પતિના વિયોગથી મોહિનીને ઘણું ઘણું સંકટ પડ્યું. સ્વતંત્રતાના વાયરાથી તેને ઘણું ઘણું મહન કરવું પડ્યું. દુષ્ટ, લાલચુ અને અનીતિને રસ્તે ચડેલા કેટલાક નીચ પુરોધાથી તેને ઘણી હેરાન ગતિ બોગવવી પડેલી હોવાથી પુરેપુરો અનુભવ યઈ ચુક્યો, તેને હવે જ પતિની કિમત કાંઈક સમજવા લાગી.

સ્ત્રીનું પતિ એ સર્વસ્વ છે. સર્વ સુખનું સાધન પતિ છે, એ વાન અનુભવ પછી મોહિનીને સમજાઈ. તે હવે સર્વ સ્ત્રીઓને કહેતી કે બેનો, સ્વતંત્રતાના પવનમાં ભૂલે ચૂકે પણ તમે સપડાનાં નહિ, એ સ્ત્રીને અધોગતિમાં લઈ જનાર રસ્તો છે. સ્ત્રીએ તો પતિના સહવાસમાં ને પતિપરાયણ જીવન ગાળવું જોઈએ, એ તેમને માટે સુખનો સર્વોત્તમ માર્ગ છે.

નવલકિશોર વિશ્વાયત જન આત્મા છતાં પણ ધર્મિષ્ઠ રહી હતો. જો કે કેટલાક સુધારના વાયરા તેને વાધા હતા, છતાં છેક નાસ્તિક તો તે થયો જ નહોતો. પહેરવેશ મુરોપિયન સ્ટાઈલનો. પહેરતો પણ ખોરાક તો બ્રાહ્મણશાહી જ લેતો. ન્હાવું, ધોવું, સંખ્યા પુનઃ કરવી, સંદિગ્ધાર કરવો, શાસ્ત્ર વાચન વિગેરે નિયમો તો તે પાળતો જ. પોતાના ધધામા જુદુ ન બોલવું એવો તેણે નિયમ કર્યો હતો. તે સત્યનો જ પક્ષપાતી બનતો. થોડા વખતમા તે એક બાહોશ બેરીસ્ટર તરીકે પંકાવા લાગ્યો.

ઉનાળામાં ટ્રાઈમાં રળ્યો પડે ત્યારે તે યાત્રાએ નીકળતો. દર વર્ષે જુદા જુદા ભાગની મુસાફરી કરતો. તેને સંતસમાગમ કરવાની ઘણી જ ટેવ હતી. ત્યાં જાય ત્યાં જો ટાઇ મહાપુરુષની વાત તેના સાંભળવામાં આવે તો તે તરત તેમની પાસે જતો અને અનેક પ્રશ્નો પુછી સમાધાન મેળવતો. મોહિની પણ સંદિગ્ધારનું સેવન કરતી. નવલકિશોરના આત્મા પછી ધન અને પ્રતિષ્ઠા અને તેને પ્રાપ્ત થયાં હતાં છતાં તે ગર્વ રાખતી નહિ. બીજી સ્ત્રીઓ સાથે તોછડાઈથી વર્તતી નહિ.

આ વખતે નવલકિશોર કાશી યાત્રા માટે નીકળ્યો હતો. કાશીમાં કાશીવિશ્વનાથનું મહાત્મ્ય ઘણું જ છે. ત્યાં પણ ઘણીવાર મહાપુરુષો આવી મળે છે. નવલકિશોર અને મોહિનીકુમારી મહાદેવના દર્શન કરી ગંગાજી ઉપર ગયાં. ત્યાં એક ધર્મશાળામાં તે વખતે કેટલાક સંન્યાસીઓ પડેલા હતા. તેમનાં દર્શનાર્થે નવલકિશોર પણ ગયો. તો ત્યાં એક અવધુત વેશધારી મહાપુરુષનાં તેને દર્શન થયાં. આ મહાત્મા શાંત, ગંભીર અને તેજસ્વી નેત્રાવાળા હતા. એક બાજુ ઉપર આમન લગાવી બેઠા હતા, પાસે બે ચાર માણસો તેમની સાથે વાતો કરતા બેઠા હતા. નવલકિશોર અને મોહિની મહાત્માજીને નમન કરી ત્યાં બેઠાં, તેમને જોઈ મહાત્માજીએ કહ્યું કે: “ કેમ લાઈ, ક્યાં રહો છો ?

નવલકિશોરે કહ્યું—અમે સુરત રહીએ છીએ, યાત્રાએ નીકળ્યાં છીએ, આપ જેવા મહાપુરુષોનાં દર્શનથી પાવન થવા ઇચ્છીએ છીએ.

મહાત્મા—“ લાઈ સંદિગ્ધાર અને સંદર્શન એ જ મનુષ્યને પાવન કરનાર છે. સંસારમાં રહી મનુષ્યજીવનને સાર્થક કરો, માયામાં ન ફસાવ તો પછી પાવન થવા જેવું રહેતું જ નથી.

નવલકિશોર—પ્રભો, એ સર્વ તો આપના કૃપાપ્રભાવથી જ પ્રાપ્ત થાય છે. મહા પુરુષોનો આશિર્વાદ મળે તો સંદિગ્ધારમાં ટકી શકાય છે, મોહમતતાથી દૂર રહી શકાય છે. આ સંસારમાં રહી અજ્ઞાનમાં ન ફસાવું એ તો કોઈ મહાપુરુષનો હાથો હોય ત્યારે જ બની શકે છે. આપ જેવા સમર્થ મહાપુરુષો અમારા જેવાં રંક પ્રાણીઓને તારવા ધારે તો સહજમાં તારી શકે છે.

મહાત્મા—બહાની માયાની વાત જુદી જ છે. આપણે સર્વ એ માયામાં ફસાયલા હોવાથી આપણું સત્ય સ્વરૂપ જે બહા છે, તેના જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. એ માયાનું આવરણ દૂર થતાં સ્વયંપ્રકાશ જે આત્મજ્યોતિ છે તે આપણામાં પ્રકટ થાય છે. માટે મનુષ્યોએ માયાથી દૂર રહેવાનો અભ્યાસ રાખવો જોઈએ.

નવલકિશોર—“ આપણ, એ માયાથી દૂર કેવી રીતે રહી શકાય ? અમે તો સંસારી પ્રાણી, રાત દિવસ સંસારમાં રચી પડ્યા રહેનારાં હોવાથી અમાગથી તો તેનાથી કેવી રીતે વેગળા ખસી શકાય તેમ છે? અમારો સર્વ ધધો જ માયામય છે. એનો ત્યાગ કરે પણ

કેમ વળે ? એ તો આપ જેવા મહાપુરુષો માયાને લાત મારી વેગળા ખસી શકા, પણ અમે તો તેમાં જ લપટાયલા હોવાથી નીકળી શકાતું નથી, અને તેનાથી દૂર જવા માટે તો આપ મહાપુરુષ કોઈ ઉપાય બતાવે તો જ બની શકે.

મહાત્મા—“ હા લાઈ, સસારમાં રહ્યા છતાં પણ માયાનો ત્યાગ કરી શકાય છે. જળ કમળવત રહી શકાય છે. મનુષ્યે માયાથી દૂર રહેવા માટે માયાનો પરાજય કરવો જોઈએ. બ્રહ્મનો આશ્રય ગ્રહણ કરવાથી માયાનો પરાજય થઈ શકે છે. નિરતર બ્રહ્મની લાવના કરતી, બ્રહ્મના ગુણોને ધારણ કરવા, અને આ મનુષ્ય શરીર એ હું નથી, પણ તેમાં રહેનાર આત્મા તે હું છું એવું લાન રાખવું, તો પછી માયામાં લપટાય શકાતું નથી.

મનુષ્ય જે કંઈ કરે છે તે શરીર માટે કરે છે, કંઈ આત્મા માટે કરતો નથી. માયામાં ત્યારે જ તે લપટાય છે કે જ્યારે તે શરીરને પોતે છુ એમ માની બેસે છે. તેણે માયાથી દૂર રહેવા માટે આત્મલાન જાગ્રત રાખવું, હૃદય પવિત્ર રાખવું, ક્ષણિક નાશવત પદાર્થોમાં મોહ ન રાખવો, વ્યવહારના પદાર્થો મળે તો ભોગવવા, જમ તો શોક ન કરવો, ન મળે તો ચિંતા ન કરતી, કારણ તે કથાની આત્માને જરૂર નથી. તે સર્વ શરીર માટે છે. આત્મા તો સદા આનંદી, ચિત્ત સ્વરૂપ અને સત્ય છે. તે સદા સર્વ કાલમાં અવિનાશી છે. સર્વ સામર્થ્યસંપન્ન છે. સર્વ આશ્રયભૂત છે, એને કથાની જરૂર પડતી નથી, સર્વને તેની જરૂર પડે છે. આ જે આત્મા તેનો આશ્રય કરનાર પુરુષ માયાથી દૂર રહી શકે છે. તમે નિરંતર તેવું ચિંતન કર્યા કરો તો પછી માયા તો એની મેળે વેગળા ખસતી જશે.

નવલકિશોર—“ આપ બરેબર કહો છો, પણ આત્માનો આશ્રય લેવાનો ઉપાય તો આપ જેવા મહાપુરુષો બતાવે તો જ બળી શકાય તેમ છે. અમે તો સસારવ્યવહારમાં કુશળ, ધન મળે તો હર્ષથી પુલાઈ જઈએ, સત્તા મળે તો મદમાં મસ્ત બનીએ અને જતાં શોકથી રડી પણ પડીએ. કોઈ પણ વસ્તુ મળે કે ન મળે તેની સ્થિતિમાં પણ આનંદમાં રહેવું એ તો મહાપુરુષોનું જ કામ કે જેમણે કામદોષાદિક પડિપુએને છૂટ્યા હોય.

આમ વાતચિતનો પ્રસંગમાં સર્વને આનંદ તો પડ્યો, પણ નવલકિશોરને ઉતારે જવાનો વખત થઈ જતાથી ફરી મળવાનું કહી મહાત્માજીનાં દર્શન કરી ત્યાંથી તે અને મોહિની ઉતારે ગયા.

(અપૂર્ણ)

સાહ્યારસિવકાર.

અમદાવાદના સસ્તા સાહિત્ય તરફથી નીચેનાં પુસ્તકો મળ્યાં છે.

દાસબોધ—સમર્થ રામદાસ સ્વામીના ઉદ્દેશાનુસાર આ પુસ્તકમાં સમાવેશ છે. તેનાં સોળપેજ ૫૪ ૫૪૪, કાગળો એક, પાકુ પૂઠું. છતાં કીમત માત્ર રૂ. ૨—૮—૦ છે. આવાં ગ્રાનનાં પુસ્તકો સસ્તા કિંમતે બહાર પાડી સ્વામિ-ભિક્ષુ અખંડાનંદજીએ જનસમાજ ઉપર બરેબરો ઉપકાર જ કર્યો છે.

આર્યભિપ્રક—આ પુસ્તક પણ ભિક્ષુ અખંડાનંદજી તરફથી બહાર પડ્યું છે. કદ ૩મી આડ પેજ, ૫૪ ૬૬૬ કીમત રૂ. ૪—૦—૦ છે. આ પુસ્તક વેદક જાણવા માટે, વનસ્પતિના

ગુણ જાણવા માટે ઘણુ ઉપયોગી છે. તેમાં દરેક વનસ્પતિના ગુણ, દરેક રોગની દવાઓ, વિગેરે ઉત્તમ વિષયો છે. આટલી કિંમતમાં આ પુસ્તક ઘણું જ સસ્તું કહી શકાય.

શ્રી વાલ્મિકી રામાયણ—એ ભાગ આ બે પુસ્તકો વાલ્મિકી રામાયણનાં ઘણાં ઉપયોગી છે કીંમત માત્ર દરેક ભાગની રૂ. ૩-૦ છે. પુસ્તકો ઉપયોગી ને ઘણા સસ્તાં છે.

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા—આ પુસ્તકની નીચે પ્રમાણે પ્રતો અમને મળી છે.

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા—મૂળ અને ગુજરાતી સરસ અર્થ સાથે પાકુ પુકું કીંમત ૦-૮-૦

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા મૂળ અને ગુજરાતી સરસ અર્થ સાથે પટ્ટીવાળું પુકું કીંમત ૭ આના.

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા—મૂળ અને મરાઠી સુમેધ ટીકા સહિત પાકુ પુકું કીંમત રૂ. ૦-૮-૦

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા મૂળ અને મરાઠી સુમેધ ટીકા સહીત પટ્ટીનું પુકું ૦-૬-૦

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા મૂળ—વિષયસહજતામ સાથે મૂલ્ય ૦-૪-૦ કાચુ પુકું.

આ એડીસનની સ્વ. રોક વીરજી જેરામના સ્મરણમાં તેમના દોહિત્ર ઠા. રામદાસ દર-સનદાસ તરફથી મદુપયોગાર્થે ભેટ આપવા માટે છપાવેલી નકલ મળી છે. તેમનું ઠેકાણું મુળજી જેઠા મારકેટ સુખાધ.

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા સાર, ગીતાના સાર રૂ. ૧૮ મો અધ્યાય, મૂળ ૧૫. મા અધ્યાય સહિત કીંમત બે પૈસા, ૧૦ પ્રતનો ૧૧ તેની જ મરાઠી એડીશનની પ્રત પણ મળી છે.

આવી રીતે ભગવદ્ગીતાની ગુજરાતીમાં અને મરાઠીમાં જુદી જુદી જાતની પ્રતો છપાવી જુજ કીંમતે વેચવાનો પ્રયામ ધન્યવાદને પાત્ર છે. કાગળો, છપાઈ વિગેરે પશુ મુંદર છે તે તે પુસ્તકો મેળવવા અપાદક સસ્તુકાદિત્ય કાર્યાલય-અમદાવાદ લખવું.

અરવિન્દ વિચારમાળા—પ્રથમ પુષ્પ-ધર્મ વિચાર-અનુવાદક હંકુર નારાયણ વિશનજી અમદાવાદ પ્રકાશક ગો.વેદ મહાદેવ જાગૃષ્ઠે અમદાવાદ આ પુસ્તક તેના પ્રકાશક તરફથી મળ્યું છે. કાઉન સોળપેજ પૃષ્ઠ ૨૨૦ કીંમત રૂ. ૩-૮-૦ કાગળો એન્ડીક, પાકુ પુકું. આ પુસ્તકમાં શ્રીયુત અરવિન્દ ધોયતા લેખો અને વ્યાખ્યાનોનો સમાવેશ છે. આ પુસ્તક તત્ત્વ વિચારને લગતુ હોવાથી ઘણુ ઉપયોગી છે. તેમાંથી શ્રી અરવિન્દ ધોયતો પરિચય જાણી શકાય છે, તેમણે આર્થ માસિકમાં લખેલી ગીતાની જૂમિકાનું ભાષાંતર ઉત્તમ છે. તે વિષે તેમનાં ધર્મ વિષે આપેલાં વ્યાખ્યાનો અને ધર્મપત્રો પણ વાંચી મનન કરવા જેવા છે. પુસ્તક મહાદેવ રામચંદ્ર જાગૃષ્ઠે તથા દરવાજા અમદાવાદ લખવાથી મળી શકશે.

રાષ્ટ્રિય વાંચનમાળા—પ્રકાશક નગીનદાસ અમુક્ષપ્રભાચ, ૩૦ હનુમાન બિર્ડીંગ, હોમજી સીટ, સર્કલ ક્રાટ મુખાર્ષ. સાઇઝ કાઉન સોળપેજ ૨૩૬. મૂલ્ય બાર આના. આ પુસ્તક પ્રકાશક તરફથી મળ્યું છે. તેમાં મહાત્મા ગાંધીજીના કેટલાક લેખોમાંથી સંગ્રહ કરેલો ભાગ આપેલો છે. લગભગ ૧૦૮ પાક જુદા જુદા વિષયો સંબંધી છે. તેમાં મહાત્મા ગાંધીજી, તેમનાં ધર્મપત્રો વિગેરેનાં મળી ૧૨ ચિત્રો છે. આ પુસ્તક રાષ્ટ્રિયશાળામાં ચલાવવા જેવું છે, તે પુર વાંચવાથી ગાંધીજીના જુદા જુદા વિચારો સંબંધી ઘણું જાણવાનું મળી શકે છે.

નવચેતન સ્વધર્મ જાગૃતી એ નવાં માસિક અને રંગજીમી એ ત્રિમાસિક મળ્યાં છે. તે સંબંધી રિપ્યુ આપતા અકમાં આવશે.

હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા—હિંદુસ્તાનમાં આવેલાં પવિત્ર તીર્થસ્થાનોનું આજ પ્રકારે સવિસ્તર વર્ણન છે કીંમત રૂ. ૭-૦-૦.

વ્યવસ્થાપક લાગ્યોદય—અમદાવાદ.

વનસ્પતિ-વિજ્ઞાન.

(અનુસંધાન ગતાંકથી)

ઉપલસરી-સારિલા.

ઉપલસરીની ધોળી અને કાળી બે જાતની થાય છે.

કાળી ઉપલસરીનાં સંસ્કૃત નામ—કલ્પટોકા, શારિલા, કૃષ્ણા, ગોપી, હંદય વલ્લભા, શ્યામા, ગોપવધુ. સુગંધા, તેને મરાઠીમાં ઉપરસાર, ગુજરાતીમાં કાળી ઉપલસરી. હિંદીમાં—અનંતમૂલ, કસ્તિસાહિ, બંગાલીમાં—અનંતમૂલ, તાતીલમાં નાન્નારિ, અને ક્યુઈટકીમાં સારિલા કહે છે. તૈ—પલાશગંધી, ઇંગ્લેન્ડમાં ઇન્ડિયન સારસાપરિલા, લા. હિમિડે-સ્મસ ઈંડિકસ કહે છે. તેને કેટલાક કાચડીયો કુદેર કહે છે.

ધોળી ઉપલસરીનાં સંસ્કૃત નામ—શારિલા, ગોપી, ગોપા, ઘણલા, ગોપ-કન્યા, કૃશોદરી, મુગ્ધગર્ભા, જયુષ્ટવર્ષા કહે છે. તેને મરાઠીમાં ઉપલસરી, હિંદીમાં ગારિયાસાહિ કહે છે.

ઉપલસરીના વેલા થાય છે. વેલા કાળાશ પડતા રાતા રંગના થાય છે. તેનાં પાન તલવારના આકાર જેવા અર્ધો આગળ પહોળા ને ત્રણ આગળ લાંબા હોય છે, આ વેલા કુંગરાળ જમીનમાં થાય છે. મુંગાઈ ઇલાકામાં, બગાગમાં કોકળુમાં, ને કોરામડલમાં થાય છે. તેના કુમોનો રંગ બહારથી શીકા અને ઘેરે લાત થાય છે. તેની શીંગ કાગડાની ચચ જેવી લાંબી થાય છે. મૂળ વાંકા સુકા ને સાતેક ધ્રુવ લાંબાં હોય છે. તેની છાત્ર ચીરા પડેલી ને ઘેરા ભૂરા રંગની થાય છે. તેના મૂળનો વાસ સારો આર છે, તેને લાદરવા આમોમાં કુલ આવે છે. તેના મૂળ પેનથી તે ટચલી આગળી જેવડાં જડાં થાય છે. મળ ગઠોડા જેવાં ગાઠા વાળાં હોય છે. વાસ કપુરકાયલીને મળતી છે.

ધોળી ઉપલસરી કરતાં કાળીઉપલસરીનાં મૂળ જડાં હોય છે તેમ તે ગુણમાં વધારે છે. તાંબાં મૂળનો ગુણ વધારે છે, ઉપલસરીમાં લોહિ સુવારવાનો સારો ગુણ છે. ત્વચારોગ, અપચ્ચા, વિષ્ણુટક ને રક્તદોષમાં તે સારો ગુણ કરે છે. તેના ઉકાળો સાકર નાખી પીવાથી સ્તન, ખરજવાં, ત્વચારોગ, જનનેદ્રિયના રોગો મટે છે.

ઉપલસરીનાં ૫ તોલા મૂળ ખાંડી સવાસેર ગરમ પાણીમાં પલાળી રાખી તેનું મિશ્રણ પાવાથી સારો ગુણ કરે છે. તે પીવાથી વધુ પેશાબ થાય છે, શરીરે પરસેવો ધણો થાય છે. અને જૂષ ઘણી લાગે છે તેના ગુણ સારસાપરિલા જેવો હોવાથી તેને દેશી સારસાપરિલા કહે છે.

સંધવા—ઉપલસરીના મૂળનું સુર્ણ મદ સાથે આપવાથી સંધિવા અને વિદ્રધિ મટે છે. મૂત્રવ્યાધિ—ઉપલસરીનાં મૂળ ગાયના દુધમાં વાટી પાવાથી સર્વ પ્રકારના મૂત્ર સંબંધી વિકારો મટે છે.

ધોળી ઉપલસરી—શીતલ, મધુર, શુકલ, જડ, સ્નિગ્ધ, કટુને સુગંધી છે. તે કાદ, કડુ, જ્વર, શરીરની દુર્ગંધી, અમિમાંષ, દાહ, ઉદરસ, અક્ષિ, આમદોષ, ત્રિદોષ, વિષ, રક્તરોગ, પ્રદર, અતિસાર, તૃષા, દાહ, રક્તપિત, વાયુ અને કટુનો નાશ કરે છે.

કાળી ઉપલસરી—શીતલ, વૃષ્ય, મધુર ને કફનાશક છે.

ઉપલસરી એ અમેરિકાથી સારસાપરિજ્ઞાનાં મૂળીયાં આવે છે. તેના કરતાં ગુણુર્મા વધારે છે. તે રક્તશુદ્ધિ ને પિત્તવિકાર માટે છરા સાથે અપાય છે.

પેટા ૧ દુ.ખાવો—ઉપલસરીનાં મૂળ ઘસીને પાવાથી મટે છે.

ગરમી ઉપર—ઉપલસરીનાં મૂળને પુટપાકની રીતે પકવી તેમાં છર અને ખડી સાકર નાંખી, વાટી ગોળી કરી તેમાં ગાયતું ઘી નાંખી સવાર સાંજ ખાવાથી મટે છે.

શરીરની ગરમી—ઉપલસરીના મૂળ ધોઈ કળનાં પંદેડે વીંટાળી ભરસાડમાં ખાફવાં પછી તે મૂળના મધ્યભાગમાં જે નસ હોય છે તે કાઢી નાંખી, છર, ખડીસાકર અને ખાફેલી ધોળા ફુગળા એકઠાં કરી ખારીક વાટવાં તેમાં બધાંના વળન જેટલું ઘી નાંખી તૈયાર કરવું. તે સવાર સાંજ બે દિવસ, સાત દિવસ સુધી ખાવું. આ પ્રમાણે ૪૨ દિવસ આ દવા ખાવાથી શરીરમાં જામેલી ગરમી નીકળી જાય, શરીર ઉપર ધમેલાં લાલ આઠાં સારાં યજ્ઞ ધાતુ રચાત અને લોહિ સુધરે છે.

ઉલ્ટી—ઉપલસરીનાં મૂળ પાણીમાં ઉકાળી અથવા ભરસાડમાં ખાશી તેની વચેનો રેપો કાઢી નાંખી, તેમાં થોડી હિંગ નાંખી, ખારીક વાટી ઘી મિશ્ર કરી સવારમાં એક વખત આપવું તેથી ઉલ્ટી મટશે.

આંખનું કુલ—ઉપલસરીનાં પાન તોડવાથી જે ચીકણો રસ નીકળે છે તે આંખમાં આંજવાથી કુલ મટે છે. તેમ આખની છારી મટે છે.

ગુમડાં—ઉપલસરીના મૂળ વારી ગુમડા ઉપર ખાંધવાથી ગુમડા મટે છે.

દાંતના રોગ—ઉપલસરીના પાન અને બોળનાં પાન સરખે બાગે ખલમાં વાટી, ગોળા કરી દાંતમાં રાખવાથી વેદના મટી કૃમિ ચાંત થાય છે.

પિત્તજ્વર—ઉપલસરીને કમળકદનો ઉકાળો સાકર સાથે પીવાથી મટે છે.

માથુ દુઃખવું—ઉપલસરીના મૂળ ઘસી તેનો લેપ કરવાથી મટે છે.

સર્વ પ્રકારનાં વિષ—ઉપલસરીનાં મૂળ ઘસી પાણી સાથે પાવાં.

ઉપલસરીનું સરખત—ઉપલસરીનાં મૂળ ૧૦ તોલા, સાકર શેર ૧૧ અને પાણી ૧૧ શેર લઈ પ્રથમ પાણી ઉકાળી તેમાં ખોડેલાં મૂળ ચાર કલાક પલાળી રાખી પાણી ગાળી લઈ તેમાં સાકર નાખી મંદામિથી ઉકાળી સરખત બનાવવું. તે પીવાથી ગરમી મટે છે ને યજ્ઞ થાય છે.

ઉપલસરીનો ક્વાથ લોહી સુધારવામાં સારસા પરીક્ષા કરતાં વધુ ગુણુ કરે છે.

સારિવાદિ ક્વાથ—સારિવા (ઉપલસરી) કાળીપાટ, દેવદાર, કરીયાતુ, મોરવેલ, કકુ, ગળો, સૂક, મોથ, ઈંદ્રજ્ય એનો ક્વાથ કરી પાવાથી સ્ત્રીઓનાં બગડેલાં ધાવણુને સુધારે છે, સધિવા—તેના મૂળનો ક્વાથ મરી, કરીયાતા ને મોઘની સાથે કરીને પીવાથી સધિવા, વિસ્ફોટક, બળતોડાક, ખરડવા, બદલજી, અરૂચી, અને ચેતપ્રદર મટે છે.

શરદી—ઉપલસરીના મૂળનો ઉકાળો દૂધ અને સાકર સાથે આપવાથી છાકરાને ચતી શરદી, કફ, આડા મટે છે.

પેશાબમાં રેતી જવી—તેના મૂળનો ક્વાથ છરા સાથે આપવાથી પેશાબે રેતી ખડી હોય કે પેશાબ ટપકાને થોડા થોડા આવતો હોય તે મટે છે.

અુબધ સ્વોષકોક કાઠના વડા જડજ નામદાર કૃષ્ણલાલ મોદનલાલ ઝવેરી શયે છે કે-મમદનો કિલક એ નામતું પુસ્તક મળ્યું છે અથેજથી અનલુ જોવા-ગુજરાતી માધુસને એ પુસ્તક ઉપયોગી મર્ધ પદવાનો સંભવ છે. અને હું ધારું છું કે ગુજરાત તથા કાઠીપદવાનાં દેશી રાજ્યોમાં એનો વાસ સાંચે ભેવાશે અને સેવાંવા જોણુ.

ખેડાજીલ્લાના મે. કલેક્ટર સાહેબ—શ્રી ઉ. કે. શાવધને વિદ્યુત એ પ્રતિષ્ઠા પદ્ધતિ ઉપયોગી છે.
મને પરીક્ષા આપનારને તો વડા ઉપયોગી છે.

શ્રુત, સ્વલક્ષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાત જોવી હોય તો

ધાને શાવિધ્ય જીજ્ઞાસાનો વિષય—આ નામનું પુસ્તક મંત્રાવો, જે પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ
પ્રત્યેકમા શું મનશે તે જાણ અને જાણી શકશે. તમે તમારું જીવન જે મુખ્યદેખ જાણી શકશો, પદ્મામાં
જે જામ થઈ મુખ જવાને મળશે. જે પછી કેવા રીતરીતમાં દેખા જશે તે વગેરે અનેક વાતો તમારો
મારી સેવાની જોગવાઈ પાડશો. પણ જાણ અને જાણી શકશો. જન્મોત્તરી, વર્ષદેખ, ઘર, ખાનાવી શકશે.
પરંતુ જોઈ શકશો તેમાં નીચે પ્રમાણે ૬ પ્રકારનો છે. કી. ૩. ૫-૦-૦-૦ ચોટ ૦-૪-૦

મોટા સુદાવાથી રમતઘાટી જીવરશમ કમતાઈ લખે છે કે—આપના અભિવ્યવેતાના પ્રતાપથી
મગસાલી થયલા છું. મોટે હું આપને ધન્યવાદ આપું છું. આને જાણ્યોને મારે ખાસ કયા કાવો આ
સ્ત્રવ, રમ્યું છે તે બધી કું ધજા પ્રસન્ન થયા છું. હું તારા આપનો આભારી છું.

વેપારીઓને અને દરેક માણસને ઉપયોગી

અંગ્રેજી, હિંદી, મરાઠી બંગાળી, સંસ્કૃત ઉર્દૂ અને ગુજરાતી બોલવા માટે

માસ્તર આઈ નોલેજ

મંગાવો. આ પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ માત્ર ૭ માસમાં જ થોડી મહેનતે-અંગ્રેજી, હિંદી, મરાઠી, બંગાળી, ઉર્દૂ અને સંસ્કૃત શીખી શકે છે. દરેક માણસે ઉપરની ભાષાઓ શીખવી જોઈએ. વેપારમાં તેમ મુખ્યારીમાં ઉપરની ભાષાઓનું જ્ઞાન હોય તો જ્યાં ત્યાં કામદાર થાય છે, આટલી બધી ભાષાઓ શીખતાં વર્ષોનાં વર્ષો થાય છે. તેમ જગતે રૂપિયા ખર્ચવા છતાં પણ આ ભાષાઓ પૂરી શીખી શકાતી નથી.

તમે માત્ર આ પુસ્તકનો અભ્યાસ કરવાથી જ માત્ર ૭ મહિનામાં જ ઉપરની તમામ ભાષાઓ શખતા, બોલતા અને વાંચતા શીખી શકશો. બાળકોને તેમ ઓડી ઉમ્મરના માણસોને ધણું ઉપયોગી છે. વળી આ ભાષાઓનો કમ એવો રાખેલો છે કે દરેક ભાષા ૪૮ પાઠ રહી શકે. એક ભાષાનો અભ્યાસ કરતાં ત્રણ ચાર ભાષા સામગ્રી આવડી શકે. આ પુસ્તક છપાવતાં ધણું ખર્ચ અને મહેનત પડી છે. તેનો અભ્યાસ કરવાથીજ ખાતરી થશે. કોમલ માત્ર રૂ. ૧૦-૦-૦

આ પુસ્તક વડોદરા રાજ્યની લાયસેન્સીઓ માટે મળુર થયું છે.

આ પુસ્તકનો લાભ મેળવનારા શું કહે છે તે વાંચો.

સુસ્તથી કવ્યનલાલ હીરાલાલ લખે છે કે: માસ્તર આઈ નોલેજ મળ્યું. ધણી લાખા સમયથી તે પુસ્તક મેળવવા મારી તિવ્ર ઇચ્છા હતી એટલે તે પ્રાપ્ત થતાં અપથી હાલ અત્યંત આનંદ થયો. અને તેથી મને આનંદ થયો. પુસ્તકની સીધી, ભાષા શીખવાના ઉમેદવારને ઘણી સુગમ પડે તેવી છે, તેમજ જુદાં જુદાં પુસ્તકો વસાવી જુદી જુદી ભાષા શીખવાનો લાભો પરીશ્રમ કરવા કરતાં જો આ પુસ્તકથી જ શીખવામાં આવે તો ધણા ટુંકા સમયમાં તેમજ થોડી મહેનતે તે ભાષાઓનું જ્ઞાન થાય એ નિઃશંક છે વળી એ પણ નિર્વિવાદ છે કે આપે જે જે ભાષાઓની પસંદગી કરી છે તે લાભના સમયાનુસાર ઉપયોગી જ છે. વળી આપે અંગ્રેજી, મરાઠી, ગુજરાતી અને હિંદીની રચના બેંગી આપી છે તેથી દરેક ભાષા જુદી જુદી શીખવાની મહેનત પણ આપે ટાળી છે ટુંકમાં તે પુસ્તક ધણું ઉપયોગી હોઈ સાહિત્ય પ્રેમી જન-ધુઓને બીજી ભાષાઓમાં રહેલા સાહિત્ય સોતનું પાન કરવામાં એક ચોક્કસ સમાન યથા પડશે એવી આશા સાથે વિરમું છું.

મુખ્યથી મુદરદાસ લખે છે કે: આપનું માસ્તર આઈ નોલેજ મળી સારા જ્ઞાનની એપીઓતો અર્થ મારે તેમ છે. વળી વધારે માસ્તરે સીધજી દરેક ભાષાનું લઘુ સમય તેમ પણ છે તે દરેક ધરમાં સમજવાને લાભમણુ કરીએ છીએ.

પુસ્તકની કોમલ માત્ર રૂ. ૧૦-૦-૦ પાકુ પુરું.

વ્યવસ્થાપક, લાયસેન્સ અમદાવાદ.

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૧૦ મું.]

રેમરૂઆરી સને ૧૯૨૩.

[૨]

વિપયાનુક્રમણિકા

આત્મજી હટ દ્યોત કરના અભિમાત્રીના ઉત્સાર (પી. જી. ટોની) ૩૪૫	
વિદ્યાથી જોતું જીવનખેર (શી. ઉન્નર) ...	૩૪૫
અગ્નિ મહિમા (નરહરિશ્ચંદ્ર શ્રીમન નયુગમ ચર્મા) ...	૩૪૬
ગીતિ ... (શ્રીમન નયુગમ ચર્મા) ...	૩૪૮
આત્મિક જીવન ૨૨૨૨ પં. મ. જીવાન નયુમાર્ગ દોષી શ્રી. એ.) ૩૪૮	
અકુચાજીનો વાવા ...	૩૪૩
આત્મી જીવન ...	૩૬૧
આત્માનો અવાજ (ગીરીશ્ચંદ્ર મોનીશમ ભટ્ટ, શ્રી. એ.) ૩૬૩	
અત્તમા આત્મી જીવનદર્શો ...	૩૬૪
શ્રી. ચરકમંદિના—કુટરોગ ચિકિત્સા ...	૩૬૫
આત્માની આકર્ષક યોજા (દો. વેર્ણીશમી) ...	૩૬૭
નોંધ ...	૩૭૨
વૈદક પ્રયોગો ...	૩૭૪
વત્સરપતિ વિજ્ઞાન—કેમરૂડા ...	૩૭૫

દિપ્તિલાલ મોદી

મુદ્રિત કરાવનાર

૧૩-૧-૨૩

તરૂં અતે પ્રકાશક

જોશીલાલ દેવરાંકર દેવે.

ભાગ્યોદય આફિસ, અમદાવાદ

પાસે આદે

સવાળમ

દિ. ૧૫ ૭

ભાગ્યોદય.

પુસ્તક ૧૧ મું.]

શ્રેણીઆરી સને ૧૯૨૩.

[અંક ૧૨ મા.

અંતર્બાહ્ય-દૃષ્ટ દર્શન કરતા અભિમાનીના ઉદ્ગાર.
ભૈરવી.

ઉદય થતાં આ પ્રભાત. પ્રસર્યો ખાલાંતર આહ્વાદ,
મંગલ ઉત્સવ ખાલ પ્રવર્ત્યો, હર ઉત્સવ લલિભાત.—
ખાલ વાલ ખનિ ઉડે, હરતા હર થતા અમૃતપાત;—
ખીટ્યાં પત્રો ખાલ મરવરે, હરમાં ખીટ્યાં સાત.
ખાલ પ્રદેશે ઝાંઝળ ઝરપે, હરમાં ચિત પ્રસાદ;
પ્રભુ પ્રસાદ આ ખાલ પ્રદેશે, હરમાં ચિત પ્રસાદ.
અંતરમાં છે અંતર્યામી, ખાલ પ્રભુ માણાત;—
ખાલાંતર આનન્દ અનુભવે, ઉત્સવ બહુ દિન રાત.

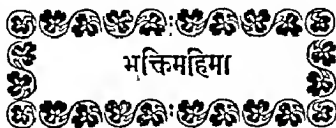
શ્રી ૭૦ રૂપી.

વિદ્યાર્થીઓનું જીવનધ્યેય.

(અમે તો એક જાડની ડાળ, એ લય.)

અમારું એક જ જીવન નિશાન,	
સર્વ પ્રયત્નથી પ્રસન્ન કરતા, પરિણામે ભગવાન,	અમારું
ઉપઃકાલમાં ઉડી, પ્રાપ્તિ પ્રભુ, સાધ્યુ ચૈત્ય સ્નાન,	
પ્રતિદિન પવિત્ર માની કર્યું, નિત્ય ક્રમ અનુષ્ઠાન,	અમારું
પુણ્યકાંડ ખની સંધ્યાદિક કરી, ધર્યું પ્રભુનું ધ્યાન,	
કર્યું યાત્રના અન્તર્ભુજ ખની, દેવ વિદ્યા દાન;	અમારું
પ્રભુ સંકત સમજવા સરખા, યદ્યંત્ર હર વિદાન,	
દૃઢ ચિતે વિદ્યા લખ્યું, ગ્રહેનાને મર્મજાન,	અમારું
આત્મ ધર્મે વહી નીતિ ગ્રહી, કર્યું વડીલ સંમાન,	
સહિને આત્મસમ ગણવાનાં, તત ગ્રહીયું મહીયાન;	અમારું
જીવન ધ્યેય સુસિદ્ધ થવાને, યદ્યંત્ર પ્રયત્નવાન,	
ક્રિયા વિચારથી કુરુક્ષેત્રી પ્રભુથી, કર્યું અનુસન્ધાન;	અમારું
પ્રભુતા પ્રભુ પ્રાપ્ત્યે દેશું, સમગ્રતું ખતિદાન,	
ઉપેન્દ્ર પ્રભુ પ્રેરણાને પચ્છી, યશ્વ સ્થિત પ્રણવાન;	અમારું

શ્રી ઉપેન્દ્ર.

મહિમા

(અંતુમુખાન મતાંકથી)

(લેખક:-મહાત્મા ધીમન નથુરામ ચર્મા.)

અતનો કાઈ કશુ જેમ ઘંટીના ખીલકાની સાથે ચોટી રહે છે તો તે દળાઈને લોટ થઈ જતો નથી, પણ આખો તે આખો જ રહે છે, તેમ જ મનુષ્ય પ્રભુના સ્મરણપ્રાનાદિરૂપ ભક્તિમાં પોતાના મનને જોડી રાખે છે તે અનુષ્ય પણ આ મંસોરનાં કુખોથી નપતો નથી, પરંતુ સર્વદા આનંદી જ રહે છે.

પ્રભુમાં અનુકૂળશુદ્ધિ રાખી જો પ્રભુની ભક્તિ કરવામાં આવે તો તે ભક્તિ કરનાર મનુષ્યના અતઃકરણાદિની સ્થિતિ બદલાઈ જાય છે. કાઈ મનુષ્ય ઉપરથી પ્રભુની ભક્તિ કરતો હોય એમ જણાય, છતાં તેના અતઃકરણાદિની સ્થિતિ ન બદલાય તો જાણવું કે તે જેટલી અનુકૂળશુદ્ધિ રાખીને, પ્રભુની ભક્તિ કરી એકએ તેટલી અનુકૂળશુદ્ધિ રાખીને પ્રભુની ભક્તિ કરતો નથી. હવે ભેળ્યા વિના કરેલું કામ યથાર્થ ફળદાયી થી રીતે યદ્યદ્યકે ? નજ યદ્યદ્યકે. અયોગ્ય-ઓઅનાવિનાનો—દરિદ્રી ધનવાનના પ્રસંગમાં રહ્યા છતાં પણ ધનવાન થતો નથી, ખેતર મૂખ પડિતના પ્રસંગમાં રહ્યા છતાં પણ પડિત થતો નથી. મપ અંદનના પક્ષનો સ્પર્શ કર્યા છતાં પણ વિપરિત થતો નથી, જવાસાને જીવન રૂપ વરસાદનું જળ મળ્યા છતાં પણ તે નવપક્ષ થતો નથી, તીખાં કપૂરમાં રહ્યાં છતાં પણ કપૂરના જેવો તેનો સ્વભાવ થતો નથી, પાયાણું જળમાં રહ્યાં છતાં પણ તે અંદરથી સૂકોજ રહે છે, તેમ હવે ભેળવીને પ્રભુની ભક્તિ નહિ કરનારા દબોઓ પણ પોતાના દોષોને ત્યજી શુભવાન થતા નથી.

ભક્ત ! જો તું પ્રભુનો સામેલો વા અન-પ્રભક્ત થવા ઇચ્છો હોય તો તું તારા હૃદયમાં તારા પ્રભુ ઉપર તને જેટલી પ્રીતિ હોય તે પ્રીતિમાં પ્રભુનું મહાત્મ્ય મમજીને અનુકૂળશુદ્ધિ વડે સુદૃઢ પ્રપલ્લ કરી ઉત્તરોત્તર વધારો કર્યા કર. તું આ લોક પરતોડના મર્વ પ્રાણી પદાર્થ પરની પ્રીતિ ગોણું કરી એક પ્રભુમાં જ પરમ પ્રીતિ કર. મને પ્રભુમાં જ પરમપ્રીતિ છે, એવો બદવાદ નહિ કરતા તને પ્રભુમાં જ પરમ પ્રીતિ છે, ને બીજામાં ગોણું પ્રીતિ છે. એમ તારા પ્રત્યેક વર્તનથી તું પોતાની, પરની ને પ્રભુની સ્પષ્ટપણે ખાતરી કરતો જા.

પરમાત્માને સંભારી સંભારીને આપણે મરી જઈશું તોપણ પરમાત્મા તો આપણને મંભારવાના નથી. તો જે પરમાત્મા આપણને ચંભારે નહિ તે પરમાત્માને આપણે શામાટે મંભારવા ? આવો પ્રશ્ન તો કાઈ અવિવેકી મનુષ્ય જ કરે. જેમ તમે તમારી આંખો ઉપાડી રાખી જેટલી વાર મોટા સ્વચ્છ દર્પણની મંથુષ્ય આરી ઉભા રહો તેટલી વાર તે દર્પણ તમને તમારું પ્રતિબિંબ દેખાડો, તેમ તમે પરમાત્માને જેટલી વાર પરમપ્રીતિપૂર્વક ચંભારો તેટલી વાર તમારી સ્મરણક્રિયાનું તેમનામાં પ્રતિબિંબ યશનું દેવાયો તે તમને ચંભારતા હોય એમ જાણ થશે. “ હવે પ્રતો ! હવે આપણી જ મને નિરંતર સંભારજો, હું તો

હવે આપણને કદીપણ મંભારવાનો નથી, કેમકે સંભારવાનું સાધન જે ચિત્ત તે તો મેં આપ-
શ્રાને જ અર્પણ કરી દીધું છે, " આમ તો કાષ્ઠ ઉત્તમ ભક્ત જ કહી શકે, સર્વ ભક્તો
ન કહી શકે.

"તમે ભક્ત છો ?" "હા." "કાના ભક્ત છો ?" "પ્રભુના." "નહિ, નહિ,
મિથ્યા ન ખોસે. તમે પ્રભુના ભક્ત નથી, પણ આળસના ભક્ત છો, કેમકે તમે પ્રભુની
આજ્ઞાનું પાલન કરી જામતના સર્વ સમયમાં ઉલોમી રહેતા નથી, પણ જામદાવસ્થાનો મોટા
ભાગ તમે તમારા વહાલા આળમને અર્પણ કરો છો. આમ તમે આળસની પરમોપાસના કરો
છો, છતાં તમે પોતાને પરમાત્માના ભક્ત કહો છો તે શરમાતા નથી ? તમારે તો હું આ-
ળસનો જ પરમ ભક્ત છું એમ સ્પષ્ટપણે કહેવું જોઈએ." આવી રીતે જેઓ સર્વદા કર્તવ્યનો
ત્યાગ કરવારૂપ પ્રમાણે સેવનારા છે તેઓ પ્રમાણના ભક્ત છે, પણ પરમાત્માના ભક્ત નથી;
જેઓ સર્વદા દીર્ઘસૂત્રી એટલે પ્રાપ્ત કર્તવ્યને સજાવવાના સરભાવવાળા છે તેઓ દીર્ઘસૂત્રના ભક્ત
છે, પણ પરમાત્માના ભક્ત નથી; જેઓ બ્યવહારપરમાર્થના કામમાં સર્વદા અવ્યવસ્થાવાળા
રહે છે તેઓ અવ્યવસ્થાના ભક્ત છે, પણ પરમાત્માના ભક્ત નથી; જેઓ સર્વદા કર્તવ્ય-
કર્તવ્યનો વિચાર ત્યજી વર્ને છે, અર્થાત્ કર્તવ્યમાં અકર્તવ્યની ભુદ્ધિ કરી વર્ને છે, ને અકર્ત-
વ્યમાં કર્તવ્યની ભુદ્ધિ કરી વર્ને છે તેઓ મોડના ભક્ત છે, પણ પરમાત્માના ભક્ત નથી,
જેઓ આ મત્ય હશે કે તે સત્ય હશે એવા વિચારરૂપ હિંદોળાઉપર સર્વદા ખુસી કરે છે,
તેઓ મંથપના ભક્ત છે, પણ પરમાત્માના ભક્ત નથી; જેઓ સર્વદા કાદ્મનિક ભૂપડી,
પોતાનાં હૃદયપ્રદિક્તે કંપાવ્યા કરે છે તેઓ ભયના ભક્ત છે, પણ પરમાત્માના ભક્ત નથી;
જેઓ નિરંતર ભૂત કે ભવિષ્યનાં પ્રતિકૂળ ખનાવોનું સ્મરણ કે કલ્પના કરી તત્કાલ્ય ચિંતાવડે
પોતાનાં સ્થિરાદિને ખાલ્યા કરે છે તેઓ ચિતાના ભક્ત છે, પણ પરમાત્માના ભક્ત નથી;
જેઓ નિત્ય જોઈએ તેથી વધારે સમયમુદી જાહે છે તેઓ જંધના ભક્ત છે, પણ પરમાત્માના
ભક્ત નથી, જેઓ જોઈએ તેથી વધારે ને અપથ્ય આહાર નિત્ય મદ્યજી કર્યા કરે છે તેઓ
આહારના કે શુભના ભક્ત છે, પણ પરમાત્માના ભક્ત નથી, જેઓ નિરચક બહુ બોલ્યા
કરે છે તેઓ બકવાદના ભક્ત છે, પણ પરમાત્માના ભક્ત નથી; જેઓ તમાકુની, ભોંગની,
ગાંગની, અરીજીની કે દારૂની ઉપાસનામાં નિત્ય તત્પર રહે છે તેઓ તમાકુની, ભોંગના,
ગાંગના, અરીજીના કે દારૂના ભક્ત છે, પણ પરમાત્માના ભક્ત નથી; જેઓ નિરંતર હાડ-
યામનુંજ ખાન ધર્યા કરે છે તેઓ કામના ભક્ત છે પણ પરમાત્માના ભક્ત નથી. જેને
જે સયુંવહાલું પ્રભુથી વધારે વહાલું છે તે તે સર્ગવહાલાનો ભક્ત છે, પણ પરમાત્માનો ભક્ત
નથી, જેઓના હૃદયમાંથી ક્રોધ દૂર યતો નથી, અર્થાત્ જેના હૃદયમાં ક્રોધ પ્રગટ થા અપ્રક-
ટરૂપે સર્વદા સ્વતંત્રપણે વસે છે તેઓ ક્રોધના ભક્ત છે, પણ પરમાત્માના ભક્ત નથી;
જેઓ સર્વદા પરમપ્રીતિથી ધનનું સ્મરણખાન કર્યા કરે છે તેઓ ધનના ભક્ત છે, પણ
પરમાત્માના ભક્ત નથી, જેઓનાં હૃદય ધનાદિ મિથ્યા પદાર્થના સ્વામીપણાના ગર્વથી સર્વદા
ભરેલાં રહે છે તેઓ ગર્વના ભક્ત છે, પણ પરમાત્માના ભક્ત નથી, ને જેઓ ખોટા ડોળ
ખતાવવામાંજ સર્વદા પ્રીતિવાળા રહે છે તેઓ દલના ભક્ત છે, પણ પરમાત્માના ભક્ત
નથી કાઈ પણ મિથ્યા પ્રાણિપદાર્થમાં વાસ્તવિક ઉપકારકપણાની તથા સત્યપણાની પ્રાપ્તિ
રાખી તેનુંજ પરમપ્રીતિથી સેવન કરનાર મનુષ્ય પ્રભુનો ભક્ત શી રીતે કહી શકાય ? નેજ
કહી શકાય. જે પોતાને પ્રભુનો ભક્ત કહેવરાવીને વા માનીને પ્રભુથી ભિન્ન-કેઈ પણ

પ્રાણિપદાર્થને વા પોતાના સ્વભાવને જો તે પ્રભુથી વધારે વડાજો ગણુનો દોષ તો તે પ્રભુનો વાસ્તવિક ભક્ત નહિ, પણ ઠગ, દંભી કિંવા મૂર્ખજ ગણાય.

કંઈમાં રક્ષાક્ષની કે તુલસી આદિની નાનામોટા પારાની ઘણી માળાઓ પહેરવાથી, નાનાપ્રકારનાં ધણાં તિલોકા કરવાથી, હાથમાં માળા કે બેરબો લઈને ક્યાં કરવાથી, વારં-વાર જાઝ પખાજ કે મંજુરા વગાડી કીર્તન કરવાથી, અમુક પ્રકારનો પોશાક પહેરવાથી, ઘેર દેવમંદિર રાખી દેવપ્રતિમાની નિત્ય પૂજા કરવાથી, ગૃહસ્થોપાસેથી દ્રવ્ય મેળવી ઘેર સદાવન વ્યધાવવાથી, ભમતા સાધુઓની અનાદિવડે કે બીજી રીતે મેલા કરવાથી, કે હરનાંદરતાં લોકો સાંભળે એમ પ્રભુના નામનો ઉચ્ચાર કર્યાં કરવાથી વાસ્તવિક ભક્ત થઈ જવાતું નથી. જો એ સર્વ પ્રવૃત્તિ નિરભિમાનપણે પરમાત્મામાં પરમપ્રીતિ રાખી, વા પરમાત્મામાં પ્રીતિ વધા-સ્વાનો તથા માત્ર તેમની કૃપા મેળવવાનો ઉદ્દેશ રાખી કરવામાં આવે તો તે પ્રભુપ્રાપ્તિમાં ઉપયોગી થાય છે, પણ એ સર્વ પ્રવૃત્તિ જો પ્રીતિવિના માત્ર લોકોને દેખાડવામાટે વા પો-તાના મનને ફગવા માટે કે રાજી કરવામાટે જ કરવામાં આવતી હોય તો તે ઉપકારક નહિ થતાં અપકારક જ થાય છે. ભક્તિ પ્રભુને દેખાડવાની છે, જગતને દેખાડવાની નથી, તે ભક્તિ કરનારે નજ બૂલતું જોઈએ.

જહાંડમાંના દરયાદર્ય સર્વ પ્રાણિપદાર્થોમાંથી તથા અસૌકિક બજારૂપ ઐશ્વર્યોમાંથી મમતા મૂકી દઈ, પ્રભુનું મહાત્મ્ય જાણી, પ્રભુને જ પોતાનું સર્વસ્વ સમજી, મન તથા વારૂ-માં અત્યંત દીનતા ને સરક્ષતા રાખી, વિશુદ્ધભાવરૂપે પરમપ્રીતિથી ચળન પ્રભુનાં સ્મરણ પ્યાનાદિ કર્યાં કરવાં એજ પ્રભુની વાસ્તવિક અન્યભિચારિણી અનન્યભક્તિ ગણાય છે. ને એવી ભક્તિજન ભક્તને પ્રભુના વાસ્તવિક સ્વરૂપના સાક્ષાત્કારરૂપે પુનરાવૃત્તિરૂપિત પ્રેમની પ્રાપ્તિ કરે છે. એ અન્યભિચારિણી અનન્યભક્તિનો મહિમા અપાર છે. એ ભક્તિનો મહિમા પ્રભુનો દોષ અગ્ર અનન્યભક્ત સ્વાનુભવથી લોકાનુમદમાટે સંક્ષેપમાં નીચે પ્રમાણે ગાય છે:-

ગીતિ.

પ્રભુનું જ્ઞાન અસૌકિક, નિરૂપદતા પણ અસૌકિક જ જાણી;	
અતિ કરણથી ભરેલા, ઐશ્વર્ય અમાધ જોઈું છે નાણી.	૧
પ્રેમપયોનિધિ જાણ્યા, મૂર્તિ સૌદર્યની મનોહારી;	
ભક્તવત્સલતા જોઈ, ચરણકમળપર જઈું બસિદારી.	૨
ચમક લોકને જોએ, જોએ પ્રભુએ મને તેમ ભાવથી.	
પરમાનંદે સ્થાપી બચાવી લીધો મુક્તિ દુઃખ દવથી.	૩
દાઢ અમિમાં પડનાં, દાઢપણું તેડતું દર યાએ;	
પ્રભુની ભક્તિ કરનાં, જીવની જીવતા દર જાએ.	૪
સ્પર્શમણિના સ્પર્શે, લોક જોમ મુવર્જનું રૂપ ધારે;	
તેમ ચિત્તમંત્રિયોગે, જીવ પણ ચિત્ત ચર્ષ મુખી થાય જાએ.	૫
ઉત્તમ ચંદનસંજે, નિર્વાદિક તરૂં પણ ચંદન યાતાં;	
પ્રભુની ભક્તિ-કરનાં, વાર નહિ જીવ મૂકી ચિત્ત ચર્ષ જનાં.	૬
રાખતા આશ્રપથી, રક્ષા પણ ધણી મદતાને પામે;	
તેમ પ્રભુની ભક્તિથી, જીવો વિરમે જઈ પરમ ધામે.	૭